

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

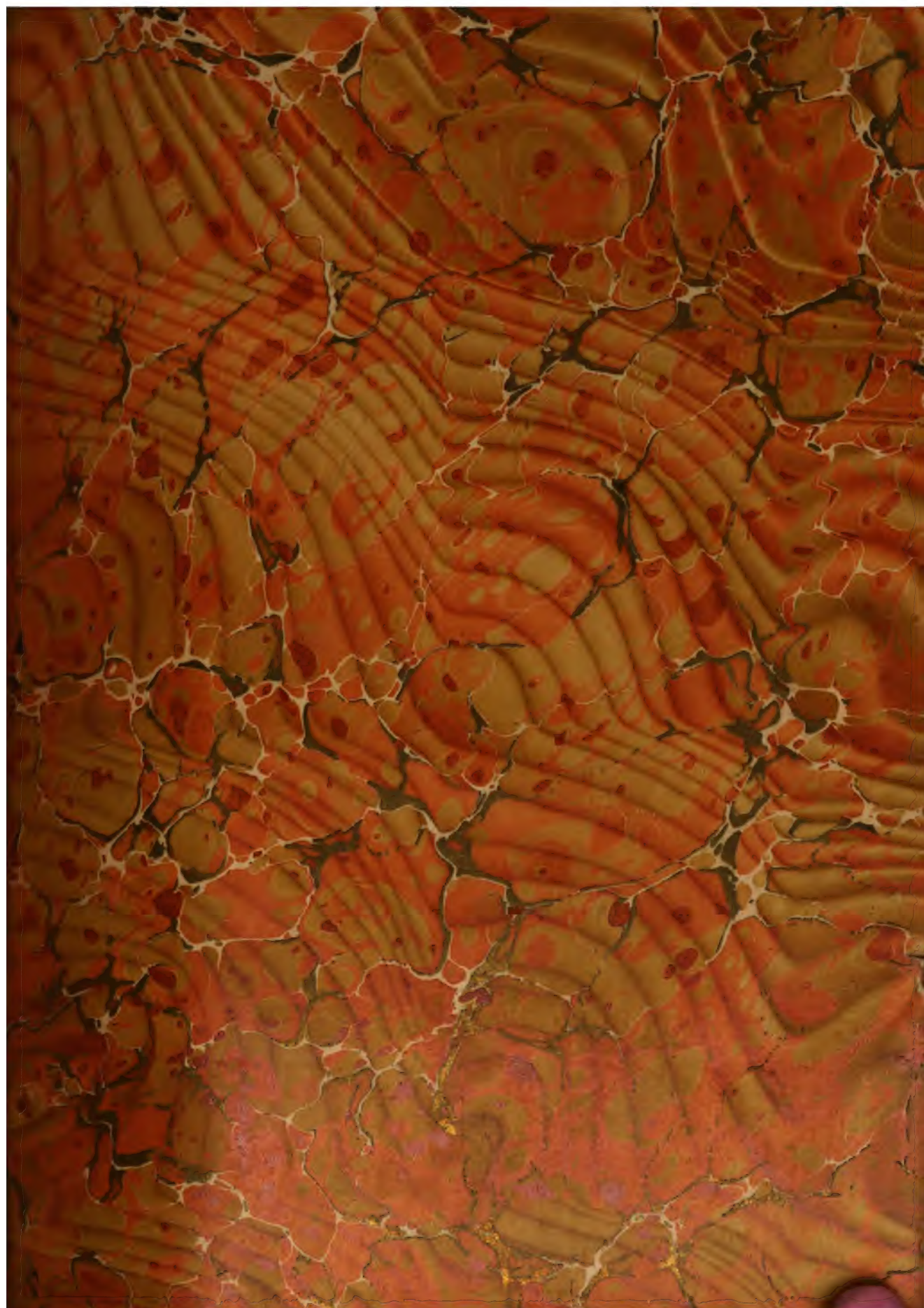
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

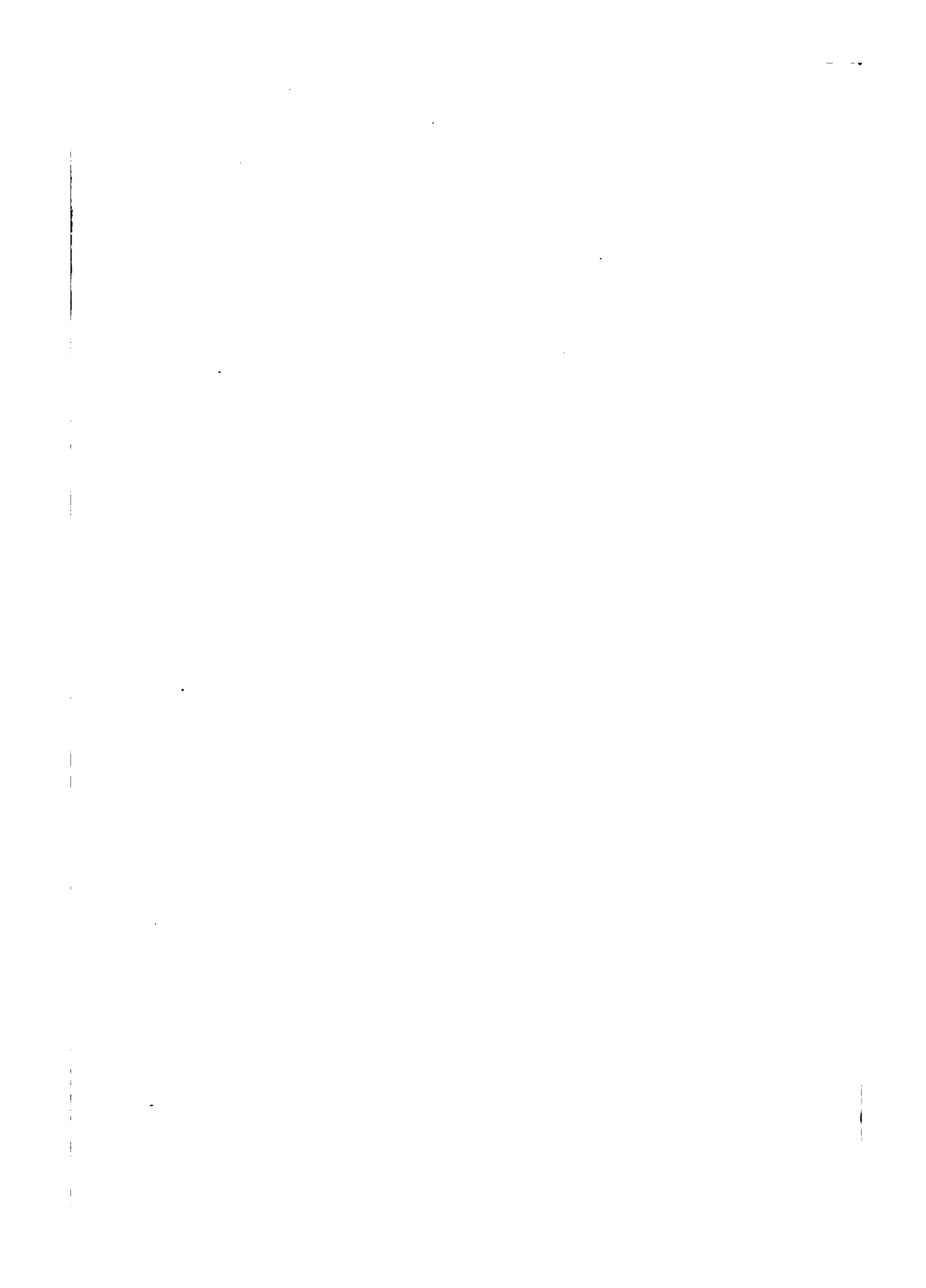
NEDL TRANSFER

HN 64C9 S

CRONICELE ROMÂNIEI

SEŢ

LETOPISEŢELE

MOLDAVIEI ŞI VALAHIEI

À DOŶA EDITIONE

REVÊDUTA, ÎNDESTRATĂ CU NOTE, BIOGRAFIÎ ŞI FAC-SIMILE,
CUPRÎNDÊDŶ MAÎ MULTE CRONICE NEPUBLICATE ÎNCĂ; ŞI, CA ADAOSŶ:

TABLELE ISTORICE ALE ROMÂNIEI

de la 1766 până la 11 Februarie 1866.

DE

MICHAIL KOGĂLNICEANU

TOMU I°

PrefaŶie.
Cuvântu introductivŶ la Istoria NaŶionala. — De *Michail Kogălniceanu*.
Carte pentru descălecatul d'ânteuŶ alŶ Moldovei. — De *Miron Costin*.
Carte pentru descălecatul d'ânteuŶ alŶ Moldovei. — De *Nicolae Costin*.
Fragmentul Cronicei atribuită lui *Nicolae Milescu*.
DomniŶ Moldovei (1354—1594). — De *Vornicul Grigori Urechi*.
LetopiseŶul Moldovei (1594—1662). — De *LogofetŶul Miron Costin*.
Apendicse.

BUCURESCI

IMPRIMERIA NAŶIONALĂ, C. N. RĂDULESCU, STRADA ACADEMIEI 24.
1872

CRONICELE ROMÂNIEI

SĂU

LETOPISEȚELE

MOLDAVIEI ȘI VALAHIEI

CRONICELE ROMÂNIEI

SEŬ

LETOPISEŢELE

MOLDAVIEI ŞI VALAHIEI

A DOUA EDITIONE

REVĂDUTĂ, ÎNDESTRATĂ CU NOTE, BIOGRAFIİ ŞI FAC-SIMILE,
CUPRINZÎNDŬ MAI MULTE CRONICE NEPUBLICATE ÎNCĂ; ŞI, CA ADAOSŬ:

TABLELE ISTORICE ALE ROMÂNIEI

de la 1766 până la 11 Februarie 1866.

DE

MICHAIL KOGĂLNICEANU

TOMU I°

Prefație.

Cuvântu introductiv la Istoria Națională.— De *Michail Kogălniceanu*.

Carte pentru descălecatul d'ânteiu alu Moldovei.— De *Miron Costin*.

Carte pentru descălecatul d'ânteiu alu Moldovei.— De *Nicolaï Costin*.

Fragmentul Cronicei atribuită lui *Nicolaï Milescu*.

Domniî Moldovei (1354—1594).— De *Vornicul Grigori Urechi*.

Letopisețul Moldovei (1594—1662).— De *Logofătul Miron Costin*.

Apendicse.

BUCURESCI

IMPRIMERIA NAŢIONALĂ, C. N. RĂDULESCU, STRADA ACADEMIEI 24.

1872

KG 5101

Tóte ecsemplarele vorú fi subt-insemnate de :

No. 2211 *Ryz*

PREFAȚIA

La a-doua edițiune

La 10 Aprilu, anulă acesta 1872, s'au implinitu *două-deci de ani*, de când amū datū la lumină ântēya edițiune a **Letopisețelorū Moldovei**. Astă-đi publicū ca a-două edițiune **Cronicele României**.

În acestū intervalū de două-deci de ani, câte s'au petrecutu în țera noastră! Însăși țera s'a transformatū! Visul strămoșilor nostri, marele scopū naționalū alū luī Stefan și alū luī Mihaī s'a realizatū : **Astă-đi avemū o Românie**.

În istoria popórelorū lumei moderne, cu deosebire demnă de tótă mirarea este sórta națiunei române! Din începutū incungiturată de puternici vecini, în luptă seculară cu ei, subpusă, apoi, și sfășiată în mai multe trunchiuri, nu odată ea a fostū pe marginea prăpăstiei; nu odată existența și chīar numele sētū au fostū în ajunulū de a fi sterse din cartea omenirei; și, faptū curiosū, tocmai în acelle momente de durere, când fiit ei cei mai energici, cei mai plini de credință în vitalitatea ginteī române, desperatū, tocmai atūnci Providenția lua de mână pre națiunea noastră, ca pre o fiică iubită între fiicele cele mai iubite, o scotea din tóte pericolele, și o realța mai tēnēră și mai sdravenă de cât fusese înaintea órei peirei! N'avemū, déră dreptū, noi, Români, de a susține că la gurele Dunărei de gīosū, nouă ni s'a datū o misiune de implinitū!

Se apropie douē sute de ani de când — în miđfloculū resbelorū esterióre și civile, în miđflocul a totū felulū de tiraniē din launtru, subț carē apoi și-a perdutū și viața — Miron Costin, în 1677, scriindū Letopisețulū Moldovei, đicea aceste dureróse cu-

vinte: *«Ce, sosiră asupra noastră cumplite aceste vremi de acum, de nu stăm de scrisore, ci de griji și suspinuri; și, la acest fel de scrisore, gându slobod și fără valuri trebuiesce; era noi privim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nou!»*

Cinci-șeci de ani mai târziu, situațiunea devenise și mai rea; și bietul Ion Neculce, aproape de a-și închide ochii, după o lungă viață plină de furtună, strigă în marea sea durere: *«Oh! Oh! Oh! Săracă țară a Moldovei! Ce sortă de viață ți-au cădută! Cum au mai ramas omii trăitorii în tine, de mare mirare este, cu atâte spurcăciuni de obiceiuri ce se trag până astăzi în tine, Moldovo! etc.»*

Când assemine accente dureroase eşiau din peptul bătrânilor nostri cronicari, fie-care din ei om de stat însemnat al timpului său — Miron Costin, mare Vornic al Moldovei, carele dicea lui Duca Vodă: *să nu dăm locul, că pământul acesta este frământat cu sângele moșilor și strămoșilor nostri*; și Ion Neculce, ultimul Hatman purtător de resbel, carele în fruntea ostirii Moldovene a contribuit la salvarea lui Petru cel Mare pe țărmurile Prutului — ei nu numai arătau durerile tristului secol în care trăiau, dădă prevedea și prevestea viitorile nenorociri ale țerei: tăierea sării isgonirea ultimilor Domni români, secolul de fier și de tină al fanarioșilor, prefacerea orașelor dunărene în cetăți turcesci, cedarea pe un timp a banatului Craiovei, pierderea până astăzi a Bucovinei și a Bessarabiei, infine mai mult de cât eminenta stergere a țărilor române de pe charta Europei!

Și, cu toate acestea, după grozavul potop strălucesc curcubeul reînseninării orizontului Românesc! Marea revoluțiune francesă dice popoarelor, ca și Christul lui Lazar, *sculați-vă!* Numele lui Napoleon, ca în totă lumea, strebate și la Dunărea de Jos! Sim-

șimântul național renaște. Tudor Vladimirescu revendică drepturile nu numai ale țerei, dără și ale claselor desmoscenite. Ellă ea arma nu numai în contra fanarioșilor, dără și în contra boțelor, séu a *despoietorilor norodului*, spre a întrebuița propriile séle cuvinte¹⁾ Revolușionea sea națională, și totă-odată socială, este șimburele nu numai allă revolușionei din 1848, dără și allă actului de emancipașione din 2 Maiu 1864. Fanarioșii se isgonescă din domnia Moldovei și a Țerei Romănesci. Pe-urmă nasce resbelul între Rusia și Turcia din 1828—1829. Pacea de Adrianopol se încheie. Autonomia Principatelor se consfinșese prin acestă tractat într'ună chipă pozitivă. *Domniile române, viagere și alese, după datina străbună, se reînșinșează*. Ună guvernă întemeiată pe anume legi și aședeminte, subpusă controlului *Adunărilor obscesci*, înlocuesce ocărnuirea desfrănată și destructrice a despoșilor străini; și *gintea Română nu pere!*

Dără, noue nenorociri vină să apese vechile coloni ale lui Trajan. Protectoratul rusescă degeneră în Proconsulat. Domni nu suntă de cât nisce locotenenșii ai consulilor Țarului. Totă șimșimântul de naționalitate și de libertate este interdiș și innăbușit!

Revolușionea francesă din 1848 își află resunetul — ca în totă Europa — în Iași și în Bucuresci! Inșă, mișcarea este încurând reprimată. Ocupașionea turco-rusescă vine în ajutorul reacșionei din lăuntru. Autonomia țerei redevine ună simplu cuvânt; garanșile nașionale și constitușionale ale tractatului de Adrianopol se înlocuescă prin hădăsa convenșione de la Balta-Liman, care este negașionea a totă independinșă, a totă libertatea și legalitatea din lăuntru! Domni nu se mai alegă de țără; ei se numescă în Con-

¹⁾ Scisóre inedită a lui Tudor Vladimirescu către bătrănuș Nicolae Goleșcu, din collecșionea D-lui Dimitrie A. Sturdza Miclausănu.

stantinopoli, s'eu, mai bine dic'ndu, in Petersburgu; si nota conte-
lul de Nesselrode contestă națiunei Române până și glorioasa sea
origină!

Când prezentul era atât de negru, iată și viitorul: ce in
1852 ne ascepta. Principatele erau in ajunul de a fi luate de
către Rusia *zalogu pentru cheia Sântului Mormântu!* Subt pre-
testu de a se ocroti Grecii orthodoxi, Românii orthodoxi aveau
a'și vedea țera ocupată de armile Imp'ratului orthodoxu, și dată
pradă tutulorū relelor resbelulu!

Cu asemenea trecutū, prezentū și viitorū, cum, d'era, s'eu nu dispe-
rămū de s'orta țerei și a națiunei n'ostre, cu t'ote că pe atunci
eramū in v'ërsta s'peranței, eramū junii Cum, d'era, in 1849—1852,
când amū s'ev'ërsitu publicarea colecțiunei Cronicelorū Moldovene;
s'eu nu f'iu și eu lovitū de acea îngrijire durer'osă despre viitorul nos-
tru, pre care o resimția t'otă generațiunea c'ontimporană, *s'f'iată
in individualitățile s'elle, lovită in illusiunile s'elle cele mai plăcute;*
și aș'ia, ch'iar in capulū acei edițiunī s'eu recomandū inimelorū lo-
vite de durerile patriei studiul istoriei națiionale, ca limanulū de
m'ântuire, ca singurulū oraculū c'eu ne mai putea spune viitorulū?)

Ei bine, tocmai atunci, când națiunea renuncia ch'iar la s'pe-
ranția, Francia, Anglia și Italia rădicau m'ănuș'ia ce Rusia arun-
case lunei civilizate. Resbelulū Crimeei nasce! Drapelele puteri-
lorū aliâte f'alfăie pe zidurile s'f'ărmate ale Sebastopolei. In acel-
lașū timpū, o m'ână de Rom'ani se facū pelerinii și apostolii na-
țiionalității lorū. Ei strebatū in oficinele preseī și in cabinetele
diplomaților; glasulū lorū ajunge până la tronurile Mon'archi-
lorū, arbitrii lunei! Energia și eloquenția lorū devine stăp'ănă o-
p'iniunei publice: și România este copilulū de predilecțiune alū
Europei, precum fusese Elada in 1821—1828!

¹⁾ Veđi mai departe prefața la ănt'ela edițiune.

Pacea de la Paris se încheie în 18/30 Martiu 1856. Români sunt chemați de a se rosti înșiși ei în privința viitoare organizației a patriei lor; și inadiniși trimiși ai Areopagului European vin în București și în Iași spre a asculta glasul și dorințele unei națiuni desceptată din mormântu!

Vântul libertății imprăstie năorii negri de pe orizontele Dunării de glosu. Ce mare, ce frumoasă epochă începe atunci! După secul de despotism și de îngîsorie națională și socială, toate clasele popului Român se întrunesc în Adunările-mume din 1857! *Frăția Românească renaște!* Pe aceleași bănci și pentru același mare scop: *Formarea statului Român*, se întrunesc într-o stringătură de mână Domni, boieri și săteni. Atunci n'am mai avutu a scrie istorie; *am făcut istorie!*

Moldova, cu totă individualitatea sa istorică, cu toate interesele sale proprii, avendu conștiința a marelor sacrificii materiale ce avea să facă în favoarea unei mari idei, este sublimă de abnegațiune! Ea se rostesc unanimă în favoarea Unirii! Spre a ajunge la putința de a se rosti libertă, ea avea nevoie a se lupta, și se luptă cu bărbăție, și în contra influenței active din afară din partea Turciei și a Austriei, și în contra presiunii fără de margini a guvernului vitrigu alu lui Vogoridi, rânduitu Caïmacamă cu misiunea anume de a combate aspirațiunile naționale! Protectoru activ și generos al acestor aspirațiuni este Napoleon III, câtă a împărășitu geniul bine-făcătoru alu României.

Rusia atunci își părăsesce și ea politica greșită, și se întorce la politica dreaptă din timpul tractatelor de Kainardji și de Adrianopol. Alături cu Franța, ea sprijină ideea Unirii, pre care deja o recunoscuse și o garantase în principiu prin Regulamentul organicu din 1832.

Prusia și Italia, și apoi și Anglia, iau sub scutul lor dorin-

țele și trebuințele națiunii Române. Și ast-felū, se incheie Convențiunea de la Paris, care, dacă nu ne da Unirea, dără cellū puțin ne da miđlōcele și puțința de a agține la realizarea ei!

Și așa, renascerea României devine o realitate!

De la 1859 până la 1864, ce n'amū făcutū! Alegerea unū singurū Domnū pentru ambele Principate; și, in curēnd, ca consecință, *Unirea ȣerilorū plină și intrégă*, secularizarea averilorū mōnastirilorū inchinate și neinchinate; oborirea clăcei (boȣerescul) improprietărirea ȣeranilorū!—Marea cestiune socială, carea pretutindine a costatt sacrificie materiale colosale, ruina de classe intregi și șirōie de sânge, in România se dislēgă fōră o picătură de sânge, fără ruina nimenui; ba chȣar din contra, de la alū-doile anū, producțiunea agricolă se indōlesce, și bonurile rurale salvă averea a sute de proprietari indatoraȣi!—Și apoi, egala indrituire a tuturilor classelorū societăȣei Române; sufragiulū universalū; instrucțiunea publică generală, gratuită și obligătōre; inarmarea intregēi națiunī, ca principiū, și, in faptū o armată numărōsă și bine organizată, cum Dunărea de gȣosū nu vēduse o assemine din timpurile lui Ștefan și Mihaīlū! Și cāte alte reforme, adevēratū liberale! Unificarea codurilorū, cu maritagiul civilū, cu juriulū, cu oborirea pedepsei de mōrte; legea judeȣiană; legea comunală; camerele de comerciū și de agricultură; concursurile și esposițiunile de agricultură și de industrie naȣională, sistemulū metricū decimalū, etc. etc.

Și, mai presus de tōte, rumperea Convențiunei de la Paris, in cāt ea mărginīa autonomia ȣerei; și, ca preambulū la Statutulū din 1864, Europa recunoscēndū României *dreptulū absolutū de a'ș preface guvernul și legile din untru dupē trebuinȣele și interesele sēle, fōră celū mai micū amestecū și intervenȣiune din afară!*

Ș'apoi, s'au pututū susȣine că *Doie Maiū* a fostū o lovire de

statu, unu actü carele in deafară restatornicia Romănia in töte drepturile sälle de naşione liberă şi autonomă, şi in läuntru sfărîma oligarchia, şi chlăma unü milionü de Romăni la vieţa politică şi la proprietatea emancipată de legăturile clăcei şi ale drepturilor feudale !

Iată ce a făcutü generaţiunea de la 1848 — 1864, generaţiune la care, s'e'mi fie permisü, nu förä öreşi-care mândrie, de a mă numera şi eü !

Dérä, aceste reforme, odată proclamate, nu mai era de cât de a le aplica cu înţelepciune, cu sinceritate, şi de a le conserva cu bărbăţie. Din nenorocire, cei de sus n'aü avutu indestulă putere morală spre a evita in punerea lorü in lucrare greşelele şi mai ales abusurile ! Ba, mai multü, aplicarea lorü a fostü incredinţată unorü ömenü, cariü nu puteau s'e le iubescă, căci nici le-au professatü, nici au luptatü vre-o-dată, in vieţa lorü, pentru dobândirea lorü !

Dacă amü fostü förä cruşare pentru cei de sus, nu se cuvine s'e fiu mai indulgentü pentru cei de jos, cariü n'aü avutu indestulă răbdare şi bărbăţie spre a se lupta, pe calea legală, pentru vindecărea greşelelorü şi inlăturarea abusurilorü ! *Şi astfelü, se făcu 11 Fevruariü 1866 !*

Lasü generaţiunei june, actuale, carea succedéză generaţiunei mele, carea are a trăi sub regimulü creatü in 1866, s'e facă ca actulü sevêrşitü in nóptea de 11 Fevruariü şi consecinţele sälle s'e fructifise in bine pentru mărirea şi fericirea Romăniei !

Departe, dérä, de mine ideia de a şice unü singurü cuvëntü de blamü asupra acestorü eveneminte ! Inşë, imi voiü permite numai o întrebare : Când vedemü că, cu töte garanţiile de independenţiä şi de putere ce ne asigură illustra Dinastie căreia naşionea Romănä a incredinţatü presintele şi viitorulü seü, autono-

mia țerei recunoscută de întreaga Europa în 1864, într'unu chipu solanelu, astăzi este pusă din nou în cestiune; când necontenitu suntemu amenințați cu conferinți și cu intervențiunî străine, în afa-ceri cu totulu de resortulu administrațiunei năstre din lăuntru, d. e, conferințiă pentru căile ferate, conferințiă pentru Jidovi, etc., nu ne vedemū prin însăși acéstă reinapoiăți în-acelle tempuri de pe-ricole și de înglosorire națională, de care ne socotisemū salvați pentru de-apururea; și așa, nu suntemū pôte siliți de a repeta și noi țipătulu de durere alu lui Miron Costin? «*Noi privimū cum-plete vremi, și cumpănă mare pământulu nostru și nouă!*»

Să sperămū, să credemū că Dumnezeuul părinților năstri, ca-rele nu odată ne-a salvatu pământulu și nēmulu, chiar în ora pei-rel; nu ne va lipsi și acum cu puternicul său brațū! Să ne întă-rimū *cu iubire* în increderea, că generațiunea *jund* va avea des-tulă inteligență, patriotismū și bărbăție, spre a păstra și apăra existența și drepturile Romăniei, intrunită și organizată de gene-rațiunea *bătrână*, nu fără oreși-care trude și sacrificiū!

În aceste cugetări retrospective amū întreprinsū publicarea a-cestei noui edițiunî a unei lucrări laborioase a juneței melle. M'amū folositū de vacanțiile politice la cari aū acum recursū mai mulți bărbați politici, cari ca și mine credū, că nu prin res-taurațiunea trecutulu se pôte fonda și asigura viitorulu acestei țeri!

Când rostescū aceste cuvinte, eu sum departe de a exprima, pentru mine, cea mai mică părere de rău despre neactivitatea mea politică. Din contra, eu bine-cuvintezū retragerea mea, pentru că mi-a datū tempul și plăcerea de a mă întorce la nisce studii care din frageda vârstă mi-aū fostū iubite. Aceste studie îmi suntū acum și mai scumpe, fiindū-că, după atâtea lupte, care în cursu de mai bine de trei-deci de ani aū agitatū vieța mea, astăzi îmi dau o plăcută distrăcțiune și o dulce mângălere! Ba, mai multū:

ele îmi întăresc caracterul, și puindu'mi încă odată înainte esemplul atâtoru mari bărbați ai vechii Românie, cărî dreptu resplată a marelor lor fapte n'au cullesti de cât mórtea, esilul și prigonirea, mă învață a privi cu sânge rece dușmăniile la cari amu fostu și sum încă espusă. Astfel, tare de asemenea lecțiuni, eu nu păstrezu pentru nimene nici o rancună.

Și aceste odată dise in trecăt, cum se nu 'mi iubescu țera, țera strămoșilor mei, și, o spereză, și țera copiilor mei? Cum se nu o bine-cuvinteză, și se nu 'i dorescu destinatele cele mai lungi și cele mai frumoșe, ei, carea a făcutu pentru mine ceea ce n'a făcutu pentru fiul sei cel mai illustri, dându'mi ocașiunea, rară in viața tutulor bărbatilor politici din toate țerile și din toate epochele, de a putea secera, încă înainte de a aglunge la bătrânețe, sămînța ce in timpul tineretii amu pusă in pămîntulu, născerei melle? Da, bine cuvintedă țera mea, pentru că mi-a dată rara fericire de a putea transforma in legi positive principiele cari mi-au încălădit inima in primă-văra vieței, și au formatu basa activității anilor mei politici!

Eramu studentu la Universitatea din Berlînt, când, in 1836, de-abia in vîrsta de 19 ani, amu intrăt pe scena publicității cu o broșură, scrisă in limba franceză¹⁾, prin care, descriindă sôr-

¹⁾ Esquisse sur les Cigains; par M. Kogălniceanu, Berlin chez B. Behr.—Nu'mi place a vorbi de mine; astă-dată, însă, s'îmi fîe permisă de a dica două cuvînte, despre persôna mea. Unele colecțiuni biografice și câteva calendare au bine voită a deserie și viața mea. Nu mă voiu pune a îndrepta erorile comise in privința actelor mele politice; d'era voiu îndrepta erorile in privința datei născerei melle, pre care unele din scrierile mai sus citate o ficséză in anul 1807 s'eu 1809.

Constată că nu s'îm atātu de bătrân. Din *cîslovul* părintelui meu, culegă insemnarea scrisă chiar cu mîna sea, din care răsultă că sum născut in Iași, la anul 1817, luna Septemvru in șese.

Tatăl meu a fostu Vornicul Ilie Kogălnicenu; muma mea a fostu soția sea Catîncă, născută Sorvillă, fîmîliei romîneacă din Bessarabia; De pe tată și de pe muma, din moși și strămoși, mă fîlescă, d'era, că sum Romănu Moldovanu, și cu mândrie recunoscă că familia mea nu aș căutată nici-odată origina sea in țări și in neștrăi streine!

ta țiganilor din România, am început să combat sclavia neagră. Curând după aceea am combătut cu o ură și mai energică sclavia albă.

Ast-fel din tinerețile mele mă fălesc că am făcut parte din acea mică cohortă de junți, cari din emanciparea țiganilor și a țăranilor au făcut programul vieții lor politice!

Sub domnia lui Mihail Sturdza am avut onoarea de a felicita, în numele junimei liberale, pe acest Domn, pentru emanciparea țiganilor domnesci și mănăstirești. Sub domnia bunului și fericitului întru amintire Gregorie Ghika am împreună lucrat cu partidul unionist pentru emanciparea țiganilor particulari. În fine, în 14 August 1864, ca primul ministru al țerei mele, am redigat și contrasemnat decretul prin care Alesandru Ion I *oboria claca, și improprietărea pre țăranii Români*. Cum dară se nu iubesc această țară, atât de bună, carea m'a pus în pozițiune de a-mi lipi numele la toate acele legi nemuritoare din 1864, ce au sfărmat oligarchia, pururea fatală României, și un milion de ilofi i-au făcut cetățeni, dându-le vot, pământ, pușcă și școală?

Etă ceea ce mă face să-mi iubesc țera din toate puterile inimii; eu o iubesc chiar pentru dușmanii ce m-au dat; căci în prigonirile ce acestia mi-au făcut, ei s-au arătat atât de mici cu sufletul și cu mijloacele cu cari m-au atacat, încât au dovedit, că ei nu voiau a lovi persoana și defectele mele, ci principiile la triumful cărora am lucrat — poate pe căi diferite — cu toți companionii mei de juneță și de vristă bărbătească, pentru cari naționalitatea și libertatea n-au fost numai nise zadarnice cuvinte.

Dără întorcându-mi ochii spre mișcarea politică din ultimii douăzeci de ani, fără să voiesc, m-am alunecat pe terământul actualității; și, regretându această scăpare din vedere, revin direct

la sujetul meu, spre a vorbi acum de mișcarea literară — istorică din aceeași epocă.

Afară de N. Bălcescu, carele promitea României unu istoricu, déră pre care mórtea l-a răpitu fôră-de-tempu, unu singuru mare talentu nu s'a ivitu spre a da țerei ceea ce'i lipsesce până astăzi: *o istorie națională*. Nu a fostu totu așa și cu publicarea acelloru scrieri și acte menite de a pregăti și inlesni calea viitorulu istoricu: Aice ne putemu fâli că ultimii două-deci de ani n'au fostu de-locu sterili!

Archiva Romănescă, ântâia colecțiune istorică, publicată de mine cu multu înaintea anulu 1848, și Magasinul istoricu, publicatu după aceea de N. Bălcescu și Treb. Laurianu, au avutu ca demni succesori, Uricariul lui Th. Codrescu, Tesaurul de monumente historice alu lui A. Papiu Ilarianu, Archiva istorică a lui B. Hăjdetu, Columna lui Trajan, ce se redige și acum totu de acestasu, Athenicul și Anuariul instrucțiunei publice de V. Alecsandrescu, revista de peste Carpați Transilvania, și alte reviste și colecțiuni cari au scostu la ivela nenumerate și precioase documente! Cronica lui Șincai a fostu salvată de peire prin dârnicia și îngrijirea patriotică a lui Grigorie Ghika, Domnul Moldovei! Lucrări importante pentru istoria romănescă s'au publicatu, apoi, in Ungaria și Transilvania, in Rusia, Polonia și cele-alte țeri slave! Invetata Germania și bine-voitorea nouă Franciă au scostu la lumină mai multe publicațiuni de interestu pentru Români. Ast-fel in condițiunile actuale ale literaturii noastre istorice, și mulțamită liberalismulu cu care astăzi tôte guvernele și tôte societățile invetate deschidu bibliothecile și arhivele loru investigațiuniloru invetațiloru, mulțamită assemine și inlesnirii și estinătăței cu care, prin căile ferate, Români potu astăzi călători până la extremitățile Europei, eu credu că tempulu a sositu ca și România să aibă o istorie națională!

Ca pregătire la această viitoare istorie, cred că a contribui și eu prin publicarea colecțiunii complete a Cronicelor Române, câte ni sunt cunoscute și păstrate până astăzi. Ba, susțin, că până la publicarea unei istorii raționale, totu Letopisețele scrise de bătrânii noștri, cu toate defectele și neîndeplinirile lor, sunt cea mai bună și mai interesantă istorie a României!

Domnul B. Hăjdău, acărui lucrări, merite și aptitudine rară pentru istoria țerei, sum eu cel d'ânteu a le recunoște, în concluziunile sêlle critice asupra unei Cronici vechi a Moldovei, pe care D-sea a descoperit-o într-o traducțiune Polonă, și pe care D-sea o califică de *Cronică Putnă*¹⁾, dice că lucrarea mea, adică ântea edițiune a Letopisețelor Moldovei, este parțială și nu satisface toate esigintele științei moderne. Apoi, continuă: «Nu își poate inchipui cine-va câtă lumină aru revêrsa asupra istoriei noastre macar contestul analiticu al variantelor. Vom da un exemplu: Analele lui Ureki ni sunt cunoscute până acum numai în niște copie, mai multu sêu mai puțin moderne și modernizate. Fia-care copie diferesc de toate cele-alte, și numai critica ar fi în stare a restabili textul primitiv. etc».

Dorința ânteu a D-lui Hăjdău, de a se face în privința Cronicelor Române o lucrare completă, astăzi se realizează prin această edițiune, carea cuprinde toate Cronicele Moldovei și ale Țerei Românesce, tipărite și manuscrise, câte ni sunt cunoscute până astăzi.

Dorința a-doua, de a se publica contextul variantelor, cred că în privința Cronicei lui Ureki și a lui Miron Costin este împlinită! La cele-alte cronice contextul variantelor ar fi de-prișost, când s'au luat de basă la tipărire mai totu-de-una înșeși

¹⁾ Vezi Arhiva istorică a României, tom. III. pag. 83. Această cronică va fi reprodușă și în colecțiunea noastră, tom. III.

originalele! Cât de a se face o lucrare critică despre Letopisețe, în conformitate cu prescripțiunile științei moderne, și eu am eu exprimat această dorință deja la publicarea întârei edițiuni. Eă ce ăiceam în prefața acei edițiuni: «Știu că colecțiunea mea va avea încă multe lipsuri, multe fapte rău citate, multe date nepotrivite; dără îndreptarea acestora este tréba orî a istoricilor ce vorî întrebuința-o, orî a criticilor ce vorî lămuri-o.» Ce ăiceam atunci, o ăicu și acum. Odată țera îndestrată cu publicarea unei colecțiuni completă a Cronicelor sélle, va veni de-sigurî unî eruditî carele va face lucrarea cerută de Domnul Hăjděu. Póte D-sea însuși va îndeplini această trebuință, ca unul ce are tótă capacitatea pentru a o putea face cu succes. Însă, până atunci, lucrarea de mare importanță era și este de a scăpa de la peire analele nóstre, carî fiindu numai în manuscrise, din ăi în ăi au dispărut și, din nenorocire, disparî și astăđi!

Când, însă, Domnul Hăjděu pretinde că Cronica lui Ureki arî fi reprodușă numai după nisce copie mai multu sěu mai puțin modernisate, D-sea este în mare eróre. Cronica lui Ureki, publicată pentru ântělași-dată de mine, este scósă de pe unî manuscris, carele, dacă nu este originalul, dără este netăgăduit că ântěu sěu una din cele ântěu copie ale croniceî lui Ureki compilată de Miron Costin! Manuscrisul acesta numără o vechime de cellu puțin două sute de ani!

Ceea ce s'a făcut cu Ureki, s'a făcut cu toți cei-alți croniciari. Edițiunea mea este făcută nu după copii moderne sěu modernisate; ea reproduce cu unî respectu filialu textul chîiar alu originalului sěu alu còpielor cellorî mai vechi cunoscute până astăđi. Nu cred, o spun cu óreși-care fală, că cineva sě fie avut sub ochi, și sě fie studiat unî număr mai mare de cro-

7. nice, de cât eu.¹⁾ Biblioteca publică din Iași posedă o colecțiune interesantă de vr'o dece Letopisețe manuscrise. Tóte aceste s'au studiatu de mine, fiind-că au fostu ale mele, și după sevêrșirea ântêlei edițiunî au fostu cedate bibliotecel²⁾.

Biblioteca din Bucuresci are assemine vr'o patru Letopisețe; și pre aceste le-amu cercetatú, cu tóte că nu oferă nimicú interesantú, fiindu numai nisce còpie moderne.

Pretutindine unde amú aflatu că esistă vre-unú Letopisețu manuscrisú, n'amú cruțatú nicí tempú, nicí sacrificiú spre a'lú putea dobândi pentru studiare. Acésta se va dovedi prin lista manuscriselorú ce amú întrebuintatú la publicarea acesteî colecțiunî, și cu care se va incheia tomul altu-cincilea altu edițiunei!

Din acéstă listă, indetul de numerosă, amú pretențiunea de a poseda manuscrisele cele mai vechi, și prin urmare cele mai prețioase³⁾.

¹⁾ Acéstă studiare și colecționare amú începutu a le face încă din anul 1833!

²⁾ Intre aceste manuscrise se află și cartea de musică religiósă, *psaltiki*, a capelei domnesci din cetatea Némțului, din timpul lui Ștefan celú Mare.

³⁾ Așa, eu posedú copia cea mai vechiă a lui Ureki, compilată de Miron Costin, de care amú vorbitú mai sus. Posedú originalele cronicelorú lui Ion Neculce, a lui Enaki Kogălnicenu și póte și a lui Simeon Dascalul. Mai amú doue còpie fórte vechi ale cronicelorú lui Nicolai Costin, și a lui Radu Greceanu, carí se află in posesiunea familiei melle de *una sută un-spre-dece ani*. Elle impreună cu cronică lui Simeon Dascalul, au fostú cumpărate in Constantinopoli in anul 1761, precum o afirmă insemnarea autografă a streunchiului meu Enaki Kogălnicenu, frate cu stre-bunul meu Constantin Kogălnicenu, și însuși ellú cronicarú. Originalul *tragediei* lui Alecsandru Beldiman mi s'a pusú la dispozițiune de Domnul Dimitrie A. Sturdza, carele, in prețioasa sea colecțiune de la Miclaúseni, posedă și D-lui unú mare numărú de Letopisețe manuscrise; déră carí suntú mai noui de câtú manuscrisele păstrate de mine.

Cronica calificată de *cronica inedită*, scrisă de unú *logofétu Ștefanú*, și care se publică in *Trompeta Carpaților*, nu este de cât o copiare fórte modernă a cronicelorú lui Nicolai Costin și a lui Radu Greceanu, a cărîa singurul meritú este că, după ce reproduce o pagină din manuscrisul moldovenú, apoi prescrie o altă pagină din manuscrisul munténú, și așa, cuprinde anălele ambelorú țeri.

In anul 1858, adică *șese ani* după publicarea Cronicelorú complete ale Moldaviei, și *dece ani* după publicarea in Magasinul historicú a Cronicelorú lui Radu Greceanu și a lui Radu Po-

Celle espuse mai sus îmi dau dreptul de a sprijini că colecțiunea mea, departe de a modernisa pre vecii nostri cronicari, îi reproduce în totă fidelitatea textului aflat în originale și în copiele cele mai vechi cunoscute. În reproducerea lor, eu am pus un deosebit și sântu scrupul, pentru a păstra limba în care ei au scris. Modernizare nu s'a făcut de cât în privința caracterelor latine pre cari le-am adoptat la această edițiune, din cauză că literele kirilice au devenit necunoscute la cea mai mare parte din cetitori, și că scopul principal al lucrării mele este de a populariza, în generațiunea actuală, cunoscința vechilor nostri cronicari, și prin urmare istoria noastră națională, așa cum ea este scrisă de dânșii, în limba lor naivă, pitorească, și adesea chiar sublimă.

Sum dără, în dreptu a mă măguli că lucrarea mea, fără a fi perfectă, n'a fostu a unui simplu editore.

Înainte de a fini, voiesc a arăta diferența ce există între întâia și adoua edițiune. Cea d'întâi cuprindea numai Letopisețele Moldovei; acesta a-doua cuprinde și Letopisețele Valachiei,

pescu, Domnul Georgi Ioanid, *chiar în Bucuresci*, a publicat două volume calificate de istoria Moldo-Română, și dându-le ca reproducțiunea a nisce manuscrise vechi, cele despre Moldavia găsite în mănăstirile Kozia și Șerbănesci, și cele despre Valachia ca aflate în orașul Kișineu de Ierodiaconul Daniil. când se afla acolo în surghiun cu Mitropolitul Grigori. Si Domnul libraru Ioanid afirmă, încă, că marea descoperire din mănăstirile Kozia și Șerbănesci s'a făcutu de unu eminentu professore de istorie din gimnasiul Sântului Sava! El bine, în faptu volumele publicate de D. Ioanid nu sunt de cât reproducțiunea unor copii moderne ale Cronicelor lui Nicolai Costin, Radu Grecău și Radu Popescu, publicate cu dece ani mai înainte, cea întâi cronică de mine, între Letopisețele Moldovei, și cele două din urmă în Magazinul istoric al lui N. Bălcescu.

Singurul lucru nou ce conțin acele volume este *fragmentul despre începutul Românilor* pre care Domnul Hăjdău îl atribue Moldovenului Nicolae Milescu. Eu reproduc acestu fragment în volumul întâi al acestei edițiuni; însă din începutu facu reservele mele în privința paternității dată de Domnul Hăjdău. Din cele întâi pagini cetitorul se va convinge că acestu fragment are de autoru unu Român de preste Oltu, carele se vede că nici a cunoscutu Moldova.

carl în cea mai mare parte au fost publicate, precum amî mai disu, în Magazinul historicu, și s'au tipăritu și în deosebî într'unu micu număr de exemplare. Acéstă edițiune mai cuprinde și unu număr de Cronice și de fragmente carl mi-au venitû la cunoșcință după editarea primei colecțiunii. Celler privitoare la Moldova vorû fi tipărite în tomul alu-treilea, celler ce se raportă la Țera Romănescă vorû intra în tomul alu patrulea!

Edițiunea acéstă mai are unu meritû. Putemû sprijini eă cronicele nôstre îșl iaû finitulû cu anulû 1766; de atunci, în cursu de unu seculû întregû, mai nu avemû analle carl sê ne fi păstratû evenimentele acestu seculû. O singură escepțiune forméză Eteria grecescă din 1821: ea a datû nascere *Tragediei* lui Beldiman și unei descrieri a întâmplărilor, sêu mai bine dicendû, unei colecțiunii de documente din acea epochă, carl s'au publicatû de Domnul Cesar Bolliac în *Trompeta Carpaților*¹⁾.

Lacuna amî socotitû a o indeplini cu *Tablele istorice ale Romăniei*, carl fôră a fi o istoriă, în simțulu largû alû cuvântulu, totuș vorû reproduce în ordinû chronologicû tôte evenimentele, tôte actele importante sevêșite în România de la 1766 până la 11 Februarie 1866! La acéstă dată mē voiû opri, nevoindû a face istorie contimpurană, și încă mai pușin a mē rosti asupra unorî evenimente recente carl au schimbatû fața Romăniei, și a căroră consecințe nu suntemû încă în stare de a le aprecia, ca unele ce nu suntû încă deplintû desfășurate.

Tablele istorice vorû forma volumulû alu-cincilea alu colecți-

¹⁾ D-lu Papiu Ilarian a publicatû în *Thesaurul de monumente istorice unu Chronografu alu țerei Romănesce*, scrisû de Dionisie Ecclesiarchulû de la 1764 la 1814. Publicămû și noi acéstă cronică în colecțiunea nôstră, Tom. IV. Inșă trebui sê notămû că autorulû ei nu se describesce, precum o recunôsce și Domnul Papiu Ilarianu, de cîtû prin o mare ignoranță, chiar în privința evenimentelorî din lăuntru ale Romăniei.

unei, care se va încheia cu notițele biografice ale cronicarilor, și cu facsimilele manuscriselor cellor mai vechi și mai remarcabile.

Socotesc că este timpul de a pune capăt unei prefață, carea deja a devenit prea lungă. Și aci, nu pot a-mi lua de la cetitorii unii adio mai potrivit, de-cât reproducându aceluși cuvinte ale marelui istoric alți Franciei¹⁾ cu care am încheiat și prefața la întâia edițiune. Aceste cuvinte mai cu deosebire se potrivesc cu situațiunea actuală a României, când vedem atât de puțină inimă pentru a apăra demnitatea națională, și atâta servilism din partea acellora ce au dreptul și datoria de a pune pre guvernanți pe callea dréptă, pe *callea Românescă*!

«In acestu timp de patimi politice, in care este așa de greu, «când cine-va își simte ceva activitate de spirit de a se ascunde agitațiunei generale, cred că am găsit un mijloc de repaos in studiul serios alți istoriei. Nu că privirea trecutului și ispita seculilor mă fac să mă lepăd de întelele melle dorințe de libertate, ca de nisce illusiuni ale junelei; din contra, «eu mă lipesc către elle din mult in mai mult. Totu iubesc libertatea; dără cu o afecțiune mai puțin nerăbdătoare. Imi dic că in toate epochele, și in toate țerile s'au aflat mulți omeni cari, intr'o «situațiune și cu opiniuni deosebite de alle melle, au resimțit aceeași nevoia ca și mine, dără că cei mai mulți au murit înainte de a vedea realizându-se acela ce ei anticipau in ideia. «Lucrarea acesteii lumi se seversesce incet; și fie-care generațiune ce trece nu face de cât a lăsa o pără pentru zidirea «edificiului cel visat spiritele ferbinți. Acestă convicțiune, mai «mult gravă de cât tristă, nu slăbesce pentru individi datoria

¹⁾ Lettres sur l'histoire de France par Augustin Thierry. Lettre première.

«de a merge dreptu printre înșelăciunile interesului și alle deșertăciunei, *nici pentru popore datoria de a'și păstra demnitatea națională!* căci dacă nu este de câtă nenorocire de a fi impilatu prin puterea împregiurărilor, *este rușine de a se arăta servil!*»

M. Kogălniceanu.

Satul Ripile

in 14 Augustu 1872, a opta
aniversară a promulgărei le-
gei rurale.

PREFAȚIA

La întâia edițiune.

Dacă vre-odinioră studiul istoriei a fost trebuitor, acesta este în epoca noastră, în acest timp de chaos, când și oamenii publici, și oameni privați, bătrâni și tineri, ne-am vădit individualitățile sfâșiate, și iluziile ce ni erau mai plăcute, sterse. Într'un asemenea timp, limanul de mântuire, altarul de rădămat pentru noi este studiul istoriei, singurul oracul care ne mai poate spune viitorul.

Acest mare adevăr îl simțesc mai cu deosebire națiile civilisate. Noi vedem că la dânsle istoria singură a moscenit tot interesul ce altă-dată îl aveau alte cunoștințe teoretice; căci, tocmai ele simțesc nevoea de a-și lega prezentul cu trecutul. De aceea, nici într'un secol, chiar în acel al benedictinilor, nu s'a publicat ca astăzi colecții mai mari de cronică și de urice originale spre a completa istoria. În adevăr, spre a avea o istorie, și în deosebi istoria țerei s'ele, nimic mai bun, mai folositor, mai neapărat este, de-cât de a se întorce la izvoarele originale, adică de a avea înaintea sea, cronicile, biografiile, diplomele, toate acele acte scrise cari se raportază la întâmplările politice, la dreptul public, la legile, la instituțiile, obiceiurile și moravurile timpurilor trecute; căci, puși în față cu aceste originaluri, suntem, cum amă dîs, la izvoarele istoriei, fără ca nici un intermediar să se pule între noi și între aceste monumente vrednice de tot onorul. Noi vedem că în toate părțile, unde este ceva progres, staturile, ocărmuirile, societățile, învățai, cu o deosebită emulație se ocupă cu adunarea, cu publicarea, cu cercetarea cronicilor, hrisovelor, actelor, însfârșit a tuturor rămășițelor seculilor trecuți. Numai după această uriașă lucrare națiile a putut ajunge a avea o istorie.

Insufiat de o asemenea convicție, din frageda mea junete m'am o-

cupat^u cu adunarea cronicilor^u țerei^u mele, și a orⁱ ce acte privit^ore la istoria ei. O colecție a acestor^u din urmă am^u publicat^o in două to-muri a Arhivei Romănesci, cea întâi^u revistă retrospectivă in literatura noastră. Făgăduința dată in prefața acestei reviste, astă^u o implinesc^u. După mai mult^u de zece ani de muncă, public^u, in sfârșit^u, *intr^oga colecție a Letopisețelor^u Moldaviei*.

Munca ac^osta a^u fost^u pentru mine mângăierea in desnădejde, refugiu^u in contra urituluⁱ, un^u asil^u in contra întâmplărilor^u și a prigonirilor^u din-afară, precum și a tulburărilor^u din lăuntru. Îngelat^u in t^ote speranțele mele, inchis^u in Rîșca, de două-orⁱ deșertat^u, studiul Letopisețelor^u, singura istorie națională ce avem^u până acum, a^u fost^u pentru mine o nevoie ș^o mântuire. Nici că mă căesc^u, d^orá, de munca materială ce m'a^u costat^u adunarea manuscriselor^u, confruntarea și colacionarea deosebitelor^u tecturi, și, însfârșit^u, publicarea unei ediții pre cât cu puțință corectă și deplină. Dinpotrivă, mă bucur^u cu răsplătirea cea mai frumoasă ce o puteam^u aștepta; astă^u istoria țerei^u mele, cuprinsă mai înainte in câteva manuscrise pre carⁱ timpul și p^ote și réoa vroință din ăi in ăi le imputina, nu mai este in pericol^u de a peri: invenția lui Gutemberg imiind^o a^u asigurat^o pentru tot-d'auna; și astă^u orⁱ și cine p^ote ceti in adevăratele s^ele isv^ore, istoria națională, acest^u mare sacerdot^u al^u gândirei, flacăra religiei, a patriei și a artelor^u.

Munca mea cu ac^ostă publicație nu a^u fost^u nici a unui autor^u, nici a unui compilator^u; d^orá, in privirea greutăților materiale, pot^u dice că a^u intrecut^u și pre a unuia și pre a altuia. Spre a nu vorbi de timpul și cheltuețele ce mⁱ-a^u trebuit^u intru adunarea manuscriselor^u reslețite in t^ote părțile, s^emⁱ fie număi ertat^u de a observa că originalele cronicarilor^u nostri sunt^u, cu puține escepții, perdute; copiele ce ne-a^u re-mas^u sunt^u orⁱ greșite orⁱ intunecate prin reⁱ prescriitorⁱ; la altele găsim^u orⁱ simțit^ore lipsuri, orⁱ prescurtări făcute de nisce nepricepuți compilatorⁱ ce pretindea^u a forma o cronică din anele deosebitelor^u

scriitorii, din care cauză Letopisețele lui Ureki și a lui Miron Costin ajunseră a nu fi de câtă un singur trup, atribuită când unuia, când altuia. Din aceste provine că cronicile, cari cum amă dăsu, suntă celă mai sigură și temelnică isvortă al istoriei naționale, căduseră între Români într'ună discredită atât de mare, încât cine dăcea *Letopisețe* dăcea *basne*, cine dăcea *cronice* dăcea *mituri*. Număi streinii aă fostă mai dreptă pentru operele lui Ureki, a Costinescilor și a lui Neculce. Traducerea acestora în limba grecăscă de Amiras, făcută din porunca Domnului Grigori Ghica, o altă traducere în limba latinăscă pre care aă întrebuințat o Engel la compunerea istoriei Moldaviei, scrisă în limba germană, și mai ales tractatul despre cronicile Moldaviei, scrisă franțuzesce de D. Haase ¹⁾ dovedescă indetul de prețel ce cronicarii nostri aă înainte invățăților streini. ²⁾

1). Veđi: Notices et extraits des Manuscrits de la bibliothèque du roi et autres bibliothèques publiés par l'institut royal de France. Paris. Imprimerie royale. tom XI.

2). Nota adăogată la 1872.—Când amă publicată edițiunea din 1862, eramă departe de a sci că Cronicile României, celă puțină ale Moldaviei erăt traduse și în *limba franceză*. Acesta este acum ună faptă cunoscută. Amă sub ochii mei o copie datorită amicului Românilor, D-lui Ubicini, scosă de pe ună manuscrisă originală ce se află în biblioteca națională din Paris, și care pōrtă următorul titlu:

LIVRE HISTORIQUE. Contenant les Gouvernemens et les Vies des Princes de Moldavie et des autres Souverains des pays Circonvoisins à cette Principauté, leurs Contemporains depuis l'an...et le Gouvernement de Drago Voda jusqu'en 1729.

Avec un abrégé de l'histoire du Monde, de l'origine et de l'établissement de toutes les Nations qui l'habitent, depuis sa Création jusqu'au règne de l'Empereur Trajan et au dela.

Composé en premier lieu dans l'Idiome moldave par le Seigneur Miron Costy grand Logofete, ou Chancelier de Moldavie: Ensuite d'ordre du très. Excellent et très Illustre Iean Gregoire Ghica Voievode ou Prince de la Moldo-Valachie fut traduit en Grec Vulgaire à Ghiassy en 1729 par le Seigneur Alecsandre Amira de Smirne cy-devan grand Soultzar ou Ecuyer de la cour de Moldavie: et de ce dernier idiome a été mis en François per Nicolas Genier, aussy de Smirne cy-devan honoré d'un Employ dans la Bibliothèque de Sa Majesté très Chrétienne à Paris. A ANGORA MDCCXLI.

Cronica lui Grecenu este tradusă în *limba germană*. Ună esemplară ală acestei tradăceri se află în biblioteca Pestei, ună altă esemplară în biblioteca din Brașov.

Insuflată de același respectă pentru aceste monumente părintesci, eu m'amă ferită de a face cea mă mică schimbare, sporire, săi scurtare în ele; totă silința mea aă fostă deosebirea și îndreptarea tecteloră sėu după originalurī unde le-amă avută, sėu după cele mă vechi și mă puțin greșite copie ce amă putută găsi; știă că și cu acēsta, colecția mea va avea încă multe lipsuri, multe facturī reū citate, multe daturī nepotrivite; dēră, îndreptarea acestora este trēba orī a istoriciloră ce voră întrebuința-o, orī a criticiloră ce voră lămuri-o. Eă, editoră, socotă că amă făcută indestul, aducēndă la bună sfērșită, ca simplu particulară, neajutată de nimene, o întreprindere care la națiī mă mari și cu ună publică mă numerosă și mă interesată pentru istoria patriei, spre a se îndeplini, aă avută trebuința de sprijinul orī al guvernului, orī al societățiloră învățate.

Nădăjduescă că în privirea importenței sēle, acēstă colecție va fi bine primită de Romăni; ca temelie a istoriei țerei, ea trebuie să fie imbrășoată de toți acei ce se interesă de naționalitatea și de civilizația noastră, carī se potă disvolta numai prin ajutorul istoriei.

Căderea Imperiului Constantinopolitană, preponderința Islamismului, marea depărtare de centrul luminilor, despărțirea prin nēmuri de altă origină de cele-alte ginte Romane, neunirea între ambele principate, mă ales resbóiele civile și desele schimbări de guvernă carī li suntă urma, tóte aceste aă contribuită la decadența naționalității și la sporirea ignoranței prin ultiarea chīlar a originiei noastre. De la readucerea aminte a acestie, atárnă acum și desvoltarea din noă a naționalității și a civilizatiei. Fōră aceste, nu trebuie să ne mirămă decă la noi arta nu este încă născută, și decă literatura tinjesce, palidă și slabă. Artele și literatura, expresiile inteligenței, n'aă speranță de viétă, de câtă acolo unde ele își tragă originea din însăși tulpina popóreloră. Altmintrele ele nu suntă de câtă nisce plante ecsotice pe carī celă antēiū vēntă orī le inghiță, orī le usucă. Ca să avemă arte

și literatură națională, trebuie ca ele să fie legate cu societatea, cu credințele, cu obiceiurile, într'unu cuvânt cu istoria noastră. Nicădată n'am fi avut frumosele biserici, a Argeșului, a Trii-Ierarhilor, a Dragomirnei, decât arta n'ar fi fost însoțită de simțimentul religios ce era mobilul strămășilor noștri, și care la ei era atât de strins unit cu simțimentul național, nefăcându, potă dice, de câtă unul și același. Asemene și astăzi, nu vom avea artă și literatură decât nu ne vom adăpa în isvórele naționalității noastre, care este religia seculului al XIX.

Nădăjduesc că prin publicarea cronicelor Moldaviei contribuind la dezvoltarea patriotismului, vom contribui tot-odată și la părăsirea utopiilor cari pre mulți au înșelat până acum, făcându-i a crede că triumful naționalității stă în măsură silnice, când aceste, am deplină convicție, nu pot de câtă a o perde, se cel puțin a o compromite. Țara noastră nu prin grabnice și sgomotoase schimbări se póte rădica. Reformele blânde și graduale, îmbunătățirile serioase, răspândirea instrucției publice, *respectarea dritului tuturoră claselor*¹⁾, îndreptarea moravurilor în familie, întărirea, statornicirea și respectarea puterii ocârmuitoare, ca organ al legii, aceste sunt singurele elemente de regenerație pentru noi. Oră ce schimbare silnică, oră ce prefăcere neprasnică nu potă se ne fie de câtă fatale. Când revoluțiile încep, civilizația incetăză; resboiul nică-odată n'au făcut de câtă a mistui rodirile sémenate în timpul păcei.

Gândul meă este grosă de tóte aceste priviri; aș dori să rumpă vélul ce ascunde viitorul patriei mele; aș dori să fiă macar ună minută pe tripodul Pitiei, și să prorocescă țerei și nației mele sórtele cele mai aurite!

¹⁾ Această frază a fostă impusă de *censură*, care nu s'a obořită în Moldova de câtă prin legea Presei din 1856. În textul primitiv al prefaței era scris: *egala îndrituire a tuturoră claseloră nașionalei*.

În totu chipul, să nu ne spăriem, de câtă când vomă părăsi totă țintirea spre bine și progresu pacnicu, și vomă sta cu brațele încrucișate, credendă că totul este perduto. În noi este ceva tare, puternicu, providențial, care ne-a apărăt în nisce epoce când aș cădută imperie multă mai sdravine. Conștiința națională este încă vergură; cōja singură îi este îmbetrănită. «Existența unui popor este un lungu anu, cum aș dīsă un scriitoru francesu, care și elu are dīlele sēle de piclă și de lumină strălucitoare, timpurile sēle de amortelă și de mănōse sēcerișuri. Să nu uitămă că patru seculi de sclavie aș apēsătă asupra Greciei, fōră ca să pōtă smulge din inima fiilor ei acea antică naționalitate pre care paloșul lui Mahomet alu-dōile amerința de a o stinge pentru deapururea.»

Asemine inalte considerații, întēplările timpurilor trecute, adecă istoria, ni le potū insufla mai cu ușurință. Într'o epocă ca a noastră, plină de tōte decepțiile, în care spiritele atātū de multū lucrēză, și inimile atātū de viū simțescū nevoile unei credințe, ce hrană putemū să avemū mai îndestulătoare pentru nerăbdările și îndolelele noastre de câtū cultul țerei noastre? Celindū istoria, amū avea mai multă ispită prin trecutū, ne-amū prețui mai multū presintele, și amū spera mai multū de la viitorū; căci, analele noastre ne-arū arăta vederatū că provedința nici-odată nu ne-aș lipsitū, și că părinții noștri, de și aș avutū greutăți și piedici pre cari noi nu le vomū întâlui, ei nici-odiniōră n'aș desnădējduitt de dāșii și de țera lorū.

Ca sfērșitū a acestei prefațe, sēmī fie ertatū de a o închiea cu cuvintele unui istoricu francesu¹⁾.

«În acestū timpū de patimī politice, în care este așa de greū, când cine-va își simte ceva activitate de spiritū, de a se ascunde agitației generale, credū că amū găsitū unū mișlocū de repaosū în stadiul se-

¹⁾ Lettres sur l'histoire de France par Augustin Thierry Lettre première.

riosă ală istoriei. Nu că privirea trecutului și ispita seculilor mă facă să mă lepădă de atâtăle mele dorinți de libertate, ca de nisce ilusiă a junețel; din-potrivă, eu mă lipescă cătră ele din multă in mai multă. Totă iubescă libertatea; dără, cu o afecție mai puțină nerăbdătoare. Îmi dică că in tôte epocele, și in tôte țerile s'aă aflată mulți ómenī carī, intr'o situație și cu opinī deosăbite de ale mele, aă resimțită aceeași nevoă ca și mine, dără că cel mai mulți aă murită, inainte de a vedea realizându-se acela ce ei anticipăă in idele. Lucrarea acesteī lumī se sēvēșesce incetă, și fie-care generație ce trece nu face de câtă a lăsa o pétră pentru zidirea edificiului ce viséză spiritele ferbinți. Acéstă convicție mai multă gravă de câtă tristă, nu slăbesce pentru indiviđi datorica de a merge dreptă printre înșelăciunile interesului și a deșertăciúnei, nici pentru popóre datorica de a'si păstra dignitatea națională; căci, decă nu este de câtă nenorocire de a fi impilată prin puterea impregiurărilor, este rușine de a se arăta șervilă».

M. Kogălniceanu.

Iasi, 10 April 1852.

CUVÎNTU INTRODUCTIVU

LA CURSUL

DE ISTORIA NAȚIONALĂ

Rostitū in 24 Noemvrie 1843 in Academia Mihailénă.

Putëndū servi de introducțiune

LA

CRONICELE ROMANIEI*)

Dupē priveliștea lumei, dupē minunile naturei, nimică nu este mai interesantū, mai mărețū, mai vrednicū de luarea noastră aminte, de câtū *Istoria*.

Istoria, Domnilorū mei, dupē dicerea autorilorū celorū mai vestiți, este adevărata povestire și infățișare a întâmplărilorū nēmuli omenescū; ea este rezultatul vrēstelorū și a esperienței. Se pōte, dēră, cu dreptū cuvēntū, numi glasul semințiilorū ce aū fostū, și icōna vremei trecute. Karamzine, in alte cuvinte, o numesce testamentul lāsātū de către strēmoși strēnepoșilorū, ca sē le slujescă de tălmăcire vremei de față, și de povățuire vremei viitoare.

In acēstă privire atât de importantă, istoria, dupē Bibliă, trebuie sē fie, și aū fostū tot-d'auna, cartea de căpitenie a popórelorū, și a fiesce cărui omū in deosēbi; pentru că fiesce-care stare, fiesce-care profesie află in ea regule de purtare, sfatū la indoirile sēle, invēțătură la nesciința sea, indemnū la slăvă și la fapta bună.

Domnitorul prin istoriă se deșcēptă la nobila ambițiă de a face lucruri mari și drepte, și prin urmare de a trăi in viitorime. Lauda neștersă și nemurirea cu cari suntū incununați ocārmuitorii cei buni, defăimarea și hula cari suntū

*) Acēstū cursū s'a ținutū in semestrul de iernă al anului 1843, in care amū tratatū istoria Romānilorū până la întemeierea principatelorū. Deosēbite persecuțiuni politice m'aū silitū sē'lă intrerumpū.

tot-d'auna partea celorl reî, e mai cu neputință ca să nu le insuflie în inimă dorința spre bine și spre virtute, decât inima lor nu le este încă stricată prin cangrena lingușirei. Cele mai înalte isbândi, cele mai slăvite fapte, nu vedem unde că s'au îndemnat prin istorie? Spre pildă biruința Asiei, după mărturisirea tuturilor istoricilor vechi, s'au pricinuit prin deșă cetire a Iliadei de către Alecsandru cel mare. Cine nu știe că acest falnic isbânditor purta neconținut cu sine, într-o cutie de aur, poema lui Omer; și ce este Iliada altă, de-cât o istorie în versuri, cea mai veche și cea mai frumoasă din toate? Fără a merge în vécuri așa depărtate, nu s'au vădut mai în zilele noastre un alt Alecsandru, Carl XII, desceptându-și geniul spre isbândi și slavă, prin citirea vieții Macedonului, scrisă de Quint-Curție? Care, dăr, Impărat, care Domn nu trebuie să tremure de'naintea istoriei, acestui strașnic tribunal, ce are să-l judece cu aceeași nepărtinire, precum odineora Egipteni judecau pre regi lor eșii din viață?

Dătătorul de legi, bărbatul de stat, în istorie, înveță tocmelele ocărmuitorilor, puterea și slăbiciunea lor, pricinile de sporire și de scădere a staturilor, felurile de guvern sub care au înflorit mai mult, legile care au avut înriurirea cea mai priincioasă și cea mai stricăcioasă asupra puterii, asupra culturei, asupra moralului norodelor.

Oștenul în istorie găsește pildele cele mai drepte și mai adevărate despre strategie; cărturarul, filosoful în ea vedă înaintarea duhului omenesc, răcăirile se, descoperirile geniului, pricinile nesciinței, a superstiției și a întunecului.

Simplul particular, în cetirea istoriei, găsește mângiere pentru relele de față; ea îi arată că, prin o tristă fatalitate, perfecție n'au fost nici-odată în lume, virtutea mai tot-d'auna au fost prigonită în viață, și că răsplata ei cele mai multe ori nu i-au venit de-cât după moarte. Cine nu trebuie să-și uite durerile și nemulțămirea, când istoria îi arată pre nisce cetățeni vrednici de a poronci lumii, carei au fost jertfa tiranilor, și, de-multe-ori, chiar a compatrioților lor? Nenorocirile noastre trebuie să le socotim de nimic, când vedem pre un Socrat silit să primască otrava chiar din mâna Ateniilor, pre un Aristid subpus ostracismului, numai pentru că era numit cel drept, pre un Caton dându-și singură moartea, ca să nu-și vedă patria în robie. Și cu neputință ca cine-va, insuflat de asemenea pildă, să nu-și îmbărbăteze caracterul, să nu dorească de a imita pre acești străluciți bărbați, făcându abnegație de sine, și răvnind numai folosul obșcesc.

Cât trebuie, dăr, să ne fie dragă această știință înaltă, carea, lasă că ne dă o petrecere folositoare, și prin cetirea ei ne îndestulează curiozitatea cea mai nobilă, dăr ne înveță încă a fi buni, ne mântule de preiudețe, ne sporesce ispita prin ispita vécurilor trecute, și ne lungesce, cum am dice, viața.

«A nu ști ce s'au întâmplat înainte de a fi născut, este, dice Ciceron, tot aceea ca când ai fi neconținut prunc; căci, ce este vrăsta omului, decât memoria faptelor noastre nu s'ar uni cu vécurile cele mai dinainte?»¹⁾

Istoria singură poate, ca într-o panoramă întinsă, să ni arate împărățiile

¹⁾ Cicero în Orat. Cart. 84

XXXIII

trecute înainte de mil de ani; ea ne face privitorii la luptele, la revoluțiile, la sfaturile, la serbările întemplate de la începutul lumii; ea scote din morminte pre strămoșii noștri, și ni-l înfățișează ca vii dinaintea ochilor, cu toate virtuțile, cu toate patimile, cu toate nărvurile lor. Ea, dă, ne lăgă cu vecia, puind în comunicație sămânțele trecute cu noi, și lăgă și pre noi cu sămânțele viitoare, cărora are să le trăde povestirea faptelor noastre.

Pe-lungă toate aceste, istoria mai are și neprețuitul daru de a judeca cu nepărtinire faptele contimpuranilor noștri, pre cari noi nu avem curagiu să destoinicia de a-i cunoște dreptu și adevăratu.

Studiul istoriei, Domnilor mei, a fostu în toate timpurile ocupația de predilecție a omenilor gânditori. Niciodată însă n-au avut importența și universalitatea de care se bucură astăzi. La cei vechi, ea era partea numai a oștenilor și a filosofilor, din pricina scumpetel manuscripturilor. Astăzi, însă, ori și unde nația este ceva înaintată, istoria este cetirea obșcască a tuturilor stărilor, pîn și celor înjosite. În Franța, țeranul, sera la colțul focului, ca să se odihnească de trudele zilei, cetesce mărețele reforme a Constituanței, și strălucitele biruințe a lui Napoleon. În Prusia, de câte ori mi s-au întemplat să vedu, în vremea popasului, pre muncitorul de pământu cetind, la umbra unui copac, faptele marelui Friderik! Acastă norocită popularitate a istoriei vine mai ales din două pricin: Cea întâi este că astăzi fiesce care cetățeanu are dreptu și îndatorire de a se ocupa cu trebile statului, că fieși-cine doresce a ști care sunt și cum se păzesc drepturile naționale, căscigate de către strămoși; și unde pôte cineva să le găsescă mai bine deslușite de cât în istoria? A doua pricină, și cea de căpitenie, este aflarea tiparului, mulțamită, și de o mie de ori mulțamită acelu care d'întâi a găsit acastă artă, cea mai mare împrăștiitoare și păstrătoare a întemplărilor, fără care istoria niciodată n'ar fi ajunsu în cinstea universală în care se află. Nicu nu potu să v arătă cât lipsa acestei înalte aflări arunca nedumerire în povestiri, nesiguranță și întunerec în totu. Acastă lipsă, Domnilor mei, este pricina că între Români, chiar și între cei mai însemnați, se găsesc așa de puțin cari cunosc istoria. Tiparul, la noi, nu este încă destul de slobod și de împrăștiat; noi n'avem încă publicată în limba națională măcar o istoria universală; și ce vorbesc de istoria universală, când chiar analele patriei noastre zac în întunerec, păstrate numai în nisce manuscripte, din cari două, din pricina copistilor, nu se potrivească!) Și cu toate aceste tiparul ar fi cellu mai sigur și mai grabnic mijlocu ca să agăungem la civilizația societății Europeene. Noi, cari ne fălim cu propășirile ce socotim că facem, noi, cari nu vorbim de cât luminare și civilizație, decât voim să avem în faptă aceea ce vorbim, aru trebui să urmăim pildei Nord-Americanilor, a cărora cea întâi trebă de care se apucă când își fac vre o nouă aședare, este să deschidă unu drum și să aducă cu dânsul unu tesc, spre tipărirea unui jurnal. Prin acastă îndoită operație, ei agăungu țelul, și facu analisisul a ori-ce sistem social, pentru-că,

) Acastă lipsă, după deco ani de muncă, însfârșit, sunt îndestul de norocit de a o îndeplini. 1852.

cum dice Volney, societatea nu este alta de cât comunicația ușoră și slobodă a persónelor, a lucrurilor și a ideilor.

Dacă istoria, indeobște, adevărată a născuturii omenești, este așa de interesantă în rezultatele sale, cu cât mai mult trebuie să ne fie istoria patriei, a locului unde am văzut ziua? Omul totu-da'una înainte de născut și-a iubit familia, înainte de lume și-a iubit născutul și partea de pământ, fie mare, fie mică, în care părinții săi au trăit și s'au îngropat, în care el s'au născut, au petrecut dulcii ani ai copilăriei ce nu se mai întorc, au simțit cea mai mare bucurie și cea mai dură durere de bărbat. Acest simțământ sânt, nu cunosc încă nici un născut, nici o seminție cât de brută, cât de sălbatică, care să nu-l albească. Măși întinde prea departe de subiectul meu, dacă măși pune a să arate pilde despre acesta: ele sânt nenumărate.

Ce interes mare trebuie să albească istoria națională pentru noi, îmi place a crede că și D-văstră o înțelegeți ca și mine. Ea ni arată întâmplările, faptele strămoșilor noștri, care prin moștenire sânt și a noastre. Inima mi se bate când aud rostind numele lui Alecsandru cel bun, lui Stefan cel mare, lui Mihail vitezul; da, Domnilor mei! Și nu mă rușinez a să dice că acești bărbați pentru mine sânt mai mult de cât Alecsandru cel mare, de cât Annibal, de cât Cesar: aceștia sânt eroii lumii, în loc că cei d'întăi sânt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia de la Răboieni are mai mare interes de cât lupta de la Termopile, și isbânda de la Racova și de la Călugăreni îmi par mai strălucite de cât acele de la Maraton și Salamina, pentru că sânt câștigate de către Români! Chiar locurile patriei mele îmi par mai plăcute, mai frumoase de cât locurile cele mai clasice. Sucuva și Târgoviștea sânt pentru mine mai mult de cât Sparta și Atena! Băia, un sat ca toate satele pentru străini, pentru Români are mai mult preț de cât Corintul, pentru că în Băia, avâzul Riga a Ungariei, Matei Corvinul, vitezul vitezelor, Craiul Craiilor, cum îi dicea Sixt IV, rănit de sabia Moldovănească, fu pus în fugă, și ulti drumul patriei noastre!

Trebuința istoriei patriei ni este neapărată chiar pentru ocrotirea drepturilor noastre împotriva națiilor străine. Neavând istoria, fiescă-care popor dușman ni-ăr putea dice cuvintele D-lui Aaron. «Începutul ce ai este necunoscut, numele ce porți nu este al tău, nici pământul pe care locuiești; sâta ta așa ai fost ca să fii tot după cum ești: lepădă-te de începutul tău, schimbă-ți numele, să priimescă pre acesta ce ți-l dau eu, rădăc-te și du-te din pământul pe care locuiești, căci nu este al tău, și nu te mai munci în zadar, căci tu nu poți fi mai bine de cum ești.» Și în adevăr, toate aceste cuvinte ni s'au dat de către străini; începutul nostru ni s'au tăgăduit, numele ni s'au prefăcut, pământul ni s'au sfășiat, drepturile ni s'au călcat în picioare, numai pentru că n'am avut conștiința naționalității noastre, numai pentru că n'am avut pe ce să ne întemeiăm și să ne apărăm dreptățile.

Domnilor, când aș fi așa de norocit să dezvoltă mai mult în inima D-văstră interesul pentru istoria patriei, măși făli că am sporit în D-văstre și iubirea către patrie, și că prin urmare am contribuit la păstrarea naționalității; căci, ce poate mai mult să ne-o păstreze, de cât această istorie, care

ni arată ce am fost, de unde am venit, ce suntem, și, ca regula de trei, ni descopere și numărul necunoscut: ce avem să fim!

O asemenea carte ar trebui să fie pentru noi aceea ce Iliada era pentru Greci. Și să mă credeți, Domnilor, că și istoria noastră are întâmplări, are portreturi cari nici-de-cum n'ar rămănea mai grosă de cât eroii celor vechi, decât acestora li s'ar scote aureola poetică, cu care pana geniului i-a înfrumusețat. Totul este, că vécurile eroice și mithologice au trecut de-multă, că astă-zi poezia nu se găsește nici macar în versurile poetilor, și că numai un Omeru au fost în lume.

Negreșit că istoria Spartei, a Athenei, a Romei are mai mult interes decât a noastră pentru tot străinul; de'ntâiu, pentru că Grecii și Românii sunt popoarele care până acum resumă civilizația și lumea veche; alu-doile, pentru că iniurierea lor încă până astă-zi se păstrează asupra noastră prin pravilele religioase și civile, prin științe, prin arte, prin pământul ce l-am moștenit de la dinșii, și în sfârșit pentru că totă instrucția clasică a junimei încă astă-zi se rașimă pe istoria Grecilor și Romanilor; și mai ales pentru că faptele acestor popore s'au scris de nisce bărbați ca Tucidid, ca Tacit, ca Tit-Livie. Subt aceste priviri, eu singur mărturisesc interesul universal al istoriei Grece și Romane; dără în ce se atinge de curajul individual, de îndrăsnela faptelor, de statornicia apărării, de marinită și bărbăția Voevodilor nostri, cari, de și pe unu theatru strimă și cu mică mișloce, au sêvșit lucruri urieșe, în toate aceste, Domnilor mei, nu mă tem de a dice că istoria noastră ar fi mai jos decât istoria a ori și căru popor vechi sêu nou. Lupta națională a Romanilor cari, mai trii vécuri, au apărât cu sabia Creștinătatea improtiva tuturor puterilor Islamismului, Domnia lui Alecsandru cel Bunu și a lui Mircea cel Bătrân a căror nume resună de la Marea Baltică până la porțile Bizanției, strălucitele fapte a unui Ștefan cel Mare, blândă figură a lui Négu V. V. carele, ca Ludovic XII a Franției, lăsă sfături fiului sêu cum se domnescă, abdicarea lui Petru Șchöpu care preferă să se scobore de pe tronul Moldaviei, de cât se plătescă biru Turcilor, chipul măreț, și intocmai ca alu lui Ahil, alu lui Mihai Vitezul singurul Voevodu ce aglunse a uni părțile Daciei vechi, și a se putea intitula: «Michail, cu mila lui Dumnezeu, Domn Valahiei, Moldaviei și Transilvaniei,» inimă de eroi și geniul bărbătescu a Dómnelor Elena și Florica, patriotismul preutului Farcaș și înalta înțelepciune a lui Miron Costin, carele cu aceeași mână purta sabia spre apărarea patriei, și condeul spre scrierea analelor naționale, rivalitatea numai spre bine a Domnilor Matei și Vasile, marele planuri sprijinite de mari talenturi a lui Șerban Cantacuzino, pentru care tronul Valahiei se părea prea mic și rêvna tronul Bizanției, apărarea a nouă-spre-dece plășei în cetatea Némțului improtiva armiei întregi a lui Sobieșki, mântuitorul Vienei, toate aceste figuri, toate aceste fapte ar merita mirarea chiar și a străinilor, când istoria noastră ar fi mai bine cunoscută. Vroiți, însă, unu interes de roman, varietate de întâmplări, episoduri patetice, tragedii cari se vê scotă lacrimi din ochi, grozăvii care se vê rădăce përul pe cap, apoi nu voiu avea trebuință de cât se vê povestescă crușimile și viața aventurieră a lui Vlad Tepeșu, mórtea vrednică

de unŭ principe a lui Despotŭ Eraclidul, domnia lui Alecsandru Lăpușnénu, intrarea Cazacilorŭ sub Hmelnițki in Moldavia, care singură este o poemă întregă, năvălirile Tătarilorŭ, tălerea lui Brancovanul și a familiei seŭe, una din cele mai triste privelisci ce istoria universală pŭte infățoșă, catastrofa lui Grigorie Ghica, in carea se întâlnește totŭ neprevăzutul dramei, și câte alte scene grozave și uimitŭre, câte alte întâmplări de celŭ mai mare interesŭ chiarŭ pentru indiferenți!

Pe-lungă aceste, istoria Romănescă mai are unŭ interesŭ și mai universalŭ. Patria noastră, prin o sŭrtă vrednică de tŭtă jalea, aŭ fostŭ menită din cea mai bătrână vechime să fie teatrul năvălirilorŭ și a resbŭtelorŭ străinilorŭ. Inaintea velétului creștinescŭ găsimŭ pre Darie, pre Alecsandru celŭ Mare, pre Lisimah, luptându-se cu Daciŭ, a căroră pământŭ 'la-mŭ moscenitŭ noi. O sută de ani după Hristos întâlnimŭ pre Decebal, celŭ mai însemnatŭ Rigă barbarŭ care aŭ fostŭ vre o dată, mai mărețŭ, mai vrednicŭ de a fi pe tronul Romei, de cât mișeiŭ urmași a lui Augustŭ. In adevărŭ, acestŭ Decebalŭ merita atâtŭ de puținŭ numele de barbarŭ cât și ori ce altŭ barbatŭ mare care doresce a'și civilisa țera. «Este barbarŭ, ȃce Domnul Saint-Marc Girardin, acela care sub Domițianŭ, biruitorŭ legiŭnelorŭ Romane, cerea ca Impăratul in locŭ de birŭ s'ŭ trimată meșteri și lucrători de totŭ felul, atâtŭ in artele resbŭlului precum și in acele a păcei? Este unŭ barbarŭ acela care, inainte de a incepe resbŭlul improtiva Romani'orŭ, căuta până in fundul Asiei alianța unui altŭ dușmanŭ a Romei, a Rigăi Partilorŭ?» Până acolo se intindea politica acestui bărbat insemnatŭ. Inse, unŭ eroŭ mai mare se pornesce asupra lui, Decebal trebuie să se plece, patria i se subpune, și nevroindŭ a o vedea rŭbă, elŭ care o ținuse slobodă și mândră, carele lua birŭ de la domnitorii lumii, își dă singurŭ mŭrtea, și scapă de a figura in triumful lui Trajan, singurul Impăratŭ păgânŭ, pre carele, din pricină virtuțilorŭ seŭe, creștinii 'l-aŭ pusŭ in raŭ. Așa, Domnilorŭ mei, se sfêrșesce resbŭlul Dacilorŭ, una din epocele cele mai importante din istoria Romei.

Plinie celŭ tēnērŭ, intr'una din scrisorile seŭe, ni dă ideea cea mai drēptă despre acestŭ cumplitŭ resbŭlŭ, in care era să se hotărēscă pricina civilizației și a barbariei. Caninius, unul din prietenii seŭi, făcea o poemă asupra acestui resbŭlŭ; Plinie îlŭ îndēmă in întreprinderea sea. «Al dreptate, îi scrie, sē ei acestŭ sujetŭ; nu este altul mai noŭ, mai bogatŭ, mai intinsŭ, mai poeticŭ, și voŭŭ ȃce însuși mai făbulosŭ, măcar că tot-d'a-una adevăratŭ. Veŭ avea a zugrăvi canaluri sēpate in nisce țeri necunoscute, poduri aruncate pentru ântēlașidată pe fluvie rapide, laghere aședate in miȃllocul unorŭ munți neapropiați până atunce, unŭ Rigă silitŭ să fugă, silitŭ să se omŭre, dēr care mŭre cu totŭ curagŭl seŭ, și in sfêrșitŭ doŭă triumfuri: unul, carele fu celŭ ântēŭ pre carele Romanii îlŭ câștigă asupra Dacilorŭ, până atunce nebiruiți; și cel-altŭ, care fu celŭ de pe urmă in care biruința isprăvise peirea acestui poporŭ. Greutatea este ca să te poți ține deopotrivă cu mărimea sujetului.» Pagubă, că acestŭ poemŭ s'aŭ perdutŭ; elŭ arŭ fi putut să ni deē o mulțime de detaluri asupra acestei lupte.

Trece o sută de ani, și patria noastră, schimbată in colonie Romană, incepe a se face teatrul unde sŭrta Imperiei se hotărēscē de către barbari; la Du-

năre este lupta între barbarie și civilizație. Alanii, Avari, Gepizi, Goții, Huni, Lombardi, Bulgari, pre toți acești îi vedem trecându și petrecându prin țerele noastre, sfâșiind una după alta imperia Cesarilor, răsipind-o în urmă de-tot, și prefăcându, în sfârșit, fața Europei. Istoria tuturilor acestor popore barbare, care este lipită cu începutul tuturilor națiilor noastre, aru rămănea intunecată dacă nu s'ar desluși prin istoria românească.

În vremile moderne iarăși vedem Moldavia și Valahia menite ca și în timpul de-demult a fi locul luptelor celor mai sângeroase. Ungurii, Polonii au hotărit aice cea mai mare parte a războielor lor cu Turcia. Sub zidurile Hotinului, Sobiețki câștigă reputația militară, care pe urmă îl cheamă pe tronul Iagelonilor. Imperialiștii, mostenitori Ungurilor, culeg iarăși în țerele noastre cele mai frumoase trofee asupra Osmanilor. Vine începutul véculei alu opt-spre-zecele, și Moldova vede figura cea mai măreță din toate, a lui Petru cel Mare. De atunci mai toate biruințele Rusiei asupra Turciei se câștigă în principaturi; bătăliile, tractaturile, generalii izbânditori a acestei puteri poartă nume de locuri Românești. Nime, dără, nu poțe tăgădui interesul universalu a unei istorii care ni înfășoșază nisce întâmplări așa de importante, nisce bărbați așa de străluciți, nisce nații așa de numeroase și deosebite, cari toate pe pământul patriei noastre au lăsat urme de trecerea lor, monumenturi de existența ce au avut, bine-cuvântări sau blăstămuri, unele și altele meritate prin facerile-de-bine sau prin răutățile ce ni au lăsat.

Însă, cu cât această istorie este interesantă, cu atât este și grea de înfășoșată; și cu toate aceste eu îndrănesc a primi asupra mea o sarcină așa de mare; nimeni nu simte mai bine de cât nime, cât ea este mai pre sus de putința mea. Lasă, că chiar slabul meu talentu este nedestoinic de a trata după cuviință unu asemenea înaltu sujetu, dără chiar împregiurările din-afară sunt impropria mea. O singură istorie completă și sistematică nu avem încă despre Români; însuși șirul Domnilor nu este încă clasificat și statornicit prin făclia unei critice sănătoase. Documenturile oficiale și acturile publice, cari sunt cea întâi și cea mai puternică dovadă a adevărilor istorice, ni lipsesc cu totul; din pricina deselor revoluții cari în atât rânduri ne-au pustiit patria, ele sunt pierdute pentru tot-d'auna, sau imprăștiate prin țeri străine, pe la particulari, sau în bibliotecile Ungariei, Poloniei, Transilvaniei, a Moskvei, Petersburgului, Vienei și chiar a Stokholmului. Așa dără, în lipsa acestor isvóre de căpetenie, noi nu avem de-cât Letopisițele țerei și istoriele Ungariei, Poloniei și Turciei, cu cari patria noastră au stă-tut în strinse relații; dără și aceste isvóre sunt încă departe de a fi deservite. Cronografurile Românești, în ce se atinge mai ales de întâiele timpuri a Principatelor, nu se potrivesc nici-de-cum cu autorii străini, nu se potrivesc măcar între dâsele. Istoricii vechi, Unguri, Poloni și Turci, nu cuprind, precum se înțelege de la sine, de-cât fragmenturi despre istoria noastră, și aceste încă adesea intunecate prin duhul partidei și a urei. Ne mai rămân încă istoriele, observațiile istorice, călătoriile publicate despre țerele noastre de deosebiți străini în deosebite limbi; aceste sunt ajutorul de căpetenie pentru compunerea analelor naționale, și mai-ales scrierile lui Gebhardi și

și a lui Engel, cari, prin ostenitările lor lucrări, au meritată bine de la Români. Li sa cea mai mare ni s'ar putea îndeplini prin neprețuitele uvrăguri a lui S. Clain și a lui Georgie Șinkai, a cărora viață n'au fost de-cât o lungă luptă și o întreagă jertfă pentru patrie; dără, din nenorocire, aceste multă dorite și multă așteptate scrise până acum n'au eșit de sub tipar, și, cum mă tem, nu vor eși încă multă vreme.

Pe-lungă greutatea sarcinei ce se pricinulesce prin haosul atâtor materiale așa de infelurite, așa de împrăstiate, așa de incurcate și câte-odată și așa de sêrace, apoi se mai infășoșază și îndatoririle ce se cer de la ori-ce istoric, fără privire asupra formei de-afară, talentul și stilul compunerii. Lucian, născut sub Trajan, cere următoarele calități și datorii de la un bun istoric: El vrea ca istoricul să fie înțelept, să aibă sentimentul caviințelor, să scie a gâdi și a'și infășoșa gândirile, să fie cunoscut în trebile politice și militare; să fie slobod de frică și de ambiție, nelipicios mitei său amerințarei, să spuie adevărul fără slăbăctune și fără amărare, să fie drept, fără asprime, censor fără oțerire și fără clevitire; să n'albă nici duh de partidă, nici însuși duh național; îl vrea, dăce el, să fie cetățan al lumii, fără stăpân, fără pravilă, fără privire către opinia vremii sêle, și nescrind de cât pentru stima omenilor cu drăp-tă judecată, și pentru lauda viitorimei.

Aceste sunt însușirile unui bun istoric; în vremea lui Lucian pôte că se întempla la mulți; dără astă-dl, când egoismul și ambiția intunecă talenturile cele mai mari, puțin s'ar găsi cari să le adune. Fără să vroiesc său să mă pot pune mai sus, său macar deopotrivă cu alții, socot că nu 'mi veți lua rău incredințarea ce vă dau, că reul și minciuna nu vor găsi nici-o-dată în mine un apărător, și că tot-d'auna mă voi sili a v spune adevărul, caracterul principal al istoriei; ără când nu'l voi putea dăce, voi tăce, și D-vastră veți înțeleg pentru ce. Imi veți erta numai o mică plecare pentru nația mea, fără însă să credeți că aș denatura faptele, său că aș ecscusa aceea ce merită ocară. Însă, cum dăce Karamzine, pre carele nu mă pot opri de al'î împrumuta așa de des, «simțimentul de noi și al'î nostru însuflețeză povestirea; pentru că atât o părtinire grósă partea unui duh slab și a unui suflet fără înălțare, este nesuferită într'un istorian, pre atâta îl aflăm căldură, energie și incântare, când iubirea patriei îl îndrăpă condeul. Nici-o-dată nu va fi suflet în care să nu domnescă acest simțiment generos. În Tucidid noi vedem tot-d'auna un Atenian; Tit-Livie este pururea un Roman.»

În mine veți găsi un Român, însă nici-o-dată până acolo ca să contribuez la sporirea Romano-maniei, adevă mania de a ne numi Romani, o patimă care domnesce astăzi mai ales în Transilvania, și la un din scriitorii din Valahia. Petru Major, de fericită aducere aminte, prin cartea sa despre începutul Românilor, publicată pentru întâia-dată la anul 1812, ca un nou Moisi a desceptat duhul național, mort de mai mult de un véc; și lui îl suntem datorii cu o mare parte a impulsului patriotic ce de atunci s'au pornit în tus-trele provincii a vechiei Daciă. Pe de altă parte, însă, au avut și nevinovata nenorocire să producă o scolg. destul de numerosă, de Ro-

măni năoi, cari, făr a'și sprijini ăsele cu faptele, socotă că tragă respectul lunei asupră'și, când strigă că se tragă din Romană, că suntă Romană, și prin urmare celă ăntăiă poporă din lume. Acăstă manie s'ău intinsă până acolo, în căt ună își însușescă chiar și faptele și istoria bătrăniloră Romană de la Romulus și până la Romulus-Augustul. Așa, D. Aristia, pre carele ilă cinstescă ca bună traducătoră a unei părți a Iliadei, într'ună poemă epică, ăcsaltată de ună entusiasmă puțină potrivită cu ună Romană, D. Aristia, ăică, numesce Română pre Longină, Sutașul Romană, carele ău străpunsă cōsta Domnului nostru Iisus Hristos, când era răstignită pe cruce, și nu'și pōte ascunde bucuria că celă ăntăiă creștină ău fostă ună Română.

Să ne ferimă, Domniloră mei, de acăstă manie care trage asupra nōstră risul străiniloră. În poziția nōstră de față, cea ăntăiă dētorie, cea ăntăiă însușire trebuie să ne fie modestia; almintrelea, ămă putea merita aceea ce ăice D. Eliad, că numai națiile bancrute vōrbescă de strămoșii loră, bună-ōră ca și eugenistiă scăpătați. Să ne scoborimă din Ercul, dēcă vomă fi mișei, lumea totă de mișei ne va ținea; și d'improtivă, dēcă isgonindă demoralisația și neunirea obștescă care ne darmă spre peire, ne vomă sili cu ună pasă mai sigură a ne îndrepta pe calea frăției, a patriotismului, a unei civilisații sănătōsă și nu superficială, cum o avemă, atunce vomă fi respectați de Europa, chiar dēcă ne-ămă trage din hordele lui Gengis-Han. Așa dēră, Domniloră mei, ău nu vē voă ascunde că legile, că obiceiurile, că limba, că începutul nostru se tragă din Romană: istoria de-multă ău vedită aceste adevăruri; dēră, încă odată vē mai spună, suntă departe de a măguli o manie ridicolă, vōbindu-vē de faptele Romaniloră, ca când ără fi ale nōstre; ci vō ă face ceva mai folositoră: mă voă sili a vē indemna, că dēcă vroiți să fiți cunoscuți de adevărați filii a Romaniloră, apoi să faceți și D-vōstră ceva care să se pōtă sămălui cu isprăvile poporului de lume domnitoră.

Înainte de a sfârși, dați-mă voă, Domniloră mei, să chlemă luarea vōstră aminte asupra cursului meă. Dēcă Grecii ău cădută odată sub jugul lui Filip, și în urmă sub jugul Romaniloră, este pentru că ău voită să fie Plateani, Tebani, Ateniani, Spartiani și nu Heleni; totă așa și strămoșii nostri ău vroită să fimă Ardeleni, Munteni, Moldoveni și nu Români; rare-ori ei ău venită să se privescă între dănșii ca o singură și aceeași nație; în neunirea loră, dēră, trebuie să vedemă isvorulă tuturiloră nenorociriloră trecute, a căroră urme încă până astădi suntă vii pe pământul nostru. Departe de a fi părtinitorul unui simțimentă de ură cătră cele-alte părți a nēmului meă, ău privescă ca patria mea totă acea întindere de locă unde se vorbesce Romănesce, și ca istoria națională, istoria Moldaviei întregi înainte de sfășierea ei, a Valachi și a fraților din Transilvania. Acăstă istorie este obiectul cursului meă; întindându-mă, cum se înțelege de la sine, mai multă asupra întâmplăriloră Moldaviei, nu voă trece sub tăcere și faptele vrednice de însemnată a celoră-alte părți a Daciei, și mai ales a Romăniloră din Valachia, cu cari suntemă frați și de cruce, și de sânge, și de limbă, și de legă. Prin urmare, vē rogă să însemnați că ău nu voă descrie faptele deosebit după ani și zile, ci într'ună chipă cōlectivă.

Până acum toți acei ce s'au indeletnicit cu istoria națională, n'au avut în privire de-cât biografia Domnilor, nepomenind nimic de popor, isvorul a tuturilor mișcărilor și isprăvilor, și fără care stăpânitorii n'ar fi nimic. Mă voi silii să mă feresc de această greșală de căpitenie; ci, pe-lungă istoria politică a țărilor, atât cât voi fi aglutat de documenturile și tradițiile vechi, voi căuta a vă da și o idee lămurită asupra stărei sociale și morale, asupra obiceiurilor, prejudețelor, culturii, negoțului și literaturii vechilor Români. Departe de a mă pune ca ocăritorul vremii trecute, îmi voi face o deosebită datorie să vă înfățișez acea vechiă întocmire guvernamentală, acea adunare de pravile fundamentale, cunoscute sub numele de *obiceșul pământului*, sub care patria noastră s'au păstrat mai multe vécuri tare și puternică. Prin această, veți cunoște, Domnilor, că acel trecut nu era așa de rău, așa de varvar, precum se placă unii și alții a vi-lă înfățișa; ci, că avea și el multe aședemături, multe orânduile pe cari chiar politici și economiști de astăzi le mărturisesc de bune!

Istoria Românilor, ca și a tuturilor națiilor moderne, se imparte în istoria vechiă, de mijloc și nouă; fiesce-care din aceste se sub împarte în mai multe periode, cari toate se încep cu vre-o epochă însemnată. Nu vă voi vorbi de-cât de împărțea principală.

Istoria vechiă se începe de la cele întâi timpuri istorice a Daciei, și merge până la întemeierea staturilor Valachiei (1290) și Moldaviei (1350). În această întindere de vreme vedem risipa Dacilor, împoporarea țării lor cu coloniile Romane, înflorirea acestora până sub împăratul Aurelian, și risipirea lor prin năvălirea varvarilor, cari, unii după alții, s'au schimbat necontenit pe pământul nostru, de la 270 și până la 570, când Avarii s'au tras în Panonia, lăsând Dacia slobodă. Într'aceste vremi grele, vedem, însă, din când în când, pre micul popor Român, chiar în mijlocul semințiilor de altă nem, retras și ascuns în văile și poenele Carpaților, păstrându-și naționalitatea, legile, limba și obiceiurile, ca un scump patrimoniu primit de la părinți. În vécurile X și XI, resuflându-se de năvălirile varvarilor, Românii prind la îndrăsnală, esă din asilurile lor, și pe cotele său la patele munților se alcătuesă în mici Capitanaturi și Voevozi, sub șefi de sângele lor; și, în sfârșit, în vécurile XIII și XIV se întind pe șesuri, esă în țară, după espresia vechelor cronică, și întemeiază două staturi neatărnate: a Valachie și a Moldaviei.

Cu formarea principaturilor se începe istoria de mijloc, și se sfârșesă cu desăvârșita lor cădere sub Domni Fanarioți, (1716). Această parte a istoriei este adevărata istorie a Românilor. Indată după întocmirea lor în staturi neatărnate, îi vedem luptându-se cu poporele megieșite pentru păstrarea naționalității lor; nici-odată duhul isbândei și a năvălirii nu i-au povățuit; ci, toate răbóiele lor au avut un țel nobil și sfânt: apărarea patriei și a legii. Dără, în aceste lupte, statornicia, curagiu, isprăvile, biruințele lor ni par fabuloase, potrivindu-le cu micul lor număr și cu puținele mijloce ce le-au stătit dinainte. Dușmanii de dece ori mai puternici de-cât dănsii îi vedem bătuiți și puși în fugă. Însă, un colosă strașnic, un năor cum-

plită se ivesce pe orizontele Europei: islamismul se arată, și toate națiile tremură pentru legea și naționalitatea lor. Serbia, Bulgaria, Albania, Macedonia, Iliria, Friulul, Crimul, se fac provincii Turcești; cetatea lui Constantin, Roma cea nouă, maica orașelor, se face capitala Sultanilor, și semiluna se înalță în locul Crucii pe bolta sfintei Sofia. În vreme când islamismul este biruitor pretutindene, când chiar Grecia clasică se face prada Osmanilor, când tulurile acestora resbat până în inima Ungariei, numai Românii se improtivesc șivofului care înghite toate, numai ei stau ca un val apărător creștinătății împotriva Musulmanilor. De multe ori biruiți, de multe ori supuși, dăruie niciodată abătuți până la pământ și desnădejduți, îi vedem folosindu-se de tot prilejul, și de la 1366 și până la 1688 stând deapaură în luptă, — Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihail Viteazul și Șerban Cantacuzino au fost mai ales neîmpăcații dușmanii a sectatorilor lui Mohamed, apărându cu sângele lor sfânta Cruce. De și neconținut în războaie, Românii însă nu uită reformele și îmbunătățirile din lăuntru; în veacurile XVI și XVII mai ales ei fac mari înaintări în civilizație. Școlile lor sunt vestite în tot Orientul; Moldavia este una din cele întâi țări a Europei, în care invenția lui Gutenberg, tipografia, se introduce. Dascălii, caligrafi și pravileștii Români se cheamă la curtea Țarilor Rusiei, și unii fiu a Moldaviei se învrednicesc a fi învățătorii lui Petru cel Mare. În cea întâi jumătate a veacului XVII limba Românească se desrobesc și câștigă dreptul de limbă a Statului; mai multe tipografii se așază în amândouă principatele; Vasile Lupul și Matei Basarab, prin aceste fapte de bine își fac un nume nemuritor în istoria patriei. Bărbați revnitori dezvoltă literatura și duhul național; și cât vor fi Români, memoria și scrierile Vornicului Ureki, a Logofetului Eustratie, a Mitropoliților Dosofteu și Varlam, a lui Miron Costin, Radu Grecu, Radu Popescu și Ioan Neculce, nu se vor uita, nici se vor pierde. Strămoșii noștri cu un pas grabnic se înaintesc pe calea civilizației Apusului; însă, toate aceste propășiri se fac înăpoi. Vremea căderii li vine; în pisma națiilor străine, în neunire între dinșii, uitându că sunt unii singuri și același nemu, ci despărțiți, luptându-se și slăbindu-se între dâșii unii pe alții sub nume de Moldoveni și Munteni, Românii se apropie de peire. Tirania Otomană se întemeiază asupra lor, și cu densa superstiție, ignoranța și întunerecul. În începutul veacului trecut, se ivesc biruitorii lui Carl XII, Petru cel Mare; mărinimosul monarhu își pleacă un ochi îndurător asupra popoarelor creștine a Turciei; Românimea saltă de bucurie. Eroul Rusiei, spre mântuirea obștească, se unesc cu Brancovanu și cu Cantemir; dăruie, zavistia și pisma acestor Domni nimicnicesc un plan așa de mare și așa de bine început. Pacea de la Prut întemeiază încă pe un veac jugul Osmanliilor asupra Principatelor de la Dunăre; cu tragerea oștilor Rusesci, Românii perd cea de pe urmă schintă de naționalitate, și cel de pe urmă drit ce le mai rămăsese, drit de a fi ocăruiți de către Domni pămănteni; și Fanarioșii se fac stăpâni Moldaviei și Valachiei!

Istoria nouă se începe cu veacul cel mai cumplit care vre-odată a apăsă țările noastre. Toate elementele de naționalitate și de patriotism sunt de-

multă perdate! legile fundamentale a țerei se calcă în picioare; adunările obștesci, sub nume de Divanuri, se fac numai nise formalități; fără interes. O aristocrație ignorantă, sprijinită de Pörtă și de Cleru, pe de o parte ține în lanțul unu popor de mai multă de două milioane de omeni, ăra pe de alta se face stavilă chiar binelui ce unii din Domni Fanarioți vroescă a face; driturile țerei, care din care se silește să le vîndă mai cu micu prețu și mai degrabă; isvórele de inavúire publică se întrebunțeză numai în folosul unor familii privilegiate. Moldavia se sfășie în trei părți, Valachia este încungîrătată cu cetăți Turcesci, zidite pe pămîntul ei. Fără agiutoru din lăuntru, Români scapă toate privilegiile de mîntuire; și, în vreme când toate popórele Europei înainteză spre o mai sdravănă întemeiere din lăuntru și din afară, noi, cu aceeași repegiune ne apropiem de peire. Revoluția Francesă, sguduind Europa până în cele mai adânci a sêle temelii, se resimți și între Români; unii dintre ei se pun în comunicația cu Directorul francezu; dera prea multe țeri, prea multe stavile împedecă ori ce bună ispravă. Pe urmă, biruitorul de la Marengo, în expediția sea în Egipt, voindă a da trébă Turciloru, trâmite emisari în Valachia și Moldavia ca să formeze partizani ideelorú noué; generosul Rigas, mágulindu-se cu fágăduințele lui Bonaparte, se face propoveditorul slobođeniei; opritu în întreprinderea sea elú se dá călăiloru de la Belgrad și móre pentru patriă. Dera mórtea sea nu rămăne neroditoare; și ea este menită să pregătescă regenerația nóstră; mórtea lui Rigas de o parte, apăsările nesufărite a tiraniloru de altă parte, idelele véculu cari de și încetă, dera totu începuseră a pătrunde între Români, scrierile lui Petru Maior și a altorú bărbați patrioți, contactul cu armiele Rusesci ce au ocupatu Principatele de la 1806 până la 1812, toate aceste pregătescú întâmplările de la 1821. În vreme când în-Moldavia Eteria izbucnesce și chiamă la slobođenje nu numai pre Greci, dér pre toate popórele creștine cari gemeau sub jugul Turciei, Teodor Vladimirescu rădică pe de altă parte în Valachia stégul naționalu, vestindú Românilorú că vremea venisă, pentru ca lară să scuture stăpânirea străiniloră, să depărteze abuzurile cari o rodiau, și să dobândescă guvernú naționalu întemeiatu pe o Șartă liberală. Pornirile și a lui Ipsilanti și a lui Vladimirescu au unu rău sfărșitu; dera, cu toate aceste, rezultatele lorú pentru noi suntú nemăsurate. Întâmplărilor de la 1821 suntemú datorí, cu ori ce propășire ce amú făcutú de atunce; căci, ele ne-au desceptatú duhul național ce era adormitu cu totul. De atunce multe împregiurări din afară ne vinú în agiutoru; Curtea protectóre, ca o răsplată pentru jertfele ce Români i-au făcutú de la Petru celú Mare și până la pacea de Andrianopol, simțesce o îngrijire adevărată pentru sórta nóstră; și, de și încă Românismul nu triumfă, cum dice D. Aron, totu-și existența politică începe a ni se aședa pe temeluri mai statornice. În urma multorú pătimiri, multorú nenorociri, unu orizonte mai seninu ni se arată; pacea de la Adrianopol se încheie între Rusia și Turcia, și drituri perdate de vécuri ni se întorcú înapoi. Kiselef, unu nume pre care Români nu trebuie s'elú rostescă de cât cu recunoscință și dragoste, este însărcinatú cu regenerația patriei, cu punerea în lucrare a pravilelorú menite să ne facă o nație, până la împlinirea cei mai mari fágăduințe, până la cea mai temeinică închi-

XLIII

zăsluire a naționalității noastre, adică numirea de Domni pământeni, și pe viață, pe tronurile Moldaviei și Valachiei.

Până aici, Domnilor mei, vine istoria ce am să vă înfățișez. Sprijinul cel mai temeinic, ca să pot ajunge la țelul dorit, îl aștept de la indulgența D-vastră, și de la nădejdea măguitoare, că prin prelecțiile mele voi putea descepa în D-văstră un duh de unire mai de aproape între toate ramurile nemului Românesc, și un interes mai viu pentru nație și patrie. Acesta mi ar fi cea mai scumpă răsplătire și cea mai bună îmbărbătare în trudnicul meu drum.

Într-o asemenea întindere de istorie, care cuprinde atâtea timpuri și atâtea locuri, chiar cu cea mai mare luare aminte trebuie să faci greșeli; ori-cine, însă, va bine voi a mă asculta ceva, va însemna că ele se vor întâmpla din lipsa cunoștințelor, și nici-de-cum din rea voință sau cu vre un scop ascuns. În înfățișarea întâmplărilor care sunt aproape de noi, și pre care sau noi sau părinții noștri le-am vădit, voi fi cu cea mai neadormită privighiere, mărginindu-mă a vă arăta numai faptele împlinite, fără a voi a vă descoperi și țelurile ascunse. În epoca de la 1822 și până la 1834, voi fi mai ales cât se va putea mai scurt și mai obștesc, înfățișându-vă numai întâmplările publice, și acele care au avut o înțurire simțitoare asupra țerei. Noi n'am ajuns încă așa departe ca să putem trata cu nepărtinire istoria contemporană; acesta este treaba viitorimei; Dumnezeu dă, să mă feresc de a voi a mă pune censorul conviețuitorilor mei, judecându-le sau criticându-le purtarea și faptele. «Acela care își înalță duhul la vrednicia unui istoriograf, dice Ioan Müller, perde din privirea sa ori-ce atingeri momentale și mai particulare. Jurnaluri pot aduna personalități; în tablele istoriei se scrie numai vecinicul adevărat».

M. Kogălniceanu.

CARTEA
PENTRU
DESCĂLECATUL DE'NTĚIŨ
A
ŢEREI MOLDOVEI ŞI NĚMULUI MOLDOVENESCŨ,
DE
MIRON COSTIN,
CARELE AŨ FOSTŨ
LOGOFĚTŨ MARE IN MOLDOVA

LEATOPISEŢELE TOM. I.

PREDOSLOVIA

Adecă mai-nainte-cuvîntare, din descălecatul țerei Moldovei de'ntăiū și al némului moldovenescū.

Cătră cetitorū aceștūi cărți.

Inceputul țărilor acestora și al némului moldovenescū și muntenescū și în țerile ungurescī cu acestū nume *români* până astădī, de unde sunt veniți întru aceste părți de pămēntū, a scrie multă vreme la cumpănă aū stătutū cugetul nostru. Se începū ostenēla acēsta după atâtea vécūri, de la descălecatul țărilor de 'ntăiū, de la Trajan împēratul Rōmului, cu câteva sute de anī preste mine trecute, se sperie gīndul. A lăsa iarăși nescrisū, cu mare ocară înfundatū némul acesta de o sēmă de scriitorī, este inimei durere. Biruit-aū gīndul sē mē apucū de acēstā ostenēlā, se scotū lumei la vedere feliul némului, din ce isvorū și seminție sunt locuitorī țerei nōstre a Moldovei și așa și a țerei Muntenescī, precum s'aū scrisū mai susū, și a Romānilorū din țerile ungurescī; că totū unū némū sunt, și odatā descălecați? de unde sunt veniți stremoși lorū pre aceste locuri? subț ce nume aū fostū āntăiū la descălecatul lorū, și de cāndū s'aū deosebitū și aū numele acesta de acum Moldovēnū și Muntēnū? în ce parte de lume este Moldova, hotarele ei pre unde aū fostū āntăiū? ce limbă ținē āntăiū și până acuma? cine aū locuitū mai înainte de noi pre acestū pāmēntū, si subț ce nume scosū, la scirea tuturorū se fie.

Đice-va cineva: prietine, tārđiū este! Dupe sutele de anī, cum se vorū putē sci istoriile adevērate de atâtea vécūri? Respunđū eū: Lāsāt-aū puterniculū Dumneđeū iscusitā oglindā minței omenescī: scrisórea, dintru carea decă va nevoi omul, cele trecute cu multe vremī le va putea sci și le va putea oblici, și nu numai lucrurile lumei, staturile și începuturile țărilor, ce și singurā lumea, cerul, pāmēntul, că sunt zidite de cuvēntul lui Dumneđeū celui puternicū.

Creștî din scriptură, scimă, și din scriptură avem și sfînta credință a noastră creștină, și mîntuirea cu coboritul Fîiului lui Dumnezeu, și în truparea Cuvîntului cel mai înainte de veci, în firea omenă, și fără de păcat. Scriptura ne deschide mintea de ajiungem cu credință spre Dumnezeu, Duhul-cel-sfînt și nevădut și necuprîns și neajuns de mintea și de firea omenă. Scriptura depărtate lucruri de ochii noștri ne face de le putem vedea cu cugetul nostru. Să nu pomenim de marele Moise, carele duple atîția ani a scris Leatopisețul de la zidirea lumii, că acesta a avut pre singur Dumnezeu dascal și învățător, cu rost către rost. Omeru filosoful, în două sute și cinci-șeci de ani, a scris după risipa Troadei, resbóiele ce a fost. Lui Filip Plutarchus în patru sute de ani a scris viața și faptele vestitului Alecsandrului împărat în lume, Machedon. Titus Lîvius a scris cursul a toată împărăția Rómului, în șapte sute de ani și mai bine, după urditul Rómului și cu osteneală a scos lumea la vedere istoriile.

Indemnătu-mău firea mai mult de știința acestei țări, de începutul și de descălecatul ei cel întăiu, toate alte țări știind începuturile sale. Laudu osîrdia lui Ureche Vornicul, carele a făcut din dragostea țării Letopisețul se; însă de la Dragos Vodă, din descălecatul al doilea al țării aceștia a Moldovei, din Maramuresiu, scrie; iar de descălecatul cel întăiu cu Romanii, adică Rómieni, cîndu a descălecat Trajan împăratul Rómului cu Romanii, nemica nu pomenesce, numai cît însemneză la un loc, că a mai fost țera odată descălecată, și s'a pusit de Tătari; ori că nu a avut cărți, ori că a fost destul a scrie de mai scurte vecuri. Destul de densul și atîta, cum pôte fie cine să dică: Numai lui de această țară i-a fost milă, să nu ramăie întru întunerecul nesciinței. Că celelalte ce mai sunt scrise, adaosetură de un Eustratie Logofet și de un Simion Dascal și de un Misail Călugerul, nu leatopiseție, ce sunt ocări și basne, care și acele nu puține.

A doua indemnare mi-a fost, că mi se pare, bine nu știu, că n'au vădut leatopisețul lui Eustratie Logofet, dar cum am înțeles din câți-va boeri, și mai ales din Nicolae Buhușu, ce a fost Logofet mare, pre acest Simeon Dascal, Eustratie Logofet l'a fătut cu basnele lui, și acel mahlear Misail Călugerul de la Simion Dascalul a născut, acela fiu, acesta-l-alt nepot; și mult mă mir de unde a aflat ei aceste basne? Că Ureche Vornicul scrie: că patru-șeci și cinci de ani, de domniile cele de întăiu, nici o scrisore nu se află de lucrurile lor, ce se vor fi lucrat, și nici străinii încă n'au știut

nemica de densă până la Alecsandru Vodă-cel-Mare și Buni. Decî s'a început istoriile leșesci ase scrie, mai ales *Bielsckie* și *Martinu Pașcovskie*, pre cari 'l-a urmatu răposatul Ureche Vornicul. Dăcă n'a fostu dăcă scrisore antăi in țără, și nici străini n'a știutu și nimic n'a scrisu, de unde sunt dăcă aceste basne: că sunt moșii țerei aceștia din temnițele Rōmului, dați intru ajutorul lui Laslău craiul Unguresc; și Romăni erau atunci, la acea vreme, in Maramurășu, in Țilele acelu craiu, a lui Laslău, iar cești din cōce, unde este acmu, Moldova, iar cei dincolo unde este acmu țera Muntenescă, iar prin munți pre Oltu, unde și acmu se numesce țera Oltului, și Romăni cei descălecați de Trajan împăratul Rōmului in Ardél.

Eu, iubite cetitorule, nicăire n'am aflatu, neci la unu istoricu, neci Latinu, neci Leah, neci Unguru, — și in viața mea, Dumneșu scie cu ce dragoste eram pururea la istorie, iată că și până la acastă vrăstă! — iar de aceste basne ce a scrisu ei, se dă sēma ei și de acastă ocară. Și neci este șagă a scrie ocară vecnică unu nēm, norod; că scrisorea este vecnică; și cāndu ocărimu intru vre-o Ți pre cine-va, este cu greș a răbda, dăcă încă și in veci? Eu voi da sēma de ale mele cāte scriu!

Făcutu-Ți-amu isvodu antăiaș-dată de mari și vestiȚi istorici, căroră trăsescu și acmu scrisorile in lume, și voru trăi in veci. Și așa amu nevoitu se nu'mi fie grijă, de aru cădea acastă carte ori pre a cui mână, și din străini cari caută și cērcă de amēnuntul smintelele a istoriei lor. Ei sunt povēțuitorii mei; ei răspund și pizmașilor nēmului acestor țeri și zavistnicilor, și antăi unu Enea Silvie și cu următorii lui. Inșă acestu istoricu nu așa greș neprietin este cātu numai acestu nume *Vlah* de pe *Flah* hatmanul că este, scrie, unde s'a alunecat și sēracul Ureche Vornicul. Credem nepuținei omenesci! Iar este altu, de nēm se Lēh, Ian Zamoskie, carele orb năvălesce, că nu sunt Moldovenii neci Muntenii din Rōmleni; ci trecēdu pe aice, pre aceste locuri, Trajan împăratul Rōmului, și lăsādu slujitori de pază, a apucat o sēmă de Daci limbă *rōmlenescă*. Vedē-ve! apoi cuvintelor lui răspuns și ocară, nu de la mine, ci de la istoricii, cari sunt povēțuitorii mei, la rāndul se.

Puternicul Dumneșu, cinstite și iubite cetitorule, să-Ți dăruescă, dūpe aceste cumplite vremi a anilor noștri, cānd-va și mai slobode vēcuri, intru care, pre lāngă alte trebī, se aibī vreme și cu cetitul cărȚilor a face iscusită zăbavă; că nu este alta și mai frumōsă și mai de

folosă în totă viața omului zăbavă, decât cetitul cărților; căci cu cetitul cărților și a scripturei cunoșcem pre Ziditorul nostru Dumnezeu; cu cetitul laudă îl facem, pentru toate a lui către noi bunătăți; cu cetitul, pentru greșelele noastre milostiv îl facem; din scriptură înțelegem minunate și vecinice faptele lui, a face fericită viața, și nemuritoare agonisesce nume. Singurul Mântuitorul nostru Domnul și Dumnezeu, Iisus Hristos ne învață dicându: «Ispitiți scripturile.» Scriptura depărtate locuri de ochii noștri ne învață, cu acele trecute vremi se pricepem cele viitoare.

Cetesce cu bună sănătate, și primesce a noastră cu dragoste ostenelă.
De toate fericiri și daruri de la Dumnezeu viitoru,

MIRON COSTIN,

care am fost logofet mare în Moldova.

HISTORICI

carî au scrisă de descălecatul celă d'ântăiă a țerei năstre a Moldovei și a țerei Muntenesci.

BONFINIŪ Ungurul, istoricū, *De Dacia*.

DIONE istoricū, la *Vięța lui Trajanū Impęratulū Rămului*.

EUTROPIUS istoricū, la *Vięța lui Andrian Impęratulū Rămului*.

CARIO CAVATIN, istoricū.

TOPELTIN din Mediași, istoricū Ungurescū.

HISTORICI LEȘESCI

carî au scrisă de lucrurile Moldovei, după al doilea descălecatul țerei Moldovei, de Dragoșiū Vodă.

DLUGOSIŪ, istoricū leșescū.

CROMER, istoricū leșescū.

STRICOVSKIE, istoricū leșescū.

PIASINSKIE Episcopū de Perimisla.

MARTIN PASCOVSKI istoricū lęhtū.

BIELSKI, istoricū leșescū.

Pre~acești doi au urmatū repaosatul Ureche Vornicul.

CAP. I.

De némul Moldovenilor, din ce țără au eșit stremoșii lor.

Tóte lucrurile, decă se încep a se spune din începutul seü, mai lesne se înțelegü; și némul Moldovenilorü, fiind dintr'o țără care se chiamă Italia, de Italia și de împărăția Römului, a căria împărăție scamnul orașul Römül in dricul Italiei este, a pomenire atâtü ne trage rândul.

Țéra Italiei de aice de la noi dreptü spre apusul sórelui este, nu așa depărtată de țéra noastră; că de la Belgradü, carele îl scimü mai toți că este pe Dunărea, unde cade apa Savei in Dunărea, negușitoresce mergendü, cale de trei-deci zile este până la Veneția; și Veneția este pre pământul Italiei, care in statul seü este între mări, ca și Grecia, adecă țerile grecesci, că din cóce despre noi se închide cu o limbă de mare, care ese din Marea Albă. Venețianii dicü acel limbü *golfulü de Veneția*, adecă *limba seü grumađii de Veneția*; se dice și cu altü nume *Marea Adriatică*, marea de *Adria*. Iar mării din care ese limba aceea îi dicü Latiniü : *Marea Mediterană*, adecă marea din mijlocul pământului; Turcii, Grecii și noi dicemü *Marea Albă*. Iară despre cealaltă parte spre apusü, isbucnesce, iarăși din cealaltă Mare Albă, unü unghiü de mare, ânsé nu cu atâtă lungime cum este limba céstă-l-altă despre noi; și spre cel-altă unghiü dincolo, este Ianua, noi dicemü Genoveza. Insä d'intru aceste ambe limbü ese Italia, in dricul pământului, spre miadă nópte de acolo, până la hotarele Franțozului.

Hotarele ei despre Resăritü, despre noi, cum s'aü đisü mai susü, Limba de mare, și apoi Stiria, Carintia, Austria, țerele împărăției nemțesci; despre méđă-nópte Franțozii, despre apusü Hispania, iară despre amiađa-đi se închide cu Marea ce'i dicemü noi *Alba*, și totü aceea este, care se întinde până la Țarigradü. Grecii dicü Italiei cu altü nume *Hesperia*, din Hesperü, steaoa ceea căria dicemü noi *luciferulü celü de nópte*; că acelü lucéfëru dreptü preste Italia apune. Semănătóre fórte cu țerele Greciei; că cum Grecia se începe din *Marea Albă* între mări până la Machedonia, de o parte cu *Marea Albă*, care se intinde până la Țarigradü; de altă parte Limba de mare de care s'aü scrisü mai susü desparte Italia de țerile Grecesci; așa și Italia dincóce cu Limba de mare, iar dintr'acolo despre apusü cu unghiul celü despre Genovezi.

Asa are Italia Domniü împărțite in sine, cum avea și Grecia intr'o vreme, căroră domniü și țeri sunt numele aceste: Liguria, Toscana, Umbria, Sabina. Lațium de unde este limba *Latinescă*, și de la Latinü craiulü; Neapolis craie subt craii Hispaniei; Calabria, Romania, Istria, Hetruria, Campania, și mai sunt țeri și mai menunte, care le trecü cu condeiul pentru zabavă. Iară Grecia avea țeri anume: Arcania, Etolia, Tesalia, Focida, Morea, Arcadia, Elada, Olimpia, Laconia, Ahaia,

Atica, unde este vestitul orasü Atena; Beoția, și iarăși sunt țeri mai mē-nunte.

Este țera Italiei plină, cum se dice, ca o rodie, de cetățî și țeri iscusite; mulțime și desime de omenî, tîrguri vestite pentru de tôte bivșugurile. Pentru mare iscusenie și frumusețuri a pământului aceluî, i-au dîsü *Raiulü pământului*. Italia a căruia pământü, orașele, grădinile, tocmelele la cas-le lorü, cu mare desfătare tra-iului omenescü, n'are tötă lumea vėzduh subț ceriü, umbländü voioși și să-nătoși; necî călduri prea mari, necî ierni prea grele; de grăü sașü; vinuri dulci și ușore; de unt-de-lemnü mare bivșug, și de pöme de totü feliul; chitre, năramze, alămi și zaharü; omenî iscuși preste tôte nēmurile, stătători la cuvēntü, neamăgiți, bländi, cu ömenî strēini nemăreți, d'intr'alte țeri, indatä tovarăși, cum ar fi de ai sei, cu mare omenie; sunt subțiri, pentru aceea le dîcä *gentil-uomi*, cum dîcä Grecii *celebi*, și la resböie neînfrānti erāü intr'o vreme, cum vei afla la istoriile Römuli, de vrei se citești de dēnsil. Acea țeră este acum scamnul și cuibul a tôte dăscăliile și învățaturile; cum era Atena intr-o vreme la Greci, acmu este Padova in Italia, și de alte iscusite și frumöse mesterșuguri. Este Italia mai veche de-cätü Roma, adecä Römuli și împērăția Römuli care, s'au urdütü și s'au zidütü in țera Italiei după ce au nemeritü de la Troada Antinorü și Enea, din cari Antinorü: Veneția și olatele ei, iar Enea Römuli și împērăției începătură lucrului și rădecinä sunt.

Numele *Italia* este vechiü la tôte istoriile cele vechi Latinesci, de pre *Ital*, craiulü lorü. Nemți italianilorü le dîcä *Wälschen*, și nouë Moldovenilorü și Muntenilorü iar așa *Walachen*; Franțozii Italianului îi dîcä *Vallons* și nouë Moldovenilorü și Muntenilorü: *Vallaques*. Leșii Italianului îi dîcä *Vloh*, iarä nouë Moldovenilorü și Muntenilorü le dîcä *Volosini*; iarä acumü s'au luatü Leșii de pe apa Oltului, și au adaosü la cărțile lorü cele tipărite o slovă *M*, de le dîcä Muntenilorü: *Molteni*, adecä Olteni. Ungurii Italianului îi dîcä *Olași*, iar Moldovenului și Muntēnului îi dîcä *Olah*. Și țerei Italiei Leșii îi dîcä *Vlosca Zemlea*, adecä țera *Vlohului*, iar țerei nōstre Moldovii îi dîcä *Volosca Zemlea*, adecä țera Moldovii.

Cată-te dēră acmu, cetitoriule, ca intr'o oglindă, și te privesce de unde esci, lepădändü de la tine tôte cele-l-alte basne, câte unii au însemnatü de tine, de nesciință rētăciți, alți de zavistie, carea din lume intre nēmuri n'au lipsitü necî uă datä, alți din buguite scornituri și deșerte. Iar nu numai numele acesta, precumü ai înțelesü că este totü unul la tôte țerile, și al tēü și al Italiei,—precum vei înțelege mai bine la capul deosebitü, de nēmurile acestorü țeri, că și Grecii și Turcii ne dîcä *Vlah*, — ce și dintr'alele te vei cunōșce: obiceiurile, firea și graiul, până astădi, că esci dreptü *Voloh*, adecä Italianü și Römlean!

Multe obiceiuri intru acestü nēmü trăescü, a Italianilorü până astădi: așa de ospēte la casele lorü; nemăreți, cu mare voie și libovü primescä; așa la pitrecanie, la întrebare unulü pre altulü de viață, fără clătire. Cine au fostü la Italia se vėdä pre Italiani, se ia aminte, nu'l va trebui mai mare dovadă se crēdä cum unü nēmü sunt cu Moldovenii.

In casa nōstră au fostü acēstä vorövă, in Iași, cu unü Episcopü Italianü, care

intre alte voróve fórté din voia gíndulúí sėú 'mí-aú đísú cuvinte de aceste né-murí, đicėndú așa, (și era omú de íńțeleșú): «Mie, đice, nu'mí trebuesce, sė mai cetescú la istorie, de Moldovení cine sunt. Pre o sémă de obiceié ce aú, fórté bune, íí cunosćú cine sunt; așa libovnicí la ospéte; așa femeile lorú se feresćú de vederea străinilorú și se daú íń lături; așa se nu trécă femeea pe dinaintea bărbatului pre drumú sėú pre cărare¹⁾; așa íń tótă viața íń mńncare cu dulciața curechiului; numai atáta osebíre, că acestíí, saratú, ceia și véra și iarna nemuratú. Tóte aceste íntocma cu Italianíí sunt, și la vedere se mărturisesce o fire.» Cu multă mirare aú stătútú de mărturie acel episcopú de mare ajutoriú istoriei mele.

Íńțelege-vei și din capul care va scrie și de graiul acestorú țeri. că și limba este dovadă, că íń graiul nostru până astăđí sunt cuvinte, unele latinescí, iar altele italianescí. Se miră unú istoricú anume Cavațiú, đicėndú: «*De miratú este că limba Moldovenilorú și a Muntenilorú mai multe cuvinte are íń sine Rómíenescí de câtú Italianíí, macarú că Italianul totú pe unú locú este cu Rómíenú.*» Ce aceea nu este de mirat, că Italianíí tărđiú 'și-aú scor-nítú limba din limba latinescă așa de iscusítă și de dismerdată, câtú că este limbă áńgerescă íí đicú. Că íńtru unele voróve íși aduce aminte preste sémă cu a nóstră limbă Moldovenescă.

Íń scrisorile sale, unú istoricú, Enea Silvie, de carele 'ți-amú pomenítú la predoslovie, și căți-va alțií pre urmă și pre cărarea sa, aú scrisú istoria sa cum Moldoveníí, caríí locuesćú pre páměntul Daciei de susú, și Muntenií pre Dacia cea de josú, acestú nume *Vlah* anume de pe *Flah*, Hatmanul Rómului; și acéstă părere acestuí Enea nu este de aiurea, numai aú cetítú nisce stihurí a unuí dascálú anume *Ovidius*. Íar pre acelu dascálú *Ovidius* l'aú făcutú, cum đicú Turcíí, surgun, de l'aú gonítú din Rómú, tocmai la cetatea Albă, pre marea Négră, Augustú Cesarú ímpěratul Rómului, pentru nesce cărți ce aú fostú scrisú, íń stihurí de dragoste, de se umpluse totú Rómul de curvíí, dintru acele stihurí a lui cu jocurí; și cum făcú Muscalíí acmu, de trimitú la *Zatoceníe*, íń urgie la Siberia. Déră dascálul *Ovidius* aú scrisú câte-va cărți, ședėndú la cetatea Albă íń urgiă, íar íń stihurí, până ș'aú sflrșítú și viața. Și apoi pe numele lui este o baltă ce se chiamă *Vidovul*, la cetatea Albă. D'íńtru acele cărți, una ce are nume de *Pont*, scrie íńtru děnsa la unú prietenú alú setú, anume Grețin, de la Rómú, aceste stihurí. Iubite cetitorule, fiíndú stihurí latinescí, amú lăsátú locú, fiíndu-ți de folosú, sėú că vei íńțelege, ți-í scrie pe plăcerea ta, íar eu ți le-amú scrisú pre limba nóstră Moldovenescă tálmacite:

Ghețií ținea íńtr'o vreme, acmu Flaculú ține
Ripa scumpă a Dunării elú singurú cu sine;
El aú ținutú Misia íń pace, cu credință,
Pre Ghețií i'aú scosú de icea elú cu biruință²⁾.

¹⁾ Íńșă pară la vederea aceluí Epsicopú; íar de atuncea íńcóce mulerile ținú drumul bărbăilor, și li se punú íń spate.—*Adaosú de Spatarulú Ioan Canta.*

²⁾ Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus; et illo

Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.

Hic tenuit Mysas gentes in pace fidei:

Hic arcu fissos terruit ense Getas.

Ovidii Epist. ex Ponto, lib. IV. eleg. IX.

Aşa însemnează aceste stihuri, celui Dascăl, pomenind pe acel *Flah*, căruia i este numele la istoriile Rómului *Fulvius Flacus*, Consul, precum chiâma el pre acele vremi Hatmania lor Şi de aceste stihuri s'aû legatû întâi Enea Silvie, şi după dânsul şi alţii; şi dintru aceia află şi pe Ureche Vornicul următoriu, cum se fie numele ţerilor acestora *Flah*, de pe acela *Flac*, Hatmanul Rómului. Căruia lucru, Carion istoricul stă împotriva, şi cu dânsul *Topeltin* din *Mediaş*, anume dicând deschiş: «*Ceea ce aû scris cã numele Vlah acestuî nãmu, adecã a Moldovenilor şi a Muntenilor, este de pe Flah, Hatmanul Rómului, basme sunt.*» Eû încă ceiî partea mea cu dânsii; cu aceştii dol şiu eû, pentru aceste dove-de, care deschiş şi-amû scris: cum tótã lumea dice Italianului şi nouë Moldovenilor cu unû nume până astâdî. Şi acelû *Flah* de aû bătut resboie cu Tătarii pre Dunăre, iar la descălecatul ţerilor acestora, neci o trebã mare; carele sunt târdiû dupe *Flac*, descălecate de Trajan împëratul Rómului, din ţerile Vloholui, adecã a Italiei; fără dórã dice cine-va cã Italianii acestû nume *Vlah* l'aû dobânditû de la *Flah* Hatmanul, care lucru n'aû cetitû nimenea la istoriele Rómului şi a Italiei.

Alte chipuri şi capete aû avutû Italia mai vestite şi mai vechi decâtû acelû *Fliac*; cum ar fi luatû nume Italia de la acela? Atâta ajunge câtû s'aû arëtatû mărturiile a istoriilor şi numele care avemû de la alte nãmuri, totû unul până astâdî. Sã păşimû de acuma la altele in rëndû.

CAP. II

De împërăţia Rómului.

Împërăţia Rómului, căreia puterea şi lăţimea n'aû fostû la neci o împërăţie, aseminea de cândû este lumea,—de mărirea ei citeşte tôte istoriile lumii; mai mare nu vei afla alta, nicî pe aceste vécuri de acmu neci in cele trecute;—De acéstă împërăţie vei afla şi prorocie, alesû la Danielû Prorocu: deslegarea visului lui Nabucodonosor împëratulû Asiriei. De acéstă împërăţie cântă şi sfânta Biserică, Slava; *glasû 2*, sêra la vecernia nãscerel Domnului Dumneđeului nostru Isus Hristos: *Явръст седино начеагствоушу на земii*, adecã: *când Augustû stăpănia totû pământul*. Acestû Augustû aû fostû împëratul Rómului, şi in zilele lui s'aû nãscutû Mintuitoriul lumii, fiul şi cuvântul lui Dumneđeû, din Prea-curata Fecióra Maria.

Numele seû trage de pe oraşul Roma, iar noi dicemû Rómul, care oraşû este in Italia, pre apa Tibrului, curătore in Marea Albă, cu cale de câte-va zile mai josû de Rómû; din isvórele munţilor Italiei are începutû.

Iar începutul împërăţiei aceştia [cum s'aû mai pomenitû la capul de'ntâi, de Italia, care este mai vechiã de câtû Rómulû şi de câtû începutul împërăţiei Rómului, pentru aceea pricinã s'aû pusû întâiû la Italia rândul], este din Troada pre carea o aû risipitû Elini, seû cu altû nume Grecii, trăgëndû multe vremi resboe cu Troadenii, pentru mare strimbătatea lor, ce le făcuse Grecilorû Troada

cu furtişagul Elenei, femeii lui Menelaŭ, prin Alexandru Paris, feciorul lui Priam, împăratul Troadei. Care femei se o întorcă, pururea sfătuia doi Domni din Tróda, anume Antinor şi Enea, că întorcându, dicea, că se va potoli vrajba cu Grecii; iara Alexandru Paris feciorul lui Priam împărat pururea mazădia pre alţi senatori Domni se ţie cu dinsul, ca să nu se dee Elena. Şi s'au trăgănat sfada până la stingerea Troadei de tot, cât n'au hălăduit nime altul neci în cetate, neci la olatul ei, fără numai de aceşti doi senatori Domni, ce s'au pomenit, anume Antinor şi Enea, cu glótele lor; ori că sciind Grecii, că aceia spre bine sfătuia, ori că ei ca nişce ómeni, cunoscându la ce se trage lucrul, s'au păzit de vreme, şi au eşit cu casele şi cu ómenii seî încărcaţi în vase, din care Antinor au descălicat Veneţia pre pământul Italiei, iar Enea coborind mai jos au abătut iar la malul Italiei, unde era stăpânia lui Latinus Craiul, o parte din Italia; şi fiind îndemnat de proci lor, pre atunce ce era, pe acele vremi fiind păgănesci, au început sfada cu acel Crai anume Latinus, de pe a căruia numele şi limba latină este. Nu era încă cu ómii, de şi încă acele locuri aşedate pe acele vremi. Singur Craiul mator de zile fiind, numai cu o fată din trupul seî, care era logodită după un Domn de la Italia, anume Turnus, carele avea câţiva Domni din Italia neprieteni; pre aceia i-au tras Enea în tovărăşie împotriva lui Turnus şi lui Latin Craiul, şi cu câteva resboie, cu mare versare de sânge înfrângându pe Turnus, până şi la perirea lui în resboi, au căutat lui Latin Crai a primire pre Troadeni în ţera lui în Italia, şi pre Enea ginere în locul lui Turnus; că lui Enea Dónna îi murise de gróză, când au vedut de toate părţile ardându Troada. Şi aşa s'au făcut Troadeni moşténii Italiei, aşedaţi, şi legaţi întru sine cu Italienii: se trăescă Troadeni pre limba şi pre prăvile de giudeţe a Italienilor, şi Italienii se primescă *Boii* şi rugile şi obiceiurile de biserică a Troadenilor. Şi dintru acest Enea şi fata lui Latin Craiul sunt din seminţia în seminţia, născuţi doi fraţi, anume Romul şi Rem, care au urdit Roma oraşul, zidind pre giumătate de oraş Romul, şi pre giumătate Rem. Şi fiind zidurile neînălţate, întru una de zile mers-au Rem se vadă sporul lucrului fraţine-seî Romul, în partea unde zidea el, şi vrându se facă glumă, au sărit preste zidul fraţine-seî ridându. În loc frate-seî luându semne perderi oraşului, au apucat un fustel şi loveşte pre frate-seî Rem prin mijlocul trupului, şi cade Rem mort de rană.

Iară Romul stându asupra trupului au dis: *Aşa se petrecă toţi cari au vrea se saie zidurile aceste!* Şi au stătu singur Romul şi urditor oraşului şi Craiei, după a căruia nume este şi numele oraşului Roma până astăzi, şi de pe oraş şi numele imperăţiei.

Post-au această imperăţie din începutul seî, de la Romul Craiul de'ntai, sub Crai, până la Tarcvinie Superbus, adică Mândrul; al aceluia un fecior ce avea au făcut silă, nóptea, la casa unui Domn, lipsind Domnul de a casă, anume Dónnei sale Lucreţia, carea după acea silă din pat nu s'au mai sculat, ci au scris la bărbatul seî unde era, şi la unchiul seî, vestit senator pe atuncea la Róm, anume Brut, să vie cum de sirg la dinsa, că-l despre mórte; şi decă au sosit şi au intrat în casă unchiul acei femei, Lucreţiei, şi bărb-

tolu ei, au disu: «Ingăduiți, nu vă apropiați de patul meu spurcat de feciorul lui Tarcvinie; iar trupul de este și silit, nevinovăției mele mortea mea va fi mărturie». Și au scos un cuțit de sub perină gătit de acela gându mai înainte, și s'au lovit cu cuțitul în inimă. Au năvălit bărbatul se și unchiul se la pat, și îndesertu le-au fostu, că căduse cuțitul cu rană adâncă, de care rană în câteva césuri au și muritu Lucreția. De acie s'au făcutu o vrajbă mare și turburare întru totu orașul de faptă ca acésta, și s'au strinsu totu orașul la Brutu, cărora au arătatu tuturoru fapta ce au făcutu feciorul Craiului, și cuțitul crunt de sângele nevinovatei femei și sila. Și în locu au statutu totu Rômulu cu olatele lui, de au giuratu cu Brutu se nu mai suferă pre Crai asupra sa. Iar Tarcvinie Craiul, uritu și părăsitu de toți și de slujitorii lui, pentru scârnavă fapta aceea, au fugitu la Franțuzi, cu care trăgându agiutori, s'au ispititu cu silă se cuprină scamnul Rômulu, ci totu gonitu și răsipitu s'au întorsu și n'au mai dobânditu ce au perdutu, în totă viața lui, neci elu, neci altul. Și de atuncea s'au cărmuitu acea împărăție totu sub sfatul senatoriloru, cum vedemă acum că se cărmuesce Veneția, până la August Cesar, 500 și mai bine de ani.

De miratu lucru este că acésta împărăție la câtă putere și lățime au venit, totu într'acele sute de ani, de sub cărma sfetniciloru au crescutu. Și se alegea ei din anu în anu, câte doi mai mari, cărora cu numele boeriei le dicea *consules*, adică capete sfatulu; că *consilium* latinesce este sfatul. Și mai mare era acéstu nume de boerie, *Consul*, decâtu împératu; că acéstu nume împératu era *hatmaniloru*, cari se aducea în vre o parte cu oștile; și trăia acéstu nume numai până era în ôste cine era; iar dacă se întorcea a casă, se la Rôm, nimene și nimăru nu se dicea imperator, ci iar pre numele ce avea de'ntăiu. *Imperator* va se dică *poruncitoriu*, care nume apoi, pentru mare isbândă ce făcea imperatorii, adică hatmanii poruncitori, au rămasu de se numescă *impérați*, cu acéstu nume; și au eșitu mai mare și mai de cinste decâtu numele Crailoru.

Hotarele a acestei împărății a Rômulu, sunt mai necuprinse; că nu sunt niscălva munți, se ape curgătore, cum vedemă acum că despart împărății de Craii, și împărății de imperații, ci din tôte părțile le-au fost hotarul *Marea Oceanulu*, care înconjură pământul, începându din părțile despre miadă-nôpte oceanul ce încongioră Engli-tera, și totu acelu ocean și despre apusu, pe după Hispania și Portugalia, și de la părțile apusulu se trage totu acela ocean încongiurându totu pământul despre amiață-di, și după Africa, (noi dicemă Barbarezii), până vine la Marea Roșie, care este între Egiptu și Arabia. Câte împărății, craii, domni, țeri sunt de le încongioră oceanul, — precum s'au scrisu mai susu, — totu sub ascultarea Rômulu au fostu.

Încă mai spre resăritu de la marea Roșie, de la oceanul de la miadă-di tăind pre uscatu Arabia, Asiria, până la muntele Caucasu, între Indi și Partii, și de acolo până în marea care se chiamă *Caspium*, cu Armeșile amëndoué, și câte țeri sunt între Marea Caspiei, și între marea Négră, Georgii, Mengrelii, Cerchezii și alte țeri, și de acolo apa Donulu și Volga, tôte sub a-

scultarea Romei au fostu, și de la Iobzeg Hani cel mari, de la Römü luat stégü de Hănie.

Cu India numai n'au incheiatü lumea totă despre resăritü; și vinea și de acolo multe țeri să se inchine; ci de la o vreme neci îi mai primea, ca locuri depărtate fiindü. Iar unghiul cel-altü, la oceanü, pe unde sunt acum Svedii și Dania, și unghiul spre apa Rinului, pre aceste țeri nemțești, că și Svedii și Dani totü Nemți sunt și un nēmü, nu 'i au pututü supune neci intr'un chipü Römleii, până la îndreptatul acei împărății in multe părți; și câtă ôste au perdutü cu Nemții bătëndü resboie, cu cea-l-altă parte de lume nu o ar fi perdutü. Inșă din Nemți numai o parte supuși nu-au fostü; iar câtü ține apa Rinului, și acele și peste apa Rinului părți, multe locuri supuse au fostü, cum și Englitera, Franțezi și totă Hispania.

Caută acuma cu cugetul intru atăta lungime și lățime de lume, câte împărății mari sunt acum, cum este Englitera, Franțezi, Hispania, Nemții până la apa Rinului, la Africa Fesul, Liviile, Maroh, până și tot Egiptul, Hambesii și împărăția Asiriei, Persul, Armeniile amândouă, Capadocia, totă Grecia și Macedonia, Iliria, Dacia unde suntemü noi acum Moldova și țera Muntenescă, și alte țeri și câte-va ostróve pre oceanul Mării, și pre Marea Albă, și pre Marea Negră și pre Marea Caspiei. La tóte la aceste eșia Pași (Domni) de la Römü, la unele pre unü anü, la altele pre trei ani, și mai mulți. Că de amü sta și a pomeni și a scrie țerile tóte, câteva cóle de hârtie s'ar mai lungi. In părțile jidovești, la Ierusalimü, încă de la acéstă împărăție se trimitea Pași, de care lucru te va învăța și sfânta Evanghelie, de te vei înscința. Iar o sémă de țeri mai depărtate, dintru aceste, sub Crai birnici le lăsa, la Africa, alesü Egiptul. Cum este Ispania, Englitera, Franțezi, Nemții până la apa Rinului, Italia, țerile Grecești, tóte țerile Ierusalimului, Anadolul, Ostróvele, aceste tóte cu senatorii Römului se cărmuia. Pentru aceea au dîsu un Filosofü a lui Pirü, Craiul Epirotilorü, adecă a Arbănașilorü, când l'au trimisü in solie la Römü, că au vēđutü sfatul lorü de împărăți adunatü. Ci câtü ne trebuiește la rîndul istoriei nóstre, ne agiunge atăta de împărăția Römului a scrie.

CAP. III.

De Dacia

Décă s'au dîsu de Italia, de unde este venitü nēmü acestorü țeri, și de împărăția Römului, de care împărăție sunt descălecate aceste țeri cu Römleii, vine rîndul aice și locului acestuia, la care locü au venitü acestü nēmü din locurile sale cele de mîntău.

Locul acesta dar, unde este acum Moldova și țera Muntenescă, este dreptü Dacia, cum și totü Ardelul cu Maramureșul și cu țera Olului. Altü nume mai vechiü decâtü acesta, Dacia, nu se află, in toți câți sunt istorici; că de le au dîsu cineva că este Sciția de pe Sciți, adecă Tătari, căci au năbușitü pre acesté locuri mai pe urmă Tătarii, și mai înainte de Atila descăleculatorü

Crăiei Unguresci, seî a Ungurilor, pe aceste locuri, *Dacia* numele seî celî vechiî totî aî ținutî la toî, cum am îisî, iî toriciî. Iar *Scitia* este drept *Iozbek*, adecî *Tartaria-cea-mare*, o parte de impîrîția *Mosculî*.

Daciî aceștia, cu multe vîcurî mai inainte de Hristos, aî aședatî locurile a-ceste. Pomenesce de dîșîl *Quint-Curtius* istoricul de faptele lui *Alesandru Macedon*: (insî nu acea Alesandrie minciunosî, care este pe limba nîștrî, plinî de basne) elî scrie «*Sahi, Dahi, Masagheti*, totî unî nîmî, sunt veniî din pîrțile Indiei pre aceste locuri, cînd lumea incî mai rarî era in ômenî». Șî dintru aceștia *Dahi*, noi îicem șî Greciî *Dachi*, iar Latiniî șî Leșî le îicî *Dași*. *Dași* se îinî *Sasiî* din Ardîlî; șî pînî nu de multî aî fostî șî la noi in țîrî, iar la satele Hîneșci, la Bugeacî, sunt șî acum de le îicî *Teștebanî*; cî se tragî, aî mariî istoriciî marturiî. Limba lor iar așî este veche. Sașî aî price inîre sine cu Nemîi, pentru mai nainte multe vîcurî, care sunt mai vechî de cîtî dîșîi, șî îicî cî Nemîi aî 'uatî limba de la dîșîi, din Sacsonia. Ce aceste pricinuri le lîșîmî la dîșîi; noi avem datorie se pomenimî de cîte slujescî rîndului nostru la istorie.

Hotarele Daciei: despre Resîritî este *Nistru*, apa, la istoriciî celî vechî *Tiras*, iar despre Amiaîi-îi Marea *Nîgra* șî *Dumîrea*; despre Apusî *Panonia*, adecî țîra Ungurîscî, iar despre Amiaîî-nîpte *Morava* șî *Podolia*, in Crîiea Leșîscî, unde este șî vestita cetate *Camenîța*. Sunt o sîmî de istoriciî, care daî șî *Podolia* șî *Campul* preste *Nistru*, pînî la apa *Buhului*, șî preste *Dumîrea Misiile* amîndouî, cîrora le îicemî acum *Dovroge*, șî o parte de *Iliria*, se fi fostî de *Dacia*.

Puternicî intr'o vreme impîrîția Rîmulî, subî Domețian impîratul, iar la *Dacia* trîindî Decebal Craiul, lua Daciî o soma de baniî din visteria Rîmulî; cum lua Tîtariî de Crîm de la Moscu șî de la Leșî, ca se nu le robîscî țîrile; cî prîda Daciî Italia cu cîlîrimea, pînî la Trajan impîratî, carele aî impîrîțitî pe urma lui Domețian Impîratî.

CAP. IV.

De Trajan impîratul Rîmulî.

Trajan impîratul Rîmulî, alî șîptelea dupî Augustî Cesarul, de nîmul sîî Spaniolî, cuprîndînd scamnul impîrîției dupî Domețianî, șî vîdîndî la slîbîciune impîrîția sositî, din disfrînata cîrmî a impîrîțilorî rei șî sburdaî, (cî șî Dioclitianî șî celî a lumîi ocarî tiranî Neron, totî inainte a lui Trajan aî fostî), ințîiî aî aședatî impîrîția in ce era stricatî șî veniturile ei, apoi in datî s'aî apucatî de ôste improtiva tuturorî, cariî eșîse de sub ascultarea impîrîției Rîmulî, șî ințîiî asupra Dacilorî, îiitorilorî acestorî pîrțiî.

Așî se ințîrise nîmul Dacilorî asupra impîrîției Rîmulî, cîtî, cum scriî istoriciî, in îilele lui Domețian impîratî șî birî lua din visteria Rîmulî, pentru se nu strice țîrile impîrîției cu prîdi; cî fiindî nîmul Dacilorî pre a-cele vremî cîlîrețiî bunî, prîda țîrile ce ascultaî de impîrîția Rîmulî cu cî-

lărima. Până și Italia de prădile lor nu hălăduia, cum amă vădută în vécui nostru pre Tătarii Crimului făcendă Moscului și Crăiei Leșeșci, și de la amăndouă aceste țeri lua daruri, ca se nu le facă cu ciambulurile lor stricăciunea țărilor lor.

Întăi dară marele și vestitul împărată au făcută oste împotriva Dacilor, cum scrie Dion, carele au scrisă viața acestui împărată, și după dănsul și alți din istorici. Șese sute de mii de oste au fostă slujitori de resboi, fără de altă mulțime ce se trage după oști; alesă la oștile cele mari sunt mulțime. Și au purcesă din Italia spre acestă părți a Dunărei.

Cum scrie istoria «De patru Monarhi a lumii», de clătirea acestei împărății de la Rômă spre aceste părți de loc, că pe la o sută și douăzeci de ani după Hristosă au fostă. Împotriva căruia neci Decebală Craiul Dacilor așa, fără resboi, nu s'au lăsată; ci trecendă cu ostele sale Dunărea au stătută în protiva lui Trajan împărată cu resboi, în părțile Misiei, căria dăcemă noi Dobroge. Stătut-au ună resboi mare și nu cu puțină vârsare de sânge; însă pe acele vremi nu era altă oste, neci mai temelnică, neci mai stătătoare, neci mai trainică la tóteliplăsele oștilor, ca slujitorii Rômului, neînfrânți din firea lor neci din tocmela ostilor sale, care le vedemă acum la Nemți. Tocmela ostilor: tôte bulucurile, și printre bulucuri și locă deșertă, se aibă locă deschisă alte bulucuri slobode, adecă medean, cândă ar trebui a da ajutoră bulucurilor celor ostenite. În resboiă sêu în frunte oste prăspătă; pre acele slobode de oști medenuri neci odată tôte bulucurile nu începă resboiul, ci cele tocmite în frunte, și alte bulucuri cu mare tocmelă și meșteșugă stău în spate a celor ce facă resboi; și așa luptându-se multă vremeă cu o parte de oști, alte părți stău gata, netrudită, prăspătă oste; prea lesne urnescă pre cea-altă oste, care odată varsă și slobode tótă vârtutea; căci ostea care sare tótă odată se și risipește. Și cu această tocmelă a ostilor sale, Rômlienii au răpusă tótă lumea.

Mare tărie și neînfrântă avea și oștile a Macedonenilor pe vremea lor, alesă tocmelile pedestrimii lor, căria le dăcea ei *Falangă*; însă era prea strînsă acea falangă, și la greă se lega pedestrași de pedestrași; cu mare greă se rumpea acea oste. Cu tocmela ei au călcată Alecsandru Macedon totă Resăritul. Însă pe urma lui au începută Macedonenii a bate resboiă cu Rômlienii; perdea resboiele Macedonenii, cum va vedea cine va ceti resboiul lui Perseu împăratul Macedonenilor cu Filipă Hatmanul Rômului.

Audă-am pre mulți dăndă vina acăsta, cum Leșii și Moscalii și alte nămură creștineșci nu sară odată la resboiă cu toții; nu știu ce dăcu, că oștile temelnice, cu multe dăle și césuri bată ună resboi; și acăsta știu că întăi Leșii și Moscalii de ar slobodi tótă ostea odată, nici un resboi n'ar lua, ci tôte le-ar perde. Așa dar Decebală Craiul Dacilor luptându-se câte-va dăle se oprăcă oștile lui Trajană împărată, n'au putută birui, ce au purcesă oștile lui din resboiă în risipă.

Trajană împărată, după isbândă au cădută la apa Dunării, unde seșendă cu oștile, s'au adunată din tôte acele părți și olate lucrători, și au zidită mare minunea vécurilor de pe urmă, podă de pătă peste Dunărea, cu turnuri de pătă, care se pomenesce până astăzi *Turnul Severină*. În țera muntenăscă

este acela locū, in malul dincōce aceluī olatū; ū dīcū Muntenīl *Județul Mehedinți*, cum la noi in Moldova numele unuī ținutū. De acestū turnū, cum i s'au primenitū numele este de miratū, de'ī dīcū *Severinū*; cā aceluī lucru l'au ziditū Trajan impēratū, ce nu altul de plinū; cā spunū istoricīl cāndū au făcutū și podul; căruia cu ochīl noștri amū privitū pragurile prin apa limpede a Dunărei, cāndū amū mersū cu Dabija-Vodă cu oștile la Ulvar. Cum aceluī turnū 'și-au schimbatū numele și n'au ținutū numele ziditoruluī seū, cum ține șanțul lui Trajanū impēratū până astăzi, a sci nu potū; atāta numai: ori pe urmă cā au trăitū vr'unū domnū acolo cu acestū nume Severinū, cum spunū și Muntenīl, ori pe numele unuī pristavū la lucrul seū, seū la redicatul după ce se pustiese āntāiū. Fost-au și unū impēratū pre urma lui Trajanū anume *Severus*, care nume și pe o pētrā ce s'au aflatū la o cetate năruitā la Galați, amū citit-o latinesce, adecā: «*Severū impēratul Rōmleilor*»; insā atāta s'au pututū ceti, cele-l-alte slove de și însemnate latinesce iar a înțelege nu s'au pututū. Cum și unū banū de alamā galbenū, iarāși la acea cetate năruitā amū aflatū, cātū unū ortū de mare. Nimicā mai multū n'amū fostū pututū deslega, fără *Μαρκιανόπολις*. Iar turnul acela si podul peste Dunăre nime altulū, ci Trajan impēratū, ca și șanțulū Trojanū 'lū-au făcutū. Nu vei afla din sute de istoricīl intr'altū chipū.

Dupe ce s'au gātītū podul peste Dunărea, Trajanū au trecutū tōtā oștea in cēstā parte, unde este acum țera Muntenescā, și au eșitū cu oștile sale iar Decebal Craiul Dacilorū. La care resboiū stāndū tare Daciī și craiul de sine singurū, au peritū Decebalū la aceluī resboiū; și așa au purcesū după aceluī resboiū perdutū și peirea Craiuluī lorū și a totū nēmul Dacilorū in risipā de pre aceste țeri, unde este acum țera muntenescā și țera noastră Moldova. Cātā țera au și remasū pe locū. prostimea, țeranīl, tōtā au scos'o Trajan de pre aceste locuri peste munți, care despartū țera Ungurescā despre noi; iar aice au adusū, in țerile aceste, țera Muntenescā și țera Moldovei, până la Dunăre, până subt munți și până in marea Nēgrā, și de la apa Nistruluī până iarā subt munți, totū Rōmleil (cā de la apa Nistruluī Sciti) și mai mulți oșteni, precum dīcū ei, *Colonia Romana*, adecā descālecarea Rōmuluī; și așa este *descālecatul* celū de'ntēiū acestorū țeri cu Rōmleil. Cine a vrea se scie, se vēdā și cu ochīl mărturie, se citēscā pre istoricul *Dion*, care au scrisū viața lui Trajan impēratū, și pe *Eutropie*, care au scrisū viața lui Adrianū impēratū iar al Rōmuluī, și pre *Bonfin* istoricul Ungurū, și dintr'alți istoricīl, anume *Carion*, *Cavașie*, *Silviū*, *Cromer*, leah, *Piasinschi* de Premisla; și mai alesū dintr'acești de curēndū, *Topeltinū* din Medieși, iscusitū istoricū, deamēnuntul din *Dion* scrie de nēmul țerilorū acestora, și alesū și de *descālecatul* celū de'ntēiū pre aceste părți din lume, de Trajan impēratū.

Măcar ca capetele Dacilorū, Domnīl, cu tōte casele lorū s'au trasū toți preste munți in Ardélū, și de acolo s'au inchinatū cu toți lui Trajan impēratū, dar totū nu 'i-au cređutū, ci și preste munți printre Daci au descālecatū Rōmleil, pentru ca să nu-și mai pōtā redica capul Daciī in potriva impērației. Care vedemū și până astăzi in totū Ardélul și părțile de susū cele Unguresci, jumētate cu Ungurī, Rōmānī, adecā Rōmleil, locuitorī până astăzi.

Era acestă obiceiă la împărăția Römului, decă se implea Italia, dricul împărăției de locuitori, de nu le agiungea neci il biruia pământul cu hrana, scoțea cu sorți casași de prin orașe și de prin sate, și-l muta la alte țeri, unde vedea părți mai rare de locuitori, seau vedea că se redică de subț ascultarea împărăției vre o țără, acolo cu sutele de mi de case muta și le împărția locuri și dicea: *descălecătură nouă, colonia Romana*, adecă descălecarea Römului. De care coloniă a lor este plină lumea, și la Asia adecă Anadolul, și la Africa, căreia 'i dicem noi Barbarezii, și la Ispania, și pe apa Rinului, la Nemți, și la Franțuzi, și la Rumile in țerile Grecoșci, un nēmă ce le dicem Coțovlahi. Colonia Römului este Litva in craiea Leșesca; drepti Römleii sunt. Inșă acestă nēmă a Litvei nu de Römleii aduși sunt pre acele locuri unde locuesc acum; ci de tirania spurcatului Neron împăratu Römului, multe case mare cu glôtele sale cu Domnul lor Lizbon fugind de răutățile lui Neron, la Nemți, și de acolo cumpărându vase de mare, pre marea care lovește la Danțica au mersu până la Lifland, o țără, și de acolo dascălcându malul s'au lătitu până unde este acum *Litva*. Mulți ani subț ascultarea Rușilor au fostu, până inmulțindu-se din an in an, apoi au supus pre Ruși, de le sunt vecini Rușii a totă țera aceea.

Alți dicu că nu din tirania lui Neron, ci mai nainte cu multă vreme, când au fostu resbóele între Marele Pompeus și Iulie Cesarul, amēduoi mari sfetnici ai Römului; și după ce au biruit Iulie Cesarul pe Pompeu-cel-Mare, au căutat și lui Lisbon se-și mute și el locașul la *Litva*, fiind și el Domn mare de sfat.

De ar întreba cine-va: atăta descălecătură in lume de unde eșia mulțimea de ómenii? numai de la Italia se éșă atâte țeri descălecate dintr'ansa? Trebuesce se scie că acea țără au fostu pe acele vécuri scaunul împărăției, orașul Römului, care orașu nu cum sunt acuma împărățiile ci au ținut totă lumea, de la apus până și aprópe totu reseritul, fără puține împărății la reseritu, pe care acum nici îi primia; iar soli cu daruri tóte acele țeri trimitea. Spre Miază-zi până unde se închea lumea cu oceanul subț împărăția Römului au fost, și spre Miază-nópte numai nisce Unguri, pre lângă mările Nemțesci, unde este acum Dania și Svedulă, (acele țeri drept Nemțesci sunt și un nēmă), acele numai au hălăduit de n'au fost supuse subț Róm neci o-dată. Curgea din totă lumea la Italia se fie dar in volnicia Italiei spani (?) adeca slăhtici. A doua pricină, că nu este in totă lumea altă parte de lume pământu ca Italia de totu bevsugă și desmerdatu, cât bine 'i-au dăsu Raiul pământului. A treia pricină și mai mare decâtu acele ce s'au pomenit: ca Römleii din totă lumea lua de a đeece din ómenii tineri cum lua Turcii de la Rumile. Dicea Römleii a-celor ómenii *obsides*, adecă zelog de credința țărilor, și pre aceia 'i puneau de învăța la scólele ostenilor, și care era pre la scóle, încă subț stéguri le dicea *Tirones*, (Sfântul Teodor Tiron dintr'acei slujitori au fost); ear daca se învăța bine cum va purta sulia, cum va muta pavăza, și cum va întórce sabia, îi scotea la resboi, și cu vreme eșia de le dicea veterani, adeca slujitori bătrâni. Apoi îmbătrâniți in slujbe vestite îi scotea desubț stéguri, și le da pe

la orașe și pre la sate locuri de țerini și de vii, le da și de grădini; și așa se umplea Italia de mulțime de oameni, cât nu-i cuprindea pământul.

Multe obiceiuri de a Römului sunt acum la Turci ca aceste; ce ia și ei de-a deca din oameni, și iarăși așa ei impartă pe la grădini antăi, apoi în cetă Ianicerilor, și fac și ei apoi de sunt slujitori bătrâni Oturaci, Curugii și Timarioi. Tote aceste și altele multe obiceiuri de la împărăția Römului sunt. Ca și Ienicerii cum sunt acum la Turci, la Röm *Pretorienii*, adevă, pedestrime de divan le dăcea, cum la Turci culucuri; așa și bulucuri prenume: beringii, ichingii, ucini, iar la Römieni primari, socundari, terțiani, cvartani, tot pe număr bulucurile, adevă cei de'ntăi, cei de al-doilea, cei de al-treilea, cei de al-patrulea, *iproci*. Pe număr se sciea bulucurile. Și nu-i de minune, că la Turci vedem obiceiurile aceste care au fost și la împărăția Römului; căci Țarigradu și câte țeri țin Turcii în această parte de loc, care se chiamă Evropa, parte de împărăția Römului este.

Alecsandru Macedon pe vremea împărăției sale încă au făcut pe numele se colonii; și antăi, la Egiptu, acel vestit oraș Alecsandria, unde se scură apa *Nilului* în marea; iarăși pe apa Donului și pe apa *Hindus* și la Persia au descălecat orașe și olate pe numele se.

De ar fi acum Eustratie Logofetul și fiul se un Simeon dascalul, și nepotul se, un mahler Misail Calugărul, cari tocmindu-se într'un chip cu basnele lor, s'au numit a fi fi, cela celuia, adevă fatai cela din cela, ar vedea cum s'au apucat cu basnele lor de această poveste, că au scris cum că rădăcina acestui nem, care este acum pe aceste locuri, din temnița Römului este scos și i-au adus aice Trajan împărat.

Adevărat, Trajan împărat de la Röm, adevă de la Italia, au adus și casași; și așa este; că casași au adus nu din temnițele Römului ci orașeni casași suntem tot din slujitori aședăți; și case de Domni au aședat aice pre la cetăți; cum și Dragos Voevod. Mare năpaste îi este pre mărturia Maramurașenilor, (cu urechile mele am audat trecend pe la Maramurași în solie la Craiul Leșesc *Sobiecki*) se fi fost păstor, ci este feciorul lui Bogdan Voevod născut în Maramureș, după ce Laslau au scos de aice aceea mulțime de Tătari și cu Bolgărimea de la Volga nabusiți, și apoi mai pe urmă și Atila cu Ungurii; deci de unde s'ar afla din temnițe cu sute de mii de oameni? apoi și femeii atâtea tâlhărite unde era? Deci unde este și câtă vécă este de când au venit Trajan pe aice, și când s'au bătut Laslau Craiul Ungurescu cu Tătarii? Intre Trajan și între Laslau Craiul optă sute de ani sunt. Au scris ei aceste istorii: Eustratie Logofetul și Simeon Dascalul și acel amăgeu Misail Calugărul, că acest Laslau au cerut de la Röm oameni, și nemul Românilor atunci trăia cu Domni se în Maramureș, acești dincă, iar cei dincolo despre Muntenii pe apa Oltului, fiind risipiți de Tătari despre aceste locuri. Nu se prinde cum dic acel istoric. Aședend Trajan pe la cetăți, cum dic la Leși, *Castelani*, cineși Domnul cu olatul se; pe Latinie le dăcea *Dominus*, cum dic la noi *Domni*. Era pe toate marginile și locuri aleși oșteni cu nume pre atunci țerilor acelora, unde este acum Moldova și țera Muntenescă: *Dacia inferior*, adevă Dacia de jos iar Ardélului și părților celorlalte: *Dacia superior*, adevă de sus, precum s'au

pomenit de hotarele Daciei. Și subț acest nume au trăit aceste țeri până la al doilea descălecatu cu Dragoș Voevod; și acum mulți ne dicu nouă, țeri noastre și țerei Muntenesci, strainii, *Daci*; însă norodul, nēmul locuitoriloru nu 'și-au schimbat numele se, și tot *Romanus*, apoi cu vreme și îndelungate vēcuri *Romānu* până astăzi și in țerile megieșe; și sciind de unde au eșit numele acesta, că de la Italia au eșit; căria țeri streinii îi dicu *țera Vloșilor*, *Vlahi*, *Vlohi*, unii *Valoni*, Ungurii *Olah*, de pe Vloh, adecă Italian, 'i-au disu *Vlah* și Latirii, adecă *Valahia*, dar mai târziu.

După aședarea cu Rōmleni pe acēstă țēră, Trajan împēraturu au purcesu pe Dunărea in jos, cu oștile sale, din care s'au pomenitu din vechii istorici, că șese sute mii de oșteni numai de resboiu au avut, trecēnd apa Siretulu, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul, Donul, care aceste tōte până atunce cu alte nume au fost: Siretul se numia *Halup*, istoriile cele vechi scriu, Prutul *Herasus*, Nistrul *Tiras*, Buhul *Hipan*, Niprul *Boristenes*, Donul *Tanais*. Și acēstă apă, Donul imparte Asia de la Europa, cum desparte la Țarigrad *Boasul-de-mare* intre Țarigrad și intre Scutari. Țarigradul singur și cu Galata de Europa este, iar Scutariul dincolo de Boaz, *Anadol*, căruia dicu istoricii Asia. Că in patru părți impartu istoriile lumea; Resăritulu îi dicu cu tōte împērățiile acei părți Asia; părților despre Amiață-di, câte țeri sunt, Africa; părților despre Apus și despre Miață-nōpte, Europa. A patra parte este America; care parte așa este depărtată și vine cum ar fi sub noi; că când este la noi nōpte acolo ziua, cându'i la noi ziua acolo nōpte; că fiind pământul rōtund, cum ar fi in protiva noastră, subț noi este acēstă parte. Aceste dar două părți de lume, Europa și Asia, despre părțile de Miață-nōpte le desparte Donul; iar intr'acōce imparte Marea-Nēgră in Marea-Albă tocmai subț vestitul orașu Țarigrad, și in jos, spre Marea-Albă, până unde cade apa Nilulu in Marea-Albă; și Nilul disparte Asia de Africa. De la Nil se incepe Africa, și Egiptul nu-i de Asia ci de Africa este cu tōte țerile câte sunt de la malul Nilulu până se inchide cu marea Oceanulu, carea incongiōră pământul alătura cu marea-Albă, până se scură și Marea Albă in Oceanu la Hispania; dincolo Africa, dincōce Europa; Hispania de Europa; Fesulu, dincolo de Marea Albă, de Africa.

Aceste pomenindu-se pentru deschisul minței sē se înțelēgă statul lumii, ne întōrcemū la istoria noastră *de Trajan*, cum nu s'au indestulat cu atāta parte de lume cât au călcat cu oștile sale, de au trecut tōtă Europa, până dincōce de apa Donulu (care apa din inima țerei Moschicesci ese și cade in Marea Nēgră la Crim), ci trecēnd Donul au călcat și Asia, lovind, și pe la *Iusbek* mare țeri Tătăresci, iar de la Iuzbek, pe după Marea Caspiei, (care mare desparte Kazanul și Astrahanul de împērățiile Persilor, până la Bahtrii), și de acolo prin țerile Persulu și prin Asiria la Egipt, unde la Egipt de bóla ce'i dicu *desēnterie*, adecă desnodarea vintrilu 'și-au sfișitu viața.

De acest vestitu împēraturu e și șanțul săpat *Trojanul*, de oștile sale, in vecinica pomenire, incepēnd din țera Muntenescă peste tōte apele aceste care s'au pomenit: Siretul, Prutul, Nistrul, Buhul, și Niprul până la Don. Tot acest șanțu care 'lu vedem la noi, eu 'l-am trecut aprōpe de Nipru, pe la un târgu anume Vcio-rașnoia, tot pe câmpul acelu orașu nu departe de Kiov; și Kiovul este pe

apa Niprului, și pesemne cum merge șanțul, apa Niprului mai sus de Kiev au trecut cu oștile sale Trajan imperat.

Se află unii cari spun că acel șanț, carele îl vedem până astăzi sub acest nume, *Trajanu* imperatul se-lu fi sepat pentru sprijinela despre Tătari, închidând locul despre câmpu de năvala prădilor tătăresci; in care era și repositul *Panaitachi Tărsămanul* cel-mare și vestitul la împărăție. Nu știu la ce istoric va fi cetit acel lucru; la vorova cu mine pentru șanțul acesta, au datu sémă cum că unu istoric, anume *Bonfin* Ungurul, că pomenesce de șanțul acesta; cât mi se pare cine atâta locu de lume, începându din țera Romănescă până pe apa Donului, ar fi pututu apăra peste totu locul? Și aice la noi se dicem că de la capul șanțului, de unde se incepe antăiu pe desupra Galașilor, alătura cu Dunărea merge pe aprópe și preste Prutu, iar nu prea departe de Dunăre, pe la satul Turcescu ce-l dic acum *Trojan*.¹⁾ Dar deci, unde se depărtéză la câmpu de la Dunăre și de la Marea Măgră, apoi peste apa Nistrului și mai departe merge, peste câmpu, pe la tirgulu Vcerașnoia, pe unde l'amu trecut eu pe din sus de Kiev, lovesce pe la Nipru, și de la Nipru cu mai mare dispărtenie la Don. Cum dicu, cine aru fi pututu apăra atâta locu; că de au fostu aice țera descălicată de Trajan, cât locu este intre aceste ape Prutu și Nistrul, dar de la Nistru până la Nipru, și de la Nipru până la apa Donului? și Trajan imperatu prin pustii au mers. Așa lui *Panaitachi* i am respuns; la ce n'au sciut cum imi va responde. Așa dicu celorlalți căi au mai scrisu, așa și lui *Bonfin*, de au scris așa, cum se fie sepat șanțul acesta de vr'o sprijinela de Tătari.

Mai de credutu sunt aceia care dicu că Trajan imperat au sepatu acestu șanțu in vecinica pomenire și veste, se se scie slévu¹ oștili de cel care se tragu dupe oști mari, negușitori și oșteni; cum vedem și acum de împărății Turcesci și Vezirii lor, pe unde mergu cu oști, factu movile in slévu oștilor. pentru veste și pentru indreptături celor ce vinu, ori oșteni, ori olăcari, ori negușitori pe urmă dupe oști. Nici te mira dicend, că cine ar fi sepat un șanțu mare ca acesta? că mult mai mare au fost, numai cu vremi indelungate s'au năruit, de șese sute mi numai slugitori fiind sepat, fără altă mulțime; intr'o di o eută de mi de ómeni se se inșire unul lângă altul se arunce lutu cineși improtiva sa, caută cât locu pot cuprinde o sută de mi de chipuri. Prea ușoră este socotela; locu de douzile de cele mari, de nu și trei mile or cuprinde una sută de mi ómeni, un conacut întregu se face de óste mare; și la șese sute de mi ómeni, a șeslea di, intr'o săptămână vine un om la rândul la sepat. Și acestu numeru a oștili a acestui imperat, fără de altă mulțime ce se trage dupe oști, scrie *Dion* istoricu, carele au scris viața și faptele acestui

¹⁾ Care l'am vădutu eu Ioan Canta biv-Vel-Spatariu, când am fostu cu prea-sfințitul Mitropolitu Iacov, de amu hotărîtu la Grecești, moșile boerilor Gavrilșeci; care de mulți ani trăgându-se pricinile ce avea cu Trăzașii, atunce s'au potolit, hotărîndu toate moșile din Trojan, pe capu in susu, și pe de o parte și pe de alta, toate moșile pâr in moșia Biserica a D-sale Stefanița Ruset biv-Vel-Logofetul, precum prelarg voru areta hotarnicele iscalite de noi, ce amu datu la mâna stăpânilor moșiloru acelora. — *Adaos de Ioan Canta*.

impăratu, și *Eutropie*, istoricul carele a scris viața lui *Andrian* Imperatū ginere lui Trajan, carele după mórtea lui Trajan aū stătu Impăratū Rōmulu. Și acest Andrian aū făcutu Udriul, orașu pe numele seū pe trei ape, Tunge, Marița și Arta, pe pământul Traciel. Cu acești oșteni Trajan, căruia numele in istoriile vechi a Rōmulu: *Ulpus Trajan*, aū călcat intr'acéstă parte de lume, călcată și de alți cu oștile Rōmulu mai înainte de dēnsul, de Pompeus cel mare și Iuliū Cesarū, și de Augustū Cesarū, însă nu pre aice, ci pe la Persū; iar acest Trajan impăratū aū venitū pe aice și aū incongiurat acéstă parte de locū, cum s'aū pomenit mai sus, și elū aū descălecat nēmul seminției, limba, care trăiește până acum in Moldova și in țera Muntenescă, și norodul cât este in Ardēlu cu acestū nume Romānū.

CAP. V

De cetățile țărilor acestora.

Aice ne trage rândul a pomeni de cetățile țărilor acestora câte sunt acmu, și in Bugiacū și aice la noi in țără, și de față staū, și altele năruite, cât d'abia se cunoscū că aū fostu cetăți, și câte sunt in țera Muntenescă. Mare nevoie este a scrie de dēnsele, de cine ar fi făcute; că cât am nevoit și cât am cercat se sciū ceva, din ce nēmu sunt făcute, un cuvēntū, o pomenire n'am putut afla, cu mare jale. Și orī cum, intr'altū chipū a fi nu pōte, numai ce sunt făcute de Daciū cel vechi; că întâiū cetatea *Albă* mai înainte de Trajan aū fost, că August Cesarul care aū fostu imperatū al Rōmulu trimetea și el boeriū cel gresiți la inchisōre, cum dicū Turciū *surgun*, la cetatea *Albă*, unde și pe un dascalū anume *Publius Ovidius* l'aū trimis pentru niște stihuri de dragoste ce scrisese acel dascalū, de indemnase Rōmulū la curvie; care aū și murit, in cetatea *Albă*. Și o baltă ce este acolo Vidov pe numele acelui *Ovidius* este. Și așa și aceste l'alte cetăți, cum este *Suciava*, *Nēmful*, *Hotinul*, *Tighinea*; inse pândile la tōte cetățile aceste, cu al doilea rândū e de Domni sunt adause, cum se pōte videa că tōte aū pānză și indoite sunt; cele mai vechi, cele mai mici sunt, și ca niște castele, adecă turnuri aū fost, precum și tocmite. Cērcă la turnul cetății Sucevei despre amiađa-đi, unde scrie sus că este tocmit de Irimia-Voevod, și la pōrta cetății vei afla numele lui Despot Voevod, care slove pe lângă bour, le-am cetit eū singurū. Și așa de pe cetatea *Albă* luānd dovada, că acea cetate cu multū mai înainte aū fost de Trajan, pōte fi ceste-l-alte de Rōmleni, după ce aū descălecatū Trajan aice. Din ce nēmu al treile se le fi făcutu nu incape; fără una cum am înțeles, de cetatea Sorocii, se fie făcută de un Petru Voevod, de care lucru multū mē mirū că *Urechidă Vornicul* nu pomenesce. Aflu pomenită cetatea *Kiliei*, care o scrie in anii 6973, că aū luat'o Stefan Voevod cel Bunū de la Turci, și apoi in anii 6987 Iunie in 22 đile, dice că in acestū anū aū inceput Ștefan Voevod a zid cetatea *Kiliei*, și aū și sfirșit'o intr'acelașū anū; dar mē mir cum incape acest

lucru, că *Anteu* scrie că aū rescumperat'o de la Turci, închinată de nevoie, și apoi vrea se o zidescă, cum va fi acel lucru? Așu *dice*, că acel ziditū ce *dice*, se o fi tocmīt; dar din leat 6973 până la leat 6987, 14 ani sunt, cine ar fi stricat'o? și nici scrie sē o fi stricatū cineva într'acești 14 ani. Ceteșce Geografiile ceste de acum de curēnd, și vei afla in istoriele *Țarigradului*, că imprumutānd cu bani Genovezii pe Impēratul *Țarigradului* si de oști improtiva Turcilor, le-aū dat zelog *Krimul*, și acēstā parte de locū unghiulū mării Negre cu schelele lor, unde este acum *Bugiagul*; și atunce Genovezii aū făcutū *Kilia* pe Dunărea, și *Kēfea* care este pe malul mării in *Krim*. *Kēfea* are alt nume: *Teodosia* la istorii. Se aflā și de Greci făcute cetățī, cum este turnul *Neoptolim*, o cetate pustie, imi pare se fie pe *Kogilnik* in *Bugiag*; *Tătarii* și al noștri ii *dic* *Tatarbunar*. Că *Neoptolim* este nume grecescū, și acest *Neoptolim*, cum aflu din *Bonfin*, de care scrie așa: «La gura *Nistrului* se aflā turnul lui *Neoptolim* și satul ce se chiāma pe atunce a lui *Herman*, *Hermomakt*.» Și *dicū* alții cum că acest *Neoptolim* se fie fost fecior lui *Ahileus*; ci pe *disele* lui nu stā *Bonfin* ci *dice*, cum că acest *Neoptolim* este feciorul lui *Mitridatū*, carele vara, cu vasele pe apă, iarna pe uscatū, aū biruitū pe *Tătarii*, și pentru sē impiedice pre *Tătarii* in calea lor, și într'acolo aū făcutū și cetate pre numele seū *Neoptolim*. Altele multe cărorā le staū năruiturele, cātū de abia semnele se cunoscū, cum este una mai susū de *Galați*, ce i *dicū* *Gherghina*, și pe *Milcovū* mai susū de *Focșani* dēsupra *Odobescilor* de care pomenesce *Ureche Vornicul* că o chiamā *Crăciuna*. Și tot pe o poveste staū și cele cāte se aflā in țēra *Muntenescă*; seū de *Daci* seū de *Römleni* sunt făcute. Adusu-s'aū și aice in orașul *Iasi* o pētrā la *Domnia* lui *Duca Voevod* de la *Galați*, și i de marmură, pre care slove lătinescī singurū le-am cititū, care așa sunt pe limba *Romānescă*: «Impēratului, Cesarului, bunului, feciorului *Nervei*, lui *Trajan*, fericitului, a *Nemției* și a *Daciei*, preutului celui mai mare, *Polcovnicului* al șēse-spre-decelea, impēratului al șēsele, sfectnicului al șēptelea, părintelui moșiei, lui *Publie Calburnie Marco Aurelie, Rufu*». Aceste sunt titlurile acestui prea vestitū impēratū.

Și dintru acēstā putem vede și dovedi că une cetățī sunt și de *Römleni* făcute aice in țērā pe urma *Dacilor*. La podul lui *Trajan* peste *Dunărea*, in țēra *Muntenescă* la județul *Jiului* este năruitā o cetățuie, acea adevēratū de cine este făcutā, cu numele *Severinul* este, de care și mai sus s'aū pomenitū. *Bonfin* *dice* așa: cuvintele lui mărturisescū aice unul dupe altul cum mergū: *Trajan dupe ce aū biruitū pe Daci, intru semnul biruinței sale aū făcutū Nicopol pe Dunărea, așīdere și peste Dundrea aū făcutū podū, lucru de miratū, precum mărturiseșce și Dion la viața lui Trajan; a căruia podū și astăzi se cuncscū pragurile in apă. Și iar acolo pe Dundrea in prējma este tăr-gușorul Severin de Severū Imperat făcutū. Și atāta; iar pe ce vreme aū făcutū Severinul nu scrie. Ear la alți istorici, cum la *Dion*, carele aū scrisū viața lui *Trajan*, cum și *Topeltin*, se afla scrisū latinesce, —pe *Romanie*: *A lui Trajan vecinicul sfānt stilpū*. Ce dintr'aceste se cunosce că une cetățī dintr'acēstā țērā și de *Römleni* sunt făcute. La năruiturile cetățī de la *Galați*, din sus, unde cade *Siretul* in *Dunărea* s'aū aflatū unū banū de aramă gal-*

benă, și de mare era câtă un ortă, dar mai grosă, în care slovele nu s'au putut ceti de cel ce știu latinesce, fără numai de unii ce știu mai bine grecește dică că scrie Μαριανόπολις și sémănă să fie așa. Iar celelalte slove de înțeles nu sunt. Așisderea și din o pētră mare, adusă la Galați, la biserică, mai multă nu se pōte înțelege, fără atăta: *Severus Caes. Rom. imp.* iar romănesce, *Sever al Rōmului imperatū.* Și acei cetăți ei dică Gălățeni *Ghorghina*. Iar banul ce s'au aflată mai giosă de Roman iar la năruiturile unei cetăți, așa era de mare câtă șastacul cel de patru bani Leșesci și mai grosă, de aramă roșie, și chipul Domnului sub pălărie nemțescă, și impregiură slove serbesci așa: Огень Музабаскѡ, adecă *tatăl Moldovei*; iar dintră altă parte scrie *Heredia de Moldova*. Acea *Heredia* latinesce se dice: *hereditas*, adecă strămoșie. Pentru aceea dică de cetăți, ca unele sunt de Domni, acum după a doua descălecare a țerilor făcute adecă zidite. Și așa cât s'au putut sci de cetățile aceste, sunt a acestor țeri, că sunt unele făcute de Daci, cum este deschis la cetatea Albă; celelalte și de Rōmleni, și unele, mai pe urmă, și de Domni țeril. Și atăta putem sci de cetățile ce se află într'aceste țeri.

CAP. VI.

De numele nēmurilor acestor țeri și portul lor, și de limba graiului, așisderea și de tunsura capului, care se află acmu la prestime, ce sunt locurilor pre subț munte.

Mare dovédă nēmurilor din ce rădăcină și isvodă, sunt numele care au și în de sine și la alte țeri streine, și macar că nici un nēmă nu este în totă lumea se aibă numai un nume; ci unele, despre capetele cele de'ntăi vre unui stăpânitor, alte sunt cu nume de pe locuri de unde sunt începute, multe sunt și de pre cetăți, mai multe și de pe ape vestite. Cum vedem nēmul nemțescă are acestă nume, mai ales întâi și mai de cinstă *Alaman*, că așa le dică și istoriile cele vechi și Turci; al doilea nēmă *German*, adecă doi frați, latinesce *germanus*. O sémă de istorii le dică *Teutones* de pe capul lor *Teuton*; Italienii le dică *Tudeschi*, pōte fi ear de pe *Teuton*; Leșii, Moscalii, noi, le dicem *Nemți*. Mai apoi alte nume despărțite ca crengile dintr'un copaci: *Svedi*, *Dani*, *Franșuzi*, *Sacsoni*, *Belgi*, *Batavi*, și alte țeri mai mănunte, tot de rădăcina cea veche a Alemanilor crengi și părți sunt. Așa *Hispanii*, *Iveri*, *Celtiberii*, *Portugali*, tot un nēmă sunt. *Turci* de pe locul lor *Turchestan*, de pe capul lor cel de'ntăi, *Osmangii*, *Otomanii*, *Osmanlii*. *Moscalii*, *Rușii*, *Bulgarii*, *Sirbii*, *Horvații*, *Slovații*, *Bohemii*, *Tapii*, *Poléfi*, tot un nēmă sunt, Slovenescă, fără alte numiri ce au de la străini; că întâi acestă nēmă le-au dăsu Grecii *Sauromatii*, de pe ochii mierăi-albinei, adecă ochi de șopărlă. *Tătarii* de pe apa Tartară; *Schiții* de pe sălbătăcie, *Nohail*. Așa toate nēmurile subț multe numiri sunt. Așa *Ungurii*, *Hunii*, *Maghiarii*, *Uhrii*, *Sasii*; *Dachii*, *Dacii*, *Goșii*, *Masagheții*. Și acēsta cu toate nēmurile; numai unele dintr'insele și le-am însemnată pentru înțelesul numirilor mai lesne a

némului și acestor țeri a Moldovii și a țerii Muntenesci, și a Românilor din Ardélü.

Așa și némul acesta de care scriem, a némului țărilor acestora numele drept și mai vechiu este *Roman*, adică *Römlénü* de la *Roma*. Acest nume de la descălecatul lor de Trajan se trage, și câtü au trăitü până la pustiirea satelor de pe aceste locuri, și câtü au trăitü in munți, in Maramoreșü și pe Oltü, totü acestü nume au ținutü și ținü și până astăzi. Și încă Muntenii mai bine îl ținü decâtü Moldovenii, că ei și acum dicü si scriü : *țera Románescă*, și Români cel din Ardélü. Iar streinii și țerile din pregiurü ne-au pusü acestü nume *Vlah*, de pe *Vloh*, cum s'au mai pomenitü, *Valon*, *Valaque*, *Olah*, *Volosin*, care nume tot de streinii sunt puse de pe Italia, cărorä dicü *Vloh*. Apoi mai târziu Turcii *Bogdanü* ne dicü, de pre numele Domnului, carele au închinat țera ; iar Muntenilorü *Caravlah*. Grecii dicü *Bogdanos*, și Muntenilorü *Vlahos* ; că acestü nume Moldovan ne este de pe apa Moldovei, dupe al doilea descălecure a acestei țeri de Dragosiü Voevod ; și Muntenilor, ori de pre munte Munténü, ori depre Oltü Olténü, că Leșii așa le dicü *Molteni*. Măcar dar că și la istorii și la graiul și străinilor, și in de sine, cu vreme, cu vécurile cu priminele am dobânditü și altü nume, iar acelü carele este vechiü nume, stă intemeiatü și înrădăcinatü rămâne **Români**, cum vedem ; că măcar ca ne răspundemü acum Moldoveni. iar nu întrebămü : scii *Moldovinesce* ? ci scii *Romănesce* ? adică *Rămilenesce*, *scis romanice* ? pre limba latinescă. Stă dar numele celü vechiü ca un temeiü neclătitü, deși adaogü, ori vremele îndelungate, ori că străinii adaog și alte numiri ; iar celü ce este rădăcină nu se mută ; și așa este și acestorü țeri, adică țerii nôstre Moldovii și țerei Muntenesci, numele celü dreptü de moșie este *Românü*, cum se răspundü și acum cel din țera Ungurésă, și Muntenii in țera lorü scriü și răspundü cu graiü : *țera Románescă*. Iar acest nume *Vlah*, de la Turci și de la Greci este, de la Nemți *Wallach*, de la *Franțuzi* *Vallaque*, de la Leși *Volosini*, iar de la Unguri *Olah*. Aceste nume tot de la *Vloh* sunt ; și *Vloh* este Italianü, din care țără a *Vlo-*hului adică a Italiei au pornitü Trajan împăratul Römuli, fără de numărü mulțime de norodü, și au aședatü intr'aceste țeri a Daciei cel vechi. Iar cum se fie acestü nume *Vlah* de pre *Flah* Hatmanul Römuli, precum au scrisü unii, basne sunt.

Și așa dovedindü numele némului acestü, cum vedemü de istorici mari, și marturia țărilor impregiurü, ne träge rëndul a pomeni de portul, care acum portul stătătorü ca numele și ca limba nu este ; ci némü de la némü, porturile cu vreme 'și au schimbatü, la care schimbare a hainelorü aduce și locul de le caută a face îmbrăcăminteä trupului, precum este fireä ceriului a vre unui părți de lume. Că întâiü la aceste părți de lume, unde trăescü Moscalii, Rușii, Tatarii, de ar fi omul îmbrăcatü cu haine franțuzesci ar crăpa de frigü, și macar și aice pe la noi ce erni sunt ; iară țera Italiei erni ca aceste de la noi nu are nici odată, ci förte blände, cum sunt la noi tómnene. Și mare dar au acele țeri a Italiei, cum și vara nădușeli nu sunt ca aice la noi, ci călduri cuvióse, puținü primăvéra, cum este la noi la Mai, la Iunie. Le-au cău-

tată dar acestorî omenî mutaţi pre aceste locuri a'şi schimba portul hainelorî, după vremele acestorî locuri.

Cătră aceste tóte, caută ce scrie de portul Românilorî iscusitul istoricîu Laurentie Topeltinîu din Medieşi. Cuvintele lui şi le isvodescî, că aşa scrie: Românîi din Ardélîu al noştri pórtă o haină de la umere pân peste totî trupul imbrăcaţi. Ne facî mare invătătura portului de a vécului celui vechiî, care aî ţinutî părţile aceste de la Septentrion, adecă părţile care sunt apropiete spre meadă-nópte, totî trupul acoperitî; care felî de haine pomenesce un dascal anume Martiales că se chiama *andromida*; cu aceste cuvinte, îi trimetea Andromida vechiî portî, nu mindru; eară bunî de luna lui Decembrie. Şlice aî de písă, pe limba nóstră Dăcésca, *glugă*; eî socotescî chivere care am apucatî şi eî şi la boerîi ţerei nóstre. Caută ce dîce şi de opinci tot acela istoricîu Topeltin; şi nu de la sine ci pune cuvinte mai vechi de sine, a istoricilorî, anume Alfons şi pre Plaut şi pre Agelî, care aî scrisî cărţi, de portal cel vechiî a limbelorî. «*Felulî încălţămîntelorî Românilorî este cu pele crudă, fie de ce dobitocî, peste piciorî invălitî bine in obiele de lăná încălţăţi, şi apoi pelea acea o légă cu curea peste piciorî, de înfăşură totî piciorul de la degete până subt tótă glesna. Şi acesta este portul Romanilorî celorî vechi, stremoşilorî lorî, carî il purta la oşti; acest felî de încălţămînte era a slujitorilorî ostent la Rómleńi. Numai atdta osebite, vedemî, precum cetimî istoriile cele vechi, că oştenî Rómului nu invălia in obele, ci gol piciorî încălţatî cu pele şi cu legături încrucişî ca gratia, opinci, numai câtî finea piciorul la călcău legatî.*» Aceste sunt cuvintele acestui istoricî, din cuvéntî in cu véntî; la noi de ce cinste este acest fel de calţămînte, acum la aceste vécurî, care era de cinste la Rómleńi şi de vetejie portî! Vedemî acum la Cerchezi că acestî portî de încălţămînte pentru sprintenie ilî ţinî.

Aice este locî a pomeni şi de tunsura părului, aceea de care aî scrisî un Simeon Dascalul, şi mai inainte de dinsul Eustratie Logofetul. Tunsura acésta, precum s'aî arétatî de portul trupului şi de încălţămîntea opincelorî din istoricîu Topeltinî, şi iarăşi dintr'insul se arétă, de care aşa dîce: *Mă mirî cum de două feluri de tunsură aî luatî Ardelenîi noştri de la Rómleńi, care o ţinî in sémă şi până astădî: un felî de tundere mai aduncă la peliţă apropiétă; alt felî mai departe de peliţă, prin peptine tundî părulî; Şi acea tunsură mai aprópe de peliţă noi Daciî o numimî Shioran, iar acea mai depărtată de peliţe Colunsul.* Şi totî Topeltinî dîce: *Rómleńilorî le place a se rade, şi in chipul cétlăului acoperî căruntefele séle.* Şi pricină dă ca la capî din dostî la cîafă tundeă părulî, se fie capul totî slobodî de sudorî şi in recorélă la ostenele. Vede-se dar că este vechiî obiceiî tunsura acésta, care şi până astădî se vede la o sémă de locuitorî al ţerîi nóstre şi in Ardélî; şi este de la Rómleńi acestî semnî slujitorescî; că in chipî cétlăului isî invălia capul slujitorîi Rómului cu tafta subţire ca in chipî de cunună slujitoréscă. Vedu-se dar basnele acelorî scriitorî, mai susî numitul Simeon Dascalul, şi Eustratie Logofetul, şi acelî amăgeu Misailî călugêrul, carî aî scrisî că semnul acei tunsurî ca un cétleu, aî fostî semnî tâlharescî cu care insemna Rómleńi pre ómenîi cei de reî-făcêtorî!

Remâne aice rândul a areta de graiul și slovele de unde este isvoritū acestorū țeri, de care pomenimū. Precum dar s'aū arătatū de plintū nēmul acestorū țeri aședate de pe aceste locuri de Rōmleni, așa și graiul totū de Rōmleni este isvoritū. Cu ceilalți istorici mărturisesce și Topeltinū, care așa dice: *Am dovedit-o mai susū a fi Italia pricina descălecărei Valahilorū; așa și aice aceeași laudă o mărturisimū, că limba lorū este a vechilorū Romani, amestecată sēu mai multū stricată cu Serbescă, Rusescă, Leșescă, Horvațescă, Slavonescă, iproci.* Și dice, precum scrie și un istoricū anume Covanschie, aū socotitū precum că graiul de casă al Ardelenilorū mai multū are in sine insemnarea graiului Rōmlenescū și Latinescū, decâtū a graiului de acum a Italianilorū. Și cu vreme îndelungată, ce strică și astupă vestite Impărății, Crăiți și Domni, așa și graiul Românilorū pe aceste locuri, cu îndelungată vreme și risipă a locuitorilorū Romani de pe aceste locuri, — care pustiindu-se de năvala Tatarilorū, se mutase acestia de aice la Maramuresi, cei din țera Muntenessă la țera Oltului, trecēndū munți, — s'aū stricatū și graiul. Că unde dicea latinesce *Deus*, noi dicem *Deū* sēu *Dumnezeū*, *meus* al mei; așiderea *Coelum* cerū, *homo* omū, *frons* fruntea, iar neci unele cuvinte se nu fie protivnice cu latinesci, sēu la începutū, la mijlocū, sēu la sfirșitū; iar unele staū neclătite, cumu'sū și *barba* barba, *luna* luna, și altele ca aceste: *Vinum* vinū, *panes* pane, *manus* mâna, *cuter* cuțitū. Și așa cum am disū, cu vreme s'aū schimbatū graiul și s'aū amestecatū cu Slovenescū, Dăcescū și cu altele care am pomenitū dintru Topeltinū. Pe acēstă poveste cură și aflatul slovelor, cu care și scrisorea de la Serbi, o aū luatū acum, după a doua discălecătură de Dragosi Voevod, aice in țeră, și la Munteni de Negrul Voevod.

Cătră aceste adăogimū rōndū aice al obiceiilor, meselorū și ospetelorū care se vedū că sunt vechi ținute aice, intr'aceste țeri, și luate de la vechii Romani, precum inchina pahar pentru sēnătăți a prietenilorū și a Impărăților. Că scrie Dion, vestitū istoricū, care intru lauda Impăratului August Cesarū, cum că vechiū obiceiū aū fostū, că norodul jurandū pre chezi cel bunī, sēu pentru norocirea impăratului, se bea la ospete pentru sănătatea lui. Cērcă de acēsta mai pe largū la Plinie. Acestū obiceiū și la Nemți, și la Unguri, la Ardeleni vechii Romani, și la noi pre urmă, de pomenimū la mese sēnătățile Domnilorū cu pahare pline de bētură, așa și a prietenilorū.

La aceste și obiceiul ce este încă intr'aceste țeri, adecă aice la noi și la Munteni, și la darea datoriei de obște adecă la mōrte, vechiū obiceiū; că dice Topeltinū: *in Ardēl Dacilorū obiceiul cu mare petrecere aducū mortul la biserică la gropniță, mergēnd inaintea boerilorū cântăreșii și preoșii, pe urmă vine cealaltă mulțime, inchipuindū cum că și ceilalți vor merge unde și celū mortū, ca cum ar dice: mergi că noi te vom urma.* Vechiū obiceiū, și la Rōmleni de dicea trimbițe inaintea ôselorū, cum mărturisesce *Ovidius*, adecă canta trimbițe jalelorū astrucării; și acēsta și la cei mari și de cinste ômeni se făcea, precum și astă-đi la aceste țeri la astrucatul Domnilorū și la alți ômeni de cinste. Și iar totū acestū Topeltinū dice: *Muierile Dacilorū ôsele părințilorū, a feciorilorū, a bărbățilorū și altorū rudenii, cu bocetū nespusū mergū dupe ôse, cu plânsuri de miratū, și cu cuvinte de jale cuprindū ôsele, și cu glasū*

mare totă viața omenescă o plângă. Scrie Varro în cartea a patra de «Viața Romanilor», cum cerca muiera care avea glasul mai bun de cânta la oșe; precum acesta și aice în țară se face și până astăzi, și cu alăute. Și aceste le-am arătat, ca și dintru aceste să se cunoscă nămul cu obiceiurile că au eșit de la Rădău.

CAP. VII.

Vine rândul a arăta câtă au trăit aceste locuri cu omenii, după descălecarea lui Trajan cu Romanii de la Italia.

Trajan Împăratul Rădăului, în al patrulea an al împărăției sale, și al Domnului nostru Isus Hristos o sute trei, s'au clătită asupra lui Decebalu Craiul Dacilor. Și acesta după isbânda și aședarea 'cu Rădăenii pe aceste locuri, cum s'au pomenit mai sus, înturnându-se la Rădă, de băla ce'i dicită disenterie au murit, precum scrie Varoniu din Dion, în orașul Tesalonicului anume Cilicia, care pre urmă s'au dicită și Trajanopolis, adică orașul său cetatea lui Trajan împărat. Împărat-a Trajan 19 ani și 6 luni; de vrăsta fiindu 61 ani, sau cum scriu unii, 64 ani, au murit, și după dănsul au stătit împărat Adrian, carele au făcut Udriul. Și acest Adrian împărat a stricat și podul cel de piatră al lui Trajan împărat. Scrie Dion cum acest pod era cu douăzeci de praguri și stâlpi, a căroră nalțime de o sută cincizeci stinjenii, fără de câtă era temeliala, în jos; iar de lată era șei-zece stinjenii, pentru grija Tatarilor.¹⁾ Năbușit-a Tatarii pe aceste locuri, și mai mulți cu Atila din părțile Schitiei asiatică, care și Craiu au stătită întâi Ungurilor. Acest Atila craiul se scria în titulusul într'acest chip: *Atila feciorul lui Bendekeus, nepotul marelui Nevrod, crescut și finut în Elgad, din mila lui Dumnezeu Craiul Ungurilor, al Midilor, al Goșilor, al Dacilor, biceul lui Dumnezeu, spaima lumii.* Scrie Bonfin, aducându mărturie pre istoricii, anume Suidas și Eutropie, precum: *Aurelian, împăratul Rădăului, vădându că nu voră sta descălecăturile lui Trajan pe aceste locuri, se fie redicat de prin orașe și de prin sate pe locuitorii și ia trecut Dunărea în cea parte în Dobrogea, aședându-i în mijlocul Dobrogei.* Ear Topeltin scrie cum că Gaie împăratul socotindu, cum acele descălecături de pe aceste locuri, a lui Trajan, nu vor sta, le-a mutat în Dobrogea; și așa Românii din țara Muntenescă au trecut munții aședându-i la Oltu, la Herțegu, și pe la Făgărași; iar ceștilalți unde suntemă acum noi, mai târziu, dupe ce n'au putut mai multă sta prin cetăți și prin munți pentru lipsa hranei, au trecut munții la Maramurăș; a-

¹⁾ Ei iubite cetitorile cu inima indoită cred, că anume am măsurat locul; de șese-zece stinjenii, dar mare lățime este; numai așa am aflat și în Litopiseful lui Neculai biv-velu-Logofet, iar cartea lui Dion n'am cetit-o; ci de vreia iea sēma.— Adaos de Ion Niculcea.

ședându-se apoi pe la Giurgiū și pe la Ciucū. Făcându dar socotéla de la vremea lui Trajan, care au descălecatu aceste țeri cu Rōmleii, care era veleatul de la Hristos 103 ani, până la Atila Craiul Ungurescū, carele au năbușitū cu Tatarii pre aceste locuri, cum scriū istoricii in veleatul de la Hristosū 401 ani, remănū 298 de ani se fi fostū trăitori locuitorii aduși și descălecați de Trajan pre aceste locuri. Iar după ce s'au pustiitū, cum am ȑisū mai sus, de Atila, cā unii mutați preste Dunărea la Dobroge, unii preste munții asupra Oltului, cei din țera Muntenescă, cești-l-alți la Maramurăsi, până la vremea lui Laslău Craiul chreștinū Ungurescū, la a căruia vreme s'au descălecatū al doilea rēndū de Dragoș Voevod țera noastră, și de Negru Voevod țera Muntenescă. Care Craiū Ungurescū au stătu la velétul de la Hristosū 1080; scoțēndū dar cele 298 care au fostū de la Trajan până la Atila, și de la Atila cāndū s'au pustiitū țerile aceste până la Vladislav, cu vremea la care a fi fost resboiul lui Vladislav asupra Tatarilorū, remēnū 700 ani, socotindū ce mai trecū, tot sā se fi fost aflat aice la noi in țerā locuitori prin cetăți și prin sate, și prin munți, până unde or fi avutū hranā și agonisita vieței sale. Iar pre urmă, cum s'au pomenit, au trecutū peste munți la Maramurăsi. Fost-au dar pustiū mai bine de șase sute ani locul acesta unde acmu suntem noi, adecā Moldova. Ia dar aminte atāta vécū ce au trecutū Romanii locuitori prin Maramurăsi și pe la Oltū, megieși cu alte limbe, atāta vreme au n'au pututū seși schimbe și graiul cel Romānescū? Și acēsta este pricina de 'și-au schimbatū locuitorii acestorū țeri graiul, acum la adoua descălecăturā, cu graiul stricatū, cu Ungurescū, cu Serbescū, cu Leșescū cu Slavonescū, iproci, ce sunt veniți pe aceste locuri. ȑice-va nescine: dar cum de 'i-au lăsatū cei de pe urmă impērați ce au fostū ai Rōmului pre urmă. Și după ce au mutatū Marele-Constantinū impēratū scaunul Rōmului la ȑarigrad, și pe urmă alți impērați crescini: ințeleptulū Iraclie, Iustinianū, marele și prea ințeleptulū Leon și câți-va Hatmani, vestiți? Rēspunđū: cā după ce s'au mutatū scaunulū la ȑarigrad, mai multā zābava sa cu Persii avea impērāția, pe urmă cu Seraținii; și aceste locuri sta fără de ajutoriū. Și așa pustiirea lor de Tatarii au fostū cum s'au ȑisū mai sus. Și aceste cāte s'au pututū afla de descălecatul celū de'ntāiū, prelargū s'au scrisū; mai multū ce lipsescū se nu fie mirare. Din aprōpe 1700 ani, scoțēndū 103 ani cāndū au purcesū Trajan din Rōm spre aceste locuri, cāte vécū de ómeni s'au petrecutū? Pentru acele ce nu s'au pututū plini, crede, iubite cetitorule, uitāndu-te la atāta vécū, ce nu s'au pomenitū nimica, până la acest an, de descălecatul țerilorū acestora.

Sfīrșitul de descălecatul de'ntāiū al Moldaviei
de

MIRON COSTIN.

CARTEA

PENTRU

DESCALECATUL DE'NTĂIU

A

ȚEREÎ MOLDOVEÎ ȘI NÉMULUÎ MOLDOVENESCŪ,

DE

NICOLAI COSTIN,

CARELE AŪ FOSTŪ

LOGOFĂTŪ MARE IN MOLDOVA

PREDOSLOVIE

Nime mai bine și mai pe scurtă totă desfătarea istoriei n'au cuprinsă, iubite cetitoriule, decât acela domnul voróvei Römlesenci, *Cicero*, carele o au numită *ocărmuitoarea vieței*; că cu acea voróvă a lui totă ródă a tuturor bunătăților și a învățăturilor cuprindendu-o, au deșteptat viața ómenilor către giudecățile istoriei ale ticsi. Intru această părere fost-au și *Tucidides*, carele pre istorie o numesce a fi cel mai ales și mai mare al vieței omenesci visteriú, mărturisindú, dice, cum că nici odănoară se nu fie istoria osebită din mănale stăpănitórilor și a sfetnicilor țărilor, ca o înfrânare celor desfrănați, agiutorându-se cu cetirea ei se póta isprăvi trebuințele și a se feri de tēmplările premejdioase, cândú se prevedú priciní ca acele. Că nici o înțelepciune omenescă altă nu e, decât luarea-aminte primejdiilor și lucrurilor viitoare, dentru cele trecute ca dintr'un izvor scósă sciință; care singură istoria mai multă decât altă sciință se socotesce a fi. Că istoria, precum pre toate sciințele cu nemuire impodobește cu înțelepciunea sa; așa pre cei tineri intru ocărmuire înțelepțesce, drept cu cei bătrâni îi potrivește; iară pe cei bătrâni intru ispita tēmplărilor și vremilor de primejdii, cu dovédă întăresce-í, și pre cei neînțelepți cu cunoscința vremilor celor primejdioase trecute, la cele ce-sú de față mai trezi-i face. Că norocitú se socotesce acela pre carele-l facú primejdiile streine treazú. Vede-se dar ispita istoriei așa intru scóle de sfatú, cum intru lucrurile și isprăvile resbóielorú, că póte mai multú, adevéritú lucru este decâtú o mie de întrebări soficesci.

Istoria ántéiú invéță pre sfeatnicul cum se sfátuésce binele de obște, cu urmarea acelorú de mai înainte trecute giudecăți, obiceiurile primejdiilor și învățăturile care aducú mare folosú către párerile sale, și orí ce greutăți intru a le giudețelorú și alegere sfatului a deslega póte. Asișderea pre ocărmuitorii oștilorú în resboie tari și norociți-í face cu pildele și ispitele tēmplărilor și vremilor trecute, agiutorindu-í de vreme-ce, ca o tablă zugrăvită acelor pré puternici Impěrați, acelorú pré vitezi Hatmaní și a multelorú národe izvorul și lucrurile isprăvite, mutările, stăpăniile risipite cu tária, și vicleșugul vrájmașilorú,

oștile meștersuguite, mișlăcele meștersugurilor, vicleșugurile, aflările, înșelăciunile vrăjmașilor, dobânda orașelor și a cetăților, istoria dă socotela. Așisderea a nădăjdui a nu se teme și pre norocul (carele nicăiurea multă ședere la un loc nu are), cum se mută, biruatoriul cum se veseleşce de izbândă, gonindă pre cel biruiți, pre urmă cel ce fugă cum se facă biruatori asupra celor biruatori mai întăi, cum bucuria de sirgă se întorce în scârbă și scârba în bucurie; toate aceste de-ntru cetela istoriei se cunoscă. *Marco Lucul* nesciindă nici un meștersugă a resbăielor, fără numai de-ntru singura cetelă nepărăsită a istoriilor, așa de mare Hatmană al Romanilor aș eșită, cătă acelui prea puternic Mitridată al Asiei și al Mărei Albe, și a lui Tigranes, țerelor armenescă împărați, oștile cu sabia și cu fôme de istovă le-aș stinsă, și pre singur Mitridată, stăpânindă nemuri 22, a carora și limbile scié, le aș isgonită de la Marea și din Asia și din țerile armenilor, supuindu-le locul sub stăpânirea Rômului.

Uite-se toți ostașii cu căpeteniile lor la istorii, și se-și aducă aminte de acei vestiți ore cândă hatmanii și oșteni se se deștepte, cu ore-care nevoiea a laudelor celor trecuți, și cu veste a numelui nemuritorii; că istoria deșteptă și pre cel leneș și nesciut spre mari lucruri, și pre cel reș și făcător de reș, cu certări și cu griji a numelui celui reș îi oprește istoria de reuță; iară celor blagorodnici pintină le dă istoria; și încă pildele acelor vechi și de demultă cetăți mai de folosă sunt spre a-i deștepta, a-i pleca și a le aprinde inimile decâtă pravilele lui Solon și ale lui Licurgă. Că toți ne tragemă dupe nevoiea laudei și a numelui celui bun și vecinic, și fie care mai bun după laudă se povățuesce, precum și acela Alecsandru Machedonianul cândă s'aș tăbărită la Siget la mormântul lui Ahilevs, fiindă aprinsă de lauda celui resunetă la lume pre acele vécuri, Ahilevs, suspinândă din peptă se fie strigată Alecsandru dicendă: *O norocite tănărule, carele a vîrtușilor tale craînică și mărtură ai aflată pe Omeră!* De nu ar fi fostă Omerul, mormântul acela, care cu trupă și faptele și numele nu numai a lui Ahilevs, ci a tuturor Grecilor și a vitejilor Elinilor, de totă le-ar fi ingropată și astupată cu țerină, acăra bunătățile, vîrtușile, cu scrisorile Omirului și a altora sunt apărate de uitare; precum dice ore-care Lacon: *«O sfântă și mare prorociloră ostenela, totă cu sorță le apucă și dăruescă ômeniloră muritori vécuire!»* De are stinge cineva numai istoria a lucrurilor făcute și faptele cele arătate de toți, cel muritori ômenii abia de s'ar cunósce viața ômeniloră din

dobitóce, că de nu ar fi istoria, mare greşelă şi intunerică a tuturor lucrurilor ar fi în lume şi în vécul acesta, şi viaţa ómenilor puţin s'ar despărţi de dobitocul cel mut, cu care şi nemurirea sufletelor s'ar stinge, de nu amú avea în cugetú lucrurile trecute şi cele viitoare cu socotélă întrégă, şi de cel mai bătrân cu pildele de nu 'i amú socoti, aşa mare şi nespusă greşială ni ar cauta a avea. Aşa de zidirea lumii şi a omului celui de'ntăi, a strămoşului nostru Adam şi de Dumnezeu şi de poruncile lui, şi de învăţătura mântuirii noastre, nici o ştiinţă nu amú avea, de nu ne-ar fi descoperit şi arătat noué Moisi din Duhul sfânt. Istoria sfinteii Bibliei şi pe urmă Ezdra şi alţi Proroci de nu ar fi lăsatú vécurilor următoare, şi mai pe urmă deacea de minunata şi de mirată intrupare a Domnului şi Dumnezeul nostru Is: Hr: şi de patima şi laudată înviere din morţi şi alte pré sfinte lucruri mântuitoare, cine dintre noi arú avea ştiinţă de nu ne-ar fi scrisú istoria de aceste cei patru Evangelisti? Cine ar şti faptele Tródenilor şi a Grecilor de nu ar fi scrisú Omerú cu stihuri nemuritoare? Cine îndrăsnirea lui Eraclie? Cine vitejia Marelui Alecsandru întru stăpânirea lumii ar ţinea aminte? Cine ar şti astăzi a hatmanilor Romanilor vestitele resboie şi de ocármuirea ei, ce de obşte şi de altor Impăraţi şi de căderile împărăşilor şi de strămutarea vremelor? Adevărat, toate aceste odóre şi ştiinţile s'arú fi stinsú la aceşti véci de pre urmă de nu ar fi istoria. Şi ar fi cutezatú acela Tarcvinie, Craiul al cincile al Romanilor, dece milioane de galbeni de aur, nu trei sute, a da pre cărţile Sibilií Cumea, care cărţi le-aú aruncatú Sivila Cumea în focú de aú arsú, vedéndú că pentru mare ostenéla ei aú luatú plata de la Tarcvinie cu preţú numai 300 Ug.? De-ar fi ştiut Tarcvinie ce taíne se incheia în cartea aceea a Sibilií Cumei, care mai pre urmă într'alte cărţi cunoscéndu-se le-aú plătitú cu mare jale a sa şi a toţei Republicei a Romanilor, şi pre noi cu neîndămăna ne-aú făcutú, căci fiulú lui Dumnezeu era să se intrupeze, şi scria de căderile şi schimbările stăpâniei cei de obşte a Romanilor, Sivila acea din duhul sfânt, prea deaménuntul şi pre orânduială aú fostú scris. Care carte pre urmă cu mare cinste era ținută în visteriile Rómului. Cu adevărat, nu numai cu mare pilde şi de cinste, ce deosebitú din suflarea Duhului Sf. era povăţuitú a vécului celui vechiú. Ómenii cei învăţaţi şi mai pre urmă femeile şi multe fecióre, lucrurile şi faptele a strămoşilor seí, aşa la resboie arătate cum la pace, aú scrisú cu mare socotélă şi tocmélă.

Acésta dar, singură nemurirea de lauda lui Eraclie, a lui Ahileú, a

la Filipă, a lui Alecsandru, a lui Temistocles, a lui Leon-
 tiadă, a lui Epaminonda, a Scipionilor, a lui Anibal,
 a lui Marii, a Silei, a lui Pompei cel-Mare, a lui Iuliu-Cesariul, (scrise
 mare cărți faptele resbóielor, de unde și astăzi, nu așa de'ntru bi-
 runțele adese a lor cum dintru scrisori le cunoșcem), au ațîțat la
 mari și cinstite lucruri și pre alții mulți pre urma acelora nenumerați
 și îndrăsneți bărbați, cari s'au împinsu la mare hărnicii și laude, a că-
 rora pomenire nici odininiore vechitura vremurilor nu o va stinge din
 cărțile vieții. Că acei bătrâni și vechi ómenii in vredniciile sale de s'ar
 fi indoitu, cu nepomenire lor in vécii cești viitori nu ș'ar fi lăsată viața sa
 intru atâtea primejdii și grije și cu cumpăna vieții lor; ce era in-
 credința și întăriți, că după osteneța și aretarea faptelor vrednice de
 laudă și bine-menite, ale sale vor lua ródă, de'ntru scrisórea a ómenii
 învățați cu pomenire de dênșii la vécii viitori, precum nu s'au înșe-
 lată in socotelele lor. Se pomenesce in istoriile Unguresci, cu mare la-
 udă Matias Huniad Craiul Unguresc, se fie avut acestu obicei la
 ospetele sale, după ce părăsia de oștitu avéndu ómenii învățați de asculta
 voróvele; și mai multu pre cei ce era sciuti intru istorii, făcea voróve
 cu aceia, de lucrurile împăraților și altor ómenii aleși și vrednici; séu
 porunca cãntăreților de cãnta in canóne faptele a ómenii bine nu-
 miți și îndrăsneți la resbóiele cu Turcii in stihuri, scrise pre limba a
 lor de moșie. Care obicei și in Italia și la Turci și in țera Serbescă
 și in alte țeri, și aice la noi in țeară, vedem și până astăzi, la mesele
 Domnilor, cãntându lautarii cãntecele Domnilor trecuți cu nume bunu
 și cu laudă celor bunii, iară cu ocară celor rei și cumpliți. Acesta
 și Ahilevs avea obicei, ședéndu subt cortu, fără altă zebavă cãnta in
 cobuzu faptele ómenilor viteji.

De vreme déră că am aretat lauda și rodul istoriei, socotit-am, iubite cetitorule, că și aicea in țera noastră mai multu folosú va face
 letopisețul țerei noastre, arétându descălecarea țerei noastre, de cine-í
 descălecată? și pre ce vreme au venit Trajan împăratul Romei intru
 aceste părți de locu? și din ce pricină și cum o au aședat? Așide-
 rea vomú se arétăm: mai nainte de venirea lui Trajan împăratul, ce
 némú au locuit pe aceste locuri și ce nume au avut? și de unde au
 nemerit pre aceste locuri? Cu care vomú aréta semințiile și altor no-
 róde, incepénd de dupe potopu, și vomú aréta și ce stemă au avut
 țera încă de mai nainte de venirea lui Trajan, măcarú că mai pe scurtu
 de cum ar fi datoria se scriem; că nu puțină osteneță este a lua de

câte-va sute de ani trecuți preste mie. În care ani nime n'au ameliorat cu scrisore, fără o sémă de basne a unui Misail Călugărul, și a unui Simeon, despre cari s'au fost alunecat și repaosatul Gregorie Urechie Vornicul, eară mai pre urmă tatălă nostru Miron Costin Logofetă și în ore câți ani au început a acie *descălecarea* țerei de Trajan, eară mai pre scurtă de cum vei afla acestă letopiseță ală nostru, căci vremea nu l-au lăsat a scrie mai pe larg. Însă de la dănsul avem începută și lui Ț-a fost milă, a arăta ocările și basnele a lui Misail Călugărul și a lui Simeon. Și după ce vom arăta descălecarea țerei noastre, cum s'au pomenit mai sus, areta-vom pre urmă câtă vreme au trăit pre aice *descălecarea* lui Trajan, și pre urmă cine o au pustiit, și pre ce vreme ? și de au mai trăit pe aceste locuri vre un năm, după ce s'au pustiit ? Pe urmă vom scrie și descălecarea țerei cu Dragos Vodă, pe ce vreme s'au timplat ? încheind și letopisețul scris de Urechie Vornicul până la Domnia lui Aron Vodă ; însă mai pre larg vom scrie, pomenind și alte stăpâni megiași și ce s'au lucrat în părțile megiașilor noștri ; și de la Aron Vodă de unde au început a scrie Miron Logofetă, până unde ne va lungi Dumnezeu vremea și viața.

Iar a pomeni de nisce letopisețe pre urmă scrise de o sémă de boeri de țără, nu socotesc altă, fără câtă ocară li se face la veci viitori de Ț-ași pomeni, că și la istorii ale scrie deplin și pre larg trebuie și învățătura și știința altor țări, care aceia nu o au avut.

Așa ce am putut, nu cu puțină ostenelă ce câți-va ani am împreunat toate și din toate unul acestă letopiseț.

Nici se socotesc ore-cine că este puțină lucru a scrie și a lăsa în veci scrisorea cu faptele a stăpânilor ; și de vei ceti letopisețele altora, și uitându-te și la acesta unul și întru unul toate, vei cunoște pre larg ostenela noastră, și ca printr-o oglindă vei privi și a megiașilor lucruri.

Primesce dar, iubite cetitorule, această a noastră ostenelă, care o închină cu buna privință și voie plăcută ; pre lingă care, rog pre Dumnezeu, să-ți dăruiască cuget bun, se citească cu inimă bună și cu îndemnare, privind ca prin oglindă, viața Domnilor trecuți și a noastră trudă ne uitându pururea. Amin.

De bine-voitori iubitului cetitorii :

NICOLAE COSTIN

Vel-Logofetă.

ISTORICI

pre care îi punem marturi letopiseşului de descălecatul ţerei de'ntăiu de Trajan împărat, şi de a doua descălecăre de Dragoş Vodă.

BEROSIE, *De nēmuri*.

DION, *in Viaţa lui Trajan*

EUTROPIE.

IULIE CAPITOLIN.

BERNARD VAPOVSKI.

BONFINIU.

TOPELTIN.

ION CEL-MARE (Ioan Magnus, arhiepiscop de Upsala).

ISTVANFIE.

CROMER.

STRICOVSKIE.

BARONIE.

CARION.

COVATIUS.

DLUGOŞŪ, leah.

BIELSKIE.

MIHOVIE, (Matei de Mihovia)

VOLFGANG

Şi alţii câşt-va, pre cari nu-i pomenim, pentru că numai ce au ameliorat de lucrurile ţerei.

CAP. I.

**Pentru zidirea lumii și pentru împărțirea limbilor, și pentru némurile óme-
nilor și descălecarea țărilor, și pentru némul Moldovenilor și a Munte-
nilor, de unde se trage și de cine sunt aduși pre aceste locuri?**

De zidirea séu făptura lumii multe doveđi și păreri a filosofilor și a poe-
ticilor păgănesci era. Că unia socotea a fi zidită lumea din Haos, adecă din
amestecarea lucrurilor și a stihilor, între care și părerea poeticului Ovidie
a fost, unde ȑice, în stihurile sale *De Metamorfos*: *Aceste mai nainte de ma-
rea și de pământu și câtă acopere ceriul, un chipă era a firei în totă lumea,
cărui chipă 'i-au ȑisă Haos, grósă și neamistuită mamină, iprocă.....* Iară Thales
Milisie, care se număra între cei șapte prea înțelepți Greci, socotia cu dovédă
că tóte lucrurile sunt făcute din apă, urmându întru acéstă părere a sa pre
Omeru celú vechiú, aflătorul a tótei filosofiei, carele la al 17-le cap a *Iliadăi*
aú scornitú începătura a tuturor lucrurilor a fi Océnul, marea ce încungiură
pământul. Iară Hiparch pre urmă și Iracitú Efeseanul într'alt chipă ~~socotea~~:
a fi de focú și pe apă lumea făcută. ~~Empidocle~~, Epicurú, Democritú, Diogen
Laertanul, Cseno, Pithagora și alți Greci, lăsându-se prea mari mințile sale,
feluri de feluri și multe începături a lumii a fi socotea. Pre urma lor Aristotel,
Cicero, Csenofon, iprocă, socotea lumea a fi vecnică, fără începutú și fără sfr-
șitú; iară după ce se pricia aceștia toți cu mințile mari între sine, cum
mărturisescú Censorin și Corneliú Agripa, *De desertarea sciinței*, la 51 capete:
*Óre ouele aú paserile s'aú făcutú întâiú, de vreme ce neci ouele fără paseri,
neci páserile fără oué nu s'aú pututú nasce;* după multe și îndelungate între-
bări între dênșii, neputându-se de oué și de paseri tocmi, aú întăritú acéstă
părere a sa, precum lumea și totă zidirea este fără începutú și trăescú în veci.
Improtiva căroră păreri erau alții; ce toți cu câtú mai adincú vréu se'și a-
rate párerile sale, cu atáta mai oțărți aú greșitú, fiindú fără sciința puterni-
ciei lui Dumneđeú, cela ce tóte din nemica le-aú făcutú și din deșertú le-aú
plinitú. Unul numai dintre dênșii, Plato, cum socotescú unii că aú cetitú sánta
Biblie ori că aú avutú din Dumneđeésca suflare, deschisú ȑice, într'o carte a
sa, ce se chiamă *Timeo*, cum lumea este făcută de Dumneđeú, și a tóte al-
tor zidiri pricina a lui Dumnezeú bunătate și putere, pune că este; pentru ce
'i-aú ȑisú acestui Plato: *Dumneđeescul filosofú*. Că și Ovidie presemne dintru
acest Plato aú luat, când ȑice: *Fost-aú omú născutú, pre acesta ori din semin-
ța Dumneđeéscă 'l-aú făcutú acelú meșterul lucrurilor a lumii cei mai bune
isvorul, iprocă.* Și așa se mai apropie de adevérú, măcar că era păgânú, mărtu-
risindú pre Dumneđeú a fi ziditorul și începătura a tuturor lucrurilor, pre-
semne urmându scriptura lui Moiseiú. Pentru aceea și noi mai adevératú și mai

doveditū temeiu a începăturilorū, a dovedirilorū, și a orînduirei istoriei nōstre, in care aretāmū cu alte nēmuri și nēmūl Dacilorū, cu mare ostenelā, cu lungā nevoiņā și cu mare osārdie vēcilor viitorī, de aiure n'am pututū cunōsce fārā dintru sānta scripturā, ca dintr'o fāntānā și isvorū sciinței și invēțatura de Dumneḃeū, carele este ziditorul, ocārmītorul și immulțitorul și începătorul lucrurilorū. Și iatā așa ne învață scriptura a Duhului sfāntū, prin Moiseiū āntāitū, și cu aceste cuvinte tōte din istorie se începe: Din începutū aū făcutū Dumneḃeū, ceriul și pāmēntul, sōrele, luna și stelele, și tōte alte zidiri in vēzduh, in mare și pre pāmēntū viețuindū, iprocl. Apoi a șeșea ḃi, din lutū, din pāmēntū, aū făcutū pre omū dupe aseimēnarea sa, cu obrazul spre ceriū înālțatū, și suflarea Duhului sētū 'l-aū înviatū și 'l-aū însuflețitū, viețuindū și in veci numărătorii, cu înțelegere, cu înțelepciune, și cu alte daruri Dumneḃeesci, de cātū tōte alte zidiri deplinū impodobitū. Precum și Mancineglu, cartea IV slāvesce ḃicēndū: *Și fiesce cine este pilda lui Dumneḃeū într'un chipū micū, iprocl.* Dat-aū Dumneḃeū lui Adam și soție de asemenea pre Eva, din cōsta a trupului lui Adam făcutā de Dumneḃeū, cu aceeași suflare a sa însuflețindu-o; 'l-aū sālășluitū in Raiū pre amēndoi, într'o ființă și într'o priință, împreună moștenitori și petrecători desfātărilorū Raiului; pentru că fiindū ei decātū tōte alte zidiri înālțați, slobodi de pēcate și de mōrte, iarā după cālcareā poruncilorū date lorū de Dumneḃeū dintru sfatul viciēnului, indatā remaserā pēcatului și morții supuși, de care avemū in sfānta Biblie deschisā mărturie și invēțaturā. Nu voiū se zēbovescū pre cetitoriul cu lungā vorōvā, fārā cātū se scie cā lumea acēsta latā s'aū începutū și s'aū immulțitū dintru aceste începēturi, cā și Adam și Eva sunt de Dumneḃeū făcuți, cari amēndoi sunt semința și temeiul immulțirei tuturorū norōdelorū și nēmurilorū omenesci, ori unde viețuitori sub sōre in lume, precum vei vedea mai josū dovedā de feciorii lui Noe.

Așisderea indatā la începutul zidiriī lumii, Dumneḃeū cel prea Puternicū, ca unū prea înțeleptū intru orînduiala sa, căsași aū aședatū capitenii și orînduialā puterii, cānd aū datū lui Adam putere de stāpānitū tōte zidirile pre pāmēntū și in mare, se le pāzescā tōte acele lucruri, și se așede buna rînduialā in tre dēnsele. Și acēstā poruncā a lui Dumneḃeū este începētura cea āntēa a judecāțilorū și a legilorū orînduite, și a tōtā stāpānirea din'afarā a Monarchilorū, a Craiilorū, a Domnilorū, și altorū diregători duhovnicesci și lumesci pentru aședarea adevēratei laudei lui Dumneḃeū, a orînduirei tuturorū lucrurilorū, certārei și aședāmēntului dreptății a lui Dumneḃeū intru ce tōte pentru poruncā date lui Adam Dumneḃeū fōrte iubesce. De aice și Biserica lui Dumneḃeū cea de obște adevēratā aū luatū începētura atunce, cā indatā fu poruncā lui Adam și Evei cum arū pāzi și arū areta frica și credința lorū inaintea lui Dumneḃeū; iarā după ce greșirā le-aū arētatū Dumneḃeū mōrtea vecnicā. Inșā indatā improtiva morții, dintru miloserdia sa Dumneḃeescā, aū fāgăduitū mîntuitorē solie, adecā precum era se vie *Hristos Mesia* se sdrobēcā capul șērpelui, sub care era diavolul ce aū înșelatū in Raiū pre Eva, și pre noi se ne mîntuescā de pēcatū și din mōrte vecinicā. Cu nādejde ca aceea, Adam și Eva s'aū mîngāiatī intru scriba lor, fiind urgisiți și scoși din Raiū, ca de o veselā și mîntuitorē pro-

rocie de la singur Dumnezeu dată, de venirea Domnului Hristos. Și așa de atunci într-aceste două chipuri s'au început Biserica cea adevărată, întâi precum sfântul Epifanie Episcopul de Cipru avea dovedesce improtiva ereticilor, la cartea I. Tim. 30. Așîderca ne mărturisesce sfânta scriptură, precum Cain feciorul lui Adam pentru zavistie și reutatea sa din fire, au ucis pre Avel frate-seu, om bun și temător de Dumnezeu, nu pentru alta, ci pentru bunătatea lui și dreptatea ce avea Avel către Dumnezeu, căruia au zavistuit Cain cu jertfele ce jertfea Avel dintru agonisita sa, din oi și dintru alte dobitoce, le primea Dumnezeu, că din ce era mai bune și mai grase dobitoce junghia și aprindea pre jertfelnic și se înălța sfara drept la ceri și primia Dumnezeu jertfa lui Avel. Iară Cain era din fire de reu și din rîda țérinei sêle ce era mai prîstă până și plêve aprindea și jertfea lui Dumnezeu, și fumul nu se suia spre cer ce se tîdea în jos pre pămînt; și de aici de'ntîi dintru îndemnarea diavolului, începutu-s'au gîna asupra bisericei cei din obsca. Cain apoi, precum mărturisesce Filon, de 15 ani, îndoindu-se de miloserdia lui Dumnezeu, povățuit fiind de cunoscînța cea rea, fugit-au de la fața tatăne-seu lui Adam spre Răsărit, unde din soră-sa anume *Temeh*, ce 'l era femeie au născut fecior anume Enoh. Pre numele aceluia făcut-au cetate mare și o au numit Enohie, sub muntele Liban; de care Berosie la cartea 1., Iosif și Moisi Prorocul sfânt, mai pre larg mărturîesc. Iară Filon jidovul scrie că acestu Cain au făcut orașe de toate, carele se chiamă: *Enoh, Mavli, Leed, Tehe, Telez, Iebat*, care le-au risipit potopul. Pre urmă pre Cain, al șéptelea urmașu a lui sêu strenepot a lui, din semînția lui Lameh orbul, feciorul lui Mathusal, 'l au ucis la vînat cu săgiata, din tîmplare, nesciind de dînsul, precum în Biblie mai pre larg scrie. Și așa Cain fu omorît precum și el au omorît pre frate-sêu Avel. Viețuit-au Cain ani 730, iară tot Cain au aflat lăudori, și urmași din povățuirea diavolului, că au fost eretici spurcați cari îl măriă pre Cain de patriarh lor, și dicea că cu cale au omorît Cain pre frate-seu Avel, iproci; de care citește pe *Epifanie*, la cartea 1: Tim. 3. improtiva Cainenilor, 38 iereticie. Iară feciori lui Cain, și strenepoții lui, feciori lui Lameh orbului, au aflat întîi toate meștersugurile. Toval au isvodit a face corturi, și totă agonisita casașilor, cu arătură și cu dobitoc, ce faci agonisită la casă. Ioval au isvodit musichia și tot meștesugul cîntărei. Toval-Cain s'au făcut meșteri de feră, lăcătuș, potcovară, zlătară, și zugravă, și toate lucrurile ce trebuie oștenilor. *Noema*, strenepôta lui Cain, fata lui Lameh, au deprins toate torceturile de lână, de ină, și țesitura, și alt lucru tot în casă femeescă, a strînge brînză și untă, iproci. Același Lameh orbul al șésele semînție a lui Cain, feciorul lui Mathusal, au avut 77 de semînție din două mueri din Ada și din Sela, cari toți de nêboiul Potopului celui mare au perit, pentru mare reutățile lor; că tot nêmul Cainilor cel oșerit se stînsse din temelie, în care nêmu s'au arătat întîi rescumperarea lui Dumnezeu cea adevărată pentru vîrsarea de sînge nevinovat a lui Avel, în al treilea și în al patrulea semînție cercînd rescumpărare nedreptății. Născutu-s'au pre urma lui Adam, de la zidirea lumii în ani 230, al treilea fecior, anume Sith în locul lui Avel Dreptului ucis, și în locul lui Cain ucigașului.

Acesta Sith petrecîndu 'și viața întru Dumnezeire și semînția sa, pre urmă

Patriarhii, din care după trupă au purces Domnul Hristos, intru aceleși obiceiuri a se teme de Dumneșeu 'i au învățat, și lauda lui Dumneșeu cea adevărată au înmulțit-o și au lăsat-o. Scribe *Iosif* istoricul în istoriile cele vechi jidovești, precum Adam și fiul său Sith fiind cu pre înțelepciune și știință a lucrurilor cerești luminați, au făcut doi stâlpi, unul de pētră și altul de cărămidă; pre care stâlpi au săpat slove: *voia lui Dumneșeu, și învățătura lui, și prorociile prin care se păzesce cuvintul lui Dumneșeu*. Și pentru aceea au făcut doi stâlpi, unul de pētră și altul de cărămidă, prevădend din cursul cerescă că era Dumneșeu se certe lumea cu douē certări cu apă și cu foc, Ci nu scia care urgie era se vie întâi; pentru ce, au pus stâlpi de pētră, că de va trimite Dumneșeu urgia sa prin apă, în lume se rămăe stâlpul cel de pētră, iară de va trimite prin foc se va topi stâlpul cel de pētră, și va rămăne cel de cărămidă, de pomenire întru semnul vechi a seminției sale. Așisderea scrie, precum acești doi Patriarhi au împărțit cu orinduală anul în 12 luni și de mirare cursurile ceriurilor, și vērtejiturile întâi din suflarea Duhului sfânt aflate, și pre urmă seminția sa, dintru aceleși învățături 'i au învățat, că neputinciosu lucru se pōtă cuprinde singur mintea omenescă lucruri subț ceriū așa nalte și de mirat ca acele, a ceti crugurile și vērtejile ceresci, de nu le-ar fi descoperit și arētat singur Dumneșeu. Și așa învățătura și știință de Dumneșeu, și scornitura slovelor la scrisore, și tōte învățăturile, orī câte sunt, întâi de la Dumneșeu, apoi de la Adam și de Sith fiul său că sunt se credemū: de care avem mărturi multe și la grecești istorici, că scriptura și învățăturile de la Patriarhi jidovesi tōte s'au aflat, precum și Irodot scrie în cartea a cincea, precum Grecii tōte învățăturile și slovele au luat de la Finichi, cari sunt și aceia de nēmūl jidovesi, măcar că grecii, dupe basnele lor deprinși se numere multe, dīcend că ar avea aceste ce am dīsū mai sus de la Cadmosul lor și de la alții. Iară *Berosie*, la cartea 1. *De lucrurile vechi*, la începutul osteneii sale, cu dovēdă scrie, precum Haldeii mai înainte de Potop cu scrisore Haldeescă pre stâlpi de pētră au scris urgiile ce era se fie în lume, și îngrozia pre omenii cei rei, pre uriași seminția lui Cain, trăgēdu-i de la rēutățile lor; din ce se vede precum scrisorea Haldeiloru său mai întâi de cea jidovescă, său tot pe o vreme că s'au aflat. Trăit-au Sith, feciorul lui Adam, ani 912, precum mărturiseșce Toliman, Stela, Signineanul, iară după ce au născut pre feciorul său Enos, era de 105 ani. Adam vēdēdu-se îmbētrānit și prevēdēdu-și, din arētarea lui Dumneșeu, sfirșitul său, chiamatu-și-au muierea, și tōtă seminția sa, și aducēdu-le aminte: se aibă frică de Dumneșeu, și 'i au îngrozit cu douē urgi a lui Dumneșeu, ce era se vie în lume, una cu apă și alta cu foc, pentru oțeritele rēutățile omenesci, și așa dādu-le turtora blagoslovenia sa cea d'apoi, au murit: viețuind ani 930, înainte de născerea lui Noe cu 120 ani. Enos feciorul lui Sith, nepotū lui Adam, au slujit deplin înaintea lui Dumneșeu, întru ruga sa și întru nepărăsite jertfe, în care bunătăți învățat-au pre feciorii și pre nepoții sei; de a căruia seminție și a ~~sepe~~ căruia vēcū, cu mare osteneală de noi vei afla scris până la seminția lui Noe Patriarhului și a feciorilor lui, ce din trīnșii tōte nēmurile omenesci în lume s'au înmulțit. Murit-au Enoh Patriarhul viețuind ani 905. Și aice trecū isto-

riile jidovesci, care fie-cine p te s  v d  citind la Biblie  i la Iosif jidovul, de lucrurile vechi jidovesci, căci nu se atingă din istorie  i lucrul nostru.

Iară avem  în sf nta scriptur  a lui Moise,  i la Beros Iosif,  i la Filon, precum Dumne e  a  certat  t t  lumea cu potopul, în anul de la zidirea lumii 1656; căci tot trupul s'aŭ fost stricat  i rătăcit din calea sa pre p m nt.  i acele p cate mai mari ce v t mase pre Dumne e , sf nta scriptur  le num r :  nt i  ur ciunea de Dumne e  ziditoriul se , destr narea, curvia, pre-curvia, asuprele  i tiraniile acelor mai puternici spre cei mai slabi, spre cei mai s raci  i neputernici; pentru aceea a  trimis Dumne e  potop  de apă pre p m nt. Iară p n  a sosi potopul a  ar tat lui Noe, ce era de 500 de ani pre atunci de vr st ,  i fu plăcut lui Dumne e , ca să  nfr neze pre urie i de r ut  ile lor,  i le aduce aminte să se  nt rc  de la r ut  i,  i a   is Dumne e  lui Noe s  ' i fac  corabie, p n  într' n  sută de ani,  i să se  nt rc   menii de la păcat, iar istoricul Iosif pune 150 ani. Ce n'a  ascultat'   menii să se  nt rc  de la r ut  ile lor, ce încă   i batjocurea de Noe de ce făcea corabie în munte. Iară Noe după vremea ar tat  de Dumne e   ntr  în corabie cu femeea sa  i cu trei feciori ai sei: Sim, Ham,  i Iafet  i cu femeile feciorilor sei: Tetea, Pandora, Noegla, — a a scrie Berosie; —  i a  luat Noe în corabie de t te dobito ele  i f rele p m ntului  i paseri sbur t re, de cele curate c te șapte păreche,  i de cele necurate c te doue perechi, parte bărbătescă  i femeesc , pentru se se plod sc  pre p m nt  după potop .  i la anul de la zidirea lumii 1656 în lura lui Prier  în 7  ile, s'a  deschis  gaurele. Oc nului celui ad nc ,  i t te prăpăstiile isvor nd năprasnică. A  derea nuorii preste m sur  plăce slob dir  40 de  ile  i 40 de nop i nep r sitt ,  i ad og ndu-se apa a   nnecat tot p m ntul cu to i  menii  i cu t te c te era pre p m nt. Numai Noe cu ai sei remase ferit în corabie, plutind pe d'asupra nal ilor mun i, tocma trei-spre-dece luni, că a  stătut apa în m sur   ile 150. Iară după ce  ncepur  a se areta v rfurile mun ilor,  i sc d nd apa a  stătut corabia în   ra Armen sc , pre munte nalt  anume *Taurus*, ear după mărturia lui *Berosie*, pre muntele ce se chiamă *Gordei *; iar  st ntul *Epifanie*  ico că a  st tut  corabia în   ra *Candic *, pre muntele *Ararat*  i *Liban*, unde se ar ta une semne de aceea corabie.

Iară după ce s'a  uscat p m ntul, a  poruncit Dumne e  lui Noe de a  e it din corabie,  i atunci Dumne e , ca cum de al doile r nd  a  a edat lumea; că  nt i  a  blagoslovit pre Noe  i pre feciorii lui,  i s'a  făgăduit că se nu mai fie potop  pre p m nt, precum a  pus semn  de întărirea păcei, ca un zelog vecinic, Curcub  pe cer  în c te-va v psele: ro ie, verde, albastră, care  i acum d pururea mai înainte de plăce  i după plăce, prin nuori se vede. Iară după ce s'a  făgăduit Dumne e  a a lui Noe, cum nu va mai certa lumea cu potop , nec  pe semin ia omenéscă nu o va mai perde a a cumplit  cu apă, a  mai adaos ac st  tocm l , precum scrie *Filon*  n c r ile de bibliile vechi, cum de vor  gre i  menii în lume trăind,  i voi  certa cu f me se  cu armă  i cu foc cu m rte, se  cu cutremur de p m nt, *iproci*; iar  daca se vor  plini anii vecilor, atunci va p r si lumina,  i va peri întunerecul,  i vor  învia mor ii  i voi  r dica pre cei adormi i din p m nt ,  i va  nt rce  adul datoria sa,  i per-

darea va întorče partea sa, ca și eu, dice Domnul, se dau fiește-cărui după faptele sale, și după rōda cugetelor lor, până când voiū judeca între sufletū și între trup, și se vor părăsi veciū, și se va stinge mōrtea și iadul 'și va închide gura sa, și va fi alt' pământū și alt' ceriū locașul celor drepti in veci.

Aice se vede că au propoveduit Dumneđeu lui Noe de đioa județului și de învierea morților. — Slobodit-au Dumneđeu lui Noe și seminției lui se mănânce carne de feară și de debitocă, și alte mănări, care mai nainte de potopū ómenii nu le sciatū, neci le mâncaū, că de se zăbovea după vēnatū, numai pentru pei se zăbăvia. Aședat-au Dumneđeu atunce judecata cu cei ucigași de ómenii: cu aceeși mōrte să se pedepsescă, cu care au omoritū și ei pre alții din socotēla județului, și acelor vērsători de sänge, așiderea se li se verse sängele, de vreme ce omul este in chipul lui Dumneđeu făcutū.

Indată s'au apucat Noe a lucra pământul, fiind însuși stăpānū a tot pământul, și au resăditū vie; și antāiu bētrānul Noe s'au imbētat de vinū, cāt đăcea ca un mort'ū; și s'au golit. Vēđēnd Ham feciorul lui cel mai micū goliciunea tātne-sēū și au rīs aretānd celor-l-alti frați. Scribe Berosie la cartea I, precum acestā Ham s'au apucat de invēțături diavolesci și farmece, pentru ce i s'au đis *Zoroastel*, precum anume au fermecat el pre tatā-seū bētū, cāt au rēmas Noe ca un famen'ū, de n'au mai avut de atunce rōdā a face copii. Iară Sim, Iafet, frații lui Ham, fiind clātiți cu dragostea spre tatāl lor, abātēndu-și ochiū de cătrā goliciunea tātā-ne-seū, luāndū haine 'l-au acoperitū pre tatā-seū; iarā trezindu-se Noe și oblicind fapta feciorilor celor ce au avutū dragostea adevēratā cătrā dīnsul, 'l-au blagoslovit đicēnd: *Immulțesce Dumneđeule pre Sim, și lățesce pre Iafet, și pre seminția lor, in veci, iarā Ham se fie rob lor, cu seminția lui in veci*. De atunce și indată au insemnat in trei feciori ai sei trei diregători sēū trei orīnduele și ascultare, pentru ca fie-care dintr'ēnșil statul și chiāmarea sa se păzescă și se viețuescă, cānd au đis cătrā inșiū: *Sim, tu se jertfesci, rogute, și se te zăbovesci cu sfānta scripturā ca un preotū. Ham, tu arā pământul și păzescē căsnicia și alte meșteșuguri trebuitōre; fă ca un țeranū. Iară tu, Iafet, ocārmuesce și apārā pre acești doi ca un impēratū și nēmeșū, și hotarele lor le lārgesce*; că Iafet se înțelege lārgime sēū lățime. Și așa Noe acesti trei dregători intrē trei feciori ai sei au ales, și au aședat deplin tot lucrul deobște cu rīnduialā intemeind, fără care neci o stăpānie, neci impērāție, neci domnie a sta indelung nu pōte de vorū eși aceste trei staturi din hotarele sale, precum astăđi vedemū in țēra Leșescā. Invēțat'au Noe pre fecioriū sei, și pre seminția lor Bogoslovie și invēțături intru lucrurile Dumneđeesci, precum scribe Berosie, și le-au lāsāt lor cărți intru carele mari taine de firile lucrurilor au scris. Așiderea 'l-au invēțat și āmbletul ceriului, și au impārțit anul, dupe curgerea sōrelui și a 12 luni, și dintru acele invēțături le spunē lor ce se tīmpla in tot anul. Și plinindu-se după potop lui Noe anī 350, iarā de la nascearea lui viețuind anī 950, au murit, vēđēndu-și nepoții și strenepoții și fecioriū dīn strenepoții sei, care toți era 24,100 de bārtați vrēstnici, fără muieri, și fără copii lor, cari pre atātea erau; că precum scribe Berosie, la cartea 3-a că tot de gemene se nāscea, parte bārbatēscā și femeēscā. Așiderea și copii acelora, după ce venea in vrēsta anilor sei și se insura, tot de gemene era rōda

séu plodul dintr'ânşii. Aşa scrie Berosie, că nici o dată Dumne-deu séu firea n'au avut lipsă în trebuința lucrurilor, care rezema de belşugul şi umplutura lumii, *iproci*. Şi feciorii neci o dată nu murea înainte de părinţii lor, ci după mórtea părinţilor lor, cu aceeaşi plodnicie în locul urma, fără numai A-vel au murit ucis, şi această blagosloveniă au trăit, precum scrie Epifanie, 3331 ani, cât neci un fecior nu muria mai înainte de părinţii sei, fără unul feciorul lui Aran au murit în vederea tătâne-seu Thara, pentru lauda idoléscă carele însuşi cu mintea s'au aflat de au sleit Bozi, chipuri şi Bozoaie séu dumne-deiţe de lut.

Fost-au şi alte potopuri care vèrsaş pre unele locuri de pământ, iară nu au inecat tot pământul de odată ca în vremea lui Noe. Csenofon, *De potrivirea glaurilor*, şi alte potopuri pune, că dice şi le numără aşa: *Potopuri multe au fost; cel întâi cu vèrsare cu apă pre pământ, care au trăit 9 luni pre vremea lui Ogiges celui vechi, de demult*; şi pre acesta presemne pre Noe, ca un păgân el mărturisesce a fi, că mai sus, în cartea lui, pre cel întâi *Ogiges* stremoşiu lui Noe îl chiamă, carele au păzit némul omenesc în corabie de potop, măcar ca sfânta Scriptură mărturisesce că Noe au fost 13 luni în corabie. Al doilea potop au fost pre vremea lui *Erachie* şi a lui *Promethei*, carele au trăit o lună. Al treilea potop 2 luni, în zilele lui *Ogiges* Atenénul. Al patrulea potop în Ahinea, trei luni. Al cincilea potop al Thesaliei, pre vremea lui *Deucalion* împăratul *Tesaliei*, feciorul lui *Promethei*, mai înainte de nascerea lui Hristos Domnul nostru cu 1540 ani, dupe cum numără *Curion* şi alţii; pre care vreme totă ţera grecéscă au fost vèrsată de apă, cât multe cetăţi şi oraşe au inecat cu ómeni, cu dobitocele, fără ceia ce au fugit cu împăratul lor *Deucalion* în munţi, până ce *Ovidie*, la cartea 1 *Metamorfose*, scrie: precum într-acea vreme totă lumea fu stricată de potop, pentru reutăţile ómenilor, iară *Deucalion* cu muierea sa *Pirtha*, numai amândoi au scăpat de acea pedépsă, pentru bunătatea lor, şi pre urmă au înmulţit némul omenesc şi încă era prea îmbetrâniş, că *Deucalion* era de 82 ani. Se-l fi învăţat pre dênşii *Themes Bozoia* ca se arunce înainte-şi ósele mâni-sa şi dintre acele óse vor nasce şi vor cresce feciori, feţi şi fete. Deci fiind ascuţit la minte *Deucalion* au socotit pământul a fi mumă-sa, iară petrele a fi ósele ei; pentru aceea, care petre arunca *Deucalion* înaintea sa se făcea bărbat, iar care petre arunca *Pirtha* muierea lui, se făcea muiere: şi de aice némul cel impetrit şi îndărepnici s'au înmulţit, ce se dice ném impetrit, reu şi îndărepnici.

Al şesele potop au fost atunci când au răpit *Paris* pre *Elena* de la *Lacedemonia* şi au fugit la *Troada*.

Al şeptele potop au fost când au versat Faros totă ţera Egiptului, şi de la potopul a totă lumea ce au fost în zilele lui Noe, până la nascerea lui *Deucalion*, aceştai Xenofon numără ani 700, de care scrie cu greşală. Poimenesce şi *Plato*, în cartea *De Fire*, în oraşul Egiptului, care se chiamă *Cimilitara* séu găcitura lui *Solon* celui înţelept, cu preotul cel bătrân a Egiptului, cărî aruncă lene istoriilor grecesci, căci numai un potop ţin minte, de vreme ce multe potopuri au fost înainte, dicând: *o Solon, Solon! Grecii copii pu-*

rurea sunteți ! și nime din țera Grecescă nu-ți bătrână, căci tânăra pururea este mintea voastră, intru care nu-ți neci o sciință căruntă ! iproci.

CAP II.

Pentru împărțirea limbelor, când se zidea turnul la Vavilon, și de immulțirea a multe norode din trei feciori a lui Noe, in anul de la potop 131, pre mărturia lui Berosie, iară de la zidirea lumei, după cum numără Jidovii, 1787 ; érá alții soriū, aducând mărturie pre Iosif Jidovul, 2243.

In a cincea seminție după strașnicul potopū, in anul 131, după mărturia lui Berosie, a lui Iosif și a lui Epifanie, când s'au immulțit rodul omenescū, din trei feciori a lui Noe, și toți ómenii o limbă avea, o limbă scia a grăi, îndată Domniū și ocârmuitorii lui, cariū era 72 mai bătrâni, clătindu-se de la muntele Liban și din hotarele Armenesci, unde se chiamă hotarele Ararat, s'au aședatū toți in câmpii *Sénar*, ce 'și-aū alesū mai desfătate de traiul lor. Și acești câmpii acmu cu acel nume sunt in *Persia*. Acolo aū începutū turnul Vavilonulul, vrënd acolo se'și așede scaunul Crăiei sale, și se supue și alte hotare subț stăpînia lor, și virful turnului se ajungă până la ceriū, pentru se se numescă Vavilonii a fi cei mai de frunte și ântel intru némurile omenesci, și împărăție preste tóte împărățiile ; și se se pótă apăra de Dumneđeū dintr'acel turn, de ar mai fi vr'un potopū. Așisderea aū vrutū,—precum mărturisesce Filon, in cartea *De lucrurile vechi*, se'și facă nume și laudă vecinică in lume ; scriindu-și și săpându-și toți numirile sale pre petre și pre cărămiđi, că dintru aceea mărturie, socotise se'și zidescă turnul, a căruia vârful și streșinele se ajungă la ceriū. Inșă acéstă trufașă și de mirat socotélă a lor, Dumneđeū o aū strămutat, și o aū intors in nemica, precum mărturisesce sfânta Scriptură, că după ce începură din temeiu a zidi turnul, in sus înălțindu-l, fiind toți in limba lor din nascere jidovesce séu după mărturia altora, haldeesce, de la Adam Patriarcul cel ântéiū grăia ; îndată li s'au schimbat graiul din nascere. Că fie-care de inși intr'altă limbă începură a grăi, ales cei 72 capitenii mai bătrâni, ce era învătători și sfétnici, prejur turnul a se zidi. Indată dîntr'o limbă ce avea, se schimbară și se făcură 72 de limbi, și nu înțelegea unul altuia ce grăia, și remase lucrul lor neisprăvitū. Scrie *Epifanie*, Cartea I Tom I, că și turnul 'l-aū risipit Dumneđeū din temelie cu năvarnice vânturi. Iară feciorii și seminția lui Noe se împrăștiară, unii in stînga și alții in drépta, tot némul după limba ce li s'au schimbat, căpiteniile sale, carora încă Noe Patriarcul in viața sa le-aū împărțit limba in trei părți, precum scrie *Berosie*. *Asia*, *Africa* și *Europa*. Și acestea sunt începuturile și doveđile seminției și a norodului despărțite a trei feciori a lui Noe, *Sim*, *Ham* și *Iafet*. In lumea immulțită, *Sim* cel mai mare (dintru a căruia genealogie Domnul Hristos Mântuitorul nostru de mai nainte de veci, la plinirea vremei, omū adevăratū s'au născutū), aū stăpânit țerile la Răsăritul sórelui, stând pe lângă apa Eufratului, și tótă Siria Răsăritului ou seminția sa o aū aședat.

Aice am socotit a fi cu cale să însemnăm de acel de mirat turnu de la Vavilon ce 'l-au făcut dupe potopu, cu a căruia risipă și împărțirea limbilor că s'aun făcut, precum am aretat mai sus.

- *Nevrod* feciorul lui *Hus*, nepotă reulu *Ham*, aun făcut acel de mirat turnu la Vavilon, precum scrie in *Cartea facerel.* cap. 11 stih. 3. 4. Acestu turnu in patru chipuri se socotese, anteu redăcina seiu pricina socotindu-se, adegă cel anteu meșteri, cari era cel mai mulți din feciori și nepoții lui Noe, intre care *Nevrod*, Cap și Domn seiu cum dice grecii 'Εργοδοκτης, a tot lucrul aun fost. A doua, din care se făcea acel lucru: in loc de varu era cleiul și cărămizile; așa scrie *Strabo* cartea V. fila 705. In Vavilon mult cleiu se face de care stringu grămești ca nisce stinți, pentru trēba zidirilor ce se facu de cărămizi. A treia, după chipu, că așa socotise meșteri cel de frunte, cu mijlocul lor se facu acest turnu așa de nalt cât se ajungă la ceriu. A patra și pentru care hotaru și sfișit aun vrut se facu acest turnu, in trei feluri se înțelege: anteu, Iconomul, politicu, și bisericescu hotarul și sfișitul aun fost pentru se aibă *Nevrod* cetate impăratăscă, intru care se petrecă cu mare veste și cu laudă, precum se vede din cuvintele meșterilor serise la *Facere*, cap. 11. Hotarul politicu pentru se și adaogă nouă stăpânire *Nevrod* pre pământ și se aibă pre tare apărare despre vrăjmașii sei, că era tiran și se temea de neprietenii, că tiranii din firea lor sunt fricoși, precum dice prorocul. Acolo avea frică unde nu era frică, că pre tiranu și cunoscința lui cea din lăuntru il face de se teme, și a avea grijă de fugă nime gonindu-l, ce se-l gonescă pre inși sunetul frunzelor sunătoare, cum scrie *Leviticon*, cap. VII. Hotarul Bisericescu aun fost ca se așede *Nevrod* temeinică slujbă idolilor, să se lătescă in lume; pentru aceea aun trebuit se fie acel turnu ca o mirare a lumii, unde se se adune norodele din lume, ca la un scaun a lui Dumneđu. Iară Dumneđu cum ș'aun batjocorit de deșerta socotelă a lui *Nevrod*, cu acelor alai ce am dișu mai sus. Și atăta ne ajunge pentru mai deschisul minței la rândul istoriei noastre!

CAP. III.

Pertru seminția și nēmul lui Sim, și de cinc feciori a lui.

Elam feciorul cel mai mare a lui *Sim*, din care aun purcesu *Elamitenii* și *Persii*, nēmu cu bărbăție și cu stăpânie vestită. Pomenesce de seminția nēmului *Elamitelor*, *Xenofon*, in cărțile sele, in care scrie pentru *Chiru* imperatū, fiind monarhū a Persilor, și imperatū mai a totă lumea; aun stepănit dupe mărturia Cronicarilor de obște, in anul de la Zidirea lumii 4441. *Elam* insă se înțelege după mărturia seiu tălmăcirea jidovăscă: teneru, copilandru, crescendū intru ani; din ce socotesc că și astăzi Persii, cum scrie *Stricovskie*, că aun aușit cu urechile sale, fiind in țerile Persilor, in anul de la Hristos 1584, că strigă la rușele sele Persii: *Halaelam* seiu *Halahuhali*, cum s'ar in-

țeleg: *Dómne Hali*, séu *Elam Patriarcul nostru*; ce, orî pre Elam feciorul lui Sim pomenesc, orî pre Hali ginerele lui Mahomet carele au scornit legea turcască. Că și turcii; *Halaha Mahomet*, și Persii, cari puțin despărțiți de legea lui Mahomet: *Halaha Hali*, strigă. Ce acesta îi adevărată ca turcii de la Elam feciorul lui Sim, și nepotul lui Noe au seminția. Iară *Asur* al doile fecioru a lui Sim, se înțelege *bine-cuvântat*, dupe mărturia lui *Teliman Stela*; iară *Remigie* Episcopul *Antisidorenilor*, talmăcesce acest nume *Asur*: *inălțat*. Pentru aceea, ȳice Dumneȳeu, la Prorocul Isaia: *Toiaȳul mânei mele Asur*. Dintr'acest *Asur* sunt *Asirienii*. Acesta au făcută vestită orașul *Niniva* in Asiria; la care orașu fu trimes Iona Prorocul. *Niniva* se înțelege casa *Ninevitenilor*; iară *Nin* se înțelege fiu, de care veți afla la Isaia 14. Iară al treilea fecioru a lui Sim, *Aran*, care se înțelege: *ténér* și *nalt*; de la acesta s'au început *Sirienii* și *Damaschinenii*; și scaunul Siriei, este orașul *Damasc*, cătră care mergendu Sfântul *Apostol Pavel*, fu întors la credință, precum scrie la faptele Apostolilor 9. La Isaia 7. este scrisă capul *Aramenilor*, *Damasc* cetate. Feciorii lui *Aram*, precum este scris la *Facere*, 10, au fost patru, anume: *Messe*, *Getir*, *Hus* și *Hul*; de la *Mes* și *Getir*, precum sună numele împreunate amândouă la un loc, au eșit *Mesageții*, némă mare și vestit, d'asupra marii Caspiei in gura apei *Volgăi*, unde sunt acum ordele *Astrahanului*, subț stăpânia *Moscului*, de care Irodote, in istoria *De Cir*, și *Cvint Curiș De Alecsandru Machedon*, pe largă scriu. Așisderea și *Ptolemeu* și *Enea Silvie*. Al patrule fecior a lui Sim, *Arfaran*, se înțelege *sénătoșat* séu *risipa*; de la acesta au început *Haldeii*; și de la nepotul lui *Ever*, séu *Evra* feciorul lui *Solomon*, care au făcut *Ierusalimul*, au eșit *Evreii*, adecă instreinații séu *rătăciți* pe in multe țeri. Dintru această-și seminție, au eșit *Avram* tatăl și începătura a toți *Jidovii*, precum scrie *Biblia*, in carea *Facerei* 11 Este dar lucru avey, că *Hristos Domnul nostru* este din némul lui *Arfaran*, și de la *Sim* feciorul, cel întăiu a lui *Noe*, măcar că au fost și al cincelea fecior a lui *Sim*, din care, ȳicu unii, că s'au plodit némurile *Lidienilor* in Asia.

CAP. IV.

Pentru Seminția lui Ham:

Ham, feciorul cel mijlociu a lui *Noe*, au stăpănit acele locuri ce sunt in *Africa*, spre médi-ȳi, *Egiptul* și țerile *Murinilor*. *Hus*, feciorul întăiu a lui *Ham*, au înmulțit némurile *Murinilor*, la hotarele Africei, de unde se începe vestita apa *Nilul*, precum scrie in *Cartea Facerei* 11. Pentru aceea și *Ptolomeu*, care au scris totă lumea, némurile *Husitienilor* le pune in țerile de mijlocu a *Livienilor*. Feciorii lui *Hus*, *Saba* și *Zevila*; din *Saba* au eșit *Arapii* și *Sabinii* a căroră *Craiasă Saba* au mers la *Solomon*, se asculte înțelepciunea lui. Iara din *Zevila*, une némuri, și ostróvele *Indiei*, in lată înșirate spre *Apusul sórelui*, și spre *Amiaȳi-ȳi* s'au înmulțit. *Nembrut* séu *Nemrot* ce se înțelege: *inte* și

strașnic stăpân, pre carele *Berosie* îl numește cel întâi *Saturnu* a Vavilonului, fecior lui *Hus*, din nămul uriașilor, strenepotul lui *Noe*. Acesta în *Babilon* întâi a început a stăpâni strășnicu, cât aș silit cu putere de aș supus nămurile de prin prejur sub stăpânia sa, și pre toți i-aș împreunat sub o stăpânie, cum ar fi sub un trup, a stăpâniei sale. De la acestu *Nemrot* s'aș început cea întâi stăpânie Vavilonului a unuia în lume, anul, dupe cum scrie *Berosie*, de la potop 131. Pentru aceea Sfânta Scriptură, pe *Nemrot* îl numește *tare* și *nepregeduitor*, *venitor înainte lui Dumnezeu*; iară *venitor*, după cum tâlmăcesc unii din dascălii sfinți, se înțelege aice: cu *putere* și *resboi* silnicu, sētu silind pe omeni la ascultare. Că *Dumnezeu* 'i-aș dat putere ca aceea, cum dăce *Daniil Prorocul*: *Că Dumnezeu mută și iară întărește și întemează împărățiile*. *Mesraim* al doile fecior a lui *Ham* aș stăpânitu locurile pe marea *Roșie*, și pre marea *Albă*, ce se chiamă *Marea din mijlocul pământului* pre lingă apa Nilului, care pre urmă 'i-aș dăsu *Egiptul*, de pe *Egipt* Craiul, carele gonind pe frate-seu *Danaa*, aș stăpânit în *Egipt* an 68, și Craiul *Egiptului* s'aș numitu *Faraoni*, precum mărturisește prea vechiul istoric *Monetan*, în cartea de *Crai Egiptului*. Iară căci aș stăpânitu întâi părțile *Egiptului* *Mesraim*, feciorul lui *Ham*, și astăzi *Turcii* îi dăce acei pași *Mesraim*, sētu *Misir*, iară *jidovi*: *Mecraim*, iprocl. *Laabim*, al treilea fecior a lui *Ham*, de la care s'aș chiamat *Libia*, în *Africa*. *Afud* al patrule fecior a lui *Ham*, de la care sunt immulțite nămurile *Morinilor*, ce se chiamă *Alhudim*, în partea *Africei* la *Apus*. *Enanim* sētu *Ananim*, feciorul lui *Mesraim*, nepot lui *Ham*, se înțelege: *pufi* sētu *izvoru de apă*; acela aș aședat partea în *Egipt*, care se chiamă *Țiren*, și acolo aș făcut orașu *Țirene*, de unde sunt eșiți *Țigan*; și acastă parte este în stăpânia *Egiptului* mai cu bișug. Lăsăm pre alții a lui *Mesraim* a-i pomeni, prin scurtarea vorovei; că aș avut dece feciori: *Ludin*, din care sunt *Lidien*, al cincelea fecior a lui *Ham*; *Hanaan*, care se tâlcuesce neguțitor, acesta aș aședatu acele locuri în *Siria*, pe marea *Albă*, unde este *Tirul* și *Sidonul*, că *Sidonien* și *Tirien* era mai vestiți neguțitori. *Hamon* aș fost Craiul *Livienilor*. *Hiteu*, feciorul lui *Hanaan*, aș făcut cetatea *Hebron*, din care sunt *Hitien*, unde aș locuit *Avraam*. *Evusău*, al doilea fecior a lui *Hanaan* aș stăpânit în *Ierusalim* și în *Gava*, din care sunt numiți *Gavaonen*, iprocl. — Așa se sci, cetitoriuile, că *Sim*, cu seminția sa spre *Resărit*, în *Asia* cea mare, s'aș immulțit și aș întemeiat locășurile sale, unde sunt astăzi *Persii* și *Asirienii*. Iară seminția a doua a lui *Sarmat*, fecior lui *Ioc-tan*, nepot lui *Hever*, strenepot *Salei* și prestrenepotul lui *Arfaran*, feciorul lui *Sim*, aș făcut și aș immulțit mari și alte nămuri a *Sarmatenilor*, a căroră nume se chiamă în istorie *Sarmați*; și sub acest nume se inchid: *Sciți*, *Moscalt*, *Serb*, *Leș*, *Ruș*, *Litva*, *Zmuz*, *Pomeran*, *Volin* și alții. Iară seminția lui *Ham* aș ținut câtă-va vreme țera *Hanancilor*, *Egiptul*, *Etiopia* sētu țerile *Murinelor* și *Livia*. Iară seminția lui *Iafet* s'aș imprăștiat și s'aș semănat prin totă *Asia* cea mai mică, și pre urmă lășindu-și locășurile sale la *Miacl-nópte*, în *Evropa*, și mai totă *Evropa*.

CAP. V.

Némul lui Iafet.

DE SEMINȚIA ȘI NÉMURILE LUI IAFET, AL TREILE FECIOR A LUI NOE. Iafet se înțelege după jidovie: *lașit* său *lașire*, și *frumos*. Acest Iafet mai mică a fost din feciorii lui Noe. Măcar că, cum scrie Berosie, după potop a născut Noe pe *Ionic*, iproci, pe cari îl trecem a-l pomeni aici. Avut-a Iafet, feciorul lui Noe, șapte feciori anume: *Gomer*, *Magog*, *Madian* său *Madaim*, *Tuval Tiras*, *Iavan* și *Mosoh* său *Mesc*. Cum scrie *Filon*, Gomer se tâlcuesce *hotărind* său *obarșind*; de la acesta Gomer se tragă *Cimbrii*. Dintru aceștia Gomer, și némul Cimbrilor, așit *Nemfi*. Iar de la *Tevton* Craiul, s'a schimbat numele Nemților, de le-aș dis *Tevtoni* și *Tudeschi*.— Așiderea, *Gofi*, *Polevfi*, *Litva*, *Zmuzi*, *Latvezi*, *Prusi* cei vechi, *Curieni*, *Dancenii*, *Svedii* și *Filandii*, tot dintr'acest Gomer așit *Magog* care se tâlcuesce: *negru*, *trăind sub cort*, că *gog* se înțelege *cort* său *strășină*; dintr'acest Magog așit némul *Scișilor* său *Tătarii* toți; iară din *Tătari* *Turcii*, precum și Berosie scrie la cartea V. că Magog aședat Crăiile Asiei, unde Turcii stăpănesc; măcar că și din seminția lui Ham s'aș imulțit une orde. Dintr'aceștia: *Ungurii* său *Hugrii*; de pe apa *Hugra* său *Iogra*, care stă în ținuturile Moschiesci, așit Ungurii și trecând peste apa *Volga* aș bătut pre *Gofi* său pre *Polevfi*, ce era locuind pre apa *Donului*, care se numesce la Istoric *Tanais*, și la marea *Négra* care se chiamă *Palus-Meotidis*, pre strășii Litvei. *Madian*, al treilea fecior a lui Iafet: dintr'aceștia sunt plodiți *Midii*, cari stăpănesc la Răsărit. *Iavan* său *Ioan*; dintru acesta sunt eșii tot némul Grecilor. Iară *Iavan*, de pe jidovie se înțelege: *amăgitor* său *viclenitor*; pentru aceea Grecii sunt de némul lor vicleni și amăgei; și pre acest *Iavan*, Grecii și Latini îl numea *Ianus*, și-l zugrăvia cu două frunți și cu două obraze, unul din dos și altul în față. Acest dar, *Ianus*, 'i-aș plodit și 'i-aș imulțit pre Greci, precum avem temeinică mărturie la prorocia lui Daniil, carele prin acest cuvânt *Ion* înțelege și închide pre toți Grecii; că pre resturnătorul și resipitorul Monarhieii, a stăpâniei Persului, așa îl numesce: *Ivan*, împăratul Grecesc și Machedonesc, care aș fost Alecsandru Macedon; că acesta aș bătut pre *Darie* Monarhii a Persilor, și aș stăpănit țera Persilor și Babilonul. De care *Quint Curtius* (cartea IV și V), *De lucrurile lui Alecsandru-cel-Mare*, și *Iustin* (carte XVIII), *Diodor Sicul II*, scriu pre larg. De acest *Ion*, se numesce Mare ce 'i dică *Iornăut*. Feciorii lui *Ion* său *Iavan*, aceșii sunt întâi *Chetini*, adică bătând, din care aș eșit Machedonenii; prea ne arătă deschis cărțile *Macaveilor*, că mai de mult, precum scrie și *Ștefan istoricul*, și *Carion*, (cartea I), nu iaș chiamat Machedoneni, ce *Machitenii*, jidovesce, iară grecesce *Macheti*; iară cu vreme său chiamat Maceton său Macedon.

Al doile fecior a lui Iavan, *Eleca*, din care au purcesu *Eoli*, în Asia mică, acestii sunt Grecii cei mai aleși.

Al treilea fecior *Tarsus*, care au făcut oraș mare în *Cilicia*, *Tarsul*; și *Cilicieni* au plodit nămul Asiei.

Al patrulea fecior a lui Iavan, *Dadanen*, au plodit în *Epir*, pre *Dadaneeni*, și dintru acest *Epir* au fost acel vestit *Pir*, imperatul Epirotilor, care au fost Rămlenilor puternici. *Arbanasi*, Epiroți sunt. Așisderea de acolo au fost și *Scanderbeg Castriot*, resipitorul puterii Turcesei. Și astăzi Turcii, dintru acel *Epir* facu ostași mai resboinici. Dintru acestii *Dadaneni* au stăpânit ostrovul *Rodosul* și multe limanuri, seu *scale* în Asia, în Evropa, și în Italia, din cari sunt *Ciprienii*, *Critienii*, *Calabrieni*, *Sicilienii*, *Masilienii*, iproci; și s'au înmulțit cu nămul grecescu. *Toval* feciorul lui Iafet, din care s'au plodit *Halibienii*; și acea parte de locu a *Halepienilor* este numită în Asia, de pe orașul ce se chiamă *Halep*, unde sunt vestiți munți pentru argintu și feru. Pentru aceea și la *Facere* (IV) pomenesce *Moisi*: «*Toval* ce au fost întâiu meșter de fer, cu megieșie aprăpe de *Halepieni*» *Iveri*, din Asia, cari au în țerele lor de agiuns de toate mademurile, și cu acele toți se zăbăvescu; pentru aceea au și porecla, că *Iveri* se înțelege de pre latinie: *sepători*. Acești toți pe urmă, *Iveri*, cu Domnul lor *Irachie*, precum mărturisescu unii, au mersu cu vase pe marea *Aldriei*, și pe marea *Albă*, din Asia, prin țera Grecăscă la Ispania, unde au pus *Irachie* la strimtorile mării doi stâlpi, cari deapartu Ispania de Mavritania și de Africa. Și vedend *Iveri* în Ispania ca și în țera lor munți bogați de mademuri, auru, argintu și feru, precum scrie *Iustin*, cartea XLIV, s'au aședat acolo; și aceea parte a Ispaniei au numit-o *Iverie* pre numele lor. Acestii pre urmă împreunându-se cu *Frantozii*, ce se chiama mai înainte *Galatenii* și *Celtienii*, făcându-se și împreunându-se din două nămuri unul, adecă tot un nămu, *Celtiverii*, cum s'ar dice *Celtii* și *Iveri*; și așa *Iveri* din Asia și din Ispania: *Celtiberii* se chiamă, din *Toval* feciorul lui Iafet se tragă. Aședatu-s'au pre urmă multe nămuri în Ispania, cum era în vremele vechi, de-și cauta omenii locuri mai bune de traiu, de se muta de'ntr'un loc la altul. Că *Africani*, *Arapii*, *Mavritanii*, *Cartagenii*, *Rămlenii*, *Francii*, *Gosi*, *Gepiții*, *Frantozii*, *Timbrii*, *Humni* seu *Ungurii*, *Vandalii*, *Elanii*, și alți strămoși a *Frantuzilor*, *Nemților*, *Slovacilor*, și *Litvenii*, adese se rădica de mergea într'acele părți a Apusului, ca la locuri bogate și calde și de odihnă. Și care nămu era mai puternicu acela se aședa. C'asa era de cinste bișugul acelor locuri, pentru mademurile, aurului, argintului în Ispania, cât *Hamibal Cartagenul* până au stăpănit acolo, în tot anul lua câte doue-spre-dece buți de auru venit de'ntr'acel munt, precum mărturisescu de aceste *Plinie* și *Iustin*. *Mosoh* seu *Meseh* se înțelege de pe jidovie pe latinie: *trăgând la arcu*, seu cum tâlcuesce *Teliman Stella*: *lăfînd seu imprăștiînd*; «Al șeșele fecior a lui Iafet, seu de pe trasul arcului, au lăfîndu-se în hotar departe, se numesce»; acesta este moșul și patriarhul a tot nămul *Moscalilor*, a *Rușilor* și a *Leșilor*, a *Volinilor*, a *Cechilor*, a *Masurilor*, a *Bulgarilor*, a *Serbilor*, a *Horvaților*, a tuturor noródelor care grăescu Slavonesce. *Tiras* al șeptele fecior a lui Iafet se înțelege: *stricător*, *risipitor*; aceasta au înmulțit nămurile *Tracilor*, pre care o sēma de scriitori de pământ:

Tirigeti, le dicu. Acum toate acele noroade le stapănescu Turcii; locuitorii aceia graescu grecesce, turcesce, slavoñesce, si pre la orasele ce'su pre mare, graescu si italianesce. Oraşe, mai alesu acolo in Tracia: *Bizanţia* este, ce se dice acum *Țarigrad*, seu cetatea lui Constantin; *Pera* ce'i dicu Galata, *Silivria*, *Nicopol* si *Odriul* si altele. Aşiderea scrie Berosie, cu dovada la cartea V, precum Tiras facend Tirul au aşedat limanurile, scalele marel, si au aşedat pre Traci dupe numele seu, pe vremea Belii, al doliea fecior a lui Nemrot, Craiului de la Vavilon. Iar ce scriu unii, alesu *Stela Teliman Signenul*, precum de pre numele acestui Tiras s'a dis apeii Nistrului Tiras; ci acestui lucru noi stamū impotrivă; că măcar că Nistrul, apa care se chiamă la istorie *Tiras*, se începe din Munţii rusesci, departe de *Tracia*, iară cade in Marea Neagră Nistrul, aprópe de Tracia. Iară mai multu socotescu că Genovezii, cari lócuia in Crim, cari si cetăţile ce sunt pe locul Moldovei le-au făcut, seu de alţii mai dinainte făcute si ei le-au stapănitū, si pentru mare repeđiune a Nistrului 'i-au disu Genovezii *Tiras*; că italianesce *Tiras* seu *Tirare* se înţelege şăgetare, si această apă *Nistrul*, unde alérgă printre stincli așa de iute ca o săgétă din arcu.

Feciorii lui Gomer, a celui mai mare fecior a lui *Iafet*, a fost trei: *Ascanie*, (pre care il numesce Moisi, la cartea Facerei X: *Ascenet*), *Rifat* si *Gomor*. De la *Ascanie*, precum toţi istoricii jidovesci într'unu chipu mărturisescu, au eşitū toate némurile nemţesce, cari antéiu se chiama *Ascani*, pre urmă adăogend de pre nemţie, le-au dis *Descani*, mai pre urmă *Dvisconi* si *Tevtoni*. Pomenesce si Omer pre Ascan si ţera Ascania, la sfirşitul a doue cărţi a Iliadei, între alţi Domni ce au fostu venitū într'ajutorū improtiva Grecilor la Troada. Deci precum s'au pomenit de némuri si noroade, că se muta in alte părţi de locu si schimba locurile unul cu altul, seu ai scóte din hotare mai bune, așa si Ascanii urmaşii lui Ascanie s'au mutatū in alte locuri; seu cercand alte locuri mai bune, seu neputend trăi de asupréla altor némuri, părăsitiu-'si-au moşia sa. Că *Savelic* si *Irodote* cu vestiţi si vechi istorici, scriu cu dovada de urmaşii acestui Ascan, că *Țimbrii*, urmaşii lui Gomer, din care era acest Ascanie fost-au isgoniţi din Asia cea mică de Alcat craiul Lidiilor, ce mai curend de bună voie s'au mutatū, pesemne din locurile sale, si nu numai *Țimbrii* si Ascanii seu *Tescanii*, nemţii, ce si *Sarmaţi*, si *Gepi* *Dacii*, unde suntemū noi *Moldovenii* acum, *Alanii*, *Gepi*, stremoşii Litvenilor, *Saşi* sau *Sacii* si *Hinişienii*, toţi dintr'un nemiş sunt, de'ntru amendoii feciorii lui *Iafet*; unii din Gomer, alţii din Mosoh plodiţi, impreunându-se cu puterile lor, la un locu, din Asia Răsăritului spre Média-nópte, trăgend antéiu, s'au aşedatū d'asupra marel Negre, care ce chiamă *Meotis*, in care cade apa *Domului* din părţile moschicesci, la *Asac* intră in marea. De a căroră aşedare la un locu pe acele vremi, frumosu au scris in stihuri grecesci vechiul Dionisie poeticul:

Toū mēn prōs Borēn tetanousména fūla némontai
 Pollá mal' éxeihs, Maiōidos is stōma límnhs,
 Germanoi, Sarmaítai te, Gétai θ' āma, Bastárnai te.
 Δακῶν τ' ἄσπετος αἶα, καὶ ἀλκήμεντες Ἀλανοί.

Care așa se înțelegă pe Romănie:

Multe némuri se atingă pe locurile ce-'să pe lângă Meotid,
Și Nemfi, și Geți, și Sarmași, și Bastardi,
Scaunul Dacilor, și puternice pepturi a lui Alan.

Arătați dără până aice, cu multe némuri de unde a eșitu și Daci, cari au des-călecată locurile țerei Moldovii și țerei Muntenesci: de la părțile țărilor, despre Răsărit spre Miază-nopțe. Iară vomă mai scrie de Daci, și de alte némuri, ce au eșitu tot dintr'o seminție. Din Gomor, al treilea fecior a lui Gomer, nepotă lui Iafet, strănepotă lui Noe, Goșil cel resboinic, soșil Cimbrilor, și megieși lor: *Iatvejiți*, *Alanii*, *Polovciți*, *Pecingiți*; iară numărul lor cu *Togormă* Cnezul lor, 14, precum scrie *Filon*, și aceste în trei sute de ani după Potop. După amestecarea limbilor la turnul Vabilonului, decă se înmulțiră semințiile, au trasă în părțile spre Miază-nopțe din Asiria, până după câțeva vreme au venită în câmpii ce se află la Marea Năgră și Mărtă, căria ei dică istoricii *Meotidis*, precum scrie în scrisorile vechi. *Pontum Euxenum* și *Palus Meotidis*, acest nume are *Marea-Năgră*. Acolo într'acei câmpii, îndelungate vremi petrecendă, seminția și urmașii lui Gomer, și a lui Togomer, strămturile mării Negre, unde cade iezurul Meotidului în urinsa, iaă dis *Gomerium Bosforon*; și pre urmă, dupe Grece: *Chimerium*, și *Timarium*. De pre numele seă 'i-au numit pre urmă aceia singuri *Timarii*, și pre urmă cu vreme *Timbri* s'au chiămată. Iară pre urmă neputend încăpea, că se înmulțise de nu mai încăpea într'acei câmpii, s'au împărșiată cineși cu povățuitori seă în alte părți de lume; unii au trasă la Apus și s'au aședată deasupra *Propontului*, pre malul Asiei, unde cade Marea-Năgră, la Helespont, Marea Traciei, la Tarigrad, la Galata și la Halcidon. Alții s'au aședată în *Tavrica*, unde sunt acum *Tătarii Perecopului* și *Mancop* și *Kefa* și *Crimul*, vestite orașe. Alții în Tracia au trecută și în Dacia, unde suntemă noi Moldovenii și țera Muntenescă. Și de acei *Cimbri*, căci au fostă apópe de Greci și avend îndelungate resboie cu dênșii, Omir, întru *Iiadele* seăle, Apolonie și alții în stihuri grecesci și latinesci, scriă pre largă. Alții pe apa *Donului*, și pe apa *Volgăi*, în câmpii a trăi s'au alesă; alții pe apa *Buhului*, căria ei dică că se chiamă apa Buhului *Hipanes*, precum dice Ptolomeu și Solin, și pe *Nipru*, pe *Desna*, pe *Sosa*, *iproci* s'au lăpitu. Iară alții au remasă pre loc, unde ședuse de'ntăiu, alesă cel mai bătrân, cari nu puteau, nici li se cădea se amble, rătăcind din loc în loc, tot pre lângă Marea Năgră, și pre lângă iezurul ei, și aceia toți rămăsese: *Goși*, *Gepidi*, *Pivcen* și *Pecingi* și *Polovci*, de pe vânătorie, de pre prada oștăscă s'au numătu; pre urmă alții și mai departe, spre Miază-nopțe trăgendă, s'au aședată unde-i acum *Bolinul*, *Podolia* și *Litva*; alții spre Marea căreia 'i dică *Mare-Balticum* și *Veneticum* și *Marea-Prusescă* s'au lăpitu pre acele locuri, unde s'acum *Finlandia*, *Sveții*, *Litva*, *Zmusii*, *Cursii*, *Prusacii* vechi și *Danienii*, cari toți din Iafet și din Gomer feciorul seă au eșitu schimbați cu limba de la turnul Vabilonului. Așa dar vom se arătăm nămul Dacilor, cari au eșitu la locul acesta a Moldovei și a țerei Romănesci, de unde și cum au nămeritu pre aceste locuri. Ne-au căutat și pentru alte némuri, de începutul lor a scrie, cu zăbava cetitorului socotimă, că de aice ne va ajunge a scrie pe rând mai

mult pentru Dați, ce n'eu au fost ? că ni se pare că am scris deplin, care nici la un letopiseșu, a țerei n'ostre, nime n'au ameliorat măcar cât de puțin de aceste ce am scrisu noi, cu multă osteneală, din ore câte cărți străine.

CAP. VI.

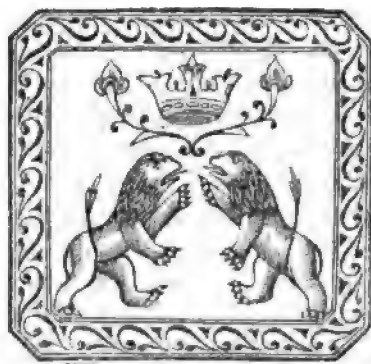
Pentru Dacii depre aceste locuri unde-i acum Moldova și țera Muntenescă.

Eară la ce anu s'ar fi aședat Dacii pre aceste locuri de la zidirea lumii, cu greu este a se adeveri, de vreme ce nime alesu veliturile n'au scris; de au și scris însă nu se tocimesc: când într'un chip Grecii, într'alt chip Römleii socotescă anii de la zidirea lumii; iară cât amu pututu afla nu amu lăsat se nu scriem. Pomenit-am mai sus că imulțindu-se n'umurile in câmpii despre Marea-Négră, cât nu încăpea in locurile acele, s'au reschirat; iară Dacii-Geții, cărora le dice *Curpius*, scriitorul vieței lui Alexandru Macedon, *Daki*, *Saki*, *Geți*, *Masageți*, fiind cursul anilor de la zidirea lumii 5400, au nemeritu pe aceste locuri. Eară de unde li s'au dat acest nume *Daci* acestor n'umuri, ce au descălecatu pe aceste locuri, scrie Strabo istoricul dicend: n'umurile despre Răsărit mai vechi decât cele despre Apus. Scriu unii, precum aceste n'umuri ce au nemeritu într'aceste părți, li s'au dis *Daci* și *Davi*, ce se înțelege de pre limba grecescă *δακ*, adecă resboiu, că era acest n'emu a Dacilor forte resboinici; precum și Geților de pre *Gesi*, care se înțelege *paleță lungă*, că *Gesi*, precum au scris *Criton*, este bărnă lungă s'eu paleță lungă. Și odată cu Dacii s'au aședat spre aceste locuri și Geții, însă ei mai spre Răsărit, unde este Crimul acum, iară Dacii mai spre Dunărea și mai spre țera Nemțescă, precum mărturisescă cetățile și orașele lor, care se hotăresc tot in slovele *Dava*, cum i *Sergi-Dava*, *Deci-Dava*, *Marci-Dava*, adecă Dava lui Sergie, Dava lui Dacie, Dava lui Marco, iproci. Eară Geții era mai cunoscuți Grecilor, decât Dacii pre atuncea, căci Geții mai adese trecend scursurile Dunărei, in Dobrogea făcea mari prădi, și in Tracia și in țera Grecescă. *Dion Prusei Cufista*, prea invetatu, au nemerit in părțile acele, unde erau aședati Geții, precum mărturisesce *Filostrat*, ce au scris istoria *De lucrurile Geților*. N'emu acesta, vechi *Daci* s'eu remășița Geților; că tot o dată sunt sciuti Dacii, Geții, și Goții, mărturisesce *Topeltin* din *Dion*, la viața lui *Domec*, iproci. Eară hotarele Daciei despre Răsăritu era apa Nistrul ce se chiamă *Tiras*; despre Amedă-di Marea-Négră și Dunărea; despre apusu *Pannonia*, unde acum *Buda*; despre Medă-Nópte *Morava* și *Podolia* in crăia Leșescă, unde este și *Camenita*. Sunt ore-care istorici cari dau și *Podolia* și câmpii peste Nistru, până in Buh, și peste Dunărea Misiile amendouă, unde dicem acum *Dobrogea*, și o parte de *Iliric*, se fie tot de Dacia. Pre un n'emu ce le dicu *Boii*, *Tauristi* și *Scordisii*, ce au esitu din seminția Franțuzilor, și trăia pre lingă apa *Sava* și *Drava*; improtiva acestora s'au redicatu Dacii și i-au supusu; ce pre urmă, împărțindu-se *Scordisii* s'au imprietenitu cu Dacii, și prada in Dobrogea și in părțile Panoniei, unde-i acum țera Ungurescă; de

aceste mărturisesce Bonfin. De acești Daci pomenesce *Quint Curtius* istoricul de faptele lui Alexandru Macedon, cum am scris mai sus, însă nu acea *Alecsandrie* mincinosă ce-i pre limba Românescă pline de basne. El scrie că sunt veniți, Sahl, Dahl, Geți, Masageți, tot un nēm, când încă lumea totă era mai rară în omeni; și dintr'acești Dahl, noi dicem Daci, precum dicu și Grecii; iară Latini și Leși dicu Dați, din care nēm sunt Sași din Ardél. Și era și aice în țără la noi Sași, până nu de mult; érá la satele cele hănesci în Bugiac, și acum sunt de le dicu *Testaban*; se trag de acel nēm, și au mari istoriei marturi. Limba lor érá așa veche era, de la împărțirea limbelor de la zidirea turnului Vavilon. Au price Sași cu Nemți: cari sunt mai vechi de dînși? Sași dicu că Nemți au luat limba de la dînși, iară Nemți dicu că Sași de la dînși au eșit, din *Sacsonia*; ce aceste price le lăsăm la dînși; noi nu mai pomenim cât slujesce rândului nostru la scrisórea letopisețului nostru.

Acești Daci sēu Dach, cum am arētat mai sus, cu 400 de ani de mai înainte de nascerea Domnului și Mântuitoriului nostru Isus Hristos, s'au așețat pre aceste locuri, și avēnd megiași pre Geți, impreunându-se la un loc, trecea Dunărea, și multe prădi și stricăciuni făcea în părțile stăpânirei Rōmului, că se făcea cu toți ca la două sute de mi de óste. Eară August Cesarul antēit împērat al Rōmului și a totă lumea, dupe ce s'au stricat și s'au mutat stăpânirea Rōmului cea de obște, pe a căruia vreme s'au născut Domnul nostru Isus Hristos, precum cântă biserica noastră în séra născutului: *Август единоначальствуя на земли*, adecă: *August însuși stăpânind pre pământ*; acest împērat August Cesarul au pornit în protiva Dacilor óste 50,000 cu Hatmanul seî Curio, și pe urmă cu Lucul, care au strebătut cu oștile Rōmlenesci până la marginele Donului și la Marea-Négră, și abia au supus pre Daci sub ascultarea împērației Rōmului, de au căutat Dacii a dare bir la visteria împērației Rōmului. Iară scrie *Ioan-cel-Mare* în istoria *De noróde*, dicēd: *Goți la ostrovul Scandinaviei sēu Scandia, curēnd dupe potop s'au așețat*. Eară *Amian Marcel*, la cartea XXVII, cu secotēla tuturor scriitorilor anilor, precum: Dacii sunt mai vechi decât Ungurii veniți la Ardél și în locurile aceste unde suntem noi, că în vremea ce venise Dacii pre aice, nu era în țără Ungurască nici un Ungur; iară Dacii cu câte-va sute de ani mai înainte de Hristos, cum am scris mai sus, au ținut aceste locuri, până la Trajan imperatul Rōmului, precum vom scrie la rīndul seî. Și Filip tatăl lui Alecsandru Macedon, precum mărturisesce *Iornand*, legărd pacea cu Goții, 'și-au luat și femeie pre *Scodopa* fata lui *Gotil* craiul Goților, cum cu legătura aceea să'și întărescă împērația Machedoniei. Eară Dacia, dicē Iornand, Dacia cea veche, care o stăpânesc acum și noródele Gepidilor, care loc stă în vederea Misiei, ce-i dicem Dobrogea, acum peste Dunărea, ca c'un brău impregiurată, două căi numai avēnd, aceste locuri că s'au chiămat unde-i acum Moldova și țără Muntenescă, și Ardélul, care și *Iulie Capitol*, la *Viața lui Macsim*, și *Elie Spartu* intru *Viata lui Anton* împērații Rōmului, și Filip Melanchton, tot așa mărturisesc, de dicu: *Dați era unde sunt acum șapte cetăți*; cu cari și *Martin Lizier*, dicēd: *Se socotesc Ardelenii de resboinici Evropei acestia, cu Moldovenii și cu Muntenii sunt vechi Daci*. Mărturisesce și *Ieronim Canin* de Daci

dicând: *GeŃi s  u Dacii tot locul    st  p  nit, care include astăzi   rd  lul,   ra Moldovei      ra Munten  sc  .* Ear   nu multă vreme trec  nd dupe m  rtea lui August Cesarul    altor imp  r   i R  mlenesci, in anul de la Hristos 88, in   ilele lui Domețian imp  rat, s'   roco  it   Dacii asupra imp  r   iei R  mului: trec  nd Dunărea lov  t-   cu o  tile in Dobrogea, unde era Ulpi   Sabinul, dereg  tor de la imp  r   ia R  mului, de pază despre Dacă,    prădară Dobrogea peste tot,    omor  r      pre acest deregator, ce era de pază, cum s'   pomenit; ear Craiul Dacilor era a-nume Decebal. Eară   n  leg  nd Domețian imp  ratul R  mului de roco  irea Dacilor cu Craiul lor, socoti se nu r  m  ie in ocară numele se   de Dacă, fiind birnic   lui,       purces cu o  ti asupra Dacilor, av  nd Hatman o  tilor s  le pre *Aurilie Fescu*,    sosind la Iliric, indat   făcură pod de vase legate cu co  uri pline de p  tr   peste Dunăre,    de Sirg   trecu cu o  tile s  le    Fescu    Domețian. Eară Dacii încă fiind gata cu Decebal Craiul lor, la Dunărea le-   e  it   inainte R  mlenilor,    d  nd resboi   de ambe p  r  ile, cu multă v  rsare de s  nge, remas-   isb  nda la Dacă,    luară t  t   tab  ra R  mlenilor,    s'   intors Domețian imp  rat cu multă ru  ine la R  m. Scri   un   de   ic  , că Domețian vr  nd se'   acopere ocară,    se   ic   că el    biruit pre Dacă, porunc  t-   se'   iase in intimpinare tot ora  ul R  mul, ca un   biruitor se-   fac   cinste; ce mai mare ocară    batjocoră    adus asupra sa Domețian imp  rat cu acea fal   a lui mincinos  . Nu    mai cutezat apoi Domețian a face resboi   cu Dacii, ce încă    legat de le da    bir   Dacilor,       luat   bir   in dou  -  eci de ani    mai bine Dacii de la R  mleni, p  n      stătut Trajan imp  rat R  mului, de    bătut       spart pe Dacă de pre aceste locuri, că pr  da Dacii   terile ce era inchinate la imp  r   ia R  mului; pentru acea    luat   bir  , precum    Le  ii    Moscalii p  n   nu de mult  , ce acum in   ilele n  stre, da co  oce Tatarilor, se nu le prade   terile. Eară pecetea Dacilor era doi lei cu gurile căscate unul spre altul,    deasupra lor   era coróne cum se vede aice:

Tr  it-   Dacii pre aceste locuri, cinci sute    mai bine de ani;   ci s'   resipit   Dacii de pre aceste locuri de puterea lui Trajan imp  rat  , ce    venit   asupra lor.

CAP. VII.

Pentru împărăția Rômului și pentru hotarele ei.

Împărăția Rômului, căria în putere și în lățime n'au fost nici o împărăție de când este lumea, — citește istoriile Rômului și a lumii și vei afla de mărima ei, — și alta mai mare împărăție de cât aceasta n'au fost; de această împărăție afla-vei și la proroci, ales la Daniil, cu deslegarea visului lui Nabucodonosor împăratul Asiriei. De această împărăție cântă și sfânta biserică noastră, în séra născerei Domnului și Dumnezeul nostru Isus Hristos : *Асрыет едино вочахастауиуу на аимі, адеcă ; August singur domnia pre pământ, iproci.* Acest August împărat Rômului aș stătu cel ântâi după stăpânia cea de obște, de sfătuia Rômul cu obște. În zilele acestui s'au născut *Hristos* Mântuitorul lumii, din Prea-Curata Fecióra Maria. Numele seî se trage de pre orașul *Roma*, noi dicam *Rômul*, care orașu este în Italia pe apa Tibrului ; iară începutul împărăției acestia este din Troada, care o aș risipit-o Elinii, având multă vreme resboi cu Troadenii, pentru răpirea Elenii soția lui Menelaî, de Alecsandru, feciorul lui Priam împăratul Troadei, pentru care femeie se o întorcă Domnul seî, de unde o răpise, pururea sfătuia doi domni din Troada, anume *Antenor* și *Enea* ; ce măzdind pre alții domni sfetnici feciorul lui Priam, se nu dea pre Elena, s'au trăgănată sfada până la stingerea de tot a Troadei, și n'au hălăduit nime altul, nici în cetate nici în olatele ei, fără acesti doi ce s'au pomenit : *Antenor* și *Enea* cu glôtele lor, ori că scia Grecii seî Elenii că acesti doi Domni sfătuia spre bine pre Troadenii și 'i-au lăsat de nu 'i-au gonit, or ei cunoscând la ce trage lucrul s'au păzit de vreme, și aș eșit cu ômenii seî, și s'au încărcat în vase, și s'au dus în lume. Deci *Antenor* aș descălecat la Veneția pre pământul Italiei ; iar *Enea* pogorând mai jos, aș abătut eară la marginea Italiei unde domnia *Latin* Craiul, o parte de Italia. Indemnă și de prorocii lor păgănesci, aș început sfadă cu acel Crai aș anume *Latin*, după a căruia nume se numesce *Limba latinăscă*. Nu era acele locuri pre atunci cu ômeni deși aședate și singur Craiul îmbătrânit de zile, numai o fată din trupul seî avea și era logodită dupe un Domn de Italia, aș anume *Turnus*, și 'i era mulți Domni de Italia neprietini ; pre aceia Domni 'i-au tras *Enea* în partea sa împotriva lui *Turnus*, și a lui *Latin* Craiul, și cu resboie, cu multă vârsare de sânge aș biruit pe *Turnus*, până aș și perit *Turnus* în resboi. Deci aș căutat lui *Latin* Craiul, a primi pre Troadenii în țera sa în Italia, și pre *Enea* ginere în locul lui *Turnus*, că lui *Enea* îi murise femeia de gróză, când aș vedut din tôte părțile ardând cetatea Troada. Și s'au făcut Troadenii moșneni Italiei, aședat și legați între sine, se trăiască Troadenii pre limba și pravea de giudețe a Italianilor, și Italianii se primescă *boii* și rugile, și obiceiurile de biserică a Troadenilor. Deci din *Enea* și din fata lui *Latin* Craiul, sunt din seminție în seminție năsouți doi frați anume *Romul* și

Rem. Acestia au urzit oraşul Röm, pre jumătate Romul şi pre jumătate Rem ; şi încă neînălţate fiind zidurile au venit într-o zi Rem se vadă sporul lucrului fraţi-ne-seu dincotro zidea Romul, şi vrând se face şagă, au sărit peste zidul fraţi-ne-seu ; iară frate-seu, în loc luând semn şi *piezi* rei oraşului, apucă un fuşce şi lovi pre frate-seu Rem prin mijlocul trupului şi cădu mort la pământ ; Iară Romul stând deasupra trupului au dis ; *Aşa se petrecă toţi cari ar vrea se sae zidurile aceste !* Şi au ramas singur Romul urzitor oraşului şi Crăiei ; dupe a căruia nume este oraşul *Roma*, séu *Röm*, cum dicem noi, şi dupe oraş şi numele împărăţiei. Fost-au această împărăţie d'inceputul ei subt Craiul Romul, Craiul cel de'ntăiu până la *Tarvinie Superbus*, adecă Mândrul. Iară un fecior aceluî Tarvinie Mândrul, au făcut silă unei Dómnne, la casa ei, nefind Domnul seu a casă, şi după aceea silă, aceea Dómnă anume Lucreţia, din pat nu s'au sculat, ci de sirg au scris la bărbatul ei, unde era, şi la un unchiu al seu, ce era vestit sfetnic şi senator la Röm, anume Brut, se vie cum mai de sirgă la dînsa că'i despre mórte ; şi déca veniră şi intrară în casă unchiul acei femei şi bărbatul ei, érá ea au dis : *nu vè apropiat de patul meu spurcat de feciorul lui Tarvinie, ce de este trupul silít, nevinovăţiei mele mórtea mea va fi martur !* Şi scóse un cuţit de sub perină ce-l gătime de aceea trébă, şi s'au lovit în animă şi dupe câte-va césuri au murit, că n'au gândit de mórte ca aceea nici bărbatul, nici unchiul, ce până a năvăli se apuce cuţitul, ea s'au înjunghiat. Făcutu-s'au ozav mare în tot oraşul de fapta aceea, aretând tuturor cuţitul crunt de sângele nevinovatei femei şi sila, şi státu tot Röm, şi olatele de au jurat cu Brut, ca să nu mai sufere Crai peste înşi mai mare. Iară Tarvinie împérat, urit şi părăsit de toţi sfetnicii şi slujitorii lui, pentru spurcata faptă, au fugit la Frantuzi, şi de la aceia luând ajutor s'au ispitit cu silă se apuce împărăţia Römului, ce tot în deşertu : s'au întors gonit şi risipit şi n'au mai dobândit ce au perdut, în viaţa lui, nici el nici altul, şi de atunce s'au cârmuit aceea împărăţie tot cu sfatul senatorilor, până la *August Cesarul*, cinci sute şi mai bine de ani. De mirat lucru că această împărăţie, la statul şi lăţimea ei cât au venit tot într'acele cinci sute de ani, din cârma sfetnicilor ! Şi alegea ei cu sfatul, din an în an, câte-duoi mai mari, cărora le dicea *Consuli*, adecă capetele sfatului ; şi mai mare era acest nume *Consul* de cât *imperator*, că acest nume *imperator* era a Hatmanilor, cari mergeau în vr'o parte cu oştile, iară dacă se întorcea a casă, nu se mai chiama imperator, ce érá pre numele seu se numea. *Imperator* se dice poruncitor ; érá pe urmă pentru isbândi ce făcea acei imperator, s'au numit imperaţi, şi au eşit mai mare şi mai de cinste numele imperaţilor de cât a Crailor. Hotarele acestei împărăţii a Römului, mai necóprinse sunt, că nu cu munţi séu cu ape curgătore, cum vedem acum că despart crăi de crăi şi împărăţi de împărăţi, ce din tóte părţile au fost hotarul mare Océnul, care incungiură pământul, începând din părţile despre Miază-Nopte. Océnul cela ce incungiură Englitera, şi tot acela Océn şi despre Apus şi despre Hispania, şi Portugalia, şi despre Apus se trage tot acela Océn, incongiurând tot pământul despre Amiază-zi, pe după Africa, — noi dicem barbarezii, — până vine la Marea Roşie, care este între Egipt şi Arabia. Câte împărăţi, crăi, domni şi ţeri sunt de le incungiură O-

cénul, precum s'aũ pomenit mai sus, tóte subț ascultarea împărăției Rómului aũ fost. Incă mai spre Resărit de la Marea-Roșie, de la Océnul de Amédă-đi tăind pe uscat : Arabia, Asiria, până la muntele Caucas, între Hindiĩ și Parthiĩ până în Marea Caspiei, cu Armeniile amândouă și câte țeri sunt între Marea caspiei și Marea-Négră, Giurgii, Mingriliĩ, Cerchezii și alte țeri, și de acolo apa Donul și Volga, tóte subț ascultarea Rómului aũ fost ! Și de la Tartaria cea mare, ce se ȑice acum *Iosbec*, Haniĩ cel mari de la Róm luaũ stég de Hănie. Numai cu India n'aũ închiat lumea tótă despre Resărit ; și vinea și de acolo multe țeri se se închine, ce de la o vreme nici și'ĩ mai primea de la locuri așa depărtate. Și unghiul cestalalt la Océn, unde sunt acum Svedii și Daniĩ, și unghiul mai spre apa Rinului, pre aceste țeri Nemțesci, (că și Svedii și Daniĩ tot Nemți sunt și un ném), nu 'ĩ-aũ putut supune nici într'un chipț Rómleii, până la îndreptatul acei împărății în multe părți. Și câtă óste aũ perdut cu Nemții bătând resbóe, cu cea parte de lume, nu o ar fi perdut. Înșă numai o parte de Nemți supuși n'aũ fost, érá cât ține apa Rinului și acele ce sunt peste apa Rinului multe locuri aũ fost supuse, cum și Englițera, Franțuzii, și tótă Hispania. Caută acmu cu cugetul intru tótă mulțimea și lățimea de lume, câte împărății mari sunt acmu, cum este Englițera, Franțusul, Hispania, Nemții până la Rin, Africa, Fețul, Afri, Livia, iproci, tot Egipetul, Habeșii și Impărăția Asiriei, Persul, Armeniile, Capodacia, tótă Grecia, și Macedonia, Iliria, Dacia, unde suntem noi acmu, și alte țeri și ostróve, și pre Océn, și pre Marea-Albă, și pre Marea Négră, și pre Marea Caspia, la tóte acestea eșia Pași de la Róm, la unele pe un an, la altele pe trei ani, și mai mulți, care nu'ĩ mai pomenim a-nume țerile și olatele. Pașii eșia și la Ierusalim la țerile Jidovesci tot de la acéstă împărăție, cum scrie și la Sfânta Evanghelie. O sémă de țeri mai departe subț crai birnici ei lăsa, ales la Africa, Eghipetul, Armenia ; iara la celelalte, cum este Hispania, Franțuzii, Nemții până la apa Rinului, Italia, țerile Grecesci, țerile Ierusalimului, Anadolul, ostróvele tóte, cu senatoriĩ sfetniciĩ Rómului se ocărmuia, pentru ce aũ ȑis unũ filosof a lui Pir Craiul Epiroților sétu *Arbanașilor*, când l'aũ trimes în solie la Róm, *Că aũ vedut sfatũ de împărății adunatũ*. Ce cât ne trebuie la rîndul istoriei nóstre, ne ajunge atăta și de împărăția Rómului.

CAP. VIII.

Pentru Italia, de unde aũ eșit némul Moldovenilor, după risipa Dacilor din locurile aceste.

Tóte lucrurile când se spun de la începuturilor, se înțeleglesne, cum și de némul Moldovenesc a pomeni ne vine rîndul aice. Țera Italiei este drept spre Apus, cum se prinde de aice de la noi, nici așa departe de țera noastră, că de la Beligradul de la Dunăre, mergênd 30 ȑile, cum mergũ neguțitori, ajungũ la Venetia, care este pe locul Italiei.

In statul seü este între mări ca și Grecia, că dincóce despre noi se închide cu o limbă de mare, ce ese din Marea-Albă, ce se chiamă acea apă *Golfo de Veneția*, cum dicü Venețianii, și se chiamă cu alt nume *Marea de Adria*; érá mării din care ese acea limbă îi dic Latinii: *Mare Mediteranium*, adecă marea din mijlocul pământului, iară alții și noi dicemü: *Marea-Albă*. Iară despre cealată parte, despre Apus, isbucnesce éráși din Tracia și Marea-Albă un unghiü de mare, însă nu cu atâtă lungime, cum este limba ceastălaltă despre noi: și pre acela unghiü dintr'acolo este *Genua*, noi dicem *Genoveția*; însă dintre aceste două limbi ese Italia, și in dricul pământului spre Miază-nópte, de acolo până la hotarul Franțuzilor. Hotarele ei despre Resăritü, cum s'aü dis despre noi, *Limba de mare*, și apoi țerele Impărăției Nemțesci: *Stiria, Carintia, Austria*; despre Miază-nópte Franțozii; despre Apusü Hispania; iară despre Miază-zi se închide cu *Marea-Albă*, și tot aceea este care se intinde până la Țarigrad, Marea Albă. Are Italia Domniü împărțite pre locurile ei, cum avea Greția într'o vreme, a căriea Domniü și țeri sunt numirile aceste: *Liguria, Toscana, Umbria, Sabinia, Lajium*, de unde este limba latinescă și de la Latin Craiu; Neapoli crăie subt *Hispania, Calabria, Apulia, Romania, Istria, Hetruria, Campania, iproci*; care le trecü cu condeiul nostru pentru zăbavă. Este țera Italiei plină, cum se dice, ca o rodie de cetățî și de orașe iscusite: mulțime și desime de ómeni ou bivșug de tot felul de ródie și iscuseniü; pentru aceea 'i-aü dis: *raiul pământului*, Italiei. A căria pământ, orașe, grădinele, tocmelele la case, cu mare desfătare traiului ómenescü, cât nu-i in tótă lumea subt ceriü bland, voios, și sănătos, nici căldură mare véra, nici erni grele. De grăü, de vinü bunü și ușiorü, de unt-de-lemnü, mare bivșug: póme de tot felul; chitri, naramze, alămăi, zahar. Ómeniü iscusiti peste tóte némurile; stătători la cuvânt, neamăgei, blândi, și cu ómeniü nemernici indată se prietenescü, cum de ar fi de ai sei, cu mare ómenie; pentru aceea le dicü *gentil-omü*, cum dicü Grecii *Celebiü*; eară și in resbóie neînfrânți, într'o vreme, cum vei ceti de dînșii la istoriile Rómuliü. Acea țéră este acmu scaun și cuibü a tótă dăscălia și invetătura; cum era într'o vreme Atina la Greci, acmu Padova in Italia, așa de iscusită și trufașă in meșteșuguri. Este Italia mai veche de cât Rómul adecă Roma, și de cât împărăția Rómuliü, ce s'aü zidit in țera Italiei de acei Domniü din Troada, *Antenor* și *Enea*, cum s'aü pomenit mai sus; Antenor Veneției cu olatele ei, érá Enea Rómuliü și împărăției lui începător și redăcină 'i este.

CAP. IX.

Pentru numele Moldovenilor și a Muntenilor, după ce aü descălecat Trajan.

Numele Italia este vechiü la tóte istoriile cele vechi latinesci, de pe Ital Craiul lor. Nemțiü Italianului îi dic *Wälschen*, și nouë Moldovenilor și Muntenilor, eară așa ne dicü *Wassachen*; Franțuzii Italianului dicü *Vallon*. Leșii Italianului îi dicü *Vloh*, și nouë Franțuzii *Vallaques*, și Leșii *Voloșin* ne dicü;

eară Muntenilor, de la o vreme, au luat Leșii de le dic *Moltan* adecă *Oltén*. Ungurii Italianului dică *Olaș*, eară Moldovenului și Munténului dică *Olaș*; și țerei Italiei Leșii dică *Vlosca Zemlia*, adecă țera Wlohului, iară țerei noastre îi dică *Volosca Zemlia*, Caută-te acum, cetitorule, ca într'o oglindă, și privește de unde ești, lepădând de la tine toate celelalte basme, câte unii au însemnat de tine, din nescință retăciți, alții din zavistie, care în lume din nămură n'au lipsit nici o dată; alții de buiguite scornituri și deșerte. Iară nu numai numele acesta, precum ai înțeles că este tot unul la toate țările, și al tei, și al Italiei, precum vei înțelege și mai prelung, oșebit de numele acestor țări, că și Grecii, și Turcii ne dică *Vlah*, ce și dintru altele te vei cunoște: obiceiurile, firea, graiul, până astăzi, că ești drept *Vlah*, adecă Italian și Rōmlen. Multe obiceiuri sunt a Italianilor, și trăescă până astăzi. Așa de ospetă nemăreți, voioși, și libovnici; așa la petrecănie, la întrebare unii pe alții de viață, firea, clătirea. Cine au fost la Italia se vedă pre Italiani, se iea aminte; nu'i va trebui mai bună dovadă se credă că un nēm sunt cu Moldovenii. Înțelege-vei și din capul care se va scrie de graiul acestor țări, că și limba este dovadă, că în graiul nostru până astăzi sunt cuvinte, unele latinesci, altele italienești. Se miră un istoric, anume *Cavașie*; dicend: *de mirat este că limba Moldovenilor și a Muntenilor, mai multe cuvinte are întru sine Rōmlenescă de cât Italianescă, măcar că Italianul tot pre un loc cu Rōmlenii*. Ce aceea nu'i dă, că Italianii târziu 'și-au scornit limba din latină, așa de iscusită și desmerdată, cât că este limba angerescă, îi dică, și întru unele peste semă își rudescă cu a noastră. Un istoric anume *Enea Silvie*, și alții pre urmă și cărarea lui, au scris în istoria sa, că Moldovenii ce lăcuesc pe pământul Daciei cei de sus, și Muntenii în Dacia cea de jos, acest nume *Vlah* îl trag de pe *Flac* Hatmanul Rōmlenesc; și această părere a lui Enea, nu este de aiure, numai au cetit nisce stihuri a unui Dascal anume *Ovidius*, pre care l'au trimis în urgie în cetatea Albă, *August Cesarul* Rōmului, pentru nisce scrisori în stihuri, ce au fost scris de dragoste, de se umpluse Rōmul de curvie, din scrisorile și cârticelele lui. Acel *Ovidius* au scris câte-va cârți în cetatea Albă, fiind închis, urgisit, tot în stihuri, și acolo s'au sfârșit și viața. Pre numele lui este Balta *Vidovul*, la cetatea Albă. Una din cârțile ce are nume de *Pont*, scrie la un prieten al seii la Rōm, anume Greșin, aceste stihuri, precum le scriem aice pre limba noastră de pre latinie:

Geșii ținea într'o vreme, acum Flacus ține
Ripa scumpă a Dunărei, el singur cu sine:
El au ținut Misia în pace, cu credință,
Pe Geș l'au scos de aice el, cu biruință.

Așa însemneză aceste stihuri pomenind pre acel *Flac*, căruia numele la istoriile Rōmului este *Fulvius Flacus Consul*, precum se numia pre atunce hațpăniile lor. Și de aceste stihuri s'au legat întâi Enea Silvie, și după dînsul și alții. Într'aceia află și pre Urechie Vornicul, următor, se fie numele țerilor acestora *Vlah*, despre numele acela a lui *Flac* Hatmanul Rōmului, căruia lucru

Carion istoricul stă împotriva, și cu acela și *Topeltin* de Medias, și anume dicu: «Că cei ce au scris cum numele *Vlah*, acestui *ném*, Moldovenilor și Muntenilor, e de pe *Flac* hatmanul, basne spunu.» Cu acești doi și alții mulți istorici, cu cari, și eu cei partea mea, țin pentru aceste dovezi, care deschisuți-am scrisu, cum totă lumea dice Italianului așa cu un nume și nouă până astăzi. Și acest *Flac* de au bătut resbóie cu Tătarii pe Dunărea, eară la descălecatul țărilor acestora nici o trebă nu are, că târziu după *Flac* sunt descălecate de Trajan împăratul Rómului, din țările *Vlohuu* adevă Italiai. Fără cine dóră va dice că Italianii acest nume *Vlah* au dobândit de la *Flac*, care lucru n'am cetit nici la o istorie a Rómului și de Italia. Alte chipuri și capete au avut Italia, mai vestite și mai vechi de cât acel *Flac*; cum ar fi luat Italia nume de la acela? Ce de Italia atâta ne ajunge Istoriei noastre, cât am aretat cu mărturiile și a istoriilor și a numelui ce avem de la aceste *némuri*; și pășim de aice la altele pe rând.

CAP. X.

Pentru Trajan împăratul Rómului, și pentru oștile lui ce au venit asupra lui Decebal Craiul Dacilor și la ce vreme.

Trajan împăralul Rómului, al șeptele dupe August Cesar, la începutul împărăției lui era al doile vécú după Hristos, fiind Papă *Anaclet*, cum scrie *Baronie*, anul 103. Trajan de *némul* seú era Spaniol seú Hispan; luat-au scaunul împărăției după *Nerva* și *Nerva* după *Domețian*. Și vedând la slăbițune împărăția sosită, de'ntru rea și desfrănată cărna împărăților rei și turbați, (că și *Diocletian* și cela a lumii ocară și tiran *Neron*, mai nainte de Trajan au fost) ântéiú au tocmit împărăția ce era stricată și veniturile ei, apoi s'au apucat de oști improtiva tuturor cari eșise de subt ascultarea împărăției, și ântéiú asupra Daților, țitori acestor țeri. Că așa se întărise Dații asupra împărăției Rómului, cât și bir lua din visteria Rómului, în Țilele lui *Domețian* și a *Nervei*, în două-deci și mai bine de ani, precum scrie *Topeltin*, se nu prade țările ce era subt împărăția Rómului, cum s'a scris mai sus, că până și Italia nu hălăduia de cémbulurile ce sloboția cu călărimea lor. Cum am vedut în Țilele noastre pre Tătarii Crâmului, fiind mai puțin de cât oștile *Moschicesci* și *Leșesci* și de la améndoii lua daruri se nu le strice țările cu cémbulurile lor.

Ântéiú dar, Trajan marele împărat, la al doile vécú a lui Hristos, după Intrupare, plinindu-se vécul ântéiú, anul ura sută, redicat-au ôste improtiva Nemților, cum scrie *Dion* și alți istorici după acela, și isbândind s'au întors și s'au apucat a găti oști asupra Dacilor.

RESBOIUL LUI TRAJAN IMPERATUL RÔMULUI

CU

DECEBAL CRAIUL DACILOR

Cum scrie istoria *De patru Monarchi a lumii*, de clătirea acestei împărății de la Rôm spre aceste părți, că pe la 120 ani după Hristos, érá cum scrie *Varonie* că la 103 aú fost, că la al patrule an a împărăției sale aú purces Trajan asupra Daților. Improtiva căruia nici Decebal craiul fără resboiú nu s'aú lăsat, ci trecând Dunărea cu oștile séle, aú stătut improtiva lui Trajan cu resboiú, in țerile Misiei, ce se chiamă Dobrogea. Státu un resboiú mare și nu cu puțină vėrsare de sänge. Inse pre acele vremi in tótă lumea nu era altă óste nici mai temeinică, nici mai stătătóre, și neînfrănată ca oștenii Rômului, cu tocméla oștilor lor, cum vedem acum la Nemți, tot bulucuri, și printre bulucuri locuri deschise, se aibă loc deschis a da ajutor bulucurile cele odihnite celor înfrânți séu obosiți ce stău înainte de se batú. Nici odată tóte bulucurile nu începú resboiul, ce numai cele din frunte, érá alte bulucuri cu mare tocméla stău de paza celor ce facú resboiú, și așa luptându-se o parte de óste érá altă parte stă gata netrudită, că óste netrudită pre lesne înfrânge pre cea óste ce și varsă focul séu virtutea tótă odată; că óstea ce sare tótă odată, tótă se și risipește îndată. Și cu tocméla oștilor sale Rômlienii aú supus tótă lumea. Mare tãrie și neînfrintă avea și óstea Macedonenilor, ales tocméla pedestrimii ce se dice *Falancs*; inse era prea strinsă acea *Falancs* și la greu se lega pedestraș de pedestraș. Cu mare greu se rumpea acea óste, că cu tocméla ei aú călcat Alecsandru Macedon tot Resăritul. Inse pe urmă, decă aú început Machedonenii a bate resboiú cu Rômlienii, perdea resboiul Macedonenii, cum va vede cine va ceti resboiul lui *Perseú*, împératul Macedonilor, cu *Filip* Hatmanul Romanilor.

Audít-am pre mulți dând vină acésta, cum că și Leșii și Moscalii și alte oști crescinesci nu sarú toți odată la resboiú; nu știu ce dicú unii ca aceia! Oștile temeínice, cu multe césuri, cu multe țile batú resboiú, și știu acésta, că ántéii Leșii și Moscalii de ar slobođi tótă oastea odată, nici un resboiú n'ar mai isbândi ce tóte le-ar perde. Așa dar Decebal Craiul Dacilor luptând câte-va țile se opréscă oștile lui Trajan, n'aú mai putut birui, ce aú purces oștile lui din resboiú in risipă.

Trajan împératul după izbânda de'ntéii asupra Daților venit-aú la apa Dunărei, și stând, cu oștile, adus-aú mesteri de prin olatele acele, și aú zidit pod de pétră peste apa Dunărei, cu mare minune vecilor viitorii, care se pomenesce și până astăzi turnul *Severin*, in țera *Munténescă*. Iară mărirea podului aú fost, cum mărturisesce *Bonfin* din *Dion* istoricul, 50 stlpi de pétră nalți câte de 150 de coți, fără temelia, ce era pe dēnșii, érá de latú podul era de 60 coți. După ce l'aú gătit, trecut-aú Trajan cu tóte oștile sale peste

Dunărea, în cursul anilor de la zidirea lumii 5613, érá de la Hristos 105, în această parte, unde este acum țăra Muntenescă, unde și Decebal Craiul Dacilor aú eșit cu oștile sale, la al doile resboiú, stând Dații tare cu singur Craiul lor; și Craiul lor aú perit în resboiú, și tótă óstea lor s'aú întorsú în risipă. Ȋicú că înfrângându-l în resboiú Rómleni, aú dat dos Decebal Craiul Dacilor spre munte și l'aú ajuns *Longin* în gónă cu o sémă de oști Rómlenesci, — scrie *Bonfin*, — și l'aú prins viú și l'aú dus la Trajan împératul. Ȋicú unii că după ce l'aú prins viú se se fi otrăvit singur, pentru se nu cază în ocară Rómlenilor, érá mai mulți scriú că aducându-l viú înaintea împératului, și după multă muștrare pentru rocoșirea lui asupra împărăției Rómului l'aú omorít. Iară eú am cetit cartea lui *Marco Aurelie*, împératul Rómului, pe urma lui Trajan al patrului împérat, în anii de la Hristos 161, și scrie cum se'l fi dus la Róm pe Decebal Craiul împreună cu un fecior a lui, arétându-se Trajan împérat biruitor asupra lui. Alții scriú că în două rânduri aú avut resboiú Dacii cu Trajan împérat, și rămânend Decebal Craiú din resboiul de'ntéiú, s'aú plecat cu rugăminté, și și l'aú făcut pace, și primindu-l Trajan l'aú ertat; și pe urmă el s'aú rocoșit asupra lui Trajan, și viind Trajan al doile rândú cu oști, — cum scrie *Dion* și alți istorici pe urma lui, — se fie avut Trajan împérat óste șese sute de mi, numai de resboiú, fără altă mulțime ce se trag după oștile mari. Și perdénd resboiul Dacii și peirea craiului lor, s'aú dus tot némul lor în risipa de pre aceste locuri; érá câți aú ramasú prostime țăranii, pre toți 'i-aú scos Trajan împératú de pre aceste locuri peste munții la țăra Ungurésă; și în locul lor aice în țărá și unde este țăra Muntenescă, din Dunăre până subț Munții și până în Marea-Négră, și până în apa Nistrului, tot locul aú umplut de ómenii sei Rómleni, casași și mai mulți óșteni precum Ȋicú ei, *Colonia Romana*, adecă descălecarea Rómului. Decí așa se află că este descălecarea cea de'ntăiú pre aceste locuri cu Rómleni. Cine ar vrea se védă și cu ochii marturi, cetéscă pre istoricul *Dion*, carele aú scris viața lui Trajan împératul și pre Evtropie, carele aú scris viața lui Adrian împératul Rómului, și pre Bonfin istoricul Ungurú, și alți istorici anume *Cavatie*, *Carion*, *Silvie*, *Cromer Leah*, *Piasinchi*, iproci, și mai ales de acești mai de curénd pe *Topeltin* de Mediaș, iscusit istoric, carele deamánuntul din *Dion* scrie, de némurile țărilor acestora, și ales de descălecatul cel ántéiú, intru aceste părți de lume, de Trajan împératul. Mácar că capiteniile Dacilor, Domni cu casele lor s'aú dusú toți peste munții în Ardél, și de acolo cu toți s'aú închinat lui Trajan împératul, tot nu 'i-aú cređut, ce și acolo printre dênșii în Ardél aú descălecat Rómleni, pentru se nu mai póta a'și redica cap Dacii împotriva Rómlenilor. Cari se védú și până astăđi în tot Ardélul și țerile Unguresci de sus Români mai în jumétate cu Ungurii de locuescú până astăđi, tot din descălecarea lui Trajan împératul Rómului, de se chiamă Rómâni adecă Rómleni. Averea Craiului lui Decebal încă aú aflat-o Trajan împérat, aprópe de apa ce se chiamă *Sargefia*, intr'un ostrov, ce'l Ȋicú unii din Unguri *Strog*, iar mai nainte se numea *Sargefia*, despre Ardél, despre Amiađia-đi. Márturisescú de aceste *Zambuc* și *Lație*, cum tótă averea lui Decebal o aú aflat într'acel loc sápând și abătând apa pe alte locuri, până aú dat de avere.

Era acestu obicei la împărăția Römului, decă se împlea Italia, dricul împărăției de locuitori, de nu le mai ajungea locu de hrană, scotea, cu sorți, căsași de prin orașe și sate și i muta la alte țeri, unde era ómeni mai puțin, séu unde vedea că se redică de subt ascultarea împărăției vr'o țără; acolo cu sutele de mil de case muta, și le împărțea locuri, și se dicea acea descălecătură, *Colonia Romana*, adecă descălecătura Römului. De care coloni a lor îi plină lumea: la *Asia*, adecă la *Anadol*, și la *Africa*, căreia dicem noi *Barbarezia*, și la *Hispania* și pre apa *Rinului* la *Nemți*, și la *Franțuzi*, și la *Rumele*, in țerile grecesci, unu ném ce se chiamă *Cotovlahi*, *Colonia Römului*: *Litvanii* in Crăia Leșescă direpți Römleii sunt; însă acestu ném a Litvenilor nu de Römleii sunt aduși pre acele locuri unde locuescú acmu; ci de tirănia lui *Nero* împăratul Römului, multe case mari cu glótele séle, cu Domnii lor *Libo* fugěnd la *Nemți*, și de acolo cumpărându-și vase de mare, au ședut in vase și au mersu pe marea ce lovesce la *Gdanska*, până la *Lifland*, o țără: și de acolo descălecându malul s'au lăpitu până unde îi *Litva* acmu. Séu mai de cređut a fi, precum scrie *Stricovskie*, la cărțile II a Istoriei séle Cap. V, De *Litva*, aducěndu martur istoriei séle pre *Dlugos* și pe *Cromer*, la cartea III fila 61; precum in vremea ce s'au intărtat vrajba intre doi Domni a Römului, mai nainte de nascerea lui Hristos, anume: intre *Iulie Cesar* și intre *Pompeu cel Mare*, adunându-se câte-va rudeni Römleii de frica lui *Iulie Cesar* ce stătuse biruitoru asupra lui *Pompeu*, lăsând țera și moșiile au intrat in vase pe marea, mergěnd câtă-va vreme s'au aședatú deasupra mării *Prusilor*, ș'acolo au făcutu orașu și avea ocărmuitor *Livon*, unde sunt acmu *Zmuzii* și *Livonia* și *Litvania* séu *Litva*, și de pre numele acelui cărmuitor *Livon* se chiăma *Livonia* séu *Litva* țerilor acestora, și pune dovédă și apa ce se chiamă *Livia* séu *Liva*, și târgușorul deasupra cel códe de mare ce cade in Marea *Balticum* séu Marea *Prusilor*. Aduce pentru acésta și mărturiile istoricilor a lui *Livie* și a lui *Flor*, cari scriu de lucrurile Römleii. Și așa scrie și părerea sa *Stricovskie*: «dupe ce au risipitú *Iulie Cesarul* óstea lui *Pompeu* și pre *Pompeu* ce scăpase la Craiul Egiptului, i-au tăiatú capul lui *Pompeu*, și cercăndu pre Hatmanii lui și tovarășii lui *Pompeu*, intre cari era și acestu *Libo* pre carele îi numesce *Flor*: *Publius Libon*, fiind Hatman pre mare lui *Pompeu* improtiva lui *Iulie Cesar*; după ce înțelese de risipa și peirea lui *Pompeu*, s'au trasu pre mare cu vasele ce i era pre mână, spre părți pustii și locuri mai fără ómeni; avěnd grijă se se pótă aședa mai lângă Italia, au nemeritú in părțile acele, cum s'au pomenitú mai sus, unde sunt astăzi *Zmuzii*, *Prusii*, *Litva*, *Livonii* și in țera *Curlandia*, au făcutu těr, pre numele seú, *Litva* și i-au ăisú și *Romnove*, și astăzi se chiamă acel těr *Remove*. Êr cu vreme s'au lăpitu acel Römleii până unde îi acmu *Litva*. Mulți ani subt ascultarea Rușilor au fost, și imulțindu-se din an in an, au supusú ei pe Ruși, de le sunt vecini Ruși, toți dintr'acea țără. De ar întreba óre-cine: atâtea coloni in lume, de unde atâtea mulțime de ómeni? numai din Italia se ése atâtea țeri descălecate dintr'nsa? Trebuie se șcie că intr'acea țără au fost pe acele vremi scaunul împărăției, orașul Röm, care orașu nu cum sunt acmu împărățiile, ce au ținutú tótă lumea, de la Apusú până aprópre și totú Resă-

ritul, fără puține împărății la Reserittă. Cum s'au dîsu mai sus, izvoră din totă lumea la Italia, pentru se fie în volnicia Italiei *Span*, adevă *Nemiș* cum dîcî Leșii: *Sléhtici*. Și a doua că în totă lumea nu'î nicăirea pământu ca Italia, de toate bivșug și dismerdăciune, și bine 'i-au dîsu: *Raiul pământului*. A treia, că Rômlenii din toate olatele și țerile lor, lua a dece din ômenii tineri; dîcea Rômlenii acelor ômenii *Obsides*, adevă zelog de credință țerei lor, și pre aceea îi punea de învăța oștenia ca în scôle. Și cariî erau pre la scôle încă subț stégurî le dîcea *Tirones*; érá decă se învăța bine cum va purta sulîța, cum va muta pavăza, cum va întôrce sabia, îi scotea la resbóie, și cu vreme din Tironi eșia de le dîcea *Veterani*, adevă slujitorii vechi, bătrâni. Pe acei Veterani apoi îmbătrăniți în slujbe vestite îi scotea de sub stégurî, și le da locuri pre la sate, pre la orașe, de case, de vii, de grădini, de pământuri, și așa se împlea Italia cu mulțime de ômenii, cât nu'î cuprindea pământul. Multe obiceiuri de a Rômlenilor sunt acmu la Turci, ca aceste: ce și ei ieu de a dece din ômenii și éráși așa îi impartă pe la grădini, apoi în ceta Enicerilor; și facă și ei din slujitorii bătrâni *Oturaci*, iproci. Și nu'î divă că la Turci vedemă obiceiie ca acele ce au fostă și la împărăția Rômului; căci și Tarigradul și câte țeri tinu Turcii într'acéstă parte de lume, care se chiamă Europa, parte de împărăția Rômului este.

Alecsandru Machedon în vremea împărăției seîe încă au făcut pre numele seîi coloniî, și ântéiî la Egipt, acel vestit oraș Alecsandria, unde se scură apa Nilului în Mare; érá și pe apa Donului și pe apa Hindului, și la Persi au descălecată orașe și olate pre numele seî. De ar fi acmu *Istratie Logofet* și *Simeon Dascal* și *Misail Călugărul*, cum s'ar apuca pentru acéstă poveste cu basnele lor ce au scrisă, că redăcina acestui némă, care îi acmu pe aceste locuri, au fost din temnițele Rômului de *Laslău* craiul aduși. Adevărat, că Trajan împăratul de la Rôm au adus și casași, adevă de la Italia; și așa este, căsași au adus, érá nu din temnițele Rômului, ce orășeni, căsași, sâteni și slujitorii aședați; și case de Domnă au așezat aice pre la cetăți. Cum și lui Dragoș Vodă mare năpaste 'i facă cel ce dîcă că au fost păstor, ce pre mărturia Maramorășenilor, cum scrie Miron, ce au fost Logofet mare, în izvódele sale, că au așdit cu urechile seîe, se fie fost fecior de Domn a unui Bogdan Vodă născut în Maramorăș. După ce au scos de pre aice mulțime de Tatarii năbușind și cu Bulgarii de la Volga, apoi și Atila cu Ungurii, dar din temnițe cu sutele de miî de ômenii, unde s'ar afla, și apoi femeii iar atâte tâlhărițe? Decî unde este, și cât véc este când au venit Trajan împăratul Rômului pe aceste locuri, — la aniî de la Hristos 103, seî cum scriu alții 120, — și când s'au bătută Laslău Craiul Unguresc cu Tătarii? Intre Trajan și între Laslău Craiul sunt ani 800. Și au scris acești istorici mincinoși *Istratie Logofetul*, *Simeon Dascalul*, *Misail Călugărul*, că acela Laslău Craiul Unguresc au cerșut de la Rôm ômenii de óste într'ajutor; și némul Românilor acmu trăia cu Domniî seî în Maramoraș, cești dincóce, érá cel dincolo despre Munteni, pre lîngă apa Oltului.

Veđi aice basnelé lor, ce au scrisă, ce nu se prinde, cum dîcă mano țigănesce. Aședat-au Trajan împăratul și Domni pre la cetăți, cum dîcă la Leși Castelanii, cineși cu olătul seî, și în toate locurile și marginele oștenii, cu nu-

me pre atunce ȣerilor acestora, unde'ȣ ȣera n3stră și ȣera Muntenescă, Dacia de jos, 3r Ard3lul și p3rȣile cele de sus, cum s'au pomenit, se chiamă *Dacia* de sus. Și au trăit3 tot3 cu acest nume ȣerile aceste până la a doua descălcare cu Dragoș Vodă, și acmu mulȣi ne dic3 și nou3 și Muntenilor, streinȣ: Daci. Inșă norodul, n3mul locuitorilor, nu 'șȣ-au schimbat numele se3, ci tot *Romani*, apoi cu vreme intru indelungaȣi veci, *Romani* până astăȣȣ! Și ȣerile megieșe sciindu-ne de unde am eșit3, adecă de la Italia, căria dic3 *Vlah*, *Vloh*, *Val-lon* și *Ulah*, de pe *Vloh* adecă Italian, au ȣis *Vlah*, și Latiniȣ *Valahȣ* mai t3rdi3. Așȣderea și Ispravnicȣ și dreg3torȣ acestor ȣerȣ, ce am putut afla că au fost, — scrie Bonfin Istoricul, — ce au putut afla de pe st3lpȣ de piatră ce avea obicei3 cel vechȣ R3mleȣ intru vecȣnica pomenire a lor de r3dica st3lpȣ de piatră, in ȣera Ard3lului ce se chiamă Dacia de sus cu slove latinescȣ separe in st3lpȣ, așa sunăȣ: *Antonie Frian* aceluȣ *ănt3i3 dreg3torȣ a Darcomanilor*, *Ulpianilor*, a lui *Trajan*, a *Sarmaȣilor*, *Orășan Sabinul*, *purtător a treȣspre-dece polculuȣ, au vieȣuit ani 30, iprocl*. Așȣderea mai incolo, lui *Peurie Saturnin* soluluȣ *imp3rătescȣ și Ispravniculuȣ, socotitorul Descălcăreȣ Dacieȣ, Sarmaȣieȣ*, iprocl. Acest *Antonie* și *Peurie Saturnin* de'ntu acea scris3re se ved3 că au fost Domȣi și ocărmuitorȣ pușȣ de imp3răȣia R3muluȣ, orȣ pe urma lui Trajan la aceste ȣerȣ.

De numirile ce au avut3 apele aceste și de patru p3rȣȣ ale lumeȣ: Asia, Africa, Europa și America.

După așȣderea cu R3mleȣ pe locurile aceste purces-au Trajan imp3ratul cu oștile s3le in jos3 pe lȣngă Dunăre, cum se pomenesce din vechȣ istorȣ, ca ȣ3se sute miȣ de oșȣ numai de resboi3 au avut, și trec3ȣd apa Seretuluȣ, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul și Donul, care aceste t3te cu alt nume s'au fost3 numit3: Siretul se chiamă *Halum*, și acmu in istoriile vechȣ se chiamă așa: Prutul *Hierasus*, Nistrul *Tiras*, Buhul *Hipan*, Niprul *Boristene*, Donul *Tanais*, și ac3stă apă Donul desparte Asia de Europa, cum și la ȣarigrad Boazul m3reȣ intre ȣarigrad și intre Scudari, desparte Asia de Europa; ȣarigradul și Galata de Europa, 3ră Scudarul dincolo de Boaz, Anadol ce'ȣ dic3 istoricȣ Asia. Iară p3rȣile despre Amiaȣiă-ȣi, c3te ȣerȣ sunt se chiamă Africa. P3rȣile despre Apus3 și spre Miaȣiă-ȣi se chiamă Europa. Iară a patra parte este America și este dep3rtată și vine subt noi, cum ar fi statul ei și după ămbletele s3relui ș'a altor lumȣȣi cerescȣ, cādu-ȣi pre aice ȣi, iar la America ȣi n3pte, și cāȣd ȣi aice n3pte acolo este ȣi. Că fiind p3m3ntul rotund, așa vin3 locurile in staturile s3le, după rotunȣirea p3m3ntuluȣ; cum ar fi improtiva n3stră, subt noi este acea parte de lume. Decȣ aceste dou3 p3rȣȣ de lume: Europa și Asia, la p3rȣile despre M3ȣiă-n3pte de desparte Donul, cum s'au scris mai sus; 3ră dintr'ac3ce le imparte Marea-N3gră și până unde cade apa Nilul in Marea-Albă; 3ră Nilul desparte Asia de Africa. De la Nil se incepe Africa, și acmu Egiptul nu'ȣ de Asia ce este de Africa, cu t3te ȣerile c3te sunt din malul Niluluȣ până unde se 'nchide cu Marea-Oc3nuluȣ, care incungiură p3m3ntul, a-

lătura cu Marea-Albă, până unde cură și Marea-Albă în Océn, la Ispania. Dincolo Africa, dincóce Europa; Ispania de Europa, Fețul dincolo de Marea-Albă, de Africa. Aceste pomenindu-se pentru deschisul minței, se se înțelegă statul lumei, ne întorcem la istorie pentru Trajan împăratul Rómului.

Pentru Trajan împărat, câte părți de lume au îmblat cu oștile séle, după ce au descălecat locurile aceste cu ómenii séi, și pentru Trojanul cel pe din sus de Galați, de cine s'au făcut.

Cum nu s'au indestulat cu atâta parte de lume cât au călcat cu oștile séle, de au trecut totă Europa, până la apa Donului, care apă este din anima țărilor Moschicesci și dă în Marea-Négră la Crím, — ce trecând peste Don, Trajan împărat au călcat și Asia, lovind pe la *Iuzbec*, marí țeri Tataresci, și de la *Iuzbec* pre la Marea-Caspică unde se desparte *Cazanul* și *Astrahanul* de țărilor Persului, pe la *Bahtri*, și de acolo prin țărilor Persului și prin Siria!

De acest vestit împărat avem și șanțul sepată de oștenii lui în vecinica pomenire, începând din țera Muntenescă peste toate apele aceste, până la Don, tot acest șanț care îl vedem aice la noi. Scrie *Miron Logofătul* în izvódele séle, se fie trecut singur peste acest șanț, aprópe de Nipru, pre la un tîrg a-nume *Vciorasnoe*, nu departe de *Chiof*, mai sus. Se află de dicu unii că este sepat pentru sprijinélă despre Tataři, închidénd locul despre câmpii, — în cari era și reposatul *Panaitachi*, *Tergimanul* cel mare și vestit la Pórta Impărăției Turcesci; unde și la ce istoric ar fi cetit? Scrie în isvódele séle *Miron Logofătul*, cum la voróva lui *Panaitachi*, pentru acest șanț, ce'i dicem noi Troian, au dis *Panaitachi*, că istoricul *Bonfin* Ungur pomenesce de șanțul acesta. Și scrie că 'l-au respuns: că cine atâta loc de lume ar fi putut apăra și ține? că de au fost aice țera descălecată cu mulțime de ómenii de Trajan împărat, cât este între aceste ape din Prut până în Nistru, și din Nistru până în Nipru și din Nipru până la apa Donului! Așa se fie respuns *Miron Logofătul* și lui *Panaitachi*, la ce nu au mai știut ce ar răspunde. Așa dicu și altora câți au scris, așa și lui *Bonfin*, — de au scris așa, cum se fie sepată șanțul acesta de vr'o sprijinélă despre Tataři. Iară mai de cređut sunt cei ce dicu: că Trajan împărat au pus de au sepată acest șanț în vecinica pomenirea sa și véste, și se se scie sléhul oștii de cei ce vin după oști mari, și neguțiatori și oșteni cum fac și acmu Turcii: pre la sléhul oștilor punú movile pentru véste și pentru indreptarea celor ce vin pe urmă, oșteni séu olăcari, séu neguțiatori. Nicl se té miri că ar fi putut sepa un șanț mare ca acesta; ce se socotesci mulțimea de șese sute de mii de óste numai slujitori, fără de altă adunătură de ómenii; că într'o ți se se însire o sută de mii de ómenii unul lângă altul, se arunce lutul cine improtiva sa, cât loc potú cuprinde? Prea ușorá socotélă: loc de două séu de trei mii mari; și la șese sute de mii de ómenii se vine a șesea ți într'o săptămână, o ți unui om la sepată rónul, fără altă adunătură. Scrie *Dion*, istoricul care au scris viața și faptele acestui împărat, și *Eutropie*, istoricul care au scris de viața lui *Adrian* împărat, (acesta au făcut

Odriul, pe numele seü, pe pământul Trachie) de mulțimea oștilor lui Trajan, cum s'aü pomenitü mai sus. Cu aceste oști Trajan, a căruia nume in istoriile Römului: *Ulpus Trajanus*, aü călcat acéstă parte de lume ce'l călcată și mai nainte de dënsul cu oști, de Pompeiü cel Mare și de Iulie Cesar, și de August Cesar împërați Römului; insă nu pe aceste locuri ce pe la Persi; ér Trajan pre aice aü venit și aü călcat acéstă parte de lume cum s'aü pomenitü, și el aü așëdat nëmul și seminția care trăesce până astădi in Moldova, in țëra Muntenéscă și in Ardél, cu acest nume *Romani*.

Scrie *Bonfin* că după ce s'aü intors Trajan in Röm cu izbândă de pre Daci, aü poruncit de aü făcut un stălp de marmură in Röm, intru pomenirea acei biruințe asupra Dacilor. Și aü fost de lat acel stălp de 128 coți, și avea scări 184 érá ferestri 43, după potrivirea mărirei stălpului, și in vârful stălpului scris cu slove separe tötă istoria Dacilor, atunce scrise cu clove *Calimpierü*. (?) Apoi cu cheltuiala lui Filip al doilea, craiü a Ispaniei separe slovele, și pe urmă cu meșesug de *Alfons Ciacon* tipograful aü făcut table 131, scrise acea istorie și le-aü trimes printr'alte țeri intru pomenirea lui Trajan Hispanul împëratul Römului.

Aflatus-aü aice la noi in țëră o pëtră de marmură, care aü adus-o in curțile Domnesci in Iași, in ȕilele lui *Constantin Duca Vodă*, cu slove separe latinesci, care le-am cetit eü, așa sunând: *Impëratului, Cesarului, bunului, fiului a Nervü, lui Trajan, fericitului, a țerei Nemșesci și a Daciei, Preutului celü mare, Polcovicului al șëșë-spre-ȕëcelea, împëratului al șësele, părintclui Patriei*.

CAP. XI.

Aice vine rindul se pomenimü și pentru Cetățile ce se află aice in țëră la noi

Cu anevoie este de a scrie de cetățile țerei, de vreme ce câte-va sute de ani peste mie trecënd, nicăirea nu se află scris, fără cât reposatul *Grigorie Ureche Vornicul* scrie in istoria sa, adecă in Letopisëșul țerei, de cetatea Chilia, precum că in anul 6973, că aü dobândit-o *Stefan Vodă* de la Turci, și apoi in anul 6987 Iunie 22, ȕice că aü inceput *Stefan Vodă* a zidi cetatea Chilia, și o aü sevërșit intr'același an; ce nu scim, cum póte se fie acest lucru, că äntëiü scrie că aü rescumpërat-o de la Turci, inchinată de nevoie de Turci, și apoi se o zidëscă? Numai înțelesëiü de Panaiotachi, ce era Postelnic Mare aice in țëră, la noi, omü alesü la trebile țerei pre atunce, cum din afară de cetatea cea mare a Chiei este alta mai mică, care se o fi zidit *Stefan Vodă cel bunü* ca o străjë cetății cel mari.

Acéstă Cetate Chilia are numele de'i ȕicu *Ahilia*. Cetesce Geografiile ceste mai de curënd și vei afla in istoriile Ȑarigradului, că imprumutând cu bani Genoveđii pre împëratul Ȑarigradului, se facă oști in protiva Turcilor, le-aü pus zelogü Crimul, se'l ȕie Genoveziü, care se chiäma pre atunce Grecesce *Her-*

sonesul, și la istorii tot acela nume are : *Crimul* ; și această parte unghiul Mărei-Negre cu scalele lui, unde'î acmu Bugiacul, și pre atunce Genovezii au zidit Chilia, ce se chiama *Ahilia*, pe Dunărea, și *Chefa* pe malul mării in Crim, ce se chiama *Theodosia* la istorii. Se află și de Greci făcute cetăți, cum este *Turnul Neoptolimul*, in gura *Nistrului*, făcut de *Neoptolim*, feciorul lui *Mitridat*, carele vara in vase pe mare, și érna pe uscat ; cu călărime au bătut pre Tatarii și pentru se împedece calea Geților, au făcut acea cetate in gura *Nistrului*, ce se chiamă *Turnul Neoptolim*. In izvódele reposatului *Miron Logofétului* afiu dicénd, pe părere, se fie pe *Cogălnic*, in Bugéc, această cetate, care se chiama la Tatarii, *Tatar-Bunar* ; ce acel Turn a lui *Neoptolim* este pe *Nistru*, făcut de *Neoptolim*, feciorul lui *Mitridat*, nu pe vremea când împărătea Grecii *Țarigradul*, ci cu mult mai nainte. Déră pe *Cogalnic* de este altă cetățuie, póte tot de Genovezii se fie făcută.— Eară Cetatea Alba, este mai vechiă decât aceste, făcută orî de Daci, orî de Romani.

Scrie *Bonfin*, istoricul Ungur, in cartea X Cap. II *De lucrurile Ungurilor*, că *Ludovic* craiul Ungurescú, pentru se póta stăpâni fără de grijă pământeni, pus-au de au zidit cetatea *Severinul*, care era resipită ; așisderea și pe apa *Prutului*, căria se dicea *Hierasis* (că așa se chiamă *Prutul* la istorie) se fie făcut o cetate ce se numea *Terh* ; ce cetate ar fi fost aceea și in ce loc la *Prut*, nu putem sci ; éră ajunge cât se cunoște. Pe urmă craii megiași, și domni țerei au făcut cetăți aice in țéră.

CAP. XII,

Pentru numele némului acestor țeri și pentru portul lor și pentru graiul său limba lor.

Mare dovédă némurilor din ce redăcină și izvorú sunt, numele ce au și intre sine și de la străini, și măcar că nici un ném nu este in tótă lumea se aibă numai un nume ; ce unele de pre capetele cele de'ntéiú vre unui norodú stăpânitoare ; alte nume sunt de pre locuri de unde sunt începute ; multe de pre cetăți mari ; multe de pre ape ; multe cu indelungate vremi stremutate numirile de pre stăpâni, cum am aretat mai sus, și aretămú și aice. Că vedem némul *Nemțescú* subt aceste numiri ántéiú și mai ales și mai de cinste : *Alamaní*, și așa le dicú istoriile cele vechi și mai pre urmă și *Turcii*. Al doile nume le dicú *Germani*, adecă doi frați, latinesce *Germanus* ; o sémă de istorii le dicú *Tevtoni*, de pre capetenia lor *Tevton* ; *Italianii* le dicú *Tudeschi* ; *Leșii*, *Moscalii*, noi le dicemú *Nemfi*. Mai apoi alte numiri, despărțite ca crengile dintr'un copaciú : *Sveđii*, *Dani*, *Sacsonii*, *Franțozii*, *Belgi*, *Batavi* și alte țeri mai mici, tot din redăcina cea veche a *Alamanilor* sunt. Așa *Ispanii*, *Iberi*, *Țeliberii*, *Portugali* tot un ném sunt. *Turcii* de pre locul lor *Turhistan*, și de pe căpitenia lor cea de'ntéiú : *Osmangii*, *Otoman*, *Osmanli*.— *Moscalii*, *Rușii*, *Bolgarii*, *Serbi*, *Horvați*, *Sloveni*, *Bohemi*, *Tafi*, *Leși* tot un ném sunt, fără

alte numiri ce au străinesce, adică la străini; că întâi acestui nému Greci le-au dîsă *Savromați*, de pe ochi *mierdă-albineți*, adică de șopărlă, că grecesce *savros* se chiamă șopărlă, érá *mati* ochi. *Tatarii* de pe apa *Tartara*; *Schiții* de pre selbătăcie, *iproci*. Așa toate némurile cu multe numiri, după vreme, toate sunt; numai unele dintr'ensele ți le-am însemnat pentru înțelesul numirilor mai lesne némului țărilor acestora, Moldovei, țerei Muntenesci și Românilor din Ardél. Așa și némul acesta, ce scriem țărilor acestora, nume drept și mai vechi este *Român*, adică: *Römlén* de la *Roma*; acest nume din descălecatul lor de Trajan și cât au trăit în munți în Maramorăs și pe Olt, tot acest nume au ținut și țin și până astăzi; și încă mai bine Muntenii de cât Moldovenii, că ei și acum dică și scriu: *Țera Românescă*, și *Românii* acei din Ardél, ér străinii din pregiură le dică *Vlah* de la *Vloh*, cum s'au pomenit. Tot de la străini sunt aceste nume de pre Italia, căroră dică *Vloh*. Apoi mai târziu Turcii, după numele Domnilor ce au închinat țăra la Turci, — dică Moldovenilor *Bogdan*, ér Muntenilor *Caravlah*; Grecii dică *Bogdano-Vlahi*, érá Muntenilor *Vlahi*. Ér acest nume *Moldova* ți de pe apa Moldova, după al doile descălecăre a țerei de *Dragoș-Vodă*. Érá Muntenilor, ori de pre Munte, ori de pre Olt: *Olteni*; Leșii le dică *Molteni*. Măcar că și la istorie și la graiul străinilor, și între sine, cu vreme, cu vécuri, cu priminele, iaă și dobândescă și alte numire, érá acela ce este vechi nume, stă neclintit *Român*! Érá cum se fie acest nume *Vlah*, de pe numele lui *Flac* Hatmanul Rómului, precum scriu unii în létopiseșile séle aice în țéră, basne sunt. Și așa dovedind numele némului acestuia dintr'aceste țeri, cum se vede din istorici mari și marturi țărilor impregiur, ne trage rîndul a pomeni de portul, care acum portul stătătorii ca numele și ca limba nu este, ce cu vreme iaă portul némă de la némă, unde și locul aduce de le caută locuitorilor a'si face haine, îmbrăcăminte trupului, cum este firea cerului și pusórea vre-unei părți de loc. Că partea despre Médiă-Nópte unde trăescă Moscalii, Rușii, Tatarii ți fôrte rece, cu erni grele, și măcar cum sunt și pre la noi erni mari, érá la țera Italiei erni ca aceste nici odată nu sunt, ce fôrte blânde erni; nici vara căldură așa mare. Le au căutat dar acestor ómeni mutați pre aceste locuri a'si schimba și portul hainelor după vremea acestui loc. Cătră aceste se cauți ce scrie iscusitul istoric *Laurentie Topeltin* din Mediași. Cuvintele lui ți le izvodesc: «*Românii de Ardél ai nostri pórtă hănele lungi, îmbrăcat tot trupul; ne facă mare invěșătura portului din vecii de demult, care au ținut părțile aceste de la Septentrion, (adecă părțile ce sunt apropiete spre Médiă-Nópte), care haine pomenesce un dascal anume Marțiales că se chiamă Endromida, portă vechi nemândru, érá bună de luna lui Decembrie. Șlice au de pislă*» pe limba noastră glugă, care spună că și boierii aice în țéră mai de mult purta chivere ca acele. Érá pentru încălțăminte, dice tot acest istoric *Topeltin*, — și nu de la sine, ce pune cuvintele altor istorici mai vechi de cât dînsul, anume *Alfons* și *Plaut* și *Angel*, cari au scris cărți de portul cel vechi a limbilor: «*Felul încălțămintelor Românilor este pelea crudă de dobitoc, invălit piciorul bine în obiele de lână încălțat, legat cu curele peste picior, de la degete până subț glesne, și acesta e portul Romanilor celor vechi strămoșilor lor, cari purta în oști a slujito-*

rilor oșteni. Ți la Römleñi număi atata deosebire vedem, precum cetim la istoriile cele vechi, că oșteni Römuli nu învălea în obiele, ce gol piciorul încălța cu pele și cu legături încruciș.» Așa este *Descălecatul* acestor țeri de Römleñi, cum s'au pomenit prelarg, ȇr nu din tâlhar, cum au scris basne Misail Călugăru și Istratie Logofetu.

După acésta am socotit a fi cu cale se scriem împărații Römuli mai înainte, până unde și la ce împărăție au năbușit pe aceste locuri Bolgarii și mai pre urmă Atila, care se scrie *biciul lui Dumnezeu*, cu Ungurii, Tătarii de au pustiit aceste țeri. După ce s'au întors Trajan, al șeptele an a împărăției sele, aflat-au în Röm sol de la India venit, și acolo au poruncit de au făcut acel stîlp de minune în pomenire ce au bătut pe Daci. Mai pe urmă viind *Constantin Cel-Mare* împărat în Röm, cum scrie un istoric anume *Amian*, s'au mirat de făptura celui stîlp a lui Trajan. Alte fapuri, stîlpi ce era în Röm, unele de cutremurul pământului au cădută, altele cu vremi îndelungate s'au risipit, ȇr altele neprietinii le-au stricat, ȇră stîlpul lui Trajan au stătut multă vreme. Și pe urmă la anul Domnului nostru Hristos 1594, precum mărturisesc *Caronie*, au pus în vârful stîlpului *Sicstus Papa Römuli* icóna sfântului *Apostol Petru*, făcută de aramă cu aur poleită. Supus-au Trajan împărat în al optule an a împărăției sele pre *Armeni* și pre *Parthi*, și zăbovind Trajan împărat în țerile Resăritului, făcând pace cu Iverii, cu Saromații și cu alte limbi, luând Vavilonul, au făcută căutare ostilor sele, în care au aflat Crestini 10,000 și 'i-a urgisit, adecă 'i-au trimesu în urgie la țerile Armeniei. Țră un ispravnic a curței lui Trajan anume Romul, hulind acea faptă a lui Trajan și muștrându-l pentru Crestini, s'au mânia Trajan, și au poruncit de l'au omorît.

Pe aceeași vreme zebovindu-se Trajan în Cesaria Capadociei, au mai omorît și pre Iacenie cămărașul se, pentru legea creștină. Pre acéstași vreme a împărăției sele, al unspredecele an, fu aruncat fiarelor selbatice sfântul Ignat Episcopul de Antiohia. Țră la al doispredecele an a împărăției sele, zebovindu-se, apucatu-l-au ȇră în Antiohia, și făcându-se cutremur mare în orașul Antiohiei, atăta cât abea au scăpat împăratul pre o ferăstră afară. Arătat-s'au și în Röm multe semne rele de mórtea lui Trajan împărat, ca biserica se Capiștea cea păgână ce se chiama *Pantheon*, care era cea mai de frunte, fu detunată și arsă. Țră la al 15-le an a împărăției lui, fiind cu oștile sele în Siria, dupe ce dobîndise Vavilonul și *Arabia*, curênd s'au ruptu din mîna lui *Arapii* și *Agarenii*, din care abia au scăpat Trajan cădêndu tunete și tresnete cu vremi rele și mulțime de muști acoperindu-l óstea, și el bolnăvindu-se, din care bôla n'au mai ajuns se mai vadă Römuli, că înturnându-se se vie la Röm au murit Trajan în Cilicia în orașu în Salonic ce se chiamă și *Trajanopolis*, de bôla ce 'i dîcu hidropică, mestecată cu apoplexie, ȇră cum scriu unii de vîntre. Și au adus ósele lui în Röm, și l'au îngropat într'acel turnu a lui. Împărațit-au ani 19, și luni 6; fost-au de 61 ani de vrêstă. Numêratu-l-au Römleñi între Dumneșei se, că avea în poveste Römleñi pre acest împărat: *mai fericit decăt August, mai bun de cât Trajan*, cum laudă cu îmbunături pre alți împărați ai lor. Luase Trajan fecioru de sufletu și moș.

tenitor împărăției pe *Adrian*, nepotă de sor al seii, care aștătat împărată pe urma lui, in anul de la Hristos 118, și papa Rămului era pre atunce *Iorest*, 6ră cum scrie *Varonie* 120 de ani.

D6că stătu împărată *Adrian*, se areta blandă ca se-l ție de bună sfetnică lui, adeverindu-se ca fără sfatul lor și fără voia lor nimică nu ar face, nici ar certa, seă ar urgisi pe cine-va, iprocl. Eară pe urmă, acestă împărată multe munci aș făcută creștinilor; pe *Eustatie Plachida*, sfântul și dreptul, ce se numea al doile *Iov*, vestită hatmană a lui Trajan, împreună cu femeea sa și cu copil seii, 'i-aș pusă pe boă de aramă aprinsă de focă; lăsămă a pomeni creștină câți aș luată muncă pe vremea lui *Adrian*.

Eară al patruă ană acestui împărată, fiind in Britania, și vrindă se despartă, se osebecă pe Rămleni de alte n6muri barbare, aș poruncit de aș făcută zidă, locă de opt-deci de mile, pentru pază, ca se nu se rocoșescă alte limbi barbare asupra Rămului, și aș poruncit de aș stricată podul ce făcuse Trajan împărată peste Dunărea. Eară la al cincelea ană a împărăției selee s'aș intors din părțile Resăritului, la Franțoză, apoi la Ispania. In al șeselea ană a împărăției selee se întorse la Reserită, și rocoșirile *Parthilor* le aședă. Și de acolo aș venit in țera Grecescă.

In al șeptelea ană, de la Athina, unde aș petrecut peste iarnă, s'aș intorsă in Răm. In al optelea ană, care este de la Hristos 125, aș mers la Africa, unde aș aretat multă facere de bine. In al un-spre-decele ană s'aș intors de la Africa pre la Athina, unde iernândă și a doua 6ră, aș trecut la Asia. In al dou6-spre-decele ană a împărăției selee, de la Asia, unde aș fost aședat pre câțiva la prieteșugul seii și ales pe Cosroes Craiul Parthilor, s'aș intors in Siria, unde aș descălecat altă oraș pe lăngă *Ierusalim*, și 'i-aș pus numele *Elia-Capitolina*, și acolo aș făcut Biserica lui *Ioves* Bozului seă *Iupiter*; Grecă dăcă *Zeus*. Pe același locă era 6re-când sfânta biserică a lui Dumneșeă, și aș tocmit Ierusalimul care era stricată din temelie, încă de Tit împărată, și după ce isprăvi acel orașă aș venit in Arabia și la Pelisia, și aș pus de aș infrumusețată mormântul lui Pompeiă, ce l'aș fost omorită Iulie Cesar.

Ea ră in anul împărăției selee al 14-e și al 15-le și al 16-le s'aș rocoșită jidoviă asupra împăratului, pentru căci le-aș spurcată locurile sfinte; improtiva cărora aș trimes *Adrian* pre *Iulie Sever*, care v6d6ndă multăme de jidovi n'aș cutezată fățăș a le da resboiă, ce pre incetă incungiurându-le căile, de le impedica hrana, cu meșteșug supuindu-l, așa aș intorsă pe jidovi, cât puțină aș scăpată viă dintr'ănsă, in trei ani stândă Sever pregiur dănsă. Și luându-le jidovilor cetatea *Vedua* cu alte 50 de cetăță mai mică, risipitu-le-aș până in temelie și aș omorită ca la 580,000 de jidovi. După aceea și-aș ales *Adrian* împăratul și fecioră și moștenitoră împărăției selee pre *Comod* și l'aș numită *Eliever Cesar*, și îndată l'aș pornit in țera Ungurescă Voevod și ocărmuitor țerilor Unguresci. Ce într'același ană aș murit *Eliever Cesar*, fiul de sufletă a lui *Adrian*. V6d6ndu-se și *Adrian* împăratul stăbită de b6le, aș alesă la împărăție in urma sa de împărată, pre *Antonin Păă*, și cur6nd într'acești ani aș murit; împărățit-aș *Adrian* ani 20. Pe urma lui aș stătat împărată *Antonin Păă* (adecă cel bună). Acestă împărată era blândă, milostivă și indurată, pentru

aceea 'l-au ȕisū *Piū*, adecă *bunū*, că şi góna de pre creştinī aū incetat câtă-va vreme şi se 'mulţise legea creştinēscă până la Sarmati, la Daci şi la Nemţi.

Eară in al cincelea an a împărăţiei sēle, s'au aţiatatū érá góna asupra Creştinilor de ispravnicī ce era puşi pre la oraşe şi ţeri; şi vėdēndū împēratul că se imulţise creştinī, aū dat poruncă tare se nu se citēscă cărţile Sibilelor in care se afla mare hulă legilor păgānesci, şi laudă mare legī Creştinesci. Era pe acea vreme papă in *Rōm Telesfor*, in ȕilele acestui împērat redicatu-s'au mincinosul ereticū *Valentin* de la *Egipt*, fiindū filosof de a lui *Platon*. Invēţa acestū ereticū că sunt 30 de Dumneȕei, şi atâte Dumneȕeite; invēţa cum *Hristos* s'au născut din fecióră, luāndū trupū din cer cu care aū trecut prin fecióră, şi ca aceste basne. Aşiaderea şi alt ereticū s'au izvodit tot pe vremea acestui împēratū, anume *Marchion*, din Pont, care urma invēţătura lui *Cherdon*, cum ar fi doi Dumneȕei, unul bunū altul reū; şi Dumneȕeū cel reū aū dat legea cea vechiă, érá cel bunū legea cea nouă. Pentru blāndeţile acestui *Antonin* împēratū multe ţeri ce s'au fost desbătutū de subt ascultarea împărăţiei Rōmului s'au schimbatū de bună voie ér subt stăpānirea Rōmului. Murit-aū *Telesfor* papa, muncitū pentru *Hristos* in al cinci-spre-decele anū a împărăţiei lui *Antonin Piū*, şi in locul lui aū stătat Papă *Igin*. Scrie *Baronie*: «érá după *Telesfor* s'au făcutū cutremur mare in Rōm şi aū arsū 340 de case, in Rōm.» Puţinū aū trăit papa *Igin*, că aū murit mucenicū, şi in locul lui aū stătat Papă *Piul*, in al 19-le an a împărăţiei lui *Antonin*. Acesta *Piul* Papa aū aşēdat Paştile, se nu se facă de creştinī cu jidovī, a patra-spre-dece ȕi a lunī, ce după Paştile jidovesci in Dumineca viitoare se serbeze Creştinī Paştile. Érá la 24 de anī a împărăţiei lui *Antonin* Cesarului, şi-aū sfişit viaţa in buna bētrēneţē, fiind cu vrista de 74 de anī. Domnit-aū aprōpe de 24 de anī, mai lăudatū de câtū alţi împēraţi de mai nainte de ȕinsul. Érá pe urma lui *Antonin* aū stătatū doi Cesari împēraţi Rōmului: *Marco Aurelie* şi *Lucin Veru* cari se numea *Antoninī*. Érá la al cincelea anū a împărăţiei acestor doi împēraţi, s'au redicatū cu oşti asupra Parthilor ş'a Armenilor, şi cu isbāndă s'au intorsū. Apoi la anul şi *Marcomani* s'au redicatū şi s'au rocoşitū despre împărăţia Rōmului, asupra căroră aū purcesū împēraţi cu mari gătiri, că şi alte ţeri şi Ungurī s'au fostū unitū. Vėdēndū aceste împēraţi aū aşēdatū de odată ţerile Serbiei şi Italia despre *Marcomani* şi ei s'au intorsū la Rōm, şi pe cale aū muritū *Lucin Veru* împēratul, de apoplecsie. Scriū unī, precum *Marcomani* aū trimesū solū la împēraţi cum se vor pleca fără arme subt împărăţia Rōmului; ci la al ȕecelē anū a împărăţiei sēle, *Marco Aurelie* pornitu-s'au cu mari oşti asupra *Marcomanilor* ş'a altor ţeri, care se desbătuse de la stăpānia Rōmului, cum şi Ungurī. Stătat-aū unū resboiū intre Rōmlenī şi intre *Marcomani*; ce 'l-au infrānt împēratul pe Dunăre, bulzindu-l pe ȕhiaţa pre *Marcomani* şi pre Ungurī. Érá in 20 de anī a împărăţiei sēle *Marco Aurelie* perdut-aū 20,000 de óstea sa, inchiȕēndu-l la locuri strimte *Marcomani* şi *Cvadii*, şi alte némuri megieşe. In strinsóre ca aceea fiindū *Marco-Aurelie* împēratū cu oştile, şi neavēndū altă nădejde in jertfele bozilor sei, aū poruncit in taberă se strige de s'ar afla creştinī oşteni cu ȕinsul, se facă rugă la Dumneȕeul creştinilor şi se cee ajutor împēratului. Deci acolo in óstea lui era 12 polcurī de cres-

tină, cari îndată puindu-se toți cu genuchile la pământ de se rugară lui Dumnezeu, îndată s'au pornit grele ploți cu fulgere și trăsnete asupra vrășmașilor, cât 'i-au inecat ploia, și s'au resipit; și birui pe vrășmașii sei *Aurelie* împărat. Cunoșcând împăratul acel dar de la Dumnezeuul creștinilor, și izbândă ce s'au făcut precum însuși au scris în cărțile seale la sfatul Rômului, poruncind se nu se facă gônă asupra creștinilor, nici se 'i părăscă nime, căci s'ar mărturisii a fi creștini. Și în scrisorile lui ce au trimis la Rôm, mărturisește *Marco Aurelie*, că fiind în mijlocul țerei Nemțesci, între mulți s'au timplat aceste, măcar că unii scriu că s'au timplat în țera Ungurască de jos, unde este acum Austria. S'au fost sunat atunci de peirea împăratului într'acel resboi, care auzind un *Avidie Casie* s'au redicat asupra împărăției la Resăritu, și pe urmă adevărindu-se că împăratul este viu, fu ucis acel *Avidie* cu feciorii sei de oștenii ce era cu dînsul. Și mergîndu împăratul *Marco-Aurelie* cu oști eră asupra Nemților și a Ungurilor, au murit în Beciu, și au ramas fiul seii *Comod* în locul lui împărat.

Aședînd *Comod* împăratul locurile despre Nemți și despre țera Ungurască, s'au întors la scaunul seii la Rôm, ce era departe. Acestu *Comod* spurcatu era în toate, care pentru spurcata viața sa fu urit tuturor; că vrea norodul se 'l numescă și se 'l aibă ca pe un Dumnezeu și se 'l chieame fiul lui *Irachie Zeus*, puindu-și și stîlp în Rôm, și nerăbdînd norodul tiraniile și spurcăciunile lui *Comod*, fu sugrumat, după ce au împărățit anii 12. Pre urma lui *Comod* ales-au sfatul, boierii, împăratu pre *Elvie Pertinacs*, ce numai 88 de zile au împărățit, și fu omorît de slujitori, cu indemnarea lui *Iulian Măsdelnicul* că au dat mazădă slujitorilor de l'au ucis. Împărățit-au și *Iulian* 55 de zile și fu omorît și el. Pre urma acestui fu ales de oșteni *Septimie Sever*; eră în Britania fură aleși doi împărați *Pisfinie cel Negru* în Siria, și *Clodie Albin* în Britania. Eră *Sever* primind soție la împărăție pre *Albinie* s'au pornit cu oști asupra lui *Pisfinie cel Negru* și biruindu-l l'au omorît; și împărățind *Sever* pornitu-s'au cu oști asupra Bisanției în anii de la Hristos 196 și asupra Barbarilor, și a lui *Penfin cel Negru* și după trei ani fiind incungiurată Bizanția o au dobândit și 'i-au stricat zidurile și o au făcut ca un sat. Inturnatu-s'au *Sever* cu izbândă la Rôm și din voia sfatului au coronit pre fiul seii *Basian*, soție la împărăția Rômului. În zilele acestui *Sever* au fost mare gônă asupra creștinilor; eră pre aice pre la Dacia au așezat câți-va Ispravnici și Dregători pre cari anume nu 'i scriu istoricii, și acel ispravnic pôte că au făcut *Turnul Severinul* în țera Muntenescă de se pomenesce până astăzi. Murit-au *Sever* în Britania dupe ce au împărățit anii 17, și l'au adus feciorii lui de l'au ingropat în Rôm. Stătu împăratu *Antonin* și *Geta* feciorii lui *Sever*, și nu trecu o lună de zile acestor doi frați, și au giunghiat *Antonin* pre fratele seii *Geta* în brațele mame-sa, și purcesă *Antonin*, ce 'l dîcu *Caracal*, în părțile despre Dunărea și spre Mădiă-nopte cu oști; și întorcîndu-se dintr'acele părți, decî au mers la Antiohia apoi la Alecsandria, și acolo pe mulți orașeni au omorît. Purces-au cu oști *Antonin Caracal* asupra Parthilor, trimițîndu sol de au cerșut pe fata Craiului Parthilor, pre care neprimindu-l se-l fie ginere, au intrat cu oști în țera Parthilor de au prădat. Vrajitu-l-au

unul matematică anume *Sarapion* și au decis că va muri curând *Antonin*, și i va lua împărăția *Macrin*; și fiind împăratul la vânat și din porunca lui *Opilis Macrin* Ispravnicul Divanului fu omorât *Antonin* împăratul; 6 ani au împărățit *Antonin*. Era *Opilis Macr* învășându câți-va bani la ostași, stătu împărat și s'au împărățit ani 8 și l'au omorât ostașii. Pre urma lui *Macrin* stătu împărat *Eliogabal* care s'au numit *Sardanapal* și viind la Rôm *Eliogabal* multe rele și spurcate fapte au aretat în Rôm, și s'au ales soție la împărăție pre *Alecsandru* fiul mai mic a veru-seu; și l'au numit *Cesar*. Și de aici au început a avea război cu *Dacia* și țara *Ungurască*, cu alte țări câte-va supuse împărăției Rômului, din nepaza împăraților. Era pre *Eliogabal* pentru nespusele spurcăciuni îl ucisă împreună și pre muma-sa. Stătu împărat însuși *Alecsandru* din cărmă mame-sa, *Mamia*, nefiind încă la vârstă. Acest împărat a izvodit la începutul stăpânirii sale acest vrednic cuvânt: *Ce nu ți poftesci ție a fi altuia se nu faci*. Așezat-a acest împărat giudețele ce au fost mai înainte stricate în Rôm și pre la alte Olate; făcut-a în Rôm și Ferede de ape calde, care se chiamă terme, și le-a numit feredeile lui *Alecsandru*. Așezat-a acest împărat tocmele bune în *Dacia*, unde suntem noi Moldovenii și țara *Ungurască*; mers-a cu oști acest împărat asupra lui *Artaserces* împăratul Persilor, și biruindu-l s'au întors cu izbândă la Rôm. Era în hronograf scrie, că mergând acest împărat asupra Persilor, a luat cu sine și pre muma-sa *Mamia*, și înfrângându-l Persii au perit multe oști Rômleșii, și prinseră și pre împăratul și pre muma-sa și periră ca nime de dinșii. Era pre urmă rădicându-se asupra Nemților pentru rocoșiturile lor, ce pentru câte-va polcuri de slujitori ce i-au fost lipsiți din slujitorie și-au agonisit ură despre toți, și l'au ucis, junghiat împreună cu muma-sa. Pe urmă stătu împărat *Macsimin*, fiind de nămă *Got* de pre tată, și pre muma-sa o chiamă *Mana*, de nămă gros și barbar; acest *Macsimin* luă izbândă de biruință asupra Nemților, și îndată, fără sfatul Domnilor, a ales pre fiul său *Cesar*. Și întornându-se din țara Nemțică venit-a în țara *Ungurască* de a iernat în orașul ce se chiamă *Sirmia*, unde multe răutăți și prăzi au făcut. Aceste făcând *Macsimin*, nu de împărat ci de tâlhariu fapte, s'au rocoșit oștea ce era în Africa și a rădicat împărat pre *Gordian*, om bătrân de vârstă, dându-i soție la împărăție pre fiul său *Gordian-cel-tăner*; cari domnind două luni în Africa îi ucisă pre amândoi *Capelian* Hatmanul lui *Macsimin* și cu alții. Ales-a sfetnic împărat pe *Marco Clodie Pupian*, și pre *Decie Celie Balbin*, în anul de la Hristos 237, lângă cari a adăos norodul Rômului *Cesar* pre *Gordian*, nepotul lui *Gordian* cel bătrân; era *Pupian* și cu *Balbin* cari era mai mult apărătorii lui *Gordian* copilului împărat, măcar că era priimiți și dragi norodului, era urțiți ostașilor, îi ucisă pre amândoi. Remas-a *Gordian* singur la împărăție cu mare poftă de sfat și de norod, stăpânitoriu în liniște. Acest *Gordian* tăner a încetat și gona de pre creștin; în anul de la Hristos pre atunci 241 s'au întăritat oști mari între Rômleși și între Persi; că persii prada *Mesopotamia*. Era împăratul *Gordian* și-a luat împărăție pre fata lui *Misitie*, om ales și prea învățat, și a apropiat pe socru-său către sfaturile sale, și a pornit *Gor-*

dian cu mare ôste asupra *Persilor*, lăsând pre socru-seu in locul seu la *Rôm*; biruit-au *Gordian* pre *Persî*.

Murit-au socru-seu *Misitie*, şi făcându-se mare cumpete de pâne in *Rôm* stătu Ispravnicu şi apărătoru lui *Gordian*, *Filip Arapul*. Érá *Gordian* gătindu-se să se întórne la *Rôm* cu veselie de izbândă, se redicará ostaşii şi puseră pre *Filip* la împărăţie. Acestu *Filip* era dragu Ungurilor, şi cu multe daruri dăruindu-l şi o biserică ce-l dîcî *Lavrénî*, fiind seracă o au îmbogăţit-o. Aşedat-au şi pace întemeetă cu *Persî*; au zidit şi cetate in ţera *Arăpescă* pre numele seu *Filipopolis*. Érá intre tîrani împărăţind *Filip*, îl uciseră pre dînsul şi pre feciorul lui, după ce au împărăţit anî 7, — pre tecior in *Rôm*, érá pre bătrănul intr'unu oraş ce-l dîcî *Verona*. Stătut-au împăratu pre urma lui *Filip*, *Decie*, de nêmul seu Ungur, din ţera Ungurêscă din josu, din târgul *Te-bal*, om tare şi vestit de vitejie şi îndată 'şi-au alesu pre feciorul seu *Hestrug* soţie. Acesta *Dejie* împăratu mare gónă au aţîţatú asupra creştinilor; érá in anul de la *Hristos* 251, gătindu-se cu oşti asupra *Goşilor*, cari prăda *Misia*, ce se chiamă acmu *Dobrogea* şi *Tracia*, viclenindu-l *Tribunie Galba*, ântëiú feciorul seu in resboiú au perit, érá *Decie* vrëndú se scape, cădút-au intr'o mlaştină cu calul şi acolo au perit. Stătu împăratu in locul lui *Decie*, *Tribunie Galba*, carele aşîderea îşi luă soţie la împărăţie pre fiul seu *Bolisian*. Érá in cursul anilor de la *Hristos* 252, mare omorú s'au aţîţatú in *Ethiopia*, din care s'au âmplut şi *Rôm*ul; érá din rea cărmă a lui *Galie* împăratu şi a lui *Volosian*, multe ţeri s'au desbătutú de subt stăpânia *Rôm*ului; intre care şi in ţera Ungurêscă se rădică *Emilian Voevodul* şi Ispravnicul polcurilor Unguresci şi'l puseră ostaşii împăratu, şi viind cu oşti in Italia, şi tempinându-se cu *Galie* şi cu *Volosian* împăraţii 'i-au înfrântú şi fură ucişi de oştenî; şi îndată redicará împăratu pre *Emilian*, care împărăţind in *Rôm* numai 3 luni l'au omorîtú oştenî. Stătu împăratu *Licinie* pre urma lui *Emilian*, pusú de ostaşii, şi de boerîi sfatului întăritú la împărăţie, care 'şi-au luatú soţie pre feciorul seu *Galian*. Érá in zilele lui s'au redicatú *Nemţii*, au prădatú ţeri de subt stăpânia *Rôm*ului. Érá in anii de la *Hristos* 257 mare gónă se făcea asupra creştinilor. Érá la anul, *Valerian* lăsând pre fiul seu *Galie*, au purces in părţile Resăritului asupra *Persilor*, érá in urma lui *Valerian*, aleseră in *Dobrogea* împăratu pre *Eugenie*, ocârmuitorul părţilor Unguresci, ce curënd 'şi-au făcutú mórte însuşi cu mânele seles, pentru se nu încapă viú in mânele lui *Galian*; érá *Valerian* fu biruitú de *Sapor* împăratul *Persilor*, şi prindëndu-l l'au belit de viú, şi împăraţi singur *Galian*; şi înţelegënd *Galie* de mórtea tătâne-seu au poruncitú de au părăsitú góna de pre creştinî.

Acestu *Galie* au lăsatú o parte de ţeră Ungurêscă de susú *Pipei* fetei Craiului *Nemţescú*, logodind-o se o dea dupe dînsul. Pe vremea stăpânirei acestui *Galian* in cursul anilor de la *Hristos* 256, érá de la zidirea lumei anî 5773, s'au pustiitú locurile aceste unde se chiamă *Dacia*, ce era aşedată cu *Rôm*leni de *Trajan* împăratul *Rôm*ului, cum s'au dis mai sus de aşedarea ei.

CAP. XIII.

Pentru risipa Daciei ce era de Trajan descălecată.

Aice ne caută a trăgana condeiul istoriei noastre se pășimă a scrie și alte némuri de care s'au risipit țerile aceste, întâi de *Goți* și *Unguri* cu *Atila* Craiul lor, și pre urmă de *Bolgar*. Fie dar întâi de *Goți*. Némul acesta a *Goților* (precum scrie in cronica Ungurască), venise cu mulțime mare din ostrovul mării Scandinave, despre marea cea despre *Médiă-Nópte*, in câmpii între *Nipru* și între *Volga* stând; din care câmpii gonind pre *Ruși* seú pre *Polovți*, peste *Visla*, s'au aședat singuri in câmpii aceia, care câmpii sunt de largi ca la 200 mile de loc. Acolo Domnul *Goților*, anume *Idantirs*, vedu in oștile séle pre dinaintea corturilor multe muieri frumoșe desfrămate in curvie; le-au gonit de la corturi peste apa *Volga*; care muieri amblând prin pustiiile *Iohrei* se impreună cu Dumneșei cei de pădure, cum isú *Faun* și *Satir*, așa cât s'au născut dintr'ânsele mulțime de ómen; și sciind acele muieri că le-au gonit pentru frumusețe de la corturi, pentru aceea cineș copilul ce i se nășcea îi spinteca obrazul in doue, ca se pae grozlic și strașnic, și așa s'au născut mulțime de ómeni grozavi și groznici de ceea parte de *Volga*. Érá *Goți* petrecând câtă-va vreme pre acele locuri se înturnară la *Panonia*, unde-i acmu țera Ungurască; érá *Panonia* s'au numit și se numesce de pre numele lui *Panon*, care au fost din seminția lui *Sim*, din urmașii lui *Meset*, și din feciorii *Aran*; așa își scriu *Ungurii* incéputul seú.

Acel *Panon* din cei mai nainte cari au fost trimiși de Noe in toate părțile lumii au stăpănit cu semințiile séle intr'aceste părți pe Dunărea; și de pre numele lui, întâi Grecii *Peonia*, apoi Latini *Panonia*. Pe acéstă *Panonia* s'au aședat *Goți* ca la casele lor, in anul de la Hristos 380. Érá pre urmă s'au tâmplat un *Uhru*, dintre acei grozlivi ce s'au născut dintr'acele muieri (cum s'au scris mai sus), acolo peste *Volga*, de au eșit la vânătoare și aflând un cerb alb l'au gonit până ce au trecut peste apa *Volga* in câmpii unde trăise mai nainte *Goți*, unde n'au mai vedut vânătorul acela pe cerb, ce s'au uitat locul. I-au plăcut locul, și întorcându-se la al seile-au spus de locuri frumoșe și desfrămate, la care s'au clătit acea mulțime de ómeni strașnici și grozlivi de peste *Volga*, și s'au și aședat intr'acei câmpii. Acolo aședându-se puțină vreme, neavând hrană bună au trimis ómeni se cerce locuri mai bune de hrană, cari au aflat țera *Panonia*, pământ de hrană, și așa s'au pornit acei de la *Iuhra* cu toate casele lor la *Panonia*, locuind atuncea in *Panonia* și *Goți*, cum s'au pomenit mai sus. Vedând *Goți* un norod groznic, cumplit și mult, venind asupra lor, cari intru nimica nuș socotea viața lor, au fugit de'naintea lor la Italia, érá ei s'au aședat in *Panonia* cu domnu lor *Rava*, in vremea Cesarului *Gratian*, și s'au numit *Humni*, de pre numele apei *Humna*. Deci petrecând *Humni* in *Panonia* un-

de-î acmu țera Ungurască, în urma *Gopilor*, cum s'au pomenit, s'au redicată Römleii, cu oști asupra lor și au biruit ei pre Römleii cu Hatmanii ce a-vea Römleii, anume *Macrin* din *Iliria* și *Petricu*, din țera Nemțescă, și n'au putut sta împotriva lor. După mórtea domnului seü *Ravin*, 'și-au redicată craii și pre acel mare cumplit, pre *Atila*, în anul de la Hristos 428, craii ântăii Unguresc, pre carele îl numia Tătarii *Ehelo*, bărbat tare la minte, hătru, la inimă îndrăzneț, nerocos; și se scria așa: *Atila fecior lui Bendecus, nepotul marelui Nemvrod, crescut și ținut în Engalda, din mila lui Dumnezeu craii Ungurilor, a Midilor, a Gotilor, a Dacilor, biciul lui Dumnezeu, spaima lumii*. Adunatus-au cătră Atila și alte țeri dimprejur, cum isü *Marcomanii*, unde este acmu *Morava*, unde este acmu *Slonsca*; *Gepidii*, unde-î acmu *Litva*, *Sveii*, *Șvabii*, *Gerulii*, noróde din părțile de la Médiă-Nópte, și au intrat cu acești ómeni în țera Nemților, unde multe țeri și orașe au luat și le-au pustiit, împotriva căruia s'au pornit *Jicomont* cnézul de *Constrinția* cu oști; ce fu biruit de Atila, și atuncea au luat Atila cetăți vestite: *Argenta* și *Lugdunul* de le-au risipit în urmă.

Érá după ce au înțeles Bolgarii, cari trăia spre Médiă-Nópte și spre Re-sărită pre apa *Volgăi*, de clătirea Hunnilor în părțile ce am pomenit mai sus, pomenitu-s'au și ei cu povățuitorul seü *Derbal* și ântăii au lovit *Dacia*, unde suntem noi acmu, Moldovenii și țera Muntenescă, — de au pustiit descălecarea lui Trajan împăratul; și au fugit Românii cine încotro au putut scăpa, peste munți, la Maramorăș, și Muntenii pre Olt, și s'au aședat Bolgarii pre aice. Érá în anul de la Hristos 454, înțelegând Bolgarii de mórtea lui *Theodosie* împăratului Grecesc, au trecut de aice peste Dunărea, ș'au luat améndoué Mistile ce se chiamă acmu Dobrogea-cea-mare și cea mică, fiind între împărații Grecesci netocmélă de casă; și pre numele lor acele părți le-au numit, *Bolgaria*, care cu acestu nume se chiamă până astă-zi, și singur Bolgarii aceia spun și pomenesc că stremoșii lor au nemernicit pre aice din țerile *Moschicesci*.

Acei Bolgarii aședându-se în țerile de peste Dunărea, au stătit o parte mai mare din *Tracia*, și pre *Zinon* împăratul Grecesc l'au bătut în anul de la Hristos 476, ș'au aprins Țarigradul cu foc de au ars. Érá pre urmă *Anastase* împărat vădend mare nevoie despre Bolgarii, au făcut zid de pėtră, de la *Silivria*, din malul *Mărei-Albe* până la *Marea-Nėgră*, ca se aibă odihnă de Bolgarii de după acel zid. Érá *Tracia* au ramas cu *Odriul* fără apărare, care o au stăpănit Bolgarii; și pre urmă oborind zidul, prăda *Bolgarii* olatele Țarigradului, precum mărturisesce *Cromer* (Cap. VIII) aducend mărturie pre *Pomponie Mela*; și până astă-zi se cunosc une semne de acelu zid, făcut de *Anastase* împăratul Țarigradului, ce l'au lucrat în an 26.

Acestu împărat *Anastase* fu omorât de trăsnet; érá Bolgarii cu domnul lor *Hrum* au prădat țerile Grecesci și le-au stăpănit.

De aice ne întorcem la rîndul istoriei noastre, pentru mai bună deschidere minții cetitorului, lăsând la alții se scrie de némul Bolgarilor, ce se trag tot din *Sarmați*, din *Slovați*, cum am aretat mai sus, unde scrisem némurile, care de unde se trag de după potop, și în lume reșchirate.

Aice vomă mai pomeni pentru Atila, care așpită cu Ungurii în Panonia, cum amă scrisă mai susă.

După ce se rădică craiă Atila ș'aă ales locă de scaună crăiei sële *Sicambria*, unde era *Buda* cea veche, vrënd se așede stăpănia Sciției până la Dunărea Indată puse gîndul se mērgă cu oști asupra Rōmlenilor, luănd soție la crăie pe frate-seă *Bleda*, érá uniă qicū cā l'aă chiămat *Buda*; și pentru prepusurile viclenilor despre alte părți se nu se așite asupra lui, făcu mai mare pre frate-seă pe tōtă *Sciția Europei* seă țera *Tătărăscă*, dāndu-i mare putere. Érá după ce aă mersă cu multe oști, *Atila* trecēnd Dunărea aă prădată olatele *Traciei*, *Macedoniei*, *Iliricul*, de care s'aă pomenitū mai susă. Érá trecēndū *Atila* cu oștile sële în țera *Francescă*, incungiurat-aă cetatea *Avrelia*, în care cetate era Sfântul Anania Episcopul, carele vēdēnd atătea tirăni, ce făcea *Atila* asupra creștinilor, se sui pe zidul cetăței și stupind pre tiranul *Atila*, îndată și se porniră nevarnice ploī, cāt 'l'aă căutată a lăsa cetatea, și s'aă dusă de acolo asupra Rōmului prădānd și ardēnd. Și dobāndind Rōmul, făcut-aă mare cazne și munci pre creștinī; érá fiind acolo Sfântul Picazie, ședēnd de-naintea bisericii cu soră-sa, grăia cātră *Atila*: Pentru ce, *Atilo*, faci gōnă asupra creștinilor, norodul lui *Dumnezeū* cu atăta tirănie? de vreme cā te chiāmă *Biciul* lui *Dumnezeū*, cāci nu pedepsesci pre cei rei și māndri! érá pre cei plecași, carii cadū la piciōre-ți, fie îți dāă agonisitele sële și grumazii, cāci nu-ți ierți, de vreme ce *Dumnezeū* spre cei plecași își întorče mīla! Adu-ți aminte, *Atilo*, cā esci omū! păsesce cā nu ca un omū faci ci ca un balaurū cūplītū, omorī ómenī. Adu-ți aminte cā vrei se mori; și cum cu mānile crunte de sānge nevinovatū vei sta înaintea scaunului lui *Dumnezeū*, la județū? se îți minte cā fără plată pentru nevinovatul sānge nu vei eși de la *Dumnezeū*! Érá qicēndu-le aceste îi tăiă capul unul ce sta acoloa, érá pre soră-sa *Eutropia* vrënd se o apuce, cā era fōrte frumōsă feciōră, 'și-aă și scos ochii cu degetele, qicēnd: Nu va lăsa *Dumnezeū* se privescū spre ucigașul nevinovatului fratelui meū! Și acolo aă omorīt-o și pre ea.

Érá auqind aceste cūplite fapte a Atiliei, s'aă strînsă toți Rōmlenii cu oști, trāgēnd într'ajutor și pre *Theodoric* Craiul Goșilor asupra Atiliei, și pre oștile Rōmului; aă alesū Hatman pre *Aefie*, vestitū omū de resbóie. Înțelegēnd *Atila* cā aă trasū Rōmlenii într'ajutor și pre Goși asupra lui, s'aă sfătuitū cu vrăjitorii sei. Fiind atunce *Atila* în părțile *Galiei* cu oștile sële, adusară-i oștenii lui un sehastru dintr'o peșteră aflată. Atăta gāsīmă scrisă pentru *Atila*.

CAP. XIV.

Aice arată câți ani au trăit pre aceste locuri aședarea Romanilor ce 'i-au aședat Trajan, și câți ani au trecut până la vremea lui Laslău Craiul Unguresc, și pre urmă câți ani au stătut locul pustiū, până la descălecarea lui Dragoși Vodă.

Scrie *Bonfin* istoricul, aducând mărturie pre istoricii mai vechi anume, *Suida* și *Eutropie*, precum : *Aurelian* împăratul Rōmului vedendū că nu vorū sta descălecăturile lui Trajan pre aceste locuri, se fie redicatū pre ōmeni de prin orașe și de prin sate locuitori, și 'i-au mutatū peste Dunărea in Dobrogea. *Ėră Topeltin* scrie precum : *Gaius Cesar* au stătutū împăratū după Trajan; acela se-'i fie mutatū in Dobrogea și atunci și in 454 ani de la Hristos au nebușitū *Goșii* și alte nēmuri peste locurile aceste, cum s'au scrisū mai susū. Făcendū dar socotēla din țilele lui Trajan, ce au adusū pe aceste locuri Rōmleni cândū au supusū pre Daci, in ani de la Hristos 103, până la *Atila*, ce au nebușit cu Tatarii, din cari sunt Ungurii de la *Iuhra*, cum scriū istoricii, ani 401 rēmānū ani 298 se fie trăitū Romanii pe aice descălecați de Trajan ; cum dicū alți istorici, se fie descălecatū Trajan țerile aceste in ani de la Hristos 120 ; și la ani 401 au nebușitū *Atila*, și pre urmă Bolgarii cu povățuitorii lorū ; *ēră* dupe ce s'au pustiitū țerile aceste, uni mutati in Dobrogea, de împărații Rōmului, alții peste munți aședendū-se, pe Oltū, in țera Ardélului, alții in Maramorașū până in țilele lui Laslău craiul Unguresc, cândū s'au descălecatū al doile rēndū țera Moldovei de Dragoși-Vodă, și țera Muntenescă, de Negrul Vodă. Acel craiū au stătutū la crăia Ungurescā in ani de la Hristos 1080 ; *ēră* scoțendū cei 298 de ani ce au trecutū de la Trajan până la *Atila* cândū s'au pustiitū țerile aceste, și mai alesū de Bolgari, cari s'au timplatū in ani de la Hristos 401, făcend socotēla de la *Atila* și de la Bolgari până la Laslău Craiul Unguresc, pe vremea căruia s'au descălecatū al doile rēndū țera, 700 și mai bine de ani au fostū pustii locurile aceste de *descălecătura* cea întēie a lui Trajan împăratul Rōmului. Ce *Goșii* întēiū, apoi Bolgarii au stepănitū locurile aceste până ce s'au mutatū și ei in alte părți de locū, uni peste Dunărea, pe vremea lui Theodosie împăratul Grecesc, cum s'au scrisū mai susū, alții in alte părți, și rēmānendū de totū pustie țera, nelocuindū nici unū nēmū până la Dragoși-Vodă in Moldova și Negru Vodă in țera Muntenescă

CAP. XV.

Pentru descălecarea țerei Leșesci.

Descălecarea țerei Leșesci pe ce vreme și de ce nămă s'au făcută. Fîndu cursul anilor de la Hristos Măntuitorul nostru 508, doi frați anume *Leh* și *Ceh*, din nămul Slovenilor s'au a Sarmaților, ômenî îndrăzneți la vitejie, petrecînd multă vreme în neodihnă și în osteneală, dupe ce vîdură netocmăla între al sei, ce se lucra în Iliric și în Dalmația, unde s'au fostă aședat, cum s'au scrisă mai sus, la rîndul se, — pre ce vreme au fostă eșit Bolgari cu *Derbal* cnezul lor, de cari și pustiirea țărilor acestora s'au făcută; — vîdîndu acei doi frați oștiri așitate între nămul lor, vorovindu-se amîndoi, s'au clătît din Iliric, țera *Arvașilor*, și din Dalmația, de la oștile Slovenesci, care era aședate cu totu nămul Bolgarilor, cercîndu-și locu de traiu într'alte părți de lume. Dîndu-se spre Apusul sôrelui, în părțile Nemțesci, au descălecat și au stăpînit locurile între apa *Visla*, *Alba* și *Vesurgu*, adecă *Veserul*, care este sciut în țera Nemțescă. Dîsupra acestei ape au făcută cetate tare și 'i-au pusă nume *Bremen* s'au *Bri-zemen*, însemnîndu cu acestu nume, cum acolo au descălecată greutatea ostenelelor și neodihnelor s'ele trecute. Și Nemți pînă în vremele de astăzi numescă acel orașu *Bremen*. Și de acolo se pricia și se sfadia cu Nemți pentru hotar și pentru olatele megieșe; și de la o vreme orașele de pe aprôpe și cetățile de bură voie li s'au închinat. Eă unele le-au descălecată ei singuri, și așa *Cehul* s'au aședat pre Dunărea și pre apa *Elba*, unde se chiamă acmu *Bohemia*, că *Cehilor* le dică *Bohemi*; pre urmă au stăpînit pre *Racuzi*, *Lusația*, *Morava*, *Mesus*, dintru unile gonînd pre locuitori, într'altele puînd pre de al sei printre locuitori vechi.

Eă *Léh*, frate-seu, au intrat cu orda sa mai în lăuntru, alegîndu-și locu de traiu mai spre Mădiă-Nôpte, unde este acmu țera *Leșescă*, și pre apa *Vislei*, de unde s'au redicat *Vandalii*, adecă nămul *Sarmaților*, s'au aședat cu orda sa, și pe urmă de la capul *Vislei* pînă la apa *Odera*, spre Mădiă-Nôpte, și spre Reserit au stăpînit *Șlosca*, *Marcgrafstava*, *Pruși*, *Pomeraui*, *Malburgul*, *Lusația*, *Sacsonia* și alte locuri și cnezii, omorînd pre unii din locuitori acelor locuri, pre alții gonîndu-i din moșiile s'ele, pre alții priîmîndu-i la mila sa. Eă unu crăișor Nemțesc au chiamat pre *Leh* la *poedinoc cu vierșun*, (?) se se lovescă numa amîndoi din arme, cine ar birui se remăe stăpînia pe s'ema lui. Și au ucis *Leh* pe acel crăișor și 'i-au stăpînit totă țera lui, unde se chiamă acmu *Pomorsca*. Aflat-au locu între apeunde au descălecată orașe, și au zidit cetate în țera *Leșescă*, căria 'i-au pusă nume *Gnêzdo*, ce se dică *Cuib*; și acolo, din sfatul vrăjitorilor sei, au aședat stema țerei s'ele. Era acolo la acela loc și multe cuiburi de Vultur prin copaci, și au făcut stema țerei Vultur alb, cu aripile s'ele întinse, care și pînă astăzi este pecetea crăiei Leșesci.

Pus-au chipul vulturului și prin stéguri și prin alte semne ostenesce, érá numele lorú de pre *Leh* le díce *Leși* și *Boemilor* le dícemú *Cehi*, de pre numele lui *Ceh*; érá *Poléși* le dícu *Leșilor* de pre locuri și de pre câmpii pustii în țera lorú, unde locuescú ei până astăzi; le dícu *Poléși* adecă câmpeni, că *polea* se chiamă *câmpú*, și pentru că sunt îndrăzneți a se timpina în câmpii, cu neprietinií lor. Așa aretămú descălecarea țerei *Leșesci* de la *Leh*, și *Boemi* de la *Ceh* den vestita vitejia lorú.

CAP. XVI.

Descălecatul al doile a țerei Moldovei la ce velet s'au tēplat.

Cu anevoie este a'í adeveri deplinú, măcarú că multe istorii amú cercat, a țeri-lorú din prejurul țerei nóstre, și Rusesce și Leșesci, fórte de amēnuntul; ce mai aprópe de adevérú amú aflatú, cum: descălecatul țerei de al doile rēndú duple pustiire de Bolgari și de Tatarí, în anii de la zidirea lumii 6860, érá de, la Hristos 1352, pe vremea ce stăpânea țera *Leșescă Vladislav Lochetec* craiú tatál lui *Casimir II*, érá în Țarigrad împărăția *Mihail Paleologul*. Și dovadă punemú de acēsta, că scrie și *Ureche Vornicul*, în *Létopisețul* seú, că doi feciori a lui *Stefan Vodă*, anume *Stefan* și *Petru*, sfădindu-se pentru Domnie aice în țérá, au scos *Petru Vodă* pre frate-seú *Stefan Vodă*, cu ajutor de la unguri, din scaunul țerei, și au fugitú *Stefan-Vodă* la Craiul *Leșescú*, la *Casimir-cel-Mare*, feciorul lui *Vladislav Lochetec*. Deci acel craiú *Casimir*, au crăit anii 33, érá de la *Dragoși Vodă* până la *Stefan Vodă* ce au avut acești doi feciori, cum s'au pomenit, *Petru* și *Stefan*, cum scrie *Ureche Vornicul*, se factú anii 46; ce scoțēnd trei-đeci și trei de anii a lui *Casimir* craiul *Leșescú*, unde názuise *Petru Vodă* se-í dea ajutor se vie în țérá Domnú, remānú anii 13 trecuți. Pe vremea acelui Craiú *Vladislav*, aice la noi era domnú *Roman Vodă*, feciorul lui *Petru Vodă*, nepot lui *Mușat Vodă*; érá ce scrie *Ureche Vornicul* că au fost veletul 6807 la descălecarea țerei cu *Dragoși Vodă*, nu se tocmesce, că încă pe acea vreme era pustie țera *Moldovei*. Érá *Bonfin* isoricul Ungur așa díce de descălecatul țerei de al doile rēnd: în vremea craiului *Unguresc Ludovic* s'au redicat un domn anume *Bogdan*, ce era locuitoriú în *Maramorășú* cu *Romāni*; adunat-au cătră sine pre *Valahii* și au intrat în țérá la moșia sa, de au descălecat, ce o părăsise de megieșia *Tatarilor*. Érá pre urmă vedēnd *Ludovic* că s'au immulțit *Valahii*, ce eșise din *Maramurășú* cu *Bogdan Domnul*, în țérá aice, neputēnd se-í scóțá 'i-au așēdat sub stēpānirea sa, se dea bir crăiei *Unguresci*. Érá *Ureche Vornicul* scrie că au descălecat țera *Dragoși Vodă*. Ce socotimú că póte se fie fost *Dragoși Vodă* fecior a lui *Bogdan* din *Maramorășú*, ce scrie *Bonfin*, istoricul Ungur, că au descălecat țera a doua órá. Se se fie indemnat *Dragoși*, díce, cu ore-căți de al sei din *Maramorășú* și au venitú peste munți în chip de vēnătóre și au gāsítú o fērá, și gonindu-o cu dulái până la apa *Moldova*, și obositá fiind fērá, au

prins-o in apa Moldovei, la locul unde se chiamă *Boureni*. Este o poveste latinăscă de dicu; *nu se pune nume in dar*. Féra acesta ce-i dicu *bour*, póte că au fost *simbru*, și pre numele férei se numesce locul acel *Boureni*; pus-au și la pecetea Domniei țerei *cap de boi*, ce se vede până astăzi.

Eșit-au și mai la câmpu acei vânători și au nemeritu la locul unde este acmu monastirea *Ețcani*, și acolo era prisacă cu stupi, și era la acei stupi un *Rusnecu* anume *Eațco*, și întrebându-l ce om este de trăesce in locu pustiū și cine stepănesce locurile acele, el au spus că este *Rusnecu* din țera *Leșescă* și cum au audit el din bătrâni că ajunge locul până in *Dunărea* și până in *Marea*, și pe *Nistru* in susu până unde se incepe țera *Leșescă*. Și pre numele lui *Eațco* se chiamă *Ețcani*, érá apei Moldovei, unde au ucis féra, cum s'au pomenit mai sus, pre numele unei țince ce o chiamă *Molda*, care de multă gónă ajungend la apa unde au ucis féra, au crăpat de apă, limbind multă, și s'au numit *Moldova* apa *Moldovei* pre numele *Moldei*.

Vedend *Dragoși* cu de al sei locuri bune și desfătate cu câmpii, cu păduri, cu ape bune, s'au sfătuit că-i locu bunu de traiul lor; și intorcendu-se in *Maramorăși* luatu-și-au casele și au eșitu cu toți din *Maramorăși* ș'au venit de s'au aședatú aice in țera, unde se chiamă până astăzi câmpii lui *Dragoși*. Și fiind *Dragoși* mai de cinste intre alți *Nemeși*, *Domni* și *Capiteni*, l'au redicatu cu toții se le fie *Domn*, și i-au distu *Dragoși Vodă*. (Este in țera *Ungurésca* o boerie de se chiama *Vaida*). Și așa s'au aședatú, viind și alți *Moroșeni* pre unde le-au plăcutu locul, pe subt munte: *Români*, *Sași* și *Unguri*. *Sucéva* tîrgul l'au descălecatu n'isce *cojocar*; *Soci* ce chiamă *Unguresce* *cojocar*; érá *Sucéva*, *cojocărie*. Așiderea și tîrgul *Baia* l'au descălecatu nisce olari *Sași*: *Olărie* săsescse se chiamă *Baia*.

Așiderea și *Eațco* vedend că au venit de s'au aședatú *Dragoși Vodă* cu ómeni din țera *Ungurésca*, mers-au și el in țera *Leșescă* de au chiamat *Leși* de al sei, și au venit de s'au aședatú pe lîngă apa *Sucévei* in sus; și cu vreme s'au strînsu mulțime de au implutú locul: *Români* in jos până in *Dunărea* și *Sași*; érá *Leși* in sus până in hotarul țerei *Leșesci*, din munte până in *Nistru* și in jos până la cetatea *Alba* și la *Chilia*, după vechi hotarele *Daciei* și a descălecării lui *Trajan*, cum s'au pomenit mai sus la rîndul seú. Și așa aretându-se Descălecarea țerei a doua órá de *Dragoși Vodă*, in anii cum s'au scrisu mai sus, 6860, eșitu din *Maramorăși*, ne vine rîndul a scrie de domnia lui *Dragoși-Vodă*, ce au fost ántéiu *Domn* țerei, apoi mergend pre rînd scriind și viața altor *Domni*.

Sfêrșitul cărții de Descălecatul de'ntéiu a Moldovei,
de

NICOLAE COSTIN.

FRAGMENTU

DINTR'O CRONICĂ PRE SCURTŢ A ROMĂNILORŢ,

ATRIBUITĂ LUI

SPĂTARULŢ MILESCU

CRONICA PRE SCURTĂ A ROMANILOR

Pre alte țări toate câte era împrejurul lor supusesese. Pre unii cu arma, pre alții cu grăza numai puterii lor, că atâta sluja și într'acele vremi norocul izbăndei lor, câtă nici o țară, nici un pământ au putut sta împotriva lor, dice Ioan Șleidan, în cărțica ce istoresce pe scurtă, de 4 monarhi ale lumii ce au fost, că romana monarhie și putere (care a stătu mai mare, mai tare și mai multă de câtă toate al-l'alte), atâtea numai n'au luat și n'au supus țări câte n'au vrut, și atâtea 'i-au scăpat la câte n'au vrut se mergă. Inșă cui este pofta, citescă pe Titu-Liviu Padovanul, carele de 'nceput al Romanilor și foarte de amăruntul scrie, și de acolo lesne pôte cunoșce fiesce carele, câtă împărăție și până în câtă putere au fost ajunsu Romanii. Și acesta este de creșut, pentru că și biserica noastră de Octavie Augustu Cesaru împăratul Romanilor mărturisește, potrivit monarhia lui pre pământ, cum a lui Hristos; cela monarhindu, mulțimea stăpânirii omenilor s'au potolit; Hristos luându chipu omenescu, mulțimea dumnezeirii idolilor 'au zdrobit, ș. c. l. Precum se vede la tropariul de la nașcerea Domnului la Slava de la vecernie.

Acești dară împărați, vrându să supuie și să biruiască și pe acestu pământ cu locuitorii sei cari era atuncea, în totu chipul silea și de multe ori oști mari și grele au trimisu asupra lor, cari mai de multe ori mai biruite decât biruindu s'au întorsu, precum și când Cesar Augustu, trimițendu asupra lor o dată 80,000 de ostași, d'abia marginile Dunării le păzea; cari dupre acea Dacii și Getii, adăogându-și oștea (până la 200,000 de omeni, dicu că au făcutu), și trecendu Dunărea, biruințele romanei Impărați foarte greu și rău cu focu, cu feru și cu robia le au stricat, atunci craiu lor fiindu Birebisca (Boerebiste). Și Bonfinie scrie și acesta: nici cum Romanilor nu sta bine, și grijă încă avendu de acei nedomoliți omeni, nu se odihnea nici îi uita ca în lungă odihnă și în lină pace să se afe, nici să se obraznicescă în biruințele lor în ce 'i lăsa, măcar de și lega câte o dată cu ei pacea pentru că și vecinii le era, de vreme ce (cum s'au și mai disu), toate împrejururile lor luate și biruite de Romanii era, dar încă și pentru ori-care pricină mică se și scornia oști unii spre alții pornindu.

Trajanu Ulpie puindu-se împăratu Romanilor a supusu Dacia desăvârșitu.

Acesta dară mulțime de ani trăgendu-se și așa lucrurile lor învrăstându-se întru dinșii, până în vremile ce stătu împăratul Romanilor Ulpie Traianu, carele se trăgea de neam spaniol, încependu a împărați de vârstă fiind de ani 42, la anul de la nașcerea fecioarei, cum dice Carion în cronica lui, 128. Om înțeleptu de almintrelea, fiind învățat mare, cu sfat în toate și foarte dreptu (câtă și acesta au făcutu, dicu istoriile, cum că puindu-l împăratu și chia-

mândă pre cel d'ânteiu al pretoriului, 'i-au dată sabiă dîcîndu-i: «pentru mine slujește-o până dreptele facă, iară nedreptele de voiă face, improtiva mea tu o întorče»; și cu inimă mare, mai virtosă într'ale oștilorî lucruri. Acesta dară altă cevași mai pe de supra, decâtă cel ce făcuse mai 'nainte vreme, și de acéță țără gîndindă și socotindă într'altă chipă, și ale sale gătiri de răsboiă își tocmia; și nu prea mulți ani de împărăția lui trecîndă, deci cu mari greimî de oști și cu nespasă putere s'au sculată a oști într'aceste părți. Cătă dară va fi fostă puterea lui atuncea și cu cătă mulțime de ómenî va fi ămblată, cătă au umblat și au supusă părți alelu mîi, putem-ne-însă cu mare mirare și domiri câte cevași, că étă vrîndă pre lîngă acele oștiri ale lui și lucruri mari, ce apucase și făcea ca să-i rămăe și in fapte slavă și pomenire dóră și minune la ómenî in veci rămăindu-l. Pe unde mergea, drumuri mari de pîtră și șanțuri gróznice trăgea pe unde și ămbla, precum și până astă-đi se vedă și la noi aici in țără, căroră încă *troianuri* le dîcemă, rămăindă de atuncea de in omă in omă acel nume, carele se trage și până astăđi, măcară că fórte puținî sunt carî se șcie, dreptă ce le dîcă troianuri? iar acesta este adevărul, că de oștirea celui mare împărată, Trajană Ulpie, sunt rădicate, și nu numai aici ci și printr'alte țere așa au făcută cum s'au đisă, pentru ca să rămăie neamului omenescă pomenire de mari și de puternice faptele lui. Iar de va fi și altă cineva făcută ca acelea, din Romanîi voivođi s'au împărați mai 'nainte vreme, cum și póte fi făcută, (că toți puternicîi stăpănitóri ca acelea nevoiescă a lăsa pe urmă, de mari faptele lorî pomenire), aceea nu o șciă, pentru că de la acestă împărată încóce asemenea acelora ne mai făcîndu-se, nici a se mai pomeni vedemă, unde rămăne de voră fi făcută și alții; iară pe numele acestuia au rămasă de a se numi și a se pomeni într'acestași chipă.

Așa deci Trajană acesta începîndă răsboiul ănteiă cu Daciă, 16 ani scrie Carion că s'au trasă, într'acele vremi crăindă pe aici Decebal, carele era fórte omă vitéză și meșteră la ale răsboielorî (precum și Dion îl scrie in istoria vieței lui Trajană ce face) și bogată și mulțime de ómenî avea, precum prea lesne este a socoti și a crede neșcine că așa va fi fostă, de vreme ce afară dintr'altă vreme trecută mai de înainte, câte răsboie grele și bătăi săngeróse făcuse între dînșii, care Decebal și in vremile ce împărăția Domițiană la Romanî, la anulă de la învierea Domnului 99, cu mare putere s'au sculată improtiva loră și nu puțină rele și stricăciunî au simțită ținuturile Romaniloră de dînșulă; apoi deci 16 ani neprestană cu o împărăție mare și puternică ca aceea a Romaniloră, cum se pomenesce, cătă putere și cătă avuție au trebu-ită să aibă de au putută sta atăta improtivă și a răbda?

Însă in cea de apoi, vedîndă Trajană că in lungă se trage acel răsboiă, și gîndindă că multe se potă întembla dintr'acea zăbavă (mutătoră fórte tuturoră acestora fiindă norocul), el însuși cu tótă romana putere-l s'au sculată de au venită, și viindă până la marginea Dunării, din josă de Kladova, s'au apucată a face podul de pîtră stătătoră peste Dunăre, căruia și până astă-đi și din cóce de Dunăre și din colo i se vedă marginile și începăturile cum au fostă și dreptă ce locă au fostă, mai vedîndu-se, dîcă, când scade apa la miđlocă, și alte colțuri ca nișce picíore de zidă, lăngă care podă este și cetatea

Severinul, dincóce mai susú óre-și ce, care era făcută de Severú împăratú, multú încóce mai pe urmă decâtú Trajanú împărățindú acela, cum ȑice Carion, la anulú dela Hs: 213, însă acuma spartă și multú vechie se vede.

Acel podú mare minune și mare lucru aú fostú, și aevea semnú e de nespusa-í putere, ce aú avutú acea împărăție; de care podú mulți istorescú și mulți între alte minuni ce se vede íl număra, și de meșteșugul lui cum l'aú făcutú și de altele câte de multe aú trebuitú până a'l face; iară de cheltuială cu câtú s'aú făcutú este necređutú de a se și spune, ȑicú scriitorii de acestú minunatú podú, și alții mulți scriú. Iară și Ioan Țetu, in partea istoriilorú lui, puținú mai pe largú și făptura lui cum aú fostú spune, și căđutele laude íl dă; însă și Dion care istorește ale lui Trajanú tóte, mai pre largú de acestú podú scrie așa; cuvintele lui acestea sunt: «După acestea, Trajan «podul de petró peste Dunăre a se face aú grijuitú, care tóte al-alte ale lui «faceri mari departe le-aú întrecutú ale aceluí podú. Sta totú de patru laturí «cioplite petre picióarele, a cărora nălțimea de 150 de picióre este, fără teme- «liele lorú, lățimea-le de 60 de picióre coprinde, și de la unulú până la altul «sunt depărtate picióre 170, și coprinse de la unul până la altul cu colaci.» Acum dară câtú va fi fostú de lungú și ce podú va fi fostú, socotéscă cine poftesce și este grijulivú ca la acestea a ști. Aflatu-s'aú in Ardeal (póte fi dusă de acolo), și o peatră care aú fostú la capul aceluí podú pusă și scrisă de acestú podú (adică despre acestú podú) cu aceste slove latinești:

.....
.....
.....

Care va se ȑică:

- «Provedința lui Augustú, adevăratul Pontifecs.
- «Puterea romană ce nu spune sub jugú?
- «Iată se răpescce și Dunărea.»

Acestú podú și in banii aceluí împăratú Ulpie Trajan se punea, de o parte de monetă bătea chipul lui, și de ceea-l-altă parte tipărea podul cu aceste slove și ȑise:

.....
.....

Care așa tilcuescú și ȑice:

- «Sfatul și norodul romanú, prea bunul Domnú acesta aú grijuitú a tipări intru pomenirea «minunatului podú. iproci.»

Care și până astă-ȑi într'acea monetă (adecă-te într'acei bani) se vede, vréndú in totú chipul acela se lase pomenire nemórtă de mari faptele lui.

Așa deci făcéndú podul, aú trecutú și elú pre dînsul in acéstă parte. Se vede că nici câtú aú ședutú el acolo zăbovindú până a se face podul, că lucrurile resboiului se afla in odihnă și in lene, ce dese bătēi cu vrăjmașii sel făcea, și prăđi, arsuri și alte rele pre in totú locul se vedea. Decebal încă nu într'unú locú ședea, nici fără de mare grijă se afla, ce și el cu tóte puterile câte avea, și tare se apăra și de multe ori și izblindea; ce nici o potrivire, nice o asemenare avéndú Crăia lui cătră împărăția romană, el din ȑi in

di totu mai slăbea, că nici cu nice una d'a tocma era (in nimică nu era egal) ca până in sevrșitū să se pôtă bate și se pôtă sta împotrivă-î.

Aceste decî și el cunoscëndū tocmai atunce mai bine, dîcū cum că aū trāmisū de cāte-va orî la împēratul Trajan ca să se împace cum și alte dāți făcuse, și și tōtă biruința se o închine împērației lui, puindū armele lui josū, și dare să lege și și pre toți robii romanî căți avea prinși se-î slobódă (că mulți avea ci și din ómenî mari prinși robî). Iară nici cum n'aū vrutū se-î primescă atuncea acele cereri și făgăduințe, dîcëndū că nu numai atunci ambla se înșele și se adórmă împērația, îngrozindu-se de dēnsa, ce și alte dāți de multe orî ca acelea aū și ispitit și aū și făcutū; iară apoi de nici una nu s'aū ținutū. Pentru că dîcea că și alte dāți așa făcuse, biruindu-se de Romanî, și cădëndū la pace și tari legături cu ei legāndū, apoi numai cum găsea cātū puțină vreme, atuncea numai decātū împotriva lorū se scula.

Scrie Zonara in viēța lui Trajanū in tomul al duoilea, că și altă dată aū oștitū Traian împotriva lui, și prea tare și gróznîcū rēșboiū aū avutū cu el, atāta cātū măcar că Romanii aū biruitū și mulțime de vrājmași aū omorītū, iară și din trānșii încă atāția aū fostū de răniți intr'acel rēșboiū, cātū nu mai avēndū cārpe bărbierii de a lega rane, și aūdindū împēratul, însuși ale lui haine nu 'și aū cruțatū, ce le aū datū de-î lega, și cetățile cu destulă ostēnlă 'î le lua. Inșă vēdëndū Decebal că și de scaunul crăiei lui să apropie, atuncea aū trimisū soli de pace la Trajan cu multă rugă, făgăduindū că și armele și meșteșugurile cu care bătea cetāți și rēșbóe, și pre meșterii aceia se-î dea, și apoi și ce va pofti el se facă; și așa viindū și el însuși la împēratul, la pāmēntū plecāndu-se s'aū închinatū împēratului. Așa decî in Italia Trajan întorcēndu-se, solii lui Decebal cu dīnsul 'î aū adusū, pre cariî înaintea a totū sfatului ducēndu-î, armele lorū acolo 'și aū lepădatū, și mânia stringēndu-și in chipul robilorū, multū și cu multe cuvinte s'aū rugatū, și așa pacea făcēndu-și, iar le aū datū armele și s'aū dusū.

Inșă Decebal nu prea multū trecēndū, érá de noue viclenii se apucă, tocmelele și legăturile silindū și stricāndū; inșă cunoscëndū el că n'are d'a tocma (egale) puteri de față ca se se bată, aū începutū cu ascunsū vicleșugū pe Trajan se omóre, că de el fórte se temea și se îngrozia, cunoscēndu-lū mare și tare oștașū. Intr'acesta chipū dară aū începutū: șciindū el că de acel împēratū lesne se apropie omul și cine va grăiește cu dīnsul, el aū aflatū ómenî ca aceia cariî se dîcă că aū fugitū, și apropiindu-se de el, se-î grăiescă, și de vorū putea se'l omóre. Așa dară mergēndū, dintr'aceia unul s'aū cunoscutū cum āmbli apropiindu-se de împēratul cu vicleșugū. Așa decî prinđēndu-î și dāndu-î strīnsóre aū mărturisitū lucrul și cum 'î aū trimisū Decebal iproci.

Atuncea decî adoară (a dua órá) sculāndu-se Trajan cu mai mare multū decātū āntēiū putere ca se 'l întērce de tóte acele nestāmpārări și vicleșuguri ale lui, aū mersū asupra lui și s'aū jurat (dîcū) că până nu va desrādācina și pe el și pe totū acel rodū de ómenî, nu se va lāsa, cum in cea de apoi aū și făcutū,

Inșă Romanii temēndu-se și de aceea așa aū făcutū, așa adicāte ca nu cum-vași vr'o dată cānd arū începe a scādea și a se mai pleca împērația lorū, ei

afându vreme, ca niște nedomoliți și nedomestici vrăjmași, pururea nevindecați către romani, ar fi făcutu răscumpărare tuturor cătora au pățitu de la dinșii, și ei ar fi silitu nu numai a surpa de totu împărăția romană, ci și numele romanu se-l stingă și se-l pérđă duple fața pământulu, cum și alții au silitu multu a face, ci n'au nemeritu.

Acestea dară împărăția socotind și sfātuind aceea mai timpuriu ei a o face decâtu alții, la cale puse se o facă, precum au făcutu și in vremile cele ce împărății monarhi încă la Roma nu era; ci numai ales-au boerime, și capelele cele mari ocărnuia împărăția (carii au ținutu așa duple uciderea craiulu Secstus Tarcvinie, celui ce 'i dăcea și Trufașul, carele au călcatu casa Lucretiei, romanei cei cinstite și înțelepte).

Multă mulțime de ani până la Iulie Cesaru, fiindu atunci dară voevodu oștilor romane Scipion Africanul, acolo in Africa mergendu, de unde și numele-l Africanu au remasu, și biruindu cu mare putere domnia și țaria Cartagenilor (ce înfloreă și ea atuncea cu multe bunătăți). Insa Romanii din fața pământulu și marea cetate aceea au sfărămatu, și totă biruința lor au risipitu. Așa Numanțiu, cetății mari și frumoșe in Spania Scipion Emiliu, și minunatulu pre atunci Corintul in Elada Mucie, au făcutu, din temelie sfărămându-le, și risipindu-le, pentru că supuse fiindu lor, ele se viclenia și ucidea pre Romani; și altora ca acelora așa au făcutu, măcaru că Romanii acilea mai multu ca să dea grôză și spaimă vrăjmașilor și supușilor lor celor neascultători le făcea; căci într'altu chipu acea împărăție forte au stătuțu diréptă și milostivă, și era privighietore in tote cele cuvioșe și drepte, mai multu decâtu tote alalte monarhi și stăpâniri câtu au stătuțu in lume și până astă-đi stau, precum tote istoriile câte scriu de dinșii pre largu aréță. Afară dicu duple ce au eșitu Samodrații împărății, au mai bine tiranii, cum le dicu, că apoi ei apucându împărăția și vrându fieșce carele a împărății cum 'i va fi voia, nu duple cum legile și obiceiurile lor era puse. Atuncea deci unii dintr'inșii nu domni séu ómeni se paru că au fostu, ci mai răi și mai cruđi de câtu férele cele nedumesticite și mâniașe, și decâtu aspidel și vasiliscii cei otrăviți și veninați, cum au fostu Caie Caligula, Domiție Neron, Domițian, Dioclitian și alții ca ei mulți, și nu numai la dinșii au fostu ca aceia ce și la alte némuri și domni, precum și până astă-đi unde și unde nu lipsescu de a nu fi de acei cruđi tigr și veninați balauri, stirpitori și terata fiindu din némul omenescu iar nu rod omenescu.

Așa dară sculându-se Trajan cu totă puterea-l și in mai înăuntru țării intrându o dată și altă dată, mare și tare răsboiu cu Decebal avendu, nu puțină vârsare de sânge dintr'amendoue părțile s'au făcutu. In cea de apoi însă, Decebal biruindu-se au fugitu, trăgându-se către Beligradu Ardealulu, căci acolo era și scaunul crăiei. Ci nici acolo nu s'a pututu mântui, că iată óstea romană trecendu munții Carpați (că așa acești munți toțiarii curmăză țera acésta de către Ardeal se chiamă, duple cum scriu Geografii), și acolo ardendu și sfărămându, nici acel Decebal au mai pututu scăpa; ci pre el prindendu-l, dicu cum se-l fie omoritu, alți dicu cum el însuși se-și fie făcutu mórte, du-

pre atâtea nenorociri ce i se întâmplase și vedea că totu și cu totul se perde, și cum că totu va căde în mâna lor pre urmă, ci viu să nu fie.

Atunci deci începându mai virtos și cu d'adinsul a cerca și avuțiile lui, dicu cum multă sumă și mare bogăție să se fie aflatu acolo în cămările palatelor lui; și multe și ascunse dicu că au fostu, care le au descoperitu și le au ivitu unul dintr'ai lui omeni, pentru că forte ascunse le tinu. Acestu fel de meșteșug d'a le ascunde barbarul aflându, adevă-te, dicu, că acolo în apa ce trecea pre lingă palate, abătându întâi apa de a cura printr'altu locu, mare forte gropă făcându, și cu lespezi pardosindu-o și pre d'asupra bine tocmindu-o, și acolo multu forte într'insa auru, argintu și alte scule ce șcia că de apă nu se strică punu, care ascundetore forte cu nevoie era să se afle, mai virtos că nimeni nu o șcia; pentru că când o au făcutu, robu au dustu de o au săpatu, și apoi pre toți aceia au pusu de 'i au omoritu ca să nu iasă cuvântu și acé taină la nimeni afară. Ci iată că nici o taină, nici o ascundetore lumescă, duple nemircinosu cuvântu domnului, la Luca 8, nu e, care să nu se afle și la iveală se nu iasă. Alții dicu că le au ivitu acelea și le au spusu unu boieru mare romanu ce în mulți ani l'au fostu fiindu acel Decebal acolo robu. Acesta dară pôte fi, că domiritu și mare omu fiindu, și ca acele multu va fi iscoditu, ca se șcie și se pôtă cunoșce, până în câtă putere avea acea crăie de se punea așa tare improtiva romanei împărății de a se lupta și de a se apăra. Deci și acelea spuindu-le și aflându-le, le au luat romani și câte au cunoscutu că ar fi fostu de zăticnela loru tote au stricatu și le au dărâmatu.

Așa deci Trajan supuindu și desevărsitu domolindu totă Dacia, și socotindu ca s'o tocmescă într'acel chipu de la care se nu mai aibă alte turburări nici să le mai viă alte griji, au poruncitu de prin prejururile biruințelor sale de au adusu romani locuitori de s'au aședatu aici, și dintr'a sa ôste au lăsatu câtu au trebuitu de a'i lăsa, ca să se așede aici rămâindu locuitori acestor țeri, cari și până astă-zi se tragă, cum vomu arăta, dintr'aceia.

Însă nu că dóră din Daci nici unul n'au mai rămasu, câtu pustiindu-se de totu și ne mai rămâindu nimeni cine au locuitu aceste pământuri au pus Trajan și au aședatu romani, ce numai a lor crăie se nu mai fie, nici capete dintr'înșii poruncitori se nu rămăie, nici al lor nume de stăpânire se nu se audă ci numai de romanu. Iar și din ei alții au mai rămasu, că iată și Licinie de nămu Dacu se trage, cum scriu mulți, însă de proști omeni era; iar mai apoi la Roma mergendu și la mari omeni slujindu, fiindu pôte și omu de slujbă, așa au ajunsu de mare câtu și pre Costanția, sora lui Constandin împăratu, cel Mare, au luat, pre carele și omu împărăției l'au făcutu, și improtiva lui Macsimin tiranului l'a trimis cu ôste, și la Tarsu l'a biruit. Însă nici din peptul acestui Licinie au lipsitu tirania, că și către alții crudu era iară către creștinii nesăfiosu gonitoru și muncitoru.

Însă Marele Constantin nu l'a lăsat așa; ci împreună cu fiu-seu Crispu, cu mare ôste improtiva-l au mersu, că și el cu ôste eșindu-le înainte, la Odreiu avendu mare războiu, l'a biruit forte pe Licinie. Fugindu deci el în Bitinia, iar începe a strînge ôste; însă vedendu că nu-l va merge, trâmite pre soția sa

la frate-seu Constandin de 'l face pace și 'l iartă vieța, însă cu această toc-melă, ca fără dregătoria se ședă se se odihnescă, la Solon dându-l locu. Iar el reu fiindu învățat și neastempăratu în rele, trecendū câte-va vreme iar începé a se mișca spre turburări și a 'și stringe ómeni asemenea lui. Însă al lui Constantin ostași, fiindu la Solon păzitori, acolo l'au ucisū și au stinsū și pre acel tiranū ca pre Dioclitianū, Macsentie și Macsiminū, curățindū lumea de imputeciunea tiranielorū ș. c. l. Acestū dară Licinie, cum disemū, au fostū de fel Dacū; se vede că fôrte puțin remăsese (dicū istoriile) de atâta amarū de ani, ce într'înși atâtea grele oști și nespūsă mulțime de vrăjmași au stătutū și au bulucitū, pre cari cu sabiă și cu focū 'l au stinsū. Și încă din câți și remăsese, cum s'a disū, dóră cu vieța numai ce era, că încă totū subtū nemilostiviū ostași se mistuise și se topise.

Așa dar Trajan a aședatū locuitorī romanī in Dacia, cum toți istoriciī ade-veréză, și a avea și până astă-đi in Ardeal, in multe locuri, se vedū in petre scrise, epigramate și altele in numele lui cum și la Clujū, dice Gulielm și Ioan Blaū, in noul Atlas, că de asupra unei porți acéstă epigramă a lui Trajan se vede scrisă (însă latinește)

Și de aici apoi Trajan sculându-se s'a dusū in părțile Răsăritului cu a doa mare oștire, unde Armenia tótă au luatū și Asiria, până și din Arvile partea au supusū.

De Dacia pe scurtū aicea iară voiū mai arăta, cum dicū că au fostū de mare și cu ce părți s'au hotăritū.

Filip Cloverie geograful și pe Dacia scriindū dice: Dacia pe dincolo de Dunăre se hotărește cu Mesil (adecă cu Sirbil ș. c. l.) Daciū însă, dicea, némū schiticū este, crudū, vrășmașū și barbarū, iar țera aceea Dacia, despre Mădă-nópte se hotărește (până la unū locū va se dică) cu munții Carpați și cu apa Prutului (adecăte despre țera Leșescă se cotește); despre Răsăritū, iar dice, cu Prutul se hotărește și cu Dunărea. Ce aici acestū geografū se vedesce că fôrte greșesce, pentru că câtū-vași scurtéză din câtū au ținutū și ei atuncea, de vreme ce nu până in Prutū, și până astă-đi se vedū ținuturile, ci până in Nistru de nu și in Nipru, cum mai susū s'au semnatū, dintru a lui Bonfinie istorie, că între Nipru care dă in Marea Negră, se coprindea Getil ș. c. l. Ce mai bine este și mai cu socotélă se se dică că de către Răsăritū se țătarește cu Niprul au cu Nistrul măcară, adecăte despre Voia și despre Crimū. Iară de au greșitū Cloverie și de acésta ca și de altele multe, nu este a ne minuna nici atătū a 'l huli, căci și de acésta arătat-amū pricina mai susū din ce vine; adecăte, pentru că acești scriitori, cari scriū mai tóte și de tótă lumea câtă până astă-đi ca cunoscută este, n'au ămblatū sē vadă ei însi cele de care scriū, care nici cu puțință este cuivași in lume se pótă ămbla tótă lumea, și tóte așa pe amăruntul să le pótă vedea și ști, câtū nici într'una nici se gre-

șescă nici se cadă. Ce dară aceștia mai multă auîndu-le de la alții ce ambliă, unii într'o parte alții într'alta, unii cu neguțătorii, alții ca se vadă numai lumea, întreabă și scriu ale lumii locurile, orașele, apele, munții, némurile, obiceiurile, legile lor, rîda acelor pămînturi ce dau, ce lucruri se află, și ca acestea de tôte. Deci ca acelea de la unii într'unu chipu, de la alții într'altu chipu, duple pîrerile ômenilor cum suntu alegîndu-le, și lăudîndu-le lui încă ce 'i este pîrerea că ar fi mai adevêrul, dîce și scrie. Deci, care este bine și dréptă ea stă așa nemișcată; iară carea greșită și smintită este, trebuie cei ce mai bine voru ști de acel lucru să îndrepteze și să dirégă.

Însă de cătră Mădă-qi, Dacia se hotărește cu Dunărea, și de către apussu, dîce Filipu, cu apa ce se chiamă Patisul, întru care hotare coprinde-se astă-qi dîce, partea a țerei Ungurești; mai dis-au și Ardealul și Valahia (adecâte țera acésta) și Moldova; însă *Valahia*, acești geografi, și mai toți istoricii căți scriu de aceste țeri, diceau și Moldovei și cestia; apoi o împarte în doué, una de susu alta de josu îi dîcu. Le dîcu și mai mare și mai mică: cea de susu, adecâte și mai mare Moldova, cea de josu și mai mică, țera acésta *muntenéscă* numîndu, cum mai dîcu mai mulți așa; că romănéscă numai locuitorii ei o chiamă, și dóră încă unii din Ardelenii români, pentru că aceia și aceștia numai când se întreabă ce este? ei răspund, *Românû*; iar Moldovenii se osibescu de se răspund, *Moldoveni*; se vede că și ei suntu de unu némû și de unu rodû cu cestia, cum mai 'nainte mai pre largu vomu arêta cu mărturiile multora.

După ce au aședatû Trajanû pre Romanii în Dacia, cum s'au ținutû și până când totu așa au stătutû.

Trajan Ulpie aședîndu deci Romanii locuitorii aici și puîndu capete și cărmuitorii romani tôtei Dacii (însă nu craiû ci numai voievođi, precum și printr-alte țeri supuse ale lor era, dupe crăie ținutû mai micu făcîndu) s'au întorsu, și iară la Dunăre vindu acolo de ceea parte a făcutu Nicopoia, precum și alți istorescû, și Bonfinie într'a treia decadă, a aduoa cărți a lui, carele scrie: Nicopoi doué sunt, una mare alta mică se chiamă; cea mare dincolo de Dunăre, cea mică dincóce: și cea mare Trajan, cea mică Adrian au ziditû, în poménirea supunerii acestorû țere (se vede și Bonfinie dintr'altorû scriitorii dîse, dîce și el.) Însă și acel Adrian, ce se dîce că a făcutu și el cea mai mică Nicopoe carea, duple dîsele acestorû istorici, îmi pare se fie ce 'i dîcu astă-qi, *Turnul*, carele dincóce de Dunăre împotriva Nicopoei este; acela dară era nepotû lui Trajan de nepotû, căruia așa era numele: *Publie Elie Adrian*, carele dupe Trajan el au stătutû împêratû. Ci dară de cređutû este că vrîndu ale unchiu-seu fapte și lucruri se le mai întărescă încă și se le păzescă, și acea Nicopoe au făcutu, și altele au întăritû și au ținutû pe multe locuri; și la Roma cum se vede, omû forțe învêțatû, înțeleptû, bunû și ostașu mare era, precum și în vieța acestui împêratû, căți o scriu, se vede pe largu cum au fostu de vrednicu și de mare.

De acolo apoi sculându-se Trajan iar cu mare putere către părțile Răsăritului s'au dus, precum puțin mai sus am semnat; unde și pre Armeni și pre Parți până la Arville au supus. De acolo iară câtvași trecându, iarăși gătindu-se bine de oștire, au mersu către Asiria, împotriva Ovreurilor cari ridicase capu împotriva Romanilor ce se afla la Egiptu, la Kirini și la Kipru, cari dicu că au fostu ucisu ovreii până la 40,000 de omeni, și nu numai atât au făcutu, ce și carnea ucișilor au mâncat, și cu sângele lor pre obrazu s'au unsu. Acésta dară crudă și vrăjmașă obrăznicia și cutezare a Ovreurilor, a făcutu pre Trajan de cu mare putere au mersu asupra lor, ca să potolască acea răzmiriță și se 'l pedepsască.

Miră-se însă mulți de acea sculare a Ovreurilor și grozăvie ce făcuse și Romanilor și creștinilor, cătora se aflase atunci într'acele părți, de 'l ucisese așa, ce îndrăznire și nesfială se fă fostu? că iată de la Titu-Vespasian, dintr'al doilea an al împărăției lui, până la 18 ani al lui Traian ce era atunci, numai ce trecuse ani 34, și nu se dumirea nici 'și aducea aminte ce pățise; că atunci el iară sculându-se și ridicându capu, au mersu asupra lor acel împăratu Titu, fiindu dela Hs: ani 72, și ocolindu Ierusalimul, și cetatea o au sfărmatu, și bășerica cea mare ce avea atunci ovreii o au ars și o au stricat, și au tăiatu atunci Romanii mai mulți de trei sute de mi de Ovrei, cum pe largu istoriile dovedesc. Ce dară Ovrei cu acea nu se îndestulise, ce și în scurtă vreme aceea iară ca acelea scornise și făcuse, cum mai sus s'a spus: ci pôte fi, cum dice și Carion în cronica lui în viața lui Vespasian, unde mai pe largu ceva acestea istorește: că fiindu de la Dumnezeu se pață cel ce sunt vrăjmașii lui, cum era el lui Hs: domnul și Dumnezeuul nostru, acestea spre peirea lor le întărta și le făcea, ca să se rescumpere desăvârșitu sângele cel nevinovat a Spășitorului lumii, ce pe cruce 'lu au versatu nelegiuiri ovrei.

Intr'acelea deci gătindu-se Trajan și spre aceia vrându a se porni să meargă, bóla idropiei viindu-l, și până la Cilicia mergendu, acolo au muritu, împărățind ani 19 și șese luni.

Aceste trei mai mari oștiri făcendu el câtu au împărățitu, adecâte a Dacilor, cum s'a spus, a Armenilor, a Parților, și acésta a Ovreurilor de aru fi mai trăitu aru fi seversitu, afară din altele multe ce mai mic le socotea, și afară din câte încă mai 'nainte de a fi împăratu, nenumărate resboie ce au făcutu, tramițendu-se încolo și încolo Hatmanu mare au sardariu, cum 'l dicem și mai 'nainte și împărățind Nerva cel bun, dreptu, și milostivu împăratu și către creștini blându, și făcătoriu de bine, carele pre Trajan, după dînsul a împărăti, el l' au alesu și l'au lăsat în scaun.

Însă mórtea lui Trajan au zăticnit atunci ore-și ce vremea de au mai zăbovită acea oștire până a merge la Ovrei, iară nu că dórá au ramas lucrurile așa lăstate și îngăduială s'a datu acelor vicleni Ovrei, ca deprindendu-se cu d'acelea se rămăie în năravu.

Ci iată *Eliu Adrian*, nepotul de nepotu al lui Trajan, cum s'au spus, stându după dînsulu împăratu. Și trecendu oreș-ce vreme până a' și tocni altele ale împărăției, fiindu prospetu împăratu, că era destule turburate atunci, mai

virtosă în Asiria, începute încă de Trajan, unchiu-său fiind; deci numai de-câtă spre acel război s'aşa gătită. Se vede că dăcă până a merge el încă acolo însuşi, din Britania chiamându pre un Iulie Severă voevodă, ostaşă forte şi vrednică, 'l a' trimisă în Siria ca să mai potolască acea turburare şi gâlcăvă ovreiască, ce nici acela n'a cutezată bătaie mare se facă cu acei prea îndrăzneţi tîlhari, ci a' lungit războiul, între care vreme puterile Ovreură se mai întărise.

Aşa deci apoi, Adrian mergendu în Siria cu mare şi tare gătire, luându multe alte coştaie şi stricându-le, apoi a mersu de a ocolit cetatea care i dăcea Veturonă, trei ani şi şase luni bătendu-o, fiindu tare ni cu mulţime de omeni păzită, cum dăce Carion. Acolo mulţi deci în bătaie perindu, şi mai mulţi de fôme şi de ciomă murindu, cu sila şi cu biruinţă o a' luată. Şi acolo a ucisă şi pe capul turburării şi al vicleniei, căruia era numele Vencohar; alţi acestuia îi dăce Coteva, căruia apoi pe urmă Ovreură îi dăcea Vencomba, adevăte fiul minciunei, cum îl tîlcuescă ei, căci că el mai 'nainte se trufea şi dăcea că este Messia mintuitoriul Iudeiloră.

Însă după ce s'aşa luată cetatea şi cu bătăile de afară ce se făcuse, puindu de a număra morţii se vedă căţi voră fi, s'aşa aflată dăce 500,000 de mi de Ovreură, afară de cei ce de fôme şi de ciomă a' murit, pre cari nu 'l a' putută mai numera, şi atunci puterea ovrească cătă mai fusese s'aşa sfărmată şi s'aşa zdrobită. Acestea Carion în vieţa lui Adrian ce o scrie (măcar că cam pe scurt) le istoreşte; iar Ioan Zonara, omă învăţat şi vrednică credinţei d'între istoricii greci, dăce unde scrie şi el vieţa lui Adrian, că, afară din căţi de fôme, de ciomă, de arsură a' murit, numai în bătăi căţi a' cădută numărându-l, s'aşa aflată 580,000 de ovreură, şi cetăţi le a' luată 50 forte tari; éra coştaie şi sate mai alese care avusese, 985 le a' sfărmată ş. c. l.

Aşa dară Dumnedeşă Părintele şcie rescumpăra sângele fiului său unuia-născută, şi aşa şcie fieşce căruia din vrăjmaşii lui a-răsplăti şi a da, şi celoră ce poruncile sale calcă a aduce plătindu păcatul părinţilor pe feciori, până la al treilea şi al patrulea nemă, cum singur Dumnedeşă dăce, la *Numere*, capete 14, şi la 2-lea *Zacon*, cap. 5, pre cari încă îngăduindu-l şi lăsându-l în vieţă câte o dată, şi în părere se vedă că sunt cevaşi norociţi, care aceea o face noianul bunătăţii şi adînce înţelepciune a lui Dumnedeşă, pentru că dăcă s'ară pocăi omeni şi dela întinericul relelor s'ar întoră la lumina buneloră; iară ei neluând-o că acea îngăduială este despre partea milostirdiei lui Dumnedeşă ci din destoinicia loră, când se vedă aşa, prindă năravă, şi aşa ne mai curmându-l de la dănsă cadă şi ca într'acele stingeri, şi cu sunetă se pere pomenirea loră, cum cântă şi împăratul proorocă Davidă în psalmul 9, precum şi ovreură s'aşa perdată, vedemă, împărăţia, stepănirea, preoţia, şi alte bunătăţi multe, şi până la sfărşitul lumii voră fi perdate şi stinse iară de noi, cari credemă într'însul fiul lui Dumnedeşă, fă-i milă şi paza lui afle-se pururea cu căţi învăţăturile şi poruncile lui ţină şi păzescă!

Acestea ce dăcemă penă aici, pentru alţi dăcă se pare că amă eşită din vorba noastră, însă nu gâdescă că fără cale sunt puse, de vreme ce acestea şi multă mai multe decâtă acestea, măcară de amă putea şci luminându min-

tea noastră cu cele ce 'n lume mari fapte de mari ómení scrise au rămasú, și acestea voia lui Dumnezeu îngăduindu-le, ca iar prin ómení minunile sale se sêvêrșească și se remăie cunoscute rodului omenescú, tótă învățătura și sciința, descoperindu-le și in lumină puindu-le și lăsându-le, ca se putemú încă cunosce și se scimú lucrurile bunilorú și a reilorú, a vrednicilorú și a nevrednicilorú, ale legiuitorilorú împêrați și ale tiranilorú; ca pre cei buni și vrednici se lăudămú și bine se cuvântămú, și pe cei răi și cruți sê-i ocărîmú și rêu sê-i pomenimú; așijderea ca relele sê gonimú și sê fugimú, iar bunele sê 'n-brățișlămú și sê urmămú.

Așa dară, cum s'au disú, Romanii aici aședându-se mulțime de ani subțú acea împêrăție ascultătorii au fostú; însă într'acea cursóre de ani, până când iar s'au mai descoperitú numele acestorú locuitorú de aici, ce se vorú fi făcutú și ce se vorú fi întâmplatú nu sciú, că nici scrisú nici pomenitú de alții nu aflu. Însă se vede cum aicea de la Roma viindú ocârmuitorii țerei, mari ómení și de mari némuri veniaú (cum se va arăta și de Corvinú, după cum scrie Bonfinie); că aceia dară viindú pre aici, se aședau și ei, locuitorii pământurilorú acestora făcându-se, cum și pântr'altă parte așa némuri mari, de multe ori mutându-le de prin moșiile lorú, acolo se alcătuiă și se aședau; și nu numai la Romanii acésta se vede că au fostú, ci și la Elinii și pe la alte roduri omenesci. La Elinii, cum după Alecsandru Macedon Voevoziul lui cei mai aleși prin țerile cele mai mari și mai bune in Asia au rămasú și s'au aședatú, precum Ptolomeiú Lagos la Egiptú, Antiohú in Asiria, Antigoniú la Pamfilia, și alții mulți într'acele părți, și feciorii și nepoții lorú pe urmă multe némuri moscenire au remasú in acele țeri. Așa și aici dar, au rămasú de aceia, și până in vremile duple urmă s'au trasú; și dóră vre o rămășiță de a aceloră și până astă-đi, de nu aici iară in Ardeal potú fi, cum unii din Hațegú adevereză și se ținú se fie.

Acum dară, acestea și aceștia așa viindú și fiindú, iată mai încóce numele *Vlahi* le-au răsăritú, și așa și până astă-đi se trage. Ci dar, ce de acestú nume se dice, și de când acesta le-au rămasú mai osebitú al lorú, de nu le dicú alții acum nici *Daci*, nici *Geți*, nici *Romani*, ci *Vlahi* mai alesú; iată istoricii ce dicú de dênșii și gheografii, voiú arăta, măcar că ei între dênșii in dișe se vrăstédă.

Vlahii de unde se dicú Vlahi, sêu altú nume iar mai totú așa, căruia scriitorii cum le-au plăcutú puindu-le nume, cum și mai alesú de unde se tragú ei.

Ântéiú Antonie Bonfinie, într'a duoa decadă la a patra-i carte dice: Așa «din leghiónele locuitorilorú ce de Trajan și alți ai Romanilorú împêrați erau «duse in Dacia, Valahii au izvoritú, cărora Pius dice că de la *Flak*, cuvintare «Nemțescă, vine *Vlahi*, că așa au vrutú se le dică. Iar noi (dice el) in potri- «vă amú socotitú a le dice, adecăte etimologia făcându-o de la cuvântul gre-

«cescū ce se dice¹⁾ adicăte aruncându săgéta, pentru că fórté eráu is-
«cusîți in meșteșugul săgetatului. Iară unîi (totū el dice,) că numele se le fi
«pusū acesta *Valahî*, după fata lui Dioclitian, ce o chiâma așa, care o mări-
«tase duple unū Ioan, Domnul ce erea atuncea aceștii Daciî;» acestea Bonfi-
nie dice.

Carion in cronica lui, într'a patra carte, in viéța lui Isacie Angel, Împăratul
Țarigradului, ce scrie, dice acestea de Valahia: «Ântéiū dară, câtū eū 'mî-a-
«ducū aminte, intru acéstă istorie in care se numescū *Vlahî*, căzora scriito-
«rii Grecesci *Vlahî* și *Blahî* le dicū, de unde numele lorū in acea vreme, cu
«ce prilejuri s'aū ivitū și s'aū cunoscutū acestea, séū când acestū némū între
«Nistru și între Dunăre aū stătutū locuitorū, eū cu adevăratū nu sciū, dreptū
«că locuescū in vechea Dacie carea pe urmă o aū ținutū Goțîi ș. c. l.»

Și mai josū iar scrie și dice: «De începătura acestū némū mie mi se pare
«că necuviosū este a dice că împărațîi răsăritului, adecăte al Țarigradului, în-
«țelegū pe Goțî, gonindū pe unîi duple acele pămēnturi, pre alțîi tăindū, lo-
«curile acelea duple vechiul obiceiū le împărțîa ostașilorū bătrîni, ca de acolo
«plata lorū s'ēși iea. Dar eū dicū că, cum Turcîi daū acum Spahilorū lorū
«Timaruri (dela aceia dupe atuncea luāndū pildă), și mai virtosū pe acolo îi
«aședāū împărațîi (dice,) ca se potolēscā și se stingā gālcevile ce adesea făceatū
«Sarmațîi (adecā Leșîi), între carîi ostașî mai mulțî erāū Romani, precum și
«limba adeverință le este, carea din latinēscā stricatā este. De la aceștii Ro-
«mani, dară, purcesū este numele Valahilorū; iar acum dicū, dice unîi, că de la
«Flacs voevodul lorū se trage numele, aceea ca o poveste este. Mai dice iar
«că necunoscutū erāū Valahîi până când in odihnā ascultatū de împărațîi Țari-
«gradului; dar iarāși cunoscutū furā și la luminā venirā, daca începurā a se a-
«mesteca și a se adaoge cu Sarmațîi vecinîi lorū, de carîi furā și îndemnațî sē se
«desparțā și sē se desbatā de sub ascultarea împărațîei, carîi și începurā a o face
ș. c. l. «Mai dice și acēsta; «In vremile de apoi, unū némū al Vlahilorū era in douē
«împărțitū, și in douē domniî osebitū: ci dară, cel ce către răsăritū și către
«mēdā-nópte locuiescū, Podoliei vecinî, *Moldavi* se chiamā; iar cel ce către
«mēdā-đi și către Transilvania (cum se chiamā) *Valahî* se numescū;» și ca a-
cestea acel Karion scrie și dice.

Insă, acesta și alțî mai toțî ca acesta istorici din ceștii mai dincóce ani,
istorescū lucrurile Valahilorū, de cândū aū pogoritū domniî din Ardél a locui
acestea, duple cum arată și scurte leatopisișele acestorū douē țēri, că pogo-
rindū ei pe aici și coprinđēndū locurile și pāmēnturile acestea, cu ce puterî
vorū fi avutū aceia atuncea, și adăogāndu-se de prin multe părțî ómeni pen-
tru bilșugul și bunū locașul acestorū pāmēnturi, mai virtosū și crēscēndū dom-
niile, s'aū făcutū și elle puternice, duple câtū și locul le-aū ajutatū; că iatā
că micî și înguste domniî pe lîngā alte crăîi și împărațîi, și se vedū și suntū;
iar mari și țari lucruri, și Domniî acestora aū lucratū și aū făcutū óre-cānd,
cum mai 'nainte se vorū vedea faptele lorū.

¹⁾ Acéstă dicere lipsindū in manuscrisū, este de cređutū că autorul a voitū să dicā de la
cuvēntul elinescū *πάλλω* care înțelege a *arunca*, a *asvărî*, a *attaca*, a *lovî*. Edit.

Martin Cromer, carele de ijerania și de lucrurile Leșilor și vieța crailor lor istoresce într'a două-spre-zece carte a lui, unde și vieța lui Cazimir crailui cel mare scrie, vrëndu se arate și el Românii aceștia, au cum le dicu ei *Valahii*, de unde se tragă, acesteă dize:

«Dacia, după cum o scriu vechii gheografi, Apa Turiei, căreia noi dicem Nistru, despre acea parte a Sarmații, carea noia Rusia și Podolia este, o desparte de către apus cu Iazigii Metanastii; se hotărasce despre răsărită cu apa Terasului, căruia noi Prutul acum îi dicem, și cu Istrul, adicăte cu Dunărea, că așa se chiamă; de către Mesia cea de jos, care acum Bulgaria este, și de către ameqă-ți cu acea Dunăre se desparte, adicăte de Mesia de sus, carea acum Bosna și Sêrbia este. Aceea dară (adicăte Dacia), după atâtea resbóie ce cu Romanii au făcută, in cea dupe urmă de Trajan Împărată, precum scrie și Evtropie, s'au supusă, și in chipul ținutului adusă este. Ci dară, de vreme ce de oștile ce in mai sușii ani sorbită și stinsă au fostă, mulțime nespūsă de ómeni din tóte părțile romane acelaș împărată, ca se locuiască și se sălășuiască pământurile acesteă și cetățile, au adusă. Inșă, nu așa multă despre acea, subt Galian, și apoi subt Aureliană Împărații, varvarii aceia 'și-au rescumpărată; după acea iar Goții, subt Grațian Împărată, aceeași Dacie au coprinsă.»

Ce dară eă, acēsta ce dize acestă Kromer aici, nu mă pocă domiri ce au vrută să dică, și de ce barbari dize? adicăte subt Galian și subt Aurelian, varvarii dize 'și-au rescumpărată, adicăte, Dacii póte fi; și apoi iar dize că subt Grațian Goții o au coprinsă, adicăte iar pre Dacia. Ci acesteă ce dize cu rescumpăratul Daciloră, nici cum nu o va dovedi din cele ce mai sușu dică: una, căci iară el au dīsă că din mai sușii ani ce atâtea resbóie între ei s'au făcută, ei s'au sorbită și s'au stinsă; pentru care Trajan au adusă apoi nescotită mulțime de Romani dupretutindinea, de 'i-au așesată aici locuitori, cetățiloră și pământuriloră stăpănitori. Dară daca au fostă așa stinși și topiți cătă mai nimeni de acei Daci au fostă rămasă, iar de au și fostă puțin rămași, sêraci și becisnici au fostă rămasă și aceia, cum de cređută este, precum mai toți scriitorii într'acēsta se potrivescă de istorisescă, când luară dară atăta putere, și când li se întórse tãria de se 'și póta rescumpăra și isbîndi pre atăta sumă de Romani și atăta putere ce era a loră și acolo de pază și de ocărmuitura lucruriloră? Mai este încă și ceea ce dize că, subt Grațian, Goții o au coprinsă și o au luată; este dară aici se întrebămă, iar pe acestă Martin, dar de la cine au luată? Că de va dize de la Romani, iată dară că nimicu barbarii nu 'și-au fostă rescumpărată pe Romani, ci iar a Romaniloră au fostă; de va dize dela varvari, adecăte dela Daci, dară ce trebă au avută a dize că, împărățindă Grațian, Goții au luată Dacia, de nu au dīsă mai bine: Dacia carea au fostă luată și coprinsă de Romani, și iară 'și au rescumpărat-o varvarii, acum o au coprinsă Goții. Și nici acēsta o va putea dize, căci, cum s'au dīsă din istoriile altora, și Dacii dintr'o fântână cu Goții suntă, încă mulți și Goții pre atunci le diceau, că totă Schiți erau, și totă dintr'a răsăritului Schitiei aceștia toți au isvorită, cum și Ungurii și alții, cum se va arăta; măcar că acum mai alesă *Goți*, *Șveșiloră* și *Daniloră* dică; încă și la *Crimă* de

acea ore-când au locuită, cum și până astăzi dela împărații Greci ținuturi acolo fiindă, Goții le diceau; creștinii suntă acum, este și Mitropolită acolo, grecesc, carele ascultă de Patriarhul Țarigradului, de 'i dică încă ei *Gotias*.

Deci dară, se scimă că Goții cândă au coprinșă acestea sub Grațian, dela Romanii au luată, iar Dacii nici au mai rescumpărată, nici s'au mai sculată dintr'aceea nici odată. Ci dară, de acēsta ertându-ne Martin Kromer, căci nu-l credem la cele ce mai nainte dice de Valahii, adică de Români, cum le dicem noi acum, mergă cu dînsul; iară el dar dice așa: «Dintr'acea amestecătură a Romanilor și a varvarilor, cu dările și lucrările ce făceau între ei și cu a înșurărilor amestecături, Valahii au resărită, limbă nuaă din cea vechiă a loră varvară și Romană, ruptă și amestecată aă, și cu aceea se slujescă; forte multe însă țină cuvinte latinesci. Se vede că și rusescă și slavonescă limbă a o ținea obicinuesc, aă dōră căci le suntă prea vecin și aă multă amestecătură cu ei, aă dōră căci de Sloveni și acea țēră, precum celelalte într'acea tragere, carea dela Balta Meotidel (balta Meotidii se chiamă cea care se face la Crim despre partea cerchizescă și căzăcescă din apa Donului și dă in Marea Nēgră, căreia și Eucsină îi dică); iar marea Adriatică se chiamă ceea ce este și 'i dică sinul Veneției, precum acesta in cartea lui cea dintăiă mai pre largă aă arătată cătă au coprinșă acei Sloveni ce dice, din cari astă-zi dică că suntă Sērbii, Bulgarii, Bosneanii, Leșii, Rușii, Boheșmii, Muscalii, Horvații și alți cățiva ca aceștia. Deci dară, dice, pōte că și aceștia supuși suntă; aceea fiindă, și limba loră aă primită, cu carea și până astă-zi la biserica romănescă trăiesc, că tōte cărțile biserice și tōte citaniile și cāntările pre slavonesce le suntă.

«Nici însă tōtă acea Dacie (iar Kromer dice) acel nēmă o ține; pentru că partea ei cea despre apusă este Ardealul, ținută al Ungurilor, care de Unguri, de Sacșoni (adică de Sasi, că așa se dice), de Săcu și de acești Valahii acum se locuiesce, însă (dice) Valahii suntă felii groșii, ostași și vicleni. Iar de unde și când Valahii au începută a se chiema așa, nici scit, nici affu.» Intr'acēsta dară și el cu Karion se potrivește ce dice; însă cam deobște părerea este acēsta (dice iar el): «se vede că de ună vechiă scriitoră este adevērită, cum dela Flak, carele aă Voevodă aă Domnă le era, numele acesta «să 'i fi luată; cariă întăiă *Flachi*, apoi stricându-se cuvintul de varvarii vecinilor loră, *Vulasi* aă *Valahi* se chiamă». Ca acestea și mai multe și Martin Cromer de pogorirea Valahiloră acestora, adică Romaniloră, de unde se tragă și cum aă fostă, dice și scrie; și alții ca acesta, ca de acestea destule dicendă și scriindă, și multă între dēnșii se osibescă, unii unele alții altele povestindă, pe care nici puțină înmă este a ședea pre toți căți scriu de acēstă Dacie, și astă-zi de acești Valahii, cum le dică, aici se 'i adună; căci și vreme prelungă înmă va fi a chieitui, ca acelea înșirandă, și cu mai multe greșeli ale istoriciloră voiă da supărare, și cunoscătoriloră turburare, neputendă sci a cui dișă va fi mai adevărată, se creă și se scie. Iar care va fi din cititori mai grijuli și poftitori, multe decătă acestea a sci, de acēsta citescă pe istoricii, măcar căți amă pomenit și voiă pomeni că aă scrisă de aceste țēri, și acolo mai multe va afla dela aceia, și ei, dela unii și dela alți adunându-le, și păreri loră aducēn-

du-le, și pre unii mai bine că au disu creștindu, și pre alții ca pre nisce bășnuitori lăsându, precum și noi de dinșii trebuia să facem; căci de a 'i crede și de nu a 'i crede, nu este mare greșală, pentru că acestea nu sunt dogme ale bisericei, s'eu ale sfinților părinți dise, cari cu luminarea duhului sfânt și au lăsat în sciință, ci istorii politice au scris, unele de la alții, (însă cele vechi) aușindu-le, s'eu scrise fiind citindu-le, altele și ei într'acele vremi ce se întâmplă făcându-se, le scriu și istorisesc, se vede că nici acelea nu sunt toate adevărate drept; că și scriitorii, mișcați de osebite poftete și voile lor, unii într'unu chip alții într'altu chip totu acea poveste o vorbesc; adică cel ce iubesc pre unu, într'unu chip scrie de dînsul, și cel ce uresce, într'altu chip; și de al se u într'unu chip și de streinu într'altu chip scrie; și cel ce este măniosu, într'unu chip întinde condeiul, și cel ce nu, într'altu chip îl opresce; și altele multe ca acestea sunt pricină, de nu totu un fel toți scriu adevărul. Unde și unde ca acela să se afle așa drept și de obște bunu, ca toate într'o cumpănă pe ce va cunósce se le mărturisescă și se le scrie, lumii într'u negreșită sciință și adevăr lucrurile se le lase. Însă nu mi se păru a lăsa acum pe Lorintu Topeltin din Mediaș, sasu de amintrelea, iar omu învățat și destal umblat, carele nu de multu s'a pus a scrie, însu pe scurtu, cum și el mărturisește că face într'o cărticea ce 'i dîce «Răsăriturile și apusul Ardelenilor ș. c. l.» care cărticea o au făcut și o au tipărit la Lionul din Francia, la anul dela întruparea cuvîntului 1667. Acoalea dară, într'aceea, ale Ardealului și locuitorilor cine sunt, și câte nămurii sunt, și ce obicei, și ce purtări, și ce legi au, cam pe scurtu iar mai toate le atinge și le dîce, măcar că are și el păreriile lui, și de al lui ca de al lui grăiesce; însă și de Vlahi, adică de Români, ca o parte ce sunt și ei locuitori acolo, încă scrie, și acestea dîce: «Vlahii, (adică Români) dicu unii «cum de la Flacs Voevodul s'au numitu așa; Enia Silvul înteu acăsta dicēdu-o, apoi după dēnsul nu puțin o adevără, din stihurile lui Ovidie Nason «dovedindū, carele este fōrte bătrīn poetu. Acela dară, într'o poslanie a lui, «într'a patra carte ce face, dîce: fost'au mai mare acestorū locuri Flacs, și «subt acestū Voevodū țermurile Dunărei fără grije erau; acesta au ținut și pre Mesii, adecă pre Sērbī, in pace credinciosă. Acesta cu arcu și «cu sabia au îngrozit pre Geții». Ca acestea dară dicēndū acel pré vechiū poetū, iau ei și dicu că dela acel Voevodū Flaks s'au numitu aceștia Flaki. A-«poi cu vreme de unii mutāndu-se aceste slove, adecăte cea d'ânteu, *F* in *V*, «și cea de la mijlocū, *C* in *H*, s'au chiamatū *Vlahi*, așa dîce unii; iar alții «de la Blahi numele cum se le fie rămasu adevără, cari in dīlele lui Ale-«csie Comnino, Împēratul Țarigradului, cu Voevodul lorū Ioan, carele pre a-«tuncea avea, mare bintuiei și pagube făceaū acei împērați. Deci, pe atuncea «acel fel de omeni așa chiamāndu-se, au rămasu și numele acestorū locuitori». Într'acestașu chipu, și altele ca acestea și mai multe, Topeltin istoresce, și ale altora mărturi aduce spre adevărīnța acestora ce dîce.

Însă dară, ori căți au grăit și au scris de aceste țeri, toți dicu cum Dacia și Getia (pentru că mai totu un nēm au fost aceia mai din 'nainte vreme), că o au chiamat și s'au numit dela acele nēmuri Scitice, cum s'au disu, a-

decâte de la Daci și de la Geți, cari din partea răsăritului erau veniți într'aceste părți, cum și alte némuri multe, au dora mai toate câte sunt in Europa: din Asia s'au pogoritu. Insa din începutu, dicu, cum se vedu in toate istoriile și mai virtosu din scriptura sfanta, adecate din Biblie, putem cunoste și ne putem bine adeveri, ca într'acele părți au fostu antei multimile de omeni, și de acolo apoi a se lăși și a coprinde lumea și pământurile s'au pornitu.

Ci dară, cum s'au disu, acestu pământu Dacia chieându-se, și cum Daci il stăpânea cu craii lor până la Decebal, cel mai de pre urmă craiul lor, și cum că Trajan Ulpie, Impăratu al Romanilor, într'a doua oștire-i pre ea desăvârșitu o au luat și o au supusu, din crăie, ținutu mai micu, cu Voevodii făcându-o, acestea din cele mai susu dise amu cunoscutu; și cum că apoi Trajan multe de Romani dupretutindenea din biruințele lui au adusu aicea de au aședatu locuitorii și paznicii acestor țeri, din care și până astă-zi se tragă acești Romani ce le dicem noi, iară Grecii și Latini *Vlahi* și *Valahi* le dicu, încă ne amu adevăritu din istoricii cei mai de credință și mai puțin ce sunt.

Se vede că iară nu lipsesc unii a nu dice că acestu nentu român de acum nici de acei Romani ce au lăsat Trajan locuitorii aici este, ci numai nisce rămășițe de ale acelor Daci și de alți varvari adunați aicea și strinși, pentru că acei Romani, dicu, cari erau aici puși locuitori de Trajan, după câțva vreme, încă de Galian au fostu rădicați și duși in Misia și in Tracia și într'alte părți, in Elada dreptu, că Goții in vremile acelu împăratu, călcându Grecia, Macedonia, Pontul și alte părți ca acelea, au adus pre acești Romani ca să gonască pre aceia, și i-au pus acolo iară, aședându-i de pază; și așa aici iar departe de dinșii au rămasu locurile; ci dară, nu dintr'acei Romani, ci dintr'alți omeni și némuri, cum mai susu dice.

Mai aduce Topeltin in poveste și pe unu Ioan Zamoski, care dice și tăgăduiește, cum Valahii, adecate Romani, nici cum nu pot fi rămășițe din Romani ce au adus Trajan de i-au aședatu in Dacia; pentru că Galian Impăratu, desnădăjduindu-se (dice acel Zamoski) d'a mai ținea pre Dacia (pote fi iar de impresurarea Goților, că și pre aici și alte părți mai susu și apoi și Italia totă coprinsese), i-au luat de i-au trecut Dunărea de ceea parte in Misia, vecina Traciei, lăsându de totu pre Dacia. Și mai dice încă, că Daci, deci aceia cari erau, învățându de la Romani limba latină, printr'atția ani lor supuși fiindu, și cu dinsa deprindându-se, o făcuse apoi că este a lor de moșie, și o au ținutu; care dupe aceea mai pre urmă stricându-o într'acestu fel, au venit și au rămasu precum și astă-zi este, așa făcându cum Ispanii, și Galii și Italianii, adecate Spaniolii, Franțozii și Frâncii, (că așa le dicu ei) au făcutu; cari némuri ei încă până astă-zi n'au a lor limbă, de felul lor oșebită, nici cea vechiă ce ore-când vre o dată voru fi avutu nu se șcie, ci dintr'a Romanilor ținū, rău și grozavu stricându-o. Deci dară, precum Ispanii, Galii, Italii nu sunt Romani, așa nici Valahii nu sunt Romani.

Acestea acestu Ioan Zamoski dicea, ale căruia diceri și basne, dice Topeltin și alții, că mai multu sunt de risu de câtu de credutu; pentru că cele trei némuri de omeni ce dice acela, adecă Ispanii, Galii și Italii, fiind foarte vecini cu Romani și supuși de ei, și totu între dinșii ședându, și amestecați um-

blându, lesne acei varvarî limba lorî își stricău, vrînd mai multu cu a romaniloru a o amesteca, precum și până astă-zi se vede pre la marginile țeriloru care trăiesc cu altă limbă, că lesne iau unî de la alții cuvinte, și cu d'ale lorî amestecându-le, își pare că altă osebită limbă lorî faci; și mai chiaru vedem că Românii din Ardél, Moldovenii, și cești din țera acésta, totu unî nêmu, totu o limbă fiindu, încă între dênșii multu deosibescă, care acésta cum se vede este din amestecătura veciniloru lorî. Așa dară, și aceste trei nêmurî, ce dicem mai susu, din pré vecinătatea Romaniloru luându de ale acelora cuvinte, și cu cele de moșie ale lorî amestecându-le, și stricădu-și limba, au rămasu în césta ce acum sunt. Iar Dacii prea vechiă a lorî osebită limbă avîndu, cum o lăsară și o lepădară așa de totu, și luară a Romaniloru, acésta nici se pôte socoti, nici crede; pentru că și până astă-zi vedem și auđim (dice Topeltin), că de întrebăm pe unî Valahū: ce ești? el răspunde, *Românū*, adecăte Romanū; ce numai au stricatū puținū cuvîntul din *Romanū*, dicu *Românū*, care totu același cuvîntu este.

Insă acestea ce dice Lorinți că și a se răspunde că este *Românū*, încă a-devereză că este *Romanū*, dicu eu că nu este destul cu atăta de a se dovedi că este *Romanū*, pentru că vedem și noi astă-zi pre Greci așa răspundendu-se, când îl întrebi ce este? el dice *Romeos*, adecă Romanū, și mare ose-bire este între Greci și între Romanî; ci numai și ei fiindu supuși mai pe urmă Romaniloru, *Romanî* vreau și ei se se chime; au dóră dacă s'au mutatū împărăția de la Roma la Bizantia, au lueputū și ei se se chime Romanî, mădulari și parte și ei împărăției făcendu-se; ci dară, asești Greci, nu Romanî ci Elini sunt, și mai virtosu cei ce în țera Grecescă, cum îi dicem noi, sunt, și dintr'acea se trag; din care ore-când în vechile vremi și ei pré mari ómeni au fost, și atăta întru învățatură a cărților și a sciințelor au fost procopsiți, și atăta întru viteji au fost ispitiți și aleși, întru înțelepciunea lumescă de isusiți, câtu nici unū nêmu, nici o limbă pe lume. nici o dată ca ei n'au stătutu, precum singur Pavel apostolul de înțelepția lorū mărturisește la Corinteni, poslanția înteiū, cap. I-ii, dicendu: «Iudeii semnū ceri, și Elinii înțelepciune caută;» și de la cari nu numai alte roduri au luatū învățaturi și obicei, ci și acei Romanî mai adăogându-se și mai sporjindu-se de nceputū domnia și crăia lorū, au trimisu la Atena de au luatū legi și orânduială, ca se șcie cum se pôte ocărui politica și domniile lorū.

De acolo dară, înteiū, și de la acea vrednicie a lorū eșise acel cnvîntu și aceea ce se dice, *că totu cine nu este Elinu este varvaru*, care zisă ascultându-o Romanii, și lorū dicea că totu cine nu este Elinu nici Romanu, este varvaru; care aceasta se înțelege în toate cele vechi cărți, cându se citește *Varvaru*, că sunt toți varvari, afară de Elini și de Romanî. Și aceasta era pentru că atita erau de învățați, de viteji, de înțelepți, câtu nu se putea dice Varvari. Direptu că acela este și se numesce *Varvaru*, carele nici obiceiū are, nici carte șcie, nici bărbăția, nici dreptate, nici milosărdia are, nici frica lui Dumnezeu, nici vre o bunătate seū vre o vrednicie pe sine se vede, ci mai multu silesce și trage a trăi în voia și în poftele sele de câtu în legi și în dreptăți supuși, coprinși se fiă, nu după neaoșa fire omenescă făcendu, ci ca unū dobitocu va

se trăiescă, și gândește a trăi. Acela dără se chiamă și suntă varvarî carîi suntă așa, măcar de ar și fi vre unul din vre unū nēmū bunū, sētî și stēpānitorū, și de va fi sētū va trăi cum mai susū se dīse, éră nu cu fapte bune, acela varvarū este, și tōte scripturile așa îl numescū și propoveduescū. Și așa și aici intr'acéstă istoriă cândū se pomenesce *varvarū*, aceea sē se înțelégă duple o-biceiul ce și alte istorîi ne arētă.

Dis-amū dără, și precum aū fostū acel Elinî ore-cândū, ore-ce, și mai susū amū pomenitū, éră și multū mai 'naltū și mai de laudă și de lucrurile și faptele lorū aū fostū, ale căroră și până astă-đi semnele (precum tōte istoriile și tōte scripturile câte de ei scriū, și ale lorū câte sunt), de câtū lumina sōrelui mai avea îl arētă și dovedescū ce aū fostū și câtū aū fostū de sciūți și de mari; însă, éră dīcū, aū fostū, éră acum nu sciū din ce, aū dōră căci Dumneđeū cel ce singurū numai este vecīnicū și neschimbātū, așa aū vrutū și aū orīnduitū lucrurile lumesci ca sē se mute și sē se strāmte, și cele ce parū ómenilorū mai mari, mai înțelepte că aū, în mai stricate și în mai slābicīune sē se afle; că înțelepciunea acestei lumi nebunie este lângă Dumneđeū, fericitul Pavel la Corintenî 1, cap. 3, dīce; și Isaia cap. 29: «perde-voiū înțelepciunea înțelepților, și înțelesul înțelegătorilor voiū lepāda ș. c. l.» aū dōră pentru altū ceva al lorū mai osebitū păcatū, care noi nu putemū sci, nici nu putemū pricepe. Ci dără și de acéstă ca de altele ce ca acestea vorū fi lāsātū a mai cerca, pentru că mai adevērată pricină din ce se fiă ca acelea, numai singurā și adīnca înțelepciune a lui Dumneđeū va sci; éră numai atāta se vede că astă-đi acel nēmū atāta este de scādūtū, de supusū, de hulitū și de ocārītū, câtū milă se face tutulorū celorū ce sciīndū gāndescū ce aū fostū și la ce suntū: dāscālīa aū perdutū, stēpānīrea aū rēpusū, și de tōte câte mai āntēiū aū avutū slave, s'aū desbrācatū.

Éră carîi dintre dīnșîi încă poftescū a sci și a învăța ore-ce aducēndu-si a-minte de cei bētrānî ai lorū, și urmele acelora de a vedea bine și a cunósce, ei în țēra frāncēscă se ducū, și acolo sciīnțele învățēndū, unī, ca se folosēscă rodul lorū cevașî, īnapoi se īntorcū și pre alțiī īnvățā, de la care și până astă-đi pre īci pre īci se vede că aū câte o scolīșorā de īnvățā; éră alțiī acolo remānēndū se pāpistāșescū, și așa īmpotriva ortodocsiei cestorū-l-alți a īmboldi și a ghimpa se ascutū și scriū, măcarū că-ī și batjocorescū Franciī, dīcēndu-le că dāscālīile lorū, adecā de la ei, Eliniī, aū fugitū și aū mersū la dānșîi, la Romanî, carî odată toți feciorîi ómenilorū celorū mari și a domnilorū romanî mergēū, trimițēndu-ī pārințiī lorū, în Elada, la Atena, de învăța carte grecēscă și în sciīnță acolo procopsea desēvērșitū; și mulți ómeni mari și domni, cum Pompeiū cel mare, Ciceron și alțiī nenumērați, și īmpērați, cum Avgustū Cesarū, Trajan, Adrian, și alțiī mulți, în grecēscă, adecā în Elinēscă limbă, eraū sciūți și învățați, în carea și cărțile lorū tōte și până astă-đi se tīnū; însă, nu dīcū grecēscă în cēstă cum grāescū acum ei, de o aū strīcatū și o aū grođāvitū fōrte și ei, măcarū că nu sciū de unde așa de grozavū din cea Elinēscă 'și-aū strīcatū limbă; aū dōră și ei perđēndu-și binele și norocul, și robī supuși altora cāđēndū, 'și-aū amestecatū limbă cu totū felul de varvarî, cum se vede că din totū felul de limbi aū intr'ānsa amestecate cuvīnte, și așa strī-

cându-și-o, cu dînsa trăescă. Alții érá din Greci, vrîndu se stăpînescă și ei și să se aréte poruncitori, neavîndu acum mai alesu unde, ei prin mijlocul Turcilor în Moldova și în țera Románescă vinu, ce de la unii se vede și rămîne și folosu în pămînturile acestea; érá alții ca să jefuiască și ca să răpescă numai, vinu; și amestecăturile în rodurile acestea totu pentru luatul lorú cu totu meșteșugul câtú potú nevoescu de facú, și multe rele și grozăvií facú și aducú, și la rele căl pe Domnii țărilorú punú și sfătuescú. Și nici odată nu se ține minte, de câtă-va sumă de ani încóce, de cândú s'aú cunoscutú de aceea într'aceste părți, mai bine cum se nu fie fostú lîngă Dòmni din ei, cu cari Dòmni de câte ori aú vrutú se facă vre-o tirăniă, sétu vre-o crudătate sétu altă răutate într'acéstă țéră, aú în némurile boeresci, aú altorú cul-va, cari se nu fie fostú și ei, aú sfetnici, aú lucrători; se vede că nici pe aceea dreptatea lui Dumneđu 'i-aú lăsatú sétu 'i-aú îngăduitú a procopsi sétu a se adaoge casele și némurile lorú ce aú pe aici, sétu pre unde s'aú și dusú ei duple fața pămîntului 'i-aú ștersú, și din pomelnicul vieței 'i-aú stinsú, a căroră nici case, nici avuții după aici rēpite și multe, nici rodú dintr'ănsú se mai pomenescu și se mai sciú.

Este și alta mai aveau mărturie de ei, cum sciú și cum potú de frumosú și de tocmitú a ocărmui și a purta ori-ce stăpînire arú avea în mână; că étă numai acele, care și acele din voia și din politica Turcilor se îngăduescu și se ținu, adecă cele patru Patriarhií și oareși câte încă Mitropolií. Deci déră, cum le ținu, cum le pórta, și la ce stăpînu se află, și la ce cinste le-aú adusú, și cu ce orîndueli și canóne, câtú într'acele crescinesci le orănduescú, nefiindú a mea acéstă poveste de a lungi și a aréta, lasú la inșiși acela cari le pórta se spue, și ei ale lorú se dovedescă, mai vērtoșú singurí Patriarhií și Mitropolií se le mărturisescă.

Însă într'acéstă și multú îi putemú lăuda și ferici, că încă în câtă supunere și robii se află, sub păgănescul și tirănescul jugú al Turcilorú, cum nici biserică fără de multă strădăniă și cheltuială nu potú face, și prin multe locuri nici cruce afară nu potú scóte, nici alte slavoslovii ale pravoslaviei și adevératei credințe crescinesci aveau nu le potú face; érá ei, prin tóte acestea și mai multe și mai strânse patime, credința cea diréptă întru Hristos bine încă o cinstescu și cum potú mai curatú o ținu, orănduelele și dogmele Bisericei sfinte a răsăritului neclătite și neschimbate le păzescu. Fiă déră mila și grija și de ei a celui Hristos Dumneđu nostru, în carele nesmintitú credemú, și pentru al căruia nume nespusele rele și grele tragú și patú ei și toți căți suntú supuși varvarei puteri; și mântuesce, fiul lui Dumneđu, totú trupul câtú subtu tiranicú jugul lorú greú pătinescú și cu înțelepciunea și puterea ta, Dómne, izbăvesce norodul tóu de păgână sila lorú! Dupre mânia, Dómne, pentru păcatele rodului crestinescú, întórce-ți mila și milosărdia ta către dēnsul! Nu lui, Dómne, nu lui! ci numelui tóu cel sfintú dāndú slavă!

Până aici dară cergindú istoria, și acéstă a dice cum cură vorba, și părăndu-mi că de a le trece tēmpire era, étă atâtea scriindú, la alții de mai multe a dice ca acestea le lasú, și la a noastră de Romāni istorie iar mă întorcú.

Însă dară, Valahii, adecă Romāni, cum suntú rămășițele Romanilorú celorú ce

I-au adus aicea Ulpie Trajan, și cum că dintr'aceia se trag și până astă-zi, adevărat și dovedit este de toți mai adevărați și de creștut istorici, măcar că apoi le-au mutat și numele, *Valahii* dicându-le, au dupe Voevodul lor Flac, cum unora le pare, au dupe numele fetei lui Dioclitian, cum mai sus s-au semnat. Că scrie Bonfinie că dicu alții, au din cuvîntul galic, adecate franțuzesc, ce dicu *Valascos* Italianilor, adecate Frâncilor, au măcar altă pricină fie, cum le-au dîs, érá ei totu așa sunt. Iar cum Galian Împărat se'i fie rădicat pre toți, cum unii au dîs, cum mai sus am arătat, că vrîndu din Misia și din alte locuri multe din Elada, se gonéscă pe Goții, cari coprinseese acele ținuturi, au căci se desnădăjduise de a putea ținea pe Dacia, cum dicea cel Ioan Zamoski. Iar pentru impresurarea acelor Goți, ce și pre aici coprindeau, aceea încă impropria creștutului și a socotelei este; pentru că cum au vrut acel împărat așa pe lesne a rădica cu totul aia sumă și norode de ómeni, cu case, cu copii, așezați pre aceste locuri, fiind mai mult de 200 de ani (că atăta de la Trajan până la acel Galian era, împărăind, cum s-au dîs, Trajan la anul de la Hs: mîntuitorul lumii 118, iar Galian la anul 271, dupe cum dice Carion). Deci dară ómeni întemeiați ca aceia, și stăpâni mari și bogați făcându-se, și de mari némuri romane aici întemeiați, s'î ia Galian se 'i mute într'alte locuri pe toți; și apoi, au dora cu acești Romani numai ce era aici vrea acel împărat, măcar și alții ca el de nimica și grozav Împărat (că asemenea era și el cu Neron și cu Domițian in tiranii și in alte hlăpi, scriu istoriile), se 'î ția împărăția și se-și păzescă ținuturile? Căci, când ar fi rămas împărăția numai cu ostașii ce avea in Dacia, pe cari alți mai sus trecuți împărați îi lăsase și 'i aședase numai ca aceste țeri se păzescă, și ei cu alții oșteau, cum din mai sus' dîsele se cunoșce și se înțelege, mică împărăție și de nimica ar fi fostă atunci.

Și acesta însă este au dora și acelor Voevodii și ómeni mari cari, cum s-au dîs, că moșteni se făcuse aici, nu mai lesne le era a face și lor cum și alți mulți au făcut; și ei mai pe urmă încă aceea au urmat de s'au despărțit când au început împărăția romană a se pleca și a se mai îngusta, unul într-o parte de sub ascultare trăgându-se, Domnii lor puindu-și și volnici făcându-se; alții într'altă parte se desliplau, până s'au rupt și s'au împărțit totă in crăii, in domnii și într'alte politii, acea una și întregă monarhie, cum astă-zi a avea se vede, totu de tirania și de hlăpia unor neharnici, necum împărați ce nici numele împărătesc s'î aibă nu li se cuvenea. Deci dară, au nu mai lesne era și acelora atunci oblăduitori acestor locuri se n'asculte de căt moștenirile lor înfelinate de atâtea ani s'le lase, și se mERGă de a se aședa pîntr'alte locuri mai aspre și mai seci. Și acesta încă se mai socoteșce, că nicăiri urme de ale acelor Romani ce au fost in Dacia ca se fi fost mutati cu totul într'alta parte, nu este; că de ar fi undeva in Elada, și astă-zi ori limba s'î alte semne de ale Romanilor s'ar vedea și s'ar cunoșce, cum și in Ardél și pe aici și pe unde au fostă aceia, până acum a avea sunt.

Însă, acesta nu se tEGăduesce cum viind vre un greț de alte părți, s'î de alte neamuri călcându-se țera a unei împărății; sa'î măcară acea împărăție vrînd s'î facă óste mare ca se mERGă asupra altora, cum dupe in toate părțile și pre

in toate ținuturile ei nu aduce și nu strânge oaste, cum și atunci acelui Galian s'au altui macar împărat se va fi întâmplat, de va fi trimis și aici, de va fi ridicat ostaș ca să meargă să scotă pre acei Goți ce călca și impresura acele ținuturi ce s'au dus, în Elada și în Misia; care de crezut este că și de aici oștea s'au dus, și pre unii dară ca să 'i și aședă acolo, însă cari mai sprinteni și de aședat voru fi fost. Căci iată și semn chiar avem pre cel Coțovlahi, cum le dicu Grecii, ce vedem că și până astăzi se află și sunt, însă puțin acmu reamși fiind cu totul, gândii că nu fără cale va fi a mai întinde de ei vorba, ca se se scie.

Sunt dară acești Coțovlahi (cum ne spun vecinii lor, și încă și cu dintr'înșii am vorbit), omeni nu mai osebiți nici în chip, nici în obicei, nici în tăria și în făptura trupului, de cât Românii acestia, și limba lor românească ca a acestora, numai mai stricată și mai amestecată cu de ceastă proustă grecască și cu turcăscă; pentru că foarte puțin, cum s'au dus, au reamși la nise munți trăgându-se de locuesc, cari se întind în lung de lângă Iannina a Pirului până spre Arbănași lângă Elbasan unde 'i dicu, în sate numai locuind. Se vede și mari unele sate; dicu că sunt și omeni cu putere în hrana lor, de cari și mare minune este cum și până astăzi se află pădindu-și și limba și nise obiceiuri ale lor. Acestia dară și limba 'și-au mai stricată, și ei s'au imputinat, drept că și ei deseversit subțu jugul turcesc cu acel Greci duple acolo s'au supus, unde și stăpânire și blagorodnie și tot 'și au perdat; și pôte fi că nici d'ântei așa mulțime nu va fi fost de densi. Că etă acmu și câți sunt, moșii și țerani sunt, și locurile lor ou greu de hrană fiind, pentru multa pâră și munți ce sunt unde locuesc, se imprăstie și se duc mai mulți prin acele orașe mari turcești de se hrănesc, și pre acolo mai mulți amestecându-se, și limba, cum am dus, foarte 'și-au stricată, și ei puțin au reamși. Dicu și acesta, că de 'i intră și pre ei nescine, ce ești? el dice *Vlahos*, adică Român; și locurile lor unde locuesc le dicu *Vlahia*, eră țerei acesteia ei îi dicu *Vlahia cea mare*. Pare-mi-se, dicu, că ei grăind, mai mult îi înțeleg cestia Român, de cât acestia grăind aceia se înțelegă; însă, și unii și alții cu puțină vreme într'un loc aflându-se, prea lesne se pot înțelege. De crezut dără este că și acel Coțovlahi, dintr'acești Romani sunt, și se trag; și într'acele vremi ce Galian s'au altă împărat au rădicat o semă dintr'ânșii de aici și 'i-au dus de 'i-au aședat pre acolo, au reamși și până acmu.

Coțovlahi le dicu Grecii, rîdendu-și și batjocură făcându-și de densi, adică, șchiopi, orbi, blestemați, hoți, și că acestea le dicu că sunt; și câți au fost de acel fel pre undevași, 'i-au adunat de 'i-au dus pre acolo; precum și acești Romani duple aici rîd, și încă destule grodave cuvinte le dicu și de nimic îi fac, și că din hoți se trag, povestesc și bănuiesc între ei. Ci de acesta căci Grecii acestia duple cum rîd de Romani și grăesci așa de re au socotit mare; pentru că vedându și ei totă altă lume rîdendu de densi și batjocorindu-l, au stătat și au obosit și ei prin gunoale lor, ca cocoși, părându-le că au mai reamși ceva vlagă și de ei, unde vedu zugrăviturile celor vechi ai lor, ei între dânsii își fac mângăeri și bucurie, soții părându-le

că au pre cineva batjocurii lor. Căci cu dreptul nesciind cele ce ore-când și stăpânii lor au avut mare ajutor și folosiri împotriva vrășmașilor lor de acești Români, când și Odriulul 'l-au izbăvit din mâna Francilor, cari îl ocolise și 'lă lua, și era lor Grecilor 'l-au dat, cum scrie și Bonfinie într'a doua decada-I, cartea a șeptea; și altele multe bune ajutoare le-au făcut, cum mai înainte voi arăta. Ei grăesc acele ce se par în ochi și în plăcere că sunt ceva, și nu știu ce dicu, au dora că sunt nemulțămitori și necunoscători bine-lui, și forte au fost unii nemi nemulțămitori și ei, cum și istoriile lor arată. Și până astăzi ori în ce țeri mergi, cum se dice dicătorea, *arama 'și arată*, faptele lor cinstea-le micșorându și împlinindu; au mai bine se dicu se-i ertăm și se ne fie milă de ei, căci și grăesc de acelea și hulesc pre alți; căci fiind ei scăduți din toate și lipsiți, și supărați sunt forte. Deci asemenea faci și ei ca aceia ce sunt au în robie, au în închisori, au în strânsori de alte nevoi, au la serăcie, au la alte nenorociri și mari strâmtori, cum obișnuiesc lumea de aduce, și atăta le aduce, cât nici odată nu lipsesc de la nemul omenesc cu acelea, când unuia cându altuia descercându-se; deci de marea-i supărare îi pare că toți omenii îi strică, și elu așa pre toți și bănuiesc și hulesc, părendu-i că cu acelea 'și mai uteșaste și 'și răcoresce dora patimile sufletului și simțirile trupului. Că nimeni nici s'au mai aflat în lume asemenea lui Iov, carele toate ca acelea rele și mai multe se-i vie pre lume și se rabde, și se tacă la toate, pre nimeni vinuindu, pre nimeni blestemându, până în sevărsitu, cum Biblia sfântă în viața lui scrie și adevărează. Ci dară, Grecii acelea pătimindu, de supărare părendu-le că alți ar fi pricina, nu ei insiși de a fi așa, hulesc și grăesc pre alți de rău, neuitându-se se vadă pre dânsii ce și cum sunt. Dreptu acesta dară, este se-i ertăm și se le credem, pentru că dicu dascălii și înțelepții, că crud și tiranicu lucru este și forte fără de minte nescine se mai mustreze și se mai pedepsescă pre unul ce în pedepsă și în nevoe au căduț; că destulu este acelaia aceea; nu trebuie peste rău a mai adăoga, ci într'aceea lăsându-l, încă mângăere pe cât se pôte și ocrotire se 'i arătăm, asemenea pătimași și nenorocii socotindu-ne că putem ajunge, și putem fi și noi fără de zăbavă și fără veste.

Însă a se ști și acesta trebuie, mi se pare, că nu numai unii din nesciuții Greci dicu, cum că Românii nu pogoră din ostași și bunii Romani din cari, s'au disu de multe ori, că au lăsat Trajan aici, ci din răi și hoți, pre cari er Romanii i-au trimis într'aceste părți de loc, ci și alți acesta o bănuiesc. Că etă citesc în leatopisețulu moldovenesc, (carele fiindu eu încă în Moldova 'lă-am găsit la Ioniță Racoviță carele era comis mare, om de cinste și socotință), care leatopisețu, dicu cum este făcut de un Ureche Vornicul, om învățat se vede că au fost și om tocmit de câte se par că au scris el.

Acel dară leatopisețu luându-l (carele am pus de 'l-au și prepus și 'l-am adus aici ca se se afie și în țară), și citindu-l găsesc, însă nu știu de cine e scris, de Ureche, care nu creșu, cum și unul ce 'l-au propus acel leatopisețu mărturisesce, că nu este disă aceasta de Ureche Vornicul, au decine, că dice că dintr'o cronică ungurească au aflat de ijdărania Moldovenilor acestea care este, că cuvintele lui punu aici. «Scrie (dice leatopisețu unguresc), că

«oare-cînd pre aceste locuri aũ fost locuindũ Tãtari, mai apoi plodindu-se și imulțin-
 «du-se și lãtîndu-se s'aũ tinsũ de aũ trecutũ și peste munți la Ardealũ; și împingînd
 «pre Unguri din ocinile sale n'aũ mai pututũ suferi, ci singurũ Laslãu craiulũ Ungu-
 «rescũ, carele 'i dicũ cã aũ fostũ Vlãhovnicũ, s'aũ sculatũ de s'aũ dusũ la Împãratul
 «Rõmului de 'și-aũ cerutũ õste intr'adjutorũ impotriva vrãjmașilorũ sãl. Ci im-
 «pãratulũ Rõmului altũ adjutorũ nu 'l-aũ fãgãduitũ, ci 'l-aũ datũ rãspunsũ
 «intr'acestũ chipũ de-'l aũ dîsũ: Eũ suntũ juratũ cãndũ amũ stãtutũ la im-
 «pãrãție, omũ de sabia mea și județulũ meu sã nu pãrã; pentru aceea mulți
 «õmeni rãi s'aũ fãcutũ in țera mea, și cãte temnițe amũ tãte suntũ pline de
 «dẽnșil, și nu mai amũ ce le face; ci 'ți voiũ da ție sã faci izbãndã cu dãnșil,
 «și eũ sã 'mĩ curãtescũ țera de dãnșil; ẽrũ tu in țera mea sã nu 'l mai a-
 «ducĩ, cẽ 'ți 'l dãruescũ ție. Și de sãrgũ inveța de 'l strãnsẽrã pre toți la unũ
 «locũ dupretutindenĩ, și 'l-aũ semnatũ pre toți de 'l-aũ arșũ imprejurulu ca-
 «pulu de le-aũ pãrjolitũ pãrulũ cu unũ fierũ aprinsũ, care semnũ trãesce și
 «astãdĩ in țera Moldovei și la Maramureșũ, de se celhuescũ õmenil cu cãrare
 «imprejurulũ capulu. Decĩ Laslãu craiũ, daca aũ luatũ acel adjutorũ tãlhã-
 «rescũ de la împãratulũ Rõmului, aũ lipsitu la țera Ungurẽscã, și de aci pre
 «cãșlegile nãscutulu, cu tãtã puterea sa s'aũ apucatũ de a'ĩ bate și a'ĩ goni
 «de 'l-aũ trecutũ muntele in acẽstã țerã pre la Rodna, pre care cale și semne
 «prin stãnci de pãtrã in duocẽ locuri se aflã fãcute de Laslãu craiũ; și așã go-
 «nindu-'l prin munți, scos'aũ și pre acesti Tãtari cari aũ fostũ locuitori la Mol-
 «dova, de 'l-aũ gonitũ pãnã 'l-aũ trecutũ apa Siretulu. Acolo Laslãu craiũ,
 «ce se chiamã leșesce Stanislav, stãndũ in țermurile apei, aũ strigatũ unguresce:
 «*seretem, seretem*, ce se dice romãnesce *place-mĩ, place-mĩ*, sãũ cum a'ĩ dice,
 «*așã 'mĩ place, așã 'mĩ place!* Mai apoi dẽca s'aũ descãlecatũ țera, dupre cu-
 «vẽntulũ craiulu ce aũ dîsũ *seretem*, aũ pusũ numele apei *Seretũ*; și dupre
 «multã gõnã ce aũ gonitũ pre Tãtari, 'l-aũ trecutũ preste Nistru la Krimũ,
 «unde și pãnã astãdĩ trãescũ. De acolo s'aũ intorsũ Laslãu craiũ inapoi cu ma-
 «re laudã și biruințã, sosindũ la scaunulũ lui in dũia de lãsatulũ seculũ ș. c. l.»

Aceste basme și ca acestea intr'acel moldovenescũ leatopiseșũ amũ vẽdutũ
 și amũ cititũ de pogortrea și ijdãrania Romãnilorũ, adicãte cum arũșũ fãstũ
 dintr'acel tãlhari și furi ce aũ fostũ adusũ Laslãu craiũ acela ce dice, ș. c. l.
 Ci nu sciũ cu ce indrãsnelã și cu ce nerușine acela ce aũ scrisũ intẽiũ o va
 fi fãcutũ: cã de o va fi luatũ din cronica ungurẽscã, care eũ incã nu o amũ
 vẽdutũ, nici de la altulũ amũ auditũ, aceea ẽrũ pãte fi; pentru cã pururea și
 nevindecașil și Unguril aũ stãtutũ vrãjmașil și pizmașil Romãnilorũ, și atãta cãtũ
 de arũ fi pututũ arũ fi supusũ pre toți subț jugul lorũ, cum și pre mai multa
 parte din cãșil șe aflã acmu in Ardẽlũ, 'l-aũ supusũ și 'l-aũ fãcutũ obagi, cum
 le dicũ ei; se vede cã in Ardẽlũ suntũ și alți neameșil Romãni mulți, și Mara-
 mureșulũ totũ. Țerã afarã dintr'aceia, mare parte și din boerimea lorũ incã suntũ
 și se tragũ din Romani; ci numai stãpãnirea acel țeri și astãdĩ fiindũ *calvinã*
 și ei slujindũ la curte, s'aũ calvinitũ; și așã totũ Unguri se chiamã: schimbãndu-
 «șil credințã, 'și-aũ schimbatũ și numele de Romãni!

Ci dẽrã acel Ungurũ, aũ ce va fi fostũ, nu sciũ, de aũ bãsmuitũ și aũ visatũ
 ca cea a dice, se vede cã de puținã sciințã și socotelã aũ fostũ. Pentru cã

de au fostu și vrăjmașu acelui némă de a 'lă face totu de tâlhari și de fură, ne-simțitoră au fostu, nimicu de ceea ce putea sosi și veni pre urmă chibzuindă, adicăte că voru ride toți și voru ocări răutatea și nesciința lui, băbescl basme și ne sărate vorbe la cel duple urmă omeni lăsându in poveste, căruia multe suntă a se dăce impotrivă și a 'i dovedi minciunile. Ci ca se nu fiu prea lungu in vorba acestora bălmejitori, cu atăta fie care gânditoră și cu minte pôte cunósce, mi se pare, și se pôte domiri, cum acelea ce au dísu n'au fostu, nici au pututu fi.

Ântéiu că acel împăratu al Rómului la carele dăce că au mersu Laslău craiu de au cerutu óste ca se scóță pre Tătari, și 'i-au datu acel fel de ómeni, cându se fi fostu nu dovedesce; nici Împăratu ca acela carele nici unu tâlharu, nici unu furu, nici unu omu rěu in tótă împărăția lui se nu se omóre și se nu se pedepșescă, nu se citește nicăiri, nici s'au auditu, nici se aude, nici pôte fi; pentru că intr'altu chipu nimeni intr'acea țeră n'arū fi trăitu, nici o lege saū vre unu obiceiū n'arū fi fostu, care este impotriva firii și a tutulorū limbilorū.

A doua dară, câtă sumă de ani au împărățitu acel Împăratu ce au fostu așa blestematū, éră nu bunū,—căci bunū și dreptū au legi puse și nemăcate le ținu, ca se pótă sta poliția și soțierea ómenescă; ca nici cel tarū și marū se nu a-suprěscă și să nu calce pre cel mai slabū și mai micū, nici cel micū se nu nă-păstuescă și se ocărască pre cel mai marū, nici unulū de la altulū se părăsescă și se iea fără de tocmelă și fără de lege;—acum dără, dăcu, câtă sumă de ani au stătitu acel împăratu așa se se strângă atăta tâlhărimē de multă, câtă se se facă óste ca aceea mai fără numărū, de se scóță și se goněscă mulțime ne-spūsă de Tătari duple aceste locuri ce le coprinsese atunci?

A treia dară, potū tâlhării și furii și caril asemenea lorū suntū, se ținē și se așe-de domni și stăpāniri, care cu sutele de ani se stea și se se păzescă, și mai virtosu toți, ne alesū nici unulū, totu tâlhari și ómeni rěi fiindū, a cărorā min-țile și gândul totū la răpiri și la căștiguri li suntū, ce stăpnire potū tocmi? Semnū dară este, duple dīsa aceluia, că din răutate și din netocmelă se ține și stă lumea, nu dintr'acelea se strică și se pierde, cum și scripturile și tótă ființa, și singure simțirile acēsta adevērdă și cunósce, cum că din nerinduelă, din nedreptate și din răutate se strică și se mută împărățiile, și tóte; unde dără și altele mai multe suntū a 'i dovedi, cum dăcu, și a 'i arēta nesciința acelui ca-rele măcar va fi fostu și dísu aceea.

Și din Tătari ce el dăce, numai că din Ardélū și din Moldova până la Crim 'i-au gonitū, unde se află și acum, se pôte adevēri că fără de lucru au grăitū, cum și mai 'nainte vomū vedea de acel Tătari de unde suntū, și cum au venitū și la Crim, unde și până astă-đi ședū. Ci dară se 'lă lăsămū la gindă, cum pare mie de arapi este; érū cine va vrea altulū credă, căci a crede ade-vērul saū minciuna, in volniciea ómenescă este.

Inșă și Moldovenii de poftescū aceea aceluia povestitorū se scie și se credă cum dintr'aceia el pogorū, volnici vorū fi, și ijdāraniea și némul lorū de la a-cel tâlhari și furū de vorū vrea se 'l mărturisescă încă in voie le va fi, dōră dăcēndū că au și cevași cale de mai a crede și așa, de vreme ce începătorei pogorārei lorū cam d'acolo începū a 'i da capū, dăcēndū adicăte că nisce pās-

tori din Maramureș, umblându cu dobitocele lor pre munți, au dat preste o fiară ce se chiamă (ei îi dicu) *Bouru*, pre carea gonind'o o au trecut munții, și așa eșind în Moldova au vedutu țără frumôsă și de hrană, ș. c. l. Apoi s'au întorsu la ai lor, și spuindu-le de acelu locu, s'au adunatu mai mulți păstori și de alții, și au venit de au descălecatu acolo; și ca acestea multe povestesc, care le puteți vedea în leatopisețul lor, mai alesu ce dicu ei de dênșii; măcar că 'mi paru că multe nu'su adeverate. Căci étă și aici împotriva-și grăesce cel ce au scrisu acelu leatopisețu (insă nu dicu de Ureche); că mai susu dicea că Laslău craiu au scosut pre Tătari dintr'insa și apoi o au locuitu ei, ș. c. l. acum dice că o au găsit pustie păstori Maramureșului, și așa din ei înteu s'au descălecatu, ș. c. l.

Insă ceea ce este de aceea numai cercu, ci numai, dacă din păstori își fac Moldova începătura, pôte le dice, (nu știu măcar și glumind; eru nu cu adevăru,) că cam dintr'acea sunt, dreptu că păstori necuvântătoarelor dobitoce, de nu toți fur, érá gasde de fur sunt, ș. c. l.

Érá noi într'altu chipu de ai nostri de toți căți sunt Români, ținem și credem, adevărindu-ne din mai aleși și mai adeverați bătrâni istorici, și de alții mai încoce, că *Valahii*, cum le dicu ei, eru noi *Românii*, sunt adeverați Romani în credință și în bărbăția, din cari Ulpie Trajan 'i-au aședat aici în urma lui Decebalu, după ce de totu 'l-au supus și 'l-au perdut; și apoi și altu totu șirégul împărătilor așa 'i-au ținut și 'i-au lăsat aședați aici, și dintr'acelora remășiță se tragă până astă-ți Români acestia. Insă Români înțelegu nu numai cestia de aici, ci și din Ardél, cari încă și mai neosi sunt, și Moldoveni și toți căți și într'altă parte se află, și cu acéstă limbă măcaru fie și cevași mai osebită în nisce cuvinte, din amestecarea altor limbi, cum s'au disu mai susu, érá totu unii sunt. Ci dérá pre acestia, cum dicu, totu Români îi ținem, că toți acestia dintr'o fântă au isvorit și cură.

Nu dicu insă că toți, toți căți astă-ți se află locuitori într'acéstă țără, că sunt toți Români, că aceea nici au fostu nici este nici într'o țără câte putem ști că sunt în emisferiu nostru, ci mai mulți străini și veniți după intralte țări; încă mai virtosu cei ce se află și până astă-ți mai blagorodnici și mai de folosu nămur, unii sunt din Sărb, alții din Greci, alții din Albănași, alții din Frânci, alții dintr'alte limbi; că și Domni încă mai mulți din streini au stătit, cum și Băsărabescii se tragă din nămur sərbescă, și alți Domni de alte nămur, cum în viețile lor se va arăta, insă căți vomu și din ce rod au fost. Ca acestea dară nămur de totu felu, viind ei aici și căsătorindu-se și amestecându-se cu locuitori pământurilor și aședându-se, fiindu dintr'acea mai mulți vrednici și destoinici, au rămasu moștenu și numele de se chiamă *Români*. Așa dérá, mai mulți și aici de aceia sunt și de aceia se vedu, că mai d'a fire sunt; că nici unul nu e, mi se pare, din căți mai înainte sunt și se vedu astă-ți și la curți că sunt, al căroră au tată-seu, au moșu-seu, au strămoșu-seu, au tatăl strămoșu-seu, au cevași mai în susu, carele se nu fie fostu, au Sărbu, au Grecu, au altu cevași nămur străinu, au măcar Armėnu, din care dicu că se tragă și Rudeni, cari și ei încă de cândvași și câtvași nămur au fost și bogat și cinstit încă. Ci dară, cum se dise, și aici amestecați cu de

altă-fel de ómeni, cum și p'în tóte țările sunt. Că étă și la Moscú (lasă altele că mai mulți se tragú din fel Tătărescú și Leșescú), mulți și de alte feluri multe decâtú fireșci Muscali sunt, însă de cei mari dicú. Tacú de Turci, că 'mí paré nici unul neaoșú Turcú nu e, ci din totú felul de limbi amestecați, și cum suntú aeva tuturilor este; și încă tuturilor acelora, Turci le dicemú, celorú-l-alți totú Muscali, și altora éar așa, cum și cestora totú Român, căți locuitori și moșteni se află pe aceea.

Că nici unú rodú de ómeni osebitú in veci póte remănea in lume, nici felurile de limbi in mil de ani totú acelea neschimbate și nemutate potú sta; că nimicú subț sóre este stătătorú, și tóte câte suntú in curgere și in mutări suntú zidite de vecinica lui Dumnezeu înțelepciune și putere.

Acestea déră, de acești Români până aici, de unde din începutú pogóră, cu a multora mărturii s'aú quisú și s'aú doveditú.

După ce aú rămasú Românii in Dacia moșteni, cum subț ascultarea împăraților Romani aú stătutú, și apoi la ce aú mai ajunsú.

Așa deci, rămânându Românii in tótă Dacia păditori și moșteni prin cetăți și prin ținuturi, împărțindu-și pământuri și locuri, avându Voevođii lorú, câtă-va vreme s'aú trasú așa și aú stătutú. Însă nici numele lorú într'altú felú se mai mutase și se mai schimbase se le dicé *Vlahi* sétú într'altú chipú, ci *Óstea Romană*, cândú se vorbea de dēnsa, érá cândú nu, *Dacii* se chiămaú; și totú *Daci* încă multă vreme încóce, și de mulți se numeaú, pentru că și din Daci și Geți éraú mulți rămași, cum și mai susú s'aú quisú, că nu s'aú pututú stinge toți ómenii dintr'o țéră, cum nici se póte, ci totú aú remasú. Numai ce de odată atunci, prospēta mutarea-le fiindú, și necredēdu-l, la dirigătorii și la alte ale țerei trebú nu-l trāgeaú nici îi amestecaú, pentru ca nu, aducēdu-și aminte de cea de curēndú volnicia lorú, și de stēpānirea lorú ce aú avutú, și cum o aú perdutú, sē nu se hienescă și éráși sē se scóle împotriva Romanilorú, cum s'aú mai și ispititú de aú făcutú, numai câtú aú rēsuflatú óreși-ce și soți de ajutorú 'și-aú gāsítú. Că étă in urma lui Trajan, împărățindú Adrian, óre-ce și s'aú mai ispititú a se rēsmiriți; ci curēndú 'i-aú potolitú. Érá mai multú și in dīlele lui Antonin celui blāndú și milostivú, carele, cum scriú istoriile, nici unuia el a face rēu nu începea, nici el rēșboiú ántēitú asupra cui-va n'aú rēdicatú (dicēndú pururea cuvēntul lui Scipion, carele dicea că mai bine multú va a păđi pre unú cetățēnú și pāmēntēnú de al lui sánátosú, de câtú a ucide o miă de vrājmași), până cândú nu alți începeaú a se hienii și a se rădica împotriva lui. In dīlele dară acestui *Evsevis* Împēratú, éráși aflāndú *Dacii* vreme, și soți gāsindu-și pre unú némú ce-l dicea *Alan*, s'aú sculatú pre Romani. Ci și acestú Antonin, deci, trimițēndú óste asupra-le, 'i-aú biruitú și 'i-aú sdrobitú.

Dupre aceea, deci, mai așēdēdu-se, cum s'aú quisú, multă vreme trāgēdu-se, subț acea împărăție s'aú ținutú și aú stătutú, se vede, că hotărítú și

alesu până cine vremi s'au purtat totu așa, și neclătiți s'au azat ascultători, adevărați nu știu. Că nici alesu așa scrisu n'amă citit la alții, măcar și acei Romani și acei Daci, cari apoi de multă vreme printr'atâția ani totu într'unu locu trăind și locuind, și bine uniți cu alții amestecându-se prin rudenie, unul luându fata altuia, altul feciorul altuia, atâta s'au amestecat și s'au unit, câtă mai pre urmă tutulor împreună *Daci* le diceau, până când Grecii, scriitorii antei, dicu, toți le-au schimbat numele de le-au dăsu *Flahi*. Avem și acestu semn, că atâta se unise acei Romani de aici cu acei Daci, câtă nu s'au mai despărțit; apoi între dășii nici când s'au rupt de împărăția romană, și au intrat printre dășii alte limbi, ci totu într'una s'au ținut și au rămas și până astăzi. Insa Romanii cari erau, totu mai varvari îi țineau pre Daci, cum și erau; și se vede că, când se mânieau și se certau între dășii, în locu de ocară, cum s'ar dice, Romanul le dicea acelora *Daci*, adică înțelegându varvari, care cuvânt și până acum se aude de câte vreun Român din cei bătrâni, la cari au mai rămas dora câte o urmă de acelor mai bătrâni, din om în om pădindu-se, cari ca acestea țin, și au și câte un cuvânt de acelea; că iată, când vor să se certe sau să dică în locu de ocară vre-unu om ce-l vedu mola, căscându, și blestematu, îi dicu *Daci*, care va să semneze aceea ce-l diceau pre atunci.

Eră de unde răsărindu-le acestu nume, de la Flac, Voevodul lor, cum s'au dăsu mai susu, au din ce antei și de când au început a le dice așa, care și până astăzi și la Greci și la Latini și la alte limbi, și până toate scrisorile și istoriile, se trage și se dice; eu încă cu Carion dicu ce în cronica lui într'a patra carte, și Martin Cromer ce într'a douăspre-decea, unde istoresce ijdărană și lucrurile Leșilor, scrie, că nu știu acela, nici de unde să dea capu nu pot; poate fi că nici ei neaflându mai dinainte de cine-va istorite, mai bine au tăcut, dicându adevărul fără rușine, că nu știu, de câtă să minț facându-se a ști cele ce nu știu; că acela de facu așa, adică de cele ce nu știu și cele ce nu cunosc dicu că cunosc, a trufașilor și a deșertilor este, părându-le că mai cu rușine le este a dice că nu știu și nu cunosc cele ce nu știu și nu este adevăr, decâtă a minți și a dice că cunosc și scie cele ce nu scie; și nu se domirescu că cu multă mai multă și mai mare este rușine a dice minciuna că scie, de câtă a dice adevărul că nu scie; care apoi, și una și alta se dovedesc; se vede că și cel ce scie, a dice că nu scie este răutate. Ci de această dera și eu lăsându, și de a mai scurma altele nu-mi mai bat capul; eră cine va vrea a fi și mai grijuliu și mai știu d'a afla capu, cerce, că dora va afla citind, a altora și a multora cărți foile întorcându.

Insa, după acestea, etă nici unu lucru câte suntă subț lună, stătoru și ne-schimbatu nu pot fi, nici în nenumărați ani pot totu într'acelaș chip sta; ci toate suntă în mutări și în stricăciuni zidite, cum s'au dăsu și se cunosc. Drept aceea, iar dicu, toate câte suntă așa fiind, au și hotarele lor, care până nu ajungu la acelea nu-și au fiesce-care cel ce este a fi de dinsa; așa de nolanul și prea adâncă înțelegu a lui Dumnezeu mai înainte de vecl orânduită fiind, care nouă omenilor, acelea, cum suntă și cum vinu, forte ascunse și întunericiu ne suntă. Ci dera, cum dicu și filosofii, că toate câte suntă, în nascere

și în stricăciune staă; adecă: una stricându-se și putrețindă, alta se nasce și se face, cum vedem la toate semințiile; că până nu putrețesce una nu nasce alta; și până nu nasce alta, nu putrețesce cea-altă; nici până nu se strică ună chipă, nu se face altă chipă. Deci, precum vedem la aceste firești, cari érá puterea lui Dumnezeu prin fire le lucrăză, adecă le nasce, le cresce și le pădesce; și iar așa înfășurându-le de la zidirea lumii până la sfârșitul lumii voră fi.

Așa déră și în cele politice pricepemă și cunoșcemă că nu'să sênătose nici unele; ci și avuți se perdă, și domni se strică, și împărăți se mută și se străpută; și toate ca acestea ună perdendă, alți găsindă, de la ună fugindă la alți nemerindă orbul norocă, cum îi dică și 'lă zugrăvescă; și iar stricându-se și perindă, alta făcându-se și crescendă, precum citimă și semnele aievea, vedemă toate și cunoșcemă, de când este lumea, câte domni, câte crăi, câte monarhiă au fostă, care din mici începuturi și necunoscute, la câtă mărie și putere au venită, și apoi dintr'atâta de mari, la câtă micșorare și la câtă surpare și stingere au sosită, câtă unele nici se mai sciă nici se mai pomenescă. Altele iar, monarhiă mari, gróznice și puternice, s'au perdută, și în cenușa loră ardendă s'au îngropată, cum au fostă aceea a Siriloră, carea 1300 de ani au stătută; și așa cu Sardanapal, cel după urmă monarhă al loră, perindă și ardendă, s'au stinsă, și la Vavilonă au rămasă, după aceea, câtă-vași, până când Baltasară, cel dupe urmă craiă al Vavilonului, împreună cu dânsul au perită, și de la ei totă monarhia la Persiă au venită. A persiloră iarăși, în mărie crescendă și lăbindu-se, mai multă de 200 de ani au împărățită, totă așa monarhiă, până când la Elini au venită Alecsandru celă mare, feciorul lui Filipă, carele biruindă desevărsită pe Darie Codomanul (cum dică Sleidan), cu carele și monarhia-le s'au prăpădită la dânsul. Deci, au rămasă Alecsandru după aceea, monarhă stândă; câtă de mare și de tare au fostă și câtă s'au întinsă, și alți mulți scriă; érá și Quintin Curtiă Romanul, Plutarhă în viața lui ce istoresce, și Diodoră Sicheliotul, într'a șapte-spre-decea carte a istoriiloră lui ce face, destul și pe largă arată. Deci, de la dânsă cine-va citindă, se pôte sci și cunoșce ce și câtă au fostă; se vede că elă însuși puțină au împărățită, deci au murită. Érá alți apoi, domni și voievođi ai lui, măcară că împărțise țerile de le oblăduia ei osăbi, érá încă și ei cât-vași și multă acea împărăție a mai ținută, până când deci, cea mai puternică și mai mare de câtă toate acestea Roma au răsarită și au venită forțe din mici și slabe începuturi, ântetă, cum dică și Ión Sleidan, că din nisce păstori ântetă și necunoscuți, au aglunsă apoi stăpână lumii totă, cum și alți mulți scriă. Érá și Tită-Live Padovanul d'începută și pe largă istoresce de dânsa. Acéstă, déră, împărăție atâtă s'au înălțată și s'au mărită, câtă nu numai de la Greci, adicăte de la Elini, monarhia au luată, ci și pe alte mai multe domni și crăi au supusă și au ținută, cum și mai sus s'au disă; și așa mare și tare au stătută mai multă de câtă 1700 de ani, până când încependă și ea a se pleca, și împărăție între dânsă a se certa, și împărăție de la Roma la Vizantiă a se muta, unde și noua Romă și Constantinopoli (număi, Sărbă, Tarigradă dică), și împărătesă tutuloră cetățiloră se chiăma, și până astă-đi se dică. După aceea, deci, și toate crăile și domniile câte erau supuse

subt acea una monarhiă, au început a se desbata și a se rupe dintr'însa, fiesce-care iarăși puindu-și domniilor lor, craii lor, cum au făcut; afară dintr'aceea, unii încă nu se destulesc cu a loră osebite numai, ci și mai la mari s'au întins, unii de la alții luându și ei, ca să fie mari. Apoi după aceea, deci, și vrăjmașii carii erau mai pre delaturi, au început a călca și a vătăma acea împărăție, până când o parte mare de acea monarhiă subt jugul Turcului supusă este, și cea-altă parte încă așa a ajunge primejdiasce; că eti și astăzi vedem (din depărtarea și urgia lui Dumnezeu ce este pe capetele noastre, adicăte pre noi pre creștinii, pentru nenumărate păcatele noastre) că supun și ia multă parte și de aceea.

Acăsta întâiu întâmplându-se a o face părțile apusului, adică de a se despărți de acea monarhie; că mutându-se împărăția, cum s'au dis, la Vizantia, unde Costandin cel mare au făcut catatea, după mărtea lui la feciori trei împărăția împărțindu-se, puțină procopseli, deci, a fi de densa au început. Așa deci, gâlceville dintr'unu Împăratu într'altul adăogându-se, și fiesce-carele mare vrându să fie, unul într'o parte, altul într'alta trăgându și pizmuindu-se atunci deci, mai pe urmă, aflându-și vremea fiesce-carele, au început, cum s'au dis, a se face stăpâni osobi și de sineși poruncitori. Că Italianii, adicăte Frâncii, cum le dicem noi acum de la o vreme, neam de împărații ce erau la Tigradi mai asculta, ci încă nici acolo în Italia Împărat, de la Valentian al treilea încôce, carele acela cel după urmă împăratu *Samoderjeșu* apusului au fost, până la Carol, ce-i dicu cel mare,—feciorul lui Pepinie, craiului de Franța,—carele cu dreptul după bunătatea-i, înțelepciunea-i și vrednicia-i ce au avut, cum istoriile arată faptele lui, vrednicu au fost mare să-i dică și Împăratu să fie; de carele încă dicu toți că de ar fi mai trăitu el, ar fi scos totă creștinătatea de subt jugul și robia păgânătății turcesci, și ar fi răscumpărat după dinșii sângele cât au vârsat acei tirani, creștinescu; ce pôte fi pentru neputuse păcate și neplătite încă ale creștinilor, dreptatea lui Dumnezeu, atunci, aceea n'au lăsat a se face; dreptu aceea, nici pe acel Carol a mai trăi au vrut. Însă și acesta, măcaru că împăratu a fi l-au priimit, căci îi și supusese, era în Italia n'au mai fost scaunul împărătescu, ci în țera nemțescă, cum mai înainte se arată; nici pre urmă n'au mai priimit să aibă, adicăte unu *Samoderjeșu* să fie, ci fiesce-carele, cum am dis, să fie singuru mare și stăpîn au poftit, care mai pe urmă au și făcut. Că eti și astăzi, în acea Italie, se află nu o stăpânire numai, ci mai multe de șapte optu, cu republicile, ce le dicu, adicăte ocârmuirii de obște, cum este Veneția, Genova, și Florența, au fost până într'o vreme, apoi o au supus unul dintre densii, nu prea de multă vreme, carele era mai bogat și mai cu rudenie, de-l chiama *Cosma de Medici*, și s'au făcutu domn singuru stăpânitoru, dându-i încă Papa și tituluș, de-i dicu el acum *Gran Duca de Florența*, dintr'al căruia nemu totu unul după altul trăgându-se, și până astăzi este domn.

Însă peste toți capu într'aceia Italie cu stăpânire este Papa, carele nu numai la ale Biserice și la clerici este mai mare și se amestecă, ci și la cele mirenesci, și la stăpîniri ca acelea multă crășci; și mai virtosu de când s'au despicat și s'au despărțit de Biserica răsăritului și de pravoslav-

nicile dogme, de atunci nu numai ca un patriarh și mai mare în orîndu-
du-*la* țercovniciloră aū priimitū, ci și în Biserică și în politica mirenescă mo-
narhă sē fie. Care acēsta sē și fie cea mai mare și cea mai întēiū pricina strică-
ciunei și surpărei monarhiei Romane, lăsându-se și smulgēndu-se din împērația
de la Țarigradū, care acolo scaunul Constantin cel mare mutase de la vechia
Romă, chemāndu-lū noua Romă, și credință cu inoite dogme de cātū Biserica
cea bătrână și adevērată a rēsăritului 'sī-aū alesū, și împērați osēbi aū ince-
putū a 'și numi, blagoslovindu-l sfinția sa Papa; și le-aū datū și titulușū de
a se dice ei și a se scrie Impērați Romanilorū și pururea augusti; ēră împē-
rați Țarigradului sē se dică al rēsăritului împērați și al Grecilorū, și așa și
istoriile lorū îi scriū și le dicū.

Acești, dēră, împērați, cărora Papa, cum s'aū dīsū, le-aū datū titulușul de a se
chiema Impērați ai apusului; ēră de la Carol cel mare aū începutū că în țēra
nemțescă i s'aū aflatū locul de a fi. Că în Italia la Roma ședēndū, cum s'aū
dīsū, este capū domnilorū, și cātū-vași ținutū ține Papa; și apoi că nici arū fi
pututū fi atāta de mare Papa, cum este, de arū fi fostū împēratū acolo; si alți
cāți-va Duci, și feluri de feluri de stăpīniri suntu, care a se istori tōte acum
nici a mea vorbă nu este; nici prea lungū intr'acēsta 'mī trebuie sē fiū. Ci nu-
mai și acēsta încă o dicū, pentru ca pre scurtū sē cunōscemū cine aū fostū
mai multū și mai întēiū pricina micșorārei și stricārei monarhiei Romane. Dupe
aceea deci, s'aū osēbitū Spaniolii, Franțozii, Nemții, și în scurtū tōte ale-alte
țēri și părți ale apusului, craii lorū puindu-'și și domni, și altele republici fă-
cāndu-se, adicāte mai de obște lucrurile lorū ocārmuindu-'și, nu unul numai
Samoderjefu sē poruncēscă; care acestea cui este pofta mai pre deplinū și mai
pre lungū a le sci, și alte cărți vēdă, ēră și a lui Filipū Cloverie geografie,
și pre Gulielm Blaut în cartea ce aū făcutū, adicāte în privelistea incunjurārei
totū pāmēntului, caute.

Insă toți aceștia ale bisericei, cum dicū ei, a apusului, dogme aū apucatū, și
se dicū că suntu *catolici*, cărora al noștri, luāndū de la Greci, pentru ca sē se
înțelēgă mai bine ce suntu, le dicū *Papistași*, adicāte mai multū credū intr'ale
Papii decātū intr'ale adevērului; dicēndū și acēsta (carii mai multe alte gre-
șeli ale lorū le tacū) că Papa nici o dată nu greșēscē. Pentru care, Papa cu
Luteranii și cu Calvinii, carii s'aū ruptū dintr'īnșii, aū mari prigōne și între-
bări, și nu puține nici cu al noștri, vrēndū el însuși sē se facă capū Bisericii,
și mai mare decātū toți patriarhii și arhieriei, și în legare și în deslegare; și
dōră ca unū Dumneđeū și sē se arate, care aceste īmī pare că de cātū tōte
al-alte turburā mai multū Biserica, și se pricinesce tōtă gālcēva și certele in-
tre Biserici, și între limbele crestine mare depārtare, din neunirea lorū. Ci dea
sēma inaintea lui Dumneđeū carele este pricina atātui rēu și atātei pierdēri,
și va da duple nemișcatul cuvīntū al Spāsitorului Hristos, carele la Matei cap.
18 dice: «Vai lumiei de scandale, că de nevoi este a veni scandalele; insă
«vai omului acelui prin carele vinū scandalele!»

Așa dară, despre acestea împērația Țarigradului mai micșorāndu-se și mai
īngustāndu-se, aū începutū Sarachinenii (de unde se tragū și Turcii) părțile rē-
săritului a le turbura și a le strica, și mai pre urmă și a lua, intīndēndu-se a-

tăta, câtă și acea parte mare cu împărăție cu totu o au supusă și o au luată, cum și astă-ți vedem. Și nu numai aceea, ci și alte mai multe crăii și domni, care părăndu-le că se osăbesc pentru vre unu folosă alu loră saă volnicie, ca și ei stăpâni să se facă singuri, au cădutu în mai mare robie și jugă, neaducându-și aminte și nesocotindă alte pilde nenumărate și din toate dăile, ce înainte ochiloră ne stău, cum viuă, și la ce pogoră cel ce unu într'o parte alți într'alta tragă lucrurile și puterea loră. Și de nu de acelea să învețe, măcar să-și fie adusă aminte și de cuvântul cel nesmintit și nedeșertă al Domnului Hristos, ce ăice prin Matei, cap. 11: «că totă împărăția împărțindu-se intru sine, se pustiesce; și totă cetatea au casa împărțită între dănsa, nu va sta».

Precum chiară vedemă că așa făcându și acea mare monarhie Romană, au cădutu și s'au perduto; și etă dintr'insa mare parte Turcū o au supusă și o stăpinescū, nepăzindă încă nici cele dreptăți și faceri de bine care mai dinainte vreme de mai mari loră și de bunu de evlavie și de milostivă împărăți puse în legi erau, și neclătită se pădău. Cum ăice și Papa Leon în orația ce au făcută de rugăciune către Atila, cândă venă și spre Roma cu mare putere (dupre ce stricase și luase multe și alte locuri, și Italia), eșindu-i înainte de parte de Roma, cu totă clirosolū Bisericii și cu toți cel bătrâni cari mai erau atunci sfatul Romei, și 'l rugău să nu 'l calce, să nu 'l strice și să nu 'l piardă. ăicea dăra, acel sfântă omă, Leon Papa, cum scrie și Nicolae Olah în Atila: «Mare ôre-când, nebiruite Craiule, a Romaniloră celoră biruitori totă lumei, era «slava, când biruitoră dău ertăciune, și când pre cel ce se rugă în credință și «în prieteșugă îi priimău; obicinuindă biruința cu milostrdie să o stămpere, cu «care lucruri și fapte, împărăția și avuțiile adăogă. Vestea, deci, și slava numelui «loră nemortă o făcea. Și acestea, până când se păzia și obicina le purta, «ale Romaniloră erau meștersugurile, obiceiurile și înțelepciunile; éra dăca s'au «mutatū într'altă felă chipurile lucrurilor, ceea ce de la noi au răpită, aceea «fie, craiule Atilo! acum norocul 'ți-au dată, ș. c. l. »Ca aceste și mai multe i-au ăisă acel Leon Papa.

Unde dară, etă cum și altele toate, ale-alte stăpâniri, și ce este când este să se mute, nebunindu-i Dumneđeū, cum și proorocul David în psalmi ăice: «nebumesce Dumneđeū norodulă pre carele vrea să-lă părădă ș. c. l». Pote fi dară că și aceia ajungându vârfulă măriiloră, și vrëndă să se plece și să se piardă, din cele vrednice și bune fapte ce făceaă, când se urcă și se adăogău, strămutându-le în blestemăție și în rele, au ajunsă și s'au mutată așa.

Insă este a se mai sci că toate lucrurile câte suntă în lume au și acestea trei stăpâne dupre ce se facă; adicăte: urmare, stare, și pogorire, au cum le ăică alți, adăogire, stare și plecare. Deci dară, nici ună lucru nu este carele să nu dea p'într'acestea; ci numai unele mai în grabă, altele mai târziu le trecă, éra toate la ună steajeră se adună și se strângă în cea de apoi, adicăte în stricăciune și în perăre deslegându-se.

Deci dară, așa toate fiindă, etă și domniiloră, crăiiloră, împărățiiloră, avuțiiloră, măriiloră și tutuloră celoră-alte câte suntă, așa se întâmplă și le vină; ci numai celoră drepte, celoră blănde și celoră mai cu înțelepciune, le rămăne

laude, fericirea de bună pomenire, și pildă folositore celorți bunți și înțelepți după urmă, și canone cu care mai mult și mai slăvită pot sta și se pot ocărui. Și de li se întâmplă și surpare și cadere, înțelepții nu le dau atita vina și pricina cu sudalmă, căci au sosit la aceea adică se dă, că din nechibzuiala și nebunia lor au venit; ci numai socotesc că așa zidite și făcute în lume sunt, ca și ele se și ia conșul, cum dă și Virgiliu poetul în cartea a patra a Eneidei de Troada, când de Elini s'au prăpădit și s'au stins, crăind acolo și alții, și nemul lui Priam, mai mult de 2000 de ani, cum dă tlcuitorul acestui Virgiliu Maulu Honoratul. Deci, acela alta n'au mai hilit, căci așa au sosit acea crăie, ci numai că așa au fost în orânduiala lui Dumnezeu să fie, dă, și așa aducea vremea să se sfârșescă. Iar celor rele stăpîniri, și crude și tirane, și ca de acest fel stăpînitorii, ocară, blestem, sudalmă, și rea pomenire rămâne; și răi de la acele rele ia pilde, pentru ca mai curînd să se strice și să se pierdă, nimic alta, fără aceea rămîindu-le pe urmă, și se perde pomana lor cu sunet, dă David: «și amă trecut, și nici s'au aflat locul lui».

Știu, însă, că nu lipsesc în lume și de aceia de cari nu dă: dar au nu și cei bunți și înțelepți, ce sunt, nu mor; au nu cad și se surpă și ei, ca și celor ce le dă și sunt și răi și nebun? Ci acestora răspunsul și cele ce din toate dălele ce se ved în întâmplări este, și toate scriiturile câte sunt, și sfinte, și de cele-alte, înainte-le strigă și arată, câtă este osebirea traiului și vieții unui bun, de a unui rău, și a unui înțelept, și a unui nebun? Se vede că Aristotel, în cartea a șasea, ce face către fiu-seu, Nikomahu, de obicei, dă că ce este rău este și nebun, și ce este nebun este și rău. Însă, aice nu înțelege filosoful de nebun pe cel ce umblă cu oșe, cu petre, și sunt de legat; că aceea, de a fi așa, vine dintr'altă pricină, adică, au din drăci, au din melancolie, care firea lucru este; ci de cel ce sunt răi omeni și cruți, cari cunosc și binele și răul ce este; de acela grăiește și dă: că ce este rău este și nebun; căci de n'ar fi nebun n'ar face rău, ș. c. l. Și pentru că făcînd răul, vine deci mai pe urmă la cele ce mai sus s'au dă, și încă la mai multe rele și nenorociri, avînd și de la Dumnezeu voie și voinicie să nu fie așa rău și nebun, cum se face. Că adevărat este ceea ce dă toți înțelepții, că cum este sora de întuneric, așa este deosebită și viața înțeleptului de a nebunului, cel în lumină de cel-alt în întunecă trăind, cum și alții mulți scriu. Era și pre Solomon vede la pilde și prin toate cărțile lui, ce este viața unui nebun, și ce a unui înțelept; cum și în cap. 11. Ecclasticul dă: Ochi înțeleptului în capul lui, era al nebunului întru întuneric umblă.

Până aici, dă, și de acestea din istorii neșind, nu fără folos, mi se pare, și în zadar celor cunoscători că amă făcut.

După acestea dară, cu Voevozi lor și cu ot-cărmuitorii ce de la Roma se trimitea, stănd și purtându-se, multă vreme sub acea stăpînire au fost și s'au ținut, tot de la împărații Romani spănzurînd, și curînd puterea și scoterea domnilor lor, și de acolo totă chivernisela lor pogora, până când iată (cum s'au dă, că nici un lucru în lume stător nu e, nici aceia în

veci așa au putut sta), au început despre răsăritul a pogorî limbii noastre, și a impresura și cu sila a descălica părți d'ale apusului; adică, cum dicu, din Asia, partea cea mai mare a pământului, în Europa viind; în patru părți, dară, Geografii mai noi, împărțind tot pământul, adică în Asia, în Africa, în Evropa, și în America; și cea decât toate mai mare parte, cum s'au dîsu, este Asia.

De acolo, dară, pornindu-se, au venit mulțime de oameni de au locuit cete-alte părți; însă cei mai aleși și ostași au fost Goții, Vandalii, Slovenii, Hunii, și ca aceștia; cari viind, cum s'au dîsu, și cuprindend aceste părți, și mai totă Evropa, au locuit într'însele. Se vede că nu fără multă și nespusă vărsare de sânge, și omoruri necredute, nîcîfără de dese, gróznice și rele răs-bóle; pentru că împărăția română împotriva lor trimitea mari oști și aleși Voevozi, și, și însăși împărăția mergea de se bătea cu aceia ce învîrstatu norocul izbăndilor, veniau, că, când unii când alții biruiau, câte odată iarăși și pace între dînșii făceau, și mai pe urmă le lăsa une locuri cum le-au coprinș și le-a luat, se le ția și se le moștenescă. A căroră lucruri, și cum s'au purtat, și cum au descălecat, și cine întîiu capete și Voevozi le-au fostu acelor limbii, și de unde au isvorit acele nîmuri, și care după care au venit, și cine cîtu au biruit, nefind povestea și tréba mea acum aceea, și pentru ca se nu fie istoria acésta de mine atăta delungită, cîtu dóră și citind, unora se li se urască, étă acelea le trec și le lasă. Érá cui este pofta și drag a sci, citescă pre Antonie Bonfinie, în decada de întîiu, în cartea a doa; pre Flavie Blond, în decada lui în cea de'ntîiu, în cartea de'ntîiu; pre Procopii, în istoria lui ce face de războiul Gothic; pre Carion, în cronica lui, în cartea a treia, în viața lui Dekie Impérat; pre Martin Cromer, în cartea lui d'ântîiu, ce face de ijdărânia Leșilor; pre Calimah, la începătura cărțicei ce'i dice: *Exsperientis Atila*, și pre alți nemumerați istorici ce scriu și pe largu de Goți, și de Vandali, și de Slovani, și de alții, pe cari, măcaru că în tot felul Impératilor Romani, și în tot chipul au nevoit a'i scóte de prin biruințele lor, și cu mare putere și alți impérați, și i-au biruit de multe ori. Érá și Claudie Impérat, dice Blond, cum arată dintr'o poslanie a celui Claudie, ce scria către Nunie Brok, păditorul și ocărmuitorul Iliriei, cum că trei sute de mii de Goți au tăiat, și două mii de corăbi ale lor au înecat, care așa scria: «Claudie Impérat, lui Brok, se-nătate! Stins-amu 300,000 de Goți, 2000 de corăbi le-amu înecat; învelite «sunt gările de paveze, de săbi și de sulițe; toate marginile gărilor a-coperite sunt, câmpii de trupuri pline sunt, nici un drum curat este, »marea cetate Cartago pustie este, și catră și catre atăta amu luat, cîtu «nici un ostaș nu e se nu ducă câte doi și câte trei; și măcar de n'ar «fi pățit republica Romană de Galian atătea, măcar de n'ar fi adus trei-deci «de tirani stricători! că păzindu-se, ostașii, cari feluri de răz-bóle au rădicat, «și d'ar fi fostu leghiónele păzite, pe care Galian, reu isbănditor, le-au ucis, cîtu «adaos ar fi republicei? Cu a noastră însă grijă, și osîrdie au fostu bă- «taia de la Mesii, și multe răz-bóle au fostu la Martinopoli, mulți de furtună «au perit, mai mulți crai prinși, și prinse a multor feluri de nîmuri blago- «rodnicele femei. Plinitu-s'au biruințele romane de robii varvari, și locuitorii din

«Gotû ; nici o țără n'au fostu carea, robu de a 'lă ținea, ca in izbîndă sê nu «aibă Gotû ș. c. l.»

Așa dară, de acei Goti, ce atunce pățiseră, Claudie Impărat scria ; însă ,nici cu aceea, nici altele ca acelea, și de nu așa mari biruințe, érá totu 'i-au mai biruitu și alți împărați, nu 'i-au pututu stîrpi, nici goni de totu, ci totu au rămasu mulți ; și până in cea de apoi, totu au rămasu ei stăpînitori multor țări in Evropa, cum și până astă-đi câtevași nêmurî dintr'înșil se tragû, mai alesu Șvedii și Daniil, cum dicu, și cum mai susu amu însemnatu puținû. Dreptu acêsta dară, acele limbi și nêmurî cãlcândû, cum s'au đisû, și impresurândû aceste părți, și cu acestu prilejû unii caril erau mai de demultu supuși Romaniloru încă găsîndu vreme, se trãgeau și se desbãteau de către Romanî, pre caril nu 'i-au mai pututu apoi supune. Căci, in multe părți, și totu cu grele și mari oști, nu puteau mai ajunge ; și încă, căci, că și de multe ori și Voevođii și Hatmanii ce triniteau cu oști înaintea vrăjmașiloru, se vicleniaû, și ostașil in partea lorû trãgêndu-i, a'i ei împărați se puneau, a'i pre alții, caril vreau ei, împăratu rêdicaû ; și așa, cătră cel ce era se porniau, unde și acestea între dinșil certe și vrăjbi mai multu i-au risipitû.

Acestea dară, și ca acestea purtându-se și lucrându-se, cum s'au și mai đisû, și împărăția romană plecându-se și micșorându-se, étă fiesce carele binele și traiul seî osêbi au începutu a'și căuta și a'și goni.

Așa dera, și acei *Români-Daci* ce erau aici, și al lorû traiu și stare 'și cercaû, și câtû au pututu a le ținea au nevoitû, moscenî vechi și întemeiați acestorû pãmênturi socotindu-se că suntû ; pentru că prin sute de ani trecuse și se rădăcinase, in tótă Dacia locuindû și ședêndû.

Așa dera, aceștia Domnii și Voevođii lorû avêndu-și, și legi bune țîindû și păđîndu-le, și încă și bunî ostași fiindû, și țera lorû osêbi au începutu a'și păđi, și hotarele lorû mai tari a le ținea, nimenul nici ei vrêndû atâta a se mai supune ; ci, cine asupra lorû venia, și ei împotriva aceloră staû ; și atâta, câtû mulți se îngroziau de dênșil, și mai virtosu vecinil lorû, caril venise apoi, după Romanî, de coprinsese acele locuri, cum s'au mai đisû ; și necum sê 'i mai bîntuiesc se ispitiau, ci in preteșugul lorû îi chieiau, și cu dênșil se legaû ca ori când ei vrea sê mERGă asupra altorû cuiva, sau când alții asupra lorû vreau a veni, ei ajutor sê le dea, și cu prieteșugi sê se afle. Așa și ceștia, când va vrea cere ca aceeași cerere de la aceia, gata sê se afle și sê le dea, dupre buna vecinătate și legătura ce făceaû cu ei, și într'acestû chipû încă multă sêmă de ani s'au purtatû și s'au ținutû ; nici grije lorû de alte domnii și crăii măcar era ; căci, multă și puternică ôste aveaû, și încă cu toțiî ostași bunî erau. Nici de Impărații Tarigradului se temeau măcar, că încă până printr'acele vremi totu tari și puternici erau ; ci încă și cu ei s'au bătutû, împotriva-le stândû ; și ajutore le-au datû, când au trebuitû, împotriva vrăjmașiloru lorû și a Turciloru, când au începutu a trece încôce marea și a le lua locuri, și a le mai îngusta împărăția, și din Elada, precum mai înainte voiû arăta.

Însă, nu puțină mirare cste la toți căți scriu de acêsta, nici la căți bine voru socoti de acești Români cum s'au ținutû și a'i stătutû până astă-đi așa, păđîndu-și și limba, și cum au pututû și potû și pãmênturile acestea locuiescû

care acésta la puține limbi și némuri se vede ; și mai virtosă atâtea roduri de ómeni străine și barbare peste dinșii au dat și au stricat, cari peste alții așa dându, nici numele nici altă nimic nu se mai scie, nici se mai pomenesce de aceia, cum étă și mai susă amă dîsu. Érá și aevea se cunósce și se crede, că impresurându Goții, Vandalii, Slovanii, Hunii, și alții ca acestia, și călcându și descălecându mare parte a Évropei, și pe aici au trecut, au luat, au stricat și au supus Hunii aceste țeri, cum vom vedea mai 'nainte ; érá ei totu au stătutu, și s'au ținutu cum sunt. Că étă in țera ungurésă, unde 'i dicem de susă, in tótă țera sêrbésă, care înțelegu împreună și pre Bulgari, și pre Bosneagi, și pre toți ca de acestu fel, cari se trag din cel Slovean ce amă dîsu mai susă, că au venit de au coprins și au locutu cele țeri in care și până astă-đi ședă, și se vedă, și țera Horvătésă, și Șvedia, și Dania, și alte prea multe încă ca acelea némuri sunt descălecate, unde noi dicem dară : au pustii și fără nimeni într'însele au fost, când au venit acele limbi ? Ci aceea nu se póte dice ; căci, că bine scim din istorii și de adevêrul lucrului, că încă fórte pline de ómeni și bogate au fost biruințe ale Romanilor ; ci numai vremea lungă mutându lucrurile și strêmutându ómenii, de la aceia d'ântêiu au venit la cei-alți la cari până astă-đi vedem că sunt. Dicem déră, acum : déră cei-alți locuitori ce au fost mai 'nainte, unde sunt ? cari nici se mai sciă, nici se mai pomenesc, nici măcaru cevaș dintr'aceia se mai numesc, sêtu ce limbă voru fi avutu sê mai sciă ? Și de va fi și fostu rămasu cinevaș, încă atâta s'au amestecat in cel mai de pre urmă locuitori, cătu îngropați de totu sunt, de nu se vede nimic de dênșii nicăiri ! Érá ceștia Români, ori cum, și cum printr'atâtea călcări, sdrobiri, și nespuse rele ce au trecut și 'i-au călcatu, totu este până astă-đi, cum s'au dîsu ; că totu încă de nu se află atâta fericiți și slobođi de totu, încă și domniă, și stêptnire, și limba, aceea a Romanilor, totu stă și se ține (se vede stricată, cum și alte limbi, tóte ale lor cele neaoșe și de moșă și le-au stricat) ; in destul că totu urme de a se cunósce și a se sci bine de unde sunt, le-au rămas și au. Care acésta bine socotindu-se aevea, este, că nu fără a lui Dumnezeu providință este, nici fără de a sa minune nu este ; însă, dreptu, ce el singuru scie : la acésta și Bonfinie uitându-se, într'a treia decadă a lui, cartea a nóa, dice, dupre alte multe, și acestea :

«Măcar că feluri de feluri de varvari, năvăli, și prăđi, in Dacia, al norodului »Romanu ținutu, și a Geților țéră împreună și cu Panonii făceau, însă pe locuitorii și pe leghiónele romane, cari decurênd erau adaose acolo, nu le-au pututu perde ; între varvari cufundați erau ; érá limba romană încă la ei totu miroșesce, și nici cum de totu nu o părăsesc. Și așa se vede, că luptă și se certă, «nu atâta pentru viață, cătu pentru paza și starea limbei. Că cine dară este »carele nu fórte sê se mire încă de atâtea dese intrări și prăđi ale Sarmaților, Goților, așjderea ale Hunilor, Vandalilor și ale Gepidilor, care făcea in Dacia, și ale Ghermanilor (cărora *Nemți* le dicem acum), și ale Longobarđilor, de vomu socoti bine, rêtăți și stricăciuni ; și încă până acum intr'acești Daci și Goți urmele limbei romane se păzesc, cărora acum, pentru »sciința bine a săgeta, *Valahi* le dicem. Aici dară, printr'atâția timp, sângele

«Corvin ascunsă era; în cea d'apoi însă, în satul Corvină a'ă odrăslită, nici a-
«cesta cu adevărată fără de mare a lui Dumnezeu lucrare nu este; că din fe-
«ricirile Corvinilor printr'atâția ani, norodul român de varvară, și acum aces-
«tiași voievozi creștinesca republică și aceste ținuturi din reaua și păgânească
«robiă se izbăvescă.» Acestea suntă dișele și laudele și mai multe a lui Bon-
finie, de acești Români.

Însă, acestă Corvină, ce pomenesce aici, este tată lui Mateiaș Crai, carele
mare omă a'ă fostă și mari lucruri a'ă făcut, și mari resbóie cu Turcii a'ă bă-
tută, și el și fiu-seu, precum înainte, unde le va veni rîndul, câtă se va pu-
tea și de dînsii vomă dice; carele de nēmă romănescă se trage, cum și acestă
Bonfinie din începutul loră frumosă istoresce, și alți toți istorici așa adevē-
reză.

Intr'acești chipă dară, cum s'ău dișă mai susă, multă vreme Romăni pur-
tându-se și aflându-se a'ă stătută, însă nu nici mai pe urmă puține grele și
rele a'ă ajunsă și 'i-a'ă întîmpinată; că étă și Hunii viindă și coprinđendă a-
ceste părți, și alte multe, a'ă călcată, mai virtosă țera Ungurască de susă, cum
amă dișă, carea o a'ă și ținută, și într'însa a'ă descălecată și o a'ă locuită; din
cari și până astădi se tragă Ungurii; și pre acésta Dacie o a'ă supusă, cum
Atila și în titulușulă lui îi pune. Se vede că apoi, cu vreme, iar de subțu
măna loră a'ă eșită, cum vomă vedea.

Însă, de acești Huni numai (lăsându alte limbi, cum amă dișă, și pe al-alți
varvari ce 'i-amă pomenită mai 'nainte) mi este a dice și a scrie cevași, cum
a'ă pogorită și de unde a'ă pogorită întăi, și cum s'a'ă aședată în țera Un-
gurască de susă, și câte locuri a'ă mai călcată și a'ă coprinsă, și când s'a'ă
creștinătă întăi, idololatri fiindă, ca toți al-alți, afară din ovrei; și nu pentru
alta, acésta o factă, ci numai căci în vecinătate ne suntă, și căci cu dēnșii mare
amestecare Romăni a'ă avută, și în ceste mai dupre urmă vremă cu dēnșii s'a'ă
ținută ceștia, și în cea d'apoi că cu ajutorul loră mai multă și țările acestea,
deca s'a'ă osebită de Ardél, adicăte țera Muntenască și a Moldovei, s'a'ă descăle-
cată și s'a'ă luptată cu vrăjmașii loră, și mai virtosă cu Turcii și mai 'nainte
și mai încóce multă; pe urmă, spate și ajutoră le-a'ă fostă, măcară că și aces-
tia Unguriloră ca ună zidă bună și tare înainte turciloră le-a'ă fostă, și nu
de stricăciune, de se va socoti bine și cu dreptate, mai nici o dată, ci încă
de mare folosă, mai virtosă cestoră ce în Ardél a'ă rămasă ședători și locuitori.

Scrie-voită, dără, și de el, cum amă dișă, cevași de la istoricii lor luând, cari
d'începută și de a dînsul ale loră lucruri și fapte a'ă scrisă. Însă, câtă voită putea
mai pre scurtă; pentru că iarăși, cui-va plăcea, la aceiași istorici va putea vedea
mai multă și mai pre largă, cum și de aceea ce a'ă fostă întăi, și apoi la ce s'a'ă
pogorită, și în cea dupe urmă, până astă-di ce se vedă, la ce a'ă rămasă Huni,
sau cum le dică alți *Uni*, din cari *Ungurii* se tragă și cei ce suntă și până
astă-di, de unde a'ă pogorită și cum a'ă descălecată în țera ungurască, și ce
voevozi întăi a'ă venită cu dînsii.

Vede-se, dără, cum toți istoricii intr'acésta unindu-se adevēreză că Hunii
suntă Schiți, adicăte Tătari; însă de la care parte a Schitiei a'ă pogorită a
descăleca părți între dēnșii, este osēbită părere; pentru că unii dică că suntă

veniți din Schitia cea mare a Asiei, alți dicu că sunt din Schitia ceasta către mătă-nópte, căreia îi dicu și acum *Iugra*, carea astă-đi supusă este sub împărăția Moscului. Dintr'acela déră locu dicu să fie și să fi pornitu intr'acóce a veni, trecéndu balta Meotidel (de carea și mai susu amú pomenitu, carea să face la Krimú mai despre mătă-nópte, din apa Donului și din Marea-Négră); și ántéiu acele locuri dintr'acolo au coprinsu, apoi pre încetu totu mai lătin-du-se și locu mai bunu și mai biosu căutându-și și cercându-și de a descáleca și a locui, au ajunsu și prin aceste pământuri, și trecéndu și munții au coprinsu și totă Panonia, carea, cum dice Claverie geograful, acésta este ce se coprinde astă-đi Carniola, Croația (adicâte țera Horvătésca), Marchia Vidoriloru, Carintia, Stiria, mai marea parte a Austriei, jumătate de țera Ungurésca de susu, Slovenia, Bosna, și o parte de țera Sêrbésca.

Deci dară, Hunii, adicâte Schitii aceia, cărora acum și Ungurii le dicu, coprin-déndu și acea Panonie, și mai multe țeri altele mai pre urmă luándu, s'au a-ședatú. Insa de au pogoritu ántéiu din Asia sau de la Iugra acei Schitii, cum s'au disu óre-ce mai susu, noă atata de densii a cerca nu e; se vede că, care este și adevêrul, cu nevoie se va cunosce; căci, că mulți scriu și nevoiești a dovedi că din Asia; mai mulți iar scriu și dicu că de la Iugra. Insa nici este dogmă a bisericei carea cum vomú vrea să nu credemú; ci póte nescine crede acésta unde 'l va părea că i se ascultuescu mai bine istoricii. Insa cine pof-tesce și acésta a o vântura și a o alege mai bine, citésca pre Bonfinie, in de-cada-l d'ántéiu, in partea a doua, unde face de inceputul lorú, și pre Lorințu Topeltin, in cărticeaua lui ce scrie de ijdărănia Unguriloru, și pre alți mai mulți pre cari și cestu Topeltin acole și la începătura capului ce scrie de Ungurii îi pomenesce și 'l semnază locurile unde scriu acei istorici. Mulți do-vedescu și cu acésta cum de la acea Iugră suntú; că viindú ómenii de aceia și grăindú, multe cuvinte dicu că se potrivescu cu ale acestorú Ungurii; numai, mai stricate și mai varvare li se pare acele cuvinte, măcar că nu scim care mai fireși limba 'și vorú ținea, cestia ce prin ceste părți loculescu, cari s'au amestecatú cu alte multe feluri de limbi, au cea, căci totu in locul lorú acolo se află. Insa ori ce va fi de acésta nu sciú; érá cum multu mai varvari suntú cei de acolo, adevêratú este, și pentru starea și tária locului aceluia, și pen-tru că departe suntú de ómenii cei mai politici și mai iscusiți; unde dară precum suntú aceia, așa și limba mai virtósă și mai varvară le va fi.

Audit'amú și eu cu urechile mele de dumnealui Gheorghe Brancovici, din Ar-dél, omú de cinste și cu cunoscintă, și iubitorú de a sci multe, povestindú cum că, mergéndu la Moscu, impreună cu frate-seu Sava Brancovici, Mitropolitul Ar-délului, omú și acela destul invêțatú, înțeleptú și temêtorú de Dumneđeu, pre carele 'l trimesese Racoți Gheorghe cel ténérú la împêratul moschicescu cu solie.

Acolo dară mergéndu, și la Impêrăție viindú de acei Schitii de la Iugra, intr'adinsu au mersu la densii ca se vadé aceea ce se auđia, cu limba, că se potrivescu in multe cu cestii Ungurii, de este adevêratú cevași, au ba. Și așa cu densii impreunându-se și vorbindú unguresce, diceau că a-devêratú este, că multe cuvinte asemenea erau cu ale cestora, numai gróse și mai mojićose, cum s'au disu; unde, dară, și acel vrednicú bărbatú dicea, că de

a crede este cum de la acea Iugră acel Schiți să fie isvorit și să fie venit.

Se vede că nu lipsesc unii a dice ca acestea și la unii Schiți ce au venit din Asia; [au auzit că s'au vădit când au venit un sol Schit la Turci, încă la un Sultan, Murat, la Tarigrad fiind. Și pre acele vremi întâmplându-se și un sol de la Rudolf, Împăratul nemțesc, acolo, au poftit acel Schit, adicăte Tătar, ca să se împreune cu dânsul; și așa împreunându-se cu dânsul, între vorbe, dicu cum să fie dânsul acel sol Schit că Ungurii de la dânsii se trag; și ca acelea altele multe povestesc, cum și Topeltin, totu într'această locu ce amu semnat mai sus, scrie și acesta, că Zamoschi istoricul din auză o istoresce și o dice.

Însă mie, din omu de credință și de cinste și acesta și alte ca acesta auzind, și mai prospete încă fiind, mi-este mai mult a crede de cât cele ce se citesc prea vechi, și sunt în păreri, încă că și acelea nu dicu hotărât adevărul. Ci dară, și de știința acestui lucru de unde pogoră, încă este destul ce s'au dâns.

Acești, deră, Schiți, pogorind dintr'acele părți, cum s'au dâns, sub șese Voevođi au fost, au mai bine să le dicem Sultan, cum dicem acum Tătarilor că au, pentru ca să se înțelegă mai bine povestea.

Sculându-se, dară, acele capete ale lor, împărățind Romanilor Valent, când era cursul anilor de la nașterea Domnului Hs. 373, și aducându-și oște (dice Bonfinie în locul ce s'au semnat mai sus, în cartea a doua, în decada întâi), într-o sută și opt-deci de nămur, s'au făcut până la un milion și opt-deci de mii de oameni. Acești, deci, luându-și și mulierile și copii, și dobitoacele, și totu ce aveau în moșiile lor, și sculându-se au început a 'și căuta locuri de așezământ, mai bun, mai larg, și mai de hrană locu de cât al lor, și a 'și găsi și a 'și agonisi, pentru că al lor foarte cu nemară de a se hrăni era, și strâmt. Așa, deci, viind, cum amu dâns, pre alte multe nămur bătându, ce erau pre lângă apa Donului, și trecându și acea apă, și apoi au trecut în ceste părți, întâi balta Meotidel, pre la Krim, și pre acolo călcându pre cine au aflat. Și de acolo mai încôce viind, până și la Panonia au ajuns, unde le-au și mai plăcut locul, și coprindeu-o, pre Longobarzii cari ei o țineau atunci, cum dice Reșie, au bătut și au gonit; și pre Goții cari erau vecini pre acolo, și pre alte limbi ce ei țineau împrejur și stăpâneau acele locuri, cu câte-va răsbôe biruindu-i, 'i-au gonit duple acele pământuri, și nu numai pre aceia, ci și pre alți mulți câți împotriva lor se puneau a le sta și a 'i zădărnici. Deci, încât vrea să meargă, pre toți 'i-au bătut cu mari biruințe... unde... (lipsesc) Sultanul lor, cărui loc și până asta-ți, dice și Mihail Reșie, în cartea d'întăi, unde scrie de lucrul țării unguresci, mutându-i numai năse slove, îi dicu *Kreazo*.

Dupe aceea, deci, Hunii, ședându câte-va zile acolo ca să se odihnescă, etă er asupra Romanilor, la Tulna, se găsesc să meargă; și mergendu, Macrin și cu Dietrich de bătae gătindu-se, erăși nu negrădnic și micu războiu încep, și dora mai sângeros și mai tare de cât întâi; căci, și însuși capetele, și a unei și a altei părți, în primejdia vieții 'și-au pus, și ei înaintea altora a se bate au alergat, pentru ca deservit acel războiu conșul să 'și ia, și unii și alții

mai multă pentru slavă bătându-se. Aşa dară, cade despre românii voevodul Macrin întâi; şi Dietrih, în frunte de o săgetă rănindu-se, se întorce; unde dără a-l-altă ôste, fără capete vedându-se, întorce dosul, perindă nespūsă mulţime de Români, scăpându însă şi Dietrih cu câţiva al lui. Însă, nici Hunii fără de mare pagubă în capete şi într'al-l-alţi al loră nici dintr'acel răsboiă nu rămână, că étă au cădută în bătaie acolo Bela-Keme şi Kadixa, Sultanii loră, şi dintr'al-l-alţi oştăşi 40,000, pre cari Sultanii apoi, luându-i, 'i-au îngropat cu mare cinste, duple obiceiul loră, la stălpul cel de marmură, ce-l dăcea *Katazo*, lângă cel-altă Sultană, Keve, ce perise în cel-altă răsboiă, cum amă dăsu.

Aşa deci, Hunii acea izbîndă dobîndindă, în totă Panonia stăpân s'au făcută, şi a porunci şi a oblădui ca pe al loră pămîntă au începută. Acestea aşa trăgîndu-se, după ce au intrat în Panonia (cum dăce şi Bonfinie, şi Reţie, şi Bonşai în cărţile loră, ce mai susă amă dăsu, şi locurile amă semnată, şi alţi mulţi), două-deci şi optă de ani s'au trasă duple aceea. Deci, lucrurile loră, de a locui acolo, vedîndă că se mai aşeză şi se mai întăresc, perindă şi alte capete ale loră, şi mai virtosă că aşa capă mare din rodulă şi din casa lui Zomeiarum, cum mai susă amă dăsu, nu rămăsese, dreptă aceea, şi toţi al-l-alţi mai mari dintr'îuşii şi mai aleşi cari erau, stringîndu-se, au alesă s'ă şi pue loră craiă, unul-poruncitoră, pe Atila, pe unul din cei doi fraţi ce mai rămăsese din nămul şi familia lui Cadar, care acăsta o au făcută la anul de la Hs: 401. Acestă Atila, carele au stătuă întâiă craiă în Panonia, adică craiă ungurescă, cum şi Mihail Reţie scrie de dănsulă, dăce că era omă ascuţită la mînte, în lucrurile oştii fôrte pătită şi sciută, cu inimă mare, virtosă în trupă, a înşela pe vrăjmaşi vicelană; portulă lui, şi în casă când era şi afară când eşia, era frumosă, luciă şi curată; purta în capă şi pene de şoimă. Ca acestea, dăce şi Calimahă, în cartea-l ce face de Atila, că era şi nesăţiosă în slavă şi în oştiră, când şi mai tôte căte făcea norocite îi eşia; era şi însuşă vitează. Dreptă aceea, nu se nici stîmpăra la ună locă, şi către cel ce mai timpuriă i se rugă, se pleca lesne; şi pre cine lua şi ţinea în credinţă odată, de aci până la môrte păzia. Şi a meşterşugi şi a face lucruri împotriva vrăjmaşiloră lui, minune era, şi în nemerelă, şi în grabă ce lucra; şi mai marea minune era starea-l şi răbdarea-l în primejdiile ce se supunea. Êră precum era milostivă celoră ce se dău şi i se închinaă lui, aşa neplecată şi neîmblăndită era celoră ce biruiaă (fôrte acăsta ca ună varvară şi ca ună crudă făcînd-o); haine, dreptă aceea luciă purta, părîndu-l că şi acelea la mărie pătinesc. La prînzare rară şedea, iar la cină multă mănca, şi mai multă carne, pănă mai nimică mănca. Vină bea fără măsură, mai virtosă când se odihnea; însă totă firea a 'şi-o ţinea se nevoia, şi şi altele multe ca acelea avea şi ţinea. Baniă încă, şi dupe a mai mariloră loră învăţătură, îi ocăria şi nu-l poftia, carele adese-oră încă dăcu că-l audiaă toţi şi dăcîndă, că baniă mai multă dău întristăciune şi voie rea când 'i perde nescine şi 'i răpune, decătu-l îi dău veselie şi părere bună când îi câştigă şi 'i dobîndesce.

Mai dăce acestă Calimahă că de trupă, acelu craiă Atila. încă era mai mică decătu de vîrstă tocma; peptosă, virtosă, capulă cam mare, ochii cam mică,

barba-l rară amesteca căruntețe; se cunoscea și fața-l că este mojićósă, cum le era felul. Graiul groznic și spăimos, și după varvarul loră graiă, era și tare de urechi; iar nasul de trei degite de lată ș. c. l.

DOMNII ȚEREI MOLDOVEI

ȘI

VIAȚA LORŪ

DE

GRIGORIE URECHE

VORNICŪ MARE IN MOLDOVA.

PREDOSLOVIE

Mulți scriitori s'aũ nevoitũ de aũ scrisũ rindulũ și povestea țerilorũ, și aũ lãsatu izvodũ pre urmã, și bune și rële sã remãe fiilorũ și nepoșilorũ, și sã le hie cele bune de invățaturã, ẽrã cele rële ca sã se põtã feri, și sã se socotescã, și celorũ bune sã urmeze. Și alțiĩ pizma-indũ, și însemnãndũ, și scriindũ, cum și eũ Grigorie Urechi, care den mila lui Dumnezeu și a Domnului meũ am fost Vornicũ Mare, cu multã nevoințã amũ cetitũ cãrțile și izvódele, și ale nóstre, și celorũ strẽine, și amũ aflatũ capũ și începeturã moșilorũ de unde aũ izvoritũ în țerã, și s'aũ imulțitũ, și s'aũ lãtitũ, ca sã nu se innece aniĩ celĩ trecuți a tóte țerile; și apoi sã nu se põtã sci ce aũ lucratũ, sã se asemine hiarelorũ și dobitócelorũ celorũ mute și fãrã minte. Acea urmãndũ, și mãcar cã se aflã și de alțiĩ însemnate lucrurile țerei Moldovei, apucatum'amũ și eũ a scriere începetura, și adaosulũ, mãi apoi și scãderea, care se vede cã aũ venitũ în ȕilele nóstre, dupẽ cum aũ fostũ ȁntẽiulũ țerei și pãmẽntului nostru a Moldovei. Cã cum se timplã de sãrgũ și adaoge pohoitulũ apei, și iarãși de sãrgũ scade și se impuțineazã, așia s'aũ adaosũ și Moldova, care mãi apoi de la alte țeri s'aũ descãlecatũ, și s'aũ lãtitũ de sãrgũ și fãrã de zẽbavã. Acele cercãndũ, le-am îndreptatũ cu nevoințã, cã nu numai le-topiseșulũ nostru, ce și cãrți strẽine amũ cercatũ, ca sã putemũ afla adevẽrulũ, ca sã nu mã aflu scriitorũ de cuvinte deșierate, ce de drepte; cã letopiseșulũ nostru celũ moldovenescũ așia scrie de pe scurtũ, cã nice de viața Domnilorũ, cariĩ aũ fostũ tótã cãrma, nu alege, necum lucrurile din nãuntru sã alẽgã; și pre scurtũ scriindũ și însemnãndũ, de la începutũ pãnã la Domnia lui Petru Vodã Rareșũ, și s'aũ stĩnsũ; cã de aice încóce n'aũ mãi scrisũ nimene. Nice este a se mirare, cã scriitorii nostri n'aũ avutũ de unde strĩnge cãrți; cã de la locuitorii d'ȁntẽiũ n'aũ aflatũ scrisorii, cã n'aũ lãsatu, ca nisce ómenĩ neaședați, și mãi multũ prosti și necãrturari, ce și ei aũ scrisũ mãi multũ din basme și den povestĩ, ce aũ auđitũ unulũ dela altulũ. Țrã scrisorile strẽinilorũ scriũ prea largũ și de ajunsũ, cariĩ aũ fostũ rĩvnitori și herbiniĩ nu numai ale

sale să scrie, ce și cele străine. Și de acolo luândă multe, și lipindu-le cu ale noastre vremi potrivindă, și amă scrisă acestă letopiseță, carele și de nu se va potrivi pe la multe locuri, celă ce va hi cu minte, gândescă că nu 'mă va vinui; că de multe ori omul înseși cele ce vede cu ochii săi nu pôte să le pue pe rindă, și multe smintesce, și aă spune mai multe, aă mai puține; dar cele de demultă și răsufate de atita vreme de ană! Ce eă, cum amă aflată așia amă arătată.

GRIGORIE URECHI

Vornică mare.

Pentru descălecatul țerei Moldovei.

Vorū unii să'î dîcă Moldovei că aū chemat'o de mai 'nainte Ștîtia, sêu Skitia pre limba slovenescă; ce Ștîtia coprinde locū multū, nu numai al nostru, ce închide și Ardêlul, și țera Muntenescă, și câmpil despre Nistru, și coprinde o parte mare și den țera Leșescă. Chemat-o-aū unîi și Flakia, de pre Flak Hatmanulū Rimlenescū, ce scriū letopisețele lătinescî că a'î bătutū rēsbóie cu Skitiî pre aceste locuri; dece, schimbându-se și schimosindu-se numele, din Flakia i-aū dîsū Vlachia, ce noi acestū nume nu'l putemū dare țerei nōstre Moldovei, ce țerei Muntenescî; că ei nu vorū sē despartā sē facā douē țeri, ce scri'î că aū fostū totū o țerā și unū locū. Êrā noi aflāmū că Moldova s'aū descălecatū mai pre urmă, și Munteniî mai d'ântēiū; măcar că s'a'î trasū dela unū isvorū, Munteniî ântēiū și Moldoveniî mai pre urmă.

Scriū alte istoriî pentru țera nōstrā, Moldova, cum aū stătutū pustie peste 600 de anî, trecēndū pre aice Trajan Impēratulū Rōmului, a cărui se cunoscū semnele puterei lui, pre unde aū trasū Troian, peste multe țeri, trecēndū cu oștile lui peste câmpil, și peste ape. Atâția anî s'aū aflatū pustie, până când aū vrutū milostivul D-șeū a nu lăsa acestū pāmēntū fără de ómeni; care cu voia sfinției sale, îndemnādu-se o samā de feciori de Domnî, den domniele ce a'î fostū pre acele vremi la Rōmū, și cu ómeniî lorū den Maramurēșū venindū peste munțiî ungurescî, și peste munțiî țerei Moldovei, vînāndū here sēlbatice, până aū eșitū la apa ce-î dîcemū Moldova, gonindū unū zimbru, carele 'l-aū și vînātū, la loculū unde se chiamā acmu satulū Boureniî, pre acea apă a Moldovei; și aū pusū nume apei, de'î dîsērā Moldova, pre numele unei cățiele ce'î dîceaū Molda, care atunci, gonindū zimbrulū, s'aū înecatū întru acea apă, și de pre numele apei se dîce acmu și țerei, Moldova. Și aceia, eșindū la locuri frumóse și deschise, aū socotitū cu toțiî că e locū bunū de hranā, și plācēdu-le tuturorū s'aū întorsū înapoi iarāși în Maramurēșū, și și-aū scosū ómeniî toțiî intr'acēstā țerā.

Așjderea și limba, saū graiul nostru, den multe limbi este făcutū; și ne este amestecatū graiulū nostru cu alū vecinilorū de pen pregiurū, măcarū că de la Rōmū ne tragemū, și cu a lorū cuvinte ne'î amestecatū graiulū. Ce, fiindū țera mai de apoi, ca la o slobođie, de pen pregiurū venindū și descălecāndū, den limbile lorū s'aū amestecatū a nōstrā: dela Rōmlenî, ce le dîcem Latinî, a-decă limba lătinescā, noi dîcemū pāne, ei dîcū panis; noi dîcemū carne, ei dîcū caro; găină, galina; muiere, mulier; femeia, femina; al nostru, noster, și altele multe den limba lătinescā. Și de amū socoti de amēnuntulū, tóte cuvintele le-amū înțēlege. Așjderea și de la Frāncî: noi dîcemū calū, érā ei saval; dela Leși: noi dîcem pragū, érā ei prog, iprocî; carele nu le putem însēmnaire tóte. Și pentru acēsta se cunósce că, precum nu este descălecatā țera de ómeni așēdați, așia nice tocmaia, nice obiceiele țerei bine nu 'sū așēdate; ce tótā

dreptatea aŭ lăsatŭ pre celŭ mai mare sŭ o giudece; ŝi ce 'i-aŭ părutŭ lui, ori bine, ori rău, aceea aŭ fostŭ lege; de unde aŭ luatŭ ŝi voie p'asia mărie ŝi virvŭ. Dece, cumu'i voia Domnului; numai ce 'lŭ caută sŭ le placă tuturorŭ, ori cu folosŭ ori cu paguba țerei, care obiceiŭ ŝi până ađi trăiesce.

Află-se acéstă țeră sŭ fie locuitŭ ŝi alțił într'insa, mai 'nainte de noi; de unde, țerei acestela cetățile se cunoscŭ a fire lucru Frăncescu, de aŭ locuitŭ oștile Rōmuluı, ŝi aŭ ernatŭ de multe ori, bătēdu-se uneori cu Skițił, saŭ cu Tătarił, une ori cu Bosna, ŝi cu Rumili, ŝi la Persi trecēdu. Ce fiindŭ in calea rēntățilorŭ, ŝi călcānd-o oștile, făcēdu-se de multe ori rēsbóie pe aceste locuri, precum semnele arată, care vedemŭ preste locuri multe movile ŝi șianțuri, pre Nistru, pe Prutŭ, ŝi prin păduri, n'aŭ mai pututŭ a suferire, ci s'aŭ pustiitŭ.¹⁾

Dupē rēșipa țerei de'ntēiŭ de greulŭ oștilorŭ lui Flakŭ, Hatmanul Rōmlenescu, mai apoi dupē multă vreme, când feciorı cel de Domn den munțił unguresci pogorīndŭ dupē vīnatŭ, ŝi aŭ nimeritŭ la apa Moldovei, vēdēndŭ locuri desfătate, cu câmpı deschiși, cu păduri dese, si cu ape curgătore, indrăgīndŭ loculŭ, aŭ trasŭ pre al sēi dela Maramurēșiŭ, ŝi pre alțił aŭ indemnātŭ de aŭ venitŭ. Și aŭ descălecat āntēiŭ sub munte; apoi, imulțīndu-se, mai ŝi crescēnd înainte, nu numai apa Moldovei saŭ Siretulŭ le-aŭ fostŭ hotarŭ, ce pēnē la Nistru, ŝi pēnē la mare s'aŭ lățitŭ. Mai apoi ŝi rēsbóie făceaŭ, ca sŭ-și apere țera ŝi pământulŭ sēu de către Scițił ŝi Goți, ŝi de către alți vecini ce erau prin pregiurŭ; ce avēndŭ purtători de grije pre Domnił lorŭ, carił rēdicase dintre sine, de multe ori in țera Leșescă aŭ intratŭ, ŝi multă pradă ŝi isbīndă aŭ făcutŭ. Den câmpı pre Tătari 'i-aŭ scosŭ. Așīderea ŝi Muntenilorŭ, nu numai nevoie ŝi gróză le făceaŭ, ce ŝi domniile le schimbaŭ, ŝi pre cine vreaŭ ei priimīaŭ²⁾. Pre Ardeleni nu 'i lăsaŭ sŭ se odihnescă, ce pururea le făceaŭ nevoie, ŝi cetățı multe le luase, ŝi le lipise către țera Moldovei, carele tóte la rīndul sēu se vorŭ arăta.

Mai apoi, ŝi cu Turcił, carił se vedeau că, ca o negură, tótă lumea acoperīaŭ, rēsbóie minunate făceaŭ; de multe ori 'i-aŭ ŝi biruitŭ. Mai apoi, de 'i-aŭ ŝi supusŭ sub jugul lorŭ, de câte-va ori i-aŭ asudatŭ, rocoșīndu-se, ŝi nu fără multă mórte, ŝi pagubă in ómeni, până a se aședare.

¹⁾. Dupē aceste cuvinte a lui Urechi, Samuil, Misail ŝi Evstratie (impotriva cărora strigă atātŭ de multŭ Miron ŝi Neculaı Costin, asemenea ŝi Cantemir) aŭ adaosŭ anecdota lorŭ, despre Trajan ŝi Laslău, craiul ungurescu.—Veđi tótă acéstă narație la sfırșitul tomului. Apendicus I.

²⁾. Acéstă aŭ fostŭ reciproch: Mihaił Vitézul, ca ŝi Stefan cel mare, mai de demultŭ, s'aŭ numitŭ Domnŭ țerei Moldovei ŝi țerei Rōmānesci; titlu falnicŭ, ce pentru folosul in deobsce a Rōmānilorŭ n'ar fi trebuitŭ nici-o-dată sŭ se mai desparță. (Nota editorului din 1852). — Dorința din 1852 s'a realizatŭ in 1862. Deie Dumneđeu ca generațiunea viitoare sŭ scie păstra ceea ce generațiunea din 1852—1854 a creatŭ: *Unirea Rōmāniei*. N. E.

CAP. I.

Începutul Domnilor țerei Moldovei vomă să arătăm, den anulă 6867.

Între acei feciori de Domni, ce au nemeritū loculă acesta, au fostū și Dragoșū Vodă, feciorul lui Bogdan Vodă, carele era din domni Rōmului, ce venise dela Maramurēșū, și se vedea mai de cinste și mai de folosū decâtū toți; pre carele cu toți l-au alesū și l-au pusū Domnū, mai mare lorū și purtătorū de grije. Și dacā l-au pusū domnū, au luatū pildă de pre capulū acelei hieri nesilnice, zimbru, ce scrie mai susū cā l-au vinatū, și puseră de au făcutū pecetea țerei Moldovei, de trăiesce pēnē intr'acēstă vreme, in mânăle celui ce-l alege D-șeu a fire domnū țerei, de se pune pre cărțile domnului, pentru tocmelele și aședările locuitorilor, și de ascultarea și certarea celor ce facū strîmbătăi între locuitorii țerei. Și au domnitū doi ani Dragoșū Vodă, și s-au sēvirșitū. Și intru acēstă începătură au fostū domnia ca o căpitānie. Pre acesta semnū, de'ntēiași-datā ce se arătā domnia fără traiū, se putea cunōsce cā nu va fi aședare bună între domni Moldovei; ce cum au fostū pré scurtă viața domnului d'antēiū, așia și domni ce vorū fi pre urmă, adesea se vorū schimba; și multă neaședare va fi între domni Moldovei¹⁾. După Dragoșū Vodă au stătutū domnū fiul sēu, Sasū Vodă, și au domnitū patru ani, și s-au sēvirșitū.

Și au rămasū domnū fiu-sēu, Lațco Vodă, și au domnitū optū ani.

Eră după Lațco Vodă au domnitū Bogdan Vodă șese ani²⁾.

¹⁾ Domnia lui Dragoșū-Vodă a scrie pre largū, anevoie este, devreme cā cei din veci de atunce nemică n'au însemnatū; așjderea și alți istorici megieși nemică n'au ameliatū de acēstă domnie, cum nice de alți domni ce au fostū pre urma lui, pēnā la domnia lui Ștefan-Vodă, cu feciori sēi, Petru și Ștefan, de cari vomū scrie la rōndul lorū. Pentru aceea, și noē cu anevoie este a scrie ce s'au lucratū, ce au aședatū, câtū au domnitū, și unde i s'au sfirșitū viața. Fără câtū numai Urechi-Vornicul scrie, in letopiseșul sēu, cā au domnitū ani doi și au muritū; eră mai multū nu scrie, nice ce au lucratū in țilele lui, intr'acei doi ani, nice unde au muritū.

Înțeles-amū și noi din ōmeni bătrini, locuitori de aici din țeră, cum se trage cuvēntul din omū in omū, cā o Biserică de lemnū, la Olovățū, sē fie făcută de Dragoșū Vodă, și acolo dicū sē fie ingropatū Dragoșū Vodă. Și acea biserică de lemnū au mutat-o Ștefan Vodă, de o au clăditū la monastirea Putna, unde stā pēnā acum; eră pe locul bisericei de lemnū, la Olovățū, Ștefan Vodă au ziditū biserică de piatră. — *Neculaș Costin*.

²⁾ De acēstū Bogdan Vodă pōte sē fi însemnatū Bonfin istoricul, cā au eșitū din Maramurēșū cu Valachi in țeră. — *Neculaș Costin*.

După Bogdan Vodă au domnită Petru Vodă, feciorul lui Mușat, 16 ani¹⁾.

Eră după Mușat au domnită frate-său, Roman Vodă, trei ani²⁾. — După Roman Vodă au stătu la domnie Stefan Vodă, care au avu doi feciori, și au domnită șapte ani.

Eră ce se va fi lucrată în Țilele acestor domni, nu se află scrisă nemică, câtă au domnită ei 46 de ani; cunoste-se că pôte au fostă neședăți, și de curindă, și n'au avu cine scrie; nice vecinii, cari nemică n'au lăsată ne însemnată, n'au sciută nimică despre dinșii, să fie scrisă.

CAP. II.

Domnia feciorilor lui Stefan Vodă celui d'ântăi.

Acestă Stefan Vodă au avu doi feciori, cum s'au pomenită mai sus, pre Stefan și pre Petru; cari, după mórtea tătâne-său, pricindu-se pentru domnie, au fugit Stefan, fratele cel mai mare, la Cazimir, craiul Leșesc, pohtindă ajutoră împotriva frăține-său, lui Petru, și să i se plece cu tótă țera. Eră Petru, cu ajutoră de la Unguri, au apucată țera. Vrëndă Cazimir, craiul Leșesc, ca să dobîndescă țera, și să fie pre voia lui Stefan Vodă, 'i-au dată ôste, și au intrată în țeră, în Țiua ântăi a lui Iulie. Și ântăi îi mergea cu noroc; eră mai apoi 'i-au amăgită ai noștri, de 'i-au băgată la codru; și fiindă copacii înținați pre lângă drumă, 'i-au surpată asupra lor; unde, câți n'au perită de copaci, 'i-au prinsă vii, pre cari mai apoi 'i-au răscumpărată craiul Cazimir. Fostă între acesti robî ômeni mari: Zbigneu, și Tîncenschi feciorul Voevodului de Cracău, și trei stéguri a trei Voevođi: a Kracăului, a Sandomirului și a Liovului, și nôș stéguri boleresci³⁾. Eră letopisețul nostru de feciori lui Ste-

¹⁾ De mirată este intr'atția ani să nu se pomenescă mai multă de domnia lui; și nu altă pricină, fără câtă toți aceștia, pôte fi, n'au cutezată mai la câmpă a se lăți, de grija de Tătari, ce mai pre sub munte. Pentru aceea, nice în sciința megieșilor nu erau încă de totă dați, să scrie mai pre largă de dinșii. — *Necula Costin*.

²⁾ Și acesta amă adeverită, iubite cetitorule, dintr'ună urică, acestui domn, precum scrie Dosotei Mitropolitul, și carele se află la monastirea Po'rata de la munte, scriindă titlușul așa: Великий Самодержавный Бжеіо милостию Господни Ион Роман Воевода обладаіа землію Молдавскоіо от Плана и домора дас еомъ съ сими мовни Александром и Богданом и прочаіа. Care pentru acesta se cunoste, că Alecsandru Vodă cel bătrînă au fostă fecioră lui Roman acestuia. Eră la sfîrșitul uricului așa Țice: Писан сен лютъ въградѣнашем у Романа Воевода въ шцото тисіах но е пол. Decă, acestă domnă au descălecată țergul Romanul; și au avu șese feciori, și pre numele său s'au numită și țergul Romanul; și erau ani de la zidirea lumii 6900, precum se află în uricile din Țilele lui Roman Vodă. — *Miron Costin*.

Acestă Roman Voevodă au descălecat țergul Romanului, pe apa Moldova, și pre numele său se chiamă *Romanul*, unde au făcută și cetate, ponorită în apa Moldovei, cum se vede și până ađi. — *Ioan Neculcea*.

³⁾ Pre urma lui Stefan Vodă au rămasă domnia țerei la doi feciori ai lui, anume Petru și Stefan, cari, neputându-se tocmai între sine pentru domnia țerei, s'au așfată mare vrajbă între dinșii. Petru Vodă, măcară că era frate mai mică, eră pentru blândețele și obiceiurile sale mai multă plecată spre inimele a mai mulți, au trasă partea cea mai mare la sine (blândețile domnilor pătrundă inimele norodului), de-î poftia domnia țerei. Eră Stefan Vodă, fiindă scosă din țeră, avându și grije de înșelăciune, despre frate-său Petru Vodă, au mersă

fan Vodă, ce pomenim mai sus, nemică nu scrie; ce dice că după domnia lui Stefan Vodă au domnit Iuga Vodă, apoi Alecsandru Vodă, carele se va

in țera Leșescă să-I dea ajutoru craiul Leșesc, Cazimir, cu o samă de boiari, rugându-se craiului de ajutor împotriva frăține-său, lui Petru Vodă, ce domnia în țără cu ajutoru de la Unguri. Nu 'i-au apăratu craiul ajutorul său, vroidu să apuce țera sub stăpînirea sa; ce de sirgu au poruncit de s'au strinsu multe osti din țera cea mică Leșescă și din țera Rusescă, făgăduindu-se, Stefan Vodă, că nu va lipsi în viața lui de poruncile crăiesci, numai să pună nevointă, craiul, să-l așeze domn în scaunul tătane-său. Și s'au pornit cu oști Hatmanii Leșesci, cu Stefan Vodă, asupra lui Petru Vodă. Și de odată mergea cu norocul lui Stefan Vodă, care mai de multe ori deprinde a fi făjarnic, precum și aice cu Stefan Vodă. Măcaru că de câte-va ori, lovindu-se străjile Leșesci cu străjile lui Petru Vodă, era izbânda totu la Leși. Eră pre urmă a rămasu înșelași Leșii, că Stefan Vodă 'și-au venit la mare perire. Că Petru-Vodă, socotind că nu va pute sta împotriva oștii Leșesci, s'au sfătuit cu meșter-șugul să biruiescă, precum de multe ori se timplă oștilor mai mici cu cele mai mari. Strinsu-s'au cu oștea sa Petru Vodă, și au intrat în codru; tras-au și Leșii după Petru Vodă, nesocotind Leșii meșterșugul lui Petru Vodă. Era codrul înținat de copaci; și intrându Leșii în codru, lată cadu copacii asupra Leșilor, împinși de omenii lui Petru Vodă, și închise fiindu potecile. Îndată și Petru Vodă cu omenii săi au lovit pre Leși; și incotro era să mergă Leșii era drumul închis de copaci, că sta copacii tăieși și neboriși, ce numai abia erau înținași unul de altul, și 'i împingeau cu mâna, și cădeau mulțime de copaci asupra Leșilor. Atăta 'i-au amestit pre Leși copacii și 'i-au turburat, că pre cari nu 'i omora de totu copacii, eră de mâni și de picioru îi caliceau și prăvăliau, de cădeau vii în mânele omenilor lui Petru Vodă. Pușini au scăpatu sênătoși dentr'acel codru. Cădu-au în robie la Petru Vodă trei stéguri a trei Voevođi: a Cracăului, a Sandomirului și a Liovului, și alte două stéguri cu deosebite semnele stégurilor sale. Omeni aleși au cădu în robie, anume: Navoitencski, feciorul lui Ozdroviti, Voevodul Cracăului, și Sbignev Olesninski, moșul lui Sbignev, ce au fostu pre urmă și Episcopu Cracăului și Cardinal. Aușind Cazimir craiul Leșescu răsipa oștea sa, și căderea în robie a acestor omeni de frunte, trimis-au soli la Petru Vodă pentru răscumpărarea robilor săi cu bani, pre cari cu leane 'i-au scos de la Petru Vodă. Timplatu-s'au după acestă peire a Leșilor în Moldova, la anul, și mai mare peire în țera Leșescă, ciuma, în șese luni de cu toamnă; și atăta s'au fostu lăptu, cătu abia pe jumătate de au rămasu de omeni în Cracău; 20 mii de omeni au murit, și mai pre omenii de frunte stăpînia acel omor.

S'au mai ispitit și al doile rind, Stefan Vodă, a cere ajutoru de la craiul Leșesc; ce nu însemneză cronica Leșescă mai mult, fără cătu dice că multă gîlcăva pre urmă au fostu între Stefan Vodă și între Petru Vodă.

În anii de la Hr. 1370, murit-au craiul Leșesc, Cazimir; eră în urma lui au stătu craiul Ludovik, craiul Unguresc.

(Aice Neculai Costin, părăsindu întâmplările Moldaviei, se apucă de a povesti despre unirea Litvaniei cu Polonia, despre regina Edviga, despre Duca Iagellon, despre Vasile, marele duca a Rusiei, etc. Veđi totă acestă bucată la sfîrșitul tomului. Apendics II.)

Petru Vodă, fratele lui Stefan Vodă, după gîlcăva ce au avut cu Leșii, pre urmă s'au aședat, și singuru Petru Vodă, în zilele acestui crai (Vladislav Iagellon), au mersu la Liovu, împreună cu boierii țerei. Acolo aflându pe craiul, au aședat legături de pace de ambe părțile, și s'au întors Petru Vodă la scaunul său. Căci Petru Vodă veduse că crăia Ungurescă, după mórtea lui Ludovik, au stătu cătu-va vreme fără crai, stăpînind crăiasa Elisaveta) vedu, s'au lipsit de sub ascultarea și apărarea Ungurilor, și s'au închinat sub ascultarea lui Vladislav, craiul Leșesc, în anii de la Hr. 1388. Scrie Kromer cronicarul Leșesc, că și Mircea Vodă, Domnul Muntenesc, totu pre acea vreme (vedundu stăpînia Ungurescă sub cirna muerescă), când și Petru Vodă au ajunsu cu prieteșugul la Vladislav Iagello, craiul Leșesc, precum mărturisește de dice: și până la acestă vreme suntu în visteariul crăiescu uricele cu aședămînturile de pace cu Mircea Vodă, domnul Muntenesc, carele era bir-

pomeni mai jos. Era noi n'amă lăsată să nu însemnă nici de feciorii lui Stefan Vodă, pentru că pôte să fie adevărată, că nu părtinesce cronicarul Bielskie aloră săi, ci scrie poticala ce aă petrecut Stefan Vodă, cu ajutorul Leșilor, de aă perit cu toți.

CAP. III.

Domnia Iugăi Vodă, carele s'aă arătată mai vrednică cu tôte.

Iuga Vodă intrecut-aă pre domni celi trecuți, de mai 'nainte de dănsul; că aă trimisă la patriarhia de Ohrida, și aă luată blagoslovenie, și aă pusă Mitropolită pre Teoctistă, și aă descălecată orașe prin țără, totă la locuri bune, și aă alesă sate, și le-aă făcută ocôle pen pregături. Și aă începută a dăruire ocini prin țără la voinicii ce făceau vitezi la oști. Și aă domnită doi ani, și 'l-aă luată Mircea Vodă, Domnul Muntenescă, la sine.

nică craiului Ungurescă, că după mórtea lui Ludovik aă eșit de sub apărarea crăiei Ungurescă; și era scrisă, că unul fără altul să nu se oștăscă asupra craiului Ungurescă. Scrie Anton Bonfin, cronicarul Ungurescă, că după mórtea lui Ludovik, stăndă la crăia Ungurescă Jicmond, vâdăndă că s'aă desbătută câte-va țări de sub domnia crăiei Ungurescă, s'aă ridicată cu oști asupra aceloră țări, cumă Bosna, Horvații, Bulgarii, Moldovenii și Muntenii, și s'aă pornită asupra Muntenilor, la al patrulă ană a crăiei sale. Că, pe vremea stăpânirei femeescă, în țera Ungurescă erau multe amestecături; că Vlachi, cari trăiesc pe locul Dakilor și al Goșilor, oșterindu-se de stăpânirea muierescă, s'aă fostă abătută de la crăia Ungurescă, cari nice birul ce erau tocmiți săl dea, nu 'l-aă dată. Pentru acăsta Jicmond, craiul Ungurescă, s'aă pornită, ăice, asupra lui Stefan Vodă, domnul Muntenescă. Aice stă de mă miră, ce Stefan Vodă aă fostă acela; că letopisețele leșescă pomenescă de Petru Vodă în Moldova, și de Mircea Vodă în țera Muntenescă. Pôte fi Stefan Vodă, fratele lui Petru Vodă, după mórtea frăține-său. Că ăice Bonfin că acel Stefan Vodă amăndouă țările domnia, care după ce aă audit de venirea lui Jicmond craiul, aă implută țera Oltenescă, adică Muntenescă, de oști, și aă prinsă tôte strimtorile și potecile munților cu omenii săi, să închiă în munți pre Jicmond craiul, cu oștile lui. Orinduit-aă oști și pe virful munților, să fie de apărare. Era Jicmond craiul, după ce aă intrat în țera Muntenescă cu multă oște, trecăndă preste munți, 'l-aă eșit înainte Muntenii cu Domnul Muntenescă, în munte, și aă dată mare răsboi Ungurilor, cătă înfrinsese pe Unguri, că și din munți cu petre îi ucidea. Ce îmbărbătându-se Ungurii cu Jicmond craiul lor, aă descălecată Ungurii de pre cai și aă înfrintă pe Muntenii, cătă aă purcesă în risipă oștea lor, neputăndă suferi focul Ungurilor, și 'l goniră preste munți, ăice Bonfin, și pre mulți aă prinsă vii. Era eșind Jicmond cu oștea sa din munți, aă ajunsă la Tirgușor, în țera Muntenescă, unde era domnul închisă să se apere. Era nu scrie ce oraș aă fost; ce ori la Târgoviște, ori la Tirgușor aă fost. De unde, înțelegăndă domnul Muntenescă că vine Jicmond, neasteptăndă săl dobândă, 'l-aă întâmpinată cu boarii săi, și 'l-aă cădată la picior, cerșindu-și ertăciune, și arătându-și pricinele abaterii sale de sub stăpânirea crăiei Ungurescă, iprocă. Scrie Bonfin: făcut-aă și pace domnul Muntenescă atunci despre Jicmond, craiul Ungurescă.—N. C.

CAP. IV.

Domnia lui Alecsandru Vodă cel bun și bătrîn.

Letopisețul nostru cel Moldovenesc scrie că a fost cursul anilor 6907, când a statut domn Alecsandru Vodă cel bun; era letopisețul cel lătesc scrie că a fost velut 6921, când a statut dintre acestia la domnie Alecsandru Vodă¹⁾, carele antea-dat multe lucruri bune a început a face în țară. Făcut-a două monastiri mari în Moldova, Bistrița și Moldovița, și le-a înzestrat cu multe sate, și vecini, și cu hălăștae, și cu veșminte scumpe înăuntru, și cu odore. Și deca s'a vădut luminat în cinstea domniei, în doi ani a domniei sale, fiind mai întreg și mai cu minte de cât cel trecut înainte a domniei lui, și multe rîvnind și nevoind spre cele de folos sufletului său, adus-a cu mare cheltuială, din țera păgână²⁾, sfintele moșii ale marelui mucenic Ioan Novi, și le-a pus întru a sa vestită cetate, ce este la orașul Sucevei, cu mare cinste și povală, de ferirea domniei sale și de paza scamnului său. De ve cerca la cărțile besericii³⁾ ve afla scris viața sfinției sale, Mercuri și Joi, în săptămâna Rusalelor; atunci îl slăvește totă țera noastră, în sfînta Mitropolie în Suceva, unde 'i zac sfintele moșii.

Și cu darul de înțelepciune, ce avea dela milostivul D-deu, prîvind și vîdînd cinstea lumii cum se cade a se purtare, craii, împărații și domni, în podobe și în obicei de cinste, socotit-a și la această țară, măcar că n'a mai fost căutat o altă ce a fost Domn de mai 'nainte; antea dat a trimis la Patriarhia de la răsărit, de a luat blagoslovenie⁴⁾, și a făcut Mitropolit, și 'i-a dat scaun o sfîntă monastire, în orașul Sucevei, să fie Mitropolie, lângă curtea domnescă, dîndu-i multe sate, și ocini, să fie de poslușanie sfîntei Mitropolii. Dat-a și o samă de ținuturi în Eparhia Mitropolitului, făcîndu-l episcopul legi.

Mai făcut-a și al doilea Episcop, după Mitropolit, la sfînta Mîonastire în oraș în Roman, și 'i dade eparhie o parte de ținuturi, pe sub munte în gîos.

Mai făcut-a și al treilea Episcop, la monastirea Rădăuții, și eparhie i-a dat ținuturile din partea de sus, despre țera Leșescă.

Daca a aședat Vlădici, le-a făcut cinste mare, că le-a pus scaunele de aședat den drépta Domnului, mai sus adecă, mai aprópe de Domn de cât toți sfetnicii.

¹⁾ Dar a greșit, căci se află că unu uric a lui Alecs. Vodă, la monastire la Birnovski, și scrie din veletul 6909. — *Samuil Dascălul*.

²⁾ Din țera Turcescă, de la Trapezont. — *N. C.*

³⁾ Și mai ales în pauceniile părintelui Varlaam Mitropolitul, ce s'au tipărite în ȕilele rîpsatului Vasile Vodă. — *Miron Costin*.

⁴⁾ După Iuga Vodă. — *N. C.* — Era Ioan Neculce ȕice: Acest domn iar a mai întărit de la Patriarhia Ohridului blagoslovenia de aședat Mitropolia în Suceva.

Tocmiț'ău și boieriile mari în sfat, de chivernisela țerei și a pământului Moldaviei: Logofetă mare, giudecător și alesător de ocini, Ispravnic pe o samă de oameni de frunte, ce sunt curteni la țără, și judecătorii tuturilor cine sunt cu strîmbătăți în țără, și luător de sémă tuturilor Ispravnicilor, ce sunt la curtea domnescă.

Vornic mare în țera de gîos, giudecătorii tuturor din țără, și globnic de morți de om, și de șugubini, ce se fac la partea lui, și Vornic Bărladului.

Vornic mare de țera de sus, giudecătorii tuturor din țără, cine au strîmbătăți, și globnic de morți de om, și de șugubini, ce se fac în partea lui, și Vornic Dorohoiului.

Părcalab de Hotin, la margine, despre țera Leșescă și Căzăcescă, giudecătorii tuturor la acel ținut.

Hatman, părcalab și portar de Sucéva, și ispravnic pre toate oștile țerei.

Postelnic mare, dvorbitor înaintea Domnului, și părcalab de Iași, și tălmăci în limba străine.

Spătar mare, și staroste de Cernăuți, și este obicei să se îmbrace la zile mari cu haină scumpă domnescă, dvorbitor, cu arme domnesci încins, cu spata Domnului, în acele zile.

Păharnic mare, și părcalab la Cotnar și la Hărlău, are obicei să se dirige Domnului la zile mari, la mese, cu păhar.

Visternic mare, ispravnic pre socotele ce fac să se ia din țără, și grînd și împărțind lefe slujitorilor, și purtător de grijă a totă cheltuie la curții, și a oștelor ce ar veni în țără, și toate catastifele țerei în mîna lui.

Stolnic mare, cu obicei, la zile mari și la veselii domnesci, îmbrăcat în haină domnescă, și vine înaintea bucatelor domnesci, le tocmește pre masă înaintea Domnului cu tipsiele, și dvorbitor întru acele zile.

Comis mare, ispravnic pre povodnici, și pre toți caii domnesci, și merge înaintea povodnicilor și a Domnului.

Medhicer mare, cu obicei îmbrăcat în haină domnescă, la zile mari, dvorbitor la masa Domnului, și pre fripturile ce se aduc în masă.

Glucer mare, ispravnic pre beciurile domnesci, pre unt, pre miere, și pre colacii ce vin de la orașe, la Născut.

Sluger mare, ispravnic pre toate oborócele, ce se dau la cuhnă domnescă și la slujitorii curții, de carne.

Jitnicer mare, ispravnic pre toate oborócele de pîne, ce se dau la curtea Domnului și la slujitorii curții, și la oștelii ce vin în țără.

Vameș mare, ce ține scélele țerei pentru văm, și are obicei de duce dulceți și cofeturi, în zile mari, la masa Domnului, și ispravnic pre neguțatorii.

Șiătrar mare pre corturi domnesci, și în oști, și în alte căli, și purtător de grijă tunurilor.

Ușier mare, purtător de grijă tuturor solilor, și tălmăci străinilor la giudeț.

Armaș mare, ispravnic și purtător de grijă pentru toți cei ce fac rău și cad la închisórea țerei, pen temnițe, și pedepsitorii tuturor acelor, și cei giudecați de mórte, dați în mîna lui să-i omóre.

Agă, ispravnicu pre dărăbanl, și pre tîrgu pre Iași giudețu.

Logofetă al doile, hotăritor de ocini în totă țera.

Postelnicu al doile, în totă vremea dvorbitoru înaintea domnului, fecioru de boieru alesu.

Logofetă al treile, cărturară, scriitoru bun, credinciosu la toate tainele domnului; și cărți, ori den țera, ori de la prietenl, de unde aru veni, toate în mîna lui mergu; și cu învățatura domnului dela dînsul esu responsurile; și pecetea țerei în mîna lui. Și ori ce giudețe și îndreptări se facu ômeniloru, fără pecetea domnului nu potu fi, care'i în mîna Logofetului al treile.

Postelnicu den al doile înainte, căți-va domnul se facă, deprindendu-se la acea cinste, esu și la alte cinsti mai mari.

Spătaru alu doile, și alu treile; celu au doile dvoresce la mese, cîndu nu dvoresce cel mare, și el îmbrăcatu, și cu spata încinsu, și cu buzduganu la mîna, la spatele domnului. Era al treile dvoresce peste totă vremea.

Păharnicul al doile, după vorba Păharnicului celui mare, dvoresce la masă, și direge păhare cu bîuturi la domnă.

Păharnicul al treile, iarăși cînd nu direge al doile, de direge și el la masa domnului.—Iproci.

CAP. V.

Soborul ce s'au adunatu în Florentina, unde mai apoi nemică bună nu s'au alesu.

În anul 6940, în zilele acestui Alesandru Vodă, s'au făcutu soborū mare, în Florentina, ca se potă împreunare biserica răsăritului cu a apusului, pentru multa neîngăduință și price pentru capetele legel. La care soborū însuși Patriarhul de Țarigradu și împăratul Ioan Paleologu, și cu mulți Episcopi și Mitropoliți au fostu. Și den țera noastră încă au fostu trimisă pre Grigorie Țamblik. Era de la apus, singuru Papa Hristoforu, cu Cardinali, și den multe locuri Archiepiscopi, și soborū mare de călugări. Și după multă zarvă și gălcăvă, nemică bună n'au isprăvită; că în locu de împreunare, mai mare despărțire s'au făcutu; măcaru că Împăratul de nevoea Turcilor, ce 'i sosise la capu, de rămasese numai cu numele Împăratu, era pre împregiură coprinsese Turcii toate, pristênise la toate capetele legel, pre voea Papei, numai se dea agiutoru împotriva vrăjmașului său, ce 'i și făgăduise. Era altora de tocmai ce făcuse, le-au părutu că-i strîmbătate și asuprelă bisericei răsăritului, că toate le luase pre voea lor, era ei nemică de cătu au vrutu al noștri, n'au priimitu. Ce atăta zavistie au ațîțatu, că în locu de împreunare, nici se audă de numele Papei și a bisericei apusului, socotindu-o în locu de călcătorea legel. Dicu că începătoru și îndemnătoru acestui lucru se fie fostu Marco, Episcopul de Efesu, carele ca unu dascăl, și, cum dicu uni, pentru pizma grecască, cunoscîndu că impresură pre al noștri, de n'au priimitu, și au datu veste la toți ca se nu primescă nime acel soborū, măcar că alți toți au fostu pristănită și au fostu

primită, ce și acelora le da vină, că au luat mîzdă. De care lucru, de era mai 'nainte de acel sîbortî neîngăduință ceva între aceste biserici, era nădejde că se voru tocni și voru veni la împreunare; érá după acel sîbortî, atîta urăciune stătu între amîndoe bisericele, de nu se potú vedeare cu dragoste; ce una pre alta hulesce și defaimă, și una pre alta va sê o pogóre și sê o calce. Răsăritul este începătorî, apusul va sê se înalțe; și așa una alteia nu vrea sê dea cale, cum răsăritul cu apusul n'ar hi fostú logodna lui Hristosu¹⁾. Ce de aceste destulu'i, sê ne întorcemú la ale nóstre.

Pentru pacea aședată, ce au făcutú Alecsandru Vodă cu Craiul Leșescú.

Alecsandru-Vodă făcut'au prieteșugú mare cu Leșîi, și legătură tare, că, hie la ce trebă, unul pre altul sê agîtoréscă; nice smintélă n'au fostú²⁾, că întéiú au poftitú Craiul pre Alecsandru Vodă, ca sê 'i trimiță agîtorú împotriva Krijacilorú la Prusi. Nice 'l-au amăgitú cu prieteșugul, că au trimisú agîtorú călăreți Moldoveni, cari au făcutú mare isbîndă; că bătendu-se cu Krijacií, întéiú s'au făcutú á fugi, de 'l-au înșirátú, gonindu-í spre o pădure, și îndată pedestrindu-se, le-au săgetatú caii sub Nemți, de le-au căutatú a dare dosu; și aceiși ái nostri s'au încălăratú, și mare mórte au făcutú într'înșii. Deci, déca s'au întorsú ái nostri cu isbîndă, mare mulțămítă au avutú Alecsandru Vodă de la Craiú³⁾.

¹⁾ Trimis-au și Alecsandru Vodă, cu vocea țerei, soli cu Grig. Tâmblik. N'au aflatú solií lui Alecsandru Vodă nice pe Patriarhul, nice pre împératul, la Țarigrad; ce iar se întorceau neisprăvindú nemică; nu le-au părutú a fi cu cale; ce s'au dusú la Ohrida, unde, găsind pre Episcopul de Ohrida, și dându-și solia la dînsul, că erau trimiși pentru invetătura legel, luat-au de acolo și preoți, și cărți Sêrbesci de tótá orînduiala bisericeí. — *M. C.*

²⁾ Făcut'au Alecsandru Vodă legătură cu craiul Leșescú, Vladislav Iagello, precum mai 'nainte și Roman Vodă, feciorul lui Petru Vodă, pre care l'au fostú prinsú din Moldova Svidigeilo, fratele lui Vladislav, craiul Leșescú, ce era stăpănitorú Podoliei, și l'au scos de la Svidigeilo, craiul Vladislav, și după ce l'au scosú sê hie juratú Roman Vodă lui Vladislav, craiul Leșescú. Scrie Stricovski, cartea XIV, zac. 7, giurăminturile lui Roman Vodă, cum va fi neclătít de sub poruncile lui craiú, precum și Alecsandru Vodă. Pentru acestú Roman Vodă, la alte letopisețe a țerei scrisú nu aflu, precum nice cronicarií Leșesci nu scriú, nice pomenescú nemică de Iuga Vodă, sê fie fostú domnú pe urma lui Petru Vodă, feciorul lui Stefan Vodă. De acestú Roman Vodă scrie și Kromer, cartea XVII, la istoria sa, că mai 'nainte de ce au trimisú Alecsandru Vodă soli de pace și cu legături de aședăméntú la craiul Vladislav Iagello, precum se află că încă mai 'nainte Roman Vodă făcuse legătură cu craiul Vladislav Iagello, precum se află aședăminturile amîndororú în cămara crăiéscă, dice Kromer, și astăđi. Și totú se cunósce că avea price Roman Vodă cu Alecsandru Vodă, pentru domnia țerei; ce pre urmă pre Roman Vodă 'l-au prinsú Svidrigeilo Cnézul, fratele lui Vladislav, craiul din țeră, și 'l-au dusú la Podolia în închisóre. Érá daca 'l-au scosú den închisóre craiul, cum s'au pomenitú mai susú, ce are fi mai făcutú acestú Roman Vodă, nu se află scris în cronica Leșescă. — *N. C.*

³⁾ Ispitindu-se craiul Vladislav asupra Krijacilorú, 'l-au trimisú și Alecsandru 400 de Moldoveni, ómení aleși, cari au arétatú mare vitezé și isbándă asupra Krijacilorú. Că de odată făcendu-se Moldoveni a da dosu, și Krijacií eșindú din cetatea Marieburg, gonind pre Moldoveni, și înșirindu-í spre o dumbravă, s'au pedestritú Moldoveni, și săgetându-le cai, au

Avându deacii, Craiul Leșesc, a ridicare ôste asupra lui Jicmont, craiul Unguresc, pus'au zălogu la Alecsandru Vodă Sniatinul, și Colomea, și totă Pocuția, și au luat 1000 de ruble de argint. Și într'acelaș an au murit Alecsandru Vodă, după ce au domnit 32 de ani și opt luni¹⁾.

CAP. VI.

Domnia lui Iliasiu Vodă și a lui Stefan Vodă, feciorii lui Alecsandru cel bun.

După mórtea lui Alecsandru Vodă cel bun au stăut la domnie fiul său cel mai mare, Iliasiu Vodă, carele au priimit și pe fratele său Stefan Vodă. la domnie, și legându prietșugă cu Leșii le-au întors Pocuția cu toate tîrgurile, și le-au iertat și banii. Eră după aceea au intrat vrbă între frați, că Iliasiu Vodă vrînd se omóre pe frate-său Stefan Vodă, au fugit Stefan Vodă la Munteni²⁾,

datu dosu Krijacii; și încălecându Moldovenii, mare mórte au făcut într'naș; și se întorseră cu isbândă la ovuz, unde era craiul Vladislav, cu mare mulțamită, și landă de la craiul. Er de vreme ce am pomenit de Krijaci, am socotit a fi cu cale să scriem ce nēm au fost, și pe ce vreme au nemerit în părțile Prusilor și în megieșie cu Leșii.—De aici Neculai Costin incepe despre Cruciași, sau Krijaci, cum îi numesce el: Veți această bucată la sfirșitul tomului, Apendics III.

1). După ce au legat pace cu Krijacii, Vladislav Iagello, craiul Leșesc, s'au întors și s'au pogorit în părțile țerei Rusesc, dăndu Cameniția și totă Podolia pre sēma frăține-său lui Vitold, unde și Alecsandru Vodă au mers la craiul, fiindu legați de mai 'nainte cu prietșugul, au și mai întărit legătura de pace cu craiul Leșesc. Scrie Cromer, istoricul Leșesc, în cart. XX, și Stricovskie, în cart. XVII, la anii de la Hristos 1438. Eră Svidrigel, cnēzul, fratele lui Vladislav, avându multă price cu Leșii pentru Podolia, căci pre acea vreme o stăpânie Svidrigel, fiind de multe ori indemnă craiul de Leșii pentru Podolia, se o ia de sub stăpânie frăține-său; ce de la o vreme 'l-au căntat craiului a face pe voia lor. Și au purces cu oști asupra frăține-său, lui Svidrigel. Eră Svidrigel nădējduia la ajutorul Krijacilor și a Litvenilor; și trăsese Svidrigelu și pre Alecsandru Vodă în partea sa asupra lui Vladislav, craiul Leșesc. Eră Alecsandru Vodă, uitându legăturile sale ce au avut cu Vladislav craiul Leșesc, pe pofta lui Svidrigel și a Litvenilor au prădat cu ômenii săi Sniatinul, Haliciul, și olatul Cameniței. Ce întorcēdu-se Alecsandru Vodă cu pleantul din țera Leșescă, au agiunsu o samă de Leșii den ôstea craiului Leșesc pre Moldovenii lui Alecsandru Vodă, ce aduceau pleantul mai pre urmă, că Alecsandru Vodă trecuse Nistrul mai 'nainte; și înfrângēdu Leșii pre Moldoveni, le-au luat pleantul înapoi.

După această poticală, Alecsandru Vodă vējdu-se și scăpat de prietșugul ce au avut cu craiul Vladislav, cum scriu istoricii Leșesci, den voie ră, au murit. Domnit-au Alecsandru Vodă ani 32 și luni 8, și multe lucruri bune au făcut aici în țără, pentru care 'l numesc toți locuitorii țerei noastre, și 'l dicu: *Alecsandru Vodă cel bun*. Avut-au feciori cu două dōmne Alecsandru Vodă.—N. C.

2). Alecsandru Vodă, mai 'nainte de mórtea sa, au alesu să fie domn țerei, în urma sa, Iliasiu, fiul său cel mai mare, că 'l remăsese doi feciori, Iliasiu și Stefan, în anii de la Hrist. 1433. Dacă stătu domn Iliasiu Vodă, după mórtea tătane-său, au urgisit și au gonit pre frate-său, pre Stefan Vodă, si pre maștăh-sa să o fi inecat.—N. C.

nu-l sosia pita lui craiu, și gânde-lar de domnie, și au vrut să intre în țară. Ce l-au prinsu craiul și l-au dat la pază, în cetatea Sirégiului, cu dâna și cu totă casa lui. Era Stefan Vodă în Sucéva au giuratu lui craiu inaintea solilor; mai apoi, ca să arête slujbă, au risipitu pre o samă de Tătari, cari au fostu intratu la Podolia să prade și la Brașlav; și o samă vii l-au trimisu la craiu, la Svidrigeil. După aceea, cum s'au pomenitu mai susu, s'au împacatu Iliășu Vodă cu frate-seu Stefan Vodă, și s'au împărțitu cu țera. Cetatea Albă și Chilia, și totă țera de giosu, s'au venitu lui Stefan Vodă; era lui Iliășu Vodă Sucéva și Hotinul, cu țera de susu, dicend că după aceea au fostu legătură cu craiul Leșescu și mai mare, și daruri în toți anii l-au fostu trimițendu Iliășu; era craiul l-au fostu datu Haliciul, ca să-și țină acolo averea')

Pentru nisce Tătari ce au prădatu țera în două rinduri.

Scrie letopisețul nostru că în anul 6947, Noemvre 28, intrat-au în țară ôste Tătărăscă, de au prădatu și au arsă până la Botoșeni, și au arsă și Țirgul Botoșeni. Așijderea, la anul, după acéstă pradă, în anul 6948, Decemvrie în 12, Iarășl au intratu Tătarii în țera de giosu, de au prădatu și au arsă Vasluiul și Bârladul²⁾. Era letopisețul lălinescu de acesti Tătari ce scrie mai susu că au prădatu țera, nemică nu scrie.

¹⁾ Vladislav, craiul Leșescu, vâdendă atâta netocmală și răsboie între acei doi frați, pentru domnia țerei, l-au aședat prin solii săi, că le-au împărțitu țera în două: lui Stefan Vodă i s'au venitu țera de josu cu cetatea Albă, cu Chilia și cu Tiginea; era lui Iliășu Vodă țera de susu cu Hotinul, cu Sucéva și cu alte locuri den susu, și Iassy; precum scrie Stricovskie, la cart. XVII. zac. 2. Iliășu Vodă, nezăbovindă vreme, au mersu la craiul în Liov, împreună cu boierii săi, cum scrie Kromer la cart. XXI, de au giuratu, fiindu craiul de față, punendă stégul la piciorle sale, precum va fi credinciosu craiului și gata în poruncile crăiesci, împotriva a fiesce-cărui neprietenă al craiului. Și atunci au legatu să dea Iliășu Vodă pe ană câte 100 cai, 400 boi, la cuhnea crăiescă, 200 camine de morună, și 400 băibărace sau haine roșii; măcar, cum scrie Cromer, pescele și boii numai în acel ană au datu Iliășu Vodă craiului. Și ținutul Scepinului, ce au fostu datu craiul lui Alecsandru Vodă, tatăl lui Iliășu Vodă, cu urici de aședământu, l-au întorsu Iliășu Vodă craiului, pentru pagubele ce au făcutu Alecsandru Vodă Leșiloru, când au prădatu Colomea și Sniatinul. Era craiul au datu lui Iliășu Vodă cetatea Haliciul să-și țină acolo averea. Așijderea și Stefan Vodă, intru acestu chipu au trimisu solii săi la aceștia craiul Vladislav, cu daruri, făgăduindu-se și el a rămâne sub poruncile craiului; ce la giurământu nu l'au mai silitu craiul, socotindu că va trăi Stefan Vodă cu frate-seu Iliășu Vodă, precum s'au fostu legatu amindoi cu giurământu în cetatea Albă. Era la al patruze ană au și mai giuratu Domni, cu totă boierimea, lui craiul Vladislav; și atunci Stefan Vodă au adaosu a da 5000 galbină de aur pe ană, și 400 de cai, când ar trebui la craiul, scrie Cromer la cart. XXI, și Stricovskie la cart. XVII, zac. 2. — *Nicolă Costin*.

²⁾ Pre acéstă vreme intrat-au Tătarii în țera Leșescă, de au prădatu Podolia; și întorcându-se cu pleacă, Tătarii, sărit-au bieții Podoleni după Tătari; și agiungându-l, întorsu-sau Tătarii la dânași, și mulți nemeși au peritu. Perit-au și Mihael Bucénski. Era în anul de la zidirea lumii 6947 etc... După ce Necula Costin copiază de la Urechii incursia Tătariilor în Moldova, începe apoi a povesti bătălia de la Varna, unde au căduțu mortu Vladislav, Riga Ungariei. — Veđi acéstă bucată la Apendics IV.

Pentru orbirea lui Iliășu Vodă.

Domnindă țera Iliășu Vodă, împreună cu fratele său Stefan Vodă, când au fost în anul 6952, în luna lui Mai, înaintea Rusalilor, află vreme Stefan Vodă ca se se mintuiescă de frate-său Iliășu, și se ție totă țera însuși; 'l-au prinsu și 'l-au scosă ochii. După aceea au domnită Stefan Vodă, numai cinci ani; ăra împreună cu frate-său au domnită șapte ani.

CAP. VII.

Domnia lui Roman Vodă, feciorul lui Iliășu Vodă.

Roman Vodă, feciorul lui Iliășu Vodă, în anul 6956, neputându răbda păgănetatea unchiului său, Stefan Vodă, s'au vorovitu cu o samă den curtea domnescă, și au prinsu pre unchiul său, pre Stefan Vodă, și i-au tăiată capul, și s'au apucată de domnie Roman Vodă. ăra neputându se-și îngăduiescă cu vėru-său Petru Vodă, pentru domnie, că cerca Roman se omore pre Petru, de i-au căutată lui Petru Vodă a fugi la Unguri¹⁾, fără zăbavă.

CAP. VIII.

De domnia lui Petru Vodă, ce au dată cetatea Chilia Ungurilor, și de mórtea lui Roman Vodă.

Acestă Petru Vodă, dacă au pribegitu în țera Ungurască, la létul 6957, n'au făcută zăbavă multă, ci a dată cetatea Chilia Ungurilor; și, agiutoritu de Iani Huniad, țiiitorul țerei Unguresci, au venită cu óste și au impinsu pre Roman Vodă den țeră, după ce au domnită Roman Vodă ună ană.

ăra Roman Vodă, fiindă sēmînție²⁾ de pre mumă lui Cazimir, craiul Leșescă, au năzuită la dēnsul, și făcēndă jalobă, au sfătuită se-l impace, seă cu tãrie se-l pună la domnia țerei. Mai apoi au socotitu că de-l și voră impăca, cu Petru Vodă, se domnescă împreună, când mai apoi vre-unul den dēnșii se nu pață mai reă de cum au pățitu Iliășu Vodă cu frate-său Stefanu Vodă, ce au alesă sfatū se-l pună cu tãrie la Domnie. Și au scosă craiul șlahta rusască, și de la Premisla, de la Liov, de la Helm, și de la Podolia. Și mătusia craiului, mama lui Roman Vodă, încă au mersă acolo, căreia i-au dată craiul Calomea se ție; și au purcesă și craiul cu óste, și au venită pēnă la Liov. ăra dacă au înțelesă că Roman Vodă au murită, otrăvită de vėru-său Petru Vodă, s'au lăsată de a-

¹⁾. În anul 6957. c. N. C.

²⁾. Fiindă vėră primare.—N.C.

cea cale, și au trimis la Petru Vodă soli să-i facă giurământul, și să-i dea pre Mihaiu, feciorul lui Jicmond, carele fugise de la craiul, întâiu la Cnezul Mazoviei, apoi la Prusi, și la Șlonsca, mai apoi prin țera Ungurască au eșit în Moldova. La acestea au răspuns Petru Vodă solilor, că giurământul se face, gata-i; era Mihaiu să-l dea, nu i se cade, pre cela ce au cădutu la dînsul, ca să nu 'și pîrdă credința; era din țera îl va goni; și după aceea s'au dus Mihaiu la Tătari, și multă pagubă au făcut Leșilor¹⁾.

Era Petru Vodă, după ce au dat Chilia Ungurilor, au domnit unu an și au murit.

CAP. IX.

De unu Stefan Vodă, și de Ciubăr Vodă.

Scrie letopisețul cel lătesc, că după mórtea lui Petru Vodă au domnit unu Stefan Vodă, unu an, și au murit. Era după acel Stefan Vodă au domnit Ciubăr Vodă. Era letopisețul cel Moldovenesc de acestu Stefan Vodă nemică nu scrie; ce dice că după mórtea lui Petru Vodă au domnit Ciubăr Vodă dóe luni.

¹⁾ Așijderea, la anul de la Christ. 1449, acel Mihailo împreunându-se cu Tătarii au intrat în țera Sibirului și au luat Starodubul, Novogradul, și alte multe cetăți rusești. Acest Mihailo, feciorul lui Jicmond, cnézului de Litva, după perirea lui craiu Vladislav, la Varna, și el nădăjduia că va apuca crăia Leșescă. Era după ce stătu Cazimir craiu, el au venit la craiul și s'au rugat de cnezia tătane-seu, lui Jicmond, la Litva. Ce vedendu Mihailo că nemică nu isprăvesce, cunoscendu pre craiul cu ură asupra sa, au fugit den Litva la Mazovia, la socru-seu, apoi la Prusi, apoi la Smolensca, și neputându-se mistui, au venit pen țera Ungurască în Moldova, la Petru Vodă. Cazimir, craiul Leșesc, după acea solie, grăbindu-se se mîrgă în Litva, pentru seimul Novogradului, luându veste de Petru Vodă că vine la Hotin se face giurământu singur lui craiu Cazimir, au trimis craiul patru boieri de ai săi la Hotin la Petru Vodă; era craiul au purcesu la Litva, neasteptându venirea solilor săi. Era Petru Vodă au giurat înaintea solilor Leșesci, împreună cu boierii săi, cum vor fi cu priință lui craiu. Iar încă fiind craiul la Camenița, se fie venit sol de la Hanul Crîmului la craiul, indemnându pre craiul asupra lui Petru Vodă. Era cu ce răspunsul va fi întors pre acel sol Tătăresc, nu scriu istoricii Leșesci; numai însemnă că pe taină 'l-au pornit.

Bine încă nu ajunse craiul în Litva, era Tătarii au intrat în țera Leșescă și au prădat; ce la întorcere, dicu că 'l-au lovit la strimtori Teodoru Bucetki Staroste, și au scos totu pleanul. În anul de la Christ. 1448, Ioan Huniad, ocărnuitorul țerei Unguresci, după ce au perit Vladislav craiul la Varna, au purcesu cu oști asupra Turcilor; ce den viclesugul lui George Despotul, Domnul Sîrbesc, fiind încungiurat Huniad de Turci în câmpii Merului, la marginea Bulgarilor, au perdut Huniad răboiul și au perit creștinii 8 mii; și fugind Huniad 'l-au prins George Despotul; și au căutat lui Huniad a pune zălogu la acel George Despotul pre Vladislav, fiul seu cel mai mare. — N. C.

CAP. X.

Domnia lui Alecsandru Vodă, feciorul lui Iliășu Vodă, în anul 6969, și războiele ce au avut cu un fecior al său, anume Bogdan Vodă.

Domnindă Alecsandru Vodă țera, s'au sculată asupra lui fiu-său(?) Bogdan Vodă, în anul 6962, Augustă în 22, și s'au lovită cu tată-seu, (?) Alecsandru Vodă, la Tămășienă, aproape de târgul Romanului, și după multă nevoință au biruită Bogdan Vodă pre Alecsandru Vodă.

Și multă mărte s'au făcută în ȋstea lui Alecsandru Vodă; și într'acel război au perită omeni de frunte: Onciul Logofetul cel mare, și Coste, și Andronică, și alții. Inșă, mulți dică, că n'au fostă Bogdan Vodă fecioră cu cununie, ci copil lui Alecsandru Vodă¹⁾.

Cronicarul lălinescă acestă poveste o scrie, și ȋdice că acestă Bogdan Vodă au venită cu ȋste asupra lui Alecsandru Vodă, cum s'au pomenită mai sus, și 'l-au gonită în țera Leșescă, după ce au domnită patru ani.

Alecsandru Vodă, dacă au fugită în țera Leșescă cu dămnă-sa și cu coconii săi, au poftită de la craii agiutoră; și au trimisă craiul pre Ión Sinavski cu țera Rusescă, și au impinsă pe Bogdan Vodă, și au apucată Hotinul, și Némțul, și Sucéva, și au aședată pre Alecsandru Vodă Domnă la scaună.

Ėră Bogdană fără zăbavă adunândă ȋste, de pe unde au putută, au venită și au scosă pre Alecsandru Vodă den scaună, și iar au stătită Bogdană Vodă, Domnă în scaună. Decă, Alecsandru Vodă au năzuită la Leșă, și au făcută jalobă la craiă pre Bogdan Vodă. Ėră craiul au făcută sfată ce va face cu acestă țera mișcătore și neaședată. Sfătulaă ună de ȋdică să scȋță Domnă, să nu-i mai lase să hie, și să pună gudețele sale, și să o împarță să o facă ȋnături²⁾. Ėră alții ȋdiceă, cariă eră impotrivă³⁾, că mai bine este a se apăra de Turci, de după păretele

¹⁾ Ėră după Ștefan Vodă și Ciubăru Vodă s'au ridicată Domnă Bogdan Vodă, făcându-se fecioră lui Alecsandru Vodă celui Buni; ce precum scris Stricovskie, cartea istoriei săle XL zac. 2, n'au fostă fecioră cu cununie lui Alecsandru Vodă. Acestă fecioră s'au lovită cu Alecsandru Vodă, etc. — N. C.

Afiă-se scrisă la ună letopiseță sərbescă de Azarie călugărul, precum în ȋilele acestui Domnă, Alecsandru Vodă, s'au hirotonisită prea-o-sănițal Mitropolită Chir Teoctist, de Nicodim, den țera Sărbească, prin ȋilele bun-credinciosului Cneazului George Despota.—Evstratie Logofetul.

²⁾ Ėră lui Alecsandru Vodă se'i dea vre-ună olată în țera Leșescă, se'i fie pentru traiul său. — N. C.

³⁾ Ėră altoră sfetnici s'au părută acestă sfată fȋrte cu greă și primejdiosă într'ună norodă nesuferitoră de stăpini străini; și cătră acestea, pentru lege, și pentru megieșie aproape cu Turci, cari se lăpșe până în Dunăre, că greă se socoteă lucrurile. Și diceă, că mai bine este a se apăra de după păretele altora, de câtă de după al său, de ună vrăjmașă ca Turcul. Mai sənătosă sfată au aflată cestă de pe urmă, că cu putere străină și primejdie străină mai lesne 'i a se mîntui de vrăjmașă. — N. C.

altuia, de câtă de după al seü. Şi așa aleseră pre Ozdrovotü şi pre Conieţpol-ski, cu ôste, pentru pohta a o samă de Moldoveni, se ducă pre Alecsandru Vodă la scaunü, cariî lu scosü Voevođia Rusescă, şi au avutü şi de Moldoveni glöte mari. Şi dacă au intratü in Moldova, cu trei oşti: Moldoveni cu domnul lorü, cu Alecsandru Vodă, şi unü polcü de Podoleni cu Buciaţkie, şi altă parte de ôste era cu Conieţpolski, ôstea au trecutü Nistrul la Hotinü, sub cetate; că era cetatea Hotinul pre mâna ômenilorü lui Alecsandru Vodă. Êră Bogdan Vodă era atunce la Lipovăţü. Leşii, deca au înţelesü de dënsul, au vrutü se trecă Prutul se'i dea rësboiü. Êră Bogdan Vodă n'au vrutü se'i dea rësboiü, socotindü se-l bage la locuri strimte, şi zăbovindü'i se-i flămândescă. Aşa, i-au purtatü den locü până la apa Birladului; êră elü ţinea pădurile, şi trimitea cu înşelăciune soli, că va se se plece lui craiü'), şi se facă pace, giuruindu-i 7000 galbeni se-i dea pre anü, şi încă şi alte multe daruri giuruia, numai craiul se'l apere de Turci.

Cređëndü Leşii acela cuvintü, au lăsatü se hie pre îngăduinţa lui, şi s'au întorsü. Êră Bogdan Vodă se ascuţia, ca se-i pötă vëna unde arü putea. Ce simţindü aceste ômenii lui Alecsandru Vodă, au spusü Leşilorü se nu se încređă, ci se se păzescă. Êră Leşii, fiindü de înşelăciune coprinşi, nu băgară in sëmă, până au fugitü unü diacü a lui Bogdan Vodă la ôstea Leşescă de le-au spusü. Atunce boiarii lui Alecsandru Vodă sfătuiau se incungiure pădurea şi se hălădulescă de meştersugurile lui Bogdan Vodă, că in pădure supusese ôste. Dëră Leşii, fiind dişii, n'au vrutü se asculte; ce au intratü se trecă pădurea, şi au trimistü înainte carele cu pircălabul de Hotinü, şi cu dënsul toţi Moldovenii, şi cu Podolenii.

Pentru rësboiul lui Bogdan Vodă cu al Leşilorü.

Când au fostü in mijlocul pădurei, făcut'au năvală ôstea lui Bogdan Vodă, la carele Leşilorü; şi apërëndu-se Leşii, abia au scăpatü cu multă pagubă şi perire. Apoi vrëndü se între şi cea-altă ôste Leşescă, atunce s'au ivitü tötă ôstea lui Bogdan Vodă, cu multe stëguri şi buciune, şi fără călărime, êră multă pedestrime. Vëdëndü acësta Leşii, ei s'au tocmitü de rësboiü, şi au băgatü in mijlocü pre Alecsandru Vodă. Şi s'au tâmplatü acëstü rësboiü a şese şi după pacea ce se făcuse la Crasna; şi s'au bătutü den'ainte de apusul sórelui până a înoptatü, perindü dentramëndöe părţile, până au năvalitü şi glötele de pedestrime, care au făcutü la strimtóre mare vërsare de sânge in Leşi, tăindü cu cösele vinele cailorü. Unde, Hatmanii Leşesci, vrëndü se îmbărbăteze pre al se'i, şi-au pusü şi ei capetele, alesü Petru Ozdrovot şi Neculai Porava, şi Buciaţki. Şi biruia Bogdan Vodă, de n'arü fi datü agütörü Moldovenii lui Alecsandru Vodă, cariî trecuse pădurea cu Podolenii, pre cariî îi trimisese cu carele. Aceia s'au vârtezitü la rësboiü, de au datü inimă celor-alţi, ce erau peitorii, şi

'). Şi până va veni Alecsandru Vodă la virstă, că era atunce de 15 ani, se ţină Bogdan scaunul ţerei, făgăduindu-se, precum mărturisesce Dluş, istoricul Leşescü, şi Mihovie, 70,000 galbeni de aurü Turcesci, êră cum scrie Vapovskie 7000 galbeni Turcesci, se dea craiului pe anü, şi alte daruri multe făgăduia, numai se-l apere craiul de Turci.—N. C.

aū impinsū pre 6stea lui Bogdan Vodă, de unde aū prinsū a fugire, și impluse pădurile. Și așa, cu vitezia iar a Moldovenilor, aū rămasū isbînda la Leși, cel ce perduse răsboiul, dintre cari mulți aleși perise în răsboi: Nievorskîe, Bieskovskie, Davidovskie, și alți mulți ca acestia. Decî, Alecsandru Vodă, cunoscîndu că nu se va putea aședea la scaunū, că pre vrăjmașul sēu, pre Bogdan Vodă, măcar că de acea dată 'l-aū fostū infrintū, 6ră nicî o pagubă nu 'i făcuse. Că Bogdan Vodă și cu 6menii sēi, cumu'și erau invēțați a ținere pădurile, măcar că se rēschirase din răsboiū, prin păduri, iarăși s'aū strānsū și saū tăbărātū, neperdēndū nădejdea, și se lovēscă pre Leși, sciindu-ī că suntū slăbiți de totū ajutorul. Înțelegēndū de acēsta Leși, de'mpreună cu Alecsandru Vodă, și vedēndu-se slabi, nu era nădejde de al doile rōndū sē se lovēscă cu Bogdan Vodă; că nemică lui Bogdan Vodă nu-ī stricase, că den 6stea lui puțin perise; 6ră de la Leși cu totul perise. Decî, vedēndū că nu le slujesce norocul, nu s'aū apucatū de scaunū, nicî aū asteptatū de al doile rōndū răsboiul, temēndu-se sē nu-ī lovēscă Bogdan Vodă f6ră veste cu 6ste tocmită, și vorū petrece mai rēu decātū āntēiū. Ce numai s'aū bulucitū, d'īmpreună cu Alecsandru Vodă, și cu toți s'aū trasū mai degrabă spre țera Leșescă.¹⁾ 6ră Bogdan Vodă, vedēndu-se curățitū de vrăjmașii sēi, s'aū aședatū în scaunū.

De aceste rēsb6le a lui Alecsandru Vodă, cu a lui Bogdan Vodă la unele letopisețe nemică nu scrie, că pre Bogdan Vodă 'l scriū feciorul lui Alecsandru Vodă, și cum sē hie rēmasū pre urma lui la domnie. 6ră la unele isv6dele n6stre scrie de rēsb6tele lor, ca și cronicarul Leșescū, numai mai pre scurtū. Ce orî cum ar hi fostū, se tocmesch că isbînda totū aū fostū a lui Bogdan Vodă că aū rēmasū Domnū, domnindū doi ani²⁾.

CAP. XI.

Domnia lui Petru Vodă, celui poreclitū Aron.

Dupē doi ani a domniei lui Bogdan Vodă, scrie letopisețul Moldovenescū că aū venitū f6ră veste Petru Vodă Aron, și aū aflatū pre Bogdan Vodă la satū

¹⁾ Inșă n'aū lăsatū Leși trupurile Hatmanilor sēi, ce pre Petru Ozdrovoz ducēndu-l la Liov, 'l-aū îngropat acolo și acolo, în Liov, frate-sēu, Episcopul Liovului de jelea frăține-sēu, dupē ce 'l-aū îngropatū aū muritū și el.

Scrie Kromer la cartea sa XXII. că dupē acēstă bătălie a Leșilor cu Bogdan Vodă, înțelegēndū Tătarii de perirea Leșilor în Moldova, curindū aū intratū în Podolia de aū prădatū și țera Rusescă, până la Grodeț, mai susū de Liov, și până în marginea țerei Bilzi. Scrie Kromer că, dupē ce aū sositū Alecsandru Vodă în țera Leșescă, aū mersū la craiul īmpreună cu mămă-sa, D6mna Maria, la Samborū, că acolo venise craiul, de dupē seimul den Litva. Rugatu-s'aū craiului de agiutorū fiu-sēu, lui Alecsandru Vodă, se-ī dea īmpotriva lui Bogdan Vodă. Ce pentru ca sē se mântuēscă craiul de acea d6mnă, aū rēspunsū că la seimul viitorū a socoti. *N. C.*

²⁾ Scrie la unū letopisețū vechiū, sērbescū, de Azarie cālugarū isvoditū, precum în 6ilele acestui Bogdan Vodă s'aū īnceputū a da dajdie Turcilor, și pentru aceea ne-aū numitū Bogdanī până astăđi. Acestū Bogdan Vodă este tatăl lui Stefan Vodă cel Bunū.—Evstratie Logofētul,

la Răușeni, den gîosî de tîrgul Sucevei, și 'l-au lîovitî Vinerî in revîrsatul Țorilorî, Octomvrie 16, in anul 6963, și acolo 'l-au tăiatî capu lui Bogdan Vodă; decî stătu la domniă Petru Vodă Aron ¹⁾.

Rîsboiul lui Alecsandru Vodă cu al lui Petru Vodă, la Movilă.

Scrie letopisețul cel Moldovenescî, cî domnîndî Petru Vodă Aron, in anul 6963, in luna lui Maiî, au venitî Alecsandru Vodă²⁾, tatăl lui Bogdan Vodă(?)

¹⁾ Êrî cronicarul Leșescî scrie, cî unul de cel ce era cu Alecsandru Vodă, anume Petru, feciorî nu cu cununie lui Alecsandru Vodă celui bătrînî, vîdîndî cî craiul Leșescî gîtezî ôste, indemnî de Alecsandru Vodă, asupra lui Bogdan Vodă, intrî-au in țîrî aceliî Petru, fîrî veste, și aflîndî pre Bogdan Vodă bîttî, 'l-au omorîttî. Și cu vicleșgî despre Alecsandru Vodă au apucatî scaunul țîrei, și au pusî gîndî cum arî putea sî omîreși pre Alecsandru Vodă. — Așî scrie Kromer istoricul. N. C.

²⁾ Alecsandru Vodă, vîdîndu-se amîgîttî de Petru Vodă Aron, ce se făcea feciorî lui Alecsandru Vodă, scrie Kromer, in cartea XXII, cî iar sî fî luattî agîtorî de la craiul Leșescî, asupra lui Petru Vodă, și 'l-au așîdatî in domniă țîrei; Êrî letopisețul țîrei nîstre scrie, cî au venitî Alecsandru Vodă, tatăl lui Bogdan Vodă, etc. Numai, mî mirî de acestî Alecsandru Vodă, cî 'l mîrturisescî letopisețele cî au fostî tatăl lui Bogdan Vodă. Nu sciî de unde au luattî acîsta; cî cronicariî Leșescî mîrturisescî cî Bogdan Vodă, sî nu fi fostî cu cununie feciorî lui Alecsandru Vodă celui bătrînî, carele de cîpî-va anî au murîttî. Êrî acestî Alecsandru Vodă, carele au avuttî bătaiă cu Bogdan Vodă nu 'l-au fostî tatăl; cî Alecsandru Vodă au fostî feciorî lui Iliasiî Vodă; și era de 15 anî de vrîstă cînd s'au bîttîttî cu Bogdan Vodă, și-l aduceau Leșî sî-l pună domnî in scaunul țîrei, și Bogdan Vodă era in vrîstă. Ce nu pociî adevîri de acestî Alecsandru Vodă, tatăl lui Bogdan Vodă, cî nu-l mîrturisescî scriitorî Moldovenescî, de unde au venitî acestî Alecsandru Vodă de s'au bîttîttî cu Petru Vodă Aron; cî altî Alecsandru pe acele vremî nu se aflî scrisî in cronicîele Leșescî, fîrî de Alecsandru Vodă, feciorul lui Iliasiî Vodă, ce au luattî agîtorî de la Cazimir, craiul Leșescî, ce-l era vîrtî primare, și dupî ce 'l-au scosî Petru Vodă den țîră, iar in țîra Leșescă au nîznîttî.

Êrî pentru mîrtea lui Alecsandru Vodă, scrie Dluș Leahî, cî 'l-au otrîvîttî Petru Vodă, carele au stîttîttî domnî țîrei; și este de cređuttî, cî nu la cetatea Albă au murîttî Alecsandru Vodă, ce in țîra Leșescă, otrîvîttî de Petru Vodă; cî de unde avea nîdejde acolo au nîznîttî la nevoia sa Alecsandru Vodă.

Petru Vodă in cîte-va rîndurî au trimîttî solî la craiul Leșescî, Cazimir, sî-l primîescă sub apîrarea sa, gîruîndu' cî va fi cu priînjă crîiei, ce, de odată nu 'l-au primitî. Êrî Kromer, cronicarul, in cartea XXV scrie, cî au cetîttî in Cracătî, in cîmara crîiescă, așîdîmînturîle Moldovei, scrise cu slovă sîrbescă, cî in anul de la zîdirea lumîi, dupî cum numîră biserica rîsăritului, 6963, Petru Vodă, Domnul Moldovei, au făcutî gîurîmîntî craiului pre nevoința lui Ozdrovot, Voevodul țîrei Rusescî, și a toțî boierîi sfîtnîcîi, in care se fîgîdînesce Petru Vodă sî dea agîtorî craiului Leșescî, pre obiceiul vechîttî a Domnîlorî trecușî de mai întîiî de dînsul, la oștile crîiescî. Êrî maiciî sale Mariei lasă' tîrgul Siretul, cu ocolul lui, pînă cînd va face craiul intre dînșî altî așîdîmîntî. Aice se vede cî au fostî Petru Vodă, și Alecsandru Vodă, feciorîi lui Iliasiî Vodă, pre carele precum scrie Dlușî, 'l-au omorîttî Petru Vodă acîsta; și dice cî acestî Petru Vodă au fostî feciorî lui Iliasiî Vodă, frate cu Alecsandru Vodă, pre carele 'l-au otrîvîttî frate-seu Petru. Cî și pre dîmna Maria o face cronicarul mumă lui Petru Vodă, și dice: și acestî Petru Vodă, din sfatul boierîlorî seî intrî-acelasîttî anî au trimîttî solî seî la Sultîntî Mehmet, impîratul Turcescî, de au legattî bîrtî, pre anî 2000 galbenî, respunđîndî Leșî, cî nu potî da agîtorî domnîlorî din Moldova, fiîndî invîlîișî cu oștî asupra Prusiilor. Intrî-acîstîttî anî au murîttî și Ioan Huniad, vestitul cîrmuitorî țîrei Ungurescî; Êrî la al

cu ôste asupra lui Petru Vodă Aron, și 'și-au dată răsboiă la Movile. Ci norocul cel prostă a lui Alecsandru Vodă, nice aice nu-l sluji să isîndescă; că, dăndu răsboiă vitezesce de ambe părțile, a biruită Petru Vodă pre Alecsandru Vodă. Vădendă Alecsandru Vodă că aș perdută răsboiul, aș fugită la cetatea Alba, și acolo s'aș săvârșită. Ță Petru Vodă aș domnită doi ani.

De acestă răsboiă a lui Alecsandru Vodă, cu a lui Petru Vodă Aron, cronicarul cel Leșescă nu scrie. — Acestă Petru Vodă Aron aș începută și aș isvodită a da biră Turcilor.

CAP. XII.

De domnia lui Ștefan Vodă cel Mare și cel Bună, feciorul lui Bogdan Vodă, și de multe și minunate răsboie în domnia lui, ce aș făcută în anul 6965.

După doi ani a domniei lui Petru Vodă Aron, rădicatu-s'aș de la țera Muntenescă Ștefan Vodă, feciorul lui Bogdan Vodă, cu mulțime de ôste Muntenescă, și den țără adunaț¹⁾, și aș intrată aici în țără; și silindă spre scaunul Sucevei, i-aș eșită înainte Petru Vodă Aron, la sată la Ioldescă, pre Siretă, la Tină, și 'și-aș dată răsboiă în țioa de Gîoi-Mară, Aprilie 12, și aș infrintă Ștefan Vodă pre Petru Vodă Aron. Și nu se lăsă Petru Vodă cu atăta, ci iar s'aș bulucită al doile rîndă, la Orbică, de s'aș lovită cu Ștefan Vodă; și iar aș isbăndită Ștefan Vodă, că aș prinsă pre Petru Vodă Aron, și i-aș tăiată capul, după ce aș fostă Domnă doi ani,²⁾ de 'și răsplăti mărtea tătăne-său, lui Bogdan Vodă.

doile ană aș murită și Vladislavă, craiul Ungurescă, în vremea nunții sale, în orașă în Praga.

Ță în anul 1453, Sultan Mehmet, împăratul Turcescă, aș luată Țarigradul, cu mare jale și grijă a totă creștinătatea, 50 de țile bătendă-l; și luarea lui mai multă o dică că s'aș luată din vicieșugul grecescă, așume Ghierluk, care aș arătată locul până unde era mai slabă cetatea; Ță pre urmă nu-l lăsă D-șei pre acel grecă fără pedepsă; c'aș poruncită Sultană Mehmet de 'l-aș muncită până aș murită. Perit-aș la pörta cetăței și Împăratul grecescă, Paleologu, în răsboiă.

Sadahman, Hanul de preste Volga, fugindă cu 9 feciori ai săi, și cu o samă de mirzacă și ispravnică mai de frunte ai săi, aș năzuită la Litva, ca la nisce prieteni ai săi. Ce s'aș amăgită că 'l-aș prinsă boieră Litvei, propuindă pre dînsul să nu fie venită pentru risipa Litvei; și voindă să fugă din Litva, 'l-aș agîunsă Litvenii pre acel Hană după Kiev, și 'l-aș prinsă, punendă-l la închisore în cetatea Romna, și acolo aș fostă închisă până la mărtea lui.

Sidor, Mitropolitul Kievului, care s'aș timplată și la soborul de la Florența, pre care 'l făcuse cardinal Papa Evgenie de la Röm, strîns-aș multă slăhtă Rusescă și ôste, de aș mersă într'agîntoră împăratului Grecescă, la Țarigradă, unde mare viteză aș arătată. Ce, precum s'aș scrisă mai susă, că aș rămasă isbănda la Turci, luandă Țarigradul cu mare cădere a creștinilor, totă pentru păcate, de-lă stăpînescă Turcii până în țioa de astăzi. — *N. C.*

¹⁾ După firea Moldovenilor, gata la domni nouă. — *M. C.*

²⁾ Măcar că scriu unele letopiseșe Moldovenescă, că aș prinsă pre Petru Vodă Aron și 'l-aș omorită Ștefan Vodă, ci nu-i adevărată. Cronicarii cei Leșescă într'altă chipă scriu, că aș scăpată Petru Vodă în țera Leșescă, cum vom arăta pre urmă, unde se va pomea de răsboiul lui Ștefan Vodă cu Mățiașă, craiul Ungurescă, de ce pricină aș stătită. — *M. C.*

Când s'au strînsu țera la locul ce se chiamă Direptate, și au rădicatū Domnū pre Stefan Vodă.

Stefan Vodă au strînsu bolarii, și mari și mici, și altă curte mărunță, împreună cu Teoctistū Mitropolitul, și cu mulți călugări, la dreptate; și i-au întrebatū pre toți: este cu voia tutulorū sē le fiă Domnū? Atunce toți cu unū glasū au strigatū: In mulți ani de la Dumneđeū sē domnesci! Și cu voia tutulorū 'l-au rădicatū domnū, și 'l-au pomăzuitū de Domniă Teoctistū Mitropolitul. Și de acolo au luatū Stefan Vodă schiptrul țerei Moldovei, și au mersū la scaunul domnescū, la Sucévă.

Deci Stefan Vodă, gătindu-se de mai mari lucruri sē facă, nu cercă sē așede țera, ce de rēsbōle se găti, că au împărțitū oștei sale stēguri, și au pusū Hotnogi și Căpitani, care tōte cu norocū i-au venitū¹⁾.

Când au prădatū Stefan Vodă țera Sēcuiēscă.

Scrie letopisețul Moldovenescū, că fiindū Stefan Vodă omū rēsboinicū, și de a pururea trăgēndu-l inima spre vērsare de sânge, nu se zăbovi vreme multă, după ce se aședă la domniă, ca in al cincile anū al domniei sale, in anul 6969, rădicatu-s'au Stefan Vodă cu tōtă puterea sa, și s'au dusū la Ardél de au prădatū țera Sēcuiēscă. Nice au avutū cine sē-i iēsă impotrivă, ce după multă pradă ce au făcutū, s'au intorsū cu pace inapoī, fōră de nici o smintēlă. Ce de acēstă poveste Cronicarul cel Lătinescū nemicū nu scrie; încă și alte semne multe sunt care nu le insemnēză; ēră letopisețul nostru, măcar că scrie mai pre scurtū, insē le insemnēză pre tōte.

Ēră in al șesele anū a domniei lui Stefan Vodă, in anul 6970, Iulie in 22, au lovitū pre Stefan Vodă cu o pușcă intr'o gleznă, la cetatea Chiliei²⁾.

Ēră in al șeptele anū a domniei sale, in anul 6971, Iulie in 5, și-au luatū dōmnă pre Evdochia de la Chiev, sora lui Simeon Impēratu; ēră cronicarul cel Leșescū scrie că au fostū Evdochia fată lui Simeon Impēratu, ēră nu soră.

Cum au luat Ștefan Vodă Chilia și cetatea Albă de la păgāni.

In anul 6973, in luna lui Genarie 23, adunāndū Stefan Vodă multă oște de țēră, vrēndū se rēscumpere cetățile care le luase păgāni de la alți domni, pororit-aū cu tōtă puterea sa spre cetatea Chiliei, și sosindū Mercuri spre Joi la médiă-nōpte, au incongiuratū cetatea; insă, Joi nu s'au apucatū de harțū, ēră Vineri de dimineță au inceputū a batere cetatea, și așa tōtă dioa s'au hărățit până sēra. Ēră Sāmbătă se inchinară cei din cetate, și au intratū Stefan Vodă in ce-

¹⁾ Cunoscutu-s'au indatā Stefan Vodă, la inceputul domniei sale, că va fi mai multū plecatū spre rēsbōle de câtū spre pace; că indatā au datū oștilorū sale stēguri și Hotnogi și Căpitani. — M. C.

²⁾ Mai multū nu scrie altū letopisețū, ce au isprăvitū Stefan Vodă la Chilie. — M. C.

tatea Chilie; și acolo petrecându trei di'e, veselindu-se și lăudându pre Dumne-deu, imblânzi omenii in cetate.

De acolo și la cetatea Alba au trasu, și multă navală făcendu, au dobânditu și cetatea Albă. Si așa amēndouē cetățile cu multă vērsare de sânge le do-bobândi; carele le-au întăritu cu bucate și cu slujitorii, au lăsatu pre Isaia și pre Buhtea Părcălabi ca să le grijescă; ăra Stefan Vodă s'au întorsu la sca-unul seū, la Sucēvă.

Ăra in al ȝeele anu a domniei sale, in anul 6974, Iulie 10, au inceputu Stefan Vodă a zidire Monastirea Putna, intru lauda lui Dumne-deu și a Maicei nōstre Născetōrei de Dumne-deu.

Rēsboiul lui Stefan Vodă cu Mateiașu, Craiul Ungurescū.

Mateiașu, craiul Ungurescū, bizuindu-se puterei sale și meștersugului seū, cu care pre mulți den vecinii seī i-au surpatu și i-au supusu, carele de multe ori rēsboie făcea cu Turcii, și cu norocu izbândia, neavēndu nice o pricină dirēptă asupra lui Stefan Vodă, ce numai ca se-l pună, se fiă sub ascultarea lui, ca se-l fiă cuvēntul deplinu, când de multe ori se lăuda Mateiașu craiu, că, câte rēsboie face Stefan Vodă, tōte cu puterea lui le face, și de sub ascultarea lui face izbīndă, și vrēndu de ce se lăudare, ca se arate că'i adevēratu, au tri-mișu soli la Stefan Vodă să i se închine. Ăra Stefan n'au primitu. Deci, vēdēndu Mateiașu craiu volnicia lui Stefan Vodă, că nu o pōte supune, au strīrsu multă ōste a sa; și agiutoru luādu de la alții, au purcesu, in anul 6975, și au eșitu în Moldova, și ȝicea că cu cale merge, se ducă la scaunū in Moldova Domnū pre Petru Vodă. Și au eșitu la Troțușu, Noemvrie 19; de acolo au mersu la Roman, Noemvrie 29, și acolo s'au odihnitu până a șapte ȝi, prādādu și je-cuindū. Ăra a opta ȝi, Decemvrie in 7, au aprinsu tērgul Romanul, și au purcesu spre Sucēvă, se apuce scaunul. Și mai apoi, socoti se nu rēmānă vre-unu unghiū nepipăitu de dīnsul, au lăsatu calea despre Sucēvă, unde 'l astepta Stefan Vo-dă, și a' luatū spre Bae, unde au sositu Lunī, Decemvrie 14; și acolo la Bae, cum nu vrea avea nici o grijă, de nici o parte, își lāsă ōstea fōră nici o pază la bēuturi și la jacuri. De care lucru avēndu Stefan Vodă scire, și prindēndu limbă, Marți, Decemvrie 15, au aprinsu tērgul asupra lorū, când ei erau fōră de nice o grijă; și fiindu ei beți, i-au lovitū Stefan Vodă cu ōstea tocmită, in rēvērșatul zorilorū, de au făcutu multă mōrte și perire in Unguri; că ei, ne-fiindū tocmiți de rēsboiū, nemică de arme nu s'au apucatū, ce de fugă. Nice urma se ia, carii scăpa, că fiindu nōpte de nu sciaū incotro vorū face, in tōte părțile rētăceaū. Deci, îi vēna țēranii in zāvōle, și prin munți, unde vre-o 12 miī periți s'au aflatū. Mai apoi, și singurū craiul, rānitū de sēgētă fōrte rēu, abia au hālāduitū prin potici, de au eșitu la Ardél. Așa norocesce D-ȝeu pre cei māndri și falnici, pentru se arate lucrurile ominesci, cātū sunt de fragede, și neadevērate; că Dumne-deu nu in mulți, ce in puținī arată puterea sa, ca neme

s'are fi părăsită de acel gându Mateiașu craiu¹⁾. Pe acea vreme, în 25 a lui Noemvrie, s'aû sêvrîșit Evdochia, Dômnă luî Stefan Vodă.

Despre prădarea Sêcullorû.

Scrie letopiseșul Moldovenescû, că într'acelașu anû, după rêsboiul lui Stefan Vodă ce aû avutû la Bae cu Mateiașu craiul, s'aû rēdicatû Ștefan Vodă cu tōtă puterea sa, voindû sê-șî rēscumpere strimbătatea ce 'î făcuse Ungurîi, cu Mateiașu craiul, când venise la Baea, s'aû dusû la Ardél, și multă pradă și robie aû făcutû în țera Sêculēscă, neavēndû cine 'î sta împotrivă, și cu pace s'aû întorsû înapoi fōră nice o smintēlă. Pentru acēstă poveste, ce spune că aû prădatû Ștefan Vodă țera Sêculēscă, cronicarul cel Leșescû nemică nu scrie.²⁾

Când s'aû împăcatû Ștefan Vodă cu Mateiașu craiul Ungurescû.

Nu peste multă vreme, aû încetatû vrajba între craiul ungurescû și între Ștefan Vodă; că vedēndû ei că vrăjmașul lor și a tōtă creștinătatea, Turcul, le stă în spate, și asupra volniciei tutulorû întinde mreșile sale ca sê-î cuprindă, și arētându-se prietenû cu multe cuvinte înșelătore, și cătră unul și către altul, ca sê-î zădărescă și sê afle capû de price, sê încēpă zarvă, socotindû că între acele amestecături i se vorû inchina lui, pentru sê le dea agiutorû, și mai apoi fi va pleca sub giugul sêu. Ci vedēndû aceste înșelăciuni, Mateiașu craiul și cu Ștefan Vodă s'aû împăcatû, și s'aû aședatû; și încă, după pacea aședată și legături tari ce

¹⁾ Eră Ștefan Vodă, după izbândă și biruință asupra Ungurilor, îndată trimise solii seî cu daruri din dobînda sa la Cazimir, craiul Leșescû; și-l aflară în Litva, în orașu în Vilna, solii lui Ștefan Vodă, mulțămindû craiului de agiutor, poftindû și înainte se nu-î lipsēcă agiutorul.

Eră Bonfin, istoricul Ungurecû, nice cum nu priimesce această izbândă a lui Ștefan Vodă; ce el lăudă în partea lui Mătiașu, craiul Ungurescû, voindû sê acopere ocara Ungurilor; eră ce scriea minciuni scrie. Istvanfie, biruința lui Ștefan Vodă o scrie deplinû asupra lui Mătiașu craiul, precum s'aû pomenitû mai susû.

Eră Mătiașu craiul, dacă aû scăpatû de odată la Ardél, aû datû vina boșerilor seî și Ardelenilor, cum sê se fie agiunsû cu Ștefan Vodă; și le-aû luatû 400,000 galbini de aur.

Mătiașu craiul se mai găti de ôste; ce nesciindu-se încă adevēratû, aû trimisû craiul Leșescû la Ștefan Vodă, cum îi va da agiutorû asupra lui Mătiașu craiul. Însă, acea gătire pe urmă Mătiașu craiul aû făcut-o asupra Cehilor, ce le dîcû Bohemî.

Însă, întēiû ce era sê se pornēcă Mătiașu craiul asupra Cehilor, aû trimisû soli la Cazimir, craiul Leșescû, legândû întēiû pace, Mătiașu, craiul Ungurescû, cu Friderich împēratul Nemțescû, trăgēndû în partea sa acea domnie a Bohemiei, avēndû Cazimir craiul Leșescû despre seminția sa trebă la acea Cnezie a Bohemiei. Ce n'aû primitû Cazimir craiul Leșescû, pofta lui Mătiașu, craiul Ungurescû; ce dăruindû bine pre solii lui Mătiașu s'aû întorsû înapoi.—N. C.

²⁾ Bine aû dîșu unû poeticû: „când nebunescû Împērașî, pierē norodul.” Așa și țera Sêculēscă, câtă pradă și risipă ce 'î-aû făcutû Ștefan Vodă, pentru vrajba cu Mătiașu craiul!—N. C.

să nu se nădăjduască în puterea sa, ce întru Dumnezeu să-și hiă nădejdea, nice fără cale răbdoie să facă, că D-deu celor mândri se pune împotriva¹⁾.

Pre acea vreme, avându Stefan Vodă prietenie cu Leșii, au trimis din do-bânda sa și craiului Leșesc, prin solii săi.

Eră Mateiașii, craiul Unguresc, dacă au scăpat, de isnovă gătise oște, ca să vină asupra lui Stefan Vodă; ci venindu-l alte greutăți despre țera Ceșescă, s-au întors la Ceși cu oștea sa. Atunci și Craiul Leșesc, înțelegându că va să meargă Mateiașii Craiul asupra lui Stefan Vodă, au trimis soli că-l va da agiutor, de-l va trebui împotriva lui Mateiașii Craiu; și i-ară fi dat, de nu

1). Pricina oștii lui Mătiașii craiu asupra lui Stefan Vodă, o scrie pre larg Mihovie, istoricul Leșesc, la cart. XXVI. După ce au biruit Stefan Vodă pre Petru Vodă Aron, era atunci în război cu Petru Vodă și unu Berindel, ce trăgea nădejde și acela de domnia țerei; au năzuit amândoi cu Petru Vodă în țera Leșescă la Cazimir craiul Leșesc, rugându-se de agiutor să se le dea împotriva lui Stefan Vodă. Ci craiul Leșesc, avându de mai înainte preșegu legat cu Stefan Vodă, nu le-au dat nice o nădejde. Deci Aron Petru Vodă cu Berindel vădându-se căduși glos de agiutorul Leșilor, sciind pre Mătieșii craiul Unguresc neprietenul lui Stefan Vodă, pentru prada ce făcuse Stefan Vodă în țera Sécucă, au trecut în țera Ungurescă la Mătiașii craiu, rugându-se de agiutor, și indemnându și pre singurul craiul asupra lui Stefan Vodă. Eră Mateiu craiul, și pentru pricina ce avea de mai înainte asupra lui Stefan Vodă, și fiind sumeț pentru câte-va răbdoie cu noroc, ce au avut și cu Turcii și cu alți megieși ai sei, și răvnind se tragă și țera sub stăpâna sa; că de multe ori se lănda cu isbănde ce face Stefan Vodă, că cu puterea lui Mătiașii craiu le face, și făcea pre Stefan Vodă că este ispravnic, pus de dînsul, socoti să nu lase vreme ca aceea, avându domni gata, pe Petru Vodă Aron și pe Berindel, însă mai ales pe Petru Vodă. Și îndată stringându ca 40 mil de Unguri, și altă adunătură, au purces singurul Mătiașii craiu, și au venit preste munți asupra lui Stefan Vodă. Deodată au trimis soli să se închine; și au eșit cu oștile Mătiașii craiu, pre Oituz, și au venit drept la Roman, și au ședut 6 zile de s-au odihnit; și purcându, au aprins tîrgul Romanul în urma lui, de au ars; și au mers drept spre Sucă, ardendu și prădându. Eră Stefan Vodă neprimind solia lui Mătiașii craiu, sta gata cu oștea sa, de-l aștepta să-l dea război. Avea Stefan Vodă agiutor și de la Cazimir, craiul Leșesc; însă, se timpine Stefan Vodă pe Mătiașii craiu la loc larg nu cuteza, ce-l ascepta se-l potă lovi mai la strimtoare. Eră Mătiașii craiu, nevrind să lase nici un unghi în țera necăcată de omenii sei, și neprădat, s-au abătut spre Moldova, și au sosit la tîrg la Bae, Decemv 14. Și acolo cum nu vră avea nice o grijă de Stefan Vodă, așa au lăsat oștea fără de nice o pază, la bături și în pradă. Eră Stefan Vodă, înțelegendu den limbă, că s-au abătut Ungurii spre Bae, socoti să-l lovască acolo la loc strimț; și îndată au purces din Sucă, sora, cu totă oștea sa, pedestre și călărime; și aflându pre Unguri adormiți fără de grijă, și amețiți de beție, noptea, când toate se vedu mai strașnice și mai grósne, aprins-au tîrgul asupra Ungurilor. Intrat-au oștii lui Stefan Vodă în Ungurii lui Mătiașii craiu, atăta cât nu avură de ce se mai apuca Ungurii, fără cât cine incotro putea așa pleca de fugă, noptea, să scape cu zile de spaima focului și de mörte. Și nime nu se mai întorcea; și prin munți, pre potice, le ținea calea țeranii, trimiși de acea trebă gata; și tăiau cu cose, și cu fușuri, și cu topore pre căpi își tim-pinau. Eră singurul Mătiașii craiu cu căpi s-au aflat lângă dînsul, atunci rănit cu trei rane, cum scrie Kromer, lăsându totă tabăra, au scăpat preste munți. Perit-au pre loc 10 mil de Unguri; perit-au și Berindel ce trăgea nădejde de domnie, eră Petru Vodă Aron au scăpat în țera Leșescă. Așa s-au timplat laude lui Mătieșii craiu, după cum scrie sfânta scriptură: -Domnul, celor mândri le stă împotriă.- — M. și N. C.

făcură amândoi, au dăruit Mateiaș craiul pre Ștefan Vodă cu două cetăți mari la Ardeal, anume Balta și Ciceul.¹⁾

Pentru nisce Tătari ce au intrat în țară.

Venit-au mulțime de oște Tătărăscă, și au intrat în țară să prade, în anul 6978. Era Ștefan Vodă, prindând de veste, le-au eșit înainte la o dumbravă, ce se chiamă la Lipinți, aproape de Nistru; și s-au lovit cu oștea sa, August 20; și dând război vitezesce, i-au risipit, și multă moarte și perire au făcut întrușii, și pre mulți i-au prins vii, și le luă tot pleanul; de care lucru cunoscând Ștefan Vodă, că agtutorul nu de aiurea i-au fost, ci numai de la Dumnezeu și de la pre curata Maica Sfinției Sale, și cu mare laudă și isbândă s-au întors înapoi la scaunul său, la Sucéva²⁾.

1) Era după ce au legat pace Mățiaș craiul cu Ștefan Vodă, trimis-au și Cazimir craiul Leșesc soli la Ștefan Vodă, anume pre Dobieslav Bișovski, Castelanul Belziei, și pre Stanislav Tencenski, feciorul lui Ioan Castelanul de Cracău, mai întărind prieteșugul Craiului cu Ștefan Vodă; și adăogând și acesta, ca se nu oștască asupra nimănui, Ștefan Vodă, fără scirea craiului Leșesc; așijderea și craiul, nici pre un neprieten al lui Ștefan Vodă, se nu-l priimască sub apărarea sa. Și pornindu-și soli la Ștefan Vodă, în luna lui Iulie, era însuși s-au întors la Velița.

Era la al doile an, după ce au aședat între dinșii, venind craiul în Liov, astepta venirea lui Ștefan Vodă la dînsul, pentru să facă singură întăritură și legături de pace. Ce au răspuns Ștefan Vodă solilor crăiesci, că acea dată nu pôte să meargă la craiul, pentru multe valuri ce avea despre Turci și despre Unguri. Pôte fi că avea și prepus despre o samă de svetnici, că mergend la craiul Leșesc, se nu-l oprască. (La omeni mari, și prepusuri mai mari). Era înaintea solilor crăiesci, Ștefan Vodă au făcut gjurământ craiului, adevărindu-se pre altă dată, ori la Cameniță, ori la Colomea, ori la Sniatin, va veni însuși cu sine la craiul, numai scire să aibă de venirea craiului, cu două luni mai înainte. Pre atunci au nimerit soli și de la Hanul Tătărăsc, Mengli Gerei, la craiul Leșesc. *N. C.*

2) Scrie Stricovschie cronicarul, că într'acel război au cădut în robie la Ștefan Vodă un fecior al Hanului, și se fie trimis Hanul de preste Volga soli la Ștefan Vodă să-l sloboadă feciorul din robie. Ce, Ștefan Vodă, vedend solia Hanului, cu semeție trimisă la dînsul, au poruncit de au omorât pre feciorul Hanului, înaintea solilor acelora; apoi au poruncit de au înțepat pre soli aceia; numai pre unul au lăsat, cu nasul și cu urechile tăiete, să meargă să spună Hanului ce au vedut. (De acestea Dlugoș, și Kromer, și Mihovie scriu).

Pre acea vreme Tătarii de preste apa Volgăi, cu Hanul său Mainac, trecend Niprul, împărjindu-se în două părți, au lovit unii la Litva, alții la Podolia, cari în Litva și în Podolia, la Volin, totă acea margine pre lângă Cameniță, pre lângă Jitomir, Ruzmir, Vladimir, au prădat, și au robit 10 mii de omeni. Că Litvenii, fiind strinși puțin, n-au cutezat să lovască pre Tătari. Precum scrie Kromer, au fost dat scire mai înainte lui Cazimir craiul Leșesc, Mengli Gerei, Hanul Crîmului, avend prieteșugul acel Han cu craiul Leșesc. Era mai înainte n-au putut strica acei Tătari, că era strinsă oștea Leșescă și Rusescă, la Trîmbole, cu Israil Iaroslavskî, starostele Liovului, și cu Pavel Iasinski, starostele Belzului și a Helmului. — *M. C.*

Pentru sfințirea monastirei Putnei.

Dacă s'a'ă intorsu Stefan Vodă de la acel răsboi cu isbânda ce a'ă făcutu, de a'ă bătutu pre acei Tătari, spre lauda aceea a'ă mulțamitu lui Dumnezeu, și a'ă sfințitu monastirea Putna, carea era zidită de dînsul, Septemvrie în trîi, spre lauda prea curatei feciôrei Mariei, Maicei Domnului nostru Isus Christos; la care sfințenie multă adunare de călugări a'ă fostu, și singuru Teoctistu Mitropolitul, și Tarasie Episcopul, împreună cu Iosif Archimandritul și Egumenul Putnei. Dicu că a'ă fostu la liturgie Archiepiscopul, preoți și diaconl, 64, la Jertfelnicu.

Pentru zavistia ce a'ă intratu între Stefan Vodă și între Radul Vodă, Domnul Muntenescu, și pentru arderea Brăilei, în anul 6978.

Intr'acele vremi, a'ă intratu zavistie între Stefan Vodă, și între Radul Vodă, Domnul Muntenescu. Pre obiceiul firei ominesci, de ce are, de ce poftesce se aibă mai multu, nu sosia lui Stefan Vodă a le sale să le țină, și să le sprîjinescă, ci, de lăcomie, cele ce nu erau a lui, încă vra să le cuprindă¹⁾. Strîns'a'ă țera și slujitorii sei, și a'ă intratu în țera Muntenescă, de a'ă prădatu marginea, Fevruarie în 27, și a'ă arsu Brăila, Marți, în săptămăna albă.

De tăierea capetelor a niște boeri.

În anul 6979, Genarie 16, a'ă tăiatu Stefan Vodă pre Negrilă Paharnicul, și pre Alecsa Stolnicul, și pre Isaia Vornicul, în tîrgul Vasluiului.

Răsboiul dela Soci, când s'a'ă bătutu Stefan Vodă cu Radul Vodă.

Radul Vodă, Domnul Muntenescu, vedëndu atăta pradă în țera sa, ce-i făcuse Stefan Vodă, n'a'ă vrutu să lase să nu-și cerce strîmbătatea sa. Ci adese se tîmplă, cela ce va să-și întorcă bătaia, de doă ori îl bată; că stringëndu ős-

¹⁾ Zavistia, muma tuturilor rîutășilor în lumea aceasta este, precum și aice vedem în între Radul Vodă, Domnul Muntenescu, și între Stefan Vodă, în anii de la Christos 1470. După obiceiul nostru omenescu, că cu cătă ar avea nescine mai multu, cu atătă zavistuesce la averea altuia, cum n'ar avea; așa Stefan Vodă, nu'i agiungea al seü, ce zavistuia Radului Vodă. Scrie cronicarul Leșescu, că pe vremea ce scia Stefan Vodă că se apropiase vremea să murgă singuru la craiul Leșescu, precum se făgăduise, se pogorise craiul cu 3 mi de ômeni spre țera Rusôscă, să astepte venirea lui Stefan Vodă. Ce iarăși pricea că Radul Vodă împedecă pre Stefan Vodă, de nu putu merge însuși la craiul Leșescu; érá soli a'ă trimisü Stefan Vodă, cu cărți iscălite și cu pecetea sa, în care se adeveria cum la anul viitoru, în luna lui Maiu, va merge la craiul. Simțise craiul Leșescu de gătirea lui Stefan Vodă asupra Radului Vodă, și în mare grijă era craiul, ca să nu ajungă Radul Vodă la agiutorul Turcilor, și să nu fie apoi risipă țerei Moldovei. Érá de venirea lui Stefan Vodă înșelegëndu craiul, s'a'ă aședatu în șese luni, după ce se va da scire lui Stefan Vodă de la craiul, să murgă Stefan Vodă la craiul; ce atunce se întorse craiul la Curcin. — N. C.

vrie in 18¹), Joi, la locul ce se dice Cursul Apei, și dând¹ răsboi² vitezesce, de ambe-părțile, s'a³ bătut⁴ acolo până in s⁵eră, așijderea și Vineri și Sâmbătă până in s⁵eră. Ț⁶eră n⁷o⁸ptea, spre Duminecă, a⁹ lăsat¹⁰ Radul Vodă t¹¹o¹²te a le sale in tab¹³eră, și a¹⁴ fugit¹⁵ cu t¹⁶o¹⁷tă ȕ¹⁸tea la scaunul s¹⁹eu, la Dîmbovița. Ț²⁰eră Stefan Vodă s'a²¹u por²²nit²³ după dînsul cu t²⁴o²⁵tă ȕ²⁶tea, și intr'ac²⁷estă-și lună, in 23, a²⁸u incongiurat²⁹ cetatea Dâmbovița; și intr'aceea n³⁰o³¹pte a³²u fugit³³ Radul Vodă din cetate, lăsân³⁴du-și pre d³⁵omna sa Maria și pre filca sa Voichița, și tot³⁶u ce a³⁷u avut³⁸, și s'a³⁹u dus⁴⁰u la Turci. Ț⁴¹eră Stefan Vodă, in 24 a aceste⁴²i luni, a⁴³u dobândit⁴⁴ cetatea Dîmbovița, și a⁴⁵u intrat⁴⁶u intr'insa, și a⁴⁷u luat⁴⁸u pre D⁴⁹omna Radului Vodă; și pre fiică-sa Voichița o a⁵⁰u luat⁵¹u șie D⁵²omnă, și t⁵³o⁵⁴tă averea lui, și vistieriele lui, și hainele lui cele scumpe, și t⁵⁵o⁵⁶te st⁵⁷egurile lui; și acolo s'a⁵⁸u veselit⁵⁹u tre⁶⁰i ȕ⁶¹ile, și de aci⁶² s'a⁶³u intors⁶⁴u la Suc⁶⁵evă, dând⁶⁶u laudă lui Dumne⁶⁷de. Ț⁶⁸eră pre⁶⁹u Basarab⁷⁰u Laiot⁷¹u, 'l-a⁷²u lăsat⁷³u Domn⁷⁴u in ț⁷⁵era Munten⁷⁶escă, și a⁷⁷u domnit⁷⁸u o lună. Ț⁷⁹eră Radul Vodă a⁸⁰u năzuit⁸¹u la Turci, ca s⁸²e-și sc⁸³o⁸⁴tă agiutor⁸⁵u de la Imp⁸⁶eratul Turcesc⁸⁷u, și s⁸⁸e-și r⁸⁹escumpere domnia cu puterea lor⁹⁰u.

Ț⁹¹eră Stefan Vodă, dac⁹²ă a⁹³u sosit⁹⁴u la scaunul s⁹⁵eu, la Suc⁹⁶evă, a⁹⁷u trimis⁹⁸u la craiul Leșesc⁹⁹u sol¹⁰⁰i, dând¹⁰¹u-¹⁰²i veste de răsboi¹⁰³u cu noroc¹⁰⁴u, ce a¹⁰⁵u făcut¹⁰⁶u împotriva Radului Vodă, fălindu-se că și cetatea și scaunul Dîmbovița cu t¹⁰⁷o¹⁰⁸tă averea i-a¹⁰⁹u luat¹¹⁰u, d'impreună cu D¹¹¹omna și fiică-sa; și a¹¹²u trimis¹¹³u și lui crai¹¹⁴u din dobinda sa, nu pentru că d¹¹⁵oră a¹¹⁶u fost¹¹⁷u dator¹¹⁸u s¹¹⁹e-¹²⁰i trimiță, cum ȕic¹²¹u unil că a¹²²u fost¹²³u supus¹²⁴u Leșilor¹²⁵u, ci pentru s¹²⁶e-l¹²⁷u aibă prieten¹²⁸u la nevoie și la tr¹²⁹ebă ca aceea, de 'i va veni asupră-¹³⁰l, cum s'a¹³¹u și timplat¹³²u, că atunc¹³³eși i-a¹³⁴u venit¹³⁵u veste cum Radul Vodă a¹³⁶u intrat¹³⁷u in ț¹³⁸era Munten¹³⁹escă cu ȕ¹⁴⁰ste Turc¹⁴¹escă; și aceiași a¹⁴²u trimis¹⁴³u alți sol¹⁴⁴i la craiul, de a¹⁴⁵u poftit¹⁴⁶u agiutor¹⁴⁷u împotriva Radului Vodă¹⁴⁸).

Răsboiul Radului Vodă cu Băsărab¹⁴⁹u Vodă.

Radul Vodă, dac¹⁵⁰ă a¹⁵¹u luat¹⁵²u agiutor¹⁵³u de la Turci, a¹⁵⁴u intrat¹⁵⁵u in ț¹⁵⁶era Român¹⁵⁷escă cu 15 mii de Turci, fără alți lefici¹⁵⁸i ce-¹⁵⁹i adunase, și a¹⁶⁰u dat¹⁶¹u răsboi¹⁶²u lui Băsă-

¹). De ac¹⁶³estă de pre urmă socotință este și Neculai Costin, carele incepe povestirea acestui răsboi¹⁶⁴u cu aceste cuvinte: «Stefan Vodă, fiind¹⁶⁵u aprins¹⁶⁶u pururea spre lucruri de vitez¹⁶⁷ie, strins¹⁶⁸u-și-a¹⁶⁹u ȕ¹⁷⁰tea și a¹⁷¹u luat¹⁷²u cu sine pre Basarab¹⁷³u, s¹⁷⁴e-l ducă s¹⁷⁵e-l pună Domn¹⁷⁶u ț¹⁷⁷erei Muntenesc¹⁷⁸i. Inim¹⁷⁹e¹⁸⁰le mari, mari lucruri rîvnesc¹⁸¹u, de multe ori a face și a se lăți peste hotarele sale. Stefan Vodă, gătind¹⁸²u-se de răsboi¹⁸³u asupra Radului Vodă, cu ȕ¹⁸⁴ste, Noemvrie in 8, a¹⁸⁵u sosit¹⁸⁶u la margine, și a¹⁸⁷u împărțit¹⁸⁸u t¹⁸⁹o¹⁹⁰te st¹⁹¹egurile ȕ¹⁹²stei s¹⁹³ele pre Milcov. Ț¹⁹⁴eră in 18 Noemvrie, Gioi, s'a¹⁹⁵u lovit¹⁹⁶u cu Radul Vodă, etc... — Și de aci¹⁹⁷ urm¹⁹⁸eză pre Urechi.

²). După isb¹⁹⁹ânda sa, Stefan Vodă a²⁰⁰u tr²⁰¹ămis²⁰²u sol²⁰³i s²⁰⁴ei la Cazimir, craiul Leșesc²⁰⁵u, făc²⁰⁶ându-²⁰⁷i scire de isb²⁰⁸ânda asupra Radului Vodă, trimiț²⁰⁹ându-²¹⁰i și 28 st²¹¹eguri, luate de la Radul Vodă. Ț²¹²eră incă abia sol²¹³i a lui Stefan Vodă afl²¹⁴ându-se nepurces²¹⁵i de la craiul, etă și alți sol²¹⁶i sosesc²¹⁷u de la Stefan Vodă, la Cazimir craiul, cerșind²¹⁸u agiutor²¹⁹u Stefan Vodă împotriva Radului Vodă, făc²²⁰ându-²²¹i scire cum Radul Vodă, lu²²²ând²²³u agiutor²²⁴u de la Turci, a²²⁵u intrat²²⁶u in ț²²⁷eră de pradă cu foc²²⁸u și cu sabie. Pornit²²⁹-a²³⁰u indat²³¹u Cazimir, craiul Leșesc²³²u, pre Dobieslav Castelanul și pre Egidei Sohodolschi, la Radul Vodă, pentru s²³³e-l impace cu Stefan Vodă. Ț²³⁴eră lui Mihai²³⁵u Bucianschi, staroste, 'i-a²³⁶u poruncit²³⁷u de sirg²³⁸u s²³⁹e pornescă șleahta din Podolia intr'agiutor²⁴⁰u lui Stefan Vodă. — N. C.

tea sa, și vecinască, au venită asupra lui Ștefan Vodă;      el, ca un  leu gata spre v nat , de s rg  s'au pornit ,  i la Soci le-au    it  inainte;  i d nd r sboi  vitezesce, Martie in 7, vel t  6979, numai pu in  de vitezia Moldovenilor  car i erau gata, au s  m r , au s  isb ndesc , de c t  de me tersiugul lui Ștefan Vodă, Radul Vodă au perdut  r sboiul cu multă pagubă de al sei; că pre to i i-au t iat ,  i t te st gurile Radului Vodă le-au luat ,  i pre mul i i-au prins  vi ,  i pre to i i-au t iat . Numai ce au l sat  vi  pre doi boier  de cei mari, pre Stan Logof tul  i Mircea Comisul.

De un  cutremură.

Într'acestași an , August  29, s'au f cut  un  cutremură mare preste t t    ra, in vremea ce au    ut  Domnul la masă de pr nd  ¹⁾. S ra, in anul 6980, Septemvrie in 14, adus'au Ștefan Vodă pre Maria din Magop , de o au luat   ie D mn .

Al doilea r sboi  al lui Ștefan Vodă cu Radul Vodă, la Isvorul Apei. Anul 6981.

Ștefan Vodă, av nd  inima aprins  spre lucruri vitezesce,  i parea că un  an  ce n'au avut  treb  de r sboie, că are mult  pagubă, socotind  că  i inimile voinicilor , in r sboi  tr ind , se ascut ,  i truda  i osten la cu care se deprinsese  stea, e a doa vitezie. Str ns'au de isnov   ste,  i au luat  pre Basarab  Laiotă, ca să-l ducă in   ra Muntenesc  să-l pună Domn .

Ean socotesce, că sub un  copaci  bun  c  i se mistuesc ; sau c t  laudă   i adaoge nu numai purtătorul, ci  i   ra, c nd năzuiau la d nsul  i la   r   i Domn i cei streiniĭ, să-l ducă la Domnie;  i cu ajutorul lui erau cu n dejde că vor  isb ndi!

 i intr nd Ștefan Vodă in   ra Muntenesc , se g ti s  dee r sboi  Radului Vodă. Dec , v   nd  Radu Vodă că nu-  va putea sta impotrivă, au dat  dosu cu  stea sa,  i s'au dus  la scaunul său la D mbovi .

Aicĭ se socotim . Letopise ul cel l tinesc  spune, că dacă au v  ut Radul Vodă că nu va putea sta impotriva lui Ștefan Vodă, au fugit la cetate.   r  Letopise ul nostru scrie, că dacă au sosit  Ștefan Vodă la margine, Noemvrie in 8, au imp r  it st gurile o  i  sale pre Milcov ,  i deaic  s'au impreunat  cu Radul Vodă, Noem-

¹⁾. Măcar că firesc  lucru este acesta, cutremurul c nd se timpl ,   r  pot  s   ic , că semne  i arătare cutremurul vremilor  viitoare este. Precum  i atunci au insemnat  mare v rsare de s nge,  i g ngul p g nilor  in biată Moldova,  i in alte părți cre tinesce, p n  a i; precum vom  scrie la r ndul s u.

In an  de la Christ. 1473, Mătiașu, craiul Unguresc , au trimis  16 mi  de  ste, cu Toma Tarcet, de au pr dat  pre sub munte, in   ra Le esc .

A i derea Sultan Mehmet, Imp ratul Turcesc , au pr dat    ra Bosnie ,  i b t nd  cetatea Iai a, cu multă ru ine s'au intors , l s nd  tunurile inecate in apă. — N. C.

rabu Vodă, Gîoi, în 23 Decemvrie¹⁾, și l-la răsbitu cu totă ăster lui; carele, vëndu-se impresuratu de toți vrăjmașii săi, au năzuitu iarăși la Moldova, la stăpînul său, Ștefan Vodă.

Atunce Turcii s'au pornit pe urma lui Băsărab Vodă, și au venit pînă la Bêrladū, și au stătut ca un'i zidū, Vineri, Decembrie 24, și așa au slobođitū năvrapii săi²⁾, de au prădatū totă țera; și de aici s'au intorsu prin țera Muntenescă.

Eră craiul Leșescū au trimisū pre Dombetki, Castelanul de Belz, și pre Sohodolski, ca sē-i pōtă împăca, măcar pînă la o vreme, pînă într'altū anū, și i-au învățatū craiul, de are trebuință de ăste de grabă, sē rēdice Bucetchi totă Podolia, sē mērgă într'agitorū lui Ștefan Vodă.

Când au luatū Ștefan Vodă cetatea Teléjnei, și când s'au bătutū cu Ungurii, cu Țepelușū Vodă, mai apoi și cu Băsărab Vodă.

În anul 6982, Octomvrie ăntēiū, a' luatū Ștefan Vodă cetatea Teléjnei, și au tălētū capetele Părcălabilorū, și pre muierile lorū le-au robitū, și mulți țigăni au luatū, și cetatea au ars'o.

Intr'acēstași lună, în 5 zile, au fostū rēsboiū în țera Muntenescă cu Ungurii, și cu Țepelușū Vodă, și cu agitorū de la Dumneđeū, au isbānditū Ștefan Vodă, și au bătutū pe Unguri și pe Țepelușū cu rēsboiū.

Intr'aceeași lună, în 20, a rēsbitū și pe Băsărab³⁾.

De vestița isbāndă a lui Ștefan Vodă, cu Turcii, la podul Înaltū, la Vasluiū.

În anul 6983, Sultan Mehmet, Impēratul Turcescū, intr'armāndū ăste, 120,000, de ămeni, și ăste Tătărăscă, și Muntenescă, sē mērgă cu Radul Vodă, au trimisū asupra lui Ștefan Vodă. Eră Ștefan Vodă, avēndū ăste gata 40,000, și Leși ce-i venise într'agitorū cu Bucețki 2,000, dela Cazimirū Craiul, și Ungurii, ce'i dobēndise de la Mătiașū, craiul Ungurescū 5,000, le-au eșitū înainte, din susū de Vasluiū, la Podul Înaltū. Pre cari i-au biruitū Ștefan Vodă, nu așa cu vitezia, cum cu meșterșugul; că ăntēiū a fostū învățatū de au fost pârjolit iērba preste totū locul, de au slăbitū caii Turcilorū cei gingași, și apoi, agitūndū și puterea cea Dumneđeescă, cum se vra tocni voia lui Dumneđeū cu a ăme-nilorū, așa i-au cuprinsū pe Turci o negură, cātū nu se vedeau unul cu altul. Și Ștefan Vodă tocmise puținei ămeni despre lunca Bărladului, ca sē-i amăglēscă cu buciune și cu trāmbițe, dāndū semnū de rēsboiū. Atunce ăstea Turcēscă, intorcēndu-se la glasul buciunelorū, și impēdecāndu-i și apa, și lunca, și acoperindu-i și negura, tălau și sfărmaū lunca sē trecă la glasul buciunelorū. Eră din dosū i-au lovitū Ștefan Vodă cu ăste tocmită, în 10 zile a lui

¹⁾ În anul de la Christos. 1473. — N. C.

²⁾ Ceambulurile. — N. C.

³⁾ N. Costin nu pomenesce nimic de rēsboiul acesta al lui Ștefan Vodă cu Băsărabū. — Red.

Genarie, unde nice era locu de a 'și tocmire ôstea; nice de a se indereptare; ci așa ei in desine tăindu-se mulți au perit; și mulți prinsă rău pedestri-me; ci și pre aceia pre toți i-au tăiat, unde pe urmă movile de cel morți au strinsu, și mulți Pași și Sângeli au perit; și pe feciorul lui Isan Pașa, după ce l-au prinsu viu, l-au slobodit, și pușcele le-au dobândit, și stéguri mai multe de una sută au luat.)

Dacă i-au bătut pe Turci, au luat in glosu de la Podul inaltu pin pă-dure, și au eșit unde purcede apa Smilei, in ținutul Tutovei; acolo in legea lor au dat laudă lui Dumnezeu, că s-au vedut eșii la lume.

Eră Stefan Vodă pornit-s-a după dânsul cu Moldovenii sei, și acei 2,000 de Leși, și au gonit pe Turci până i-au trecut Siretul la Ionășesci, unde se chiamă vadul Turcilor și până astăzi. Și acolo deasupra Siretului, la movila cea mare a Tecuciului, au odihnit trei zile. Și i-au venit veste de la Starostii de Crăciuna, ce-i dăcu acmu Putna, că Radul Vodă vine cu oști asupra lui Stefan Vodă, fără veste. Si intristându-se Stefan Vodă, cu cine avea cu al sei, au răpedit la ôsteni de-i strîngea de sîrgu. Atunce au sosit și Șendrea Hatmanul, cum-natul lui Stefan Vodă, cu o samă de oști ce au fost rămasi inapoi; și in-dată și Costea Paharnicul cu alte oști, ce gonise pre Turci de-i trecuse Sire-tul, au sosit. Și avîndu bucurie Stefan Vodă de al sei, cum se află toți pre-giur elu, la locu de nevoie și de grijă, indată au răpedit pre Șendrea Hat-manul inaintea oștii Muntenesci, cu pușintei slujitori, ca in chipu de strajă. Și

!). In anul 6983, iar de la Hristos. 1475, Sultan Mehmet, Impăratul Turcescu, nevrîndu se lase pre Radul Vodă, fiindu supus Impărației Turcesci, intr' atâte pagube ce-i făcuse de multe ori Stefan Vodă, gătind o sută și două-zeci de mii ôste Turcescă cu Tătarii, Genarie in 10, i-au pornit cu Radul Vodă asupra lui Stefan Vodă, vrîndu se supuie și pre Stefan Vodă, nu că-i era milă de Radul Vodă. Eră Stefan Vodă luîndu agiutoru 2000 ôste călăreși Leși, și avîndu și ôstea sa 40 de mii, și mai avea 5000 Săcu, cu această ôste Stefan Vodă nu așa că va putea sta față impotriva atâtea mulțime de Turci și Munteni, cu Radul Vodă ce cu meșterugău au socotit se începă cum aru putea. Că înainte au trimesu de au pîrjolit erba preste totu locul in calea Turcilor, de le-au slăbitu caii. Eră după ce au intrat Tur-cii in locuri strimte, de asupra Racovățului, la apa Bărladului, acolo au dat războiu Tur-cilor, supunind o samă de ôste in luncă, de unde au început semne de războiu, in trim-bișe, in buciume și in dobe. Și intorcîndu-se Turcii asupra glasului buciurilor și altor semne de războiu, că și negura nu lăsa pre Turci se pricîpă de unde le caută a da războiu lui Stefan Vodă, atunce Stefan Vodă au lovit pre Turci din dosu; și de mulțimea Turci-lor se ameșise ôstenii lui Stefan Vodă, biruitori vedîndu-se, și singuru Stefan Vodă inbăr-bătîndu-i pre al sei, cu agiutorul lui D-geu rămaseră biruiți Turcii, cătu ei in desine s-au fostu tăind.

Scrie Ioan Stricovskie, cart. 20, zac. 3, la o sută de mii de trupuri se fie căduți in tr'acel războiu, precum dăce Stricovschi, că au vedut cu ochii sei grămădile de ôse, unde au fostu acelu războiu, la acelu locu, viind elu din țera Turcescă, in anul de la Hristos 1575; și erau și trei cruci de pîtră, puse in semnele acei vestite biruinți a lui Stefan Vodă. Perit-au mulți Pași intr'acelu războiu, aleși, și mai multe de o sută de stéguri. Pre căți i-au prinsu rău, i-au inșepat. Eră pe patru robii Turci, mai aleși, ômeni de frunte, și 36 de stéguri și o parte de dobândă au trimesu Craiului Leșescu in Litva, mulțămindu-i de agiutoru. Scrie cronica Leșescă: patru Pași aleși au căduți intr'acelu războiu. Arătatu-s-a Stefan Vodă, după acelu războiu, plecatu cu biruința; de la singuru D-geu au număratu că este isbînda. Patru zile nici o mîncare n-au mîncat, fîră numai pâne cu apă. — N. C.

dăndu de óstea Radului Vodă, fură biruiți de Munteni; și acolo au perit și Șendrea Hatmanul, mai gîsă de Rîmnicu, unde multu s'au pomenitú Movila Șendrei; și 'l-au dusu de 'l-au îngropatú in biserica din Dolhesci, lîngă tată-seu.

Întelegîndú Stefan Vodă, că adevăratú Radul Vodă cu óstea sa îi vine asupră, Genarie in 13 zile, au trecutú Siretul, și mai susú de Rîmnicu și-au datú resboiú vitezesce, și de ambe părțile multă vîrsare de sînge s'au făcutú. Și cu vrerea lui Dumnezeu rîmas'au isbînda la Stefan Vodă; éra Muntenii perdură rîsboiul. Dat'au Stefan Vodă voie óștii sale se prade in trei zile câtú vorú putea in țera Romănescă; și prădăndú óștenii, adus'au multă dobînda. Și zăbovindú Stefan Vodă acolo pînă a se stringere óștile tóte, aducîndú și pre mulți din boierii țerei Romănesci, și alți ómeni de frunte, acolo au pusú pre ai sei boieri și ómeni de cinste de au vorovitú și au tocmitú, de au despărțitú din Milcovul cel mare o parte de píriú, ce vine pre lîngă Odobesci și trece de dă in apa Putnei, și acela pînă astăzi este hotarú țerei Moldovei și țerei Romănesci. Éra mai înainte era price între amîndouă țerile: că țera Muntenescă vra se fie hotarul seu înă in apa Trotușului; éra Moldovenii nu-î lăsaú, pînă au vrutú Dumnezeu de s'au tocmitú așa. Și au luatú Stefan Vodă cetatea Crăciuna cu ținutú cu totú, ce se chiamă ținutul Putnei, și 'l-au lipitú de Moldova, și au pusú Părcălabii sei, pre Vâlcea și pre Ivan.

Atunce întorcîndu-se Stefan Vodă, și mergîndú pre apa Bârladului in susú, și plăcîndu-î locul între Bârladú și între Vasluiú, intru acea laudă și bucurie de isbîndă cu norocú ce au biruitú pre Turci și pre Munteni, au începutú a zidire Biserica sîntului Ioan Prediteci, in tîrgú in Vasluiú, dăndú laudă lui Dumnezeu. Pre urmă au făcutú și case Domnesci, cum se cunooscú și pînă astăzi. Și odihnîndú Stefan Vodă acolo cu óștile sale, și rîvnîndú cu nevoință a se zidire biserica, și alte lucruri ce arată că au făcutú mai pre urmă, și întorcîndu-se agiutorul Craiului Leșescú cu multă dobînda, au trimisú Stefan Vodă solii sei, de i-au dusú 36 stéguri, arătîndú vitezia ce au făcutú, și i-au mulțămítú de agiutori.

Pentru nisce Căzaci ce au venitú in țera se prade.

Odihnîndú Stefan Vodă la Vasluiú, i-au venitú de sírgú olăcarii de la Soroca, cum Lobodă și Nalivaico, Hatmanii Căzăresci, au intratú in țera și pradă. Éra Stefan Vodă neputîndú suferi pre neprietenii a'î lăsare se strice țera, îndată cu ai sei, cu câți eraú, i-au căutatú a mergere; unde s'au și tîmpinatú cu acea óste Căzărescă, pre Răutú, la Grumăzesci, fiindú Căzaci in pradă rîschirați, și lovindu-î nóptea fîră veste, rîmaseră biruiți Căzaci; și Lobodă, Hatmanul Căzărescú, fu prinsú de ostașii lui Stefan Vodă. Și gonindu-î spre Nistru, Nalivaico Hatmanul și cu o samă de Căzaci au datú se trecă Nistrul și mulți s'au innecatú, unde și unú Polcovnicú vestitú a lui, anume Jura, s'au innecat, și alții mulți; și astăzi este de pomenitú acelu locú, de-î dicu Vadul Jurăi. Și de acolo s'au întorsú Stefan Vodă, și au descălecatú tîrgul Iașii, și in lauda lui Dumnezeu au începutú

a zidire Biserica lui Sf. Nicolai; și de acolo au mers la scaunul său, la Sucéavă, cu mare pofală și biruință de la singurul Dumnezeu de sus, eşindu-i înainte Mitropolitul cu toți preuții, aducându sfânta Evanghelie și cinstita Cruce în mâinile sale, ca înaintea unui Împărat și biruitor de limbi păgâne, de l-au blagoslovit.

Atunci mare bucurie au fost tuturor Domnilor și Crailor de pin pregiuri, pentru biruința ce au făcut Stefan Vodă. Și dacă s-au așezat la scaunul său, la Sucéavă, în lauda lui Dumnezeu au început a zidire o înfrumusețată monastire, sfântul Dimitrie, ce este înaintea curții Domnesce. Și s-au cununat cu Dâmnă Volchița, fata Radului Vodă. Era pre maică-sa, Dâmnă Radului Vodă, cu mare cinste o au trimis la Domnul său, Radul Vodă, în țera Muntenescă¹⁾.

¹⁾ Rugatu-s-au Stefan Vodă, prin solii Craiului Leșesc, ca să se apropie Craiul cu oștile sale spre țera Rusescă, să fie mai aproape de Stefan Vodă, și auzind Turcii apropierea lui, s-au aibă grijă.

Rădicat-au Stefan Vodă atunci pre mulți din prostime la statul de Nemeși, pentru răbările ce au avut, și arătându ei viteză la acele răbări.

Trimis-au Stefan Vodă și la Sultan Mehmet soli cu daruri, să facă jalobă că nise oameni răi din țera Turcescă au venit de au prădat țera, și l-au căutat a și apăra țera de acei oameni răi cum au putut, socotind că ce au făcut, fără scirea și fără porunca Împărăției sale au făcut; știind Stefan Vodă că nu se va lăsa cu atâta Sultan Mehmet, Împăratul Turcesc, nici va uita perirea oștii sale de Stefan Vodă.

Așijderea și Papii de Râm și lui Mățiaș, Craiul Unguresc, au trimis Stefan Vodă daruri, poftindu-i și pre dâșii de agiutori împotriva a unui așa puternic de obște vrăjmaș a totă creștinătatea.

Era Mățiaș Craiul îndată au luat asupra sa acea isbândă a lui Stefan Vodă; laudându-se au răpedit cărți pre la megieși, dând scire că Ispravnicul său Stefan Vodă au bătut pre Turci, ipoci; măcar că nu de mult mai înainte petrecuse rușine mare de Ispravnicul său Stefan Vodă, când au fost trimis 6000 de Unguri, cu Sărdarul său, Maer Balas, să prade în Moldova.

Intr'această an venit-au soli la Cazimir, Craiul Leșesc, trimiși de Ión Trapezinul, Ahusan Cazanilor, indemnându pre Craiul Leșesc asupra Turcilor; și de la Craiul Leșesc acestiași soli au trecut la alți Domni creștinesci, totu cu indemnarea asupra Turcilor. —

Era Stefan Vodă nupărăsea a trimite soli la Craiul Leșesc, rugându-se de agiutori împotriva Turcilor; că înțelesese Stefan Vodă de iscodele seile, precum Sultan Mehmet strîngea mulțime de oști la Udri.

Sfătuia Litva pre Craiul Cazimir să apere pre Stefan Vodă în Moldova de Turci cu totă puterea sa, să-i fie ca unu părete Moldova, de câtu perdend-o să-i fie a se lupta cu Turcii pentru țera Leșescă; ci nimică n-au folosit, nici au clătit aceste sfaturi pre Cazimir Craiul, nici indemnarea și poftile alor săi; că se strînsese toți sfetnicii la Craiul, în Liublin, în luna lui Iulie. «Fost-au 15 zile vorova pentru Turci și pentru Stefan Vodă; și acolo cu mânie s-au sculat, cu sfatul Domnilor tuturor, asupra Craiului Dieslav Rizvanski Voevodul Cracăului, Iani Rizvanski Castelanul Sandomirului, și Marșalul Crăiei, dîcîndu Craiului că cu nepăsarea de samă a lui, precum și a tată-său și a frate-său, ca nise blastemași au adus Crăia Leșescă în slăbiciune; Crăia Leșescă care o au luat în floare, acum nu numai neprietenii, ce și tovarășii nu o bagă în samă. Despre Litva iar rău. Care Crăie din puterea și statul ei s-au risipit, și s-au scurtat, și-i imputată. —

Era cu aceste vorove a loră altă n-au isprăvit, fără cât au trimis Cazimir Craiul soli la Sultan Mehmet, pre Martin Vrocmovski, Stolnicul Cracăului, poftind pre Împă-

**Răsboiul lui Ștefan Vodă, când s'au bătut cu sultan Mehmet, Împăratul
Turcesc și cu Muntenii, la Valea Albă.**

În anul 6984, vădându Sultan Mehmet câtă pagubă au avut în Țara sa de Ștefan Vodă, au socotit singuri să meargă să stropșescă țara Moldovei, și să-și ia cetățile înapoi, Kilia și cetatea Albă, carele fusese mai înainte premăniile lor. Și așa au purcesu cu mulțime de Turci, unde Ștefan Vodă multu s'au nevoitu să nu-l lase să treacă Dunărea; ci n'au pututu; că Tătarii deoparte, Turcii de altă parte năvălind, i-au căutat numai a dare cale Turcilor. S'au apucat de Tătari, și pre lesne biruindu-i, i-au gonitu până la Nistru. Vrea da răsboiu și Turcilor; ci vădându atâta Turcime cu Împăratul, și mulțime de Țare cu pedestrimă și cu puști; și încă îl sfătuiau boierii să se dea la locu

ratul, aducându-i aminte prieteșugul vechiu, care era între Împărații Turcesci cu Craii Leșesci, să-și părăsescă oștile de asupra Moldovei, care este sub apărarea Craiei Leșesci; că într'altu chipu totu puterea sa, Craiul Cazimir, împotriva celor ce s'ar redica asupra alorui sei, i-a căuta a opune. Măcar că mai înainte fiindu de toți Monarhii creștinesci îndemnatu Cazimir Craiu asupra Turcilor, nici-odată n'au priimitu să se redice asupra Turcilor. De au greșitu ceva Ștefan Vodă Sultanului, acea greșelă cu statul tuturor sfetnicilor trebuie să o deslege județul.

Eră Turcii au pornitu 70 de galiune la Crim, și au poruncitu Tătarilor de pre uscatu, și au dobânditu Kefe, cetatea vestită a Genovezilor, care neputându Tătarii mai multu apăra, a șese și o au luat-o Turcul sub ascultarea sa cu vicleșug. Și dobândind cetatea, îndată pre nemșii, cu femeile și cu copiii sei, și împreună cu singuri viclenitorii, și cu hanul Crimului Mengli-Gerei, cu doi frați a lui, cari, ori din tmlare veniți acolo, ori de frică au venit de la câmpu, ca să scape în cetate, pre toți i-au trimis la Țarigradu. Eră pre prostime, lăsându-i pe locu până la o vreme, apoi i-au mutat pre aiurea. Pre neguțători, pre soli și alți cercători, pre toți i-au omoritu.

Nu mai unu galion ce avea în lăuntru 150 de copii tineri, luați din Kefe, pentru spurcata sodomie a prea-curvarului Turcu, și ce era dobândă mai bună au dusu la Sultan Mehmet, fiindu ispravnicu pre acel galion unu grecu; (etă și pezevenki Grecii) și acestu galionu era despărțitu de alte galiune, și erău 24 de Turci în galionu pentru aperiare.—

Aceste le scrie cronicarul Leșescu dintr'unu pisaru Craiescu, carele pe acea vreme s'au timplatu la Crim, trimis de Cazimir, Craiul Leșescu, la Mengli-Gerei Hanul. Atunce au luat Sultan Mehmet cetățile în lungu, pe împregiurul Crimului stându, luat au și cetatea Albă.

Eră când s'au întorsu solul Leșescu, Martin Vracemovski, dela Împăratul Turcesc, așpusu Craiului cum au aflatu pre Sultan Mehmet în Bulgaria, la Varna, cu neumărate oști, viind spre Moldova asupra lui Ștefan Vodă.

Acestu răspunsu au adusu Craiului dela Sultan Mehmet, Împăratul Turcesc: precum bucuros ar fi fostu să facă indestul poftii Craiului, de nu l-ar fi aflatu purcesu din Odrin cu oști asupra Moldovanului; dicendu că acea oștire pe rugămintea Muntenilor și a Tătarilor, birnicilor sei, face pre cari nu-i pôte să-și părăsescă. Ar fi datu pace Moldovenilor, de nu ar fi opritu birul cel legatu pre anu, și de ar fi slobođitu robii, și de ar fi întorsu cetatea Chilie.

Scrie cronicariul Leșescu, că repeđia Ștefan Vodă soli după soli la Craiul Leșescu pentru agiutori, arătându-i precum toți Moldovenii, vădendu-se acoperiți de atâta mulțime de Turci, cineș de sine se socotesc, și pre însu singuri îl lasă; eră de ar vede agiutorul creșcu, toți voru sta pre lângă densusu. Și alte ca acestea arăta Ștefan Vodă lui Craiu. Înțelegendu Craiul aceste, poroncitu să meargă totu țara Rusescă, Podolia și țara Belzii, să stea de strajă la margine. Eră agiutori lui Ștefan Vodă n'au vrutu să i dea. — *N. C.*

strimțu, de nu-l voră putea birui, încăl sē se apere, și sē nu aibă smintēlă. Intorsu-s'au de au intratū spre munți, unde 'șl-au alesū locū de rēboiū la strimțore, la Valea-Albă, unde se chiamă acmu *Rēboienī*, de pre acelu rēboiū ce au avutū Moldovenī cu Turcī. Și pedestrindu-se ôstea ca sē nu nădēdu-lēscă de fugă, ci numai la arme, 'șl-au datū rēboiū Lunī, Iulie in 26, și multă vreme trăindū rēboiul nealesū, de ambe părțile osteniți; și Turcī totū adăogându-se cu ôste prôspētă, éră Moldovenī obosiți, și neviindu-le agiutorū nice de o parte, au picatū, nu fiesce cum, ci până la môrte se apērau, nice biruiți de arme, ci stropșiți de mulțimea Turcilorū. Au rēmasū isbānda la Turcī; și atāta de mulți au peritū, câtū au nālbitū poeana de trupurile celor periti unde au fostū rēboiul; și mulți din boierii cei mari au picatū, și viteziī cei bunī au peritū cu totul, atunce. Și fu scribă mare in tōtă țera, și tuturor Domnilorū și Crailorū de pin pregăturū, dacă au auđitū că au căđutū Moldovenī subț māna păgānilorū.

Intr'acel rēboiū, au căđutū Stefan Vodă de pe cal gîosū; ci Dumneđeū 'l-au feritū de nu s'au vātāmatū.

Éră Turcī s'au intorsū spre Sucēvă, și au arsu țirgul, și apoi s'au invirtejitū inapoi, prăđāndū și arđēndū țera.

Éră dacă au eșitū neprietenī din țera, au strinsū Stefan Vodă trupurile celor môrți, movilă, și au ziditū deasupra ôselorū o biserică, care trăiesce până astăzi la Rēboienī, intru pomenirea acelorū suflete.

Dupē poticala lui Stefan Vodă ce au perđutū rēboiul, de sirgū au strinsū ôste ce au pututū degrabă, și s'au dusū dupē Turcī, și l-au agiunsū trecēndū Dunărea, in vreme de mēđă-đi, și lovindu-l fără veste, l-au stricatū de au plecatū a fugire, lăsāndū pleantul și totū ce au fostū prădatū. Éră Stefan Vodă le-au luatū pleantul totū, și s'au intorsū inapoi cu isbāndă¹⁾.

La acelu rēboiū ce au fostū la Valea-Albă, au fostū și Bēsārab Vodă cu Munteniī intr'agiutorū Turcilorū, pre carele toți Domniī de pin pregătur ilū cuvētatū de rēu, đicēndū că n'au fostū intr'agiutorū Crucii și Creștinilorū, ci păgānilorū și dușmanilorū²⁾.

In anul 6985, Noemvrie 8, pristăvitu-s'au Teoctist Mitropolitul Sucevei. In-

¹⁾ Éră Letopisețele străine nu pomenescū de acea gônă, cum sē fie mersū Stefanū Vodă până la Dunărea. Éră este și de cređutū, căci cine era Stefan Vodă, ori cu ce mēđlocū se va fi nevoitū, spre rēscumpărare despre Turcī. — N. C.

²⁾ Scrie cronicarulū Leșescū, că a trimisū Sultan Mehmet, dupē rēboiulū ce au avutū cu Stefan Vodă, solū la Cazimirū Craiulū Leșescū cu daruri; așjderea si de la Hanulū Tătărescū, totū pe acea vreme, pentru prieteșugul amēndororū cu Craiulū Leșescū. Și đice cronicarul Leșescū, ce pricină arū fi fostū pofta lui Sultan Mehmet dela Craiulū, nu află, fôră câtū grija lui sē nu se unēscă creștinī asupra lorū; și pentru scāderea ce au făcutū lui Stefan Vodă și țerei, sē nu tragă Cazimir Craiulū și pre alți domni creștini sē se rēdice asupra Turcilorū, rēscumpărāndū paguba. Rēspuns'au Craiulū Leșescū solilorū, că priimesce pacea, și pentru intărirea păcii va trimite și elū soliș sei.

Intr'acestū anū, Iōn Împēratulū Mosculū au luatū Novogorodul celū mare, și mare parte din țera Rusēscă cea Albă, adecă Bielorosia, ce mai nainte vreme asculta de marele Cnézū a Litvei.

Intr'acestū anū au muritū Sultan Mehmet, aprôpe de orașul Nicomidei, și au rēmasū in locu-l Sultan Baiazid. — N. C.

tr'acelașu anu, Decembrie 19, pristăvitu-s'au Dômnă Maria ce era de la Magop.

In anul 6986, Iunie 22, au începutu Stefan Vodă a zidire cetatea Kiliei, și o au sêvrșitū într'acelașu anu, Iulie in 17¹⁾.

Intr'acelașu anu, și într'acestașu lună, Iulie 25, pristăvitu-s'au Bogdan Vodă, feciorul lui Stefan Vodă.

Intr'acestașu anu, Avgustū 8, pristăvitu-s'au Kneajna²⁾.

In anul 6988, Noembrie 15, pristăvitu-s'au Petru Vodă, feciorul lui Stefan Vodă.

Răsboiul de la Râmnicu, când s'au bătut Stefan Vodă cu Țepelușu Vodă, in anul 6989, Iulie in 8.

Fost'au răsboiū in țera Muntenescă de s'au bătut Stefan Vodă cu Țepelușu Vodă la Râmnicu; și cu mila lui Dumnezeu, și cu ruga Preacistii, și a tuturor sfinților, și cu ruga marelui mucenic Procopie, au biruit Stefan Vodă, și mulți Munteni au peritū, și toate stégurile le-au luatū, și mulți boieri au picatū; și pre Țepelușu încă l-au prinsū viu, și i-au tăiatū capul. De la Stefan Vodă încă au picatū ômenī de frunte boieri. Și au pusū Stefan Vodă Domnū țerei Muntenesci pre Vlad Vodă Călugărul, carele mai apoi au făcutū vicleșugū asupra lui Stefan Vodă, pentru că didese agiutorū Turcilor, când au mersū de au luatū cetățile și au prădatū țera. Era Stefan Vodă, după răsboiul cu norocū ce au făcutū, cu mare laudă s'au întorsū la scaunul seū, la Sucēva.

Dicū unii, sē se fie arētatū lui Stefan Vodă sfântul mucenic Procopie, imblândū deasupra răsboiului călare și într'armatū, ca unū vitēzū, fiindū într'agiutoru lui Stefan Vodă, și dândū vâlhvā oștii sele. Este de cređutū acestū cuvintū, că, dacā s'au întorsū Stefan Vodă cu totā ôstea sa, cu mare laudă, ca unū biruitorū la scaunul seū, la Sucēva, au ziditū bisericā întru numele sfântului mucenic Procopie, la satū la Badeuți, care trăiesce și până astăzi.

Pentru Țepelușu Vodă nu scriū toți într'unū chipū; unii zicū că au prinsū Stefan Vodă pre Radul Vodă, carele au fostū ațîțatorū de păgāni asupra creștinilor. Și i-au agiutatū și Brașovenii tăindū pe Turci; și luândū țera Muntenescă au lăsatū pre Țepelușu in locul seū. Ce, ori cum au fostū, totū se tocimescū că au fostū isbānda la Stefan Vodă.

¹⁾. Ce nu potū sci de acēstā ziditurā la cetatea Chiliei, că nu arū fi pututū într'unū anu se o isprăvescā; ce au adaosū Stefan Vodă vr'o cetățue mai mică, către cetatea cea mare, sau au diresū și au întăritū la cetate ce au socotitū, simțindū Stefan Vodă cu cugetele păgānilorū asupra cetățilorū, trăgēndu-i și alte pānđi, că acmu luase cetatea Albă Sultan Mehmet, cum s'au pomenitū. — N. C.

²⁾. Dômnă lui Stefan Vodă. Aici mă mirū cum pôte sē fie cu cale, de scriepentru aceste Dômnă Letopisețulū țerei; că Stefan Vodă acmu luase dômnă pre Voichița, fata Radului Vodă; ce pôte fi, așa cum au scrisū Urechi Vornicul; care au muritū ântēiū și care pre urmă. — N. C.

Minunată lucru! După poticula lui de'ntăiu, cea ce nu avea volnici de ôste, ci stringea păstorii din munți, și argiții, de-î într'arma, amu. érá se rēdicá de-asupra biruitoților! Celu ce ántău se vedea că au perduto țera, acmu dá domniá altora, și țera 'și lătesce! !

În anul 6991 Ștefan Vodă au începutu a zidire cetatea de la tērgul Romanului, ce se chiamă Smeredova¹⁾.

Când au luat Baiazit, Șultanul Turcescū, Kilia și cetatea Albă.

În anul 6992, Șultan Baiazit, Împăratul Turcescū, cu mare osti au intrat în țera, și au bătut Kilia și cetatea Albă, încă și cu Vlad Vodă Călugărul, Domnul Muntenescū, cu Munteni, ce au mersu într'agitoru Turcilor, cum s'au disu mai susu, că au făcutu viclesugū asupra lui Ștefan Vodă, a stēpanu-sēu, de au datu agitoru Turcilor; și Mercuri, în 14 a lui Iulie, au luat cetatea Kilia, în zilele lui Ivașcu și a lui Macsim, Pircălabi.

Așijderea, într'această anu, Augustu 5, au luat și cetatea Albă, în zilele lui German și Ion Pircălabi, și aru fi apucat și alte cetăți, că Ștefan Vodă la gol nu îndrēsnea sē iasă; ci numai la strimțore nevoia, de le făcea smințilă²⁾. Ci vedēndu Turcii agitorul lui Ștefan Vodă de la țera Leșescă ce-

¹⁾ Care au cădu și s'au rēsipit de apa Moldovei cu vreme. — N. C.

²⁾ Și mai cu deadinsul au intrat în grijă Casimir, Craiul Leșescū, și toți Leșii, vedēndu slabu ta țera Moldovei de Turci, sē nu se închine Ștefan Vodă la Turci, și sē se lase de prieteșinguleșilor. Că vestitū Domnū era Ștefan Vodă între toți Domni creștini, pentru multe rēbōie cu norocū, ce au avut în tōte părțile cu Tătarii, cu Turcii, cu Căzaci și cu Ungurii. Ce au socotit de au trimis agitoru lui Ștefan Vodă, mai multu apērāndu otarul țerei Leșesci, nāvālindu ostile țerei Turcesci și Tătăresci. Măcar că Craiul silia nice o pricină sē nu aibă despre Turci, ce socotind că avēnd încă pārete pe țera Moldovei, totuși are pe voie de Tătari, Podolia, țera Rusescă și Litva; cu cătu mai multu lipsind pāretele, adecă Moldova, s'aru rēsipi de totu Podolia, și altele. Și așa la începutul tōmnei, în anul Domnului nostru 1485, s'au pogorit Cazimir, Craiul Leșescū, la marginea țerei Leșesci, la Colomea, cu tōtă plēhta Rusescă și a Podoliei gata de ôste, pentru sē se audē la Turci pogorirea sa la margine, despre țera Moldovei; că și Turcii pre atunce aru avē grijē de Leși. Nu după multe zile, acolo la Craiul, în câmpu Colomeei, venit-au Ștefan Vodă cu boierii sēi și cu curte impodobită, și bine grijiti slujitorii sēi, și Ștefan Vodă viind pre unu cal forte arātosu și mare. Staū Polcovnicii, și alte căpetenii crăiesci impregiur cortului, și descălecāndu aprōpe Ștefan Vodă, îndatā i-au eșit înainte Domni crăiesci, de l-au dusu la Craiul sub cortu. Și anume făcuse într'acel locu patu înaltu, pre care ședea Craiul la adunare cu Ștefan Vodă, în podōbe Crăiesci, impregiur stāndu sfetnicii crăiesci, pīndu a mână Ștefan Vodă stēgul țerei, cu pecētea ei, închināndu-se Craiului după obiceiul Moldovenescū, plecāndu stēgul țerei la piciōrele Craiului. Atunce slobođiră și ațele cortului, dāndu-se în lături cei ce staū, impregiurul cortului de departe privindu.

Atunce agiuratū Ștefan Vodă craiului Leșescū, și ce au fostu de trebă au vorovitū, cum că tōtă țera va fi cu priință Craiului, și l va avea stāpānū, sē dea agitoru Craiului improtiva a toți neprietenilor sēi, și cu nime nu va āmbra, nice cu o tocmală improtiva Craiului, și nu se va arētanici o dată neprietenū, s'au priitoru neprietenilor crăiesci, iprocī. Află-se în aședāminturele crăiesci uricul lui Ștefan Vodă de dēnsul pecetluitu, și de 14 boieri. Și așia rēdicāndu lă Craiul, și sērutāndu mână Craiului, l-au ospātatū, ședēndu Ștefan Vodă la masă cu boierii sēi. Și i-au cinstitū, și i-au dāruitū bine Craiul. Și purcedēndu Ștefan Vodă de la Craiul, dat'au 3000 de Leși călāreși, totu într'alesu, despretōte polcurile, érá Craiul s'au dūsu la Cracū. — N. C.

venise, sa-l însuși Craiul, cum scrie unii, că au trasu de la Rusia și de la Litva țera totă, de se strinsese omeni de trebă mai multu de 20,000, și trecându Craiul cu densii Nistru, sub Halici, au venit la Colomeea de 'și-au pusă tabăra, unde și Stefan Vodă au mersu de s'au împreunatu cu Craiul, in anul 6993, Septemvrie 1. Și tote ce au avutu mai de trebă au hotăritu; mai apoi și ospetat'au pre Stefan Vodă, și 3000 omeni i-au datu de oste, cu cari s'au intorsu Stefan Vodă la Moldova; și împreunându ostea cea străină cu a sa, pre multe locuri au smintitu pre Turci, de le-au căutat a eșire din țera.

Așa, Stefan Vodă au curățitu țera de vrăjmași; era cetățile care le-au luat Turcii, Kilia și cetatea Albă, nu au pututu să le mai scotă de la Turci; că ei mai înainte de ce a-i eșit din țera, le-au grijitu cu omeni, cu pusce și cu bucate deaglunsu; și așa au rămasu pre mâna Turcilor până astăzi.

Ci până a se sfătui Stefan Vodă cu Craiul Leșesc, unde se adunase la Colomeea, era din glosu venise Hroet cu Turcii până la Sucéva, și au ars țergul, Septemvrie 19, Luni și Marți; și de acolo s'au intorsu prădându și ardându țera. Și după aceea, Octomvrie 19, s'a pristăvit Arhimandritul ce au fostu întâiu Egumen in monastirea Putni.

Răsboiul lui Stefan Vodă cu Mălcociu și cu Turcii la Catlabuga.

Stefan Vodă intr'această anu, dacă au scosu vrăjmași din țera, și dacă au răcit vremea, și cai Turcilor au slăbitu, au lovit pre Mălcociu la Catlabuga in 16 zile a lui Noemvrie, de au topitu totă ostea Turcilor. Intr'această bucurie, dacă s'au intorsu la scaunul său la Sucéva, pus-a aldoile Arhimandrit in monastirea Putni¹⁾.

¹⁾ In anul de la Hristos 1492, au muritu Cazimir regele Leșesc, lăsându in locul lui Craiu; cu testamentu, pre fiul său Vladislav. Craiu au Cazimir Craiu ani 45; era de vrăsta era de 64 ani,

După ce au îngropatu pre Cazimir Craiu in Cracău, s'au strinsu domni Leșeci din Litva la Petricov, in luna lui Augustu, pentru alesul Craiului nou. Acolo indoite voi a Leșilor: unii poftiau să fie Craiu feciorul lui Cazimir, alții vreau pre Olbreht. Și pe urmă, întârinduse partea ce ținea cu Olbreht, au rămasu Craiu Leșesc Olbreht, pomăzuitu, pe obiceiul lor, la Craie, de Zbigneu Archiepiscop.

Scrie cronicarul Leșesc: îndată după coronația lui Olbreht Craiu, au nemeritu soli de la Venețieni, și soli de la Sultan Baiazet Împăratul Turcesc, menindu de bine lui Olbreht stăpănie. Solia Venețianilor era cu poftă, să rădice și el oste asupra Turcilor, că luase Turcii niște cetăți de la Venețieni. Era solii Turcesci aducându daruri Craiului, au arătat prietengul vechiu și pacea stăpăne-său cu Craia Leșescă. Stătu'tu in gânduri Craiul cum ar face; că de o parte pacea cu Turcii îi arăta folosul său; de altă parte agonisita numelui, și lăjimea stăpânirei sale, apoi și răscumpărarea unchiu-său despre Turci de la Varna. Era îndemnatu tare și de Unguri, Olbreht, să se oștască asupra Turcilor. Timplându-se atunce și mórtea lui Friderich Împăratul Nemțesc, i-au căutat a zăbovi cu răspunsul solilor, până la anul, legând pace trei ani cu Turcul, care s'a iatăritu cu jurământu de ambe părțile. — N. C.

Răsboiul când s'aû bătut Stefan Vodă cu Hroiôt, pe Siretû la Schee.

În anul 6994 venit'aû Hroiôt cu ôste de la Ungurî asupra lui Stefan Vodă, căruia i-aû eşitû Stefan Vodă cu ôste înainte la Schee, pre Siretû; şi dândû răsboiû vitezesce de âmbé părţile, într'o Lunî, Martie în 6, aû perdutû Hroiôt răsboiul şi ôstea, mai apoi şi capul; însă cu mare primejdie lui Stefan Vodă, că i s'aû pornitû calul de aû cădûtû gîosî, câtû puţinû aû fostû sê încapê în mâni-le vrăjmaşilor seî. Mai apoi, Hroiôt fiind prinsû viă de Stefan Vodă, i-aû tălatû capul.

În anul 6998 aû muritû şi Craiul Ungurescû, carele mare nume de vitezie şi-aû lăsatû pe urmă; că nu numai cu Nemţîi şi cu veciniî seî răsboie cu norocû fece, ci şi cu Turciî multe trebî aû avutû, şi de multe ori i-aû biruitû. Êră pe urma lui stătu Craiû Vladislav.

Într'acestaşû anû, aû muritû Iôn, fecîorul Împăratului de Mosc, nepotul lui Stefan Vodă.

Êră în anul 7004, Iulie în 25, răposat-aû Alecsandru Vodă, fecîorul lui Stefan Vodă, şi l-aû îngropatû în monăstirea Bistriţîi, lîngê strêmoşul seî Alecsandru Vodă¹⁾.

Răsboiul lui Stefan Vodă, când s'aû bătutû cu Albert Craiul, la codrul Cosminului, în anul 7005.

Albert, Craiul Leşescû, fiindû alesû de ţeră Craiû, după Cazim'r tată-seû, aû uitatû prieteşugul tătâne-seû ce avea cu Stefan Vodă. Nu făcea ôste împotriva păgânilor, cariî în tôte părţile fulgeraû şi trăsnaû cu armele lorî. ca tznetul, vîrsândû sângele creştinilor, şi stropşindû volnicia tuturorî, înmulţindû legea lui Mehmet cea spurcată; ce gîndi ca sê'î arate vetezia asupra Moldovei, socotindû că prea lesne o va supune, sciindû că de multe ori se agiutară Moldova de la Craiî Leşesci. Şi stringendû ôste acel Craiû, aû scosû cuvîntû că va sê mîrgê la Turci, sê ia şi sê desbatê cetatea Albă şi Chilia, care cetăţi le luase de la Stefan Vodă Sultan-Baiazet; şi încă adăoge de spêria pre ai seî, dicendû că Turciî mestecaţi cu Moldoveniî vorû cê trecă la Podolia. Şi le-a'î datû scire ca toţi sê incalice, şi sê se împreune cu dînsul la Liov, şi aû trimisû soli la Stefan Vodă de i-aû datû scire sê se gîteze sê mîrgă cu dînsul sê bată Chilia şi cetatea Albă, şi sê'î gîteze staţiî şi hrană de ôste. De care lucru aû părutû bine lui Stefan Vodă, şi cu bucurie mare aû primitû pre soli, căci aû făcutû ôste asupra vrăjmaşului seî. Numai ce aû disû că va veni acolo la locî cu ôstea sa, subt Chilie.

1) În anul 6695, aû descălecatû Stefan Vodă tîrgul Hărlăul, şi aû ziditû şi biserica cea Domnêscă de pîtră, şi curţile cele domnesci, cu ziduri cu totû, care staû până astădî.

Întru acestû anû, 6999, sê scîi cetitorule că aû ziditû Stefan Vodă biserica lui Sf. Nicolae, dintîrgu din Iaşi. De nu cređi, caută la velétul ce scrie deasupra uşei bisericeî, êră nu cum scrie înapoi.

La anul 7003, Stefan Vodă aû ziditû sfînta Episcopie, în tîrgû în Huşi, hramul Sănşilorî Apostoli Petru şi Pavel, şi curţi domnesci, carile suntû surpate. Numai beciurile staû până astădî. — *Simion Dascălul.*

Cunoscându sfetnicii lui Crai, aleși Episcopi, gândul lui, că va să facă ôste asupra lui Ștefan Vodă, multu l-au adusă aminte, și i dîcî se nu facă ôste impropria dreptății, se întorcă mânia lui Dumnezeu spre insul. Era el de gîndul se nu s-au lăsat, ce încă dîcea acelor Episcopi ai se: «Vouă vî este lucrul biserica să păziți, era nu de răsboie să grijiți; că gîndul meî voi nu l sciți, ce numai eu singur; că de aș pricepe că halna de pre mine scie gîndul meî, în focu o aș băga!» Dece, mulți din boierii Leșesci socotiau că face indeadinsu să pîrdă ôstea totă, cum au și eșit mai apoi la dînsul și dîcătorea: *în zilele lui Olbreht, Șleahța au perit.*

De acêșta Ștefan Vodă prîndu veste de la Unguri, cum Olbreht va să vie asupră i cu ôste, că nici Ungurii nu erau bucuroși să cadă domnia Moldovei pre mîna Leșilor, măcar că Laslău, Craiul Unguresc, ce i dîcî leșesce Vladislav, era frate lui Olbreht Craiului Leșesc, ce se numia Unguresce Albert. Trimis-au Ștefan Vodă soli la Craiul Leșesc pre credincioșii boierii se, pre Tăutul Logofetul și pre Isan Visternicul, ca să pôte cunôsce ceva de la Crai, ce i voia să facă, cari nimică n-au cunoscut. Căce, Craiul, cumu și imbla cu înșelăciune, ascunzîndu cuvîntul, pre soli cu bucurie l-au primit, și darurile ce i trimisese Ștefan Vodă, cu mulțamită le-au luat; și solilor iarăși acelașu rîspunsu au dat, cum este mergătoru la Turci. Mai apoi și solii se au trimis iar la Ștefan Vodă, să i întărescă cuvîntul; era el au întors ôstea spre Pocuția.

Înțelegîdu Ștefan Vodă cum Craiul se apropie cu ôste la margine, iar au trimis soli înainte lui Crai, pre Tăutul Logofetul și pre Isan Visternicul, cu multe daruri; și l-au tîmpinat peste Nistru, și l-au închinat darurile, și iarăși cu dragoste le-au primit. Și deacî au trecut Nistru pe la Mihălceni în cêșta parte cu totă ôstea sa, și au venit la Coșman. Acolo și-au descoperit totă viclenia cea ascunsă; că au prinsu pre Tăutul Logofetul și pre Isan Visternicul, de i băgă în obeze, și l-au trimis de l-au închis în Liuv.

Era Ștefan Vodă, dacă au înțelesu de acêșta (dentru iscôdele ce avea între ôstea Leșescă, se scie de Craiul încotro merge cu ôstea Leșescă), cum Craiul l-au viclenit și vine asupra lui, și au trecut și Nistru cu 80,000 de ôste pre scrisore, foră altă adunătură, de sîrgu au trimis în tôte părțile, în țeră, să i strîngă la tîrgul Romanului. Era Albert au ședut cu ôstea șapte zile la Coșman. Ci până a se strînge ôste lui Ștefan Vodă, și până i-a veni agîntor, că și Craiul Unguresc i-a trimis 12,000 de ôste, cu Birtoc, Boevodul Ardélului, ce era cuscru lui Ștefan Vodă, și de la Radul Vodă încă i-au venit agîntor ôste Muntenescă; și până a se strîngere ôstea totă la unu locu, era Albertu au purcesu cu ôstea de la Coșman, și au lovit la Șipin. Deci, vîdîdu Ștefan Vodă că i impresoră vrîjmașii se, au tocmit strîji, și au trimis impropria Leșilor ca să fie vadul la Prutu, la Cernăuți. Era Ștefan Vodă, în 27 de zile a lui Avgustu, Duminică, au eșit din Suceva spre tîrgul Romanului, cu totă ôstea lui; și într'acea zi l-au adus limbă strîja lui, șese Leși; dintr'acea pre trei au trimis la Împăratul Turcului, era pre trei l-au spînzurat. Deci, Craiul Leșesc au venit cu totă puterea sa la cetatea Sucevei, Duminică, Septembrie 24, era Marți în 26, de către sêră, au

Începută a batere cetatea. Și așa au bătut-o trei săptămâni, și ziua și noaptea, și nemică n'au folosit, nădăduindu că i se va închina țera, pentru că li se supăraseră cu Ștefan Vodă întru atâtea războaie fără odihnă și fără măsură ce făcea, de cu toții se bătea. Eră țera socotită, că de nu li'î îndemână cu al său, dădă cu străinul mai multă neîngăduință le va fi! Și încă vedându atâta pradă și răsipă ce făcea oștea Leșescă în țară, de îmbla prin păduri de căuta prăzi și jacuri, siliau toți de se strîngeau la Romanu, unde le era viliagul. Așa țera strîngându-se, eră din cetate câtă putea să apere; și ce răsipiau Leșii cu pușcele ziua, eră noaptea tocma și întăria, de era munca loră înzădărită. Eră pre afară unde și afla Leșii răsipiți dreptă hrană, îi lega, îi tăia, de nu erau volnici să iese nice într-o parte; mai multă strica și de câtă celoră închiși, că în toate zilele li se adăgia lipsa, și flămângiunea. Deci, fiindu Leșii cuprinși de atâte nevoi, prinseră a grăire rău de Craiul loră, întău cu taină, eră apoi în gura mare ilu vinulau, că au venită fără cale, de 'i-au adusă ca să'î părădă pre toți, și scoțiau toate semnele căte se făcure rele, că au fostă loră de arătare să fie conșența loră. Că întău, în țera loră, într'ună pirău de nemică s'au înecată ună povodnică a lui Craiă; și când au fostă eșită din Liov, boii carii purtau erbăria, de vântă mare s'au risipită, de nu puteau să'î strîngă. Asijderea ună țerană ce nebunise de capă, au fostă strigându în gura mare, și zicea: «Duceți-vă spre peirea vōstră, că nu veți mai veni!» Și pre ună șlehticiă 'l-au detunată sub cortă, și 12 cai a lui. Mai apoi, și ună popă de a loră, slujind la Liturgie, au scăpată Cuminicătura loră glosă. Și alte semne rele s'au arătătă, de proorociau toți că va fi sfârșitul loră cu rău și cu amară, cum s'au și împlătă. Că vedându Craiul atâte cuvinte rele de dănsul, de la oștea sa, se temu ca să nu'î părăsescă și să fugă, și el să cadă în mâni-le vrăjmașiloră săi. S'au agiunsă cu solii frăține-său lui Vladislav, Craiul Ungurescă, ca să'î împăce; căci, sosise și agiutorul Ungurescă la Ștefan Vodă. Și așa Birtos, Voevodul Ardélului, ce venise cu agiutorul Ungurescă, au trimisă solii săi la Albert Craiă să'î spuie că va veni singură pentru pace; și pre Ștefan Vodă cu multe cuvinte 'l-au rugată să facă pace cu Craiul Leșescă. Și așa au intrată la mijlocul loră, și s'au dusă la Craiul Leșescă, de 'i-au împăcată într'acestă chipă, ca să se întorcă pre urma pe unde au venită, să nu mai strice țera pre altă locă. Și au dăruită Ștefan Vodă cu multe daruri pre Birtos, Voevodul Ardélului; și s'au întorsă de au trecută iarăși la țera lui.

Intorsul lui Craiă de la Sucăvă.

Atunce Olbreht, Craiul Leșescă, fiind de inimă rea bolnavă, au dată semnă de întorsă înapoi, de care semnă toți erau bucuroși să'li audă, să se întorcă de la atâtea flămângiune la casele loră. Și în 19 zile a lui Octomvrie, Glos, s'au întorsă Craiul de la Sucăvă; și n'au mersă pe calea ce venise, ci pe altă cale, pe unde era țera întrăgă, spre codrul Cozminului. Simțindă Ștefan Vodă că Leșii n'au mersă pe unde venise, ci spre codrul Cozminului mergă, îndată

aŭ trimisŭ dupě Craiŭ, de 'l-aŭ pohtitŭ sě nu ia spre codru, ci pre urma pre unde aŭ venitŭ; că apoi vėdėndŭ țera paguba ce se va face de őstea Leșescă, nu va putea rėbda, ce vorŭ vrea sě'și apere a le sėle; de unde póte sě se aŭte de iznóvă vre unŭ lucru rėŭ, carele va strica și pacea. Ci Craiul mai bu-curosŭ era deadreptul sě mėrgă sě iasě in țera sa; n'aŭ băgatŭ sémă, ci 'și-aŭ păzitŭ calea spre codrul Cozminului. Deci, Stefan Vodă, fiindŭ inher-bintatŭ de rėsboiŭ, socotindŭ că are vreme de a'și rėscumpărare strimbătatea de pre cela ce n'aŭ călcatŭ nu numai pacea cea vechė, ce aŭ avutŭ Domniŭ Moldovei cu Craiŭ Leșesci, ci și giurămėntul și pacea ce legase atunce de cu-rėnd, tocmindŭ sě se întórcă pre unde venise; deciŭ, ilŭ aŭte și agiutorul ce'i venise de tutinderea (pretutinderea,) și őstea sa tótă, gata, strinsă și odihnită, vėdėndŭ dobānda de pre cei flămānđi și slăbiđi. Aŭ trimisŭ înainte ca sě apuce calea la codrul Cozminului, sě taie pădurea, sě o înțineze, ca sě o pótă porni sě cadě asupra oștiŭ, dacă vorŭ intra Leșiŭ in pădure. Ɛră singurŭ Stefan Vodă cu tótă őstea aŭ trasŭ dupě dēnșiŭ, și cu duoė miŭ de Turci. Și a patra ęi i-aŭ agiunsŭ intrāndŭ in pădure, Țioi, 26 Octomvire, și luāndŭ agiutorŭ de la Dumneđeŭ, și cu ruga sântiei sale Precisteŭ, și a sfântului marelui mucenicŭ Dimitrie, 'i-aŭ lovitŭ din tóte părțile, și năruindŭ copaciŭ cei înținați, asupra lorŭ, multă ősste Leșescă aŭ peritŭ, uniŭ de oștenŭ, alțiŭ de țeranŭ, ce le cu-prinsese calea ca cu o mreją, și alțiŭ de copaciŭ înținați. Așa perdėnd pușcele, și lăsāndŭ stėgurile, carele tóte le-aŭ adunatŭ Stefan Vodă, Ɛră Leșiŭ cine in-cotro aŭ pututŭ, așa s'aŭ risipitŭ prin pădure, unde puțineŭ aŭ scăpatŭ afară. Și singurŭ Craiul, cu puțineŭ ce rēmāsese, stringėndu-se, s'aŭ adunatŭ intr'unŭ ocolŭ, la satŭ la Cosmin, și de acolo bulucindu-se aŭ eșitŭ la Cernăuți. Ɛră ős-tea lui Stefan Vodă, cu dānșiŭ de asemenea mergea, bătāndu-se și tāindu-se, cātŭ nice aceŭ puțineŭ Leși ce eșise din codru nu vrea fi scăpatŭ, de nu s'are fi incurcatŭ al nostri in carele Crăiesci și boieresci, de le-aŭ îndelungatŭ vre-mea de fugitŭ. Și acolo aŭ venitŭ veste lui Stefan Vodă, cum vine și altă ősste Leșescă intr'agiutorŭ lui Craiŭ; și atunce aŭ chiamatŭ pre Boldur Vornicul, și 'i-aŭ datŭ ősste, și 'l-aŭ trimisŭ improtiva aceŭ oști, și aŭ ęisŭ sě le dea rės-boiŭ. Și așa Boldur Vornicul, luāndŭ ősste de agiunsŭ, aŭ trecutŭ Prutul im-protiva aceŭ oști, Sāmbătă sėra; și Duminică diminėță, Octomvrie 29, le-aŭ datŭ rėsboiŭ, și îndată 'l-aŭ risipitŭ cu agiutorul lui Dumneđeŭ și cu nėrocul lui Stefan Vodă; și multă vėrsare de sānge s'aŭ făcutŭ atunce in ősstea Leșes-că, la satŭ la Lențesci, unde se cunoscŭ ocopurile Leșilorŭ, făcute de atunce, și până astăđi. Și nemică n'aŭ sciutŭ Craiŭ de venirea oștiŭ aceea, nice de perirea ei.

Și intr'aceeași Duminică trecėndŭ Craiul Prutul la Cernăuți, 'i-aŭ lovitŭ o samă de ősste a lui Stefan Vodă, de i-aŭ rėsipitŭ și i-aŭ tălatŭ, cātŭ abia aŭ scăpatŭ însuși Craiul cu puțineă ősste de a sa. Și de acolo trecėndŭ Craiul spre țera sa, prin multe locuri aŭ lovitŭ Moldoveniŭ, alesŭ pre Craiul, și pre cei scăpați dintr'acel pojar, de aŭ peritŭ mai toți. Că Mazurŭ întorcėndu-se sě dea rėsboiŭ și sě apere pre Craiŭ și pre cei scăpați, dat-aŭ asupra lui Bol-dur Vornicul, de care s'aŭ pomenitŭ mai susŭ, că era trimisŭ cu ősste impro-tiva oștiŭ Leșesci ce venia agiutorŭ lui Craiŭ; și mare perire aŭ făcutŭ in-

tr'ênșii, la satü la Șipinți, câtü puținü aü scăpatü in östea ce era strînsă lângă Craiü. Și așa Craiul cu multă nevoie strecurându-se aü trecutü la Sniatin, și de acolo aü slobođitü östea pe acasă câtă rămăsese; érá elü s'aü dusü la Liov.

Certarea celorü marü.

Dumneđeü celü dreptü, celü ce cértă nedireptatea și înalță dreptatea, cu câtă certare pedepsește pre cel ce calcă giurămëntul! Că acestü Olbreht nu asupra păgănilorü, ci asupra Crestinilorü aü rădicatü răsboiü. Nu da agiutorü celü ce nu avea odihnă de Turci, ci vra să slăbescă pre celü ce se lupta cu vrjămașul creștinilorü, căruia trebuia să-l deie toți agiutorü. Ce Dumneđeü la tótă lipsa și nevoia 'l-aü adusü pre acelü ce mergea cu atăta fală să stropșescă și să calce țera, cea ce ântëiü nice taina sa nu o vrea să o spuie nimëruü, ce făcuse cuvëntü că merge să ia Kilia și cetatea Albă; și âncă adăogă de ăi-cea, că de ar sci haina de pre dënsul gândul lui, o arü băga in focü, érá mai apoi nice ai săi nu-lü băgaü in samă; ce era in zavistia celorü de casă, și in batjocurea tuturorü. Așa și cîntea, den ăi in ăi micșurându-i-se, de inimă rea puținü de n'aü muritü.

De capetele cele de frunte a Leșilorü ce s'aü aflatü periți.

Aflatu-s'aü la acestü răsboiü periți ömeni de frunte de la Leși: doi frați Tincenski, și Nicolai Voevoda Ruski, și Gavriil den Maraviț, și Hervor; așij-derea doi frați Grotov Humițki și Murdelio, și alțiü mulți; cine-ü póte scrie deamăruntul pre toți? Alțiü aü căđutü la robie, cumu'i Tucinski, Zbigneu Pod-Comorü de Cracăü, Brohoțki, Gargovițki, și alțiü. Pre unü i-aü fostü spânzu-ratü ai nostri pe câte doi de përü; că aü fostü âmbländü pre acea vreme pë-roși, ca și Nemțiü; și alte batjocuri multe le-aü făcutü, de se pomenesce și până astăđi răutatea ce le-aü fostü făcëndü.

Érá Stefan Vodă, după isbânda cu norocü ce aü făcutü la acelü răsboiü, s'aü întorsü înapoi la scaunul seü, la Sucévă, cu mare laudă, ca unü biruitorü, mul-țămindü lui Dumneđeü și Maicii Precistii. Și aü sănțitü și aü înfrumusețatü bi-serica ce aü fostü zidită de dënsul pre numele sfîntului marelui mucenicü Dimi-mitrie, dândü laudă sănției seie, in tîrgü in Sucévă, ce este înaintea curților Domnesci, care trăiesce și până astăđi.

Đicü unü se se hie arëtati lui Stefan Vodă, la acelü răsboiü, sfântul muce-nicü Dimitrie, călare și într'armatü, ca unü vitëzü, dândü agiutorü și vilfă lui Stefan Vodă și oștii lui. Ce este de a și credere, de vreme ce i-aü ziditü bi-serică înfrumusețată.

Dupë aceea, dat-aü Stefan Vodă cuvëntü la tótă țera, oștenii se se strîngă la Hărlăü, la ăiua sfântului Nicolai. Și adunându-se într'acea ăi cu toți la Hăr-

lău, făcutu-le-au ospetă tuturor bolerilor și tuturor vitejilor săi; și cu daruri scumpe i-au dăruit pre dênșii. Și de acolo i-au slobođit de au mersă cineși pre acasăși, invetându-i pre toți se dea laudă lui Dumnezeu pentru că toate puterile sunt de la Dumnezeu, de susă.

Când au prădată Malcoci țera Leșescă.

În anul 7006, Martie în 11, au intrat Malcoci în țera Leșescă cu multă mulțime de Turci; și n'au fostă cine le sta împotivă. Ce multă pradă și robie au făcută, și au agiunsă până mai susă de Liov 25 de popriști; și de acolo s'au întorsă prădândă țera și ardendă; că se vedea că după acelă răsboi fără norocă ce făcuse Leșii cu Stefan Vodă, va fi perirea loră.

Când au prădată Stefan Vodă țera Leșescă.

Într'același an 7006, Iunie 22, Stefan Vodă, vrëndă se-și întorcă despre Leși strimbătatea sa, strinsă țera, și a intrat la Podolia și la Rusi. Trecută și de Liov, până la Lanțut orașul, la apa Visloca, toate satele ardendă și prădândă. Arsă orașul Premisla, Radumnea, Prevolsca, Lanțutul, și o cetate Terebul, și multe averi au luată dintr'ansa, și mulți joimiri au scosă și pre toți i-au tăiată, și mai mulți au arsă în cetate. Și cetatea Buceciul multă nevoie au avută; și Podhaetul au arsă.

Si mulți omeni, bărbați și muieri, și copii, i-au luată robii, mai multă de o sută de mi, ce i-au aședat Stefan Vodă în țera sa, de și până astăzi trăiesce limba Rusescă în Moldova, alesă pre unde i-au descălecată. Eră Stefan Vodă, prădândă și ardendă țera, s'au întorsă înapoi cu mare dobândă, și fără nice o smintelă au trecută Nistrul în ceta parte, la Halici, și a prădată și pe deceta parte; și a venită la scaunul se, la Sucévă, cu mare bucurie și biruință.

Pentru venirea Leșilor de al doele rōndă în țeră.

În anul 7008, în luna lui Martie în 11 zile, Olbreht, Craiul Leșescă, vëndă pradă și stricăciunea ce i făcuse Stefan Vodă în țera lui, nu vru se lase, ci a strinsă oște și a intrat în țeră, și a prinsă a prădare și a stricare țera până la Botoșeni. Eră Stefan Vodă, dacă a înțelesă, strinsă de sîrgă oștile se, și a eșită înainte acei oști Leșesci, de i-au dată răsboiă la țirgă la Botoșeni. Și cu voia lui Dumnezeu a perdută Leșii răsboiul, și rămase izbândă la Stefan Vodă, cu multă vearsare de sânge din oștea Leșescă.

Mulți au perit, și mulți au luat vîl în robie¹⁾. Însă, de această bătălie nu scrie Letopisețul Leșesc; era cel Moldovenesc și scrie de acest război al lui Ștefan Vodă, ce au avut cu Leșii la Botoșeni, precum pomenesc mai sus²⁾.

Împăcățuinea lui Ștefan Vodă cu Craiul Leșesc.

În anul 7009 Ștefan Vodă lăsându-și inima cea neprietinască, s'au împăcat cu Craiul Leșesc, și mare tocmală au legat, nu că dorea s'au temut de puterea lor; care se ispitise, și război făcuse și cu Leșii, și cu Turcii, și de multe ori îi biruise, că și cu alți megieși de prin prejur avîndu-și sfadă, nici odată nu s'au plecat; ce pentru să cunoscă toată creștinătatea că n'au fost pentru densul începătura, că n'au rădicat elă înteu asupra lui Crai, ce Craiul fără cale și fără știre au venit asupra lui, de unde s'au întors cu rușine. Mai apoi ca să arate că mai mult pute să strice el lui Crai, au intrat de l-au ars țirurile, și l-au lovit podanii; nice au avut cine să-l stea înainte, ce cu mare dobîndă s'au învîrtejit în țera sa în Moldova. Și de au venit Craiul cu oște în Moldova, dobîndă au adus lui Ștefan Vodă, că s'au amplut de jacurile Leșesc. Așijderea de au mers Ștefan Vodă în țera Leșescă, cu plin s'au întors în țera sa. Era la pace pre lesne se priimi, ca să lă conoscă că fie la ce îl vor cerca, este gata, și la pace și la gîlcăv. Dece, pacea o au legat într'acesta chip, ca să lă fie de agiutor împotriva fie-cărui neprieten. Era pribegi de ambe părțile să nu lă priimescă. Era de sare întimpla vre unui Domn a Moldovei să ăse de nevoia Turcilor în țera Leșescă, să lă priimescă, și în tot chipul să nevoiescă să lă așede la Domnie. Așijderea Domnii Moldovei deapurea să albă urechi deschise despre Turci să dea știre lui Crai de gîndurile lor. Era giudecata celor cu strîmbătate de la margine, să se facă de ambe părțile la margine³⁾.

De un Ștefan Vodă ce l'au tăiat capul Craiul Leșesc.

În anul 7009 au trimis Ștefan Vodă soli se la Craiul Leșesc la Săimă, pofind pre tocmala și legătura ce au avut ca să lă dea pre Petru Vodă, feciorul lui Ilieș Vodă, că au simțit că pre mulți Domni și boieri Leșesc îi întorsese spre sine, și îi îndemna să facă oște asupra lui Ștefan Vodă, ca să

¹⁾. Căror multă caznă le făcea Moldovenii, că au pus Ștefan Vodă de au arat pre o culme de deal la Botoșeni, și au sămănat ghindă, și s'au făcut dumbravă care trăiesce și în ziua de astăzi, de se vedă copaci mari și groși. — *Evstratie Logofetul*.

²⁾. Într'această an, Martie, s'au pristăvit Dămnă Despina a Radului Vodă ce era robită de Ștefan Vodă, când luase cetatea Dămbovița, și cu cîste o au îngropat în mănăstirea Putna. — *Simion Dascalul*.

³⁾. Neculai Costin, descriind împregiurările campaniei Rîgii Poloniei asupra lui Ștefan cel mare, cu totul altă fel de căt Ureche, totă această bucată, din pricina lungimei ei, am pus-o la sfîrșitul tomului, vezi Apendice V.

ia Domnia de la dînsul, și se gîruiă să se plece cu tîtă țera sub ascultarea Leșilor. De care lucru multă sfătuiră în Seim, că mulți erau lui Petru Vodă apărători. Mai apoi, socotiră să nu cumva zădărescă pre Stefan Vodă să le fie a stricare pacea, pentru ce și ei se gîteau să mîergă la Prusî. Atunce au tăiat capul lui Petru Vodă, la tîrgu la Cihov, înaintea solilor lui Stefan Vodă¹⁾.

Acesta era Petru Vodă ce s'au pomenit mai sus, că 'l-au gonit Stefan Vodă den țără, și s'au dus în țera Ungurască, și 'l-au luat Stefan Vodă Domnia. Era el fiind în țera Ungurască, au îndemnat pre Mătieșu, Craiul Unguresc, de s'au rădicat cu ôste asupra lui Stefan Vodă, la Baia, și tîtă ôstea 'l-au topit, cum s'au pomenit, că abia au scăpat Craiul Mătieșu. Era dacă au murit Mătieșu Craiul Unguresc, perdu Petru Vodă nădejdea de a se mai agîtore de la Craiul Unguresc. Vîdînd și vrajba ce intrase între Leși și între Moldoveni, au socotit că între acele amestecături va putea să se facă și el loc la Moldova, și să dobîndescă țera; s'au lăsat de Unguri, și au trecut în țera Leșescă unde și capul și-au pus, cum s'au pomenit mai sus. De mîrtea acestui Patru Vodă nu scriu toți într'un chip; că letopiseșul Moldovenesc scrie, că dacă au venit Stefan Vodă cu ôste Muntenescă, s'au lovit cu Petru Vodă pe Siret la Doljesci, și al doile rîndu la Orbic, unde totu au isbîndit Stefan Vodă, și au prins pre Petru Vodă, și 'l-au tăiat capul. Era Cronicarul cel Lătesc scrie, că dacă au biruit Stefan Vodă pre Petru Vodă, au năzuit Petru Vodă și au trecut la Unguri; și de aci tîte pre rîndu, cum scrie mai sus. Ci ori cum au fost, se tocimesc, că isbînda au fost la Stefan Vodă; era lui Petru Vodă 'l-au tăiat capul.

De mîrtea lui Albert, Craiul Leșesc.

În anul 7009, Albert, Craiul Leșesc, gîtindu-se cu mare ôste să mîergă asupra Prusilor, n'au sîvîrit, ce au murit. Era pe urmă făcîndu țera sfat pre tocmala lor, au rădicat pre Alecsandru, fratele lui Olbreht, la crăie, cu carele pacea ce făcuse Stefan Vodă cu frate-sîu Olbreht, de nu'l vrea fi apucat mîrtea, cum se va arăta mai jos, multă risipă țerilor să vrea hi făcut²⁾.

¹⁾ În anul 1501 s'au strîns Seim în țera Leșescă la Petricov. Venit'au sol la acel Seim de la Stefan Vodă de au cerut pe Petru Vodă... Socotit'au Craiul ce ar face? să dea pe un om nevinovat, și care s'au plecat la Crăie, se părea lucru tirănesc; să fie iarăși neprietenilor lui Stefan Vodă, era împotriva așezăminturilor legate între sine. Și înțelesese Craiul că de nu-l va da, ôste se va face pentru dînsul. Craiul era gata să purcedă la Prusî. N'au cutezat a lăsa cerirea lui Stefan Vodă, să se lase în urma sa neprietin; ci din sfatul tuturor au aflat să nu dea pe Petru Vodă, ci înaintea solilor lui Stefan Vodă au poruncit de 'l-au tăiat capul. Și pentru să dică norodul că 'l-au omorît pe dreptate, au poruncit Craiul de au sunat, precum Petru Vodă au făcut cărți viclene. Și deci, au pornit înapoi pre solii lui Stefan Vodă. *Neculai Costin*.

²⁾ După ce se obârși Seimul de la Petricov, s'au pornit Craiul la Prusî; și sosind la Torun, au trimis sol la mai marele Prusilor, sfătuiindu-l să vie de bună voia sa, să i se plece lui, de câtu să vadă armele Leșesci asupra-și.

În anul 7010, prestăvitu-s'au Paisie Arhimandritul, și Egumenul monastirei Putnei. Într'acestași an, August 4, prestăvitu-s'au Atanasie Bolsun, amândoi lăudați de viață bună și curată; cari, în viața lor, nule-au lipsit cele ce se cade vieței păstorești a face.

Cum au luat Stefan Vodă Pocuția de la Leși.

Stefan Vodă, fiindu ca un leu gata de apucat, ce nu-l pute nime îmblândi, și lui odihna altuia îi părea cu pagubă, au intrat cu oște în țera Leșescă, și au prădat Pocuția, și o au luat, și dicea că acel olat l-au luat Leșii de la Moldoveni fără cale. Atunci Craiul, după ce au făcut sfat pentru Pocuția, ce o luase Stefan Vodă, au strins oște pe bani, și o au trimis de au intrat în țără, și multă pagubă au făcut; și atâta s'au fost supărați la ai noștri, până s'au rugat cu toții lui Stefan Vodă de au eșit de la Pocuția; însă, mai mult de bătă ce au avut, de podagrie; și cetățile ce luase le-au întors.

Era Olbrecht, Craiul Leșesc, așteptând răspunsul să-i vie de la Prusii, când Prusii erau îndemnați de Nemți să se rocoșesc asupra Leșilor, ce au răspuns Prusii, că ei sunt plecați Leșilor, urmînd până le-a veni ajutorul de la Nemți; ce într'aceste amestecături ce erau între Leși și între Prusii, au murit Olbrecht, Craiul Leșesc, de ciumă, și l-au dus în Cracău de l-au îngropat. Acest Craiu n'au fost înșurător.

Era toamna, precum scriu Letopisețele Leșesci și Mihovie, venit-au Sahman Girei Sultan Hanul Țărilor de peste Volga, feciorul lui Ahman, intr'ajutorul Litvei asupra Moscalilor. Scrie Cromer, că la o sută de mii de Turci s'au fost cu acel Han. Și au mers Hanul cu oștea sa la țera Sibirului, și au statut sub Novogorod, și au prădat țera Moscului până la Bransco, și au dobândit Novogorodul, și alte cetăți s'au închinat.

Dacă au murit Olbrecht, Craiul Leșesc, s'au strins țera la Seim la Petricov, fiind cap Seimului Friderich, Arhiepiscopul Gneznii, care deodată și Episcop Cracăului și Cardinal. Statut-au mult pentru alesul Craiului nou, fiind multe și nepotrivite socotelile Leșilor, pre care dintre feciorii lui Cazimir Craiu și-ar alege și Craiu; că mulți poftiau să rădice Craiu pre Vladislav, Craiul Unguresc, dicînd că Vladislav cu averea sa va lăși și va întemeia Craia, și i va apăra de Turci și de Tătari. Alții poftiau pre Jigmond. Ce au biruit socotela celor ce poftiau pre Alecsandru, Cnezul Litvei; căci erau și mai mulți, și au avut dovadă mai bună pre alesul Craiei Leșesc — N. C.

Neculai Costin, după aceste, începe descrierea ceremoniilor urmate la coronația Rigilor Poloni. — Veďi această bucată la sfârșitul tomului, Apendice VI. — Și apoi iarăși urmază: „După ce au statut Alecsandru, Cnezul Litvei, la Craia Leșescă, îndată se grăbi a merge cu oște asupra Tătarilor de la Volga, cari se rocoșise pe Hanul lor, și cerea Hanul ajutorul de la Craiul Leșesc. Rocoșindu-se Tătarii acei de peste Volga pe Hanul lor, nepuțîndu sta Hanul, au fost fugit la cetatea Albă cu trei-șeci de mii de tătari, că se agunse Tătarii ce se rocoșise cu Mengli-Gerei, Hanul Crimului. Deci, Hanul acesta a dat acire la Turci; și vrîndu Turcii să lă prindă de la cetatea Albă, el au fugit și de acolo pin pustie, și au mers la Kiev. Ce și acolo n'au putut sta fără grije, că prindîndu-l Voevodul Kievului l-au trimis la Vilna în Litva, și acolo i s'au poruncit să aștepte venirea Craiului. Ce pre urmă, vîdîndu-l că amblă să scape și de acolo, l-au închis cu paze tare. — N. C.

DE MÔRTEA LUI STEFAN VODĂ

În anul 7012, nu multă vreme dacă s'aû întorsû Stefan Vodă de la Pocuția, la scaunul seû, la Sucévă, fiindû bolnavû și slabû de anî, ca unû omû ce era într'atâția anî, în *patruđeci și șapte*, totû în rěsbóie și ostenele, și neodihnă, în tóte părțile, de se bătea cu toți, și după multe rěsbóie cu norocû ce aû făcutû, cu mare jële aû rěposatû Marți, Iulie în 2.

Era acestû Stefan Vodă omû nu mare la statû, mâniosû, și degrabă vërsa sânge nevinovatû; de multe ori la oște omora fôră județû. Êră întregû la minte, nelenevosû, și lucrul seû scia sê-lû acopere; și unde nu cugetai, acolo îlû aflai. La lucruri de rěsbóie meșterû; unde era nevoie, însuși se vira, ca vėdėndu-lû ai seî sê nu înděrepteze. Și pentru aceea, rarû rěsboiû de nu biruia. Așjderea și unde-lû biruia alți, nu perdea nădejdea; că sciindu-se cădută josû se rėdica deasupra biruitorilorû.

Êră după mórtea lui, și fiul seû Bogdan Vodă urma lui luase de lucrurile vitezesci; cum se tēplă din pomul bunû și ródă bună se face. Ingropat-aû pre Stefan Vodă în monastirea Putna, cu multă jële și plingere tuturorû locuitorilorû țerei, câtû plingeaû toți ca după unû părinte a lorû; că cunoseaû toți că s'aû scăpatû de multû bine și apărare. Ce după mórtea lui, îi diceaû *sfântul Stefan Vodă*, nu pentru sufletû, că este în mâna lui Dumnezeu, că elû încă aû fostû omû cu păcate, cipe-ntru lucrurile sele cele vitezesci, carele nimene din Domnî, nice mai înainte, nice după acela, nu 'l-aû agiunsû.

Fost-aû mai 'nainte de mórtea lui Stefan Vodă, într'același anû, iernă grea și gerósă, câtû n'aû mai fostû iernă ca aceea nice o dată. Êră peste vară aû fostû ploî grele și povoe de ape, câtû s'aû făcutû multă innecare.

Domnit-aû Stefan Vodă 47 de anî, 2 luni și 3 sēptēmāni; și aû ziditû 44 de monastiri și biserici; și era însuși *fiitorû peste tótă țera*.

Êră înainte sėvărșirei sele, chemat-aû Vlădiciî, și toți sfetniciî seî, boierî mari, și alți toți căți s'aû prilejitû, arētāndu-le cum nu voră putea ține țera, precum o aû ținutû elû; ci, socotindû de câtû toți mai puternici pre Turcû și mai întēptû, aû datû invēțătură sê se închine Turcului.

CAP. XIII.

De domnia lui Bogdan Vodă celū orbū și grozavū, feciorul lui Ștefan Vodă celū bunū, in anul 7012, Iulie¹⁾.

După mórtea lui Ștefan Vodă, *cu voia tuturorū locuitorilorū țerei*, au rēdicatū Domnū pre Bogdan Vodă, feciorul lui Ștefan Vodă, puținū despărțitū de firea tātāne-seū: că de nu i-au agiunsū ani, érá lucruri mari au apucatū.

Bogdan Vodă, dacă au stătutū Domnū, au socotitū ântēiū sē-și întărescă lucrurile cu megieșil, și sē-și arate nume bunū²⁾. Pre învățatura tātāne-seū, lui Ștefan Vodă, trimis-au la Impărăția Turcilorū pre Tăutul Logofētul celū mare cu slujitori, pedestrime dărăbanl, de au dusū birul, dece pungi de banl, și s'au închinatū cu tōtă țera la Sultan Suleiman³⁾, Impēratul Turcescū. Érá Impărăția, de bucurie mare, cu dragoste i-au primitū, și au dăruitū toți banil Tăutului Logofētului celū mare; și i-au adusū in țēră, și s'au apucatū cu acei banl de au ziditū o iscusită beserică, in satū in Bălinesci, pe Siretū, in ținutulū Sucevei, care trăesce și până astă-đl.

Intr'aceeași vreme, trimis-au soliī sei și la Craiul Leșescū, intr'alte trebi, ca sē poftescă pe sora lui Craiū, pre Elisafte, și sē-i întōrcă Tesmenița și Cișives, care le oprise tātāne-seū și nu le întorsese⁴⁾. Ci muma lui Craiū n'au primitū sē se facă acestū lucru, căce nu era de legea Papii. Numai ce au mul-

¹⁾ Inaintea Domniei lui Bogdan Vodă, compilatorii Evstrati, Simion și Misail, cuprindū unū tractatū geograficū și politicū asupra țērilorū megieșe cu Moldova, adecă: Polonia, Tagaria, Turcia, Ungaria și Transilvania. Veđi acestū tractatū la sfirșitul tomului. Apendica VII.

²⁾ Mórtea, hotarul vieței omului, hotăresce lucrurile, și aștā ori bine de celū bunū, ori rău de celū rău Domnū a grāi norodul; precum și lui Ștefan Vodă, cređū, după mórtea lui, mai multū și mai tare i-au đisū celū bunū. Nemuritorū nume este acestū Epitetū: *bunū*. Uitați-vē, Domni, la acestū nestricatū și nemāncatū de vermī nume bunū, căutāndu-vē sē-lū urmași, și urmāndū sē-lū agonisiși. Fericitū Domnul după a căruia viață jēlesce norodul și-lū numesce bunū, blāndū și milostivū. — *N. C.*

³⁾ *Amurat*, đice Neculai Costin. Érá Simion Dascalul, de și in tectsul lui Urechi păstrează numele Impēratului Suleiman, adaoge a đice pe margine: „Pōte sē o fi închinatū la Sultan Baiazet, că elū era pe acea vreme Impēratū.” — *Red.*

⁴⁾ Și le-au fostū stēpinindū încă Bogdan Vodă, precum scrie Mehovie; și nu le întorsese Leșilorū, ori că macar nu le avea aceste Bogdan Vodă, érá gādea sē le ia de la Leși; intr'altū chipū nu pōte afla cronicarul Leșescū. Vrēndū Bogdan Vodă sē se arāte Leșilorū și blāndū, și simeși. N'au primitū nici fata, nici muma fetei pre Bogdan Vodă..... Inșă, nevrēndū Leșil sē întārte pre Bogdan Vodă, și din priēten sē-lū facă nepriētenū, au aruncatū asupra fetei, cum nu va fata; și mulțāmindū Craiul de daruri lui Bogdan Vodă prin soli, érá pentru logodnă au arātātū lucru îndoitū. Alecsandru, Craiul Leșescū, după ce au pornitū soliī lui Bogdan Vodă, n'au fostū fōră grije de Podolia și de țera Rusescă; ce sfātuia cum arū putea sē depărteze pre Bogdan Vodă de la Pocuția; și orōnduise lefe slujitorilorū, pentru apērarea țerei Leșesci la margine. — *N. C.*

țămîtu către soli pentru ce au întorsu acele tîrguri; érá pentru logodná au îndelungatú într'altá datá.

Când au prădatú Bogdan Vodá Pocuția.

Dupé solia d'ântéiú ce au trimisú Bogdan Vodá la Craiul Leșescú pentru sorá-sa, n'au perdutú nádejdea; cá înțél géndú cá muma fetei și a lui Craiú au muritú, îndatá au poftoritú solia, socotindú cá după mórtea bētrânei nu va fi cine sē 'i stea împotivá; ci Craiul iar au îndelungatú pe altá datá, cá vedea pre sorá-sa cá nu va sē mērgá după Bogdan Vodá, căce era prea grozavú la față, și orbú de unú ochiú. Decí, vėdéndú Bogdan Vodá, cá cu bine nu 'și va folosi, ci socoti sē 'și rēscumpere rușinea sa cu sänge nevinovatú: și lăsándú inima cea prietenescá, de arme s'au apucatú; și strîngéndú-și tótá țera au intratú in țera Leșescá, și au lovitú Pocuția, și au pusú ómenii sei in ea; érá elú, prădándú, s'au întorsú inapoi.

Vėdéndú Leșii pagu ba ce le făcuse Bogdan Vodá, nu suferirá, ci strinserá óste cu léfá, și pre ómenii lui Bogdan Vodá ce 'i lăsase in Pocuția i-au împinsú inapoi¹⁾. Și într'acelú rēsbóiú au peritú doi frați, feciori de boieri Leșesci. feciorii lui Trusú; și deacii au intratú óstea Leșescá in țera Moldovei, de au

¹⁾ Leșii, vėdéndú paguba de Bogdan Vodá făcutá, trimisú au patru mii pe oșteni, cu bani făcuți, și prea lesne au împinsú pe ómenii lui Bogdan Vodá din Pocuția. Si pre urmá au intratú Leșii in țera de au prădatú până la Botoșeni, unde au peritú doi frați Șlehtici, ce le diceau Strus, ómeni aleși și vitezi, tineri, amėndoi pódoba Șlehtii Rusesci. Alergéndú mai in lăuntru cu 80 de oșteni pentru pradá, dat'au peste cáti-va Moldoveni de a lui Bogdan Vodá, și acolo au cădútú amăndoi frații. Era numele acelorú doi frați Cîșeșni și Georgie și ducéndu-i la Bogdan Vodá, împreună cu alți robiți, le-au tăietú capetele îndatá inaintea sa. Ce și acéstá perire acelorú puțintei Leși, mare perire au adusú țerei; cá îndatá agiungéndú pre ómenii lui Bogdan Vodá, și dándú rēsbóiú tare, au rémasú biruiți Moldovenii. Perit'au într'acelú rēsbóiú Părcálahul de Hotinú; érá Corpaciú Hatmanul abia au scăpatú, lú scrie cronicarul Leșescú. Prins'au pre mulți boieri de țera, și pre toți, in mânia acelorú doi frați, i-au omoritú in Camenița. Érá cum s'au obărșitú acéstá oștire cu Bogdan Vodá. nu scrie Leavul Mehoveta nice Vapouski.

Dice Cromer, cronicarul Leșescú, cá au aflatú cá cu tocmala între Bogdan Vodá și între Alecsandru, Cnézul Leșescú, s'au hotáritú între dēnșii armele; și dovadá pune cronicarulú din scrisórea Craiului ce s'au aflatú in visteriile Craicului, cari scrisori de plin dovedescú: precum și a treia órá, după rēsbóiul și prada Leșilorú ce au făcutú in țera, au mai trimisú Bogdan Vodá trei soli la Craiul Leșescú. și au așeđatú între dēnșii aceste legáturi: Sē dea Craiul pre sorá-sa Elisafita după Bogdan Vodá: numai, sē priimescá Bogdan Vodá obiceiule bisericeí Apusului cu tótá curtea sa; sē urmeze rónquelile Rómleuesci, și sē facá biserici in țera, in care preuții papistași pe orónduella Papii de rōndú sē slujescá, și singurú Papa sē întărăscá cununia lui Bogdan Vodá cu sora lui Craiu Alecsandru. Și sē se plece Bogdan Vodá, cu tótá țera, Craiilorú Leșesci; și așa, împreună cu alți Domni creștini, Bogdan Vodá sē rēdice óste asupra Turcului. Ce aceste nu s'au pututú hotári între Bogdan Vodá și între Craiul Alecsandru, pentru mórtea Craiului Alecsandru ce s'au tēmplatú; și au rémasú neisprávíte nici de o parte. Cá stándú Jigmond Craiu, pe urma frăține-seú lui Alecsandru, tóte acele s'au uitatú. Și scrie cronicarul Leșescú, cum sē le fie trimisú tóte acele scrisori Bogdan Vodá la Jigmond, Craiul Leșescú.—N. C.

făcută multă pagubă și peire, și au prădată până la Botoșeni; prindându pre o sémă de boieri de țără, și in mânia pentru cei doi frați ce au perit în răsboi, pre toți i-au tălăt în Camenița. Bogdan Vodă s'au ispitit și a treia oră de au trimis soli la Craiul Leșesc, dora oră putea se facă într'un chip să se 'i dea Craiul pre soră-sa. Era Craiul au făgăduit, însă într'acești chip, că Bogdan Vodă se fie legea lui Crai, și se fie plecată Crailor Leșesci. Și curând atunceși tēplāndu-se mórtea lui Crai, Jigmond n'au plinit făgăduința.

Răsboiul lui Radul Vodă cu Bogdan Vodă.

Pre acea vreme, Radul Vodă, Domnul Muntenesc, neavându nice o pricină asupra lui Bogdan Vodă, s'au sculat cu totă puterea sa, și cu Roman Pribagul, de au intrat în țără; și au prădat și au ars ținutul Putnei, și pe de ceea parte de Siret, de, multă pradă și peire au făcut, și s'au întors fără de nice o smintelă.

In anul 7015, vedându Bogdan Vodă¹⁾, câtă pagubă 'i-au făcut Radul Vodă in țără, n'au suferit; ci au socotit să 'și rescumpere strămbătatea mai cu asupră: una, pentru scârba și paguba ce 'i făcuse Radul Vodă; alta, și pentru vitezia ce avea; că socotind că se nu péră numele cel de vitezie, ca să dică megiesii că au murit și el ca tată-seu. Sculatu-s'au cu totă puterea sa, și au tras într'agiutor și Sécui, și au intrat în țera Muntenescă până la Rētezaș, la movila Căeat, de cea parte de Rōmnic, 28 Octomvrie; și au stătu acolo de ce zile de au prădat și au ars din Milcov până in Rōmnic, și in glos pe ambe părțile, până la Siret. Și acolo de la Radul Vodă 'i-au tēpinat soli, un călugăr anume Macsimian, feciorul lui Despot, Domnul Sērbesc²⁾, și s'au rugat lui Bogdan Vodă se facă pace cu Radul Vodă, pentru că sunt creștini, și de o sēminție. Deci, Bogdan Vodă, vedându rugămintea de la acel călugăr, au făcut pace pentru voia lui; și au trimis soli la Radul Vodă; și atunce Radul Vodă cu boierii sei au giurat pe sfânta Evanghelie ca se fie pace neclintită; și hotarul cel bētrân, pe unde au fost au lasat; și se întorcă Radul Vodă totă prada și arderea câtă făcuse in țera Moldovei, la ținutul Putnei; și s'au întors Bogdan Vodă cu pace.

Croniclele cele Leșeci, de aceste două povest, ce au mers Radul Vodă cu Roman Pribagul de au prădat ținutul Putnei, și cum au mers Bogdan Vodă in țera Muntenescă asupra Radului Vodă, nemică nu însemnă, nice se află scris.

In anul 7016, după Pasci, au rēposat Radul Vodă, Domnul Muntenesc, și au stătu la Domnie Mihnea Vodă, carele au tălat boierii.³⁾

¹⁾ Vedându Bogdan Vodă paguba țerei sale, n'au putut suferi atâta risipă. La omeni mari cu greș se pōte răbda cele ce aduc micșurare și ultare cinstei numelui lor. Socotind hărnicia și numele tatăne-seu, lui Stefan Vodă, se nu péră, fiind și el ispitit în câteva rōnduri cu lucrurile rēsbōielor, spre care mai mult îi era firea plecată.—N. C.

²⁾ De nēmul Despoților Grecesci.—N. C.

³⁾ Au deprins lumea a dice, că de nu ar fi mōrte in lume mai bine ar fi. Ce mare greșelă fac într'acēsta, că nu numai firei omenești, ce și politiei lumesci este trebuitoare in lume mōrtea. Cum

După aceea, la anul 7017, Aprilie întâi, s'au prestevit David Mitropolitul.

Când au prădat Bogdan Vodă țera Leșescă, și au aglunsu pên la Liov, in anul 7017.

După multe solii ce trimisese Bogdan Vodă la Craiul Leșesc pentru so-ră-sa Elisafra, pre care o au cerșut, și vedându că nu va se 'i-o dea, au so-cotit că are vreme se'si răscumpere rușinea sa despre Craiul Leșesc cu sânge nevinovată, și au început a stringe ôste. Ce, vedându Craiul Unguresc vrajba ce intrase între dênșii, și simțind că Bogdan Vodă face ôste asupra Leșilor, au trimis sol pre Stefan Telepni, ca se'i pôt impăca; ci nimic n'au folosit, că Bogdan Vodă au pripit cu ôstea, și au trecut apa Nistrului, Vineri, Iunie 29, și au intrat la Rusi in Podolia, și Sâmbătă au sosit la Camenița; și de acolo au slobođit ôstea se prade țera, dându-le vină că n'au lege, pentru strimbătăi ce fac; alta, pentru că va se'si pēscumpere Pocuția; a trela, și pentru sora lui Crai, Elisafra, ce 'i-o gîruise Alecsandru Craiu. Deci, arđend și prădând țera, s'au trasu la Liov, și au bătut tērgul, și pu-țin de nu 'l-au dobândit; și ăic că singur Bogdan Vodă au lovit cu sulia in pōrta Liovului, care semn se cunōsce și astăzi, și nice Leșii nu tăgăduiesc; și au prădat impregiur, și au ars pretutinderea; și au ars Rohatinul ora-șul, și multă avere au luat. Atunce au luat și clopotul cel mare de la Roha-tin, și 'l-au pus la Mitropolie in Sucévă; și mulți țeran și boier au robit, și Domnii lor încă i-au prins, și cu mare isbândă s'au intors la scaunul se, la Sucévă, fōră de nici o smintelă; și robilor ce'i adusese din țera Le-șescă le-au împărțit hotar in țera sa ¹⁾.

După aceea 'și-au luat Dōmnă din țera, și au făcut pre Stefan Vodă cel tēnēr.

După isbânda cu noroc ce au făcut Bogdan Vodă in țera Leșescă, iată'i veni de la Dumneđeu osândă asupră, cum grăiesce și Prorocul David: «Lacii au

și aice se se uite la Radu Vodă, de nu 'l-ar fi hotărât mōrtea, iarăși s'ar fi ațit peire și risipă țerei Muntenesc. Că cine era Bogdan Vodă pre acea vreme, n'ar fi trecut se nu fie răscumpărat despre Radu Vodă stricăciunea țerei sele, iarăși cu risipa sēracilor locuitori a țerei Muntenesc. Deci, trebuitōre stă in lume mōrtea, care nu altă, ce hotar face lucrurilor omenesc. Murit'au Radu Vodă, in anul 7016, după Pasci, și au stătat in locul lui Domn țerei Muntenesc, Mihnea Vodă cel rău și cumplit, ce au omorit pre boierii Muntenesc. Rău au deprins a părea a o sēmă de Domnia acestor țeri; căci pre cei răi și cumpliți Domni îi hulesce lumea. Ar vrea de toți intr'un chip se scrie istoriile lumii, ce acēsta in zădar o fac. Căci, de s'ar lăuda numele Domnilor celor răi și cumpliți, intr'un chip cu numele celor buni și milostivi Domni, nemica altă nu ar fi, fără numai hulă celor buni și laudă celor răi. Ce, căci muritorii mai mult alērgă după laudă de cât după hulă, ar alērga toți domnii după rēntăși și tiranii.—N. C.

¹⁾ Erau bucuroși și Caminițenii lui Bogdan Vodă, fiind de lege pravoslavnic toți Podolenii, și pesemne avēnd dodăelă de Leșii pentru lege, se fie toți uniați, cum mai apoi in ăile lui Iōn al treile Sobiețki, Craiul, totă țera Leșescă, Rusescă, și Podolia făcuse unie. Audit-am spuiind tată-meu, Miron Logofet, cum ținea minte că era scris in pōrta Liovului chipul lui Bogdan Vodă, și după multă vreme stând, 'l-au sters Leșii. — N. C.

scurmatu și au săpatu, și va cădea în grôpa ce au făcutu.» Că nu era Bogdan bine ețitu din țera Leșescă, iată Craiul stringându oste degrabă, au silitu să apuce pre Bogdan Vodă încă în țera sa, și n'au pututu de bóla ce avea; ci au trimis pre Hatmanul seŭ, pre Kaminețki, Voevodul de Cracău. Ce până a sosire Hatmanul, iar Bogdan Vodă au trecut Nistrul în césta parte, s'au aședatu lascaunul seŭ la Sucévă, și au slobođitu oștile pe acasă, neavându scire de ostea Leșescă. Decî, Kaminețki Hatmanul, vedându că n'au apucatu pre Bogdan Vodă la margine, au intratu fórá de veste în țéră, 7017, Iulie, și au prădatu Cernăuțîi, Dorohoiul, Botoșeni și Ștefănescu, neavendu cine le sta împotivă¹⁾. Și așa, cum le-au fostu voia, au prădatu. Și unu Vașco, óre-cine de al nostri, avendu mânie pre altu Vașco, ce i-au fostu luat mulerea, s'au închinatu la Leși, și i-au purtat pretutinderea, sciind că nu 'i cine le sta împotivă, de au prădatu și au arsu; și vrășmașul seŭ, curvarul, încă 'l-au prinsu viu și 'l-au înțepat. Érá Craiul, luí Vașco, pentru acea slujbă i-au dat unu sat, anume Hotnița, subt Iaroslav, de 'l-au ținutu până la mórtea lui.

Dacă s'au intorsu ostea Leșescă inapoí, trimis'au Craiul Leșescu, Jigmond, la Craiul Ungurescu, Vladislav, se nevoéscă se 'i facă pace cu Bogdan Vodă, sciind că Bogdan Vodă va vrea se 'și întórcă mai cu asuprá de pre dênșii; cum s'au și tēplat; că Leși încă bine din țéră nu eșise, érá Bogdan Vodă cu o sémă de oste, ce putuse stringe degrabă, au agiunsu pre ostea Leșescă la trecătórea Nistrului, și dándu pēsboi de ambe părțile, multă mórte s'au făcutu; și pre o sémă de boierí, vii, nevătamați, i-au prinsu, ánrándu nescocíți de ostea Leșescă, adecă Logofétul și un Homelnic, cărora nume nu le putem afla, fórá numai a Cársti, Petrică, șaférul Dobrustâmp. Mai apoí s'au dusu Leși întregi către Craiul lor, și aciesi începura a ámbulare se facă pace; și au legatu pace intr'acestu chip: ca, de ambe părțile se întórcă pagubele, nice se mai hie zarve între dênșii.

Când au prădatu Tătari în mai multe rōnduri țera Moldovei.

În anul 7018, Bet Gerei-Sultan, feciorul Hanului, fórá de veste, cu mulțime de Tătari, pe trei locuri au intratu în țéră, și au prădatu de la Orhei până

¹⁾ Și au agiunsu până subt Sucévă. Érá neputendu nimică strica cetăței, au prădatu în 20 Iulie împregiurul Sucevei, și s'au intorsu în țera sa cu multu duium și robí, câtu nu puteau birui Leși se ducă duiumul, și 'l-au totu ucisu și 'l-au tăiatu. Agiuns-au pre Leși la trecătórea Nistrului o samă de Moldoveni; ce fiindu Leși mai mulți, au infrántu Leși pe Moldoveni; și dándu dosu a fugi i-au luat ingónă Leși; și mulți au căđutu în prinsóre, anume: Máteí Logofétul, Klrjeși Homelnicul, améndoí orí Stolnici, orí Medelniceri, că Cronicari Leșesci li numescú șafari, Patrikie și Dorotei, și alți boierenași de țéră, ca la opt-deci; cărora, din poronca lui Camenițki Hatmanul, le-au tăiatu capetele, đicéndu cum și Ștefan Vodă, tatăl lui Bogdan Vodă, pre ómenii Leșesci ce 'i prinsese la Trimbovlea, i-au tăiatu cu toporul în Podhaetă. — N. C.

la Dorohoiu, și pe Prut în sus, de au făcut multă robie și plean; mai apoi, Sultanul, fiindu-segetat foarte rău, au murit¹⁾.

Eră în anul 7019, Fevruarie, Mercuri, în săptămâna Albă, au murit Maria, Dómna lui Stefan Vodă,²⁾ și cu cinste o au îngropat în monastirea Putnei.

Intr'același an, au murit și Tăutul Logofetului³⁾.

În anul 7021, au intrat Tătarii cu Mendli Gerei Hanul în țera Leșescă, și au prădat până la Vilna, de, multă pagubă au făcut, și mulți robi au luat.

Așjderea, pre acea vreme, Bet-Gerei, feciorul Hanului, au intrat în Moldova de au prădat țera până la Iași, și au ars tîrgul și ținutul Cărligăturei, și au agluns și până la Dorohoiu, și până la Ștefănesci; eră alți au prădat îngios la Lăpușna și la Kigeci; și de sirg, vrîndu-se lésă cu robii, multe suflete în Nistru au innecat, și robi, și de al sel. Eră Bogdan Vodă trimis-a pre Corpaci Hatmanul se cu o mie de slujitori, și nesmintindu-se au dat răsboi, și au cădut de al nostri 700, eră 300 au scăpat; anul 7021, August 25. Eră Tătarii, cu pagubă mai multă de apă de cât de ôste avîndu, s-au întors la Perecopă.

Eră Bogdan Vodă, îngrozindu-se de acea pagubă, iar au trimis la Craiul Leșesc soli de au cerșut agiutor împotriva Tătarilor, de voră vrea să vie de iznăvă să se apere; alta, pentru să-i slobodă solii să trecă la Mosk; și pentru tôte-i făcu pre voie.

Așjderea, intr'același an, au mai intrat Tătarii cu ôste mare în țera, de

¹⁾ Intr'acești an de la Hristos 1509, Vasile Ivanovici, Impăratul Moskicesc, în lună lui Octomvrie, a luat un oraș mare în Litva, anume Psco, care stă deasupra unui ezer mare, și din ezer cură apă pin mișlocul orașului, și în șese mile de locu acea apă cade într'un ezer ce se chiamă Ciucno, spre țera Liflandia, de la Riga 60 de mile. — *N. C.*

²⁾ Muma lui Bogdan Vodă, fata Radului Vodă. — Zice Simion Dascălul și *N. Costin*.

³⁾ În anul de la Hristos 1511, venit-au la Jigmond Craiul Leșesc, sol, de la Iulie Papa Rómului, indemnându pre Craiul împreună cu alți Domni creștini asupra Turcilor, sfătându-lu să aibă pace cu domni din Moldova, și să așeze țera Leșescă despre Moldova, și țera Litvei despre Mosk, și să împreune oștile sale cu oștile lui Vladislav, Craiul Unguresc, și să purcă la Turci.

Martie în 12, după călindarul Leșesc, agluns-au solii la Craiul Leșesc și de la Bogdan Vodă, fiind și solul Turcesc nepurcesc de la Craiul. Eră a patra și după ce au purcesc solul Turcesc, s-au adunat solii lui Bogdan Vodă cu Jigmond Craiul, aducîndu odorele bisericilor ce luase Moldovenii lui Bogdan Vodă, când prădase țera Rusescă, de argint și de aur; și robiea de ambe părțile atunci s-au întors. Și făcîndu legături de pace, s-au întors solii lui Bogdan Vodă înapoi.

Așjderea, în luna lui Mai, au mai agluns soli de la Bogdan Vodă la Jigmond Craiul; pentru oștirea Turcilor atunci au făcut voră.

Venise și de la Ispravnicul cetății Albe un trimis la Jigmond Craiul, indemnându-lu asupra Turcilor. Veți urită stăpînirea Turcilor încă de pe acea vreme, când încă nu supusese de tot aceste țări. Sokôte, déră, ce ară dice creștinii de giugulă cestu de acum!

Nemerit-au pe urmă soli și de la Impăratul Moscului, aședîndu Litva despre țera Moscului.

Scriu cronicarii Leșeci că la Noemvrie în 7, pe călindarul lor, au mai trimis Bogdan Vodă soli la Craiul Leșesc, să-i dea agiutor împotriva Tătarilor Krimeni; și au mai pofțit să-i slobodă solul se să trecă pin Litva la Vasile Impăratul Moscului. Sloboditu-i-au Craiul solul de au trecut la Mosk cu pace. — *M. C.*

a făcută multă pagubă și pradă; și întorcându-se înapoi, i-au lovit Bogdan Vodă cu oște proșpătă, și au scos tot pleanul de la dășil.¹⁾

Când au venit Trifăila cu oște Ungurească asupra lui Bogdan Vodă.

În anul 7022, Februarie 27, în altă decele ană a domniei lui Bogdan Vodă, fără-veste au venit un Trifăila, ce se făcea fecior de Domn, cu oște din țera Ungurească, ierna, când era toți oștenii pre la casele lor. Ce simțind ai noștri, s-au strins degrabă din căpi au putut, și și-au dat război la pod, din glosă de Vaslui; și înfringându-i ai noștri, i-au topit pre toți; și prindându vi pre acel Trifăila l-au dus înainte la Bogdan Vodă, și i-au tăiat capul.²⁾

Eră în anul 7024, Martie în 10, au murit Laslău, Craiul Unguresc.³⁾

¹⁾ Așijderea, în anul 1511, au intrat Tătarii Krimului în țară; ce având Bogdan Vodă oște Leșescă 4000, cu Hatmanii Leșesci, Stanislav Lasconski și Tvórovski, și Unguri vr'o 800; și gătindu-se Bogdan Vodă să i lovească, eră Nohaii înțelegându de venirea Krimenilor în țera noastră, i-au lovit ei mai întâi în Krim. Ce au căutat Krimenilor a lăsa dobândă din Moldova, și s-au întors să se apere de Nohai; însă pene a sosi la Krim, eră Nohaii cu ce au putut apuca, prădându în Krim, s-au dus peste Volga, și au rămas țera noastră neprădată.

Pre acea vreme s-au așiat fapta lui Martin Luter, fiind om învățat în teologie, în orașul Vürtemberg, în țera Sacsonia, pre unde a bisericei Apusului s-au iscat învățătura lui.

Pre acele vremi, mari rocoșiri în părțile Turcești eră cu Selim-Beg, feciorul lui Sultan Baiazet, vrându se omore pre tată-seu și se apuce el împărăția. Au supus întâi sub stăpânirea sa cetatea Kefe, ce este în Krim, care mai înainte o au fost dobândit moșu-seu, Sultan Mehmet, de la Genovezi; și au mai luat și cetatea Albă și Chilia de sub ascultarea tatăne-seu lui Sultan Baiazet, și le-au întărit el cu Enicerii sei. Și fiind la ună cuvânt cu Hanul Krimului, s-au rocoșit asupra tatăne-seu, care pe acea vreme, având nevica de Împăratul Persilor, și bătrân fiind, perdând multă oște a sa cu Persii, au dosit din Țarigrad la Odri. Eră Selim-Beg auzind că tată-seu s-au dus la Odri, având Krimeni, Sârbi, Bulgari și Turci cu sine, au purces asupra tatăne-seu spre Odri. Eră auzind, bietul tată, purces-au și el cu oște improprie feciorului său celui rău; și timpinându-se oștile, au înfrunt bătrânul pe fecior, câtă abia au scă pat cu un fecior a Hanului. Eră curând după această rocoșire, în anul de la Hristos 1512, Sultan Baiazet, de bună voia sa, fiind bătrân, au lăsat împărăția celui fecior al său Selim-Beg, sau Sultan Selim; eră el însuși și-au ales loc de odihnă bătrânețelor sale la Amasia, în țera Siriei; și câtă au sosit acolo, a doua zi au murit. — *N. C.*

²⁾ Eră în anul de la Hristos 1514, au dobândit Vasile Împăratul Moscui, cetatea Smolenska, bătând-o în 12 săptămâni, cu multă vârsare de sânge; și multă avere au luat Moscalii din Smolenska. Și mai nainte pentru această Smolenskă, în zilele Craiei lui Kazimir, și lui Olbrecht, și a lui Alecsandru, ispitindu-se în multe rânduri Moscalii cu oștile sale au mers în Litva să dobândescă Smolenska, și n-au putut, fiind ispravnic cetății Smolenski, Solohul, în zilele lui Jigmond, s-au apărat bărbătesc. Eră cronicarii Litvei scrii că cu vicleșug o au dobândit Moscalii. — *N. C.*

³⁾ În anul de la Hristos 1516, eră de la zidirea lumii 7024, au murit Vladislav, Craiul Unguresc și Ceșesc, și au rămas Crai în locul lui fiu-seu Ludovic, cocon de dece ani fiind. — *N. C.*

În anul 7025, Noemvrie în 8, s'a' arătată semnă mare pre ceră, că a' strălucită despre mēdănópte ca ună chipă de omă, de a' stătu' multă vreme, și iar s'a' ascunsă.

Așijderea, curând după acelă semnă, într'aceeași lună, s'a' făcută cutremură mare de pământă, într'o Lună.

De mórtea lui Bogdan Vodă.

Eră în anul 7025, April în 18, răposat'a' Bogdan Vodă celă orbă și grozavă, fiul lui Ștefan Vodă, la ună cēsă de nópte, în tērgă în Huși, nu cu puțină laudă pentru lucrurile vitezești ce a' făcută. Că nu în beți și în ospețe petrecea, ci ca ună străjeră în tóte părțile priveghia, ca să nu se știrbescă țera ce-l rămăsese de la tată-său. Și domnindă 12 ani, și 9 luni, și 3 săptămâni, multe lucruri bune a' făcută, și cu mare cinste l-a' îngropată în monăstirea Putna.

Eră ce se va fi lucrată în lontru, sau în țără la noi, despre partea giudețelor și a dreptății, nu aflămă; ce cunoscemă, că unde nu'să pravile, din voia Domniloră multe strimbătăși se facă.

CAP. XIV.

De Domnia lui Ștefan Vodă celă tēnēră, feciorul lui Bogdan Vodă, nepotul lui Ștefan Vodă celă bună, în anul 7025, Aprilie.

După mórtea lui Bogdan Vodă a' rămasă la Domnie fiul său Ștefan Vodă. ce-l dīcă celă tēnēră, și l-a' miruită Teoctistă Mitropolitul în tērgul Sucevei¹⁾.

Eră în ală doile ană, 7026, Avgustă 18²⁾, a' intrată Albu-Sultan cu Tătarii de la Perecop, și a' trecută Nistrul fōră veste, și a' trasă spre Prută, de s'a' suită pēn la Șerbanca, den susă de Ștefănesci, și s'a' apucată a prădare țera. Ce, norocul celă bună a lui Ștefan Vodă, s'a' prilejită cu óste gata în gura Corovei, din gīosă de Ștefănesci, și a' dată veste și țerei de sīrgă să se strīngă; și dacă s'a' bulucită s'a' suită în susă; și a' trimisă Ștefan Vodă pre Petre Cărabētu Vornicul, și cu toți Josenii. Și dacă a' trecută Prutul, cu agīutorul lui Dumneđu, Lună diminēja, în rēvārsatul zoriloră, tōră-veste a' lovită pre Tătari, neavēndă ei grijă de una ca aceea; și cu norocul lui Ștefan Vodă i-a' rēșbită, și mulți Tătari a' perită, și mulți în Prută s'a' innecată, și în Cīuhru s'a' fostă înglodāndă; și pre mulți a' prinsă vii, așijderea și pre doi Mārzaci mari, anume Tamiș și Bicz. Și pre căți a' rămasă i-a' gonită peste

¹⁾ Pentru acestă Ștefan Vodă cronicile Leșesci nu pomenescă, ce scriă că după Bogdan Vodă a' stătu' Domnă țerei Petru Vodă Rareșă. — N. C.

²⁾ April. în 2. — N. C.

câmpu, tăindu-l și săgetându-l pînă la Nistru, unde, fiindu oboșiți caii lor, mulți în Nistru s'au înecat. Numai Sultanul cu pușintei a scăpat, însă și el, rănit în cap. Așa s'au întors cu multă pagubă și peire, și rușine; și câți au scăpat, și acei, pedestri și fără arme. Era Ștefan Vodă s'au întors cu mare laudă; și au poruncit tuturor boierilor să se strîngă în Hîrlău, la dîia sfîntului mucenic Dimitrie; și acolo, dacă s'au adunat, ospețe și bucurie mare au fost, și pre toți vitezii i-au dăruit Ștefan Vodă; și după aceea și-au luat și Dîmnă¹⁾.

De mîrtea lui Băsărab Vodă.

În anul 7030, Septemv. 15, prestăvitus-au Băsărab Vodă, Domnul Muntelesc, și s'au apucat să domnescă un Turc, anume Mehmet, ce se trăgea din semînția lui Băsărab Vodă. Ce, pentru legea lui cea întunecată, omeni s'au scărbit de dînsul, și mulți dintre dînsii se ispitiau să apuce domnia, alesu pribegii, cari de multu asteptau una ca acesta; și, între multe amestecături, au așezat Domnă pre Radul Vodă Călugărul.

În anul 7031, Mart. 20, au pribigit Șerpe Postelnicul²⁾, de frica lui Ștefan Vodă.

Cum au perit Arbure Hatmanul și cu feciorii lui.

Într'acestașu an, în luna lui April, în cetatea Hîrlăului, au tăiat Ștefan Vodă pre Arbure Hatmanul, pre care dîcu se-lu fie aflat în viclenie. Era lucru adevărat nu se scie; numai atîta putem cunósce, că norocul fie unde are zavistie, alesu un om ca acela ce crescuse Ștefan Vodă pe palmele lui, avîndu atîta credință, și în tinerețile lui Ștefan Vodă totă țera ocărnuia, unde mulți vrăjmași i s'au aflat, de cu multe cuvinte rele l-au ambucat în urechile Domnu-seu. Ce pururea tinerii se plăcă, și credu cuvintele cele rele a pohlîbuitorilor (îmbunătorilor). Și aceea plată au luat de la dînsul; în loc de dulcetta, amar, pentru nevoia lui cea mare; că nice giudecată, nice dovedit, au perit. De care lucru mulți dintre boierii țerei spălmîntîndu-se, au început a socotire cum voru lua și ei plată de la Ștefan Vodă, ca și Arbure Hatmanul; că nu multă vreme, într'aceleașu an, au tăiat Ștefan Vodă și pre feciorii lui Arbure, pre Tóder și pre Nichita³⁾.

¹⁾ Anume nu scie pe cine se fie luat. — N. C.

²⁾ În țera Leșescă. — N. C.

³⁾ Scie Letopisețul țerei, cum se-l fie aflat Ștefan Vodă în viclenie. Dera dacă au aflat în viclenie pre Arbure, feciorii ce-l făcuse de i-au omorît ca și pre tată-seu. Pentru acesta se cunósce tirania lui Ștefan Vodă. Dice Seneca Filosoful, că tiranii numai pricina au pedepsit, era mișlocu nu au. Crescut-au acest Ștefan Vodă pe mînele lui Arbure Hatmanul; și ce plată au luat de la Domnu-seu! cum și Seneca filosoful, de la cumplitul Nero, împă-

Rădicatus'ău boierii Moldovei pre Domnu-său Stefan Vodă.

În anul 7032, Septemvrie 7, vedându boierii Moldovei și locuitorii țerei mor-tea lui Arbure Hatmanul, apoi și a feciorilor lui, sciindă cătă bine au avută Stefan Vodă de la dănsii, și mai apoi cu ce plată l-au plătită, cu toții s-au întristată de vrăjmășia lui Stefan Vodă, socotindă că și ei voră lua acea pla-tă ce au luată și Arbure Hatmanul, cu toții s-au rădicată asupra'i; ce nimică n-au isprăvită; că celui fricosă și spălmintată, sciindu-și perirea deapănarea în-naintea ochilor, nice ună locă de odihnă nu 'i, nice inima de răboiă; și ve-dându că lui Stefan Vodă i-au venită țera într'agătoră, s-au răsipită pîntr'al-te țeri, lăsându-si ocinile și casele. Eră pre Coste Părcălabul, și pre Ivașco Logofetul, și pre Sima Visternicul, și pre alții mulți, i-au prinsă vii, și le-au tălătă capetele în tărgu în Roman¹⁾.

Intr'acestă'său ană, întorcându-se o sémă de ôste Turcescă den țera Leșescă, ce âmbra la pradă, le-au eșită Stefan Vodă înainte pre apa Prutului, la Tara-săucă; și din 4000 de ômeni, puțină au hălăduită la țera loră²⁾.

Pentru pacea cum au făcută Stefan Vodă cu Craiul Leșescă.

Pre acele vremi, Jigmond, Craiul Leșescă, au trimisă soli la Stefan Vodă pofindă ca să pôtă avea negoțitorii cale deschisă din țera lui să trecă la țera

ratul Rômului, care au crescută pre mânele Senecăi, și ca ună bătrână sfetnică 'l-au sfătuită, cărmuindu-l pentru binele celăde obște; eră apoi Seneca fu omorită de Nero. Dice Salustie: «ce-loră cumplită Domni, a face strîmbetăți este a stăpăni.» Eră precum nici de la o curte a Domniloră nici odată nu lipsece zavistia, așa nici la Domnia lui Stefan Vodă; și cu cătă era mai tănără, cu atăta mai lesne ale au aflată zavistnicii și îmbunătorii asupra lui Arbure Hatmanul. Dice Clavdie: «Otrava zavistiei cumplite nici o și nu o pôte împăca.» Și adevărată-precum dice ună Valerie celă mare, «nici o fericire așa de isbândă nu-i care s'are putea feri de dinții zavistiei.» Așa și norocirea lui Arbure, de-odată cu zavistia se hotără din tirănia lui Stefan Vodă tănărului. Vedându, dără, cei-alți boieri fapta lui Stefan Vodă, toți s-au îngrijată, căci și Șerpe Postelnicul simțise tinere și grăsnice lucruri a lui Stefan Vodă, plecate spre vărșări de sânge, și au pribegită mai nainte; că toți se temeau de plata lui Arbure, că voră lua fieșcare de dănsii de la Stefan Vodă. — *N. C.*

¹⁾ Dice Plutarch Filosoful: că Domni cei bunți din cei răi cu acăsta se despartă, că celui rău Domnă numai ascultare, eră celui bună și ascultare și dragoste i se arată. Părăsise boierii a avea dragoste spre Domnul loră, pentru grăza și tirănia ce făcuse cu Arbure și cu feciorii lui de'i omorise. Ce cu toții s-au rădicată asupra lui; însă, cu greă este a afla pre tiranul adormită, că din fire este fricosă; și după ce'și împreună fapta cu firea, și mai fricosă este. Căci fapta cea cumplită a Domniloră turbați le arată depurarea înaintea ochi-loră griji și primejdii. Așa și Stefan Vodă, după ce 'și arată fapta sa cu morăta lui Arbure, se cunoscă împotivitoră boieriloră sei, și avea griji pururea, în care grije era tréză pre-giură sine. — *N. C.*

²⁾ Acești Turci au prădată țera Leșescă, olatul Liovului, și a Sanoscului, și a Belskii, și țera Podoliei, și nici o smintelă de Leși n-au avută. Ce cu multă pleană s-au întorsă, că n-au cutezată Leșii să'i lovescă undeva, precum scrie cronica Leșescă de acăstă ôste Tur-cescă, în anii de la Hristos 1524; eră de Stefan Vodă nupomenescă cronicile Leșesci. — *N. C.*

Turcescă, și se fie într'una asupra Tătarilor. Era Stefan Vodă așijderea a trimis solii se într'întărirea prieteșugului, și se trimiță la margine se facă lege celorți cu strîmbătăți, și se'i slobodă solii se se trecă la Mosk. Deci, de a facere lege la margine aș fagăduită, era la Mosk se trecă solii prin țera lui, n'aș lăsată, pentru neaședarea ce avea cu Moscul¹⁾.

Când aș prădată Stefan Vodă celă tănără țera Muntenescă.

În anul 7034. Februarie 5, Stefan Vodă, simțindu-se pentru vilfa cu norocă ce avea la răsboie, strins'aș țera, și cu mare urgie aș intrată în țera Muntenescă asupra Radului Vodă, și aș prădată țera până la Tergușoră; și nime n'aș cutezată se'i stea împotrivă. Ce cu pace aș nevoită Radul Vodă de i-aș potolită simetia. Deci s'aș întorsă Stefan Vodă înapoi fără de nice o smintelă.

Intr'acestaș vreme, Septemvrie 20, în anul 7035, prestăvitus'aș Petru Vodă, feciorul lui Bogdan Vodă, fratele lui Stefan Vodă celă tănără.

Pentru mórtea lui Stefan Vodă celă tănără

Intr'acestaș ană, 7035, Genarie 14, răposat'aș Stefan Vodă celă tănără, feciorul lui Bogdan Vodă, în cetatea Hotinului, și cu cinste l'aș îngropată în monăstire în Putna, care este zidită de moșul se Ștefan Vodă celă bună. Și aș domnită 9 ană și 9 lună. Scrie la ună letopiseță Moldovenescă, de dice, că pre acestă Ștefan Vodă l'aș otrăvită Dónna sa.

Acestă Ștefan Vodă într' totă semăna cu firea moșu-seu, lui Ștefan Vodă celă bună; că la răsboie îi mergea cu norocă, că totă isbândia, și lucră se Ștefan scia a'lă purta, măcar că era tănără de ăile, și era omă măniosă. și prea lesne văsătoră de sânge.

¹⁾. În anul 1526 aș rămasu biruită Lodovic, Craiul Unguresc, de Sultan Selim, Impăratul Turcesc, la cetatea Mohaci, cu mare pagubă, și cea de pre urmă peire și răsipă Ungurilor; că fugindă Lodovic Craiul, s'aș năruită într'o mlaștină, călcată de calul se, și acolo s'aș nădușit. Era Sultan Selim într'acelaș ană aș luată Buda, și alte cetăți și țirguri.

După ce aș perită Ludovic Craiul Unguresc, aș rădicată Craiul, o sémă de Unguri, pre Ioan Zapolă; și îndată aș mersă de aș luată cetatea Badii înapoi de la Turci. Era alesul crăiei lui Ión Zapolă n'aș fostă cea dată de temei. Ce dacă se strinseră la Pojonă mulțime de Unguri, fiindă și Crăiesă cea veduvă a lui Ludovic acolo, aș alesă pre Ferdinand Craiul Unguresc, și îndată aș mersă cu oșă de aș luată cetatea de subă ascultarea lui Zapolă. Era lui Ión Zapolă i-aș căutată a fugire în țera Leșescă.

În anul de la Hristos 1530, Jigmond Craiul Leșesc, fiind bătrănă, aș coronită pre fiu-seu Avgustă, copil fiindă, de 10 ană, cu voia tuturoră Leșilor.—C. M.

CAP. XV.

**Domnia lui Petru Vodă Rareșu, feciorul lui Stefan Vodă celui bun, in
anul 7035, Genarie 20.**

Boierii și țera, după mórtea lui Stefan Vodă celui ténérü, s'au strinsü și s'au sfătuitü pre cine'si vorü alege së le hie Domnü; că, pre obiceiul țerei, nu se cădea altuia së dea Domnia, förä de căruia nu vrea fi sëmințä de Domnü. Și iscodindü unul de altul, s'au aflatü unul de äü mărturisitü că äü înțelesü dintru Mitropolitul¹⁾, ce s'au sëvirșitü mai înainte de Stefan Vodă; și fiindü bolnavü Stefan Vodă la Hotinü, äü lăsatü cuvântü, de se va sëvirși elü, së nu puie pre altul la domnie, ci pre Petru Măjearul, ce l'äü poreclitü Rareșu, duple numele muierii ce äü fostü după altü bărbatü, tērgovețü din Härläu, și 'l-äü chiamatü Rareșu. Și äsa, pre Petru afländu-lü, și adevierindü că 'i de osul lui Stefan Vodă, cu toțil 'l-äü rēdicatü Domnü. Și apucändu-se de domnie, nime n'äü perdutü nădejdea; că pace și odihnă era tuturora, și ca unü păstorü bunü cē strejuesce turma sa, äsa in tôte părțile sele strejula, și prīveghia, și se nevoia së lătēscä ce äü apucatü; că nemicä după ce s'äü așēdatü la domnie n'äü zăbovitü, ce de rēsböie s'äü apucatü, și la tôte 'i mergea cu norocü,

Când äü prădatü Petru Vodă țera Sēcuēscä.

In anul 7036, in altü doile anü a domniei sele, Petru Vodă äü rēdicatü öste ma²⁾ asupra Sēcuilorü la țera Ungurēscä; și 'și-äü impărțitü östea in doue pölcuri³⁾, și pre doue potici; și dacä äü intratü la Sēcul, in tôte părțile i-äü spartü, și i-äü risipitü, și orașele le-äü jăcuitü, și pre toțil i-äü supusü, și i-äü plecatü sie; și cu pace s'äü intorsü la scaunul sëü, la Sucēvä.

Pre acea vreme äü urđitü Petru Vodă monastirea Pobrota, numai până in jumätate.

Al doile rēsböiü ce äü făcutü Petru Vodă cu Sēcuil, den sus de Brașöü.

Intr'acestașü anü, după ce äü prădatü Petru Vodă țera Sēcuiascä, trimis'äü Ianoș, Craiul Ungurescü, solü, la Petru Vodă, de 'l-äü pohtitü së 'i hie intr'agiu-torü improtiva o sēmä de Domnü Ungurescü, cariü nu vreaü së i se plece, și 'i

¹⁾ Teoctistü. M. C.

²⁾ Neculai Costin traduce *pölcuri* prin *polcuri*. — Red.

giurui orașul Bistrița cu totu ținutul dintr'acea țără; și altele îi făgăduia că 'i va da, numai de 'i va supune sub ascultarea lui. Vădându Petru Vodă pohta lui Ianoș Craiū, una pentru giuruință, alta pentru prieteșugul ce 'lă aveaū impreună, îndată aū gătitū ōste, și aū trimisū pre Grozea, Vornicul celū mare, și pre Barbovski Hatmanul, cari erau mai credincioși din boierii sei¹⁾; și aū învățatū o sēmă de ōste sē trecē pre drumul Brașoului, ēră o sēmă de ōste pre drumul Sucevei, sē āntre mai susū in țera Ungurēscă. Ēră Ungurii, degrabă deșteptāndu-se ca din somnū, simțindū că 'i impresōră vrājmașii, de sîrgū s'aū gătitū de rēsboiū; și nu așa de ōstea den sus se grijaū, ca de cea den josū, aū dindū că vinū asupra lorū. Și sculāndu-se mulți Domni din Ardeal, și alții cari erau gata sē mōră pentru moșiile sele, și multe puscī și arme luāndū cu sine, s'aū apropiatū den sus de Brașō ōste de ōste; și inherbīntați, ascuțindū unul spre altul armele, și se arātaū vrājmașilorū sei, bulucindu-se cineși la al sei; și gătindu-se Sēcuii de rēsboiū, ēră Moldovenii sciindū agiutorū numai de la Dumneđen, așa s'aū lovitū cu dēnșii; și dāndū rēsboiū vitezescē multă mōrte s'aū făcutū de āmbe părțile. Mai apoi, vădendū Ungurii atāta peire, aū perdutū rēsboiul, lāsāt'aū tōte armele și puscele; cu ceea ce aveaū nādejde sē și mistuēscă capetele aū datū dosū a fugire, și mulți den Domni aū picatū la apa Bārsii. Ēră dupē rēsboiū, multă pradă făcendū, s'aū intorsū cu isbīndă la domnul lor, Petru Vodă.

Ēră cei den susū, ce aū intratū pe drumul Suceviī, nu mai puțină isbīndă aū făcutū, prādāndū, și ardēndū; și cu pace s'aū intorsū.

Aūdindū Ianoș Craiū ce s'aū lucratū, multū s'aū bucuratū; și pre lângă giuruința de ntēiū, ce 'i giuruise Bistrița, și alte orașe aū mai datū lui Petru Vodă. Atunce Petru Vodă trimis'aū sē ia acele cetăți ce 'i făgăduise. Ēră Bistrițeniū nu suferirē nice cum sē albă ei străini mai marii lorū, și āncē indemnarē și alte cetăți, adecă Brașoul și altele d'impregiur, lepādāndu-se de Ianoș Craiū.

¹⁾ Dupē ce perdu rēsboiul Iōn Zapolie Craiul, ce aū avutū mai pre urmă la Tokai cu Ferdinand, i-aū cātatū a 'și lāsa crāia, și aū nāzuitū in țera Leșēscă la Jigmond, Craiul Leșescū, și aū intratū in țera Leșēscă, și aū descālecatū la Iōn Tarnovsci, cu mare nume și cunoscutū intre toți Leșii. Acesta Tarnovski cu bucurie 'l-aū priimitū in casa sa ōspe, și 'i lāsă cetatea cu totul sē 'i fie de hrană și de slujbă, adāogēndu 'i tōte argintării ce ar fi trebuitū la masa unui Craiū.

Ēră aice in țără, înțelegēndū Petru Vodă Rareș de atāte amestecături intre Craiul Ferdinand și intre Iōn Zapolii in Ardēl, și avēndū grijē ca sē nu se ațișe dintru aceea tulburare in țera lui, ca și in Ardēl, aū trecutū ōste și aū lovitū fōră de veste pre ōmenii lui Ferdinand de i-aū tăiatū și i-aū risipitū, luāndu-le tabēra, și s'aū intorsū inapoi in țera sa cu multū pleanū. Ēră Iōn Zapolii, aūdindū in țera Leșēscă de risipă a ōmenilorū lui Ferdinandū, de Petru Vodă, mare bucurie avu; și îndată trimise solū la Petru Vodă, de 'i mulțami, și 'lū rugă sē 'i fie intr'agiutorū, sē și pōtă dobāndi Crāia sa. Petru Vodă iar aū intratū in țera Ungurēscă, fiindū apriģū la prādi; și aū dobānditū de la Sēcui cetatea Bistrița. Ce nu o putu ține indelungū, avēndū grije de Sultan Selim sē nu 'i vie bānat. Ce aū prādātū și o aū lāsātū pustie Sēcuiilorū.

Ēră Letopisețul țerei scrie: că dupē solia și pohta lui Iōn Zapolii, aū pornitū Petru Vodă cu ōstea sa pe Groza, Vornicul celū mare, și pre Barbovcki Hatmanul, și aū învățatū, etc. N. C.

Petru Vodă al trille rîndu aŭ prădatu țera Ungurêsoă.

Vedëndu Petru Vodă că Bistrițeniŭ nu voru sê 'lă primescă pre densus, nice giudețe de la densus, încă și de Craiul lorŭ se lepădă, chlar cu sine s'aŭ por-nitŭ cu tótă óstea sa, cu mare urgie, asupra lorŭ; și, stringëndu'ŭ cu nevoie den tóte părțile, și cu focŭ ingrozindu'ŭ, vedëndu nevoia ce le-aŭ venitŭ asu-pră, érá ei s'aŭ inchinatŭ, și aŭ primitŭ mai mare de la densus. Mai apoi cu multe daruri fu dăruitŭ Petru Vodă; și cu mare dobândă, cu tótă óstea lui s'aŭ intorsŭ la scaunul seŭ, la Sucévă.

Petru Vodă aŭ prădatu Pocuția in țera Leșescă.

In anul 7037, Avgustŭ, intr'aceste rêsboie cu norocŭ simețindu-se Petru Vodă ¹⁾, gâdit'aŭ sê facê rêsboiŭ și cu Leșii; și puindŭ pricină ca sê nu dică că 'ŭ fôră cale, trimis'aŭ soli de pofti ca sê'ŭ întorcă moșia sa Pocuția, care o aŭ fostŭ vëndutŭ domnilorŭ, moșilorŭ seŭ. Ce Leșii nu socotiaŭ că cere cu cale, ce zădăresce locŭ de price; nice 'ŭ dederă ce aŭ poftitŭ; ce s'aŭ intorsŭ soli fôră ispravă. Dece, Petru Vodă vedëndu că cu rugămintea nu pôte scóte moșia sa, gâdi cu sabia sê o ia; de care lucru aprindëndu-se de mânie inima lui Petru Vodă, de sirgŭ aŭ strinsŭ óste de rêsboiŭ, și aŭ intratŭ in țera Leșescă, de aŭ pră-datŭ Pocuția; și arse satele și tîrgurile impregiurŭ: Colomea, Sniatinul, Tis-menita, pên la Haliciŭ, pretutinderea; și cu mare isbândă s'aŭ intorsŭ inapoi fôră de nice o smintelă.

Intr'aceea, auđindu-se la Craiŭ ²⁾ acéstă pradă ce aŭ făcutŭ Petru Vodă, aŭ trimisŭ Craiul pre Tarnovski ³⁾ Hatmanul cu óste. Atunce semnŭ mare s'aŭ arêtatŭ pre cerŭ ⁴⁾, și aŭ stătutŭ multă vreme; și atunceŭ aŭ trecutŭ ⁵⁾ Leșii Nistrul spre Pocuția ca sê scóță pre Moldoveni, pre cariŭ îi lăsase Petru Vodă sê ție orașele sê fie de apêrare; și in 12 locuri aŭ avutŭ rêsboiŭ. Ce vedëndu al nostri mulțimea de a lorŭ, aŭ trimisŭ la Domnul seŭ, Petru Vodă, sê le vie intr'agiutorŭ, că aŭ nevoie de óstea Leșescă ⁶⁾. Și fiindŭ subt Obêr

¹⁾ Simeția mai de multe ori orbesce pre ómenii cei mari, precum aice pre Petru Vodă Rareșŭ; că simețindu-se de atâtea rêsboie cu norocŭ ce făcuse in Ardél, socoti că și cu Leșii îi va sluji norocul. — *N. C.*

²⁾ Avgustŭ Jigmond. — *N. C.*

³⁾ Ión Hrabii Tarnovski. *id.*

⁴⁾ In ȝi înteiŭ a lui Avgustŭ. *id.*

⁵⁾ 1200 Leș. *id.*

⁶⁾ Și trimițëndu Petru Vodă 6000 de oșteni, i-aŭ lovitŭ Tarnovski Hatmanul cu Leșii, și i-aŭ rêsipitŭ aprópe de tîrgușorul Grosdeșul. Érá dupê acea isbândă se inturnară Leșii inapoi, neavëndu grije de Moldoveni, că de odată, arŭ veni cu óste. Ce, iată și Petru Vodă, precum scriŭ cronicarii Leșesci, cu 20,000 de óste cu tunuri, sosesc. Luândŭ veste Tarnovski Hatmanul, aŭ fostŭ intratŭ in grije Leșii; lăsându-șî tunurile și tabêra sfătulaŭ sê se ducă innapoi la cetatea Haliciului. Ce neprimindŭ acêsta Tarnovski aŭ mersŭ la Obêrtin, și acolo aședândŭ tabêra, aŭ făcutŭ șanțuri impregiurŭ; și sosindŭ Petru Vodă cu óste, cu tunuri,

tin óstea Leşescă, au sosită şi Petru Vodă cu óstea sa cea odihnită. Atunce, înţelegându-l Tarnovski Hatmanul pentru Petru Vodă, multă au statut în gânduri ca să lase tabăra cu puşce cu tot, şi el să fugă; mai apoi legându-l tabăra, de ruşine, s'au apucat de război (că de multe ori unde perde omul nădejdea, şi de frică mai apoi ce întorse în viteză), şi multă vreme bătându-se cu mare vârsare de sânge de ambe părţile, însă mai mult Moldovenii, cu multe rane încruntaţi, n'au mai putut suferi, ce au dat cale Leşilor, şi s'au dat înapoi.

Tarnovski, Hatmanul Leşesc, după isbânda ce făcuse, au lăsat óstea la Pocuţia, şi el s'au dus la Craiul. Temându-se să nu mai vie Moldovenii să prade, au fost socotit Leşii să intre ei mai înainte să prade în Moldova; şi aşa au intrat o samă de Leşi să prade, de cari puţin au hălăduit; că prindându-le de veste Moldovenii, au dat asupra lor, de i-au tăiat şi i-au risipit.

Intr'aceea, Ianoş, Craiul Unguresc, vedându-aceste amestecături între Leşi şi între Moldoveni, ambla la mijloc cum vasăi impace; ce nemică n'au folosit, că nu i-au putut împăca, pînă n'au mai intrat óstea Leşescă să prade, pre cari i-au acoperit óstea Moldovenescă la Tarasăuţi, de n'au scăpat nimeni. Atunce, de isnovă, Ianoş Craiul amblându-l la mijlocul lor, i-au împăcat pînă în cinci luni; era mai apoi au mai delungat pacea pînă la un an¹⁾.

Indelungându-se pacea din şi înşi între Leşi şi între Moldoveni, nu răbdară Leşii, cari erau cu óste la margine de pază, ce au intrat în ţară, la Moldova, de au pradat şi au ars la Cernăuţi, şi alte sate, pînă la Botoşeni, neavîndu Moldovenii nice o grijă, fiind pace legată. Vedându Moldovenii această călcare de lege şi ameţitură, nu suferir, ce cu toţi se gătiră să intre la Podolia să prade, şi 'şi-au dat cuvînt să 'şi potcovescă caii, c'au fost érna gólă şi gheţosă. Şi dacă au mers²⁾ au ars Cervona, şi Iagelniţa, şi s'au apucat de Ciarnokojinţi.

i-au incogituri pre Leşi, că nu avea grije Petru Vodă că el perde războiul cu Leşii, cum avea grijă să nu 'scape din tabără. (Lunecose sunt lucrurile omenesci în lumea această.) Amblă Moldovenii împregiurul taberei Leşesci să ameţescă pre Leşi să ăsa din tabără la harţ; ce avîndu Leşii loitre se suiau pe şanţuri şi rîniau pre mulţi Moldoveni de a lui Petru Vodă. Şi începura Moldovenii a bate în tabăra Leşescă din puşce; ce puţină scădere făceau, că era grijită bine tabăra Leşescă. Dat-ău şi Leşii din puşce, cătă depărtară pre Moldovenii ce năvăliau pe aproape, şi le canta a se da înapoi. Eşit-ău o sémă de óste Leşescă afară din tabără, şi se făcu un război mare, cu multă vârsare de sânge de ambe părţile. Şi înfrîngându pre Moldovenii, n'au mai putut sta, ce au dat dos şi 'şi lăsară tabăra cu totul în mîna Leşilor. Éra pre urmă, Leşii ce au rămas de paza marginei la Pocuţia, nu se răbda, ce adese intrau în ţară de pradă. Éra şi ómenii lui Petru Vodă unde tîmpina pre Leşi îi omoriau, cătă puţin să întorceau, cu mare scădere, înapoi. Aşijderea gătindu-se 1000 de Leşi, venise să prade ţara; éra lovindu-l Moldovenii lui Petru Vodă, pe Prut la Tarasăuţi, puţin au hălăduit la ţara lor. — *N. C.*

¹⁾ Aceste înţelegându-l Ion, Craiul Unguresc, de atâte amestecături între Leşi şi între Moldoveni, trimis-ău sol la August Jigmond, Craiul Leşesc; ce n'au isprăvit mai mult, foră cătă într'un an s'au aşedat. Scrie cronicarul Leşesc că şi un Ibrahim Paşa se fie trimis la Craiul Leşesc, cu pohtă să întorcă lui Petru Vodă puşcele care le-au fost luat Tarnovski Hatmanul de la Petru Vodă. Indelungându-se etc. *N. C.*

²⁾ În luna lui Februarie. — *N. C.*

Prințându de veste leșii, că Moldovenii au intrat la densii de pradă, de sirgă s'au gătit de război, și s'au bulucit¹⁾, și au eșit înaintea Moldovenilor la apa Siretului; și dându război vitezesce, așa au strins pre Leși, că nemică de arme nu gândia, ce de fugă, se scape. Și dându in Siret, mulți s'au innecat; pre mulți au tălat și au impuns, de au perit²⁾ mai mulți de 2000 in război, fără robiți și răniți. Perit'au boierii aleși dintre densii: Venglini, Pilețki, érá pre Vlides 'l-au prins viu, fără alți mulți necunoscuți; și așa, iar fu isbânda la Moldoveni.

Când au venit Sultan Suleiman, Impăratul Turcesc, asupra lui Petru Vodă, cu totă puterea sa, și Muntenii cu Domnul se, și Hanul cu Tătarii, și Tarnovski Hatmanul cu oște Leșescă, in anul 7046, Septembrie 20.

Vedându Leșii multa neîngăduință și marea zavistie ce este între Domnii Moldovei și între Craia lor, și știind că țera Moldovei este sub mână Turcului, strinsu-s'au cu toții de s'au sfătuit să trimită sol la Impăratul cu jaloabă, să se cee lege cu Petru Vodă; și aleseră de trimiseră sol mare pre Crescovski, Castelanul de Bescă, ca să spu Impăratului că de nu 'lă va rădica din țără și din Domnie îl voru scote ei cu oște; că nu mai pot suferi răutățile ce au iscat între densii. Turcul, după puțină vreme, înțelegându că Leșii se rădica cu tărre mare asupra lui Petru Vodă, și temându-se ca să nu ia țera, și să aibă mai multă gâlcă și pagubă cu densii, de cât cu Petru Vodă, de oște au poroncit să se geijescă; și la Tătarii au trimis ca, pre o vreme, să între in țera Moldovei. Așijdere și la Muntenii au trimis să se gătescă de oște. Dică, că și den țără au mers pre taină jaloabă la Impărăție; de care lucru, Impăratul mai vartosău socotit să 'lă scotă, ca să nu se lipescă la alte părți, să 'i închine țera. Și toate aceste pe o vreme s'au templat. Când Tarnovski, Hatmanul Leșesc, cu mare oște trecuse Nistrul la Hotin, și cetatea începuse a batere, in anul 7047, așteptându și pre Avgustă Crai, carele au venit până la Liov, nu cu puțină putere; Tătarii de altă parte, ampluse țera de robie, și prădău; Turcii treceă Dunărea³⁾. Mai dinlăuntru, cunoscându

¹⁾. Cu Sinavski Hatmanul Poloniei și cu alți Rohmistri. id.

²⁾. Și mulți au perit, mulți s'au innecat in Siret; pe mulți au luat vii in robie. Prins-au șese-deci de șleahici aleși, precum scriu cronicarii Leșesci; érá periți au fost opt sute de cei mai de jos — N. C.

³⁾. Sultan Suleiman, înțelegându de atâtea războaie ce făcea Petru Vodă, înainte prădându in țera Ungurescă, apoi in țera Leșescă; că și Craiul Unguresc și Craiul Leșesc făcuse jaloabă la Sultanul Suleiman de prădile lui Petru Vodă. Așijderea era piră asupra lui Petru Vodă din neguțitorii turci ce treceă cu negoți de la Crim prin Moldova in sus, că 'i jăcneșce Petru Vodă, și 'i omoră cu omenii se. Și acele puști ce le-au luat Jicmond, Craiul Leșesc, de la Petru Vodă, le-au fost luat Petru Vodă de la Perenie și de la Mailat, Hatmanii lui Ferdinand, a Impăratului Nemțesc de la Ardél. De aceste jaloabe a doi Crai, fiind așit cu mânie Sultan Suleiman, că și de la țără mersese jaloabă asupra lui Petru Vodă, îndată au poroncit oștilor se să se geijescă; deodată au trimis poronci și la

boierii și țera la ce vine lucrul, se sfătuiă, și unul cu altul cercau sfat¹ ce voru pute face, ca să pôta hălădui de atâte nevoi ce s'au ațîțat² în țeră, și risipă asupra lor. Aceste toate, dacă au intrat³ la urechile lui Petru Vodă, și mai vartos⁴ Hîrea chelarul 'i-au spus, cum și țera ce vorovește ca să'lă părăsescă, multă scârbă au intrat⁵ la inima lui, că încotro vrea întorce ôstea mai înteu, nu putea cunósce; că Leșii venise cu tărie, puterea Turcului mare multime, și luțimea Tătarilor⁶ neoprită; cești den lontru slabi și plini de viclesug. Ce, den toate 'și-au ales⁷ cu ai săi de s'au sfătuit⁸ să aglungă la Ianoșu, Craiul Unguresc, să'lă împace cu Leșii, și să întorcă ôstea asupra Tătarilor; ca, de-i va putea birui, érá pre Turcu prea lesne 'lă va împăca. Ce sfatul, măcar câtu'i de bun, unu lucru ce'i den voia lui Dumnezeu nu se pôte schimba; măcar că pre Avgustu, Craiul Leșesc, 'l-au împăcat⁹ Ianoșu, Craiul Unguresc, și remăsese fórá grijă dentr'acolo. Érá ôstea Tătărăscă și puterea Impărăției Turcesci, ca unu pohoiu degrabă ce vine, 'l-au acoperit¹⁰, de 'i-au căutat¹¹ a lăsare totu, și s'au dat¹² spre munte, părăsit¹³ de totă slujba ce avea¹⁴).

Vedéndu Petru Vodă că 'l-au impresurat¹⁵ vrăjmașii de toate părțile, și ai sei 'l-au părăsit¹⁶ toți, lăsat¹⁷ au scaunul, și s'au dat¹⁸ spre munți; unde, cunoscéndu că nice acolo nu se va pute mistui, au socotit¹⁹ să trecă la țera Ungurésă. Și așa, aflându-și cale deschisă pren tîrgu pren Pétră, au trecut²⁰ pre lângă monastirea Bistriței; și, lăsându-se ca să pôta cevași odihni in munte, deasupra monastirei, vedut²¹ au, unde ca unu roiuden toate părțile, încungiurată monastirea, ca să'lă pôta prinde. Dece, cunoscéndu elu aceste, au încălecat²² pre calu, și singuri au fugit²³ să hălăduescă, in 18 zile Septemvrie, intrándu in munte intr'adinc²⁴). Fórá drumu, fórá povață, au dat²⁵ la strimtur²⁶ ca acele, de nu era nice de calu nice de pedestru; ce 'i-au căutat²⁷ a lăsare calul. Și așa in șese zile învăluindu-se pren munte, flămîndu și trudit²⁸, au nemerit²⁹ la unu pârțu in giosu³⁰), au dat³¹ peste nisce pescari, cari, dacă 'i-au luat³² séma, cu dragoste 'l-au primit. Érá Petru Vodă, înfricoșându-se de ei, s'au spăimântat³³, érá ei cu giurămentu s'au giurat³⁴ înainte-i cum îi voru hi cu dreptate, și nemică să se témă. Érá elu le-au dat³⁵ lor 70 de galbeni, bani de aur; și vedéndu ei galbenii, cu bucurie 'i-au luat³⁶, și 'l-au dus³⁷ la otacul lor, de 'l-au ospetat³⁸ cu pâne și cu pește friptu, ospețu pescărescu, de ce mánca și ei. Și

Tătari, că avea și grijă Sultan Suleiman despre Leși, se nu aiba mai mare gâlcévă pentru țeră. Și așa, totu pe o vreme, când încă Tarnovski Hatmanul Leșesc era sub Hotinu cu ôstea Leșescă, să dobîndescă cetatea Hotinu¹, învrăjbiți fiindu Leșii cu Petru Vodă, cum s'au scris mai sus, pornitus-au Sultan Suleiman cu ôste însuși cu sine, și Tătari pe de altă parte au intrat² in țeră, ardéndu și robind. Érá bieții boieri, înțelegéndu de prada Tătarilor, și de Imrărăție că au sosit³ la Dunărea, se sfătuiă, și unul cu altul cercau, etc. etc. — *N. C.*

1). Érá mai tare se temea să nu 'lă prinț boierii să 'lă dea pre mánă lui Sultan Suleiman pornitu-și-au Dómna spre munți înainte, părăsit⁴ de toți. — *M. C.*

2). Au nimerit⁵ la unu sihastru duhovnicu, unde este acmu monastirea Bisericanii, și 'i-au arătat⁶ cale spre țera Ungurésă. — *Adaos de M. C.*

3). Ce cură spre țera Ungurésă, spre Sécui, și eșind⁷ pe pârțul acela, au nimerit⁸ de niște pascari. *idem.*

dacă au inserat, l-au îmbrăcat cu haine proste de a lor, și i-au dat comănac în cap, și l-au scos la Ardeal. Și fiindu ște Ungurască de strajă la margine, l-au întrebat pre dênșil ce ómenî sunt; ei au dis: suntem pêscaři. Și așa au trecut pre straja Ungurască, și nimene nu l-au cunoscut. Dece, pêscaři l-au dus la casa unui boierin Unguresc, carele au fost avênd prietșug mare cu Petru Vodă; ce pre Domnul nu l-au aflat acasă, numai pre giupănesa lui; și pre taină spuseră ei de Petru Vodă; carea, înțelegênd de Petru Vodă, cu dragoste l-au primit la casa ei, și l-au făcutu ospetș. Era un voinic óre cine, ce fusese aprod la Petru Vodă, prilejindu-se într'acelu sat, fiind scăpat și el dintr'acele rêtăș, îi spusă lui de pêscaři acila ce venise den munte, și sciind el că Petru Vodă au intrat în munș, și nimic de dênșul nu se scie, și cugetând întru inima sa, cum ar putea înțeleg ceva de Domnul seș, au mers la pêscaři să l'întrebe; și dacă i-au vêdutu, îndată au cunoscut pre Domnul seș, Petru Vodă; și au cădutu de i-au sêrutat piclórele. Atunce vêlênd Petru Vodă pre credincloșa sluga sa, multu s'au bucurat și s'au mângăet, și multe cuvinte de taină i-au vorovit, și imblândindu-i se inima, au adormit pușintel. Nice zăbavă multă făcêndu, până a odihni Petru Vodă, era acea giupănesă au gătut légăn cu cal, și 12 voinic într'armaș; și dacă l-au deșeptat, au ședut în légăn numai cu acelu aprod, și au mers pe locuri fôră de drum, până au sosit la casa unui boierin Unguresc, care și acela era prieten lui Petru Vodă; și acela, dacă l-au vêdutu, cu dragoste l-au primit și l-au ospetat, și îndată i-au gătut légăn cu șese cal, că loc de zăbavă nu era, că den urmă prinsese de veste óstea ce era la straja Ungurască, cum Petru Vodă au trecut pentre dênșil, și nu l-au cunoscut, și s'au pornit dup dênșul a lă cerca, ca să lă potă agtunge. Ce, Dumneșeu, cela ce l'ocărmuitoru tuturoru celor ce i se rógă cu credinșă, au acoperit pe Petru Vodă, și i-au dat cale deschisă; și mergênd cu nevoinșă au sosit la Ciceu; și Sămbătă, în răsărita sôrelui, Septemvrie 28, au intrat Petru Vodă în cetatea Ciceului, și au închis porșile. Era cel ce lă goniat den urmă, vêlêndu că au hălăduit Petru Vodă dinaintea lor, s'au intors înapoi. Acolo plângere și tânguire era de Dómna sa, Elena, și de fiș seș, de Iiaș și Ștefănișă, și de fiică-sa Rucsanda, și de alș căsaș, pentru multă scărbă ce le venise asupră-le, sciindu-se den câtă mărire au cădutu la atăta pedepsă. Decu Petru Vodă au intrat în biserică de s'au închinat, mulțămind lui Dumneșeu că l-au isbăvit de mânele vrăjmașilor seș¹⁾.

Era Sultan Suleiman, Impêratul turcesc, cu óstea sa, în urma lui Petru Vodă, la Moldova, multă pradă și scădere făcêndu țerei, și călcând-o, au agiuns până la Sucéva, cu mare urgie și pedepsă tuturoru locuitorilor.

¹⁾ Cetatea Ciceul, în țera Ungurască, era dată de Mătiaș, Craiul Unguresc, lui Ștefan Vodă bătrânul, după ce se împăcase amêndoi, cum s'au scris mai sus la rônul seș; și era slobodă acea cetate de Crai Unguresc, Domnilor de Moldova, să șă fie acolo averea cu ómenii lor. — N. C.

CAP. XVI.

Domnia lui Ștefan Vodă, poreclit Lăcustă.

Prădându și stropșind țera Sultan Suleiman, Împăratul Turcesc, și fiind țera bejenită spre munți, s'au strins Vlădicii și boierii țerei, la sat la Badeuți, den sus de Sucévă, de s'au sfătuit cu toți, ce voru face de acea nevoie ce le venise asupra. Mai apoi de toate 'și-au ales sfat ca să trimită soli la Împăratul, cu mare rugămintă și plângere, să-î erte; și așa au ales dintre dînșii pre Trifan Ciolpan, de l-au trimis soli la Sucévă la Împăratul, de s'au rugat de pace, și 'și-au cerșut Domn. De care lucru, vedându Împăratul rugămintea lor, s'au milostivit, și i-au iertat; și au trimis la dînșii cu Ciolpan pre un cêuș mare cu credință, de i-au chieamat pre toți la Împăratul, in Sucévă, cari cu mare frică au mers și au cădutu la piclărele Împăratului; pre cari i-au iertat Împăratul, și cu dragoste i-au primit, ca pre nisce robi ai sei. Și le-au pus Domn pre Ștefan Vodă, feciorul lui Alecsandru Vodă¹⁾, și el s'au învârtejit inapo cu multă dobândă, d'impreună cu totă ôstea lui. Și decî Ștefan Vodă, cu Vlădicii, și cu boierii, au petrecut pre Împăratul până la Dunăre; și acolo au intors Împăratul pre toți robii și pleantul cât s'au aflat de față; și birul încă l-au iertat; și decî au trecut Dunărea; era Ștefan Vodă s'au intors la scaunul in Sucévă²⁾.

Pentru multe nevoi ce au petrecut Petru Vodă de Unguri, in cetatea Ciceul, și purcederea sa la Țarigrad, in anul 7041, Genarie.

Fiind Petru Vodă in cetatea Ciceului, multe pedepși și nevoi îi veniau asupra de la neprietenii sei, că nu numai de la cei străini, ce și de la ai sei avea

Era Ión Zapolii, Craiul Unguresc, înțelegendu de clătirea lui Sultan Suleiman spre Moldova, asupra lui Petru Vodă, avendu grijă de vicleșugurile păgănești, că dacă va supune de tot țera Moldovei, se nu intre păgânul și la Ardél se supuie țera Ungurescă, fiind megieșe, măcar că erau legați cu mare prieteșug Ión Zapolii cu Sultan Suleiman; ce nice odată creștinilor dragi n'au fost păgânul. Cerșut'au agiutorii Craiul Unguresc de la Ferdinand, Împăratul Nemțesc, după aședată pacea ce era între dînșii, se se agiutorască unul pre altul la vreme de trebă, se trimită oști mai de grabă. Era și el, stringendu'și oștile Unguresci, va privighia ca la loc bun se 'și ispitască norocul cu oștile, și cu singur Sultan Suleiman. Și trimițendu Împăratul Nemțesc ôstea sa, ca la opt mii, pre la Varadin, la inceputul sêcerișului, și de acolo au mers la Ardél. Era cum putea Ión Zapolii, silia se fie prentaină acea pornire de ôste, se nu oblicască Sultanul, avendu mare prieteșug cu dînsul.-N.C.

¹⁾ Ce era mainainte isgonit de Petru Vodă, și acolo la Sucévă Împăratul au legat bir pre an se' dea țera câte *«dece mii galbeni de aur»*; era alte vistere ce n'au fost apucat se le rēdice Petru Vodă cu sine, toate le-au luat atunci Împărăția. — M. C.

²⁾ Înțelegendu Sultan Suleiman, după ce au trecut Dunărea, că Ian Zapolii, Craiul Ar-

pedépsă, de la cei ce 'i miluise și 'i boierise în domnia lui, de la cei ce au nădăjduită să 'i fie cu bine și cu priință la vreme ca aceea. Că întâi Simeon Părcălabul, carele era pusă de Petru Vodă socotitor și tocmitor, de mai-nainte vreme, cetății aceia, împreună cu Vlădica Anastasie, gândind rău la inima loră asupra Domnului său, Petru Vodă, s'au sfătuit ca să prindă pre Petru Vodă și să 'lă omóre, și să 'i la capul să 'lă trimită la Stefan Vodă, ce era Domn în Moldova. Socotiau că voră dobândi cinste de la Stefan Vodă; ce, Dumnezeu celă drept, celă ce scie inimile și gândurile tuturor, știut'au și sfatul acestora, și fără voia sântiei se le nice ună lucru nu se isprăvesce. De care lucru prindendă de veste Petru Vodă, și sciindă că voră să 'lă omóre, silit'au cu meștersugă de i-au scosă den cetate, și i-au gonită Petru Vodă pentru acestă faptă.

De norocă era Petru Vodă a tragere nevoi de neprietenii se, că bine de una nu se mintuia, alta i se gătia; că, scăpandă de la vrăjmașii se de la Moldova, pre straja Ungurască dede, și de acolo strecurandă-se pre taină, și intrandă în cetatea Ciceului, spre vrăjmașii se nemeri; și, bine de acesti nu s'au mântuită, iată sosi de la Ianoș Craiă oște Ungurască, cari au incungiturată cetatea de toate părțile. Vădendă Petru Vodă vicleșugul lor, și nevoia ce 'i venise asupra-i, s'au închinată loră, și au dată cetatea Ungurilor; cari, dacă au dobândit-o pre sēma loră, multă pacoste și pedépsă făceaă lui Petru Vodă; că a lui Petru Vodă ce au fostă, au luată totă Ungurii, și cu nemică volnică nu era; alesă de Mașat, Domnul Ardélului, multă nevoie au avută de dēnsul.

Petrecendă Petru Vodă în cetatea Ciceului, cu multă scărba și nevoie, într'ună ană și șese luni, nu mai putu suferi răutățile și pedépsa ce 'i făceaă Ungurii; s'au socotită ca să se desbată de sub stēpanirea loră; și s'au sfătuită cu Dōmnă-sa Elena să trimită carte cu mare jalobă și plângere la Sultan Suleiman, Impēratul Turcesc, ca să i se facă milă să-lă erte, plecandă-și capul sub sabia Impēratului, și că să trimită cărți la Ianoș, Craiul Unguresc, ca să 'lă sloboadă den țēră să mērgă la Impērație, și să slujescă Porții Impēratului. Și sciindă scrisōre sērbescă Dōmna Elena, au scrisă la Impēratul cu mare jalobă și plângere, și o au pecetluită, și o au dată la Petru Vodă. Eră Petru Vodă o au slobođită den cetate pre o ferēstră afară, lângă zidul cetăței, și au chemată pre o slugă a sa credinciosă ce era sērbă, și i-au ară-

délului, cu oștile sale și cu oștile lui Ferdinand, Impēratul Nemțesc, au apucată poticile muntiloră, ca, de ară vrea elă cu Turcii să între în Ardél, să nu-lă lase, și cum că este gata să se bată cu dēnsul, de acea veste păgānul gemendă, și scărșinindă în dinți, aprinsă de mēnie, au trimisă Céușă la Ian Craiul, dicendă-i că au ătată de bine facerea lui, și făcendă-l nemulțămitoră, să 'i spuie că curandă va face de 'și va perde Craia, și se va căi. Rēspuns-au Ian Craiul Turcului, cu multă plecare, cum elă acea gătire de oști, nu improtiva Impērației au făcută, pre carele 'l-au cunoscută apērătoră vieței se și cinstei se, ce improtiva vrējmașului se, lui Petru Vodă, carele fiindă sub poronca Crailor Unguresci, au făcută de multe ori prăđi în Ardél, pe carele acum îlă are închisă în cetatea Ciceul, și în scurtă vreme 'lă va avea în mână se. Eră Impēratul nice ună hănată să nu albă și nice o indoire de prietășugul ce 'l-au legată cu dēnsul. — N. C.

tată cartea, și 'l-au învățat, în taină, să ia cartea și să o ducă la mâna Impăratului Turcesc. Carele, învățătura luându, au mers și au luat cartea, și s'au dus la Țarigrad, și au tins cartea la mâna Impăratului. Era Impăratul, cetind cartea, și vedând atâta jalobă și plângere a lui Petru Vodă, sa, cum dicu unii, pentru lăcomia Turcescă (că Turcul bucurosu'l fie cui se-lu primescă, numai să i se plece, și se-l dea bani), s'au milostivit Impăratul și 'l-au ertat cu bucurie, și 'l-au primit, vedându că i se plăcă. Și îndată au poruncit de a scris cartea la Ianoș, Craiul Unguresc, să sloboadă pre Petru Vodă să mergă la Impărăție, și au trimis sol de olac la Crai. Era Craiul n'au băgat în seamă. Cuvântul Impăratului, nice au slobodit pre Petru Vodă. Intorcându-se solul cu acea solie de la Crai la Impăratul, au și mai trimis până de șese ori Impăratul la Crai, pohtind să lase pre Petru Vodă, să mergă la Impărăție. Era Ungurii nice într'un chip nu vrea să 'lu lase, dându'i vină, că, fiind Domn în Moldova, Petru Vodă, multă asuprelă au avut Ungurii despre dănsul, și încă adăogea de 'lu făcea *notciagoș*, dicându că are moșii și ocine împreună cu dănsul. Era mai pre urmă, a șapte oră, au trimis Impăratul sol la Crai, cu hochimuri, aducându-i aminte și de une și de alte; și abia 'l-au slobodit pre dăsa Impăratului, ca să fie deplin. Decia au trimis Impăratul hochim la Petru Vodă, ca să mergă cu credință și să nu se témă. Vedându Petru Vodă atâta adevăr de la Impăratul, s'au bucurat foarte, și inima i s'au veselit; cunoscându că cum se rădică și se risipește o negură întunecată, așa și el se curățește de scârba ce-l zăcea la inimă. Și gătindu-se de cale, au eșit din cetatea Ciceului, în luna lui Genarie, într'o Duminică, lăsându-și Dăma și coconii, și au purces la Țarigrad. Atunce, multă jale și plângere la împărțitul lor. Era Petru Vodă, dacă au trecut Dunărea, atunce au mulțumit lui Dumnezeu, că 'l-au izbăvit din mâna Ungurilor; și mergându la Țarigrad și-au plecat capul la pictorele Impăratului, pre carele cu mare bucurie 'l-au primit Impăratul¹⁾.

1). Totu acestu paragraf „despre nevoile lui Petru Vodă în Cetatea Ciceului, și purcederea lui la Țarigrad” nu se afla nici la Miron, nici la Necula Costin; amândoi sunt mult mai scurți despre nenorocirile lui Petru Rareș; mărginindu-se Necula Costin a dice: „Era Petru Vodă fiind silit în cetate în Ciceu în mare închisore, se tenea și de omenii se ce'l avea de apărăt cetate, ca să nu-l dea în mânele Ungurilor. Era nice se indoa de tot cu mila lui Ion Zapolie, Craiul Unguresc; ce de bună voie eșind din cetate, au călătuit cu rugămintă la Craiul să-l lasă cetatea Ciceul pentru traiul se cu casa sa, rugându-se să-l erte greșelele cele de mai nainte greșite de dănsul, arătându Craiului cum și el, măcar că este Crai, era fiind om, este supus primejdiilor și vremilor inproptivnice aceste lumii. Făcându-și pace Petru Vodă de la Craiul Unguresc, și 'l-au rugat de i-au dat voie să se cerce la Pörtă să-și potă tocni lucrurile despre Impărăție. Și dându'i voie și slobozenie, agiuns-au Petru Vodă pre la prietenii se la Pörtă, trimițându Petru Vodă daruri Vezirului și altor Agi împărătesci”.

„Era Stefan Vodă, aice în țară, înțelegându că au călătuit Petru Vodă pe mânele Craiului Unguresc, neabăvindu vreme, au răpedit la Pörtă făcându scire, și rugându-se pen prietenii Vezirului, să poroncască Impărăția la Craiul Unguresc, să-l trimiță legat pre Petru Vodă. Ce Petru Vodă își aședase lucrul de către Impărăție, de-lu chiema să mergă la Pörtă.”

Pentru mórtea lui Stefan Vodă Lócustă.

Stefan Vodă, domnindü la Moldova, nu puřină grijă avea, sciindü pre vrăj-maşul său, Petru Vodă, viü, carele mai de demultü avea scóşă áverea sa şi Dómna cu copiii la Ciceü, in ęera Unguréscă, cum s'aü pomenitü mai susü. Mai apoi oblicindü, că şi dacă aü mersü la Impărăție, este la cinstemare; aceste tóte erau ca o ghiață la inima lui Stefan Vodă.

In zilele acestui Domnü, Stefan Vodă, aü fostü fómete mare, şi in ęera Moldovei şi la ęera Unguréscă, că aü venitü lócuste multe de aü máncatü tótă róda; şi pentru aceea 'l-aü poreclitü şi i-aü ęisü *Lócustă Vodă*. Érá mai apoi, urându-l tótă curtea şi boierii, s'aü vorovitü o sémă de boieri den curtea lui, anume Gănescii şi Arburescii, şi la aşternutul lui, unde odhnia, 'l-aü omoritü in cetatea Sucevei.

Érá începătura acestui lucru urätü şi necuviosü s'aü făcutü de la Mihul Hatmanul, şi de la Trotuşan Logofëtul, cari s'aü vorovitü într'o séră, ca nisce tirani şi lupi turbați, se vëneze óia cea neslobivă, adecă pre Stefan Vodă; şi dândü invěțătură slugilorü séle, ca toți se se într'armeze, şi puindu-le şi glurământü se le fie cu dreptate, s'aü pornitü cu toți, şi într'unü foişorü susü in cetate, unde odihnia, aü rěsipitü uşă, şi nesciindü Stefan Vodă nemică de acésta, s'aü sculatü fiindü numai cu căméşa; érá ei cu toți, ca nisce lei sěl-batici, aü năvălitü asupra-i, şi multe rane făcěndu-i, 'l-aü omoritü'), şi 'l-aü scosü afară. Acéstă plată aü luatü Stefan Vodă de la cei ce-i mluise, căroră mai apoi de la Dumneđeü, curěndă vreme, le-aü venitü osăndă, şi aü luatü plată şi ei pentru mórtea lui Stefan Vodă Lócustă.

Acestü Stefan Vodă aü domnitü doi ani şi trei luni.

„Mergěndü Petru Vodă la Țarigrad, s'aü aședatü la Galata, care cetate este făcută de Itali, şi de unü némü ce se ęicü Liguri, şi se numesce la istorii Pera; acolo cură Boazul între Pera, adecă Galata, şi între Țarigrad.”

„Stefan Vodă, aice intru nenorocita ęeră, multe şi grele dabile strängea de la bieți lócui-tori; şi de la o vreme s'aü arătätü mare vërsătorü de sânge; că fie pentru ce mică greşélă poroncia de omoria, şi încă de multe ori la masă chiemăndü pre mulți cu mâna sa fi omoria.”

„Ian Zapolie, când aü trimisü jalobă la Impăratul Turcescü pentru Petru Vodă Rareş, cum s'aü pomenitü mai susü, jeluitus-aü şi pentru mórtea lui Grit, de carele ne trage rëndul se pomenimü aice”. După acésta, Neculai Costin dă o largă relație despre mórtea lui Grit şi despre luarea Ungariei de către Suleiman celü mare. Veđi acéstă bucată la Apendics VIII.

„). Cătü şi astăđi se cunósce sângele pe zidul păreşilorü casei aceea, in cetatea Sucevei, pistrelatü din Stefan Vodă, şi tăindu-i capul 'l-aü scosü afară. — M. C.

CAP. XVII.

Domnia lui Alecsandru Vodă Cornea.

Acei lei sălbatici și lupi încruntați, Mihul Hatman și Troțușan, d'împreună cu alții cari erau protivnicii lor, dacă omorîră pre Stefan Vodă, cu toții au rădicat Domnii pe unii Alecsandru Vodă, ce-l diceau Cornea, carele fusese atunci portar la cetatea Sucevei, iar mai înainte au fosti slugă la Mihul Hatmanul; și dacă 'l-au rădicat Domnii, i-au pus nume Alecsandru Vodă¹⁾.

Intr'acea vreme, Sultan Suleiman, Impăratul Turcecsu, gătindu-se să mîergă la Odrii, au purcesu cu totă puterea sa; și dacă au agiunsu la Odrii, înțelegendă de atâte amestecături ce se facu in țera Moldovei, și nuse pôte aședa țera, au socotitu ce va face să pôtă tocmi acestă țera. Atuncea avu vreme și Petru Vodă de cerșu Domnia la moșia sa, in Moldova, care i-o giuruise Impăratul de mai înainte vreme, încă când venise den țera Ungurască la Tari-grad. Și de acesta pre voie i-au fosti; și îndată i-au datu stégă de Domnie la Moldova; și au trimisi pre credinciosul său, Imbrea Aga, cu Iniceri și cu multă ôste Turcască, ca să ducă pre Petru Vodă la scaunul țerei Moldovei. Și luândă agiutorii de la Dumneșeu, Petru Vodă, au purcesu spre Dristovii, in 7 zile a lui Genarie; și dacă au trecut Dunărea, au sosită la Brăila. Și acolo tocmindu-și ôstea ca să mîergă asupra lui Alecsandru Vodă, iată și boierii țerei Moldovei prinseră de veste, că domnia este dată lui Petru Vodă, și au sosită in Brăila. Înțelegendă de acesta, cu toții au părăsiti pre Alecsandru Vodă, și 'l-au lăsată in Cetatea noastră²⁾, împreună cu Mihul Hatmanul, și cu Troțușan Logofetul, și cu Petrașco, și Crasneș, și Cosma. Era alții toți s'au dusu de s'au închinată la Domnul său Petru Vodă, și s'au rugat să-l ierte de greșela lor. Vêdendă Petru Vodă atâte rugăminte de la țera, i-au iertat pre toți și cu dragoste i-au primit, și le-au dist să fie in pace și iertați de toate greșelele lor, câte i-au făcută ôre-cândă. Era ei cu toții strigară dicendă: „*In mulți ani să domnesci cu pace!*” și era diseră: „*Bine ai venită la scaunul tău, Domnul nostru celă d'ântăii!*” Și multă bucurie și veselie era tuturor;

¹⁾ In anii de la Hristos 1538, Alecsandru Vodă Cornea și cu Mihul Hatmanul, iprocii, luândă veste de Petru Vodă Rareș că este in cinste la Impărăție, au repețitu de sirgă la Ferdinand, Craiul Unguresc, pe unul ce-l diceau Petru Robeiu, Ispravnicul Sibiului, cu rugăminte de agiutori, să-l trimiță improtiva lui Petru Vodă, giuruindu-se cu totă țera că se va închina sub ascultarea Craiei Unguresc. Acestă poftă de agiutori întârziindu-se despre Ferdinand, mai mulți agiutori au făcută lui Petru Vodă la Pörtă, că au luată prea lesne Domnia, și cu mai puțină cheltuělă, oblicindu-se la Pörtă ămbletele lui Alecsandru Vodă cu a sfetnicilor săi. — N. C.

²⁾ La Roman. — Simion Dascaul.

că toți îl iubiau ca pe un părinte a lor, și toți erau bucuroși de venirea lui, căce li se supărase den mestecăturile ce se ațîfăse în țară, și de răutatea acelor lei cumpliți și fără de suflete.

Petru Vodă, dacă și-a tocmită oșteă bine la Brăila, a purcesă împreună cu toți boierii sei; și dacă a sosită la Galați, s'a tăbărită pe țărmurile apei. Era Alecsandru Vodă, prindendă de veste, s'a gătita de grabă cu oște de câtă avea, și a eșita înaintea lui Petru Vodă la Galați; ce nemică n'a folosită, că părăsindu-lă al sei, a cadută în mânele vrăjmașului seă, lui Petru Vodă, și îndată a poroncită Petru Vodă de i-a tăiată capul, de'mpreună cu Petrașco ce se ținea de dănsul, într'o Mercuri, în luna lui Fevruarie, 7049¹⁾.

Acestă Alecsandru Vodă Cornea a domnită două luni și trei săptămâni.

CAP XVIII.

Domnia a doua a lui Petru Vodă Rareșu, în anul 7049, Fevr. 19.

Petru Vodă, dacă a tăiată capul lui Alecsandru Vodă, a purcesă cu totă puterea sa spre scaunul seă, spre Sucăvă; și sosindă la Bărladă, i-a făcută mare ospetă și cinste credinciosă și cinstită boierinulă seă, Hura Vorniculă. Și de acolo a venită pren țergulă Romanulă, și cu multă bucurie a năzuită de a mersă la Sucăvă, Fevruarie în 19, Luni după sfântul Teodor, în a doua săptămână de postul cel mare, împreună cu Imbre Aga, și a ședută în scaună.

Dacă s'a aședată Petru Vodă la scaună la Sucăvă, aflat'a în viclesugă pre Mihul Hatmanul, și pre Troțușan Logofetul, și pre Krasneșu, și pre Kosma, cărora, dacă i-a aflată vicleni, le-a tăiată capetele. De cari multă nevoie și pedepsă a fostă avută Petru Vodă în domnia d'ântei; pre cari, când a pribegită Petru Vodă den țară, i-a fostă închisă în cetatea Romanulă, avendă prepusă de viclenie, cum s'a și arătată mai apoi, că adevărată a fostă vicleni; și îndată prindendă'i, cu grele muncă i-a muncită, și le-a tăiată capetele.

¹⁾ 7048, ăice Necula Costin, carele arată într'altă chipă mărtea lui Alecsandru Vodă Cornea. După ce povestese întocma ca Urechi împăcarea boierilor cu vechiul loră Domnă Petru Vodă, elă urmăze așa: „Era pre Alecsandru Vodă, precum scrie Istvanfie istoricul Ungură, l-a omorită boierii ce erau cu dănsul, nădăjduindă că dintru acea faptă voră avea cinste la Petru Vodă. Și eșindă și acei boieri în tēpinarea lui Petru Vodă, cu multă glotă de țară, a înțelesă Petru Vodă fapta loră, și Dumneșeă nu i-a lăsată fără osăndă pentru mărtea ce făcuse ei, Anteiă lui Ștefan Vodă Lăcustă, apoi lui Alecsandru Vodă Corniă. Aș poruncită Petru Vodă de le-a tăiată capetele, și Anteiă i-a muncită cu muncă grele și grōsnice. Așa este sfârșitul răiloră și cumplițiloră vērșătoriloră de sânge nevinovată. Era viindă Petru Vodă în Galați, a pusă Hatman pre Petrea, feciorul lui Vartic.—N. C.

Eani socotiți Dumniavóstră, cum plătesce Dumnezeu celor care fac rău. Acestii fiindu-lei sălbatici și lupi în cruntă, multă pedepsă au făcut lui Petru Vodă în domnia d'ântei. Mai apoi, stămpărându-și inimile asupra lui Ștefan Vodă, neavându nice o vină, cu rea mórte l-au omorît, cum s'au pomenit mai sus, la Domnia lui Ștefan Vodă. Iată dér, după fapta lor cea rea, curândă vreme le trimise Dumnezeu osândă asupra, de luare și ei plată cu sabie, ca și Ștefan Vodă. Într'acestași zi, Petru Vodă au pus pre Petrea, feciorul lui Varticu, Hatman și Părcălabu de Sucéva. Într'acestași an, dacă s'au aședat Petru Vodă la domnie, au trimis de 'și-au adus pre Dómna sa Elena și pre fiul ei, pre Iliăș și pre Ștefan, și pre fică-sa Rucsanda, de la cetatea Ciceului, din țera Ungurésca; și sosindu la Sucéva, Maiu 25, eșitu-le-au Petru Vodă înainte trei mile de locu. Acolo multă bucurie era la adunarea lor; că pre câtă jale era când se despărțise de la Ciceu de se dusesse la Țarigrad, mai multă bucurie și veselie era acum la împreunarea lor. Deaci, dacă se aședară cu toți la scaun, nu ultă Petru Vodă datoria sa, cu care mai înainte pre toți îngrădia; ce, ca un păstor bun, grija de oile se le cele perite, ca se le afie. Trimis-au soli la Craiul Leșesc de 'și cerea robii ei, ce l luase Tarnovski Hatmanul, când venise cu óstea la Hotin; ce, nemică n'au isprăvit, că s'au întors soli fără de nice o ispravă.

Petru Vodă, dacă s'au aședat în domnie, de nemică altă nu grija, ce numai cu totă casa sa petrecea în ocpețe și în desmerdăciune.

Aceste povesti ce scriu de Petru Vodă Rareș, că au lăsat scaunul și au pribegit în țera Ungurésca, și de multe nevoi ce au petrecut acolo, și cum au mers la Țarigradu, și cum au eșit cu a doua domnie în Moldova, cronicarul Leșesc de aceste fôrte pre scurt scrie; pôte fi că n'au știut de tóte. Érá Letopisețul celú Moldovenesc deagiuns și deschis tóte pre-rônd însemnă; pre carele tóte dacă le-am luat séma, le-am socotit a fi adevere, și pe care le-am tocmit careși la locurile se ').

Când s'au bătut Petru Vodă cu Maľat, Voevodul Ardélului, în anul 7049.

Călcându Ungurii prieteșugul ce-lu avea cu Petru Vodă, după ce s'au aședat la domnie al doile, venit-au hokim Impărătescu de la Sultan Suleiman la Petru Vodă, ca să mERGă asupra Ungurilor, și să prinză pre Maľat, Voevodul Ardélului. Și i-au trimis într'agătoru pre Ciubali Beiu, cu óstre Turcésca, și

'). Negreșit că acesti Letopiseți Moldovenesci de care vorbește Vornicul Urechi, și care tratéză atât de larg despre întâmplările lui Petru Vodă Rareș, este același Letopiseț vechiu de care Urechi ne pomenesc în predoslovie sa, și care ne asigură că se sfârșia cu Domnia lui Petru Vodă Rareș. — Veđi tomul I a Letopisețelor, pagina 95. — Simion Dascalul și cu cei-alți doi compilatori au urmat întocmai textului lui Urechi în tot ce se atinge de Petru Vodă Rareș; érá Miron și cu Neculai Costin, asemenea și Ión Neculce, sunt mult mai scurți. Deosebirea ce sunt între cei d'ântei Cronici, și între acesti trei de pe urmă, s'au însemnat prin note în tótă Domnia lui Rareș. — Red.

pre Radul Vodă cu Muntenii. Și vrându Petru Vodă să plinască poronca împărăției, au purcesu cu totă oștea sa, împreună cu Radul Vodă cu Muntenii, și cu Ciubali Beiu cu Turcii, și au trecut pre Oituz la Ardél. Și mergându cu toții asupra lui Maillat, Voevodul Ardélului, și încă n'au ajunsu la Făgăraș, acolo i-au tîmplat Maillat Voevodul cu oște Ungurască; și dându răsboi vitezesc de ambe părțile, Iunie 20, perdut'au răsboiul Ungurii, și pre Maillat 'l-au prinsu viu Petru Vodă, și 'l-au băgat în obețe, și 'l-au trimis la Impărăție; și așa Petru Vodă, prădându și ardendu în țera Ungurască, s'au intorsu înapoi fôră de nice o smintelă¹⁾. După ce au prinsu Petru Vodă pre Maillat, Voevodul de Ardél, și 'l-au trimis în obețe la Sultan Suleiman, la alu doile anu, în 7050, Septemvrie 12, iar au venit hokim de la Impăratul Turcescu la Petru Vodă, să mergă să prade în țera Ungurască, pentru multe neingăduințe și amestecături ce se aștiau²⁾; și plinindu poronca Impărăției, avea și Petru Vodă mare scârbă pre Unguri, pentru mulțe nevoi ce 'i făcuse, încă de când era închis în cetatea Ciceului, de nu 'și era volnicu cu nemică; mai apoi și prieteșugul ce 'lă avea împreună îl călcuse. Rădicatu-s'au cu totă puterea sa, și au intrat în țera Ungurască de au prădatu și au ars pîn la cetatea de Baltă. Acolo au ședut șese zile; și multă pagubă făcendu țerei Unguresci s'au intorsu pe la Bistrița fôră de nice o smintelă, și trecendu muntele au eșit pre Câmpul-lungu, și s'au dus la scaunul seü, la Sucéva.

Cronicarul Leșescü, de acéstă pradă ce au făcutu Petru Vodă mai pre urmă, nemică nu scrie; că pôte să hie, cum, dacă au mersu Petru Vodă în țera Ungurască, și nice unu răsboi neavendu cu nime, pentru că n'au fostu cu cine 'i sta impropți, ce au prădatu și s'au intorsu înapoi cu pace, pentru aceea n'au

¹⁾ Sultan Suleiman înțelegendu pentru Maillat, Domnul de Ardél, că amblă cu vicleșug asupra Craiei Isabellii și a feciorului ei, ajungendu-se cu Ferdinand, trimis-au poruncă la Ahmet Pașa de la Nicopol, și la Petru Vodă, și la Radul Vodă, Domnul țerei Muntenesci, de au mersu cu oști în Ardél. Intrat-au Petru Vodă pre Oituz, și s'au adunat cu Pașa și cu Radul Vodă la Dunăre. Nice o scădere țerei Unguresci, pre unde au mersu cu oștile, n'au făcutu, pentru se nu aibă grijă și prepusu Maillat. Era fiindu fôră grijă Maillat la casele sele, făcure sfat Domnii acestia cu Pașa, neputendu se 'lă prindă fâșiu, cu vicleșug; și trimiseră de chemară pre Maillat să vie la Pașa, pentru intemeerea legăturilor de pace între densus și între Impărăție, făcendu-i scire că și Sultan Suleiman au purcesu de vine să mântuască Buda de incongiurarea Nemților, socotindu că mai bine cu pace se se așede de cătu cu vîrsare de sânge. Răspuns-au Maillat că nu are cum merge la Pașa; ce, de 'i va trimite Pașa zălogu pre unu fecioru alu seü, elu va veni la Pașa. Răspuns-au Pașa că pre fiul seü nu 'lă pôte trimite la densusu, căci este în slujbă Impărătescă, și este cu primejdie de viață la densus și a trimite zălogu fôră scirea Impărăției; ce 'i va trimite doi Agi mari, de Vidin și de Silistra, cărora le-au datu Impăratul stéguri de Isprăvnicie. Și imbrăcandu Pașa pe doi Comișei de a grajdinul lui în haîne scumpe, și cu arme ferecate, și pre cai împodobiți, i-au trimis. Și incredințendu-se Maillat, 'i-au primitu cu cinste, nesocotindu a hi vicleșug. Vădendu zăloge acei Turci de cinste, au venit Maillat în tabăra lui Pașa, și deodată au mersu la corturile lui Petru Vodă; și primindu-lu Petru Vodă cu cinste, 'l-au ținutu cu vorová, până au venit mulțime de Turci, amestecați cu Munteni, de 'l-au lăsat și 'l-au băgat în obețe; și ducendu-lu la Pașa, 'l-au trimis îndată la Impărăție, la Tarigrad, și acolo puindu-lu la închisore, 'l-au ținutu până i s'au sêvșit viața. Era Petru Vodă s'au intorsu înapoi; și era atunce anii 7049. — *N. C.*

²⁾ Ce se aștiau pentru Craia Ungurască, după mörtea lui Ian Zapolie. — *N. C.*

insemnată cronicarul Leșesc. Era Letopisețul Moldovenesc arată adevărat că au mers Petru Vodă la Unguri, cum scrie mai sus, de au prădat și au ars, și cu nimene un război n'au avut. Dece, și noi n'am trecut nice această fără pomenire¹⁾.

Dacă s'au întors Petru Vodă din țara Ungurească, intru acea laudă au săvârșit monastirea Pobrata, care era zidită de dânsul, și o au sfințit. Așijderea și monastirea de Râșca s'au apucat a o zidire; și Dobrovățul au istovit; și la monastirea Chipriana au lucrat. Încă și alte multe lucruri bune se află făcute de dânsul, cumu' la Mitropolia de Roman, și la Mitropolia de Sucevă²⁾, și la monastirea Bistriței, și biserici de piatră în Hârlău, și în Baie; și altele multe au făcut.

Și cu adevărat era feciorul lui Ștefan Vodă cel bun³⁾, că intru totu semăna tatăne-seu; că la războie îl mergea cu noroc, că totu au izbândit; și multe lucruri bune și Dumnezeuesci apucase de făcea. Țara și moșia ca un părinte o socotea. Judecata cu dreptate o făcea. Era la sfat era om cuvioș, și la toate lucrurile îndrăzneț, și la cuvânt gata a dare răspuns, de 'lă cunosceau toți că 'l harnic să domnească țara.

În anul 7052, în 15 Mai, pusesse Iliaș Vodă, feciorul lui Petru Vodă, la Țarigrad

De moartea lui Petru Vodă Rareș.

Petru Vodă, fiind bătrân de zile, și căzând în boală grea, au plătit datoria sa ce au fost dator lumii, și s'au săvârșit la anul 7055, Septembrie în 4, Vineri la miez-noapte; și cu cinste 'l-au îngropat în monastirea Pobrata, ce este zidită de dânsul, cu multă jale și plângere despre toți, ca după un părinte a lor, carele n'au fost mai jos de cât alții, ce au lăsat hotarul țării; că pre Secul de multe ori i-au ars și i-au prădat, și luându-le cetățile și orașele, sub puterea sa i-au supus. Și atâta groză le-au dat, cât la vreme de primejdie ce era și pribag la dânsii, și 'și perduse Domnia, și după ce s'au dus la Turci, lăsându-și Dâna și cuconii în Ciceu, cu totă averea, atunci Ungurii, necum se se bage să 'l jecuiască, ce încă i-au păzit, și i-au socotit până la venirea lui, al doilea rând, la Domnia țării Moldovei. Așijderea și cu Leșii de multe ori s'au bătut, și Pocuția le-au fost luată suptă ținerea lui. Era mai

1). Însă, Letopisețele străine, Leșeci și Unguresci, de această oștire a lui Petru Vodă nu pomenesc; ce, de Iliaș Vodă, feciorul lui Petru Vodă, scriu că au făcut acele prăzi la Ardeal, precum vom arăta la rândul său — *N. C.*

2) Săvârșit-au și Episcopia din Roman, și Mitropolia din Sucevă au înnoit și au împodobit. — *M. C.*

3). Semăna bine a fire feciorul lui Ștefan cel bun: așa isteț la fire spre războie, cum și a zidire biseric și alte lucruri bune. idem.

mai apoi, de vrea domni mult, nu vrea hi ca să nu iee urma frăține-sei, lui Iliășu Vodă ¹⁾).

Petrecându aceste nevoi multe boierii și locuitorii țerei, despre Domnul lor, n'au mai putut suferi fără-omenirea și răutățile lui; ce atâtă s'au sfătuit cu taină, ce voru face ca să se pôtă curăți de dânsul; și, sfătuindu-se, au alesu ca săagfună de slrgu la boierii cei pribagi, carii erau în țera Leșescă, eșiți de multe nevoi. Deaci, dacă au avut scire și răspuns de la dânsii, cum ei voru veni fără zăbavă (cu cine aru alege să le hie Domn de'ntre dânsii), îndată acestii, nôte, cu toții s'au rădicat la podu la Țuțora, și au tălat ațele cortului asupra lui Ștefan Vodă, și acolo cu multe rane pătrunându-l 'l-au omorât, în anul 7060, Septemvrie, după ce au domnit doi ani și patru luni.

Mulți voru să dică, cum la acéstă faptă ce însemnă să fie fost boierii vicleni, de au omorât pre cel mai mare a lor. Era eu răspund la acésta: că Dumneșu pre cel mai mare 'l-au lăsat, și giudeșu cel ceresc al se pre pământu i 'l-au dat; și precum iubesc el se vadă pre Dumneșu în cer giudecator blându faptelor lui, așa se se arăte și el celor ce sunt sub stăpēnia sa; și cum nu sufer Dumneșu strimbătate, așa și el se nu facă altu. Dece, care pôte fi om ca acela, să și vadă mērea silită și bat-jocurit, și se sufer? Carele nu va suspina, vedēdu fīcā-sa, feciōrā den sēnul se, ce o au cruțat, se o ia ore cine și se 'și ridē de dēnsa? Și care slujitor, s'au boiarin, va primi sēl ia mērea spre pohta sa cea neastēpērată, și nu 'l va gādirē? Ce vină, dēră, vomu putea da celui ce nu pôte suferi amarul inimii se? Că nu el, ce Dumneșu simeșe pre unul ca acela, se fie plinitor și certator de pēcate ca acele; și pentru acésta le trimite sfērșit ca se nu mai adaoge pēcatul ²⁾. Precum pre cel bun vedem că au sfērșit bun și lădat; era cel rē, rē s'au sfērșit după cuvēntul Prorocului, în psalm XXXIII: *«mōrtea pēcătoșilor cūplītă este»* ³⁾.

¹⁾ Dīce sfānta scripturā, Levit XX: «cela ce va pēcurvi cu mērea altu, și va face curvie cu mērea vecinului se, cu mōrte se mōră curvarul și pēcurvarul.» Și la adoua lege dīce sfānta Scripturā: «blāstemat, carele dōrme cu mērea vecinului se, și se dică norodū amin! așa se fie!» La Esdra, Cap III dīce: «Depārtați-vē de mēerile pământului și de mēerile strēine.» Pavel Apostol, la Copint. I. dīce: «Feriți-vē de curvie, că pe curvari și pēcurvari giudeca 'l va Dumneșu.» — Pentru aceea cu cale s'au sfătuit boierii și cu dreptate asupra lui Ștefan Vodă, etc. — *N. C.*

²⁾ Și aceste încă se se scie, că prin sloboșirea lui Dumneșu, nerăbdându spurcata faptă, se pedepșesc de omeni Domnii rē și turbași, precum și de acéști Ștefan Vodă s'au arētāt, că 'l-au omorât boierii. — Adaos de *N. C.*

³⁾ În anul 7065, era de la Hristos 1557, Sultan Suleiman au trimis oște Turcescă în țera Ungurescă, să bată Segedinul. Era Toma Nadajdie, Ispravnicul țerei Unguresci, înțelegēdu că au venit Turcii la Segedină, s'au pornit și el cu oști Unguresci de au început

CAP XXI.

Domnia Joldii Vodă, carele au domnită trei zile.

Îndată ce a omorât boierii acei pre Ștefăniță Vodă, la Țuțora, cu toții s'au sfătuit și au rădicat Domnă pre Ioldea, și i-au dat s'î fie Dămnă pre Rucsanda, fata lui Petru Vodă, sora lui Ștefăniță Vodă. Și au purcesu pre Iijia în sus să mērgă la Sucēvă să facă nuntă; și au mersu până la Șipote, nesciindū nimene de venirea acestui Domnă. Primindū de veste pribegii boierii, den țera Leșescă, de mórtea lui Ștefan Vodă, au rădicat Domnă pre Petrea Stolniculū, și i schimbară numele de i diceau Alecsandru Vodă, pre carele l-au poreclitū Lăpușneanul. Într'acesta chipū, aflândū vreme îndemână pribegii se vie la moșie în țēră, îndată s'au sfătuit și au căduț după Siniavski, Voevodul Rusiei, și Hatmanul Koroni, se le dea agiutorū, se vie în țēră. Dece, Voevodul, înțelegēdu-se cu Kraiul, nemică n'au zăbovitū, ce au strinsū ôste degrabă, și au purcesu spre țēră; unde, au socotitū ca se nu vie fōră capū, și au rădicatū Domnă, cum s'au pomenitū mai susū, pre Petru Stolnicul, în tērgū în Trebulea. Și au intratū în țēră cu ôste Leșescă, pre cuvēntul boierilorū celorū den țēră, ce trimisēse mai denainte vreme la pribegi, ca se vie fōră zăbavă cu capū, că ei vorū sili se se curățescă de Ștefan Vodă, cum s'au și tēmplatū, că gătindu-se pribegii cu ôstea Leșescă se între în țēră, boierii cei de țēră și aflară vreme se se curățescă de Ștefan Vodă. Deacia n'au așteptatū pre cuvēntul ce trimisēse la pribegi, ca se vie cu capū; ce, îndată au rădicatū la Domnie pre Ioldea, și au venitū până la Șipote, pe Miletin.

Intru acea vreme, întrândū și pribegii cu Alecsandru Vodă în țēră, și de sîrgū oblicindū că țera au rădicatū capū pre Ioldea, la domnie, carele mergea spre Sucēvă să facă nuntă cu Rucsanda, de sîrgū au trimisū Alecsandru Vodă pre Moțoc Vornicul cu o sēmă de ôste înainte, ca se prindē pre Ioldea Vodă; și prindēdu i calea la Șipote, neavēndū elū nice o scire de nicăire, l-au impresuratū ôstea Leșescă și l-au prinsū viu; pre carele mai apoi, dacă au sositū Alecsandru Vodă, l-au semnatū la nasū și l-au datū la călugărie, în anul acestașū, 706¹) Septemvrie.

a bate cetatea Baboție, ce era luată de mai nainte de Turci. Țēră înțelegēndū Turcii de una ca acesta, au lăsatū Segedinul și au mersu să dea agiutorū cetății Baboții; și dāndū rēșboiū, au înfrintū Ugurii pre Turci și i-au biruitū. Atunce s'au întorsū Crăiasa Isabella cu fiinlū ei, Ian Jigmond, la cnezia Ardélului, den poronca lui Sultan Suleiman, găsind' o pe inea solul Turcescū la Petricovū în țera Leșescă; și de acolo, împreună cu solul Turcescū, au venitū în Ardél, cum amū pomenitū unde amū scrisū de Crăia Ungurēscă. Țēră în anulū de la Hristos 1554, Ivan Vasilievici, marele Cnez a Moscului, au dobânditū sub ascultarea sa orașul Astrahanul, și ôrdele ce suntū la marea Caspia, cărei mării i dicū *Hvalensca more*. De atunce se scriū Impărății Moscului, *stēpânii Astrahanului*. — N. C.

.) 7065 Zice Neculai Costin.

LEATOPISEȚELE TOM. 1.

CAP. XXII.

Domnia lui Alecsandru Vodă Lăpușnenul.

Alecsandru Vodă Lăpușnenul, dacă a venit în țară, a luat, se'î fie Dómnă, pre Rucsanda, fiica lui Petru Vodă, care era se o ia Joldea; și cu dragoste îl primire boierii; și mergendă pre la Hărlău, a trasă la Sucévă, și aședut în scaun. Decî, s'a cununat cu Dómnă Rucsanda, și a făcută nuntă.

Intr'această ană a fost omor mare și iernă grea. Dece, dacă s'a aședat Alecsandru Vodă la domnie, nu grijă de alta, ce numai de pace, în toate părțile, și de aședarea țerei. Eră cu Dómnă-sa Rucsanda a avut doi feciori, pre Bogdan și pre Petru.

Domnindă Alecsandru Vodă țera, intru lauda lui Dumneșeu a zidit monastirea Slatina, cu multă cheltuélă și osêrdie, și o aș sfințit Grigorie Mitropolitul. Eră la sfințenie, dicu se hi fost preot cu diacon 117, în anul 7066, Octomvrie în 14. După acêsta și Pângărașii a zidit, mai multă de frică de cătă de bună voie, că de multe ori i s'a arêtat în vis sântul mucenică Dimitrie, îngrozindu'lu ca se'î facă beserică pre acelu loc; dece, cu osêrdie și cu nevoință s'a apucat de o aș zidit.

În ală patrulă ană a domniei lui Alecsandru Vodă, trimis'a Sultan Suleiman hochimă la Alecsandru Vodă și la Petru Vodă, Domnul Muntenescă, se mēgă cu ôste la țera Ungurēscă, pre pohta Ungurilor se le puș Crai pre Stefan, feciorul lui Ianoș Crai, la scaunul cel de moșie a tătâne-se. Și îndată, după poronca Împărăției, a mers și 'l-a dus de 'l-a aședat la Craie; și de atunci s'a plecat Ungurii a dare biră Turcului. Eră Domni se întorseră cu totă ôstea loră. cineși la țera loră, aducendă multă jacă și dobândă de la Unguri.

Pre acea vreme fost'a iernă mare și gerôsă. de aș înghețată dobitôce și here pen păduri.

Eră intr'această ană, 7066, Septemvrie ¹⁾, prestevitu-s'a Macarie, Episcopul de Roman, ziditorul și începătorul monasterei Rîșcăi, carele a fost la scaunul Romanului 27 de ani, și cu cinste 'l-a îngropat în monastirea sa, în Rîșca; și în locul lui s'a sfințit pre Anastasie, omă destoinică a primire slujba păstoriei sale, carele. 14 ani mai apoi, a fost și Mitropolit ²⁾.

¹⁾ Genarie 1, — *Simeon Dascalul*.

²⁾ Pre acêstă vreme, în anii de la Hristos 1562, eră de la zidirea lumii 7071, Ivan Vasilievici, marele Cnez a Moscului, avendă cu sine 800,000 de ôste, s'a pornit asupra cēja Polotcul, ce este pe apa Zvina; și cu multă vērșare de sânge o aș dobândit. Aflat'a marivisterii intr'acêstă cetate; dece mi de ômeni aș robiti, scriu cronicarii Léșesci; eră pe jidovi, cari n'a vrut se se boteșe, aș poronciti de i-aș inecat în apa Zvina. — C. IV.

De ivirea lui Despot Ereticul¹⁾ 7069.

După alu noële anū a domniei lui Alecsandru Vodă, s'aū ivitū Despot, pre poreclă, érá numele i-aū fostū Heraclu Vasilic, ce aū fostū de nascerea sa den ostrovul Samos, carele aū fostū sciindū multe limbi: Frăncesce, Nemșesce, Grecesce și Lătinesce. Acesta fiindū nemeritū la țera Leșescă, și intre slujitori la rēsbóie āmblāndū, avēndū și viață intre Soținī, s'aū incleștatū intre nisce E-vangelisti (că și elū nu era pravoslavnicū), și s'aū făcutū că este feciorū de Domn; și nu putea a eve sē vie spre țéră, că Alecsandru Vodă avea prietenie bună cu Leșii, cum și Leșii aveaū legătură tare cu Turcii, pentru amestecăturī ca aceste. Érá Despot, pre ascuns, cu protivnicii sei se gătiaū, și'nre Căzaci și-aū făcutū prietenie. Aceste înțelegēndū Starostiū de la marginea țerei Leșesci, aū datū scire la Craiū. Érá Craiul indatā aū trimisū cărțile sele pretutinderea, de capū ingrozindū, carele se va băga sē trecā peste invēțeturā, și pre Despot sē 'lū oprēscā la Pomoran. Unde, macar că deodată s'aū alinatū lucrul, érá mai apoi Despot mai bine s'aū gătitū, luāndū intr'agīutorū pre Albrecht Laski, și aū intratū in țéră cu Nemți, cu Șveđi, cu Spanioli și cu Căzaci.

Rēsboiul lui Alecsandru Vodă, cu Despot, la Verbia, 7069, Noemvrie in 18.

Alecsandru Vodă, dacă aū înțelesū că Despotū fōră de veste de unde aū intratū in țéră cu ôste strēinā de 'lū impresorā, neavēndū la ce se apuca la unū lucru așa degrabā, ca den somnū desteptatū, de sirgū și cu puținī, negata, i-aū eșitū inainte la Jijia, la locul ce se chiamā Verbia; că țera, pismuindū lui Alecsandru Vodă, n'aū vrutū sē incalece in ôste; și cu cine aū pututū, aū eșitū; și tēmpināndu-se 'și-aū datū rēsboiū, unde cei puținī de cei mulți, și cei negata de cei gătiți, n'aū pututū suferi, ce aū datū dosū; și aū fugitū Alecsandru Vodă in josū.

Đicū unū, că și acolo sē hie fostū rēsboiul cu vicleșugū; insē, cela ce perde, fie când nu va sē afe vina ca, ce o mutā la altul. Érá aceste de la Dumne-deū suntū tôte tocmite, ca nemicā sē nu hie stătătorū in lume, ce tôte de risipā și trecētoře. Pre cei de glos sufe, pre cei suiți pogorā, ca sē hie de pildā și de invēțaturā nōā, sē cunōscemū că nemicā in lume nu avemū, fōră numai fapte l une.

¹⁾. Despre origina, intēplārile și intrarea in Moldóva a lui Despot Heraclidul, Semion Dascalul cuprinde o narație fōrte interesantā, care din pricina lungimei s'aū pusū la sfirșitul tomului, Apendics IX. Asemine și cu Domnia lui Despot Eraclidul, Neculaī Costin părăsesce cu totul Letopisețul lui Urechi; și până la mórtea lui Ierimia Movilă Vodă, ne dă o broncă deosebită, cea mai importantă pentru noi, pentru sfērșitul véculei al XVI și inceputul véculei XVII. Veđi acēsta la Apendics X. — Red.

Alecsandru Vodă fugе la Țarigrad.

Alecsandru Vodă, după ce perdu războiul, fugi spre Iași, și de acolo își luă Dómnă și fugi la Huși. Acolo se grija ca să stringă țera, și să ia ajutoru de la Turci, să se întorcă asupra lui Despot; ce nemică n'au folosit. Că Despot, dacă au bătut pre Alecsandru Vodă la Verbia, nu s'au pornit după el, ce s'au întorsu spre Sucévă, și au apucat scaunul și cetatea Sucevei cu totă averea lui Alecsandru Vodă; de unde pre slujitori i-au umplut cu bani, și pre boieri cu cuvinte bune și dulci i-au îmblânzit, și le jurau să le facă bine mai mult de cât ar pohti ei. Așa âmplându pe toți de nădejde, i s'au închinat țera de sus totă, și s'au gătit de isnovă asupra lui Alecsandru Vodă; și au pogorit la Iași, apoi la Huși, să potă apuca pre Alecsandru Vodă acolo. Ce Alecsandru Vodă, vedându și auzind că este golit de totă agiutorul, s'au pogorit la Chilia, și de acolo s'au dus la Împărăție, ca să se agiutorească de acolo.

KAP. XXIII.

Domnia lui Despot Vodă.

Despot, după ce au gonit pre Alecsandru Vodă până la Huși, s'au întorsu înapoi, și au venit la Iași, unde au poftit Vlădicii, pre Grigorie Mitropolitul, și pre Anastasie Episcopul de Roman, și pre Eftimie Episcopul de Rădăuți, și toți boierii țerei, de i-au cetit molitfa de Domnie, și i puseră numele de *Ion Vodă Despot*. După aceea, au trimis boieri de țera la Împărăție pentru stég; și cu bani âmplându gurile vrăjmașilor sei, și-au aședat domnia, și i-au dat stég; și dacă i-au sosit stégul la Iași, decil s'au dus la Sucévă cu mare bucurie.

Éră Alecsandru Vodă, dacă au mersu la Împărăție, fu trimis la Iconia

Despot Vodă, dacă s'au aședat la domnie, se arăta blând și tuturor cuviost, și avea creștinu drept, éră la taină eretic; și avea sfetnici de al sei, de o lege cu dânsul; mai apoi și-au ivit și necredința sa.

Trimis'au după aceea soli la Craiul Leșec și la Împăratul Nemțesc, dându-le scire că s'au aședat la domnie; unde pre soli bine i-au primit, și au fost bucuroși unu ca acestula ce slujise și la curtea Împăratului, și la Corónă Leșescă.

Mai apoi, pus'au pre țera nevoi și greutăți mari. Bisericele desbrăca argintăriile lua și făcea bani, și alte multe lucruri fără de cale făcea, care nice au disă că le va vedea. Făcându aceste Despot Vodă, éră Laski, carele venise cu dânsul, cunoscându că va veni asupra lor rău, s'au dus înapoi.

**Pentru isvodul amândororū Cronicarilorū Leșesol, și de toomala lorū
despre Despot Vodă.**

Pentru acestū Despot Vodă Letopisețul Moldovinescū fôrte prea scurtū scrie. Êră cronicariī cei Leșesol spunū mai deschisū și mai de aglunsū; ce măcar că d'inceputul lui Despot nu spunū amēdoi într'unū chipū, éră mai apoi totū se tocmescū, că cu acēstă dată aī fostū isbinda totū la despotū Vodă, că aū bătutū pre Alecsantru Vodă, și aū apucatū scaunul; unde, dacă s'aū aședatū la domnie, multe rēutāți făcea, peste voia țerei. Pre carele pēnă mai pre urmă nu 'l-aū pututū suferi boierī și țera, vēdēnd'ī de la dēnsul atāta pedēpsă și strimbātate asu-
pra lorū. Și de'lū vra cruța Dumneđeū indelung'ī la domnie, nu vrea putea fi într'altū chipū, sē nu primenēscă și legea, și sē nu rēsipēscă și țera.

Când s'aū sfătuitū Laski sē scōtă pre Despot Vodă den Domnie.

De acēstă poveste scrie cronicarulū Marțin Pașcovski, cum că Albreht La-
ski, Voevoda Siraski, dacă aū aședatū pre Despot la Domnie, cu multă cheltu-
elă a sa, s'aū întorsū la țera Leșescă, dāndū cuvēntū lui Despotū Vodă, ca
sē'i trimițē totū ce aū cheltuitū pentru dēnsul, sē 'șirēscumpere moșiile care le-aū
zalogitū pentru Despot. Ce Despot dacă s'aī vēdutū aședatū la domnie, ne-
mică de aceea nu grijia, ce numai ce prāda și făcea rēutāți în țēră. Așa, întrānd'ī
scārbă între dēnsīl, înțelegēndū Laski de atāte asuprele și rēutāți ce făcea țerei,
și lui nu'ī plătesce cheltuiala, gāndi ca sē'lū scōtă den Domnie. De care lucru,
dacă s'aū adunatū la Seim la Petricov, cu Dumitrașco Vișnovețki, și acela era
omū cu putere mare, și sfātuindu-se amēdoi, aū tocmitū Laski ca sē'lū ducă
la domnie, și sē scōtă pre Despot. De care lucru încredințāndu-se amēdoi,
nu după multă vreme s'aū rēdicatū Vișnovețki cu ôste Căzăcēscă, și aū ve-
nitū la Nistru, așteptānd'ī acolo pre Laski sē mērgă asupra lui Despotū Vodă.

**Când s'aū sfătuitū și Boierīl țerei Moldovei sē scōtă pre Despot Vodă
den Domnie, Augustū, 7071.**

La aceea dată sfātuindu-se și boierīl țerei, d'impreună cu Episcopīl, ce vorū face
cu aceli rēsipitorū de lege, că nu numai călca obiceiēle țerei, și jēcūrī făcea,
ce și legea cu totulū rēmēsēse de batjocură; decī, cu toțiī sfātuindu-se, mai
cu deadinsul Tomșa Hatmanul, ca sē scōtē pre Despot Vodă den domnie; și
așa jurară pre Tomșa, că era omū cu inimă mare, ca sē hie elū începătorū la
acestū lucru. Insē, atunceși înțelegēndū boierīl că Dumitrașco Vișnovețki aū ve-
nitū la Nistru cu ôste Căzăcēscă, și așteptă pre Laski, cariī s'aū gătitū sē vie
cu ôste asupra lui Despotū Vodă; și aī socotitū cu toțiī, și aū aflatū ca sē tri-
mițā la Dumitrașco Vișnovețki sē vie la domnie, și sē nu zăbovēscă, nice sē

... că pot fi cu țera, fără ște, s'î dea domnia; nice s' mai
 ... Laski, dicendū: că dacă va veni Laski, va fi slava lui, ță nu a lui Vișno-
 ... Vișnovețki, vedendū aceste cuvinte și adevărîța de la boierii de țera,
 ... sfatū de Pisacenski Porușnicul seū, cum va face, aștepta-va pre
 ... că boierii țerei îl poftescū. Ce Pisacenski, nesocotindū de vicle-
 ... vedendū atăta adevărîța de la boierii de țera, i-aū dîsū s' nu aștepte
 ... Laski, ce s' mērgă la domnie, dacă'l poftescū, s' nu hie lauda a lui Laski,
 ... a lorū. Ascultandū acestū sfatū Vișnovețki, s'aū gătîtū cu vr'o 500 de o-
 ... menī s' vie spre țera.

Când aū prinsū de veste Despot Vodă că vine Vișnovețki asupra lui.

Scrie Belskie, cronicarul Leșescū, că Tomșa Hatmanul, vrēndū s' înșele pre Despot Vodă, s'î rēșchire ște, ca s' n'albă cu ce se sprijini despre vrājmașii seī, arētāndu-se prietenū lui Despot, 'i-aū spusū că Vișnovețki se gătēzē și vine asupra lui, și aū sositū la Nistru, si aū chlemațū într'agiutorū și pre Tātari; și încă adăogea de dîcea că Tātarii staū gata la margine, și vorț s' între in țera.

Scrie Marținū Pașcovski, că dacă aū înțelesū Despot Vodă de venirea lui Vișnovețki, sciindū că despre Laski, de unde'î era tōtă nădejdea, are scārbă mare, pentru ce nu'î întorsēse cheltuiala, aū socotitū că de acolo nu se va putea agiutori; înțelegendū că și Laski va s' vie cu Vișnovețki asupra lui, s'aū sfătuitū s' facă pace cu Vișnovețki. Nesciindū nemică de vicleșugul boierilor seī, aū trimisū soli la Dumitrașco Vișnovețki pentru pace, giuruindu'î o mie de cal și căte-va mil de boi, numai s' facă pace, și s' se întōrcă înapoi. De care lucru aū întreatū sfatū de Pisacenski Porușnicul seū, de a căruia sfatū 'i-aū venitū mai apoi tōtă rēutatea asupra capului seū; că vrēndū Vișnovețki s' facă pace pre cuvēntul lui Despot Vodă, și s' se întōrne înapoi, ță Pisacenski totū 'l-aū îndemnatū s' mērgă, vedendū că dacă'l poftescū boierii și țera, mai bine s' fie elū stāpēnū de cātū altul. Și așa Vișnovețki aū ascultatū sfatul lui Pisacenschi, n'aū priimitū s' facă pace cu Despot Vodă, ce s'aū pornitū spre țera, unde mai apoi 'și-aū pusū capul.

Vedendū Despot Vodă că despre Vișnovețki nemicū n'aū folositū, aū trimisū iar la prietinul seū, la Laski, cu multă rugāmintē, s'șî întōrcă scārba despre dēnsul, și s' nu'lū lase la nevoia lui, ce s'î vie într'agiutorū, s' lū sprijinēșcă de vrājmașii seī, și ce'î va hi pofta, și cheltuiala lui și de'ântēiū și de-apoi s' l-o întōrcă până la unū banū; încă și alte daruri multe 'i-aū adevērītū. Dece, aūdindū Laski rugāmintea lui Despot, fiindū atunce și elū sositū la Nistru la marginea țerei, aū chiāmatū pre toți Porușnicii seī, și aū cetitū cartea lui Despot înaintea tuturorū, și aū întreatū sfatū de dēnșii, scōte-va pre Despot den Domnie, aū sprijini'l-va despre vrājmașii lui? Înțelegendū Porușnicii aceste cuvinte, și vedendū că Vișnovețki nu 'i-aū așteptatū, precum le ță tocmeā, ce aū intratū in țera, el aū sfătuitū pre Laski s' nu lase pre Des-

potu la nevoie, de vreme ce mai 'nainte cu agiutorul lui 'l-au pus la domnie: dicendū, că de va lipsi Despot den domnie, și cheltuiala lui Laski va hi perită; érá de va hi Despot la domnie, totū este cu nădejde că se va întorče cheltuiala lui Laski. De care lucru luândū Laski acestū sfatū, aū purcesū ca sē apere pre Despotū Vodă, și aū venitū pēn la țermurile Siretului cu 14,000 de ostași.

Când aū violenitū Tomșa Hatmanul pre Domnul seū Despot Vodă.

Scrie Belskie cronicarul, că, dacă aū înțelesū Tomșa Hatmanul că Vișnoveski aū intratū in țără, aflat'atū vreme ca sē violenescă pre Domnul seū, Despotū Vodă; și aū mersū de 'i-aū spusū de venirea lui Vișnovețki, dicendū că aū chiebatū și pre Tătari într'agiutorū, și aū intratū in țără. Așa, spăl-mântându'lū cu aceste cuvinte, aū poftitū Tomșa Hatmanul sē'i dea leficii lui ce avea, ómenī strēini: Nemți, Unguri, Leși, și alțiī, ca sē ese cu acela improtiva Tătarilorū; dicendū că, de va putea opri pre Tătari, se va întorče de sirgū inapoi, și pre Vișnovețki prea lesne ilū va sprījini; că până la acea vreme se va stringe și țera, și prea lesne se vorū mântui de vrājmașiī seī. Cređendū Despot Vodă aceste cuvinte sē hie de la inimă, 'i-aū datū slujitorii seī, leficiiī Nemți (fără pedestrime, ce o aū opritū lângă sine), pre cariī avea nădejde.

De aice nu se tocmesctū la poveste Cronicariī Leșeșci.

Că Martīn Pașcovski scrie, că atunce s'aū fostū rēdicatū Ianoș Craiul Ungurescū, cu multă óste, și s'aū apropiatū la margine, subț muntī. Érá înțelegendū de acēsta boierii lui Despot Vodă, fiindū violenī Domnu-seū, avurā prilejū ca sē imputineze óstea lui Despot Vodă. Aū sfātuitū pre Despot Vodă ca sē trimiță óste despre granița Ungurēscă, sē fie de strajē; și atunce sē fie trimisū Despot Vodă Nemțiī seī, cariī eraū slujitori la dēnsul, și cu o sēmă de Moldoveni, și cu dēnșiī pre Tomșa Hatmanul și pre Moțocū Vornicul, și alțiī cu dēnșiī, cariī aveaū viclesugū ascunsū la inima lorū asupra Domnului lorū, lui Despot Vodă. Aceia aū invēțatū in taină pre Moldoveni sē ucidē pre Nemți. Dece, nóptea, dacă aū adormitū Nemțiī, 'i-aū impresuratū Moldoveniī, și pre toți 'i-aū tălatū, fiindū Nemțiī fōră de grijē despre soțiile sēle. Atuncea Despot Vodă, fiindū închisū in cetatea Sucevei, de frica lui Vișnovețki, că nice acela nu era departe, indata s'aū vītigitū Tomșa Hatmanul, și cu Moțocū Vornicul, și cu Moldoveniī, și aū incungīuratū cetatea. Că Unguriī lui Despot Vodă încă ū plecase Tomșa spre sine; érá Despot Vodă numai ce rēmăsēse cu pedestrașiī; și puindū Tomșa strajē pregīurū cetatea, aū eșitū inaintea lui Vișnovețki, la Siretū, cum se va pomeni mai gīosū.

Érá Belskie, acēstă poveste ce scrie mai susū, pentru perirea acestorū Nemți, nu scrie așa precum scrie Martīnū Pașcovski; ce scrie într'altū chipū de se tocmesce cu Letopisețul celū Moldovinescū, precum veī vedea inainte. Tomșa Hatmanul, dice Belski, dacă 'și-aū tocmitū lucrucile cele de viclesugū despre

Domnu-sei Despot Vodă, înțelegându de venirea lui Vișnovețki, că va să intre în țară, dat'au scire de venirea lui Vișnovețkiului Despot Vodă, dicându că au chie-mat' și pre Tătari într'ag'utor; cari' au intrat' în țară, și au poftit' să'i dea le-feciil' sei nemți, să ăsă improtiva Tătarilor, și apoi se va întorče improtiva lui Vișnovețki. De care sfat' ascultându Despot Vodă, dat'au leficii sei nemți, pre cari', dacă i-au apucat' Tomșa la mânele séle, au purces' cu ôstea în glosu, și au trecut' Prutul pre la Frățileni, și au tăbărit' la sat' la Săpoteni. Și dacă s'au aședat' acolo de masă, Tomșa, cu alți protivnici ai sei, au sfătuit' în ce chip' vor' putea pleca pre Nemți să hie una cu dânsii asupra lui Despot Vodă. Ce sciind' că Nemții pre unde slujesc' sunt' cu direptate Domnilor' sei, și nu'i vor' putea pleca așa pre lesne, ce socotir' ca să trimită iscodă pre ascuns', să nu scie Nemții, să se facă a se ducere înaintea Tătarilor, și mai apoi, intorcându-se, să aducă veste bună, cum Tătarii s'au întors' înapoi. Și așa făcându, pre urmă dîseră boierii să se veselască toți, că s'au întors' Tă-tarii; și cinstiră pe Nemți până li îmbătară, și peste nôpte li uciseră pre toți. Boierii Moldovinesci, a doua zi, după ce au ucis' pre Nemții lui Despot Vodă, cu toții rēdicară Domnpre Tomșa Hatmanul, și lipuseră nume de Stefan Vodă, și îndată purcēsără spre Sucēvă să încongiure cetatea, până a nu prindere de veste Despot Vodă. Și dacă sosir' la cetate, avēnd' scire cum sosesc' și Vișno-vețki, au pus' strajē pregiur cetate, și încă de aceste Despot Vodă nemică nu scia. Tomșa au eșit' înaintea lui Vișnovețki la pod' la Vercicani, pre Siret.

Martin Pașkovski scrie, că acolo Tomșa, tocmindu-și ôstea sa în două pōlcuri, ca să înșele pre Căzaci, au pus' un' pōlc' de o parte de pod', alt' pōlc' de altă parte de pod', dāndu-le învătătură într'acesta chip': dacăse vor' în-șira Căzacii la pod', atunce să-i lovēcă fōră veste de doē părți, cum s'au și tēmplat'. Inșe cu o zi mai înainte, au trimis' Tomșa olăcari înaintea lui Viș-novețki, dāndu'i veste cu înșelăciune, cum mîne diminēță vor' eși boierii toți înainte'i, de i se vor' închina, și vor' merge cu toții asupra lui Despot. De care lucru înțelegēdu Vișnovețki acēstă veste, cu mare bucurie au purces' a doua zi, așteptādu să'i ăsē boierii înainte să i se închine, unde mai apoi cu mare înșelăciune s'au înșelat'.

Belskie și Pașcovski, amēndoi scriu, că așteptādu Tomșa pre Vișnovețki, cu ôste tocmită, la pod' la Vercicani, venit'au și Vișnovețki cu Căzacii sei. Inșe nu venia ca la un' rēsboi, ce ca la o domnie deșértă de stēpēn, cu puțin; și încă el' fiind' bolnav. Și acoperindu'i negura, atunce deodată Tomșa cu ôstea sa cea tocmită, fōră-veste i-au lovit' de i-au spart', și i-au rēsipit', și pre mulți au prins' vii. Unora le-au tălat' urechile și i-au slobođit'; pre alții, împreună cu Viș-novețki, stēpēnii lor', i-au trimis' la Impērație. Că Vișnovețki, neavēnd' grijē de poticală ca aceea, și nefind' gata, lovindu'l' Tomșa fōră-veste, de nemică nu s'au putut' apuca, ce numai de fugă; și vēdēnd' că nu va putea scăpa, că era și slab' de bōlă, s'au virit' într'o copită de fin', la un' sat' lângă Boto-șeni; și viind' un' popă la fin' să încarce, 'l-au aflat' în copită ascuns', și luāndu'l' de grumazi 'l-au dus' la Tomșa de 'l-au închinat'. Apoi Tomșa 'l-au trimis' la Impērație, de'mpreună cu cumnatu-sei Pisacinski, de 'l-au închinat

Pentru mórtea lui Vişnoveţki şi a lui Pisaceni.

Ducându-omenii Tomşii pre Dumitraşco Vişnoveţki şi pre cumnatu-seu Pisacenski la Impărăţie, i-au tēpinatū ōmenii lui Alecsandru Lăpuşnénu, cari venia cu fermanū Impărătescū la scaunul ţerei; că dedese domniea iar lui Alecsandru Vodă, pentru multe neaşeări şi amestecături ce se făceau aice in ţeră. Aşa, dacă s-au tēpinatū, au luatū pre Dumitraşco Vişnoveţki şi pre cumnatu-seu Pisacenski de la mânule ōmenilorū Tomşii, şi 'i trimiseră de 'i închinare ei la Impărăţie, de la Alecsandru Vodă, dicēndū că pre acesta îl poftesce ţera, şi in nădejdea lui au făcutū slujbă Impărăţiei. Dece Impăratul au poroncitu de au pusū in cârlige, despre Galata, pre Vişnoveţki şi pre Pisacenski; şi acolo au trăitu până a treia şi cu multe sudălmī şi ocări spre Mehmetū. Mai apoi, Turcii, ca'ntr'o prōscă săgetatū întrēnşii, de 'i implură de săgeţi. Şi aşa 'şi-au sēvērşitu viaţa.

Tomşa au mersū asupra Domnului său, Despot Vodă.

Tomşa, după isbānda cu norocū ce au înşelatū pre Vişnoveţski, s-au întors' spre Sucévă, şi stringēndū ţera, au incungiuratū cetatea unde era închisū Despot Vodă, şi au abătutū puscele de o băteaū. Intr'aceea, multă gālcēvă şi hrēmētū se auăia den lontru; că Despot, prepuindū de viclenie pre Căpitanul pedestrimēi, Dervici Petru¹⁾, că s-au agiunsū cu Tomşa, şi ca s'ei dea cetatea, au scosū sabia şi 'l-au omoritu. Atunce slujitorii, vēdēndū năpasta Căpitanului lorū şi mórtea, mare zarvă feceră; şi āntēiū se ispitise sē omōre pre Despot Vodă; apoi socotiră că vorū dice că nu pentru Căpitanul lorū 'l-au omoritu, ce au viclenitū pre Domnu-sēu, şi s-au lăcomitū de au luatū banī de la Tomşa. Şi aşa rupseră sfatū ca sē trimiţē sē le giure Tomşa sē hie ei slobođi, şi ei s'ei deschidă cetatea, şi de nume de viclenie sē se curăţescă. Şi aşa, luāndū adeverinţă de la Tomşa, au deschisū cetatea.

De mórtea lui Despot Vodă Ereticul.

Atunce Despot Vodă, dacă au vēdutū că 'l-au viclenitū toţi boierii, şi 'l-au părăsitū toţi slujitorii, şi ţera s-au rădicatū asupra lui, şi nădejdea de agiutorū de undeva, de la prietenul său Laski, nu 'i vine; aşa vēdēndū perirea soşitā asupra capului său, îmbrăcatū Domnesce au eşitū afară den cetate, mai sus de Sucévă, la Areni, unde era ţera adunată, sē se închine Tomşii. Atunce Tomşa cu multe cuvinte 'l-au muştratū, aducēndu 'i aminte de multe lucruri fōră de lege ce făcea, că nu numai ţera pustiesce, ce şi bisericile desbracă şi de lege îşi ride. Cu aceste cuvinte muştrāndu-lū Tomşa, 'l-au lovitū cu

¹⁾ Petru de Veverici. — N. C.

buzduganul, și îndată óstea tótă s'aú lăsată asupra lui, unde, acoperindu'lă mulțimea, cu multe rane i-aú pētrunsă trupul; deací în pedestrime s'aú lăsată de i-aú tăiată, și i-aú snopită; unora le-aú tăiată nasurile și urekile. Și așa aú fostă sfērșitul lui Despotă Vodă. Și aú domnită 3 ani și jumătate.')

CAP XXIV.

Domnia lui Ștefan Vodă Tomșa, în anul 7072.

Scrie Mărtin Pașcovski, că, dacă aú perită Despotă Vodă la Sucăvă, étă sosi Albrecht Laski, Voevoda Siraski, la țermurile Siretului, carele venia într'agăiutoră lui Despot Vodă cu 14,000 de ómeni, ce nice de ună folosă nu i-aú fostă. Că, cumu 'și suntă Leșii de ce gătéză prea încetă, până a venire Laski sē apere pre Despot, érá Tomșa 'l-aú fostă înșelată pre Despot de i-aú împărțită óstea și i-aú ucisă Némțul, și aú bătută și pre Vișnovețki. Mai apoi aú omorită și pre Despot Vodă; și deací înțelegendă de venirea lui Laski, aú prinsă pre Căpitanul Némților celoră pedestri de i-aú tăiată nasul și urekile, și 'l-aú desbrăcată de haîne, și 'l-aú trimisă la Laski sē'l spuie că aú perită Despot Vodă; érá elă de va veni, cum aú pățită Vișnovețki, așa va păți și elă, și cum aú perită ómenii lui Despotă Vodă, așa voră peri și ómenii lui; că țera nu este fōră de capă, cum îi pare lui; érá de'l voia sē'l fie ómenii fōră nasă și fōră urechi, cumu'l acelu Némțu, elă sē vie. Aceste tóte, dacă aú spusă Némțul lui Laski, aú întreată de Porușnicii sē cum va face. Ce Porușnicii i-aú ăisă: «Dacă aú perită Despot, pentru carele mergea sē'lă aperi, și cheltuēla ta aú perită. Nice avemă ce âmbla aú ce căuta la Sucăvă; ce sē ne întōrcemă înapoi.» Însē, neputendă'si afla cale deschisă ca sē se întōrcă pre urmă pre unde venise, se temea de viclesugă sē nu le ésē înainte ómenii Tomșii, și sē pațē mai rău de câtă Vișnovețki. Pre la codrul Cosminului sē trecă, se temea de țeranii, înțelegendă de dēnșii sē nu sēcuiésă pădurea asupra loră, și sē pațē mai rău de câtă Albert Craiă. Mai apoi, 'și-aú aflată cale sē se întōrcă pre unde aú venită; socotindă că, de voră și eși vrăjmașii loră înainte, se voră apēra de sēnețe, și se voră sprijini den arme, și voră hălădui. Cari, dacă s'aú întorsă înapoi, pre multe locuri le făcea năvală țeranii cu imblăcie și cu cōse; ce nemică nu le-aú stricată, ce întregi aú hălăduită în țera sa; numai unul de'ntre dēnșii aú perită. Acéstă dobândă aú făcută Laski de la Despot, pentru multă bine ce'l făcuse și'lă aședase la Domnie.

Când s'a'au bătut Stefan Vodă Tomşa cu Mircea Vodă, Domnul Muntenesou.

Mircea Vodă, Domnul Muntenesc, înţelegându de atâte amestecături ce se făceau între Domnia Moldovei, au socotit să se ispitescă să apuce ţera să fie sub ascultarea lui; gândindu că prea lesne o va dobândi, pentru împerechierea ce era între călăraşi şi între pedestraşi, şi pentru supărarea ţerei ce se făcuse cu Despot Vodă; gândi că, fiindu slăbiţi de răutăţi, nu va avea cine să'i stea împotrivă; alta, că şi domnia Tomşii era neaşedată; că de la Impărătie nu'i venise stégă de Domnie. Aşa, Mircea Vodă, cu totă oştea sa, s'au pornit asupra Tomşii; ce Tomşa, prindându de veste, de sîrgă s'au gătat, şi i-au eşit înaintea la Milcov; şi dându război, au bătut pre Mircea Vodă, şi decil s'au întors la Iaşi¹⁾.

De acéstă poveste, ce au bătut Tomşa pre Mircea Vodă, cronicarii Leşesci nemică nu scriu; ce numai la Letopiseţul Moldovinesc se află acéstă poveste, precum s'au scris mai sus.

Stefan Vodă Tomşa fuge în ţera Leşescă, de frica lui Alecsandru Vodă Lăpuşnenul.

Într'acea vreme, înţelegându Impăratul Turcesc, de atâte amestecături ce se fac în ţeră, şi se scoldă unil pre alţi, nu suferi; ce au dat Domnia iarăşi lui Alecsandru Lăpuşnenul.

Eră Stefan Vodă Tomşa, dacă au omorit pre Despot Vodă în Sucéva, şi bătut pre Mircea Vodă la Milcov, întorcându-se la Iaşi, s'au gătit să trimită boieri şi omeni de ţeră la Impărătie, să cele stégă. Veneră'i olăcari de'i dederă de veste că domnia este dată lui Alecsandru Vodă, şi au sosit la Brăila, şi se gătéză să între în ţeră. Înţelegându Tomşa de acésta, s'au sfătuit cu boierii sei, ce voru face; şi aflară, ca să trimită la Alecsandru Vodă omeni giuraţi de la ţeră, şi să'i spuie că ţera nu'lă va, nice îl iubesc, şi de acolo să trecă la Impărătie; şi până nu le va veni răspuns, să nu lase pre Alecsandru Vodă să între în ţeră. Dacă au mers solii acil de la Tomşa, şi au spus lui Alecsandru Vodă, atunci se fie dissu Alecsandru Vodă: «De nu mă iubesc ei, eu îi iubesc pre înşii; şi de nu mă va ţera, eu voi pre dânsa; şi voi totă merge, ori cu voie, ori fără voie!» Şi au oprit pre solii, şi au trimis hokimurile Impăratului la Tătari, cari îndată s'au pornit, de au acoperit ţera cu un război pîn în Prut, prădându şi ardându. De altă parte, elă au intrat cu Turcii şi cu oştea ce au avut lângă sine. Deci, Tomşa Vodă, vedându că împotiva acei puteri nu va putea sta, au trecut la ţera Leşescă cu sfetnicii sei, cu Moşocul Vornicul, şi cu Spanciocul Spătar, şi cu Veveriţa Postelnicul, şi s'au aşedat în Liov, după ce au domnit 5 săptămâni²⁾.

¹⁾ Pre acéstă vreme au fost Domni în ţera Muntenescă Petru Vodă, fecioru lui Mircea Vodă. — *Simeon Dascălul*

²⁾ Eră la un Letopiseţ Sărbesc scrie că au fost domnia lui până la 4 luni. — *Simeon Dascălul*.

CAP. XXV.

A doua Domnie a lui Alecsandru Vodă Lăpușneanul.

Alecsandru Vodă Lăpușneanul, dacă s'aședat'i alți doile rîndu la domnie, scos'a'ă céușu Impărătescu pre un Turcu mare, de 'l-a'ă trimis'u cu piră la Craiul Leșesc'u, poftind'u pre vicleni'i sei, pre Tomșa și pre soțiiile sale. Eră Craiul, pentru pacea ce avea cu Turcul, și pentru pira ce'l'u pira'ă Leșii pentru mórtea lui Vișnovețki, și pentru sluția a mulți ce făcuse Tomșa Vodă, a'ă trimis'u Craiul pre sluga sa, pre Crasinski, la Liov, de i-a'ă tăiat'u capul Tomșii, a lui Moțocu Vornicul, și a lui Veveriță Postelnicul, și a lui Spandocu Spătarul, și i-a'ă ingropat'u afară den tîrgu, la monastirea sfetei Onofrie. Așa a'ă fost'u sfîrșitul lui Tomșa Vodă, cum scrie in sfânta Evanghelie: «Cu ce măsură veți măsura, se va măsura voă».

Alecsandru Vodă a'ă omorîtu 47 de boieri.

Alecsandru Vodă, dacă s'a'ă curățitu de totă grija denafară, și 'și-a'ă adus'u pre Dómnă-sa Rucsanda și coconii den țera Muntenescă, a'ă vrut'u să se curățescă și de vrășmașii cei den casă, pre cari'i își prepusese elu că pentru viclesugurile lor'u fu scos'u den domnia de'ntéiu. Și a'ă invățat'u in taină pre lefecii ce a'ă avut'u străini, de s'a'ă supus'u in curtea Domnescă, la Iași, intr'o di, și a'ă chîemat'u pre obicei'u boierii la curte. Cari'i fôră nice o grijă de primejdie ca aceea erău. Și dacă a'ă intrat'u in curte slujitorii, după invățătura ce a'ă avut'u, a'ă închis'u porțile, și, ca nisce lupi intr'o turmă fôră de nice unu apărătoru, a'ă intrat'u intr'ênșii de 'i snopla'u, și 'i junghia'i, nu numai boieri, ce și slujitorii; nice îi alegea pre cei vinovați, ce unul ca altul îi punea sub sabie. Mulți se viria'ă pre ferestri de cădea'ă afară de 'și frîngea'ă piclórele. Și a'ă perit'u atunce 47 de boieri, fôră altă curte ce nu s'a'ă băgat'u in sémă. Și așa, după atăta nedummedeire, îi părea că 'și-a'ă isbândit'u de la inimă.

Invățătura și muștrare celoru mai mari.

In Moldova, a'ă cei mai mici despre cei mai mari acestu obicei'u, de pieri fôră giudețu, fôră vină și fôră samă. Singuri, cei mai mari, giudecătorii; singuri piriși; și singuri plinitorii legii! Și de acestu obicei'u Moldova nu scapă, că mai mulți dentre capete sunt'u iubitorii a vîrsare sânge nevinovatii. Apoi da'ă vina

locuitorilor că suntă vicleni. Dără, cine arū iubi sē mōră? cine nu dorēscē sē viețuīască? Cu dragū este celorū mai m sē albă viață; celū mai micl āncă nu o arū lepēda. Cređū, mai bine arū hi den dragoste, de cātū den frică sē'ī slujēscă. Și de s'arū invēța celū mai marī de pre nisce musce fōră minte, cum se ține domnia! că tōtă albina își apēră căsclōra și hrana lorū cu acele și cu veninul sēū; ēră Domnul, adecă Matca, pre nime nu vatēmă; ce tōte de invēțătura ei ascultă. Cum, dără, ar fi mai bine pentru blāndețe sē asculte pre celū mai mare, și sē'lū iubēscă, și cu dragoste sē'ī slujēscă, de cātū de grōză și de frică sē i se plece. Pentru că cela ce poftesce sē se témă de elū atāta norodū de omū, trebuesce și acela sē se témē de toți. Că totū vērșetorul de sānge, de frică face, ca sē'ī ia spalma și sē se témă toți de elū, ce arū putea face cu blāndețe.

Pentru risipirea cetățilorū Moldovei.

Alecsandru Vodă, vrēndū sē intre in voīa Turcilorū, precum se făgăduise inaintea Impēratului, că va rēsipi cetățile den țēra Moldovei, numai sē'ī dea domnia; pentru că, înțelegēndū Impērăția atāte amestecături ce se făceaū in țēră, aū socotitū ca sē slābēscă țēra den temelie, sē nu se aīe apērături; și aū poroncītū, cine va risipi cetățile den Moldova, acelul va da domnia. — Dece, Alecsandru Vodă, făcēndū pre cuvēntul impēratului, aū āmplutū cetățile de lemne, și le-aū aprinsū de aū arsū, și s'aū risipitū. Numai Hotinul aū lāsātī, sē hie de apērare despre țēra Leșēscă.

Pentru acesta lucru cunōscēmū că nice un'ī bine țērei n'aū făcutū; că vasul celū fōră de fundū, măcar cātă apă ai turna intrēnsul, nu'lū mai poți āmplea. Așa și Turcul, de ce'ī dai mai multū, de aceea îți cere, și'ți face mai multă nevoie, că elū darul scrie obiceiū; mai apoi, de n'ai vrea sē'ī dai, āncă 'ți caută numai sē'ī dai.

In anul 7073, Septemvrie 22, pre Teofan, ucenicul lui Macarie, ce era den tinerețe Episcopū, 'l-aū ȳsūt Alecsandru Voda Mitropolitū Sucevei.

Pentru venirea unui Domnișorū den țēra Ungurēscă.

In anul 7074, Iunie, rēdicatu-s'aū de la țēra Ungurēscă unū Stefan, óre cine, carele se făcea osū de Domnū; și era pe poreclă Mizgă; și cu mulți haiduci, stringēndū păstorī și altă adunătură de ómenī, aū intratū in țēră, smomindū ómenī ca sē i se inchine, și sē 'lū ducă la Domnie. Ce Alecsandru Vodă, dacā aū înțelesū, aū trimisū impropria lui slujitorī sei, carī 'l-aū tēmpinatū mai susū de cetatea Nēmțului; și dāndū rēsboiū, 'l-aū bātutū, și ómenī i-aū risipitū. ēră elū aū scāpatū inapoi pren munte, pedestru; pre unī i-aū prinsū vii și i-aū dñsūt la Alecsandru Vodă.

În anul 7075, Septemvrie 26, Sultan Suleiman s'a rădicat cu oști și a mers asupra Nemților, unde multă pradă și răsipă a făcut. Mai apoi, fiind cuprins de boală acolo, a murit, după ce a împărățit 44 de ani; și a lăsat Impărăția fiu-seu, lui Sultan Selim.

De mărtea lui Alecsandru Vodă Lăpușnénu.

În anul 7076, Alecsandru Vodă a căzut în boală grea, și s'a priceput că va muri. Dece, înainte morții sale, chemă Episcopii, boierii și toată curtea, de i-a învățat și le-a arătat moștenitorii pre fiu-seu Bogdan Vodă să-l puie la domnie pre urma lui. Era el, dacă a plinit 13 ani și jumătate a domniei sale, și cel d'ânteu și a doua, primind anteu călugăria, a răposat, și cu cinste l-a îngropat în mănăstirea Slatina, care este de dănsul zidită.

Țicu unii, că și mărtea lui Alecsandru Vodă a fost cu înșelăciune; că el mai înainte de mărte, vedându-se în boală grea, și neavându nădejde de viață, a poruncit Episcopilor, de lă vor vedea că-i despre mărte, să-l călugărescă. Dece, vedându-l ei că a leșinat, și mai mult mort de câtă via, după cuvântul lui l-a călugărit, și i-a pus nume de călugărie Pahomie. Mai apoi, țicu că, dacă s'a trezit și s'a vedut călugăr, se hie Țicu că, de se va scula, va popi și el pre unii. Care cuvânt înțelegându Episcopii și boierii, și mai cu deadinsul Dăma Rucanda, temându-se de acela cuvânt, ce era de a se temere, știind câtă gră și mărte făcuse mai înainte în boierii sei, temându-se și Dăma să nu petrecă mai rău de câtă alții, l-a otrăvit și a murit.

Acestă Alecsandru Vodă, țicu că a fost scoțind ochii omenilor, și pre mulți a slujit în domnia lui.

CAP XXVI.

De Domnia lui Bogdan, feciorul lui Lăpușnénu, la anul 7076, Martie.

După mărtea lui Alecsandru Vodă, fiind coconul Bogdan Vodă de 15 ani, cu toții l-a rădicat la Domnie; însă, fiind brud, purta muma-sa, Dăma Rucanda, trebile țerei, că era o femeie creștină, înțeleptă, destoinică și Dumeșească, și la toate bunătățile plecată și milostivă. Și a domnit împreună cu fiu-seu doi ani și nouă luni; și bolnăvindu-se, a eșit și ea den lume, pre urma părinților sei, în anul 7078 Noemvrie în 12¹⁾, și a astrucat-o în mănăstirea Slatina, lângă Domnu-seu Alecsandru Vodă.

Era după mărtea Dămei Rucandei, rămasă domnia în grija lui Bogdan

¹⁾ Octomvrie 11.—Simeon Dascalul.

Vodă; și cumu 'și era blându și cucernicu, așa tuturor arăta direptate, câtă se cunoscea că nemică nu s'au arătat în el den obiceiul tătăne-seu. Nice de carte era prost, la călărie sprinten, cu sulița la halca nu prea lesne avea potrivnic, a săgetare den arc tare nu putea fi mai bine. Numai ce era mai de trebă domniei îi lipsia: că nu cerca bătrânii la sfat, ce de la cei tineri den casă lua sfat și învățătură. Iubia să audă glume și măscări, și jocuri copilăresci. Mai apoi, lipi de sine Leși, de'i erau și de sfat și de a batere halca cu sulița, risipindă averea cea Domnăscă. Deprindându-se așa, den di în di, au lăsat în năpustă trebile țerei; că pre câtă îl iubiau atât, pre atăta îl urise apoi. Aceste lucruri de hulă trăgându-se până la urechile vrăjmașilor la Impărăție, nu cum erau, ce mai pre sus le adăogea; intrându aceste în urechile sfetnicilor Impărăției, au aflat și ei vreme să își ample pungile, și dat'au scire Impăratului. Dece, înțelegându Impăratul, au socotit să scotă pre Bogdan Vodă; și au trimis la Rodos de a adus pre Ion Vodă, care era la minte ascuțit, și la cuvânt gata, și se vedea a hire harnic nu numai de domnia acestei țări, ce și altor țări să hie cap și mai mare.

CAP XXVII.

**De domnia lui Ion Vodă, ce'i dăcu Armanul, carele 'l-au rupt Turcii de
cădele a două cămile, anul 7078.**

Acest Ion Vodă, un dăcu că au fost fecior de Arman, alți dăcu că au fost fecior unui Ștefan Vodă ¹⁾. Era Marțin Pașcovski, cronicarul Leșesc, scrie că au fost Ion Vodă de la Mazovia, den țera Leșescă; era cu adevărat nu se scie, nice îl arată a cui fecior este.

Sultan Selim, Impăratul Turcesc, înțelegându de Bogdan Vodă că s'au prietenit cu Leșii, și 'și-au măritat surorile după Leși, și el încă va să ia fată de Leavă, au socotit să nu se cumva lepede despre dânsul, și să se lipească la Leși, și să închine țera mai apoi; să nu aibă mai multă gâlcă cu Leșii de câtă cu dânsul, au socotit să îl mazilească, și au trimis de au adus pre Ion Vodă de la Rodos, și i-au dat domnia la Moldova. Și dacă acesta a luat stăg de la Impărăție, au purces spre țera cu oște Turcescă.

Era Bogdan Vodă, dacă au înțeles de venirea lui Ion Vodă, îndată au trimis, la boierii Leșesci, în țera Leșescă, la cari și-i făcuse prieten, să îi trimită oște, să nu lase pre Ion Vodă să intre în țera. Și de nu vrea fi pripit Ion Vodă cu oște Turcescă și Tătărăscă, nu prea lesne se vrea hi aședat la Domnie; că până a venire ajutorul Leșesc, Ion Vodă au fost intrat cu oște în țera. Dece, Bogdan Vodă vedându că îl impresora vrăjmașul său, 'i-au dat cale, și s'au dus la Hotin. Era Ion Vodă, pre postul mare, au venit în Iași, și au ședut în scaun; și arătându-se groznic să ia spaîma toți, nu

¹⁾ Așa se află el scris la uricile lui.—*Simeon Dascalul.*

de alta 'se apuca, ce de casne groznice și de vërsare de sânge; și atunciși, în ziua de Paști, au tăiat pre Ionașco Sbierea, și multe cazne făcea.

Războiul lui Ion Vodă cu Bogdan Vodă.

Ion Vodă, știind pre Bogdan Vodă la Hotin, că nu dorme, ce stringe ște improtiva lui, strins'au și elu țera, și ște Turcăscă încă avea. Era Bogdan Vodă au trasu agiutoru din țera Leșescă: că mulți prieteni avea, că și cumnați își făcuse, că o soră o dedese după Peniatovski, alta o logodise după Sborovski, și elu încă tocmise să ia fata lui Tarlo. Și dacă au trimis vr'o 2000 de Leși, și Milenski Hatmanul venise de era șteea pre mâna lui, și Siniavski, Voevodul Ruscă, și alții, au intrat în țară, și s'au lăsat pe Prutu în giosu, și au trimis de au adus puscile de la Hotin, și s'au pogorit la Ștefănesci. Acolo au prins de veste că și straja lui Ion Vodă nu'i departe, și au trimis o semă de ei înainte să vadă, cari au dat la Prutu de Moldoveni. Ei, după învătura ce au avut, n'au dat războiu, ce au trecut Prutul pe de ceea parte, și s'au lăsat în giosu, de mergeau Moldovenii pe de cestă parte, Leșii pe de ceea parte de Prutu. A doua zi, s'au ispitit se dea harțu; ce Moldovenii totu s'au dat înapoi spre temeiul unde era țera cu Turcii, la unu locu strinși. Și apropiându-se spre Iași, s'au arătat șteea totă a lui Ion Vodă; și era Gioi după Rusali. Vădend Milenski Hatmanul atăta mulțime de ște, căreia socoti că nu'i va putea sta înainte, se fece într'o zi a cercare vadul la Prutu să trecă spre șteea lui Ion Vodă; și dacă au inserat, s'au pornit înapoi, și totă noptea s'au dus. A doua zi, dacă au vădut Moldovenii că Leșii s'au dus înapoi, s'au slobodit după dênșii în gônă, și dacă i-au agiunsu, în multe locuri s'au bătut, și mulți de ambe părțile au perit; era a'i risipire n'au putut. Mai apoi, au silit să'i spargă la trecătoare, la Nistru, sub cetatea Hotinului; ce nice acolo n'au putut, că cetatea era pre mâna lor, ce'i apăra pre dênșii, era pre Moldoveni deschira. Acolo mai venise Leșilor într'agiutoru Iazlovețki Hatmanul, cu 800 de Leși, și s'au tîmpinat la trecătoare; ce, vădend că nu le-au slujit norocul, s'au dus înapoi, ca să se găteze mai bine pre altă-dată.

Ce Bogdan Vodă, bolnăvind-se de ochi, de nu gândia de domnie, ce de nevoia sa, s'au lăsat, și s'au dus la Moscū, unde și mórtea i s'au tîmplat acolo. Și au domnit Bogdan Vodă unu an și trei luni, fără cât au mai domnit și cu mumă-sa Dómna Rucsanda. Acestă poveste ce scrie mai sus, că au venit Leșii cu ște asupra lui Ion Vodă, scrie mai deschis Marțin Paskovski, cronicarul Leșec; însă, noi n'am vrut să însemnă aice; era cui va trebui să scie mai cu adevărat acela să caute acolo, și va afla.

Ion Vodă, după isbândă cu noroc ce au gonit pre vrăjmașii sei den țară, se aședă la domnie. Și de'nteu la tôte era pre voia țerei; era mai apoi, pre toți i-au covârșit cu vrăjmășia lui, și cu morți groznice ce făcea; că vra să ia agonisita tuturor, nu cu alt meștersug, ce cu vërsare de sânge. Și den zi în zi isvodă feluri de munc nouă; băgat'au în foc, de viu, pre Vlădica

Georgie, de au arsă, dându'î vină de sodomie, auîndu că are avuție. Aşijde-rea şi Mitropolitul Teofan, n'au vrutū hi eşitū întregū, de n'arū fi fugitū pren munţi, de gróda lui. Temniţile pline de călugəri; şi in grópă, de vii, au bă-
gatū pre Veveriţă şi pre popa Cosma, şi pre Molodeţ, călugėrul. Ėră de pre
boierii cei de cinste şi cei mai de glos, sabia lui nu lipsia, şi cu multe feluri
de morţi îi omoria, socotindū că mai vrednicū şi mai destoinicū de câtū dēn-
sul, nime n'au mai fostū. De lege îşi ridea, că in postul celū mare s'au insu-
ratū, şi alte călcături de lege multe ca aceste făcea.

**Pentru maşilia lui Ion Vodă, şi când s'au sfătuitū Ion Vodă cu ţera să se
rădies asupra Turońorū, in anul 7081.**

Intre acele belituri şi morţi groznice, fōră dumneđeire, ce făcea Ion Vodă in
domnia sa, şi nice de cum i-u 'şi aducea aminte cum va veni la celū de apoi,
iată i-au venitū veste că 'l-au mazilitū Impėratul, şi este dată domnia lui
Petru Vodă, ce 'l-au poreclitū mai apoi Schiopul. Acestū Petru Vodă era den
ţera Muntenescă, feciorū Mircii Vodă.

Ion Vodă, dacă se vėdu străinatū de mila Impėratului Turcescū, socoti ca
să ţie ţera cu sabia; şi indată trimisē la Cădaci de i-au poftitū cu lėfă, sē'î
vie intr'agutorū. Şi au strinsū ţera; către care, cu multe cuvinte blānde
se ruga ca să le pōtē întōrce inimile spre dēnsul, şi arēta nesaţiul Turcilor
şi lācomia lorū (ėră nesaţiul şi lācomia lui nu vedea), dicēndū că Turcii
tōte schimbările facū pentru mėsda (mita), de'î ingreuėză ca să 'î sėrăcéccă,
şi sē'î slăbescă; şi le arēta cum pōte de lesne sē depărteđe māna Turcului de
dēnsul, de vorū vrea şi ei. Că pre Leşi îi are spre sine plecaţi; Căzaci s'au
adeveritū, câtū le va da scire, câtū vorū veni, la cari au şi trimisū, şi căro-
ra nu le potū sta inainte nice odată Turcii. Numai ţera ce 'î lipseşte; că de se vorū
pleca şi ei sē fie intr'una, nice óste nu vorū trimite Turcii, ce vorū face ţerei pre
voie. Ėră despre sine sē nu 'lū ţie ca pre unū vrăjmaşū, ci ca pre unū prietenū şi
părinte; ėră de au făcutū cuivaşi inalgiosul, totū pentru Turci au făcutū sē le intre
in voie, şi sē 'î āple, şi nu i-au pututū sātura; decī, pre câtū 'l-au cunoscutū cu
rēn, sē'î cunoscă mai multū spre folosul lorū. Aşa Ion Vodă āmplēndū pre
toţi cu nādejde, cu glasuri mari strigară, că lângă dēnsul vorū peri toţi, cum
s'au şi tēmplatū.

Resboiul d'āntăiū a lui Ion Vodă cu Petru Vodă Schiopul

Ion Vodă, dacă au luatū credinţa ţerei, se gāti de rėsboiū, şi in tōtă ţera
trimis'au de sirgū sē ėsă la óste. Trimis'au şi la Hendric, Craiul Leşescū, pof-
tindū ajutorū de óste sē'î dea; ce, de acolo nu s'au folositū; că Craiul s'a'î
māntuitū, că are legătură cu Turcul, ţera lorū, mai multū de o sută de ani,

neclintită. Era Căzaci, cumuș suntă gata de a se amestecare la tôte, neintrebându de nime, s'au adunat 1200 de ômeni, și au venit la Ion Vodă; pre cari vâdându' Ion Vodă, nu într'altă chipu, ce cum ar hi vâdutu ingeri din ceru, cu veste de isbânda pogoriți, și cu multe daruri capetele ce erau le-au dăruit. Ion Vodă, dacă au strinsu ôstea tôte, și s'au buluccit la unu locu toți, 'i-au venit veste că Petru Vodă și cu Alecsandru Vodă au intrat în țeră, cu mulți ômeni, și Munteni, și Unguri, și Turci. Au alesu Ion Vodă capu dintre Căzaci pre Sfirski, cu o samă de Căzaci și cu ôste de țeră, și 'i-au trimis înaintea de straje, să vadă cu ochi; era elu cu altă ôste au purcesu dupe dênșil. Era Sfirski cu Căzaci, și cu cine mai erau cu dênșul, au nemerit asupra 400 de ômeni ce erau straja lui Petru Vodă, și fôră-veste încungiurându' i, pre toți 'i-au prinsu.

Sfirski, dacă au biruit pre acea strajă, și au prinsu veste că Petru Vodă nu scie nemică de ôstea lui Ion Vodă, îndată au răpețit ômeni de țeră de au dat scire lui Ion Vodă să sirguiască să vie să' i lovască fôră-veste, că are vreme acum, de' i vlea să' i bată; și 'i-au spus că este ôste multă fôrte. Înțelegându aceste Ion Vodă, cum au putut mai tare au sirguit; și dacă s'au impreunat toți, împărțindu-se în trei pôleuri, 'i-au lovit când ei dormiau fôră grijă, desbrăcați, câtu nime de nemică nu s'au apucat. Cail lor erau sloboți la pășune, în nădejdea străji. Așa, impresurându' fôră-veste, și multă môrte făcându într'ênșil, 'i-au biruit Ion Vodă. Era Domni, Petru Vodă și Alecsandru Vodă, amândoi au scăpat, lăsându totu în tabără, și au năzuit amândoi la Brăila, numai cu trupurile.

Ion Vodă au prădat țera Muntenescă, și au pus acolo Domn pre Vintilă Vodă.

Dacă au bătut Ion Vodă pre Petru Vodă, și pre Alecsandru Vodă, s'au lăsat în gônă după dênșil, și au sloboțit ôstea în pradă, de au jecuit țera Muntenescă mai mult de jumătate, și au pus Domn în țera Muntenescă pre Vintilă Vodă.

Dacă s'au întors den pradă ôstea lui Ion Vodă, den țera Muntenescă, apucatu-s'au de Brăila, de au arsu țergul cu totul; numai cetatea ce au rămas. Și gâtindu-se să bată și cetatea să o dobândescă, că nu era multă a o luare, 'i-au venit veste den urmă, că Tătari au intrat în țeră. Lăsat'au, dară, cele străine, și s'au întors la ale sale să le apere.

Al doile rășbolu ce au bătut Ion Vodă pre Turci și pre Tătari, și au arsu Tighinea și Cetatea Albă.

Înțelegându Ion Vodă că Turci de prin cetăți și Tătari den Bugégü s'au rădicat asupra lui, îndată au trimis cum mai de sirgu să se buluccescă ôstea de pre unde au fost rășchirată, dându-le scire pentru Turci și Tătari, ce

aŭ încălecatŭ asupra lui. Pre cariŭ dacŭ i-aŭ lovitŭ Ion Vodă cu ôstea sa, preŭ lesne i-aŭ bătutŭ ŝi pre acia. Inse, vëdëndŭ atâta supërare ce avea de Turci, implëndu-se de mânie, cu focŭ aŭ arsŭ Tighinea ŝi cetatea Albă, ŝi multă pradă aŭ făcutŭ, ŝi multŭ pleantŭ ŝi robŭ aŭ scosŭ. Decŭ, Ion Vodă, curățin-du-se de vrăjmașŭ lui, aŭ datŭ puținel țerei odihnă, sê se rësufle; êră Căzaciŭ nu se lenŭaŭ, ce câmpŭ Bugëgulŭ pururea cercaŭ ŝi multă pradă făceaŭ.

Al treile rësboiŭ ce aŭ bătutŭ Ion Vodă pre o sémă de ôste Turcëscă.

Călcândŭ Căzaciŭ câmpŭ Bugëgulŭ, aŭ datŭ pre o sémă de ôste Turcëscă, ce se strinsêse ŝi mergea sê lovêscă pre Ion Vodă fôră veste; ŝi de sirgŭ aŭ trimisŭ Căzaciŭ la Ion Vodă de aŭ cerșutŭ sê le trimiță agŭtôrŭ ca sê dea rësboiŭ acelorŭ Turci. ŝi dacŭ le-aŭ trimisŭ, prea lesne i-aŭ biruitŭ, ŝi i-aŭ risipitŭ, cu agŭtôrŭ prôspëtŭ; că până a venire agŭtôrul de la Ion Vodă, era sê pérđe Căzaciŭ rësboiul, de mulțimea Turcilorŭ; unde, mai apoi, Moldovenŭ odihniți, dândŭ rësboiŭ vitezesce, prea lesne i-aŭ spartŭ.

Al patrule rësboiŭ, când s'aŭ bătutŭ Ion Vodă ou Turciŭ la Cahul.

Impêratul Turcescŭ, aŭdindŭ de simetŭia lui Ion Vodă, ŝi câtă pagubă i-aŭ făcutŭ, aŭ socotitŭ ca sê stropsêscă țera Moldovei cu totul, ŝi pre hainul seŭ, pre Ion Vodă, sê'lŭ prindê. ŝi îndată trimise in tôte părțile, la toți Sângeciŭ sê se gâteze de ôste, ŝi sê trecă Dunărea asupra lui Ion Vodă. Êră Ion Vodă, dacŭ aŭ înțelesŭ, cu tótă ôstea sa s'aŭ pornitŭ, ŝi aŭ supusŭ ôstea subț Tighinea, ŝi aŭ trimisŭ o sémă de ôste a sa cu Ieremia Părcălabul de Hotinŭ, ca sê apere trecătôrea Turcilorŭ sê nu trecă Dunărea. Ce cu greŭ este celorŭ puținŭ a oprire pre cei mulți, ŝi celorŭ slabŭ pre cei tari; că, trecëndŭ ântêiŭ puscele cu Ianicerŭ ŝi cu pedestrimea sê apere vasele, același tótă a-l-altă ôste Turcëscă aŭ sositŭ. Unde, vëdëndŭ Ieremia Părcălabul că nu'l pôte opri, s'aŭ întorsŭ, ŝi aŭ datŭ scire lui Ion Vodă; ŝi nice Ion Vodă altă zăbavă n'aŭ făcutŭ, ce îndată aŭ purcesŭ spre ôstea Turcëscă, inse, ântêiŭ aŭ trimisŭ pre Sîrski cu o sémă de Căzaci ŝi cu 6000 oșteni de țeră, sê prindê limbă; ŝi fôră zăbavă aŭ datŭ pre ôstea Turcëscă, unde, nu eraŭ mai puținŭ de ôstea Moldovenëscă. ŝi dândŭ rësboiŭ, aŭ fugitŭ Turciŭ, ŝi nice altă limbă aŭ pututŭ lua, fôră de unŭ Turcŭ rănitŭ rêu, câtŭ n'aŭ pututŭ de la dënsul nemică înțelegi.

Apoi, singurŭ Ion Vodă cu vr'o 600 de ômeni, s'aŭ lipitŭ la baltă la Cahul, unde era ôstea Turcëscă; ŝi s'aŭ suitŭ într'unŭ piscŭ de dël sê pôtă cunôsce câtă samă de ôste va hi la Turci. Ce, nemică n'aŭ pututŭ cunôsce: că ôstea era pre vâl, de nu se vedea; numai strêjile s'aŭ vëcutŭ in patru locuri. ŝi s'aŭ întorsŭ Ion Vodă inapoŭ la tabêră; ŝi atunce o sémă den boierŭ cei mari, Muraul vel Vornicŭ, Bilăŭ vel Vornicŭ, ŝi Slăvilă Hatmanul, vëdëndŭ atâte puteri

Într'acesta anū s'au arătatū pre cerū stea cu cōdă, comitū.

Pentru Ivan Potcōvă; ce 'l-au poreclitū Crețul, ce 'și-au pusū nume de domnie, Ión Vodă.

În altă patrulă anū altū domniei lui Petru Vodă, în anul 7085, unū Ivan, ce'l diceau și Potcōvă, pentru că a' fostū rumpendū potcōvele, érá unū i-au ȓisū Crețul, ce s'au fostū făcend' frate lui Ión Vodă, răspundendū-se de moșie și de nascere de la Mazovia, de unde și Ión Vodă era; acesta Potcōvă, 'și-au scosū nume de domnie; și între Kăzaci avendū cunoscințe, pre mulți au amēgitū lângă sine; și vrēndū sē vie spre țēră, a' vrutū cu meșterșugū sē aibă slobozenie și de la cei mai mari; și făcendū scrisori cu multe peceti de la boieri și curteni de țēra Moldovei, au pōte sē fie fostū și cu voia unora de țēră, cum ȓicū unū, și s'au dus' Krețul cu cărțile la Voevoda Kievski, ce era pre atunce Knēzul Constantin, și la Starostele de Bar, de le-au arătatū că'lū poftescū boierū și țēra, sē'și mērgă la moșia sa, la Moldova; și făgăduindu-le multū sē le dea, numai sē'fi într'agiutorū. Ce starostea de Bar au ȓis' că nu i se cade sē'fi dea ōste fōră scirea lui Craiū, și mai cu deadinsul pentru aședarea păcilorū; érá lui Craiū a' ȓisū că'l va da scire, ca sē ia învēțatură.

Atunce, sfātuindu-se Potcōvă Crețul cu Starostea de Bar, étă și unū Kopinski ōre carele fiind' atunci nemerit' la Bar, carele de curēnd venise de la câmpū, înțelegendū de Potcōvă, s'au adunatū, și vorovindū cu dēnsul, cu multă ȓiuruință 'l-au āmplutū Crețul, de'lū va duce la domnie, la scaunul Moldovei. Decū, Kopinski, avendū mare cunoscințe între Căzaci, au mersū la dēnsū; pre unū cu ȓiuruință āmplēndū'l, pre alți cu banī ungēndū-le ochiū, de ce a' avut' și elū den agonisita sa, l-au plecatū; și au mai lipitū către sine pre unū Moldovanū, anume Cepla, ce se insurase între Căzaci; și au pnsū Hatman pre Șah, pe 330 de Căzaci, cari s'au strins' cu nevoința lorū. A' intratū în țēră. Érá Petru Vodă au strins' țēra și s'au gătītū de dēnsū; și luāndū pus-cile, au eșītū sē mērgă înaintea lorū. Auȓindū Căzaci de acēsta, a' apucatū ce a' pututū de la margine, și s'au întorsū inapoi, cruțāndū-se pe altă dată, sē se gătēdē mai bine.

Avendū Petru Vodă grije de Crețul și de acēl Căzaci ce erau cu dēnsul, ca sē nu între iarăși de isnōvă în țēră sē prade, trimis'au cărți la Castelanul de Halici, carele era sē mērgă solū la Impērație, sē lege păcile, de i-au datū scire cum s'au rēdicatū Căzaci, și vorū sē aducă pre Crețul la scaunul țērei Moldovei; de care lucru, de nu'lū vorū prinde, și de nu vorū face pace cu dēnsul, și de nu se vorū certa cei ce sunt' cu dēnsul, pacea cu Impēratul nu va putea sta. Aceste tōte au scrisū Castelanul la Craiū.

Înțelegendū Craiul Leșescū de Potcōvă Crețul, că s'au ridicatū cu Căzaci, și face zarvă, și va sē scōțē pre Petru Vodă din domnie, îndată au scrisū la Hatmanul și la o sēmă de boieri de la margine, sē puie nevoință, ca sē'lū dobēndēscă, și pe dēnsul și pe Căzaci. Érá Hatmanul, dacă i-au venit' cărțile

Crăesci, au trimis trei rôte cu Bobolețki, să mERG să prindă pe Crețul, și au mers la Nemirov să-l aștepte, știind că acolo se ținea mai întâi. Și aflându-l acolo, era Crețul prins de veste, și a ieșit din târg cu 50 de Căzaci pedestri cu săbii; și au mers la un vad în țâmpinarea lui Bobolețki, unde au intrat până în pânțele cailor, și au pus Căzaci înaintea. Era Bobolețki, dacă au sosit la vad, și vedându-l că este gata de a se bate, și la loc strimț, nu s-au apucat de război, ce s-au interș și au mers în târg, și acieași, și Crețul în târg după dânsul: Bobolețki la curte, era Crețul în târg la gazdă. Deci, au chemat Bobolețki pe mai marii târgului, și le-au dat să prindă pe Crețul, și să-l dea; era mai marii târgului; s-au lepădat de dânsul, și i-au dat că el nu-l vor prinde, nice îl apără; ce, de-i trebuie, el se și-l prinde. Vedându omul Hatmanului că nu poate face nimic, s-a dus și a spus Hatmanului; și înțelegându aceste toate Hatmanul, le-a trimis la urechile lui Crai, cum n-au vrut să-l dea omenii Voevodului de Brașov. Era Craiul a trimis cu onor la Voevodul ca să-l prindă, și să-l trimită. Ce, până a merge komornicul crăesc cu cărțile, era Crețul cu mai mulți oameni mai bine s-au gătit, și au intrat în țară pe la Soroka. Deci, cum și-i rându omenilor, acolo mulți i s-au închinat, dacă au auzit veste de *Domn tineru*.

Războiul lui Petru Vodă cu Potcovă.

Auzind Petru Vodă Schiopul că Ivan Potcovă a intrat în țară pe la Soroca, cu oște Căzăcescă, de sirg s-a gătit, și i-a ieșit cu oște improvizată; luat-a și puștile cu sine, și s-a gătit de război, și a pus beșli după pușci, învățându-l dacă vor slobodi focul să se răpăde în căzăcime. Ce, Căzaci, cum și-s învățați la război, când au slobodit beșlii puștile, ei toți s-a tins pre pământ, de i-au covârșit focul; era beșlii, gândindu-se că sunt uciși, s-au lăsat la dânsii. Atunci Căzaci au slobodit înrâșii focul, și multă pagubă au făcut în oștea lui Petru Vodă; și acieș oștea lui Petru Vodă a dat dosul, și isbânda a rămas la Căzaci. Deci, au mers Căzaci la Iași, de au apucat scaunul Potcovă, Noemvrie 23; era Petru Vodă s-a dus în țara Muntenescă.

Al doilea război ce s-a lovit Petru Vodă cu Potcovă Crețul, la Docolina.

Petru Vodă, dacă l-au bătut Crețul cu Căzaci, s-a dus în țara Muntenescă; și a dat șire la Impărăție, cum s-a ridicat Căzaci asupra-i, și l-a scos din domnie. Atunci Impăratul de sirg a trimis hoșimuri la Dobrogeni, la Bugeni, și la Munteni, să mERG cu Petru Vodă asupra Crețului. Deci, Petru Vodă, îndată grijindu-se de oște, venitu-i-a într'agător și Moldovenii goseni, și

i-au pornit Petru Vodă spre Iași asupra Crețului, cu agiutorii de la Impărăție și cu oștea sa.

Aușind Crețul Potcova de venirea lui Petru Vodă, s-au gătit și el cu oște Căzăcescă, și a-i eșit înaintea lui Petru Vodă, la Docolina; era și oște de țără cu Căzaci, că mulți i s-au fost închinat. Și tocmindu-se de război au pus Căzaci pre Moldoveni în frunte; mai apoi, Șah, Hatmanul Căzăcesc, nu i-au lăsat; temându-se să nu-i viclenescă Moldovenii, au pus pre Căzaci săi în frunte, și n-au lăsat pre nime să eșă la harță. Și apropiindu-se oștea lui Petru Vodă, vedură Căzaci pre Turci aducându înaintea cereșii de vaci, ca să stămpere armele în dobitoce; n-au vrut Căzaci să segete de departe, ce odată au sloboșit focul, și în omeni, și în dobitoce, unde mai multă zăhăială era Turcilor de dobitoce de cât Căzacilor, că de trăsnete fugiau înapoi. Și dându război vitezește, după multă nevoie a Căzacilor, iată și alii doile rându perdu Petru Vodă războiul, și iar rămase isbânda la Căzaci.

Cum s-au întors Crețul în țera Leșescă, și au părăsit scaunul, și pentru mărtea lui.

Potcova Crețul, ce-și pusese nume de domnie Ion Vodă, după războiul cu noroci și cu isbândă ce au făcut la Docolina, s-au întors la Iași. Și vedându că nu se va putea aședă la domnie, că și den țera Ungurască se pogorise lui Petru Vodă oștea într'agiutori, au părăsit scaunul și țera, și cu toți cu alii s-au întors înapoi, pre la Soroca, spre țera Leșescă. De acolo nu-și putea afla cale pre voia sa, că pre câmpi erau omeni mari; pre la Nemirov se temea de Hatmanul și de Voevoda Brețlavski, că-lu cerca să-l prindă. Mai apoi, dacă au intrat în țera Leșescă, au chiebat Voevoda pre Șah, și i-au dis: «Voi ați făcut un lucru mare împotriva lui Crai și a țerei, să resipiți pacea cu Turcul; deci, numai să aduceți pre Crețul, și să mergeți cu dânsul la Hatmanul. El vă va trimite la Crai. Deci, și voi veți hălădui de acea vină, și Crețul încă va hălădui, vedându-l Crai un om așa de folos».

Aceste cuvinte dacă au spus Căzaci Crețului, el fu bucuros, socotindu că dacă va merge la Crai îl va agiutori spre domnie. Deci, s-au dus cu dânsul la Hatmanul, era Hatmanul 'l-au trimis la Crai; și Craiul 'l-au dat la închisore, și peste puțină vreme i-au tăiat capul.

Când s-au aședat. Iarăși în scaun Petru Vodă Schiopul, anul 7086, Genarie I.

Înțelegându Petru Vodă că Crețul a părăsit domnia și țera, și au trecut în țera Leșescă, au venit la Iași și s-au aședat la scaun, alii doile rându.

Atunce Petru Vodă a dat Mitropolia lui Teofan, carele o lăsase la țilele lui Ion Vodă și de frica lui pen munți au fugit.

Pentru unu Alecsandru Vodă ce se făcea frate Crețului.

Intr'acestașu anu, 7086, Fevruarie 9, iarăși au venit unu Alecsandru Vodă, fratele Crețului, cu oște Căzăcască, asupra lui Petru Vodă. Era Petru Vodă, știind poticala de mainainte ce au avut cu Căzaci, nu s'au apucat de răboi, ce i-au dat calea de-ânteu. Era Alecsandru Vodă au intrat în Iași și au ședut în scaun. Petru Vodă, îndată după aceea, au strins oște Turcască, și Muntenască, și Ungurască, și au încunglurat pre Alecsandru Vodă în curte în Iași, și au bătut pregiur curtea, din cășlegi pîn la mîdă părăsime. Era cînd au fostu năptea spre mîdă părăsi, Mart. 12, Alecsandru Vodă și cu Căzaci au eșit din curte, că n'au mai putut suferi; că și erba, și bucatele li se imputinasă; și vrîndu să scape, au fugit spre codru. Era prîndu de veste oștea lui Petru Vodă, s'au pornit după dînsi, și la ézerul Ciorbescilor i-au aglunsu, și pre toți acolo i-au topit; și pre Alecsandru încă l-au prins viu, de'mpreună cu boierii lui. — Acestu Alecsandru au țiuut scaunul o lună.

Era Petru Vodă s'au aședat la scaunul seü al triele rîndu, și s'au apucat de au făcutu monastirea Galata, den vale, și nu după multă vreme s'au risipit.

Pentru nisce Domnișori ce veniau în țară cu oște Căzăcască.

De noroc era Petru Vodă cu Căzaci, că bine de unu nu se mîntuia, alți veniau asupra-l. Că intr'acelașu anu după ce s'au aședat la domnie și alu triile rîndu la scaun, în anul 7086, Iulie 26, nisce Căzaci cu unu Domnișori au venit la Nistru, și acia toți și-l-au pus capetele. Așjderea, după acesti Căzaci, cîrîndu, în anul 7087, Octomvrie 12, unu Domnișori Constantin iar cu Căzaci au intrat în țară, și s'au topit toți în Nistru și acia.

Intr'acestașu anu și intr'același lună, cînd Constantin cu Căzaci treceau Nistrul, era Sborovski cu oște Căzăcască au lovit Dașovul de l-au ars și l-au prădat, și multe Turcîe au robit, și multu pleanu au luat, și s'au întors cu prădi.

De mazilia lui Petru Vodă Schlopul, în anul 7088, Decemvrie 2.

Acestu Petru Vodă, ce i-au dis Schlopul, după ce au domnit cinci ani, i-au venit mazilie; și au venit unu Turcu mare de l-au luat den scaun; și l-au trimis Impăratul la Halep, la pază; și domnia au dat-o Iancului Vodă, ce i-au dis Sasul.

CAP. XXIX.

Domnia Iancului Vodă, ce-l dăcea Sasul, în anul 7088, Fevr. 17.

Dacă a-i mazilită Impăratul pre Petru Vodă Schiopul, dat-au domnia Iancului Vodă, carele de nascere era Sasu, de lege Luterană; creștinătatea cea dreaptă nu iubia. Și dacă au venit în țară și s-au aședat în scaunul, totă nedumneșirea și ereticia și-a arătat; că lăcomie la avere nespuse avea, pentru care pre mulți au omorât. Era mai apoi, de lăcomie ce avea, trimis-au să ia a dece din boi în totă țara.

Pentru un Domnișor, ce-l dăcea Ion Vodă Lungul, în anul 7089.

Iancul Vodă, fiindu plin de lăcomie, au isvodită obicină care n-a mai fostă nice odinieră în țară, să ia boi de a dece; care obicei nu l-au putut suferi țara. Ce s-au rădicat Lăpușnenii de s-au sfătuit să se desbată de sub mână lui; și bulucindu-se, au rădicat dintre ei pre Lungul, Domn, și i-au pus nume Ion Vodă, și au purcesu pe Prutu în sus.

Iancul Vodă, prindendu de veste că Lăpușnenii s-au rădicat asupra lui, îndată au trimis pre Bucium, Vornicul cel mare, și pre Brut Postelnicul, cu oște improtiva aceloră; și timpinându-se oștile la Balota, s-au lovit de față; și dându război vitezesce de ambe părțile, au perdut Lăpușnenii războiul, și Domnișorul acela încă s-au înecat în Prutu.

Pentru boierii Moldovei cum au pribigit prin țări străine, pentru multe nevoi ce le făcea Iancu Vodă.

Multe lucruri spurcate făcea Iancu Vodă în domnia sa; cătu, de răul lui totă țara și boierii lui se oștea; că legea creștină nu o iuba; la avere lăcom și prădător; țara cu dările oingreua, și alte lucruri spurcate și nesuferite făcea; că era curvaru peste sémă, că nu numai afară ce nice den curtea sa nu se feria, că pre giupănesele boierilor săi, de la masa Dămnii se, le scoate și le rușina. Aceste toate neputendu suferi boierii, mai vartos Movilescii, Vlădica Georgie, Ieremia Vornicul, carele mai târziu au fost și Domn, și frateșeu Simeon Paharnicul, și Balica Hatmanul, s-au sfătuit în taină ca să pribegiască; cari, întâiu și-au făcutu prilej cu voia lui ca să mergă să sfințescă monastirea Sucevița, de unde, mai apoi, cu toți au trecut în țara Leșcă.

alții la Turci, alții la Munteni, alții pîntr'alte țeri. Pentru aceea, mergîndu' jabolă la Impărăție de risipa țerei, 'l-au mazilitu, și au datu domnia iar lui Petru Vodă Schiopul.

Pentru Iancu Vodă, cum au pribegitu și cum i s'au întemplată mórtea, in anul 7092.

Întelegîndu Iancu Vodă că 'l-au mazilitu Impăratul, și au datu domnia lui Petru Vodă Schiopul, cunoscîndu la ce va veni lucrul mai apoi, s'au temutu că, de va merge la Turci, va avea piră multă, și pôte să și pele; ce, au socotitu să trecă in țera Ungurască, pren țera Leșescă, că pren țeră peste munți nu era putință, că se temea de țeranî. Și așa, a'i eșitu din țeră pre la Pocuția, unde i-au ținutu calea Iazlovețki și 'l-au dusu la Liov cu totă averea lui, și indată au trimisă la Craiū de i-au datu scire. Craiulă au scrisu la Siniavski Hatmanul, și la Herbort, staroste de Liov, să 'i ia totu Crăiescū ce ar avea, și lui s'î taie capul. Și au trimisă Craiū pre Podscarbul seū s'î ia averea Iancului Vodă; numai fecioriloru și dómnei să lase o parte să le fie de hrană; și după poronca lui Craiū așa a'i făcutu, și au tălatu capul Iancului Vodă.

Se ȑice, că mórtea lui Iancu Vodă să fie fostu cu invēțetura Impăratului Turcescū de i-au tălatu capul. — Au domnită Iancu Vodă 3 ani și 7 luni. De acestu Domnū ȑicu că ămbla vara cu sanie de osū.

CAP. XXX.

Domnia a doua a lui Petru Vodă Schiopul, in anul 7092, Oct. 17.

După ce au mazilitu Impăratul pre Iancu Vodă, dat'au domnia iarăși lui Petru Vodă Schiopul, pre carele cu dragoste asteptādu'lă toți, au venitū in țeră și au ședutu in scaunū, Octomvrie '17¹⁾. Auȑindū pribegii, cari erau fugiți pîntr'alte țeri, de nevoia Iancului Vodă, cu dragoste s'au intorsū la Domnul seū Petru Vodă, pre cari iar cu boțeriile lorū i-au miluitu.

Pentru niscoe Căzaol ce veniaū să apuce scaunul Moldovei.

De norocū era Petru Vodă cu Căzaci, că in domnia d'ântăiū nu mai avea odihnă de dēnșii; acum, la a doua domnie, bine nu s'au aședatū la scaunū,

¹⁾ Eră Leatopisețul Sērbescū scrie că la veletū 7090, tocma, au fostu cānd au venitū Petru Vodă in scaunū cu a doua domnie. — *Simeon Dascalul*.

Iată Căzaci venia să apuce scaunul într'această lună, Octomvrie 27. Ce, Petru Vodă, prințându de veste, le-aș eșit înaintea la Prut, la sat la Bogdănesci, cu câți omeni aș putut într'acea dată, și acolo i-aș încunguratu. Fiind Căzaci la strimțore mare, căutatu-le-aș aș închinare; dintre cari aș alesu Petru Vodă o sémă de omeni cari i-aș parutu mai de trebă, de i-aș opritu s'ei slujescă, pre alții cu giurământu i-aș slobođit.

Pentru nisce Căzaci ce aș prădatu nisce sate, din susu de Tighinea.

Nu multă vreme după aceea, aș mai lovit Căzaci nisce sate din susu de Tighinea, pe decindea (de cea parte) de Nistru, care sate erau descălecate pe hotarul Leșescu, Turci ciutaci, și Moldoveni forte mulți, cari eșise din țără, de nevoile ce era în Țilele Ianculu Vodă; și multă mörte aș făcutu într'ensii, și pradă, și robie, și cu dobândă s'aș întorsu pre la casele lor.

Când aș zidit Petru Vodă Galata din del.

Intr'acelașu anu, dacă s'aș aședat Petru Vodă la Domnie, n'aș lasat în deșertu pomana sa, Monăstirea Galata, care o zidisă înteu în vale și se risipise; ce cu totă nevoiea aș silitu de aș zidit Galata den delu, care trăsese și până astăzi.

Pentru nisce Căzaci ce aș prădatu Tighinea.

Intr'acestașu anu, 7092, Avgust 7, s'aș strinsu Căzaci, și fōră-veste aș lovit la Tighinea de o aș ars, și o aș prădat; și aș robitu pre cei tineri, fete, copii. Era pre alții până la unul i-aș tăiat; și multă dobândă aș luat cu sine, neavend cine s'ei oprască, saș s'ei gonască; ce cu pace s'aș întors înapoi.

Pentru o sēcetă.

Iar în anul 7098, în Țilele lui Petru Vodă, mare sēcetă s'aș făcutu în țără, cât aș sēcăt tôte isvōrele, vāile, bălțile; și unde prindea mai nainte pesce, acolo ara cu plugul; și pre multe locuri aș căduț smidă (pétră). Copaci aș sēcatu de sēcăciune; dobitōcele nu aveau ce pasce vara, ce le-aș fostu dērimāndu frunză; și atāta pravu aș fostu, câtu se stringea troiene la garduri, când bătea ventu: ca de omētū erau troiene de pulbere. Era despre tōmnă, s'aș pornit

ploi, și au crescutu mohorū, și dintr'acelașu au fostu prindēndū fōmea sēră-cimea, că era pretutinderea fōmete mare.

Petru Vodă cu Mihnea Vodă s'au adunatū.

În anul 7094, Avgust 15, împreunatu-s'au Petru Vodă cu nepotul seū Mihnea Vodă, domnul Muntenescū, la satū la Munteni, pe Prutū, amēndoi cu curte multă și glōte mari, de s'au ospētatū împreună.

Rēsboiul Părvului Părcălabului, ce s'au bătutū cu Căzaci la Periaslav.

În anulū 7095, Genarie 8, rēdicatu-s'au o samă de Căzaci ca nisce lupi învēțați de pururea la pradă, și au intratū în țēră, și multe bucate din țēnutul Sorocii au luatū. Eră Părvul, Părcălabul de Soroca, s'au îndemnatū cu Hānsarii, și cu alții căți au vrutū de bună voie, de au mersū după Căzaci, și i-au aglunsī la Periaslav. Acolo, Căzaci, vrēndū sē nu dea dobānda, eră Moldovenii sē scōfă alū seū, tare rēsboiū s'au făcutū; și în doē zile bātēndu-se, abia a' spartū pre Căzaci. Și dacă i-au biruitū, pre toți i-au tălatū, numai unul dīcū sē fie scāpatū; eră pre căți au luatū vii, i-au trimisū la Petru Vodă, pre cari Petru Vodă i-au trimisū la împērăție.

Nunta ce au făcutū Petru Vodă, nepotu-seū Vlad Vodă.

Într'această anū, 7095, Iunie 20, Petru Vodă au făcutū nuntă nepotului seū, lui Vlad Vodă, feciorul lui Miloș Vodă, de au luatū pe fata Mircii Vodă; și au chīematū la nuntă pre Mihnea Vodă, Domnul Muntenescū. Nuntă domnēscă au făcutū, cu multă cheltuială și jocuri; și mulți megieși de prin pregturū au venitū de i-au înfrumusețatū masa, cu multe veselii și gīocuri, în tērgū în Tecuciū.

Eră într'acesta anū, Căzaci fōră-veste au lovitū Dașovul de 'l-au arșū, și 'l-au prădatū; tălat-au omenī; multă avere și dobitōce au luatū, și robi cātū au vrutū; și s'au întorsū înapoi fōră nice o smintēlă

Rēsboiul lui Petru Vodă, la Țuțora, cu nisce Căzaci, ce venise cu unū Domnișorū, cel dīceaū Ivan Vodă, în anul 7096, Noemvrie 23.

Pre acea vreme venit'au nisce Căzaci cu unū Ivan ce se rēdicase sē ia Domnia; căroră le-au eșitū Petru Vodă înainte cu oște, den susū de Țuțora, Noembrie 23; și dāndū rēsboiū vitezesce, de āmbe părțile, mulți au picatū;

și'n 26 de zile au biruită Petru Vodă pre Căzaci, și i-au silită de i-au dată pre celă mai mare ală loră, carele 'și-au luată plată după vina lui. Eră cei-alți se ascundeau prin păduri, și cine unde putea. Eră Moldovenii îi gonitai; mai apoi Căzaci, fugindă prin păduri și apărându-se până la apa Cerimușului, s'au trasă în țera loră, puțină întregi, mai toți răniți și săgetați, și pedestri, și lăra nici o dobândă.

Petru Vodă au părăsită țera și domnia de bună voie, și s'au dusă în țera Nemțescă.

Domnindă Petru Vodă în țera Moldovei, ca ună domnă cum se cade, cu de tôte podôbele câte trebue unui omă de cinste: că boieriloră le era ca ună părinte, și la mare cinste îi ținea, și din sfatul loră nu eșta; țerei era apărare; pre sêraci milostivă; Monastirile miluă și întăria; cu vecinii de pin pregitură bine viețuia, câtă avea la toți nume bună și dragoste, de nu era a țicare că nu'î harnică de domnie; giudecata cu blândețe și fôr fățarie o făcea. Mai apoi, vedendă nevoia țerei, că Turcii, pre obiceiul loră celă neastempărată de lăcomie, trimiseră de cereauă bană să le dele mai multă decâtă era adetiul țerei; deci, s'au sfătuită cu boierii țerei, ce voră face, cum voră putea rădica și alte dări carele n'au mai fostă. Că nu le era pentru că n'ară putea birui să dea acestă dare țera; ce pentru că se făcea obiceiă, carele nu'lu voră părăsi Turcii, că și acela voră lua, și altele voră isvodi, cum s'au și tēplată. Și 'și-au alesă sfată acestei nevoi, ca să se isvodescă de la altul, eră nu de la dēnsul; ci s'au gătită să se ducă den țeră. Eră boierii ilă apărau și'lu sfătuiau să nu'și lase scaunul și țera, ce se dea acea dare, că alții voră da, și țera totă nu va hălădui. Ce Petru Vodă nice într'ună chipă n'au vrută să se apuce să dea acea dare, și să la blăstemul țerei asupra sa. Ce 'și-au tocmită lucrurile înainte, și lăsă boierii să păzescă scaunul țerei. Eră elă s'au rădicată cu fruntea boieriloră, că boierii se temură a rămânere să nu pață ca mai 'nainte de Iancul Vodă; între carii erau: Stroiciă Logofetul celă mare, cu frate-seu Simion Stroiciă, Ieremia Movilă Vornicul, cu frate-seu Simion Paharnicul, ce au eșită la domnie amēdoi, mai târdiu, și Andrei Hatmanulă, și alții mulți carii nu se induraă de dēnsul. Și au trecută pren țera Leșescă în țera Nemțescă, după ce au domnită 7 ani și giumătate; și acolo s'au aședată. Și spună de acestă Petru Vodă cum că, dândă bană de cheltuială la cuhne, au fostă lăcrēmândă, și au fostă țicendă «Aceste suntă lacrimile sêraciloră!» De acolo boierii s'au intorsă în țera Leșescă toți, și s'au aședată la tērgă la Podhaet și aiurea.

Deci, lui Petru Vodă putemă să-î țicemă celă *Milostivă*, că binele au lepădată pentru țeră, și altă nime ca dēnsulă așa nu s'au mai aflată. Era domnă blândă, ca o matcă fôră acă; la giudeță direptă; nice bețivă, nice curvară, nice lacomă; și putemă să țicemă, că tôte pre isvodă le-au ținută ca să nu se smintescă. Acestă Petru Vodă au Domnită 12 ani și giumătate, intru amēndouă domniile.

CAP. XXXI.

Domnia lui Aron Vodă cel rău și cumplit, care multă greutate a adus țerei, în anul 7099.

Petru Vodă, dacă a părăsit țera și domnia, și a înțeles Turcii că țera a rămas fără Domn, căutară pre cine vor trimite Domn țerei în locul lui Petru Vodă. Ce norocul țerei cel bun s'a schimbat, că după norocul bun i-a venit și rău; cum ar fi însemnat de Dumnezeu, după vreme bună și senină, se vie vreme rea și tulburată; după domnie lină și blândă, se vie cumplită și amară. Aflat a Turcii pre Aron Vodă, mânia lui Dumnezeu, pentru păcatele noastre, căruia i-a dat domnia cu multă datorie; că, fiind om fără suflet, căci ambla și alții pentru domnia țerei, el pre toți i-a amplut cu bani, luând bani cu camătă de la Turci. Și așa făcându-l domn, a venit în Moldova, și a ședut în scaun, în anul 7099.

Eră dacă s'a aședat Aron Vodă la domnie, nu se apuca de alte, ce numai pe afară se prade; eră în lăuntru nu se sătura de curvărit, de giucat, de cimpolași, pre cari îi țenea de măscări. Așjdere și dabilele cu cari îngreua țera, nu ambla numai dăbilarii singuri, ce și Turci trimitea de ambla cu dăbilarii împreună, de nuși erau țerani volnici cu nemică. Mulerile nu erau a lor, fetele le rușina, și ce vrea se face, făcea. Pre dăbilar, de vrea pira pentru un potronic de lă pira la densul, trimitea de lă perdea negiudecat; pre boieri pentru avere îi omora; giupănesele lor le silea. Ciude și posne făcea în domnia lui. Deci, ca aceste făcându el, a cunoscut că tuturor este urit și nevedut. Și socoti se nu se încredă țerei și lefecilor de țera; ce a chemat în lă Unguri călari și pedestri; și celor pedestri a făcut odă în curte, se fie purure lângă el. Mai apoi, vedându că de dăbilar nu se va putea plăti, a isvodit se ia de tot omul, că și sunt în totă țera, câte un boi; și a trimis în totă țera Turci de stringeau și lua acui afla în sat; de la altul îi lua tot, pentru alții, pentru acei ce nu aveau boi. Și a rămas mulți, pentru răutăți și dabile ce erau, de nu aveau cu ce se hrăni.

Războiul lui Aron Vodă, când s'a bătut la Răut cu un Domnișor ce îi dăcea Bogdan Vodă, și pentru perirea lui Bucium Vornicul, și Troțușan Logofătul, și Paos Vornicul.

În anul 7100, Aron Vodă domnind, și atâte răutăți și belituri făcându, n'a mai putut suferi țera, ce s'a rădicat Orhelenii și Sorocenii cu un Domni-

șioru ce-l dăcea Ionașco, pre carele l-au fostu alesu dintre ei capu, și-l puseră nume Bogdan Vodă. Era Aron Vodă, dacă au înțelesu acesta, au datu scire țerei să se strângă, și elu fără zăbavă au eșitu cu curtea și cu lefecii sei; și mai naite de ce au eșitu din curte, au tăiatu pe Buciumă, Vornicul celu mare, și pre Trotușanu Logofetul, și pre Paos Vornicul, dicendu că-l cu scirea lor; apoi, au purcesu improtiva vrăjmașilor sei; și mergendu au pusu pre Urechi Logofetă mare. Deaci s-au tîmpinată oștile la Răut; și dăndu răsboi vitezesc de ambe părțile, au isbănditu Aron Vodă, și pre Domnișor-i încă l-au prinsu viu, ce nu l-au omoritu; numai i-au tăiatu nasul, și l-au călugăritu. Deaci, dacă au spartu Aron Vodă pre viclenii sei, nici unu locu n-au lăsatu să nu-lu ample de vrăjmășia lui; că nu numai pre cel ce au fostu in răsboi perdea, ce și semințiile lor, și vinovați și nevinovați.

Pentru Mazilia lui Aron Vodă.

Gătindu-se Aron Vodă să facă mai mari vrăjmășii după aceste, l-au sositu unu călărașu de la Țarigrad cu cărți, de l-au datu scire că l-au mazilitu; că înțelegendu Impărăția de atâtea morți, și răutăți, și jacuri ce făcea Aron Vodă, l-au mazilitu. Deci, se mira Aron Vodă cum va face să nu prină de veste oștea și țera de mazilie, că se temea să nu-lu omóre. Că mulți erau acolo cari vreau hi bucuroși să audă veste ca aceea de mazilie, că le perise părinții, altora ficiorii, altora frații, alții rămăsese săraci de nevoi și dări multe ce erau. Ce pre taină au învățatu pre călărași să nu scotă cuvintu afară; și îndată au trimis la Iași, la domnă-sa, ce se încarce, și să purcedă in giosu. Era pre boieri l-au învățatu de au chematu glótele și le-au mulțamitu de slujbă ce i-au făcutu, și le-au dăsu să margă cineși pe acasă, gândindu că dór se voru duce, și elu să iee drumul spre Țarigrad. Adoa-ți, părăndu-l că se vrea fi dusu curtenii și altă glótă, elu au încălecatu și au purcesu spre Iași; și ce-l părăuse că se voru fi dusu, ca să silască și elu mai tare, să nu oblicască cineva. Era glóte, mulți pe de tóte părțile mergeau. Atuncea au chematu pre boieri și le-au dăsu; «Crezu, eu amu sloboditu oștea să se ducă cineși pre acasă; dără cine-l opresce?» Datu-i-au a înțelegere că o sémă s-au dusu, era cărora sunt casele spre Iași și spre munte, acéstă cale au. Și așa împreună au mersu până au însăratu; apoi tótă nóptea au silitu pên la Iași, unde nimică zăbavă n-au făcutu, ce au silitu in cale spre Țarigrad; și mergendu, l-au și tîmpinat Capigii Impărătesci, cari veniau să-lu la den scaun să-lu ducă la Impărăție.

Dacă înțelesă toți de mazilia lui Aron Vodă, așa le părea, cum după multă furtună și vifor, dacă vedu ómenii vreme bună și lină, ei se bucură. Așa tótă țera s-au bucuratu.

CAP XXXII.

Domnia a doua a lui Aron Vodă celă cumplită.

După ce au mizilită Impăratul pre Aron Vodă, Dumnezeu nu și plinise certarea Moldovei deplină; că Aron Vodă încă în Țarigrad n'au fostă agiunsă, iar i-au dată domnia Moldovei. Pentru că datornicii Turci, cu toții au mersă la Vizirul de au strigatū pentru Aron Vodă, și de nevoia datornicilor i-au datū iar domnia.

Atunci Aron Vodă au trimisă înainte pre Oprea Armașul să prindă pre o sémă de boier, și să apuce scaunul țerei. Că, după obiceiul lui celă cumplită, cumuși era învățatū, nu se apucă de altă, ce socoti căte răutăți n'au plinitū în domnia d'ânteiū, să le plinască la adoa domnie. Indată au răpeșitū pre credinciosulū seū Oprea, vel Armașū, cu cărți și cu izvodū, anume, de boierii căți vrea să'i omóre, să'i prindă, să'i ție la închisóre până va veni și elū la scunū. Dacă au venitū de olacū Oprea, vel Armașū, după învățatura domnu-seū, au intratū sara în Iași, și nice la gazdă nu marsă, ce la odăile dărăbanilorū celorū Unguresci în curte au mersū, și nóptea au venitū la gazda lui Urechlă Logofetul, carele ilū lăsase Aron Vodă să pădască Scaunul, și i-au arētatū poronca domnu-seū. Eră Urechlă Logofetul, unde auđi de numele lui Aron, cum au dobânditū așa degrabă domniū, s'au spăimāntatū, și se mira cum a face să hălăduiască, să nu'i mai fie a se vedere cu Aron Vodă. Au datū răspunsū Oprei Armașului, dicēndū: «Acestū lucru cu bucurie primescū, și suntū gata să slujescū Domnului nostru; numai să fie cu taīnă, să nu zcie nime că ai venitū, până vomū oblici pre toți, pre căți suntū scriși în isvodū, și'i vomū prinde, cari de pre unde vorū fi. Să nu cumva smintimū să oblicască să fugă.» Și cu aceste cuvinte s'au înșelatū Oprea, și s'au aședatū iar la odăile dărăbanilorū Unguresci, într'acea nópte și adoa ăi până în sară.

Când au pribegitū Urechlă Logofetul.

Înțelegēndū Urechlă Logofetul de venirea lui Aron Vodă, și de poronca ce trimisese pren Oprea Armașul, nu cuteđă să'lū astepte în țēră, sciindū cătă gróză și răutăți făcuse mai nainte în domnia d'ânteiū, și acum a doa-óră mai de mari casne ce va apuca. Ce, dacă s'au aședatū Oprea la odăile dărăbanilorū, aflāndū Urechlă vreme și cale deschisă de a se depārtare și de a eșire din țēră, au învățatū pre gazda sa, cine va întreba adoa-ăi de dānsulū, să spue că s'au dusū acasă la Cărligătură. Atunce, și nóptea tótă nóptea, și ăioa adoa ăi tótă ăioa, fugindū, au trecutū pre la Soroca în țēră Leșescă. Eră a-

doa-qi sara, Oprea Armaşul aŭ mersu iar la gazda lui Urechia Logofetul se se sfatuiasca, si nu 'l-aŭ aflatu; deci, aŭ vedutu ca 'l-aŭ inşelatŭ. Indata aŭ chle-matu pre alŭi cari s'aŭ tēplatŭ acole, si aŭ rēpeditŭ cu cărŭi in tōte părŭile, se prinde marginile. Eră dacă aŭ înŭelesu ca Urechia aŭ trecutŭ Nistrul si s'aŭ depărtatŭ, n'aŭ mai avutu ce'ŭ face, ce s'aŭ aşedatŭ de aŭ ținutŭ scaunul pēn la venirea lui Aron Vodă.

Eră Urechia, dacă aŭ trecutŭ Nistrul, indata aŭ mersu unde erau alŭi boieri pribegŭ, de aŭ aşteptatŭ sfērşitul lucrului.

Pentru venirea lui Petru Căzacul, in anul 7101.

Până a venire Aron Vodă la scaunŭ, eră Petru Căzacul s'aŭ rēdicatŭ din tēra Căzăcēscă cu puŭintei Căzacŭ, si cu o samă de pribegŭ, înŭelegēndŭ ca scaunul este deşertŭ; si, sirguindŭ se apuce scaunulŭ, aŭ intratŭ in tēră, si aŭ apucatŭ scaunul la Iaşi, si aŭ domnitŭ doē luni. Deaciŭ aŭ sositŭ si Aron Vodă. si aŭ prinsu pre Petru Căzacul, si 'l-aŭ trimisŭ la împērăŭie.

Eră Cronicarul celŭ Leşescŭ, de acestŭ Petru Căzacul, că aŭ venitŭ de aŭ apucatŭ scaunul, nimicŭ nu scrie.

Aşedarea lui Aron Vodă la scaunŭ, in a doua domnie.

Aron Vodă, dacă s'aŭ aşedatŭ alŭ doile rōndŭ la scaunŭ, aŭ pusŭ pe Oprea Armaşul Logofetŭ mare, si pre Vartic Vornicŭ mare de tēra de glosŭ, si pre Georgie Vornicŭ mare de tēra de susŭ, pre Zota Postelnicŭ mare, si pre Alecsi Stolnicŭ mare, si pre Iani Clucerul Visternicŭ mare, si pre Coci Comisŭ mare. Si, cumŭ'ŭi era nemilostivŭ, nu de altă s'aŭ apucatŭ, ce iar de asuprele a fa-cere țerei, cu dabile marŭ; si ântēiŭ cu voia lui âmbლა Turcŭ pin tēră, cu dă-bilariŭ, de strângeaŭ dabile, eră mai apoi nu'ŭ putea opri, si silă mare in tōtă tēra făceaŭ; luaŭ slujitori de tēră cu sila de'ŭ rânŭaŭ subt cai; bucatele fōră prețŭ si fōră banŭ le lua.

Deaciŭ, cunoscēndŭ Aron Vodă că nu va fi bine până in sfērşitŭ, si tēra scărşca. pribegŭi staŭ înŭinaŭi, aŭ socotitŭ, după atăta rēutate ce făcuse, se se curățēscă, si se arăte țerei că nu'ŭ din voia lui ce s'aŭ lucratŭ in tēră, ce de sila Tur-cilorŭ; si aŭ socotitŭ se se aglungă cu Mihaŭ Vodă, Domnul țerei Romănescŭ, ca se se desbată de subt mâna Turcului. Inse, ântēiŭ aŭ socotitŭ, după atâte rēutăŭi ce făcuse, se se apuce se facă vre unŭ lucru bunŭ, se nu'ŭ fie cu o-sândă detot; si s'aŭ apucatŭ, in aniŭ 7102, de aŭ ziditŭ monăstirea in țérina Iaşilorŭ, carea se chlamă Aron Vodă, pre numele Domnului ce aŭ zidit'o, unde este hramulŭ sfete Neculaŭ¹⁾.

Sfērşitul Letopiseŭului lui Grigorie Urechi Vornicul.

¹⁾ In aniŭ 7103 aŭ venitŭ Lobodă cu ôste Căzăcēscă, si aŭ gonitŭ pre Aron Vodă den scaunŭ, si aŭ arsŭ tērgul Iaşil. — *Simeon Dascalul.*

LETOPISEȚUL ȚEREI MOLDOVEI

De la Aaron Vodă, de unde este părăsitt de Ureki, Vornicul
de țera de ȝlosti.

ISVODITŪ DE

MIRON COSTIN

BIVVEL VORNIC ȚEREI DE ȢIOSŪ,

In anii de la sidirea lumii 7185, in orașii in Iași.

(1594—1662).

1. The first part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

2. The second part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

3. The third part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

4. The fourth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

5. The fifth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

6. The sixth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

7. The seventh part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

8. The eighth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

9. The ninth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

10. The tenth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

11. The eleventh part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

12. The twelfth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

13. The thirteenth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

14. The fourteenth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

15. The fifteenth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

16. The sixteenth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

17. The seventeenth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

18. The eighteenth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

19. The nineteenth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

20. The twentieth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

21. The twenty-first part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

22. The twenty-second part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

23. The twenty-third part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

24. The twenty-fourth part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

I. ISTORICIÎ

Adecă scriitorii de cursul aniloră acestorū cărți, cari pomenescă de ~~decă~~ lecatul celū d'ântăiū a țerilorū năstre.

BONFIN, marele Istoriciū de Dachia saū Dația.

DION, la viața luī Trajanū Impăratul.

TOPELTIN, Ungurū, iarăși pre acești doi aū urmatū.

Acești aū scrisū de Dachia, cum o aū descălecatū cu Rômleni, Traian. Impăratulū Rômuluī, in aniī de la Hristosū 120, pre socotēla vremilorū.

II. ISTORICIÎ LEȘESCI

Cariī aū scrisū lucrurile Domnilorū Moldovei.

CROMFR, aū scrisū Lătinesce.

STRICOVSKI LITVAN aū scrisū Leșesce.

PIASINSKI, Vlădicul de Premisla, Lătinesce.

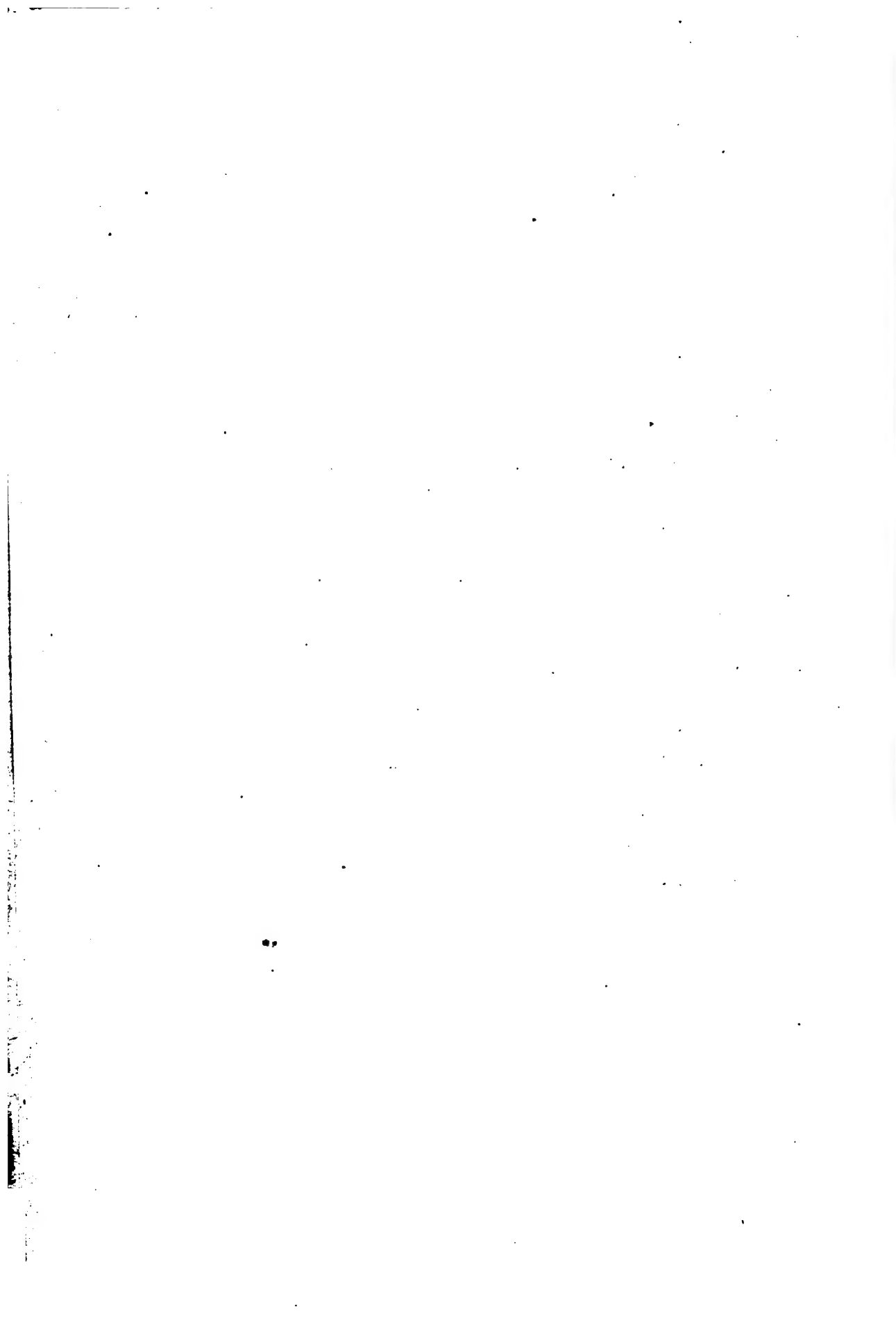
III. ISTORICIÎ LEȘESCI

Pre cariī i'aū urmatū răposatul Ureki Vornicul.

BILSKIE.

MĂRTIN PAȘCOVSKI.

Și acești încă dicū că Moldoveniī suntū toți din Rômleni. Êră de descălecatul celū d'ântăiū n'aū sciutū; că Leșiī mai apoi de Impărăția luī Traian suntū veniți într'aceste părți. Acești doi Istorici aū scrisū Leșesce.

V O R O A V A

Către Cetitori.

Fost'au în gândul meu, iubite cetitoriule, să facă Leatopisețul țerei noastre Moldovei den descălecatul ei celă d'ântăi, carele au fostă de Trajan Impăratul, și urzisemă și începătura Leatopisețului. Ce, sosiră asupra noastră cumplite aceste vremi de acum, de nu stămă de scrisori, ce de grije și suspinuri. Și la acestă felă de scrisore, gândă slobodă și foră-valuri trebuie; ăra noi prăvimă cumplite vremi, și cum-pănă mare pământului nostru și noastră. Deci, priimesce această dată atăta den truda noastră, ca să nu se uite lucrurile și cursul țerei, de unde au părăsită a scriere răpăsatul Urechi Vornicul. Afla-vei de la Dragoș Vodă den descălecatul țerei celă ală doile, la Leatopisețul lui, pre rōndul seă scrise Domniile țerei, până la Aron Vodă a doa Domnie. Ăra de la Aron Vodă încōce, începe acestă Leatopiseț, care ți-l'amă scrisă noi, nu cum s'are cădea de amăruntul tōte, că Leatopisețele cele streină, lucrurile numai cele mai însemnate, cum suntă răsbōiele și schimbările, scriă, a țeriloră megiași; ăra cele ce se lucră în casa altuia, deamăruntul lucruri de casă n'au scrisă, și de a lui Leatopiseț, de Moldovană scrisă nu se află. Ăra totă vei afla pre rōndă scrisă tōte. Și priimesce această dată această puțină trudă a noastră, care amă făcută, să nu se trecă cumva cu uitarea, de unde este părăsită; cu această făgăduință, că și Leatopisețul întregă să așteptă de la noi, de vomă avea zile, și nu va hi pusă pre vecinicul sfată a puternicului Dumneđă țerei acestia țeanchiu și sorocă de săvărare.

MIRON COSTIN.

Biv-vel Vornică Țerei de josă.

STIHURI

De descălecatul țerei Moldovei.

Némul țerei Moldovei de unde să trăgeneză,
Den țerele Rōmului totă omul să cređă.
Trajan, antăi, Impăratul, supuindă pre Dahă,
Dragoș, apoi, în Moldoveni primindă pre Vlași,
Martură este Troianul șanță în țera noastră,
Și Turnul Severinul, Muntăni, în țera vōastră.

CAP. I.

Domnia lui Ștefan Radul Vodă, și a lui Ștefan Răsvan Vodă.

Până la cumplita a doua domnie a lui Aron Vodă (așa dăce acei domnie răposatul Urechi Vornicul), este scrisă Letopisețul țerei Moldovei de Urechi Vornicul, începută de la Dragoș Vodă, carele au descălecată din Maramorășu, ală doile rîndu, după ce se pustiise de Tătari, și fugise toți locuitorii, și a țerei Moldovei și a țerei Romănesci, în Ardél. Era înainteă descălecată de Traian, Impăratul Rômului, a căru Impărată numele trălesce între noi până astăzi, cu șanțul cela ce se dăce *Troianul*. Era de la Aron Vodă scrisă nu se află, nice de alții, nice de Urechi Vornicul; ori că 'l-au împiedecată datoria omenescă, mórtea, care multe lucruri tale, și s'e se obârșescă nu lasă, ori că isvódele lui, ce va fi mai scrisă de la Aron Vodă încóce, s'au risipit. Deci, de unde au părăsită Urechi, începem noi, cu ajutorul lui Dumnezeu.

Domniei lui Aron Vodă cu cale i-au dăsu *cumplită*, că așa au fostă desfrănată domnia și nediréptă, câtă, de réul lui, ce erau boierii de frunte fugisă mai toți în țera Leșescă.

Se sfădău pe acele vremi și domni de Ardél cu Crăia Leșescă, care de care se cuprindă țera (Moldovei), se fie sub ascultarea sa.

Domnilor de Ardél le dăcem Crai Unguresci; ei se le dau acestă nume nu pociu, căci Crai nu suntă, ce direpți Domni s'eu Cnezi. Era și Ardélul totă de Crăia Ungurescă au fostă, și totă o țera. Era după ce Impărăția Turcului au ruptă o parte, cu Buda, și altă parte de Crăie au cuprinsă Némțul, cu Pojunul, unde sta și cununa Crăiei Unguresci, s'au osăbită acestă unghiă și s'au așădată sub Cnezi. Deci, Craiă direpță Crăiei Unguresci este Némțul, că la dănsul este cununa Crăiei Unguresci, cu Pojunul.

Ținea Domnia pre atunci la Ardél Bator Jigmond; și aflăndă vreme pre voie a supunere țera Moldovei către sine, s'au agăunsă cu boierii lui Aron Vodă, cari erau de casa lui, că li se urise și loră cu faptele lui Aron Vodă, anume Ștefan Radul Vornicul, și Răsvan Hatmanul, și cu scirea loră au trimisă oști Bator Jigmond, și au luată pre Aron Vodă cu totă casa lui, și 'l-au dusă la sine în Belgrad, unde 'și-au sfărșită și viața. Era în locul lui pusă pre Ștefan Radul Vornicul, în Sucévă.

La Leși, crăia Jigmond pe atunci, feciorul Craiului Șvedescă, era Hatman mare era Zamoiskii.

Vădăndă Leși că au pusă Bator de la dănsul Domn în Moldova, și o scrieau Leși pe atunci, Moldova, că este Crăiei Leșesci soție, după nisce legături ce făcuse Leși cu Ștefan Vodă celă bună, la Colomea, și mai pe urmă cu Bogdan Vodă, după ce se împăcasă cu dănsul, n'au suferită pre Ștefan Radul Vodă; ce îndată au trimisă oști cu boierii cari erau eșiți în țera Leșescă.

unii de răutățile lui Aron Vodă (era Movilescii, precum scrie Urechi Vornicul, încă cu Petru Vodă Șchiopul eșisă în țera Leșescă), asupra lui Ștefan Vodă Radul, și l-au scos din țară, și au pus Domn din partea sa pe Ieremia Movilă Vodă, cu alesul boierilor de țară; puind de odată și prin toate cetățile țerei slujitori de ai sei, Leși. Fost-au aceste în anul 7103.

CAP. II.

Domnia lui Ieremia Movilă Vodă.

Impărăția Turcului lupta pre acele vremi pentru Crăia Ungurască, cu Nemți, pentru Buda, pentru Ostrogonul și Enicul. Era vedându că cuprind Leșii țera Moldovei, au orânduit pre Cazigerei Sultan, Hanul Tătărescu, și trimițându-l și 2000 de Eniceri către 60,000 de oște ce avea Tătărescu (vestit era acest Han de războie, care au avut război și cu Persii, cu isbândă, în câteva rînduri), îi trimise Impărăția și stéguri, cu tuiuri de Moldova, să așeze pre cine va socoti el la Domnie, să fie din partea Impărăției.

Prindându veste Leșii de clătirea lui Cazigerei Sultan spre Moldova, cu rușine socotind a fire să lase pre Domn la smintelă, pus de dînșii, și era pre atunci și Crăia Leșescă în vîrtute, au orânduit și ei pre Zamoiskiîl Hatmanul. Cum spune Cronica Leșescă, mai mult de 7000 de călări și 3000 de pedestri n-au avut (de nu se laudă), fără slugile lor ce au ei pururea, peste cei ce sînt slujitori în catastii. Octomvrie în 9 zile, în anul 7104, au sosit Zamoiskiîl la Țuțora, cu oștile lui, și a doua zi Octomvrie 10, după sositul lui Zamoiskiîl, s-au vîdut și străjile Tătăresci. Era Octomvrie 11 au sosit și singur Hanul cu totă oștea.

N-au putut răbda Leșii fără șanțuri, cât au vîdut atîta putere; ce și-au întărit tabăra cu șanțuri pînă pînă, și au făcut, cu socotela lui Zamoiskiîl Hatmanul, și din afară de șanțuri, băsci de pămînt, de la șanțul taberei așa de departe, cât ajungea glonțul puscei, și între acele băsci au scos Zamoiskiîl oște Leșescă împotriva grosimei Tătăresci. Năvăliu Tătarii cu totă oștea asupra Leșilor; ce Leșii stau neclătiți, și din băsci dau din tunuri. Dosul iar să le ia, nu puteau Tătarii, de tabără; și așa au stătu războiul într'acea zi totă ziua.

Adoua zi, socotind Hanul cu meșterșugul să depărteze pre Leși de la șanțuri, au orânduit o semă de oști să dea năvală la Leși, și să se facă a fugi; ce Leșii cunoscînd meșterșugul, stau între băsci neclătiți, și așa au stătu pînă la vreme de chindie. Atunci, și deprindînd pre Tătarii, și vedînd că se tem și de focul Tătarii, i-au luat Leșii în gîna pînă la oștea cea supusă, și cu aceea dacă s-au tîmpinat, în loc au stătu, și au ținut războiul, cât s-au mirat și Hanul, mai puțină oște fiindu Leșii; și de acolo, iar încet spriginindu-se de năvala Tătarii, au venit iar la loc între băsci, că trimisese Zamoiskiîl totdeauna trîmbițe să dică de întors.

Nu dormia Ieremia Vodă; ce, de și avea nădejde în Leși, era îndată să ajungă la Hanul, și de atunci cele șapte sate de țară, ce se ziceau *Hănesci*, le-au dat Ieremia Vodă Hanului, și au legat și mîiere să dea Hanilor în toți anii, și alte daruri. Și așa, cu nevoia lui Ieremia Vodă, au statut între Hanul și între Zamolskii tractate, adică legături de pace; dăndu și Hanul zalog la Leși, și Leșii la Hanul, până se va închide tocmela.

Capetele de pace au fost acestea: Ieremia Vodă să hie Domn în țară, birnic Impărăției din an în an, după obicei; era Hanului să i dea dinan în an daruri și mîiere, și șapte sate să hie de cășele Hanului, în Bugég. Oștile Leșesci în țera Moldovei să nu mai între; solii de la Leși să meargă la Impărăția Turcului pentru întărirea păcii. Era despre partea Hanului erau aceste ponturi: stégul și tufurile să le dea pre mîna Ieremiei Vodă, și de la Impărăția Turcului să i scotă uric de Domnie neschimbată în zilele lui, care uric în limba lor se cheamă *berat*; și să iasă Hanul din pămîntul Moldovei pînă la patra zi, cu toate oștile lui. Și așa obîrșindu-se pacea, Hanul, ațîțit, a purcesu către Crimă, și Zamolskii spre țera sa, lăsându lângă Ieremia Vodă pre Albert Tanski și pre Ión Potočki cu 3000 de Leși oșteni, că se temea Ieremia Vodă de Unguri. Și așa au purcesu Ieremia Vodă și s'au aședat la Sucéva.

Războiul acesta, la Țuțora, este mai înainte de acela când au perit Iolkovski, Hatmanul Leșesc, precum vei afla și acela la rîndul său.

Bine n'au eșit Zamolskii din Moldova, era Bator Jigmond alege pre Răsvan Domn în Moldova, și i orînduesce 12,000 de oște Ungurescă, să meargă asupra Ieremiei Vodă, dăndu vină lui Ștefan Radul Vodă că de blăstemăția sa au lăsat scaunul să i cuprindă Leșii.

Luându veste Ieremia Vodă de pogorîrea Ungurilor, precum au putut au strîns oștea țerei, și s'au gătît a stare cu războiul impropria lui Răsvan. Era într-o Duminecă, când s'au apropiat oștile Unguresci de Sucéva; și au tocmît oștile Ieremia Vodă, asupra tîrgului, la satul la Areni. Era oștea Leșescă ce avea lângă sine o au tocmît mai la câmp, despre Scheea, pe subt un mal ce este alături cu drumul Băii. Singur, Ieremia Vodă, fiind în biserică la sfînta Liturgie, i-au dat scire, cum oștile lui Răsvan se vedu, și se apropie de oștile țerei. Ce n'au vrut să eșă din biserică pînă nu s'au sîvîrșit sfînta Liturgie; și se agîlungău hăriții lui Răsvan cu oștile țerei. Când Ieremia Vodă din biserică a eșit la oști, tîmpinatu-său oștile de ambe părțile, și, după cîta-va luptă între oști, au lovit Leșii pre oștea Ungurescă din aripa despre Scheea. Îndată îmbărbătându-se și fruntea oștilor unde era Ieremia Vodă, au frînt pe Unguri. Subt Răsvan Vodă a cădutu calul atunce în război; ce, încălecându pe altu cal, îndată a silit să oprască oștea Ungurescă, și a oprit-o; și pusese războiul iar la loc. Ce, îmbărbătându-se iar oștea lui Ieremia Vodă, unde și Leșii în frunte, au dat dosu oștea lui Răsvan Vodă; la care fugă, oștenii lui Ieremia Vodă au prinsu și pre Răsvan Vodă, și l-au dus la Ieremia Vodă. Stă movila și acmu pe drumul Băii de la Sucéva, care se pomenesce *Movila lui Răsvan* pînă astăzi.

Cînd a dus pre Răsvan la Ieremia Vodă, după cîta-va mustrare, îndată.

i-au tăiat capul, și l-au pus într'ună pară împotriva cetății; era pre Unguri i-au gonit oștile până la munți, cu mare vărsare de sânge.

Fostău aceste războaie în anul 7104, Decembrie 5. Așa s'au plătit și lui Răsvan răul ce făcuse și el lui Aron Vodă.

După acest război și perire a lui Răsvan Vodă, s'au așezat Domnia lui Ieremia Vodă fără grije; nice Bator Jigmond nu s'au mai ispitit să mai trimită oști în Moldova; ce, avându bătătură pre Leși, de paguba omenilor săi cu Răsvan, au trimis soli cu jaloabă la Rodolf, Împăratul Nemțesc, cumnatul său, și la Papa de Rm, jăluidu mare pagubă ce i-au făcut Leșii în 6s-tea lui, luptându el să desbată țera Moldovei de sub mâna Turcului, să cuprindă și pre Moldoveni cu sine împotriva Turcilor; era Leșii au împiedecat acest lucru, spre scăderea creștinătății, ce au așezat Moldova sub birul Turcilor, de sub care biru acum era eșită țera Moldovei cu nevoia lui.

Aceste înțelegându Papa și Împăratul Nemțesc, mare ponoslu au trimis Leșilor, și osebire de biserica lor Craiului Leșesc, ca unui împedător de bine creștinesc.

Trimisău și Craiul Leșesc solu la Papa, făcându-i scire cum că are el de grija Moldovei să nu fie cu Turcii, și mai dinainte vreme, fiind sub grija sa, cum și decurând pre Cazigerei Sultan l-au scos cu puterea sa din țera Moldovei. Era Domnul Ardélului, neavându putere să se apere pre sine, nupote să apere pre Moldova de Turci și de Tătari, mai avându prilegiu de oști fiesce când Craia Leșescă.

Aceste pricină avea el între sine pentru Moldova. Era Ieremia Vodă domnia cu pace, și cu lucruri așezate pre acele vremi a țerei, că ținea și oști străine și pădia și datoria sa ce avea spre Împărăție.

Pentru Mihai Vodă, Domnul țerei Muntenesc, cum s'au rădicat de au făcut multe războaie asupra Turcilor.

Țera Muntenescă, într'această an, vara, la mari răutăți era de Turci; că, din dou părți avându oști Împărăția Turcului asupra Craiei Unguresc, o semă de oști spre Buda, era altă semă de oște asupra Ardélului avea; că și Împăratul Nemțesc împotriva Turcilor oștile lui într'acolea erau ornduite; era aice despre Ardél, Bator Jigmond, fiind cumnat Împăratului Nemțesc, alte oști avea împotriva Turcilor, și luase de la Turci câteva orașe de Craia Ungurescă, iar către Ardél.

Era despre această aripă Sinan Pașa, Vizirul de Silistra; și pentru să fie mai lesne a supunere Ardélul, luase totă țera Muntenescă; și toate orașele. Bucuresci, Tergovistea și alte orașe, așezase cu Turci. Domnă era la Muntenii atunci decurând Mihai Vodă, acel vestit între Domni, încă bine neașezat după mórtea Mihnei Vodă. Vădându țera cuprinsă de Turci, singur au năzuit la Bator Jigmond, Domnul Ardélului, și au trimis soli și la Împăratul Nemțesc, dându-i scire, că, cuprindându Sinan Pașa țera Muntenescă, prea lesne

va putea supune și Ardélul. Dat'a-i Bator îndată oști într'a gîtoru lui Miha Vodă. Vădîndu că se apropie de elu focul, și durîndu-i inima și pre Munteni pentru moșile séle, in puțină vreme s'a strinsu; și întéiu a împinsu pre oștile lui Sinan Pașa de prin orașe; apoi și pe la Gîurgiu a stătutu și la răsboiū de față, cu Sinan Pașa, Mihaiū Vodă. Și a fostu răsboiulū cu mare vîrsare de sânge; și după cîtăva luptă, a înfrîntu Mihaī Vodă pre óstea lui Sinan Pașa, cîtū și singurū Pașa, s'e nu fie aflatū îndemănă o luntre mică, cu care a scăpatū peste Dunăre, ar fi cădutu la prinsóre. Și așa s'a curățitū țera de Turci intru acea dată, cu osêrdia lui Mihaī Vodă; insê, avea și óste Nemțescă de la Bator Jigmond.

Dupé acestū răsboiū, multe pagube a făcutu Mihaiū Vodă Turcilorū peste Dunăre, ardîndu și prădândū satele până aprópe pe Pravadia. Fost'aū aceste tóte într'acestașū anū, 7104, și apoi și la anul, 7105.

Êră precum isbândeale d'ântéiu a mulți a fostu pre urmă spre scădere, așa și acestui Domnū, lui Mihaī Vodă; veī vedea povestea mai apoi, la rîndul seū.

Nesciutóre firea omenescă de lucruri ce vorū s'e fie pre urmă, că pentru unū lucru seū doē ce i se prilejescū pre voīe, bietul omū purcede desfrînatū, și începe lucruri peste puterea sa, și apoi acolo găsesce perire.

Alū treile anū după aceste, vădîndu-se Bator Jigmond, Domnul de Ardél, sositū la bētrînețe și fōră coconī, și vădîndu că Turciī din anū in anū se întărescū, și cască asupra Ardélului s'e'lū cuprinđă, și elū bētrînitū și obositū de vîrtute, alegîndu'si viață bētrînețelorū cu odihnă, a socotitū că și din frațiī lui nu vorū putea nici unul s'e ție Ardélul, de rēul Turcilorū, a făcutū tocmală cu cumnatul seū, Impēratul Nemțescū, s'e fie Ardélul in sēma impērației Nemțescī. Êră lui i-aū datū cumnatul seū, Impēratul Nemțescū, doē olate, Ratisbor și Opelia, la țera Sileziei, cărei țeri îi dicū Leșiī Slonsca; se hotăresce cu dēnșīl acea țēră.

Peste voīa Ardelenilorū era acēstă tocmală, temēdu-se mai apoi de supunerea Némțului; ce, îndată după purcesul lui Bator Jigmond, s'a strinsu toți boīerī Ardélului și aū alesū s'e le fie Cnēzū, adecă Domnū, pre Andrieș Bator, carele pre acele vremi era in țera Belgiei, cu acesta gîndū s'e se călugărescă. Ce, chîematū de boīerī și de căpiteniile Ardélului, cu glasurile tuturorū, aū lăsatū călugăria, și aū venitū la Domnīa Ardélului de moșie.

Improtivă era acestū lucru tocmelei ce făcuse Impēratul Nemțescū cu Jigmond pentru Ardél, precum s'a pomenitū mai susū. Ce, nelăsāndū in voīa căpitāniilorū de Ardeal, Impēratul Nemțescū aū sosititū și cu sabia s'e'i supue avēndū tocmală cu Bator Jigmond; și aū orînduitū cu oștile pre unū Generalū alū seū, anume Baștea Gîorgī, și aū trimisū și la Mihaī Vodă unū Vlădică alū seū, îndemnāndu'lū asupra lui Bator Andrieș, pentru supunerea mai lesne Ardélului din doē părți, că avea și mai'nainte Mihaī Vodă pururea cu Impēratul Nemțescū răspunsuri.

Prea lesne aū primitū Mihaiū Vodă acestū lucru, ca unū omū de oști purure poftitorū; și fōră zăbavă aū strinsū óstea țerei Muntenescī, ca 30,000 de oșteni, și aū intratū la Ardél până la Săbitū, și acolo 'și-aū pusū tabēra, așteptāndu pe Baștea Gîorgī cu oștile Nemțescī.

Trimisese Bator Andrieș la Impăratul Nemțescă soli, cu rugămintă să nu-l facă această asuprelă, să-l scotească din domnia ce-l era de moșie de atâtea vécuri, a Batorescilor. Și acele oști gătite asupra lui, mai bine, d'împreună cu dânsul, să se orînduiască împotriva Turcilor. Ce, vedîndu că nimic nu pôte face cu rugămintea, au socotit să lovască pre Mihai Vodă mai'nainte de ce se va împreuna cu Baștea Giorgi.

Avea Mihai Vodă oști deprinse la isbîndă, alesu o sémă de slujitori, ce se cheama pre numele Căpitanilor săi, anume Buzesci, alți Rățesci, fôrte stătătoare ôste. Era Ardeleni, și îndoii unii, și încă bine nestrînși la Bator Andrieș cu toți; ce cu cîtă ôste au putut stringe, au dat răsboi lui Mihai Vodă la Săbiu. Era fôrte puțină vreme au ținut răsboiul; că îndată ôstea lui Mihai Vodă au frântu pre Unguri. Singur Bator Andrieș la fugă, părăsit de toți Ardeleni, numai cu puținel Leși, nesciutoru rîndul locurilor, și rătăcit într-o pădure, au cădutu pre mînule oștenilor lui Mihai Vodă, și dacă l-au dus la Mihai Vodă au pus de-l tăie capul. (?)

Nesciutore firea omenescă și de primejdiile sele, că apoi, nu peste îndelungată vreme, așa au pățit și Mihai Vodă de Baștea Giorgi, cum au făcut și elu lui Bator Andrieș. Bine dice sfînta Evanghelie: *«Cu ce măsură măsuri, măsura-ți-se-va.»*

Veseli și tare Mihai Vodă, după isbîndă, prea lesne cuprinsă orașele pre sēma sa, și i se închină orașele și cetățile, dându-l nune de Domnul lor, priimind prin cetăți și oșteni de al lui. De pe acele vremi, are nune de-l dicit *Mihai Craiu*; și au făcut și Episcopia la scaunul Domnilor de Ardél, in Belgrad. Era capul lui Bator Andrieș l-au trimis pre soli săi la Impăratul Nemțescă, pentru care slujbă au trimis Impăratul Nemțescă daruri lui Mihai Vodă, și l-au făcut *Prințip*, adică din Domni Impărăției unu. Era nu îndelungă au ținut Mihai Vodă domnia țerei aceea, că nici Impăratul Nemțescă au putut aședă Ardélul in partea sa nici într'unu chip; numai ce au fost pricină a multă vîrsare de sînge între creștini, și au făcut îndemănă Turcilor să pôtă cuprinde locurile cele mai bune din Ardél. Fost-au aceste in anul 7107.

Stîndu Mihai Vodă după aședarea Ardélului, era de aice din țera Ieremia Vodă, îndemnat fiindu de Turci, au strins ôste; și cîtă ôste avea și strinsă au purcesă asupra țerei Muntenescă; și, neavîndu cu nime nici un răsboi nicăuri, in țera Muntenescă, au mers la București și au aședat Domn pre frate-său Simeon Vodă, lăsîndu ôste de a sa lîngă dînsul; era Ieremia Vodă s'au întors la Sucéva.

Nau fost îndelungată domnia aceea a lui Simeon Vodă; că, înțelegîndu Mihai Vodă de cuprinsul țerei Muntenescă de Ieremia Vodă, îndată au purcesă împotriva lui Simeon Vodă, lăsînd prin cetățile Ardélului slujitori din oștile sale.

Nau stătu Simeon Vodă împotriva lui Mihai Vodă dîndă, ce s'au dat spre marginea țerei, spre Focșeni, pentru agiutorul de la frate-său Ieremia Vodă, de la care-l venise slujitori din țera de gîos la Simeon Vodă. Și dacă s'au strins cîtă-va somă de oști și la Simeon Vodă, au stătu și au astepatat pre Mihai Vodă cu răsboiul la o vale ce se chiamă Milcovul cel Mare,

întera Muntenescă (Are și altu nume grozavă acelū pirăit, și spunū, de atunci). Și aū stătutū răsboiul câte-va césuri; apoi aū perdutū Simeon Vodă răsboiul.

Dupē răsboiū, óstea, care încotro i-aū fostū calea s'aū risipitū; érá Simeon Vodă aū năzuitū la Sucévă la frate-sēū Ieremia Vodă. Ce nu s'aū destulitū Mihai Vodă cu atăta; ce îndată, fōră nimicū zăbavă, aū trasū oștile sale asupra Ieremieī Vodă, spre Sucévă, cu mare sîrguială.

La o grabă ca aceea, neavēndū nimică pasū nicī vreme de gătire Ieremia Vodă, numai ce i-aū căutatū a lăsare Sucēva, și a năzuire spre Hotin. Așa ilī pripise Mihai Vodă de aprōpe pre Ieremia Vodă, câtū nisce haiduci pedestri, cu câte-va carē pre urma Ieremieī Vodă, i-aū agiunsū fruntea oștilū lui Mihai Vodă; și aū stătutū haiduciī la răsboiū, apērāndu-se câte-va césuri. Ce, dacă s'aū înglotitū óstea lui Mihai Vodă, i-aū spartū pre haiduci, pre Jijia, la unū satū anume Verbia; unde stă o movilă mare preste trupuri, de Ieremia Vodă apoi făcută. Și era așa de groznicū Mihai Vodă și vestitū de răsboie in tōte aceste părți, câtū îndată ce aū sositū la Sucévă, i s'aū închinatū cetatea Sucevei și a Nēmțului. La cetăți puindū oștenī de ai sēi pedestrași, singurū nice cu atăta n'aū vrutū sē fie; ce de la Sucévă aū purcesū gonindū pre Ieremia Vodă și pre Simeon Vodă, până la Hotin.

Cetatea Hotinului o grijise bine Ieremia Vodă cu slujitori de ai sēi Nēmți, ce avea; érá elū aū trecutū la Leși pentru agiutorū. Pus-aū Mihai Vodă și unū Domnișorū, anume Marcul Vodă, căruia numele nicī se povestescē, pentru scurtă vreme ce aū avutū acelū Domnișorū; și nu se află numele acei Domniī nice la Letopisișele străine.

Eraū Leșiī pre acele vremi strinși la Sēimū la Varșav, sfātuindū óstea împotriva Șvedului. Că Craiul Leșescū, Jigmond, fiindū direptū moșan acei Crăiī ce încă viū fiindū tată-sēū Ión Craiu, l-aū alesū Leșiī pre Jigmond la Crăia lorū; și dupē mōrtea tătāne-sēū, neavēndū altū feciorū fōră Jigmond, cuprinsēse Crăia Șvedescă unū frate a Craiului Șvedescū, unchiul lui Jigmond, anume Gustav. Deci, fiindū mai aprōpe Jigmond feciorū Craiului Șvedescū de acea Crăie, de câtū Gustav fratele tătāne-sēū, silia pre Leșiī numai sē pozvolēscă la acela Sēimū, sē se facă oști împotriva lui Gustav.

Érá socotindū Leșiī că nice într'unū chipū acele doē Crăiī sē se facă una, nu vorū putea, fiindū una dincōce, alta dincolo de mare, care mare se chīamă Balticum, o cōdă din ochēnū, și nice din lege suntū una; și tēmplāndu-se așa cu Mihai Vodă, Ieremia Vodă aū datū Craiului nădejde de oști asupra Șvedilor pre altă dată, arētāndu-ī mare trēbă acēsta și cu grije Crăiei Leșesci, sē lase cuprinse țērile acestea de Mihai Vodă, Ardélul, Moldova și țēra Muntenescă. Ce aū stătutū Sēimul dupē acēstă trēbă, sē se facă oști împotriva lui Mihai Vodă, avēndū Ieremia Vodă căți-va Domni la Leși gineri, totū ómeni mari.

Mihai Vodă cu tōtă osērdia bătea cetatea Hotinului. Glonțurile lui se cunoșceatū in zidurile cetăței până la surparea cetăței, avēndū nădejde că dacā va lua și acea cetate, va putea stăpīni prea lesne țēra Moldovei.

Scrie Hronograful Leșescū, că așa era de vestitū Mihai Vodă și la Leși, câtū țēra Podoliei, fiindū de lege de subt ascultarea Patriarhului de Țarigrad, ca și

noi, pre acele vremi avându mare zervă și price cu Papistașii pentru lege, așteptau cu bucurie pe Mihai Vodă să vie, sciindu-se de o lege cu densus, să i se inchine toți Podolenii.

După raptul Săimului Leșilor îndată au purcesu Hatmanul și canțeliera Zamoiskiî la tabără, și apoi fără zăbavă s'au pornit cu oștile împotriva lui Mihai Vodă. Vestit era acel Hatman la Leși, a cărui fapte nici Conețpolskiî Hatmanul acmu din vécul nostru n'au agiunsu.

Prindându veste Mihai Vodă că au purcesu oștile Leșesci asupra lui, au lăsatu Hotinul și au purcesu spre Sucévă. Ieremia Vodă cu Zamoiskiî încă dacă au oblicitu de purcesul lui Mihai Vodă, au lăsatu drumul Hotinului și au trecut Nistrul, la unu satu anume Colodrubca, la ținutul Cernăuților, și apoi Prutul, la tîrgul Cernăuților, și au mersu pre la codrii Cosminului la Sucévă, unde Mihai Vodă întărise cetatea cu omenii săi; érá singurú au trasu spre țera sa, pentru să'si mai inglotéscă óstea și să mai oboséscă pre Leși. Afîndu Zamoiskiî cu Ieremia Vodă cetatea Sucevei grijită bine de omenii lui Mihai Vodă, au alesu cu sfatul să nu facă zăbavă cu cetatea, ce să mérgă întinsu după Mihai Vodă; și așa au făcutu, că fără zăbavă au purcesu spre țera Muntenéscă.

Impărăția Turcului avându trébă totu cu Nemții pentru Crăia Unguréscă, bucurósă era că se sfădesce Ieremia Vodă cu Mihai Vodă. Așa s'au trasu cuvîntul până astăzi, cum se hie trimisî cu taină 40,000 de galbeni de aur la Ieremia Vodă, să facă oști asupra lui Mihai Vodă, și diresu, ce'i dîcú ei Atişerifî, de Domnie neschimbată, lui și semînției lui.

Simțîndu Mihai Vodă că'i totu vinu asupră'i Leșii cu Ieremia Vodă, 'și-au mai inglotitú óstea, și 'și-au alesu locu de a dare răsboiú Leșilor pre apa Telejinului. Avea la acel răsboiú Mihai Vodă 60,000 de óste Unguréscă, Muntenéscă, Sěrbi, și Nemți încă avea puțin; și au tocmitú óstea pe malul celú de dincolo. Călăreții au pusú de ambe părțile la aripi, érá pedestreimea o au tocmitú cu puscile tocmai asupra Vadului, unde era vadul de trecutú, și așa au așteptatú pre Leși, puindú apa ca o pedecă între oști, până vorú deprinde oștenii lui acelú felú de óste, ca să vadă până încátu suntú Leșii de simeti la răsboiú

Óstea lui Zamoiskiî era la numărú, aleși, 30,000 de Leși, și 10,000 la Ieremia Vodă, óste de țera. Inse, óstea Leșéscă era alésă totu in léfă, că și lefecii vechi, ce le dîcú ei Cvarțana, erau toți cu Zamoiskiî, și lefecii noi, cari-i făcuse Craiul sêhie împotriva Șvedului, toți erau cu Zamoiskiî, fără altă glótă, ómenii de pre la Domniî ginerii lui Ieremia Vodă. De tótă óstea erau cu Zamoiskiî și cu Ieremia Vodă 40,000, între cari erau 4000 de Husari. Acelú felú de óste este totu in herú, temeinică óste fórte, și nefrîntă, alesu de oștile cum suntú a le nóstre și Muntenesci.

Dacă au sositú la Telejinú și Leșii, precum era oștile lui Mihai Vodă tocmite, așa au tocmitú și Zamoiskiî. Aripile țineau deadrépta Petru Laski cu óstea călare; dintr'acole erau și Husarii. Dinastînga, Ieremia Vodă cu óstea sa și cu o sémă de Leși. Érá Zamoiskiî singurú cu pedestreimea și cu armata,

adecă cu puscele, au ținut mișlocul, și dreptă împotriva pedestrimii lui Mihai Vodă au stăut cu ăstea.

Cu atăta era mai meșter Zamoiski de cătă Mihai Vodă, căci cătă așositu, îndată au făcută cu pedestrima sa băști de pământ înalte, și acolo au suită puscele. Tăta ăioa aceea au stăut răsboiul; numai den tunuri și den senețe unii la alții dau peste apă.

A doua ăi, mai sumeș Zamoiski de cătă Mihai Vodă, au trimis de au cerat mai sus pre apă, despre munte, și au aflat vadă; și îndată tăta aripa ceea ce sta din dirapta, stoluri după stoluri, au pornit la vadă; stăut au singur cu focul asupra vadului mai tare de cătă in ăioa d'ântăi.

Mihai Vodă, vedându că trece ăstea călăreă a Leșilor prin altă vadă, au întărită pedestrima și elă cu șanțuri; ăă elă cu-tăta ăstea călărima au mersă împotriva ăștii cei Leșesci. Vedându Zamoiski că lipsește tăta ăstea cea călare a lui Mihai Vodă, au pornit și elă tăta ăstea sa și cu Husarii într-acolo cu Petru Lasci.

Miratus au Mihai Vodă de sumeș Leșilor, cu ce sirguelă au apucată vadul; și au stăut acolo ună răsboi mare atunci, pentru vadă. Singur Mihai Vodă, ca ună leu, in fruntea răsboiului; și au ținut răsboiul câteva ăsură până au sosită și Husarii. Nedepinsă ăstea lui Mihai Vodă cu acelă elă de ăste ce s'au pomenită, Husarii. Acelă felă de ăste este totă in heră, numai ochii și buzele se vedă; mulți pună și aripi, tocmită de pene de vultură, sau de alte paseri mari; și cei mai de fire, cu pardoși peste platoșe; ăă slugile carii n'au pardoși pună scărțe de ceste Turcesci; ăă in fruntea cailoră pună o tablă de heră, și mulți și pe la peptul cailoră, pentru ferelă de glonțuri. Nice fie ce cală incalecă Husarii, ci totă cală mari, groșă, se pătă birui a purtare tarul, și totă friji de cei Nemțesci, sau cală Turcesci, la cei mai de fire. La răsboie nici-odată nu alergă mai multă din trépădul calului, seă numai când sară asupra pedestrimii, ori taberei; că asupra ăștii sprintene, cum este Tătarul, nici-odată nu slobode, că se răschiră Tătarii, și nu face cu suliăa nici o trébă. Sulițele loră suntă câte de optă coți de lungi, cu prapure până in pământă. Ca ună zidă stă la răsboi.

Dacă au sosită tăta ăstea Leșilor peste vadă, și Husarii s'au stălită și au purcesă asupra ăștii lui Mihai Vodă, și de la cel-altă vadă au biruită focul lui Zamoiski pre pedestrima lui Mihai Vodă. Și cum au împins-o de la mală, din șanțurile lui Mihai Vodă, au și cuprins-o călărima ce mai era lungă Zamoiski; și au cădută tăta pedestrima lui Mihai Vodă, cu tăta armata, pre mână lui Zamoiski.

Au dată scire lui Mihai Vodă de pedestrima lui că s'au spartă de la vadă; și acolo iarăși nu era puțină se se înfringă ăstea Leșescă. Numă ce au căutată a dare dosă ăștii lui Mihai Vodă, însă, nu de totă in răsipă, ce cu tocmeelă, întorcându-se singur Mihai Vodă unde era greul; și totă așa au mersă apărându-se până la ună orașă, anume Tergușorul.

Sciindă Zamoiski de Mihai Vodă cine este la răsboie, se nu se mai depărteze ăstea lui cea călăreă, temându-se cumva in gônă de smintelă, au trimisă trîmbițele de au ăisă se se întorcă ăstea, și cu poroncă la capete nu-

mai, de întorsu; și s'au întorsu ôstea Leșescă. Cădut'au la acela răsboi 1000 de trupuri, de âmbé părțile; érá vîl mulți prinși din ôstea lui Mihai Vodă. Fost'au acestu răsboi în anul 7108.

Se urise Munteniloru cu domnia lui Mihai Vodă, totu cu oști și cu răsboie. Ce, după fuga lui Mihai Vodă, trei zile au ședut Domni, Ieremia Vodă, și Simeon Vodă, și Zamoiski, pre locu, până au începutu a venire toți boierii țerei Muntenesci și slujitorii, priimindu pre Simeon Vodă Domn, cu giurământu; și au mersu și Ieremia Vodă până în Bucuresci, și au aședat la scaunul pre frate-seu Simeon Vodă, lăsându și Zamoiski trei mii de ôste Leșescă cu Iani Potočki, Starostele de Caminița. Ieremia Vodă și cu Zamoiski s'au întorsu la Sucéva.

Érá Mihai Vodă, după răsboiul ce au perduto la Telejin, strinse iar ôste, prin munți, de al sei și din țera Ungurască, cunoscuți, și făcuse aprôpe de șapte mii de ômeni, cum scrie Hronograful, și pornise pre Udrea cu 4000 de ôste să hie de strajă. Érá singuru totu se gătia în munți să lasă odată cu pușci, și gătitu mai bine. Ce, l-au pripitu Simeon Vodă, de n'au mai avutu vreme să se mai întărescă; că, de sîrgu stringendu ôste de locu, și cu Leșii ce avea, pre sfatul boieriloru iar celoru de locu, au purcesu din Bucuresci, și au mersu dioa și nóptea prin locuri ascunse, până la tîrgul Argeșului. Acolo era Udrea cu ôstea lui Mihai Vodă, acea de strajă. Desdiminéta, într'o zi, au ajunsu ôstea lui Simeon Vodă subt acelu tîrgușoru; și prinsese și Udrea de veste, și i-au căutat și lui a scótere ôstea sa la câmpu, că locu de fugă nu era, că se apropiase oștile lui Simeon Vodă. Deci, până în de trei ori au datu răsboi Leșiloru, érá a patra órá au purcesu în răsipa ôstea Udrii.

Mihai Vodă de acolea nu era departe în munți, viindu să se împreune cu ceea ôste. Ci, dacă i-au datu scire Udrea de răsipa sa, au începutu și cei-alți a'lui părăsire cu toții, și numai ce i-au căutat a părăsire țera Muntenescă, și a trecere munții la Ardél.

Udrea, după aceea, curîndu au venit și elu, și s'au închinat la Simeon Vodă. Și așa, Mihai Vodă, vrîndu să dobîndescă Ardélul, au perduto și țera Muntenescă.

Sosit'au în Ardél Mihai Vodă, și au aflatu ômenii sei, cari'i pusese prin cetăți, scoși de Bașta Giorgi, și puși oșteni de Impăratul Nemțescu. Și vedîndu că nu are locu nice în Ardél, s'au rădicat cu totă casa lui, și o samă de căpitenii, aleși Căpitanii lui cei creduți, Mărza, Geșta și Race, și au mersu în Beciu la Impăratul Nemțescu, în nădejdea slujbei ce făcuse improtiva Batorresciloru; și l-au priimitu Impăratul cu bine. Érá Ardélul că n'au fostu pentru dînsul, ce pentru sine aședat, atunci s'au arătat.

Nu peste multă vreme, vedîndu Bator Jigmond perirea frăține-seu, lui Bator Andrieș, pogorită de cumnatu-seu, Impăratul Nemțescu, și Ardélul nici într'unu chipu nu vrea să se supue sub Nemți, s'au căitu de tocmala ce făcuse cu cumnatu-seu Rodolf, Impăratul Nemțescu, cum s'au pomenitu mai susu; și lăsându olatele, carile erau lui date de cumnatu-seu, au trecut în țera Leșescă, că'i era Zamoiski ginere, fiindu dîmna lui Zamoiski fată lui Bator Andrieș; și apoi, din țera Leșescă au venit în Ardél; și îndată cuprîndu țe-

ra Ardélului iar către sine, au început a strângere oști împotriva lui Bașta Giorgi, Generalului Împăratului Nemțesc.

Vedându Împăratul Nemțesc sculat Ardélul și rocoșit împotriva sa, de alu doile rânduri au gătit pre Mihai Vodă, și l-au pornit să meargă iar să stringă oști, împreună cu Bașta Giorgi, să stele împotriva Batorescilor, lui Jigmond cumnatu-seu, și lui Bator Iștfan, fratele lui Jigmond; că acești doi mai rămăsese din Batoresci.

Purces-au Mihai Vodă din Beciu asupra Ardélului, dăruit bine de Împăratul, stringându iar oști și de ai sei Munteni, cari se aședase în Ardél, și Sârbi, și Unguri, și s-au împreunat cu Bașta Giorgi, la Clujvaru.

Batorescii încă au strinsu oște, și mai sumeți fiindu pre locurile sele, au datu răsboiului lui Bașta Giorgi și lui Mihai Vodă, aprópe de Clujvaru, la unu satu anume Mojina, și au fostu răsboiul câte-va césuri. Ce, stându Nemții în frunte cu focul, și Mihai Vodă lovindú din dosu pre oștea Batorescilor, au frintu pre Batoresci, câtú abia au scăpatu ei cu capetele. Érá din oștile lorú, partea mai mare ce au fostu pedestrime cu armata, cu tabăra, au cădutu tótá pre mâna lui Bașta Giorgi.

Făcutus-au veste de biruință la acela răsboiul mai mare a lui Mihai Vodă, de câtú a lui Bașta Giorgi; care zavistie au și făcutu perire lui Mihai Vodă.

Spunú ómeni bătrâni de pre acele vremi, cum se hie agiunsu cu daruri Ieremia Vodă la Bașta Giorgi, pentru să omóre pre Mihai Vodă; care lucru póte să hie: că, ce nu lucrédá în lume avuția! Bani răscolescú în lume împărățiile, și mari cetăți surpá, cum dice unu cuvântu Leșescú: *sula de aurú, zidul pētrunde*.

În anul 7109, Avgust 8, dinsădenópte, într'ășternutú încă fiindu Mihai Vodă, au venitú doi Căpitani Nemțesci, cu ómenii lorú, trimiși de Bașta Giorgi să omóre pre Mihai Vodă; și cum au sositú la tabăra lui, că era de o parte, au lovitú la cortul unde odihná; și acolo pre locu i-au tăiatú capul și l-au dusú la Bașta Giorgi, érá trupul până atrela și au stătatú la vederea tuturorú neîngropatú. Oștile lui ce avea nu erau cu dēnsul în tabără: pre toți îi slobođise în pradă, până copiii lui încă au fostú mersú în pradă. Și așa s-au plătitú lui Mihai Vodă, pentru slujbele ce au făcutú Nemților!

Dupé mórtea lui Mihai Vodă n-au mai avutú Ieremia Vodă nice o dodăélá de nime. Ce, plinindú domniile sele cu pace, 12 ani, cu țără aședată, în totú bișugul, au plătitú și elú datoria ómenescă. Au răposatú Ieremia Vodă în anul 7116. Rēmasu'i-au pomaná în țără, monastirea Sucevița, zidită de dēnsul.

CAP. III.

Domnia lui Simeon Movila Vodă.

Eră la domnia țerei, după mórtea lui, aú stătutú frate-séu Simeon Vodă, nefindú feciori Ieremieí Vodă încă la vêrstă deplină. Era Simeon Vodă omú mare de dîle, sositú la bêtrănețe. Eră mórtea lui Simeon Vodă, precum aú rămasú din omú in omú in țeră poveste, aú muritú otrăvitú de cumnată-sa, dómna lui Ieremia Vodă, trăgêndú domnia mai curînd la feciorií seí, temêndu-se că se vorú intemeia feciorií lui Simeon Vodă la domnia țerei; care faptă acei dómne, apoi, aú arătátú Dumneđeú cu patimile ei.

CAP. IV.

Pentru rêsboiul ce s'aú făcutú între verí, feciorií lui Simeon Vodă, cu feciorií Ieremieí Vodă, pentru Domnia țerei.

Stătut'aú la mare amestecătură și zarvă scaunul țerei, după mórtea lui Simeon Vodă; că erau feciorií Ieremieí Vodă trei: Constantin, Alecsandru și Bogdan; eră a lui Simeon Vodă erau feciori cinci: Mihăilaș, Cavriil, Moísei, Ión și Pêtrașcu. Decí, se împêrechíară boierii, și cu dâșii și țera, in doê părți: o parte ținea cu casa Ieremieí Vodă; eră altă parte, cu cusa lui Simeon Vodă. Și d'ântéiú era mai tare partea lui Mihăilaș Vodă, feciorului celui mai mare a lui Simeon Vodă, câtú aú căutatú lui Constantin Vodă, feciorului celui mai mare a lui Ieremia Vodă, și cu boierií din partea lui, a eșire cu fuga din Iași; după carií aú trimisú Mihăilaș Vodă in gónă, și aú ajunsú carele boierilorú de le-aú jăcuitú la Mălăesci.

Marginile țerei Leșesci mai tóte erau totú de ómenií lui Constantin Vodă, avêndú cumnați Domni Leșesci, cum erau Potoțcesci, Visnovicesci, Corețeni, toți cu cúscie legați; că aú avutú Ieremia Vodă trei fete măritate in țera Leșescă, totú după ómeni mari. Ce, indată ce aú auđitú că aú scosú feciorií lui Simeon Vodă pre feciorií lui Ieremia Vodă din scaunul țerei, aú purcesú singurú Vișnovețki, și cu câți-va de Potoțcesci, cu oști asupra lui Mihăilaș Vodă. Avea și Mihăilaș Vodă óste de țeră lúngă sine, și puținei Turci și Tătari. Ce Turcií la rêsboiú n'aú vrutú sé mérgă, ce aú privitú de departe. Fost'aú acestú rêsboiú între verí la Ștefănesci, și aú infrîntú partea lui Constantin Vodă pre partea lui Mihăilaș Vodă; și numai ce le-aú căutatú a părăsire țera feciorilorú lui Simeon Vodă, și unii in țera Ungurêscă alții la Turci aú mersú. Unul dintre dênșii, Pêtrașcu Vodă, aú ajunsú de aú fostú Mitropolitú la Kievú, cu

vestită Mitropolie, și Arhimandrită de Monastirea mare, ce este pre limba Rusescă Pecersca, unde staū trupuri a mulți sfinți, întregi, in peștere, și până astăzi, cu multe minuni.

Și așa s'aū aședatū Constantin Vodă, feciorul lui Ieremia Vodă celū mai mare, la domnie, cu bucuria țerei, avēndū țera nădejde că va urma tătâne-seū. Ce departe aū fostū Constantin Vodă de acea fericie; și precum dice Isus Sirah: «*Vai de acea cetate unde este Domnul tēnērū!*» că luādu-se și Constantin Vodă după socotēla tinerețilorū, n'aū păzitū datorია sa deplin spre Impărăție. Ce, precum scrie Leatopisețul celū Leșescū, d'antēiasī datā birul anului d'antēiū nu 'l-aū plinitū; și așa, scārbindu-se Impărăția, aū mazilitū pre Constantin Vodă, și aū datū Domnia lui Ștefan Vodă Tomșa. N'aū folositū lui Constantin Vodă uricile ce avea de la Impărăție, date tatā-seū Ieremia Vodă, de domnie vecnică lui, și feciorilorū lui; că Turcul cu vreme dă, cu vreme ia; precum este vremea, așa lasă: blāndū, cānd este vreme de blāndețe, sumețū și agerū, cāndu'i vreme de sumeție. Creștinului nici odatā cuvēntul nu ține, nice a'lū amēgire il este rușine; tōte, precum este vreme face.

CAP V.

Domnia lui Ștefan Vodă Tomșa.

Pre Ștefan Vodă Tomșa nu 'l-aū sciutū Leatopisețulū celū Leșescū de ce nēmū aū fostū. Ėrā dreptū, Moldovanū aū fostū, din satū din Otesci, de pre valea Rēcātāului, din ținutul Putnei. Era pre acele vremi Tomșa la Pōrta Impărăției, pentru trebuința țerei, pe lūngă Capikihāi; și vedēndu'lū omū de țērā, cunoscutū la căpiteniile Porții, 'i-aū scosū domnia, și 'i-aū datū Impărăția și pre Cantemir Beī cu órdele lui, carele pre acele vremi lōcuia in Bugégū, sē ducā pre Ștefan Vodă la scaunū.

Apropiindu-se Ștefan Vodă Tomșa de țērā, Constantin Vodă cu mumā-sa și cu frații seī aū purcesū la Leși, și cu cățiva din boierī, între cariī eraū și Nistorū Urechlā, tatāl lui Grigorie Urechlā, care s'aū pomenitū că aū scrisū Leatopisețul țerei până la Aron Vodă.

Leșiī aveau atuncī mari amestecături cu Moscul, și nu era vreme sē facā oști și in Moldova. Ce Ștefan Pototkii, cumnatul lui Constantin Vodă, carele ținea pre dōmna Maria, fata Ieremieī Vodă, cu puterea sa și peste voia și poronka lui Craiū (căci trimisēse singurū Craiul unū copilū den casā sē nu cumva sē se ispitēscā sē între in Moldova, sē intārīte Turciī), aū strinsū oște de pren cetățī și de pre la rudeniile sale, ca la șese miī de ómenī strinsurā lāsāndū pre sócrā-sa, pre dōmna Ieremieī Vodă, in țērā Leșescā. Ėrā însuși Constantin Vodă și cu Alecsandru Vodă, frate-seū, aū purcesū asupra lui Ștefan Vodă Tomșei.

Răsboiul lui Ștefan Vodă Tomșea cu Constantin Vodă, feciorul Ieremie Și Vodă, și pentru perirea lui Constantin Vodă.

Ștefan Vodă au prinsu de veste îndată de venirea Leșilor, și au strinsu și elu oștea țerei totă; și se prilejisă atunci și nisce slujitori de a lui Mihai Vodă, căpitanii lui cei vestiți, neputându trăi, după mórtea lui Mihai Vodă, în țera Ungurască, chemați prin cărți de Ștefan Vodă, anume Mârzea, și Geția, și Racă, cu câțiva ómeni; și au pus Ștefan Vodă tabăra deasupra Popricanilor, dându scire și la Cantemir, la carele pre acea vreme erau mulțime de Nohri; și au venit și Cantemir cu oști într'agintorii lui Ștefan Vodă.

Venia Potočki simețu, cu isbânde ce făcuseră frații lui într'aceste țeri, împotriva lui Răsvan Vodă, și apoi împotriva lui Mihailaș Vodă. Ce, cum ȳice Moldovanul: *«Nu sunt în toate ȳilele Pașcile»*: mergeau fôră de nice o tocmală, fôră strajă de a putere hi, fôră limbi să scie ce felu său ce samă de neprietenu, ori unde merge; și avându și oște strinsură, nu 'i-au dodăitu nimică Cantemir, nice Moldovenii, până au sosit Șeșii cu tabăra loră la unu locu pe Prutu, unde se chămă Cornul lui Sas; atunci au vȳdatu Potočki unde au venit.

La acelu locu, Cornul lui Sas, este cotitu Prutul; însu, cotul se prinde în partea despre răsăritu; ȳară de acestu parte, unde era tabăra Leșescă, este eșită apa Prutului peptu, la câmpu. Într'acela locu au făcut oștile lui Ștefan Vodă, și Tătarii, navală asupra Leșilor; și n'au ținutu răsboiulu nimică Leșii, câtu într'acela răsboiu așa desirgu s'au spălmântatu, și s'au amestecat Șeșii, de nice tunurile n'au apucat odată să slobodă. Singuru Potočki, pentru să i se tăinuiască numele, au dat între carele Haiducilor; ce, apoi, 'l-au vȳditu Haiducii. Pre Alecsandru Vodă încă 'l-au prinsu Moldovenii. ȳară Constantin Vodă au cădu pre mânil unui Tătaru, carele, înțelegendu cine este, vrându sășî facă cinste la Hanul, ferindu-se de Cantemir, d'împreună cu nisce cetași ce avea Tătarul, au fugitu cu Constantin Vodă, și cu unu Comisă anume Mihăilescul; și dacă au sosit la Dașeu, ferindu-se Tătarii și acolo de Turci să nu iae pre Constantin Vodă de la mâna loră, au găsit o luntre mică și s'au băgat să trecă singuri Tătarii preste apa Niprului; s'au scornitu vȳntulu, și s'au umplutu luntrea de apă, și acolo s'au înecat Constantin Vodă, în Nipru. ȳară pre Potočki și pre Alecsandru Vodă i-au dusu oștenii de țără la Ștefan Vodă, și pre amȳdoi i-au trimis Ștefan Vodă la Împărăție. Potočki, apoi, au eșitu cu rȳscumpărare prin soli, ȳară Alecsandru Vodă au cădu la legea Turcescă, în care au și muritu. Spun să hie agiunsu la Turci și la boierie la Împărăție.

Cea-altă oște Leșescă, totă au cădu în robie la Tătari, și mai mulți s'au înecat în Prutu, câtu abia de au scăpatu cineva de poveste; că cine au și înnotatu Prutul, pline erau luncile de țărani, și coșurile Tătarilor erau peste Prutu, totu i-au prinsu și i-au dusu la Ștefan Vodă Tomșea; pre mulți i-au și ucis țărani. Perit au și boierii toți câți s'au prilejitu de venisă cu oște totu ómeni de casa Ieremie Și Vodă, anume: Vasilie Stroi Și Logofetu, Balica Hatmanul, Kiriță Postelnicul, Miron Stolnicul. Numai Nistor Urechă n'au vrutu

să vie den Kaminiță, și așa-l sfătuia și pre dânsul să nu mērgă in Moldova, dicēndū sē lese sē se mai vechiască domnia lui Stefan Vodă, că acmu, fiindū domnie noă, Moldovenii suntū din hire pururea la domnie lacomi; ce nu s'aū ascultatū sfatul lui Urechlă Vornicul, cum mai multe in lume sfaturi bune la domni nu se ascultă, ce apoi vinū la primejdie și ei și casele lorū.

Ėră pre Vasilie Stroici ilū ertase Stefan Vodă; numai, invētasē pre Nicoriță Armașul sē-lū ducă sē vadă perirea celor-alti, ca sē-l hie grijă mai pre urmă de mōrte. Că era omū tēnērū Stroici, și din casă mai vechiū, și cinstețū de cātū tōte casele in țēră. Ce, țilele lui cele sfērșite, cum țice cuvēntulū, vēdēndū că merge la perire, și nu-l spusese Armașul povestea, s'aū apucatū de sabia unui dārăban-l sē mōră cu rescumpērare, că era omū de firea lui inimosū. Ce îndatā 'l-aū impresuratū dārăbanul, și n'aū apucatū sē scōtă sabia care lucru dacă aū spusū Armașul lui Stefan Vodă, îndatā aū pusū de 'l-aū omoritū și pre dēnsul, rēchnindū Stefan Vodă: «*Ai, cānele!* aū vrutū sē mōrē cu soțil;» Și pre cāți li aducea, pre toți li omorīa, până și slugi, și prostime. Acela vērșătorū de sānge era d'antēlaș-datā, Tomșea Vodă. Pentru unū Diécū, ce era fōrte de trēbă de scrisōre, s'aū rugatū boieril sē-lū erte, că este cārturarū bunū. Aū rēspunsū Stefan Vodă: «*Ha, ha, ha!* mai cārturarū de cātū dracul nu este altul!» Și totū 'l-aū omoritū și pre acela.

Așa aū fostū stingerea casei lui Ieremia Vodă. Fost'aū acestū rēsboiū, la Cornul lui Sas, in anul 7120. Tātariil, dupē aceea, îndatā aū mersū in pradă la țēra Leșescă; și, lovindū fōră-veste, și desigrū, multū plean aū luatū, și mare robie in ōmeni aū făcutū.

Rēdicatu-saū boieril țērei asupra Tomșei Vodă.

Domnia lui Stefan Vodă Tomșea precum s'aū începutū, in vērșari de sānge, totū așa aū ținutū. Avea unū țiganū calăū, adecă perțetōrū de ōmeni, grosū și mare de trupū; acela striga de multe ori inaintea lui, arātāndū la boieril «*Dōmne! s'aū ingrășētū berbecil, bunil suntū de junghiat?*» Stefan Vodă la aceste cuvinte ridea și dāruiā banil țiganului.

Ce cum a tuturorū tiranilorū, la tōte țērile in lume, uritā este stēpānia, așa și a Tomșei Vodă. Ilū urise și boieril, măcarū că erau de casa lui mai toți, anume: Beldiman Logofētul, Bārboiū Vornicul, Sturza Hatmanul și Boul Visternicul; că nice ei fōră grōza morțil nu erau, ce āmbiaū in totū cēsul, cum se țice, cu țilele amānā; și hie cānd, unde este frică nu incape dragoste. Pentru ce, întrebāndū unū Impēratū pre unū dascalū, cum arū hi Impēratū sē hie dreptū tuturorū, aū rēspuns-l: «*de nu vēi fi Impēratū groznicū nimēruil.*» Fericitū acei Domni cārora țērile lorū le slujescū din dragoste, nu de frică! că frica face uriciune; și uriciunea, cātū de tārđiū, totū isbucnesce.

Așa s'aū prilejitū și la Tomșea Vodă, in tōte țilele petrecēndū boieril totū cu prepusuril, totū subt grije, s'aū vorovitū cu toțil, și aū trasū slujitoril toți in partea sa, și pre Mārzescil cel de la Mihaī Vodă; și intr'o nōpte aū eșitū

cu toți la sat la Cucuteni, și de acolo au poruncit lui Ștefan Vodă cu bine să se așeze din scaun, că nu poate nimeni suferi domnia lui cu atâtea vărsări de sânge.

Se spăriea Ștefan Vodă de o tulburare ca aceea; ce, îmbărbătându-l cine erau pre lungă dânsul, au strins dărbani, cari totu pre unu cuvânt erau cu cei-alți slujitori. Ce, dacă a vădit banii vărsându-le Ștefan Vodă, au statut ei cu domnia, și au strigat și țergul în lăfă; și s'au strins din țergovet și den slugile negușitorilor, și omeni nemernici, câțeva glotași la Ștefan Vodă; și s'au prilejit atunce de venise și den ținuturile den jos nisce stéguri de călărași la căutare, și erau descălecați la Tomescl. Au repezit Ștefan Vodă și la acei, cu lăfă, și i-au tras în partea sa.

Slujitorii ce erau cu boierii, auzind că strigă Ștefan Vodă în lăfă, măcar că gîturase boierilor, ce, pre obiceiul nămului nostru, a început mulți a se smulgere din glota boierilor, și a venire la Ștefan Vodă, și în loc au început a slăbire partea boierilor.

Dacă au auzit boierii că nu va să se lase Ștefan Vodă de bună voie din scaun, au venit cu război; cărora au eșit Ștefan Vodă înainte cu glotele sale, de laturea țergului, deasupra fântenei lui Păcuraru, și scose și țergul totu Ștefan Vodă, cu arme, cine cu ce avea; și, despre vii, au lovit călărimea ce avea pe glota boierilor, den dosu.

Fără zăbavă au început a se răsipire glota boierilor; deci, și boierii cari în cotro au putut au plecat fuga, din cari îndată au prins pre Bărboiu Vornicul, apoi și pre feciorul lui. Dece, pre Bărboiu cel bătrân în locu l-au înțepat, delaturea țergului; era pre feciorul lui Bărboiu l-au trimis de l-au spinzurat în porța casei tătene-seu. Era Beldiman, și Sturza, și Boul, năzuiră în țera Muntenescă, unde și acela totu n'au hălăduit, precum vezi vedea povestea lor mai josu.

Pre câți și aducea prinși, pre toți îi omorîa cu muștrarea ce avea el în obicei: *«Să nu te erte Dumnezeu cu acel cap mare al tău!»* Tuturoră acésta muștrare făcea.

Venit'au dōmna Ieremie Ștefan Vodă cu oște Leșescă asupra lui Ștefan Vodă și l-au scos den Domnie și den țără.

Aceste neașederi a lui Ștefan Vodă auzind dōmna Ieremie Ștefan Vodă, avēnd încă unu copil micu, anume Bogdan Vodă, au îndemnat pre ginerii săi, pre Vișnovețki și pre Knézul Korețki, den țera Leșescă; și atunce era și cu sfatul lui Nistor Urechid. Venit'au singur dōmna cu ginerii săi cu oști asupra lui Ștefan Vodă; și au eșit și Ștefan Vodă cu oști înainte, la sat la Tătareni. Ce au ținut foarte puțină vreme războiul; îndată au plecat fuga călărimea, era bieți dărbani, părăsiți de călăreți, s'au bulzit la o ripă deasupra Tăutescilor, și se apărau. Ce au venit Leșii de le-au făgăduit viață, numai să-și dea armele; și au crezut dărbani, și și-au dat armele de la sine. Și dacă le-au luat Leșii armele, au intrat cu sabiile în ei, și au perit toți acolo. Le stau movilele și până astăzi deasupra satului Tăutescilor.

Erau la Stefan Vodă dărăbanii foarte îmbrăcați bine, după credința ce-l făcuse, de stătuse cu dânsul când se rădicase boierii asupra lui, cum n'au fostu nice la o domnie grijită bine pedestrimea: cu haine totu de feleandrăș, cu nasturi și cu ceprage de argintu, in pilda Haiduciloru de țera Leșescă, cu pene de argintu la comănace, și cu table de argintu la șolduri pre lăduncii.

Fost-au acestu răsboi a lui Stefan Vodă cu Leșii la Tătăreni, in anul 7123.

Când au peritu Beldiman Logofetul, Sturza Hatmanul și Boul Visternicul.

După răsipa oștii lui Stefan Vodă, au fugitu Stefan Vodă in țera Muntenescă pre la Focșeni, și mergendu aprôpe de Focșeni 'l-au tîmpinată céușii Impărătescii, cu Beldimau Logofetul, și cu Sturza Hatmanul, și cu Boul Visternicul, in obezii, că-l pornisă Radul Vodă, Domnul Muntenescă pre atunci, de mersese cu piră la Pôrtă asupra Tomșii Vodă; că era Radul Vodă mare neprietenă lui Stefan Vodă. Era cine era Vezir la Impărăție, era prietenă Tomșii Vodă; și au disă Vezirul, pricepëndu lucrul: «Ce se acolisesce Radul Vodă de acela sêracu?» Și îndată au trimisă céușii de au tîmpinată pre boierii cărui mai susu suntă pomeniți, și i-au pusă in obezii, și i-au dusă la Stefan Vodă. Deci, câtă i-au dusă céușii, îndată le-au tăiată căpetele, și le-au aruncată trupurile in Siretă.

Pentru maziția lui Stefan Vodă Tomșea.

Ședea Stefan Vodă in țera Muntenescă, in bejenii, la Radul Vodă, și loviau ômenii lui până la Bărlad, și până la Vaslui; ce totu-l împingeau Leșii. Era Dômnă lui Ieremia Vodă era in Iași cu fiul său Bogdan Vodă. Inse divanurile tôte erau prin Nistoru Urechiă Vornicul; și s'au trăganată acea Domnie mai până la unu anu.

Se urise Turciloru de aceste dodeșle despre Leși asupra țerei Moldovei. Și mai vartosă că totu atunci luasă căzaci Trapezuntul, cetate Turcescă peste marea Négră, și multe corăbii Turcesci cu negoțu, și pre unu Cécaa Pașu cu câte-va corăbii de ôste 'l-au lurtă viu, și ținea tótă marea Négră închisă. Deci, au orînduită pre Skindir, Pașu de Silistra, cu oști asupra Leșiloru ce erau in Moldova cu Dômnă Ieremie Vodă. Și vedëndu și pre Stefan Vodă in tulburare totu-d'una, și despre al sîi și despre străini, 'l-au mazițit, luându-lu in obezii din țera Muntenescă. Era Domnia, in locul lui, o au dat-o lui Radul Vodă, carele are nume in țera de-l dicu *Radul Vodă celu Mare*. Și cu adeverit, cade-i-se acestu nume in veci sê-lu albă, precum veți afla hirea acestu, Dômnă scrisă la rîndul său. Fost-au acestu Radul Vodă fecioru lui Mihnea Vodă den țera Romănescă, carele au domnită pe o vreme cu Petru Vodă Schiopul, ce au fostu aice in țera.

CAP. VI.

**Domnia Radului Vodă celū mare, și pentru Dómnă luī Ieremia Vodă cum aū
înoăputū la mâna luī Skindir Pașa.**

Aū purcesū Skindir Pașa și cu Radul Vodă asupra Leșilorū ce erauī in Iași cu dómna luī Ieremia Vodă. Vișnovetki, unul den gineriī Ieremieī Vodă, murisē in Iași. Decī, ómenī carī aū fostū a luī se dusēse in țera lorū, și den óstea luī Corețki. Scrisēse Jolcovskiī Hatmanul cărți la slujitoriī, care nu va eși din Moldova locū in óstea lorū sē nu albă; că intrase ei fōră voīa luī Craiū in Moldova. Decī, numai cu 600 de ómenī rămāsēse Corețki.

Luasē veste Dómna și boīeriī că le vine Skindir Pașa asupră, și le poroncea Radul Vodă, ca unū creștinū, sē fugă den Iași mai de vreme. Ce Leavul, sumetī și fōră crierī, n'aū vrutū sē purcédē mai de vreme, ce atunce dacă se apropiēsē oștīle. Bine dicū Căzaciī Leșilorū: «Dupē pagubă, Leavul înțeleptū.» Indată ce aū înțelesū Skindir Pașa de purcesul Leșilorū den Iași, aū rēpeđitū o sémă de óste sprintenă și i-aū agiunsū la Drăcsani, in ținutul Hîrlăului. Apēratu-s'aū Leșiī óre-ce de'ntēiū; éră dacă s'aū mai înglotitū óstea, s'aū rēsipitū cine incotro aū pututū. Singurū Corețki aū căđutū pre mâna luī Skindir Pașa, și blata Dómna cu coconul, Bogdan Vodă, și o sémă de boīeri. Decī, pre boīeri pre toți i-aū scosū Radu Vodă de la Skindir Pașa, căți erauī prinși. Éră Dómna la mare ocară aū sositū; de care singură aū mărturisitū cătrē boīeri: trecēndū cu carul aū vėđutū pre boīeri, și lēcramāndū aū đisū: «Boīeri, boīeri! rușinatu-m'aū păgānul!» La acēstă ocară aū sositū casa luī Ieremia Vodă; și póte hi pentru rēutățīle ei, că era o femeē rēpitóre, precum spunū, și de vreme ce și pre cumnatu-sēū, pre Simeon Vodă, ea 'l-aū otrăvitū (de va fi așa), și de frica luī Dumneđeū depărtată.

Nu eraī într'acea fire singurū Ieremia Vodă; ce era omū întregū la minte, nerăpitoriī, nemāndru, nevėrsatoriī de sānge, blāndū, Dumneđeerescū, precum mărturisesce rėsboiul cu Rāsvan Vodă ce aū avutū, cum n'aū vrutū sē éśă den beserică până n'aū sfērșitū sfānta slujbă, măcar că-l spuneauī că se agiungū oștīle. In đīlele domniei luī, mari bișuguri, și plină țera de tóte. Ce de este de vr'o osāndă stingerea casei luī Ieremia Vodă, totū den faptele Dómnei sēle.

Pre Dómna și pre Corețki i-aū trimisū Skindir Pașa la Impērăție. Decī, Corețki Cnézul, apoi, aū eșitū den robie cu multă cheltuīlă; éră Dómna aū căđutū dupē unū Agă Turcū până la mórtea ei. Bogdan Vodă, coconul Ieremieī Vodă, iar in legea Turcēcă s'aū sėvėrsitū; agiunsēse la Impērăție de era Capigi-bașe. Fost-aū aceste in anul 7124.

Trimis'aū Skindir Pașa, dupē rēsipa luī Corețki, den poronca Impērăției, unū cėușū la Craiul Leșescū, sē oprēcă Căzaciī de pre mare, carī atunce și nīsca

cetăți ce făcuse Turcii pe Nipru, anume Aslan Gorod, și altă cetate luase, și omorise și pre oștenii Turci ce erau în cetățile acele (și aceste toate au făcut apoi de au venit Sultan Osman la Hotin), și se se părăsescă de a mai călcare Moldova cu oștile lor.

Au trimis și Craiul Leșesc la Impărăție sol, anume pre Cohanski, dându pricina totă pre Tătari, cari, dodeind casele Căzacilor, ei încă 'și întorc den pagubile ce le faci Tătarii. Este și acastă laudă în Leatopisețul lor, cum acela Cohanski, cu solia lui au făcut de au mazilit pre Stefan Vodă Tomșia; ce nu știu cum s'are prinde acestu lucru. Că acmu stătuse Radul Vodă în locul Tomșii Vodă, când au trecut Cohanski la Impărăție. Era piră, adevăr că au avut Stefan Vodă Tomșea totdeauna despre Leși la Impărăție.

La anul, Skindir Pașa, den poronca Impărăției, au strinsă câtă oște au avut a lui, și cu Radul Vodă, Domnul Moldovinesc, și cu oștile Muntenesci, și cu oști Unguresci, de la Betlem Gabor Domnul Ardélului (că era Betlem Gabor mare neprieten Leșilor), și cu Tătarii, au purcesă asupra țerei Căzăcesci se le strice pălăncile și se'i prade.

Oblicise și Leșii gândul lui Skindir Pașa, și i-au eșit Hatmanul Jolcovski înainte cu oști Leșesci, la margine, la un loc anume Bușa, mai sus de Soroca, peste Nistru ceea parte.

Incepuse Skindir Pașa a batere Rașcovul; ce, dacă au înțeles de oștile Leșesci că sunt aproape, au lăsat Rașcovul și au purcesă pe dincóce de Nistru, pen țera, impropria locului unde era Jolcovski, însă despărția Nistrul. Mai puțină oște era la Jolcovski de cât la Skindir Pașa, era mai alésă, totu lefecii, și se stringeau și Căzacii den toate pălăncile la densul. Numai, fiind Craiul Leșesc la Mosk cu oștile, s'au ferit Jolcovski a întărire puterea Turcescă, avându trebă într'altă parte Crăia Leșescă. Au statut cu Skindir Pașa la tocmală de pace, nădejduind că voru ține Turcii pacea.

Capetele de pace erau aceste: se oprăcă pre Căzaci se nu amble pre mare, și în Moldova se nu mai între oști Leșesci. Era despre Skindir Pașa, erau: se oprăcă pre Tătari se nu mai amble stricându țera Leșescă; și în Moldova Domnă străin se nu hie, fără numai cine va hi fecior de Domn. Ce toate aceste în vântu au fost; că bine n'au așteptat pacea, au și purcesă oștile, și aceste și acele, înapoi; era Tătarii, pe de altă parte, au lovit în Podolia, și au făcut multă robie. Apoi, la anul, fără-veste, mulțime de Tătari au lovit Volinia, o țera mai sus de Podolia; și până a stringere Jolcovski oștile, au eșit Tătarii cu mare plean den țera Leșescă, fără de nice o smintelă.

Mare bēnat pentru toate aceste au avut Jolcovski de la Craiul și de la totă Crăia Leșescă, pentru slabe lucrările sele. Ce, la creștin nu sunt cētări pentru unele ca aceste, ca la Turci.

Pentru maziia Radului Vodă.

Radul Vodă spre acestă ală treile ană a domniei sele celei d'antăi s'au răsbolit la ochi. Și pôte hi, vëdëndü că nu va pute trece së nu se îngroșe între Turci și între Leși lucru de sfadă, singurü au pohtitü la Impărăție së'i vie maziie, së pôtă merge la Țarigrad pentru lécul ochilorü; deci, Impărăția i-au făcutü pre vole. Pre dënsul 'l-au chiămatü la Pörtă, érá domnia in locul lui, aice in țéră, o au datü lui Gaspar Vodă.

CAP. VII.

Domnia lui Gaspar Vodă.

Gaspar Vodă era Italian, adecă Frâncü, omü nesciutorü rëndului și obicetelorü țerei, fôră limbă de țéră, care lucru mai greü nu pôte hi, când nu scie Domnul limba țerei unde domnesce.

O, Moldovă! de arü hi domniü tël cariü stëpënescü in tine, toți înțelepți, încă n'al peri așa lesne. Ce, domniile nesciutóre rëndul tëü, si lacomü, suntü pricină peirei tale; că nu caută së agonisescă și nume bunü la țéră, ce caută. desfrinați, numai in avere së stringă; care apoi totuși së rësipesce, și încă și cu primejdia caselorü lorü; că blestemul sëracilorü, cum se dice, nu cade pre copaci câtü de târziu.

Era acestü Gaspar Vodă multă vreme Terziman la Impărăție, adecă talmaciü tuturorü solilorü creștinesci ce venläu la Impărăție; și fiindü și la miđi-locul păcei ce se făcuce între Impărăția Némțului și între Impărăția Turcului. pentru slujba aceea i-au datü aice in Moldova domnia, in locul Radului Vodă. Érá câtü s'au aședatü la Domnie, măcar că era la mare credință la Impărăție, îndată s'au aședatü cu gândul spre părțile creștinesci.

De lăudatü este fiecare Domnü, së hie spre partea creștinescă; că acéstă țéră, căci trăiesce in statul seü așa până acinu, pentru țeri creștinesci stă până astăzi in rëndurile sele; însă, cu înțelepciune, nu fôră socotélă și fôră temeiü, ca in locü de folosü țerei, së aducă peire, cum s'au prilejitü și in vremile nóstre in câteva rënduri, de adusese a mulți nesocotéla și nebuni- mare cumpenă acestui pământü. Dumneđeü mai bine scie, că de nu s'are hi prilegitü o sémă d'entre capete, së cerce mijlóce și së nu alerge la Impărăție, are hi fostü la perire țéra acésta in câte-va rënduri, de istovü. Așa adusese la mare primejdie țéra și domnia lui Gaspar Vodă.

Pentru unŭ Domnișorŭ de la Orheiŭ, ce se rădicase.

În zilele acestei domnii, se rădicase și unŭ Domnișorŭ de la Orheiŭ. Ce îndată Gaspar Vodă au trimisŭ oște, și au eșitŭ și elŭ împotriva lui, și singurŭ Gaspar Vodă; și l-au prinsŭ vŭ pre acelŭ Domnișorŭ, și pre călŭi-va din capete de la Orheiŭ, pre cariŭ i-au și omoritŭ îndată. Scia limbă Sărbescă Gaspar Vodă; și când i-au prinsŭ, i-au muștratŭ pre acei căpitani de la Orheiŭ, și le-au ȑisŭ sërbesce: «Da imaete serdȑe ȑisto că Gospodario.» Tălmăcea Bucloc Vornicul de țera de gîosŭ aceste cuvinte, adegă: «Să aveȑi inimă curată spre Domnul!»

Aice scrie pentru Gaspar Vodă, cum s'au aglunsŭ cu Leșii să se desbată de subț ținerea Turcului, unde i s'au tēplatŭ și mórtea.

Stēpânia atunce Ardēlul Betlem Gabor, după stingerea Batorescilor, și avea mari rēsbóie împotriva Nemȑilor pentru Crăia Ungurēscă, și indemnă pre Turci asupra Leșilor, că Leșii dedesē ajutorŭ Împēratului Nemȑescŭ împotriva lui Gabor, și atunci și de curēndŭ îi bătusē oștea fôrte rēu la Casa. Deci, într-acea pismă indemnă pre Turci asupra Leșilor, făgăduindu-se, că, de vorŭ merge asupra Leșilor, sē nu pôtă da Leavul ajutorŭ Nemȑilor, vorŭ pute lua fôră zăbavă Beciul de la Nemȑi. Și cu acele indemnări și giuruinȑi de mari daruri scrisēse și la Hanul, la Crim, care cărȑi au cădŭtŭ la mănule lui Gaspar Vodă; și îndată le-au trimisŭ Gaspar Vodă la Craiul Leșescŭ. Craiul, dacă au vēdŭtŭ cărȑile, singurŭ n'au vrŭtŭ sē ponoslŭlescă lui Betlem Gabor; ce, avēndŭ Betlem Gabor ómeni de ai sēi între sfetnicii Leșesci, cuscrie, au învēțatŭ Craiul pre acia sēi poroncēscă, căci nu se părăsesce de aceste fapte cu vrăjmășii împotriva creștinilor; și i-au trimisŭ și isvóde scóse de pre cărȑile lui. Și au mersŭ solul de la boierii Leșesci cu multă muștrare și bănatŭ, arătându-i și isvódele cele scóse de pre scrisorile lui, ce scrisēse la Hanul. Dacă 'și-au vēdŭtŭ Betlem Gabor cuvintele sele de față, au ȑisŭ către solŭ: «Muriva Gaspar pentru acele cărȑi!» Și îndată, de tóte imbletele lui Gaspar au datŭ scire la Împēraȑie.

Curând au simȑitŭ Gaspar Vodă că 'și-au perdŭtŭ de la Turci credinȑa. Deci, s'au aședatŭ cu gândul și mai tare spre Leși, indemnându-i asupra Turcilor; și în cetatea Hotinului îndată au băgatŭ oșȑi Leșesci, dându-se a avea sub apērarea lorŭ cu țera. Nu putea de totŭ slobodŭ sē hie în gândul seŭ de boieri, cariŭ, socotindŭ cea de apoi, sē nu vie vre o peire țerei, nu-i pristănia boierii, dintre cariŭ mai capŭ erau țerei pre atunce Bucloc, Vornicul țerei de gîosŭ; Vasilie Vodă era Visternicŭ mare la acea domnie. Ce în multe feluri se ispītea sē omóre o sēmă de boieri, ca sē hie singurŭ slobodŭ în faptele sele. Ce așa a avea nu se cuteza sēi omóre, pentru țeră, că era Buclok la țeră alesŭ din toȑi; éră lui Vasilie Vodă i-au datŭ pricină că nu dă sēmă de o somă de bani a Visteriei, măcar că era hin de cununie, l-au băgatŭ în temniȑă, și l-au pusŭ și

la muncă; érá pre Bucloc a'i socotitú s'élú otrăvécă. Și într'o ȃi oprindu'lú la masă, 'și-a'i scornitú volă bună, închinându la Bucloc cu veselie, a'i pusú de i-aú datú otravă. In locú s'aú simȃitú Bucloc otrăvitú, și s'aú și sculat'i de la masă, și s'aú dusú la gazdă, avéndú erbi improtiva otrăvei, date de la unú doftorú prietenú, cá aștepta elú una ca aceea de la Gaspar Vodă. Indată câtú aú luatú erbi, aú și începutú a vėrsare otrava, cu mare cumpănă de viață. A doua ȃi s'aú făcutú rėsbolitú și Gaspar Vodă, dándú vina stolnicilorú, cá aú făcutú bucatele cotelite.

Vėdéndú grijă de viață, Bucloc Vornicul, numai ce'i căutá a pristănire către sfatul lui Gaspar Vodă ce avea aședatú cu Leși; și era aevea și la Impėrăție imbletele lui. Deci, trimisėse Impėrăția la Skindir Pașa poroncă sė nevolėscă s'élú prindă; ce, oblicisă Gaspar Vodă, și de tóte da sciri la Leși. Deci, vėdéndú Impėrăția cá nu'lú póte prinde cu meștersugú, aú trimisu unú Agă, pre obiceiú, Skimni Aga, sė cuprinđe scaunul și sė inazilėscă pre Gaspar Vodă. Érá câtú aú prinsú de veste Gaspar Vodă cá vine Skimni Aga, aú și scornitú cá'i vinú Leși asuprá, și aú eșitú din Iași, și aú pusú tabėra la capulú Stăncei improtiva Țuțorei.

Cum aú sositú Skimni Aga, după obiceiú, era gătitú lucrul; indată aú pusú de aú abătutú slujitorii, și aú tălatú pre Turci și pre Aga, și pre căȃi aú fostú cu elú, și indată aú rėpeditú in tėrgú in Iași de aú turburatú tėrgulú, și cu slujitorii amestecaȃi, asupra Turcilorú; și unde pre cari i-aú apucatú vremea, acolo i-aú omoritú. Mulȃi din Turci cu arme se închideáu pren pivniȃi de se apėraú. Gaspar Vodă, după acėstă faptă, indată aú purcesú in tėmpinarea lui Jolcovski, Hatmanului Leșescú, ce era aprópe la margine cu osti.

Era gata Skindir Pașa, și de mai 'nainte de aceste fapte a lui Gaspar Vodă, sė margă cu oști asupra Leșilorú, den poronca Impėrăției; și era orónduitú și Hanul, și Cantemir Beiú, vestitú rėsboinicú pre acele vremi, și oștile Muntenesci, și o sémă de Unguri, de la Betlemú, de tótă óstea aprópe de șesedeci de mi, și Eniceri o mie orónduiȃi din odăile Eniceresci; și cu aceste oști aú intratú in țėrá Skindir Pașa.

Leși încă sė nu leșė înșelatú pre Gaspar Vodă cu prieteșugulú lorú, și sė'și tocmėscă Jolcovski smintelele cele d'ântėiú, aú purcesú și elú cu óste, și aú trecutú Nistrul la Hotin, Avgust 22. Óstea lui Jolcovski Hatmanul era 1600 de Husari, totú in her, 4000 de călăreȃi, ce le ȃicú Panȃiri inzăóȃi, 200 Răitari Nemȃi călări, 400 Căzací Lisovȃi, 2000 de Nemȃi pedestri. Acėstă óste era leficiú. Era și a Domnilorú deosebi, vr'o 2000 de ómeni, și căȃiva de cei ce mergú de bună voie in dobândă, cari apoi aú măncatú capul lui Jolcovski. Venisė și unú copilú din casa lui Craiú, ce 'lú trimisėse Craiul numai sė intre Jolcovski cu oști in Moldova, intru ajutorul lui Gaspar Vodă. Alú doile Hatman, cum ȃicú la dēnșii, de câmpú, era Koneȃ-Polski.

Daci aú trecutú Jolcovski Hatmanul cu oștile Leșesci Nistrul, la Hotin, aú făcutú Leși sfatú; și sfātuia Koneȃ-Polski sė aștepte acolo la Hotin, pre Skindir Pașa cu oștile, sė nu se depărteze așa in câmpie improtiva mulȃimei de oști Tătăresci și Turcesci, și elú sė mėrgă pe Nistru, pe deacea parte, sė stringă Căzací de prin pălănci, sė lovėscă in urma oștilorú pre la Tighinea. Ce, acesta sfatú n'aú

primită Jolcovski Hatmanul; ce se hie dîsă, mai bine se vadă vestile cum sîntă, de cîtă se le audă de la alții.

În 23 de zile a lui Avgustă, a sosită și Gaspar Vodă în tabăra Leșescă, sprinten, numai cu șese sute de ômeni, la adunare cu Jolcovski; și după sfat ce a avută cu capetele Leșesci, a purcesă cu tîtă ôstea Leșescă pe Prută în gîostă, la Țuțora, și acolo a pus Leșii tabăra. Scrie Leatopiseșul Leșescă, că a avută și Gaspar Vodă 12,000 ôste de țără. A sosită la Țuțora Jolcovski, Septemvrie 2. Nu scia Jolcovski de Skindir Pașa la ce locă este și cu cîtă somă de ôste, lăsându-se de tîte în nădejdea lui Gaspar Vodă. Êră Gaspar Vodă, de și scia den iscîdele sele de mulțimea ôștiloră Turcesci, nu spunea tîte Leșiloră, se nu le strice inimile.

În 7 zile a lui Septemvrie, a cince și după sosirea Leșiloră la Țuțora, a sosită străjile Tătăresci de-odată, ca 300 de ômeni; cu cari hărășindu-se Cădacii, ce le dicău Lisovții, a înfrîntă Lisovții pre Tătari; êră vii n'au putută prinde nici pre unulă; numai capete de Tătari, cîteva, a adusă la Jolcovski. Ce n'au putută sci Leșii nice atunci de puterea lui Skindir Pașa. Êră Tătarii în tîte zilele prindeau limbă din holota Leșiloră, cari îmblău dreptă hrană. Și scia Skindir Pașa de tîte de la Leșii, și cum este puțină ôste Leșescă.

În 8 zile a lui Septemvrie, ântăiă Cantemir Beiu, apoi Skindir Pașa, a sosită la Țuțora, și a întinsă corturile Skindir Pașa deasupra taberei Leșesci, mai d'îngios; Leșii erau în șanțurile cele ce erau încă de Zamoiskiî făcute, cum s'au pomenită la domnia Ieremieî Vodă. N'au vrută se scîtă ôstea Jolkovski, intr'acea și, mai multă de nisce stéguri sprintene, cu Lisovții amestecate; mai multă, dîră ară putea prinde vr'ô limbă, ca se scie pentru ôste cîtă sosise, a mai este pe urmă. Ce tîtă dîoa hărășindu-se cu Turcii, și cu Tătarii, eșindă și de al noștriî Moldoveni la harță; și nice atunci n'au putută se la limbă, că mai multă de ună stegară Turcă n'au prinsă, și pînă a lă ducere la Jolcovski a murită de rană.

Atăta ôste de tîtă cîtă sosise de descălecată socotia că este, Jolkovski, neștiindă că intr'aceeași nôpte a fostă sosită și ôrdele Hanului, cu Kalga Sultan, fratele Hanului; că Hanul rămăsese în Bugégă, êră ôștile le pornise cu Kalga Sultan. A doua și dimineța, a scosă Jolkovski tîtă ôstea Leșescă pe pilda lui Zamoiskiî, când cu Kazi-Gerei Sultan; și a tocmită ôstea cîtă ajungea glonțul puscii, făcendă și doă băști de pămîntă: una la ună cornă de ôste, alta la altă cornă, cîte cu patru puscii, și cîte cu trei sute de pedestrași cu focă. Êră Skindir Pașa, ôstea sa Turcescă, și pre Unguri, și pre Munteni, tocmise la aripa de gîos; êră aripa de sus a dat'ô lui Kantemir Beiu cu ôrdele lui; êră cele-alte ôrde ce erau cu Kalga Sultan nu s'au arătată de după delă pînă s'au începută răsboiul.

Dacă s'au apropietă ôștile, a dată Leșii cu Moldovenii ântăiă răsboiă, și în locă împingendă pre ôrdele lui Kantemir Beiu, și Turcii începuse a se dare înapoi. Eșii Leșii la câmpă mai multă de cîtă le era poronca cu șiragul celă den frunte, a izbucnită și ôrdele lui Kalga Sultan, și a dată cu tîte ôștile năvală la șiragul celă den frunte Leșescă, și l'au înfrîntă. Êră Moldovenii noștri îndată a plecată de fugă, și holota Leșiloră ce era în gîonă, a-

șijderea. Eră Tătarii, neîncăpându toți in frunte, au lovit și den dosu pre Leși; și așa cu mare vîrsare de sânge au înfrîntu rîndul celu d'ântîi, și pînă la al doile rîndu au agîunsu, ce era tocmitu in frunte, unde erau și Hatmanii singuri; și erau tôte acele rînduri mai incungîurate de Tătari, de către tabăra lor. Ce au mersu totu bulucu Leșii, apărându-se de Tătari pînă subt șanțuri.

Skindir Pașa, totu cu acea năvală, au lovit la bașca cea den gîosu, și îndată au intratu Enicerii in bașcă. Sărit'au Leșii de lîngă șanțuri, și au apucatu de au scosu o sémă de pedestrime ce era in bașcă, érá mai mulți au peritu, și puascele tuspátru au luatú Turcii. După aceea au stătu in tocmală neclătítă óstea, numai cātu se apărau Leșii de năvala Tătarilor; și bașca cea den sus au rămasu întrégă.

Aprópe de apusul sórelui, Skindir Pașa au descălecatu óstea sa tótă la o-dihnă; érá Leșii au cădu la mare spaîmă și turburare; și lăsându și ei străji, au intratu in șanțuri pre la otace, și îndată au mersu cu tôte capetele la cortul lui Jolkovski, la sfatú, mîhnîți toți, vîdendu-se inchiși de atáta mulțime de oști, depărtați de țéră și de cetățile sele, fôră de nice unu ajutoru. Țineau Hatmanii améndoi inimi tari, răspundendu tuturor că a doua Ți voru se tocméscă cu răsboiul; și apoi, dacă nu voru putea a înfrîngere puterea neprietenului, se lege tabără și se mérgă cu tabără legată spre țéra lor, către Nistru. Au pîtrunsu tuturor inimile acesta sfatú, dacă au auditu cu tabără legată mersul, fiindu den locu inchiși de hrană, de ómeni și de pășunea de cai; și după aceea s'au răschiratú sfatul îndată.

Unu Domnú, anume Kalinovski, Staroste de Cameniță, și Samoil Korețki, s'au gătítu de fugă cu ómenii sei, și au purcesu nóptea, năzuind'í îndată se trecă Prutul; și acolo, la trecétórea Prutului, dándu in Prutu, ca oile înspáimați, s'au innecatú Kalinovski, Staroste de Cameniță; și mulți den Leși, unii rătăcindu nóptea, au cădu a doua Ți in mánule Tătarilor; pre alții 'i-au dusu rēpejunea apeii și 'i-au abătutu iar inapoi la malu, de le-au căutatú a intrare iar in tabără. Eră Hmilniski și Cațanovski, capetele Căzăcesci, au lovitú ántéi alătura cu Prutul, apoi au luatú câmpii, și au mersu întregi fôră nice o do-deială la Nistru; cea-altă óste din leficii se turburase toți și ei de fugă, scor-nindu-se cuvētu pin tabără că au fugitu Hatmanii, cātu și cei ce erau la strajă, părăsise străjile. Ce, înțelegéndu Jolcovski spaîma acela in óste, au im-blatu pe la otace cu făclii de vîntu arétându-se oșteniloru cum este de față, și are grijă de óste, și au mai întăritú și străjile; și așa abie au aședatú óstea din spaîmă, și într'același nópte au scrisu cărți la Craiul, cu pără pre cei ce au fugitu din tabără.

Pentru mórtea lui Gaspar Vodă, și a lui Buclok Vornicul.

Gaspar Vodă, vëdëndu-se în mare turburare, și fugă în óstea Leșescă, părăsiti de óștenii sei și de boierii, au purcesu și elu nóptea, și au trecut Prutul bine; numai, în Braniste, fiindu cu puțin de ai sei, și din boierii Șeptelicii Hatmanul și Gola Postelnicul, pe lângă dënsul, l-au omoritu acei ce erau cu dënsul.

Spurcată și gróznică faptă, și neauđită în tóte țërile chrestinesci! Domnul, ori bun, ori rău, la tóte primejdiile lui feritu trebuiesce; că ori cum este, de la Dumneđeu este, precum ăice sfânta Scriptură: «Nu este nici o putere, fórá numai de la Dumneđeu.»

Plătitu au apoi cu capetele sele acéstă faptă, și Șeptelicii și Gola, de la Alecsandru Vodă, pre lege diréptă; că le-au tăiatu capetele, érá trupurile le-au aruncatú în éșitóre. Și cu cale au făcutú; că, după spurcată faptă, scárnavă mórte vine.

Érá bietul Buclok Vornicul, în Braniste, au căđutú la unú hinu alii seú, anume Tóder Brănișteriu, unde locuía acelú Tóder, singurú nemeritu den rësipă, fórá slugi pre lângă sine, precum vremea aceea în rësipă óștii așa aduce, și cu multă rugămintë și giuruia către hinu-seú, s'au oploșitu în viclenă făgăduința lui. Érá a doua ăi l-au legatú hinu-seú, și l-au dusú legatú la Skindir Pașa. — O! s'eu bată Dumneđeu hinu ca acela! — Și dacă l-au dusú la Skindir Pașa, îndată au apucatú de l-au înțepatú pre Buclok, sëracul, cela ce pururea sfátuia pre Gaspar Vodă spre bine; și de mare nevoie, l-au căutatú a l pristănire la sfatul lui Gaspar Vodă. Acestú Gaspar Vodă nici-odată postú nu au avutú; ce, pre ascunsú, în tóte posturile mânca carne.

Érá Hatmanii Leșesci, vëdëndu-se închiși și părăsiți de tovaróșia Moldovenilor, în țëră strëină, încungiturați de atâte óști, au scosú a doua ăi tótă óstea câtă le rămăsese, stoluri, însë aprópe de șanțuri, câtú se se apere de návala Turcilor și a Tătarilor. Tótă ăioa aceea au stătitú cālări în tocmală; nice Skindir Pașa, și Tătarii, așa nu le-au stătitú asupra, alegëndú cu sfatul s'ei ție așa închiși până i-artú stringe fómea și hrana de cai, se se închine de bună voie. Leșii încă se facă rësboiú nu era putere, că și óste li se imputinase, cu Domnii cei fugiți, și răniți mulți din rësboiul celú d'ântëiú, între carii erau răniți feciorul lui Jolcovski și unú nepotú de frate a lui. Ce și a treia ăi după rësboiul d'ântëiú, iar așa au scosú óstea, cu tocmală, aprópe de șanțuri. Și într'aceea ăi s'au apropietu și Kalga Sultan cu puțințel pre lângă sine, și au pohtitu pre singurú Jolcovski la voróvă. Scosese și Skindir Pașa, a treia ăi, tóte óștile sele, și le-au tocmitu rëndú înaintea Leșilor, se vadă mulțimea; și așa au făcutú în trei dille, pentru spaíma Leșilor, se se închine, vëdëndú óste mulțime. Érá la voróva cu Kalga Sultan, Jolcovski n'au vrutu se ésa, ce au trimisú pre Cnézul Corețki, fratele celuia Corețki ce fugisë. Decí, și Kalga Sultan au trimisú pre Veli-șah Mărza, și au cerșutu o sumă mare de bani se le dee Leșii și se mérgă cu pace. Érá Corețki, arătându alte legături de pace, Mărzacul s'au apucatú de sabie, și au ăisú se aștepte Leșii toți sabia. Și vëdëndú Leșii că cu altú miđilócú de acolo n'au cum se iesë, de unde erau că-

duți, au alesu sfatū sē iēsē cu tabēră legată pren miđillocul oștilorū; și așa au făcutū, in 19 ȝile a lui Septemvrie, in desēră, că era de trei ȝile tocmită tabēră la rōndū; și au făcutū porți in șanțuri, cineși la rōndū, și au purcesū den locū cu tabēră legată de care, și orōnduite oști pe de tōte părțile, și pedestri și călări. Socotiaū Turcii și Tătarii d'ântēiū sē dele rēsboiū; apoi vēdēndū purcesul, și intr'aceea ȝi au mersū până in sēră și tōtă nōptea Leșii, cu puțină dodefală numai de Tătari.

A doua ȝi, Septemvrie 20, au sositū și Skindir Pașa cu tōte oștile asupra taberei Leșesci. Ce Leșii cum s'au făcutū ȝi au așteptatū unde i-au apucatū ȝioa, și intr'aceea ȝi au datū rēsboiū fōrte tare pēn la vreme de chindie; și deschidēndū Turcii cu corturi de masă, Leșii, mai indesēră, iar au purcesū cu tabēră, și iarăși tōtă nōptea au mersū, numai cu dodefală de Tătari.

A treia ȝi, Septemvrie 21, au stătutū tabēră Leșescă la unū pârîū, carele nu-lū pomenesce Leatopiseșul celū Leșescū la ce vale au fostū, éră dreptū pre la Scumpia au lovitū; ce orī la o vale ce se ȝice Rēchita, orī la vre-unū Ciulucū. Incă nu trecuse tōtă tabēră Leșescă valea, numai ce au sositū Skindir Pașa, și acolo au ruptū Turcii o bucată mare din tabēră Leșescă, și au luatū și câte-va stēguri și puscī de la Leși; și iar s'au închisū Leșii acolo la acea vale, de s'au apēratū tōtă ȝioa aceea.

A patra ȝi, Septemvrie 22, au socotitū Skindir Pașa sē le ȝie calea den frunte, și au purcesū inainte. Și aprōpe de Rēut, deasupra Rēutului, au tocmitū tōtă oștea in frunte. Leșii ân-ă ce au avutū oște mai alēsă o au trasū de prin aripi in frunte; și la o vreme ca aceea, la care și de nevoie de căuta a hire toți vitezi, că nu era altă nădejde de viață; și au mersū cu tōtă tabēră dreptū asupra temeului oștii Turcesci; și stāndū tare, și cu focul, au căutatū Turcilorū a le dare cale; și intr'acelū rēsboiū au luatū Leșii de la Turci doē stēguri, și Tătari prinși câțiva. Și după ce s'au așēdatū tabēră la Rēut, au mai eșitū stēgurile Leșesci și aī mai lovitū pre o drāmbă (buluk) de Tătari ce trecuse Rēutul.

Dupē acea petrecanie, se îmbătase Leșii, și perduse tōtă grija; éră ce este sē nu se trecă, și orōnduēla de la Dumneșeu nu se pōte a se mistuire. Acmu, fōră de nice o grijă, tarī și sumeți Leșii, și agiunsēsē in valea Cobolta, unde era de o parte pârîul, de altă parte oștea, locū deschisū, fōră trecētōre, unde și Skindir Pașa perduse nădejdea de aī dobāndire; și trimisēsē Skindir Pașa la Jolkovski, pohtindū sē'l trimițē unū omū sē scie Turcesce. Au trimisū Jolkovski; și apoi nu 'l-au mai sloboȝitū Skindir Pașa pre talmaciul acela. Éră când era aprōpe de Nistru, ca o milă de locū de Movilăū, in ȝinutul Sorocii, unde se ȝice *Sloboȝia Saucăi*, au descălecatū acolo oștea Leșescă, conacul celū de apoi. Holota, ce era strinsură, temēndu-se de Hatman pentru sē nu le ia dobānda, că jăcuise multe case in țēră, au nāvălitū sē apuce ei sē trecă Nistrul. La trecētōre, au datū nōptea spaīmă, și tōtă oștea așa greū s'au tulburatū cātū care cum au pututū, sluga a stēpānului calū au apucatū, și pedestri, și călări, toți amestecați, unii de alții fugindū, s'au spārcuitū tōtă tabēră; Hatmanii rēmași singuri, unul intr'oparte, altul intr'altă.

ȝicū unii sē se hie făcutū acea spaīmă din slugile oștenilorū, cariī mersēsē

la o arie de fină, departe de tabără, și s'î hie lovită Tătarii; și orî cum aū fostū spaîma, că aceea aū fostū in carea nu s'aū mai pututū îndrepta óstea sē se așede. Póte hi de grija trecétórei la Nistru, care de care sē apuce sē trecă mai curēnd.

Pentru mórtea lui Jolcovski, Hatmanul Leșescū.

Tătarii aū priceputū încă de-cu-nópte rēsipa oștîi Leșesci, și încălecase toți a doua ȕi diminēță; aū cădutū mai tóte capetele Leșesci pre mânia Tătarilorū, părăsiți unîi de slugile lorū, alțiî rētăciți. Pre feciorul lui Jolkovski, și cu unū nepotū a lui, 'i-aū găsitū între care, răniți încă de la Tuțora. Pre Coneț-Polski, cu puținei ómeni bulucū, asteptāndū ȕioa, dóră arū putē aduna ceva óste. Și se scie și de Jolcovski ce s'aū făcutū: 'l-aū încungîuratū Tătarii, și aū cădutū in mânia Tătarilorū. Érá pre Jolkovski, rētăcitū numai cu o slugă a lui, și pedestru, 'l-aū găsitū o drāmbă de Tătari; și până a înțelegere cine este, vėdēndū'lū omū bėtrānū, 'l-aū tăiatū; și apoi, den sluga lui înțelegēndū că este Jolcovski, 'i-aū datū capul la Skindir Pașa; și aū stătutū tótă ȕioa, într'o sulîță, inaintea cortului lui Skindir Pașa, capul lui Jolcovski. Și într'acela locū este stîlpū de pėtră, făcutū apoi de ómeniî lui Jolcovski, care este și până astăȕi, in ȕinutul Sorocei, la Slobodîa Saucăi, aprópe de Movilău ca jumėtate de milă.

Skindir Pașa, după acéstă isbāndă, capetele Leșesci ce aū fostū, și pre Coneț-Polski, 'i-aū trimisū la Impėrăție. Érá elū s'aū întorsū la Cetatea Albă, și acolo, peste puține ȕile, 'și-aū sfėrsitū viața. ȕicū unîi sē fie muritū otrăvitū de unū Vizirū ce era atunci la Impėrăție, temēndu-'și viziria de elū. Érá Tătarii aū lovitū tótă Podolia, și Rusia, de aū prădatū; și, fōră de nici o smințelă despre nime, s'aū întorsū cu multū pleanū in părțile sele.

Fost'aū acéstă rēsipă oștilorū Leșesci și perirea lui Gaspar Vodă, in anul 7129.

CAP VIII.

Domnia lui Alecsandru Vodă, feciorul lui Iliēș Vodă.

Dupē domnia lui Gaspar Vodă, aū venitū Domnū țerei Alecsandru Vodă, feciorul lui Iliēș Vodă, care Iliēș Vodă aū fostū feciorū lui Petru Vodă Rareșū; după mórtea tătine-seū, a lui Petru Vodă, căduse elū la domnie, precum scrie Urechîa Vornicul; ce, de bună voia sa aū lăsatū domnia, și aū mersū la Sultanul de s'aū turcitū, la care întunecare a minței aū venitū den desfrinata faptă a curviei.

Apoi Iliēș Vodă aū cădutū la Rodos la oprélă, și acolo la Rodos aū născutū acestū Alecsandru Vodă. Spunū de acelu Iliēș Vodă că la mórtea sa aū mărturisitū legea Creștinēscă.

La începutul domniei sale, oblicindă de mărtea lui Gaspar Vodă că au fost pricina Șeptelici Hatmanul și Gola Păstelnicul, îndată 'i-au omorât, și trupurile lor le-au aruncat într-o eștore, precum și mai sus s'au pomenit; și cu lege dirăptă le-au făcută acea pedepsă; numai, munca ce au făcută femeelor lor și mumei lui Șeptelici, pentru avuție, aceea au fostă peste pravilă; că pre lege dirăptă nice fecilor pentru fapta tătăne-seu, nice tatăl pentru fapta feciorului de vârstă, nu 'i platnică.

Domnia acăsta au fostă forte slabă și cu purtatul trebilor peste obiceiurile țerei. Și în zilele lui au venit și Impărăția Turcului, singur Sultan Osman, la Hotin, asupra Leșilor; că, înțelegendă Impărăția de perirea oștii Leșescă de Skindir Pașa, avea nădejde că prea lesne va putea cuprinde din Crăia Leșescă o parte, socotindă că ce au fostă fruntea oștilor Leșești și slujitorii vechi, au perit în Moldova, și nu voră ave Leșii nice o putere să 'i stele împotrivă. Și măcar că 'i venisă vestă, cum se gătesc Persii asupra Vavilonului să 'lă ia de la Turci, totă au lăsată grija Vavilonului, și au stătu după gătire asupra Leșilor peste totă ierna, trimițendă căsuși la Craiul Leșescă dăndu 'i scire că vine asupra Crăiei lui cu totă puterea sa.

Mergerea Impărăției la Hotin și mazilia lui Alecsandru Vodă.

Au obiceiă Impărății de 'și da scire unul altuie când voră să facă războiă unul împotiva altuia; de care lucru s'au cutremurată Leșii, de vreme ce, vedendă-și și răzipa oștilor cu amândoi Hatmanii, și a vedere venirea puterei ca aceea asupra lor. Ce au trimisă și Craiul ună solă de la sine la Turci, mai multă să vadă și cu ochii, este adevărată gătirea Turcilor să vie, au numai ce se facă cuvinte? Ce pre solul lor nice cu Vizirul nu 'l-au adunat, ce numai i-au răspunsă cu scărba, și 'l-au pornit înapoi. Eră și Craiul Leșescă încă n'au ședută fără gătire; ce îndată ierna au strinsă Seimu; și la începutul Seimului au trimisă soli pre la toate țările creștinesci, dăndu-le scire de venirea Turcului asupra lor. Și au stătu la sfat să facă oști, ca să pótă sta împotiva puterei Turcesci. Și au alesă Seimul să facă 30,000 de lefici, între cari să hie husari 4,000, și pedestrime 8,000 ôste mai sprintenă deosebi; și la Căzaci să trimită lăfă pre 15,000; și singur Craiul cu totă Pospolita să încalece; și au stătu și ei totă ierna de gătire. Eră de la Craii străini de la nime nice ună agiutoră nu i-au venit; mai multă de la Holandezii, câteva corăbii cu platoșe, și cu alte măestri de ôste. Eră de la celelalte Crăii creștinesci fără de nice o nădejde s'au agiutorat, s'au întors soli lor; și încă de la Nemii oprise și marginea țerei lor, ca nice pre banii lor Leșii să nu pótă face lefici, avendă împărăția Némțului pre acele vremi mari zarve și amestecături cu Crăia Bohemului, care Crăie cu altă nume se dice Cehul. Așa, lăsase toți pre Leșii numai singuri să răspundă Impărăției Turcesci. Husari încă atâția n'au putută face Leșii; că acelă felă de ôste se face cu greu și cu multă cheltuială.

Câtă s'au desvêrată, au și purcesă Sultan Osman cu mare gătire, cu oști strinse din toate unghiurile țărilor Turcesci. Așa scrie Hronograful Leșescă, că și din limbi, apoi și din iscode ce aveau Leșii la Turci, cum se hie avută Sultan Osman 300,000 de călări, și 12,000 de Eniceri, 80,000 de Tătari, cu Zaim Gerei Han, fără ăstea Muntenescă ce era cu Radul Vodă.

Aprôpe de Dunăre fiindă Sultan Osman, i-au venită veste, cum au luat Persii Vavilonul; ce totă 'și-au păzită calea asupra Leșilor.

La Leși lipsia Hatmanii amândoi; că Jolcovski, Hatmanul cel mare, perise, ăra Conepolski, ală doile Hatman, era robă la Tarigrad, și era zarvă între Leși pentru Hătmănie. Deci, Craiul Jigmond, ferindu-se pentru ca să nu cadă la mai mare întemplantare între capete, lucrul, au răspunsă Domniloră că aşteptă pre Konepolski să ăsa din robie; și este pravila loră, aleși la capetele oștiloră, așa, să mērgă pe rōndă, adecă din stepenă mai mică la mai mare. Deci, toate oștile le-au dată pre mâna lui Hotkievici, Hatmanul de Litva, omă vestită den tinerețile sele la rēsbōie, și atunci era bătrână, de 80 de ani.

Cu 14,000 de ăste de-odată au purcesă Hotkievici Hatmanul; și înainte sa au trimisă pre Libomirski cu 4000 de ămeni să trecă Nistrul la Hotin, fiindă cetatea Hotinului, din ăilele lui Gaspar Vodă, pre sēma Leșilor. Deci, intrândă Libomirovski în țēră, pēn a se apropiere oștile Turcesci, au prădată țēră pēn în Iași; lăsândă și Alecsandru Vodă scaunul, au ășită cu fuga la Roman, și atunci au arsă Leșii și tērgul Iașii; și din prada țērei 'și-au strinsă Leșii hrană, care au fostă Leșiloră totă vremea câtă au fostă la Hotin. Și apoi au sosită și Hotkievici la Hotin, și după Hotkievici, și Vladislav, feciorul Craiului Leșescă, cu 16,000 de ăste. Nu sciă ce vină au dată bieților tērgoveți de Hotin, a o sēmă ce au fostă mai de frunte, de i-au împinsă din cetatea Hotinului de pre zidă, Leșii, fără de nice o milă.

Impărăția era la Țuțora sosită, ăra Căzacii totă nu sosise la Hotin, cu mare mähnicăune Leșiloră, și începuse a ăgiungere Tătarii în tabēră Leșescă, câtă perduse Leșii nădejde de Căzacii.

Avgustă în 20, au lovită ună Sultan cu urdiile sele, și cu mulți și din ăstea Turcescă, sub Hotin, la tabēră Leșescă, câtă s'au spēriată Hotkievici Hatmanul, și alte capete Leșescă, cum că și singură Impărăția au sosită; și au fostă scosă și Leșii totă ăstea la câmpă. Ce Tătarii, după puțină navală, au dată înapoi. Și atunci, într'acea ăi, au sosită și o mie de Căzacii înainte Hatmanului loră, anume Sahaidațki, dându'i scire că sosesce și ăstea Căzacescă, viindă cu tabēră legată de trei ăile, totă cu rēsboiă prin Tătarii; că trecuse Căzacii pre la Soroca, și zăbăvindă-se cu prada, după firea loră, îi apucase Tătarii pre cale.

A doua ăi, în 21 de ăile Avgust, au sosită și Sahaidațki cu 20,000 de Căzacii; și într'aceeași ăi orōnduindă Hotkievici șanțurile pre lūngă tabēră, și făcēndă căutare Căzaciloră, au dată scire strejile, cum sosesce și Impărăția cu toate oștile în tocmală, cum dică la Turci *alaiu*. Și îndată au părăsită Hotkievici căutarea Căzaciloră, și au scosă și elă totă ăstea la câmpă cu tocmală, puindă ăstea prin văi și prin ceretei supuse; ăra elă singură au stătută cu partea mai alēsă a oștii, frunte, socotindă că voră da Turcii rēsboiă. Ce ăstea

Turcescă n'au stătut de război; ce numai au sosit, au început a descălecare, întindându corturile. Cantemir Paşa numai cu oştile sele au făcut năvală odată, la aripa Leşescă. Ce, vedându oştea Leşescă supusă prin toate văile, au purcesu şi ei spre descălecatul oştili sele. Era Turcii scosese o semă de puscă, şi dau în oştea Leşescă, şi s'au făcut harţuri între oşti până în seră.

În 22 a lui Avgust, de dimineaţă, au cuprinsu Turcii totu locul acela cu corturi, unde stătuse Leşii în ziua de'ntăiu. Leşii încă au scos oştea impregiurul taberei, aproape; şi într'aceea şi, totă năvala Turcilor au fostu asupra taberei Căzăcesci, vedându'i încă fără şanţuri, şi osebiţi de tabăra Leşescă.

În 23 a lui Avgust, de dimineaţă, gătiţi Turcii de război, Căzacii erau descălecaţi cu tabăra lor mai jos, pe Nistru, osebi de tabăra Leşilor, încă fără şanţuri, numai încheietă cu căruţele. Acolo, la Căzaci, au făcut mare năvală Turcii cu Tătarii cu toate oştile, cât se vedea luată tabăra Căzăcescă. Ce au stătut Căzacii foarte tari, şi cu nevoia Hatmanului lor, care era oştenu drept; şi le-au dat şi Hotkiewicz Hatmanul ajutor cu trei roţi de Nemţi, şi cu 1000 de Haiduci cu bardişe (este un fel de arme, topore cu code lungi). Deci, cum au vedutu Căzacii ajutor, au săritu dreptu asupra Enicilor, că de la o vreme se bătău deschişi cu sinele, de au căutat Enicilor a se dare înapoi; şi aşa, gonindu Căzacii şi Haiducii pre Eniceri, s'au întăritat şi oştile călare, şi s'au făcutu o glogozală mare între oşti, adăogându-se şi din oştile Turcesci cu Tătarii, şi din bulucurile Leşilor, la acea aripă unde era sfada cu mare vârsare de sânge. Şi într'aceeaşi dată, la acel război, au peritu câte-va capete din Eniceri, şi Paşa de Silistra, vestitu vetăz. Din partea Leşilor, din capete au peritu Zavişa şi Andriovski, amândoi Rotmistrii; şi din capetele Tătarilor de Litva au peritu Bogdan Mărza şi Tarovici Mărza. Lucru mare, cumu'i laudă cronică Leşescă, cum au stătut de bine atunci împotriva Turcilor; măcar că sunt şi ei Turci de lege.

Intr'aceea şi spunu se hie chematu Sultan Osman pre Eniceri, şi le-au disu că nu va mânca până nu voru lua tabăra Căzăcescă.

În 24 a lui Avgust, Leşii la câmpu n'au eşit, ce au stătut totă oştea la întărirea şanţurilor, că până atunci pre mai multe locuri era tabăra Leşescă numai cu care îngrădită. Era Turcii, într'aceea şi, vedându că Leşii nu sta de război, ce de lucru şanţurilor, şi călării împreună cu Eniceri pedestri întâiu au dat năvală unde era fruntea şanţurilor; şi acolo dându-le Nemţii tare răspuns, s'au mutat mai sus, cercându loc mai slab. Ce şi acolo la năvală au cădut mulţi din Turci; apoi şi la alu treile locu au mersu, mai despre Zvancea, ce şi acolo s'au apăratu Leşii tare, şi până amădău au doeditu pre Leşi. Apoi iar cu totă năvala au lovit la tabăra Căzăcescă, care era grijită peste noapte cu două rânduri de şanţuri: un şanţ tocmai pre lungă care, era altu rând de şanţuri mai pe departe de tabăra, şi lipiţi de şanţurile Leşilor. Multă oşte Turcescă au peritu de Căzaci într'aceea năvală; şi au gonitu Leşii pre Turci, înfrinţi de focul Căzacilor, până în corturi.

În 25 Avgust, nemicu n'au gândit Turcii da paguba oştili sele ce au avut. Ce a doua şi au scos puşcele cele mari, şi s'au apropiat de şanţurile Căzacilor, şi au dat nepărasit câte-va césuri în Căzaci. În loc de minuni,

scrie Hronograful Leșescă: că dându așa desu, și mai multu de unu Căzacu, anume Vasile Sotnicul, n'au peritū, érá cai mulți au ucisū în tabără.

După patru césuri ce începuse pușcile a batere în Căzaci, au eșitū Căzacii și au făcutū năvală la pușci, de unde băteau, și den aripa despre Leși au lovitū unū stolū de Leși iar într'acole; și au împinsū pre tótă óstea aceea de pre lúngă pușci, și au apucatū tóte pușcele acele apropiete; și au mersū Căzacii într'acea și pên în corturile Turcesci, cu mare spaimă în tótă tabăra Turcescă. Ce cum și'i hirea Căzacilorū la dobândă lacomă, au prinsū a jefuire, și cu acea zăbavă avēndū vreme Turciū, au împinsū iar pre Căzaci și den corturi, și de la pușci. La pușci au apucatū Căzacii de au stricatū rótele și straturile.

Dentr'acea și au mai rēsuflatū Căzacii, și s'au ocolitū Turciū despre partea Leșilorū cu năvală, că se deprinsēse Leși de staū bulucuri călări și câtū împingeaū Căzacii din focū pre Turci, érá Leșiū îi loviaū din aripă. Deci, den 26 a lui Avgustū au cădūtū greul asupra Leșilorū, că atunce, în 27 a lui Avgustū, mare năvală au făcutū Turciū la óstea Leșescă, care era scósă denafară de șanțuri, și au înfrântū pe Leși, și doē bulucuri de Nemți cu doi Polcovnici au peritū cu totulū. Mare bucurie și simeție în Turci, de atâtea capete de Nemți, de cari o grămadă mare de capete erau înaintea corturilor Impărătesci; și se nu hie întorsū pre Turci inapoī nisce stéguri de Husari, la grijă era tótă tabăra Leșescă: așa se amestecase de rău Leși. Au luatū într'acea și Turciū stégul lui Hotkievici Hatmanulū: rumpēndu-se zăbala calului de subt stegarul carele purta stégul de Husari la Hotkievici, 'l-au băgatū pre stegariū, fōră voia lui, în desimea Turcilorū. La acea grijē, scrie Hronograful, că singurū moșnégul Hotkievici au eșitū den șanțuri afară, și prin tóte celealte porți eșia orōnduită óste, și așa s'au desbăratū într'acea și de órba năvală a Turcilorū; érá multă óste Leșescă au peritū într'acēa și, și stegarul acela cu stégul.

Avgustū 29 și 30, Turciū au ședūtū pre odihnă. Érá Hotkievici Hatmanul, mihnitū pentru stégulū seū, care lucru, la oștenii acestei părți, și în locū de necinste și în locū de piezi răi (semnū rău) se socotesce.

În și antēiū a lui Septemvrie, au socotitū Leși se lovēscă nóptea pe Turci cu tótă óstea sa, numai pedestrima se lasē în șanțuri. Și așa au făcutū: tótă óstea scosēse dinafară; ce au împedecatū lucrulū lorū plóea. A doua și au oblicitū Turciū gândul Leșilorū, din Haiducii Unguresci, cari totdeuna fugeau de la Leși la Turci, și de la Turci Rusii totdeauna. Érá Căzacii nu s'au rēbdatū nice pe plóe; la o aripă de corturi au îndrășnitū de au lovitū totū într'aceea nópte.

A treia și a lui Septemvrie, au venitū în tabăra Leșescă de la Radul Vodă, Domnul Muntenescū, Batiște Viteli, omū de nēmul seū Critēnū; dicū se hie fostū cu scirea Vizirului, îndemnāndū pre Leși se trimiță solū de pace la Turci. Și nu s'au apēratū Leși, și au trimisū omū fōrte cu ispravă de la sine, anume Zeliski, se întrebe, putē-vorū se se priimēscă soliile la Impărăție, au ba? Și de atunce umblau și soliile; érá și sângele blețilorū oșteni mai multū se vērsa de āmbe părțile în tóte țilele și în totū cēsul.

A cincea zi a lui Septemvrie, au istovitu Turcii si podul peste Nistru, si au trecut si in cea parte Nistrul, oster. Aveau hrană până atunci slobodă de cal, Leşii, peste Nistru; era dintr'acea zi i-au inchis si de peste Nistru; si totu intr'acea zi au venit si Caracas, Paşa de Buda, carele, temându-se de Impărătie, scărbită pe densusul pentru zăbavă, trimisese răspunsu Vizirului că nu va merge la adunare până nu va fi anteu in tabăra Leşescă.

Tota oştea Turcescă era se pornescă după Caracas Paşa; si den toate părţile au făcutu Turcu navală asupra Leşilor, era cu multu mai mare navală unde era insuş Caracas Paşa. Era acelu locu de pre Zvancei, unde era mai slabă tabăra Leşescă. 'L-au dus pre Caracas, Paşa anume la acela locu nisce Unguri ce fugise de la Leşi la Turci, si aceea navală au făcutu la şanţurile Leşesci, câtu se nu hie apucatu a eşire unu bulucu de Nemţi cu căpitanul lor, anume Beer Némţu, si s'au prilejitu si vr'o 2,000 de Căzaci cari păscau caii, fiindu-i de mână pin ceritei, mai luându Caracas Paşa şanţul Leşilor; ce Nemţi se prilejise cam den dosul oştii Turcesci, si alţii de prin şanţuri au versatu focul in Turci, cum dau Nemţi odată tot; si dintr'acelu focu au nimieritu glonţul din sineţă pre Caracas Paşa dreptu prin capu. Deci, Turcii, cum au vedutu că au cadutu Paşa, s'au datu inapo. Eşit'au si Leşii călări din şanţuri; era n'au gonitu pre Turci, stându după alte locuri de sprijinitu pe unde mai naveleau Turcii.

Slăbise Leşi de hrană; si de desime mare de trupuri, se făcuse mare putore in tabăra lor, că nu mai biruiau a cărare trupurile in Nistru. Deci, se scornise bôla in oşteni, si mai vartos muriau caii de bôla ce era in cai. Vladislav, feciorul Craiului, zăcea bolnavu, si Hotkievici Hatmanul iar așa; de care bôla au si muritu Hotkievici Hatmanul acolo la Hotin, Septemvrie 14, omu intre Leşi vestitu de lucrările răsbóielor. Spunu de dânsul că până au fostu viu, când au venit pomenire de pace de la Radul Vodă, se hie disu: «Aştepte se vie Simedrul: se va căi Sultan Osman, căci au venit asupra Leşilor.»

Trei zile după perirea lui Caracas Paşa, Turcii au statutu foră, răsbóiu; era Tătarii ardéu si prădau ţera Leşescă pe lângă Cameniţă si mai in susu, si fumaş ţera Leşescă la vederea ochilor Leşilor; si ei inchisi de totă hrana, mai multu ce răsbiau Căzaci pen păduri, pe la cetăţi aprópe, si aduceau câte ore-ce hrană, ce iar nu de agiunsu. Si au alesu si Leşi intr'unu rónđu ca la o mie de Haiduci, cu nisce care de au adusu puţină hrană den Cameniţă, si érbă de sineţe, că imputinase Leşi si érbă si plumbul; si bóle se scornise multe in Leşi, si in Nemţi, mai multu bôla de vintre, învăţati cu bere si cu horilcă, era acolo numai apa Nistrului era beutura, care este forte grea la beutu.

Sfătuiau unii dintre Leşi se lase pedestreimea se apere şanţurile, era ei se easă călări; alţii sfătuiau se pornescă pre feciorul lui Craiu, se mergă elu singur se sirgulască pre tată-seu, pre Craiul, se vie mai curind cu agiutoru; si se răcoşise si oştea Litvei, numai se o plece den tabăra. Ce apoi toate acele sfaturi le-au aşedatu Liubomirski, pre carele 'l-au si alesu oştea in locul lui Hotkievici, si 'l-au pusu feciorul Craiului Hatman.

In 15 a lui Septemvrie, se întorse si solul Zelinski, trimisu la Vizirul. Si totu intr'aceea zi Turcii iar au lovit tabăra Leşescă, la porta Litvei; ce fă-

cuse Leșii în cele trei zile o tabie, adică o baștă den afară de șanțuri, de care nu luase Turcii aminte. Ci și den șanțuri și den tabie dându tare Leșii focu, au căutat Turcilor a se dare îndărăptu.

A doua zi, Septemvrie 16, au trecut Turcii puscele în ceea parte de Nistru, și au bătutu totă ziua în tabăra Leșescă; și numai unu Némțu au ucis la corturile feciorului lui Craiu; și totu într'aceea zi au trecut Nistrul și singur Sultan Osman, și au mersu de au vedutu Camenița. Pusese să bată o cetățue, anume Panovski, lângă Camenița. Ce, erau acolo nisce Halduci, puși de pază, și au peritu câțiva Turci de Halduci, și au lăsat cetățuea aceea nedobândită. Era pre lângă Zvancea numai câci au trecut pre lângă cetate.

Scrie Leatopisețul Leșesc, se hie disu Sultan Osman pentru Camenița: «Dumne-deu au făcut cetatea aceasta, și Dumne-deu o va lua.» (Era acmu, în zilele noastre, o au luat Sultan Mehmet, Impăratul Turcescu, numai în noă zile, în anul 7180 Avgust 16, pentru păcatele Leșilor și netocmala între ei.)

Făgăduită era plata Tătarilor la Hotin de la Sultan Osman, care va aduce capu de Căzaci se ee câte 50 galbeni de aur bacșișu. Deci, alergau Tătarii lovind pre țera Leșescă țărănimea, și le aduceau capetele și lua ban; deci, cărase nisce grămeți de capete de țărani înaintea corturilor Impărătesci, cu numele de Căzaci. Era oștea Turcescă neputându strica Leșilor den frunte, au trecut peste Nistru puscele cele mari, și băteau forte tare de ceea parte pre Căzaci; și o parte de tabăra Leșescă, numai ce au căutat a se mutare și Căzaci și Leșii de la mal de pre unde ajungeau puscele. Și în 17 a lui Septemvrie, acela războiu și navală s'au făcutu, cât dedese Tătarii înnotu se trecă se între în tabăra. Care grijă vedându Ljubomirski Hatmanul, ce era în locul lui Hotkievici, au pogrîtu Nemții pedestri cu focu, și s'au înbărbătat și Căzaci, și au început a dare focu forte desu, cât au căutat Turcilor deodată a părăsire puscele și a se mai depărtare de la mal.

Aceste lucrându-se la Hotin, Jigmond Craiu Leșesc venia încetu, cum se dice Leșesce, într'agitură feciorului său. Și se împuținase de totu în tabăra Leșescă erba de pușcă; și de hrană erau forte strinși; care nevoie nice de la Turci nu lipsa, că flămândise forte rău și Turcii, și în toate zilele veniau vești de mari prăzi ce făceau Căzaci pe Marea Neagră. Deci, iar au venit Batiște Veveli dela Radul Vodă, Domnul Muntenesc, cu făgăduință tare că voru hi priimate soliile, numai zălôge pohtescu Leșii de la Turci. Au dusu răspunsu că este cu rușine Impărăției se dea zălôge. Deci, și Leșii au alesu pre Iacob Sobiețki, tatăl acestui Sobiețki ce au fostu acmu Craiu, și pre Joravețki, Castelanul de Bălza, și au mersu soli în tabăra Turcescă.

Schimbase Impăratul pre Vizirul, în scârbă că n'au fostu harnicu a luare tabăra Căzăcescă, și pusese altu Vizir; carele, vrându se-și arăte lucrurile mai tari, au disu solilor Leșesci se lege haraci se dee pre anu la Impărăție; care lucru nice într'unu chipu neprimind soli Leșesci, pre dênșii i-au popritu. Era oștea, cu totă marea gătire, și cu toate puscele, și măestriele, au pornitu asupra taberei Leșesci; și o sémă de oști au pus dincóce de Nistru se bată; era altă sémă de oște, cu sine, au trecut Nistrul, și au bătutu într'aceea zi totă ziua, Septemvrie 24 și 25. Era Leșii făcuse șanțuri pre mal

dincóce. Ce totu' îi stricaū den puscī Turcīi și mai rău, de ceea parte de Nistru; și așa se luptaū in tóte ȝilele aceste, până in 27 a lui Septemvrie.

Aū acestu' obiceiū Căzaciī, precum s'aū ȝisū mai sus, dacă-i dodălesce rēul și perdū puscī, esū de făcū năvală tocma acolo de unde batū puscile. Care hire a lorū fie cine o va hi înȝelesū de la Sucēvā, când închisēse Stefan Vodā Georgie pre feciorul lui Hmil; așa aū făcutū și la Hotin. Se părea Turcilorū că suntū părtași de morȝi ce făcēu puscile intr'ânșil, că-i băteaū in cele 5, 6 ȝile, 60 de puscī, cum scrie Hronograful Leșescū, totū de cele mari, ce se ȝicu Baliemezuri, și-i socoteaū spăimântași a hire. Atunce, in 27 Septemvrie, aū făcutū cu Hatmanul lorū sfatū, și s'aū orōnduitū in doē bulucuri: uniī, in ceea parte de Nistru; alȝii, de astā parte; și așa aū purcesū nóptea, și aū trecutū pre podū la Zvancea, că aveā și Leșiī podū peste Nistru, mai sus, improtiva Zvanciī; și aū lovitū tocma șanȝurile Vizirului de ceea parte, câtū aū căutatū și Vizirului intr'acea nópte a nu mănere subt cortū. Érá dencóce, acer spăimă și glogozală făcēdu-se in óster Turcēscā, câtū jumētare de óste fugise de subt corturi la altā parte de tabērā de părăsise și puscile, și se făcuse o amestecăturā mare. Implutu-s'aū Căzaciī de borfe, de sabiī, de rafturi și de corturi; érá mai multe le-aū tălatū și le-aū obōritū; și cu multā dobândā Căzaciī s'aū întorsū la tabēra lorū.

De miratū era și la Impērāȝie, și la tóte capetele Impērāȝiei, nefrāntā și nespăimatā firea Căzaciilorū, la ce strinsóre eraū.

Aduceā Tătarīi limbi, cariī spuneā de singurū Craīul Leșescū, că aū sositū la Liov. Ce a doua ȝi, după aceea petrecanie dintr'aceeași nópte, aū chieamatū Impēratul de la sine pre Vizirul; érá puscele deceiver parte totū aū bătutū până in sérā. Érá singurū Vizirul aū stătatū cu solīi Leșescī la legăturī de pace, avēndū veste de sosirea Craīului la Liov.

Multū aū stătatū Turcīi sē priimēscā Leșiī cevași birū. Ce Leșiī nice sē pomenēscā acestū lucru n'aū priimitū. Deci, după multā frământare, aū stătatū și s'aū alesū păce, Septemvrie in 29, pe calendarul nostru, érá pe a Pa-pistașilorū este Octombrie 9.

Legăturile despre Impērāȝie aū fostū aceste: «Pace vecnicā de la Turci sē aibā Crāia Leșescā; nici-odată asupra ei oști sē nu facā; pre Tătarī sē-i oprēscā sē nu āmble stricēndū țēra Leșescā; in Moldova Pașā sē nu puē; și alte mēnunȝurī pentru sēmnele hotarelorū la câmpīi Oziei, despre Tighinea.»

Érá la Leșiī eraū aceste legăturī: «In Moldova cu oști sē nu intre; pre Căzaci de la mare sē-i oprēscā; cetatea Hotinului sē o dee pre mână Domnului de Moldova; solū de la Leși cu mari daruri și cu întăritura legăturilor sē trimiȝă la Impērāȝie.» Și numai ce le-aū căutatū Leșilorū, mai apoi, mai in silā, a primire și a legare și trei-deci de miī de coȝoce den anū in anū sē deē Tătarilorū. Și așa, aceste istovindu-se, îndată in tabēra Leșilorū și a Turcilorū aū strigatū strigătorī: *pace!* și in locū aū părăsitū armele de āmbe părȝile.

In trei-deci de ȝile a lui Septemvrie, făcutu-s'aū tērgū între Leși și între Turci; cumparat-aū Leșiī mulȝi cai Turcesci eftini, și corturi; și Turciī de la

Leși, postavă, pistole. Și a doua-qi și a treia-qi totu s'au făcutu tîrgu între oști.

A treia-qi după pacea legată, au purcesu Impărăția în gîos la Hotin. Eșise totă oștea Leșescă în tocmală la câmpu, și trecîndu bulucurile Turcesci își luau dioa bună, cu clătirea capului de la Leși.

A patra-qi și Leșii, după purcesul Impărăției, Octomvrie 6, eșit-au și ei din șanțurile sele cu Căzaci, lăsîndu cetatea Hotinului pe sîma Rădului Vodă, Domnul Muntenescă. Că Alecsandru Vodă, Domnul țerei noastre, precum s'au pomenitu mai susu, viindu la Hotin, Impărăția n'au aflatu nimicū grijitu, nice poduri, nice conace, și țera aflîndu-o fugită și stricată de Leși, s'au scărbitu pre Alecsandru Vodă foarte rău, așa, cîtu era numai sî-lu omóre. Ce 'l-au scosū Vizirul din mórte; érá de urgie mare n'au hălăduitu, că pîn la Hotin mergîndu Impărăția, 'l-au dusu în obeđi și legatū la puscă; și în totă vremea aceea cîtu au zăbăvitū Impărăția la Hotin, totū la închisóre au fostū, până s'au întorsū Impărăția spre Țarigrad.

Pre cale mergîndu atunce de la Hotin Impărăția, mare scădere au avutū în ómeni, hămisită oștea și caii, că lovise nisce récele cu ploă și cu ninsori; și de atunce sîntu luați Renii, cu câteva sate, de Sultan Osman, satū de țéră pre Dunăre, ascultătorū către ocolul Galaților; și de atunce sîntu date către Smil; a căruí olatū venitul este închinatū la morméntul lui Mehmet, ce este în țera Arăpescă, aprópe de marea Roșie.

Érá Jigmond, Craiul Leșescă, înțelegîndu de pacea ce s'au făcutu între Turci cu feciorul seú, s'au făcutu mániosū de-odată. Ce era zugrăvită acea mánie (veđi-dómne s'au mániatū), că Pospolita venia foarte încetū. Vel-copolenii atunci treceau Visla. Érá Litva atunce îi venia asuprái Gustav, Craiul Șvedescă, la Riga, cetate vestită foarte între cetățile lumii, și atunce o au luatū Șvedul.

Și așa au fostū lucrul Impărăției cei d'ântéiū cu venirea lui Sultan Osman la Hotin, în anul 7130.

CAP. IX.

Pentru a doua domnie a lui Ștefan Vodă Tomșea.

După grea scărba Impărătescă, mazilia lui Alexandru Vodă, feciorul lui Ilieș Vodă, încă de pre cale mergîndu Impărăția la Hotin, au trimisū la Ștefan Vodă Tomșea, și iar i-au datū Domnia țerei.

Mai blándu era Ștefan Vodă la a doua domnie a sa. Precum au pututū ántéiū imblándu pre la bejenii, stringîndu conace Impărăției, și aflîndu-se în slujbă. Și cîtu s'au mântuitū de Impărăție, s'au apucatū cu totă osérdia de gătirea Monăstirei Solcăi, care o urzise în domnia d'ántéiū, și nu o sêvêrsisê, și o au gătítū și o au sfințítū în anul 7138.

În locū, peste voia Leșilorū, era domnia lui Ștefan Vodă Tomșea, că era în

mare vrajbă cu dânșii, și pre Radul Vodă încă îl avea Stefan Vodă mare neprieten. Însă, Stefan Vodă știa se nu defă ceva pricină Leșilor, fiindu atunci legați cu prieteșugă nouă Impărăției. Și după Impărăție, într'același an, unui sol care venia de la Leși la Impărăție, pentru întărirea păcii ce făcuse la Hotin, mare cinste și vălăvă au silitu să'i facă. Ce totu pre Leși prietenii să'i facă n'au pututu.

Era solul acela de la Craiul Leșesc, omu mare, anume Cnezul Desbaraj, din Vișnovicesci, cu mulțime de omeni, cu podobe desfrinate de totu, câtu abia de se află în vre o istorie, pre aceste vacuri, solie ca aceea la vr'o Impărăție prilejită, cu 300 de omeni călări, fără pedestrași, pre lângă carțe și care ce avea; și până vezeteii îmbrăcați cu urșinice. Ciuberele cu care adăpau caii, erau de argintu; și cofe, și barilce, și ținte la Hamuri, și la Halduci ceprage, totu de argintu. Intrându în Țarigrad, au pus potcove de argintu la o sémă de cal, numai cu câte unu cuiu bătutu, pentru se cadă pe uliță.

Fiindu Stefan Vodă o milă de locu înainte, cu câteva glote, în carță cu sine solul nu l-au pohtitu, nice au priimitu se vie la ospetu la masa lui Stefan Vodă. Era Stefan Vodă și la purcesul lui din Iași spre Țarigrad l-au petrecutu cu cinste până la locul unde, apoi, Barnovski Vodă au făcutu unu heleșteu, ce se chiamă *Eazul lui Barnovski* (Bârnovii) până astăzi.

Acolo l-au tēpinatu călărașii de Țarigrad, cu veste că s'au schimbatu Vizirul, și au stătu Viziru unul ce era prietenu lui Stefan Vodă. Deci, cum au înțelesu veste de călărași de viziria celui Viziru, îndată au dīsū glotelorū se se întorcă, și în locu s'au întorsu și singuru pohtorindu cu glas: «Lasă, lasă, căne Leșe, că te voiu purta eu.» Și neluându'si dioa bună de la solu, s'au întorsu la scaunu, și au trimisū și înainte solulu pen țeră pre la tōte conacele de i-au tăiatu obrōcele.

Sosindū solul acela la Țarigrad, au aflatu Impărăția lui Sultan Osman la mare turburare, și închisū Țarigradul de rădicatul Eniceriloru asupra Impărăției; și au ținutu aceea turburare 9 zile, închisū toți cineși la casele sele cu mare grijă și spaîmă. Deci, solilorū și omenilorū celorū străini, eșise poroncă de la Caîmacamul ce era subț acea vreme, nime dinafară de casa lui se nu easă. Așa și solulu Leșescū i-au eșitu răspunsu se ste dinafară de Țarigrad. Și au ședutu solu tōte zilele acele dinafară, la unu sat, ce se chiamă Halcali, până la aședarea lui Sultan Mustafa, ce au stătu Impăratu în locul lui Sultan Osmanu.

Eră pricina rădicărei Eniceriloru asupra Impărăției era acēsta: întorcēdu-se Sultan Osman de la Hotin fără isbândă, da tōtă vina Enicerilorū, cum că n'au vrutu ca se stea la rēsboiū cum se cade slujitorilorū celorū buni, muștrāndu'i pururea că suntū buni numai de beție, se hie călcători legii lui Mehmet. Ce'si aședase gândul pre toți să'i stingă, și se facă slujitori Arapi, cari stătuse la Hotin mai tare la rēsboiū. Și așa în tōte nopțile îi zugruma pre Eniceri. Ce, neputēndu a'si plinire gândul așa pre vole în Țarigrad, 'și-au alesu cale spre Anadol, la mormēntul proroculu seū, la închinăciune, și au pusū de au strigatu pre obiceiū strigătorii, dāndu scire de gătirea purcesulu Impărăției.

Vedēndu Eniceriū gândul Imperatulu lorū, aședatū spre stingerea lorū, ântēiū

la Muftiul și la Vizirul, în glotă adunați, au mers, și au strigat să grăiescă Împăratului, ca să se lese de acea cale, fiind de curând descălecați din ôste, lipsiți de tôte. Ce dacă n'au putut face nimic cu graul Vizirului și a Muftiului să întorcă pre Împăratul din cale, a doua zi s'au strins cu toții, plecându spre sine pre Spahi, și au mers la curtea Împărătescă, și au strigat să se lase Împăratul de cale; însă, atunci venise fără arme. Ce răspunzându-le Sultan Osman că așa va să facă, și va face, a treia zi au venit cu arme iar la curțile Împărătesci, mulțime din tôte unghiurile Țarigradului, mulți cari nice Eniceri nu erau, și au lovit casele Împărătesci. Și îndată hadîmbii ce erau frunte în curtea Împărătescă 'i-au făcut fărime. Singuru Sultan Osman deodată au scăpat la grajduri; ce 'l-au găsit Enicerii.

Era în casele cele de la grădină, Sultan Mustafa, un unchlu a lui Sultan Osman, ascuns, care fusese înteu Împărat puțină vreme: fiind la hire forte prostă, 'l-au fost scos din Împărăție, și 'lă ținea ascuns între grădini. Acolo oblicindu'lu Enicerii, au năvălit și 'l-au apucat de acole înspălmântat de mörte, și 'l-au pus în scaun, strigându cu toții: «Acesta ni'Î Împărat!»

Dacă au statut Sultan Mustafa Împărat, cu învățatura lui au luat Enicerii pre Sultan Osman, și 'l-au pus pre un cal prost, acoperit pe cap, să nu'lu cunoscă nime, și îl duceau îndată la Edecule. Apoi, temându-se Sultan Mustafa să nu easă cumva iar la Împărăție, au trimis poroncă să'lu omore; și omorindu'lu Enicerii pe cale la Edecule, 'l-au îngropat la un mețet Împărătescu fără de nice o cinste.

Deci solul Leșesc 'și-au dat solia la Sultan Mustafa, intrându în Țarigrad cu acea podobă și vălvă, câtă este în vorova Țarigradenilor solia aceea până astăzi. Potcove de argint la o sémă de cal bătute câte cu un cui, anume să cadă pe ulițe, și alte sburdate cheltuele, carele tôte acele pre acela sol 'l-au adus la mare nevoie și cheltulă, și pre Leși la mare căință. Câtă, este legat cu Seim, ómeni mari ca acela de atunci să nu mai trimită la Turci. Să nu hie fost nevoia Radului Vodă, Domnului Muntenescu, că după ce sloboșise Turcii pre sol, s'au tēplat de lovise atunci nisce Căzaci pre marea Négră, și reședise Împărăția de olac cēșu să întorcă pre sol; era Radul Vodă, de mai 'nainte simțind povestea, 'i-au dat de sîrgu cale prin țera Ungurască.

Spun pentru solul acela, dacă 'l-au dus la Împărăție, după adunare nimic n'au vrut să dică, căutându pre dupe sine vre-un scaun să șadă, și ședându să'și dea solia. Și așteptându câtva, vedându că nu' da scaun, cabanița ce era pe dēnsul învélindu-o o au pus glos și au ședut pre dēnsa în loc de scaun; și după solie n'au vrut să mai priimască haina aceea, răspunzându să hie prețul ei la visteria Împărătescă de un scaun, ca să hie de solii Leșesci. Și această poveste au rămas de acea solie, și alte cheltueli desfrânate peste măsură.

Nimică așa de însemnată ca în cel-alți ani domniei acestei a lui Stefan Vodă Tomșea nu s'au tēplat. Ce era țera în pace și în totu bișugul, câtă părea hie cui că nu este domnia celui d'ântăiu, totu în zarve, și până la dom-

nia lui acesta. La toate birurile din an în an se ținea la visteria Impăratăscă câte 5.000 de galbini, lefii dărașanilor.

Numai nice într'un chip nu lăsa Radul Vodă, Domnul Muntenesc. Ce săpându-l totdeauna, și astăzi și mâine, i-au venit maziile lui Ștefan Vodă, care i s-au prilejii și morți în Țarigrad, unde totă averea i-au luat Impărația.

Domnul Ștefan Vodă Tomșea, mare vârsător de sânge, gros la hire, prostatic, cât îi părea că așa este bine, încă în domnia d'Antei. Era la a doua domnie cu mult schimbat într'alt chip, după patimi ce i venise și lui la cap.

Acest Domn a făcut și Biserica Domnească de pe Pörtă. ¹⁾

CAP. XIX.

A doua Domnie a Radului Vodă cel Mare.

Domnia Radului Vodă cel Mare, Impărație, nu domnie semănătoare, și pentru lucrurile și tocmelile casei lui, i-au dat Radu Vodă cel Mare.

Scrie Plutarch, vestit istoric, la viața lui Alecsandru Macedon, carele au scris Alecsandria cea adevărată, nu basne cum scrie o Alecsandrie din Grecia, ori dintr'alte limbi scosă pe limba Românească, plină de basne și scornituri. Elu dice că hârnicia Impăraților și a Domnilor mai mult se înțelege din cuvintele lor și din sfaturi grăite de dâșii, și care, cum și până încât au fost, de cât din răsboie făcute de dâșii; că răsboiele, averea și privilegiul vremii face mai de multe ori; era cuvântul și sfatul înțelept din singură hirea isvorește pînă încât este, precum dice și înțeleptul Solomon: «Din rostul dreptului isvorește înțelepciune.»

Fost-au acest Domn, Radul Vodă, deplin la toate, și întreg la hire; cuvântul ce grăia, ca o privală era tuturor, judecățile cu mare dreptate, și socoteala fără fășerie, cu cinste, era nimărul cu voie veghiată. Avea acest cuvânt Domnul: «hie carele când judecă pre un boier cu un curten, ochi Domnului se hie spre boier, era județul pre calea sa se mîrgă. Și așa, când se pîresce un curten cu un țeran, mai de cinste se hie curtenul, și la cuvânt și la căutătura Domnului; era neabătându-se giudețul din calea sa cea diréptă.» Și la multe divanuri dicea către Vornici de glótă (de Pörtă): «Vornice, di celui om, mâne se mai easă la divan;» ferindu se nu hie greșit cumva giudecata. Și de se tîmpla greșit giudețul la un Divan, se îndrepte la altul. Dicea de multe ori: «Nimic așa nu ocăresce pre Domn, ca cuvântul nestătător». Pentru boieri dicea: «De mare folos și cinste este Domniei și țerei boierinul înțelept și avut, că dacă are Domnul cinci-șese boieri avuți, nice de o nevoie a țerei nu se teme». Cu boierinul ca cu un boierin, cu slujitorul ca cu un slujitor, cu țeranul ca cu un țeran vorovia, și tot cu blândețe, și cu mare înțelepciune; că de și era răpit la vremea sa, era nu îndelung.

Pre boieri la mare cinste îi avea, și dicea: «Pre un om dacă lă boieresce

¹⁾ Care Biserica o au mărît și o au infrumășat, de unde este scaunul Domnesc spre ușa, Măria sa Mihail Racoviță Voevod, la domnia sa cea d'Antei, în anul 7218.

Domnul, nu încapă s'îlă suduască. Ce, de nu se p'ortă cum se cade unui boieru, s'îlă scôtă, și se pue altul în locul lui; érá a'îlă suduire séu se nu i se trecă cuvântul grăitú, cu cale nu i se cade».

Avea o slugă Radul Vodă, încă din copilăria sa, căruia, socotindú că nu' este de boierie, îlu socotea deamănă, érá boierie nu' da. Ce elú, v'ed'endu-se afară din r'ondul altora, pe hirea omenéscă ce este pururea silitóre în viață se hie între cei de cinste și de frunte, s'aú rugatú Mitropolitul și boierilorú, se grăéscă Radului Vodă pentru d'ensul, se nu hie uítatú, hiindu'î slugă de atâta vreme, și așteptându în norocul stăp'nu-seú se hie și elú între ómení. Grăit'aú boierii cu toții pentru elú, se nu hie uítatú, ca o slugă vechiă ce era, că și slugile în nădejdea stăp'nilorú s'ei se ag'îungă și ei a hire între ómení, mai multú slujescú.

R'espuns'aú Radul Vodă boierilorú: «Mie se nu vi se trecă cuvântul vostru, nu mi se cade; érá eú sciú hirea omului că nu' de boierie; érá, íacá'îlă voiú boieri, pentru voia Domniilorú v'ostre». Și a doua di 'l-aú ch'ematú și i-aú datú Vătăjia de Divanú, care era de cinste în d'ilele Radului Vodă; și Aprozii de Divanú, câtú mai de cinste nice la o domnie n'aú fostú. Cu urșinice mulți, și cu cabaniță cu jderú, și cu hulpi îmbrăcați; și orí la cine, și la ce boierinú mergea cu carte Domnéscă, în picíóre sta boierinul, până ce cetea cartea.

N'aú trecutú s'eptemăna, aú și venitú jalobă din t'ergú la Divanú de la nisce femeí, pre acelú Vátavú de Aprozí nou, pentru silă ce le făcuse și le bătuse în t'ergú. Aú căutatú Radul Vodă la boieri și le-aú d'isú: Aú nu v'amú spusú că acestú omú de boierie nu este? Érá cătră d'ensul aú d'isú: eú, măre, încă pe boierie n'amú apucatú a'îi d'ice. Și aú și d'isú Armașului: «lei g'ărbaciul;» și aú pusú de i-aú datú 300 de tolege.

Numai, cu nime în lume f'oră vină; așa și Radul Vodă, cu mare pustietate țerei, care nu se va uita din pomenirea ómenilorú în veci. Și de miratú este cum aú încăputú într'o înțelepciune ca aceea, o vină ca acésta. Așa era de greú țerei, câtú se pustiise curtea și țera. Ce pricină are hi fostú, nu sciú, f'oră de totú sburdată podóba curții. Nime din boieri p'ên în cei alú treia, cu haíne cevași próste se nu hie, că era de sc'ărbă. Postelniceii, copiii din case cu mari podóbe și cu fotaze la cai. Mare'í înțelepciunii acestui Domnú, mare întunecare, că Domnul este se se p'orte cum biruesce venitul țerei.

Birul țerei era legatú la Tighina și la cetatea Albă, pre acele vremi. Ce veniaú Enicerii la birú, și până cu hamgierile s'ariaú la boieri. Acésta v'ed'endu Radul Vodă, aú mutatú birul sá se ducă în Țarigrad la Imp'ărăție, că credință ca aceea avea Radul Vodă la Imp'ărăție, care n'aú mai avutú nice mai nainte de d'ensul, nice pre urmă altú Domnú, căfi aú fostú în țeră. Și Crăiile creștinesci, ales Leși, Ungurii și alte țeri creștinesci, multú folosú ayeaú de elú; că de multe primejdii îi ferea, ca unú creștinu pădindú slujba diréptă către Imp'ărăție, și datoria creștinéscă păzia, precum s'aú ar'ătatú și la Hotin cu miđilócele lui la pacea ce s'aú făcutú între Turci și între Leși, și apoi cu solul Leșescú, Cnézul Dezbaraj, căruí i-aú datú cale prin țera Unguréscă, g'ătitú acelú solú de oprélă la Imp'ărăție. Deci, și la Turci credință, și la Creștini laudă avea, că tóte erau cu înțelepciune legate.

Radul Vodă domnea aici în țară la noi. Era fiul seii, Alecsandru Vodă, în țera Muntenescă; și la această domnie au făcut și nunta, la Tecuci, feciorului seii cu fata lui Scărlăt, omu vestit între Țăigrădeni, la care veselie erau adunate două țeri, țera noastră și țera Muntenescă. Scaunele boierilor de Moldova din adrepta Domnului de Moldova; era dinastanga, boierii Muntenesci țineau dvorba, și așa și căpiteniile de slujitori. Divanuri, case, cerdace, făcute anume de aceea treabă, cu lucrători de ambe părțile la sat la Movileni, în malul Siretului, dincăce, unde și soli străini cu daruri erau veniți de la Unguri, și de la câți-va Domni din țera Leșescă. Și au trăgănată acea nuntă până a doua săptămână, cu mare petrecăni și bișuguri.

Pacea era temeinică pre acea vreme din toate părțile, fără numai ce dodeiau Tătarii, Cantemirescii, cu trecătorile se în țera Leșescă, că se desbătuse Cantemirescii de sub ascultarea Hanilor, și ședeau cu ordinele se dincăce de Nistru, în câmpii Cetății Albe, și a Chilie, ce se dice Bugeagul, și i dedese Impărăția Pășia lui Cantimir, de se scria Pașa, și în toți anii lovia în țera Leșescă, precum și atunci în zilele Radului Vodă. Nu așa cu zăbavă, după pacea legată între imperăția Turcului și între crăia Leșescă, au lovit ordinele lui pre la Sniatin totă Pocuția fără-veste, și au făcut mare robie și plăn; și după aceea pradă a Leșilor curind au lovit și în țera Muntenescă până în Buzău, de au făcut multă pradă la Munten. Și au sărit Fălcienii, și Cuurluenii și Tecucenii cu porunca Radului Vodă, de au lovit pre Tătari la întorsu, și le-au luat totă dobânda, și robii; și au făcut Radul Vodă mare jalobă la Impărăție, din care se apropiase lui Cantimir Pașa scârbă mare de la Impărăție, și nu s'au scăpat mai pre urmă de dăna pentru aceste fapte.

Curind după ce au ars curțile Domnesci aici în Iași, s'au mutat Radul Vodă la Hirleu cu șederea; și așa îndrăgise locul la Hirleu, cât în toate veri acolo ședea cu totă casa lui; că tocmise și curțile cele Domnesci, și biserici au făcut nouă în Hirleu câte-va.

Omu bolăcu fiindu Radul Vodă, și de mână și de picioare, care bolă podagră și heragra se dice, n'au trăgănat viața îndelungată, și acolo la Hirleu i s'au sfârșit viața.

Den mare primejdie s'au prilejit de au scutit țera atunci mărtea Radului Vodă, că se suise Tătarii cu singur Calga Sultan den Krim, și cu Cantimir Pașa den Bugăcu, cu patruzeci mii de Tătari, cu pradă în țera Leșescă, pentru oprite cojocile lor de Leși, ce le legase la Hotin, cum s'au pomenit mai sus; și le-au ținut calea oștile Leșesci cu Conețpolski, Hatmanul Leșesc, de curind eșitu den Edicula, de nchisore de la Țăigrad, iarăși cu nevoița Radului Vodă; și așa au bătut pre Tătari cât și Sultanu și Cantimir au scăpat cu fuga. Ce vrându să-și acopere rușinea, veri ne veri se prade țera, dându vină Radului Vodă cum elu se hie datu scire Leșilor, de s'au gătit asupra lor. Ce, decă au știut de mărtea Radului Vodă, n'au stricat în țară nimic, fără ce au fost de hrana cailor, că era Cantimir fărtațu lui Barnovski Hatmanul, și satele lui nice-odată den calea lor nu se bejeneau, când treceau pre la Cernăuți ordine în țera Leșescă; ce petrecea Cantimir la Toporăuți cu zilele, în casele lui Barnovski Hatmanul.

Osele Radului Vodă cu cinste le-au pornit den Hârlău la țera Muntenescă, in Monastirea făcută de dânsul la București, cu Hrizea Visternicul, și cu Trufanda Postelnicul, și cu Costin, Postelnicul ală doile pre atunci. Țăra in scaunul țerei aș stătută Domn Barnovski Hatmanul.

CAP XI.

Domnia lui Barnovski Vodă.

După mórtea Radului Vodă celui Mare, boierii și țera vâdându pre Barnovski, ce era Hatman pre aceea vreme, omă de țără și fôră fîclorî, cunoscută și la Pôrta Impărăției pentru slujbele ce făcuse la Hotin in vremea lui Sultan Osman, și sciută și căpiteniilor Tătăresci, ales a lui Cantemir, cu carele legase prietșugă încă den mârșăcia lui la Toporăuș, la o trecătore a lui spre țera Leșescă, aș alesă cu glasurile tuturoră pre Barnovski Hatmanul la Domnie.

Indată aș trimisă o sémă de boieri la Impărăție de i-aș adusă stégu de Domnie; țăra Barnovski Vodă, dacă aș stătută la Domnie, ântéiă aș stătută după grija țerei, cei venise asupra de la Tătari, cum s'aș scrisă mai sus, și aș trimisă la Calga Sultan și la Cantemir Pașă daruri, și aș întorsă vrăjmășia Tătariloră ce gătise asupra țerei, carea era stricată fôrte rău de la Radul Vodă.

Țăra rășboiul Tătariloră atunci cu Leșii aș fostă așa: Neștiindu-se Leșii de cuvântul ce legasă la Hotin, se dele Tătariloră den ană in ană cojôce trîldecî de mîi, s'aș sculată Calga Sultanul, fratele Hanului, și Cantemir Pașă, cu 40,000 de Tătari, și aș lovită țera Leșescă in trîi părți: pe o parte Calga Sultan, pre altă parte Salmașă Mărza, pe a trîea parte Cantemir Pașă, și aș prădată până la Sokal și până mai sus de Liov. Ce i-aș lovită Leșii, și ântéiă pre Calga Sultan, Conet-Polski Hatmanul și cu Hmiletșkîi, și aș perită acolo mulțime de Tătari, și ună fecioră a lui Cantemir aș cădutu la robie, și ună frate a Hanului mai mică de Calga, la Leșii, care mai pre urmă aș eșită și aș fostă Han la Crîmă, de âmbila cu Hmil in țera Leșescă; țăra partea lui Salmașă Mărza, și a lui Cantemir nu erau de totă răsipite, măcar că și pre Cantemir Pașă lovise iar Leșii cu Liubomirskîi. Ce de totă răsipă a facere acestoră ôrde n'aș putută. Și, strîngându-se ôrdele iar la Nistru, câș scăpaseră, și Calga Sultan, numă ce erau se prade țera Moldovei, dândă vină Radului Vodă că aș dată scire Leșiloră pentru dâșșii; și se nu se hie prilejită mórte Radului Vodă, și cu nevoința lui Barnovski Vodă, n'are hi hălăduită țera atuncea de mare primejdie.

Ce precum florile, și pomii, și totă verdéța pământului stăă ovelite și împedecate de rēcăla brumei, cădută fôră vreme, și apoi după lină căldură a sôrelui vină iar la hire și la frumuseșile sele cele dântéiă, așa și țera, după greutățile ce erau la Radul Vodă (carea vécuriloră de mirată aș rămasă, cum aș putută încăpea intru înțelepciunea celui Domnă, acea nemilă de țără), aș venită fôră zăbavă țera la hirea sa, și până la anul s'aș âmplută de ômeni și de totă bișugul.

Milele Domnilorū potū aședa țările; nemila și lăcomia factū răsipă țărilorū. Făcuse Barnovski Vodă mare volnicie, ântăiū curții, sē deie la birū numai odată. in anū; și ôre cine den curtenī, de nevoie, are hi răsăritū den ocinile sele la satū boierescū, la satū Domnescū pre toți 'i-aū adusū la breslele sele, și la locurile sele; și sēliștilorū unde se pustiisē aū datū slobođenje, chemândū ômenī den țera Leșescă; și așa, in puțină vreme s'aū âmplutū țera de ômenī.

La alū doile anū alū Domniei sele 'i-aī venitū poruncă de la Impărăție sē margă cu oștile țerei la Dașov pentru întărirea Dașovului; că, măcar că legasē pacea acēsta la Hotin între Turci și între Leși, sē nu âmble Tătariī in țera Leșescă stricândū, nice căzacii pre mare la Turci; érá nu puteaū opri âmbe părțile pre aceste nēmuri, nice pre Tătari Turci, nice pre Căzaci Leși; ce joviău totū-dēuna și Căzaci pre marea Négră locurile Turcesci, și mai multū Dașovul avea nevoie in tōtă vremea de dēnșii. Deci, aū mersū și Barnovski Vodă intr'acela anū de aū lucratū tōtă vara pen pregiurul cetăței, tocmindū zidurile și șanșurile, și cu Munteni și cu nesce Pași orōnduiți de la Impărăție pre acea trébă.

Dupē slujba ce aū făcutū Barnovski Vodă Impărăției la Dașov, domnea cu mare fericire țerei, stândū totū de a tocmine țera și de a facere lucruri Dumneșesci; și aū sēvērșitū monastirea Mare in dricul orașului Iașilorū, unde este hramul Sfânta Maria, apoi monastirea Hangul, la munte, den pajiște o aū ziditū; monastirea Dragomirna o aū sēvērșitū, fiindū urzită de Crimca Mitropolitul, aprôpe de tērgul Sucevei, și monastirea Bărnova din codrul Iașilorū, carea apoi o aū sēvērșitū Dabija Vodă, fōră biserici in multe locuri, și biserica lui Sveti Iôn, in orașū in Iași, de malcă-sa zidită. Elū aū lăsatū moșia sa, satul Toporeuți, de la Cernăuți, și satul Șipotile de la Hârlău, a patru Patriarși cu blăstemū, ântăiū cu țera sē nu fie amestecați la alte dări, fōră numai la birū. Ce binele pururea este gingașū, și pentru păcatele ômenilorū nu in multă vreme stătătorū. Pentru 40 de pungi de bani ce 'i-aū cerșutū Vizirul lui Barnovski Vodă, ferindū țera de obiceiū, i-aū venitū mazilia, neplinindū âncă 4 ani la Domnie; și mulți cariī eraī prietenī ilū sfătuiă sē nu se pue impro-tiva unui Vizirū, ce sē dea acei bani sē nuī vie vre o primejdie. N'aū vrutū nice intr'unū chipū sē primescă, sē nu se facă asupra țerei obiceiū; urmândū pre Petru Vodă care aū făcutū monastirea Galata, carele, avēndū dodefală tot-dēuna de la Turci cu dările, aū strinsū boierii și țera, și le-aū disū că nu mai pōte sătura pântecēle Turcilorū celū fōră fundū, și luându'si dioa bună de la toți, aū lăsatū Domnia, și s'aū dusū pren țera Leșescă la Veneția, unde 'și-aū sfērșitū și viața, cu vecnică pomenire in țeră. Deci, se cunōsce că acești Domni aū fostū maice direpte țerei, érá nu maștehe, când pentru obiceiū sē nu se facă in dīlele lorū cu greulū țerei, Domniile 'și-aī lăsatū, și asupre-lele țerei n'aū primitū sē fie de la dēnșii.

Așa aū făcutū și Barnovski Vodă, măcar că cu fōrte prostū sfatū. Deci, dupē mazilie n'aū mersū la pōrtă, ce'si cumpērase unū tērgū in țera Leșescă, a-nume Ustia, cu câte-va ocinī, nu departe de Nistru; și dupē mazilia ce 'i-aū venitū, aū mersū cu casa lui in țera Leșescă, la Ustia; érá Domn in locul lui aū venitū Alecsandru Vodă, feciorul Radului Vodă celū Mare.

CAP. XII.

Domnia lui Alecsandru Vodă, feciorul Radului Vodă, și a lui Moisei Vodă, și a lui Alecsandru Vodă Ilieș.

Aceste trei domnii, a lui Alecsandru Vodă, feciorul Radului Vodă, și a lui Moisei Vodă domnia de'ntăi, și a lui Alecsandru Vodă Ilieș, sub un capu închidemu, pentru că toate aceste domnii, și scurte, câte giumătate de anu unele, altele peste anu ore-ce cu puțin trăitoare au fostu, și nice lucruri așa însemnate nu s'au tēplatū.

Maî cu greū 'mî-au fostu a scriere, iubite cetitorile, de aceste domnii, de câtu de cele maî de-demultū trecute; că de aceste Domnii, ce maî sus scriemū, nicăiri nice într'unu Lēatopisețu străinū nu se află pomenitū, ori căci au fostu scurte, ori că nimică așa alesū nu s'au prilejitū în țilele lorū. Ce câtu amū pututū înțelegē den boieri bētrāni den țilele lorū, pre rōndul seū mergēndū, cursulū anilor 'ți-amū însemnatū. După eșitul lui Barnovschi Vodă în țera Leșescă, au venitū Domnū țerei Alecsandru Vodă, feciorul Radului Vodă celui Mare. In vestea tātāne-seū ce avea la Impărăție i se dedesē Domnia. Ce cu câtu cerul de pāmēntū, cu atāta de hirea tātāne-seū departe: omū și de trupū și de hire slabū, bolēcū, care lucru înțelegēndū și Impărăția că nu este de domnia țerei de margine ca acēsta, neplinindū bine giumătate de anu i-au venitū mazilia.

Se ispitise Barnovski Vodă ore ce la margine cu trimisul lui, Nicoriță Hatmanul, la Toporeuți, în țilele aceștii domnii a lui Alecsandru Vodă. Ce i-au eșitū oști improtivā cu Lupul Vornicul și cu Grama Stolnicul, și au împinsū pre Nicoriță de la marginea țerei.

Dupē mazilia lui Alecsandru Vodă, feciorul Radului Vodă, au venitū Domn țerei Moisei Mogila Vodă, feciorul lui Simeon Vodă, omū blāndū la hire, ca unū mielū, nice lacomū, nice cu rēū nimēruī. Multe case de gīos lipsite a lōcuiitorilorū țerei au rēdicatū, ales pre Ciogolesci. Pace de tōte părțile; numai de datornicii Turci mare strīnsōre și silā era; și de ómenī rēi așa se āmpluse țera, câtu aieve bulucuri āmbiau de prādaū, și jācuiaū ómenii și pre lūngā orașe.

Erā cum tōte domniile nu suntū fōrā nepriētenī, și maî ales Domnii, maî mulți nepriētenī au. Precum copacii cei maî 'nalți, maî multe vifore, și maî mari vēnturi sprijinescū, așa și Moisei Vodă, avēndū nepriētenī la Impărăție, i-au scornitū că va sē fugā în țera Leșescă, pre urma lui Barnovski Vodă; care lucru înțelegēndū impărăția, in tainā au trimisū poruncā la Cantemir Pașa sē margā sē'lū pornescā den scaunū spre Impărăție, sē margā la pōrtā; érā de ar vrea sē ele într'altā parte, sē'lū prinđā, și sē'lū trimiță la pōrta Impărăției.

Și așa, nesciindă nimică Moisei Vodă, stătu Cantemir Pașa la Țuțora, sprintenă cu o samă de oșteni ai sei, și au trimisă lui Moisei Vodă pren căsuță cărți de mazilie. Deci, numai ce i-au căutată a purcedere spre Țarigrad, și în locul lui s'au dată domnia iar lui Ilieș Alecsandru Vodă, a doa domnie.

Cum au venită veste de domnia lui Alecsandru Vodă, la boierii, mare mahniciune în totă curtea, mai alesă la boierii, sciindu'i hirea cu toții aceluși Domnă. Ce au făcută sfat cu toții, și îndată au purcesă fruntea totă den boierii la Țarigrad, cu jalbă la Impărăție, pentru greul ce petrecea țera de domni nesciutori rânduiele: Lupul Vasilie Vornicul, ce au fostă mai pre urmă și Domnă, Cehan Vornicul, Savin Hatmanul, Costin Postelnicul, Urechă Spătariul, Buhuș Visternicul, Furtuna Comisul, Bașotă Logofetul și alți boierii, cu numărul până la 80 de capete numai den boierii, fără alte căpitenii de țera, și au purcesă cu toții la Țarigrad. Gengea Logofetul și Enachi Postelnicul au rămasă Caîmacamî la scaună.

Nepurcesă den Țarigrad au apucată boierii pre Alecsandru Vodă, cu Domnia, că oblicise elă de boierii că vină cu pără, cum nice într'ună chipă nu'lă primiesă țera; și au trimisă înaintea boierilor Alecsandru Vodă pre Batiște Veveli și cu căsuși; Batiște se le grăescă bine, ăra căsușii se'i tragă pre boierii ca se se sparie, fără scirea Vizirului fiindă acesta. Și vedendă căsușii atâtea capete, nu s'au cutezată a facere silă, și încă pre Batiște l-au suduită foarte tare, ales Cehan Vornicul.

Ăra la curțile Impărătilor multe răutăți potă se se facă peste scirea celor mai mari. Așa s'au prilejită și boierilor celor ce mersese, tuturoră. Până a aglungere ei la Vizirul, au venită într'o nopte, pôte hi cu scirea Kihaei Vizirului, carii multă potă fără scire, și au legată pre câțiva den boierii, ce erau mai capite, și i-au ținută pren eșitori închiși, peste scirea Vizirului, și numai ce au căutată boieriloră a facere tocmală cu Alecsandru Vodă și legătură. Se mai ispitiseră boierii, după ce au eșită den oprélă, se mērgă la Vizirul, și era gata lucrul acela; numai s'au tēplată perirea Vizirului. Pre uliță mergendă de la sēralurile Impărătesci la sēralurile sele, l-au ucisă Enicerii cu petre. Ce numai au căutată boierii a primire pre Alecsandru Vodă; și au mersă la Patriarșie și au făcută giurământuri Boierii, lui Alecsandru Vodă, și Alecsandru Vodă boieriloră, și așa au purcesă den Țarigrad spre țera.

Dacă s'au aședată Alecsandru Vodă la scaună (lupul pērul schimbă, nu hirea), totă pre acea cale, ca și la Domnia d'ântēlă, au purcesă lucrurile. Ce cărpiau boierii cum puteau trebile țerei; ăra Domnia mai multă își petrecea cu Batiște Veveli.

În țera Muntenescă pre atunci se rădicase Muntenii pre Domnul loră, Leon Vodă, pentru mari desfătăciuni ce erau într'acela Domnă; și de'ntru tôte capetele țerei Muntenesci era Matei Vodă; și de atunciși au stătată elă la Domnia țerei Muntenesci. Pre acele vremi, aceloră amestecături, scosese Alecsandru Vodă domnia feciorului seă Radului Vodă în țera Muntenescă, totă în anul d'ântēlă a Domniei sele. După ce au venită stēgul de la Impărăție a feciorului seă de Domnie, l-au pornită se mērgă în țera Muntenescă, și cu câteva glôte den țera. Ce i-au eșită Matei Vodă, Domnul Muntenescă, înainte,

și abile au scăpatu, și singur Radul Vodă, cu sprijinela unora den Moldoveni ce s'au alesu pre lungă densusul.

Cum s'au rădicatu boierii și țera pre Alecsandru Vodă.

Nice într'unu chipu se amistuască Alecsandru Vodă fapta boieriloru, n'au pututu, ce făcuse cu venirea improtiva lui la Țarigrad; și nice boieriloru, nice într'unu chipu, lucrurile ce erau foarte prôte la tôte trebile nu le plăcea. Și dentru acestea adăogându-se necredința și prepusul den Ți in Ți, aședase in gândul se, Alecsandru Vodă, numai se omóre pre o sémă de boieri, ales pre Vasilie Lupul Vornicul, și pre Cehan Vornicul, și pre Saviu Hatmanul, și pre Buhuș Vistiernicul, și pre Urechia Spătariul. Costin era mazilu la țera; ce ori s'lu tragă in partea sa, Alecsandru Vodă, ori altu gându avea, ilu chemaseră la curte și'l dare Hătmănia. Ce vedându Costin lucrul îngroșetu între domnie și între sfat, de gânduri spurcate și foarte rele, și-au luat Țioa bună pre câteva Țile și au eșitu la țera. Era celoru-alti boieri tôte gândurile lui Alecsandru Vodă au descoperitu Constantin Aseni, omu de casa lui Alecsandru Vodă, cum că in Țioa de Pasce era s'lu omóre, cu sfatul lui Batiște. Deci, și boierii amblau toți cu paza vieței.

Vedându boierii cu adevăratu urzită peirea lor de Alecsandru Vodă, ca celu ce se innacă se apucă de sabie cu mâna golă, s'au vorovitu cu toții, și au datu scire țerei; care, herbându in greutăți și in netocmele, pre lesne s'au pornitu, și nu numai curtea, ce și țărănimea; și atâta mulțime s'au strinsu den tôte părțile, câtu nu încăpeau in tērgu, ce ampluse locul pe sub Miroslava pretutinderea, strigându pre Greci de pren tôte ulițele.

Vasilie Lupul Vornicul era capu tuturor lucrurilor acestora. Dacă au năbușitu țera, au mersu de au spusu Domniei aave, cum s'au rădicatu țera și strigă pre Greci; au răspunsu Alecsandru Vodă: «dacă se rădică pre Greci, pre mine se rădică;» și vedându atâta mulțime, nu s'au apucatu de nimică, numai de grijă se hălăduască cu casa de glôte.

Au mersu boierii cu toții la curte; și la purcesulu Domniei, se nu se hie pusu cu toții se oprască desfrânata prostime, pozna mare, și abile in vr'o țera de s'arū hi întemplat. Ce totu pre lungă Domnie au mersu boierii, oprindū și domolindū țărănimea; era mai nu era putere nice la boieri a oprire grosimea țărăniei pornită. Ce și pre Vasilie Vornicul, anume că este și elu unul den Greci, au svirlitu unul cu unu osu, și l-au lovitū in capu, de care lovitură au fostu rănitū multă vreme Vasilie Vornicul.

O, nestătătoare și nice-odată incredințate lucrurile lumei! cum vrăstază tôte, și turbură, și face lucruri improtivă! când cu cale este a hire frică celoru mai micu de cel mai mari; era cursul lumii aduce de multe ori de este grijă celui mai mare de cel mai micu. Fericiți suntū Craii, Impărații și Domni, cari domnescu așa se nu le hie de cel mai micu nice-odată silă!

Unu Craiu de Englităra de câte ori se imbrăca diminețele, de atâtea ori își

dicea singur ŝie: «Aduŝi aminte că a multe gl te de  meni esei St pini . Domni  cel bun  ŝi direpți f r  grijă ŝi desfătată domnesc ;  r  cel r i, tot  cu sieal .

D c  au ajuns  Domnia in ŝesul Bahluiului, apr pe de monăstirea Balic i. tot  locul  era plină de  meni; nu se vedea nic iurea ŝesul de ert . Strig u: «Dă-ne D mne pre Greci! uni  h ic i u, al i j cul u; ŝi acolo au strig tu pre Batiște s -l  dea, care era tot  apr pe de Alecsandru Vodă, v d nd  strigare pe sine. Ce nu star  Domnia de grija lui Batiște, ce star  de grija sea; ŝi numai ce 'i-au  is , să se depărteze de l ng  d nsul, ŝi a a 'l-au apucat  ŝi dat  pre m na   ranilor . Nespusa vr jm  ie a prostimei  ŝi a a fără de nice-o milă, de vi , cu top re 'l-au f cut  f rime; ŝi p n  intr t ta s u amestecat  uni , anume Bosie L pu nenul, c t  nice mant ia den spinarea lui Vodă n u h l duit , că era bură de pl ie.

De grija   ranimei, ce era peste tot  locul, să nu intre Alecsandru Vodă in dat  in pădure, ŝi boierii încă a a socotise, să se mai dep rte  de gl te, la loc  deschis  f r  pădure, 'l-au pornit  pe drumul Brani tei in glos, pre l ng  Bahlui , puind  ŝi Silmeni  cu s ne e gata pre l ng  d nsul.  r  dacă s u in-tors  boierii, au intrat  ingrijire ca să nu se indirepteze. Alecsandru Vodă den Brani te spre Bug c ; ŝi in dat  au ales  o s m  de boieri, cu Buhuș Visternicul, ŝi au trimis  după Alecsandru Vodă să 'i indirepte  calea de la Hu i spre B rlad ,

Mai mare spală de c t   nt t  au avut  Alecsandru Vodă, dacă au v d tu gl t  iar viind  după sine, ŝi in brani te, ŝi 'l  l sase ŝi Silmeni , ŝi Copiil den cas  to i; ŝi dacă s u apropi tu boierii, le-au  is  Alecsandru Vodă: «m  rog  pentru fiul meu, Radul Vodă, s  'l  l sa i vi ». Au  is  Buhuș Visternicul, s  n fb  nice-o grijă; să nu g nd sc  Măria Sa că au venit  cu rău; numai,   ra poftesce pre Măria Sa să m rg  pren B rlad  spre Galați, să nu aduc  vr un  r u asupra   rei cu T tarii . ŝi 'i-au giurat  s  n fb  nice-o grijă. ŝi a a au primit  Alecsandru Vodă, pre unde va hi voia   rei, pre acolo va merge; ŝi au purces  spre calea B rladului; ŝi au a e at  Silmeni  ŝi pre Copiil cel den cas , carii il  părăsise, iar pre l ng  Alecsandru Vodă, d nd i ŝi de boieri petrecători p n  la margine, la Galați.

La Tecuci, au e it  Costin Postelnicul de la Putna inainte  ŝi 'l-au petrec tu cu cinste ŝi cu conace p n  in Galați, plec nd -se, ca să vie la imp c ciune cu boierii, ŝi iar să ŝi hie Domn in scaun , lu nd  Costin Postelnicul asupra sa acea grij . Ce n u vr tu s  primască nice cum Alecsandru Vodă; deac i au trecut  Dunărea pre la Galați, ŝi au mers  cu pace spre Imp r  ie.

CAP. XIII.

Pentru Barnovski Vodă, când 'l-au poftit boierii și țera să vie den țera Leșescă la Domnie, și cum au perit în Țarigrad.

Măntuindu-se boierii și țera de Alecsandru Vodă, au stătut cu toții după alesul Domnului nou. Strigau cu toții să ne hie Domnă Lupul Vasilie Vornicul; însă, îi dau și legături cu tocmală, ce va lua den țără; ce s'are lega pentru dări atunci la acel alesu, ăra mai multu să nu ia den țără. Ce acele legături vedându Lupul Vasilie Vornicul, orî că vedea pre ore câți den capete că tragă spre Barnovski Vodă, n'au primit Domnia într'acea dată, și au stătut și el la sfatul acela, să se trimiță în țera Leșescă la Barnovski Vodă să vie iar la scaunul țerei.

Ce nu era să trecă pre Barnovski Vodă, și sfârșirea Țilelor trage cu deasila pre om. Cătu au sosit boierii la Ustia, în țera Leșescă, unde era Barnovski Vodă, cu veste că țera îl poftesce iar la Domnie, cu mare bucurie au primit vestea aceea.

Nesciutoră gândul omenesc singur de sine la ce merge și la ce tîmplări apoi sosese. Indată au dat scire și la Craiu și la Domni de țera Leșescă, poftindu vole să meargă la scaunul țerei cel de moșie; și indată s'au gătit den Ustia, și au purcesu spre țără; și la margine îl așteptă boierii și slujitorii cu mare bucurie.

Mai 'nainte de purcesul lui Barnovski Vodă den Ustia, un Leav, megieșu de al lui, totu-deauna îl sfătuia să nu meargă, să nu 'și deie viață fără grijă pe viață cu grijă și cu cumpănă, arătându'î lunecose lucrurile Domniei den Moldova sub Impărăție păgână; și ce i-ar lipsi, fiindu ca și un Domn în țera lor, fără grijă, cu tîrguri și cu sate. Țăra Barnovski Vodă să hie Țist Leavului: *«Dulce este Domnia den Moldova»*. Țăra Leavul către dînsul: *«Țăra și obeșile Turcesci încă sînt grele»*. Apoi așa au eșit cuvintele Leavului, cum au Țist.

Cum au sosit Barnovski Vodă den țera Leșescă în Iași, cu bucuria tuturor, au stătut după gătirea de calea Țarigradului; că nu era altă mișlocu, ce numai să meargă la Impărăție, să ia de acolo Domnia după sîrutatul pîlei Impărătesci. Sfătuiă mulți în multe chipuri; și s'au cercat și la Abaza Pașa de Silistra, ce n'au aflat altă mișlocu, numai de mers în Țarigrad. Și atunci s'au tîmplat de a chîemat Impărăția și pre Matei Vodă den țera Muntenescă la sîrutatul pîlei Impărăției, și după câte-va fapte și a lui Matei Vodă împotriva Impărăției, cu scosul lui Leon Vodă, și apoi a Radului Vodă, feciorul lui Alecsandru Vodă. Țăra totu mai ușore lucrurile lui Matei Vodă, că nu eșise într'altă țără, cum au eșit Barnovski Vodă sub ascultarea altui stăpînu, Craiului Leșescu.

Deci, pentru să aducă Turcii mai lesne pre Barnovski Vodă la mâna lor, pre Matei Vodă 'l-au pornit fără zăbavă cu stégă de Domnie în țera Munte-nescă; ăra Barnovski Vodă n'au hălăduită de peire, precum vei afla scrisă la rîndul seü.

Purces-au Barnovski Vodă cu mulțime de boieri și fruntea Curții, preuți, și călugări, cu ună gândă și cu ună glasă cu toți, să se rîge Impărăției să le deie Domnă pre Barnovski Vodă, între cari era și Lupul Vasile Vornicu. Ce, vedëndă că mulți sfătuiă pre Barnovski Vodă să omore pre Lupul, sciindă amestecăturile lui, și mergëndă Barnovski Vodă pre la Matei Vodă pren Bucuresci, au stătută Lupul Vasile Vornicul, vedëndă că'i este a merge pre la Matei Vodă, care sciindă den Țarigrad tôte ămbletele lui, au nevoită cu tote mișlăcele să se întorcă inapoi în țără, dicëndă către Barnovski Vodă că'lă voră gălcevi Grecii pentru morți ce au făcută Greciloră, la scosul lui Alexandru Vodă den scaună. Deci, Barnovski Vodă, ca ună Creștin ce era la hire, 'l-au slobođită. Țără dacă s'au adunată cu Matei Vodă, și au oblicită Matei Vodă că s'au întorsă Lupul, îndată au răpedită după dănsul să'lă întorcă. Ce se păzise bine cu mersul, Lupul Vasile, și nu 'l-au agiunsă în cale; și nice Barnovski Vodă avea putere să trimiță să'lă facă vr'ună ră Lupului Vornicului, nefindu'i încă Domnia dată de la Impărăție, și stăndă de grija lucruriloră seie.

De la Matei Vodă au mersă Barnovski Vodă pre la Abaza Pașa, pen Silistra. Cătu au putută Matei Vodă au luptată pentru dănsul și la Abaza Pașa, și la Pörtă; și se arăta Abaza Pașa fôrte blăndă, și cu cuvinte mângăiose; însă, Turcii cu săgeți de bumbacă ucidă pre ómeni; și loră le potă sluji aceste cuvinte den Sfânta scriptură: «Muetu-s'au cuvintele loră mai multă de cătu untulă de lemnă, și acele suntă săgeți.»

Dacă au sosită în Țarigrad, vedëndă Vizirul atâte glóte de țără cu Barnovski Vodă, 'i-au învățată să nu strige pentru Barnovski Vodă, ce să tacă, și să se lase pre mila Impărăției, că'i voră face perire. Ce gândindă boierii cum că este agiunsă Vizirul de la cine-va cu daruri, totă-deauna strigată, și daă răvașe la Vizirul, cum nu primescă pre altul; și se puneau toți cu glótele la locuri ca acele să se vadă și de singură Impăratul. Și aceea: apoi au măncată capul lui Barnovski Vodă, că pira de la neprietenă nu lipsă, mai alesă de la Lupul Vasile Vornicul, pre la prietenii lui cu cărți de aice den țără, cum de'lă voră slobođi viă pre Barnovski Vodă, țera Moldovei va hi cu Leșii una, că elă este ca o iscódă a Leșiloră. O, îndrăcite a voitorului de rău veninuri, ce nu scornesce limba amară a neprietenului!

Acele adăogăndu-se la Impărăție asupra lui Barnovski Vodă, după fapta ce i se prilejisă de eșisă în țera Leșescă, și Abaza Pașa încă era pirășă, și mai alesă ăilele lui cele sfărșite; la acea vreme și Căzaci lovisă pre marea Négră; numai ce s'au alesă cu Sfatulă Impărăției să péră Barnovski Vodă.

Stătuse voia împărăției, pre toți căți venisă cu Barnovski Vodă, ori să'i pule subț sabie, ori să'i deie la catargă. Țără cine era capă legei Turcesci, Muftiul, n'au vrută, ce au ăisă: *«Că'i vinovată glóta? Capul să se péră, se voră potă glótele.»*

Au pricepută Barnovski Vodă peirea sa cu câte-va zile mai înainte a cădere în închisóre. (că'lă închisóre Vizirul cu poronca Impărăției): scrisese o carte la malcă-sa aice în țără, care carte pren cuvintele lui s'au cunoscută că era asupra morții acea scrisóre. Și așa, într'o zi 'l-au luat de la Impărăție, și la vederea Divanului, privind și singur Impăratul perirea lui pren ferăstră, 'i-au tăiat capul. Eră boierii, o sémă erau închiși, și așteptau și ei perireași den césu în césu; eră alți boieri mai de gîos și glótele ce erau, toți spălmați de grija morții, pren tóte unghiurile ascunși, au petrecută câte-va zile cu mare grijă.

Nu putemă trece cu pomenirea nesce tēmplări ce s'au prilejit în Țarigrad, după perirea acestui Domn, care nu numai în țără aice, ce plin pînă astăzi este Țarigradul pentru un cal a lui Barnovski Vodă: ducēdu'lă la grajdurile Impărătesci, după perirea lui, într'aceeași zi s'au trānită calul la pāmēnt, și în locu au murit. Și a doa zi au ars și Țarigradul nóptea, câte-va mii de case. Aceste cum s'au tēplată atunci, cum și altă-dată se pōte tēmpla, ori că s'au mai tēplată, ori că au arătată Dumneđeți sānge nevinovat: că era Barnovschi Vodă omu cu frica lui Dumneđeți, de carele mār-turisia Toma Vornicul, fiindă Postelnicu ală doile la dēnsul, că în multe nopți 'l-au zārită pren mieđu nopței ingenunchiată înaintea icōnei la rugă cu mare oserdie.

Era la hirea sa Barnovski Vodă fōrte trufaș, și la portul hainelor mādru; eră la inimă, fōrte drept, blānd și nelacom. Monastiri și biserici câte au făcut în așa scurtă vreme, nici-unu Domn n'au făcut. Făcut-au alți Domni și mai multe, eră cu mai delungate vremi, unii în 40 de ani, alții în 20 de ani, eră elu în trei ani. Monastirea în orașu în Iași, ce se ȳce Sfānta Maria, și Hangul la munte, și Dragomirna la Sucēvă o au sevērșit, și au urzit și Bārnova, pre numele sēu, în codru lāngă Iași, și au istovit și biserica cea mare, în Liov, în tērgul unde și chipul lui este scris. Cu tóte bunătățile era spre țără; eră de sine cu purtatul trebilor Impărăției, pre mār-turia a mulți boieri bētrāni, fōrte slab. Se pomenesce den zilele lui și o iernă ce căduse în luna lui Mart, cărei ierni îi ȳcū: *Ierna lui Barnovski Vodă*, pînă astăzi. Fost-au perirea lui Barnovski Vodă în anul 7141, Iunie.

Trupul lui, după perire, au stātută înaintea curții Impărăției pînă în-deseră, apoi au poroncit Vizirul să slobódă pe unu boieru ce are fi fost Kihāna lui. Decī, au slobodit pre Costin, Postelnicul cel mare ce era pre atunci la Barnovski Vodă; au mers și au luat trupul d'înaintea curții Impărătesci, și 'l-au dus la Patriarșie, și acolo pre scurtă, precum au lāsātă vremea de atunci, 'l-au astrucat în Patriarșie într'aceeași nópte; apoi de acolo spunū sē-l fie adus ōsele în țără Vasilie Vodă.

La sloboditul lui Costin Postelnicul den închisóre, ȳcū sē hie întrebātă cēușii: «cu pază au fōră pază 'l-oru slobodi». Au ȳsū Kihāna Vizirului: «unde sē fugă sēracu?» Ce de atunci cel-alți boieri ce erau închiși, și cei ascunși, mai au apucat la suflēte cu nādejde de viață, dacă au vēdūt pre Costin că 'l-au lāsāt fōră pază să astruce ōsele. Apoi a doua zi, dacă au vēdūt Kihāna Vizirului pre Costin Postelnicul, au ȳsū: «elū, sēracu, au venit ca ōca singur».

la închisóre; pasă la cei-alți; vei eși și tu și ei.» Inchiși din boieri erau: Genge Logofetul, Bașotă Hatmanul, Cehan Vornicul, Roșca Visternicul și Costin Postelnicul.

A trela-și după astrucatul lui Barnovski Vodă, într'o seră, trecuse Impăratul, Sultan Murat pe acea vreme, peste Boaz în ceea parte la Scudar, la primblare, și au întrebatu pre Vizirul: «*Aședat-au Domnă la Moldova în locul ghăurului ce au peritu?*» răspuns-au Vizirul că încă n'au pus Domnă, ce pre cine va hi voea Impărăției tale se va pune. «*Să nu stele acea țără fără Domnă,*» i-au răspuns Impăratul: «*Chiamă pre ghăaurii ce suntă boieri acel țără, și pre cine ară vrea ei să-și alégă Domnă, să le hie dată.*» Deci, îndată, totu într'aceeași nopțe, au trimis Vizirul cu caicul la boieri unde erau inchiși, și au luat pe Costin Postelnicul iar, înspăimătu că-l ducă noptea să-l înnece, orî să-l muncescă pentru averea lui Barnovski Vodă. Dacă 'l-au dus înaintea Vizirului, i-au disu: «*Etă că Impăratul vė țertă capetele, și sunteți de acum sloboți, și se mergeți să vė alegeți Domnă pre cine veți pohti.*»

Intorsu-s'au Costin Postelnicul den spaîmă, cu bucurie, de la Vizirul, la cei-alți boieri ce erau inchiși, și le-au spus vestea, și au slobođitu și pre cei-alți boieri de au mersu cu toți la unu locu, și îndată au stătu la sfātu cu toți și au alesu pre Moisei Vodă în locul lui Barnovski Vodă, cu a doa Domnie.

CAP. XIV.

Domnia a doa a lui Moisei Movilă Vodă.

Au mersu a doa și toți boierii și glótele la gazda lui Moisei Vodă, și de acolo la saraurile Vizirului de au luat caftan de Domnie, și fără zăbavă au purcesu spre țără, érá cu multe datorii făcute pentru chieluella ce s'au făcutu de asuprelele Turcilor.

Nu eșla despre toți suspinul pentru mórtea lui Barnovski Vodă; ce toți bănuia pre Lupul Vasilie Vornicul, a căruia tóte ptele se oblicise. Deci, încă de pre cale au alesu Moisei Vodă pre Cehan Vornicul, și pre Roșca Visternicul, și pre Banul să vie înainte să prină pre Vasilie Lupul Vornicul. Ce, precum era paza acestora ce mergeau să-l prină, cu multu mai mare pază avea elu, și mai meșteru și mai cu pază, avendu scire de tóte câte i se gătise. Au fugitu den Iași, și în câte-va zile au fostu tupilatū pen păduri, aice în țără; apoi, pren țera Muntenescă au trecut la Țarigrad în chipu de neguțitoru. Érá casei lui, și mumei lui, și sororiloru lui ce au avutu, dacă au venit Moisei Vodă în scaunū, nice o nevoie nu le-au făcutu; ce încă socotină au avutu giupănésa și Coconii lui de Moisei Vodă; de care lucru se cunoște hirea creștinescă a lui Moisei Vodă, măcar că scia că îndată ce au mersu Lupul Vasilie Vornicul la Țarigrad, ámbă pentru Domnie.

În cale încă hiindū Moisei Vodă, érá lui Abaza Pașa venise poroncă ca să se gătescă asupra Leșilor, cari așa supusese pre Muscali, câtū Craiul Le-

șescă, Vladislav, nu mai eșia den țările Moscului cu oști; și perdusă totă puterea Moscaliilor, de a stare împotriva Leșilor cu oști; și până în Stoliza Moscului țineau cetățile Leșii, și mulți den capitale Moscalilor primise să hie Craiul Leșescă și la dênșii Impărată.

Deci, trimisese Moscaliilor solă la Turci, giuruindu-le Cazanul și Azderhanul, două țări Tătărăscă, cari și acum le țină sub mână lor Moscaliilor, numai să le dea agiutoră împotriva Leșilor; și le-au dată agiutoră atunci, orânduindu pre Abaza Pașă cu toate oștile Turcescă, câte suntă den Buda până în Nistru și țările amândouă, țera noastră și țera Muntenescă, și pre Tătari. Și întăiu ordele lui Cantemir au lovită cu trecătorea Nistrului la Hrinclucă, mai giosă de Hotin, în țera Leșescă, și robisă Podolia; și cu multă plean întorcându-se, i-au gonită Coneț-Polski Hatmanul, carele era lăsată aice pre margine de Craiul pentru paza despre aceste părți; și au agiunsă pre Tătari aice în țară, pre lîngă Prută, dreptă Cornul lui Sasă; și lovindu'i, au scosă toți robii ce luase, și mulți Tătari au perită.

În anul 7141, în luna lui August, au intrată Moisei Vodă în Iași, la scaună; și bine încă neaședată, la altă doile ană, 7142, au intrată Abaza Pașă cu oști în țară, cu care și Moisei Vodă d'împreună cu oștile țerei au purcesă spre țera Leșescă; și au pusă tabăra Abaza Pașă pre Nistru, unde cade apa Cameniței în Nistru.

Puterea Leșilor totă era cu Craiul asupra Moscului; ce câtă au putută strînge oște, Coneț-Polski Hatmanul, Leșescă și Căzăcescă, ca 11,000 de omeni, au pusă și elă tabăra despre capiștea Armenescă. Era Abaza Pașă, lăsându tabăra pre Nistru dencăce, precum s'au pomenită, singur cu toate oștile gata de răboiă, au trecută Nistrul, și au mersă dreptă asupra taberei Leșescă, avîndă cu sine de toate oștile, cu Turci, cu Tătari, cu Moldoveni și cu Munteni, cu Matei Vodă, ca la 30,000 de omeni de răboiă.

Leșii grijise șanțurile bine cu puscă și cu pedestrimă, și au eșită și ei călărime den-afară de șanțuri. Au dată năvală Turcii cu mișlocul oștii foarte tare, și aripa den dreapta a Tătarilor, până s'au amestecată cu călărimea Leșilor; era aripa den a stînga a Domnilor, ori nedeprinsă hirea țărilor acestora la focă, ori nu'i trăgea inima pre Munteni și pre al nostri să mîrgă creștină asupra de creștină, au stătută mai slabă. Era și Turcii cu Tătarii n'au zăbăvită multă apropietă de șanțurile Leșilor, pentru focul care da foarte desă cu mărte în Turci și Tătari; ce s'au dată și ei înapoi; și s'au mutată Abaza Pașă cu totă oștea despre o vale, ce este aproape de Cameniță, anume Mucșă; și iar au tocmită oștea. Și îndată Turcii cu sabiile smulte asupra Moldovenilor și a Muntenilor să mîrgă de frica loră la năvală; și așa au dată Abaza Pașă altă doile rîndă cu toate oștile năvală asupra Leșilor, și înfrînsă o rătă de Leși. Ce, le-au eșită alte rôte în sprijină, și nimică n'au isprăvită nice cu a doa năvală, ca să potă sparge tabăra Leșescă.

Stătută răboiul peste vreme de chindie; și se miră Domni cu ce mișlocă ară face spaime de la Cameniță lui Abaza Pașă, care vrea elă să la tabăra Leșescă, pusă la ună locă ca acela și sub o cetate ca aceea, ce nice nu era puțină. Ce au făcută veste pen nesce călărași cum că au dată călărașii

de nesce oștii Căzăcesci, viindă cu tabăra legată despre Nădobor, viitoare într'agiutoru' Leșilor; și den cuvântă în cuvântă au înțeles Abaza Pașa vestea aceea; și vrându se scie cu adevărată, și întrebându pre Moisei Vodă, au adus pre călărași înaintea lui Abaza Pașa, însă învățați se adevărescă lucrul cum este așa, și cum au vădută cu ochii lor, peste pădurea Nădoborului, ôste. Au stătută în gânduri îndată Abaza Pașa, de purcesu spre tabăra sa, spre Nistru, vedându că nu are ce face și oștii Leșesci, și socotindă și rēcăla acestoră doă țeri la bătae, și au purcesu într'aceeași Ți cu nôptea înapoi.

Leșii cu bucurie că s'au mântulă de neprietenii, n'au gonit, ce au stătută pre loc, pădinduși tabăra lor. Eră Abaza Pașa, se nu se întorcă de totă fôră veste; înțelegându de ună tîrgușoră Leșescă lîngă Nistru, de glosu de Camenița, anume Studenița, au purcesu asupra acelu tîrgușor, la care puțin haiduci eră de paza cetăței; cea-altă glôtă, totă țărănime, bejenii de pen pregiur. Apăratu-s'au în doă Țile tîrgul, eră spre a triea Ți haiducii au fugit cu nôpte spre Camenița; apoi tótă țărănimea câtă era strînsă acolo au cădută în robie la Turci și la Tătari. Acolo, la năvală, au căutat și a loră nostri a mergere; eră totuși au dată scire haiduciloră se fugă se nu péră.

Mare veste sîlla Abaza Pașa se facă Studeniței: și ce au fostă ômenii mai frunte, i-au alesu și i-au trimisă la Impărăție, scornindu-le nume de ômenii mari den țera Leșescă; și o fată ce se prilejisă între rôbe, fôrte iscusită de trup, au trimis-o la Impărăție, făcendu veste că este fata Hatmanului Leșescă.

S'au întorsă după acea isbândă Abaza Pașa spre Dunăre, cu gându fôrte rău și pre Domni și pre boieri, pentru înșelăciunea ce s'au aflată mai apoi; că ce au scornită pentru Căzaclă la Nădobor n'au fostă nimică. Și dacă au sosită aice în Iași, au descălecătă cu corturile în șes, despre monastirea Balicăi, și a doa Ți era aședat cu gândul lui se prindă pre toți boierii, se'i puie în obedii, se'i la cu sine, se se plătescă la Impărăție de ponoslu, că i-au fostă țerile aceste de smintelă. Ce ună turcă orbă de ună ochi, prietenul lui Costin Hatmanul, au descoperită gândul lui Abaza Pașa, și au fugit în nôptea aceea boierii, câtă până în Țiuă au agînsă la monastirea Pobrota.

A doa Ți Abaza Pașa au strînsă pre Moisei Vodă pentru boieri; eră Matei Vodă hiindu'i cirécă, prea lesne și-au tocmită lucrurile la dînsul. Dat-au sémă Moisei Vodă pentru boieri că s'au dusă pentru graba birului, întărdietă hiindă birul. Eră alții șoptia lui Abaza Pașa că s'au dusă boierii la Leși, se'i pornescă se vie în urma lui. Și așa s'au sfîrșit venirea lui Abaza Pașa asupra Leșilor; în anul ce scrie mai sus, 7142, tómnă, la Noemvrie, au trecută Dunărea înapoi la scaunul său.

Și câtă s'au aședat, nu părăsia a pîrire pre Domni, ales pre Moisei Vodă, pentru boieri. Și pentru pîra lui n'au putută în-delungă domni Moisei Vodă, ales fiindă acolo și Lupul Vasile Vornicul, cunoscută de mai înainte lui Abaza Pașa. Domnit-au Moisei Vodă, după Abaza Pașa, numai peste iernă, eră primăvara i-au venită mazilia, și s'au dată Domnia Lupului Vasile Vornicul, de Sultan Murat. Eră Moisei Vodă, după mazilia sa, sătul de binele Turciloră, au trecută în țera Leșescă, petrecută de câți-va boieri până la margine; unde și

apoi, după câțiva ani petrecându în odihnă cu ocni în țera Leșescă, și cinste de la Leși, și-au sêvârșit viața pe vreme Domniei Dabijai Vodă.

CAP. XV.

Domnia lui Vasilie Vodă.

Fericită Domnia lui Vasilie Vodă, în care, de au fostă cândva acéstă țără în totu binele, cu bișugă, și plină de tótă averea, cu mare fericie, și trăgănată până la 19 ani, în zilele acestei Domnii. Au fostu în anii de'nteiu cu prepusuri pentru nepace; iar între Leși și între Turci; érá apoi, după trei ani, deschidându și calea Impărăția Turcului, cu Sultan Murat, asupra Persului, pentru Vavilon (Bagdad), aice aceste părți la mare pace și liniște erau.

Domnia cum s'au prilejitu de au luat'o Vasilie Vodă, s'au pomenitu la Domnia lui Moisei Vodă, în Capul XIV, cum au fugitu Vasilie Vodă de frica lui Moisei Vodă, de aicea din țără la Țarigrad; și acolo, cunoscutu hiindă la câțiva den Capete, și mai vartosu la Abaza Pașa, care era părășu lui Moisei Vodă, și mai multu cu nevoința aceluia i-au datu Sultan Murat Domnia

Dacă au luatū Domnia, n'au vrutū sē hie nemulțamitorū lui Moisei Vodă, pentru binele cē făcuse casei lui; au scrisū carte la Moisei Vodă cu mare mulțamită pentru ómenii sei, că ei n'au avutū nice o nevoie; și lăsându'lū în voie, unde are vrea sē mērgă, ori spre ce parte, volnicū fōră de nice o grijă sē hie; și sfātuindu'lū sē nu vie la Țarigrad, pentru multe datorii ce avea Moisei Vodă în Țarigrad; și sē nu bănuescă căci s'au prilegitū, așa hiindū aceste lucruri, ales a Domnilorū, subț orōndulala lui Dumneđeū, fōră care nu este Domnie.

Dupē acéstă țeremonie, au purcesū Vasilie Vodă den Țarigrad cu Domnie în țără, în anul 7142; érá Moisei Vodă strēnsū cu casa lui și cu Costin Hatmanul din boierii, au trecutū în țera Leșescă.

Abaza Pașa iar se gătia cu mare putere asupra Leșilorū, sē și tocmescă lucrurile a rēsboiului celui de'nteiū care făcuse asupra lui Coneț-Polski, la Cameniță, până n'are oblici Impărăția că în rōndul d'ânteiū n'au lucratū atăta cātū da sēmă la Impărăție; și îndemna pe Impărăție iar asupra Leșilorū; și starē de față și Solii Moskicesci la Țarigrad, nevoindū cu mare făgăduință Impărăției, de Cazan și de Azderhan, sē hie a Turcilorū; și numai ce aștepta și Vasilie Vodă, neaședatū bine la Domnie sē'i vie poroncă de gătire de óste, iar ca și lui Moisei Vodă.

Era și solū Leșescū den țără Moskicescă, pornitū de Craiul Leșescū la Impărăție, anume Trăbinski, pre carele (dândū veste Craiului Coneț-Polski Hatmanul că vine Abaza Pașa asupra lui cu oști Turcesci) 'l-au trimisū Craiul la Impărăție întrebându ce pricipă are hi stricăciunei de pace, ce era legată cu Sultan Osman la Hotin; și au trecutū solul acela pren țără, curând în urma lui Abaza Pașa, în zilele lui Moisei Vodă. Ce oblicindū Abaza Pașa, au tri-

tristă de l-au oprită la Pravadia, silindu-lă să-și dea solia la dânsul, temându-se să nu se oblicască de'ntru elu aceea cale a lui cum au fostu. Ce, nevrîndu solul să-și dea solia, și răspundându-i cum că este trimisă la singură Impărăția, nu la unul den Pași, l-au oprită câtăva vreme. Ce solul au silitu de siné de au datu scire la Pörtă că este oprită; și au venită poroncă la Abaza Pașa să-lu slobodă; și numai ce i-au căutată a-lu slobodire. Eră așa-i stricasă lucrurile solului la Impărăție, câtă nice o cinste n'au avutu care se cade solilor; și l-au pornitu cu răspunsu de scârbă înapoi fără zăbavă, și anume să hie gata Crăia Leșescă iar de sfadă.

Acelu răspunsu alu Turciloru dacă au agiunsu la Craiul, in țera Moskicescă, că totu in țera Moscului era cu oști, și dându-i scire de la margine iar de gătirea Turciloru, deci, numai ce au căutată lui Craiul a stare la tocmală cu Moscul, și îndată lăsându tôte într'o parte, au legatu cu Moscalii pace, cu câte-va orașe luate de la Moscali in partea Leșilor; s'au întorsu Craiul la Varșav, și îndată au stătu la Seim de gătire asupra Turciloru.

Înțelegându Turcii că au făcută pace Leșii cu Moscul, și mai adevăratu den Solii Moskicesci, și era și de la Turci solu la Mosk, întărindu-i impropria Leșiloru, și de aice den țera de la Vasilie Vodă, avându scire, au pornitu pre solii Moskicesci cu scârbă, pentru ne starea loră la cuvântu; și au trimisă solu și la Craiul Leșescă pentru înnoirea păcei, anume pre Șahân Aga, unul den Agii Divanului, avându și cu Cazâlbașii amestecare începută pentru Bagdad, s'au Vavilonul, Impărăția Turcului.

Pornite oștile Leșesci au aflată Șahân Aga spre Cameniță, și pre singuru Craiul, aprôpe de Varșav, in tabără; răspundându lui Șahân Aga solului Turcescu, Craiul, cu scârbă, pentru stricarea și călcarea păcei, carea cu atâte gîrămenturi s'au făcută la Hotin, cu Sultan Osman; și între acelu solu câteva conace au mersu spre Cameniță cu oștile; și cu acestu răspunsu au pornitu pre solul Turcescu, carele da tôte vina pre Abaza Pașa, și cum că este gata de perire pentru acele fapte.

Fost'au acéstă clătire a Leșiloru in anul 7143, care oști mai mari și mai bine grijite nu se pomenescu in tôte cronică Leșescă. Ținu minte ômenii bătrâni, carii spunu că agiungea tabăra de subt tîrgul Cameniței până la unu copaci la câmpu, mai multu de o milă mare de locu; că oștile erau gata cele ce au fostu asupra Moscului, și plină țera Leșescă pre acele vremi de multime de ômeni. Eră până a sosire Craiul Leșescă la Cameniță, Coneț-Polski Hatmanul sosisă cu o sémă de oști subt Cameniță; și veniată cărți pren Vasilie Vodă de la Vizirul Murtaza Pașa pentru pace, adevărindu lui Koneț-Polski că acea călcare de pace ce au făcută Abaza Pașa va plăti-o cu capul, ca unu călcătoru de pace, câte fără scirea Impărăției au făcută așa. Și așa omorindu Impărăția pre Abaza Pașa, zugrumatū, s'au rîschiratu și gătirea Leșiloru in vîntu, fiindu supărați și slujitorii loră de atâte vreme cu oștile la Moscu; și au stătu pace iar între Leși și între Turci, cu înnoirea legăturilor de la Sultan Osman, adăogându și acéstă legătură între sine, pentru Tătari, să nu loculescă in Bugégă. Omū, Abaza Pașa, vestitu cu rîsbôite asupra Persului, și oștenu dreptă.

La anul după acesta, au purcesu Sultan Murat cu mare gătire asupra Persului, și într'acelu anu au luatū de la Persi cetatea anume Răvanul; care apoi, când s'au întorsu înapoi Sultan Murat la Țarigrad, iar o au luatū Căzâlbașii înapoi.

Eră Vasilie Vodă domnia cu mare liniște și cu pace, fără grijă țera de toate părțile; stau toți de negușitorii și de agonisite; însă, lăcomia nice atuncea nu lipsia cu dări grele; ce avându locuitorii țerei vreme de agonisită, biruiată toate acele greutăți despre Domnie.

În țera Ungurească erau mari amestecături între Racoți și între Betlem Istfan, feciorul lui Betlem Gabâr, pentru Domnia Ardélului. Ce au căutatū a dare locū Domniei aceea Betlem Istfan, lui Racoți, neputându a luare agiutorū de la Împărăția Turcului, pentru gătirea lui Sultan Murat iar asupra Persului.

În anul 7145, se rădicase Căzaci cu Paviliuk, Hatmanul lorū, asupra Leșilor, pentru oprire de pre marea Négră; pre cari Potočki, Hatmanul Leșescū celū de câmpū, i-au lovitū; și închidându-le tabăra, au datū Kăzaciū viū pre Paviliuk, Hatmanul lorū; și în anul acesta au făcutū Leșii o cetate, anume Kodacul, pre Nipru, la pragul celū d'ântēiū a Niprului, oprindū pre Căzaci sē nu âmbles pre marea Négră, stricându pacea cu Turcii, care oprélă a lorū au rēsuflatū spre marea pustietate Crăiei Leșesci, cu Hmil, Hatmanul Căzăcescū.

Totū în acelașu anū Cantemir Pașa cu ordele sele, peste voia Hatmanului, au eșitū den Crimū, și s'au așezatū iar în Bugégū; care lucru nesuferindū Hanul, și mergendū dodelală și de la Leși, cari legase a doa legătură, pren Coneț-Polski cu Mustafa Pașa Vizirul, sē nu hie slobodī Tătaril a locuire în Bugégū, făcendū dodelală Crăiei lorū. Au eșitū poroncă la Hanul și la Vasilie Vodă, Domnul țerei nōstre, și la Matei Vodă, Domnul Muntenescū, sē mērgă cu Hanul asupra lui Cantemir. Deci, au venitū Hanul cu oști, și au purcesū și Domniū cu âmbes țerile asupra lui Cantemir; care, temēdu-se de Hanul, au fugitū în Țarigrad; eră ordele lui le-au luatū Hanul cu sine la Crimū; și de pira Hanului au peritū și Cantemir, zugrumatū, în Țarigrad.

Dupē ce au pornitū den Bugégū, Hanul, pre Tătarī au lăsatū pre doi Sultani, frați ai sel, sē vie cu dēșii; eră elū au purcesū spre Crimū înainte. Eră când au fostū la trecătōrea Niprului, s'au ră'icatū Nohail, și au lovitū fără-veste pre Sultani, și i-au omoritū pre amēdoi; și după acēstă faptă, au purcesū cu coșurile sele spre țera Leșescă, pohtindū de la Leși locū sē se așede sub ascultarea lor. Âmbiaū pre la tērguri și pren sate, toți câte cu o cruce de lemnū la peptū, semnū de închinăciune. Ce Leșii așa locū deșertū fără ômeni, mai în lăuntru țerei sele, neavēndū, le-au datū câmpii pre Nipru, între Crilav și între Codin; și erau aprōpe de 20,000 de Nohai, ôrda aceea.

Care lucru înțelegendū Împărăția Turcului, iar, cu a doa ôră, au pornitū cățiva Pași în prejma lorū, la anul după scosul lui Cantemir Pașa den Bugégū; și i-au venitū poroncă și lui Vasilie Vodă și lui Matei Vodă sē margă sē se împreune cu Pașii asupra Nohailorū. Deci, de isnōvă au purcesū Vasilie Vodă cu oști, alū doile rōndū, la cetatea Albă, la adunarea Pașilorū; eră Matei Vodă au venitū până la marginea țerei sele; și de acolo au pornitū unū Sardarū alū seū cu oști, eră elū s'a făcutū bolnavū și s'au întorsū îna-

poi. Țăra și Vasilie Vodă și Pașii fără zăbavă s'au întorsu de la cetatea Albă înapoi; că pre Țătari îi trăsese Hanul cu blândețe și cu făgăduință de ertare pentru mórtea Sultanilor; și'i trecuse Niprul, pre unii in Crimă, țăra pre alții i-au aședat în câmpii Donului. Țăra mórtea Sultanilor, mai pre urmă, totu n'au lăsat Hanul nerescumpărată. Ce câți erau den sângele lui Cantemir, mai capete, într-o una de zile, cu meștersugă i-au împărțit: pre unii, la o sémă den Agiul curții sele, la ospetii; pre alții, la masa sa oprindu'i; și la acela ospetii pre toți i-au omorit căți erau Cantemiresci mai de frunte; și de atunci s'au stinsu acelă némă la dênșii, cari erau mai de frunte de cât tóte órdele, precum pre aceste vremi sunt Șirenescii. Unul den Cantemiresci, a-nume Azamet Mărzea, pre care și eu l-am apucat Dvorén la Craiul Leșesc, Vladislav, neprilejindu-se la acelă ospetii ce făcuse Hanul, au scăpat den Crimă în țera Leșescă, și slujă la Craiul Leșesc între Dvorenii, și avea la Craiă lăfă.

Intr'acești an, au luat Căzaci Donului Azacul, cetate Țătărescă, pre apa Donului, care apoi o au dat-o de bună voie Moscul Turcilor înapoi. I-sariu au amblat la acestă mișloc pentru acea cetate la Mosk; omă, pre acele vremi aicea în țera vestit cu neguțatorie în țera Moskicescă.

Țăra întorsul lui Matei Vodă de la margine, mergendu ală doile rōndu la Cetatea Albă, n'au fostu fără pricină. Ce avēdu mare neprietenie Matei Vodă cu Vasilie Vodă, de'ndată ce au stătu Vasilie Vodă la Domnie, făcuse multe amestecături pre acele vremi la Pașa de Silistra. Deci, s'au temutu Matei Vodă a mergerē, pentru acele amestecături, ce'lă amestecase Vasilie Vodă la Pașa; ce, precum s'au pomenit mai sus, au trimis oste, și s'au întorsu la scaunul se.

Era la Impărăția lui Sultan Murat, pre acele vremi, tóte trebile și lucrurile Impărăției pre doi ómeni, cari erau Musaii lui Sultan Murat: unul, Silihtar, ce era în lăuntru, care slujă este de Impărăție fōrte aprōpe, adecă Spatar, ce pōrtă spata saă buzduganul după Impēratul; ală doile, Căzlar Aga, care este peste tótă casa Impērătescă, și pre fete mai mare. Acesti doi purtau tóte trebile Impărăției. Viziria înaintea loră era fōrte slabă; când se aduna Vizirul cu unul de acela, spunu că le sēruta pōla hainelor.

Deci, pre unul den acele capete la Impărăție, pre Silihtar Pașa, ilă cuprinsese Matei Vodă cu dările, țăra pre Căzlar Aga, Vasilie Vodă; și eșiau isprăvi de la Impărăție și lui Matei Vodă și lui Vasilie Vodă, pren chipurile mai sus pomenite. Covērșia cu atăta Matei Vodă pre Vasilie Vodă, că Matei Vodă avea și cu megieșii mari prietenie, ales cu Ungurii; țăra Vasilie Vodă nice cu unu megieșu, precum amă apucat și noi acă Domnie, viață bună n'au avută, den nebăgare de sémă cu nime den megieși.

O, nesățioasă hīrea Domnilor spre lăpire și avuție órbă! pre câtă se mai adaoge, pre atăta rāvnesce! Pohtele Domnilor și Impēraților n'au hotarū; avēdu multu, cum n'are avea nimică le pare; pre câtă le dă Dumneșu nu se satură; avēdu Domnie, cīnste și mai mare și mai late țeri pohtescă. *Deh Derviş, derchilimi auhuzbecdā, vedu patişah derichilimi, nechin ucceddā*: adecă, dece Derviși pe unu covorū potū încăpe, țăra doi Impērați într'o țera nu încăpe.

Avându țeră, și țera altuia a o cuprinde, cască; și așa, lăcomindă la a altuia, sosesc de perdă și alți seii. Multe Impărății în lume, vrându să ele alte țeri, s'au stinsu pre sine. Așa s'au stinsu Impărăția lui Darius Impărată de Alecsandru Macedon: vrându să supule țerile Grecesei și totă Macedonia, Darius a stinsu Impărăția sa, de a cădutu pre mânele lui Alexandru Macedon. Așa și Impărăția Cartagenii, vrându să supule Rômul, a cădutu în robia Rômienilor. Așa Pir Impăratu, vrându să la Italia, a perdutu țerile sele. Așa și Mihai Vodă, vrându să la Craiu la Unguri, a perdutu și Domnia țerei Muntenesci.

Așa și Vasilie Vodă, avându fericită vreme, în pace de toate părțile, că și țera nu era nite cu o datorie ingrușetă, fôră nite o dodelăă despre Turci, cari aveau începută sfadă cu Perșii și într'acele părți stău cu valuri, au începută sfadă cu Matei Vodă, Domnul Muntenesc, pentru Domnia acei țeri: ori că nu-l încăpea Moldova, că pre ună omă cu hirea mătă, și Impărătescă mai multă, de câtă Domnescă; ori că silia să vedă pre fiul seii, Ión Vodă, egită la Domnie. care hire a părinții spre feciorii lor, se-l vedă în viața lor egită la cinste: Domni, la Domnie pre feciorii lor se-l vedă pohtescă; boierii, la boierii; slujitorul se bucură să se-l vedă de slujitorie pre feciorul seii harnic; pământul, de hrana pământului pre feciorul seii destoinic pohtescă se-l vedă; ori că l-au indemnătu pre Vasilie Vodă marea netocmă și neprietenie ce avea mai de-demultă, încă den boieria sa: scosese Domnia de la Impărăție prin mișlocul lui Căzlar Aga și a Pașii de Silistra, fiului seii, lui Ión Vodă, în țera Muntenescă.

Prostatecă ținea Vasilie Vodă pre Matei Vodă. Deci, avându și pre Vizirul în partea sa, a făcută oști de țeră, și a purcesu în țera Muntenescă asupra lui Matei Vodă, lăsându aicea în scaună pre fiul seii Ión Vodă; era singur Vasilie Vodă a intrat cu oști în țera Muntenescă, cu scirea Vizirului și a Pașii de Silistra; oști avea câte-va, era totu de țeră, și lefecii, și acea-altă oste, fôră puținii serbi ce avea în lăfă călări.

Eră și Matei Vodă, Domnul țerei Muntenesci, nu dormia; ce, apărându al seii, avea oști și streine și de țera sa, alesă pedestrime; fie când avea câte 1000 în lăfă, fôră dărăbanii de țeră, și călări de ai noștri Moldoveni, acolo merși în lăfă, cărora era numele Levinii; și Leșii călări ținea pururea câte 200; și deosebii, Unguri călări; și dedese scire și la arcalele sele, ce avea la Impărăție, de sila ce-l făcea Vasilie Vodă. Deci, cu mișlocele lui Silistar Pașă bine n'au intrat Vasilie Vodă în țera Muntenescă, la o apă ce se chiamă Rômna, l-au întâmpinat un cêușu de la Impărăție, cu poroncă numai să se întorcă Vasilie Vodă înapoi; și în urma cêușului a sosit și o sémă de oști de a lui Matei Vodă.

Numai ce a căutată lui Vasilie Vodă a se întorcere înapoi, vedându cartea Impărătescă; și cine era Sultan Murat, nu era de a suguire cu el. Deci, purcedându înapoi Vasilie Vodă, se simetise Munteni, și în chipul gónei se goniască pre oștile lui Vasilie Vodă, lovise în cода oștil; ce apoi s'au întors înapoi oștile de țeră, și singur Vasilie Vodă, și a înfrintă pre Munteni, și a prinsă câțiva vii, și a și perită câțiva den Munteni.

Vasilie Vodă, după aceea, îndată au eşit din ţera Muntenescă, plinind poronca Impăratăscă; şi şedându câteva zile la Ploscuţeni, de acolo au pornit pre căuşul celu Impăratăscu, érá elú au venitú în scaunú.

Era pre acele vremi Vizir anume Tabani Buľuk, carele ţinea cu Vasilie Vodă, şi Paşa de Silistra iar aşa; şi numai se scóţá pre Matei Vodă, se pusése cu tótá voia; şi fórá scirea Impăratăscă eşiatú isprávi de la Vizirul de domnia ţerei Muntenesci lui Ión Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă; cum şi atunci, dacă au vedutú Vizirul împiedecate ispráville d'ântéiú de Silihtrarul, au făcutú altele la singurú Paşa de Silistra, se ducá elú singurú pre feciorul lui Vasilie Vodă în scaunul ţerei Muntenesci; care lucru, apoi, au máncatú capulú Vizirului, oblicindú Impărăţia, pren Silihtrarul, résbóiele şi vėrsările de sánge între Domni, de unde se pogórá. Nice te mira cum de au pututú Domniľ ámbila în zarve fórá scirea Impărăţiei, şi ales la unú Impăratú leú ca acela; deci, se scii că ţerile aceste pre atunci nu erau aşa supuse, ce într'altá voie veghetá; şi se temeau Turcii se nu se defe ţera Moldovei în partea Leşilorú, cariľ erau pre acele vremi fórté tari, câtú se siea Impărăţia de sfada Leşilorú; şi ales atunce, avėndú începutú şi réşboiul cu Perşil, precum şi s'au pomenitú. Ce erau bucuroşí că se sfădiatú aceste ţeri între sine, şi poţi pricepe şi pre Domniile aceste aşa de îndelungate: 19 ani Vasilie Vodă Domnú, érá Matei Vodă până la mórte, aproape de 30 de ani, la Domnie. Alte vacurí socotesce ţerilorú acestora pre atunci.

Când au trimisú Vasile Vodă pre fiľulú seú, Ión Vodă, la Paşa de Silistra, se'ľú ducá la Domnia ţerei Muntenesci.

Cu a doa ispravá de Domnia ţerei Muntenesci, au socotitú Vasilie Vodă cu altá cale; avėndú aice şi de la Vizirul scire, au pornitú pre Ión Vodă la Paşa de Silistra, cu căpi-va boľerí, se'ľú ducá Paşa la scaunul ţerei Muntenesci; şi trimisése înainte la Paşa pre Enachi Catargiul, Vel Postelnicú, se mai întâ-réscá lucrurile până va veni Ión Vodă. Şedėndú acolo Paşa, Catargiul aşteptandú pre Ión Vodă, au simţitú lucrurile într'altú chipú, că'ľú agiunsése pre Paşa alte poronci Impăratăscí, prin Silihtrarul, şi unsése osia la Paşa şi Matei Vodă. Deci, vėdėndú Catargiul lucrurile într'altú chipú, şi au mirositú cum câtú are sosi Ión Vodă la Paşa va se'ľú opréscá şi se'ľú trimiţá la Impărătie, dat-áú Catargiul scire la boľeril ce erau pre lúngá Ión Vodă, aproape de Dristor, la unú satú; şi îndată s'ú întorsú Ión Vodă, cam cu fuga, de grija Paşei; şi aşa au eşitú şi a doua ispitá pentru Domnia ţerei Muntenesci.

Alu doile rîndu au mersu Vasilie Vodă cu oști asupra lui Matei Vodă în țera Muntenescă până la Praova.

Eră nice cu atâta nu s'au lăsatū Vasilie Vodă; ce, îndemnatū și de Vizirul, și ca o nimică socotindū a călcare pre Matei Vodă, iar a'i strânsū oști, cu mai bună gătire, pedestrime și cu puscī, și iar au purcesū in țera Muntenescă asupra lui Matei Vodă; și cu aceea nebăgare de sēmă de Matei Vodă, câtū aice in locul seū pusesē Domnū pre fiul seū, Ión Vodă, in scaunul țerei, cu boierī, cu Ispravnicī, cu Domnie deplină, țiindū ca in palmă domnia țerei Muntenescī. Eră lunecōse lucrările rēsbōielorū, și in puterea lui Dumneḑeu mai multū staū. Nicī-unū neprietenū, câtū de slabū fie, cum se nu'lū ție nime, nice'lū ținū oștenī cel direpți; și bine au ḑisū unul: rēsbōiele in clipala ochiului staū; că atâta era numai, se ele acela rēsboiū Vasilie Vodă, și se se așeḑe in Domnia țerei Romānescī. Eră rōta lumei nu'i așa cum gāndesce omul; ce, in cursul seū se întōrce.

De care silă n'au mai pututū Silihtarul a trimiterē alte isprăvi lui Matei Vodă, se nu se descopere de totū cu āmbletele improtiva Vizirului, se se rēsae ceva Impērāției cu scārbă in partea sa; că alesū la Turci, fōrte cu siealā suntū tōte; și cu mare meștersugū, și taină, strică unul altuia, cānd va unul pre altul se'lū surpe; că se pīrēcā la vederea, șie'și strică, cine incede pīra. De multe ori cu lauda pre neprietenul seū mai curēnd pogōrā; și ales subt Impērāția lui Sultan Murat, cu mare siealā erau toți. Eră tot-deauna trimitea Silihtarul pren taină la Matei Vodă, imbārbātāndu'lū se stea improtiva lui Vasilie Vodă se'lū batā; eră pentru scārba Impērātēcā se nu pōrte grijē, că este grija lui. Deci, și Matei Vodă 'și-au strānsū oștea tōtā; și vēdēndū pre Vasilie Vodă că trage oști spre Bucuresci, nu spre Tērgoviște, au pogoritū și elū cu oști spre Bucuresci.

Vasilie Vodă, dacā au sositū la Praova, la satū la Ojogenī, sciindū den limbi de gătirea lui Matei Vodă improtiva sa, și cu oști cāteva, și strēine și de țērā, au făcutū sfatū acolo la Ojogenī, socotindū și trecētorile apelorū, și locuri in-chise cu pădurī den tōte părțile, și bāhnișuri; ințelegēndū pre Matei Vodă că anume la locurile acele pohtesce se'i dea rēsboiū, fiecānd oștile mai tarī hiindū la locul seū și la strīmtori improtiva oștilorū celorū strēine, au alesū cu sfatul se nu trēcā Praova, ce se stea acolo la cāmpū, se tragā pre Matei Vodă cu oștile sele la cāmpū; și așa alegēndu-se sfatul, au purcesū tōte oștile lui Vasilie Vodă in jacuri la Podgorie, pre subt munți, incātro era bejenitā tōtā țera Muntenescā, de pren tōte acele olate, până in Praova. Și așa, cu acelū sfatū (ce sfetnici ar hi fostū așa buni de rēsboie pre atunci), rēschrītā oștea pre la jacuri, in locū au priceputū Matei Vodă lucrul, și indatā au purcesū spre Praova, direptū in prejma Ojogenilorū, unde era Vasilie Vodă cu corturile; au stātutū la trecātoře, dāndū scire den cāteva puscī ce avea cu sine. Și indatā au inceptū a trecere oștea in vadū; și totū cālārețul au trecutū cāte unū pedestrașū dupē sine; și au stātutū in tocmalā cu oștile dencōce de Praova, tocmindū oștea pedestrā, cu focul și cu puscile, in tre oștea cālārețā; și au purcesū cu tōtā oștea stolitā asupra taberei lui Vasilie Vodă.

Nu avea de ce se apuca Vasilie Vodă, cu ôstea rășchirată în toate părțile; și așa de grabă veniră'y asupră'y a lui Matei Vodă, și temelnică, că oștenii lui Vasilie Vodă unii veniați cu plean îngreuiați, nescindă lucrul ce este, alții spăimați de sosirea oștilor așa degrabă, mai multă de gătirea la fugă îndată au stătut, de câtă la război; și așa spărcuită ôstea, câtă nu era dusă în pradă, fără de nice o tocmală au plecat și Vasilie Vodă fuga, și totă ôstea, lăsându și corturile și puscile cu totă pedestreimea pe mâna lui Matei Vodă; și, de grija gonășilor, Vasilie Vodă au lăsată calea pre care venise, și dreptă la Brăila au năzuită.

La Brăila zăbăvindă-se Vasilie Vodă câte-va zile, ăra Matei Vodă dedese scire de olacă la Pașa, îndată, de isbândă asupra lui Vasilie Vodă, așa de sîrg lucrul. Ori cu scirea Pașii, ori dintre sine, Agii den Brăila și den Mecin sfătuia s'ă lă prindă pre Vasilie Vodă, s'ă lă trimiță la Pașa; și s'ă nu lă hie dată scire Stamatie, carele mai apoi au fostă Stolnică la Vasilie Vodă, iar mai pe urmă și Postelnică mare, are hi încăpută Vasilie Vodă la prinsore. Ce, ședendă s'era la masă, lă-a dată scire, și de la masă s'au sculată și într'o grădină peste gardă au sărită, apucându-se de pre spatele a unuia din slujitori; și acolo lă-a scosă calul și au ășită cu fuga den Brăila la Galați, lăsându toate în Brăila, câte nu rămăsese în Ojogeni.

Înțelegendă Ión Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă, de poticala tătâne-seu în țera Muntenescă, strins'au boierii ce erau puși la boierie pre lungă elă, și le-au ăisă că elă de domnie nu este, pentru slabă s'ănătatea sa ce avea (că era Ión Vodă slabă, și desnodată și de mână și de piclăre, cum nu ară hi fostă feciorul lui Vasilie Vodă care era ca ună leă și la hire și la trupă), iar tătâne-seu, au lăsată scaunul domniei; și au venită Vasilie Vodă iar în scaună.

Ăra Matei Vodă, jeluindă-se și la Împărăție de prada ce lă făcuse oștile lui Vasilie Vodă, și la megieși, s'ă lă întorcă strîmbătatea ce lă făcuse Vasilie Vodă țerei Muntenescă, legasă cu Racoți, Cnezul Ardélului, tatăl lui Georgie Racoți, lucrul; hiindă și Racoți rănită cu nebagare de s'ema megieșiei lui de Vasilie Vodă, au pornită nesce oști asupra lui Vasilie Vodă, cu Ión Movilă, feciorul lui Simeon Vodă, carele era în Ardél aședată de după războiul de la Ștefănescă, cum s'ă pomenită după mórtea lui Simeon Vodă, că au făcută războiă feciorii lui Simeon Vodă, și cu feciorii lui Irimia Vodă, pentru domnia țerei. Și s'au pogorită până în Troțuși Ungurii, și oștile Muntenescă până la Milcovă sosiți; au schimbată sfatul Racoți cu Matei Vodă: ori temendă-se de Împărăție, înțelegendă de patima Vizirului, ori altă socotélă le-au venită: au întorsă pre Ión Movilă cu oștile înapoi, și s'au întorsă și Muntenii. ășise casa lui Vasilie Vodă spre Huși, de spaîma aceea; și pre vremea pogoririi acestor oști au perită Gorgan și Sămăchișe, capitani, și Cărstea Visternicul, patru prepusă de vicleșugă Domniei.

După aceste zarve, numai ce lă-a căutată lui Vasilie Vodă a stare la pace, vedendă și patima Vizirului curendă după aceea, s'ă nu se mai aște lucrurile asupra sa; cum n'are hi fostă fără primejdie Vasilie Vodă atunci, de n'are hi stătută Împărăția după lucrări ce avea cu Persii, unde, după aceea, curendă au purcesă cu totă puterea asupra Bagdatului; Ori de la cei-alți doi

megieși n'are hi fostă fôră răscolă, de nu s'ar hi spăimată Racoși și Matei Vodă cu mórtea Vizirului. Și sta în cumpănă Sultan Murat, asupra Azacului va merge, că încă nu'lă dedesă Muscalii; au purcesă asupra Bagdatului. Êră până a se înțelege purcesulă, aceste țeri erau subt grijă că va veni Imperăția spre aceste părți cu oști. Fost-au aceste zarve între Matei Vodă și între Vasilie Vodă în anul 7144, și 7145.

Êră patima Vizirului Tabani Buluk, cum au fostă de au perită de Sultan Murat, este așa: după răsipa de la Ojogeni a lui Vasilie Vodă, au făcută Matei Vodă arzahal, sau rêvasă de jalbă, la singură Impăratul; și aflându omă de acea trébă să dea acea jalbă la singură Impăratul, au purcesă omul acela cu cărțile; și sciindă rândul, au pădită când au eşită Impăratul la primblare cu vênătorea la câmp; atunci s'au făcută omulă acela a mergere de-olacă pe dinaintea Impăratului, anume s'ă vădă. Și așa vedându'lă Impăratul mergendu tare, au trimisă de 'l-au oprită, și 'l-au întreată de unde vine. Elă au răspunsă că vine den țera Muntenescă cu cărți la Imperăție de mare pradă și vêsări de sânge ce au făcută Vasilie Vodă în țera Muntenescă, care au venită cu oști asupra lui Matei Vodă. În locă au trimisă Impăratul de 'i-au luată cărțile, și au cetită arzul celă de jalbă asupra lui Vasilie Vodă, pomenindă că se laudă Vasilie Vodă că are isprăvi de la Vizirul s'ă hie Domnă și în țera Muntenescă și în țera Moldovei. Atunci au avută vreme Silihtarul asupra Vizirului, căindă țerile cum se strică ele între sine și se pradă. De care jalbă focă s'au făcută Sultan Murat pre Vizirul, înțelegendu că de la Vizirul se pórta acele amestecături. Ce, ântău au trimisă pre omul acela cu tôte scrisorile acele să le vadă Vizirul; êră Silihtarul au đisă către Impăratul că omul acela îndată va peri de Vizirul. Ce 'i-au dată Hasikii, și le-au đisă singură Impăratul: «pre acestă omă iar s'ă aduce'ă la mine.» Și așa au fostă; că dacă 'l-au dustă la Vizirul, și au înțelesă, au vedută că este rău de dănsul, au vrută să oprăscă pre omă; ce Hasikii 'i-au spusă poronca Impăratului, că este să ducă pre omă iar la Impăratul. Scosese Vizirul daruri Hasikiloră să lase pre omă la dănsul; ce nu s'au cutezată Hasikii, pentru Silihtarul, a face preste poroncă. Êră să nu hie fostă omul de față, putea đice Viđirul, s'ă'i tocmască lucrurile sele cum că au fostă omul acela ună marghiolă den Țarigrad, și 'i-au spusă menciună; că de aceste multe se făcă la Turci; sau s'are hie uitată la Imperăție, care de lucrurile a tótă lumea gândesce, cele mai menunte le trece cu gândul. Ce păzia acestă lucru Silihtarul, să nu scape vreme ca aceea asupra Vizirului; și înoindă scărba Imperăției, Silihtarulă, au chemată Impăratul pre Vizirul; și după mustrarea ce 'i-au dată, căci strică țerile fôră scirea lui, 'l-au omorâtă. Deci, așa s'au scosă Vizirului acélula cu zarvele acele între Domni. Aceste amă înțelesă dentr'ună Boieră bătrână de sfată ce era pre acele vremi.

Curănd după aceste zarve cu Matei Vodă, pentru să potolăscă Vasilie Vodă vrajbele sunate, pre fiul seă Ión Vodă 'l-au trimisă în Țarigrad, unde 'și-au svărșită și viața. Nu apoi peste alți ani, ce într'această ană, 'și-au sfărșită viața și Dómna lui Vasilie Vodă cea de'ntău, fata lui Bucloc. După mórtea Dómnei au trimisă Vasilie Vodă pre Catargiul în țera Cerchezescă, și de acolo

i-ău adusă Dómnă, pre fata unui Mărzacú de al lorú, cu care aú tráitú până la sfêrșitul seú.

În anul 7146, aú luatú Sultan Murat Bagdatul, cu mare vêrsare de sânge de la Persi, după patru luni den ce ăi încezuse a batere orașul. Spune istoria sê hie fostú acolo în Vavilon saú în Bagdad oșteni 30,000. Ce acea gătire făcuse și Sultan Murat împotriva Persilorú, câtú sânгурú Bagdatul. Êră totú Misirul, și Pașil căți suntú peste Arapi, i-aú pornitú despre marea roșie de aú lovitú și dentr'acole țera Persulu; și le-aú luatú Turcú și dentr'altă parte o scală fôrte mare; și așa îndoitú Persul n'aú pututú sê deie nice unú agútorú Vavilonulu.

Sultan Murat într'acolo zăbovindú-se cu oștile, êră în părțile aceste staú fericite vécuri, liniște și pace întemelată din tóte părțile, fiindú în pace Vasilie Vodă cu megieșii. Într'acești ani aú ziditú Vasilie Vodă și láudată monastirea în orașul Iașilorú, ântéiú sub nume a trei învêțatori bisericei, ce se ăice: *Triú Sveatitelú*; mai pre urmă, a doa monastire, ce se chîamă *Golia*, cu făptură cum sê vedú peste tóte monastirile aice în țera mai iscusite. Golia se ăice pre numele unui boierin anume Golăea, carele pre acelú locú zidisé o bisericuță mică de pétră. Și întru acești ani aú adusú Vasilie Vodă și móștele Sfintei Preacúvioșei Paraschivei, în anul 7148, a cărei Sfinte viața și den ce locuri aú fostú, și cum aú petrecutú cu mare Dumneđeire, vei ceti la Octombrie în 14 ăile.

Acestú Domnú aú făcutú ca de isnóvă curțile cele Domnesci în Iași, casele cele Cucinú, grădinú, grajduri de pétră, tóte de dênsul făcute, și multe locuri aú aședatú care multă vreme aú stăutú aședate; că de aú fostú când-va vremi fericite acestorú părți de lume, atunce aú fostú. Plină țera Leșescă, voiú ăice, de aurú, la care pre acele vremi isvoría din Moldova, cu boi de negotú, cu cai, cu miere, și aducea den acea țera totú aurú și argintú. Putea-volú ăice că sêracú nu se afla pre acele vremi, dór care nu-și vra sê albă. Têra Leșescă la acea scară de fericire se înălțasé, precum și Leșil ăicú, și scrisorile lorú, care nice o Crăie de pre acele vremi nu-l era de'mprotivă, așa în bine și în desmerdăciune cu țera Leșescă și țera nóstră.

Êră de pre acele vremi se cunósce pâharul mâniei lui Dumneđeú aprópe de schimbure, și curênd spre alte mai cumplite vremi; că la mare sburdăciune eraú țêrile aceste. Și care țêri se sule pre la mari bișuguri, sburdéză hirea omenescă, și sburdăciunea nasce păcatul, și pre păcatú îlú urméză mânia lui Dumneđeú. Așa țera Leșescă era la mare sburdăciune, așa și țera Moldovei. Și însuși Domnul Vasilie Voevodú, cu silă a câte-va case de boieri luându-le fetele, peste voia părinților, la ăiitorie; êră ómenii de casa lui, nepoții lui Vasilie Vodă, mai mare silă făceaú, luândú băeții ómenilor în silă la curvie; care tóte faptele mai pre urmă s'aú arăratú cu mare osândă asupra casei lui Vasilie Vodă.

Într'acești ani, după ce aú aședatú Sultan Murat Vavilonul spre Împêrăția Turcescă, s'aú întorsú în Țarigrad, și se gătia tare asupra Leșilorú, sê-și rêscompere rușinea lui Sultan Osman, deschidêndú-și calea prin Ardél sê lovêscă dreptú peste munți spre Liov. Ce atunci curîpd puternica mână a lui Dumneđeú i-aú tălatú ăilele; și în locul lui Sultan Murat aú stăutú Sultan Ibrahim,

fratele său, omu plecatu cu totă firea spre sburdăciune; și cu Impărăția lui iar au hălăduitu țările aceste de răscăle.

Incepuse in cesti ani Racoti celū bătrānū sfadā cu Nemți, căruia era orōnduită ōste și de aicea den țērā și den țēra Muntenescā. Ce n'au ținutū multū aicea sfadā; curēnd au venitū la tocmală cu Impēratul Nemțescū; ērā prādasē cātva locū cu ai nostri in Ungurimea de sus. Apostol de Orheșū au fostū Sērdariū cu Racoti intr'acea ōste.

In anul 7153, au făcutū nunta Vasilie Vodā filcei sele ceii mai mari, Dōmnei Mariei, după Cnezul Ragivil, omū de casā mare din Cnezia Litvei. Numai cu ce inimā și sfatū au făcutū aicea casā după omū de lege Calvinescā, care lege este scornită de unū Popā de Flandria, de subt ascultarea Papei Rōmului, peste legătura sōbōrelorū cu multe minuni Dumneșcesci legate. Ērā Calvinul numai prin singure poftele sele trupesci, osēbite de sfānta sōbornicescā bisericā, au scornitū aicea lege, la care, ca la o lege slobodā, in puținā vreme au cursū totā Flandra și Englitera. De miratū au rēmasū vacurilorū acēstā casā, cum au pututū suferi inima lui Vasilie Vodā sē se facā; și multā vreme s'au frāmātatū acestū lucru in sfatū, și căți-va pre atunce apēratū acestū lucru sē nu fie, ales Toma Vornicul și Iorgaki Visternicul: care capite ca a-cele abia de au avutū țēra cānd-va, sēu de va mai avea. Ei ȑiceau lui Vasilie Vodā și pentru legea rētăcitā, și unū lucru nu fōrā de grijā, despre Impărăția Turcului. Ērā Todirașco Logofētul și Urechlā Vornicul staū asupra a-cestei nunte sē se facā.

Avea Vasilie Vodā pozvolenie de la Turci; insē era aicea pozvolenie din banī, nu din inima Turcilorū. Și așa s'au făcutū nunta aice in Iași, la care căți-va Domni din țēra Leșescā singuri cu chipurile sele, cu curțile lorū au fostū, și Petrașco Moghila Mitropolitul Kievului, feciorul lui Simeon Vodā. Ērā solii trimiși erati: de la Racoti, Cnezul Ardēlului, Kemeni Elnăș, cu daruri; și de la Matei Vodā, Domnul Muntenescū, singurū Ștefan Mitropolitul țērei Muntenesci, și Radul Logofētul, și Dinul Spatariul, cā se împăcase Domniī între sine.

N'au lipsitū nimică den tōte podōbele cāte trebuiaū la o veselie ca aceea, cu atăția Domni și ōmeni mari, din țēri streine: meșteri de bucate aduși din alte țēri, ȑicături, ȑiocuri și de țērā și streine, curtea împodobitā tōtā, și strānși boierii și căpteniile țērei, feciori de boieri, ōmeni tineri, la alături pre cai Turcesci, cu podōbe, și cu pețiene la șlice. Și așa cu petrecāniī trāgānāndū s'au veselitū cāteva sēptēmāni; și au purcesū Cnez Ragivil cu Dōmna sa in țēra Leșescā cu zestre fōrte bogatā.

La anul, simțindu-se Crāia Leșescā in vārtute, îndemnatā de Papa de Rōm și de Venețiani, cariī aveau dodefalā de Turci la Ostrovul Critului, au făcutū sfatū senatoriī, Craiul Vladislav numai sē începā sfada cu Impărăția Turcului; de care gătire a lui, și la ce au eșitū mai apoi acela sfatū, veī ceti povestea mai ȑlos la rōndul seū. Ērā solii trimițēndū la toți Craii creștinesci, Craiul Leșescū, aice la Vasilie Vodā pre Cnezul Ragivil au lāsātū solia cu acēstā trēbā, fiindū viitorū Ragivil, la anul după nuntā, la socrul seū aicea in țērā; care Cnezie au creȑutū Vasilie Vodā îndatā, și au primitū sē fie unā cu Leșiī; cātū și birul oprisē a anului aceluia, și pornisē pre Aga birului fōrā birū, rēspun-

dându-i că nu s'au putut strînge birul, pentru sîrăcia ămenilor. Că, dacă au statut la vorova cu boierii pentru opritul birului, și într'upu rîndu și într'altul, spunu se fie ăisă Petriceico, Vornicul de țera de sus, pre care'lă țineau ei mai prostăticu dintre alții de sfat: «Eu așu dice se nu oprim noi birul, până nu vomu vedea că trecu Leșii Dunărea.» Și acela cuvîntu au intrat în data în gîndul lui Vasilie Vodă, și au rîpedit după Aga birului și 'l-au oprit în Galați până au gătit birul, și 'l-au încărcat, și 'l-au pornit. Așa ferescu pre Domni și țerile vorova cu sfatul de primejdii; că pentru aceea au dat Dumneșu Impărații, Craii și Domnii, cărmuitorii țerilor, se albă sfetnici pre lîngă sine, cu cari vorovind o trebă, se frămante cu vorova lucrul; și unul una, altul alta rîspundîndu, se lămuresce lucrul cari'i mai spre îndemănă. Ță ce facu Domnii singuri din gîndurile sele saū din șopte, rară lucru este de folosu; că încă în lume n'au născut omu până astăzi ca acela, se nu'i trebuiescă vorova cu sfat. Că de și gicesce cărmuitorul căte o trebă, încă totu se nu se încrede că au gicitu, până nu se întăresce părerea lui cu vorova și altor păreri. Deci, ce ai socotit că este bine, dacă se mai tocimescu cu gîndul tău ce ai gîndit că este cu cale, încă cu a doi seū a trei socotelă, fôră greșu pre acela lucru se stai, că nu te va înșela. Ță ce'i pare numai a singuru că este bine, și alții totu dicu că este într'altu chipu, se nu cređi acea socotelă, că te amăgesce. Multe lucruri ne pară că sunt gicite; iar apoi, dacă mai lași vremea socotelei, ași departe mai pre urmă într'altu chipu. La mulți Domni mari smintelele au cădut din șopte, seū ne sfătuitu acum din vacul nostru; fôră sfat au făcut Vasilie Vodă de au lovit pre Tătari la Brătulen; apoi prada de Tătari a totă țera ne spuse cu căta robie și plean diutr'acea faptă au venit asupra țerei. Așa și Duca Vodă, sfătuiind numai cu unul pentru carte la Hanul, și-au stricat Domnia, din care maziile mare risipă și greutăți asupra țerei au venit, carea era în stat bun pre atunci, și gata lucrurile se redice numai cu orînduială datoriile țerei toate. Ță dintru acea maziile de'nteu a Ducăi Vodă, s'au tîmplat trei înouiri de Domnii: una, la Beligrad, a Dabiji Vodă, după care neplinind anul au murit Dabija Vodă; altă Domnie, totu într'acelu anu, Domnia d'ânteu a Ducăi Vodă; atreia Domnie, a lui Ilieș Vodă, cu mare rîsipă. Deci, trei Domnii căte 500 saū 600 de pungi la înouiri, totu într'unu anu, cum au putut fi bine? Așa, cu șoptele cu unii, nu cu sfat, au făcut Petriceico Vodă de au lepădat fôră de nici o nevoie Domnia țerei, și s'au dus în țera Leșescă; din care faptă se stinge țera Moldovei astăzi.

Cnezul Ragivil, după zăbava sa peste căteva săptămîni în Sucéva, la socrul seū Vasilie Vodă, pre Dómnă-sa o au pornit pre la Sniatin spre țera sa, ță elu au lovit prin Ardél pre la Racoți, Cnezul de Ardél, totu cu acele trebii pentru redicarea asupra Impărației Turcesci.

Înțelesăm din boieri bîtrîni, cum se fie vrîndu Vasilie Vodă în Sucéva, atunciși, seși despartă fata de Domnu-seū Ragivil; ță ea n'au priimitu, ăcîndu tătene-seū: «se fi socotit ănteu lucrul, nu mai pre urmă.»

Și cu vremile până aice amu istovitu o parte de Domnie a lui Vasilie Vo-

dă; că până aicea, pre câtă au fostă fericită Domnia acésta, cu atâta mai cumplite vremi s'au începută de atunci; din care au puercesă din scădere în scădere acésta țără, până astăzi.

Pentru Căzaci, ce nămă sunt, și pentru Hmil Hatmanul lor, câte prăzi au făcut.

De vreme ce scriitorii cei străini, pre lungă poveștile sale n'au trecută cu pomenirea și de lucrurile țerei noastre, Moldova, și câtă scimă de lucruri trecute a țerei noastre, mai multă dintru dênșii scimă, cu cale este și neă de vremile lor a povestire, ales pentru Hmil, Hatmanul Căzăcesc; de caré vremi, ah! s'au începută și réul nostru, în care până astăzi ne aflăm cu acestă pământă la cumplite vremi, și Dumnezeu știe de nu'stă și peste vacul nostru trecătore!..... isvorul tuturor răutăților și pustirii acestor părți, începutul căderii și împușinării Crăiei Leșesci, răsipa și pustirea și Căzaci-lor, stingere și țerei noastre.

Eră mai înainte de vomă începe de rădicarea Căzaciilor cu Hmil Hatmanul lor asupra Leșilor, stăpânilor sei, a pomenire de Căzaci ce nămă sunt, și de când sub acestă nume *Cosaci*, cu cale că va fi amă socotit, aușind pre mulți întrebându acestă nume a lor, de unde și de când ar fi? Deci, mulți au disă că numele lor ar fi de la ună nămă ce este prelungă apa Volgăi, anume *Casak*; ce acele deșerte povești sunt.

Sunt Căzaci de nămul lor *Rusi* rămășiță din oștenii a Cnezilor Rusesci, pre cari în îndelungate vremi supuină Craii Leșesci, și cădendă și Chiovol, scaunul Rusiei, pre mâna Leșilor, ei pre Nipru în glosă și pre de ceea parte și de césta parte trăiau sub ascultarea Craiilor Leșesci, slobodi de vecinătate, în chipul oștenilor, cu hrană slobodă pre Nipru, ori cu vânătorie, ori cu pescăria, până la Pragurile Niprului, unde are Niprul în trei locuri Praguri, așa din firea locului făcute, și cade apa de pre stânci, ce sunt în fundul apei, la loc mai glos; care locuri nice ună feliă de vase a trecere nu pot, fără vasele lor; și acele, încă, cu mare grijă trec; și de multe ori pre uscată trag vasele pînă trecă acele Praguri; și așa trăiau până în zilele lui August Craiu.

Acelui Craiu Leșescă, vedendu-i omeni cu viață diréptă de oșteni, i-au trasă și la lege, și le-au făcută și căpitenii cu tocmală, și în rîndul său se fie volnici a se bulucire și a se oștire împotriva Tatarilor, ca o pază se fie Crăiei Leșesci; că dodeau Tatarii la marginea țărilor și pre atunci. Și pentru că erau sprinteni și sîlbateci, le-au dis *Cosaci*, adică *căprași* (oare nume și la Leși), adică *capră sîlbatică*; seă că amblănd ei la câmp pentru capre sîlbatece și'n luncele Niprului, le-au venită acestă nume de atunci, de le-au disă *Cozaci*, adică *căprași*; care nume, și la Leși la o samă de oște, ales stégurilor ce suntă mai sprintene, le dăch stéguri Căzăcesci și până astăzi.

Apoi, Ștefan Bator, Craiul Leșescă, și mai mari aședări au făcută Căzaciilor,

dându-le și Hatman să albă, cu stégă, cu dobe, cu trêmbiță, și după voia loră să 'și alégă Hatman; și 'i-au pozvólită și 'i-au întărită să facă și vase de marea Négră, și să facă Căzaci rēgistrovi, adecă de Catastije, până la 40,000 de ómeni; și locă să albă scaunul loră într'ună ostrovă la Nipru, în care este o monastire mare cu câte-va alte biserică mai mică, anume Trăhtmirov. Și acēsta este începătura oștiloră loră, după căderea Cnejiloră Rusescă, de 150 ană.

De pre acele vremă multă nevoie făceă Căzaci Crimului și țeriloră Turcescă; până și Anadolul nu hălăduia: Sēnopol și Trapezundul, cetăț mară, le-aă luată în câte-va pōndură, și alte orașe mai mică, dincolo de mare Négră; și dincóce, Varna, Misivria, Ahilo, până la Altos și la Pravadia, pururea prădaă; și aă lovită și pēn aprópe de Țarigrad, la Enikui, pe Boaz, unde cură marea Négră în marea Albă, subt cetatea Țarigradului. Și așa dodeindă Impērației Turcescă, venia de la Turci ponoslu, pentru prăđi ce făceă Căzaci în țerile loră. Acele socotindă de la o vreme Leșil, pentru să nu strice pacea cu Impērația Turcului, făceă Căzaciloră mare strānsóre, oprindu'i de pre mare; care hrană o deprinsese ei cu mare dobāndă; și averea ce scoteaă de acolo, și cu acele avuți, zidău biserică, monastiri de pētră; cātă, o monastire în Kiev, căreia li dică Arhangel, stă și până astăđi cu o boltă în miđillocă fōrte mare, și tótă bolta acoperită cu table galbine de aramă și poleite cu aură. Și pentru să 'i oprēscă de totă să nu āmble pre mare, aă făcută Leșil o cetate, anume Kodacul, la Pragul celă d'āntēi a Niprului, și țineă acolo câte 2000 de Nemți pedestrime, cu pusce, pentru oprēla loră, care era fōrte cu mare silă Căzaciloră, ca unoră ómeni cară altă hrană nu sciaă, tōră oștenia; și d'intr'aceea oprēlă s'aă rēdicată în câteva rōndură improtiva Leșiloră, cu Palevalco Hatmanul, apoi cu Sulima, mai apoi cu Cuzima, Hatmanil loră. Ce totă li rēsipiaă Hatmanil Leșescă; până, vēđēndă neticnelă cu dēnșil, le rēdicasē Hātmania, să nu fie, și le trimiteă câte doi Domni Comisari să le fie mai mari; și acei Comisari le făceă giudețe, și 'i cārmuľaă; și cu vreme și alte volnicil le-aă stricată tóte, cātă nu era Căzacul cu nimic volnică.

Așa s'aă trasă asuprelele loră până la Craiă Vladislav. În anulă acela, Vladislav, vēđēndu-se Crăia în vārtute, după atātea isbānde asupra Moskului, cumuș era așa, că mai fericită Crăia Leșescă, și în tărie, și în totă binele și bișugură, nice la ună Craiă n'aă fostă cum aă fostă atunci. Pentru aceea, bine dicea ună dascal: «Cel ce suntă în scara virtuți cea mai de sus, ne putēndă sta totă intru acea stepenă, cadă fōrte la mare slăbăclune». Așa și tóte Impērațiile, când prea ce sule la mare tărie, ne avēndă locă să se mai sule sus, cadă și purcedă indērēptă, cum vedemă și Crăia Leșescă.

Avēndă acela Crai, Vladislav, și pracsimă, adică sciință, ce suntă Turcil cu rēsboiul de la Hotin, cu Sultan Osman, la care rēsboiă era singură elă trimisă de tată-sēu Jigmond, Craiul Leșescă, indemnată de Papa de Rôm și de Venețianil, cu mare făgăduință și cu bană gata de Papa, din ană în ană, pe 12,000 de óste lēfă de la sine, și Venețianil avēndă cu Turcil începute rēsboie la Crit, aă pusă gāndă Craiul Leșescă numă să incēpă sfadă cu Turcil. Pentru care trēbă și singură Impēratul Nemțescă aă mersă de s'aă adunaă la Vratislav, în țera Sileziei, care țeră a Impēratului Nemțescă se hotăresce cu

Leșii. Și acolo, după aședată vorovă cu Impăratul, 'i-au orânduită Némțul óste Nemțescă 12,000, făcendă scire și Papa și Impăratul pre la toți Craii creștinesci, cum este alesă Craiul Leșescă să fie General peste totă creștinătatea, adecă purtătoru de oști improtiva Turcului.

Deci, întâi Hișpanul o samă de bani 'i-au orânduită la Crăia sa de la Neapol, că se rudia Vladislav cu Impăratul Nemțescă, și cu Craiul Hișpaniei, fiindă feciori dintr'o nepotă a Impăratului Nemțescă.

Șvedul iarăși, făgăduise 6000 de óste, și Impăratul Moskicesc 20,000. Acele toate vedendă gata Vladislav, au trimisă și la Căzacă și au chemată la sine pre ună căzacă bătrână, anume Barabaș, și pre Hmil, care era atunci pisară oștilor. Dacă au venită Barabaș și cu Hmil la Craiul, cu dănșii au tăl-nuită multe voróve Craiul pentru gătirea loră de marea Négră, pentru locuri pre-lungă mare, și a'i aședat cu acela amendo și dintr'acolo totă gătirea; dândă cu Urică, lui Barabaș, hătmănia cu stégă, pre obiceiul vechi, și lui Hmil pisăria de óste; dându-le și câteva somă de bani gata să facă vase și ce ară trebui de aceea cale. Și așa, gătindă toate Craiul, însălată de Domni cară toți îi făgăduală că voră primi acela sfat: și óstea Nemțescă era sosită până spre Liov; érá ascunsă gludețulă lui Dumneđeu toate gândurile omenescă le strémută. Lipsa numai Săimul, pre obiceiul Krăiei, să fie cu sfatul tuturor, și pentru cheltueale, și pentru încălecatul Leșilor. Deci, la Săim au stătută Leșii improtiva lui Craiă, întrebândă pre Craiă: ce pricină are avea începătura de sfadă cu Turcii, aducendă'i aminte de primejdia strémóșu-seu la Varna; și bănuindă pre Craiă că au băgată oști străine în țără fără scirea loră, și cum că acele țări străine numai de-odată îi voră da agiutoră, apoi va cădea sfada numai pre dănșii. Și se prilejise de murise și Hatmanul loră celă vestită Coneț-Polski. Și așa, împiedecată Craiul, cu lucrurile gata, s'au poftită la Leși să 'i posvolăscă cu cheltueala lui cu óste străină să méréă asupra Turcului. Au strigată cu toții în gura mare: că, câtă va trece hotarul, oră rădica altă Craiă. Deci, numai ce au căutată a se surpare toate nevoințele lui Craiă și a mergere în vântă.

S'au trasă cuvântul în țera Leșescă până astăzi, cum Craiul, dacă au vedută că 'i staă Leșii improtivă la acela gândă a lui, în pisma loră să fie îndemnată pre Căzacă să se rădice asupra Leșilor, cum 'și-ară pute ași cercare lucrul. De față amă fostă la Bar, âmblamă la scólă, când au trecută pre la Bar Canțeliarul celă mare, anume Osolinski, omă fórt de la inima lui Craiă, și mare capă, întorcendă-se de la Kiev, unde s'au făcută a mergere la móștele sfinților ce suntă la Kiev, pentru bóla lui de piclóre; și de la Kiev au âmblată la câte-va orașe Căzăcesci; și la întorsă au venită pre la Bar, unde era scaunul hătmăniei. Era Hatman mare, pe urma lui Coneț-Polski, Nicolai Potočki. Au ședută vr'o trei zile acolo la ospetă la Hatmanul; și se miraă ómenii ce erau mai căpeteni, cum nu țină minte să vie ună Canțelară să âmble prin Ocraia. De este așa, că au âmblată cu acea trébă nu sciă, érá de acele ce am fostă de față scriă.

Căzacii, măcar că alte oști străine, după ce s'au răsipită lucrul, s'au întorsă cineși în țera sa, totă păzila trébă loră, și făceaă vase bărbătesce cu banii

crăiesci, și se găteau de marea Négră; până oblicindă Hatmanul Potoțki că totu se gătescă Căzaci, și sub mână Hatmaniloră suntă tôte părțile acele, au scrisă la Barabaș să părăsescă acestu lucru, și să'și aducă aminte de patima lui Pavliuc și a lui Sulima. Deci, Barabaș, ca unu omă bătrână, vëndendă cartea Hatmanului, au lăsată lucrul mai în slabă, socotindă cea de apot; ăra Hmil îndemna bărbătesce și pre Barabaș și pre alți Polcovnici, până au trimisă Hatmanii Leșesci, Potoțki și Calinovski, de le-au arșă tôte vasele; multe erau gata de apă. Ș'au începută a venire de la starostii Leșesci, de la margine, pîră la Hatmanii pre Hmil pisariulă.

Avea Hmil pisariul daniel de la Craiul, lîngă Cehrin, unu locu de odae; acolo făcendă'și și beserică lîngă odae, și adăogându-se omeni den ăi în ăi, s'au făcută slobođie, anume Sobotoă, locu de o milă de la Cehrin, în câmpu, pre apa Tismănilui, și Stărostia fiindă a Cehrinului pre sama lui Coneț-Polski Horunji, feciorului lui Coneț-Polski Hatmanul. Ispravnicul lui, anume Ceplinski, totdeauna pîră pre Hmil pisariul la stăpănu seă pentru slobođia aceea Sobotoă, dicendă pentru ce se ție unu mujicu tērguri? Și așa prilejindu-se lui Horunji, stăpănuului lui Ceplinski, a trecere cu oști asupra Orului, unde multă pleană au luată de la Tătari; și au prădată atunci pre Hohai, ce erau lîngă Oră, și la întorsul lui au venită pre la stărostia sa în Cehrin. Și acolo ședendă, peste câteva ăile, pre gura Ispravnicului, lui Ceplinski, au închisă pre Hmil și i-au luată și Slobođia lui, care mai sus s'au pomenită și Sobotoă, și o au dată în sama lui Ceplinski. Și de nu 'l-are hi scosă unu Leav den slugile lui Coneț-Polski, slugă bătrână, anume Zah-Fițilovski, lă pusese în prăscă s'ă omore. Ce hălăduindă Hmil, prin rugămintea lui Zah-Fițilovski, de mărte, dacă au purcesă Horunji, feciorul lui Coneț-Polski, din Cehrin în sus, n'au răbdată Hmil, ce au ăisă: Luatu-mi-au Ceplinski Sobotovul și totă ce amă avută; ăra sabia de a mână nu 'mi-au luată. — Și peste puține ăile au lăsată Cehrinul și s'au dusă peste Nipru, în olatul Perieaslavului. Acolo oblicindă'la Hatmanii Leșesci, au scrisă la Polcovnicul de Perieaslav s'ă lă prinđă. Ce Polcovnicul, fiindă prietenă, i-au dată cale. Și așa, neavendă locu nice peste Nipru, au scăpată la Căzaci de la Praguri, și deacolo fără nice o zăbavă s'au dusă în Crim la Hanul; și la adunarea sa au ăisă Hanului aceste cuvinte:

«Crăia Leșescă, câte și ce slujbe are de la noi, nime ca Crimul nu este martură. Cu noi, Leșii 'ăi-au lăpită Crăia; cu noi, nu bagă în samă nici o Impărăție; în nădejdea noastră mai multă se rădică asupra Impărăției Turcesci; și Crimul s'ă lă de la Turci către crăia loră, acum suntă gata. ăra ce bine au Căzaci și volnicie de la dēnșii? Robii în Crim au mai bună viață. Ce'ți adă aminte, lunate Hane, de slujba noastră, care amă făcută moșu-tēu, lui Șaaranghiroi Sultan. Nu lepăda de la tine mari isbānde și în tōtă lumea vestite. Nu te lipsi de multe averi și dobāndi, carele în puțină vreme, prin noi, veniți-voră la mână. Nu lăsa s'ă se mai întărăscă neprietenul tēu și călcătoriul de volniciile noastre, Leavul. Au nu vedeți că au începută a v'ă călcare și pre voi Leavul? Câmpii între Nipru și între Nistru, ei cu cetele loră stăpănescă. Bugeagul, oamenii loră în tōte ăilele pradă. Coneț-Polski Horunji v'au

prădată până în Or în ceste zile. Aceste toate începături sunt. Etă cărțile Craiului, cetițile, ce scriu se lovim Crimul, se cuprindem marea. Eră de te vei îndoi, Hane, și nu voi ave la tine credință, feciorul meț la curtea ta zălogu voi pune.»

Multu au stătu Hanul îndoit după aceste cuvinte a lui Hmil, și i căuta la ce are eși solia aceea. La Hmil erau cărțile Crălesci cele ce le dedese Căzaciilor prin Barabaș și printr'ensul, la Varșav, sub vremea gătirei Leșilor asupra Turcilor, precum s'au pomenit mai sus, și le furase Hmil de la Barabaș. Eră totu nu lă priimla Hanul. Ce Tobai Be, carele era pre atunci Beiu la Or, au luat asupra sa lucrul, dîcîndu Hanului: ăi că fôră scirea ta au fugit nisce Nohai. Și așa aședîndu Hanul cu Hmil toate legăturile, au purcesu împreună cu Tobai Be de-odată cu 7000 de Tătari, totu într'alesu oșten.

Potoțki, Hatmanul Leșesc, înțelegîndu de scularea lui Hmil la Praguri, și de turburări cari au început a face între Căzaci, până nu s'are îngloti Căzaci, se se lătescă în amestecături, au purcesu den Bar și cu alu doile Hatman, Colinovski, dîcîndu acestu cuvîntu: «Pre șarpe, până nu rîdică capul den earbă, s'ă lă lovesci,» spre Cercheji, pre Nipru. Ce acea iernă 'i-au apucatū acolo, cātu n'au pututū a tragere oștile nice într'o parte. Ce au căutatū a iernare pre Nipru, prin olatele Cerchejului și Canovului, până în primăveră; și cātu s'au desvêratū, îndată den 8000 de ômeni ce aveau Hatmanul Leșesc într'alesu, au orînduitū 3000 cu feciorul seț, cu Stefan Potoțki, pe uscatū, și cu 1000 de Nemți, și 3000 de Căzaci de prin orașele Niprului, cu Barabaș, pre apa Niprului în vase, asupra Pragurilor, se strîngă pre Căzaci de la Praguri se dea pre Hmil. Care atunci Hmil era bulucitū cu 8000 de Căzaci de prin ostrôve și cu 7000 de Tătari cu Tobai Be.

Vêdîndu Hmil cu Tobai Be că vine Stefan Potoțki în puțină ôste asupra lorū, au sfătuitū ântêiū pre cel de pre uscatū s'ă lă lovescă. Și așa au făcutū: la unū locū, ce se chîamă Jolta Voda, au datū rêsboiū Leșilor; cari, fiindū în numărū cu multū mai puțin și în locuri depărtate în câmp de la temelul seț, și Tătari cu călărimea, éra Căzaci cu pedestrimea den sinețe impresurându'l, au slăbitū în locū Leșii; și se se apere de năvala lorū, s'au pedestritū totă ôstea. Eră puțin locū au ținutū de mulțimea ce era, cu cinci părți mai multū de cātu dînșii.

Totă acea ôste Leșescă, și singurū Stefan Potoțki, Sapiha și Bălăban, cari erau capete, toți acolo în câmpu s'au topitū. Stefan Potoțki rânitū au muritū în rêsboiū, Sapiha și Balaban au cădutū robi la Tătari.

Hatmanul Leșesc, auîndu de nevoia celor 3000 de ôste a lorū, ales Potoțki avîndu de feciorū grijă, au purcesu într'agiutorū cu cele 5000 de ôste ce mai rêmăsese. Ce, a doua ăi după ce au eșitū la câmpu, 'i-au tîmpinatū veste de ômenii den rêsboiū scăpați, de risipa oștil sețe și de perirea în rêsboiū a lui Stefan Potoțki. Și înțelegîndu și de puterea lui Hmil, la carele cureau de prin toate ostrôvele Căzaci, ca la Mesia Jidovi, și se adăgeau și Tătari, au sfătuitū se se întorcă înapoi. Ce sciîndu Hmil de putera Hatmanilor slabă, și îndrăsnețu după isbânda d'ântêiū, în locū au purcesu în urma oștil Leșesci; și la unū orașu, anume Corsun, agiungîndu pre Hatmanii, au

sărită toate satele Căzăcesci, unii adăogându-se la Hmil, alții fiindu trecătorile și săpându drumurile pre la strâmtori, au venit și ceea ște a Hatmanilor în primejdie, de care puțin Leși au scăpat. Hatmanii amândoi a-i cădutu la robie, Siniavski, și alte capete toate. Glota, câtă n'au cădutu pre mâna Tătari-lor, au perit de ținime.

Era șteea ce era trimisă pre apa Niprului, dacă au înțeles de perirea oștii cei de pre uscat, cu Stefan Potočki, s'au burzuluiu pre bietul Barabaș, capul lor, vrându să ție credința sa că era Căzacu bătrân și vestit Barabaș; și de mirat, și Nemții cu Căzaci au viclenit, că erau Nemții acela numai cu numele de Nemți, era toți den Căzaci erau făcuți. Au legat o pără de grumaziul lui Barabaș, și l-au aruncat în Nipru, și pre câteva capite Nemțesci ce mai erau cu dânsul; și după acea faptă, s'au dus toți și s'au închinat la Hmil.

Să scriu de acum: Leși ce pojară au purcesu d'entr'acastă scântee? în multe părți de lume ce vărsare de sânge, ce pustietate ținilor? ce surpare și slăbiciune puterei Crăiei Leșesci? ce risipă amară și nedobândite cetăți? ce robie și plăn de creștin în mânele păgănesci?

Noi să ne întorcem la a le noastre: și de așu avea la cineva pentru acestu lucru vre o hulă, că acestu Leatopiseșu mai multu de lucruri străine pomenesce de câtu de loc și de țină, răspundu că amu făcutu acestu cursu pentru să se deslege mai bine lucrurile țerei noastre, care la acea vreme s'au prilejit. Și aceea să se scie, că țera acăsta, fiindu mai mică, nice unu lucru singur de sine fără adunare și amestecare cu alte țeri n'au făcutu.

S'au cutremurat toate ținile pen prețur de năprasnică tulburare Crăiei Leșesci. Ce țera noastră, cu norocul, cu cărma și vălha vestitei Domnii a lui Vasilie Vodă, câțiva ani, și după ce se rădicasă Hmil, au statutu neclătită de nime, până la anul 7157. Intr'acestu anu începătoru spre marea scădere țerei, întorcându-se Tătarii den țera Leșescă cu rob și cu plăn, Bugegenii și o sēmă de Crimeni au lovit la întorsul prin țină, și ca o ște ce trece nu pôte fi să nu'i strice ceva. Au venit Prutenii, și de pre alte văi de pre lângă Prutu, cu jalobă la Vasilie Vodă, dicendu că'i pradă Tătarii și le strică pânile. Și intru una de zile, prelejindu-se Vasilie Vodă la masă veselă, și viindu iar jalobă pentru Tătarii că strică țera, cum era la masă veselă, îndată au chie-mat Căpitani, dându-le poroncă să purcă, intr'aceea dată, cu slujitorii, și den slugi boieresci, și den tîrgu, cine va vrea să mîrgă îndobândă să lovască pre Tătarii. Au făcutu îndată poronca Căpitani; și nêmulu moldovenilor den firea lor la dobândă lacomi, care cum au putut și den orașu a dobândire cai, fiindu orașul plin de totă sama de omeni pre atunci, și den slugi boieresci mulțime, și au mersu împreună cu slujitorii de au lovit pre Tătarii fără-veste, nice'n gându avendu Tătarii de una ca aceea.

Era descălecată orda cu temeiul la unu sat anume Brătulenii, la Răzina, încărcați Tătarii de rob și de plăn den țera Leșescă. Neîndu gata Tătarii, au intrat ai nostri îndată cu sabiile intr'ênșii. Perit-au mulți Tătarii, și le-au luat ai nostri și robii și plănul, cari numai cu fuga au scăpatu dintr'acelu

feredeti, spre Bugécú. Ce și pre cale in multe locuri, pe la Lăpușna, le-au ținut calea ai nostri.

Multă au stătut boierii cari se prilejisă la acea masă, mai multă Catargiul, se nu se făcă cu grabă acelú lucru, și den nesocotéla de la masă; érá ce este se nu trecă, cu anevoie se mută cu sfatul. Tătarii, dacă au scăpatú la Bugécú, îndată pren câteva capete au făcutú scire la Hanul cu mare jalobă, cum 'i-au lovitú Moldovenii fórá-veste, trecéndú ei pre locurile lorú, fórá de nice o stricăciune țerei, și le-au luatú atáta plean și atáția robí. S'au ámplutú îndată și Hanul și tóte capetele Crimului de mare vrăjmășie, fiindú și simeți pre acele vremi de isbândeale asupra Leșilorú. Indată au datú scire la Impărăție, pre Vasile Vodă și pre tótá țera, cu piră că este haină; și Turcilor la mare socotélá erau Domniile acestorú țeri așa de tari și de temelnice. Ce îndată au pozvolitú Hanului se fie volnicú a prădare țera Moldovei pentru acea faptă.

Vasile Vodă, după acea faptă, ce pădía fórté cu grije și la Impărăție și la curtea Hanului. Ce de ámbé părți i-au venitú cu înșelăciune, ales de la Sefer Gazi Aga, Vizirulu Hanului. Așa 'lú aședase pre Vasilie Vodă prin cărți cu cuvinte blânde, câtú s'are păre că nice in gândú nu are Hanul, nice alte capete a lorú pentru acea patimă a Tătarilorú ce petrecuse in țera. Érá vrăjmășia acoperită mai multú rău aduce.

In anul 7158, sfátuindú Crimul se răscumpere paguba făcutá de Vasilie Vodă ordelorú lorú la Brătulení, și se curmezé și simeția până in câtá era in Vasilie Vodă, au pornitú pre Calga Sultan cu oști, cu acela glasú că merge se lovescă țera Moskicéscă; și Hanul dedese scire și la Hmil, singur se fie gata se purcédă asupra lui Vasilie Vodă. Și câtú au sositú Sultanul, érá Hmil mai nainte cu oștile gata era, anume spre părțile Moskului. Au purcesú ámbé oștile cu mare taină spre Nistru; sosindú, îndată au împărțitú óstea: o parte de la Soroca dreptú spre Sucévá; érá altá parte spre Orheiú și Lăpușna, pâna in Prut, óste Tătărăscă cu Căzácéscă amestecată. Nespusă pradă ca acésta este țerei, și de prada de la Ion Vodă nu puținú mai mică, alegéndú de aceste cumplite vremi de acmu cu care tóte primejdiile acestuí pământú cöverșite suntú.

Nu scia nimictú Vasilie Vodă, seđéndú la Divan. Una după altá veste viindú cum pradă Tătarii țera, au vedutú atunce la ce au eșitú sfatul de la masă; și indeșertú procitindú cărțile lui Sefer Gazi Aga, in nădejdea cărora cărți se lăsasé Vasilie Vodă.

Drâmba cea de oști care era orónduită spre Sucévá au cuprinsú câtú ține Soroca și ținutul Iașilorú până in térgú in Iași, Hotinul, Dorohoiul, Hârlăul și Cernăuți până in cetatea Sucevei, temeiul; érá aripile până in munte ágțineau. In cetatea Sucevei apucase Gavrilaš Logofétul și câți-va boieri de la țera de se închisese acolo; au datú Căzacilorú și Tătarilorú o somă de bani. Érá din afară la țera, au aflatú tótá țera pre acasă, cu dobitoce, cu hergelii, de care era pre atuncia plină țera. Robí, plean, au luatú fórá samă mulți, și case de boieri au robitú; atunci au luatú pre gúpánésa lui Miron Ciogole Stolnicul cu o cucónă a lui, care n'au mai eșitú den robie in vecl. Și au peritú și Stefan

Murguleșu, la Cernăuți, pământén vestitú între curte. Satele, orașele, tóte ardéndu și prădándu; cu acea vrăjmășie erau Tătarii țerei. Eră cea-altă drămbă de óste aú lovitú Orheiul, și Lăpușna, și Fălciul până în Prutú; atunci aú robitú casa Sturzii Jitniceriuului, carele apoi aú fostú și Visternicu mare; și multe case întemeiete le-aú dusú în robie. Eră codrului Chigeciului, la Fălciu, fórté puțină pagubă i-aú făcutú Tătarii atunci, că îndată aú năzuitú la codrișorul lorú, anume Chigeciul, pădure nu așa înaltă în copaci, că puțin copaci suntú; cum este désă și răpósă, și spini mai mulți de câtú alté lemnú în pădurea aceea; și de acolo Chigecenii s'aú apărátú de nu le-aú pututú strica nimicá.

Calga Sultanul singurú cu coșurile, și Hmil Hatmanul cu tabăra de la Soroca, dreptú aú trasú la Țuțora, unde Sultanul cu coșurile Tătărăscii aú decălicatú; eră Hmil cu tabăra Căzăcescă aú stătátú pre Vlamnic.

Vasilie Vodă vedéndu-se la grijă și spaímă ca acela, că luasé Tătarii până sub tégú hargheliile, și a slujitorilorú cal aú apucatú, aú pornitú pre Dómana-și împreună cu casele boierilorú prin frinturile codrilorú, pre la Căpotesel spre cetatea Némțului; apoi și singurú Vasilie Vodă n'aú ținutú multe zile scaunul, ce s'aú mutatú den Iași în nesce poeni, în codrul Căpotesilorú; și s'aú aședatú acolo în codru cu curtea, lăsándu în Iași puținéi dărabaní de apărarea curții; carii, dacă aú vedutú mulțimea de Tătari den ósú în ósú adăugându-se, și cu Căzaciú amestecați, aú lăsatú cu nópté cartea pustie, și aú eșitú și acela. Și aú arăú atunci totú orașul; unde și unde aú rămasú câte o dugheniță; curtea domnăscă, casele boieresci, totú orașul, într'o mică de ósú cenușé s'aú făcutú; eră monastirile aú hălăduitú, că n'aú vrutú căpaciú se doilească den pomoca lui Hmil Hatmanul, și Tătarii n'aú pututú, că eraú și ómeni cu sințe luchișt prea mănăstiri. Numai la mănăstirea Treisfetitelei, ómenii ce aú fostú acolo închisú, acolo le-aú venitú primejdie; că ardéndu tégul, den para foculú s'aú aprinsú și mănăstirea. Dece, aú căutatú o samă de ómeni, de arși și de grăza focului, a eșire pe o porțiță ce este pen zidú pe despre Bahluiú, și acolo aú luatú pre mulți ómeni în robie. Tătarii, și mulți și în belesteul Bahluiului s'aú înecatú de grăza robiei.

Aú oblicítú Sultanul și Hmil Hatmanul de fuga lui Vasilie Vodă, și aú trimisú unú Mărzagú la Vasilie Vodă întrebándu-lú, că ce aú fugitú den scaunú? De șagă este întrebare ca acósta la vreme ca aceea. Deci, și Vasilie Vodă, dăruiindú bine pre Mărzagul acela, aú trimisú de la sine boierú la Sultanul, pe Ghica, Vornicul de țera de glosú, eră la Hmil pre Ciogolea Vel Spătarú; și aú tocmítú lucrul cu Sultanul cu daruri, și nu cu puțină cheltuială. Și de atunci aú legatú Vasilie Vodă hanii ce se daú Sultanilorú den anú în anú, și cabaniță. Eră lui Hmil Hatmanul, de mai înainte de aceste vremi intrású în gândú cuscria cu Vasilie Vodă, pomenindú și mai înainte, prea Ciogoleni, cu solie, pentru fata lui Vasilie Vodă, dóamna Rucșanda. Numai ce i-aú óstátú lui Vasilie Vodă a aședare atunci și logodna fetei sale Rucșanda după Timuș, feciorul lui Hmil Hatmanului, cu câte-va daruri și lui.

Atunce aú purcesú și Sultanul și Hmil de la Țuțora, spre locurile sale; eră țera aú rămasú prădată și pre multe locuri pustie, schimbată den fericirea ei cea

de'nteu. Au eștit și Vasilie Vodă den codru in scaun. S'au prilejitu atunce in bejenile acele și mórtea lui Toderaș Logofetul. Făcut-au Vasilie Vodă mul-tă jalobă la Impărăție, ce nice unū folosū n'au pututū face pentru stricăcu-nea țerei.

Dărăbanii, la acea fugă a lui Vasilie Vodă de scaun, erau gata să jecu-iască carele cele Domnesci; érá după ce s'au aședatū Vasilie Vodă, s'au fă-cutū a le facere căutare, incinsū cu sabie, și Nemții ce aveau gata cu sinețele pline. Anteu au luatū Dărăbanilorū armele, apoi pe toți 'i-au închisū in tem-niță; pre unū 'i-au trimisū in ocnă, și pre unū cu alte pedepse 'i-au pedep-sitū. Și de atunci au purcesū țera totū spre rēu, den anū in anū, până astăzi.

Nu numai cu o certare cértă dîrepta mânia a lui Dumneđu, dacă se por-nesce spre vre o țără; că după eșitul Tătarilorū au lovitū mare omorū in ó-menī, și acia in Iași și in tótă țera.

La anul, Hmil Hatmanul cu mare mulțime de oști căzăcesci, și singurū Ha-nul cu 70,000 de Tătari, strînse óste și de pre la Cerchezī și den tótă Do-brogea, au purcesū asupra Craiului Leșescū, cărorū oști Craiul Leșescū, Cazi-mir, le-au eșitū inainte la unū tērgușorū, anume Beresticico, cale de trei di-le den-sus de Cameniță, cu 40,000 de óste Leșescă, in care óste m'amū tēmplatū și eu.

Nu erau tóte Voevođiile sosite, nice Litfa, pentru că Litfa avea de Căzaciū de peste Nistru mare dodăială; și au eșitū Craiul, cu acela rēsboiū, biruitorū și asupra Tătarilorū și asupra Căzacilorū, câtū au căutatū Căzacilorū, cu Hmil Hatmanul, și Hanului, a luare fuga și a'și lāsare tótă tabēra cu totulū. De care is-bândă a Leșilorū dacă au înțelesū Vasilie Vodă de la Ionășcuță, Părcalabul de Ho-tin, 'l-au îmbrăcatū cu haină cu sobolī, avēndū nădejde că cu acea isbândă a Leșilorū va hălădui de cuscria lui Hmil. Érá nu s'au curmatū cu atāta rēutățile țerei Leșesci, că iar, la anul după isbānda de la Beresticico, așa rēu au pe-ritū óstea Leșescă de Căzaci și de Tătari, lāsăți Leșii in nēdejdea păcii ce se făcuse la Beserica albă (Bela-Țercov), câtū nice Hatmanul, nice unū capū, nice unū sufletū voiū đice, den 8000 de óste ce pedestră ce era, n'au hălă-duitū; și den óste călărétă, ce erau pēn la 12,000 de ómeni, fórte puținī. An-că, de cel de giosū de vorū fi scăpatū cineva, incungiuțați de Tătari de tóte părțile; érá ce era frunte, totū subt sabie au mersū. Că așa au đisū Hmil cu Sultaniū, și aședasē, că la acela rēsboiū unū robū sē nu ia Tătarii, ce totū subt sabie sē pule, sē se impuțineze ómeniū de óste den țera Leșescă. Și a-colo au peritū și singurū Hatmanul Calinovski, și cu unū feciorū a lui ce nu-mai pre acela avea. — Și intr'acesta anū au căutatū a facere Vasilie Vodă și veselīa fiicei se-le Rucsandei după Timuș, feciorul lui Hmil Hatmanul Căză-cescū. Mare netocmélă in de potriua caselorū și firilorū. Acéstă parte era o domnie de 18 ani, și Impărăției cu bișlugū și cu cinste sēmănatóre; érá cea-altă parte de doi ani eșitā den țărănie. Rușcile cu Lado, Lado pren tó-te unghiturile. Ginerile numai singurū chipū de omū, érá tótă firea de hēră.

Inse, câte trebuiaū la o nuntă domnescă, nimic n'au lipsitū; și după câteva sēptēmāni ce-au ședutū Timuș aicea in Iași cu asauli, polcovnicii și atamanii sei, și nepoții lui Vasilie Vodă, feciorii lui Gavril Hatmanul, și a lui Georgi

Hat. și den feciorii de boieri de țără, Neculai Buhuș și Ion Prăjescu, toți acolo în Cehrin pentru Timuș erau zălogu; purces'au cu Dămnă'și la Cehrin; érá Vasilie Vodă au rămasu îndată la prepusuri la Turci pentru uritu numele Căzacilor la dănsii; și la megieși îndată la zarve, ales la Matei Vodă neprietenul vechiu, care siindu-se de unirea lui Vasilie Vodă cu Căzaci, și la Turci amesteca Domnia lui Vasilie Vodă; și cu Racoți au stătu îndată în sfatură, că amendoru era învrăjbitu Vasilie Vodă, și amendo se silău de aceea unire, ales când auăia soli ca acele, Racoți, de la Vasilie Vodă; că 'i-au trimisă pre Georgie Stefan Logofătul, într'unu rōndu, poroncindu' să ședă molcomu Racoți, călău va face de va vërșă nesce galbini Tătariloru, și la ce va veni lucrul elu va vedē. Și prilejise și solulu unul ca acela, care, neavēndu coconu, de atunci luase gându spre Domnie; și mai multe adăogea spre vrajbă; și în locul trebilor stăpănu-seu, în solie, au aședat trebile sele spre Domnie și la Racoți și la Matei Vodă.

Precum muntii cei înalți și malurile cele înalte, când se năruesc de vr'o parte, pre câtu suntă mai nalți, pre atâta și durătă facu mai mare când se pornesc, și copacii cei mai nalți mai mare sunetă facu când se oboră, așa și casele cele nalte și întemeiete cu îndelungate vremi, cu mare risipă purcedu la cădere, când cadu. Intr'acela chipu și casa lui Vasilie Vodă, de atâta ani întemeietă, cu mare cădere și risipă, și apoi la deplină stingere au purcesu de atunci.

Stefan Georgie Logofătul, ce era la Vasilie Vodă Logofăt mare, după mórtea lui Toderășco Logofătul, sciindă pre tatu-seu, Dumitrașco Logofătul, la atâte Domni boieru vestitu, cu ocine întemeiate, care nice o casă în țără moșii ca acele, ocini, sate, curți, n'au avutu, după ce 'și-au gătitu lucrul spre Domnie, precum s'au pomenitu mai sus la Racoți și la Matei Vodă, au legatu vorove și cu o sémă de boieri de țără, anume cu Ciogolescii și cu Stefan Sărdariu, cuprindēndu' cu jurământuri să ție taina. Au alesu cu sfatul lorū numai să aducă oști Unguresci și Muntenesci asupra lui Vasilie Vodă. Sunasē cățiva la urechile lui Vasilie Vodă aceste, și antēiu de la unu Turcu den Focșeni; și de la Munteni încă 'i-au scrisu; ce n'au cređutu Vasilie Vodă.

Spunū istoriile de Pir, Impăratul Epiroților, că fiindu într'unu rășboiu la țera Italiei înprotiva Rōmleniloru, āmblāndu Pir Impăratul în fruntea oștilorū sele, tocmindu óstea, și mutāndu-se și într'o parte și într'alta, unu copilū de cei ce pădăia pre Impăratul s'au apropietu și 'i-au đisū: «Sē ie! aminte, Impărate, pre celū Rōmlēnu pre unu calū negru, den toți oștenii; altă nimică nu pădesce, numai 'și-au pusū ochii pre Impărăția ta: ori încātro te întorci, elu totū aceea pădesce, și cērcă, când-de-când se vie asupră'ți cu sulița gata.» Au rēșpunsū Pir copilulu: «Cu anevoie este fie-cui a se ferire de ce este sē fie!» Așa se pōte đice și lui Vasilie Vodă: fiindu Domnū cu pază pre la tōte porțile și în tōte părțile, nus'au pututū feri de ce era sē'ī vie asupră; și mai alesu de primejdia den casă, fōrte cu anevoie a se ferire fie-cui. Măcar că intrasē la unu sfatū ca acela și Ciogolescii, și Stefan Sărdariu, érá șagă le pārea a sfātuire nesce lucruri ca acelea; ce ședeaū ulțăi, gândindū că nu va nasce nimică dentr'acele sfaturi. Érá Stefan Georgie Logofătul, vedēndū ce soții au dobānditū la acelu sfatū, aștepta den đī in đī să se vādēscă sfatul lorū despre Ciogolea

Spătariul, la beție; că la câteva mese bată mai vedea lucrul; ce nime nu lua aminte unu lucru ce nice în gându nu încăpea. Deci, au păditu singur Stefan Georgie Logofetul treba care o luase, și însemnase ȋioa oștilorū Unguresci și Muntenesci, se ėsă în țeră tocma în sərbătorile Pascilorū.

**Când 'și-au luatū ȋioa bună Stefan Georgie Logofetul de la Vasilie Vodă,
și apoi au venitū cu oști asupra'l.**

Iși trimisese Stefan Logofetul ȋiupănésa la țeră, în pildă că o trimite pentru trebile casei; ერă elū, tocma în ȋioa când se cāntă în beserică canonul Sfântului Andreiū de la Critū, la 8 cėsuri de nōpte, gātindu-se Vasilie Vodă de beserică, încă nime den boierī nu venise la curte, au mānecatū sē'si la ȋioa bună, dāndu'l scire de acasă că'i este ȋiupănésa despre mōrte, cu hārtie scornitā. Și întrebāndū Vasilie Vodă de Postelniceī cine den boierī este afară, i-au spusū Postelniceī că este Logofetul celū mare, dvoresce sē la ȋioa bună, că 'i-au venitū veste de bōlā fōrte grea a ȋiupānesei. Sē fie ȋisū Vasilie Vodă: «ce omū fōră cale Logofetul: sciindu'si ȋiupănésa bolécă și a nu o ȋinere aice cu sine.» Și au ȋisū sē între sē 'și la ȋioa bună. Intrat'au Stefan Georgie Logofetul cu fața scornitā de mare māhniclune, și 'și-au luatū volā sē mērgā spre casa'si. Spunū, sē fie ȋisū Vasilie Vodă, sē afie lucrul pre vola sa. Nesciutoriū gāndul omului spre ce minesce. Indatā, fōră nimică zābavā, eșlau cele cu grijē, și nu cu fie-ce grijē au purcesū indatā de olacū; și intr'aceeași ȋi au sositū la Bogdana, la satul sētū, sub munte; și atunci era și ōste Ungurēcā, tōtā cu Kemini Ianōși, pren potice, și ōste Muntenēcā la Rōmna, cu Dīicul Spătariul.

Spunū de Vasile Vodă că den Beserică 'l-au lovitū gānduri de purcesul Logofetului așa fōră nādejde. Și așa'si, a doua ȋi dupē purcesul lui, au începutū a sunare aeve de Unguri și de Munteni; la care sunetū, vēdēdu-se Clogolesci cuprinși și lāsai de Logofetul cu care'si sciau vorōva, au stātutū la grijā ca aceea cātū pre pāșitul lorū și pre cātātūrā, cine le-arū fi luatū sama, le-arū fi cunoscutū indatā vina. Ce, mirāndu-se cum vorū face sē fugā sē'si lasē casele cari erau cu totul aice în Iași, cu greū, și adoua mōrte este, și ȋilele lorū sfērșite pōte hi, cum ȋice: s'au apucatū de altā indreptātūrā, scriindū unū rāvașū Clogolea Spătariul, la Vasilie Vodă, într'acesta chipū:

Milostive Dōmne!

«Eū, unul den slujitoriī Māriei tale cei străini, māncāndū pānea și sarea Māriei tale de atātā ani, ferindu-mē de osāndā sē nu'mi viē asupra pentru pānea și sarea Māriei tale care o mānāncū dentr'atātā ani, iȋi facū scire Māriei tale pentru Stefan Georgie, Logofetul celū mare, că'i este adevēratū veclēnū, și s'au āȋiunsū cu Racoși și cu Domnul Muntenescū, și suntū gata oștile și a lui Racoși și a lui Matei Vodă sē vie asupra Māriei tale; de care lucru adevēratū, adevēratū sē creȋl Māria ta că nu este într'altū chipū.»

Și dacă au scrisū rāvașul Clogolea Spătariul, au chematū la sine pre Iosaf,

Egumenul de la Aron Vodă, care era pre acele vremi dohovnică tuturor boierilor, și cu ispovedanie giurându pre Egumenul să nu-lă vedescă cine este, și întâi se arate răvașul la Iordaki vel Visternic, apoi la Domnie, l'a legat cu mare giurământ. așa se făc. Mirându-se călugărul de un lucru ca acela, a mers cu răvașul acela la Iordaki Visternic; care, dacă a înțeles, și știind cum s'a sunat aceste și den alte părți, îndată a statut la mare voie rea, ca un om întreg la totă firea. S'a lepădat îndată de răvaș, și a dat Egumenului numai să meargă să dea răvașul la Domnie; și a mers și l'a dat la Vasilie Vodă. Și îndată ce l'a înțeles, s'a simțit cuprins de primejdie, și a statut cu mare strinsore asupra Egumenului să-l spule de la cine așită acel răvaș. A statut d'ântăi călugărul foarte tare, primind și morțe, era a vedea nu pôte, că era dat cu taină de ispovedanie răvașul. Era dacă s'a strins boierii la sfat, și arătând călugărului și munca, Vasilie Vodă, ca pentru un lucru ca acela ce se atinge de domnie și de atâtea case, deci, luându-și Egumenul și de la Vlădica Varlaam, ce era pre atunci Mitropolit, deslegare, a spus călugărul anume cine a dat răvașul. Și îndată chemându Vasilie Vodă pre Ciogolea Spătarul, i-a spus toate deamă-nuntul, și cum este și Stefan Sărdariul tot într'acela gând și la acela sfat.

Cu puține cuvinte i-a muștrat Vasilie Vodă pre amândoi Ciogolesci. Ce amândoi se apărau că n'a primit aceste, ce i-a fost tot cu credință, și de ar trimite măcar pre unul dintre dînșii să aducă de grumazi pre Stefan Georgie Logofet; că fie dă Vasilie Vodă: în zădar această slujbă acum; să-mi fi spus aceste până era în Iași Logofet. Deci, pre Ciogolesci i-a pus la închisore; era în urma Logofetului a răpedi pre Sculi, apoi pre Iacomii ce era vâtav de Aproși, și pre Alecsandru Costin, cu carte la Stefan Georgie Logofet, numai să vie cum mai curând la Curte, pentru mari trebii ce a nemerit de la Impărăție. Încă la mai mari griji era Vasilie Vodă pentru Stefan Sărdariul, fiind atâtea oști pre acele vremi, și marginea totă pre sama lui. Și îndată a scris cărți și la Stefan Sărdariul că vie cât mai de sîrg la curte. Se prilejise mai înainte de aceste începuturi o trebă de care învățase Vasilie Vodă pre Stefan Sărdariul să găteze nesce stéguri de slujitori, și când i-ar da scire să purcedă cu o samă de omeni la câmp peste Nistru, că-și deschisesse calea negușitorii Greci cari amblau la Mosk pentru soboli, pre la Tigheana, pentru greul vamei, și se făcea scădere vamei aici în țară. Și socotise Vasilie Vodă să-l sparie de pre acele drumuri de peste câmp; cu prilegul acei trebii, scriind Valilie Vodă la Sărdariul să vie cum mai de sîrg la curte. Și pornind cărțile, dederă scire că lată și Sărdariul la curte sosese. Spun, că decă s'a apropiat de oraș Stefan Sărdariul, să-l fi timpinat o slugă a lui de i-a spus de toate ce se sunase în țerg și la curte, și cum a purces Logofet cel mare den Iași, și multe amestecături și cuvinte sunt de Unguri. Să fie statut mult în gânduri Sărdariul, intra-va în țerg a întorce-se-va înapoi; și-l dicea o slugă a lui: întorțe-te giupâne, că nice la un bine nu mergi. Era osânda trage la plată; a biruit gândul, să între în țerg; și îndată cum a sosit la gazdă, nimică zăbăvind, a mers la curte.

Vasilie Vodă, cum a înțeles de venirea Sărdariului, nu s'a încredut

de-odată, ce în două trei rânduri au trimis să vedă sosit-au adevărat. Ce dacă au știut că este în divan, îndată au eşit Vasilie Vodă în Spătărie şi l-au chemat la adunare, unde i-au spus Vasilie Vodă că şi cărţi i-au scris să fie pentru treaba aceea care s'au pomenit mai sus. Ce bine este că ai venit singur. 'L-au întrebat după aceste de lucrurile ce se vădesc despre Unguri, cu amestecăturile lui Stefan Logofetul, scie ceva ai ba? Tare s'au apucat Sărdariul că nu scie nimic, cu mare gîrăminturi; şi cum se fie el amestecat la unele ca acele spre răul stăpânului se, dicîndu cu glas: «Dămine, cine au fost mai crezut la Măria ta şi cinstit ca mine, şi m'ai scos din obiele, şi den s'eract m'ai îmbogătit?» Şi i-au dit Vasilie Vodă: «Aşa scii şi eu.» După aceea i-au dit să mērgă să grăescă cu Ciogolea, să audă ce spune Ciogolea Spătariul.

Cum au intrat Sărdariul în Visterie, şi au vedut pază de Silmeni, s'au spălmătat ştiutorea de vină a sa fire, şi îndată au început a'i spunere de toate de faţă Ciogolea Spătariul. Se apăra Sărdariul de toate acele. Ce, ca un vinovat într'acele sfaturi, se apăra slab. Deci, au cunoscut Vasilie Vodă tot lucrul; era n'au vrut să-l omore îndată, aşteptăndu ce s'ar mai înoi despre Troţuş, unde au mers Logofetul. Ce, neaşteptat vreme, sosi den fugă şi Alecsandru Costin, dăndu scire de perirea lui Iacomî, vătavul de Aproz, de străjile Unguresci eşite în ţeră; atunce au vedut Vasilie Vodă totă cumpăna ce i venia asupra, nefiind gata de o primejdie ca aceea aşa degrabă.

Iacomî vătavul de Aproz, dacă au sosit la Roman n'au mers pre caii lui, cari avea şi buni şi de agiuns; ce s'au lăsat caii lui în Roman la hrană, şi au luat cal de olac, ca un om deşteptat tot în bine, şi de totă primejdia nesciutor. Şi i-au dit Alecsandru Costin să nu-şi lase caii de lungă sine. Ce n'au vrut să asculte prietenească sfat, şi au purces pre cal prost; şi la Bacău îndată s'au tēpinat cu străjile Unguresci, care străji cât l-au zărit l-au luat în gónă, şi îndată l-au agiuns; şi aşei gonindu-l l-au omorit den pistole. Era Alecsandru Costin, şi cine au fost pre cal bun, au scăpat de perire.

Agitunea fruntea oştilor Unguresci la Roman; şi de la Focşeni au dat scire pentru oştile Muntenesci că au trecut Focşeni cu Diicul Spătariul. Atunci au dat pre amendo Ciogolesci şi pre Stefan Sărdariul pre mîna Silmenilor, de i-au omorit noptea denaintea jitniţei ce era în lontru în curte. Adusese şi pre Mogâlde, fiind unchiu lui Stefan Georgie Logofetul; ce nu l-au omorit, numai l-au legat la puscă până la Hotin, cu sine.

Mult au statut boierii, mai vartos Iorgaki Visternicul cel mare, să nu pleie Ciogolesci şi Stefan Sărdariul. Ce, temēdu-se Vasilie Vodă că după apropietul oştilor Unguresci să nu facă şi el vre-o zarvă în curte, i-au omorit. Eram eu purure în casă la Iorgaki Visternicul, şi adormise forte tare de mare scărbă ce avea; când au fost pre la mēdă-nopte s'au deşteptat, dăndu scire de la curte de perirea Ciogolescilor şi a Sărdariului. Şi dacă i-au spus, au suspinat de greu, dicîndu: «Au perit boierii?» Şi dacă au știut de perirea boierilor, au dit: «oh, ce s'au făcut!»

Se mira Vasilie Vodă unde va năzui la Turci, se temea de pira ţerei şi

de lunicósa fire a Turcilorú, și cu grijé; la Cázaci, se fériá sê nu'și mai strice numele de la Turci; érá a stare ímportiva oștilorú c'ei veníau asuprá, nu era cum, neavéndú nice óste gata, și țérá tótá cu urá, și gata la lucru noú; cá Orheul, ce eraú capete eraú toți de a lui Stefan Vodá. Ce aú alesú cu sfatul sê názuíascá la cetatea Hotinului, rápedéndú índatá la cuscrul seú, la Hmil Hatmanul Cázăcescú, dându'i scire de tóte aceste ínceputuri pre Stamatie Hadámul, vel Postelnicú.

La cetatea Némțului era tótá iníma avuției lui Vasilie Vodá; decí, acolo aú rápedítú Vasilie Vodá pre Stefăniță Păharnicul, nepotu-seú, sê apuce averea; și, orí cá n'aú sciutú Stefan Georgie Logofétul de averea aceea in cetatea Némțului, orí aú stătutú dupé lucrurile ce íncepuse, și n'aú socotítú acea avere; érá era mai aprópe de elú acea avere decâtú de Vasilie Vodá.

Eraú oștile Unguresci cu Kemini Ianôș, Hatmanul lui Racoți, și cu Stefan Georgie Logofétul, la Roman, când și Vasilie Vodá s'aú sculatú cu tótá casa lui, și curtea, și cu boierii de curte, și aú purcesú den Iași spre Hotin. Atunci ce slujbă amú făcutú lui Iorgachi Visternicul, prin multe cuvinte nu lungescú; érá inima agonisitei lui amú trecut'o la Cameniță și o amú datú la unú prietenú a tătâne-meú, anume Mihai Stegaríul. Și deplin acea avere, mai apoi, la mâna lui Iordachi aú venitú.

Solul carele trimisese Vasilie Vodá la Hmil Hatmanul, precum s'aú pomenítú, Hadámul Postelnicul, orí cá 'l-aú ímpedecatú Stefan, Părcălabul de Soroca pre acele vremi, orí de blăstemată și lipsítá hire de hadámú, s'aú întorsú ínapoi; și aflándú pre Vasilie Vodá in calea Hotinului, aú părítú la Vasilie Vodá pre Stefan Părcălabul de Soroca, de viclénú. Decí, aú căutatú a trimitere pre alții de la Hotin iar la Hmil Hatmanul, pre Grigorie Comisul, și pre Stefăniță Păharnicul, nepotu-seú, și pre Neculaí Buhuș Jitniceríul, și lorú le aú datú poroncá pentru Stefan, Părcălabul de Soroca, sê'lú prinđé și sê'lú trimițé legatú de la Soroca la Hotinú; și așa aú făcutú. Ei singurí aú trecutú la Hmil Hatmanul; érá pre Stefan, Părcălabul de Soroca, 'l-aú datú in séma unora de Hăncesci, carii se țineau pre-lungá Stefăniță Păharnicul sê'lú ducá la Vasilie Vodá. Ce, pentru lácomia sa, aducătorii sê fie a lorú ce luase și ce mai era pre-lungá dénsul, 'l-aú omorítú pe cale.

Omú de miratú la íntregimea lui de sfaturí și de íntělepciúne, câtú pre acele vremi abíe de era páménténú de potrive lui, cu carele și Vasilie Vodá singurú, osěbi de boieri, făceau sfaturi și multe césuri voróvă; așa era de íntregú la fire.*Érá la statul trupului seú era gárbovú, ghebosú, și la capú cuculatú, câtú puteai sê đicí cá este adevératú Isop, la capú.

Dacă aú sositú Vasilie Vodá la Hotinú, s'aú aședatú cu tabéra aprópe de cetate, deasupra.

Érá Stefan Georgie Logofétul, cu Kemini Ianôș și cu Diicul, Spătaríul lui Matei Vodá, cuprindéndú scaunul țérei la Iași, índatá aú alergatú mulți de tóte părțile de la țérá la Iași, și glotíndu-se aú mersú la Kemini Ianôș strigándú: «Sê ne fie Domnú Stefan Georgie Logofétul!» Le-aú răspunsú Kemini Ianôș: «Pre volá sê vê fie, precum poftiți!» Spunú pentru Diicul, Spătaríul Muntenescú, cá se íspítia, și cu acea nádejde era, sê fie elú Domnú.

Deci, după obiceiul, au mersu Stefan Georgie Logofetul in beserica Sfete Nicolae cu câtaşa glotă, şi i-au cetitū molitva de Domnie Gedeon, Vlădica de Huşi, fiindū Varlaam Mitropolitul eşitū la munte. Şi aşă, stătut'au Domnū Georgie Stefan Vodă.

CAP. XVI.

Domnia lui Georgii Stefan Vodă.

Den cinci simţiri ce are omul, anume: vederea, auđirea, mirosirea, gustul şi pipăitul, mai adevăratū de tôte simţirile este vederea: că prin auđu, câte aude omul nu se pôte aşedā deplin cu gândul, este aşă ce se aude, au nu este; căci, nu tôte suntū adevărate câte vinū pren auđu nostru. Aşa şi mirosul, de multe ori înşală, fiindū multe mirosenii de'nteiū grele, érá apoi mare şi iscusitū mirosū facū. Gustul încă este aşă, că multe ne parū că suntū dulci, apoi simţimū amarū, şi improtivā multe amare că suntū ne parū, şi suntū dulci. Pipăitul, iarăşi, multe pipăimū in chipū de unele, şi suntū altele, şi nu le putemū cunosce pre singurū pipăitul, fōră vedere. Érá vederea însăşi dā tôte aşedate in adevēru gândului nostru, şi ce se vede cu ochii nu încape sē fie îndolālă in cunoscinţă. Aşa şi noă, iubite cetitoriule, cu multū mai lesne a scriere de aceste vremi, in carī mai la tôte ne-amū prilejitū singuri. Şi pentru lungimea capitelorū ce s'a'ī scrisū pentru îndelungatā domnia lui Vasilie Vodă mai sus, den eşitul celū de'nteiū den scaunul ţerei a lui Vasilie Vodă. Incepem'ī a scriere de domnia lui Stefan Vodă Georgie, care ori cu diréptā cale, ori cu nedirepte miđilōce, rădicāndu-se asupra domnu-seū, i-au luatū domnia, tôte unele ca aceste den orānduirea lui Dumneđu a fire sē credū.

Indată ce s'au aşedatū Stefan Vodă Georgie in scaunul domniei, cu sfatul lui Kemini Ianōş, Hatmanul lui Racoţi, şi a Diicului, Spătarul Muntenescū, au alesū şi den ôste Ungurésă şi den Munteni, şi au alesū şi o samă de ômeni de ţeră, cu Pētraşco Morēnul Hatmanul, şi au trimisū spre Hotin in urma lui Vasilie Vodă.

Scia şi Vasilie Vodă de tôte ce se lucrēză in Iaşi in urma lui; şi au trimisū şi alū-doile rōndū de la Hotin solī la cuscru-seū, la Hmil Hatmanul Căzăcescū, şi la ginere-seū Timuş, cerşindū agiutorū cum mai de sirgū. La Leşi încă pre mine m'au trimisū la Starostele de Cameniţă, la Petru Potočki, la a căruia eşire den robia Crimului mare agiutorū îi dedese Vasilie Vodă cu banii sēi. Aceste aducēndu'ī aminte, îlū poftīa sē se afle de agiutorū la primejdia lui. Şi cu acea solie aflāndū pre Starostele, cale de trei ȝile mai sus de Cameniţă, la nesce ocine a lui, indată au lăsatū tôte trebile sele, şi au purcesū de sirgū spre Cameniţă. Érá până a sosire Starostele la Cameniţă, dāu scire la Hotin lui Vasilie Vodă, că étā sosescū ôştile lui Stefan Vodă asupra'ī; au stătutū in gânduri de'nteiū, sē stea sē dea rēsboiū cu căŝi ômeni avea pre lūngă sine, că încă eraū toŝi boierii cei de scaunū cu glōtele sele cu Vasilie

Vodă și cu Boj, Căpitanul de Lefeci, și Cara, Căpitanul de Dărăban, și avea și Siimeni vr'o 60, și Nemți vr'o 100 foarte buni. Era dacă au vădit războiul tuturor, și a căpitanilor și a slujitorilor, pre cari avea mare nădejde pentru mila ce le făcuse cu multe vremi mai înainte, s'au apucat de trecătoarea Nistrului, suspinându pre Boj Căpitanul, și pre Cara Căpitanul.

Aice s'au cădat a pomenire pentru averea lui Vasilie Vodă ce era în cetatea Nemțului, la care trimisese pre nepotu-seu, Ștefăniță Păharnicul, Vasilie Vodă. Acolo la Hotin, până a se clădire Vasilie Vodă, au sosit și Ștefăniță Păharnicul cu toate deplin la Vasilie Vodă; de care, dacă au dat scire că sosesc și Ștefăniță Păharnicul cu toate deplin, s'au bucurat Vasilie Vodă, dicându: *«De acum înainte până la cămeșă 'mă voi da, și nu vor rida neprietenii.»* Și așa Vasilie Vodă, trecându Nistrul cu o samă de boieri, anume Toma Cantacuzino Vornicul, Georgie Hatmanul, Iorgachi Visternicul, și cu câți boieri ce mai erau strâși, de casa lui, boierii cei-alți toți, și cu slujitorii cu puscile, s'au întors spre Iași la Domn tineru. Și timpinându-se cu oștile lui Ștefan Vodă în Dumbravă, aproape de Hotin, până a se încredere unii cu alții, au trecut câteva césuri, în care zăbăvă au trecut Vasilie Vodă Nistrul cu toate casele boieresci; însă, nu fără mare pagubă în carele boierilor, la trecătoare, și mai mult de târgoveții de Hotin, cari, vedându spaima și graba la trecătoare, precum face vreme ca aceea, au dat jac în rămășița carelor, și multe haine scumpe și arginturi au apucat, cât de atunci sciam îmbogății câțiva Hotineni.

Apucase oștile lui Ștefan Vodă pre o samă de Nemți netrecuți; și dându și den cetatea Mogâlde, Păharnicul de care s'au pomenit mai sus că l-au legat la puscă, den sacaluș, și năvălindu și slujitorii lui Ștefan Vodă, au perit puținel Nemți la trecătoare cu podul. Era dau și Siimenii lui Vasilie Vodă de peste Nistru, cât nu se apropia nime la vadu.

Nu am fost într'acea dată la trecătoare, că trecusem Nistru mai înainte, precum am pomenit. Era am înțeles den cei ce au fost acolo de față, cum singur Vasilie Vodă au fost ședendu în acea parte de Nistru pre un scăueș. Au sloboțit târgoveții, și spunu cu învețătura Mogâldei Păharnicul, un sacaluș, den care sacaluș glonțul foarte pe aproape de Vasilie Vodă au lovit. Spurcată și nebunescă faptă, și nu fără osândă cât de târziu.

Nu pociu tăce aice pentru cetatea Hotinului, ce nesocoteli a o lăsa îndată pre mâna altuia: de nu de altă nădejde, pentru trecătoare, se hie fără de grije, s'au cădat se pute omeni sinețai; și ce omeni? trei-deci de Nemți se fie pus se o ție despre Țstea Moldovei, și despre Unguri cu anii. Au n'au fost hrană? Pănea unui sat de la Hotin o ar fi putut ține un an, sau câtă era numai în țergu; și acea cetate ori cine va vre se socoteli, va afla că au fost a risipei casei lui Vasilie Vodă pricină; și de mă vei întreba cum, îți răspund: că de ar hi fost domna lui Vasilie Vodă în cetatea Hotinului, nu la Șucéva, n'au fost în puterea lui Ștefan Vodă, a batere cetatea Hotinului, cum au bătut fără grijă cetatea Sucevei. Că așa venise Vasilie Vodă cu Sultanii până în Prutu cu oști Tătăresci; ce i-au întors Hanul, că sosia Craful Leșesc. Sau cum are hi bătut Ștefan Vodă cetatea Hotinului, și Hmil era la Husetin,

cale de o zi de la Hotin. Ce, multe ar fi putut lua Vasilie Vodă, și domnia totu neclătită! sta la Pôrtă, până târziu după luatul cetății Sucevei de Ștefan Vodă.

Nime, dără, se nu vinuască sfaturile de acum. Veți greșeli ce s'au făcutu. la acesti vestiți sfetnici, și acela lucru era în putere a face; ăra vremile de acum nu sunt în putere, și nice un sfat nu incupe la greți ca acesta; fără de mărturie dăci că este sosită perirea. Dăcem, că de ar fi cutare, și cutare ar fi într'alt chip; ăra nu sunt vremile sub căma omului, ce bietul om subt vremi. Multe și mari smintele am apucat den dăile celor mai bătrâni. ăra îți agiungă și acăstă una cu lăsaie fără oșteni a cetății Hotinului, den care lăsaie este răsipa a totă averea lui Vasilie Vodă cu casa.

Pentru cetatea Hotinul tîmpinându-mă în cale cu Cotnarski, credinciosu pi-saru a lui Vasilie Vodă, m'au întrebatu, că elu venia de la Craful trimis pînă la răscole de Vasilie Vodă, și eu mergem în sus la Staroste de Cameniță ca un om deplin ce era: grijit'au bine cetatea Hotinului Vasilie Vodă? Pus'au omeni și puscă, au ba? Am răspuns: că nice un semn la purcesul meu se se grijescă cetatea n'am văditu. Au suspinat Cotnarski cum are fi știut, că se va lăsa ne cotită cetatea aceea. ăra pôte fi, cu giudețul lui Dumnedu spre ce trage, cu anevole se mută cu sfatul omenesc.

Intra Vasilie Vodă în Cameniță, când am sosit și eu cu vestea că lată sosesc și Starostele de Cameniță, cu mare făgăduință și cu căldură se se aple la acea vreme, cum ș'au fostu.

Pentru venirea Căzacylor cu Timuș asupra lui Ștefan Vodă Georgie, și l-au scos den jără

N'au plinit Vasilie Vodă o lună de zile cu pribegia sa în Cameniță, au și venit scire cum Timuș, feciorul lui Hmil Hatmanul, cu 8000 de Căzaci într'alesu, trece pe la Soroca Nistrul. Acum se cauți, dără, firea de prieten Lăv; măcar că Căzaci pînă la inima Leșilor intrase cu sabia, și Vasilie Vodă fiindu o casă cu capul lor, și în nădejdea lor de ași răscumpărare Domnia, nice o opră sa vr'un bănat despre cineva n'au avut; ce cum au venit fără grije, așa când i-au fost voia au eșit, fără numai de un Polcovnic, anume Condrăki, ce era cu o mie de Leși de paza marginei, avea sieală Vasilie Vodă. Ce prepucea că născă omeni străini, de se siea al noștri; ăra nice acela nice un gând rău, nice acea putere se strice lui Vasilie Vodă ce va n'au avut. Timuș cu oștea, cum au trecut Nistrul, n'au mai așteptat se se adune cu socru-seu, Vasilie Vodă; ce de la Soroca întins la Calcen au tras cu oștea, și acolo au trecut Prutul.

Luându veste Ștefan Vodă de Timuș că vine întins asupra Leșilor, Dițul, Spatarul Muntenesc, pre poronca Domnu-seu se nu se sune de totu lucrul că au intrat cu oștile se în raea Impăratului, se întorsese cu câteva zile mai înainte. Așijdere și Kemini Ianș, ori temându-se de vr'o smintelă sa de

vr'unu viclesugă de țără, ori sciindă soliile stăpănu-seu, lui Rakoți, la Hmil, pentru crăia Leșescă, că se aglungea Rakoți cu Hmil pentru crăia la Leși de atunci; și au pornit și elă totă pedestrimea de Nemți ce avea, și cu pușcile, pre la codrul Căpotesiloră pren Cobăle, dreptă la potica Oltuzulu. Numai elă singură cu călărimea rămăsese, pre rugăminteă lui Ștefan Vodă, in Iași; și au strinsă și Ștefan Vodă ôste de țără cătăva, ca la 12000 de ômenī, și au eșită deasupra Popricaniloră.

Timuș, dăcă au trecută Prutul, au purcesă la Jijie spre Popricanī, cu tabăra legată. Eșisă o sémă de oșteni de a lui Ștefan Vodă peste Jijia, in chipă de harță, și a'i pogorită Ștefan Vodă cu Dărăbanī la Jijia la vadă; érá puțină lucru au ținută harțul oștilă lui Ștefan Vodă: i-au împinsă îndată călărețilă lui Timuș; și erau și de aī noștri carilă țineau cu Vasilie Vodă; pre lăngă Ștefăniță Păharniculă den Hăncesci, și den Hăncesci o sémă, și căți-va Cerkezī erau de a lui Vasilie Vodă; carilă toți mersese cu boierilă celă trimișă de Vasilie Vodă la Hmil Hatmanul.

Căzaciī, cum au împinsă pre călărețilă ce le eșise înainte den ôstea lui Ștefan Vodă, au purcesă orbă la vadă cu totă tabăra; și unilă pre podă, mai mulți pre lăngă podă, că era Jijia mică, au dată cu tabăra; care năvală vădăndă Dărăbanī, au plecată fuga de la vadă la delă, spre Redă; și ôstea cea-altă ce sta pe culmea deluluī deasupra, nedăndu-le nice-ună agătătoră, i-au agănsă pre cōsta Popricaniloră călărețilă lui Timuș, și elă singură; și acolo a'i cădută multe trupuri den biețilă Dărăbanī; alțilă, carilă au hălăduită până in Redă, și-au scutită viața cu pădurea.

Vădăndă acea primejdie a Dărăbaniloră, Ștefan Vodă și Kemini Ianōșī, au trasă ôstea mai spre Iași, și au tocmită de âmbe părțile de drumă călărimea; și era acea ôste și de țără și de la Kemini Ianōșī, cătă se putea ca la 24000 fōră greș să se socotăscă. De are hī fostă la ună gândă, ce era? Nedăndă răsboiă Căzaciiloră, numai să le închiđă calea și hrana den tōte părțile, ce are hī făcută cu tabăra Timuș?

La suitul taberei Căzăceșci pe cōstă la delă, sărisă o sémă de oșteni de țără și înfrānsese pre călărețilă lui Timuș de i-au băgată până in tabăra. Și acolo in delă, dacă au sosită totă tabăra, s'au aședată pre mas, că era in desăra, și acolo au mas peste nōpte. Érá den ôstea lui Ștefan Vodă, într'aceă nōpte mulți lăsăndă oștenia au mersă pre la casele loră.

A doua și Timuș, cu tabăra legată, au purcesă dreptă asupra oștiloră lui Ștefan Vodă spre orașă, fōră de nice o sieală, dodeindu'i Moldovenilă cătă ôrece pre-de-lătură. Ce, vădăndă Ștefan Vodă și Kemini Ianōșī că se împuținėză ôstea, și într'aceă nōpte s'au scursă gîmătate ôstea, penă între viī au ținută drumul orașuluī; éra de'ntre viī au luată Bahlulă in sus, și cățiva boierī de casa lui Ștefan Vodă, cu totul.

Timuș într'aceă și, după ce au împinsă pre oștile lui Ștefan Vodă, au intrată in tērgă, și au descălecată in curțile Domnesci, și tabăra ezită tōtă înainteă curțilă și pren pregătură; și au stătută așa cu tabăra ezită până la venirea socruluī seu, lui Vasilie Vodă, in Iași, de la Cameniță. Și până a sosire Vasilie Vodă, au prădată Căzaciī pren Codrilă Iașiloră, de la drumul Căpotes-

cilortă până aproape de Huși; și scosese fără numără vite; cari apoi, dacă au sosită Vasilie Vodă, pre câte au aflată nemăncate totă câte ună zlotă de vită au dată Căzaciilor; și au dată scire ómenilor de au venită de 'și-au luată vita cine o au cunoscută.

Mulți au perită aice de Căzaci, ómenii nesciutori cine suntă Căzaci, oploșiți in tîrgă; alții mergeau să se inchine la Ștefăniță Păharnicul, carele era cu Timuș. Ce nu agiungeau pînă la Ștefăniță, căci tîmpinată Căzaci, și'i omo-riau; între cari și Tăutul Armașul, și alții mulți au Perită de Căzaci.

Pre Vasilie Vodă, vestea de isbânda lui Timuș 'l-au tîmpinată la Zvancea; cu care veste, Grigorie Comisul însuși mersese, și 'l-au îmbrăcată cu haină cu sobol; și îndată au trecută Nistrul la Zvancea, că cetatea Hotinului nice într'ună chipă n'au vrută să o dea tîrgoveții, cu Hăjdeu Părcălabul lor; ori că au vrută așa de credincioși să hie lui Ștefan Vodă; cîre lucru n'au da să hie între al nostri până într'atîta nevointă pentru singura credință; ori că s'au siită pentru jacuri ce făcuse tîrgoveții la carele boțarilor, precum s'au pomenită, și slobodisă câte-va sacalușe in singură Vasilie Vodă. Și acésta este pricina, nu altă; și in câte-va rînduri au trimisă Vasilie Vodă la Hăjdeu, carele era pusă de Ștefan Vodă, și la tîrgoveții, cu mari giurămînturi. Ce nice într'ună chipă n'au vrută să dea cetatea; și au ținută câte-va luni, până la adouă venire a lui Ștefan Vodă den țera Muntenescă. I-au fostă incungitură Vasilie Vodă și cu nece Nemți. Ce totă au ținută cetatea totă vara închisă. Așa cu anevoie se agonisesce, ce se perde odată.

Vasilie Vodă, dacă au sosită la Iași, după sfată ce au făcută cu ginere-său Timuș, s'au mutată Timuș cu tabăra sa la Galata; érá Vasilie Vodă au rămasă in curte, gătindu-se asupra lui Matei Vodă cu mare gătire, dăndă scire țerei să incalece totă omul, ertîndă pre toți de tóte greșelele, măcar și im-protiva Domniei de are hi greșită cine-va.

Aice caută cum nu se póte trece ceea ce este să hie; că după isbânda aceea a lui Vasilie Vodă, să hie intorsă pre ginere-său inapoi, și să se fi așe-đată cu paza trebilor la Impărăție, întărindu-se cu slujitorii străini, cum avea avuție, nime nu are hi mai venită asupra-i. Și așa sfătulat pre Vasilie Vodă și o sémă de boțeri. Ce, in nădejde neindoită ce avea Vasilie Vodă pre oști că-zăcesci, să-și rîscumpere strîmbătatea despre Matei Vodă întăit, și despre Racoți mai pre urmă, cumuși dicea Timuș: că den țera Muntenescă pren Ardél se va întórce. Au biruită sfatul, numai să mîrgă asupra lui Matei Vodă in țera Muntenescă. Érá nu omul, ce Dumneđu sfărîmă rîsbótele, precum dice scriptura: Господь съкрушилъ брѣгъ.

Nu se cade să trecemă poticala Nemților de Șăugăii țerei nóstre la munți pre Oituz, de care Nemți s'au pomenită că-l pornisă Kemini Ianōși den Iași inainte pren strimtori deadireptul, și apoi in munți la Nemți; s'au îndemnată Șăugăii dela Ocnă, și au ținută calea pedestrimei aceea a lui Racoți; și, cu sfatul unuia den Șăugăi, dacă se voră apropie de Nemți, să cadă toți la pămîntă până va trece focul sinețelor, cum dată Nemții toți odată. Așa au făcută; cădîndă toți la pămîntă, după ce s'au stîmpărată sinețele; până a se gătire ală-doile rîndă Nemți, au intrată Șăugăii într'ensă cu cóse și cu topóre

lungi în coddă ce au ei, și au perit căți-va Nemți acolo de acei Șaigăi, câtă au căutată acea pedestrimă a lăsare și puscile în munți; și abie s'au desbărată de Șaigăi cele-alte bulucuri de Nemți. Pentru care faptă a Șaigăilor, apoi, Alecsandru Costin, fiindu povață dată den Iași acelor Nemți, au ședut unu an închlețit în obești, și în temniță, în Fögărași.

Stefan Vodă până în Troțuși au mersu cu Kemini Ianôși; érá de acolo, avându nădejde pre Matei Vodă de aglutoru mai de sirgă, și trăgeau și boierii în țera Muntenescă, și póte hi că și perírea Morenului, Hatmanului lui Stefan Vodă, ce 'l-au ucisú țeranií ce se strinsese la Ștefăniță Păharnicul, nepotul lui Vasilie Vodă, și patima Nemților de Șaigăi, făcea óre-ce sieală lui Stefan Vodă. S'au despărțit de Kemini Ianôși, și au luatú în gios pre Troțușu, de au trecutú prin Focșeni în țera Muntenescă.

CAP. XVII.

Pentru a doa venire a lui Vasilie Vodă în Moldova.

Aice în Iași, până la purcesul lui Vasilie Vodă în țera Muntenescă, au peritú Cotnarovski, Píсарul Leșescú, de credință a lui Vasilie Vodă, omú deplinú la tóte treble, de Timuș, ginerile lui Vasilie Vodă, den firea lui acea de tiranú ce era, și de omú sêlbaticú, și fôrá nice o frică de Dumnezeu, scornindú pricină că este Leav, și cum că elú opria pre Vasilie Vodă sê nu-și dea fáta după elú. Decí, într'o di au trimisú la Vasilie Vodă, postindú sê-lú trimiță că-i este de trebă. Negândindú Vasilie Vodă de una ca aceea, 'l-au trimisú la dên-sul în Mônăstire la Galata, și acolo, dacă au mersú Cotnarovski Píсарul, Timuș au invêțatú pre Căzaci de ai sêi cu sabilile gata sê stea; și după voróva ce au avutú scornitá cu dên-sul, la eșitul lui de la voróvă, au datú Căzaci, ce erau gata de acea faptă, cu sabilile într'ênsul și 'l-au omoritú cu mare tirănie, fôrá de nice o vină; de care faptă a lui Timuș, dacă au auđitú Vasilie Vodă, numai nu se otrăvía de voie rea; și âmbia Timuș cu acela gândú și asupra Tomei Vornicul, și a lui Iorgaki Visternicul, totú dintru acea pricină, dicêndú că acesti doi cu Cotnarovski opriau pre Vasilie Vodă sê nu dea pre dómna Ruc-sanda după dên-sul. Ce âmbiau și ei cu țilele amănă, și s'au cerșutú la Vasilie Vodă sê-i lasê sê mérgă la țéră. Ce Vasilie Vodă nu-i lăsa; și au poroncítú la ginere-sêú, că mai bine mortú sê hie, de câtú sê hie boierii cari'i are elú la inima sa cu tótă credința, la atâta grije; saú cu ce inimă vorú veni cei alți boieri de la țéră la dên-sul. Decí, 'l-au mai mutatú de la gândul lui; insê, acesti doi boieri totú cu ferelă âmbiau, și totú pre-ascunsú, nóptea. Pre pórtă despre casele Dómnei veniau la curte la Vasilie Vodă, de care Vasilie Vodă cu greú suspina, și'și frîgea mânele de ginere ca acesta.

Au purcesú Vasile Vodă den Iași spre țera Muntenescă cu alú-treile rônđu asupra lui Matei Vodă; și ântêitú Timuș cu tabéra Căzácescă, cu alú-doile conacú, au stătutú la podul înaltú, pre Bărladú, și acolo au făcutú Timuș oștilorú

sele căutare; și le-a împărțit de la Vasile Vodă lefe, și căpeteniilor și oștilor tuturor. Erau den capetele Căzăcesci cu acea ôste Bohul, și altul Nosaci, anume Polcovnici vestiți, și vechi căzaci; și totu acolo, fôră de nice o vină, Timuș, pentru unu cuvântu ce au dîsu in sfatû Bohul, au scosu sabia și au lovitû pre Bohul intr'unu umeru, den care rană in tótă calea aceea au âmblatû Bohul cu mâna legată. Acela omû cu firea de héră sêlbatecă era Timuș; nime dintre Polcovnici nu cutezaû unu cuvântu sê dîcă sê indirepteze lucrurile oștilor. Ce de'ndată pre purtatul trebilorû ce era Timuș, omû ténêrû și fôră de nice o socotelă, se cunoscea că nice la unu folosû nu'i vorû eși lucrurile. De acole au purcesû oștile in gîosû; și Vasile Vodă era in frunte cu ôste de țeră; și i se adăogea den dî in dî ôstea de țeră de pretutindere, și până la marginea țerei s'au strinsû in 8000 ôste de țeră.

Matei Vodă, domnul Muntenescû, luândû veste de scosul lui Stefan Vodă den Moldova de oști căzăcesci, trimisese pre Dîcul, Spătarul sêu, sê stringă tótă ôstea de pre marginea țerei sele, sê stea la hotarû intre țeri; și cu Dîcul Spătarul de strajă, și Stefan Vodă cirêcul lui. Avea și Stefan Vodă 300 de ômenî aleși călăreți, și căți-va feciori de boieri tineri cu sine. Și ântêiû straja lorû pentru limba ce trimisese s'au ivitû in gura Berheciului, mai sus de Tecuciû, pre carîi 'i-au gonitû ômenîi lui Vasilie Vodă câțva locû. Ce sârîndû târdu le-au pierdutû urma. Venise mari apele Siretului, pentru care au căutatû oștilorû câteva dîle a facere zăbavă, până au făcutû podû peste vase. Și așa, trecêndû ôstea a doua-dî de la Siretû, au intratû pre la Focșeni in țera Muntenescă. Și indată, fôră de nice o milă, au datû focû și orașului; și ori pre unde'și agîungeau Căzaciî fumaû a bieșilorû locuitorî nevinovați locașurile, odăile și hrana.

Sta in tocmală cu oștile și Dîcul, Spătarul lui Matei Vodă, nu departe de orașul Focșenilorû, la Milcovul celû mare. Ripile acelui pârâu pusese despre oștile lui Vasilie Vodă, și ôstea sa tocmise de ceea parte stolû, tótă ôstea intr'unu șiragû tocmită, ca 9000 de ômenî; că și den lefeciiî lui Matei Vodă erau osêmă cu dînsul, și ôstea de țeră, câtă era in țera Muntenescă den Bucuresci in côce până la margine, tótă era acolo adunată; și acole era și Stefan Vodă cu vr'o 300 de Moldoveni. Și așa in rîndû tocmită ôstea Muntenescă, aștepta pre Vasilie Vodă și pre Timuș. Ântêiû li s'au arătatû Vasilie Vodă cu oștile sele, și au stătutû frunte și Moldoveniî; érá Căzaciî își tocmiau tabêra mai pre urmă; și atâta au stătutû Munteniî la rêsboiû, câtû au făcutû ôre ce harțuri cu Moldoveniî peste pârâu, trecêndû Moldoveniî, apoi trecêndu'i Munteniî iar inapoî; așa, in doê trei rînduri, până au trimisû Vasile Vodă Nemțiî ce avea, și s'au supusû pre subț maluri. Decî, au luatû călărimea Moldovenilorû și malul dincolo. Érá câtû au vêdutû Munteniî tabêra căzăcescă apropiată de pârâu, au purcesû in risipă cine incotro 'i-au pârutû. Gonit-au Moldoveniî și o sêmă de Căzaciî călări până la Rîmnicû; érá mulți n'au peritû Munteniî, că au luatû de vreme la fugă, după ceea risipă a oștilorû Muntenesci, care s'au făcutû mai multû den prostia Dîcului Spătariului, că nice trebuia sê aștepte elû până intr'atata pe ôste ce era cu focû, și elû numai cu călărimea.

Au purcesû Vasile Vodă cu Timuș spre Têrgovișta, stricândû și arșîndû ce

și le sta înainte. Era Matei Vodă, Domnul Muntenesc, luând veste și de risipa oștilor lui la margine, și cum că vine asupra lui întinsu Vasilie Vodă cu Timuș, nimică cu acea smintelă a oștilor de la margine nu s'au spăimat. Ce, stringându'și ôstea de țără și lefecii ce avea, au purcesu și elu den Têrgoviște, și 'și-au alesu locu foarte bunu de elu, la o poenă între Ialomița, apă curgătoare, și 'ntre unu pârâu foarte tinosu, și de trecătoare rêu, la unu satu anume Hintă; și acolo au stătutu cu mare inimă, nu așa oștile sele cum elu singuru, așteptându pre Vasilie Vodă. Trimise Matei Vodă și altă sémă de ôste, Siimeni, și Lefeci o sémă, intr'agiutoru Dîlculu Spătarulu la margine. Ce, dacă s'au tîmpinatutu cu veste că s'au risipitu ôstea aceea cu Dîlcu Spătarul, s'au întorsu ôstea aceea inapo, și 'i-au agiunsu la Telejina fruntea oștii lui Vasilie Vodă. Au stătutu Munteni cālări la vadu, pentru sê se mai depărteze pedestrimea.

Părutu-s'au și lui Vasilie Vodă și lui Timuș că va fi acolo Matei Vodă singur, cu totă ôstea, la Telejina; apo, dacă s'au vedutu că este ôste puțină, au datu oștenii lui Vasilie Vodă pe trei locuri peste apă, și n'au stătutu Munteni, ce s'au datu inapo; era gonașii indată au agiunsu și pre Siimeni, și aciea, dându-se inapo. s'au apêratu pen nesce dumbrăvi ce suntu acolo. Deci dându scire lui Vasilie Vodă de Siimenii acela, au purcesu și singuru Timuș cu o sémă de ôste căzăcescă cālări, lăsându tabăra pre urmă cu Vasilie Vodă. Și dacă au agiunsu Timuș, au pedestritu pe Căzaci glosu la năvală asupra Siimeniloru. Ce totu au mersu apêrându-se foarte tare den focu Siimenii, până au intrat într'altă pădure, ce era lunca Praovei, și nu le-au stricatu nimică Căzaci, până in nôpte bătându-se den focu, fôra ce a' picatu den Siimeni și den Căzaci. Den Căzaci au peritu doi sotnici atunci. Vesel Matei Vodă că i-au hălăduitu Siimenii, și că au pututu da rîspunsu foculu căzăcescu, luându mare inimă și nădejde dentru acea intîmpinare a Siimeniloru cu Căzaci. Era Timuș, după acea gônă, n'au vrutu sê se întôrcă la tabără, pre care o au apucatu nôpteă câtă au trecută apa Telejinei, ce au rămasu cu masul la unu sat, anume Cucorescii, la nesce case boleresci, aflându casele pline de tôte bucatele. Singuru au pus de au datu focu caselor, dacă s'au sculat de la masă amețitu de vinu.

A doua-zi, ôstea trudită de cale și obosită tabăra, necercându ce locu este înainte, unde și in ce locu este neprietenul, și cum de-departe, abia de au îngăduitu doă trei cêsuri, au și disu trimbișile de purcesul oștii. Multu au stătutu Vasilie Vodă sfătuindu'lu sê rămêie acea zi ca sê se rîsufie ôstea, sê se stringă bine totă, și sê se cerce locurile, și pre altu locu nu pre acolo, pre unde alesese Matei Vodă, sê'i hie îndămână a stare improtivă. Ce cui sê dici aceste? sau cu cine sê sfătuesci? Cu unu omu in hirea hiareloru sêlbatiche? Polcovnicii ce erau, unul unu cuvîntu nu cutea sê dici; că numai pentru unu cuvîntu, cu sabia smultă da ca într'unu căne într'ensul. Și Bohul Polcovnicul cu mâna legată de rană de sabie, făcută de Timuș, âmba ca fôra sine.

Aice caută acéstă isbândă, den ce, și cum s'au prilejitu lui Matei Vodă, și ca acea isbândă, care nu se va fi prilejitu alta ca aceea in totă viața lui, câte rîsbôie va fi avutu in zilele sele; că cine aru putea sê crêdă in socotélă, sê se înfrângă ôste căzăcescă cu tabără, de ôste cum este ôstea Muntenescă

Nu se defaimă; ce orî pedestraşul, orî călăreţul vei socoti, şi nu vei afla se hie de potriva sineşaşului căzăcesc. Ce, vei dice: fost'aŭ acolo Sêrbî, Ungurî şi Leşî, nu numai Muntenî. Aşa este: Leşî aŭ fostu puţinî, ce are hi făcutu ei numai, de are hi fostu tocmală in ôstea căzăcescă pre obiceiul lorî? Siîmeniî Sêrbî, saŭ Ungurî, nu'î alegu den Muntenî, nici suntû Siîmeniî Sêrbî saŭ Ungurî atocma cu focul Căzacilorî, cum nice dărobanţul Muntenesc. Eŭ, ce este partea me, tótă isbânda acêsta a lui Matei Vodă de la Hintă, alegendû deosêbi voia şi orônduêla lui Dumnedeŭ, numai pre socotêla omenescă grăescû, este den nebunia lui Timuş, ântêiŭ, şi den bărbăţia lui Matei Vodă, a doua. Insê, den nebunia lui Timuş ântêiŭ, cu câţva mai multû; că socotindû vitezia lui Matei Vodă de atunce, cum âmbra pre denaintea oştii se le îmbărbătândû in frunte, se se hie apropiatû ôstea căzăcescă cu tabêra legată, nu ruptă cum o aŭ rupt'o Timuş in trei părţi, se se hie lipitû a dare la ţintă, nice are hi scăpatû Matei Vodă fôră primejdie, saŭ morţiŭ, saŭ raniŭ, mai grea de cum i s'aŭ prilejitû totû atunci, nice Siîmeniî are hi ţinutû multû improtiva focului lorî. Ce tótă pricina isbândeî acela, nebunia lui Timuş, care nice vorovia cu nime, nice întreba de Polcovniciŭ sei saŭ de cinevaşî. Ôstea obosită de atâta cale, totû intr'acea ăi, cu tabêra ruptă in trei părţi, precum este mersul şi tocmala in rêsboiŭ socotesce. Ce dacă aŭ vêdutû Vasilie Vodă că cu sfatul nu face nimică, aŭ suspinatû, şi lăsândû tôte in voea lui Timuş aŭ purcesû cu ôstea sa iar in frunte; şi pre urmă Timuş cu tabêra, scârşnindû in dinţi, cum că se laudă Moldoveniŭ că ei aŭ făcutû isbânda de la Focşeni şi de la Telejina. Mergea tabêra, ales Căzăcescă, cu greu pren locuri strimte şi tinôse, şi pre pârâul Hintei numai unŭ podeţû. Şi ântêiŭ, dacă aŭ trecutû ôstea lui Vasilie Vodă podeţul in poenă, aŭ luatû aripa in a stînga, şi s'aŭ pusû şiragû in rîndû improtiva aripei oştii lui Matei Vodă cei direpte; êră direpta, şi singurû miđilocolul, aŭ lăsatû Vasilie Vodă taberei căzăcesci improtiva miđilocolului şi aripei cei den a stînga a lui Matei Vodă. Ce tabêra căzăcescă, dacă aŭ venitû până la unŭ locû, aŭ stătutû, şi n'aŭ vrutû Timuş se o aducă aprôpe in rîndû, alăture cu ôstea Moldovenescă, dicendû: lasă, viteziŭ Moldoveni vorû bate ei pre Muntenî şi singuri fôră de noi. Aice caută, că agîlungea acêstă singură nebunie la întrêga smintêlă. Êră Matei Vodă in tocmală sta intr'acesta chipû: aruncase şanţul pren pregîturul taberei se le, den apa Ialomiţei den sus de o parte până den gîos, şi aŭ scostû ôstea den afară de acelu şanţû. Den dirêpta aŭ pusû curtea, ce se dice la dênşii Roşii, şi altă ôste de ţeră; şi aŭ pusû o sémă de pedestrime Siîmeni, şi acea aripă era improtiva Moldovenilorî. Êră elû singurû aŭ stătutû in miđilocu cu Levenţiŭ, şi cu Dărăbanî, şi cu o sémă de Siîmeni cu puşce tocmite pentru pedestrime. Êră den astînga, ce se prindea in protiva Căzacilorî, aŭ pusû Leşî, Lefeciŭ, şi Ungurî; şi aşa, cu ôste scôsă den şanţuri, nu departe aŭ stătutû şi aŭ aşteptatû pre Căzacî şi pre ôstea Moldovenilorî.

Câteva cêsuri aŭ stătutû oştile Moldovinesci, aşteptândû se se apropie Căzacî cu tabêra; şi trimiţendû rîndû dupê rîndû Vasilie Vodă la Timuş se apropie tabêra, n'aŭ vrutû se vie, ce aŭ rêsponsû: *Incêpă Dumnilorî rêsboiul, şi voiŭ veni şi eu*. N'aŭ avutû ce face Vasilie Vodă, aŭ mai clătîtû ca tótă

óstea, și au început Moldovenii harțul cu Muntenii; dau Siimenii lui Matei Vodă în Moldoveni cu focul. Ce și Vasilie Vodă, o sută de Nemți ce avea foarte buni i-au trimis să sprijinească călărirea Moldovei; au statut Nemții împotriva focului Siimenilor și, pre obiceiul lor, cum slobodă odată focul, s'au îndemnat mai mult de gîmătate óstea Moldovei, și au făcută acea năvală cu stéguri asupra Muntenilor, câtă totă curtea ce se cheamă Roșii au dată dosu, și unii și peste Ialomița dedese, nesocotindă vadul; până în corturile Muntenilor au mersu Moldovenii cu acea năvală; și nime nu putea dice că nu era acea năvală a marii vitezi. Și se hie fostă și tabăra Căzacilor odată alături cu focul asupra mijlocului și aripei cei deastînga lui Matei Vodă, s'are hi alesu lucrul. Ce, neavîndu Matei Vodă nice o trébă la mijlocul unde era el și aripa lui cea-altă, s'au mutat singur cu capul lui în aripa den dirépta, unde era înfrîntă de Moldoveni óstea lui, și au dată înderăpt pre călărirea Moldovei, întorcîndu toate puscile în Moldoveni, și totă pedestrirea. Și viîndu mai desu focul, s'au dată Moldovenii pre încetu iar înapoi; și într'acea desime a focului picîndu căți-va Moldoveni, au perit și Căpitanul celu de Nemți a lui Vasilie Vodă, omă oșténu dreptu, de nemul său Lévu. Pușcile nepărăsítu dau în Moldoveni. Și așa, puîndu Matei Vodă răsboiul la locu, la aripa sa din dirépta, Timuș, cu nebunia sa, au ruptu numai o sémă de pedestrirea Căzăcescă cu o sémă de pușci, fôră tabără, fôră altă tărie, și i-au apropietu de mijlocul oștii Muntenesci, unde venisă iar la locu Matei Vodă și sta îndemnîndu óstea sa asupra Căzacilor. Însă, era atăta locu, câtă abia se agîungeau cu glonțurile unii pre alții; și lucrau pușcile de ambe părțile. Căzacii prencetu totu se apropiau de óstea Muntenescă pre furiș, că este locul acela fôrte spinos, și când dau pușcile lui Matei Vodă întrênșii, toți cădeau la pămîntu. Fôră aripa deastînga, unde erau Leșii lui Matei Vodă, stau plecați Leșii pre cai neclătiți, deprinși și sciutori firei Căzăcesci, vîdîndu fôră tabără pedestrirea gólă singuri în câmpu, așteptau cu inima să se mai apropie Căzacii. Timuș sta înapoi cu tabăra, despărțind-o în două părți, fôră de nice o socotélă, până s'au scornit chiotul între Căzacii cei den frunte, și au slobodit focul; den care focu au nemerit unu glonțu den sineță pre Matei Vodă, aprópe de încheetura genunchiului; și 'l-au pricepută îndată unu Peicu, și au năvălittu la scara lui Matei Vodă să nu cumva cadă. 'L-au gonittu pre Peicul acela de lîngă sine cu sudalmă Matei Vodă, și nearătându-se nimică de rană, au îndemnat óstea sa ca unu deplin oșténu. Și atunci au săritu Leșii dreptu asupra pedestrirei Căzăcesci, și îndată au intrat într'ênșii cu săbiile, și au cădutu câte-va trupuri de Căzaci, și răniți fôrte mulți, că i-au călcatu călăreții până aprópe de tabără. Și după acéstă a doua îndreptătură a oștilor lui Vasilie Vodă, ales a Căzacilor, în cari erau ochii tuturor, cădutu inimile tuturor glos, câtă nime nu avea nădejde de isbîndă; ce toți mîhniți și spălmați.

Nebunul Timuș, ce se făcă nu scia; fôră de nici-o tocmală și orînduélă, strigău Căzacii: *«Diceți-ne în vr'o parte ori se mergem, ori se ne aruncăm gînfuri, dupre obiceiul nostru.»* Nu era nice sfat nice orînduélă; și tot-odată cu aceste, se scornisă den sus unu vifor cu plóie dreptu în fața oștii lui Vasilie Vodă; și cu acea furtună, cu sunetul copacilor și cu plóie rēpede, câtă

se părea că este anume urgia lui Dumnezeu sosită asupra acei oști câtă era despre Vasilie Vodă; și Matei Vodă cu tunuri adăogea gróza oștii, și simeți oștenii lui. Deci, întâi aripa oștii noastre, a Moldovei, au purcesu în risipă. Vasilie Vodă, vedându aieve risipa oștii sele, s'au mutat de către óstea lui Timuș lângă tabăra Căzăcescă, unde muncea Timuș cu tabăra ce o rupsese întâi să o împreune la locu, pe o plóie și furtună ca aceea ce nici de unu sporu nu era; ce câți au pututu a se încălărare dintre Căzaci s'au încălăratu, și au plecatu și Timuș cu Vasilie Vodă fuga, lăsându totă tabăra și bleji pe-destrași în perire.

Perit'au în acestu răsboiú ómeni însemnați den boierii Moldovei, Bucium Stolnicul, lovitú den tunu, și Hristodul Căminarul, și den slujitorii puținii, den pedestrima Căzăcescă câțiva den cei ce au fostu în frunte, precum s'au scrisu, den Nemțiul lui Vasilie Vodă pre giumătate vii mulți, și din oștenii de țéră și den Căzaci au cădutu pre mâna lui Matei Vodă. Eră și den Munteni, nu fô-ră scădere în ómeni au fostu, și mai vértosu primejdia lui Matei Vodă cu rana ce i s'au prilejitú, den care cu adevăratu și brântu au fostu; érá câtú are hi mai pututu trăi, rana aceea 'i-au scurtatú rămășița ȕilelorú; că până la anul, netămăduitú de acea rană, au muritú; că, se nu se hie rănitu, abia cineva de are hi pututu hălădui den Moldoveni, și Căzaci, unde intrasé și cu ce tocmală.

Așa sfêrșindú și acestu răsboiú Vasilie Vodă cu Matei Vodă, pe urma și norocul celor-alte răsboie ce-au avutú mai nainte, au luatú cu Timuș câmpii pre la Grădiște, trecendu Siretul la Vădeni, au venitú în Iași la scaunul său cu mare măhnicune tuturorú lucrurilorú sele.

Nime n'au gânditú pentru pedestrima Căzacilorú să éśă vii cineva, den câți rămăsese, după fuga oștii cei călări: De miratú firea Căzacilorú la nevoie. după ce le-au fugitú tóte capitele, și Hatmanul lorú, ei dentre sine au rēdicatú capú, și au tocmitú tabăra legatá, și s'au apēratú până în nópte; și apoi nóptea au făcutú focuri den carele lorú și den spinii. Eră singuri a purcesu cu tocmală, fôrá tabără, numai pedestri, și au eșitú toți până la unul foră de nice o dodeială, până aice în țéră.

Pentru Stefan Vodă cum au venitú alú-dolle rōndú cu oști Muntenesci și Unguresci asupra lui Vasilie Vodă, și s'au lovitú cu oștile la Sirca, și au perdutú Vasilie Vodă răsboiul.

Aice în Iași, Timuș odihnindú, după ospēțul de la Matei Vodă, dece ȕile, au purcesu spre țéra sa; érá Vasilie Vodă s'au așēdatú în scaunú, că la Pórtă îi sta domnia nestricatá, însă nu îndelungú cu pace. Că cerșindú Stefan Vodă de la Matei Vodă agiutorú se mérgă în Moldova, 'i-au datú 400 de Silmeni, și den Dărăbanii sel cine au vrutú den bună vole, în léfa lui Stefan Vodă, și den Livenii o sémă. Și au ántratú Stefan Vodă iar în țéră cu acelú agiutorú de la Matei Vodă pren Focșeni, și s'au așēdatú în Răcăciuni, la satul lui, de-odată áșteptându și altú agiutorú de la Racoți, Knézul den Ardélú.

Cu anevoie se tocmesă doi Domni într'o țără; așa și Vasilie Vodă, până a nu se mai îngotire și a se întărire partea lui Ștefan Vodă, au alesă 800 de oșteni, într'alesă, Orhien și Lăpușneni, și 'i-au trimisă asupra lui Ștefan Vodă cu nepotu-seu Ștefăniță Păharnicul, și de prin sate boierescă câtă-va samă de ômeni, cari ținuse calea lui Ștefan Vodă la fuga de la Popricani, cari au fostă omorită și pre Morénul, Hatmanul lui Ștefan Vodă.

Strajea lui Ștefan Vodă era la Bacău, 400 de ômeni Călărași și Siimeni căți-va; era și o samă de feciori de boieri adunați la Ștefan Vodă: Andronic Șerdarul, Darie Spătarul, Antiohie Aga, și alți boieri de mai 'nainte cu dânsul, și cu strajea lui Ștefan Vodă. Den boieri au fostă Mogâlde Păharnicul și Șturza Visternicul. Dacă au înțelesă pentru venirea lui Ștefăniță Păharnicul asupra loră cu oștile lui Vasilie Vodă, s'au dată la o ripă, ce este aprôpe de sată de Faraóni, anume Valea-Sacă, și s'a'i tocmită acolo stolă pre ună piscă, alăturându lîngă sine și Dărăbanii cei de la Munteni. Și cum veniau întins Orheeni la dânsul, împedecați cu trecătorea ripei, ce s'au pomenită, nu trecuți toți, au sărită Călăreții lui Ștefan Vodă, și in locă au înfrintă pre Orheeni; au plecată fuga și Șerdarul loră, Ștefăniță Păharnicul, și Hăncescii, și i-au gonită strajea aceea a lui Ștefan Vodă până i-au trecută fôră vadă apa Bistriței; pre alți, cari au luată spre Roman, 'i-au gonită până in Roman, și au cuprinsă și pre țerănimea aceea, pre cari Ștefan Vodă apoi 'i-au omorită pre ună, érá altora le-au tăiată urechile.

După acea isbândă, strajea lui Ștefan Vodă s'au mutată la Săboani, mai sus de Roman; érá Ștefan vodă den Răcăciuni s'a'i mutată la Bacău, adăogându-i-se den și in și ômeni de țera de sus totă, și den gioseni mulți; acolo și i-au venită aglutoră și de la Racoți, Cnézul de Ardélă, de ômeni, cu Boroș Ianôși.

Vasilie Vodă, vedându-se iar la cumpenă grea, și țera îndoită cu urăciune spre dânsul, și Dômnă'i in Sucévă cu totă averea, cetatea Hotinului eșită de subț ascultarea lui, că era închisă, și tôte se țineau pre numele lui Ștefan Vodă, unde era să mai năzuéscă, nu avea: Căzaci înfrunțați și rușinați cu Timuș in țera Muntenéscă, și doi neprieteni mari și tari pre acele vremi, și Racoți și Matei Vodă, se mira ce va face. Érá totă nelăsându-se, scria slujitori; și au trasă și pre Orheeni și pre Lăpușneni la sine, și au răpeșită și la Căzaci, și'i lăsase și Timuș vr'o 200 de Căzaci, cu Hluh Polcovnicul. S'au făcută de totă ôstea vr'o 4000 de ômeni; și au eșită d'ântéiă la Movile, pre Bahluiă; apoi, dacă au lovită și ală-doile rând strajea lui, ce era cu Grigori Păharnicul, érá strajea lui Ștefan Vodă au purcesă spre Têrgul-Frumosă la Sirca, s'au tēpinată cu Ștefan Vodă.

Acestă rēșboiă, cum au fostă și cum s'au tēplată, nice ună părți nefăță-rindă; că nimică nu strică credința așa celoră ce scriă Leatopisețele, ca fățaria, când veghe voea unula, și pogoră lucrul cu hulă altuia. Noi, măcar că amă fi datoră cu pomenire lăudată mai multă lui Ștefan Vodă, de la carele multă milă amă avută, decâtă lui Vasilie Vodă, de la carele multă urgie părinți nostri au petrecută; érá direptatea socotindă, nu pociă scrie într'altă chipă. Decă, den hărnicia Domniloră, de parte, mai in frunte Vasilie Vodă; că s'au aflată pururea in fruntea oștil sele, învêțându singură, mutându stēgurile și îndem-

năndu; érá Stefan Vodă în óstea sa n'au fostu, ce au stătu de-arte de óste înapoí. Érá numărul oșii și firea, și cu acele totu era Vasilie Vodă mai tare: că și mai buni óșteni, și mai mulți călăreți la Vasilie Vodă, însă toți îndoiți, și firea némului lacomă la înnoiturí. La Stefan Vodă érau 1000 de Unguri călări, pre atăția érau și Moldoveni, și érau 500 de Pedetrași Munteni, și alte strânsuri. Érá la Vasilie Vodă érau 3000 de Călări, 400 de Căzaci, 200 Silmení cu Dărăbaní. Ce acestea au fostu voia lui Dumnezeu spre stingerea casei lui.

Tocmise óstea sa Vasilie Vodă, cuprinđendú drumul care vine de la Tergul-Frumos peste Sărca; însă, Boroș Ianóși, oblicindú că pre la podú este locú răposú, au lăsatú drumul, și au luatú în sus pre costișe, în prejma lorú, alăture cu părăul. Vasilie Vodă încă au purcesú în sus pre costișe, și au stătu așteptándú răsboiul. Den óstea lui Vasilie Vodă au eșitu harțul; érá Boroș Ianóși den óstea sa n'au lăsatú, ce s'au arétatu mai îndrăsnețu cu óstea lui Stefan Vodă, de câtú Vasilie Vodă, că au trecutú părăul; și lui Vasilie Vodă s'au căduťu, nu harțul, ce cu totă óstea se mérgă improtiva lorú, încetu, cu tocmală, alăture cu pedestimea. Ce, așteptándú Vasilie Vodă den locú neclătitú, cei-alți încă stătuse; și deprinși cu isbānde în câteva rōnduri, ei au săritú āntéiú, Moldovenii în frunte și Ungurii după dēnșii. De acea săritură a óștenilorú lui Stefan Vodă, cum s'au și datú harțul lui Vasilie Vodă înapoí, cum este dedina harțului, cum au și plecatú stégurile lui Vasilie Vodă înapoí fuga, fórá de nice o nevoie, carií încotro au pututu: oilorú nu óștenilor semănátóre óste. Bieții pedestrași n'au apucatú nice focul se slobódă deplin, ce îndată într'o clipală, cum s'ar díce ochiului, s'au înșiratu stégurile lui Vasilie Vodă pre Bahliu în glos cu fuga; érá pedestimea au luatú peste Bahluețu la Cărligătură; și Căzaciú, cu puțină scăderea sa, iar au hălăduitu pre la Braniște, și au năzuitú la Nistru. Érá Vasilie Vodă, vėdendú risipa oștii sele, au purcesú și elú deodată fórté cu puținí pre-lungă sine den capitele slujitorilorú, și den Hāncesci unii, și 'l-au luatú între sine, apărāndu'lu cu mare lauda sa și veste și pomenire cinstei. La vreme ca aceea se stee la nevoia Domnului, cu cinste vecinică hie căruia este.

Gonit-au gonașii pre Vasilie Vodă până aprópe de Prutu, și 'l-au totú apératú carií érau pre-lungă dēnsul, precum s'au pomenitú, și trupuri așa multe n'au căduťu; den ómení mai însemnați, Nichita Vameșul și Isar Clucerul, și-viú au prinsú pre George Hatmanul, fratele lui Vasilie Vodă, căduťu cu calul la pogorișu.

Vasilie Vodă, după acestú răsboiú, au trecutú Nistrul la Rașcovú, și acolo petrecendú câteva zile, s'au mutatú la Volodijin, unú orașú Căzăcescú, și de acolo au trimisú pre Iorgachi Visternicul solú la Hmil Hatmanul, cuscru-sétu. Érá Stefan Vodă, lăsāndú Iașii, au venitú numai până la podú; și de acolo, orānduindú la scaunul Iașilorú Calmacai, au purcesú cu oștile sele la Sucéva, unde era casa lui Vasilie Vodă, cu totă averea lui, închisă în cetatea Sucevei, cu Toma Vornicul den boierí, avēndú 80 de Silmení, și cu pușcași de locú, și Nemți 60 lefecii în cetate.

Stefan Vodă, dacă au sositú la Sucévă, au descălecatú la unú satú aprópe de

Sucévă, anume Șcheia, în casele lui Toderașco Logofătul; érá împregiurul cetății s'au îngropatú Siimenii sei și o sémă de Unguri, și au adusú și pușcile, și de la Hotin și den Iași, și au începutú a batere cetatea; ce nimicá nu'l strica. Se adăogea țera de-pretutinderea la Domnii noú; érá și Vasilie Vodă, unde era nu dormia; ce măcar câtă nevointă pune omul, sorocul lui Dumnezeu cum este orânduitú, a'lú clătire nime nu'lú póte.

Peste scurte zile sosit-au veste că Timuș cu 9000 de Căzaci întră pre la Soroca în țéră; și lovise ómenii lui Vasilie Vodă și pre Gruméza Căpitanul, carele era în câmpii Sorocel cu strajea, și scia Stefan Vodă că nu se va lăsa cu atăta Vasilie Vodă asupra lui. Ce agiunsese și elú la Racóți, Cnézul Ardelului, și la Cazimir, Craiul Leșescú, că améndororú era urittú Vasilie Vodă, pentru legătura cu Căzaci. Deci, de la Racóți îndatú i-au orânduitú pre Petki Istfan cu toți Sécuii, ca 4000 de ómeni; érá Craiul Leșescú, unú Polcovnicú ce avea la Cameniță, anume Codrațki, cu 1000 de Leși călări. I-au trimisú poronea acésta: de are veni vr'o óste Căzácescă asupra Moldovei, se nevoéscă cu tótă osérdia, adunându-se cu Moldovenii s'ei smintéscă, care lucru așa au și fostú.

Dacă au simțitú Stefan Vodă de óstea Căzácescă apropietă către Prutú, și au oblicítú că Tătari nu suntú, nu spre Poman, ce spre Cotnari au purcesú, sciindú că sosese Petki Istfan cu óste Ungurésă; vrea se ție calea Căzacilorú la locú largú undeva pre Jijia; și la Cotnari s'au împreunatú cu Ungurii, și au purcesú spre Ștefănesci, așeptându și pre Leși. Érá mai zăbăvindú Leșii, n'au îndrăsnitú Ungurii a se tēmpina cu Căzaci; și așa Ungurii au trecutú codrul pre la Cucorenii, spre Sucévă; érá Stefan Vodă au rămasú pre șleavul lorú despre Prut, și a trela-și au sositú Condrațki cu 1000 de Leși.

Timuș, cum au sositú la cetate, de a doua-și s'au desfrénatú la jacurile Mōnăstirilorú; și ántéitú asupra Dragumirnei cu pușci au mersú și au bătut'ó; și dacă i s'au închinatú, tóte odórele și veșmintele în jécú au datú; și căți neguțitorii erau închiiși acolo, și mulți den boierii, rușinându Căzácii femeii și fete; și nu ca Creștinii, ce mai réu ca păgânii s'au purtatú la acea Mōnăstire; și se fie mai avutú cevași vreme Timuș, nice o Mōnăstire n'are fi rămasú neprădată.

Oștile ce venise într'agiutorú lui Stefan Vodă, și Leșesci și Unguresci, după ce s'au adunatú la unú locú, au mersú îndatú Leșii în frunte; și dacă au trecutú tóte oștile codrul, au stătutú pre Siret, la satú la Grigoresci, și au făcutú sfatú împreună Stefan Vodă cu Petki Istfan, Sērdarul lui Racóți, și cu Condrațki, Polcovnicul Craiului Leșescú. Sfatul alegea câtă osebire este între omú și omú; Stefan Vodă au postitú pre Condrațki se priméscă acésta cinste de către dēnșii, cum i-arú păré, cu ce tocmélă, și cu ce socotélă, și cu ce rōndú slar cadé, se mérgă cu toții asupra acelui neprietenú, se hie tóte pre sfatul lui, ca unui vestitú slujitorú, și sciitorú obiceiului și hirei Căzácesci. Au mulțămítú Condrațki de acea cinste ce'lú întâmpina de la Stefan Vodă; și ántéitú aceste cuvinte au dīsú către Stefan Vodă și către Petki Istfan. — Eú, carele scriu aceste, m'amú prilejitú la acestú tálmacitú și la altele mai pre urmă.

• Împérații între împérați, Craii între Crai, Domnii între Domni, boierii între

boleri, slugile între slugi, au osébire unii de către alții, cu scaunele mai sus; și slugile între sine unii decât alții cu cinste se osébescă. Craiul, stăpănu-meu, cu scaunul seî măcar că este mai sus de cât luminatul Cnézul de Ardél, érá Dumniálul Petki Istfan este mai mare de cinste la stăpănu seî; eî la stăpănu meu suntú mai de giosú. Dumisale se va cădè se la cărma asupra nós-tră, și noi după poronca Dumisale vomú face.»

Aceste dacă au spusú către Stefan Vodă și către Petki Istfan, au răspunsú Petki Istfan: măcar că este la stăpănu-seî Sêrdarú, va, și pohtesce se hie tóte pre sfatul lui Condrațki, ca unuia carele până acum atâte răsboie au avutú cu Cázacii, și scie rîndul și hirea lorú. Dacă au înțelesú răspunsul (cum are hi sciutú că nu vorú face așa améndoî cum va sfătui elú) au ăisú: «de vreme ce mé alegú Măriele sele, se se facă pre sfatul și socotéla mea. Pohtescú, déră, pre Măriele sele se înțelégă hirea aceluî feliú de óste, cum este? și ce suntú Cázacii? în ce locú suntú? unde suntú acmu?»

»Óstea Cázăcésă, dacă apucă a se îngropa se arunce șanțuri pégjurú sine, nu la locú subt cetate, ca acesta, ce hie la ce părăú, nedobândită este. Acmu, vedemú că încă șanțuri n'au, nice bine credú de numele nostru că suntú și Leși aice; până mâine de vorú și oblici, totú nu vorú crede. Capú cine le este? este ténérú și nebunú; trebuesce, de vomú se ne mântuimú într'unú césú de acestú neprietenú, pre lîngă voia lui Dumneđeú, însé se făcemú așa.»

»Óstea den locú de aice, câtú va trece părăul, îndată se se tocméscă stoluri, se'si scie cine'si rîndul care după care va merge, și'si va ține locul. Noi, Leși, vomú ține fruntea; după noi, oștile Măriei sele Cnézului de Ardél; după oștile Unguresci, Măria sa Stefan Vodă cu óstea sa; că hie când, capetele și mai pre urmă a hire se cade. Este, cum înțelégú, de aice o dumbravă de ține catú-va locú. Decí, până vomú trece dumbrava, va merge încetú óstea; érá cum vomú trece și vomú eși la vedere cu oștile, nimică neoprindu-ne, se purcedemú, rîndú după rîndú, în trépădul cailorú celú mare; că se ne hie grije de vre o óste în câmpú se ne stè înainte, acea grije nu este; ce cum ne vorú vedè, de altă nu se vorú apuca, ce îndată de șanțuri se facă. Se facemú, déră, cu toți năvală până n'au șanțuri; și la grabă așa de sîrgú nice sinețele nu se slobodú tóte; érá cetatea, căci va da den pușci și den sacalușe, acele puțină pagubă facú în óste, ales care mișcă și la unú locú nu stă. Nu tóte câte se slobodú glonțurile nemerescă: mai largú este pre delaturí decâtú omul. La noi este o poveste, că cine este de glonțú de tunú se plară, totú era de tunú de fulgerú se móră. Mică țintă este omul cu sabia smultă; și mai lesne'i sinețașului a nemerire o vrabie, decâtú pre unú omú călare cu arme. Graba perde, adevératú, de-multe-orí; érá de-multe-orí și isbândesce. Aice anume graba trebuesce; cu dēnsa se ne mântuimú de acestú felú de neprietenú; că într'altú chipú, de nu vomú nevoi se'i spargemú până nu se întărescă cu șanțurile, nice noi căți suntemú, nice de arú veni singurú Craiul, stăpănu meu, și Măria sa Cnézul de Ardél, nimică nu le vomú face. La ce zăbavă va veni apoi lucrul, se se socotéscă; și noi aice fōră hrană, fōră care țereî aceste va aduce zăbava noastră cu acestú neprietenú pagubă și mare scădere.»

Aceste sfātuia Condrațki, carele tôte priimindū și Stefan Vodă și Petki Istfan, s'aū sloboditū sfatul; și a doua-qi denópte, cum aū trecutū Siretul în vadū, așī aū purcesū óstea de-odată, precum se alesese la sfatū de-cu-séră. Éră numai de-odată s'aū ținutū Ungurii de acea socotélă, până aū trecutū dumbrava. Éră câtū aū trecutū dumbrava, Leșii îndată aū purcesū în bicū spre cetate, pre la Ioșcani; éră Ungurii, câtū aū eșitū den dumbravă la vedere, și aū zăritū harțul Căzacilorū tēmpinatū cu fruntea Leșilorū, că avea Timuș cu sine și 200 de Tătari, în locū aū stătutū Petki Istfan și Stefan Vodă. Leșii, cum s'aū tēmpinatū cu Tătarii și cu Căzacii, călări, îndată 'i-aū împinsū, și aū stătutū în tocmulă pre delū, asupra taberei Căzacesci, așteptāndū pre óstea Ungurésca și pre Stefan Vodă cu óste de țéră, tot-deana trimitēndū, rōnduri după rōnduri, sē vie mai curānd; ce nu avea cui ȃice. Aū așteptatū Condrațki doē cēsuri aprōpe, sē vie Ungurii. Ce, dacā aū vēdūtū că nu folosesce, aū suduitū în gura mare pre Petki Istfan, pre Sērdarul lui Racoți, și pre Stefan Vodă, și aū poroncitū sē ȃicā trāmbița de rēsboiū. Se rupsese den óstea lui Petki Istfan vr'o 200 de capite fōrte ómeni deurbă, și den Moldoveni pre atāȃla, și aū purcesū asupra Căzacilorū dreptū la cetate.

Căzacii, cum aū simȃitū de Leși că suntū, cum aū începutū a sāpare șanțuri împregiurul taberei sele; unii se apēraū de Leși, alȃii sāpaū bărbătesce de aruncaū pāmēntū pre căruțe; și într'o mică de cēsū aū rădicatū șanțū, de-odată micū, câtū era pȃdică cailorū.

Leșii cu nāvala de'ntēiū aū mersū în tabēră. Ce, dacā aū vēdūtū că nu vinū cele-alte oști, s'aū datū înapoi cu stēgurile pre după casele Tătărășilorū, și pre după beserica ce era acolo, și pen nesce pomeȃi ceeraū, și aū stătutū pēn în-deséră; și deacolo apoi s'aū mutatū în prejma cetāȃii, despre Ipotesci, peste unū dāmbū, aprōpe de cetate câtū covārșeaū glonțurile den cetate. Aū venitū în-de-séră și Petki Istfan cu óstea sa, și aū descālecatū pre dāmbū, despre Ioșcani; éră Stefan Vodă aū venitū de aū descālecatū aprōpe de Leși. Și aceste tôte nu'ȃi scriū lāudāndū vre o parte, ce tocma cum aū fostū, nu sē facū lāudā oștii Leșesci, amū pre mulȃi marturi de țéră.

Peste nópte aū făcutū Căzacii șanțuri, și'ȃi-aū întăritū tabēra, câtū nu era a gāndire sē'i mai dobāndésca; și așa, s'aū plinitū tôte cuvintele lui Condrațki, grāite de-mālnainte; nice mai nāvāliaū nime la tabēra lorū, ce āmbiaū numai cu harțuri, și den Tătari și den slugile lui Timuș eșiaū denafară. Însē, Tătarii aū stătutū până a treia-qi; și fiindū peste hirea lorū a fire închiși, s'aū cerșutū Mārzacul ce era cu dēnșii la Timuș sē'i hie cu vole, sē'i slobodă până nu'ȃi perdū caii. Ce, trāgāndu-se Mārzacul sē mērgă, éră Timuș de mānie dobitocésca aū tăiatū capul Mārzacului; éră Tătarii totū într'acea nópte aū plecatū den tabēră, și aū luatū d'āntēiū în sus pre la Cernăuȃi, apoi pre la Hotin spre Movilău; acolo la ȃinutul Hotinului le-aū eșitū Pārcālabul Jora, de Hotin, sē le ȃie calea cu o sēmă de ómeni. Ci s'aū supusū Tătarii într'o vale, și s'aū întorsū cu toȃii asupra Pārcālabului; și 'ndată aū plecatū fuga Pārcālabul cu ómenii sēi și la gōnă, că 'aū gonitū cātva locū Tătarii; aū peritū mulȃi de ai nostri la acelū rēsboiū, fōră ispravă.

S'aū pomenitū de sosirea lui Timuș la Sucévă; cum aū sositū, elū singurū

aŭ și mersŭ la mōnăstirea Dragomirna; ȕră alte cete pre la alte mōnăstiri aŭ purcesŭ în jacŭ. Ce Timuș aŭ apucatŭ cu o ȕi mai 'nainte de aŭ intratŭ în tabȕră; ȕră celorŭ-alte cete de Căzaci de sirgŭ le-aŭ plătitŭ Dumneȕeŭ plata pentru jacurile caselorŭ sele: că aŭ mersŭ ôstea lui Ștefan Vodă de le-aŭ ȕinutŭ calea, și s'aŭ topitŭ multe cete cu totul.

Ștefan Vodă, după ce s'aŭ așȕdatŭ cu ôștile preȕurŭ cetate, și Taberei Căzăcesci aŭ pusŭ pusce cȕte avea; și bătea în tabȕra Căzăcescă, cu puȕină stricăȕiune Căzacilorŭ, cȕși făcuse ei îndată găuri în pământŭ; apoi și pentru spaȕma cetății aŭ mutatŭ puscele în tȕrgŭ, și den tȕrgŭ băteau alȕture cu cetatea și în tabȕră. Eșiau ȕntȕiu Căzaci Călȕri cu harȕuri, însă puȕine ȕile; și, pre obiceii seŭ, într'o ȕi aŭ datŭ năvală în tȕrgŭ la puscȕ, și venisȕ aprȕpe de puscȕ, cȕtŭ una ce era mai aprȕpe o apucase. Ce și atunci îndȕrȕptȕndu'i Leșii, s'aŭ întorsŭ Căzaci în tabȕra lorŭ, și de atunci numai ce ȕineau șanȕurile sele, și furaŭ hrană de cai și apă despre apa Sucevei, den vale, până ce-aŭ mutatŭ Conȕrȕki și dentr'acole 4 stȕguri de Leșii, și i-aŭ închisŭ și dentr'acolo cu acea straje; apoi aŭ mutatŭ și Ungurii o sȕmă, și așa aŭ rȕmasŭ Căzaci închiși și strȕnși den tȕte părȕile.

Cȕnd se lucraŭ aceste la Sucȕvă, Cazimir, Craȕul Leșescŭ, cu 40,000 de ômeni, pogoria asupra Căzacilorŭ; de care pogorire a Craȕului sciindŭ Ștefan Vodă, aŭ trimisŭ la craȕul cerȕndŭ aȕȕutorŭ den ôstea sa, sȕ pȕtă sparge pre Căzaci de subt cetate; și totŭ într'acea dată aŭ trimisŭ și la Racoȕi, Cȕezul Ardȕlului; de la amȕndoi, fȕră-zȕbavă i-aŭ venitŭ aȕȕutorŭ; cȕ pre Craȕul tȕmpinȕndu'lŭ solia la Halici, pe Nistru, îndată aŭ pornitŭ pre Dinof Polcovnicul cu 600 de Nemȕii, cu 4 pușci, și o pivă; ȕră de la Racoȕi singurŭ Hatmanul lui Kemini Ianȕși aŭ pogoritŭ cu vr'o 6000 de Unguri. ȕntȕiu de la Craȕul Leșescŭ sosindŭ Nemȕii, s'aŭ pusŭ în dȕlŭ dȕsupra cetăței. preste drumul ce vine den tȕrgŭ pe subt cetate, și aŭ tocmitŭ puscile și pioa dreptŭ deasupra taberei; și'i băteau fȕrte tare, cȕtŭ și pren găuri îi nȕmeria den puscile și pivă; și acele pușci curȕnd aŭ scurtatŭ și ȕilele lui Timuș, cu dreptŭ judeȕul lui Dumneȕeŭ, pentru prada ce aŭ făcutŭ besericilorŭ. După aceea, dacȕ aŭ sositŭ Kemini Ianȕși cu ôstea Ungurȕscă, aŭ trecutŭ spre locul unde stȕtuse și Petki Istfan, așȕdȕndŭ tȕtă tabȕra Ungurȕscă încă mai aprȕpe de șanȕurile Căzăcesci.

Căzaci, fiindŭ în mare strȕnsȕre de hrană, închiși den tȕte părȕile, pelle de pre cai morȕii frigeau și mȕncȕu, și opincile și rȕdȕcinele mȕncȕu, obosiȕi de straje totȕ'auna și strȕbȕtuȕi den pușci. Timuș peritŭ de glonȕŭ de tunŭ, cum dormia subt cortul seŭ: mȕcar cȕ era în pământŭ intinsŭ, 'l-aŭ nimeritŭ într'unŭ piciorŭ glonȕul, după care lovitură până a treia-ȕi aŭ stȕtutŭ mortŭ. Rȕdicase Hatman pre unul anume Fedorovicȕi, după mȕrtea lui Timuș, ce nu aveaŭ nice o putere Căzaci, numai ce erau de perire spȕimaȕi; și într'o nȕpte făcȕndu-se spaȕmă în tabȕra lorŭ, aŭ datŭ toȕi ca oile la podul cetății, și acolo imbulzindŭ cei de-pre-urȕă pre cei denainte, aŭ cȕȕutŭ de pre podŭ în șanȕuri; și aŭ peritŭ mulȕi den Căzaci, într'acea nȕpte, de spaȕma aceea; și sȕ se fie sciutŭ la cei denafȕră spaȕma ce se făcuse la Căzaci, luatȕ era tabȕra atunci.

Fȕcusȕ o năvală, Nemȕii, Craȕului Leșescŭ, asupra șanȕului Căzăcescŭ, cu

trei zile mai înainte de ce se rănise Timuș. Pre amedă-și era, când Dinof, Polcovnicul de Nemți, socotindă fără grije pre Căzaci, au dat scire și la Leși și la Unguri, la vremea ce voru auți doba lui să dea den toate părțile năvală, făcându el cu omenii sei la șanțuri năvală. Și așa au fostu: că au mersu Nemți, și cu năvala d'ânteu luase de la Căzaci o bucată bună de șanț; érá nesărindú Ungurii și al nostri de pe alte locuri să facă. Cazaciloru spaimă, s'au pornitu totă Căzăcimea, cu singurú Timuș, la locul unde cuprinsese Nemți, și nu den sinețe, ce cu drugi, cu hlube, și cu sinețe de țiiși au împinsu pre Nemți de la șanțuri; și sărindú după Nemți asupra unei râpi, unde se sule drumul de la tîrgu pre subt cetate, au peritu Nemți la acea răpă căți-va, câtú zăceau ticsite trupurile Nemțiloru dentr'acea năvală la răpă.

Crațul Leșescú sosise la Cameniță, improtiva căruia și Hmil Hatmanul, adunatú cu Hanul, purcesese; însă, nesciindú încă de venirea saú de sosirea Crațului la Cameniță, au pohtitú Hmil pre Hanul să alégă o sémă de óste Tătărăscă, să răpédă cu Vasilie Vodă s'í scóță pre Dómna lui, și averea, și pre feciorul lui de'nchisóre. Au datú Hanul in séma lui Șerim-Beí pre Vasilie Vodă, și 'l-au pornitu pre la Soroca. Ce intr'acele zile neputendú a mai trăire Căzaci de subt cetate, flămëndiți și strébătuți, au legatú tocmală cu Stefan Vodă și Kemini Ianóși, că Condrațki purcesese bolnavú la Cameniță, den care bółă au și muritú; și au datú Căzaci cetatea Sucevei pre séma lui Stefan Vodă cu Dómna și cu totă averea lui Vasilie Vodă, și pre fiu-seu Stefăniță; și ei, căți rămăsese, au purcesu cu tabără puțină, cineși cumpărase cai de la Unguri, de la al nostri, și de la Leși; de subt cetate dendată s'au trasu pren tîrgu, apoi pre apa Sucevei in gíos spre Siretú, cu ómeni de zalogu de la Stefan Vodă să mérgă cu pace. Și așa s'au sfêrșitú răsboiul Căzaciloru de subt cetatea Sucevei.

CAP XVIII.

Domia lui Ștefan Vodă Georgie, când s'au aședatú alú-deile rëndú la domnie.

In mică clipală statú lucrurile omenesci și risipele a mari case și domni; și bine au đisú unú dascal, că lucrurile răsboielorú in clipala ochiului statú. Vasilie Vodă era sositú cu órdele Tătărăscí la Prut, la Stefănescí, când 'l-au tîmpinatú vestea că cetatea Sucevei a'í căđutú pre séma lui Stefan Vodă; și cum au peritú și Timuș, și Căzaci, și căți au rămasú puținí, in giumătate morți, și hămnisiți; și oblicise și Șerim Beitú, ce era cu Vasilie Vodă; au stătutú o ți pre sfatú ce arú face cu unú lucru ca acesta, sciindú că acolo subt cetate erau oști câteva, și Leșesci și Unguresci. Au alesú, cu sfatul Mărzaciloru, o sémă de Tătari să lovéscă dreptú la Roman; érá altă drămbă să lovéscă dreptú subt cetate; că ámbra Vasilie Vodă cu lacrimi, căđendú la picióarele lui Șerim Beitú, și cu multe daruri. Ce câtú sta lucrul gata, și sfatul, numai să purcédă in cémbuluri Tătari, sosescú de la Hanul olăcarí la Șerim Beitú, ori unde 'l-arú agiunge intr'acelú locú să lase toate, măcar de ar hi și asupra

vre unei trebî, şi îndată se purcedă înapoi, dându'i scire că éă Hanul are răsboi cu Craiul Leşesc.

Dacă ai înţeles Şerim Beiu poronca Hanului de întors, şi cum era de aproape Hanul de Craiul Leşesc, ai lăsat trebuia lui Vasilie Vodă, şi s'au întors într'aceeaşi zi cu oştile spre Hanul. Éă Ştefan Vodă luând pre dîmna lui Vasilie Vodă cu totă averea, cu Stefaniţă Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă, ai purces de la Sucéva spre Roman, şi cu alu-doile conac ai statut în Roman, în mare grije de Tătari, de cari scia den străjile sele că ai agiuns Şerim-Beiu cu Vasilie Vodă la Prut. Éă luând veste de întorsul ordelor Tătareci, s'au aşedat la Roman în Episcopie; éă pre dîmna lui Vasilie Vodă cu Stefaniţă Vodă o ai trimis la unu sat alu se cu pază, anume la Buculesci, pe Bistriţa. Kemini Ianuş, den conacul de'antéiu de la Sucéva, pe Moldova, de la Răciulen, ai ales 800 de catane, şi Ştefan Vodă 300 de Moldoveni, şi ai trimis într'agiutor Craiului, în loc de mulţamită pentru agiutorul lui carele trimisese şi elu asupra Căzacilor. Éă cu cele-alte oşti, Kemini Ianuş ai mers la Ardel cu isbândă la stăpănu-seu Racoţi; éă Ştefan Vodă s'au aşedat la Roman, precum s'au pomenit.

Aice pre scurtu ni se cade a pomenire de Condrăcki Lévil, Polcovnicul Craiului Leşesc, carele s'au pomenit că ai fost venit într'agiutor lui Ştefan Vodă asupra lui Timuş; că măcar că ai fost omu străinu, cade-se se nu tăcem hărnicia lui şi hirea cea deplin ce avea, omu ales la lucrurile răsboielor; că cine se va îndemna la bunătăţi de nu se voru lăuda ómenil harnici în lume, den cari era ales acestu om. Tăcutu, îi părea că nu scie nimic. Éă unde trebuia se sfătuéscă, isvoru, şi tóte cu mare inimă; şi pre cale trézu, neîspăimatu la răsboi; capu oştenilor deplinu, singuru unde trebuia în frunte, cu plină tocmală învătător; de-multe-ori cu o mie de ómeni ce avea sub mîna sa, pre trei mi de Tătari ai bătut, şi pre Căzaci cu miile, ori unde şi tēmpina îi înfrāgea.

Nu s'au pomenit pentru semnele cerului carele s'au tēplat mai nainte de aceste tóte rēutăţi şi crăiei Leşesci şi țerei nóstre, şi stingerea casei şi domniei lui Vasilie Vodă la rōndul se, că era se se pomenéscă la domnia lui Vasilie Vodă pentru cometa, adecă stea cu códă, care s'au prilejit cu câțiva ani mai nainte de acesta. Aşa de grea priminélă a aceste domni, şi intunecarea sórelui în anul acela în care s'au rădicat Hmil Hatmanul cu Căzaci asupra Leşilor, fōrte groznică intunecare, în postul celu mare, într'o Vineri; şi totu într'acelaşi anu lōcustele, neauđite vécurilor; care tóte semnele, bētrānii şi astronomii în țera Leşescă, a mari rēutăţi că sunt acestor țeri, menia.

Mē veî erta, iubite cetitoriule, căci nu'î-am scris aceste semne la locul lor; crede neputinței omenesci, crede valurilor şi cumplitelor vremi; întreba pre ce vreme am scris şi câtu am scris? Aşu fi lipitu aceste semne la rōndul se; ce, era trecut rōndul la isvodul celu curat; şi scriitorii cari isvodescu, puțini se află, éă tipariu nu este. Decî, aice de aceste semne îi dau scire, şi alesu povestea lōcustelor, cari cu ochii cum venia am privit.

Cu unu anu mai 'nainte de ce s'au rădicat Hmil, Hatmanul Căzăcescu, asupra Leşilor, aproape de vremea secerei, eram pre atunci la scōlă în Bar, în Po-

dolia; pre cale fiindă, de la sată spre oraș. numai ce vădui despre amădădi ună noră unde se rădica ca o negură; ne-aă parău că vine o furtună cu plăie de-odată, până ne-amă tēpinatū cu noră de lăcuste, cum vine o ôste stolū. In locū ni s'aă luatū sôrele de desimea lăcustelorū cele ce sburaă mai sus: ca de trei s'aă patru suliă nu eraă mai sus; érá care eraă mai gios de unū statū de omă, și mai giosū sburaă de la pământū. Urletū, întunecare, asupra omulū sosindū se rădicaă ôre-ce mai sus, érá multe treceaă alătore cu omul, fôrá sieală de sunetū, de ceva; se rădicaă in sus de la omă o bucată mare, acea poeadă, și așa mergeaă pre deasupra pământulū ca de doi coăi până in trei suliă in sus, totū într'o desime, și într'unū chipū. Unū stolū ținea unū cēsū buntū, și dacă trecea acestū stolū, la alū-doile cēsū sosia altul; și așa, stolū după stolū țineaă, câtū țineaă din prândū până indeséră. Unde cădeaă la masū, ca albinele zăceaă; nice cădeaă stolū peste stolū, ce treceaă stolū de stolū, și nu se porniaă până nu se încâlăia sôrele bine spre prândū; și călătoriaă până in deséră, și până la cădere de masū cădeaă și la popasuri. Inse, unde măneaă rămaneaă numai pământul negru, imputitū; nice frunze, nice pae, ori earbă, ori semănătură, nu rămăneaă; și se cunoscea și unde poposiaă, că era locul nu așa negru la poposū, cum era unde măneaă acea mânia a lui Dumneșeū. Câte-va țile aă fostū acea urgie; den părțile den gios mergeaă in sus. Și totū atunci aă fostū lăcuste și aice in țéră; și apoi după aceea și alū-doile anū aă fostū lăcuste, inse mai puținē. Mai apoi, și in țilele lui Ștefan Vodă aă fostū lăcuste, inse pre une-loluri, și nu ca acea desime ca in acela anū, de care s'aă scrisū; și țerna se găsiaă in pământū îngropate pe multe locuri.

Ne întorcemū acmu iar la povestea de unde amă părăsitū; și fiindă aceste tôte totū pre acea vreme cu lucruri străine, ales cu lucrurile crăiei Leșesci, și impreunate, cum aă înțelesū la răsbóiele de la Sucévă, nu ni se cade sē trecemū ce s'aă lucratū intre Craiul Leșescū, Cazimir, și intre Hanul Crimulū, și Hatmanul Căzăcescū, Hmil, atingēndu-se tôte aceste și de țéră. Sta Craiul Leșescū cu oștile sele subț Cameniță; și dacă i-aă venitū acelū agitorū de la Unguri și de la Ștefan, precum s'aă pomenitū, luase sfatū sē purcēdă de la Cameniță impropria Hanulū și lui Hmil, unde se va tēpina sē le dea rēșboiū. Ce luândū veste den limbī că aă trasū Hanul tôte ordele la sine, și pre Șerim-Beiū, carele ilū trimisese in Moldova, precum s'aă pomenitū, sē nu flămândēscă undeva in gios ôstea, aă socotitū sē se lipēscă de Moldova, pentru hrana oștil, la Nistru, și acolo sē aștepte pre Tătari și pre Căzaci. Și așa aă făcutū; s'aă mutatū de subț Cameniță, și și-aă pusū tabēra la Zvancea; și îndată aă făcutū podū mereū pre coșuri peste Nistru, peste carele trecea ôstea Leșescă până peste Prutū la pâne și la fânațe; stricaă și prisēcile ômenilorū. Și era la Hotin pâne in stoguri cu mare bișugū într'acela anū; érá mulă den Leși aă plătitū și cu capetele hrana aceea, de ômenil de țéră, durēndu'i inima pentru munca sa.

Hanul cu Hmil, dacă aă văduțū că'i tragū Leșil la locū tare sē le hie a dare rēșboiū numai den frunte, s'aă siitū a mergere asupra Leșilorū, aducēndu'si a-minte de rēșboiul de la Beresticiea. Ce Hmil s'aă suitū in sus, și aă stătuțū cu tabēra la Husetin, érá Hanul aă cuprinsū câmpil Cameniței in sus cu ordele sele; inse, nu avea cum sē'i flămândēscă pre Leși, că'i hrănea Moldova. A mergere

Iarăși asupra lor! la strimțore, nu vrea; nice Leși! la larg! de tot! nu vrea! să ăsa. Ce, iar Hanul! a! trimis! pre Sefer Gazi, Vizirul se! și Craful pre Canțelerul se!, sub! cetatea Cameniței, și acolo s'a! legat! pace, și s'a! întors! oștile care! la locul se!. Și de atunci Hmil! a! început! a stricare legătura ce avea cu Tătari!, și se cerca la Mosk.

Vasilie Vodă, în țera Căzăcescă, vedându-se cădută de domnie, despărțită de Dămnă sa și de cocon!, și de avere (caută la ce aduce rōta lumel mari case; că ce pōte hi mai greu de căt! aceste? dicit!, că nice mōrtea), și nice o nădejde nu i-a! mai rămas! în prieteșugul Căzacilor!, singur! s'a! tras! cu Hanul să mērgă la Crim, și acolo ședend! pre mērtic! de la Hanul în cetatea Gıozlăul câteva luni, apoi de acolo, cu poronca împērăției, 'l-a! trimis! Hanul în Țarigrad.

Eră Stefan Vodă, cu aședată domnie în Roman, tot! acolo! a! ședut!, până i-a! venit! și stēgul de domnie de la Impērăție, cu care trebă trimisese boier! încă den Sucēvă, pre Stamatie Postelnicul; și a! venit! și un! Agă mare cu caftan! de domnie și cu stēgul de la Impērăție, în Roman. Caută aice la ce vole! a! fost! domniile țerei până nu demult!, și la ce sunt! acmu.

La Roman petrecend! Stefan Vodă, cerca în tōte părțile avere de a lui Vasilie Vodă; și acmu unele, apoi altele tupilate, ori odōre, ori ban!, den și în și se vedă!, unele la un! loc!, altele la alt! loc!. S'a! oblicit! și la o slugă a sa, cređută den boheria lui, anume Gătoe, un! surguc! de a lui Vasilie Vodă la dēnsul închis!, de căt-va preț!, trimițend!-l! pre dēnsul la tōte căte se lu! den casa lui Vasilie Vodă, pentru credință, și pre sama lui era! odōrele căte se lu!. Mult! a! stătut! în gānd! Stefan Vodă, cu ce gānd! a! făcut! acel! furtușag! acea slugă a lui. Nu sci! ce i-a! părut! pre dēnsul, și dēnt'r'alte semne de mai nainte, și den fapta acēsta cu surgucul, i-a! tăiat! capul în Roman, dīcēnd! că: «de ar! hi oprit! un! lucru ce i s'ar! hi cuvenit! lui. 'l-aș! fi ertat! e!; el! a! furat! un! lucru ce se cuvine un! Domn!.

A privire era aeve pedēpsa și stingerea casei lui Vasilie Vodă, și pōte osānda osāndia pre ómenil de casa lui, ales pre nepoțil lui Vasilie Vodă, pentru multe, dōră, căte! a! făcut! și ei în vremile sele, sile și scārnāvil. Și antēi! pre Stefāniță Păharnicul, feciorul lui Georgie Hatmanul, încă la Sucēvă, i-a! tăiat! capul; apoi pre Alecsandru Păharnicul, și pre Ianachi Comisul, fecioril lui Gavril Hatmanul, nepoțil lui Vasilie Vodă, cu mari munc! i-a! omorit! în Buculesc!

Dupē ce! a! luat! stēg! și caftan! de domnie Stefan Vodă în Roman, și cu acelaș! Agă carele i-a! adus! stēg! a! pornit! birul și poclōnele Impērătesc!. A! venit! în Iași la scaun!, și s'a! aședat! de atunci cu întemelēt! domnie, fōră de grije; că Impērăția era tēnēră, copil încă, Viziril era! bucuroș! să hie lucrurile cu pace de tōte părțile. Ce domn!a Stefan Vodă fōră de grije; numai o sēmă de Lăpușnen!, ales Hāncescil, nu era! de-odată aședat!, și fugisē Mihalcea Hāncul la Turc!. Ce agiungēnd! Stefan Vodă cu ban! la Pașa de Silistra, 'l-a! prins! Pașa și 'l-a! trimis! în obedil la Stefan Vodă; și 'l-a! ertat!, și 'l-a! pus! Armaș! al!-doile.

În scurtă vreme dupē aședarea domniei lui Stefan Vodă, 'și-a! sfērșit! dī-

lele vieții sale și Matei Vodă, Domnul Muntenescă, omul fericit peste toate domniile acelei țări, nemândru, blând, drept om de țară, harnic la războaie, așa neînfrânt și nespăimat câtă poți să-l asemeni cu mari și vestiți oșteni a lumii.

După moartea lui au ales țara Muntenescă la domnie pe Constantin Vodă, feciorul lui Șerban Vodă; și măcar că era fecior de Domn, știut și de Matei Vodă și de alții Domni de mai înainte, totuși au fost ferit, numai la nasu puțin lucru era însemnat.

Încă nu eșise deplin sufletul lui Matei Vodă, când Siimenii și Dărăbanii, cari la acea simție se suise den isbânde cu Matei Vodă, câtă nice pre domnie, nice pre boieri într-o nimică nu-l băga în seamă, precum s'au arătat mai pre urmă fapta lor, au ridicat pe Constantin Vodă Domn, și au dat cu puștile și cu sinețele de veselie; și acea domnie a lui Constantin Vodă au dat dăile Tomă Vornicului și lui Iorgachi Visternicul. Toma Vornicul căduse pre mâna lui Ștefan Vodă la cetatea Sucevei, era Iorgachi Visternicul venise den țara Căzăcescă, singur de bună voie, ca un miel spre giunghiere, că fusese cu Vasile Vodă scăpatu acolo. Erau numai de perire amândoi frații în Buculiesci, la închisoare amândoi, și poronci mergeau una după alta să-l omore. Era cum au auzit Ștefan Vodă că au statut Constantin Vodă la domnia țerei Muntenesci, îndată au trimis să nu-l omore: că fratele lor, Constantin Postelnicul, era în țara Muntenescă cumnatu lui Constantin Vodă; și așa au hălăduit Toma Vornicul și cu frate-seu Iorgachi Visternicul atunci de primejdia morții. Singur Dumneșcu peste nedejdea omenescă feresce pre cei direcți de primejdie; că ce oameni erau acei doi frați aice în țara acesta, ales Iorgachi Visternicul, fără scrisoarea mea creșu că va trăi numele lor în veci în țara acesta de pomenirea oamenilor den om în om.

Constantin Vodă, Domnul Muntenescă, cu Ștefan Vodă nu era în viața aceea cum era Matei Vodă; însă, erau amândoi bucuroși de aședarea sa, ca nise domni nouă. Aice în țară la noi s'au aședat pace; numai pre margine amblau oști Căzăcesci și Tătărăschi, dodeia-se cu Leșii; însă, mai slabe războaie de câtă cele de nădău; și curând după aceea s'au lăsat Căzaci de Tătari, și s'au legat cu Impărăția Moscului. Și era aice în țară mai greu de dări, pentru mulțimea lefecilor ce ținea Ștefan Vodă, pre pilda lui Matei Vodă, den cari nu fu mult până făcure o zărvă mare aice în Iași între sine slujitorii.

Erau Siimenii, de toți, cu cei den țara Muntenescă și cu cei de locu, cari au fost în slujbă și la Vasile Vodă, 1000; și Nemții, cu Loncenski Polcovnicul, 400; și Leși călări 200, cu Volcekovski Căpitanul de Lefeci; și Moldovenii cu Leși amestecați 300, cu Rușici Căpitanul; și Lefeci de țară, cu Grumeșea Căpitanul, 400. Atăta seamă de oște slujitori fiindu Ștefan Vodă, nice de la unii zarva n'au început, numai de la Muntenii Siimeni și capetele lor; și luaseră în vorovă cu sine și pre Siimenii cesti de locu asupra Nemților; că Nemții erau pe glumătate în Iași, era 200 de Nemți, cu Polcovnicul lor, îi ținea Ștefan Vodă la Sucevă. În postul cel mare era, când Siimenii, den nebunia căpitanilor sei, și den simția ce se ampluse încă den țara Muntenescă, și-au dat cuvântu, în de sine, și au purces bulucuri pre țergu; și

pre câți Nemți au aflatu la uliță 'i-au omorît. Făcutu-s'au îndată spaîmă și zarvă în tîrgu; și Nemții, unii răniți, scăpați la curte, Căpitanul loru' abie hălăduitu de la gazdă, câți au pututu strînge den ômenii sei, și cu cei ce erau de pađa curții într'acea ți, au apucatî în curte cerdacul celu de pîtră și s'au orînduitu de apărare acolo. Au stătutu în mare zarvă și spaîmă tîtă curtea; și singuru Stefan Vodă la mare spaîmă; altorî slujitorî cail mai mulți pre la odăi. Unu norocû au fostu, că bulucbașii și Căpitanul Siîmeniloru celoru Muntenesci s'au înșelatî și au venitî la Stefan Vodă, chîemându'i cu blîndețe. Ce cum au venitî înaintea lui Stefan Vodă, și Siîmenii se buluciaî atunci toți la unu locu în prejma curții, îndată au învîțatu de le-au tălatî capetele și Căpitanulu și a trei bulucbași; și acêsta au fostu potolitul zarvei Siîmeniloru aceloră, că îndată ce au înțelesu că le-au peritî capetele, au și purcesu la fugă. Acoperisê eazul de Siîmeni; apoi au luatî spre Socola, în șesî la ceirî, la pârăul ce vine pre acolo. Stătuse, și eșise și ôstea asupra lorî, tîtă curtea, și slujitorî, și Nemții, peste poronca lui Stefan Vodă, cu stêguri, cu dobe, câtu ce puteau, mergeau sê'i agîlungă, sê'și rîscumpere sângele lorî, ce le făcuse lorî Siîmenii. Ce au trimisî poroncă tare Stefan Vodă pre la Căpitanî, cine arî cuteza a facere vre-unu rîsboiî, cu capul va plati; numai sê se rîspundă Siîmeniloru celoru Muntenesci sê'și mîrgă la țera lorî, ăra cei de locu sê rămăie ertati de acea faptă. Deci, au purcesu Muntenii spre codru, cam cu fuga, și de cestî de locu o sîmă; ăra câți au rîmasu, 'i-au ertatu Stefan Vodă.

Nimică era zarva acêsta de aice împotiva faptei care s'au făcutu curând, apoi, după acêsta de ice, în țera Muntenescă, de Siîmeni și de Dărăbani; faptă ca aceea, care abie de se va afla în vr'o țără.

S'au rădicatu Siîmenii cu Dărăbani, și toți peste tîtă țera lorî, și au abătutu la casele boieresci, cu arme, fîrămându'i înaintea ochiloru giupăneselorî lorî și a coconiloru lorî, făcîndu rîst pre multe locuri de giupănesele lorî, jăcuindî casele și averea; și nu numai în Bucuresci, ci și la țără la multe locuri și case. Perit'au mulți boieri și neguțitorî de dînsii jăcuiți. Ce Dumnezeu n'au rădatu acea faptă îndelung; și la ce certare au sositî și ei, vel ceti la rîndul seî.

De simetia aceea a acelorî slujitorî, și faptă așa spurcată, abia audită într'alte țeri, sub mare grijă, și ca într'o robie fiindu Constantin Vodă la slujitorî sei, nu cele ce poroncia elî, ce cum vreaî el a facere făceaî. Au agîunsu pre taină la Racoți, Cnezulu de Ardel, și aice la Stefan Vodă, pohtindî agîutorî la mare nevoie a sa de slujitorî. Racoți, omî tînêrî, în bine și în multă avere, sbura cu gîndul în tôte părțile a'și facere ceva veste. Bucurosî acestui prilejî, îndată s'au gătîtu cu oști a venire în țera Muntenescă, dîndu scire și la Stefan Vodă aice numai sê purcêdă sê se adune cu elî la apa Telejinulu. Dece, numai ce i-au căutatî și lui Stefan Vodă de ice a purcedere cu oștile seî, și au intratu Stefan Vodă în țera Muntenescă pe den-sus de Focșeni, și Racoți s'au pogoritî den țera sa pre apa Telejinulu.

Dacă s'au oblicîtu aicea la curtea lui Constantin Vodă că se pogoră și Racoți și Stefan Vodă cu oști, au strînsî căpeteniile slujitorilorî și le-au datî scire de neprieteșugul lui Racoți, cum vine asupra scaunulu. «Ce, sê fiți gata

și ne înspăimați, precum ați fost la atâtea războaie totu cu izbânde, ales acei slujitori fiindu, carii vestite oști Căzăresci ați înfrântu.» Acele auzind, strigau toți până'ntru unul: «*la îi! la îi! numai să ni'i arăți.*» Și așa gătindu-se Constantin Vodă, au purcesu den Bucuresci; și den alu-doile conac au fugitu de la dênșii spre Dristov, cătră Pașa de Silistra, că se agiunsese și cu Pașa, dându'i scire de tôte de aceste.

Vedându-se Silmenii și Dărăbanii înșelați de Constantin Vodă, nimic den nebunia lor nu s'au scăduțu, ce îndată au rădicatu Domn pre unu anume Hrizica, și 'i-au pusu surguci în capu. Indată Hrizica Vodă au răpeditu cărți in tótă țera Muntenescă, dându scire, că den mila lui Dumnezeu au stătuțu Domn țerei Romănesci, de sirgu se se stringă țera la dênșul la Telejin. Unu aprodu de acelu domnișoru cu cărți au căduțu pre mâna lui Stefan Vodă, că nesciundu nemică de oști, mergea la slujitorii de giudețul Buzeu, să încalece cu toții, au datu in străjile noastre; și dentr'acele cărți, și den gura Aprodului au înțelesu Stefan Vodă tótă povestea, și de fuga lui Costantin Vodă și de rădicarea Hrizicai la domnie.

Stefan Vodă cu oștile sele era la Sărata; era Racoți încă den munți nu se pogorise. Ce nu era foră grije și la noi, se nu vie ânteu la noi se-ne lovescă acelu domnișoru până va pogori Racoți cu oștile sele. Deci, nesciundu nimică de Racoți la ce locu este, nu s'au suitu mai sus Stefan Vodă, ce au stătuțu pre câmpii Buzeului trei zile, și intr'aceleși zile s'au pogoritu și Racoți cu oștile sele in șesu la Telejin; și nedescălecatu bine încă cu tótă tabăra, 'i-au și datu scire străjile lui cum sosesc Silmenii la vadu, pedestrime și puscile. La mare tulburare și spaimă căduse Racoți, așa de grabă ôstea semetă apropiată, și cu Stefan Vodă încă nelmpreunatu; că acolo erau se se impreune oștile. Se nu hie fostu unu căpitanu de Nemți a lui Racoți, anume Gaudi, la cumpenă era se hie făcutu Silmenii o poznă oștilor Unguresci. Că, cum au auzitu de la Gherghiță unde rădicase pre acelu domnișoru capetele Silmenilor și a Dărăbanilor, de Racoți, cum este mai aprôpe cu oștile lui, și încă cu Moldovenii nu s'au impreunatu, au sfătuitu se mergă se lovescă ânteu pre Racoți. Cum le-au spusu capetile sfatul, au și inceputu a strigare toți in tôte părțile: «*haida, haida! la ei, la ei!*» neașteptându nice poruncă, nice vreme, nice tocmală, și nice pre lungă sine vre-o tabără, cum se cade unei pedestrimi se mergă; ce care cum putea mai nainte, cum ar hi la lucru gata; mâna bivoli carii trăgeau puscile totu in biciu; nice la unu locu încă strânsă ôstea; ce carii cum puteau, bulucu după bulucu mai tare. Deci, cum au sositu la vadul Telejinului, cum au inceputu a dare den sinețe, și de-o-dată se stoliau, până aru agiunge și cele-alte bulucuri. Era ce tocmală se hie la o ôste ce era ca unu roi foră matcă; puscile cum au sositu la apă, bivoli, pre hirea sa, nădușiți și de căldură, că era vară, și de ostenela căii pripiți, cum au vedutu apa cum au năvalitu in apă preste ômeni, și au băgatu cu sine și puscile in apă.

Tôte aceste socotindu Nemțul Gaudi, Capitanul lui Racoți, au îmbărbătat pe Racoți se'si tocmescă ôstea; era elu singuru cu pedestrimea tótă Nemțescă și cu puscile au purcesu și au stătuțu improtiva lor la vadu, și au tocmitu puscile spre Silmeni, și au inceputu a dare den pusc in Silmeni. Da și Silmenii

den puscă, câte mai rămăsese neintrate în apă, și den sinețe. Eră nu fu zăbavă, ce câtă s'au apropietă ăstea lui Racoți, și Gaudi capitanul le-au dată foc, cum dată Nemții odată, au și începută Silmenii a se amestecare, și Dărbăanii cu domnișorul lor. Decii, vădendă Racoți tulburarea lor și lucruri fără temei, au și începută și pe den sus și den gîos a trecere ăstea pen vaduri, și indată au purcesă totă pedestrima Muntenescă și domnișorul lor, cu călărimea de câtă avea cu sine, în risipă. La fugă ce sportă se hie pedestrașului înaintea călărețului; indată au aglunsă Ungurii, călărimea. Nu era altă, fără diréptă osândă pentru faptele lor, și nu răsboiă saă vră apărare, ce diréptă meserniță. Trupurile pe șleav zăceau polog, și spinii pre de latură plini de trupurile lor, și multe bulucuri încă nesosite, pre carii cum îi aglungeau, și 'i tîmpinau; așa zăceau până în Ploiesci. Avut'au în acéstă zarvă Racoți ăste cu sine ca 12,000.

Lui Ștefan Vodă, Racoți, indată cum au sosită la Telejin, dedese scire se vie cum mai curând; și au mersă într'acea năpte cu ăstea câteva césuri; eră totă n'au apucată resboiul; ce desdimeță ne-au tîmpinată veste de risipa Silmenilor. Ce totă au mai mersă în urma lui Racoți, carele cu totă tabăra sa purcesese indată după Munteni; aprăpe de Ploiesci au stătută Racoți cu ăste tocmită în două părți, și Ștefan Vodă cu ăstea sa pren mișlocă trecendă, au mersă de s'au adunată cu Racoți. La adunarea lor au slobođită totă pedestrima focul și tunurile, și apoi au purcesă oștile spre otace. Ștefan Vodă au avută cu sine până la 5,000 de ămeni, și fărte într'alesă ăste.

Totă într'aceeași ăi, după descălecatul lui Racoți, au pohtită Racoți pre Ștefan Vodă la masă, veselă și volosă de isbănda ce au făcută. Cimpoleșul, cu cimpoile imbrăcate de urșinic, la dvorbă cu ăicături; și apoi, dacă s'au mai veselită, au pohtită pre Ștefan Vodă pentru surlari se ăică, și au ăisă și surlarii.

Era lîngă Ștefan Vodă ună Mărdacă, anume Rusten Mărza, pre acela au pohtită Racoți se 'lă vadă; și dacă 'l-au vėdută omă sprintenă, cu zea imbrăcată, și cu cojocă de soboli preste zea, că 'lă purta Ștefan Vodă bine, cum și pre alți slujitori, abile de au avută la vre-o domnie în țără milă, cum au avută la acela Domn. Pus'au pre Mărdacă la masă Racoți, și au petrecută în ăioa aceea cu masă până aprăpe de séră. A doua-ăi au purcesă oștile pre Praova în gîos până aprăpe de Gergiță. A treia-ăi, luăndă veste Costantin Vodă de risipa Silmenilor, au eșită înaintea lui Racoți cu 300 de ămeni; și după adunare și cu Constantin Vodă, Racoți au trecută Praova pe podă, și s'au aședată cu tabăra, și a sa, și cu amēdoii domni, la Gergiță.

A doua-ăi după descălecatul oștilor, au făcută Racoți masă mare, și au cinstită pre amēdoii Domni, elă singură în capul mesei, den diréptă Ștefan Vodă, iar dea-stinga Constantin Vodă; boierii lui cu boierii amēndoror țerilor, vărstați; în fruntea tuturor, Kemini Ianăș, Hatmanul lui. Veă vedea cum inghite Racoți mari și înalte gānduri, cum s'ar vedea Craiă preste Crai, și Domnă preste Domn. Orbă noroculă la suișă, și lunecosă de a stare pe locă, grabnică și de sirgă pornitoră la pogorișă. Tote aceste privlău Turcii cu cōda ochiului aceste tovărășii a țerilor acestora.

După această petrecanie, Racofi orânduindă pre Boroș Ianôș cu 2000 de Unguri, și Stefan Vodă lefecii sei, Leși și Moldoveni, să mîergă în urmă unde arî înțelege vre-o strinsóre de Sîlmeni, ori de Dărăbani, să 'i cerce. S'au întorsu Racofi la Ardél, și Stefan Vodă în țera, érá Constantin Vodă la Bucuresci; și atunce să veđi și plata Sîlmenilor și a Dărăbanilor în tótă țera Muntenescă de Constantin Vodă.

Căți Sîlmeni au rămasu de la resboiul lui Racofi, de la Telejinu, și capetele lor, n'au răbdatu multu în țera Muntenescă să rămăle; ce, unii au trecutú Dunărea, iar alții căți au rămasu n'au hălăduitu de mórte nice unul; și nu până la o vreme i-au certatú Constantin Vodă, ce până la doi ani, unde și se oblicea Sîlman, sau Dărăban, îndată 'lă înțepa. Plinú era câmpul, și pre lîngă Bucuresci și pre lîngă alte orașe, de trupurile lor înțepate; și cum aducea pre cineva la divanú, sau fôră divanú, și striga: *«Dómne! ăa, și acesta au fostú Sîlmanú,»* în locú îlú înțepa; și cine-lú aducea lua *plască*, cum dicu Munteni. Până într'atâta se suisé certarea lor, cătú de pizmă unul pre altul giura că au fostú dărăbanú, și în locú peria; se făceaú unora și nápești, de pizmă, care den ómeni nu lipsesce nice-o-dată; ce giuraú pentru dînsul alți ómeni, de hălădula; sau de striga: *«n'amú fostú, n'amú fostú dărăban,»* giuraú cel ce-lú prindeaú, și în locú îlú înțepa.

Făcut-au bogată dobândă țerei Muntenesci Boroș Ianôș, și ai nostri; până și la olatele cele Turcesci n'au hălăduitú. Fost-au în ceambuluri și Resten Mârza, de carele s'au pomenitú. Ce acolo au rămasu, aprópe de Dunăre, tîmpinându-se cu nesce slujitori Muntenesci; lovise și pre Unguri Munteni, la satú la Călugăreni, pre singurú Boroș Ianôș; ce apoi s'au purtatú rău slujitorii cu Stefan Vodă.

După aceste tóte ce s'au lucratú în țera Muntenescă, aice domnia lui Stefan Vodă au fostú în pace, de se póte dice că are casa aceea pace lîngă care alta lipită de perete arde; așa și țera nóstră, nu se póte dice că au fostú cu pace temeinică, când rîutățile den țera Leșescă și den țera Căzácescă nu lipsaú.

Se rădicase pre acele vremi unú tâlhariú, anume Detinca; carele aeve ámbla fôră sieală în ținutul Hotinului și a Cernăușilor, și poroncea satelorú. Decí, au trimistú Stefan Vodă pre Buclocú Stolnicul cu o sémă de slujitori, și 'l-au spartú, și toți ómenii i-au risipitú.

Și totú într'acela anú au purcesú Hatmanii Leșesci asupra Căzacilorú Iérna, și au pohtitú și de la Stefan Vodă 700 de slujitori, într'alesú, cu Voicahovski Căpitanul; și n'au mersú Leșii asupra lui Hmil Hatmanul; carele, perdéndú nêdejdea în Tătari să-și scóță lucrurile la capú asupra Leșilorú, se lepădase de Tătari și se legase cu Moskul. Și au făcutú Leșii într'acea Iérnă mari rîutări, împreunați cu Tătarii și cu ai noștri, în țera Căzácescă; și închisese pre Hmil cu Moscalii la unú locú, fôrte fôră-veste, și puțin lucru de n'au luatú tabéra Moscalilorú și a Căzacilorú. Érá o sémă de caré cu 24 de tunuri au ruptú; și acela gerú și vicol au lovitú, cătú multă óste de ámbé părțile au peritú de frigú; și se pomenesce acelú resboiú de-l dicu *Drijigolia* până astăzi.

La anul după aceste, ámplutú Georgie Racofi, Cnézul de Ardél, de dughuri spre mari lucruri, indemnátú și de Șveđi, camú se rēdiease și ei cu Carol Gus-

tav, Craiul lor, asupra Leşilor cu oşte, au început a se agiungere cu Hmil, Hatmanul Căzăcesc, se hie în ţera Leşescă Craiul Racofi; şi de atunci âmblatu soli, şi a lui Racofi la Hmil, şi a lui Hmil la Racofi.

S'au întunecat sôrele într'acelu an, în luna lui Iunie, cu mare gróză, câtă perisê sôrele nu puţin, cu tótă lumina, tocma amiađădi; şi mulţi ômeni, nesciind a se ferire de întunecare ca aceea, şi privind la sôre multă, au perdut vederea în tótă viaţa lor.

La anul după acêsta, împreunatu Craiul Şvedesc cu Cnezul de Prusi, domnul de Brandeburg, cuprinsese tótă crăia Leşescă, scaunele amêndoê, şi Varşavul şi Cracăul, înfrângend cu rêsboiul de faţă pre Craiul Leşesc cu tótă ôstea lui; după care isbândă Şvedul, cum s'au ăis, cuprinsese mai tótă ţera Leşescă; şi i se închinase şi Hatmanul Leşesc, neavend încotro mai lua; că dentr'acolea Şvedul, dencôce Hmil Hatmanul cu oştile Căzăcesci, şi cu câţi-va Voevođi Moskicesci. Craiul Leşesc, Cazimir, eşis den ţera sa în ţera Nemţescă; n'ar hi gândit nime se eşă crăia Leşescă de subt cumpenă ca aceea. Eră aceste lucruri, cine va vrea se scie mai deamăruntul, se le cerce la Hronograful lor. Noi ne întorcem la ale nôstre.

Dacă au vëdutu Craiul Şvedesc că elu se stăpânescă o crăie preste mare, cum este Şvedescă, şi alta dencôce de mare, cum este crăia Leşescă, nu este în putinţă, şi nêmurile osebite şi den lege, şi den obiceiuri, şi Hatmanul Leşesc încă îndată 'l-au părăsit şi s'au dat spre Nemţi, au îndemnat pre Racofi, Cnezul Ardélului, numai se vie asupra Crăiei Leşesc; şi cu acea solie au trimis Şvedul şi la Hmil Hatmanul. Dec, Racofi au stătit spre gătire cu oşti, trimiend şi la Domni în ţera Muntenescă şi aice la Moldova. Dec, Hmil Hatmanul au pornit 20,000 de Căzaci cu Anton Polcovnicul într'agiutor, şi Costantin Vodă, Domnul Muntenesc, pre Odivoeanul, Căpitanul se, cu 2000 de ômeni; eră Stefan Vodă, Domnul Moldovei, pre Grigorie Hăbăşescul, Sardariul se, şi cu Frătiţa, Căpitanul de Fălcit, iar cu 2000 de ômeni; şi s'au adunat aceste oşti, şi a nôstre, şi Munteni cu Căzaci, la Cernăuţi, şi au intrat în ţera Leşescă pre la Sniatin.

Racofi, trăgend ôstea preste munţi, au pogorit în ţera Leşescă pre la Strêi unde şi aceste oşti, Căzăcesci, Moldovenesci şi Muntenesci, i-au eşit înainte; şi de la Strêi au luat pre subt munţi cu tôte aceste oşti, mergend îndată la Cracău, la scaunul crăiei Leşesc, care oraş era cuprins de Şvedi; şi luând Cracăul oraşul, Racofi, pre sêma sa, au purces spre Varşav; şi acolo s'au împreunat cu Craiul Şvedesc. Spun de Craiul Şvedesc se hie ăis, după ce au vëdutu ôstea Ungurescă: «Nu vei stăpâni pre Leşi cu acêstă ôste.»

Impêratul Nemţesc, vëdend nevoia Leşilor de Şvedi, şi Craiul de Danie aşijderea temend-se de puterea Şvedilor se nu crêscă până într'atâta, au statut la un sfat amêndol se nu lesă crăia Leşescă se o cuprindă Şvedul; şi îndată Craiul de Dania au intrat cu oştile sêle în ţera Şvedului; şi Impêratul Nemţesc au dat Craiului Leşesc agiutor. Dec, numai ce i-au căutat Craiului Şvedesc a lăsa pe Racofi în ţera Leşescă, şi elu a mergere a'şă pêrare ţera sa; apoi şi Racofi ce au pătit în ţera Leşescă, nu vom lungi mai mult, numai, scrie un historic a lor, anume Topeltin, de ăice pre

scurtă așa: «Ce au petrecut Leșii de Racoți, se scrie Leșii; era la ce au sosit Ardélul den ceste âmblete a lui, noi o mie de ani se plângem cu lacrimi.»

Leșii, cum au lipsit Crațul Șvedesc de lungă Racoți, îndată s'au îmbărbătat și Hatmanii lor, și Cernovski Voevodul, și încă puțină oște avându la un loc o au lăsat cu carele; și numai cu călărimea, sprintenă, s'au făcut a fugi de Racoți, până 'l-au tras cu oștile lui aproape de Litfa. Deci, au sărit, și 'l-au luat dosul; și așa Racoți, vedându-se înșelat, au lăsat pre Gaudi, Căpitanul său cu o semă de pedestrime, și la un oraș anume Brisca-Litovska, era el s'au întors înapoi, cu Leșii în spinare la toate conacele; dedese Leșii scire și la Hanul, și purcesese și Hanul cu totă oștea lui asupra lui Racoți. Au perdut Racoți sărita curând; însă, nădejdu Căzacylor, carii, dacă 'l-au adus până la Meji-Boj în Podolia, la un Tergușor, au stricat toate podurile pre urma sa; și de acolo au plecat și al nostri, și Muntenii, fuga la Nistru; și așa au căzut Racoți pre mânele Leșilor, cerșindu-și de la densii viață cu răscumpărare, de două milioane se dea Leșilor bani; pentru care bani lăsându Leșilor zălog pre Apafi, fratele Cnezului, ce au fost acum Cnez în Ardél, acum apropiindu-se Hanul cu oștile au făcut creștinesce lui Racoți Leșii: 'l-au luat și 'l-au slobodit în țera lui; era oștea lui, rămasă cu Kemini Ianos, totă au mers în robia Crimului. Spun de nesce stéguri de catane, că cu navală prin Tătari 'și-au făcut cale și au hălăduit. Era mai înainte de aceste templări, Nemii de Ardél se rupses de la Racoți, fără vola lui, năzuind la țera lor pre aice pre țera, pre la Câmpul-Lung, de carii dându scire Racoți la Stefan Vodă, au trimis Stefan Vodă în Câmpul-Lung de le-au ținut calea. Mare osândă pre omeni! câți s'au topit atunci Unguri în țera la noi în munți! Zălogul care s'au pomenit mai sus, dat Leșilor de la Racoți, au ședut până au murit în Liov, și banii n'au mai luat Leșii.

Nu s'au pomenit de prada Leșilor în țera Ungurască. Când Racoți âmbla pre țera Leșescă, spre Litfa, era Liubomirski, cu 4000 de Leși, au intrat în țera lui Racoți, și multe târguri și sate au ars.

Intr'acești an 'și-au sfârșit și Hmil, Hatmanul Căzăcesc, țilele se; începătura și isvorul a toate răutăților acestor părți de lume, a multe țeri, cetăți, stingere și risipă. Purcesese cu oștea sa în întimpinarea lui Racoți, înțelegându la ce slăbiciune au sosit, biruit fiind de Leși, și de Hanul cum au mers asupra lui. Ce nu se scie cu ce gând mergea și el, că spun că scârșca în dinți bolnav Hmil, în tabără, și dicea: «Oh! de mi-ar da Dumnezeu pre mâna me pre acel câne scurt!» Așa sunt Căzacy la tovarășie de nădejde; ce curând intr'acele țile au murit Hmil Hatmanul, în tabără, precum s'au pomenit.

Peste vole era Turcilor acesta înălțare a lui Racoți, câtă acum pofta se esă la Craia Leșescă, și împreunarea lui cu aceste două domnii, de Moldova și de țera Muntenescă; și era la Turci lucruri slabe; Impăratul încă ténér; 'l-au sfătuit capetele, o semă, și au ales pre Kluprilăul, om cu fire tare și vrăjmaș, și au grăit mumei Impăratului, de nu se va pune un om ca acela

Ispravnicu Impărăției, Ardélul, Moldova și țera Muntenescă sunt eșite de sub mână Impărăției. Deci, cum au stătut Kipurilăul Vizirü, cum au luat pre sine tôte, și anteu au stătut după lucruri den casă a aședare, și a lămurire lefele cine câtü la föră ispravă de la Impărăție, pre mulți din capete omorindü; și apoi aședându aceste tôte, au pusü gândü rêu pre Racoți și pre aceste două Domnii.

Stefan Vodă, vädendü patima și risipa lui Racoți, și temëndu-se de Hanul că era în sus, au purcesü den Iași la Sucévă: și de atunci, den césü în césü astepta și asupra sa primejdie. Și Hanul, după ce au luatü tötă óstea lui Racoți în robie, și tôte capetele Ardélului, și pre Kemeni Ianôs, Hatmanul lui Racoți, între carii den boierii Ardélului au fostü și Apafi Mihai, carele acum pre urmă au fostü Cnéz Ardélului; trimisese Hanul doi Agi mari ai sei, unul la Impărăție, ca să scie Impărăția de isbânda lui, și altul la Stefan Vodă, cu poroncă să éssä înainte Hanului la Țuțora; și au luatü, cu aceea spaimă, de la Stefan Vodă câte-va pungi de bani Hanul, și au trecutü spre Krim pre la Orheiü și pre la Lăpușna. Stefan Vodă, după ce au trecutü Hanul, au venitü în Iași.

Tötă povestea de Stefan Vodă și de Constantin Vodă se scia la Impărăție, cum suntü la sfatü cu Racoți una, și cum i-au datü asupra Leșilor óste; Érä Leșii cu laudă mare asupra țerei, și Căzaciü așijderea pentru mórtea lui Timuș. Vizirul singur se gătia asupra lui Racoți, și la Domnii dentr'aceste două țeri trimisese poroncă pre unü Agă mare de la Impărăție, anume Uzun Ali Beiü (dicü de acestü Turcü că era capü mare la Turci, și cu sfatul lui s'au alesü la Vizirie Kipurilăul, și apoi de Kipurilăul au peritü), întrebându pre Domnii, apucase-vorü ei să mérgă amëndoi asupra lui Racoți cu oști, să facă slujba acésta Impărăției, să se curățescă de faptele séle și de amestecături ce avuse cu Racoți? Și atunci spunü că socotise Kipurilăul să scóță pre Vasilie Vodă den Edicula, s'lä pule Craiü în Ardél, în locul lui Racoți; care lucru nu scimü cum ar hi fostü pentru lege; érä puterea ce nu lucréză? Care poroncă, dacă au venitü la Stefan Vodă aice, și pre atunci purcesese Stefan Vodă la munte, să alégă locü de mônăstire, care se chiamă Cașinul; den Răcăciuni m'au trimisü pre mine în țera Muntenescă, sfātuindu-se cu Constantin Vodă ce răspunsü vorü da, viindu-le amëndurorü o poroncă, și la unü prepusü fiindü amëndoi la Impărăție, și amëndoi Domnii tocma într'unü chipü de primejdie aprópe. Érä nestătătóre și lunecóse firile ominesci, la greü și la nevoie cineși de sine să stea, și apoi și unul și altul mai lesne perü, și nice și era altă putere; silia să éssä care de care mai bună, cu primejdia altuia, la Impărăție.

Nu s'au apucatü de acela sfatü Constantin Vodă cu Stefan Vodă; ce încă se temea să nu éssä ceva de la dënsul, să vädescă la Impărăție Stefan Vodă. Ce au răspunsü: «cum arü socoti Dumnélui, fratele nostru, mai bine, așa să răspundă lui Uzun Ali Beiü, și să ne facă scire pre acea cale să răspundemü și noi. «Au priceputü Stefan Vodă îndată îndoita inimă a lui Constantin Vodă și meșterșugul, și au scrisü la Uzun Ali Beiü cum elü este gata pe tötă po-

ronca Împărătească; unde va hi voia Vizirului, acolo va merge cu totă oștea sa. Însă, nu era acestu răspuns den totă inima.

Constantin Vodă s'au apucatū îndată de pungi, s'și tocmescă domnia cu banii, că era averea lui Matei Vodă neclătită încă cu multe pricini la Împărăție, zicendū: că elū n'au sciutū viclenie, nici n'au luatū Domnia cu sabia saū cu oști străine, ce 'l-au alesū țera după mórtea lui Matei Vodă, și elū de mare silă a lui Racoți și a lui Ștefan Vodă, temendū-se de dēșii, au datū puțină oște, cari nice'și erau Munteni, ce mărgineni de Moldova; șuvăla sē hălăduiescā de scārba lorū; și cu de aceste silia s'și tocmescă domnia.

Vizirul, dacă au vėdutū că nu se apucā ei sē se sfădescă cu Racoți, și nu va face nimică cu acēsta, au stăutū asupra Domnilorū, numai sē vie sē sėru-te pōla Împărăției, de Domnie, și s'și mērgā iar la Domnie. Atunce s'au apucatū Ștefan Vodă la Uzum Ali Beiū că va merge de-odată, pe de altă parte giurula totă averea sa, numai s'lu erte Vizirul de venitū la Țarigrad; și aceea apoi au māncatū capul lui Uzum Ali Beiū. Că Domnilorū așa au răspunsū Vizirul: că de arū ample unul câte o casă plină de galbini de aurū, nu se pōte acestū lucru ca sē nu vie aice; și de vorū veni, iar Domni vorū hi. Era de nu va veni, Ștefan Vodă, intr'unū cėsū voiū punē în locul lui pre acesta, arătandū pre Ghica Vornicul, care era Kapikihae lui Ștefan Vodă la Pōrtă. Spunū de Ghica Vornicul cum ar hi distū Vizirul acestū cuvēntū, elū au și alergatū de au sėrutatū pōla Vizirului.

Erā cātū putemū înțelege den mulți și den multe lucruri pre urmă adevērite, de ar hi mersū Ștefan Vodă la Pōrtă, Domn ar hi eșitū iar, că era Kluprilaului cu mai mare veste sē aducā pre Domni la pōla Împărăției, pre care'i ținea Împărăția la prepusū de hainie. Spunū de Vasile Vodă că avea mare grije că va veni Ștefan Vodă la Pōrtă; și în taină: *«Sē nu'lu mai aducā drăcul aice.»* Însē, cu anevoie este a mergere de bunē vole la grije, și cum-pāna vieței, sciindu-se la atâte amestecături, și avēndū acolo la Pōrtă atātia pāriși Greci, cărorā se luasē totū ce au avutū la începutul domniei lui, și mulți au și peritū; că s'au făcutū la începutul domniei acesteia mari jacuri la omeni străini de omeni lui, ales la Greci.

Incepuse Ștefan Vodă, și se lucra tare mōnăstirea Cașinul; iar la anul după urditul ei, 'i-au venitū mazilie, viindū Ghica Vodă Domnū în scaunul țerei, și lui Ștefan Vodă mazilia; însă, mai nainte cu câte-va luni lui Constantin Vodă 'i-au venitū mazilia, cu Mihnea Vodă în țera Muntenescă.

Domnia lui Ștefan Vodă fost-au cu mare bișugū țerei; în toți anii domniei sēle, care au trāgānatū tocma șapte ani, în pāne, în vinū, în stupi și în tōte mare rōdă. Omū deplinū, capū întregū, fire adāncă, cātū poți dice că nascū și în Moldova omeni. La învățaturile soliilor, a cărților la răspunsuri, am auditū pre mulți mărturisindū sē hie covērsindū pre Vasile Vodă. Mesele și petrecāniile acestei Domnii abte la vre o domnie sē se hie prilejittū, nu fōră mari desfrāncluni la lucruri preste mēsurā a curviei. Slujitorii mila și cinstea care au avutū la acēstā domnie n'au avutū nice la o domnie; erā cum 'i-au mulțamittū lui slujitorii la mazilie, ceti-vei mai glos la intratul Ghicai Vodă în țeră, și la eșitul lui Ștefan Vodă den țeră, spre țera Ungurescā.

Esirea lui Ștefan Vodă din țară a fost în anul 1716; tocmai pre vremea aceea i-a venit mazilia, pre ce vreme a scos și el pre Vasile Vodă din scaun.

CAP. XIX.

Domnia Ghicai Vodă.

Domnia Ghicai Vodă cum s'a prilejit, s'a pomenit la domnia trecută: că fiind Kapikihae la Pörtă, a eșit la domnie; era aice în țară, din zilele altor Domni, neguștoria fiind până la Vasile Vodă, și fiind de un nemi cu dânsul, Arbanas, l-a tras Vasile Vodă la curte, și de-odată la boierii mai de glas, apoi la Vornicia cea mare de țară de glas a ajuns; și fiindu-l Vasile Vodă de credință, l-a trimis la Pörtă Kapikihae, vedându-l om conținut la toate, și scump, cum se cade fie când Kapikihae să fie. Și așa a statut de tare cu Vasile Vodă, cum până la vremea ce s'a luat cetatea Sucevei cu domna lui Vasile Vodă, la toate rescările acele, la pribegii câte se prilejise lui Vasile Vodă, de a eșit în două rânduri din scaun, și după smintela și în țara Muntenescă cu Căzaci, totu a ținut domnia lui Vasile Vodă nestricată la împărăție, până ce a sosit Ștefan Vodă la Roman, după isbânda de la cetatea Sucevei.

Atunci, trimițându Ștefan Vodă pre Stamat Postelnicul cu câțiva boieri de țară să i isprăvescă stăg de domnie; și de aice pre Grigorașco, feciorul Ghicai Vodă, îl trimisese la închisoare în țara Ungurescă. Deci, el n'a mai avut ce face împotriva unei țări; și auzind de fecioru și că l-a închisoare, a statut și el cu boierii lui Ștefan Vodă, și a venit și el cu alți boieri în țară, și cu Aga cel ce a adus stăg de Domnie lui Ștefan Vodă.

Ștefan Vodă, socotindu iar acea socotă ce socotise și Vasile Vodă, în Ghica Vornicul, cum este om de Kapikihae, neavându gând să potoa eși unul ca dânsul la Domnie, l-a făcut de casa sa, cu o nepotă a sa, fata Sturzii Vornicului, după feciorul lui, Grigorașcu Postelnicul; și după ce s'a încuscrit cu Ghica Vornicul, pre feciorul lui l-a boierit cu Agia, era pre Ghica bătrânul l-a trimis la Pörtă iar Kapikihae. Și a fost pre treburile lui Ștefan Vodă până ce i-a venit mazilia, chemându-l Vizirul Kluprilău la sêrutarea pôlei Împărătesci, cum s'a pomenit mai sus; și necutezându Ștefan Vodă a mergere la Pörtă, a dat Ghicai Vornicului Domnia.

Purces'a Ghica Vodă spre țară cu doi Agi mari, din cari era unul Muscipă la împărăție; și întâiu pre Ismail Aga l-a trimis, carele apoi a cădut Agă Spahiilor Skimnicușu. Ștefan Vodă ambla legănându-se încotro va lua, că erau unii de ilii sfătui să meargă la Căzaci. Ce acela sfat era fără temei, că nu socotea că de acolo Vasile Vodă, cuscru fiindu lui Hmil, nu s'a putut pune în picioare cu ajutoru de la Hmil, până a statut cu gândul numai să purcedă spre Racoți, de la care avea cărți cu giurământ să nu lase unul pre altul până vor avea o pâine să o împartă.

Aice caută ce mulțămită au avută Stefan Vodă de la slujitorii sei cei mi-luiți. La Podul-Ilóel când era Stefan Vodă, toți s'au rădicat să jăcuască carele domnesci; și se nu se hie prilejitu Grigorașko Aga, fectorul Ghicai Vodă, arătându-le mari certări, n'arū hi hălăduitū de aicea, că strigaū: *«lefe, lefe se ne dea!»* Acea mulțămită au făcutū atunci lui Stefan Vodă slujitorii, pentru mila, care nice la o domnie așa n'au avutū, cum au avutū de la Stefan Vodă.

De la Têrgul-Frumosū Stefan Vodă dăruindū cu unū surguciū domnescū pre Grigorașco Aga, 'l-au întorsū cu slujitorii la Iași; érá elū, mergendū pre la Buculesci, la Comănesci au intratū prin munți in țera Ungurésca. Érá Ghica Vodă, peste puține țile, au intratū in Iași, totū intr'acel anū 7165, mai 'nainte de Pasce cu o septemână.

Intr'același anū, Kiuprilăul Vizirul, purcedendū asupra Ardélului, au trimisū poroncă și la Hanul se incalece. Era in Bugégū Hanul; și încă bine neaședatū Ghica Vodă, stândū îndată după gătire de ôste, că'i venise și lui poroncă se incalece cu totă țera, venit'atū veste cum Stefan Vodă trece munții cu ôste in țeră. Și viindū întinsū, au stătutū cu tabăra den-sus de Roman, la Săboani; érá pre Tălmaciū Păharnicul ilū trimisese cu strēji spre Têrgul-Frumosū. Cu puține țile mai-nainte de acéstă veste cu Stefan Vodă, au peritū Grumeza Căpitanul, de Ghica Vodă.

Precum era Ghica Vodă plecatū spre sânge cu mare contenire, 'l-amū cunoscutū aici; că era câteva cărți a o sémă de boieri prinse la mâna lui, cu care cărți chemaū pre Stefan Vodă se vie; că avendū Stefan Vodă mare prietenie cu Sefer-Gazi, Vizirul Hanului, carele de multe ori îi scria, dicendū: *«Ce porți grije de mazălie, au așa de neputernici ți tu pre Hanii Crimului, că de arū vrea se ție pre vre-unū Domnū subt aripa sa, au nu 'l-arū pute ține și peste voia altora?»* Și așa, atunce pre Stamatî Postelnicul au poroncitu la Stefan Vodă, îndată cum va trece Hanul pren țera Muntenésca, elū se vie in scaunū. Érá ce le este lorū a batere jocuri pre creștinii! Și așa viindū Stefan Vodă, in nădejdea lui Sefer-Gazi Aga, și Racoți vedendū asupra sa greul ce'i venia, era bucurosū se se turbure țerile aceste in vr'unū chipū.

Ghica Vodă îndată au răpeditū pre Stamatî Postelnicul la Hanul, măcar că era o carte a lui la Stefan Vodă scrisă, prinsă de Ghica Vodă, că venise Stamatî de-curēnd de la Crim, i-au giuratū că nu are nice unū bănatū; ce iar pre dēnsul nădejdea lasă se tocméscă aceste lucruri. Au mersū Stamatî Postelnicul, și au stătutū la Sefer-Gazi Aga, Vizirul Hanului, și au scosū pre singurū Șerim-Beiu cu ôste aice improtiva lui Stefan Vodă. Nu vrea Sefer-Gazi Aga; ce i-au răspunsū Stamatî Postelnicul, și i-au arătatū mare stricăciune țerei de se va face intr'altū chipū. Ce și agiutorul era ciudatū, că venise Șerim-Beiu cu vr'o 300 de Tătari, și nice la puțin rēsboiū ce au fostū la Strungă, n'au fostū, nice s'au apropiatū.

Ghica Vodă, după ce au răpeditū pre Stamatî Postelnicul la Hanul in Bugégū, și vedendū apropierea lui Stefan Vodă, au purcesū spre Țuțora; și peste puține țile s'au împreunatū cu Șerim-Beiu la Țuțora, făgăduindū și Hanului și lui, pentru ostenéla lui, daruri. Au purcesū Șerim-Beiu in frunte, și Grigorașco Vodă, fectorul Ghicai Vodă, și mergendū totă nóptea aceea au sositū pre a-

medădi, a doua zi, spre Têrgul-Frumos. De la Podul-Ilóei străjile ce trimisesse înainte Grigorașko Vodă au dat de straja lui Ștefan Vodă în Crișvesci, cu care era Tâlmaciú Păharnicul.

Au simțit Tâlmaciú că vine óstea, și au silit să nu se arate el cu óstea sa, ce de după nesce piscuri au purcesu spre Strungă; érá ce au fostu ómeni mai sprinteni au venit la podeșu, pre drumul carele vine de la Têrgul-Frumos la Roman; și acolo, până a sosire și ai nostri cu óstea, de'ântéiu voróva, apoi au început ai nostri sfada. Érá dentr'acea voróvă d'ântéiu, venise la urechile lui Șerim-Beú, că este vicleșug; pentru aceea nece'și s'au apropietu de óste. Se îngroșase lucrul și șega când au stătu a sosire stégurile oștii nóstre, și pe vr'o 100 de Tătari, că pre mai mulți nu'i lăsa Șerim-Beú; și la harțul acela, de ai nostri au cădu cu calul Gavrilă, Agă pre atunci de Dărăban, și-lu apucasă harțul lui Ștefan Vodă. Ce au săritu nesce Tătari, și de ai nostri o sémă, și 'l-au scosu, érá cu grea rană în cap și la o mână cu scădere la degite. De ai lorú încă s'au rănit câți-va, den cari rane au și muritu unii. Érá dacă s'au apropiatu stégurile Ghicai Vodă și Tătarilor, n'au mai stătu nice harțul lorú, nice Tâlmaciú Păharnicul cu stégurile, ce au plecatu fuga spre Șkele; și acolo, aprópe de Șkele, s'au întorsu o sémă de oșteni de a lui Ștefan Vodă, și nesce Unguri ce fusese cu Tâlmaciú Păharnicul; și la acelú întorsu a lorú au peritu vr'o 30 de ómeni de ai nostri, gonași, ce erau mai în frunte, și au apucat și vii, și i-au dusu la Ștefan Vodă unde era cu tabăra, la Săbăóni.

Cum au oblicitu Ștefan Vodă den limbi că este adevăratu Șerim-Beú singur cu capul său, n'au stătu; ce nesce Nemți ce avea, vr'o 80 pedestrime, i-au trimisu la vadu la Siretu să apere vadul; érá elú singur cu óstea călare au plecatu fuga; și de atunci n'au mai vedutu Ștefan Vodă, în tótă viața sa, Moldova.

Au sositu la Siretu și Grigorașko Vodă cu tótă óstea. Ce nu avea cum trece îndatu Siretul, că era mare; și se vedea în ceea parte și pedestrimea; cari, dacă au auditu că au fugitu Ștefan Vodă, ei s'au apropietu de Siretu și s'au închinatu la Grigorașko Vodă; pre cari apoi Ghica Vodă bătrânul pre toți i-au dat în robia Tătarilor, lui Șerim-Beú; care faptă necreștinescă nime nu o laudă; și multu au stătu fiul său, Grigorașko Vodă, să nu se facă unu lucru ca acela, cu nesce ómeni închinați fórá răsboiú, și creștini; ci n'au avut ce face; și dacă au venit în Iași, Ghica Vodă, au mai omoritu pre nesce Vornicea a lui Ștefan Vodă, fórá de nice o vină, numai căci i-au fostu slugi.

Și cu aceste fapte au eșitu Ghica Vodă vërsătoru de sânge, la vërsta bătrânețelorú ce era; și așa, mântuitu de Ștefan Vodă, au stătu după gătire de óste, și împreună cu Hanul au purcesu cu óstea, ca 7000 de ómeni, pen țera Muntenescă; și de acolo, împreună cu Hanul, avea și Hanul 2000 de Căzaci, cu Hanenco Polcovnicul, au intratu în țera Brașeului. Acole au eșitu și straja den Brașeu, și i-au lovit Tătarilor fórá-veste, câtú până în Brașeu abia de a' scăpatu cine-va dentr'acea strajă.

Pre unde amú intratu în țera Ardélului, prin mijlocul munților, era o palancă de zidu, și trasu zidul den ripa unu munte până în ripa altu munte;

acolo se hie pusă nisca pedestrime Ungurii, fără vërsare de sânge n'ară hi fostă intratul nostru. Ce, când amă sosită noi, amă aflată pălanca și locul acela pustiiu de ómeni. Aă ăisă Hanenco Polcovicul: «O, Dómnne, cum n'ai dată tóte unorú némurii! la noi, la Cázaci, de ne-ai fi dată aceste locuri, cine are putea se între in țera nóstră!»

Dencolo, pre la Timișvar, intrase Vizirul Kluprilăul, și pre dencóce Hanul cu Moldovenii, și cu Mihnea-Vodă cu Muntenii. Cine póte se scrie deplin prada, stricăciunea și robia Ardélului depre acele vremi, și părților apropiete de Ardél? Óstea Ghicai Vodă aă luată atunci in țera Brașeului, ce se chiamă Bârsia, trii pălănci, den care pălănci bieții ómeni, închiși toți, in robia tarilorú aă mersú.

Întru una den acele pălănci, socotindú Ghica Vodă, că va hi multă avere in cetățue, când era ticsită óstea in pălăncă, plină de Tătari și de ai nostri, aă intratú și Ghica Vodă cu mare nevoință in Iontru, unde nu era locul unui Domnă se între. Puținú aă lipsitú de nu s'aă nădușitú acolo de desimea aceea, și cu puținú sufletú abia aă eșitú, și s'aă lovitú de unú tatarú in capú. Nime se nu bănuescă căci se pomenescú aceste; că Letopisețele nu suntú s'ele cetescă omul se scie numai ce-aă foctú in vremile trecute, ce mai multú se hie de învătătură, ce este bine și ce este rău, și de ce se se ferescă și ce va urma fie-cine. Domnul, den faptele Domnilorú care cum aă fostú, și cu ce veste, și pomană, se ele urmă de viață; boierii, urmândú pre boierii cei cinsteși și înțelepți; slujitoriul, a slujitoriului; că cineși după brésla sa: de urméză pre celú cinsteși, cinsteși este; și cine urméză pre celú rău, rău este, și rău se va sfărși.

Den țera Bârsel aă purcesú oștile pren midilocol Ardélului, spre scaunul a-cel țeri, unde eraú de paza curții Crăesci, cum ăicú ei, nesce haiduci. Decí, și curtea și orașul Belgradul într'o mică de césú aă stătutú cenușe. De acole s'aă despărțitú Șerim-Beliú de Hanul, cu carele s'aă poftitú și Grigorașco Vodă, și aă agiunsú cu prada până in olatele Ungurimei de sus. Și la Sibitiú iar adunându-se oștile, aă lovitú pre la Oradia și aă trecutú la Inău, care orașú Vizirul ilú dobândise; și vedëndú că nice o óste nicăiure nu este, aă lăsatú pre Sinam Pașa de Buda se tocmescă cetatea și se o așede cu óste, și i-aă orânduitú și pre Domnul nostru Ghica Vodă cu Moldovenii, și pre Mihnea Vodă cu Muntenii. Érá Vizirul Kluprilăul, înțelegëndú de nesce amestecături ce se făceaú la Impărăție, pre cum eratênără Impărăția, s'aă întorsú cu mare sirguială la Țarigrad; érá noi, cu acelú Pașă, amă ședutú până la Simedru de amă tocmitú cetatea Inăul; și aă mai luatú Pașa de Buda nesce pălănci mai pre aprópe. Și cu Șerim-Beliú despărțitú, Grigorasco Vodă aă luatú o cetățue, anume Almașul; și de la acelú Pașă aă luatú Borcea Ianuș domnia de Ardélú.

Den luna lui Iulie purcesese Ghica Vodă, și aă venitú la Decemvrie, pre la Sfeti Necolae, in Sucévă; și pentru mare omorú ce era in Iași, aă iernatú in Șucévă.

Hanul, dentr'acea cale dacá s'aă întorsú la Crim, pe poronca Kluprilăului Vizirului aă omoritú pre Vizirul seú, pre Sefir-Gazi Aga, că oblicise Vizirul de ámbletele lui într'aceste părți, și ăicea elú tot-déuna Hanului: «nu te lăsa

de toate să ambli pre voia Turcilor, nu de toate să'ascuți: că ei, precăt' l'îi ambli pre voiă, pre atâta se suie în cap'.

Borcea Ianuș, unul den slugile lui Racoți, a' luat' domnia de la Pașa, cum s'a' pomenit' mai sus; cât' se se potole Turcii că este adevărat' împotriva lui Racoți, cât' a' purces' oștile s'a' făcut' a cere de la Turci agiutor'; și îndată a' venit' poroncă și la Mihnea Vodă în țera Muntenescă, și la Ghica Vodă aice, să dea lui Borcea Ianuș agiutor'. Deci, îndată a' trimis' și Ghica Vodă agiutor' 1000 de omeni cu Necula' Cârnu; ce, n'a' făcut' zăbavă multă acolo.

La anul, Racoți, ca cel' ce se înecă, și de sabie golă se prinde, Fögărașul Oradia și Sibiu, încă fiind' cu omenii lui, iar a' pogorit' cu oști în Ardél. Era Borcea Ianuș cu Turcii s'a' închis' în Clujvar, spre partea Turcescă; și având' și Constantin Vodă prilej' bun, ca 4000 de omeni lefecii, și Stefan Vodă mai slab', ca 500 de omeni, a' pus' gând' iar să facă amestecături în ambe țerile aceste. Si așa, a' orânduit' pre Constantin Vodă iar în țera Muntenescă, și pre Stefan Vodă aice în țeră; și stând' așa sfatul, trimisese Stefan Vodă cu bani pre Tâlmaci' Păharnicul în părțile Căzăcesci, să facă oști. Poftind' pre Hatmanii Leșesci să nu apere acest' lucru; și începuse Tâlmaci' a strângere omeni în Movilă; era acolo, la Racoți, s'a' schimbat' sfatul într'alt' chip.

Mihnea Vodă, Domnul Muntenesc, om' fără de nice o frică de Dumnezeu, fără de nice un' temei, tiran', drept' fantastic, adevă bulguitor' în gânduri, a' pus' gând' să se hăinessă pre Turci; și mirându-se cum va face, să n'albă sieală de boierii ce erau capete țerei Muntenesci, cu mare și nespuse tiranie a' omorit' 30 de boieri, tot' de frunte aceei țeri, și a' pus' boierii pre voia sa; și după această faptă, a' și răpedit' la Racoți, dându' scire că ori la ce'l' va scote norocul și vremea, este tovaroș' cu dânsul împotriva Turcilor; care lucru înțelegând' Racoți, de'ntăi n'a' crezut' pre Mihnea Vodă; era mai apoi, dacă a' trimis' giurământuri, a' vedut' adevărat' voia lui că este împotriva Turcilor. A' schimbat' sfatul, și a' lăsat' țera Muntenescă să o cărmuescă Mihnea Vodă despre acea aripă, fiind' pre loc' domnia și cu prilej' de oște; era pre Constantin Vodă l'a' orânduit' asupra Moldovei, având' iarăși și Constantin Vodă oște mai glotă, și prilej' a ține oște. Pre Stefan Vodă l'a' oprit', făgăduindu' că de va da Dumnezeu lucrurile spre folosul lui, iar el' va fi la domnie; și așa a' rămas' Stefan Vodă înapoi. Necula' Cârnu încă vedând' pogorirea lui Racoți, și amestecate lucruri, a' venit' cu oștea ce se trimisese.

Aceste amestecături auzind' Ghica Vodă că se lucră la Ardél, cum iarăși se gătăză amestecate lucruri asupra țerei, a' trimis' la Hatmanii Leșesci pre Grigorie Păharnicul să nu priimască lucruri ca acele carele sunt' împotriva Impărăției, de face Stefan Vodă lefecii în țera lor' asupra țerei. Ce Hatmanii Leșesci prea lesne s'a' apărat', dicând' că în partea Căzăcilor se fac' acele, nu la dânsii; și era Ghica Vodă cu tabăra într'acea vară la Cărnici. Ce, dacă a' vedut' de sfatul lui Racoți că' într'alt' chip schimbat', și a' oblicat' că și Mihnea Vodă este adevărat' împotriva Impărăției hain', și Cons-

tantin Vodă gata să vie asupra țerei, dreptă peste munți se pogorê, s'aũ mutatũ cu tabêra la capul Stâncei, despre Țuțora, in prejma Bugêguluĩ.

Impêrăția, înțelegêndũ de aceste tulburări la Ardêlũ, stândũ Vizirul dupê paza mării despre oștile Veneției, cu galiône, trimițêndũ la Hanul numai sê incalece, ori elũ singurũ, ori pre unũ Sultan cu oștile Crimuluĩ sê trimițã in aceste țeri improtiva Ardêluluĩ. Ce încă nu soaie in Bugêgũ Sultanul, când dencôce Constantin Vodă aũ intratũ in țerã cu oști pre Oltuz. Și in țera Muntenescă Mihnea Vodă aũ intratũ in Turci; pre unũ i-aũ omoritũ, pre alți mulți aũ și botezatũ, câțiși s'aũ aflatũ Turci in țera lui, ori slujitori de al lui, ori Agi, ori neguțitori; și așa s'aũ începutũ ca de isnovã amestecăturile in aceste țeri. Mihnea Vodă, dupê acêstã faptã, singurũ sprintenũ aũ mersũ de s'aũ adunatũ cu Racoți de față in munți, la straja uugurêscã, unde venise și Racoți; și și-aũ datũ credința unul spre altul; și s'aũ întorsũ Mihnea Vodă in Têrgoviște, unde erau tôte oștile strinse; și Racoți i-aũ datũ o sêmã de Nemți al sei, și Catane; și aũ purcesũ Mihnea Vodă in olatele Turcesci asupra Giurgiovuľuĩ singurũ, êrã o sêmã de ôste asupra Brăilei. Êrã Racoți, despre Mehedinți și peste Dunăre ardêndũ și prădândũ, elũ singurũ aũ luatũ Giurgiovuľ și l-aũ arsũ; și oștenii lui iar aũ arsũ Brăila, și aũ arsũ și Galațiũ atuncĩ totũ acele Catane a lui; și in Dobrogea asupra Hirsovei aũ trecutũ ôstea; ce, aceea den locũ n'aũ âmblatũ bine, ce able aũ scăpatũ de Turcũ.

Aceste s'aũ începutũ den țera Muntenescă; iar aice, Constantin Vodă cu 5000 de ômenĩ aũ venitũ asupra Ghicai Vodă; avea limbi Ghica Vodă și de la Roman, apucate de al nostri, și de la Podul-Ilôei mai pre urmã. Și vêdêndũ apropiatã ôstea, aũ scosũ Ghica Vodă tôte cãlărimea improtiva lui, cu Hãbășescu Hatmanul și cu Grigorie Pãharnicul; êrã singur Ghica Vodă cu tôte pedestrima și cu pușcile aũ trecutũ la Țuțora, in ceea parte de Prutũ. Grigorașco Vodă, feciorul Ghicai Vodă, era purcesũ la Țarigrad la dvorbã.

Ôstea cãlărêțã a Ghicai Vodă, de care s'aũ spusũ, dacã aũ trecutũ in sus de la Iași, nôptea, aũ masũ in valea Tãutescilorũ; și acolo aũ fãcutũ sfatũ capetele, cum sê deie rêsboiũ cu singuri cãlărêțiũ fôrã focũ, fôrã pedestrima; și cu Constantin Vodă se scia den limbi cã erau și Nemți cãlări cu focũ, și Silmeni pedestri, și ôstea Ungurêscã, nu este cu cale și fôrã smintêlã. Ce aũ alesũ cu sfatul sê se întorcã tôte ôstea la cea-altã ôste, și numai 200 de ômenĩ, ca in chipũ de strajã, sê se arãte oștii lui Constantin Vodă. Și așa, s'aũ întorsũ tôte ôstea inapoĩ; êrã Voĩceovski Cãpitanul cu 200 de ômenĩ aũ purcesũ in sus pre Bahluiũ; și mai sus de Movable indatã s'aũ tẽmpinatũ cu ôstea lui Constantin Vodă in tocmalã.

Ôstea nôstrã, care se întorsese cu Hãbășescu Hatmanul, n'aũ pãditũ calea spre Țuțora; ce Hatmanul singurũ aũ descãlecatũ la mônăstirea lui Aron Vodă, și cu alți boieri; êrã ôstea de pre subt stêguri aũ âmplutũ tẽrgul prin pivnițe slobode cu vinuri, pren case, pren poduri, morți beți pre ulițe; pren tôte pivnițele îi bâteau Cãpitanii sê și mêrgã subt stêguri (ce care bêti ascultã la trêbã ca aceea?). Voĩceovski Cãpitanul, dacã aũ vêdutũ in tẽrgũ mai tôte ôstea bêtã, s'aũ opritũ de laturea tẽrguluĩ, cu ômenii ce erau cu elũ. Êrã Constantin Vodă, dacã aũ sositũ la valea Copouľuĩ, aũ stãtutũ in gânduri, cã este

óstea supusă în târgu; érá dacă au vëdutu că nu'í óste, ce este o glogoţală deşértă, a'í luatú cu óstea pre deasupra Copoului şi pentre vil; şi acolo, la capul viilorú, 'şi-a'í tocmitú în tocmală óstea şi au stătuú.

Érá Leşii lui Stefan Vodă, carií fusese lefecii la dënsul, în frunte cu Constantin Vodă; şi o sémă de catane cu ai nostrií beţi, fórá poronca nimëruí, fórá de nice o tocmală, au începutú harţul, intrândú beţi cu sabiile smulte, până în şiragurile Unguresci. Au căutatú şi nóă a stare cu Voicëcovski Căpitanul, së nu piele atăţia ómení; şi au stătuú harţul acela mai bine de unú cësu, neputëndú a'í desbăra nice într'unú chipú pre ómenii beţi dentracela locú; şi perise vr'o 3, 4 ómení de acela, şi se apropia incetú tótă óstea. Amú purcesú dreptú în târgu; gonaşii au datú dupë noi, insë, numai până la marginea târgului; şi au stătuú Constantin Vodă pre locú, până au cercatú bine târgul şi curtea; şi oblicindú pre Ghica Vodă la Țuțora, n'au mai băgatú óstea pen târgu, cum au făcutú ai nostri; ce, alătore cu târgul, peste valea Căcăniil, trecëndú cu óstea, au purcesú intins în urma nóstră cu óste tocmită, apucândú pre mulţi de ai nostri în târgu, carií au plătitú scumpú acela vinú ce bëuse eftinú indată cu capetele sale.

Óstea nóstră, cum era risipită den purtatul prostú, așa şi cu mai próstă poroncă au venitú, numai së li së dee rësboiú acmu aprópe de capul Stâncei; dreptú pre delú au stătuú tóte stégurile nóstre în tocmală şi au aşteptatú pre óstea lui Constantin Vodă.

Acolo nu Leşii, ce drăgănimea Nemţescă era în frunte, tocmită, la Constantin Vodă, cu focú; şi unú stolú tótă cea-altă óste, căreia nu era a nóstră de potrivă, că şi mai puţină cu multú, şi fórá focú, numai óste călăreţă. Érá peste poroncă, neavëndú cum hire într'altú chipú, au săritú stégurile nóstre ántëiú la dënsii, şi mai alesú Căpitanul Voicëcovski, ca unú mare vitëzú şi aice şi la tóte trebile câte au fostú, fie când slujitorú deplin, în locú au luatú în sabii pre catanele ce erau în frunte la harţu, şi până la Nemţi au cădutu acela mai toţi, fiindú la aceştii ai nostri şi caii mai próspeţi. Şi au datú stégurile lui Voicëcovski dreptú în focul Nemţilor, den care focú în locú au picatú câţiva den slujitorii nóstri, şi unú stegarú de a lui Voicëcovski. Érá neînspălmântându-se nimic ai nostri de acea cădere acelorú slujitori, intrase cu sabiile în Nemţi, câtú n'arú hi pututú dare focú alú-doile rëndú, așa se amestecase. Insë, indată au năvălitú tótă óstea, şi aripile oştii lui Constantin Vodă. Decí, numai ce au căutatú a se dare inapoi stégurile nóste. S'au prilejitu la întorsul oştii nóstre peste trupurile de Unguri, carií căduse la tēmpinarea den-tēiú, unú Ungurú cădutu de rană, lăsatú în locú de mortú, au apucatú o sulită ce căduse lîngă dënsul, şi vëdëndú că fugú ai nostri, au săritú cu sulita şi au tēmpinatú pre unú slujitorú de ai nostri dreptú pen vintre, şi în locú bietul slujitorú au cădutu de pre calú giosú.

Incotro era a năzuire oştii nóstre, era locú fórtë rēú, şi indată pogorişii la Jijia; şi de trecutú rea Jijia şi tinósă, nice de vadú, nice de innotatú; pe podú nu încăpeatú, şi imbulđindu-se cădeau de ámbë părţile de pre podú; cuprinsă era Jijia de cal şi de ómení; şi acolo multă óste de a nóstră au peritú, şi mai mulţi de apă; au cădutu şi vil câţiva, pre mâna lui Constantin Vodă, şi mai ales

den boierii, Bucloc, Buhuș Slugerul celū mare, și Gavriliță Costachi, vel Jigniceriū pre atunci, pre cari dacă 'i-au dusū la Constantin Vodă, îndată 'i-au boieritū și 'i-au slobođitū fōră de nice o pađă iar la boierile lorū. Peste podul Jijiei n'au mai gonitū ōstea lui Constantin Vodă, ce au stătutū pre delū tōtă ōstea, la masū. Ėră Ghica Vodă, cu ōstea spăimată, s'au sfătuitū, și cu nōpte au purcesū spre Lăpușna, cu pedestrime și cu pușce, răpeđindū îndată de olacū la El Agasi, den Bugécū, dāndu'i scire de aceste de tōte. Mers'au Dărăbanii bine până in Lăpușna, acolo pre locū o ți rēsufliāndū ōstea. A doa-ți, agiunși Dărăbanii de Constantin Vodă cu giuruită de milă și de lefe, diminēță s'au sculatū și au apucatū pușcile cāte erau, de'mpreună și cu Siimenii au purcesū inapoi, făcēndū mare gālcēvā cāpeteniilorū, și nice ar rēmānea, cu mōrte lāudāndu-se; care gālcēvā a lorū vēđēndū boierii de cāți erau, sē nu'ī apuce cu sila, s'au datū in laturī; Ėră singurū Ghica Vodă au eșitū la dēnsii cu șlicul a mână, rugāndu-se sē hie ingāduitorī nu mai multū de cinci șese ȓile, spuindu-le adevēratū de venirea Sultanului; ce, n'au avutū cul ȓice. Nebunite și turbate-gāndurile prostimei acela; și s'au aflatū ca cei ce nu s'au rușinatū de chipū de Domnū. Ce au împinsū de la puscī pre Ghica Vodă, și au purcesū cu pușcile spre Iași; Ėră curēnd au luatū plată deplin pentru faptele șele, precum vei ceti mai glos.

Rēmāindū Ghica Vodă numai cu boierii, n'au cutezatū sē mai zābāvēscā la Lăpușna, ce au purcesū pre Bicū spre Tighinea până la Luțeni, și acolo au așteptatū pre El Agasi. Ėră Dărăbanii și Siimenii au venitū in Iași și s'au inchinatū la Constantin Vodă cu toții; și de la Movilău intr'acesteși ȓile 'i-au venitū și Tălmaciū Păharnicul cu cāți-va de ai lui Stefan Vodă. S'au miratū Constantin Vodă de Siimenii și de Dărăbanii, cari de toți erau pēn la 700 de ōmeni, cu focū și cu tunuri.

Și așa, Constantin Vodă, așēđēndu-se in scaunul țerei, au trimisū și la Țarigrad, cercāndū cu fāgāduință sē'și tocmēscā domnia. Ce n'au apucatū sē'ī vie rēsponsul, nice era cum, ce omū era Kiuprilăul Vizirul pre atunci; cā intr'aceleși ȓile au sositū pre Botna și El Agasi cu o somă de oști, și s'au mutatū și Ghica Vodă de pre Bicū spre Botna, și s'au împreunatū cu El Agasi, și au stătutū la Cășutenii până au sositū și Sultanul.

Turburarea lui Racoți acum era la scirea Impērației și haīnia lui Mihnea Vodă. Decī, asupra lui Racoți era orōnduitū Ali Pașă, Vizirul de Buda, Ėră asupra Mihniī Vodă, Calga Sultan de Crimū. Și atunci au venitū veste și de schimbarea lui Ghica Vodă den domnia Moldovei in țera Muntenēscă, Domnū, in locul Mihnei Vodă; Ėră aice in țēră au datū domnia lui Ștefāniță Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă. Decī, pentru sē nu se rēschire boierii de pre lūngă Ghica Vodă asupra vremii aceea, s'au tălnuitū multe ȓile acestū lucru. Apucāndu-se Ghica Vodă cā va primeni aceste intr'altū chipū, și totū cum ar hi pentru trebile șele, au stătutū improtiva lui Constantin Vodă cu Sultanul.

Calga Sultan, măcar cā avea poroncā de la Impērație sē rădice pre Ghica Vodă den Moldova și sē'lū puile Domnū in țera Muntenēscă, aflāndū lucrurile in Moldova iar așa amestecate, sē nu lasē pre Constantin Vodă hainul Impērației in scaunul țerei, au purcesū in sus pe Prutū, și au stătutū cu coșurile

la Bolota, mai giosu de Țușora; și acolo făcându sfat, săngurū aū rămasū cu coșurile, și aū opritū pre Ghica Vodă lūngă sine; érá óstea tótă, sprintină de rēșboiū, Tătărăscă, și pre toți boierii cu câtă glótă aveau, o aū datū sub mână lui Ahmet El Agasi de Bugécū; și aū purcesū El Sērdariū asupra lui Constantin Vodă la Iași.

Luāndū veste Constantin Vodă de Sultanul că este aprópe, 'și-aū rădicatū óstea den tērgū și s'aū mutatū la Galata de sus; și acole aū pusū Dărăbanii nostri și Siimenii, și căți pedestrași aū venitū cu dēnsul, de aū săpatū unū șanțū pe deasupra părăului, ce se desparte den părăul Bărnovei și vine pre sub Galata; și acolo după șanțū aū tăbēritū tótă pedestrimea, érá cālărimea în dēlū, și aū stătutū acolo cu tótă tabēra.

Óstea Tătărăscă, cum aū purcesū stoluri după stoluri, și dacă s'aū strānsū tótă la Cirićū, aū începutū a dodei āntēiū harțuri, mergēndū Tătarii până la părău; vērșau focul Dărăbanii fōră de ispravă în harțū, cum arū vedea mare nāvală; așa stricau érba fōră nici o trébă, și pre nime nu rānlaū, care lucru era îndată sēmnū de mare frică a lorū; tóte aceste le socotia El Agasi, omū ābie în tóte ordele Crimului, altul alū doile la sprintenie și la lucrurile rēșbóelorū; érá în-de-séră, o sēmă de Siimeni de acela ai nostri ce se inchinase la Constantin Vodă, s'aū îndemnatū de aū eșitū den șēnțuri; viindū pre eazū pre lūngă părău, aū venitū până la podul Bahluiului, și trecēndū preste podul Bahluiului, ce era pre atunci mai giosū de eazū. Și așa se simetisē câtă pedestrime era, și în șesū dencóce de podū eșise câte cincī-șese la unū locū, și apucasē și case câte-va în Broșteni, și daū den sinețe în Tătarii. Érá și atunce era de miratū, că pre nime nu rānlaū, fōră doi cai ce aū rānitū subt Tătarii la aceli eșitū a lorū.

Acea simetie a lorū vēdēndū El Agasi, aū încălēcātū singurū, și aū pogorītū în șesū la Bahluiū, și fiindū și doē stéguri de Unguri. Érá elū singurū aū îndemnatū pre nesce Tătarii sprinteni asupra Siimenilorū, ce erau în șesū; și aū săritū Tătarii dreptū asupra Siimenilorū, cu sinețile la obrazū Siimenii fiindū; și cum n'arū crede nime sē mērgă Tătarul la focū, așa îndrāsnețū aū mersū, ales cum amū vēdūtū pre unū Tătarū Bugegēnū dreptū asupra a doi Siimeni cu senețele în pravilă, și de aprópe aū slobođitū amēndoi sinețile în Tătar, și nici unul nu 'l-aū nemeritū; cu sabia smultă Tătarul, pre unul 'l-aū rānitū, érá pre alū-doile mai 'l-aū adusū viū la El Agasi. Așa, se cunoscea de pre atunce pedēpsa oștii lui Constantin Vodă. Érá în ceea parte de Bahluiū, pren ceirū, fugiaū cele doē stéguri de cātane, de la o vreme, numai de unū Tătar, cu mare ocară și risū între toți, că fugeaū atāția ómeni de unul; și fugindū daū inapoi den pistóle în sus, nevēdēndū unde daū.

În-de-séră era acestū harțū; peste nópte aū eșitū den tērgū Tătarii la masū, peste ceirū, érá Dărăbanii și Siimenii unū cēsū n'aū stătutū: tótă nóptea aū datū den sinețe, și nu câte unul ce toți odată, ca în chipū nemșesce; stricau érba fōră trébă, în vēntū; amū socotitū āntēiū că'i vorū hi dodeindū Tătarii; ce nu avea nice o dodelală de nime, numai se cunosceaū bine lucrurile blās-tēmate și spāimate.

A doua-đi, Vineri se prilejisē; decī, Tătarii rēșboiū sē facā n'aū vrutū, fe-

rindū Vinerea, care ȕi la dēnșil se ține cum ținemū noi Duminica den ȕilele sēp-tēmānei. Ce aū stātutū gata cu caii a māna pēn spre amēdāȕi (nici slobode legea lorū sē mērgā asupra nimēru!). Aū chīemat El Agasi pre boierī la sine și le-aū spusū cum intr'acea ȕi nu'ī slobode legea lorū sē mērgā asupra nimēru!; ērā de arū veni alȕil asupra lorū, atunce ei vorū face rēsboiū; și aū întrebātū de boierī ce le-arū pāre și lorū, in ce chipū adoua-ȕi arū merge asupra lorū, și den ce parte i-arū lovi, și ce locū este unde stā ōstea luī Constantin Vodā? Aceste vorovindū cu boierī, cā era omū in faptele sele den-afarā de hirea Tātārēscā, așa de blāndū, linū, și la trēba oștiī deplinū. Și vorovindū, numai ce se au-ȕirā dobele și trēmbiȕile in ōstea luī Constantin Vodā; și s'aū vēȕutū fōrā zē-bavā și clătirea oștilorū la vale, spre Bahlulū. Și așa, aū eșitū tōtā ōstea cu pedestrime la șesū, cu puscile, cuprinȕēn-lū ōstea lorū de la părăul ce vine alătore cu eazul până la Galata de glos; și așa, cu acea tocmală aū purcesū spre podū Constantin Vodā cu ōstea.

Aū încălecatū și Tātariī; și eraū de toȕi ca 3000 de ōmeni, și de ai nostri Moldoveni vr'o 300 de ōmeni; și aū tocmitū El Agasi pre Tātari și pre ai nostri dencōce de Ciriȕū, pre podișū, asupra Tātārașilor, așteptāndū pre Constantin Vodā in tocmală.

La Constantin Vodā de tōtā ōstea arū hi fostū la 8000 de ōmeni; in șesū la eșitul Harȕului Tātārescū inainte, peste Bahlulū, n'aū eșitū de la dēnșil nime la harȕū; slobodīaū puscile cāte-odatā; și eraū puscile bune și mari, de cele puscī ce făcuse Stefan Vodā Georgie in Liov; dērā așa daū de bine dentr'ēsele, cātū nu sē lovēscā pre cine-va, ce sunetul glonȕului nu se auȕia pre nicāluri. Aceea tocmală era, și se gāndīū cā vorū inspāima pe Tātari numai cu sunetū; ce nu se sparie neprietenul numai cu sunetul, in darū, fōrā mōrte.

Dacā aū sositū ōstea luī Constantin Vodā la Bahlulū in șesū, s'aū apucatū de trecātōrea Bahlulului; și dacā aū vēȕutū El Agasi cā are gāndū ōstea sē trecā Bahlululū, aū pusū unū Tātari bētrānū la o movilā, care este mai dencolo de unde sta ōstea Tātārēscā, despre Aron Vodā, asupra Ciriȕului, invēȕindu-lū cātū va vede de acolo cā va incede a se sui ōstea luī Constantin Vodā la dēlū, pre lūngā Tātārașī, elū sē se invērtēscā pre movilā de trei orī; și așa aū făcutū Tātarul. Decī, cum aū vēȕutū semnul la movilā unde era Tātarul, atunci El Agasi āntēiū, ca unū leū, singurū, și dupē dēnsul tōtā ōstea cu glasū: Hala! Hala! Hala! aū purcesū. Aū sloboditū Dārābaniī și Siīmeniī toȕi focul și puscile, de care durātū a sineȕelorū se oprisē Tātariī cātva. ērā dacā vē-ȕurā cā nu cade nime den Tātari de sineȕele lorū, aū răbdātū până aū incedeputū a se mai rāri focul. O samā de Dārābani, cum aū vēȕutū cā se stēm-pără focul, și Tātariī totū staū, uniī den cōdā aū plecatū fuga innapoi; pre cariī, cum i-aū zāritū Tātariī cā fugū, cum orbu aū nāvālitū și aū intratū in pedestrime cu sabiile smulte. Sē privescī mōrte, sē vēȕī osāndā! Și așa, de sirgū sē vēȕī vērsare de sānge de ōmeni! Eraū trei eazuri de trupuri, cum aū stātutū trei rānduri de pedestrime, unul peste altul, de subt mal până in Bahlulū.

Constantin Vodā aū luatū drumul celū mare spre Scāntee; cālārimea care incotro aū pututū, uniī pre Bahlulū, alȕīl pren Cārligāturā; și s'aū topitū mulȕi Unguri, și den cālārime, și mulȕi aū datū și de pre eazū in heleșteū, mulȕi

'și-au pus capetele și pren codri; érá carele lui Constantin Vodă tóte au rămasú la mănăstirea Galata den dél. Și așa multú Tătarií n'au gonitú, ferindu-se de păduri. Atunci au cădúť la robie Banul de Craiova, Bălénul.

Aice in orașú erau pline mănăstirile de bieții ómeni tîrgoveți și sîrăcime; au datú toți bani de s'au rîscumpératú ca den robie.

Sultanul, după acéstă isbândă, luándú pre Ghica Vodă cu sine, după poronca Impărăției, au purcesú pre la Huși in țera Muntenéscă, și acolo, fôră de nice unú rîsboiú cu Mihnea Vodă 'l-au aședatú in scaunú, fugindú den Tîrgoviște Mihnea Vodă, și simțindú-se in faptele sele cele mai multú decăt păgănesci, pre furis, la Racoți in Ardél, unde'și-au boritú și sufletul curênd in prăpăștile Iadului; și cum dice sfânta Scriptură: «Aú peritú pomenirea lui cu sunetú.» Așa spunú că 'l-au otrăvitú Racoți. Făcuse elú o zarvă pre la Dristov și la Giurgioú cu Turcî, până a venire veste de risipa lui Constantin Vodă de aice, care de au făcutú vr'o vitejie acolo, se scrie Muntenií; érá aice au venitú Domnú Stefăniță Vodă, feciorul lu Vasilie Vodă.

CAP XX.

Domnia lui Stefăniță Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă.

Stefăniță Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă, in tótă domnia lui Stefan Vodă Georgie fiindú aice cu maică-sa la oprélă, de care lucru siindu-se boierii ce erau de casa lui Stefan Vodă, se nu ésă la domnie in viața lorú, îndemnaú pre Stefan Vodă se-lú insemneze la nasú. Ce n'au primitú Stefan Vodă, dicêndú: «Omú muri noi până atunci, până va eși unul ca acesta la domnie;» că era copilaș micú încă pre atunci Stefăniță Vodă. Érá dacă s'au mazilitú Stefan Georgie și au venitú in scaunú Ghica Vodă, aducêndú-și aminte binele, mila, și cinstea care au avutú de la Vasilie Vodă, pre Dómnă-sa și pre cuconul Stefăniță Vodă i-au trimisú in Tarigrad cu cinste. Era încă Vasilie Vodă viú, închisú la Edicula. Și dacă au mersú in Tarigrad dómna lui Vasilie Vodă, era slobodă a mergere la Domnu-séu; érá pre Stefăniță Vodă 'l-au datú tată-séu Vasilie Vodă la carte la prietení; și făcêndú-se voinicelú mergea câte cu unú răvașú la Vizirul Kîuprilăul celú bîtrênú de la tată-séu Vasilie Vodă, pentru nevoile sele. Spunú, că dacă 'l-au vîdúť Vizirul se hie díșú: «*feciorú voinicú are Vasilie Bétú*». Și așa fôră zăbavă au eșitú la domnie Stefăniță Vodă, mutândú Vizirul pre Ghica Vodă in țera Muntenéscă, ca pre unú omú bîtrênú, pentru aședarea aceei țeri, după mari rîscóle ce făcuse Mihnea Vodă acolo in țera Muntenéscă.

Bine nu se aședase in scaunú Stefăniță Vodă, aice in țeră, și Ghica Vodă acolo in țera Muntenéscă, in anul d'ântéiú a domniei lorú, Constantin Vodă iarú au lovitú fôră-veste pre Ghica Vodă; și așa de-degrabă, câtú de cu nópte au plecatú fuga Ghica Vodă den Bucuresci, și iar au apucatú Constantin Vodă scaunul țerei Muntenescl.

Sultanul era în Bugégü; îndată au mers poroncă de la Impărăție să mergă asupra lui Constantin Vodă, și au purcesu Sultanul. Era Constantin Vodă au strinsu ște foarte bună, că și țera totă venise la densusul, și s'au tăbăritu în munți, așa la locu tare, câtu Sultanul, dacă au înțelesu ce ște are, și în ce locu este, nice se gândia că așa lesne va dobândi; că avea și Leși, și Nemți, și Unguri, și Sërbi lefecii, că încă nu sfêrșise banii lui Matei Vodă. Ce într'o di au alesu Sultanul 300 de Tătari, și i-au trimisü, dându-le poroncă ori cum numai se străbată la locul acela unde era tabăra lui Constantin Vodă. Au purcesu Tătarii, și s'au tēmpinatü cu o strajă a lui Constantin Vodă; care strajă, dacă au vëdutu că vinu Tătarii, s'au datü inapoï, și luându'i Tătarii în gónă, tabăra cea-altă nu se se apuce de rēsboiü, în ce locu era, ce aceea spaïmă le-au cădutu asupră, cum, care încotro au pututu au plecatü fuga, și au lăsatü totă tabăra pustie. Numai Constantin Vodă, vëdëndü spaïmă ca aceea, și-au strānsu lefecii ce avea și au trasu preste munți în Ardélü. Vicleșugü au făcutü Muntenii, au că n'au vrutü se se pule împotriva Impărăției, au ce urgie a lui Dumneđu au fostü la acea spaïmă, că spunü, că numai șapte Tătari se hie fostü cei ce i-au gonitü, și au rēsbitü până la tabără, câtü s'au miratü și singurü Sultanul. Deci, după acēstă isbāndă, au aședatü Sultanul iarü pre Ghica Vodă, care fugise la Pașa de Dristov.

Constantin Vodă, după fuga sa den țera Muntenescă, n'au mersü la Racoți; ce, cu 800 de ómeni într'alesü, lefecii, s'au suitü în sus alături cu munții, aproape de Maramorēșü, pe la Bistrița, au luatü potica pre la Dorna, și au eșitü pren Câmpul-Lungü a țerei nóstre; și trecëndü mai pre den-sus de Sucévă: au lovitü pre la Hotin, și au trecutü Nistrul pre la Movilău, ispitindu-se și despre acea parte.

Stefăniță Vodă aice, ca unü omü tēnērü, nevrëndü soră-sa Rucsanda se vie pre scrisorile tātāne-sēu și alui în țeră den Rașcov, care tērgü i-au fostü datü Hmil după mórtea lui Timuș feciorului sēu, trimis'au ște asupra Rașcovului se 'lă batē, și se lee pre soră-sa, pre dómna Rucsanda, cu de-asila. Ce nimică al nostri n'au pututu face Rașcovului, numai ce au făcutü zarvă cu Căzaci. Când-de-când așteptaü prilejü ca acela Căzaci se lovēcă în țeră aice; și tēmplāndu-se a nemerire lui Constantin Vodă la dēnșii atunci, în locu 'i-au giuruitü ște.

În țera Muntenescă, după fuga ce făcuse Ghica Vodă de Constantin Vodă, Viđirul era scārbitü pre densusul; nu peste multă vreme au trimisü Pașa de Dristov de 'l-au luatü den scaunü, și au datü domnia, în locul lui, feciorului sēu, lui Grigorașco Vodă.

Și așa, totü într'acelașü anü, în anul d'antēiü a domniei lui Stefăniță Vodă, tómna, au venitü Constantin Vodă cu ște Căzácescă asupra lui Stefăniță Vodă, ispitindü cum arü pute se încapă la domnie; nu fōră agiutorü și îndemnarea lui Racoți; că și Racoți aședatü încă nu era; și în Ardélü o cetate, anume Oradia, cu ómenii lui Racoți aședată pre atunci, o bătea Ali-Pașa, care o au și luatü: eșindü o femeie din cetate, și arătāndü Turcilorü apa de unde venia de încunglura cetatea, acēsta abătānd'o Turcii de la cetate în laturi, au luatü cetatea, vestită între cetățile Ardélului.

Înțelegându Stefăniță Vodă că trece Constantin Vodă Nistrul la Soroca, au eșit cu oștea sa la Colcenii peste Prut, și au pus tabăra acolo. Însă, oștea era prea puțină, că țera, într'acea fómete era într'acelu anu, câtă mâncau ómenii papură care o uscau și o măcinau de făceau pâne; și pre acea fómete, porechia țera pre Stefăniță Vodă de 'i dicea *Papură-Vodă*; însă, vremile și voia lui Dumnezeu nu sunt în voia domnilor.

Eră și câtă oște era, o trimisese Stefăniță Vodă totă în frunte înainte, pre Răutu, cu Catargiul, și cu Grigori Paharnicul și cu Mihalce Hâncul Sêrdariul; și călărașii de țera, și toți mazilii cei mai sprinteni, ca 200 de ómenii; și așa, oștea aceea, fórte cu próstă tocmală, cu orânduela acelor Sêrdari ce erau fórá crieri, 'i-au lovit Kelsca Căzacu numai cu 300 de Căzaci, și au risipit totă oștea aceea, cu mare ocară; óste numai den sunet risipit, nice gonit de cineva. Eră totu adunându-se la locu, pre gîmătate den câtă era d'ânteu, au stătutu de strajă până au venit și Constantin Vodă cu tabăra la densii; ca-rele, dacă au luat veste den limbi că este la Colcenii Stefăniță Vodă, au luat în glos, trăgându oștea pe Prutu la Zagarancea; și se nu hie datu acéstă veste unu Căpitanu, anume Voicekovski, cum că Constantin Vodă este mai glos de noi cu oștea, iar de străjerii nostri amu hi sciutu atunci când ar hi trecut Prutul. Decî, și Stefăniță Vodă au purcesu în glosu pre la Pasadnici; și trecendu de Iași, pre deasupra mônăstirei lui Aron Vodă, au trecut la Tomesci pre Bahlui, și acolo au stătutu cu oștea; eră Constantin Vodă într'acea nópte au masu peste Prutu.

A doia-și Constantin Vodă s'au apucat cu Căzaci de trecătoare la Prutu; eră Stefăniță Vodă au luat în glos în prejma Bugécului; că îndată au răpe-dit la El Agasi în Bugéu; și era cu Stefăniță Vodă și Balgi Bașa de la Hanul, cu vre o sută de Tătari; dintre cari Tătari și de al nostri au alesu Stefăniță Vodă și i-au trimis sub tabăra Căzăcescă, când erau trecuți Prutul oștea lui Constantin Vodă, de au luat limbă.

Au spus limba că sunt cu Constantin Vodă 5000 de Căzaci, den tóte pol-curile aleși, și 1000 de lefecii de a lui Constantin Vodă; și mergea Constantin Vodă intinsu la Iași. Aceste înțelegendu Stefăniță Vodă, cu sfatul Balgi Bașii, au luat pe Prutu în glos în intimpinarea lui El Agasi; și la codrul Chighe-cului s'au timpinat cu El Agasi.

Trimisese Constantin Vodă în urma lui Stefăniță Vodă 500 de ómenii, cu Durac, înaintea cărora și Stefăniță Vodă trimițendu pre Hăbășescu și pre Voicecovski Căpitanul se cerce, numai cu o sută de ómenii de la Obileni, s'au supus ómenii lui Constantin Vodă; și unii s'au arătat și s'au făcut a fugire, și a nostri a'i gonire; au eșit totă straja lor. Decî, numai ce au căutat cestora al nosti a plecare fuga. Erau cu al nostri și puținii Tătari, între cari era și unu Comisă a Sultanului, ce venise pentru poclonul Sultanului la Stefăniță Vodă. Acolo au perit acelu comisă a Sultanului, și alți doi Tătari cu densul: năvă-lind peste Jijia înapoi, li s'au înglodat caii. L-au fostu apucat unu Tătaru pre acelu Comisă a Sultanului pe calu, după sine; ce apoi amendo 'și-au pus capetele.

După ce s'au timpinat Stefăniță Vodă cu Șah Bolat Aga, El Agasi den
LEATOPISEȚELE. TOM I. 24

Bugécú, cu 2000 de Tătari cu dânsul, și cu Ștefăniță Vodă cu 1000 de ómeni, au purcesú dreptú asupra lui Constantin Vodă la Iași. Adunase Constantin Vodă pre Vlădici la sine, și câțiva boieri Suseni. El Agasi îndată au alesú o sémă de Tătari sprinteni, și i-au trimisú sê lovescă Iași fôră-veste; și așa degrabă au lovitú, câtú au luatú têrgul in lungú de au apucatú mulți ómeni den têrgú in robie. Constantin Vodă, vedéndú că 'i vinú Tătarii asupră'i, au eșitú cu tabăra, și au stătutú de lătura têrgului, pre pârăul Căcuii, mai glosú de podul lui Ștefan Vodă; cu El Agasi au cuprinsú Tătarașii.

Mergeau o sémă de al nostri mai bine de câtú Tătarii la rêsboiú asupra taberei Căzăcesci, și Șimenii îi bâteau den senețe de dupê case. Intr'acea și au venitú o sémă de capete Căzăcesci la El Agasi, și cereau de la dênșii El Agasi, sê'i dea pre Constantin Vodă, și ei sê se întorcă slobodí. Pre unú capú de pêrú au stătutú atunci viața lui Constantin Vodă; că solii pozvoliat, alesú Stamatenco, carele era mai mare pre Căzaci. Numai Căzaci, singuri de sine, den fágăduința lui Constantin Vodă, că de totú omul va da câte 20 de lei la Movilău, și dândú o sémă de bani sotnicilorú, și mai multú la Kiașca sotnicul, au strigatú Căzaci toți până intr'unul chiuind: «Hexa» caba nama nes xiner», adecă: sê nu pêră cinstea nóstră; vom sta cu toți, și acestú lucru nu'lú vom face.—Spun, sê hie luatú și El Agasi bani de la Constantin Vodă atunci.

Adoia-și, pre la amedă-și, au purcesú Căzaci cu tabăra legată den locú inapoí; și la suitul delului, pre lúnga Tătarași, sê hie fostú o tocmelă, și nevoința lui El Agasi, era de a se rumpere tabăra la acelu locú de al nostri. A doia navală au făcutú al nostri pre delú spre mônăstirea lui Aron Vodă; și infrânsese pre pedestrima căzăcescă până in care; și au picatú acolo Căzaci iarăși subț al nostri. Eră subț al nostri s'au aflatú mulți cai rănii.

Și așa, au hălăduitú Constantin Vodă și intr'acea-dată, de subț cumpănă mare a vieței; n'au mai cercatú zarve dentr'aceeași-dată, ce s'au aședatú subț Crăia Leșescă. Mers'au Ștefăniță Vodă in urma Căzacilorú cu El Agasi pên preste Prut; eră petrecătorilor, nu oștenilorú și gonașilorú sémănătorú; și s'au intorsú Ștefăniță Vodă in Iași, eră El Agasi la Bugécú. Căzaci cu Constantin Vodă au trecutú Nistrul pre la Movilău, și acolo mari nevoi au avutú de Căzaci pentru lefe.

Bine nu s'au mântuitú Ștefăniță Vodă de El Agasi den Bugécú, au sositú și Mustafa Pașa de Silistra; și cum au sositú au descălecatú dreptú la curtea cea domnescă in Iași, și au strinsú pre toți boierii la sine; și întrebându'i de aceste oști, cum de au venitú asupra țerei Impêratului, făcendú pre boieri haini; și pre toți câți boieri au fostú i-au luatú de i-au inchisú, ținđu de rêu și pre Ștefăniță Vodă, făcendu'lú omú de nimică. Au ședutú in Iași trei zile, cu mare cheltuélă și sile in orașú de oștenii lui; și la purcesú au alesú dentre toți boierii pre Toma Vornicul, și pre Șepțilici Hatmanul, și pre Prăjescul Vornicul, și i-au luatú in padă; și până n'au datú câteva pungi de bani nu i-au sloboditú pre acești boieri, ce se pomenescú mai sus, inșe de la marginea țerei.

Ștefăniță Vodă, de tóte faptele acelu Pașa au făcutú jalobă la Vizirul Kiu-

prilăul, și la Vasilie Vodă, că eșise și Vasilie Vodă den Edicula slobodă; îndată au răpediț la Pașa de 'l-au dusă la Țarigrad, și puțin de n'au peritū singur Pașa; iar Kihaea lui au plătitū acea faptă cu capul.

Intr'acestū anū 'și-au sfērșitū dīlele vieței sele și Vasilie Vodă, Domnū vestitū intre domniī țerei, cu fericitā domnie. Țără lui Ștefăniță Vodă, câtū s'au desvărātū 'i-au venitū poroncă sē trimiță ōste in țera Ungurēscă, și de la Muntenī iar așa, asupra lui Racoți; și au trimisū Ștefăniță Vodă pre Mihalce Hâncul Sērdarul, și pre Voļcecovki Capitanul de lefecīl, cu o mie de ōmenī.

De la Impērație era orōnduitū Seldi Pașa cu ōste asupra lui Racoți. Nu'lu potū ulta Turcīl până astăzi pre acelū Pașă; și acela omū așa era de rēșboinicū și tare, cum spuneaū și al noștri de dēnsul, câtū cu Hatmanīl cel vestiīl in lume pōte sē se asemine firea lui. Cu acela impreunāndu-se ōstea nōstră și cea Muntenēscă, au purcesū asupra lui Racoți; și la orașū la Clujvar le-au eșitū Racoți inainte cu oștile sele.

Pașa nu avea mai multū de 6000 de ōmenī, fōră ōstea acēstorū douē țeri; in-sē, cum spunū, neînfrāntū omū la rēșboiū; Țără Racoți avea 8000 de ōmenī, pentru mare scumpete ce avea acela omū; că de ar hi avutū ōste mai multă, cum era ōstea Turcēscă puțină asupra lui, la dēnsulū era acea-datā rēșboiul cu isbāndă; și cum au fostū acelū rēșboiū n'am vrutū sē trecemū cu pomenirea.

Tocmise Racoți tōtă pedestrima și pușcile den-a-dirēpta in protiva Moldovenilorū și a Muntenilorū, sciindū că aceste nēmuri improtiva foculū nu staū. Țără elū cu capul seū, cu tōtă călărimea au stātutū improtiva oștil Turceșcl, că avea călărime alēsă.

Țără Seldi Pașa tocmise 2000 de Muntenī și 1000 de Moldovenī den stānga; Țără călărimea Turcēscă, o sēmă in frunte inainte sa, și o sēmă o au tocmiț odată cu pedestrima ce avea, și cu pușcile, de au stātutū dupē călărimea cea de'ntēiū. Și dacā au tocmiț ōstea, au chīlāmatū capetele, și ale nōstre și Muntenescī, și le-au datū poronca așa: «Cămilorū! Iacā, eū voiū merge direptū asupra ghīaurulū, și nu cu altā armă, ce numai cu sabia; de'ntre voi care se va apuca, orī de arcū, orī de altā armă, acelulū capul ū voiū tăia, și āntēiū voiū căpeteniilorū. Decl, eū cum voiū purcede și voiū incepe rēșboiul, voi sē treceți peste pedestrime, și sē loviți ōstea neprietenulū den dos; dacā voiū înfringe, că sciū eū că'ī voiū înfringe, unul den voi sē nu cumva sē se apuce de jactū, descălecāndū la borfe, saū sē alerge sē prindē cal slobodī; ce sē goniți strinși pe neprietenul; că de gōnă mai buni sunteți voi decâtū ōstea mea cēsă-altā; și acēsă invēțeturā sē țineți, precum vē daū poroncă; Țără că nu'lu voiū bate pe neprietenul meū, nime den voi sē nu gāndēsă, că sciū eū că'lu voiū bate.»

Și dupē acēsă poroncă, cum au sositū capetele oștil nōstre la bulucurile lorū, au și purcesū Pașa āntēiū cu ōstea tocmiț, așa cum s'au țisit, și al noștri alătura. Dacā s'au apropiatū Turcīl de ōstea lui Racoți, au săritū Racoți cu tōtă ōstea odată, singurū in frunte, cu alese catane ce avea, și îndată au înfrintū pre tōtă călărimea Turcēscă câtă era in frunte; și așa au imbulzit'o, câtū incepuse a dare peste Pașa, care venia cu temeiul pre urmă. Ce au stātutū singurū Pașa cu sabia smulță, oprindū ōstea care o înfrinsse den

frunte Unguri; și pășind singur Pașa cu bulucul său înainte, s'au amestecat oștile Turcești în sabii cu Unguri. Ce, Turcii cari îi împulziau, singur Pașa cu capul său alovit, și aripa cea de Munteni și de Moldoveni, asupra pedestrimii lui Racoți den dos; că trecuse Racoți înainte și remăsese și Muntenii și Moldovenii cam napoia lui. Au slobodit Nemții focul și pușcile lui Racoți într'ai noștri, care focu nesuferindu ai noștri, în locu s'au dat înapoi ca în chipu de fugă. Acolo mare greșelă au făcut Racoți, de n'au pus lângă pedestrime și ceva călărime. Să hie încălecatu pre Munteni și pre Moldoveni atunci când i-au înfrîntu focul, nu s'ar fi îndreptat ai noștri în veci. Era dacă au vedutu ai noștri că altă grijă nu au, foră numai focul, cum s'au deșertat sinețele, s'au și întorsu o semă de căpetenie, ales Voicecovskii Căpitanul și Cantemir, ce era la Munteni căsu Spătărescu pre atunci, și carele apoi aice în Moldova au fostu Sărdar, și alții, și îndată după dănsii totă oșteă. Și pînă a ample Nemții sinețele de alu-dole rîndu, au intrat cęsti-alți cu sabiile smulte în pedestrime; și au pornit'o într'o risipă, rămăind și pușcile și armele pedestrimii în deșestu. Și așa, Unguri, vedëndu perirea pedestrimii se, și încă den-dosul său, au început a slăbire, și mai vartos luptăndu Racoți singur în răboiu 'l-au rănit unu Turcu dreptu în capu, forțe cu grea rană, den care rană i s'au prilejit și mörte.

Vedëndu Unguri pre Racoți rănit, 'l-au și apucat cătanele între dănsii și s'au abătutu în laturi; îndată au purcesu totă oșteă în risipă. Gónă așa grea Turcii n'au făcutu, că Turcii pre obiceiul lor n'au gonitu, și ai noștri încă fiindu aproape de pădure nu s'au lătitu cu góna. Și așa au fostu sfęșitul lui Racoți, Domnu în mare fericire; născutu între cei fericiți Cnej, mare fericitu. Dera la ce nu aduce nesățioasă hirea omenescă la mărire! După această isbăndă asupra lui Racoți, Seidi Pașa au aședat totu Ardelul în partea Impărăției, și oștile noastre le-au lăsat pre acasă.

Aice în țeră, într'acestu anu, domnia cu pace Ștefăniță Vodă peste totă țara; era încă bine nu sosise oșteă ce era la Ardel trimisă, i-au și venit altă poroncă de la Impărăție să purcedă Ștefăniță Vodă la Nipru, să hie de agutoru acolo Pașii de Silistra, și Hanulu, la lucru unor cetăți, care au făcutu Impărăția de padăște pe Nipru, pentru apărarea despre Căzaci, să nu potă ambula pe mare. Numai ce au căutat lui Ștefăniță Vodă a purcedere, și în cale mergëndu, aproape de Tighinea, pre Băcu, la unu satu anume Luțeni, au cădutu în bōlă forțe grea, lungore, care bōlă îndată au priceputu doftorul că trebue să'i la sänge. Ce, n'au ascultat, și adăogându-se bōla, și ales tōmna fiindu, așa de greț 'l-au cuprinsu herbintēla, cătu până la Tighinea au stătu frăniticu, adecă bulguitu de hire. Cu chipul ciumei era bōla, că i-au eșitu bolfa la o mână. Ce nu era ciumā, ce dreptă lungore, carei bōle îi dicu doftorul Maligna; și cătu au trecut Nistrul la Tighinea, atreia-și au stătu mortu. De acea bōlă, totu acolo, au muritu și Dumitrașco Drăguțescu, de la Sucēv, omu cunoscutu și alesu la totă curtea.

Firea acestei domnii a gludecare nu putem, că încă nu era coptu în vērsta sa; multu se cunoscea într'ensul den firea tătăne-sou; iar la mănecă răpitu.

Turcii agalarii de Tighinea cum au auditu de mörtea lui Ștefăniță Vodă,

Încă bine nu-l era eștit sufletul, s'a-l înglotit și a-l venit să la ce voru afla domnesc, în sēma Impărăției. Puțin lucru a-l lipsit de nu s'a-l făcut mare zarvă între noi și între dēnșii; că intrase ca în chipu de jacu în tabēra nōstră unii de dēnșii; ce, dacă a-l stătut la vorovă cu boierii, nu le-a-l oprit boierii, ce le-a-l rēspuns: *«luați, numai sē nu vē fie a dare sēmă de mai multă câtă veți lua.»* Deci, luându 'și sēma Agii, sē nu cumva dea mai multe de câtă voru lua, s'a-l lăsat. Boierii, după mōrtea lui Ștefăniță Vodă, îndată a-l ales pre Chiriță Dragon Ruset carele a-l cădut și Domnū aice în țēră, și cu dēnsul și pre Alecsandru Costin Postelnicul, și i-a-l răpedit îndată la Impărăție, dāndu scire de mōrtea lui Ștefăniță Vodă, și sē arāte mare rugămintē țērel, pentru Domnū de țēră, și sē pomenescă îndată de Dabija Vornicul. Însē, nu era cu scirea tuturor pentru Dabija Vornicul; alții trăgeau cu alte chipuri, pre cari sē-l trecă condeiul nostru, pentru urită pomenire.

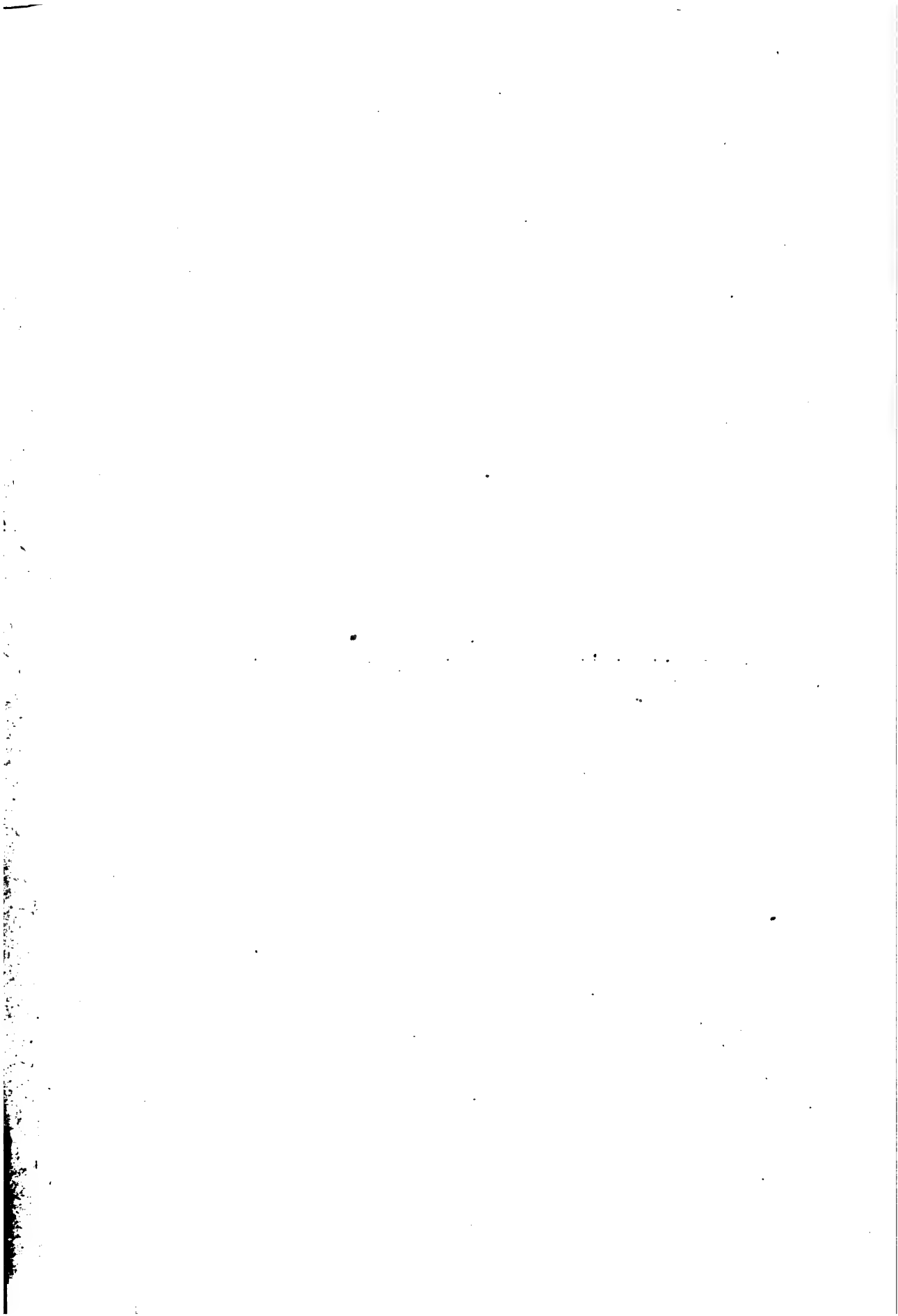
Eră oșele lui Ștefăniță Vodă le-a-l luat boierii cu sine, a-l purcesu deodată pre Nistru în sus, pe de ceea parte, și a-l trecut Nistrul pre la Bila-cău, și 'l-a-l adus în Iași, și 'l-a-l îngropat în mōnăstirea care se pomenesce Trii-Sfetitele.

Sfērșitul Letopisēfului lui Miron Costin.

APPENDICSE

1

APENDICS I.

A. Pentru ijderea Moldovenilor, și cum au bătut și au isgonit pre Tătari de pe aceste locuri.

Scie Leatopisețul cel Unguresc, că ôrecând pre aceste locuri au fost lăcuind Tătari; și imulțindu-se acesti Tătari s'au tinsu de au trecut și peste munți la Ardél. Și împingându pre Unguri den ocinele lor, n'au mai pututu a suferire; ce singur Laslău, Craiul Unguresc, căruia dîcu că au fost vîr-hovnic, s'au sculat de s'au dus la Impăratul Rômului, de 'și-au cerșutu ôste într'agiutorî improtiva vrějmașilor sei. Dece, Impăratul Rômului altă a-giutorî nu 'i-au făgăduit, ce 'i-au dat răspuns și au dîsu: «Eu sunt jura-tu, când am statutu la Impărăție, om de județul meu se nu plăe; pentru aceea, mulți ômeni rei s'au făcutu în țera mea, și câte temnițe, tôte sunt pline de dênșii. Și nu mai am ce le face; ce ți'i voi da ție se faci isbân-dă cu dênșii. Êră tu în țera mea se nu'i mai aduci, că ți'i dăruescu ție.» Și de strgî învătă de'i strinseră pre toți, de i-au arsî impregiurul capului, de le-au pirjolitî pîrul cu un heru inherbîntat; care semn trălesce și până astăzi în țera Moldovei și la Maramoruș, de se cehluescî pregiur capu. Dece, Laslău Crai, dacă au luat acelu agiutorî tâlhăresc de la Impăratul Rômu-mului, au silitu la țera Ungurescă; și de aci, pre cășlegile Crăciunului, cu tătă puterea sa s'au apucat de Tătari a'i batere și a'i gonire, de au trecut muntele în céstă țără pre la Rodna, pre care cale și semne prin stânci de pîtră în doē locuri se află făcute de Laslău Crai. Și așa gonindu'i pre munți, scos-au și pre acesti Tătari, cari au fost lăcuiitori în Moldova, de 'i-au gonit până 'i-au trecut apa Siretului. Acolo Laslău Crai, ce se chîamă Leșesce Stanislav, stîndu în țermurile apei, au strigat Unguresce: *Sire-tem, siretem!* adecă: *place'mî, place'mî*, sau cum dîcemu noi: *asa 'mî place*. Mai apoi, dacă s'au descălecatu țera, de pre cuvîntul lui Crai ce au dîsu *Siretem*, au pus numele apei: *Siretul*. După multă gônă, ce au gonit pre Tătari din tôte locurile de unde erau aședați, sta în multe locuri improtiva oștilorî lui Laslău Crai; dece, cela ce sta bătutî erau că nu se puteau sprijini; êră cela ce fugeau li se da lunga înainte și scăpau. Pre acele vremi era meștersugul Tătarilor de se făceau a dare dosu, și apoi îndată se 'ntor-

ceaă asupra celoră ce'i gonlată. Ce, nece ună ună sportă nu aveat; că cădeat în primejdii de periaă, și ori ce feluri de meștersuguri vreaă face, totă loră eraă de smintelă, pên 'i-aă scosă den totă locul, și 'i-aă depărtată peste Nistru la Crim, unde și până astădi trăescă.

De acolo s'aă întorsă Laslău Craiă cu laudă și biruire; și sosindă a casă în dioa lăsaței sēcui, aă cerșută la Episcopii loră blagoslovenie sělă lasē treî țile sē se veselēscă cu dōmna'si și cu boiarii sēi. L'aă blagoslovită de aă lăsată sēcū Marți cu totă curtea sa; care obiceiă se ține la legea loră și până astădi, de lasă sēcū Marți, în sēptēmăna postului celă mare.

B. Pentru descălecarea Maramorușului.

Laslău, Craiul Ungurescū, după isbândă cu norocă ce aă făcută asupra Tătarilor, și s'aă aședată la scaunul seă, s'aă sfătuită cu boiarii seî ce voră face cu acei tâlhari ce'i luase într'agiutoră de la Impēratul Rōmului, cu cariă mare isbândă aă făcută, de aă risipită puterea aceloră Tătari; că, sē le dea locă și moșie în țēră, nu suferiaă Ungurii cel de moșie, vēdēndă că suntă ōmeni rēi și ucigași, socotindă că de se voră înulți, ei se voră întări, și sē nu li se tēmples vr'o price cu ei și sē petrēcă mai rēu de câtă cu Tătarii; mai apoi, sē nu le hie a'si perdere și Crăia. Ce le-aă alesă ună locă osēbită și pustiiă, îngrădită cu munți pe'npregiură, între țēra Leșescă și 'ntre țēra Ungurēscă, unde este acmu țēra ce se chlamă Maramorușul; acolo le-aă împărțită moșii de țērguri și de sate, unde trăescă și până astădi.

C Pentru descălecarea țērei Moldovei de ală-doile rāndă, în ce chipă și cum s'aă aședată.

Dupē risipa țērei de'ntēiă, cum scrie că s'aă pustiiă de greul oștiloră lui Flah, Hatmanul Rōmlenescū, saă cum scrie la Leatōpisețul celă Ungurescū pentru Laslău, Craiul Ungurescū, că aă risipită mulțimea Tătarilor de pre aceste locuri, de aă rēmasă locul pustiiă; mai apoi, după multă vreme, când fiil cel de Domni, din munții Unguresci pōgorindă după vēnată, și aă nemerită la apa Moldovei, vēdēndă locuri desfātate, cu câmpi deschiși, cu păduri dese, și cu ape curgētōre, îndrăgindă locul, aă trasă pre ai seî de la Maramoruș, și pre alții aă îndemnată de aă venită, și aă descălecată āntēiă sub munte; mai apoi, înmulțind-se și crescēndă înainte, nu numai apa Moldovei saă Siretul le-aă fostă hotară, ce până la Nistru și până la Mare s'aă lăpită. Căce și rēsbōie mai apoi făceaă ca sē'si apere țēra și pāmēntul seî de către Schiți și Goți, și de către alți vecinī ce eraă pe'npregiură. Ce avēndă purtătoră de grijă pre Domniil loră, care'i rădicase dintre sine, de-multe-ori în țēra Leșescă aă intrată, și multă pradă și isbândă aă făcută. Den câmpi pre Tătari 'i-aă scosă, că după risipa Tătarilor ce-i gonise ōre-când Laslău, Craiul Ungurescū, de pre aceste locuri, iarăși aă fostă începută a se tindere la câmpi...Ėră dacă aă ucisă acei feciori de

Domni zimbrul, saŭ bourul ce au fostŭ, cum scrie Letopiseŭul celŭ Moldovenescŭ, ŝi intornându-se înapoi, au nemeritŭ la locul unde este acmu Têrgul Sucevei; acolo mirosindu-le fumŭ de focŭ, ŝi fiindŭ locul despre apă, cu pădure mărunță, s'au pogoritŭ pre merodenia fumului, unde este acmu Mănăstirea Eŭcani. Acolo, pre același locŭ, au găsitŭ o prisacă cu stupi, ŝi unŭ moșnegŭ bătrânŭ prisacariŭ; de siminție au fostŭ *Rusŭ*¹⁾ ŝi 'l-au chîematŭ *Eaŭco*. Ŝi întrebându-lŭ acei feciori de Domni, ce felŭ de omu'i ŝi den ce țără'i, elŭ au spusŭ că este den țera Leșescă, Rusŭ. Așjderea ŝi pentru locŭ 'l-au întreatŭ, ce locŭ este acesta, ŝi de ce stăpânŭ ascultă. Eaŭco au ȑisŭ că este unŭ locŭ pustiiŭ ŝi fôră de stăpânŭ, de'lŭ domnescŭ fierele ŝi paserile; ŝi se tinde locul in ȑios până in Dunăre, iar in sus până in Nistru, de se hotăresce cu țera Leșescă; ŝi este locul fôrte bunŭ de hrană. Înțelegendŭ acei feciori de Domni aceste cuvinte, au sirguitŭ la Maramoruș de ŝi-au trasŭ ômenii sei, ŝi pre alȑi au îndemnatŭ; ŝi au descălecatŭ ânteiŭ subt munte, ŝi s'au lătitŭ pre Moldova in jos. Êră Eaŭco prisacariŭ, dacă au înțelesŭ de descălecarea Maramorișenilorŭ, indată s'au dusŭ in țera Leșescă ŝi au adusŭ Leși, ŝi au descălecatŭ pre apa Sucevei in sus, ŝi pre Siretŭ, despre Botoșeni. Ŝi așa de sirgŭ s'au lătitŭ Români in jos, ŝi Leși in sus, ŝi s'au plinitŭ tôte locurile cu ômeni intr'acéstă țără den munte până in Nistru, ŝi in jos până unde dă Dunărea in Vidov, ŝi până in Cetatea Albă, ŝi la Chilia, ŝi la Reni, ŝi pe Nistru in sus până unde se împreună cu hotarul țerei Leșesci, ŝi pe Prut până mai sus de Cernăuți ŝi pre Cerimuș.

Așjderea ŝi Têrgul Baia, scrie că 'l-au descălecatŭ nesce olari. Êră Sucéva o au descălecatŭ nesce cojocari Unguresci, ce se chîamă pre limba lorŭ *Soci*; êră *Socéva* pre limba lorŭ se chîamă *Cojocărie*. Intr'acesta chiptŭ s'au făcutŭ aceste. Aflatu-s'au intr'acéstă țără ŝi cetăȑi făcute mai de-de-multŭ de Ianovezi (Genovezi): Cetatea la Têrgul Sucevei, ŝi Cetatea la Hotin, ŝi Cetatea Albă, ŝi Cetatea Chilie, ŝi Cetatea Némȑul, ŝi Cetatea nôă Romanul, ce i s'au surpatŭ pământul ŝi au cădutŭ.

Evstratie Logofetŭl, ŝi dupê dânsul Simion Dascalul ŝi Misail Călugêrul.

1). Cronicariŭ Moldovei subt nume de *Ruși* înțelegŭ pre *Ruteni* sau *Rusneci*, cum le ȑicemŭ in limba populară; fiindŭ că Rosienilorŭ le ȑicŭ pururea *Moskai*, de pe numele vechi Capitala *Moska*. *Ed.*

APENDICS II.

A. Despre Ludovik, Craiul Unguresc și Leșesc.

În anul de la Hristos 1360 murit-a Craiul Leșesc Cazimir : eșind la vânătoare alergat după un cerb, a căzut cu calul, și și-a frânt un picior, și i s-a întâmplat moartea ! Era în urma lui aștătat Craiul Ludovik, Craiul Unguresc, nepotul lui Cazimir mortului, îndemnat fiind de o seamă de Boleri Leșeci, neavând feciori Craiul Cazimir parte bărbătească, fără numai două fete. A părăsit viața Crăească. Mare mănăstire a rămas Leșilor după moartea Craiului Cazimir : că Ludovic Craiul, fiind străin la Crăia Leșească, pe nimeni nu suferă la sine ; ce toate lucrurile pe talmaci se isprăviau, și multe locuri ce erau să le împreune către Crăia Leșească, le da unui Domn Unguresc, anume lui Cnezul Vladislav a Opoliei, și altora. Nezăbovind Ludovik Craiul în țara Leșească, s-a întors în țara Ungurescă, lăsând carna Crăiei Leșeci mamei sale Elisavetei, surorii lui Cazimir Craiul, ce a murit. Ce, ea, fiind femeie bătrână, depărta oamenii vrednici cu sfatul, și aduna oameni de nimic și îmbunătăți. Două fete a lui Craiul Cazimir, cu tot ce le-a rămas de la tatăl lor, le-a trimis această bătrână Crăească, Elisaveta, în țara Ungurescă, la nepotul său Ludovic, Craiul Unguresc ; și acolo au pus de s-au sunat cum fetele lui Cazimir Craiului nu sunt adevărate fete lui Cazimir. Și pentru ca să nu ajungă fetele lui Cazimir după oameni mari, le-a măritat : pe cea mai mare, Ana, după Dvihelm, Cnezul Șiliei ; pe Iodviga, cea mai mică, după Romer, Cnezul Stiriei ; amândoi aceștia erau legați sub Crăia Leșească pe acele vremi. Iar în anul 1367, Sultan Murat, Împăratul Turcesc, fiicul lui Orhan, nepotul lui Otoman, tare a înspăimântat țara Veneției și a Genuiei dintru îndemnarea lui Ión Cantacuzino, Împăratul Grecesc, scriu cronicarii Leșeci. Era Hronograful Grecesc scrie că acest Sultan Murat, în zilele lui Ión Paleologu, Împăratul Grecesc, a mers de a lua Solonul de la Franți, în anul de la zidirea Lumei 6810 ; că Solonul l-a cumpărat Venețianii de la Manoil, fiicul lui Mihail Paleologu, Împăratul Grecesc ; iar mai înainte a fost a Genezilor, și apoi l-a luat Grecii de la Genezii ; ce atunci a înspăimântat Sultan Murat pe Venețiani. Și pe urmă a luat Sultan Murat de sub ascultarea Împăraților Grecesi, Bulgarii, Sâr-

bii, Bosna ș. a. t. Țăra în anul de la Hristos 1369 au murit Ludovik, Craiul Unguresc și Leșesc, fără de siminție bărbătească, rămânându-i două fete, anume Maria și Edviga; ce, precum în viața lui, așa și după moarte, multă amestecare era în țara Leșescă.

B. Pentru Cnezia Litvei cum s'au unită către Craia Leșescă.

După moartea lui Ludovik, Craiul Unguresc și Leșesc, mare amestecătură era în țara Leșescă pentru alesul Craiului nou; că nici acestui Craiu semenție parte bărbătească nu i-au rămas, ce numai două fete. Maria au fost măritată după Jigmont, Markgraful Brandeburgului; iară Edviga era fată acolo. Unii trăgeau pre Jigmont la Craia Leșescă; iar alții, pre Edviga, după cine ar socoti Sfatul Craiei Leșesci se o mărite, acela se fie Craiu; și au rămas toți pre această socotă. Țăra Jigmont venise acum în Cracău; ce, ne lăsându-l Leșii ce s'au întemplat la Cracău, i-au căutat a se întorcere înapoi, în țara Ungurescă, petrecută de Leșii. Și așteptându Leșii câtăva vreme venirea Edvigei, fetei lui Ludovic, la Cracău, și fiindu Seim în Seragi, alesese pre Samovit, Cnezul Mazoviei, se fie Craiu Leșesc. Ce, înțelegându de acesta Craiesă cea bătrână a țerei Unguresci, îndată au trimis 12,000 de Unguri, cu ginere-său Jigmont, pre la Sandez, de au prădat țara Mazoviei. Trimis-au Leșii soli la Craiesă Elisaveta se nu-i mai fie cu cuvinte, ce se le trimite pre Edviga, dicându că apoi își vor alege altă stăpână. N-au putut face într'altă chip Craiesă; ce au trimis pre Edviga, împreună cu ginere-său Jigmont, ca se pădăscă el și se cărmuiască până va veni mai la vârstă fata Craiesei. Vădându Leșii că-i are în nebăgare de seamă Craiesă cea bătrână, și le trimite ocărmuitorii cu fata, s'au strâns mulți și au trimis înaintea lui Jigmont se nu vie în țara Leșescă, că nu-l vor primi nice Craiu nice ocărmuitorii; că apoi se vor lupta cu dânsul ca cu un vrăjmaș. Au căutat lui Jigmont a se întorcere înapoi de la Lubov. Țăra Craiesă au trimis pre fatași, Edviga, cu alți boieri la țara Leșescă, cu multă avere. Eșitu-i-au înainte mulți Boieri și ostași, cu bucurie; și viind Craiesă în Cracău, îndată au pomăzuit-o Craiesă țerei Leșesci, Bodgent Archiepiscopul Gnézului. Țăra în anul de la Hristos 1375, înțelegându Iagelo, Marele Cnez a Litvei, de venirea și corunația Edvigei, trimis-au la dâns pre frații sei, pre Schirgel și pre Boris și pre Hovnul starostele Vilnei, cu daruri mari și prea frumoase, întrebându-o de va vre să-lă în bărbat și să-lă primăscă la scaunul Craiei, cu aceste tocmeli: întău, că se va boteza cu totă țara Litvei, și va împreuna toate ținuturile cari le-au luat Litva din țara Leșescă iar către țara Leșescă, așa cetăți cum și orașe, ales părțile rusești și totă țara Podoliei, și toți oamenii din robie îi va slobozi, cari erau robiți încă de alți Cnezi de mai înainte. Către acesta, și Cnezia Litvei cea mare se o împreune către țara Leșescă în veci; și că va dobândi Cneziile și țările a Slonskăi, a Prusilor, a Pomeranilor, și le va împreuna către Craia Leșescă, cu ayuția câtă are și câtă va avea, totă o va da răspopolit la țara Leșescă. Era acest lucru tuturor Leșilor plăcut, pădăduind că așa vor avea pace

APENDICS III.

Pentru Crijați (Crucișeri), ce nămă au fostă, și de unde s'au isvodit în
țera Leșescă.

În anii de la nascerea lui Hristos 1188, stăpânindă Baldovin, Craiă creștinesc, în Ierusalimă, când acea strinsore aveă Creștinii despre păgânii Sarachineni cătă nu se pôte a spunere, nici cu condeul a se scriere; ce după aceea au luată păgânii de la Creștinii Cetatea Ptolomiada, Latinesce Acona, iar Nemțesce Acris, mari prădi și scădere făceaă păgânii creștinilor. Care luându-le aminte Baldovin Craiă, scris-au la alți Creștinii cu rugăminte pentru agiutoră; care rugăminte au pornită oști din țările Rômului asupra Sarachinenilor, adecă de la Italia, din Longobardia, de la Venețiani, șese-deci de galiône, în cari erau cinci-deci de mi de oșteni, ômeni aleși de răsboiă.

Așijderea de la Franțuji, de la Nemți, de la Sasi, de la Renă, și de la Lubec, den Colna și den alte orașe, mulțime de ômeni aprinși cu dragoste către Dumneșă, așa pentru să vedă acele locuri, cum pentru agiutoră să dea aloră săi creștinii. Dintr'acestă orașă, Lubec, Nemți, ômenii cari erau oșteni, grijindu'și o corabie căreia i-au pusă nume Crache, în care erau ômeni ca la 700, cari dreptă sub cetatea și orașul Acona au mersă. Incungțurat-au pre urmă Creștinii Acona cu mare putere, ună ană întregă stândă sub cetate, o băteaă cu multe feluri de meștersuguri, eraă cu mare scădere în Creștinii: că mulți de săgețele neprieteniloră răniți și bolnavi zăceaă, și de necăfuri ne-avendă nici o căutare. Unii de fôme și de rane grele, și de bôlă, zăceaă și muriaă. Aflatu-s'au într'acei ostași dece bărbați, cari, avendă frica lui Dumneșă, dintre acei nimeriți acolo din țările Nemțesce, s'au aprinsă de mila creștinescă și s'au apucată a pădire și a grijire pe acei bolnavi; dintre cari ună orașană din Lubecă, luândă pândile Corăbiei acei cei diceă Crache, au dat'o de au făcut'o cortă, precum au putută la aceea vreme; subț acelă cortă au strinsă pre cei răniți și bolnavi, și'i grijaă; și cu agiutorul lui Dumneșă, și cu nevointa aceloră păditori, cu hrană, și cu unsori la rane, mulți s'au însănătoșit. Eraă după ce dobândiră Creștinii Acona, în anii 1190, dat-au Creștinii Biserica Sfântului Iôn aceloră bolnavi, care Biserică au făcut'o oșteni creștinii de la Rodosă de mai 'nainte vreme. Deci, au pusă ispravnică pe acea Biserică pre

acei deci bărbați, se aibă grijă de acei bolnavi. Erau pregături acea biserică pomeți frumoși, și i-au cumpărat acei bărbați temători de Dumnezeu să fie pentru bolnavi; că dintr'acelu pomeți aveau cei bolnavi multe feluri de rodură, și multe feluri de buruene de lécuri pentru spălatul ranelor. Și întâi acolo în Acona s'au făcut bolniță, întru pomenirea Precuratei Fecioarei Maria, și întâi întru lauda lui Dumnezeu cel slăvit în Troiță. Cu această pildă, acea din Acona, Baldovin Craiu fiind povățuit, făcut'au și el bolniță în Ierusalim, și au numit-o bolnița prea Sv. stăpânei Mariei, precum și în Acona, puind păditori să grijescă pre acei bolnavi și răniți. Ispravnicu pre acele bolnițe era Henrik din Vopoltă, carele cu frații sei fu însătoșat, și cu alți ostași a mormântului lui Dumnezeu; că cu noroc era, și tare sta împotriva păgănilor. La acestu zăconu pre-urmă forte mulți den Cnez, den Domn, și Nemiși nemțesci se adăogiau. Erau la număr întâi, în anul d'întâi, numai 35, cari petreceau viața cu frică Dumnească, și mari neprieteni erau tuturor neprietenilor sfintei cruci; și așa, cu pilda a prea bunei vieții se, mulți de'ntre cei necredincioși veniau, petrecerea vieții lor vădend, cum acei bărbați sênătoși stau întru toate faptele se, petrecu mai multe de cât alți, cum dintru alor pildă s'au făcut creștini mulți și s'au botezat.

Da multă avere la acele bolnițe; și de ce mergea, de ceea se imulțiau bolnițele și acestu zăconu său lege a Crijecilor; și când muria vre-unu Domn în țera aceea sfântă, lăsa lucruri scumpe la bolniță; de nimeria acolo vre-unu ôspe cu nume sciut, lăsa daruri la bolniță, postind să aibă grijă de sêraci; precum și Ragivel, Preuților Ierusalimului ce pădiau Mormântul Domnului de facu laudă lui Dumnezeu, le-au împărțit milostenie, precum scrie el întru ămbletele se prin țeri străine. Și așa, atelu Mistru sau Ispravnicu bolniței agonisit'au multe cărți pricinătoare de la creștinii Domn la Călestin, alu-trelle Papă de Rôm, și la Henrik Chesarul, alu-șesele cu acestu nume; cu care cărți au trimis pe Patriarhul Ierusalimului la Rôm de au aședat și au scos zăconului, sau legei nemțesci, întărire de Crijăcu, adică Cruciaru, în anul 1191, adăogând titlusu ca se scrie: *«Frățimea a casei nemțesci a bolniței stăpânei Mariei în Ierusalim.»* Aședirea le-au dat pecete crucea Negră, sub legea pravei Sv. Avgustin, poroncindu-le să se pörte cu toate aședămenturile, cu faptele, cu bolnițele, ipoc. — Această întărire și pecete aduseră Mistrului, sau Ocărmuitorului Crijacilor (sau se dicem românesc, Cruciaru) în Ierusalim; și acelu uricu cu mare cinste și țerimonie fu cetit. Acolo Patriarhul Ierusalimului au îmbrăcatu pre frații acei lege sau pravilă în haîne albe scumpe, pe care era din-față și dendoru crucea Negră. Intr'acesta chipu, pe-urmă, de acestu felu de haîne și alți purtau; și den acei frați erau pe acea vreme șapte preuți, cari acestu felu de haîne purtau, preuțescă; și erau nemiși lumesci; acestora era slobodă încinși cu sabie să facă Liturgia; nime nu'și radea barba; și pe sacu umplut cu paie, după zăconul lor, dormiau. Ce acesta curând o au schimbatu (precum este în poveste): bișugul aduce desfrânare. Fost'au aședat și altă orânduică zăconului, acestu Mistru a bolniței prea curatei stăpânei Mariei, Henrik de Vapoltă; adică întâi greșind vre-unu frate dintre acei împotriva Legii sau zăconului se, să nu fie de nime certat, fără

numai de singur Mistrul zaconului, sau de cela ce-lu va orându, elu spre aceea, și certare nime de străini se nu scie. — Adoa, pe frații ostași pe-lungă dânsul au pusă giudecători, și 'i-au dată lui putere între dânsii, pre cei in-protivnici se-l tocmescă, și pe acei neascultători celi certe. — Atrila, au aședatū numere sciute de rugăciune (ocenaș) peste totă ȕioa mirenilorū se cetescă. Intr'acastă dregătorie au viețuitū ani deci, și au muritū in Acona, și acolo l'au îngropatū. Alu-doile Mistru a Crijaclorū au stătutū Oto Cargen, nemișū nem-țescū, la acastă dregătorie, in ȕilele lui Filip Chesarul alu-doile și a lui Inocentie Papa Rōmului; și in țera Leșescă era Craiū Mecislav celū bătrānū, in anul de la Hs. 1200. Acestū Mistru in prostie au slujitū lui Dumneȕeū; și in viața sa au făcutū pecete zaconului cu chipū de măgarū, pre carea ședea Malca precurata cu Filul in brațe, și Iosif bătrānul pre-lungă dânsii cu toēgū, și scrisore pe giurū pecete cu aceste cuvinte: *«Pecetea orānduelei Mistrului a frățimelei casei Nemțesci in Ierusalim.»* In acestū felū de pecete țineau Crijaclū pānā in ȕilele lui Fridirik celū āntēiū a Mistrului. De acestū zaconū acestū Fridirik pe urmā o au schimbatū in țera Liflandei. Pe vremea acestui Cargen, Frățimea, ce se cheama latinesce *Ensiferi*, purtători de sabie, s'au isvoditū: cari, pe-urmā, s'au unitū cu Crijaclū Prusilorū. Șapte ani fiindū îndregătoria sa, au muritū in Acona. Alu-trille Mistru a ostașilorū mormēntului lui Dumneȕeū fu alesū Herman din Alsaȕia, in anul de la Hristosū 1218; ērā pe vremea stēpānirei lui au luatū Saraciniū Ierusalimul de subt cārma creștinilorū. ērā Crijaclū furā isgoniți afarā de Siria; și acēsta totū pentru păcate! cā giudecāȕile lui Dumneȕeū ascunse suntū. ērā pre-urmā acești Crijaclū s'au închinatū la Chesarul Fridirik, rugādu-lū se le dea locū se-și facā bisericā dupē pravila sa, se petrecā pānā la sfērșitul seū, dupē cum era obicei-nuința lui Dumneȕeū. Datu-le-au Chesarul locū sciutū, de traful lorū. ērā in anul 1222, Conrad, Cnēzul Mazoviei, avēndū adese nevoi de Prusaci, veciniū sei mārgineni și neprieteni ai sei, au nāzuitū Conrad, Cnēzul Mazoviei, la Fridirik Chesarul, se-l dea āgiutorū pre acei Crijaclū improtiva Prusacilorū, ce erau pe atuncea pāgāni. Așejdirea și de la singuri Crijaclū de la Rōmū au poftitū āgiutorū. Deci, Fridirik Chesarul au sloboȕitū pre Crijaclū, cā erau 20000. Indatā cātū au sositū Crijaclū la Conrad, le-au datū țera Helmuli și cātū locū cuprinde între Vila, Mocra și Dervința; cā acelū locū 'l-au avutū Conrad osēbitū de la Leși, care 'l-au luatū Leșii de subt Crijaclū. Cu acēstā tocmelā au lāsātū acelū locū Crijaclilorū, cā cu nevoieȕā pururea se oștēcā Crijaclū asupra pāgānilorū, pentru legea creștinēcā; și dupē ce li vorū aședa pre pāgāni, și li vorū subpune, se întōrcā țera Helmuli inapoī lui Conrad, sau celū ce va fi pe urma lui. ērā ei țerile ce arū dobāndi de la Prusaci se le impartā cu socotelā, ōmeni vrednici, cu Cnēzul Mazoviei și cu urmașii lui. Leșilorū, ca nisce creștini, se nu le facā pacoste, nici-o strinbātate, nici scādere; pre vrājmașii lorū se nu li ascundē, nici se le āgiute cu sfatū sau cu altū āgiutorū a lorū cē improtiva pāgānilorū, vrājmașilorū Sf. cruci, cātū arū trebui lui și Leșilorū se le fie intr'āgiutorū. ērā de n'arū asculta, și arū cālca vre-unul dintre aceste giurāmēnturi, atuncea, ca unorū vinovați, se le la averea și locurile pentru nemulțāmire.

Această tocmelă și aședământu între Conrad, Cnézul Mazoviei, și între frații Crijaci au fost; care tocmelă și aședământu 'l-au întăritu Grigorie alu-noëlea, Papă a Rômului: le-au mai adaosü pre-lungă sceste Conrad Crijacilorü țera Dobrinului și cetatea Nesova, în țera Culavului; așejdirea și Ghedeon, Episcopul Pelomcului, le-au datü den Eparhia sa une-locuri s'și la de a ȕecea, și sate cu ostrovü. — Acestü aședământü 'l-au tălnuitü Crijaci; numai Uricul cu pecetea de aurü a lui Fridirik alü-dolle, Chesarului, cu mare nevoință îlü țineau; care le-au întăritü lorü țera Helmului cu a Dobrinului date, măcar că Conrad Cnézul nu le-au datü în veci. Decî, pentru acea întăritură a lui Fridirik Chesarului, pre-urmă mari sfedü au fostü între Crijaci și între Leși, până ce s'au spartü și s'au stricatü cele neadevurate a lorü Urice. Așejdirea avëndü 6000 Căpitenii mai alese acei doȕdecü de miü de Crijaci ostași, luând asupra sa, impropria păgănilorü Prusaci, apărarea Leșilorü și a Mazovilorü, întetü în țera Dobrinului s'au aședatü; au pusü întetü în partea despre Visla o bașcă făcută de strajă dreptü în prijma Torunei, care se chîemă astăȕi Dămbov, ce era s'ȕi dică Dubov; dintr'acolo păȕiau pe păgânii Prusaci preste Visla, cu dese și multe pusce și stricatü; și pre-urmă, cu agiutorul Leșilorü și a Mazurilorü, au începutü a se plecare păgăniü Prusaci, pustiindu-le și stricându-le țera; câtü au căutatü Prusacilorü dintru acelea locuri a se părăsire și alăsare lorü țera Helmului, iprocî. Murit-au Herman din Salce, și l-au îngropatü în Berlum.

Pe ce vreme s'au arătatü acești Crijaci neprietenii Leșilorü, și când le-au trimisü agiutorü Alecsandru Vodă.

Alü-trispreȕecile Mistru, sau Ocărmuitorul Crijacilorü ș'alü Prușilorü, anume Carolo den Trever, în ȕilele lui Henrik Chesar, și a lui Climent, Papa Rômului, și a lui Vladislav, Craul Leșescü, Locheten, în anii de la Hr. 1409, au rădicatü sabia asupra Leșilorü, în locü de bine și de mulțămită (caută ce factü streinii când îi primescü tovarăși locuitorii țerelorü, precum și la noi în țeră pre-urmă vei afla de Greci la ce statü au adusü țera noastră și boțerimea ei); că întetü, Crijaci, țera Pomerania o au luatü de la Levü, și altele cari până în ȕilele alü-trii-lui Cazimir Craiü au fostü aceste țeri în mânele străinilorü, cum s'au pomenitü mai sus, pustiindü satele Slehticilorü și omorindü pre Șlehtici. Pre acêsta vreme, vȕdendü și alți megieși că se înmulțescü și se întărescü Crijaci asupra Leșilorü, s'au rădicatü și Liflandii de au luatü de la Leși Vestitul orașü și cetatea Riga cu totü ținutul ei. Și pre-rândü ce au lucratü acei Crijaci și asupra Litvei, cetesce pre Alecsandru Gvagen, istoricul țerei și lucrurilorü Litvei, vei afla. Eră noi câtü amü socotitü s'ȕe fie pentru deschisul vorövei și sciinței nostre, amü scrisü.

Dupē ce au perdutü rēșbolul Crijaci, cum s'au scrisü mai sus, cu Vladislav Iagelo, Craul Leșescü, căruia i-au trimisü în agiutorü Alecsandru Vodă impropria Crijacilorü 500 de Moldoveni, căȕut-au la pace Crijaci, care au primit'o craul Vladislav Iagelo, din sfatul și socotēla frăȕăne-seü lui Vitold, Cnézul Litvei, măcar că acea pace cu Crijaci era peste voia sfetnicilorü leșesci. Legă-

tura între ei lăsamă la Leşi să scrie. Era în anul de la Hs. 1439, venit-au soli de la Unguri la Craiul Leşesc, poftindu-lă la crăiea Ungurască, aflându-se pre-atunce în mare grijă Ungurii de Turci; şi poftiau soli Unguresci pre Vladislav, Craiul Leşesc, să-şi ia muşere pre o vară a sa, Elisaveta, Crăiasa lor, ce rămăsese văduvă. Deci, după multe sfaturi a Sfetnicilor Leşesci, măcar că Vladislav, Craiul Leşesc, era om tînăr, nepriimind să-şi ia femeia văduvă şi în vîrstă, mai multă bătrână şi grea, ce, pe sfatul tuturor au priimit şi crăiea Ungurască; şi între alte tocmele, aşezat-au şi acesta: că, de va naşte Elisaveta Crăiasa fiu, şi de va trăi, să silască Craiul Vladislav cu ajutorul său să-l pue Craiu Bohemiei; era crăiea Ungurască să fie asupra lui Vladislav şi a seminţiei lui; şi pentru acesta tare se nevoiau Ungurii, mai mult pentru grija ce aveau despre Turci; că încă fiindu-vi Voiche Albert, Craiul Unguresc, au fost trimis Sultan Murat sol la Craiul Leşec, Vladislav, făgăduindu-i bani şi 100,000 de ôste să-i dea, numai să se rădăce asupra lui Voiche Craiului Unguresc; şi au zăbovit soli turcesci la Cracău până ce au luat răspuns că Ungurii de bună voia lor au dat crăiea Ungurască lui Vladislav, Craiului Leşesc. Stătut-a, dă, Vladislav Craiu Leşesc şi Craiu Unguresc; şi încă fiind soli Unguresci în Cracău la Vladislav Craiu, iată de-olac vine veste că au născut fiu Crăiasa Elisaveta.

Neculai Costin.

APENDICS IV.

Răsboiul lui Vladislav, Craiul Leșesc și Unguresc, ce au avut cu Sultan Murat la Varna, și au perit Vladislav Crai în răsboi.

Acestă Crai, Vladislav, era, cum s'au pomenit mai sus, Crai Leșesc și Unguresc, pe vremea ce împărăția Ión Paleologu, Impăratul Grecesc, în Țarigrad, fiind în mare grijă de Turci, că din zi în zi âmbiau s'î la Țarigradul, cum luase și alte țări de sub stăpânia Grecilor. Deci, Impăratul Grecesc purure scria la Vladislav Craiul și la Iancul, Domnul țerei Unguresc cei din mișloc, Ortomagiar, să nevoiască să vie s'î dea ajutor împotriva Turcilor, ca să se izbăvescă creștinii de încunglurarea păgânilor; și făcându aceea isbândă, îl va încununa cu stimă Impăratescă, și nu se va mai chîema Crai, ce Impărat. Era Craiul Vladislav cu Iancul Domnul, înțelegînd pofta Impăratului, le era aminte și cercau vreme să se rădăce asupra Turcilor, pentru volnicia creștinilor; și obicînd că Sultan Murat s'au dus la Magnesia să odihnescă, ca un bătrîn, și lăsa în locul seî Impărat pre fiul seî Sultan Mehmet, om tînăr, nesciutor rîndul oștilor, s'au gătît cu tîrie mare, și au trecut Dunărea, și prădară și arsă satele bulgăresc, și agîunsă pînă la Varna, de o luară. Dă Turcii nimic de acesta nu grîiau: că fiind tînăr Sultan Mehmet, âmbia la vînat mai mult, și la alte dismerdăciuni. Era Vezirul ce era pregîtur dînsu au scris la Sultan Murat, numai să vie cum mai curînd, că este în cumpănă să pără împărăția lor; că Sultan Mehmet nu ascultă de ce-l sfătuesc ei. Atuncea, Sultan Murat îndată au venit pînă în poarta Țarigradului, la Scudari, preste Boaz; Era în cîta parte eșise oștile în timpîre cu Halim Pașa. Au poroncît Sultan Murat Impăratului Grecesc, lui Ión Paleologu, să lă trecă cu vase în cîta parte de preste Boaz, să nu facă zăbavă cu trecătoare pe la Galipoli, pe unde era a trecere, că apoi vor strica pacea ce aveau între sine.

Era Impăratul Grecesc, Ión Paleologu, de frică, au trimis de au trecut pe Sultan Murat cu totă oștea ce au avut, drept pre la Beșictași, pe-lungă Țarigrad. Atîta minte au Ión Paleologu, Impăratul Grecesc, cu sfetnicii lui, și cu socotirea becnicilor, că Vladislav Crai pentru dînsul venise asupra Turcilor; că de s'ar zăbovit, Sultan Murat cu trecutul pre la Galipoli, se

nu-l' fi trecut' drept' pe la Țarigrad, s'ar fi zăbovit' și ar fi lovit' Ungurii pre Sultan Mehmet singur', și ar fi isbândit' Vladislav Craiul, și ar fi prins' și pre Sultan Murat. Atuncea Sultan Murat a' și mers' la Unguri la Varna, și s'a' împreunat' cu Sultan Mehmet, și s'a' lovit' tare cu Ungurii; și înfrâns' Ungurii pre Turci, și i' tălară forte tare, cât' se imputinas' călărimea Turcilor; numai cu pedestriimea rămăsese Sultan Murat. Se sfătuiră Turcii să fugă, că perduse nădejdea; ce, Enicerii n'a' lăsat', măcar să peră până la unul n'ar' fugi, ce cu toții să eșă. Deci, Ungurii, simțindu-se, s'a' sfătuit' să mai dea resboi' Turcilor, și să facă năvală tocmai la corturile Impăraților. Eră Iancul, Domnul Unguresc', a' d'is' către Craiul, și toți Boterii, să m'ergă el' întâi' cu o s'eamă de oști să facă năvală la Turci și la cortul Impăratului, că i' părea că i' va isbândi; iar căpăt'ndu' isbândă atuncea lesne va fi să vie și craiul pe-urmă cu totă oștea să facă năvală; și plăcu tuturoi' acest' sfat', că toți cunoseau că va face Iancul isbândă, fiind' om' înțelept' și vitez' bun'. Ce Craiul, fiind' t'ener', n'a' ascultat', ce s'a' potrivit' celor' ce erau pre lungă d'ensul și i' diceau că dac' va isbândi Iancul se va vesti numele lui. Deci, așa s'a' înșelat' Craiul; și indată poronci de a' dat' in trâmbețe, și încălecară, beți, amețiți, și f'oră de nici-un' cump'et'. Dederă năvală asupra porții Impăratului, unde erau Enicerii, și se făcu un' resboi' lute și tare; și năvăliau la cortul Impăratului, și se făcu m'orte mare și cumplită, cât' era numai să dea dos' Impăratul. Ce Enicerii nu 'l-a' lăsat', d'ic'ndu' că numai ce caută a muri aicea cu toții, că apoi intr'alt' chip' nu p'ote fi; și d'and' năvală Craiul tocmai in cortul Impăratului, f'oră silă și f'oră cump'et', eră un' enicer' dede de i' tăia am'endo' pict'orele de 'nainte a calului de sub Craiul, tocma dinaintea Impăratului, și indată 'l' sf'erămară pre Craiul in mic' bucăți, și i' luară capul de 'l' pus'ă intr' o sulită și 'l' purtară prin tab'ără. Eră oștenii lui Craiul incepură a fugi, și Turcii a' gonire, tăindu' și luându' in robie; și mai mulți s'a' innecat' intr' o baltă mare de lungă Varna. Aceste t'ote le-a' făcut' sfatul cel' rău și turburat' de vin'. Eră Iancul încă până a nu dare Craiul resboi' Turcilor, a' cunoscut' că va petrece Craiul așa; ce de acoloa 'și-a' luat' oștea și s'a' îndelungat' și s'a' dus' in ț'era sa, de nimene nedosit'. Atâta avur'ăm' a pomenire resboiul lui Craiul Vladislav la Varna, și lăsăm' să scrie Ungurii de aice 'nainte.

Dup' peirea lui Craiul Vladislav la Varna, mare jale s'a' făcut' in t'otă crăiea Leșescă de peirea Craiului lor'; și înțeleg'ndu' că Ungurii 'și-a' ales' Craiul pre Ladislav, f'icior' lui Arbert Voiceh, ce a' fost' Craiul mai înainte de Vladislav ce a' perit' la Varna, fiind' Ladislav copil' numai de 5 ani, strânsu-s'a' și Leșii al' d'olle an' dup' peirea Craiului lor'; căci, nu cre'uses' indată pentru perirea Craiului, viindu-le vești intr'alt' chip'. Eră pe-urmă, înțeleg'ndu' Leșii că Ungurii și-a' pus' Craiul, cum s'a' pomenit' mai sus, pre Ladislav, atuncea și Leșii s'a' strâns' la cetate la Sirați, in anul de la Hs. 1445. Acolo a' socotit', din sfatul lui Zbigneu Cardinalului, a' ales' Craiul pre Cazimir al' d'olle, f'icior' a lui Vladislav Iagelo, Craiul Leșesc', și 'l-a' coronit' in Cracău.

Neculai Costin

APENDICS V.

Răsboiul lui Ștefan Vodă cu Albrecht, Craiul Leșesc.

Venit-au pre-urmă Vladislav, Craiul Ungurilor, și cu Alecsandru, Cnezul Litvei, frați lui Olbreht, Craiului Leșesc, la Livoci, și au vorbit pe-taină frații între sine, sfătuind de oște împotriva Turcilor ce mijlocu aru afla mai bun; și acole au pomenit și pentru Ștefan Vodă să-lu scôță din domnie, și să pule pre fratele lor, pre Jigmond, spre acestă oștire. Olbreht Craiul au trasu pe-taină pre frate-seu Alecsandru, Cnezul Litvei, și pre Ión Tefenie, Mistrul Prusilor, și pre Condra, Cnezul Mazoviei, și pre frate-seu Jigmond. Și au porocit la totă șléhta Leșescă, și Prusilor, și Pomeranilor, și Slonșcâi, la luna lui Mai 1497, să se afe toți purceși, și strinși la Liov; și către acestia multă oște pe bani au făcut. Așjderea au rēpeșit solu la Ștefan Vodă, făcându-i scire de gătirea sa asupra Turcilor, și îndemnându-lu și pre dēnsul, după datorii creștinescă, după vechile aședēminturi ce are de-mai-înainte legate cu Craii Leșesci, și cum să-i rescumpere Cetatea Albă și Chilia care le luase Turcii de la Ștefan Vodă. Și îndată după ce au pornit solulu seu la Ștefan Vodă, s'au și pornit cu frate-seu Jigmond, și cu oștea ce avea în lēfă; și sosind la Premisla au așteptat câte-va zile cea-altă să nemerescă. Acolo, la Premisla, 'l-au agiunsu Creslav Decurestvak, canțelariul, și Episcopul Kievulu, trimiși de Friderik Cardinalul la Olbreht Craiu, că se descoperise vicleșugul lui asupra lui Ștefan Vodă, și au disu Craiului cu frumoșe cuvinte, și cu pricină, ca acele, abătēdu-lu de la socotēla și fōră-cale oștire asupra lui Ștefan Vodă; ce nimică nu au isprăvit, că cu sudalmă i-au gonit Craiul, dicēndu Episcopulu să-și păzescă slujba bisericei, cum se cade unu preot, ēră nu oștea; că de i-ar sci cămēșă sfaturile lui, o aru arunca în foc. Așjderea Alecsandru, Cnezul Litvei, la Seimū, la Parclov, pre-taină aședase cu frate-seu, cum elu cu oștea Litvei va merge în Moldova pre la Braslav și pre la Soroca. Și așa au purcesu pre altă parte: Litva, Smuzii, Rusii, Volinia și Pelleașii; și după ce au sosit la apa Buhulu, 'l-au întreatu marii Litvei unde mergu, nesciind ei nemic de acelu sfat alu lui. Eră Alecsandru, Cnezul, i-au pottit să nu bănușcă, căci nu le pōte descoperi taina: de vreme ce Craiul au respuns Leșilor că de i-ar sci cămēșă de pre dēnsul sfatul lui, o aru arunca în foc.

i se cade și lui a ținare în taină sfatul crăesc. Responsă au boierii lui Cnez Alecsandru: «De vreme ce tu despre noi ai tăgăduit sfatul socotelor tale, noi mai departe cu tine de aici nu vom merge, nici vom oști nicăurea. Și așa, neputându Cnezul Alecsandru să facă indestul sfatului celui de taină a frăține-sei Olbreht Craiul, asupra lui Ștefan Vodă, căci boierii, sfatul, și totă oștea Litvei nu au vrut să mai meargă cu dânsul, atunci au pornit întru ajutorul lui Olbreht pre marșalacul său, Namesnicul Stanislav Petrovici Kișka, și pre Cnezul Simeon Ivanovici, cu câte-va mii de dvorâni, omeni aleși. Era singurul Alecsandru, Cnezul Litvei, au poruncit să facă cetatea Braslavul, carea mai înainte era arsă de Moldoveni.

Era Ștefan Vodă au pornit cu mare părere de bine și bucurie pre solii Craiului Leșesc; cari, după ce au sosit la Craiul, i-au spus precum Ștefan Vodă cu bucurie au primită această oștire a lui împotriva Turcilor, vrăjmașii a totă creștinătatea, făgăduind hrană că a griji de oștea crăescă, și însuși cu oștile se că se va uni, numai să pornescă întâi Craiul în gîos, spre Cetatea Albă și spre Chilia.

Era boierii Ungurești, cunoscându că Leșii umblă să la țera Moldovei de totu sub stăpînirea sa, îndată prin solii se dau scire lui Ștefan Vodă să fie trezî pregături sine, că Olbreht, Craiul Leșesc, nu asupra Turcilor, ci asupra lui face oște, să pule Domnii în locul lui în Moldova pre Jigmond, frățesei, care ei l-au gonit din țera lor. Și cunoscându Ștefan Vodă vicleșugul Craiului Leșesc asupra sa, început-au a se pădure tare, și a cercare prin iscode adevărul. Era Olbreht Craiul, făcendu căutare oștii se în Liov, la sfârșitul lui Iunie, pre calendarul lor, au pornit-o drept spre Moldova. Și atunci s'au și arătat semne rele și de primejdie Leșilor: că unu tîrgovet, anume Eroba, nebunitu, striga prin Liov că mergu Leșii la peirea sa. Așijderea sub Craiul, unu podvodnicu, ce era mai alesu, într'unu părău micu au cădu și s'au innecat. Pre unu slăhticu sub cortu l-au detunatu, și 12 cai. Preotul făcendu slujbă au scăpatu tainele de pe Pristol, precum scrie Vapovski și Mehovie, și Belski, privind singuru Craiul, au arătat.

Era cunoscându Ștefan Vodă deplin vicleșugul lui Olbreht, Craiul Leșesc, și vedendu că nu merge pre cale drept spre Cetatea Albă și spre Chilia, ce trage la Pocuția, și mai trezî s'au făcut Ștefan Vodă lucrurilor lui Olbreht. Și îndată și trimis solii ai se, boieri de țera, pre Tăutul Logofetului și pre Isac vîsternicul, la Craiul, întrebându-l: cu mijlocu prietenescu au cu vrăjmășescu vine spre țera Moldovei? că, de merge asupra Turcilor, mai dreptă cale au avu pe alurea; și cum se adevărese solilor crăesci, că la marginea țerei de gîos aru fi adus hrană de ajuns oștii crăesci și a Litvei; și singuru Ștefan Vodă acolo întru ajutoru gata era să vie, numai cătu aru fi fostu Craiul la hotarul țerei Turcesci. Ce, nemică solii acela n'au cunoscutu pe Craiul că ambli cu înșelăciune; ascundendu cuvîntul, pre solii cu bucurie i-au primit și darurile ce-i trimisese Ștefan Vodă. Era răspunsu le-au dat, totu că merge la Turci. Trimis-au Craiul și solii se la Ștefan Vodă, să întărescă cuvîntul; era elu veni cu oște spre Pocuția.

Întelegendu Ștefan Vodă că se apropia Craiul cu oște de margine, au mai

poftorită solia; trimis-au la Craiul Iarășî pre Tăutul Logofătul, și pre Isac Visternicul, cu multe daruri; și au tîmpinată pre Craiul peste Nistru; și trecîndu Nistrul s'au descoperit totu vicleșugul Craiului. Atunce solii au avutu poroncă de la Stefan Vodă de au ăisă Craiului: «De vei să faci ăstea acăsta asupra lui Stefan Vodă, fără de nici o pricină de vătămăre, pune-va Stefan Vodă nevoință, că te vei căi, căci ai rădicatū sabia asupra lui Stefan Vodă.» Deci, cu acăstă solle sēmētă a lui Stefan Vodă s'au mănîatū Craiul, peste obicelul a stăpînilorū lumel, și puindū pre solî la închisóre i-au trimisū în Liov, puși în obeđi; și îndată, neasteptăndū oștile Litvel, nici a Prusilorū, nice pre Mazurî, s'au pornitū de au intratū în țēră cu vrăjmășie mare; și au mersū de au încungluratū Cetatea Sucevel, și începu de a o batere de patru părți; nădăjduindū că Moldovenilorū li s'are fi ăritū cu Stefan Vodă pentru atâte răsbole cu vērșări de sânge ce făcuse Stefan Vodă, mai ănteiū cu Turcii, cu Tătarii și cu Ungurî, iproci, și se vorū închina lui, părăsindū pre Stefan Vodă. Ce rēu s'au greșitū Craiul în socotelele sēle (precum au deprinsū pre cei mândri și sumeți a'i amăgire norocul orbū); că măcar că au avutu Craiul optū decî de mil de ăste, fără altă adunătură ce se tragū după ăste, care se numēră la patru-decî de mil, și altă pihotă și cu cărucioare tril-decî de mil în tabēră; ără cetățenil tare se apēraū: că unde glonțurile ăioa spārgeaū, ără ei năptea tocniatū cu pămēntū, cu scāndurî și cu pētră; că grijisē bine Cetatea Sucevel Stefan Vodă. ără Stefan Vodă, după ce eșise din Sucēvă, s'au trasū spre Roman cu ăstea sa; și acolo la Roman s'au strinsū toți oștenil sēi, avēndū ajutorū de la Turci, și de la Munteni, și de la Ungurî doē mil de Sēcui.

ără Stefan Vodă, măcar că lāsase strajē sē ție vadurile Prutului la Cernăuți improtiva Leșilorū, au purcesū den Roman, Avgust 27. Eșindū de-o-dată nu le da Leșilorū cāmpū; ără pe unde se rēsșirau Leșil pentru pradă și jactū, pre unde și'i găsiaū ămenil lui Stefan Vodă, acole îi omoriaū. Și atăta îi strimtorise pre Leșil, cătū nice den tabēră nu cutezaū sē eșē; și vędēndu-se Leșil închiși de tôte părțile, au începutū, de-o-dată pe-taină, iar apoi strigaū prin tabēră și grăiaū rēu de Craiul lorū, și diceaū: «Sē ne lase Craiul sē ne ducemū la casele năstre.» Că nu le venia nici de o parte hrană, nici agiutorū: nice de la Litva, nice de la Prusi, că Mistrul Prusilorū rēmăsēse în Liov unde i se tēmplă și mórtea. ără Stefan Vodă trimisēse de țineaū tôte drumurile, de nu lāsau sē vie în tabēra Leșescă nice hrană, nice ăste întru agiutorū. Nice socotise Leșil, cu Craiul lorū, că vorū cădea într'atāta lipsă și strinsóre de ămenil lui Stefan Vodă; și stāndū pregîtur cetatea treî sēptēmāni, bātēnd'o den puscî ăioa și năptea, și nemic folosindū, ătă veniră solî de la Vladislav, Craiul Ungurescū, la Albreht, Craiul Leșescū, în tabēră, intrāndū la miđflocū pentru pacea între Stefan Vodă și între Craiul Albreht. Primit-au bucuresū Albreht pacea, fiindū și bolnavū de friguri Craiul. ără neputēndu-se tocni āmbe părțile în punturi, căci silia Vladislav, Craiul Ungurescū, sē facă pace întemeiată între Stefan Vodă și între Albreht, Craiul Leșescū, avēndū grijē de Stefan Vodă sē nu se închine la Turci, și sē le facă mare perire țērei și crăiei Leșesci; ce au legatū pace între dēnșil pānă la o vreme, și au

aședatū sē se întorcă Craful cu ôstea sa de la Sucēvā pe șlėvul pe unde aū venitū, și pe unde aū intratū în țērā. Și îndată se clătiră Leșii de la cetatea Sucevei; și aū trimisū Craful la frate-seū Alecsandru, Cnėzul Litvei, ce era totū la Braslav de tocmīa Cetatea, dāndu'ī scire sē nu se mai trudescă ôstea Litvei. Strigat-aū și pren tabērā sē se întorcă la casele sėle, căci aū făcutū pace cu Stefan Vodā. Și aū purcesū Craful de la Sucēvā, Octomvrie în 19, însă, nu pe șlėvū pre unde venisē, ce pe altā cale, ori pe unde le-arū fi mai aprōpe de țēra lorū, ori prin locuri întregi, pentru hranā. Eră Stefan Vodā vėdėndū că Leșii nu mergū pre unde aū venitū, trimis-aū solū la Craful, dicėndu'ī sē se întorcă pre calea ce aū venitū, că pre unde aū purcesū nu va avea cale deschisā: că suntū păduri dese, și dėluri mari, și stānci, și închise drumurile cu lemne, și este cu grijē ca sē nu'ī facā țērani vr'o smințelā, fiindu-le grijē de Leși, fiindū nēmū grosū și neplecatū, sē nu ție calea Leșilorū la strimtori; arātāndū solū lui Stefan Vodā și mișlocirea păcel Crafului ce legasē: *«sē se întorcă pre unde aū venitū.»* că Stefan Vodā era bucurosū sē se mântule de Leși, sē esā mai curėnd din țērā fōrā de nici o primejdie. Ce n'aū înțelesū Leșii aceste, nice aū cređutū pre solul lui Stefan Vodā, dicėndū că cu vicleșugū āmbilā Stefan Vodā, sē-și apere locurile acele, sē nu'ī prade țēra. Decī, mergeaū Leșii cine cum puteaū și pre unde vreaū. Și alū-patrule conacū aū ajunsū tabēra la codrul Cosminul; pen codru drumurile nāruite, închise; dėluri mari, păduri fōrte dese și stānci mari întru aceli codru. Nenorocitul Craful aū pornitū de aū băgatū tabēra cu carele, cu căruțele, și aū trecutū fōrā de nice o scādere. — Eră Mehovie și Belski scriū că îndată Craful āntėiū aū intratū în codru cu Velcopoleni. Ce, cum scrie Cromer cronicarul, adoua-qi aū intratū în codru (trimițėndū înainte lui pușcele și carele) numai cu curtea sa, și pre urma sa șlėhta, aceli mici și aceli mari țērei Leșesci, și Rusimea fōrā orōnduėlā, fōrā tocmėlā, fōrā arme, golī ca la casele sėle; fōrā grijē āmbilā prin păduri. Mai pe urmă veniaū Lefeciī. — Eră Belski scrie, că pușcele eraū în mișlocū puse peste obiceiū, spre mai mare perirea Leșilorū. Venise acum la mișlocul codrului carele crāesci și altele cu greime, când iată pedestrima de țērani den tōte părțile prin păduri daū glasū și nāvalā asupra taberei crāesci, tale, împungū și omorū pre Leși, strigāndū: *ucide, ucide!* resipescū carele, jēcuescū, desbracă, și oborū copaciū asupra lorū, că eraū abia înținași, și numai cātū îi clătiaū îndată cădeaū cu sunetū mare preste drumuri, de nu mai puteaū Leșii sē mai mērgā. Unde și Stefan Vodā, fōrā nădejdea Leșilorū, aū nimeritū, Octomvrie 27, cu multā ôste călėrėtā și pedestri, și avea și Turci 2000; măcar că scriū unī că era Stefan Vodā în sanie, bolnavū de podalgie, acole cu mare nāvalā aū lovitū den dosū pre Leși. Eră pre urmă se îndreptară Leșii, și se apėraū bărbătesce; ce fiindū fōrā orōnduėlā, fōrā Hatmani, nice Rotmistri, nice stegari, nice alte semne de ostași, nice se mai audū de sunetū, de huetū, de trāsneti, căđėndū copaciū, de loviturile armelorū, de nechezăturile cailorū, iproci; care tōte în codri mai strașnice și mai cu spalmā resunāndū, se pare. Vėđėndu-se Leșii periți de ôstea lui Stefan Vodā, s'aū întorsū la tabēra sa; ce și acolo i-aū încungiuratū ôstea lui Stefan Vodā, cātū perduse Leșii tōtā nădejdea de viață; numai spre cerū căutaū: unī stri-

gaŭ de agiutorŭ icŭna prea Sfintei Născătorei de Dumneđeŭ, ce'i la Cestihov; alŭi strigaŭ pre sfânta Cruce; alŭi se făgăduia la mormântul lui St. Iacov. Ce nu i-aŭ îngăduitŭ Moldovenii până acolo. Ce de tŭte părŭile îi omoraŭ, până le-aŭ trimisŭ Craiul agiutorŭ din slujitorii curŭii sële într'alesŭ; cari, eșindŭ din pădure cu dobe, cu trimbițe, cu armele gŭle, aŭ aŭițatŭ iarăși răsboiul cu ōmenii lui Stefan Vodă. Se întorsese asupra aceloră și Stefan Vodă, și dândŭ răsboiŭ îndoitŭ aŭ datŭ dosŭ Leșii, de fugeaŭ cine încotro aŭ pututŭ; și aŭ scăpatŭ pin păduri de aŭ năzuitŭ unde era Craiul, abia eșitŭ la satŭ la Cosmin; pe urmă și dvorēlniciŭ Craiului cu mână vitezescă apērându-se s'aŭ întorsŭ pin păduri la Craiul lorŭ. După ce aŭ trecutŭ Craiul preste codru la Cosmin, aŭ așteptatŭ pre cei scăpaŭi și rētăciŭi de s'aŭ strinsŭ de pin păduri la tabēră. Țēră fŭrte multă slēhtă Leșescă și Rusescă aŭ peritŭ, unii uciși și alŭii prinși; și astădi staŭ movile de ōsele celorŭ periŭi, de care scrie Stricovski că aŭ vėdutŭ cu ochii sei fŭrte movilă mare, și ōsele acelorŭ periŭi, când aŭ trecutŭ pe acolo, in anul de la Hristos 1574. Scriŭ cronicariŭ Leșesci de tirănia lui Stefan Vodă mai multŭ de câtŭ păgāniŭ sē fi făcutŭ cu Leșii cei robiŭi intru acestŭ răsboiŭ; cari, pre căŭi aŭ prinsŭ viŭ pre toŭi îi omoria. Numai căŭi aŭ încăputŭ in mânăle Turcilorŭ pre acela i-aŭ luatŭ in robie. Dintre cariŭ mai aleși eraŭ: Neculaŭ Grebeadin Tecenski, Voevodul țerei Rusesci, și Gavril alŭ-doile Tecenski den Muraviŭ, moșan, și Avenie Hierbod; stāndŭ acestia tare la răsboiŭ, aŭ peritŭ. Țēră Ianușŭ, ficiorul lui Zbignevŭ, a Podcomorului Cracăului și a Starostelui Maliborcului, pre care ilŭ numesce cronica Leșescă Marșalul celŭ mare, 'l-aŭ robitŭ Turcii, și pe urmă aŭ scăpatŭ, și aŭ venitŭ in țera Leșescă la moșie'si, precum scrie Mehovie, Cartea IV. Așijde-rea pentru Prohniŭki, și de alŭi mulŭi, aŭ scăpatŭ din robie din țera Turcescă, precum mărturisesce Cromer. Țēră pentru ficiorul lui Ozdrovat, voevodul țerei Rusesci, era îndoelă, in alŭ optspredecelea anŭ scăpāndŭ din robie; mulŭi ȑiceaŭ că nu'ŭ ficioru lui Ozdrovat acela, ce este vecinu lui. Ce răspondēndu-se că'ŭ ficioru lui, 'l-aŭ primitŭ mumă-sa la moșiea tătāne-seŭ. Țēră pre-urmă mare beŭivŭ s'aŭ alesŭ acela, care aŭ cheltuitŭ și aŭ repusŭ la beŭie tŭtă averea tătāne-seŭ, pe obiceiul beŭivilorŭ și a desfrānaŭilorŭ.

Țēră după ce aŭ eșitŭ Leșii din pădure, făcēndu-se mai înŭșleptŭi după atâte pagube ce aŭ avutŭ, legāndŭ tabēră și tocmindŭ ōstea in rŭnduēlă, s'aŭ pornitŭ de la Codru, că Moldovenii nu'ŭ lăsaŭ, ce'ŭ totŭ pișcaŭ pen preȑlurŭ; și intr'o nŭpte fiindŭ vėntŭ mare aŭ aprinsŭ ȑrba uscată asupra taberei; bātea vėntul, și s'aŭ făcutŭ pojarŭ mare. Ce aŭ apucatŭ Leșii de aŭ cositŭ ȑrba pen preȑlurul taberei. Intru acea-dată veniaŭ și șase sute de Mazuri, trimiși intru agiutorŭ Craiului, de la Cnēzul Condra, cu unŭ Polcovnicŭ, și de a Crijacilorŭ, insă pe altă cale. De care înŭșlegēndŭ Stefan Vodă, aŭ pornitŭ improtiva lorŭ pe Boldur Vornicul și cu 3000 de ōste alēsă, și i-aŭ tēmpinatŭ peste Prutŭ mŭl dengiosŭ de Cernăuŭi, la Henŭșesci, unde este ocopul săpatŭ, și acolo i-aŭ înfrāntŭ pre acei Mazuri, și aŭ peritŭ mai toŭi in răsboiŭ. Cu care biruinŭă și mai sumeŭ Ștefan Vodă aŭ apucatŭ malul Prutului cu ōstea sa, puindŭ ne-voinŭă la trecētŭre sē răsipescă de-totŭ pre ōstea Leșescă. Sosindŭ Craiul la Prut, aŭ stātutŭ trei ȑile cu tabēră legată, și totŭ se sloboȑiaŭ Leșii pe a-

prope de apucau și prădau; ce, puținii se întorceau, că-i prindeau omenii lui Stefan Vodă și-i ucideau. Eră acolo, în Cernăuți, au lovit spaîmă pre Leși, cum s'au înglotit ăstea lui Stefan Vodă și vine asupra lor; și înfricoșându-se, toți se gătise numai să fugă, și mai ales Velcopolenii începuse a-și legare pre cai ce aveau, precum scrie Cromer, vrîndu să-și lase carele ca totul; ci oblicind Craiul, au mersu singuru de s'au arătat oștii, și au potolit ăcestă veste; amblat-au totă noptea cu fânare și-i bucura, și mergea pe la curturile boiarilor, până s'au potolit spaîma. Eră adouă-di, gătindu-se Craiul de puresu, au nimerit câteva mii de ăste călări, Litveni, trimiși de Alecsandru, Cnezul Litvei. Amplutu-s'au Craiul de bucurie, și mai vesele inimii.

Scrie Letopisețul celu Rusesc, puind pricină acestor Litveni, pre cari au fost povățuitoru Stanislav Petrovici Kișca, și Cnezul Simeon, de care s'au pomenit mai sus, că nevrîndu altă ăste a Litvei de la Braslav să mai mîrgă după Craiul, au fostu orînduitu pre ăcestă ăste intru agiutoru Craiului; care întîrziase a mergere după Craiul, și i-au tîmpinat ăstea lui Stefan Vodă den-côce de Nistru, și dîndu-le răsboiu au înfrîntu Litvenii pre ăstea lui Stefan Vodă, și au străbătutu de au venit înaintea Craiului la Cernăuți. Ce, aceasta nice Cromer, nice alte Letopisețe Leșesci nu o scriu; ce, de aru fi fostu, cum aru hi tăcutu, ales Cromer? Eră ăcesta scriu, că au nimerit Litvenii la Craiul; și scrie Cromer că acela s'au cerșutu la Craiul să-i slobodă să mîrgă în pradă pen țeră, și nu i-au lăsat Craiul, dîcîndu că-i bolnavu, și se grăbesce să mîrgă în țera sa.

Mai datu-le-au răsboiu Stefan Vodă la trecătoare la Prutu, ce nemică nu le-au stricat; eră nu i-au lăsat până în Sniatin; și pre Mazurii cari apărau pre Craiul i-au lovit la Șepinți. Ce cu puțină ăste au scăpatu Craiul la Sniatin. Eră după ce au lovit Craiul în Sniatin, au slobodit ăstea pre acasă ca den robie; și den Litva s'au dusu la Braslav; eră mai dincolo de Braslav i-au lovit Tătarii.

Eră Olbreht Craiul, după ce au ajunsu den Moldova la Cracău, dentru acea bătaie rușinosă, ca când aru fi isprăvit vr'unu lucru bun, au început a se veseli cu ospete, cu beți, cu jocuri. Spun, că într'o nopte, mergendu însuși alu-treile în uliță, teptilă, bétu, au nimerit pre nisce beți, s'au întăritat sfadă între dînșii, și într'acea sfadă au rănit pre Craiul de au zăcut multe zile.

Scrie cronicarul Leșesc, dîcîndu, anume l-au fostu pedepsit Dumneșeu cu acea pagubă rușinată, orbindu-l a nu și vedere ocară ce pășise în Moldova. Mare jale au făcutu tuturor în țera Leșescă acea oștire nesocotită a acelu Craiul Leșesc, dacă au venit veste de atâți boiari și ficlori de boiari și de atâți vitezi! cum, unii în răsboiu au perit, alții în robie au cădutu la Tătari, la Turci, cari cu sângele lor au răscumpărat viața lui Craiul.

Puneau vină mai mare Leșii pre unu Filip Calimah, acărui sfat mai mult asculta Craiul de cîtu a altor omeni ai sei (Așa petrecu Domni cu sfatul și cu apropierea străinilor la sine). Acest Filip Calimah era Ital, din Florenția, om învîțat, dascal lui Olbreht Craiul, om nestătător la cuvîntu, prost la sfat, pentru ce îl gonise din Italia. Au venit în țera Leșescă;

eră și den țera Leșescă fugise preste mare pentru nisce fapte a lui; apoi, pe cărțile lui Olbreht Craiū, iar au venitū in țera Leșescă, și acolo au muritū.

Eră Stefan Vodă, vrëndū sē-și rēscumpere strimbătatea ce avu despre Leși, și sē-și întorcă pagubele țerei sēle, la alū-doile anū, primăvara, au intratū in țera Leșescă, avēndū in ōstea sa Tătari și Turci, de au prădatū Podolia și țera Rusescă pēn la unū tērgușorū, anume Comciuga, mai sus de Liov, și pēn la apa Visloka in lungū și in curmeișū prădāndū. Mare grōză și frică au pusū peste tōtă crăiea Leșescă, cātū nime sē-l stea improtivă saū sē-l îndrāsnească lui Stefan Vodă, nu era; ce toți gata de fugă, nu numai in orașe și pre la cetăți, ce la munți și pin codri fugeau; și au luatū Stefan Vodă mulți robi, bărbați, muleri, copii, pe cariși agiungeau pe drumuri fugindū in bejenii. Mulți au luatū Tătarii și Turcii in robie. Eră și Stefan Vodă ca la o sută de mil au adusū de i-au aședatū in țēră. Turme de oi multe, și de alt-felū de dobitōce au adusū din țera Leșescă. Ars-au Stefan Vodă atuncea Premisla, Radomnu, Iaroslav, Prevolska și Buceciul; și multă nevoe au avutū și Podhaezul, și alte mai mici tērguri și sate fōră numărū prădate și arse. Numai unū lucru au făcutū Leșii de folosul lorū, insē de frica lui Stefan Vodă: au întăritū Cracăul despre amēdă-ți cu baște, cu ziduri și cu șanțuri; și au slobođitū pen șanțuri pe sub Cetate apa Rudava, adăogāndū și alte case multe pre-lungă ziduri. Eră Stefan Vodă s'au intorsū cu pace la scaunul seū la Sucēvă, și cu bucurie pentru biruință.

Olbreht, Craiul Leșescū, vēdēndū prada și rēsipa țerei sēle ce li făcuse Stefan Vodă, nu vru sē se lase; ce strins-au ōste și au intrat in țēră, și au prădatū până la Botoșeni. Stefan Vodă, încă stringēndū ōste, și eșindū inaintea Leșilor, le-au datū rēsboiū la tērgū la Botoșeni, și infrēsē pre Leși. Scie de acestū rēsboiū Letopisețul țerei, eră cronicarii Leșesci nu pomenescū.

In anii 7009, așezatu-s'au între sine Olbreht, Craiul Leșescū, cu frate-seū Vladislav, Craiul Ungurescū, și cu Alecsandru, marele Cnez a Litvei, cu mari legături, vēdēndū risipa și prada țērilor sēle de Turc, și de Tătari, sē albă agiutorū unul pre altul in nevoe și in grija sa; și de arū simți unul dintre dēnșii că face pace pre-taină saū ōste cu Turcii, sē nu-lū lase; eră de nu arū vrea, atunce sē nu fie datorū a-lū agiutora; căci, încă bine nu se sfērșise prada in țera Leșescă, de Stefan Vodă, eră Tătarii au intratū de au prădatū in Podolia și in țera Rusescă. Deci, Olbreht, Craiul Leșescū, vēdēndū mari banaturi de cātre toți, de sirgū au poroncitu la tōtă slēhta Rusēscă de s'au strinsū la Sandomir, sē mērgă inprotiva Tătarilor. Ce până a se stringere ei eră Tătarii cu multū pleanū se intorsese, fōră de nice o grijă. Și înțelegēndū Leșii de inturnatul Tătarilor, și ei acolo la Sandomir ce au pututū au luatū și au stricatū in olatul Sandomirului.

Nu lāsămū a nu pomenire aice semnele ce s'au tēmplatū in țilele acestui Craiū atuncea, dupē ce s'au intorsū de la Sandomir; căci, și singurū Craiul alergasē din Cracău la Sandomir pentru grija improtiva Tătarilor, cum s'au pomenitū mai sus. S'au născutū unū vițelū cu doē capete, la jidovi, in orașul Cazimir; unū capū era in locul cōdei, eră cōda era in mijlocul spinărei denadrēpta. Acestū semnū, de nenorocire li chīlmau ōmenii; precum, nu preste

multă vreme, toamna, au intrat în țera Leșescă 70,000 de Turci, și toate locurile pe Nistru, pre la Halici, pre la Jidaciov, pre la Drohobici, pre la Sambor, cu foc și cu sabie le-au pustit, și mulți robi au luat. Și de nu s'are fi întors singuri păgânii, nime nu le eșla înainte se le stee împotivă; ce numai Dumneșu i-au bătut, făcându-i-se milă de norod; că aceea erva de grabă cu omeți mari și cu geră au cădut, câtă nu puteau Turcii străbate cu caii prin omețe. Ce au rămas înghiețați ca la patru-deci mii de Turci prin munți. Îi află oamenii ucigându-și caii, și intrau în coșul lor de se învălu. Eră câți au rămas trecându pre aice prin țară, le ținea calea Moldovenii; făcându-se Leși, îi uidea, câtă abia de ce mii de oră hi hălăduiți preste Dunăre. Stătu au la mijloc pentru pace între Jigmond și între Ștefan Vodă soli lui Vladislav, Craiul Unguresc. Și pe acea vreme s'au împăcat Ștefan Vodă și cu Olbreht Craiul, den ce pricină nice Letopisețul Leșesc nu scrie, fără câtă fiind mai mult datoră creștinească, aducându-și aminte și de prieteșugul ce au avut cu Cazimir Craiul, tatăl lui Olbreht: făgăduind unul altuia să dea agiutor împotivă neprietenilor sei. Legatu-s'au la această pace, să nu se primescă nice dintr'o parte pribegii și fugarii. Eră de ară fugi la crăiea aceea vr'unu Domn de la Turci, să albă oră în țera Leșescă oră în Litva a'lă primire slobodă, și să-i albă a'l dare agiutor câtă s'are putea să se ducă să-lă așede iar la Domnie. Și acea aședare, cum Ungurilor cum și Leșilor, împotivă Turcilor oștindu-se, depurarea să fie întru agiutor; și de nu are putea singuri merge cu agiutor, pre ficiorul să se albă a'lă trimitere. Eră Turcilor împotivă Leșilor s'au a Ungurilor eșind, să nu le dea agiutor, fără numai de mare silă, când oră fi strinși. Și să albă urechi deschise purarea Domnii den Moldova despre Turci, ce ară înțelege să dea scire Leșilor și Ungurilor, pădindu-se unii pre alții. Strimbătățile ce s'are face la margine, de ambe părțile, să le certe Starostii de Camenița, de Hotin și de Cernăuți. De s'ară face despre partea acestor starosti vre-o strimbătate, atunce boiari mari de ambe părțile să se trimiță să cerce; și să fie slobodă amânduror noródelor a face negușitorii unii la alții. Și pre aceste aședăminturi și scrisori s'au făcut, cari se află și astă-zi în Mitrica crăescă, în Cracău. Scrie Vapouski, cronicariul Leșesc, că pe acea vreme să fi trimis și Ión Cnézul, Impăratul Moskicesc, legându și el prieteșug de pace cu Craiul Leșesc.

Nezăbavă vreme, Sultan Balazet, Impăratul Turcesc, înțelegându de legătura păcii între atăția Domni creștinesci, au trimis și el soli de pace la Olbreht, Craiul Leșesc; și au primit și Craiul acea pace cu Turcii. Incepându oștea cu Venețianii, avea grijă Sultanul să nu se rădice acel Crai, ce s'au pomenit mai sus, că au legat pace între dênșii asupra Turcilor, cari luase de la Venețiani Morea și altele multe.

Nenorocitu era acest Crai Leșesc, Olbreht: că, de câte oră lovia Tătarii în țera lui, nice-odată gata nu se afla împotivă lor, ce totu cu pleamuri se întorcea; precum și în anul 1500, după ce făcra aședăminturi de pace între Domni ce amă pomenit mai sus, au lovit Tătarii la Volin și în țera Rusescă, pre la Belzu, pre la Prasnostav, pre la Toruben și pre la Lublin,

și pre la Crasnep, până in Bisla, de au prădată și au robitt; și până a se gătire Craiul se mERGă asupra loră, el s'au întorsă cu multă pradă, foră de nice o smintelă.

Intru acestasă ană, mare răsboiă s'au făcută in Italia; bătându-se Hispani cu Franțozii pentru crăiea Neapolii; și Macsimilian cu Șvițerii; asijdere și Papa cu Florentinii; Venețianii cu Genovezii; Mediolanii cu stăpânul seă, Ludovik Sforța.

Nicola Costin.

APENDICS VI

Despre obiceiul Leșilor când facă Craiul nou.

Stringându-se Episcopul și totu clerosul biserice, și sfetnicul crăiei, așijdere și altă boierime, toți la Cracău, atunce Craiul cel ales se grijesce îmbrăcatu întâiu de sfânta ispovedanie, cu milostenie, cu pocăință; cu o zi mai nainte, Duminică, se pricistuesce. Adoua-zi, când este s'lu blagoslovescă pre Craiul, se stringu preoții desdeminetă la cetate, in biserica Episcopiei, a lui Stanislav, îmbrăcându-se Episcopul in mitră episcopescă. Așijderea și boierii toți se află la acea adunare de preoți. Atunce Arhiepiscopul cu totă preuțimea, pre orânduella biserice Apusului, purcedu din biserică la curțile crăiesci, cu cinste și Dumneșeire; și acolo, înainte curții crăiesci, rămăindu scôlele și alte chipuri ce mergu la alaiu, numai singuru Arhiepiscopul cu Episcopul intră in curtea crăiescă, se ducă pre Craiul nou la biserică. Și întâiu prin Postelnicul cel mare, sau prin altu chipu mai de cinste între preoți, îmbracă pre Craiul in haine Episcopesci, puindu'lu între Domnii și între boierii cei mai de frunte. Eră Arhiepiscopul flu stropesce cu apă sfințită și dice acestă rugă:

«Dumneșeule, Ziditoriule celor plecați, care cu lumina Sfântului Duh ne bucuri, trimite asupra acestui șerbă alu tău (cutare) darul tău, ca prin trăsul se cunoșcemă venirea ta între noi.»

De acolo ducă pre Craiul la biserică doi preoți mai de cinste, țindu'lu unul de mâna dreaptă, și altul de mâna cea stângă; și înainte lui, unu Domnă dintre sfetnici duce corona, și altul schiptrul, altu-triele mărul de aur, alu patrul sabia golă duce, și preoții înainte crucea, și toți cei de biserică și boierimea cinesă la rîndul se. Viindă la biserică, acele odore crăiesci le punu pe Pristol in altară: corona, schiptrul, mărul și sabia. Și acolo obârșindă orațiile se, Arhiepiscopul și Episcopul flu punu in scaunul crăiescu. Apoi unu Episcopu dice acestă rugă:

«Atotă puternice, prea vecinice Dumneșeule, ocărmuitoarele celor ceresci și celor pămîntesci, carele pre robul tău ai voit a'lu rădica la stepena și la vrednicia Crăiei, rugămu-ne, lasă ca, făcendu'lu slobodă de toate împotririile, se se întărescă cu darul păcei biserice, și spre bucuria vecinice păci din darul tău se se invrednicescă a ajunge pre Hristos Domnul nostru, Amin.»

Sfârșind mîltiva, îi aducă aminte tare, pentru credința către Dumnezeu, și alte bunătăți ce se cuvin Cîraului să le pădască, dîcîndu :

«De vreme ce astăzi prin mânele noastre, pre bunule Dîmne, carî pîttămî spre acesta slujbele lui Hristosă Domnului nostru, măcar că nevrednici, sfînta unsore și semnele crăiei le primesci, bine este Antîi s'îi aduci aminte; ore-ce, pentru sarcîna la care escî însemnată astăzi, vrednicia crăiescă; și a îndrepta credinciosu norodul tîu ce ți'î datî, te grijesc. Luminatî, adevăratî între cei murîtori, locu plînu, însă plînu de scădere, de ostenelă și de grijî; și adevăratî de vei engeta, că totă puterea de la Domnul Dumnezeu este, prin care crăiescî crăii, și făcîtorîi legiloru cele drepte alegî; și de turma ce ți se dă pre mîna, unuia lui Dumnezeu vei să dai sîmă.

Antîi să pădescî Dumneșeirea; pre Domnul Dumnezeuul tîu cu totă mintea și cu curată inimă s'îl cînstescî. Legea creștinăscă, credința noastră Catholicăscă care din pruncie o ai mărturisî, pînă în sfîrșîtu să o ți' nevătămă, și pre acesta improtiva tuturorî improtivitoriloru după puterea ta să o aperi. Ispravniciloru bisericeî, și tuturorî preoțiloru, să le dai cînstea ce li se cuvine. Volnicia bisericeî să nu o strici. Dreptatea, fîră care nice o tovărășie îndelungă a stare nu pîte, spre toî neclintită să o stăpînescî.

Celorî bunî hărăzitoru, celorî rîi cercetări să le dai, după vîdire.

Pre cei meseri, pre cei slabi, neputincioșî, de tîte supărările s'î aperi, tuturorî celoru ce are năsmi la tine, bun, blîndu și primitoru să fîi.

Și așa să te porî, cîtu nu spre alî tîu, ce spre a totî norodul folosî să stăpînescî, și harul bunătățiloru tîle nu aicea pre pămîntu, ce în ceru să ți se pare că așteptî; care acela s'î hărăzescă ție, ce vieșuesce și împărășesce, Dumnezeu, în vecîi veciloru, amin.

După aceste întrebă'lî Episcopul, dîcîndu :

Vei să pădescî sfînta credință dată de Biserica Catholicăscă, și stîndu pre-lîngă dreptate să te porî cu cale ?

Rîspunde Cîraul :

Voiî.

Vei să fîi apîrare bisericeî și a slugiloru bisericescî ?

Voiî.

Vei crăiea dată ție să o pădescî cu dreptate, să o chivernisescî și să o aperi ? — Voiî. Și cu agîtorul lui Dumnezeu și cu sfatul credinciosiloru mei, așa a pîdire intru tîte mî juruescî cum voiî putea mai bine.

După aceste cuvînte, ingenunchîe Cîraul înaintea Arhiepiscopuluî, luîndu'și șlicul, dîce aceste cuvînte :

«Eu (anume) cu voia milostivuluî Dumnezeu, făcîndu-mă Cîrîu Leșescî, mî mărturisescî și mî făgăduescî înaintea lui Dumnezeu și a noroduluî pre sîma mea dată, după putîntă și dreptate a facere și a pîdire, privîndu la vrednicia milei lui Dumnezeu, precum mai bine tîmî va putea arăta sfatul credinciosiloru mei. Episcopiloru și preoțiloru bisericeî lui Dumnezeu a dare cînstea ce se cuvine, și ce s'au aședatî de Chesariî și de Cîrîi creștinescî Bisericeî, întregî voiî pîdi. Arhimandrițiloru, egumeniloru, tuturorî ostașiloru și șleahțiciloru cînstea ce se cuvine după sfatul a credinciosiloru mei, a arătare și a dare, voiî și mî făgăduescî.

Acumu'și pune amîndoă mînile pre Evangelie și dîce :

Așa să mî ajute Dumnezeu și acîstă Evangelie !

Apoi, Arhiepiscopul dîce ruga acîsta :

Atîte puternice, Dumneșeule, tuturorî împărăților Impîrat, și Domnul Domnîloru, carele pre Avraam credinciosu robu tîu l'ai făcutî birîtoru asupra vrăjmașiloru, lui Moisi și lui

Iisus a lui Navi, povățuitorii norodului tău, mare biruință le-ai dată, și pre smeritul David, coconul tău, 'l-ai înălțat la împărăție, și pre Solomon 'l-ai îndestrăt cu nespuse daruri a prea înțelepciunii și păcel; privesce, rugămu-ne ție Dómnne, la rușele smereniei noastre, și spre acestu șerbú al tău (cutarele) ce pre însul cu smerita cinste amú cinstitú și 'lú alegemú Craiú; imulțesce 'i darurile blagosloveniei tale, și pre însul cu dreptatea puterei tale pururea acmu și fiesce când îlú îndreptéză; ca urmându credința lui Avram, blândeșele lui Moisi, tăria lui Iisus a lui Navi, agonisindú smerenia lui David, fiindú înălțatú cu prea înțelepciunea lui Solomon im-podobitú, intru tóte ție să 'i placă și pre cărarea dreptății cu norocitú pasú pururea să pășescă; și cu coiful acopereméntului tău să se imbrace, și cu pavéza nebiruiei să se acopere, învăscutú cu armele biserice, să dobândescă cea poftită asupra vrăjmașiloró sfinței cruci biruință, și să la isbândă norocitá, și să le adaoge lorú spaímă puteriloró, și pace celorú ce vorú oști împreună cu densus, cu bucurie și cu veselie să albă pre Hristos Domnul nostru, carele cu puterea crucei au sdrobitú Iadul, biruindú împărăția diavolului, birnitorú s'au suitú la ceruri, intru care tóte puterile și biruința crailorú stă, care este mărirea celorú ameriți, și viața și mântuire noródelorú, care petrece intru toți veci, Dumneșeú. Amin!

Și mai cetesce și alte molitve, ce nu le-amú mai scrisú, pentru lungimea voróvei. Érá după ce cetesce molitfele, Arhiepiscopul ingenunchie, și Craiul pre cruce șede culcatú. Érá péveții cântă nisce stihuri ce nu le-amú mai scrisú. Apoi toți Episcopii cu tótá preuțimea ingenunchindú, facú litie asupra Craiului. După aceea Arhiepiscopulú cetesce *Ocenaș*, și alte molitve. Apoi mai cetescú ántéiú molitve pentru Craiú, și ședéndú Arhiepiscopul, érá Craiul ingenunchindú inaintea lui, se desbracă de hainele preoțesci. Érá Archiepiscopul își intinge in mirú și unge mâna sa diréptá de la palnă, deșitul celú micú, până la cotú, și între spete, și in umérul celú dreptú, dicéndú:

„Te ungú pre tine intru Craiú. Decí, untul sfințeniei, in numele Tatălui, și a Fiului și a Sfântului Duh. Amin!

Pace cu tine!

Și răspunde Craiul:

Și cu Duhul tău.

Apoi cetesce molitva, precum îlú pomázuesce Craiú, iproci, și altele ce nu le-amú mai scrisú aice, pentru scurtarea voróvei. Érá pe-urmă, după ce cetescú molitvele, toți Episcopii fiindú preamână pomázuituri de bumbacú, ștergú umerile cele unse a Craiului, dicéndú acesta:

Dumneșeú! Impérate Impérașilorú, Domnul Domnilorú, pren care Impérașii împărățescú, și făcătorii legilorú facú judecáșii, să blagoslovesci acestú imbrăcămintú crăescú, și fă ca șerbul tău (cutarele) Craiul nostru, care este să o porțe, haină de bune obiceiuri și fapte sfințe inaintea ta să lumineze, și după viața trecétóre mărire vecnică ce nu are sfărșitú să moștenescă prin alú nostru Dumneșeú Iisus Hristos.

Și imbracă pe Craiul in haină, dicéndú:

„Ia 'i haină făcută den patru inceputuri, prin care se înțelege patru părți a lumii a fire supuse puterei Dumneșeesci, că nime nu póte cu norocú a stăpânire pre pământú, de nu i se va da lui putere din cerú.

Aceste dicéndú Arhiepiscopul, își spală mânele, și puindu'și infula, haina, cetesce: *Veario vâ edinago boga, iproci*. Ducéndú pre Craiul la scaunul Crăescú, apoi la liturgie făcéndú toți Episcopii rugă pentru Craiul, și ingenunchindú Craiul, Arhiepiscopul 'i dá sabia, dicéndú:

Primesce sabia de sus dată, de la oltarú, pren mânele noastre, de și nevrednice, iproci.

Și atunci, la liturgie, incingându-l cu sabia, ȋice Arhiepiscopul:

Incinge-ȋi sabia ta peste mijlocul t  u, prea puternice, și ȋa aminte că sfinȋii nu in sabie, ce prin credinȋa s   biruit   imp  r  ii».

Apoi ȋi pune corona in cap  , și ȋice:

Primesce corona cr  iei, care macar că de nevedici, in să de m  nele Episcopilor ȋi se pune in cap  , in Numele Tatălui, a Fi  ului și a Duhului Sf  nt  .

Mal pre-urmă mărul de aur  , r  tundirea lum  i inchipuind  , in st  nga, și in dreapta schiptrul, tolag   cr  esc   ȋi d  , ȋic  nd  :

«Primesce tolagul inȋelep  unii și adev  rului, iproc  .

Și c  nd aduce de pune pe pristol p  ne și vină, și Craul sărută sfinȋeniile (care se ȋice pace) se cuminecă atunci Craul. Apoi ȋl   descing   de sabie; și după liturgie, după ce ȋl   pun   in scaun  , atunci Arhiepiscopul ȋl   inalȋa la cr  ie, și or  ndu  la cr  esc   ȋi d  , ȋic  nd  :

Se  i, și ȋine de acmu locul ȋie dată de Dumnezeu, iproc  .

Apoi Arhiepiscopul inchepe:

Pre tine Dumnezeu, te l  ud  m  , iproc  .

Si sf  rșind  , st   din dreapta, r  spund  nd  :

Direptatea și judecata puterea scaunului t  u, iproc  .

Apoi cite s   do   molitve, după care obârșescă or  ndueile și obiceiurile cor  naȋiei. Atunci cu toȋii, cum sunt   str  nșii sfatului, cum cel   bisericesc   aș   cel   mirenesc  , petrec   cu mare cinste, și cu multe șir  guri pre st  p  nul nou a lor  , duc  ndu-l   ȋi curtea cetăței, unde stău dvorelnici și altă adunare, or  nduit   pre obiceiul ce se face. Adoua-ȋi ȋi jur   Ispravnicii t  rgului, aduc  ndu-l   in t  psie, acoperit   cu t  ft   roșie, cheile t  rgului făcute de aur  , și alte daruri. Apoi face Craul cavaleri, d  ndu-le s  bi   g  le, iproc  .

Și aceste pentru mal deschise lucruri, și a Crailor Leșesci, cu care se megieș  z   ț  ra n  str  , macar pre-scurt   am   scris   aice.

Necula   Costin

APPENDICS VII.

Povestea și tocméla altorú țeri ce suntú pe'mpregiurá, cum nu sa cada aș
nu pomenimú, fiindu-ne vecine de-aprópe.

A. Ântéú cume'í țera Leșescá.

Țera Leșescá, saú cumu'í dicú pre limba lorú, Polosca Zemlia, adecá țera Câmpului íí dicú, pentru locú tinsú. 'I-aú pusú nume așa, nu pentru că dór este câmpie multá, că fórá de câmpú Dașovului, câmpú slobodú și postúit in țera Leșescá nu se aflá, pentru mulțimea de ómeni, ce suntú sate pretatin-dirile și têrguri, ce numai pentru cá'í locú tinsú. Pentru aceea íí dicú țera Leșescá, pentru-cá mai de-demultú o aú fostú chlemándú așa, dupre numele lui Leh, fiólorul lui Elisel, nepotul lui Ivan, carele ântéú aú locuitú pre acele locuri. Țera Leșescá este țerá mare, avéndú despre méđánópte țeri de se chiamá Borusia și Pomerania; érá despre rêsáritú, Litva și țera Mazoviei; despre méđá-đi, Rusia, ce se hotáresce despre Ungurí cu munții Unguresci; érá despre apusú, Lusitania, Slezia și Moravia. Tóte aceste Cnezii dacá le-aú supusú Craii Leșesci subt ascultarea lorú, adecá Mazovia, Rusia, Prusia, Litva, aú făcutú unú trupú din mădulári multe; totú o țerá și o judecatá aú. Și Nemeșii, carií le dicú *Ślěhta*, nu așa de Craii ascultá, cum de legi, carií le-aú făcutú ei; de se judecă la scaonele cetățilorú, cine'și la ținutul seú. De acolo cine nu va sê'și ție de lege, volnicu'í fieș-cine sê'și indelunge legea la altú scaonú mai mare, alesú in doé locuri: la Lublin vara, și la Petricov érna, unde dicú acelorú legi Tribunal. Acolo de va avea și de Craii ceva asuprélá, fórá de nici-o frică are voie sê'lú tragá la judecatá, unde procuratorií vorú responde pentru Craii; și de va avea strâmbátate, afla-va județú și dreptate, Nice pre unú Ślěhticú nu va putea lega cineva, nice Craiul singurú, până nu 'lú va birui cu legea. Acestii nu daú birú nimérul, nu ascultá de altul, nice in óste datorii íí sê mérgá, fórá numai de bună voie; numai când va incáleca Craiul, și cu voia tuturorú, și cu platá, și când le va veni nevoie de undeva. Aceea este datoria lui Craii, ca sê dea scire la ținutú, sê se stringá la đí ce le va aráta; și dacá se vorú stringe și vorú sfátui de lucrulú ce le va da scire, ei vorú alege soli și'í vorú trimite la Seim, unde se vorú impreuna cu toți solií

ținuturilor, de voră sfătui de toate nevoile: ei de osăbi, și Craiul cu sfatul său deosebit. Ce voră isprăvi peste ei, sora se voră împreună cu sfetnicii, ce le dăcă Senatori; și ce voră aședă până a se sêvșșire Seimul, că stă Seimul șese săptămâni, de altă nu voră sfătui, numai de ce va fi pricea între dênșii până la sêvșșită. Êră în ziua cea de apoi, de multe-ori se tēplă, de nu voră putea lesne se tocmescă ziua, totă ziua, une-ori și noptea; mai apoi, pună și alegă dintre dênșii carii voră fi cu sfat mai mare, și ce le va părea loră, pre aceea stă.

La ôste Șlehticii nu mergă ei singuri; ci când trebuesce ôste, ei slobodă la Seim biră, de i-au după la vecinii loră, cu câtă potă sêși rădică trebă mare ca aceea. Numai atunce când voră vedea că trebuesce și însuși Craiul, va merge; însă, numai până la margine, sêși apere țera. Êră denafară nu'să datori.

Leșii suntă ômenii rēboinicii, ômenii învățați de carte; că pentru învățătura și a cărței și a viteziei nu li'i pregetă nice de osteneală, nice de chietuclă, ce încungțură țerile de învăță, ca se deprindă tinerețele osteneala, și bătrânețele înțelepciunea, de cari au nevoie mai mare.

Leșii n'au nevoie să stringă avuții; că avuția și strinsôrea o dau și o risipesc. Lefecii mulți țină; după câtă puterea, și mai mulți țină. Nu este la dênșii rușine a fi datoră; că nice unul, nice den cel de frunte, nu este să nu fie datoră; și la jidovi ocinile le zălogesc și odôrele loră zălogesc la neguțitori, și le orânduiesc altora, și mulți și de totă le perdă, hrănindă glôtă după sine; că pre cela ce scie stringe, ei îi pună numele de jidovă. Stăpânii loră, cui slujesc, suntă cu credință; și pentru numele lui și pentru cinstea, capul își pună; pentru ruda sa și pentru sēminția, câtă de de-parte, stău pentru dēnsul până la môrte.

Au obiceiă Leșii, nu ca Grecii, după sfadă și după price, decă îi voră împăca nu va ținea pismă, ce la nevoia lui ca dreptă ună frate se pune.

Craii, nu cela ce suntă moștenii, ci pre carele îi alegă ei; nice altă voie mai mare are, fără numai ce'să boierii pe mâna lui; cui va vrea să dea, le va da. Nice acele date nu pôte să le ia, fără numai de viclenie spre țeră, de'i va lua întău capul cu județ, până nu va muri. Pentru aceea pogorindă puterea și luând'o den mâna Craioră n'au voie să facă cuiva înaltă-giosul, și să pôtă așta după pofta sa rēutăți țerei; ce pentru frăt se țină falcile loră ce ară face multe rēutăți. Și pentru aceea rădicândă ei între sine rēutățile loră, din puțină au crescută țeră mare, și se potă apăra de toți vrăjmașii loră. Și de la alții ce au luat, n'au dat: de la Nemți, Prusia; de la Moskă, nu puțină țeră au dobândit: Sēviria și Cernihovul, și alte ținuturi ¹⁾.

Turcii, cari pre la alte țeri au isbândit și au luat cetăți, iar la Leși de câte ori s'au ispitit, cu rușine s'au întors; și la toate lucrurile suntă gata; și cu puterea și cu gura gata suntă să se apere. Și Dumnezeu îi apără până acum, de pôte dice fie-cine că suntă ca o fecioră neatinsă și nesilită²⁾. Numai

¹⁾. Aceste cum scrie, atunce așa au fost; era acum nu le stăpănesc Leșii, ci Moskalii.— Copistul din 1725.

²⁾. Acum au agfinsă mai defăimată de câtă o femeie rea. — Copistul din 1725.

Tătarii îi cară în toate Țările de grumază, câtă amblă la dâșii ca la sită.

Au Leșii doi Arhiepiscopi și unsprezece Episcopi: trei Episcopi la Cnezia Litvei, patru la Livonia, fără Mitropolitul de Kiev, și alți Episcopi ce sunt spre Ruși, de legea Grecască; 17 Voevođi de scaon în țera Leșescă: 5 la Litva, 3 la Prusi, și alții cinesi pre la scaonele seile; și 61 de Castelanii, iar răși boieri de scaon. Era Stărostii sunt mai multe.

Țera Leșescă are ape mari: Visla, care trece pe la Cracău și se pogoră pre la Varșău și la Torun, și la Danska dă în marea Albă; și șelci amblă multe pe dâș. Este și San apă mare, care dă în Visla. Era despre Mosku, Niprul, iar apă mare.

B. De împărăția Tătărăscă, și de obiceiul lor, și câtă locă cuprinde țera Tătărăscă.

Aice nu multă vomă pomeni de Tătarii cari se află, că sunt limbă bătrână, și de ncepută vetezi, și până astăzi vedem că s'au ținut totu în ce au apucat. *Tataria*, sau, cum îi dică unii, țera Tătărăscă, este Împărăție mare: că nu numai ceta ce'i la Crim, ce în toate părțile se lătesce, și cu putere mare, de cuprinde locumultă, o parte mare den Evropa, și Sarmația totă, de la Asia cu Skitia sau Sirika, ce'i dică acmu Kataio. Numele și-a luat țera de la apa ce'i dică Tartar, care cură într'acele părți ce'i dicem Magopi; iar locuitorii își dică Mongol. Stă această țară spre miedănopte; despre răsărită cu Împărăția cea puternică a Hinei; despre miedă-qi India cu apa Ganges, ce'i dice cartea noastră Fison, și apa Osna; iar despre apusă marea Caspium și țera Leșescă (?), de acolo se apropie de Mosku; și despre miedă-nopte cu marea de ghiță. Văduhul acestei țări este nestempărat: că vara, acele tunete atât de grănice sunt, câtă de frică mulți omeni mor; și sunt călduri mari, și același frig și omeși mari. Și acele vânturi sunt așa de mari, câtă de multe-ori se timplă de opresci pe omul călător cu calul, și-lă surpă glos; copacii din rădăcină oboră, și multe pagube fac. Erna nice-odată nu plă; dăbia jălovesce pământul. Rodesce acea țară grău, orz și de altă pâne; mătase se face, imbir, scorță dulce, piper, revent, zahăr, mușcatin, smolă; pre-alocurea și aur și argintă scot. Era vină pre puține locuri se face, că la țera Cataio nu se face. Aflăse și stânce negre de pără, de facă foc cu dâș dacă o sapă, și arde în locă de lemn, pentru lipsa lemnelor. De toate dobitocele se află multe. Aflăse scris în cărțile Tătarilor că Împăratul lor hrănesce 10,000 de epe albe numai de mulge lapte; și ține 20,000 de vânători, că fără-de-semă se află paseri multe. Împărată au pusă anteu de felul lor, pre unul ce l-au chle-mat Han, ca să fie judecata pre dâșul; și acestă nume, Han, s'au chle-mat la toți Hani, duple numele acestuia, căți au urmată mai pre urma lui. Cum și la Egiptă anteu Faraon, apoi Ptolomeu; la Rôm Kesar. Și din sâmința lui Han toți Sultani s'au tras. Și au lătită împărăția această de la țera Săvari-lor până la Ochén, până la marea ce i dică Caspium.

Pre urma lui au stătită Iok-Han, carele au născută pre Zain Han.

Alu-trele Impăratu, ce'lu poreclescu unu Bati. Acesta a' prădatu Rusia, țera Leșescă, Slezia, Moravia, țera Ungurască.

Alu-patrul Han, ficiorul lui Bati, Temircutl, carele îi dîcu Tamerlan, și se află acesta la istorie scrisu pentru vrăjmășia care totă Asia a' prădatu, de a' arsă până la Egiptu.

Acesta a' biruitu pre Baiazet, Impăratul Turcescu, și 'l-a' prinsu viu, și în cătușe de aur 'l-a' băgat în cușcă de 'l-a' purtat prin totă Asia.

Alu-cincile după Temircutl, fiul său cel mai mare, Temirhan, a' stătu Impăratu, carele dîcu că a' peritu la Prusi în război, bătându-se cu Crijaci.

Alu-șesele, fiul său Mahmet-Han.

Alu-șeptele, fiul său Ahmet-Han. Acesta a' născutu pre Șahmet.

Eră la țera Catalului, Anteu a' împărătitu Ținghis, alu-doile Cu, alu-trele Barhsin, alu-patrul Arlan, alu-cincile Mungu, alu-șesele Cublai.

Tătarii sîntu omeni războinici, suferitori la toate nevoile, nu grijesc de a-vuție, ci de isbîndă; și de fîme rabdă cu săptămîna; și unde va să facă ôste, degrabă; și nu este locu dreptu hrana să se zăbovescă, și de o săptămîna mîncă ca să fie sîtul, să nu flămîndescă. Războiul nu este așa de tare, cîtu este de grabnicu, pentru năvala și gîlcova; și de ară răzda multu, cum le este năvala, nimene nu le-ară sta împotivă. Ce din năvala mare prea lesne dau dosul, și din fugă reșchirindu-se de multe ori poftorescu războiul; și cumu' năvala cu grîză a o sprijinire, așa și gîna cu primejdie a o gonire: că din fugă se întorc, și isbîndesc. Și așa, lucrul ce voru să facă, degrabă se apucă; că unde'i audu numele, acolo îli și veđi. Acești nu locuescu în case, fîra numai în orașe mari, în carele de multe feluri de omeni locuescu, negostorescu agonisescu; și în câmpu, după pășune cu dobitocele umblă. În locu de case, cotigă portă, ales la țera Tătărăscă cea pustie. Că Tartaria în multe se împarte: că țera cea mică care stă către Evropa, între Nipru și între Don se închide, și într'însa Crimul este, unde le dîcem la Pericop. Eră Tartaria cea pustie, în care multe orde sîntu: Anteu Zagaarci este; Șitia, între Emmaum și Catalo, cu crăiea Tangum; și alte multe orde de cuprîndu, cumu' Zavolha, Kazanul, Nohai, Tumeni, Shibeni, Hini, Coahiani, Astimhaveni, Chirhesari, Barhiduri, Mongomozori; și altele multe sîntu, care n'amă vroit să le mai scrim. Ce Zavolha și Kazanul, Vasilie, Cnezul Moscului, le-au lipitu de împărăția lui. Eră Nohai sîntu dencolo de Volga, împregiurul mării ce'i dîcu Caspium, și apa Ivi, și alte locuri ce'su locuitori mulți. Și pre multe locuri sîntu și bogăți, de nu se țin cu pradă ca acești ce'i vedem noi, ci cu agonisită. Și ape multe se află, bălți nu numai pescose și cu agonisită, ce întru unele se află atîta mărgăritaru de multu, de nu'i nice de unu prețu. — Ce, de aceste a Tătarilor destul amă pomenitu. Ce iarăși de altele să arătăm, că multe amă avea a scriere de dîșii, că de multe ori amă pățitu nevoie de către dîșii; și nu numai noi, ci toate țările câte'su pe'mpregiurul lor. Ce mai apoi, să nu ne arătăm istorici de lucrurile altor țări.

C. De Impărăția Turcilor și de începutul lor, și de adaosul lor, în ce chip s'au început, și s'au înmulțit, și s'au lățit la atâta mărire, și cinste, și tărie.

Aice, de vom scrie, și vom pomeni de începătura și adaosul Turcilor, și de Impărăția lor, nu vom greși; că se vede că'l fără cale ca să nu pomenim și să nu scriem de densii, că sub mâna lor și sub jugul lor suntem robi.

Acest fel de oameni, ce le dicem noi *Turci*, cari întâi den oameni puțin atâta s'au lățit și s'au înmulțit, că două părți de pământ cuprind, adică Asia și Africa, s'au întins de au apucat o parte mare și din a tria din Evropa, de sunt de Dumnezeu lăsați certare creștinilor și grăză tuturor vecinilor de pen pегіur.

Numele acesta, ce'l dicem noi *Turci*, se înțelege om cu viață sălbatică; era iudeii îl cheamă *Togorina*; era ei își dică *Busurman*, adică tăiași împегіur, sau credincioși; că *Turci* se'l cheamă, nu suferă, că'l de ocară la densii acestu nume; că pre limba iudească se înțelege nemernic sau prădător. Alții își dică *Otomani* sau *Osmani*, duple numele Impăratului lor cel de nteiu, ce 'l-au chemat *Osman*.

Era începătura împărăției lor într'acesta chip se află să fie fost:

Otoman, Impăratul lor cel de nteiu, a fost *Tătar*, slujitor al *Hanului* celui mare, om îndrăgneaș și mai mare de cât alții de trup. Acesta, de nevoie a eșit den țera *Tătărăscă*, și a început întâi la *Capadocia* a ținere drumul, avându cu sine numai 50 de oameni, și s'au adaos după acela unul câte unul, până s'au înglotit: unii den oameni răi adunați, alții și de nevoia lor, pentru ca să scape de moarte, alții în nădejde de dobândă. Și așa, după adaos ce făcea, întâi pre-ascuns, era dacă s'au înmulțit în vedere se apuca de prăda și jăcu; și de acia cu toți s'au pornit de a lua *Capadocia*, *Pontul*, *Bitinia*, *Pamfilia*, *Tracia*, țeri mari. Și aceste s'au lucrat în anul de la zidirea lumii 6808.

Pre urma acestuia a luat împărăția fiul său *Orhan*; și iarăși acesta, cu același meștersug s'au apucat ca și tată-său; numai tărie și avere mai multă a avut, den și în adăogându-se și lăind împărăția. Că, crescându vrajbă între creștinii, a luat *Misia*, *Liconia*, *Frigia*, *Caria* și *Niția*. Bătutu-s-a și a dobândit, și a lăit împărăția până la *Helespont*; că pre aceea vreme intrase vrajbă între *Paleologu* și între *Cantacuzino*, cari erau capetele *Tarigradului*; și socoti neprietenul crucei ca să se arate unei părți cu prietenie, și se'l cheme într'agitor; care s'au și întemplat: că a trecut cu oștea în Evropa să facă multă nevolă, și a deschis calea și altora pre-urmă la Evropa. Acesta, aproape de săvârșitul său, a făcut război cu *Tătarii*, și a cădut în războiul acela fără noroc, și a împărățit 31 de ani.

Pre urma lui a stătit împărat fiu-său *Amurat*, om meșter și ascuns la inimă, carele n'au fost mai jos de cât alții de vitezie, de a răbdare nevoile pentru învățatura viteziei. Acesta, acoperind gândul său ce vra să facă, vedându, cum s'au pomenit mai sus, vrajbă între *Grecii* și slăbiți de războie ce făceau între sine, nălmându cu lăfă vase de la *Genua*; și după ce a dobândit *Helespontul*, a trecut la *Trația*, în anul 6871, și de la *Galipoli* la *Crim* a apucat. Ci apoi și o

parte mai mare de a Trației aŭ luatŭ; după aceea aŭ supusŭ Misia, Bosna, Rumeli. Mai apoi, dacă aŭ dobânditŭ scionul Udriului de la Bulgari, de Sërbi s'aŭ apucatŭ. Mai apoi aŭ peritŭ de o slugă a lui, anume Lazar Despot, ce aŭ fostŭ mai înainte de la inimă iubitŭ lui, și 'l-aŭ fostŭ prinsŭ în răsboiŭ. Și i-aŭ ramasŭ pre urma lui doi fii, Suleiman și Balazet. Ci Balazet, omorîndŭ pre frate-său, aŭ apucatŭ împărăția. Era omŭ bărbatŭ, de minte ascuțitŭ, și poftitorŭ de lucrul mari, și îndrăsnețŭ; fie la ce se apuca, la trudă răbdătorŭ, vremea cunoscea, și lucrul cum îlŭ va purta, și silitorŭ ca să împlinescă de ce se apuca. De acia, dacă aŭ dobânditŭ Tracia totă, 'și-aŭ întorsŭ inima spre Țarigrad.

Și atâtŭ aŭ socotitŭ să se apuce de Tesalia, Machedonia, Fotida și de Atica, și Misia, ce le dăcemŭ acum Sërbi, și Iliri ce'i chemămŭ Bosna, și Tribalŭ ce'i poreclimŭ Bulgari. O parte din silă aŭ luatŭ, și aŭ ucisŭ și Domnul Bulgariei. Mai apoi aŭ încungîuratŭ în optŭ ani Țarigradul; și auzîndŭ că vine ôste Ungurască și Franțuzescă, pre cari Impăratul creștinescŭ i-aŭ adusŭ, și i-aŭ chematŭ într'ajutorŭ, temîndu-se de atăta ôste aŭ părăsitŭ Țarigradul de a-lŭ batere, și aŭ sirguitŭ de aŭ eșitŭ nîntea acei oști, la Nicopoli; și dîndŭ resboiŭ, aŭ biruitŭ Balazet, și mulți Domni și Hatmani ai Franțozilor aŭ peritŭ. De care lucru cu norocŭ, semițindu-se Balazet, iar s'aŭ învârtejitŭ la Țarigrad; și doi ani stîndu'î asupra'î de i-aŭ flămînditŭ, și cei închiși mai erau periți de n'are hi venitŭ Tamerlan, Hanul Tătărăscŭ, cu mulțime de ôste de aŭ stropsitŭ totă Asia, și cu focŭ o aŭ pîrjolitŭ, și orașele le-aŭ prădatŭ. Deacia, de frica lui, de sirgŭ s'aŭ învârtejitŭ, și la Galația și Bitinia de resboiŭ s'aŭ gătîtŭ; și bătîndu-se pînă aŭ înnoptatŭ, birui Tamerlan, Hanul Tătărăscŭ, și Balazet fu biruitŭ, pentru mulțimea Tătarilor ce nu era de o potrivă; și 'l-aŭ prinsŭ viŭ; și, ferecatŭ în cătuși de aurŭ, și în cușcă bîgîndu'î, l-aŭ trecutŭ la Asia; ce la Asia 'l-aŭ sloboditŭ; éra elŭ, de rușine, în-curînd muri, după ce aŭ împărătitŭ 13 ani și 6 luni.

Remas'aŭ fii den trînsul Kalepin, Moisi, Mehmet și Mustafa. Ce Kalepin curîndŭ aŭ muritŭ; éra fiul seŭ Arxan de unchiu-seŭ Moisi fu omoritŭ, și Moisi de frate-seŭ Mehmet. Acesta Mehmet țera Muntenescă și Machedonia aŭ supusŭ, și țenklul saŭ hotarul Turcescŭ pînă la Madenanicŭ (?) l-aŭ mutatŭ, și scaunul 'și-aŭ pusŭ la Odriiŭ; și după ce aŭ ținutŭ împărăția 17 ani, aŭ muritŭ.

Dece, alŭ-doi Amurat cădu la Impărăție; acesta, cu agiutorul ce avea de la Genova, trecîndŭ la Tracia, aŭ bătutŭ pre unchiu-seŭ Mustafa, și Tesalonicul aŭ sfîrmatŭ, carele era orașŭ bătrînŭ, tare și plin de avuție, și pre acea vreme Veneția îlŭ ținea. Deacia aŭ supusŭ Chiprul, Epirul, Etolia. Cunoșcîndŭ deaceia că de va putea să lege prieteșugŭ cu George Despotŭ, Domnul Sërbilorŭ, lucrurile lui se vorŭ întări, și a creștinilorŭ se vorŭ slăbi, cu totă nevoiea aŭ silitŭ și aŭ luatŭ fata lui să'î fie Impărătesă. Deaceia, și cu puterea socru-seŭ și cu a sa, s'aŭ apucatŭ de Belgrad, și bătîndŭ cetatea aŭ peritŭ 7000 de Turci.

După mórtea acestuia, stătu Impăratŭ alŭ-doi Mehmet, carele aŭ încungîuratŭ Țarigradul cu multă mulțime de ôste și l-aŭ luatŭ, în ani 6961, în 31 de zile a le lui Mai, (éra la letopiseșul Grecescŭ scrie în 29 ale lui Mai). În alŭ-doi ani după aceea, s'aŭ dusŭ la Belgrad, și mulți de a lorŭ acolo perindŭ, și elŭ încă rînitŭ 'l-aŭ părăsitŭ deacia Bulgariei. Aŭ luatŭ și Dalmația, și Ras-

cia au dobândit. Deacia Trapezuntului l-au dobândit, și Mitilinul cu alte ostrôve au luat. Apucat-au și Eubea, și Cafa, ce o țineau Genovenii. Și au împărățit 32 de ani.

Deacia Balazet alu-dolle, luându Impărăția, război cu Venețianii făcu; le-au luat Lepantul, Modonul, Diharia, și totă Dalmația au prădat. Și au murit otrăvit. Acesta Balazet au luat Chilia și Cetatea-Albă de la Stefan Vodă cel bun.

Deacia, Selim, fiu-seu, cădu la împărăție; acesta au luat Alcarul (Cairo), oraș mare la Egipt, și după ce au omorât pre Sultanul, Alecsandria totă cu Egiptul le-au dobândit și le-au lipit de împărăția lui. Damascul încă l-au luat.

Pre urma lui, fiu-seu Suleiman fiindu împărăția, luat-au Beligradul, apărătura nu numai a țerei Unguresci, ci a totă creștinătatea. Deacia Rodosul au biruit, și Strigonia, și Buda, și alte orașe a le țerei Unguresci. Incunglurat-au și Becul. Mai apoi au perit la Gezet, împărățind 47 de ani.

Urmat-au alu-dolle Selim, carele au legat pace cu Nemțul, și au luat Venețianilor Chiprul, și deacia Tunisul și Gouleta au apucat.

Pre urma lui, Amurat au împărățit, și după dânsul Mehmet alu-triile, carele au omorât 18 frați și au luat împărăția.

De aici înainte lăsam de a mai scrie, ca să nu ne arătăm istorici de lucruri Turcesci mai mult de cât de ale noastre; ce puțin încă de puterea și de obiceiul lor în ce chipu țin împărăția, avem a scrie.

Obicei au Turcii, în alu-patrile anu, să ia a de ce den copii, parte bărbătească, ca să adauge pururea slujba împărăției. Și la vremea aceea trimite omeni împărătesci la Greci și la Sârbi, cari sunt pre hotarul împărătesc creștin; alegându țera Moldovei și țera Muntenescă; că, în locul acela ce dau ei copii, noi suntem datori să fim gata de oște în totă vremea, când va veni cuvântul împărătesc, și de bani de a le dare pururea. Eră omeni cei împărătesci amblându den sat în sat, de ce cumu satul așa aruncă și copii să dea, după putere; și cum se pot tocni cu dânșii, și cu bani încă se impacă. Mulți se află și de bună voie de mergu, ca să iese din robie, și mulți den Turci cari sunt nețâțați (și nu spun că sunt Turci, că nu i-ar primi), ce se dau în locul creștinilor, că trag nădejde că dintru unii ca acela esu la cinste mare, ca să dobândesc boierie. Pre cari apoi, pre unii îi duc la Tarigrad, pre alții la Odriu, și pre la alte schele, de'i dau de'i hrănescu, pre unii la Brusa, pre alții la Koralman, de se învță la țerine. Acestora le dicu *Agemoglan* sau *Iamoglan*, adică nevinovați coconi. Eră dacă cresc de șapte ani, adică cei mai iscusiți, îi bagă la Saraul împărătesc, până la 500; acolo sedu până ajungu la 20 de ani. Unii învță carte, alții la lucruri vitezesci. Dentr'acestia copii strinși alegu (afară den câți sunt de tréba Saraului) de'i punu Eniceri, cari se află pururea pe-lungă curtea împărătească, până la 12.000. Den Eniceri se alegu mai de frunte Spaxii-oglan, până la 3000, cari mergu denadirépta Impăratului, și fie-carele din dânsii câte cu patru sau cinci slugi slujesc. Deacia denastinga 3000 de Silihtar, de iar slujesc în patru sau în cinci cai; după acestia 5000 de Olafan, așijderea dinadirépta Impăratului, și alte 5000 denastinga,

carii sunt aleși den Eniceri, saū den creștini jurați, carii cu credință slujbă aū arătatū Beglerbeului saū Pașei. După acestia, cei de apoi mergū, carii se chiamă Carăpiți, ce se chiamă mai sëraci, carii den tōtă țera Turcescă, nu numai Turci, ce și creștini strinși, de aū venitū de bună vole sē slujescă Impēratului. 200 saū mai mulți mergū, ce se chiamă Mustafaracale, carii pentru slujba lorū cea alēsă i-aū scosū la cinste; și i-aū lēfă mare, unii câte unū leū de ȕi, alții și mai puțin, cumu'i omulū și cumu'i slujba. După acestia mergū 30 de Cauzilari, carii, deschidēndū calea Impēratului, și oprescū năvala de la Impēratul și iaū articolele cele ce suntū de jalobă la impērăție. După acestia mai aprōpe mergū Selații carii pōrtă arcele pre umērū, cu cămeși albe până jos, de se vēdū de subț haīne, și in scufii, până câte 200 de ȕste. Și denapoi suntū și Paici, până la 100. Acestii toți nu lipsescū de lūngă curtea Impēratului. Ėră fōră acestia suntū alții mulți de ȕste, carii mergū fōră lēfă, cercāndū sē pōtă arăta slujbă, ca sē pōtă dobāndi pāne.

Ėră la țerile impērăției, și la margine, unde se hotārescū cu creștinii, aū până la 10,000 de Eniceri, rēsipiți pre la sate, de se hrānescū cu plugul și cu negustori, carii nice de unū Pașă nu ascultă, fōră numai de cuvēntul Impēratului, cānd vorū eși la ȕste. Suntū den copii de a-ȕceea, până la 10,000, imprăștiați pre la țēguri, de suntū de plinirea locurilor, de vorū peri dentr'a-cestia la rēsboiū.

Este și altă curte ce se chiamă Spahi, carii suntū Beglerbei. Acestii aū cinste mare: aū sate de la impērăție in locū de lēfă; și de acestii nu suntū puțin, cā totū locul cātū ține impērăția este plină de dēnșii.

Are Impēratul între alți sfetnici, mai ales, trii saū patru ce le ȕicū Vizir-Azem, carii tōte trebile impērăției pōrtă, și de pace și de ȕste; și de Pășii și de Domni a le schimbare și a le dare, la māna lorū. Unul dentru dānșii este mai mare, pre carele este tōtă credința Impēratului, adecă Vezirul. Ėră lui de i se va tēmpla a mergere la ȕste, cā mai multă grijē este Vezirului de ȕste de cātū de alte trebī, elū pune in locul seū Neamestnicū, carele acea putere ține ce aū ținutū și elū. — Ci de impērăția Turcescă destul amū scrisū, și amū povestitū, ce și de altele sē povestimū.

D. Pentru țera Ungurēscă de jos și Ardēlul de sus.

Aice nu vomū lāsa și de Ardēlū, sētū țera Ungurēscă, cum îi ȕicū unii, ca se nu atingemū, și se nu pomenimū de începutul lorū și de obiceiul lorū, fiindu-ne vecini de aprōpe, și de multe-ori nāzulatū Domniū țerei Moldovei de se ajutoratū de la dēnșii.

Ardēlul, și țera de jos Ungurēscă, se chiamă țera preste munte, care cuprinde o parte de Dacia. Direptū aceea îi ȕicū țera preste munte, căci este incunglurată de tōte părțile cu munți și cu păduri, cum ar fi îngrādītă. Zicu'i și țera de șapte orașe, den limba nemțescă; Ėră locuitorii țerei se ȕicū Ardeleni, carii se hotārescū despre apusū cu Ungurimea, saū, cumu'i ȕicū unii, Panonia; Ėră despre mēzā-nōpte se hotārescū cu țera Leșescă, despre amēdă-ȕi cu țera

Muntenescă, despre răsărit cu Moldova. Țera Ardélului nu este o țară însăși; ci Ardélul este și se chiamă mijlocul țerei, care multe cuprinde în toate părțile, în care stă și scaunul crăiei; ăra pre la marginile ei sunt alte țări mai mici, carele toate se țin de densa, și sub ascultarea ei sunt: întâi, cumu' Maramureșul despre țera Leșescă, și țera Secuescă despre Moldova, și țera Oltuzului despre țera Muntenescă, și țera Bârsei, și țera Hașegului, țera Oașului, și suntă și alte hotare multe carile toate ascultă de crăiea Ungurescă, și se țin de Ardél.

În țera Ardélului nu locuiesc numai Unguri, ce și Sași, peste semă de mulți, și Români peste totă locul, de, mai multă este lăpăta țera de Români, de câtă de Unguri.

Ăra țera Ungurescă de sus, unde se chiamă Ungaria cea mare (sau cum îi dicu unii pre limba nemțescă, Panonia), acolo numai Unguri trăesc; ăra de se află și Români pre alocurea, încă legea Ungurescă țin. Ungurii nu țin totă o lege, ce în patru sau în cinci legi sunt împerechiali; că unora le dicu Calvin, altora Luter, altora Calangio, ce se chiamă pre limba lor lege dirăptă; alții se chiamă Vereș-Ianoși, carii cred în Ión Botezătorul, ăra de Hristos nimica nu se atingă; alții se chiamă Sâmbătași, carii cred legea jidovescă; alții se chiamă Papistași, carii cred până în glumătate de legea Grecescă; de acestii se află la Ardél, ăra la Ungaria cea mare foarte puțin. Acestii au și icône în biserică, încă și cruci pe biserică; încă și pe casele lor se află cruci. Acestii nice la o trebă de a le bisericei nu poftesc pre cei-alți Unguri, nici îi iubesc; și mai bucuroși suntă să mērgă la biserica Romănescă de câtă la capiștea celor-alți Unguri.

Românii, câți se află locuitori la țera Ungurescă, și la Ardél, și la Maramureș, de la un loc suntă cu Moldovenii, și toți de la Rômă se trag. Este țera Ardélului plină de totă hrana, câtă trebuie vieșei omenesci; că pâne peste semă rodeace multă, de nimene nu o cumpără, ci taturoră prisosesc. Vin pretutinderea nimărui nu lipsesc. Miere multă și bună, de care facă miedă așa de bună, câtă se potrivește marmaziului.

Țera Ungurescă mai denainte era o țară foarte mare, de cuprindea o parte mare și den țera Turcescă; că scaunul crăiei nu era la Belgradul cestu nou, unde este acum, ce era la Buda, care o țin acum Turcii; că dacă au luat Turcii Belgradul cel mare, care era apărătura nu numai a țerei Unguresci, ci a totă creștinătatea despre apus, au dobândit deacia și Buda, care era scaunul crăiei Unguresci. Deacia 'și-au mutată scaunul la Belgradul cel nou, despre Ardél. Ce deapaură, fără odihnă, având război Nemți cu Turcii, și fiind și Ungurii într'agitoră asupra Turcilor, și având Nemții prietășugă cu Ungurii, și mergând asupra Turcilor peste denșii treceai; Turcii, suindu-se la Nemți, pre țera lor făceau cale. Ce Ungurii, vedând atăta stropsătură și nevoie a țerei, una despre Turci alta despre Nemți, neavând odihnă de oști grele, li s'au supărată, și s'au sfătuită cu toți de s'au închinat Turcilor, și au luat de la denșii Domn, ca și în țerile noastre. ăra Nemții, dacă au vedut că soțiile i-au viclenit și s'au închinat la vrăjmași lor, au luat de la Unguri glumătate de țera Ungurescă de sus, și o țin până astăzi. Așa,

țera Ungurască, crăie mare ce era, dintr'unu trupă in multe mădulări s'au intorsu: o parte Turcii țină, cu scaonul crăiei cu Buda; Nemții altă parte; Ardélul de este cu stăpân, érá este subț robia Turcască').

Ungurii suntú ómení iscoditori, și necredincioși, vicleni; prieteșugul nu'lú ținú la locú de nevoie. Pren țera Ardélului nu póte omul prea lesne sé trecă fórá cărți crăiesci; și taina așa de bine o ținú, că nice de la țeraní cuvântú direptú nu vei afla. Gíudecata lorú fórté pe direptate o gíudecă; și de nu íubescí legea intr'unú locú, volnicú ești sé'ți tragi legea la altú scaunú, unde vei pofti; încă și despre Craiú de vei fí avéndú cava asuprélá și nedireptate, aí vole sé te întrebí și cu Craiul la scaonul țerei, unde se adună toți Domnií de se sfátuescú pentru trebile țerei, și de vei avea strimbátate, afla-vél direptate. Nice Craiul n'are vole sé pérđá pre vre-unú némeșú, fórá numai de'lú va ~~doréa de viclenie~~.

Simeon Dascalul

'). Când s'au isvoditu Letóplăseful, așa au' fostú, érá acutu Nemții stăpánescú totá țera Ungurască. — Copistul din P728.

APENDICS VIII.

De lucrurile țerei Unguresci, și cum au cuprinsu Turcii țera Ungurască.

După ce au murit Ión Banfi, ce era Voevodă Ardélului, în zilele lui Ión Zapolie, Craful Unguresc, au statut Grit ocărmuitor și namésnic crăiei Unguresci; însă, la această dregătorie a lui Grit, câțiva boieri Unguresci n'au vrut să se primescă. Ce stând și Laski Lévil, care pe atunci era în mare cinste la Craful Ión Zapolie, și cu bărbăție în partea lui Grit, i-au isprăvit dregătoria acesta de la Craful; și i-au făcut și ispisoc Craful, poroncind Craful să iscălescă și boierii țerei Unguresci. Ce n'au vrut, boierii, nici au primit să iscălescă și boierii țerei Unguresci, pentru mare ură ce aveau pe acest Grit. Acest om era și trufaș, și pentru limba și turcă era cunoscut la împărăția Turcului, pe carele îl trimisese Ión Zapolie Craful la Pórtă, după ce lă făcuse ocărmuitor țerei Unguresci, pentru să așede lucrurile țerei Unguresci, ce se ațitase iar netocmela între Domnii Unguresci. Dicu unii că acest Grit să fie vorbit împreună cu Vezirul, trăgându la sine crăia Ungurască; și aședase unele lucruri spre peirea lui Ión Zapolie, Craful Unguresc. Ce bine dice scriptura: că cine sapă groapa altuia, el cade întrânsa. Așa și Grit, după ce au purcesu din Tarigrad, trecându Dunărea la Dristor, au venit în țera Muntenască, avându cu sine 3000 de pedestrime Eniceri, și călări 1000 și mai bine de Turci, fără Unguri ce erau ai lui; avea și Fermanu la Petru Vodă și la Radul Vodă, Domnul Muntenesc, să asculte ce le-ară poronci Grit.

Scrie Istvanfie, să fie spândurat la Dunăre pre un boier Muntenesc, anume Ilie, arătându tuturor locuitorilor țerei Muntenesci să se temă de dânsul.

Trecându preste munți la țera Ungurască, s'au aședat cu tabăra la Brașov, și îndată au trimis Grit cărți la un Domn Unguresc, anume Emerit Tibah, ce era Ispravnic Ardélului, făcându'i scire să vie la dânsul, pentru sfatul a mari lucruri. Era Tibah, neputându grijă de viclesug despre Grit, îndată cu două sute de oameni au venit la Grit, și s'au aședat ca de două mii de Brașov; și acolo, noptea, fiind Tibah sub cort, au trimis Grit nisce Eniceri de l-au ucis. Așjdere și pre oamenii lui, pre câți au putut prinde, i-au omorât. Dacă au adus capul lui Tibah la Grit, vedându cei-alți boieri fapta tirănescă a lui Grit, s'au apucat

de arme; și stringându-se cu toții la Sibii, s'au sfătuit să răscumpere nevinovata moarte a lui Țibah despre Grit, alergându cu săbiile crunte prin sate și prin orașe, strigându și arătându moartea lui Țibah făcută de Grit.

Nezăbovită vreme, se alegu trei bărbați, anume Gotard, și Stefan Mailat, și Francisc Kvendie, către cari s'au adunat mulți Domni, pe cari îi trecu cu scrisoarea, pentru înmulțirea vorovei; lăsându, cine va vrea să scie mai multă, să citească la Istvanfie, istoricul țerei Unguresci.

Trimis'au îndată soli la Petru Vodă aice în țără, și la Radul Vodă în țera Muntenescă, arătându tirania lui Grit ce au omorît pre Țibah și pre alții, cerându agiutoru împotriva lui Grit. Amândoi Domni nu s'au apărât a le dare agiutoru, ce îndată le-au trimis oști. Și așa, cu totă oștea făcându-se ca la 40000; aceste dacă oblici Grit, cum nu numai Ungurii ce și amândoi Domni din ceste țeri îi are neprieteni, fiindu în mare grijă, s'au mutat la cetatea Megisia, care dobândind'o au sfătuit cu al sei de s'au închis acolo, până i-ari veni agiutoru de la Craiul Ión Zapolie și de la Mehmet Pașa, Saraschierul de Beligrad, și Bali-bei căpitanul Samandriei. Ce, nemerindu mai curând Ungurii cu agiutorul de la Domni cestor țeri, n'au lăsat pre Grit să se grijescă de altă cu zăhăralele, și alte ce gătise să aducă de-pre-aiure în cetatea Megisia; ce au și purcesu să dobândescă cetatea unde era Grit. Apăratus'au de-o-dată Grit, avându cu sine Eniceri, și altă oște Turcescă, împingându pre Unguri de-o-dată. Era sfătuiindu-se acel ce erau jurați asupra lui Grit, socotind că nici hrană îndelungă nu va avea Grit în cetate, au încungit cetatea, fiind'o închisă de toate părțile, și au pus de au strigat că cine nu va fugi de la Grit până în patru zile, se vie la densii, îi voru ave de vrăjmași. Deci, întâiu Urban Batiani și Părusăi, lăsându pe Grit, au fugit în tabăra acelor trei bărbați ce încungiturasă pe Grit cu oști. Așijderea și tērgoveții, au abătut în Turci, de i-au tăiat și i-au omorît; pre câțiși n'au putut scăpa din tērgu, au început a'i batere din tunuri de se sfărâma cetatea. Așa, vedându-se Grit de neprieteni încungituri, și împuținându-se hrana, s'au agiunsu cu o sēmă de oște, dându-le daruri, se'i lase cu ficlorii lui să lasă din cetate. Ce nimic n'au isprăvit la nisce omeni ce erau aprinși cu rescumpărarea asupra lui. Și intru acéstă strinsore fiindu Grit, lată cădu zidul cetăței de către răsăritu, bătut de pusce; care spărtură vedându oștenii, îndată năvăliră în cetate, cu multă vērșare de sânge, că Turcii din cetate se apărau bărbătesce. Ce biruiră Ungurii pe Turci și dobândiră cetatea, nelăsându pre nime viu. Era Grit cu ficlorii sei au fostu scăpatu din-afară de cetate, lăsându totă averea sa în jactu biruitorilor. Ce, nemerindu în tabăra Muntenilor și a Moldovenilor, l-au prinsu și l-au datu Ungurilor, și au pus pe calău de i-au tăiat mâinile, apoi i-au tăiat capul. Perit-au și Doție. Era pre doi ficlori ai lui, anume Anton și Andrei, aducându'i aici la Petru Vodă, i-au și omorît pre amândoi.

Vedî, cum plătesce Dumnezeu tiranilor, vērșătorilor de sânge! Era de este așa de Petru Vodă, cum scrie Istvanfie, că au omorît pre ficlorii lui Grit, urită și fără milă faptă, și able audită în lume la creștini. Dicu unii, că dacă au iuțelesu Sultan Suleiman de închisoarea lui Grit să fie poroncitu lui Ión Zapolie, Craiul Ungurescu, să mērgă să dea agiutoru lui Grit; ce n'au cutezat,

dicându că nu are cum asupra unui norod să meargă pentru mórtea lui Țibah. Érá după ce au peritú Grit, au stáutú Ispravnicí țerei Unguresci Mailat și Balasiú.

În anú de la Mântuitorul nostru Is. Hs. 1480, eráindú Matias Corvin, pentru faptele și vestea celui-altú Corvin, Ión Huniad, sfádindu-se cu Cehul, satú cu Bohemienú, și înprotiva Austriei, cu Turcii au ținutú pacea. Ce, vedéndú acésta și Papa de Róm și Venețianú, 100,000 de galbeni de aurú cari în toți anú îi da cráiei Unguresci agíturá împotiva Turcului, s'au tálatú de la Unguri acești bani. La Ardélú era Ispravnicú pre-atunce Stefan Batori. Pe aceea vreme, unú Ala-Befú cu multe osti turcesci au lovitú Ardélú, însă, ca agíturú Cápitanului de Timișvar. Mare perire s'au făcutú în Turci! De este așa cum scrie Hronograful, 60,000 de trupuri turcesci se fi cădútú până la Dunăre. Érá totú în sfatul seú nu s'au înșelatú: Turcii și cu Nemții se sfádeau atunce, și între dênșii nespuse vêrsări de sânge s'au făcutú; cá în anul de la Hs. 1514, s'au rocoșitú și s'au întártiatú țăránimea împotiva Domnilorú seí, rádicându-și Craiú pre George, din Secul, mare vêrsătorú de sânge în tóte părțile cráiei. Apoi s'au adunatú la Timișvar, și încungíturându-lú se'lú le, i-au lovitú Ión Zapolie, Voevodul de Ardélú, și cu ajutorul Timișvarului, și au cădútú acelú George cráisorul, cu fráte-seú Lucație, la prinsóre; și'lú puse Voevodul pe acelú cráisorú la mari chinuri: făcându'l cununá de ferú, aprinsá în focú, i-au pus'o în capú, cununându-lú ca pe Craiú. Apoi, slobođindu'l sânge din vine, au datú a bea osteni ce erau prinși cu dênșul; alegándú și 20 de cápitaní, iarăși de al lui, în trii zile opriți de mâncare, apoi i-au silitú să mánince carne de pe cráisorul lorú viú; érá rămáșița de pe trupul lui și a frăține-seú puindú se făcă mâncare, au pusú la acea masá se mánince oșeni lui ce erau prinși cu dênșii. Acele pozne făcându-se în cráiea Ungurescá și vêrsări de sânge. Atunce Sultan Suleiman státu împératú, érá la Unguri era Craiú Ludovik, omú ténérú. Acáruia copilárie, și turburările cráiei Unguresci vedéndú Turcul, au lăsatú pace cu Persii, și s'au întorsú cu totú gândul spre Unguri, și cu tótá puterea. Vedéndú Ludovik netocmala în putere cu Turcul, trimis'au pre la tóte cráiele creștinesci soli, cerșindú ajutorú împotiva Turcului. Și așa, când cea ámbلائ sfátuindu-se și cumpenindu-se, Sultan Suleiman purcede cu tótá puterea sa asupra cráiei Unguresci. Craiul Ludovik, însă, și elú cu câtá óste avea înainte la Mohaci, și dándú rêsboiú acolo, au peritú și elú și mai tótá óstea Ungurescá. Pripindu'lú Turcii până sosesc Ión Zapolii, Domnul Ardélului, cu óste din Ardél și a Ungurimei de sus, cuprins'au Turcul tóte locurile pe Drava, și Sava, și se întorcú cu mare pleanú. Érá Ión Zapolie, timpinádu'lú veste necazú de perirea lui Ludovik Crai cu ostile lui, au și luatú în gândú de cráie, vedéndú că s'au stinsú cu acelú Ludovik de istovú seminția de Crai Unguresci. Și îndată începú a trage la sine pre Domnií Unguresci, și cu daruri și cu cavinte, arétându-le la ce folosit și la ce bine au adusú țera și cráiea Unguresci Craii străini de alte némuri. Cá Albreht Craiul, din casa Austriei alestú, atâte tulburări și amestecături au lăsatú în cráie pe urma sa.

Vladislav, Léví, cu nesocotéla lui, la Varna au peritú, și au rămású óstea, tária și virtutea cráiei. Aducéndú aminte faptele seíe și de'nřádácinarea care

o făcuse elū la Timișvar a țărănimel, oștirea și potolitul aceluī pojarū, arătându și ocara nēmuluī Ungurescū, avēndū omenī harnici și detrebă, și cum sē-și alēgă Craiū din alte nēmuri.

Cu aceste cuvinte și făgăduñi aū trasū cătrē sine pre mulți Domni și căpitani. Și când aū fostū la astrucarea óselorū luī Ludovik, in Buda, cum s'aū arătātū mai sus, că aū peritū la Mohaci, și s'aū aflatū trupul luī într'o bah-nă, întinatū, unde ilū vēdu unū oștenū de al luī, că aū peritū nădușitū de calul luī, alegū Craiū pre Ión Zapolie, o sémă de domni, ce-i trăsese in partea sea. De altă parte Ferdinand, fratele Impēratuluī Nemțescū, și elū aū trasū cătrē sine pre o sémă de domni, sē apuce elū de crăie, fiindū elū și semintia luī mai aprópe de crăiea Ungurésca; de vreme ce Albreht Craiū aū fostū din sängele lorū, dintr'o casă cu inșil, a Austriei. Și cu Ferdinand țineaū parte cățiva, de zavistulaū pre Ión Zapolie. Adunāndu-se domni ce țineaū cu Ferdinand, cu óstea luī aū purcesū dreptū la Buda; érá Ión Zapolie, Craiul noū, vēdēndū asupra sa putere viindū, și elū încă cu tóte lucrurile crăiei neaședate, și din domnia luī nime nu'i venise, ca la unū lucru ce are încă crăie nóă, aū purcesū de la Buda și aū luatū calea spre țera Leșescă. Érá oștenil luī Ferdinand gonindu-lū in urmă, și aū luatū Buda fōră-de nici-o apērare; și puseră ocārmuitoriū, saū namesnicū, pre Stefan Batori, crăiei Unguresci, și pre alți domni. Érá Ión Zapolie, pribagū in țera Leșescă, aū năzuitū la unū domnū Leav, anume Ieronim Lașco, omū vestitū peste toți; primindū acela pre Ión Zapolie pribagul, cu mare omenie și cu dragoste, și alta, îi făgădui cum măcar tótă averea sa sē-și pule la miđilócū, numai sē-lū pule in scaunul crăiei Unguresci, va sili și va nevoi. Jigmond, Craiul Leșescū, măcar de razimul acela ce răzima la dēnsul Craiul celū pribagū, Ión Zapolie, la Lașco, îi părea bine; însă, mai multū nu se amesteca.

Érá Lașco cu a luī socotēlă la înaintē gândū, și, de la o vreme, îi spune că nici într'unū chipū cu altū miđilócū, la cinste și podóbele sēle nu va veni, fōră numai prin năzuire la Sultan Suleiman, Impēratul Turcescū; acāruia fiindū decurēnd solū de la Leși, Lașco, aū cunoscutū omū cu înaltă fire, și nu luī așa de țēră sē scie, cum de veste in tótă lumea, sē albă unū Craiū cirēcū alū sēu, și de dēnsul pusū Craiū, că mare veste îi va fi; pre care svatū așa supțire amestecătură, la lucruri mari așezatū, și elū și pribagul Craiū, se apucă Lașco de trebă. Și agiunge āntēiū la Vizirul, cu care avu cunoscință din solie. Apoi, fōră zăbavă vreme, își face dela Seim solie la Impērăția Turcului; și mergēndū solū, aū āmblatū cu daruri, și āntēiū pre Vizirul și pre alte capete ce eraū aprópe de Impēratul, in partea sea i-aū trasū.

Érá in fruntea soliei, de la Impērăție aū poftitū cu puterea sea și cu armele sēle sē pule pe asupritul și gonitul din scaunul sēu, Ión, cu mare strimbătate, și de la Ferdinand, cu viclesugul a o sémă de domni Unguresci; grāindū cătrē Impēratul că: «Ce arū fi mai mare și mai vestitū impēraților, laudă și in lumea tótă veste și vilhvă, de câtū a apērare asupriți, a rădicare căduți; și pentru unele ca aceste rădică Dumneđeū pre impērați, și le dă, și le lătesce și înaltă puterea, pentru sē fie apērare lumei de strimbătăți; și ce-ți trebuiescē impērăției tele la mai mare și mai lăudatū lucru in tótă lumea, de câtū acesta,

să afli Crai ciraci, la care fericiea împăraților cu cuvișcă îți arată scara. Pre Ión Crai, scos din scaonul său de neprieten, pre carele dacă-l va rădica înalta și nebiruita mâna ta, în totă viața lui, și seminția lui în urma lui, neuitată va fi mila bunătății tale.»

N'au trebuit mai mult de-cât atâtea să ostenescă Lașco la o împărăție, care unele ca aceste pădesce și așteptă. Îndată au eșit poroncă de gătire de ôste. Răspunsul eșitului lui Lașco : să eșă cu Ión înaintea lui la Beligrad, îndată cât s'a desvâra, în anul viitor. Adulmă că Ferdinand, știind a lui Lașco Lé-vului la Pôrtă solie, trimite și el soli Unguri, ca de la un Crai Unguresc, la Sultan Suleiman, poftind, cu înșelăciune, înnoirea crăiei pe chipul său ; ce, nu fu primită solia la Impărăție, răspuns fiind soliilor lui Ferdinand, carele fără rușine crăiea altuia o au călcat, de care ar fi Impărăția mai apropiată ; că nu este, den bătrân, Impărăției aceea a primire la prieteșug pre acela cari numelui Otomanilor faci-strimbătate, nice pre un ca Ferdinand, care nevrednică giudecată este la înalta Impărăție de prieteșug ; și încă se știe, că strimbătatea ce au făcut Ferdinand crăiei Unguresc, iată asupra vine cu mare putere la răscumpărare, și cu atâte oști cât să cerce pre Ferdinand până și în părțile Apusului. După acest răspuns, și soli a' scotere din Targrad, au eșit poroncă. Într'aceea vară, purces-au Turcul cu mulțime de oști ; și eșindu-l Ión Zapolie înaintea la Beligrad cu Lașco Lévil, la adunare s'au clătiti puțin de pe perină Sultan Suleiman, cu sbărcită frunte, însă cu blând ochi căutându spre Ión, i-au tins mâna dicându-l : «Îți dau mâna apărător la toate trebile tale, și rădăcătoarea la cinstea care ai fost, și aceea care de la Dumnezeu nimic altă nu poftesce numai asupra și căduții să rădăce. Fii, dăru, cu bună și veselă inimă, și milelor mele neuitător.» Și îndată au învățat pre Vizirul să eșă cartea cu giurământul, cu aceste cuvinte scrise la Hronograf :

«Dătorul de daruri, și milelor sale, acela a toate ziditor, Dumnezeu, și acela ce este mare și puternic, prin voia Dumnezeescă socotele, acela care a ambele raiuri este Sultan, și a tuturor împărățiilor acestei lumi lăite, cărmăc, și alu-doile crângul capet, și oștilor dregător, carele este al nostru proroc, Mehmet, asupra căruia proroc fie pururea blagoslovenie și dragoste înaintea Dumnezeescă mile, prin a căruia bună milă și ai săi patru prieteni mari învățatori tainici : Abubechier, Osman, Omer, Ali, prin cari blând înbunătăți, înaltul Dumnezeu, dintru a sa nesfârșită milă, fie pururea vesel și priitor de tot, puternicul Dumnezeu, și a toți sfinții și fericite suflete, carele îl laudă ; cu a căruia voie și milă, eu, Sultan Suleiman-Șah, Împăratul Împăraților, cu mila lui Dumnezeu, laudat mare, și nebiruit, Împăratul Targradului, Crai a Crailor. Dătorul cunelor, umbra lui Dumnezeu asupra pământului, stăpânitorul a mării cei mari și a Europei de gios, Siriei, Araviei, Iudeei, Hananeiei, Galileei, Finichiei, Alecsandriei, Egiptului, și a marelui Cair, Etiopiei, Midiei, Liviei, Lanhe, a mării de la India, și a mării Roșie, crăiei Ierusalimului, Samariei, a mării Tiveriei, Damascului, Halepului, și a mării Antiochiei, Mesopotamiei, Haldeei, și a marelui Vavilon, cu mai mare și mai mică Armenia, Partilor, Persilor, Mengriilor, Giorgilor, mării Caspiei, Trapezontului, Tavrisei, Capadochiei, Chesariei, Pamfiliei, Chilichiei, Tarsiei, Caramaniei, Amastriei, Paflagoniei, Lidiei, Frigiei, Vifiniei, marelui oraș Nichea, Nicomidiei, Calhidonului, a totă marea Anatolia, Greției, Trației și a mării Romaniei, Machedoniei, Tesaliei, Peloponesului, Corintului, Hersonului, Albaniei, Bosniei, Bulgariei, Valahiei, Moldaviei, Schitiei, Tartariei, și a multe alte nesfârșite țări și crăi, și împărății dobândite cu sila, și putere, și arme vitezesc, și vitezeala noastră fulgeră-

tore sabii; și de mai 'nainte de noi împărați, Mehmet Șah, și fiu-seu Sultan Selim Șah, blagovolitul părintele nostru, la odihna cărora necuprinsă și prea înalta milă fericirea Dumneșcă cu sufletele lor, în veci să fie!»

«Văă, dér, prea Luminatului Ión, din mila lui Dumneșcă Craiul Unguresc, Croației, Dalmației, Moraviei, iproci, eți, mai sus pomenitul Sultan, Suleiman Șah, Impăratul Turcilor, nebiruți, giurū înainte a totū puternicū Dumneșcă, Svāta prea înalta lumina lui, a totū puternică și bunătatea Dumneșceirei lui, la tārā Ceriului, sōrele, luna, stelele, pāmēntul și fața pāmēntului, la împărăția prea sfāntă a lui Mehmet, strēmoșū, Moșul, și tatālū meū, și muma mea, și pānea mea, sabia, sufletul, și viața mea, și a tuturorū Busurmanilorū Obrezuițilorū, sănătate!»

«Cătrē tine, fratele meū, Iōne Craiū, nu te voiū părăsi, de arū veni tōte împărățiile și crāile mele la scādere să nu se alēgă nimicā de dēsele, să rămāiū numai însumi, saū cu doi trii Busurmani împrejurū tăiași, încă legatū și datorū suntū, și rămāiū să te cantū, și să te cercū prin tōte unghiurile lumei și să'ți dīcū: Iată, eū gata suntū; ce vei despre mine, la totū gata suntū bine să facū; și făgăduinței mele de nu voiū face destul și deplin, dintr'acela cēsū, prea puternicul Dumneșcă, mânia și dreptū giudețul lui, asupra capului meū să vie, și pre totū să mă piardă; și orī de ce m'așū atinge cu trupul meū, prea înaltul Dumneșcă în pētrā să mă întorcē; nici să mă sufere tārā pāmēntului, nici āmblandū să mă pōrte: ci în douē părți să se rēsfacă și să mă inghită cu totū trupul și sufletul meū, și să mă sōrbă.»

Acestū giurāmēntū, așa grōznicū, prin tōtā crāiea Ungurēscă și la părțile Ardēlului, pre la toți s'aū rāpeđitū. Erā ei cu oștile îndată se clātescū spre Buda, care fōrte lesne s'aū luatū; că Nemții, vēdēndū atāta greime de oști, lāsēndū tērgul s'aū mutatū la cetate, care o ținea Nadajdi; și în cetate neprimindū Nadajdi să se închine, 'l-aū pusū în obeđi Nemții și aū făcutū de hālāduirea sea legăturī. Și așa, și tērgul și cetatea luāndū Impăratul, aū datū pre māna lui Craiū Ión; erā Impăratul, cu oștile, aū mersū dreptū la Beciū. Și bātēndu'lū cu totū fellul de arme, o lună întregă, Impăratul fu respinsū de Salmaș Hișpanul, cu mare vitezie.

Apropiindu-se ierna, s'aū întorsū Turcul înapoi, dāndū pe māna lui Ión Craiul tōte podōbele crāesci: Corona, Schiptrul și altele, la divan, în vederea tuturorū; cu tōte 'l-aū împodobitū; și 'i-aū dīsū Impăratul:

«Prietene și frate, de vreme ce, la nevoia ta, la mine, și la agiutorul meū ai nāzuitū, după alui Dumneșcă, eū încă înțelegēndū strimbātea deplin, cetatea și orașul Buda și tōtā crāiea Ungurēscă în māna ta le dau, și pre tine Craiū Ungurescū alegū și întārescū.»

«Văă iarāși, domnilorū și boțarilorū acestei crāi, poruncescū să fiți acestui Craiū alū vostru plecași și cu credință; care lucru de veți face, mă veți avea priētēnū; erā de nu, sabia mea în voi se va încrunta.»

Tu dērā, prietene Craiū, bunētățilorū lui Dumneșcă și alorū mele, neuitătorū să fi; care tu aicea ai cununa, și alte crāesci podōbe, să te împodobesci tu și următorii tei după tine.»

Dupē aceste, lāsēndū cu câte-va stēguri pre Aloes Gris, feciorul lui Andriiū, Hatmanul Venețianilorū, de pază Craiului, s'aū întorsū cu multū plean Turcul spre Țarigrad.

Erā Ferdinand, după ce se dusē Turcul, își rădică inimile cu Ungurii din partea sa, asupra lui Ión Craiū, și'lū închide în Buda împreună cu Gris, ce'lū lāsasē Impărăția de pađă. Însē, domniū Ungurescū, din partea lui Ión Craiū, ce rēmāsēsē afarā den chisōrea Budei, pre Nenți înpālmară, și purcedū fōrā isbāndā de la Buda.

Multă vērșare de sānge aū făcutū între sine Ungurii, pre acele vremi; cari

cum puteau birui unul pre altul. Unii ținea cu Nemții, alții cu Turcii, până, de la o vreme, pe ambe părțile au pătrunsă acea grozăvie ca de fără, și mai multă de fără sâlbatică. Și au stătut între Ferdinand și între Ión Craiu, aședat să crălescă Ión în țera sea; era după mórtea lui, nu altul, ce numai Ferdinand, sau unú fíclorú a lui, să fie Craiu; era lui Ión Craiu, de'í va rămânea feciorú, să ție tóte cetățile tătâne-seú, și pre Ardélú. Și până într'atâta se îndesau, câtú pe Gris, ce'lú lăsasé Sultan Suleiman, n'au făcutú altă fórá câtú vėrsare de sânge între sine; pre-urmă s'au aședatú cu legăturí de pace, cu giurământurí între sine, de are vrea s'í calce Turcul, soțíl s'ě'í fie. — Érá după ce s'au aședatú Craiul Ión, au începutú cu gândú de însuratú; și, din sfatul prietenilorú s'í, și-au luatú crălasă pre Isabela, fata lui Jigmond, Craiul Leșescú; și aducend'o cu cinste și cu mare glóte, s'au cununatú în Stonă-Beligrad.

Abia se satură bletul Craiú de puținea pace și Crăesa, la Buda; érá la Ardélú se rădică o sémă de Domni de oprescú dările Visteriei. Ce, îndată sáringú Craiul, au potolitú acea rescólă, și cu certare unora acolo ostenindú Craiul, după aședare și potolitul acelorú rocoșani, se bolnăvesce, în orașú în Sassebeș. Incepusé a se rădicare din bólă, când numai ce'í veni veste că i-au născutú unú fiú Crăesa; și de bucurie, ultiándú slăbiciunea bólei, s'au luatú după mese, și petrecendú, de care au cădútú în mare herbintélă inimí, și 'și-au svėrsítú viața.

Érá în urmă au lăsatú cu testamentú, pre coconul seú, de va trăi, următorú crăiei, și pre Georgie Martinengo cărmuitorú Oradiei, pentru mare credință ce avea la dēnsul, și pre o rudă a sa, anume Petru Vințehie, au lăsatú epitropí coconului; rugándú pre toți Domniú să nu priiméscă Crai străinú, dándú pre fiú-seú în lăturí. Și se agúmgă la Sultan Suleiman, că va fi apėrătorú fiului seú; și îndată la Pórtă lui se trimiță solú pentru înoirea crăiei fiului seú.

Câte-va zile au tănuitú mórtea Craiului, neclătindu-se oștile din locú, și neștiindú nimică de mórtea Craiului.

Solia îndată la împărăție pornindú, și când soliú cu mare credință, pre testamentul Craiului, mergú cu sirguélă la Pórtă, érá Ferdinand, înțelegendú de mórtea lui Craiu, îndată trimite la crăesa, ce se ținea în Buda, poroncindu'í să se ție de tocméla ce au făcutú bărbatu-seú în viața lui, s'ě lese crăiea, s'ě se ducă la orașele cele aședate, cu pruncul ei, făgăduindu'í și mai multă zestre, ca unei crăiese cum s'arú cădea; érá de nu arú vrea de bună voe s'ě se ducă, și va vrea s'ě calce tocméla și legăturile Craiului, bărbatului ei, în două rândurí așezate, arme s'ě aștepte, cu carí, ca o crăie dréptă a sa, va cerca casa Austriei; și de sirgú voei s'ěle, în ce voie este, răspunsú s'ě'í facă. Decí, pre solul lui Ferdinand fórté cu greú 'l-au opritú în Buda diregătorí crăiei, și târđiú fórté cu greú au făcutú pre Crăesa s'ě priiméscă solia. Decí, ce au poroncítú Ferdinand, tóte au grăitú solul, și pe-urmă și lauda de arme.

Răspuns-au Crăesa către solú, că nu póte s'ě stea acum după svaturí, ce arú răspunde lui Ferdinand, slăbită fiindú de lacrimí și de amara jale după soțul ei, Craiul; nici póte nimică face fórá invėțătura tătâne-seú, lui Jigmond, Craiul

Leșescă; la care, de nu'mi va da o vreme Ferdinand să aglungh la tată-meu, pentru învățătură, ce, se va apuca de arme, puțină laudă voru agonisi, și chiar Macsimilian și Ferdinand, asupra unei femei stinsă de lacrimi, și asupra unui pruncu în fașe.

După solia răspunsă de Crăesa, Ferdinand, nimic zăbovind, au alesu ôste, și cu mare tocmelă, cu generariul seü Leonar Velehs, și o trimisă în crăiea Ungurască să bată cetățile; care nu va vrea de bună vôle să se închine, să le cuprină cu oști în partea sea.

Sultan Suleiman, cu svatul socotindă că cu cinstea Impărăției este să apere, pre gîturămîntul seü și datu cuvîntul, pre Crăesa vîduva și pruncul, chemândi pre solii Unguresci, le răspunsă: cum, au datu Crăiea Ungurască lui Ión și fiiloru seü, și au inoită acea crăie, și asupra pruncului fiului lui Ión și sîminției. Și s'au gătitu de ôste, puindă totă puterea sea, să nu se bucure neprietenul seü, Némțul; dîndu și soliloru daruri; și pruncului, în semne de apărare, căftan cu sirmă țesută, paveză cu petre scumpe împodobită, și buzdugan, și sabia totu acoperită. — Și îndată au poroncitu lui Ustrof Pașa și lui Mehmet Pașa să purcedă cu ôste, sirguindă să apere pre Crăiesă și pre Coconu.

Ferdinand, într'a-cea vreme, trimite și elu solii la Sultan Suleiman, poftindă crăiea Ungurască, cu legături ca acele cu care au ținutu și Ión Craiu de la Impărăția lui. Ce, solii lui cu mare scîrbă i-au pusă la închisore, dîcîndu-le că sîntu de mörte, că sîntu de la unu neprietenu a Impărăției trimisi; și acela ce'si bate gîocul de Impărăție, milă cere fîră-de rușine, calcă crăiea Ungurască și pre Crăiesă cu pruncul, care este subț aperia Impărăției.

Nemții lui Ferdinand, dacă simtă că vină acei doi Pași, Ustrof și Mehmet Pașii, se dau înapoi; érá cum înțelegă că s'au întorsu Turcii, iar au venită cu Hatmanul loră, Rohan Duca, și până în Buda sosindă o au încungîurată din tôte părțile, cu mare strînsore. Sultan Suleiman, înțelegîndă acéstă veste, se apucă cu mare sirguelă a se gătire de ôste: și îndată au pornit oștile de prin totu locul înainte la Buda, și elu singur, cu mulțime de ôste, au purcesu pre-urmă, grăbindă să apuce pre Nemți subț Buda. Și când aglungea în marginea crăiei Unguresci, l-au tîmpinată veste de isbîndă, cum, Rohan Duca, Generalul lui Ferdinand, cu dîc-deci de mil de Nemți, cu Unguri, au peritu cu totul de turcii cari au mersu mai înainte. După acéstă veste, merge mai încetă; și aglîngîndă la Buda, au descălecată despre Buda-veche, și îndată Craiului pruncu, ce'i pusese nume Stefan, i-au trimisă daruri: trei cai cu tôte podóbele, și căftană bolariilor ce erau pre-lîngă Coconu.

Solii Turcesci ce au mersu cu daruri au poftitu cu mare blîndețe, de la Crăiesă, să trimită Coconul în tabără, la corturile Impărătesci, și pre toți domni și bolarii pe-lîngă pruncu, fîră de nici-o sielă; că Impăratul va să privască cu ochii seü pre Coconul, prietenul și cirécul seü. Și din brațele seile se'lă dea fiiloru seü, cari sîntu aice, ca de-pre-acum se'lă cunoscă, și de temeiu prietșugă neclătitei credințe a Otomanilor, de acum să începă. Și pre singura Crăiesă, în locu de fiică a sea și noră o ține, ca pe o fiică, a iubitului seü prieten și ciréc, a răposatului Craiu soție și pruncului Craiu mîlcă, ar vrea prietenesce să o vadă; număi, pravila, din bătrăni, a Otomanilor apără a intrare

bărbatul străin la locașul femeesc; nici a poftire pre Crălésa la sine póte, la corturi, pentru prepusul lunei, se nu se clătescă in ceva cinstea numelui ei, care, la femei mari și de cinste, mai scumpă de toate odórele este cinstea. La acestu grai a solilor, îndată, rănită inima de maică a Crăesei, forte slabă, mahnită și ipmrotivă au răspuns Crăésa. — Era dacă i-au disu Georgie Martinengo, epitropul, se socotescă, cu acéstă dișertă sielă se nu întărite pre păgânul varvaru la niscal tirănil, cu inima in tremuri au îmbrăcatu pruncul cu luci crălesci fașuri, și 'l-au pusu cu manca in caretă lucie de aur, și cu o sémă de Dómne de cinste, și cu toți Domni și bolarii 'l-au trimisu la corturi. Eșit'au înainte multe stoluri de călărime, și 'l-au petrecutu până in corturile Impărătesci. Sultan Suleiman cu blândețe au căutat spre Coconu, și 'l-au luat in brațele se, vorovindu prin tâlmaci cu manca; a chîemat și pre copiii se, ce erau cu densus, și le-au disu se sêrute pe pruncu, că este fiu cirécului se, și tie minte, intra'cea dragoste sêlă albă și ei, cum au avutu elu pe tată-seu. Era pe Domni și pe bolarii ce venise cu pruncul, i-au chîemat Vizirul la masă.

Și când acolo ospetéză pe Domni Unguresci, era gata orînduită óstea, se cuprindă tîrgul; și necunoscîndu Ungurii, au purcesu turcii Eniceri bulucuri, anume că mergu se vadă orașul, câtu nici cei ce au strējuitu la porți nu a simțitu când au cuprinsu porțile cetății, toate ulițele, și meldénul orașului de mișlocu. Îndată au început a strigare telalii pe ulițe, se se închidă totu omul la casă'si, și cinesi in gazda sea. Armele totu omul de la casa sea se le dea, care va se nu plae cu totă casa sea. Și acésta de o face, nime grijă se nu albă. Dacă i-au datu scire lui Sultan Suleiman că tîrgul s'au cuprinsu fôră-de nici-o turburare multime orașului, și acum suntă toate porțile și ulițele pre séma Enicerilor, era dacă inserasă, au trimisu pruncul la mumă-sea; era pre bolarii pre toți i-au opritu in tabără. Crălésa, dacă au vedutu cetatea cuprinsă de Turci, și Domni opriti toți in tabără, au scrisu răvașu cu mare jalobă la Impăratul și cu lacrimi: se nu uite Impăratul cinstitu și celu milostivu numele se, și slava ce are de bunătățile se la totă lumea, și giurămîntul carele lunei sciutu este, cu carele au întăritu milele blândețelor se. și pe-urimă soșului se Crafulu, se tie; pre bolarii, toți acestia u ținutu credința stăpănu-seu, cu totă inima, in partea numelui Otomanilor și Impărăției se, improtiva neprietenilor Impărăției, și stăpănului lor Crafulu, cirécului scaonului se, se'i slobodă. Au statutu după acésta patru zile Impăralul la svatū, ce va face cu Buda și cu casa Crăesei, și cu Domni Unguresci. Svătula unu se'i trimiță in Țarigrad, și pe pruncu și pe Domni, și in Buda se se pule Pașă. Era alții svătula se nu se calce giurămîntul, nici se se facă silă ca acésta, lunei urită, unei femei și unu pruncu, cari s'au priimitu pentru apărare, și acum se'i scotă din casa lor cu robie, la care faptă in totă lumea ocară se va nasce. Era pașa de Beligrad svătula se se pule pașă in Buda, pe obiceiul bătrănilor se; Crăésa se se trimiță la tată-seu; pruncul in Țarigrad, in casele Impărătesci, se'l hrănescă și se crescă in legea lor; pe toți Domni se'i omóre; cetățile lor se le răsipescă; câți ómeni aru fi de răsboiu, toți la Anadol se'i trecă. Numai țeranii

plugari, lucrătorii de pământu pre la tîrguri, pre la sate, pre la cetăți, cu ômeni de pază s'î lase.

Sultan Suleiman, cumpînîndu cu gândul svaturile de âmbe părțile a Pașilor, aî alesu miîlocul: nice așa apregu cum aî disu Pașa de Beligrad, nice cum aî disu cel-âlți. Aî trimisû poroncă Crălesel sê nu'și facă vole rea, pentru căci î caută a esire acum dentru cêstă cetate: care, neputênd'o sprijini de Nemți, s'aî socotitû a o ține cu oști Impêrătesci. Êră el, scaonû Crălescu s'aî aședatû, cu pruncul, la Lipa, și cu totû Ardêlul și părțile crăiei Unguresci de sus, până se va rădica pruncul Stefan-Craiû in vêrstă: acea țeră fiindû mai in laturî; și cu atâta mai îndemănă va fi Crălesel, că se va hotări cu tată-seu, Craiul Leșescû, avêndû Impêrăția pururea grijă de acêsta sê fie subț apêrarea Impêrăției, pruncul cu mumă-sei. Care, din-loc aî datû poroncă sê fie sloboți bolarii cinesî la slujba ce aî avut. Numai Verbeșie bêtrânul sê rămăle in Buda, sê gludece ômenii dupê pravila lorû. Și iată petrecetorii Impêrătesci, cu stêguri, cu care, și agi Impêrătesci pre-lungă Crălêsa, de și-aî rădicatû tôtă averea casei; numai armele cetăței și zaharalele le-aî lăsatû.

Atunce Crălêsa, cu lacrimi și cu ascunsû suspinû, cerîului păgânêasca înșelăciune mărturisindû, aî purcesû din Buda. Bieții Domni, scăpați cu țile, purcedû cu Crălêsa; de bucuria vieței că nu și-aî pusû capetele, aî uitatû ce aî perdutû. Și așa mântuindu-se Crălêsa, cu pruncul Stefan Craiu, căruia i-aî pusû nume mai pe-urmă Unguriî Ión Jigmond; și in dragostea tătâne-seu, lui Ión Craiû, carele aprôpe de trei-deci de ani aî crăitû cu bine de la toți Domni, bolarii și totû Ardêlul, aî adusû pruncului la Lipa scaonû noû de crăie, darû.

Aceste când se lucrêză la Buda, êră Ferdinand luândû veste de perirea oștii sele la Buda, temêndu-se de puterea Turcului, aî trimisû solû cu daruri scumpe la Sultan Suleiman, poftindû crăiea Ungurêscă sê'î-o dea pe sêma lui, sê'î dea haraciû pre anû. Êră Sultan Suleiman, luândû darurile, aî rêsponsû prin tîlmăciû că necuviôse legături arû fi acele de pace sê la Ferdinand crăiea, care aî ținut'o Ludovik Craiû (ce aî peritû cum s'aî scrisû mai sus), și elû sê rămăe cu ostenêla, și truda, și cheltuiala, cu atâta numai cu hăraciul; de pe țera Austriei aședatû scaunul seu spre pace, atunce sê se ție cu adevêratû Impêrăției lui prietesugû; care miîlocû, de'î va părea lui Ferdinand cu greû, și arû vre sê alêgă rêsboe, pre aceea va sta: că și crăiea Ungurêscă despre dânsul va apêra, și părțile Austriei in pradă vorû merge. Așa lăsândû Sultanul Suleiman iucrul la miîlocû, cu apropiate vremi de tómnă s'aî întorsû spre țera sa, lăsândû in Buda ôste de pađă, Eniceri. Intru aceea, Georgie Martinenzie, la Lipa, nebăgândû in sêma pre alți Domni, trebile crăiei aî luatû dupê părerea sea, pre sine; cu ce, aî adus'o la gânduri pre Crălêsa că arû pofti elû crăiea; din care prepusuri aî intratû între dênșii mari zarve; care și lorû și părților creștinesci pre-acolo mare rêt s'aî așitâtû și s'aî începutû. Și până într'atâta aî venitû iucrul, câtû aî adusû pre Crălêsa de aî lăsatû crăiea lui Ferdinand, pe tocmêla și scrisorile ce aî făcutû Ión Craiû, bărbatul ei, cum s'aî scrisû mai sus, cu legături ca aceste: Crălêsa, cu numele fiului seu, Ardêlul a'î apêra de Turci nu pôte, ce sê fie crăiea pre sêma lui Ferdinand, cu folosul a tótă creștinătatea; și in locul Ardêlului aî luatû Crăêsa și Coconul ei o țeră, anume

Evboria și Ratisbora, în Ungurimea de sus, alături cu țera Leșescă, preste munții leșesci, acărora țeri era venitul pre an 25,000 de galbină de aur. Și pentru mai mari legături prietășugului între casele lor, Anna, fiica lui Ferdinand, să fie logodită după Ión Jigmond, cuconul Crălesii, și cu zestre 100,000 galbeni de aur, și datoria care era făcută de tată-seu și de mumă-sea Crălesă, 50,000 de galbină de aur, așijderea să plătescă Ferdinand. Și în locu de zălogu pentru aceste, au pus cetatea Kaşa, să fie scaonu Crălesii cu fiul ei; și pre aceste tocmele și legături, care arăta Baptista Kastald, ce venise de la Ferdinand cu oște și cu armată, într'agiutoru lui Georgie Martinenzie, ce era Ispravnicu și cârmuitoru lângă Crălesă și lângă Coconu, lăsatu de Ión Crai, cum s'au pomenitu mai sus; apoi acela au făcutu amestecături și s'au agiunsu cu Ferdinand; au purcesu Crălesă cu Coconul ei la Ținob, și au scosu cununa, schiptrul, mărul și alte podóbe crălesii, și le-au datu lui Castald. Spunú, să fie făcutu Crălesă graiú ca acesta către Coconu:

Dacă și alú teú și alú meú norocu n'au vrutu să fi în scaonul crălescú a tătâne-teú, carele dreptu ție se cuvenia, și cu Dumnezeescu și omenescu ghideșu, mânia spre noi a cerúlu, care nici cu unú miđlocu a se primenire nu póte, a răbdare ne caută într'aceste cumplite vremi. Și să alegemú, ce rău mai micu se vede; căci este să ți-se plătescă crăiea de moșie. Numai ce'i mai fórá grijé, și cu binele creștinătăței se primimú. Într'aceea, anilorú încă ești vèrstată care a te chivernisi la grele vremi nu poți improtiva puterniculu; cu voie bună, să dai celuí mai puternicú, să nu fimú de a luméi mustrare. Incailea pe partea creștinescă prietenú și cu milă spre noi, să facemú; că a Turcilorú prietășugu, puternicú, déră că este fórá credință, bine 'l-am simțitu. Fie, déră! și Dumneșeu așa să dăruescă marea strimbătate a ta incaí cu binele creștinilorú să fie! — Ție, Castalde, dau aceste a crăiei odóre cu care se încunună craii Unguresci; tu fórá zăbavă la stăpánul teú, Ferdinand, să le dai, prea luminatul stăpánul teú; carele, luându-le, nu așa de dênsele să se bucure, cum pentru binele acestorú țeri creștinesci nevoință și grijé să aibă; și de cuvântul seú, prin tine datú, să se ție.,

Indată după aceste au mersu cu toți Domniú la giurământú, se fie cu credință în partea lui Ferdinand, și ales Georgi Martinenzie, și apoi Sasiú, Secuiú; érá apoi sciindú că acéstă primenélă a lorú fórá svadá cu Turciú nu va fi, au stăutú și la svatú de oște. Érá Crălesă au purcesu peste grei munți, părăsindú Ardélul.

Georgie Martinenzie, amestecătorul și neaședatul întrú âmbletele sële, cum de purcesul Crălesii veselú, așa de rěsbóele cu Turciú era gata mähnitú, în multe rënduri se isbía; și ântéiu haraciul care se da la Turci la cetatea Uivaruluí 'l-au strinsu și 'l-au pornitu cu sirguélă la Impărăție; dândú scire la Pórtă de aceste ce s'au făcutú, că tótă vina este a acei femeí Crălesă, din âmbletele femeesci. Și cu de aceste silia s'și tocmescă lucrul și numele seú la Pórtă, și să întórcă gândul Turculuí, de oști gătitu, pentru âmbletele lui asupra Ardéluluí. Înse, acésté âmblete a lui Georgie în âmbe părți i-au gătitu de perire, cu svatul a unora dintre dênșii. Că și Turcul, Sultan Suleiman, oblicindú pentru Ardél, închinatú la Ferdinand, au poroncitu Pași de Buda, și lui Stefan Vodă din Moldova, și Domnuluí Muntenescu, și la alți Pași, să între în Ardélú cu armata, să certe viclenia ce au făcutú Impărăției. Mers'au óstea Turcescă cu Domniú acestorú țeri, și au apucatú cîteva cetăți; luat-au și cetatea Lipa.

Érá Unguriú încă se punú improtivă cu oști, și i-au cetățile iar către sine. Și așa, într'acéstú chipú, când staú, poroncesce Ferdinand la Baptista Cas-

tald, ori cum ară putea face să omóre pre George Martinenzie, simțindă ambletele lui întórse la Turci. Érá Castald, plinindă poronca, dá acéstă trébă lui Palaaviție Polcovnicului și lui Marco Antonie care era diécú pre cărți, nemțesci, lui George s'î facă sémă. Făcut'aú pe poroncă; și aú ucisú pe George Martinenzie. Pentru acăruia mórte, spăimântați Ungurii, și mai ales Sécuii, facti între sine giurământú asupra lui Castald Baptista. Așa, după multe cu Turcii amestecături, Ferdinand trase inimele Ardeléniloră la sine, le pune Voevod pe Andrei Batori. Crălésa Isabela, într'acea vreme, cerendă de la Ferdinand cele prin Baptista Castald făgăduite; érá dacă vėdu că numai ce o pórtă cu cuvinte deșerte, amăgind'o, începe pe-taină a se agiungere cu domnił de Ardélú, cei ce se giurasé asupra lui Castald; și aú agiunsú și la Mircea Vodă, Domnul Muntenescú. Apucatu-s'aú Mircea Vodă pentru trebile Crăesei și a Coconului ei la împărăția Turcului; și stândú așa la părere, din doe părți, și de Turci și de Nemți, trimittú solú la Ferdinand, poftindu'lă să nu fie opriți a'și cercare miđilóce de pace cu Impărăția Turcului; că cu venirea a unui Hasen, anume Halil, pe carele isprăvisé Mircea Vodă, nădėjduiaú Ardelenii că vorú pleca pre Impărăția Turcului la pace, nepomenindú nimică de Ferdinand.

Dat-aú voie Ferdinand, însă cu tocmelă să dea Turcii cetățile ce luasé decurėnd. Se apucă Halil cu răspunsú de acele, și până in opt-spre-đece ȓile răspunsú să aducă. Érá până la întorsul lui Halil, s'aú strinsú Ungurii la Glu-lușú, la Aguropul, unde sosescé și Halil, aducėndú răspunsú de la Impărăție, că intr'altă, Impărăția nu primesce, nici va primi, numai, de vreme ce aú murittú George cu nedréptă mórte, și ei cu puterea lorú pre Nemți nu'í potú scóte din Ardélú, să asculte poronca Impărătescă, s'î aducă la-locú pre Coconul Ión Jigmond, fiul lui Ión Craľu, cu mumă-sea, la crăie, de vorú Ungurii pace și linisce, care o aú avutú de la Impărăție in ȓilele lui Ión Craľu. Și étă Pașăi de Buda se poroncesce, și i se dá pre mână putere de oști, să vie la dėnșii. Decí, de vorú fi drepti, și se vorú da subt ascultarea Impărăției, hălăduiți vorú fi; érá de arú mai trăgăna cu aceste amestecături, închinănduse la alții, plata faptelorú lorú gata este: că toți locuitorii acestei țeri subt sabie vorú merge.

S'aú cutremuratú toți Ungurii de aceste poronci care aú adusú Halil, sciindú bine de puterea Turcilorú cum este. Multú aú luatú Baptista Castald s'î bərbăteze împotriva Turcilorú; ce nimic cu meștersugurile séle n'aú pututú face. Intr'acea-dată s'aú rocoșittú și oștile Nemțesci pentru lefe, ce nu luase, și erauă să ucigă pre Castald și pre alte căpitenii a lorú; și neputėndu'í opri s'aú dusú, puindu'și alte capite dintre sine; pe urma lorú și Castald s'aú luatú și s'aú dusú la Beciú. Spunú, că iar elú aú făcutú acelú meștersugú, să éśă din Ardélú mai cu acoperită rușine. Érá după ce s'aú dusú Castald, totú Ardélulú s'aú plecatú subt ascultarea Isabellei Crăesei și fiului ei. Érá până a veni Crăésă, multe zarve erauă între dėnșii; ce, dacă aú venitú, aú trimisú đece mił de galbini de aurú la Pórta Impărăției Turcului, s'î facă prieten; carii bani, apoi, s'aú legatú la Impărăție in locú de datorie, până in cești ani ce aú perdutú Turcii Buda și totú Ardélul; și s'aú aședatú pace, până la mórtea Crăesei. Érá pe urma Crăesei rămăindú încă copilul nu de vréstă, elú aú pof-

titt, și Domnii 'l-au svătuită de au alesă 12 svétnici, prieteni de a tătâne-se, să cârmușcă trebile crăiei. Inșă, dīlele lui nu de tot'i fericite: că lăsându-se numai cu ună gândă la una împărăția Turcului, a toți Craii și Domnii creștinesci și'au pornită ură, câtă nime din Craii sau din Domnii creștini, până și Venețianii, din casele lor moșancă de cinste să'i fie Crăiesă, n'au priimită.

Spună, că cu învățătura doftorului, anume Stan, care au cădută la legea Arienescă (Arian se cunósce pe diresale lui, date Arieniloră in Ardélă pên acum), acestă Craiă au aședată acéstă lege, să fie priimită in Ardélă; și nu numai legea Arienescă, ce și legea Papiștășescă, Calvinescă și Luterănescă, și acea Arienescă, cărei lege este capă Fotie și Arie, de la sobóre proclétă; și aceste patru legi staă până acum, scoțindu'si ochii unii altora.

Murit'au acestă Craiă tēnēră, născută și crescută totă in zarve, și in neaședări, nu fōră prepusă de otravă, rămāindă crăiea iar fōră următoră, seminție de Craiă. Și apoi s'au osēbită Ardélă de la crăiea Ungurēscă subț Cneză. Și antēiă Stefan Bator, carele pe-urmă au fostă Craiă in țera Leșescă; éră in locul lui au stătută Cneză Jigmond Batori, și apoi Andrei Batori, ce 'l-au stinsă Mihai Vodă, Domnul Muntenescă, cu poronca Turciloră. Acelă Jigmond Batori au făcută schimbă cu Impēratul Nemțescă, de au lăsată Ardélă in sēma Impēratului Nemțescă, și 'l-au dată lui Impēratul o țerișoră in sus. Și cu acelă schimbă, iar au adusă asupra Ardélului amestecături; ce, nu s'au îndelungată. Éră după Andrei Batori au stătută Cneză Jigmond Racoți; și iar, la începutul Domniei lui, au începută valurile și netocmelele, in care se aflaă capețele acei țeri; ce, bătându-se pe domnia acei țeri, éră din Batoresci, anume Gavriil Batori, și făgăduindu'i doē olate, a Muncaciului și a Patacului, acela au lăsată cnezia lui Gavril Batori, și elă cu mare avere s'au mutată la Muncaciă și la Pataci. Acestă Gavril era sburdată copilandru; cu hihote se măr-turisă că bētrānul Racoți cu tēmere 'l-au amăgită și 'l-au spārietă, de i-au luată den mână Domnia Ardélului. Și așa, in gândulă sēu, celă cu crieră tineră suită, s'au desfrīnată in viață fōră-de rușine, călcāndă casele a ore-căți bolari, făcēndă silă femeiloră loră și feteloră loră. Anume trimitea, unde scia femeie frumósă; și pe unde i se tēmpla a merge, fugeaă ómenii de'si ascundeaa femeile și fetele pre la biserică; și când fi spuneaa slugile că s'ascundă și fugă ómenii cu fetele, elă ridea cu hohotă in mare glasă. Atāta era departe rușinea, ca o fēră. Éră într'o vreme au mersă la Sibiă; nesciindă bine de venirea lui acolo, așa fōră-veste au scosă pe bărbați din-afară de orașă, căți au socotită că ară fi mai mulți la numără de curtea lui; éră femeile loră le-au împărțită tuturoră a loră, să le dea petrecanie, fōră-lege alegēdu-si antēiă șie ună cărdă; și suntă femeile la Sibiă iubețe, cum își suntă de felă albinețe. Pentru care spurcată și rar auđită faptă, strigaă Teologii; preotiloră, pre la biserică de al loră, au răspunsă că blāndă plată iaă Sibianii, pentru fapta ce au făcută cu Andrei Batori: la năzuirea lui, n'a'i vrută o portită să'i deschidă, de au perită. Éră cu acéstă faptă ce face cu muferile loră, nici-ună rău nu face, ce, imulțesce tērgul. Aceste fōră-de-legi, nepovestite, nespuse, nici auđite in lume, vēdēndă Domnii peste Dumneđeescă și omenescă pravilă, trimis-au jalbă la Impărăție pe dēnsul. Care lucru simțindu-lă, și tēmēdu-se

de viclesugă, s'aă mutată in Oradia; și eșindă la primblare, 'l-aă ucisă doi ficiori de bolari Unguri, și s'aă stinsă cu acelă cârlană fără-rușine laudata casă a Batoresciloră, cu rău sfârșitul seă și de-ocară.

Pre-urma aceluia aă stătată Cnez Ardélului, Betlem Gabor; acesta era cu mare și deplină fire. Fost-aă împotiva Nemților multă vreme cu Cehii împrecunată; și, cu agiutorul Turciloră, până la zidurile Becfului aă agiunsă cu l'oste, și părțile crăiei Unguresci de sus aă desbătută despre Nemți, și la volnicie i-aă adusă. Murit-aă acestă Cnez in anul de la Hristosă 1629, cu mare jale tuturoră dintru acele părți. Pre urma lui, Dómnă-sea Caterina, care era de casa Cneziloră de Brandenburgă, aă nevoită de aă pusă pe fratele soțu-seă, Stefan Betlen, care la Turci era de mare credință, însă omă blândă; și vâdândă între Unguri multe capete amestecătore, aă lăsată de bună voie Cnezia, și aă dată locul Racoșesciloră. Spună de călala Unguriloră, cu povestea lui Esop care scrie că bróscele, sciindă ună butucă in locă de Impărată, in locul lui aă alesă pre ună șérpe se le fie Impărată, ce era într'ună eazer. Așa George Racoți, stătu la cnezie cu sfatul și priimirea tuturoră; întărit-aă Ardélul in dăilele seale, și părțile Ungurimele de sus, cu întemeiată cnezie; pre mulți amestecători i-aă răsipită și i-aă pusă la închisore in tótă viața loră. Și până într'atata întărită și întemeiată, câtă și elă nădăjdula de crăiea Leșescă ca și Batori, in anul de la Hs. 1648. Si cugetândă cum ară agiunge la cununa crăiei, aă cădută in bóla ce se chiamă Melanholie, care, din svatul doftoriloră, silă se se lecuescă cu vânătorie; și nefolosindu-i și acele primblări, și-aă svêrșită viața.

In locul lui George Racoți aă stătată Cnez Ardélului celă întăit născută, iar pre numele tătâne-seă, George Racoți, omă cu înaltă fire. De acesta, cum și de urmașii lui, vom scrie unde vomă agiunge la Domnia lui Vasilie Vodă, ce aă domnită in țără la noi.

Neculaș Costin.

APENDICS IX.

Pentru Despotu Vodă, de unde s'aũ ijderitũ și în ce chipũ 'șl-aũ scosũ nume de Domnie.

Pentru Domnia acestuĩ Despotũ Vodă, Letopiseșul celũ Moldovenescũ fõrte prea scurtũ scrie; cã numai ce aratã cum aũ venitũ Despotũ den țera Leșescã cu õste streinã, și s'aũ lovitũ cu Alecsandru Vodă la Verbia, ș'aũ biruitũ pre Alecsandru Vodă și 'l-aũ gonitũ pãnã la Huș; și deaciĩ s'aũ întorsũ la Iași, unde 'i-aũ cetitũ Vlãdiciĩ molitva de Domnie, și 'i-aũ pusũ numele Iõn Vodă; și aratã câți ani aũ domnitũ.

Erã de lucrurile și resbõiele ce s'aũ fãcutũ în ãilele lui, nemicã nu însemnãzã, nici aratã de ce rudã este.

Erã rãposatul Urechi Vornicul, vrẽndũ sã arãte acẽstã poveste a lui Despotũ mai deschis și mai adevãrat, împreunãndũ isvõdele aũ cetitũ la cronicul Leșescũ, care este isvoditũ de cronicarul Leșescũ, Bielski, și de acolo aflãndũ, mai ales de Despotũ, aũ scosũ acẽstã poveste ce scrie mai sus, cã este Despotũ Vodă de la Ostrovul Samosũ den nascerea sea, și cum s'aũ împrietenitũ cu Laski și aũ venitũ cu õste spre Moldova, și aũ gonitũ pe Alecsandru Vodă și aũ apucatũ scaunul; și deaciĩ, tõte pre-rõnd, cum spune mai sus; însã, mai adevãratũ nu'ũ aratã de unde s'aũ ijderitũ, și cum 'șl-aũ scosũ nume de Domnũ.

Erã eũ, Simion Dascalul, vrẽndũ cu adevãratũ ca sã potũ dovedi acestũ lucru, mai alesũ și mai deschisũ, pentru Despotũ Vodă, cetindũ isvõdele amũ cercatũ și eũ la cronicul Leșescũ și amũ aflatũ isvodul carele este isvoditũ mai de'nainte-vreme de Alecsandru Gvagnen, pre limba Latinescã; și deaciĩ, dupẽ acelu isvodũ, 'l-aũ isvoditũ Marțin Pașcovski, den limba Latinescã pre limba Leșescã. De acole și eũ m'amũ silitũ cu nevoințã de amũ isvoditũ de pre acelu isvodũ, pre limba Românescã, acẽstã poveste a lui Despotũ Vodă. de unde s'aũ ijderitũ, și în ce chipũ 'șl-aũ scosũ nume de Domnie.

Pentru Acestũ Despotũ Vodă scrie, dẽrã, Marțin Pașcovski, cronicarul Leșescũ, cã õre-cãnd aũ fostũ unũ Despotũ õre-carele, lõcuindũ la Moldova, omũ de cinste și de folosũ fõrte, care intru nemica n'aũ fostũ mai jos de cãtũ cel de frunte, avẽndũ și unũ nepotũ; anume Vasilicu. Acesta Despotũ, și cu nepo-

tu-seu, viindă Alecsandru Vodă la domnie, de frica lui cu totă averea lui a pibegit den țară, și a trasă spre Rômă, unde, nu multă vreme trecându, a perit nepotul seu la un război. Și de acolo mutându-se Despotul la altă ăstăvă, și-a cumpărat ocină, și s-a așădat; unde nu multă vreme a murit și Despotul, rămăindu totă ăvătia lui pre mână slugilor sële. Și fiindă unul dentru slugi de rudă grecă, anume Heraclu, carele era mai de folos și mai de cinste de cătă toți, și mai credincios la Despotul de cătă tôte slugile, fiindă și omă isteț la fire, și ascuțit la minte, a chemat pre toți tovarășii sei, pre slugile lui Despotul, și le dise: «Fraților, iată stăpănul nostru muri, și averea lui totă pre mânele năstre remase; și iată cumă obișăul la acesta loc: că, dacă măre omul și nu va avea feciori, să altă rudă, iată gđudecătoră remășă totă a mortului. Și acuma, de voră obici de mărtea lui Despotul, voră veni de voră lua totă ăvătia stăpănului nostru, și noi vomă rămăne cu nemica. ăre de veți vrea să mă ascultați pre mine, și să faceți cum voiă dice eu, noi fără grijă vomă fi dentr'acolo, și ăvătia stăpănului nostru noi o vomă stăpăni; numă, să primiți ună cuvântă: să mă mărturisiți cătă toți că suntă nepotă lui despotul, și Despotul a murit, și ăvătia lui pre mână mea a rămasă; și să mă păriți la gđudecători, cum nu vră să vă plătesă simbrăile; că ei nu sciă că Vasilicu, nepotul lui Despotul, a perit la război. Ci, vđdendă ei că mărturisiți că suntă nepotă lui Despotul și mă păriți pentru simbrăile, voră crede cu adevărată că suntă nepotă lui Despotul, și nu voră lua ăvătia stăpănului nostru; ce, voră dice să vă plătesă simbrăile. Decă, vomă împărți totă averea de'mpreună; și eu voiă lăsa să luați voi totă ce va fi, numă să'mă dați mie catastășele și zapisele cătă suntă tôte, și ceva bană de cheltuelă cătă vă veți îndura; că voă nu vă suntă bune de nemica acele hărți, nici vă suntă de vr'o trăbă; și deaciă ne vomă reșchira, carele încotă ilă va îndirepta Dumneșă.» Decă, ei cu toți primă aceste cuvinte, și i se gđurară, cum că nu numă înaintea gđudeților să cătă alți omă, ce și prent'alte țări ilă voră mărturisi cum că este Vasilicu, nepotul lui Despotul. Așă, meștersugăindă într'acesta chipă Heraclu, cu tovarășii lui, a împărțit ăvătia lui Despotul; și elă a apucată catastășele și zapisele întră carele a fostă și dresăle cele de domnie a lui Vasilicu, nepotul lui Despotul, carele perise la război, și a luată și den bană ăre-ce, ca să fie de cheltuelă. Și împreunădă numele tovarășului loră i-a dășă Heraclu Vasilicu, nepotul lui Despotul, luândă numele celui ce perise la război. Și deaciă reșchirându-se toți în tôte părțile, Despotul a apucată nume de domnie și a trecută la țera Nemțescă; căruă, dacă i-a luată sēma Chesarul, cu dragoste l-a primită; și decă și-a arătată dresăle cele de domnie, l-a cređută cu adevărată că este nepotă lui Despotul, și era la cinste mare. Înșă, lui nu era de cinste, ce socotă cum ar putea face cumă să dobăndescă domnia la Moșia sa, la Moldova. Carele, ămlăndă pentru domnie, a lăsată Nemți și a trecută la Leș; și slujindă coronei Leșescă, și ămlăndă între voșnici la război, s-a împrietănită cu Albreht Laski, Voevodul Siraski; carele, dacă i-a luată sēma, cu totă nevoița a silită ca să lă ducă la domnie; adevăindă-i-se Despotul că ori cătă va cheltui pentru dănsul ilă va întorce

mai cu asupră cheltuella. Înțelegându Laski de aceste cuvinte, s'aû înfrăţit cu dânsul.

Înțelegându Laski și cu Despot'î de multe asuprele ce făcea Alecsandru Vodă boieriloru seî, gândiră că prea-lesne se vorû împrieteni cu o sémă de boierî de țeră. Și sfătuindu-se amândoi, aû lăsatû Despotû sê stringă Laski ôste, érá elû, făcându-se omû prostû, și fiindû necunoscutû, s'aû dusû in țeră la Moldova. Că fiindû omû cu minte mare, âmblandû cu taină pre la boierî, pre toţi i-aû făcutû prietenî. Mai apoi, âmblandû cu înțelepciune mare, s'aû apropiatû de aû grăitû și cu Rucsanda, Dómna lui Alecsandru Vodă, care i-aû fostû soră bună (?). Rucsanda aû spusû lui Alecsandru Vodă de dânsul, și s'aû rugatû sê albă socotință. Nice Alecsandru Vodă nu i-aû înfrintû vola, ci 'l-aû primitû. Mai apoi, după multă vreme, prepuindu-și Alecsandru Vodă pre Despotû, 'l-aû otrăvitû pre-ascunsû; carele, dacă s'aû priceputû într'acesta chipû că'l otrăvitû, s'aû datû la doftorî de 'l-aû păditû, și nemică nu i-aû fostû.

Érá Laski, in țera Leșescă, zălogindu-și multe sate și ocine, și luândû banr de pre la alţi, stringea ôste. Érá Despotû, dacă aû eşitû de la doftorî, îndată aû fugitû in țera Leșescă, și s'aû dusû la prietenul seû, la Laski, și i-aû povestitû de tôte câte petrecuse la Moldova.

Laski, Voevoda Siraski, dacă aû strinsû vr'o 4000 de ômenî pre léfă, luândû pre Despotû cu sine, aû trasû spre granița Moldovei; unde, sosindû la Nistru, și gâtindu-se sê intre in țeră, aû prinsû de-veste Alecsandru Vodă, cum Despot vine cu ôste Leșescă asupra lui și aû sositû la margine. Așa, Alecsandru Vodă de sirgû se gătesce cu vr'o 40,000 de ômenî, și le-aû eşitû înainte la Nistru, așteptându pre Laski și pre Despotû.

Înțelegându Albreht Laski și cu Despotû cum Alecsandru Vodă le-aû eşitû înainte la margine, cu atâta putere, n'aû cuteđatû sê intre in țeră, ci s'aû întorsû înapoi cruțându-se pre-altă-dată. Aû răchiratû ôstea tótă pre la sate, lăsându-le cuvântû când le va da scire, sê fie toţi gata. Érá pre Despotû 'l-aû închisû Laski într'o taină a sa, unde nime nu intra acolo, fôră numai Laski, și aû scosû cuvântû la glótă cum Despotû s'aû resbolitû; și așa den ȓi in ȓi arătându-se Laski cu vole rea către toţi, pentru bóla lui Despotû, și âmblandû tristû, nu după multă vreme întru una den ȓile aû eşitû Laski afară la glótă, arătându-se posomoritû la față, și cu halne negre, jalnicû și cu vole rea, mărturisindû către toţi cum Despot aû muritû. Și aû învățatû sê grijescă cele ce trebuia la pogrebanie, și aû poroncitû de aû făcutû unû secriû, și 'l-aû băgatû in-taină unde era Despotû, și aû pusû in secriû o petró mare, și aû smolitû secriul bine, cum arû fi fostû omû mortû într'ênsul. Și deaciî, aducândû preoţi mulţi, cu tôte glótele séle, și cu multă jale aû făcutû îngropare aceluî secriû.

Deaciî, vrëndû Laski ca sê cređă toţi că aû muritû Despotû, aû trimisû cuvântû și scrisorî in tôte părţile, dândû scire de mórtea lui Despotû. Érá pre-ascunsû, cum putea, vitezesse se gătia. Și fiindû acolo și iscódele lui Alecsandru Vodă, și vedëndû ei cu ochil lorû cum Despotû aû muritû, și 'l-aû îngropatû, de sirgû aû alergatû la Alecsandru Vodă, ducându-î veste bună, cum că Despotû aû muritû, și aû vedutû cu ochil lorû unde 'l-aû îngropatû, și cum că este

Laski jalnicu pentru mórtea lui Despotu. Şi, cređendú Alecsandru Vodă aceste cuvinte cu adevăratú, cum că au muritú Despotú, cu mare darú au dăruitú pre vestitorul acela; şi, bucurându-se că s'au mântuitú de vrăjmaşul seú, au slobođitú oştile pre-a-casă.

Albreht Laski, scoţindú cuvântul in tóte laturile, cum că Despotú au muritú, şi înţelegendú cum că Alecsandru Vodă oştile séle le-au reschiratú, află vreme îndămână ca să lovască fôră-veste, de isnóvă, asupra lui Alecsandru Vodă; şi de sirgú au trimisú la poruşnici, cum mai curénd, ca să stringă óstea tótă la unú locú; unde, dacă au adunatú óstea tótă, s'au aflatú 12,000 de ómení. Şi deacia au đisú Laski lui Despot să se scóle den morţi, adecă să éasă de la taíună, unde era închisú. Şi de sirgú mergendú spre graniţa Moldovei, fôră-veste au trecutú Nistrul; unde, înţelegendú aşa de-grabá slujitorii lui Alecsandru Vodă, ce erau la margine, de sirgú au alergatú la Domnul lorú, la Alecsandru Vodă, de i-au datú scire cum că Despot ilú impresórá fôră-veste, şi au intratú in ţeră. De care lucru, cu adevăratú sciindú Alecsandru Vodă că Despot au muritú, n'a í cređutú; ce au invětatú să tale capul aceluia ce au adusú acéstă veste, dându-i vină că face spaímă ţerei: că elú scie bine, că Despotú au muritú. Inse, nesévěrsindu-se olacarii, viindú unul dupě altul, şi totú aceste spunú cum că Despotú sosesc, şi înţelegendú aceste Alecsandru Vodă, deşteptându-se ca dení somnú, de unú lucru aşa de-grabá, neavendú de ce se apuca, fiindú óstea lui reschirată cine'şí pre-a-casă, au apucatú puscele cu vr'o 1500 de ómení ce au pututú stringe de-grabá, şi au eşití inaintea lui Despotú, la Jijia, la satú la Verbia. Şi au tocmitú puscele improtíva podului, ca să póťá sprijini pre Despotú; unde, făcendú návală mare pedestraşii lui Laski, au apucatú puscele şi le-au întorsú spre óstea lui Alecsandru Vodă. Unde, impresurándú pre Moldovení cu focul puscelorú, şi den senete cu plumbú ce pica ca plóia, de multe rane n'au mai pututú răbda Moldovenii; părăsindú Domnul seú, pre Alecsandru Vodă, au datú dosul a fugire, şi au remasú isbânda la Leşi.

Érá Alecsandru Vodă, vėđendu-se gonitú şi părăsitú de totú agiutorul, au fugitú in gíos spre Huşi, şi de acolo s'au dusú la Turci. Érá Laski au trasú spre Sucévă, şi au aşedatú pre Despotú la scaunú. Érá elú, nu dupě multă vreme, s'a í dusú inapoi, lăsândú lui Despotú óste, jolniri, şi Nemţi, şi Unguri, ca să-i fie de apărare dencotro va avea nevoie; iar lui să-i întórcă tótă cheltulala câtú au făcutú până 'l-au aşedatú la Domnie.

Simeon. Dascaľ

APENDICS X.

CA. Domnia lui Despotu Vodă.

In anul de la zidirea lumii 7070, érá de la Nascerea Domnului nostru Iisus Hristos 1561, Iacov óre-care Vasilie Iraclie, de némú grecú, den ostrovul Samosú, socoti cu arme și cu oștí să intre in țeră, să apuce Domnia țerei.

Acestú grecú, Iacov Vasilie, de la Iraclia, după nespusa trufie grecéscă, și a lui, făcându-se a fire némú de a Despoților (căci și acésta aú Grecii din firea lorú, a se facere némuri mari; că uniú nu numai de némul Impăraților Grecesci a se numire, ce și de némul acelui Iraclie, vestitú pre vrémile Eli-nilorú, de némul lui Ahilevs, nu li'í rușine a grăire minciuní), așa și acestú Iacov Vasilie se numia a fire de némul Despoților; și alții ilú sciau că este den némú de la Șam, saú cum scriú uniú, Criteanú; care, fiindú trufasú, și multú de sine socotindú, se face a fire den némú mare, avéndú hrisovul care s'aú datú Despoților de Carol alú cincile Chesarul, luatú cu meștersugú după mórtea unui Despotú, într'acesta chipú:

Despotul celú adevăratú fiindú pre acele vremi in Rômú, și bolnăvindu-se, aú muritú: érá acestú Iacov Vasilie era slugă mai ispravnicú și mai istețú la fire; și după mórtea lui Despotú s'aú sfătuitú cu tovaroșii sei, cu slugile lui Despotú, dicéndú către dênșii: «Fraților, stăpănul nostru aú muritú și nu are nice o seminție a sa pre-lungă sine; pentru aceea, boierimea sfatului îi vorú lua totú ce aú rămasú, cum este legea lorú; érá noi vomú rămânea cu nimicá de'ntru atáta slujbă ce amú slujitú lui Despotú pen țeri străine, până aicea. Érá de mă veți asculta, cum voiú învăța, și voé și mie va fi bine. Să mergeți înainte sfatului și să spuneți de mórtea stăpănului nostru, lui Despotú, și să faceți jalobă pre mine, dicéndú că este unú nepotú a lui Despotú, care va se ele tótá averea mortului Despotú, unchiului seú, și noé nu va se ne plătescă pentru slujba lui Despotú. Și atuncea va poronci sfatul de mă vorú chláma și imi va poronci se vé plătescú. Érá eu vé făgăduescú se luați voi tótá averea ce aú rămasú de la stăpănul nostru; numai scrisorile se'mi dați mie și ceva de cheltuélă, câtú se mă potú duce de aice, se'mi affu stăpănu; că voé nice de o trébă nu vé suntú acele scrisori.» Și ascultându'lu tovaroșii lui, aú făcutú cum i-aú învățatú elú. Și împărțindú ei averea ce le-aú fostú rămasú de

la Despot, luat-au elu scrisorile câte au fostu, zapise, și urice, între care scrisori era și uricul celu de Despotie, cum s'au scrisu mai sus, și o sémă de bani de cheltuială; și se făcu nepotū lui Despot, pre numele unu nepotū ce au fostu avutū Despot, și perisē in rēsboiū. Decī, Iacov Vasilie viindū de-odată la Brașeu, au începutū a sunare cum este nepotū lui Déspot, și arăta urice de Despotie; și ămblândū pren tótă țera Nemțescă, au trecutū in țera Leșescă. Apoi au venitū aicea in țeră la Alecsandru Vodă Lăpușnénul. Făcându-se rudă Dómnei, 'l-au primitū cu dragoste Alecsandru Vodă; că Dómna Rucsanda era de pe mumă-sea rudă de Despot; și avea socotință de la Alecsandru Vodă și de la Dómna Rucsanda. Érá după firea cea nestătătóre grecescă, care'i totū a supunere pre alți și a rămânere numai ei nesupuși, au începutū cu o sémă de boieri a lui Alecsadru Vodă, pre-taină, a sfātuire cum are putea să apuce domnia țerei; că erau sātu și boieri de Alecsandru Vodă, pentru multe greutăți ce începuse a face Alecsandru Vodă țerei. Nu s'au pututū ascunde socotéla și gândul grecului despre Alecsandru Vodă; că înțelegéndū Alecsandru Vodă, au pusū de 'l-au otrăvitū pre-talună. Și simțindu-se a fire otrăvitū, îndată au luatū doftorii, și nu i-au stricatū nimicā otrava. După aceea au fugitū de aicea pren țera Muntenescă și au trecutū in Ardél, in Brașeu. Acolc, alegéndu'si locū de odihnă, sciindū limbă Săsescă, Nemțescă, Lătinescă și Românescă, fiindū in Brașeu câtăva vreme, trimis'au Alecsandru Vodă s'elū pótă gamba. Ce, oblicindū elū, și înțelegéndū că vrea se'lū deie Jigmond, craiul Ungurescū, de grumazū lui Alecsandru Vodă, au fugitū den Brașeu nóptea, sloboditū peste zidū de unū prietenū den cetatea Brașeului; și ămblândū rētécitū pren multe locuri, lipsitū fiindū și de belșugū, nesciindu-se ce se face, au nimeritū la Olbreht Laski in țera Scepiniului, la hotarul țerei Leșesci și Unguresci, avéndū slobodenie de la Craiū Unguresci. Și pentru că nu de-mu't mai nainte 'și-au fostū luatū acestū Laski femeia cu multă avere, văduvă, primitu'l-au Laski Leavul cu cinste la casa sea; și fiindū lipsitū de bani, Iacov Vasilie grecul, a facere óste, au cădutū cu rugăminte la Olbreht Laski, arătându'i némul seū și înstreinarea sea, făgăduindu'i grecul că nice-odată nu'i va uita facerea de bine, numai s'elū agiutoréscă la lipsa și la nevoia lui. Primit-au Laski rugăminte grecului, că era acelū Laski risipitorū și cheltuatorū a lorū séle, și révnitorū celorū stréine, că averea nespusă ce au avutū de la tată-seū, și ce au luatū cu femeea'și văduvă, ce o luasē decurând, așa cheltuisē și o imprăștiesē, câtū rămăsēse la toți fōră nume de avere, ce mai multū lipsitū. Érá pe pofta lui Iacov grecul, ce 'și-au pusū nume Despot, 'și-au zălogitū tóte moșiile séle dreptū dece miū de galbinī de aurū, și cu acei bani au purcesū a facere ómeni de óste Despot cu Laski Lévlul, nu atătia de mulți, ce câtū sē le agiungă numai sē intre in țeră; cocotindū Despot că îndată ce se vorū apropia de marginea țerei, i se va închina tótă țera, arătându nesuferite nevoi și apēsări a lui Alecsandru Vodă asupra țerei. Și gătindu-se de ce le-au trebuitū, și óste cu optū tunuri mari de ziduri, au sositū in Podolia: ce acolo, den poronca lui Jigmond, aflându-se câtăva óste den țeră, și de Leși și Rusi, 'i-au împedecatū de n'au pututū trece, macar că au stătutū la bătălie. Ce, fiindū mai puținī, n'au pututū trece, ce perdură rēsboiul și tunurile;

că se tîmplase și Dimitrie Vișnovețki, Voevod Podoliei, la acel război cu Laski și cu Despot. După aceea, Despot totu n'au pierdut nădejdea; ce au trecut la Francesco Zale, Ispravnicul lui Ferdinand, în țara Ungurească, împreună cu Laski. Și împăcându pre Zale cu multe daruri, l-au rugat de ajutor să poată merge să apuce domnia țerei, arătându precum și capetele ce sînt în țară, boierimea, îl așteptă, avîndu bună nădejde de biruință. Și după multă vorovă între dîșii, au alesu de au scrisu la Ferdinand jaloaba și pofta lui Despot de ajutor și slobodenie oștilor asupra lui Alecsandru Vodă; arătându că mai cu cale și mai cu cinste este să albe pre Despot de prieten, de cît pre Alecsandru Vodă, carele, fiindu supus Turcilor, face multe și nespuse tiranii locuitorilor țerei. Era Ferdinand multu au socotitu cu sfetnicii sei; ce, nu se tocmlău la sfatu toți în scotela pentru Despot, că unii diceau: nu-trebuie a se protivire unu omu nesciutu, încă nice nămul lui, nice hărnicia lui, și că nu trebuie a întărire pre Turcu, sub a căruia stăpînire ăceia țară; și către aceste, că legăturile care le poftia a avea cu Sultan Suleiman, Împăratul Turcescu, se le așede, se voru strica, de se va împotivi unu omu nesciutu ca acel Despot, și ca aceste. Era alții dintre sfetnici, cari erau mai aprinși la minte, arătau că nu trebuie să lase Împăratul Ferdinand o țară, care și mai înainte vreme era supusă crăiei Unguresci, ce, se'și ispitescă cu dînsa norocul. Era de ar fi vr'unu prepusu despre Turcu, se va raspunde că fără scirea lor au intratu Despot cu oște în țara sea, în Moldova, cum și la stăpîniile Turcesci se tîmplă de-multe-ori oștiri fără de scirea Împărăției. Acestă părere de-pre-urmă fu mai socotită de Ferdinand Împăratul, și făcu răspunsu lui Zale să fie forțe cu taină acel lucru cu Despot, căruia l-au trimis Ferdinand Împăratul și daru, șese mii de galbeni de aur.

Era Zale, după ce au înțelesu voia Împăratului se, s'au sfătuitu cu Laski Lévil și cu Despot, purtându toate pre-taină. Au orănduitu pre Anton Săculu cu mare veste, pre atunci purtătoru de oști, și pre Ión Rusel, de nămul se de Burgundia, care avea o sută de călărime cu sinețe sub ascultarea sea, și Ión Velei, Franțoz, cu 100 călărime și cu altă pedestrimă, s'au unitu și elu cu cei-alți, și den Slonska cu Petru Seledție, cu 150 călărime. Au venit la ajutorul lui Despot și pedestrimă Nemți, den cetatea Casovei, și dentr'alte cetăți de pre margine fură adunați, cît cu toții se făcură 2000 de oșteni aleși. Aceste isprăvindu-se, au lăsat în socotela lui Anton Seculu, elu să fie purtătoru acei oști, și să cărmuească pre toți; era Laski să albe grijă pentru alte trebi a lui Despot.

Și vrîndu să fie pre-taină lucrurile lor, au făcutu veste că au muritu Despot; și îndată Laski au ascunsu pre Despot într-o cămară de-taină, și făcură veste că l bolnav, și se arată mîhnitu și cu voie rea, Laski, pentru Despot. Era preste puține zile eșit-au Laski jalnicu, dicîndu că au muritu Despot, și de cheltuēla ce au făcutu cu atîta somă de bani pentru Despot rămăne păgubașu. Făcut-au secriu de mortu, și au pus o pîtră mare; și l duce cu preoți la biserică de lă prohodescu, și l ingropară; și după aceste s'au pornitu Despot cu oști, cu Laski Lévil, cu tunuri, pre țara Ungurească; și apropiindu-se de munții țerei Leșeci în prejma Liovulu, avea Leși pădători la căile

acelor munți. Ce, n'au putut opri pe óstea lui Despot. Și viindú la marginea țerei Moldovei, oblicise Alecsandru Vodă de apropierea oștilorú cu Despot; ce, nu credea, viindu'i veste mai nainte că au muritú Despot, avéndú iscóde ómenii sei de au vèdúťu ingroparea aceluí secríu. Érá apoi 'i-au căutatú a credere den prietenii sei Leși, că au invinsú Despot, și vine cu Laski asupra lui, cu oștile Unguresci cu Anton Sécúľul. Sirguit-au și Alecsandru Vodă de și'au strinsú oștile séle, ca la 25,000, făcéndú-le căutare la Sucévă. Ce mai mulți erau țeraní in óstea lui de câtú slujitorí. Eșit-au Alecsandru Vodă improtiva lui Despot; scia, insé, Alecsandru Vodă că și Nemți suntú in óstea lui Despot.

Tocmit-au la trecétóre Alecsandru Vodă oștile séle cu tunurí, se nu lase a trecere óstea lui Despot. Érá Despot, ámbľándú călare pre țermure, vèdu tótá óstea lui Alecsandru Vodă, și se spáľmántá că nu'lú va putea infránge. Ce, socotiră se se întórne și se fugă, perđéndú nádejdea de isbándă. Érá oblicindú Anton Sécúľul de spaľma lui Despot, 'l-au îmbărbátatú și au cercatú de aflare altú vadú, și trecu óstea lui Despot cu Laski și cu Despot.

Érá Alecsandru Vodă, vèđéndú trecerea lui Despot, den sfatului Moťoc Vornicul, ce era pre atuncea purtătorú de oștile lui Alecsandru Vodă, au intorsú tunurile cu mare nevoe de unde erau tocmite și le pogori mai glos. Érá Anton Sécúľul cu al sei trecéndú de sirgú dederă návală, și apucară și podul și tunurile lui Alecsandru Vodă; érá dupé aceea au trecutú toți, tocmindú tótá óstea Anton. Indată dederă in dobe și in trámbițe semnú de rėsboiú, și náváľiră asupra oștíľ lui Alecsandru Vodă. Dícú, se fie avutú Alecsandru Vodă in óstea sa și 2000 de Enicerí, și alți Turci de căľarime. Ce, n'au ținutú multá vreme resboiul, că oșteníľ lui Alecsandru Vodă se amestecase, căľarimea cu, pedestrima Turcescă, și purcéséră in risipă. Gonitu-i-au cât-va locú Anton și Burgundinul cu Raítieríľ Franťozí, de 'i-au agiunsú și 'i-au táľatú. Picat-au mulți den oșteníľ lui Alecsandru Vodă. Fost-au împărťitá o sémă de óste pre care o purta Moťoc și Bogdan; acestia au ținutú câtá-va vreme rėsboiul cu Laski și cu Despot. Ce, nemerindú Anton Sécúľul cu al sei, și dándú rėsboiú, indată au purcesú in risipă Alecsandru Vodă cu Moťoc și cu Bogdan; remas-au multe stéguri de a lui Alecsandru Vodă, și tunurile tóte, pre mána lui Despot.

Scrie Istvanfie istoricul, se fie căđutú intr'acelú rėsboiú trupurí 3000, de oșteníľ lui Alecsandru Vodă, și Eniceríľ mai toți períťi și robiťi; mulți au căđutú robí pre mána lui Despot; ce, pre toți 'i-au slobodítú, cu sfatul lui Laski și a lui Anton, pentru se tragă cu blándeťé inimile a tuturorú locuitorilorú țerei spre Despotú. La acestú rėsboiú, tare și vitezescé au stáťutú Alecsandru Vodă singurú; că pre unú Ungurú ce făcea resboiú singurú cu dėsul, 'l-au oboritú cu sulíťa de pre calú. Așa íľú laudá istoria stréină, că multá vreme singurú Alecsandru Vodă cu puťiní, părăsitú de toťi, au ținutú resboiul. Érá dupé ce au purcesú in risipă și Alecsandru Vodă, cu cine erau pre-lúngă sine rěmașí, au căđutú ca la 2000 den oșteníľ lui, íľpľedecaťi íntre nisce gardurí și șanťurí, ce erau íngrádiťi nisce pomeťi, unde se strinséséră țěranimea; uníľ den fugaríľ oșteníľ a lui Alecsandru Vodă s'au fostú suitú pen copaci, lăsándú'șí caiľ, și pre aceia 'i ucidéau den sineťe. Acestú resboiú a lui Alecsandru Vodă cu Despot, la ce locú au fostú, cronicaríľ stréiniľ nu scriú; érá rėposatul Grigorie Ureche, ce au fostú

Vel Vornicū, scrie că au fostū la Verbia; însă, pre-scurtū scrie; érá noi, den cronice streine amū aflatū mai pre-largū, și scriemū mai pre-largū.

Alecsandru Vodă, după ce au perdutū resboiul cu Despot, luându'si de-grabă Dómna și averea tótă, că mai nainte trimisese la Sucévă de 'și-au luatū totū ce au avutū, și au trimisū spre Dunăre, și elū den Iași s'au pornitū spre Huși. Acolo se grija să stringă țera și să la agiutorū de la Turci, să se întorcă a-supra lui Despotū; ce nimica n'au folositū.

Lauda acestul resboiū o scriū și o dau istoricii străini lui Anton Sécuiul, carele, nepărăsitū și fōră pregetū îmbărbătându pre al sei, au luatū ântēiū biruința.

Resboiul acesta s'au tēplatū in đioa Sfântului Martin, ce'lū serbéză Papis-tași, care sfântū este in 11 đile in luna lui Noemvrie, după calendarul lorū, érá la noi vine in 31 đile a lui Octomvrie.

După isbândă, Despot cu Laski Lévil și cu Anton, cu tótă óstea, au mersū la Sucévă, și au pusū de au zugrăvitū pe pāreți, la ulița ce se chiema ulița Tătărăscă, resboiul lui Despot cu Alecsandru Vodă, chipurile căpitanilorū, o-sēbi de a Domnilorū, cu mare meștersugū scrise, chipurile Hatmanilorū, și a-nume. Care zugrăvitură și scrisore cu vreme pre-urmă au cădutū și s'au stersū; precum și o biserică in Hârlău, ce au fostū zidită de Despot Vodă, in pomana tātāne-seū, de șese stânjini in pāreți de înaltă, care stă astăzi risipită, și nime nu scrie de acea biserică, nice este pomenire de dēnsa, Păpistășescă, făcută de Despot Vodă.

N'au zăbăvitū Despot, ce au trimisū in gōnă după Alecsandru Vodă; ce nu 'l-au pututū agiunge, nice altă nimica de a lui n'au pututū lua, fōră numai unū carū cu covōre, cu pāretare, îmbrăcăminte de case, iar prōste.

Érá Alecsandru Vodă, stringēndū remășiță den oștenii sei, ce scăpaseră, călărime Turci, și mai veniseră și alți Turci ca la 5000, între cari au avea și órecăți Eniceri, cu acela au venitū Alecsandru Vodă până in Prutū; și acolo, dreptū Huși, au făcutū podū peste apa Prutului, și acolo aștepta agiutorū pre Mircea Vodă, Domnul Muntenescū. Érá înțelegēndū Despot că s'au oștitū Alecsandru Vodă, strins'au țera și oștile țerei la sine, ca 25,000 oșteni cu țeranī, la Sucévă, și luândū tunuri 32 Despot Vodă, au purcesū den Sucévă se mērgă asupra lui Alecsandru Vodă. Înțelegēndū Alecsandru Vodă de apropierea lui Despot Vodă asupra lui, au poroncitu de au stricatū podul la Prutū ce'lū făcusc. Era unū satū despre partea lui Despot cu puținele case, unde socotindū Anton Sécuiul locū bunū de supus tunurile, au trasū tunurile și le-au supus pentre case; érá pre sinețași Unguri și Nemți pentre desime, și pentre copaci, și pe malul Prutului, unde era mai ponoritū malul, au supusū să facă meștersugū viclēnū; și au poroncitu să nu dea de nsinețe peste poronca lui. Staū oștenii lui Alecsandru Vodă cu Moțocū și cu Turci amestecați, ca 12,000, pre o ripă a Prutului; cari, dacă vēdură că se apropie óstea lui Despot, și au poftitū Moțocū de au vorovitū cu Anton Sécuiul, amēndoī puindū parola. Ce vorū fi vorovitū in scurtă vorōvă, nu scriū istoricii, fōră câtū că au vorovitū amēndoī. Nu s'au pututū vedea de óstea lui Alecsandru Vodă, óstea cea supusă a lui Despot, pentru desimea călărimei lui Despot Vodă. Turcii așijderea, fiindū

fără grijă pentru apa Prutului, care era pentru dânsul, nice socotia a fire vreunul viclesug, ce alergă bulucuri să vadă tabăra lui Ungurul. Atunci poronci de sirgă Anton de slobodiră tunurile în ôstea lui Alessandru Vodă, și poronci de eșiră seneșii de unde erau supuși. Puțină resboiă ținură ôștenii lui Alecsandru Vodă, că slobodind focuri tare Ungurii, picară de pripă caii lor, și unii morți căduți, alții răniți, au dat dosul la tabăra lor.

Eră luându veste de venirea Mircii Vodă și de Tătari într'agitorii lui Alecsandru Vodă, s'au apucat Anton Ungurul cu mare sirguală a face podul celă stricase Alecsandru Vodă; adunându multe coșuri, âmplându-le cu petre, le-au aruncat în Prut, legându-le de grinzi cu nuele de stejar și lozie, în locuri de otgone, peste care au pus lăse împletite bine, âșternându pale și plăvă peste lăse. Pus'au tunurile în țermurile Prutului de apărau despre ôstea lui Alecsandru Vodă podul, că făceau năvală să împedecă să nu potă face podul.

Vedându Alecsandru Vodă că s'au isprăvit podul peste Prut și agitorii i se întârzie de la Mircea Vodă și de la Tătari, perdut-au nădejdea de agitorii, și de noapte s'au rădicat și s'au dus spre Chilia și spre Cetatea-Albă; și trecându Dunărea s'au dus la Silistra, și de acolo la Targigrad, cu toate ale seile; eră ôștenii lui s'au rășchirat încotro au putu.

Despot Vodă, vedându că-i slujă norocul și acolo, cu vitezia lui Anton, s'au întors cu mare bucurie la Iași; și, pre obiceiul Domnilor, i-au cetit molitva de Domnie Grigorie Mitropolitul; și apoi, mergându la Sucăva au poroncit de au strigat să părăsescă toți armele de apărare, și să mergă cineși pre acasă.

După ce sosi la Sucăva, eșitu-i-au într'întâmpinare Mitropolitul țerei cu Episcopii și cu totu norodul, de-lu petrecură până în cetate. Avându grijă de Alecsandru Vodă, știindu-l și cu avere eșitu den țară, au oprită totă ôstea străină pre-lungă sine, și se arăta blându tuturor și cu cuvinte dulci; pre boieri îmblândia și-i întâria cu nădejde de bine că voru avea în Domnia lui. Poroncit-au și acesta, că cine nu va asculta și nu se va supune poroncilor lui, se va certa cu morțe. Grăiau toți de rău de Alecsandru Vodă, și-lu făceau tiran; eră lui Despotu norocire în mulți ani striga.

Alecsandru Despot Vodă patru boieri de credință, pre cari au lăsată totă cârma țerei, pre Stroi Vel Logofet, pre Barnov Hatmanul, pre Moșoc Vel Vornic și Grigorie Leveles, de nămul lui de la Beciu, ce era în mare cinste la Despot Vodă.

Eră Mircea Vodă, fiindu purcesu cu ôste să vie într'agitorii lui Alecsandru Vodă, cu Tătarii, dacă au înțelesu de fuga lui Alecsandru Vodă, s'au întors la scaunul se.

Despot Vodă, măcar că luă isbândă și s'au aședat bine în Domnie, dără țera era deșertă și storsă de Alecsandru Vodă; și fiindu multă trebuință la începutul Domniei lui, fiindu în mare lipsă de bani, și cheltueele den și în adăogându-se, nice s'au găsită câtu-de-puțin în urma lui Alecsandru Vodă, că luase totu cu sine Alecsandru Vodă, și nice lefii slujitorilor nu avea de unde plăti; se-l slobodă, nu cuteza; că totu avea grijă de Alecsandru Vodă. Eră apoi au slobodit totă ôstea la Iernatică, însă, cu puțină plată; că

de-o-dată socotise să li se dea de totu capul câte un galben de aur; și acești bani neputându-se mai de grabă strînge, au poroncit de au luat un polecandru și nisce sfeșnice de argint, ce făcuse Alecsandru Vodă în Metropolie, și le-au stricat de au făcut bani de plata oștil. Decî, cu acei bani făcuți den argintul bisericeî, și cu ce s'au strînsu den țeră, au dat lefile slujitorilor. Era îndată au intrat în ura țerei Despot Vodă, vîdîndu că strică odórele bisericilor carele sunt de alți Domni închinat lui Dumnezeu (se privesc aicea reul nîmă al Grecilor, și gîdeacă toți așa. Pedepsit pămîntul pre care pun piciorul Grecii!) Și așa, după ce se aședă Despot la Domnie, trimis'au sol la Jigmond, Craiul Unguresc, să'i dea cetățile Clujvarul și Ciceul, care cetăți erau date încă de Mateiaș Craiul Domnilor den Moldova; că într'alt chip, de nu le va da și le va ținea în peptul lui ascunse, le va scote el den peptul lui. De care solie mîniindu-se Jigmond Craiul, au răspuns solului, se spuie lui Despot Vadă că Critenii deapurea sunt minciunoși.

Alecsandru Vodă, după ce au mers în Țarigrad, făcut'au jalobă la Impărăția lui Sultan Suleiman pentru mare strîmbătate ce i-au făcut Despot. Era Impăratul, dacă au înțeles, au poroncit Vizirului se ducă cu agiutorul se pre Alecsandru Vodă la domnia țerei. Trimis'au și la Craiul Leșesc cu banat, pentru ce au lăsat pre țera lui a se facere atâte amestecături țerei cu Despot.

Era cînd se gătzea Alecsandru Vodă se vie cu Domnia iar în țeră, iată sosesc boierii, trimiși de Despot Vodă la Impărăție cu poclone, adăogîndu birul de ce mil galben de aur. Și tocminduși lucrurile Despot Vodă despre Impărăție, trimisu-i-au stîg și sabie scumpă, pre Agă Impărătesc, de Domnie noă.

Aședînduși Despot Vodă lucrurile domniei și despre Impărăția Turcului, incepu a facere mari răutăți și tiranii. Era Anton Sécuiul, dăruit bine de Despot Vodă, cu aur, cu argint, și cu haine scumpe, cu soboli și sabii ferecate, și paloșe la cai, cu șele ferecate, s'au întors la casa sa, lăsînd în locul se lîngă Despot Vodă pre Petru Devan, ce era lăsat de pađa cetăței Sucevei. Așjderea lui Albert Laski i-au dat galben de ce mil, lăgăduindu Despot Vodă că i va da și alți bani ce i mai rămăsese dator; și i-au dat și cetatea Hotinului, la care Ispravnic au pus Laski pre Ión Peasovski, om al se, Lévi, Șléhticiu. Era pe-urmă la mari vrăjmășii și vrajbe au venit Despot cu Laski, precum vomă arăta la rîndul se.

După ce s'au dus Anton și Laski pre la a le se, s'au dus și Ión Petru Rusell, măcar că lă opria Despot Vodă se mai ședă; ce, fiind legat în slujbele lui Ferdinand, Impăratul Nemțesc, s'au dus și el în țera Unguresc, dăruit bine de Despot Vodă. Spun, se lă fie petrecut un conac singur Despot Vodă. Trimis'au Despot Vodă sol la Impăratul Nemțesc, mulțămindu pentru de-bine-facerea lui, făcîndu seire că și despre Impărăția Turcului și-au aședat Domnia; așjderea și la Craiul Leșesc au trimis sol Despot Vodă.

Era după aceste toate, cum s'au pomenit mai sus, pre vremea coronației

lui Macsimilian, ce l-au coronit Crai Unguresc, la Pojon, în anul de la zidirea lunei 7072,     de la Hristos  1564, schimbat  acum Despot Vodă: den bl nd , cumplit ; den milostiv , apuc tor   i lacom , pu nd  pre      mar  nevo ; desbrăca  i bisericile, casele lui Dumnezeu, lu nd  arginturile de   cea ban . Preste n dejdea      despre Despot Vodă, neput nd  suferi (cu a-nevo e se suferă r ul  i necazurile de ob  te) bo  r   i cu Tom a, ce era Hatman pe t       ea     , cu to   s'au   urat  să fie la un  cuv nt  s  sc    pre Despot Vodă den Domnie, aleg nd  pre Tom a Hatmanul, care era cu inimă mare dintre to  , să fie încep tor  acestui lucru. Atuncea        bo  r  cum Dumitra co Vi nove ki, indemn t  de Laski, era gata să vie s  e e Domnia lui Despot Vodă, că  i Laski se întorsese cu r   asupra lui Despot Vodă; s'au sf tuit  bo  r  s  trimită la Vi nove ki s 'l  poft c  Domn      . Simțîndu-se Despot Vodă ur       , avea grijă mare, ca unul   chist  în cetatea Suceve ; au r pedit  pre un  Valentin Ungurul la Ferdinand Chesarul  i la Macsimilian, Craiul Unguresc, în cal de olac , poft nd  a  utor  de ap r re impropria bo  r lor  sel;  i au   v  at  Despot Vodă acelu  Valentin s    s c  să se vadă cu Zane  i cu Anton S culul, s '  poft c  de la Despot Vodă, s  str ng  o    i să p  c  s '  vie   tr'   tor ,       nd  am ndor , Despot Vodă, mar  daruri ca  i   t   , ar t ndu-le că lesne vor  putea sta impropria unor       ce'să nesci     tr  me  ter ugurile resb  elor .

     i Ferdinand, Imp ratul Nem esc ,  i Macsimilian, Craiul Unguresc, socotir  a nu l s re pre Despot Vodă în primejdie, cărora ar ta nemutat  credin a,  i slujbele s le, Despot Vodă. Dec , primiră am ndoi rug mintea lui Despot Vodă, sci nd  că au fost   i mai 'nainte ap r tor  Craiul Unguresc      Moldove .      i Anton S culul, de care nu odată am  pomenit ,    leg nd  den Valentin grijea  i strim  rea lui Despot Vodă, nu ap ra despre sine a  utorul, ce socotia că va avea pedecă depărtarea c i  s le cu o  ile,  i că'  lipsia  ban ,   tr  care sta  m dul rile o  ilor . A a,   t r   ndu-se lucrurile, au sosit  Despot la mai mare perire; în o  ile Ardélului, cari se afl u pururea gata, nu punea nice-o n dejde; că, pe Vo vodul de Ard lu mai n  te  i cu scrisorile  i că cuvintele de vătămare    stricase Anton S culul, pre dire  tor ul a C   -bisericii, anume pre Lupul Pe in, solul Chesarului Ferdinand; carele, trec nd  pren Ard lu la  arigrad,    pr nsese, pentru ce l-au fost  p r nd  pre An on S culul la Sultan Sule man. A ijderea   tre d nsul mar   i grele pricin  erau de nepriete ug ;  i acele pricin    t    au fostŭ de au p r sit  Laski pre Despot Vodă, de s'au unit  Laski cu Vi nove ki asupra lui Despot Vodă, afl ndu-se pre atuncea la Liov în    a Le  c .

S'au fost  pornit  acum Despot Vodă cu    ea, s  e e cetatea Hotinului de sub ascultarea lui Laski, care 'i-au fost'  dată mai n  te, precum s'au pomenit , că era Ispravnic  pus  de Laski I n Peasovski. V   nd , d r , Peasovski apropierea lui Despot Vodă, au trimis      t '  de 'i-au spus  că'  va da cetatea Hotinului, numai să'  las  să     el  cu al  se  slobod  den cetate. Făcutu-i-au Despot Vodă pre vo e lui Peasovski,  i au luat  cetatea iar în s ma lui.

Înțelegându și acésta Laski, și mai mare gătire au făcutu cu Vișnovețki, și s'au pogoritu cu oști la Kamenitã in Podolia. Ce Despot Vodã n'au cutezatũ sã trecã Nistrul, pentru cã avea ôste puținã; ce s'au întorsũ spre Galați și la Reni, și de acolo iar la Sucévă. Măcar cã se întorsese Despot Vodã, érá uritũ tuturorũ pentru greutățile ce făcea țerei, fiindũ lacomũ; cã, fôrã alte nevoi, mai scosese de casã câte unũ galbãnu de aurũ. Se făcuse și cumplitũ, tiranũ și neimblânditũ; și asupra celora ce se despărțiau de mulere și luaũ alta, cã acelora mari și cumplete munci le făcea, dicẽdu-le cãci nu s'au îndestulatũ cu o femeie. Și acésta încă au adaosũ la nevoia țerei, cã și mulerea aceea plătia a-treia parte de galben de aurũ, și atuncea da voie sã se despartã de bărbatũ. Și acésta o făcea Despot cu sfatul unui omũ, anume Ion Liubcenie, ce 'lũ adusese den țera Leșescã și 'lũ făcuse Episcopũ. Pre mulți, tãindu-le capetele, poroncia de nu'ĩ îngropa multe dũle, sã fie la privirea altora. Îlã urise rêu țera și pentru credința pravoslavnicã, cã nu o ținea Despot Vodã, cã la bisericã rarũ, sau nice-odată nu mergea, ce cu alte slugi petrecea. Și in Cotnarũ fiindũ Sasi mulți pre atunci, le-au făcutũ bisericã și scõlã, și au adunatũ vivliotiki. Pre-semne biserica cea stricatã den Kotnar a Papistașilorũ elũ o au făcutũ, dé nu va fi și cea mare, ce stã și până astãzi cu Sasi. Și aduna dascali de pren țera Nemțescã, și den țera Leșescã, Papistași. De atuncea au rămasũ aicea in țerã la noi Ezoviți, și alți popi de a bisericei Apusului, Papistași. Și den sfesnicile de la Mitropolie, de argintũ, făcute de Alecsandru Vodã Lăpușnenu cu mare cheltuélã, s'au făcutũ bani, cum s'au pomenitũ mai sus. Acum oblicise țera de nẽmul lui Despot, cã, cu amãgituri, érá nu cu dreptũ au fostũ agonisitũ acestũ nume împãrãtescũ de Despot și de Heracli, de nẽmul împãrațilorũ Țarigradului făcẽdu-se. Era trufasũ mare, și multe socotindũ de sine Despot; și se simția se apuce domnia țerei Muntenesci de la Mircea Vodã, și țera Ardélului, avẽdu la aceste svetnicũ pe unũ Dumitrașk Bulgariũ, dicẽndũ cã i s'au pogoritu den cerũ douẽ cununĩ de aurũ. Oblicise într'unũ-rãndũ Despot Vodã cã au muritũ Jigmond, Craiul Ungurescũ, și se pornise cu oști sã între in Ardélũ sã apuce crãiea; și, sosindũ până la Trotușũ, 'i-au venitũ veste cã s'au însãnãtoșatũ Jigmond Craiul; și s'au întorsũ îndatã inapoi la scaonul seũ.

Aflu și acésta la Istvanfi istoricul: cã, eșindũ Despot Vodã, cum s'au pomenitũ, spre Hotin, amblãndũ cu puținĩ in câmpĩ, 'i-a' eșitũ mulțime de ómeni, și, încungiturãndu'ũ, strigaũ sã le rădice acele grele dãri ce le aruncasẽ, de casã câte unũ galbenu de aurũ; érá Despot Vodã le rãspundea cã den sfulũ lui Bãrnov și a lui Moțok și a doi Vlãdici face acele greutăți, de pune cu asuprã; și, de este cu voie, sã le dea pre aciea pre mânele lorũ, sã'ĩ omóre, dicẽndũ cã totũ acesti patru au fostũ pricina și la Alecsandru Vodã de 'l-au îndemnatũ la tôte tirãniile; și nu se vorũ pãrãsi de rãutãțile lorũ acesti patru, de nu va grãbi Despot Vodã sã le facã sfẽșitũ viețel lorũ; și abia cu multe cuvinte s'au aședatũ acea mulțime de țerani, adevãrindu-se cã le va face pe pohta lorũ și le va rădica acele nevoi. Acéstã vorbã și rãspunsũ a lui Despot Vodã de au vinutũ pre acei boierĩ, au fostũ pre-urmã perirea lui Despot Vodã.

Antẽiũ Bãrnov, înțelegẽdu pãrerile și poftelẽ țãrãnimei, eșindũ și socotela lui Despot Vodã, socotit-au cã mai bine este sã corce ori ce va putea, decâtũ sã

pătimescă. Sfătuindu-se cu alții, s'au apucat că va fi celălalt pricinuitor și deșteptător al acestui lucru; și altele pre Ion Luscenie, ce-lu adusesse den țera Leșescă și 'lu făcuse Episcopu, 'l-au otrăvit, că acela scia toate sfaturile lui Despot Vodă, și 'l-au îngropat afară den tîrgu unde ținu meidénul den-afară, pre acel Luscenie; și așa s'au apucat de cele-alte cu mare tăcere și taină.

Eră Despot Vodă și-a luat Dómnă den țera Leșescă, fata lui Martin Zborowski, omu sciut pre atunci în țera Leșescă, socotind că cu legătura aceea va trage și pre Laski iar în dragoste.

Eră țera, vedéndu pre Despot Vodă că și-a luat și Dómnă de altă lege, și mai tare îl uriră pre dănsul. La nunta sea, Despot Vodă acele cheltuele au adunat, cât nu numai de totu omul, de totu felu de bucate, ce și paseri, vînat, și pesce, și feluri de cheltuele la bucate, cu mai mare lipsă și nevoie bieților locuitori a țerei; și cu aceste și-a adăos den ți in ți mai mare ură asupra și Despot Vodă.

Altele se începu rocoșire asupra lui Despot Vodă. Venise ómeni de țera, și spusera lui Despot Vodă că au intrat Tătarii de preste Nistru în țera, și pradă și ard, și cereau agutur împotriva Tătarilor. Eră Despot Vodă, macar că-i diceau mulți, și mai-ales Lupul Sasul, pre carele îl adusesse de făcea bani, că era meșteru, știind bine limba Romănescă, se se pădăscă de viclesugul boierilor; ce, vedéndu de la o vreme îmbunăturile boierilor ce erau giurați într'unu cuvîntu asupra lui, cari îl sfătui să trimită óste parte mai multă împotriva Tătarilor, s'au înșelat Despot Vodă, și au trimis într'ales ósteni Unguri 350, și Sîrbi 50, totu călărime, cu câteva mi de Moldoveni, și órecăți Nemți pedestrași și povățuitori de tunuri. Totă această óste o au dat în sîma lui Ilie Toroman și a lui Stefan Tomșa, cari erau la unu locu grăiți cu alți boieri asupra Domnului lor, lui Despot Vodă. Eră după ce trimise óste cu Toroman și cu Tomșa, ne-fiindu nici-unu Tătaru, ce, liniște; nice-unu semn de pradă, ce, tăcere; toate stau în pace. Și vedéndu cîea ce erau giurați asupra lui Despot Vodă, că Ungurii și Sîrbii cugetă a fi lucu într'altu chipu, au răspunsu cel-alți că este meștersug de Tătaru făcutu; și au orânduit Tomșa pre Unguri și cu cel-alți într'altă parte, vrîndu să-i împartă la unu sat aproape de Nistru, și le-au poruncit să și grijescă caii și pre sine la acel sat. Eră pre Sîrbi i-au orânduit la altu sat, nu departe de cel-alți, să găzduiască acolo. Eră noptea punctionesce Tomșa și Toroman de au aprinsu o casă în sat, făcéndu semn Moldovenilor de au abătut cu toți cu sîbiile góle în Unguri și în Nemți. Perit-au mulți și den Moldoveni; eră Ungurii și Nemții, de totu, toți; că rămîind o cîmă, se apărau dentru-o grădină cu șanțu incungîturat, cât-va césu, până ce au poruncit Tomșa cu Toroman de au îndreptat puscile asupra lor; și acolo până la unu s'au topit și Nemții, cărora le poruncise Tomșa să slobódă focul în Unguri și în Sîrbi, și ei, nevrîndu să asculte poronca, știindu-i tovaróși, i-au tălat pre toți; fórá numai unu, a-nume Hristofor, care au îndreptat tunurile asupra Ungurilor, au rămasu viu. Vedéndu Sîrbii acea perire, o sîmă, dándu în notu, au trecut preste Nistru și au scăpat; eră cîți n'au vrut să fugă au perit toți de Moldoveni.

Intr'acea ți, după ce s'au lucrat aceste, purces-au Tomșa cu Toroman la

Sucévă asupra lui Despotu Vodă; însă, ântéiū aū mersū pre la cetăți și la târguri, pre unde erau păditori ômenii lui Despot Vodă; și ântéiū aū lovitū la cetatea Némțului, unde era păzitorū cetăței Iakim Prudenție, Silezian, tovarôșū in toate norocirile lui Despot Vodă. Nu s'aū tēplatū atunce in cetate; érá păditoriī cetăței, nesciindū a fire viclesugū, aū lăsatū pre Tomșa in cetate; și puținī Némți ce erau in cetate, pre toți i-aū ucisū; și aū luatū cetatea in sēma lui. Érá Prudenție, nesciindū nimicā, și avēndū durere de cetatea luatā de Tomșa, s'aū dusū la Sucévă, cu vr'o patru-cinci tovarôși, dāndū nāvalā pren ôstea ce era pregiurū cetate, aū scăpatū întregi in cetate. Tomșa, după ce aū luatū cetatea Némțului, nezābovindū s'aū dusū la Sucévă, și s'aū începutū mai tare a se stringere cetatea Sucevei. Érá Despotū Vodă, neputēndū sē éśā den cetate cu nāvalā, fățișū, s'aū apucatū de aī întăritū cetatea, sē se pōtā apăra; și aū pusū de aū slobođitū unū tunū, ce era mai mare, dāndū veste sē se stringā toți ai seī. Avea nădejde Despotū Vodă in Zborovski, socru-seū, de agiutorū, că'lū va așeđa cu Laski și'l va veni agiutorū; așijderea și la Anton Sēcuiul, și la Zanie nădējdula, și se va apăra den cetate până'l va veni agiutorū de la acestiī ce s'aū đisū.

Avea cu sine in cetate Despot Vodă slujitori de trébă 1256; mai mulți erau Unguri; și pre călărime era Martin Farcaș, érá pre pedestrime era Petru Devan, ce era lăsatū de Anton, și pedestrime Unguri 300 subt ascularea Tomei Călabaneanul, Stefan Horvat. Érá cele-alte polcuri era de multe feluri: Vloși, Némți, Greci, Leși și Turci; erau adunați și puținței Moldoveni.

Despot Vodă, rămāindū in mare strinsóre, se vēđu fōră-veste încungiuratū de nenorocire și de acei ce erau odatā subt mila lui, și se păreau atunci priitori lui; însă, erau și meșteri a multe lucruri, den cari erau mai mulți Vloși, saū Itali, și Némți, i-aū fostū rădicatū cumplinea celorū ce erau giurați asupra lui Despot Vodă, atāta, câtū nice muleri nice copii n'aū lăsatū vii. Intru-aceste amestecături, pre Georgie Leveles, nāscutū la Beciū, care stringea haraciul in părțile despre Dunăre, nesciindū nimicā de rocoșituri, 'l-aū prinsū și 'l-aū trimisū la cetatea Némțului la închisóre.

Stāndū încungiurată cetatea Sucevei mai multū de cum se socotia, érá rocoșienii boieri, mai ales Bārnov, Moțok și cu Stroici, sfātuirā și aleserā capū dentre sine pre Tomșa, ce aū fostū Hatman.

B. Domnia lui Stefan Tomșa.

Dupē ce aū rădicatū Cap și Domn pre Tomșa, măcarū fōră voia lui, începurā mai tare a baterē cetatea; și aū orānduitū Tomșa patru tunuri de băteaū in pōrtā sē sfărāme pōrta, sē dea nāvalā in lontru. Ce, fiindū nesciutori Moldovenii Tomșii, puținā stricăciune făceau; că eșiau den cetate și dau nāvalā și'l împingiau atāta, câtū de la o vreme āmblau den cetate pre-ascuns afarā la hranā de aduceau in cetate. Și intru-una de đile, cu slobođenīa lui Despot, sfātuindu-se cu polcovnicii den cetate, Pētru Devan aū datū nāvalā cu 400 de ômeni asupra acelora ce erau orānduiți de Tomșa Vodă de băteaū

cetatea; și aceia au dată năvală, câtă apucasă de trăgeau cu mânele aceste patru puscă în cetate. Făcut-au den totă tabăra năvală mare să nu lase tunurile să le ele în cetate: cîea să le ele, cestia să nu le dele; stătu unū răsboiū mare; ce, de la o vreme, aruncîndu den cetate cumbarale, și dîndu focu Nemțil, rămaseră biruiți Moldovenil Tomșil, și luară tunurile cel den cetate. Perit-au den Moldovenil Tomșil atunce ca la 200, precum scrie Istvanfie, măcar că pôte să laude pre al sei; și acolo au peritū și Ilie Toroman, celū ântetū rocoșitorū asupra Domniei lui Despot Vodă; și-au luatū indată plata. Êră den ômenil lui Despot Vodă, șesă periți de suliță, și pre atâția răniti. Stîndu lucrurile așa, precum s'au scrisu, êră Tomșa vîdîndu môle lucrul de dobînditū cetatea cu al sei, s'au sfătuitū cu boieril de au trimisū solū la Jigmond, Craiul Ungurescū, cerșindū ôste s'el trimiță intr'agitorū asupra lui Despot, sciindu-lū neprietenū și învrăjbitū lui Despot Vodă. Și étă veni veste la Tomșa, cum Demitrașco Vișnovețki, ori chlemațu den boieril, ori îndemnatū de Laski, au sositū cu oști la marginea țerei, cu acela gîndū, să apuce Domnia, înțelegîndu netocmela între Despot și între Tomșa.

Părăsit-au Tomșa Vodă cetatea și s'au mutată cu tabăra preste Siret; êră Vișnovețki cu ôstea sa s'au pusū în locul unde stătuse Tomșa la cetate. Vîdut-au Despot Vodă în locul unui neprietenū pre altul sositū, și de dînsul încugiurată, mai în mare grijă stătu Despot Vodă; aședîndu tabăra lîngă cetate Peasovski, omul lui Laski, de carele amū scrisu mai sus, că era lăsatū de Laski în cetatea Hotinului. Pre acelū Peasovski l-au trimisū Vișnovețki solū la Despot Vodă în cetate, cu aceste ponturi: de va da Despot Vodă 25,000 galbeni de aurū lui Vișnovețki, atunce, pentru cheltuēla ce au făcutū cu ôstea sa, și de se va apuca de totū anul s'el dea cîte 12,000 galbini de aurū, îlū va scôte den primejdie. Primit-au cu mare bucurie Despot Vodă aceste legături, și au mulțamitū lui Vișnovețki; și dăruitū bine Peasovski, s'au întorsū la tabăra lui Vișnovețki.

Êră intr'aceeași di venit-au boieril țerei la Vișnovețki în tabără; cariil de la totă țera călū primescū Domnū i-au arătatū, ducîndu'l și cărți de la toți boieril, și de la țeră, pentru mai mare și întărită credință. Êră pre Tomșa Hatmanul l-au făcutū cîrmuitorū Domniei, până se va alege altū Domnū, și până se va sfîrși bătaea cetăței; lăudîndu pre Vișnovețki pentru lucrurile lui știute în lume, ce au isprăvitū improtiva Moscalilor și a Tătarilor, fiindū de nēmū mare. Și ca aceste cuvinte înșelătore, arătîndu boieril Lévilui Vișnovețki, așa, s'au amăgitū Vișnovețki de viclenia boierilor de țeră; și trufindu-se Lévil cu adeverința Domniei țerei, de sirgū trimite cărți în cetate la Despot Vodă, dîndu'l scire de vrăjmășie, și cum nu primesce nice-unū aședîmētū cu dînsul (vede-ve! nebunia Lévilui la ce au venitū și ce primesce). Eșisē den cetate o sēmă de Unguri pentru hrană, sciindū ce legături primisē Vișnovețki cu Despot Vodă. Pre acei au poroncitu de i-au ucisū; unil, închidîndu-se între case în tîrgū, trimis-au s'el dobîndescă; ce, au eșitū den cetate o sēmă de Unguri de au datū agitorū celorl închiși, cu mare môrte în Leși.

Êră Vișnovețki, nesocotindu-se a fire amăgitū de boieril țerei, au orînduitū 500 de Căzaci, cu Leși amestecați, pe pofta boierilor, să trimiță cu dînsil să aducă capul Tomșil (Uită-te la meștersugū!) s'el închine lui. Êră dacă au tre-

cută acei 500 de oșteni Siretul, fiindă oștea Tomșii supusă, nesciindă Căzaci cu Leșii de oște supusă, i-au lovită Moldovenii cu Tomșa, și pre toți i-au topită, câtă n'au rămasă nice-unul. Eră Vișnovețki, nesciindă de perirea omenilor sei, socotindu-se acmu Domnă țerei, eșise în carătă, că era și cam bolnavă, cu puțină omenă în tēmpinarea omenilor sei. Și oblicindă de perirea omenilor sei, atuncea se vėdu amăgită și viclenită de Tomșa și de boierii. Nu s'au spēriatū de-o-dată Lévl; ce, au încungțuratū tabēra cu care; eră cu călărimea au eșitū la rēsboiū, care s'au tēmplatū la podū la Vercican; și fiindă bolnavă Vișnovețki, au datū tocmēla oștil în sēma lui Peasovski. Datu-și-au rēsboiū Moldovenii Tomșii cu Leșii lui Vișnovețki; și de-o-dată înfrānsēră Leșii pre Moldoveni; eră pre-urmă, Tomșa, de altă parte lovindū pre Leși, i-au înfrintū, și au rinsū viū pre Vișnovețki și pre Peasovski; și îndată pre acei doi i-au și trimisū la Țarigrad la Impērăție. Prinsōrea lui Vișnovețki așa s'au tēmplatū: Fiindă bolnavă Vișnovețki, precum s'au pomenitū, neputēndū fugi mai departe, au intratū într'o căpiță de fānū la unū satū lūngă Botoșeni; și mergēndū unū preotū la fānū sē încarce (Cu greū și anevoie se trece primejdia omului ce'i sē petrēcă; nice-cum nu se pōte trece) fānū în carū, aflat-au pre Vișnovețki ascunsū în căpiță, și 'l-au legatū bine, și 'l-au dusū în Botoșeni de 'l-au închinatū Tomșii; și deci, cum s'au pomenitū, i-au trimisū la Impērăție.

Ducēndū omenii Tomșii pre Vișnovețki la Impērăție și pre Peasovski, s'au tēmpinatū cu omenii lui Alecsandru Vodă ce veniaū cu cărți în țēră la boierii, că era Domnia dată iar lui Alecsandru Vodă Lăpușnēnul. Dacă tēmpinară omenii lui Alecsandru Vodă pe omenii Tomșei, ducēndū pre Vișnovețki în calea Țarigradului, luară pre Vișnovețki și pre Peasovski de la omenii Tomșii, și 'i trimiseră ei în Țarigrad la Alecsandru Vodă de i-au închinatū elū la Impērăție, zicēndū că țēra ilū poftesce pre dēnsul sē le fie Domnū, și în nădejdea lui au făcutū slujbă Impērăției.

Eră pre Vișnovețki și pre Peasovski au poroncitū Impēratul de i-au pusū de vii în cărlige, despre Galata, și în cărlige au trăitū vii până a treia-di, cu multe sudălmii și ocări spre Mehmet; și Turcii ca într'o prōscă săgetaū în trēnșii de 'i āmplură de săgeți; și așa s'au sfērșitū Vișnovețki și Peasovski.

Des ot Vodă are fi pututū eși den cetatea Sucevei sē se fie dusū încotro are fi vrutū, până a se gālcevi Tomșa cu Vișnovețki, precum ilū sfātuiaū mulți de ai lui. Ce, den sfatul lui Dionisie Aval Doftorul, au remasū în cetate, zicēndu'i sē nu bage în sēmă pre Moldoveni. Eră den Ardél se pornisē 1000 de călăreți și pre atāția pedestrași, de la Craiul Ión Jigmond, și au venitū într'agiutoru Tomșii; și iar au mersū Tomșa de au încungțuratū cetatea Sucevei, unde era Despot închisū, și au apropiatū pușcile de bătea cetatea. Eră Despot, măcar că scia că au venitū Unguri āgiutorū Tomșii, totū nu perdea nădejdea; și se plinise trii luni de-când era închisū în cetate, și sosiți în mestrinsōre și lipsă de zahara.

Eșit-au den cetate de au datū năvală oștea, pedestrime, asupra Ungurilor și a Moldovenilor. Stātu unū resboiū mare cu multă vērsare de sänge în āmbe părțile.

Perit-aŭ la acelŭ resboŭ Bărnov, den suliță, și Grigorie Vinție, omŭ blăstematŭ, den capetele lui Despot Vodă, care de-multe-orî sfătula pre Despot Vodă să omóre pre cei vicleni ai sei; ȑicea in șagă. Ȑră după ce se apropia-ră Ungurii cei den-afară subț cetate in metereze, începură a vorovire cu cei din lăuntru pe-taină, făgăduindu-le de la Radislav Radac, mai marele lorŭ, lefe bune, și slobodenie in țera lorŭ. Incepusă cei din cetate a se plecare spre alte lucruri nouă să facă. Vădut-aŭ și pre ore-care den cetate grăindŭ de pre zidŭ cu alții de a Tomșii, pre care întrebându-lŭ Despotŭ Vodă să-l spuie ce aŭ vorovitu, și elŭ nevrândŭ să spuie deplin, 'l-aŭ omoritu. Atuncea mare gâlcévă și strigare se audia in cetate: că Despotŭ Vodă, prepuindu-și pe Petru Devan Polcovnicul de viclesugŭ, vrea să-lŭ omóre, care mai nainte era de mare credința la Despotŭ Vodă. Ȑră slujitorii, vădendŭ năpatea ce se face Polcovniculŭ seŭ, mare zarvă feceră, și se sfătulaŭ să omóre pre Despotŭ Vodă. Apoi socotiră să nu 'și facă nume rău și ucigași de Domnŭ; și trimiseră să le gture Tomșa Vodă să fie slobodi, și ei să deschidă cetatea.

Întelegendŭ Despot sfatul lorŭ, pus-aŭ de aŭ omoritu într'o casă pre Petru Devan; după a căruia perire apoi fâțișŭ strigaŭ că ei vorŭ închina cetatea. Ȑră Farcaș, ce era mai mare pre călărime, și căpitanii carii nu erau încă la acele gâlcevi, staŭ între slujitorii să-i potole, pre unii cu rău pre alții cu rugă-minte, și ales pre pedestrime carii erau mai mulți decâtŭ cei-lalți, ce gâlceviaŭ mai tare; ce nimică nu folosiră. Inceput-aŭ Despot Vodă a se rugare cu multă rugămintă a lorŭ sei, să nu-lŭ lase, ȑicendŭ că este aprópe și aglu-torul ce le vine de la Leși; că le făcea cuvântŭ in cetate că s'aŭ împăcatŭ Laski cu Zborovski, socrul lui Despot Vodă, și vine cu 4000 de Leși. Ce nimică n'aŭ folositŭ rugămintea lui Despot Vodă; că pedestrimea începură a destupare in-cuetorile porții ce erau astupate cu pământŭ și cu pétră; era și o bute mare plină de petre; răsturnându-le, aŭ cădutu preste Martinengu și 'l-aŭ omoritu. Acelŭ Martinengu era den țera Ungurésca, dentr'unŭ târgușorŭ ce se chiamă Sfântul Gotard.

Vădendu-și Despot Vodă sosită perirea, o cunună scumpă de aurŭ ce avea, neavendŭ cu altă cu ce mulțami a o sémă de Nemți și Unguri ce-i slujise cu dreptate, le-aŭ împărțitu acea cunună; și îmbrăcându-se, încălecă pre calŭ cu podóbe scumpe, și cu alalu, după orânduela Domnésca, aŭ eșitu den cetate la Areni, unde era țera adunată.

Venitu-i-aŭ înainte poroncă de la Tomșa Vodă, de aŭ descălecatŭ Despot de pre calŭ, și aŭ mersŭ pe-giosŭ la Tomșa unde era; și stândŭ Despot înaintea Tomșii, și in vederea tuturordŭ, 'l-aŭ mustratŭ Tomșa cu multe cuvinte, adu-cendu-l aminte de multe lucruri fôră-cale și fôră-de-lege ce făcea; că nu nu-mai țera aŭ pătimitu, ce și de lege 'și-aŭ risŭ, și bisericile aŭ desbrăcatŭ și le-aŭ prădatŭ; și după mustrare 'l-aŭ lovitŭ cu buzduganul de multe ori până aŭ cădutu la pământŭ, și i-aŭ tăiatŭ unŭ Tătarŭ capul, măcar că și din gló-țele ce staŭ acolo se repeđirŭ de-lŭ loviaŭ. Acolo aŭ omoritu și pre Iochim Prudenție. Și despoindu-l pelea de pre capŭ o aŭ amplutŭ de pale, și o aŭ trimisŭ in Ȑarigrad la Impărăție. De vrěstă era Despot ca de 40 de ani, și aŭ domnitŭ aprópe de trei ani.

Atunceași, dacă au perit Despot Vodă la Sucéavă, au sosit și Albreht Laski, Voevoda Siretului, cu 14,000 de ôste, la Siret, ce venia într'agîtoru lui Despot Vodă. Înțelegîndu Tomșa de venirea lui Laski, au trimis pre unu căpitanu de Nemți ce au fostu la Despot Vodă, tăindu'i nasul și urechile, se mîergă se spuie lui Laski că au perit Despot Vodă; érá de va vrea Laski se pață și elu cum au pățit Vișnovețki, se vie cum au purcesu. Și mergîndu Némțul acela au spusu lui Laski; și sfătuindu-se Laski cu al sei, ce toți 'i-au ăisú: de vreme ce au perit Despot Vodă, pentru care mergu, perit-au și cheltuiala lui Laski. Și s'au întorsu inapoí Laski cu ôstea sea; și gonindu'i Tomșa cu 12,000 de ôste până mai susu de Sniatin, și nimica nu le-au pututu strica Leșiloru; și întor-cîndu-se Tomșa, au aprinsu Sniatinul, la întorsu.

Intru-acele zarve ce se făceau aicea in țéră, in anul 7068, Mircea Vodă den țera Muntenéscă, înțelegîndu de atâte amestecături ce se făceau aicea, și domnia Tomșii neaședată de la Impărăție, și pentru supărarea țerei ce au fostu in ăilele lui Despot, socoti seși ispitéscă norocul mai multu de cum era, se apuce țera, se fie Domnă și țerei Moldovei. Ce, prinđîndu de veste Tomșa, s'au gătitu de sirgu cu oști, și 'i-au éșitu inainte la Milcovu; și dăndu'si resboiu, au perdutu Mircea Vodă resboiul. După isbânda, Tomșa Vodă, asupra Mircii Vodă, s'au întorsu la scaunul seu la Iași; și gătîndu boieru se trimiță la Pórta Impărăției cu alți ómení de țéră, se'i scóță stégú de domnie, étă'i sosirá olăcari cu veste de domnia țerei dată lui Alecsandru Vodă Lăpușnéul, care acum era sositu la Brăila, și de acolo se gătia cu Tătari și cu Turci se între in țéră.

Aceste înțelegîndu Tomșa Vodă, s'au sfătuitu cu boierii sei, ce voru face; și socotirá se trimiță la Alecsandru Vodă ómení de țéră giurați, se'i spuie cum țera tótă nu'lú va, nice ilú iubescú; și de acolo ei se trecă la Impărăție; și până nu'l va veni răspunsu de la Impărăție, nu voru lăsa pre Alecsandru Vodă se între in țéră. După ce au mersu ómenii Tomșii cu acele cuvinte la Alecsandru Vodă, și'i ăiseră cum nu'lú va țera, se fie ăisú Alecsandru Vodă: *«De nu mă va țera, eu îi voiú pre dênșii; și de nu mă iubescú ei, eu îi iubescú pre dênșii; și voiú totú merge, ori cu voie, ori fórá voie.* Și oprîndu la sine pre solii Tomșii, au rápeditú la Tătari Hochimurile, pre poronca Impărăției; și indata au purcesu Tătarii in timpinarea lui Alecsandru Vodă de au acoperitú țera până in Prutu, prădăndu și ardîndu. De altă parte, Alecsandru Vodă cu ôste Turcéscă, și cu cine avea pre-lungă sine, au intratú in țéră. Decl, vėdėndu-se Tomșa intru aceste griji, și că nu va putea sta improtiva puterei împărătesci, cu sfetnicii sei, cu Moțoc Vornicul, cu Veveriță Postelnicul și cu Spancloc Spătarul, au trecutú in țera Leșéscă, și s'au aședatú la Liov, după ce domnisé cinci săptămâni. Veđi, cum orbescú pedepsele pre omú! Acolo au năzuitú, de unde le-au venitú perire; sciindu'si fapta cu Vișnovețki lucrată, și au cutezatú a mergere in țera Leșéscă! Érá pre Dumitrașco Sěrbul prinđėndu-lú, 'l-au datú Mircii Vodă in țera Muntenéscă, pre care ilú insemnase Tomșa la nasu den drépta, cu prepusu fiindú de domnia țerei Muntenesci, și 'l-au omoritú Mircea Vodă.

Aședîndu-se Tomșa cu boierii ce s'au pomenitú, in țera Leșéscă la Liov,

scrie Istvanfie, că și Stroici au fostu pribagü acolo între acei boieri, crăindü pre acea vreme Jigmond Craiü la Leși. Era la acelü Craiü in mare ură și prepusü Tomșa cu soțiile séle. Êră Alecsandru Vodă, dacă s'au aședatü la domnie, scos'au céušü împărătescü de au trimisü cu piră la Craiul Leșescü, la Jigmond, asupra Tomșii și a boierilorü pentru vicleșugul lorü (Dice Țițero, că mare vină se află intru acela ce lepădă și adevărul, și slujbele le pune intru viclenie). Vêdëndü Craiul și solü trimisü de la Impărăție, prin mișlocul lui Alecsandru Vodă, cu piră asupra Tomșii și a altorü boieri vicleni, și sciindü și de prinsórea și mórtea lui Vișnovețki și a lui Peasovski den Podolia, și pentru slujia a mulți ce făcuse Tomșa, trimis-au pre omul seü, anume Krasinski, de au tălatü capul Tomșii și acelorü boieri a lui, anume: Moțoc, și Veveriță, și Spancioc. Dice Istvanfie că și Stroici au peritü atuncea. Și 'i-au ingropatü afară den târgü, la Mönăstirea lui Sveti Onufrie. Êră pre Georgie Devels, ce era închisü de Tomșa in cetatea Némțului, trimis-au Alecsandru Vodă de 'l-au zugrumatü.

In anii de la Hristos 1565, lovit-au Tătarii in Podolia și in țera Rusescă, prădândü și pustiindü multe târguri și sate; așijderea Tătarii la Mejiboje au închisü pre Sinévski, Voevoda Ruskil, și Hatman fiindü, cu mare greü s'au apăratü de Tătari. Căzaciü cariü erau in Litva, avëndü povață pre unü Berila, au intratü de au prădatü in țera Moscului; și la unü târguşorü, ce'l dicü Sătna, au bătutü pre 3000 de moskali, luându-le și câte-va pușci.

C. A doua Domnie a lui Alecsandru Vodă Lăpușnénu.

Alecsandru Vodă Lăpușnénu, dacă s'au mântuitü de grijea den-afară, și au adusü Dómna și coconii den țera Muntenescă, au pusü gândü se se mântués-că și de vrăjmașii sei cel den läuntru, pre cariü își prepusesese elü că pentru vicleșugul lorü fu scosü den domnie. Invătă in taină pre slujitorii sei ce'l avea in léfă, ómeni străini, de s'au supusü in curtea domnescă in Iași; și chie-mândü la curte pre boieri, cariü, viindü föră grijé de primejdie, nice gândindü de fapta tirănescă ca aceea, dacă au intratü toți in curte, atuncea slujitorii, pre invătătura ce au avutü, au închisü pórtă și s'au slobođitü cu sabiile ca nisce lupi intr'o turmă föră păstori, in boieri, a'i tălare, și a'i snopire, și a'i giunghiare; și nu numai pre boieri, ce și pre alți ómeni, câțiși erau in curte, nu'i mai alegéü; vinovați nevinovați, pre toți 'i-au tălatü; mulți sârtaü de pen ferestü de sus, de și-au frântü piclórele. Atuncea, numai boieri s'au găsitü periți 47! föră de alții câți vorü fi peritü intru acea zarvă tirănescă.

Deci, după obiceiul tiranilorü a se bucurare de vërsarea de sânge, îi părea lui Alecsandru Vodă ușurare inimei și domniei séle. Ce, la caută, veđi ce mărturisesce Sfânta Scriptură la Iov, cap. XV. *«In toate zilele séle, celü nedireptü se trufesce, și numărul anilorü nesciutü este tirăniei lui; suntetü de spațmä pururea intru urechile lui, și când este linisce; elü pururea își prepune vicleșugü; nu crede că s'are putea întórce den întunerecă in lumină, privindü împregiurü preste totü locul. Sabiile când s'are clăti, se cerce, până vede că i s'au*

gdatu lui; în mâna lui dioa întunerecului; înspăima-l-va pre densul lipsa, și strimțurile încungitura-l-voră.» Și iarăși la Pilde dice, în cap. XXVIII: «*Leul răcninlă, și ursul flământă, Domnul rău asupra norodului.*» Ia aminte ce lécu scrie Țîțero de tirani: dice, «Nice o tovărășie se nu ne fie noă cu tiranil; și nu este improtiva firei a'lă desbrăcare, de poțl; și încă cu cinste este pre tirană s'ălu omori: că acestă felă veninosă și rău, trebue stărpită den obștea ômenilor; că precum se tale une închieturi a trupului, cari, neavându sânge, secă, și secate vatemă și celora părți sênătose a trupului, așa și într'acelă felă de ômeni vrăjmășie și ne'mblândire de fiare de la obște ca de la omenia trupului, despărțit și depărtat trebue.» N'au rămasă nime pre-urma acestei cumplite fapte a lui Alecsandru Vodă, s'ă arăte slujbă și credință den dragoste. Mare lucru și temelnică este a slujire Domnilor den dragoste; érá mișelă acela Domnă căruia slujescă de frică. Frica dragoste nu aro, că unde'l frică nu'l dragoste; unde nu'l dragoste este ură, den care isvoresce multă risipă Domnilor.

Alecsandru Vodă, la luarea domniei a doua a lui, s'au fostă adeverită Impărăției că va risipi cetățile țerei, puindă în socotélă ca acésta, că cu risipirea cetăților măl lesne își va isprăvi domnia de la Impărăție, și că va slăbi și țera. Ce întru amëndoué socotelele nu s'au înșelată Alecsandru Vodă; ce aședându-se la scaunul domniei, au trimisă de au implută cetățile de lemne, și le-au aprinsă de au arsă și s'au risipit. Numai cetatea Hotinului o au lăsată, s'ă fie apărare despre Lesl.

Faptele domnilor, ori laudă, ori ocară le aducă, și le resună la lume: de suntă fapte bune, laudă; de suntă rele, ocară. Nime nu va lăuda acésta faptă a lui Alecsandru Vodă cu risipa cetăților; érá a'lă ocărire pentru aceste stricăciuni ce au făcută cetăților, lumea nu se va sătura.

Pre aceste vremi, Sultan Suleiman, Impăratul Turcesc, cu mare gătire de oști au mersă asupra Nemților; de care înțelegendă Macsimilian, Impăratul Nemților, strinsaă Seim la orașul Avgusta, cu boierimea și cu staturile Impărăției; érá ală-doile Seim au strins la Pojon cu staturile Unguresci și pentru lucrurile Unguresci. Și la Seimul de la Avgusta singur Macsimilian Impăratul au mersă; érá la acelu de la Pojon, pre fratele setă Carol au trimisă. Și acele Seimuri le-au strinsă pentru gătirile oștilor improtiva lui Sultan Suleiman. Primit-au totă Seimul de la Avgusta să facă oști; și așa, cu mare sirguință a tuturor Nemților au alesă, cu călărimea, cu pedestrima, să facă 50,000; așjderea și țera Ungurescă au alesă să dea agiutor și cu ban și cu ômeni.

Érá Sultan Suleiman, fiindă îndemnată și de Craiul Ión Jigmond și de Aslan Pașa de Buda, la începutul lui Iunie au purcesă cu oști den Țarigrad, și sosindă la Odril, au pornit pe Bertaș-Pașa cu 26,000 călărime și cu 2,000 de Eniceri, să lovască înainte în țera Ungurescă. Érá lui Jigmond, Craiul de Ardél, cu Tătari, au poroncit să mērgă să bată Săcmariul și Tocalul; și Sultan Suleiman să mērgă la Agria sau la Segedin. Bertaș Pașa fōră zăbavă au sosită, și au încungiturată Ghiula cetate; atunceă bătendă Ghiula, étă sosese Sultan Suleiman la Beligrad. Acolo la Beligrad i-au eșită înainte și

Ión Jigmond, Craiful de Ardélú, cu frumósă și împodobită curte; și după adunare, dăruită de Sultan Suleiman, s'aú întorsú la óstea sea.

Érá după ce se porni Sultan Suleiman să bată Agria, pre Mehmed Paşa de Bosna, lovindu'lú Ungurií la cetatea Clujul fórá-veste, 'l-aú omorítú. Înţelegéndú Sultan Suleiman, aú lăsatú Agria, şi aú venitú mániosú la Sigidin, de unde eşise Ungurií ce aú omorítú pre Mehmed Paşa de Bosna; érá Bertaş Paşa aú luatú Gíula, închinându-i-se; luat-aú şi cetatea Iniul, lăsată de Nemţi.

Macsimilian Impăratul, cu frate-seú Ferdinand, în 15 zile a lui Avgust, după calendarul lorú, aú purcesú den Becú la oştile séle, carí staú cu tabăra la Ovarin; carí oşti, cu călărime, cu pedestrime, erau mai multú de 100,000; şi clătindu-se aú pusú tabăra la Iavrim. Érá Ión Jigmond cu Tătarí aú încungíuratú Tocalul; şi aú prădatú Tătarí pre la Sares-Patac. pre la Moncaciú, luándú multe mií de ómeni in robie. Érá Sultan Suleiman, care avea 100,000 călărime, fórá Enicerí, aú începutú a batere Sigidinul; şi o apéra vitezesce den lăuntru Neculai Zrini. De-multe-ori şi den cetate eşiau şi făceau návală asupra Turcilorú. Érá acolo zăbovindu-se Sultan Suleiman, aú cădútú in bólă de vintre, şi curénd aú murítú acolo la Sigidin. Tănuít-aú câte-va zile Vizirul Mehmet Paşa mórtea lui Sultan Suleiman, şi începu şi mai tare a batere cetatea; şi aprindéndu-se den lountru cetatea, a-opta-zi. Septemvrie, s'aú aprinsú peste totú de ardea. Atuncea Turcí aú datú návală la cetate; érá Neculai Zrini. vedéndu-se in primejdie, aú deschisú pórtă şi aú pusú tunurile in pórtă; şi stánd'í vitezesce cu al sel, aú perítú la şese sute de Turci. Şi atunceşi, la'acea návală, ránindu-se cu două rane, aú picatú şi elú; şi cel-alţi aú perítú toţi, impresurándú'í mulţimea Turcilorú. Érá după ce aú dobândítú Turcí Sigidinul, aú slobođítú Vizirul óstea in pradă până la Caniţa şi preste apa ce'í dicitú Arabon; érá elú aú purcesú de aú dusú ósele lui Sultan Suleiman in Țarigrad. Ión Jigmond Craiful, înţelegéndú de mórtea lui Sultan Suleiman, aú lăsatú Tocalul. Érá Macsimilian, Impăratul Nemţescú, înţelegéndú că s'aú întorsú oştile Turcesci, mergéndú pre la Comora s'aú întorsú la Becú.

Pre aceste vremi, in anul 7073 Septemvrie 23, aú pusú Alecsandru Vodă pre Teofan Episcopul Mitropolitú Sucevei. Atuncea s'aú rădicatú unú Stefan Vodă den ȧra Ungurésă, făcéndu-se viţă de Domnú; şi stringéndú păstorí de pren munţi, şi altă adunătură, aú intratú in ȧră, smomindú pre ómeni sé i se închine, sé'lú aducă la domnie. Ce, înţelegéndú Alecsandru Vodă, aú trimisú improtivă'í slujitorí; şi tēmpinándu'lú mai sus de cetatea Némţului, şi dándú resboiú, 'l-aú înfrántú şi 'i-aú risipítú ómení; érá elú aú scăpatú pren munţi, pedestru.

Alecsandru Vodă, cădéndú in bólă grea, şi se pricepu că nu va eşi, ce'í va fi bólă hotarú v'etei séle, chleamat-aú Episcopí şi boierí ȧrei, arátându-le pre fiul seú, Vogdan Vodă, moşan şi următorú domniei ȧrei după mórtea lui, sé'lú primescă şi sé'lú rădice de Domnú.

Scrie Lestopiseţul ȧrei, sé fie fostú mórtea lui Alecsandru Vodă cu înşelăciune: că fiindú slabú de bólă, apropiatú de mórte, s'aú giuruitú călugăriei, de arú mai avea viaţă; şi aú lăsatú cuvēntú Episcopilorú şi boierilorú, de arú

vedea că'l spre mörte, s'e'lă călugărăscă. Deci, vedându'lă că a' fostă leșinată în bôlă, mai multă mortă de câtă viu, după cuvântul lui 'l-a' tunsă călugără. Êră după ce s'a' trezită din leșinătură, vedându-se călugărită, s'e fie ăisă : *că, de se va scula, va popi și elă pre uniă*. Apoi s'e'lă fie otrăvită Dómnă-sea Rucsanda, temându-se de cuvântul ca acela; că era de a și credere, sciindă câtă mörte și câtă gróză făcuse mai 'nainte în boierii sei. Temându-se Dómnă s'e nu petrécă ea mai rēu de câtă alți, 'l-a' otrăvită; și a' murită Alecsandru Vodă, și cu cinste 'l-a' îngropată în mônăstirea Slatina, zidită de dēnsul.

Picū, că acestă Alecsandru Vodă a' fostă scoțindă ochii ómenilor, și pre mulți a' slujită în Domnia sea.

D. Domnia lui Bogdan Vodă, feciorul lui Alecsandru Vodă Lăpușénul.

În anul de la zidirea lumii 7076, érá de la întruparea Domnului nostru Iisus Hristos 1568, rădicat-a' cu toți Domnă țerei pre Bogdan Vodă, feciorul lui Alecsandru Vodă Lăpușénul, fiindă cocontă de 15 ani. Tóte trebile țerei și a domniei le purta muma-sea, Dómnă Rucsanda; că era harnică și înțelēptă, cu Dumneđeire, milostivă, și la tóte bunătățile plecată. Și după doi ani și nouē lună a domniei lui, a' murită Dómnă Rucsanda, muma lui Bogdan Vodă; și rămăindă Bogdan Vodă singur, cumuș era blândă și cucernică, deodată tuturor arăta dreptate. De carte nu era prostă, la călărie sprintenă, cu sulia la halca nu lesne avea protivnic; scia a sēgeta den arcă, nu putea fi mai bine. Êrá ce era mai de trébă domniei, lipsia: că nu cerca la sfat bătrânii. Sfatul coptă, de bătrân, cópte lucruri adaoge Domnilor; érá sfatul crudă, de tineri, crude și nemistuitoare lucruri face Domnilor. Așa, Bogdan Vodă de la cei tineri de casă lua învățatură; iubiă glumele, și măscăricuni, și glocuri copilăresci. Mai apoi a' primită pe-lungă sine Leși, de'i erau și de sfat și de alergat la halca, risipindă cu dēnșii averea domnēscă. Așa, năpusti trebile țerei, că, pre câtă îl iubiău ântēi, pre atăta îl urisē pre-urmă. Aceste lucruri cu hulă, trăgēdu-se de neprietenii la urechla vrăjmașilor sei, la Impărăție, nu atăta, ce mai pre sus le adăogă; întrândă în urechile sfetnicilor împărătesci, aflândă vreme și ei s'eși ample pungile, dat-a' scire Impăratului; de care lucru mai-cu-deadinsă dacă a' înțelesă Impăratul, a' socotită s'e mazilēscă pe Bogdan Vodă, și s'e trimiță la Rodos s'e aducă pre Ión Vodă.

Scrie cronica Leșescă, precum Bogdan Vodă, dacă a' înțelesă de mazilie de la Impărăție, că se scărbise pre dānsul Sultan Selim, ce stătuse pre-urma tātane-sei lui Sultan Suleiman, a' pribegită în țera Leșescă, la Craiul Jigmond Avgust, vrēndă Craiul s'e'lă agiutorēscă, ca pre cela ce a' năzuită și s'a' dată sub mila și apărarea lui; că se adevērise s'e dea Craiului Leșescă 24,000 ómeni de óste, Bogdan Vodă, când ară pofi Craiul.

Trimis'a' Craiul Leșescă solă la Impărăția Turcului pre Andrii Tarnovski la Țarigrad, cu rugămintē pentru Bogdan Vodă, s'e'lă primēscă iarăși sub mila sea Impărătescă la domnia țerei Moldovei. După ce a' mersă Tarnovski la Țarigrad,

I-au primită atâtă Vizirul, pre-urmă și Impăratul, cu bine și prietenie. Era Bogdan Vodă, neasteptându solul crăiesc cu răspunsul, a intrat în țară, fără scirea Craiului, cu 2000 de Leși (de la cumnații sei Leși, că o soră a lui Bogdan Vodă era măritată după Caspru Panevski, iar a-doa soră a lui a fostă logodită după Cristof Zborovski); și multă pagubă a făcută țerei cu acei Leși. Și pentru aceea nu i-au mai putut tocni trebile domniei lui Bogdan Vodă solul crăiesc la împărăția Turcului, la Țarigrad; măcar că de-o-dată, pre pofta Craiului, conținea împărăția pentru mazilia lui Bogdan Vodă. Era luându apoi veste de stricăciunea țerei cu Leși ce a făcută Bogdan Vodă, trimis-a Impăratul de a adus pre Ión Vodă de la Rodos, și i-a dată domniea țerei Moldovei; era Bogdan Vodă a fugit în țera Leșescă.

În anul de la Hristos 1569 Avgust, Jigmond, Craiul Leșesc, a împăcată pre Ión Jigmond, Craiul Unguresc, cu Macsimilian, Impăratul Nemțesc. Într-acestă an, Sultan Selim, Impăratul Turcesc, trimis-a sol la Craiul Leșesc, pre Ibraim Straș, Léh Turcit, poftind pre Craiul Leșesc, pentru că avea neprietenie Turcul cu Cnéz Ivan, Impăratul Moskului, să i slobodă Craiul Leșesc 30,000 ôste Turcescă pre țăra Leșescă să trecă la Mosk. Ce, n-a primită Craiul Leșesc să trecă ôstea pre țăra lui; ce, a trimis și Craiul Leșesc sol pentru acésta la Sultan Selim, pre Andrii Tarnovski, să întorcă Turcul ôstea, care o pornise cu trei zile mai înainte de ce sosisă Tarnovski, să mergă pre la altă cale, că pre țăra Leșescă nu o va lăsa Craiul să trecă. Pornit-a, dără, pre altă cale, Sultan Selim, ôstile seile, de a mers la Astrahan. Așa erau de puternici Craii Leșeci pre-atunci.

E. Pre țăra și stăpânirea Astrahanului.

Hănia sat Crăie Astrahanului stă d'asupra mării Caspiei, după ordele Nohailor, și după Tătarii de preste Volga; și aceste tot subt Mosk sunt. Și multe orașe bogate și îndestulate sunt, între cari este orașul Astrahanul, cea mai bogată scală pre marea Caspiă; și de-pre numele acestui oraș totă aceea crăie se numesce. Deasupra țermului apei Volgăi, și de altă parte unde apa Volga, cădându în marea Caspiă, se împarte în 70 și mai bine de boazuri și acolo face ostrôve așa de dese, că, dede parte privind, se pare a fire ca o mare, acele boazuri.

Acéstă Hănie sat Crăie era mai-nainte slobodă, și avea stăpânii sei den moșie. Era în anul de la Nascerea Domnului și mântuitorului nostru Iisus Hristos 1564, i-a supus marele Cnéz și Impărat al Moskului, Ivan Vasilievici. Era în anul 1566, Sultan Selim, Impăratul Turcesc, fiindă aprins de lăcomie și de zavistie, îndată, la dece zile a lui Mart, a pornit den Țarigrad ôști pre uscată, 26,000 călărime și 30,000 Eniceri; și pe mare, 160 Galioane; și ordele Tătărăsc, Crimeni și Nohai, 80,000; cari ôști, trecându îndelungate și multe primejdioșe tin și ezere, a sosit la Azak, ce este în gura Donului. Era Turcesc Azacul; și până acolo mai sfârșise zahara ce și adusesse pre cămile și pre catări să le fie de calea Astrahanului; și odihnindu-se

oștile toate la Azak, în zece zile, până s'au grijit de altă zahara, și au purcesu întinsu la Astrahan, pre câmpi pustii, peste órdele Tătărăscii, Nohai, Cercezi, și peste alte locuri. Sosit-au la cetatea Astrahanului în 25 de zile a lui Iulie. Eră galiónele de pre mare au sositu subu unu munte, ce se chlamă Perevoloka. Avea măestrii multe în galióne de săpatu muntele acela, care munte stă între Don și între Volga; și pentru aceea îi dicu Perevoloka acelu munte, că pre-acolo Căzaci Moskicesci trăgeau vasele séle, nisce luntre ușóre, peste acelu munte, den apa Volgăi până în apa Donului, cale de șese mile mari. Acolo Turcii, dacă au sositu, vrea să tafe muntele să abată apa Volgăi în Don. Ce, i-au lovitú 15,000 de Moscali fórá-veste; și, din 80,000 de Turci, ce erau la acele vase de trasu, abia au rămasu vr'o 3000, și le-au căutatú a se întorče înapoi cu armata lorú ce era în vase; și nice aciea întregi n'au scăpatú; că până la Azak i-au gonitú Căzaci cu acele luntre a lorú de pren stuh, dându-le spalma. Uneori le eșlau înainte, și den-dosu făceau návală la acele galióne, cu multă scădere Turcilorú, până abia au scăpatú în Azak câți mai rămasesé.

Eră dacă au deșertatú tunurile și au descărcatú den galióne altă gebhana în Azak, Septemvrie 20, aprindendu-se o casă în cetate, s'au aprinsu și acele toate, érba de pușcă și altele, cu multă scădere celorú den cetate în ómeni și în totú ce au avutú. Și așa, s'au prăpăditú de-totú acea óste Turcescă, ce mergea pre apă la Astrahan; și ce au rămasu, ámblandú pren unghiuři, într'o parte și într'alta, nice unu galion deplin până în Țarigrad nu s'au întorsú. Eră și Căzaci acieași întorcendu-se, slobođiau pojarú în câmpi, de ardea érba ca să nu se întorcă pre-acolo óstea cea călărăfă, Turci și Tătari, de la Astrahan; și pentru să nu mérgă hrană Turcilorú de la Azak, nice de aiurea. Care óste, neputendu-se apropia de cetate, pentru apa Volgăi, ce trece pe subu cetate și o încungiuřă, și fiindú cetatea bine grijită cu arme, și cu ómeni, zăbovindú óstea Turcescă nimică nu începea. Și când se socotiau Turcii fórá-de-grijě nice dentr'o parte, éta câte-va mi de Moskali nóptea, cu luntri și șeici, și cu plute, cu Hatmanul lorú Serbrini, Septemvrie 22, mai nainte de zori de ȕi au lovitú pre Turci și pre Tătari, făcendu-le multă scădere. Au intratú Moskali vitezesce în cetatea Astrahanul. Și oblicindú Turcii de óstea lorú cea de pre apă, ce le venia într'aguturú, cum au pățitú și cum s'au întorsú, și hrana impuținându, erau toți cu multă grijě; și de-odată au lăsatú cetatea, și vreau numai să se întorcă înapoi. Ce, cu sfatul Tătarilorú, adoúa-ȕi au încungiuřatú cetatea, și începură a facere o cetățule acolo, unde au fostú Astrahanul celu vechiú, cale de două mile mai în sus, pe apă, de la Astrahanul acestú de acum. Și îndată s'au pornitú multe mi de Tătari, pentru hrană, la Mosk; ce, nice unul de aciea nu s'au mai întorsú, că i-au lovitú Moskali, și nice unu Tătarú viu n'au scăpatú. Și mai zăbovindú Turcii 11 zile, neavendú zaharea, nice hrană de cai, s'au întorsú, aprindendu cetatea ce o făcuse ei, cu mare jalea lorú și cu ocară; aprins-au și unu satú lângă cetate.

Eră purcesul lorú de la Astrahan într'acestú chipú s'au tēplatú: Septemvrie 12 de diminěfă, pre obiceiul lorú, au trimbițatú; și îndată s'au pornitú agărlăcul lorú cu cămile și cu catări; și a-doa-óra trimbițandú, îndată se porniră cu rōnduélă ca

acésta: întâi Spahiil, în câte-va stoluri; apoi după dēnsul mergeau tunurile și gebhanața; și în ambe părțile mergeau șiraguri de cămile și de catări, și caii în povodă, ce duceau zahara; apoi Enicerii, unii călări, alții pedestri cu sinețe; după Enicerii mergeau Solacii cu arce, ce poartă cauce în cap, cu sîrmă cusute, de pîslă, albe; după Solacii duceau călî-va cai în povodă a Saraskierului oștii, cu podôbe frumôse fôrte; după povodnici veniau sanglagașii; érá pre urma lor venia Saraskierul, și după dēnsul unu praporu mare de códe albe de cai, iscusitu tocmitu; și pe urmă veniau trii stéguri mari roșii de taftă, învâlite, care numai la bătaie le desvălescă de totu, și în locu de boldu este făcută inimă mare de aur; désupra acelor inimii sunt scrise slove: *Legea lui Mehmet*, pre nisce cânafe sau săcșori le lastră; și la vremea resboiului cu neprietenul, atuncea desvălescă acele stéguri să vadă toți legea scrisă pre acele stéguri: *să nu jelăscă viața, pentru legea lui Mehmet*; și le poartă céușii Saraskierului, de pe oști. După acele stéguri venia tabulhanața; după tabulhana veniau optu stéguri, fiesce care într'altu felu de flóre; după stéguri, unu buluc mare de Spahiil; érá pe-de-laturi mergeau céuși de nu lăsa să se apropie de acelu Beglerbeiu ce era mai mare pre oștile Turcesci. Érá pe-de-laturi mergeau alte polcuri, unii înainte alții mai înapoi, cine unde putea. Érá la conac, acei sângeagași și spahiil petrecu pe Saraskierul până la cortul lui, și stăndu în rōndu i se închină. Érá Tătarii mergeau pre urma oștii Turcesci, Mehmet Gerei Sultan, fectorul celu mai mare a Hanului, cu dece mii de Tătari aleși; érá Kazi-Gerei Hanul mergea înaintea oștilor Turcesci cu giumatate de milă; érá Aldi-Gerei Sultan, cu 30,000 de Nohai, den-a-stânga mergeau. Gînciăi, Domnul Azacului, cu altă Tătărime, mergea deadirépta. Érá la unu locu, den 21 de zile a lui Septemvrie până în 23 Septemvrie, n'au avutu apă să bea, nice Turcii nice Tătarii până, alți patrulă conac, au sositu la unu ézeru, după apusul sórelui; și era apa într'acelu ézeru cam sărată, și au băutu apa mai totă den ézeru; și de acolo au agiunsu a doa-qi până la apă bună, unde se chiamă Burna și Kescenia. De acolo se începă câmpii fôră apă, că pe-acolo le-au căutat a mergere, căci pre alurea Moskalii au arsă câmpii. Însă, Gazi Mârzea, povața ôrdelor Nohailor, s'au vorovitu cu Hanul să povățuăscă pre Turci pentr'acei câmpii, să le ele agonisita; că se apucase căi voru duce pre Turci pre locuri cu ape, și cu fiare de agiunsu de hrană, dicēndu că numai în patru zile voru avea cale până la Azak. Ce, acésta era viclesugul Tătariilor asupra Turcilor. Și așa, unora le-au muritu caii, altora le-au stătuți caii; că, mergēndu pe acei câmpii, nu aflat apă câte cinci zile; și mulți Turci au rămasu pe-acolo, unii tăleși de Tătari, alții leșinați de fôme și de sete. Caii Turcilor, cari stău, îi luau Tătarii și îi mâncau. Nice nóptea la păsune nu cutezau Turcii să și slobodă caii, căi furau Tătarii și îi depărtau în locuri pustii. Și mai multu fu a mergere Turcilor pentr'acei câmpii, ce le dicu câmpii Magiariilor (că de pre acele locuri au eșitu Ungurii), că sciau Tătarii că pre-acolo sunt șerpi mulți și alte jivini; și amăgiseră pre Turci de i duseră pre-acolo, unde au aflatu mulțime de șerpi și de alte jivini cumplite. Pre-lungă nisce mlaștini, érá locul plin de pei de șerpi; se părea căi acoperitu câmpul cu pânză albă. Spun, că pre acei câmpii nu potă ambula vara nice cu mii de cai, de mulțimea șerpilor.

Mergându, dără, ăstea Turcescă peste acei câmp, neavându apă câteva zile, au sosită la unu părău secă, sau cu puțină apă, și năvălindă se apuce apă, mulți s'au ucisă între sine; și mai mergendu de acolo au mas la nisce mo-vile, fără-de apă. Acolo erau ziduri de cărămiți; se cunosea că au fostă ăre-cându niscal biserici. Flare multe, de multe feluri, și mai mulți cerbi, de cari scriă mulți că mănăncă șerpi; și mai mergendu fără apă două zile, au so-situ a trica-ți la o mlaștină tinosă cu apă forte amară și sărată. Ce, cum, au bėută și ămenii și caii, de nevoie, de multă sete. Acolo le-au venită veste că au perită vr'o 500 de Turci, ămenii aleși, ce'i amăgise unu Tătaru, dicendu că scie fânteni cu apă bună in câmp, numai se'i plătescă lui cu bani, și elu se'i ducă la apă; și luându Tătarul căți-va bani de la Turci, 'i-au depărtată in câmp; unde, ne aflându apă, a'i fugită Tătarul; ăra Turcii, rătăciți, toți au perită; numai patru Turci ce aveau cămile s'au întorsă și au nemerită in ăste, și au spusă de perirea color-ăli.

Ăra a doă-ți au nimerită la unu ăzeru curătoru, ce se chiamă Leșesce Pre-zvodnița, adecă, trecătore, și fiindă apă bună au odihnitu o ți; și de acolo, a doă-ți mergendu până in sēră fără apă; era apă in ăstea Tătărescă; ăra Tur-cii săpase gropi și aflase puțină apă de plōie, ce ploase intr'ăcea ți.

Intr'ăcea ți pre unu ginere a lui Saraskier Pașa 'l-au jăcuită Tătarii, mer-gendu elu înainte cu 40 de Turci se agiungă la Azak, pentru hrană, și se se odihnescă. Ce, Tătarii pre toți îi jăcuiau, cum pre cei de-pre-urmă ce rămă-neau de ămenii sau de ăste, așa și pre cei ce treceau înainte. Deci, Turcii, de câtă se încapă in primejdie la Tătarii, se lăsa de nu cuteza să mērgă nice unul înainte să hălăduescă la Azak; și de lipsa ce avēu de fōme și de sete, și de primejdia de Tătarii, până agiunseră la ăzerul ce se chiamă Gigherlik, și acolo s'au odihnitu și ei și caii două zile; și acolo, cântarul de posmagi câte 84 galbină de aură cumpărau Turcii, și faină chila câte 20 de galbină de aură, și mazire cu numără cumpărau, câte 10 grăunțe la unu aspru; ăra pre-urmă și mai scumpă cumpărau țitnarul de pāne cōptă. Inse, și acei ce făceau neguți-torie cu atăta scumpete, lăcomindu-se la bani, la amară au sosită, că'i amă-giră Tătarii, dicendu că suntă numai trīi conace până la Azak; ăra abia au mersă de acolo in șapte zile până la Azak. La acelu ăzeru ce s'au pomenită, Gigherlik, au ospetatu Hanul pre Turci, împărțindă tuturoră câte o bucată de pāne, dicendu-le că tōtă hrana câtă are le împarte loră; ce, acēsta făcea Ha-nul pentru se'și acopere vicleșugul seū.

De la acelu ăzeru, a doă-ți au agiunsă la ăzeru curătoru, care se chiamă Sa-selgle-Gighirlik, și acolo este hotarul câmpilor Măgeresci. Intr'ăcela câmpă până-astăți se vedă ziduri multe și turnuri multe de pētră, unde au fostă de-multă bi-serice; și așa se vedă, ca când chipă de ămenii cei vechi, mormânturi de pētră le făceau; ăra acmu au crescută pre acele petre mușchi. Tătarii cei bătrāni spu-neau cum au auzită den bătrānii loră că au locuită pre acele locuri creștini; ce n'au sciută ce nēmă au fostă: Sarmați, sau Petihoți, sau Greci, căci aciea țin legea Grecescă.

Două septēmāni deplin au călătorită pre acei câmp; ăra eșindă dentr'ăceli câmp, in 9 zile a lui Octomvrie, au avută conacă fără apă; ăra a doă-ți au

poposită la o apă mică, ce se cheamă Cheughelnik. Ce până acolo au rămasă giu-mătate de cai, morți, și leșinați de sete; și mulți Turci au murit, și s'au bol-năvită de sete și de fôme, și se rugău altora să'i omóre, că numai răbdați fô-mea și setea.

Intr'acea și s'au scornită vântă mare, câtă oborîa pre omă de in picîore; după vântă, plôie rece, trii zile ploandă neincetată; și acea plôie au stricată mai rău pre Turci, căți mai rămăsese; și pre-lungă acea apă au mersă trii zile până in Azac; că acea. apă intră in apa Donului la Azac. Sosindă la A-zac, au fostă rămasă ca la 20,000 de Turci pre cale (acolo intre Don și intre Cheughelnik, Tătarii Iernéză; érá vara mergă in câmpii cei mari cu dobitocele sêle). Subt Azac au sosită nóptea, și s'au tăbărită lungă apa Donului, că acolo era o cetățue mică care au fostă arsă de prafă de pușcă ce s'au fostă aprinsă; și acolo la acea cetățue își stringeau hrana, până s'au strinsă Turcii cei ră-mași, că'i aduceau Tătarii pre caii sei, arătândă milă cu dênșii, érá unii năi-miașă cai de la Tătarii. Și după ce sosiau la conacă de acei leșinați, la Azac, le ferbeau păsatu, și le dau și posmagi; că, de multă flămângiune, nu puteau să mănânce, că li se âmflase capetele și pântecule; și intr'acea nópte mulți au murit. Și de la Azac au intrată in corăbii împărătesci și au purcesă pre mare spre Chefea. Și scornindu-se furtună pe mare, s'au innecată corăbiile acele și s'au innecată toți; érá Beglerbeiu cu cinci Sangiangii au rămasă la Azac cu rămășița ômenilor sei, ca la 1000 de ômeni pôte să fie fostă, și acolo aștep-ta poronca împărătescă, că avea grije să nu'lă omóre Impăratul pentru ce au perdută atăta ôste; că den vr'o 200,000 de ôste cu călărime, cu pedestrime, și vase pre apă, 180,000 au perdută, și abla 20,000 de ômeni s'au înturnată inapo. Érá den Tătarii puțină au perită, fiindă mai deprinși cu lipsa; și avëndă câte-va epe cu dênșii, trăiau den laptele loră. Fôrá numai, Tătarii ce au tre-cută preste Volga pentru hrană, in țera Muskalului, nice unul nu s'au întorsă inapo, nice s'au sciută ce s'au făcută.

Érá in anul de la Hristos Mântuitorul nostru 1571, intrat-au Tătarii in țera Moskului; și in ziua de Ispas au aprinsă tîrgul Moskul și o cetate den gîos, de au arsă până in pămîntă, și mulți ômeni au perită de focă; numai ceta-tea Chitai Gorod au hălăduită; și cu mare pleană s'au întorsă Tătarii, fôrá-de nice-o scădere sau dodeială.

J. Domnia lui Ión Vodă.

Acestă Ión Vodă, a cui fecioră are fi, scrie la istoriile Leșesci să fie fecioră unui Stefan Vodă, însă nu cu cununie. Alții dică că au fostă de la Mazovia, den țera Leșescă, să fie slujită la Ferlii, Voevodul Cracăului, și să fie mersă acestă Ión Vodă in Țarigrad; érá nu însemnéză cu ce trebă să fie mersă, nice cronicarii Leșesci. Érá Leatopiseșul Vornicului Ureche scrie că Ión Vodă să fie fostă fecioră de Arman; érá den cine au aflată acésta, nu arată dovadă.

Înțelegendă Impărăția de amestecăturile lui Bogdan Vodă, cum s'au fostă imprietenită cu Leșii, de'și măritase surorile după Leși, și elă vra să'și la

Domnă den țera Leșescă, și ținea Leși de sfat pre-lungă sine, au mazilită pre Bogdan Vodă, și au adus de la Rodos pre Ión Vodă, și 'i-au dat domnia țerei; însă, și la Rodos nu putem sci pentru ce s'au fost dus Ión Vodă; pôte fi surgun, făcut de-mai-nainte. Luându stégă de domnie in anul 7078, au purcesă cu óste Turcescă, cum scrie Gvagnin, ca la 20,000; eșit-au in timpinarea lui Ión Vodă o sémă de boieri de țeră, mai de frunte, Gavril Logofetul și Dinga Hatmanul.

Eră Bogdan Vodă, înțelegându de domnia dată lui Ión Vodă, au răpedit la nisce boieri in țera Leșescă, ce'i trimisese cu prieteșugă in partea sea, poftindu'i de agiutoră improtiva lui Ión Vodă. Ce, sirguindă Ión Vodă cu óstea Turcescă și cu Tătari, au apucăt scaunul domniei in Iași, in postul mare. Eră Bogdan Vodă s'au dus la Hotin neavându nice-ună agiutoră.

Ión Vodă, dacă s'au aședat in scaunul domniei țerei, socoti la inceputul stăpânirei séle se se arăte groznică și strașnică, se se témă toți de énsul; că atunceși, in đioa de Pasci, au tălat pre Ionașco Zbiara.

Bine au đisă de tiran, că nice o vreme n'au de blândețe. Precum acestă Ión Vodă, nice la đioa Pasciloră nu s'au infricoșat de Dumneđu se nu facă vėrsare de sânge. Stătu-au indata ingrijiți bleși boieri, măcar că alergase in timpinarea lui Ión Vodă, cu mare poftă de Domn creștină și blândă, și se tânguia că mai bine le-ară fi fost cu Bogdan Vodă, măcar că avea Leși pre-lungă dēnsul; că de le lua Leși hrana, cu cătă mai vartosă Turci, cari își rideau de mulerile și de copiii lor.

Eră lui Bogdan Vodă viindă agiutoră la Hotin den țera Leșescă, de la prietenii lui, 2000 de Leși, cu Necula Milițki Hatmanul, și cu Necula Sinlavski, Voevodul țerei Rusesci; intrându acele 2000 de Leși in țeră, prăda și strica totă ce afla. Pre-urmă au mai intorsă o sémă de Leși, ómeni mai proști, inapo, pentru se nu strice in țeră, dică Leși; și trecându codrul Milițki, au aglunsă la apa Prutului, și de acolo au răpedit pe Bielavski cu ómenii lui la Bogdan Vodă, la Hotin, de au pogorită pușcele; și, după ce au sosită pușcele, s'au clătită și Bogdan Vodă până la Ștefanesă cu óstea Leșescă. Și tēpinându-se cu óstea lui Ión Vodă, n'au cugetat Leși se stea la rēboiă, ce numai străjile s'au lovită, și s'au intorsă spre Hotin; și Moldovenii lui Ión Vodă, cu Turcii amestecați, s'au luată după Leși, se'i pótă inchide unde-va la vr'o strimțore, dādu-le rēboiă in multe locuri până la cetatea Hotinului, fiindă cetatea pre mānele Leșiloră; au trecută preste Nistru óstea Leșescă cu Bogdan Vodă, fōră-smintelă.

Eră Ión Vodă, după ce au trecută Leși preste Nistru, au începută a batere cetatea Hotinului, și câteva septemāni neputānd o dobādi cu armele séle, au trimisă solă la Iazlovețki, Hatmanul crāiei Leșesci, poftindu'l se poroncescă lui Dobroslovski. ce ținea cetatea, se'i dea cetatea.

Ce, se făgăduia Ioan Vodă de-pre-atunci se facă giurământă Craiului Leșescă că'i va fi cu credință și cu priință in tôte poroncile crāiesci, precum au fost și alți Domni de-mai-nainte de dēnsul, iproc; Iazlovețki Hatmanul, vėdēndă acestă solie a lui Ion Vodă, au făcută scire lui Jigmond, Craiul Leșescă, și au primită Craiul giurământul lui Ion Vodă.

Bogdan Vodă, perđându'și nădejdea de domnia țerei Moldovei, fiindu și bolnavu de ochi, viindu la Cameniță cu Milițki aũ mulțămitu tuturor capetelor Leșesci, pentru nevoința ce aũ pusũ pentru dẽnsul s'ũ ducã la domnie; și de acolo s'aũ dusũ cu puțineli Leși la Mosk, și acolo și-aũ sfẽrșitu viața.

In anii de la Hristos Mântuitorul nostru 1572, aũ muritu Jigmond, Craiul Leșescũ, in orașu in Ticoțin. Acestũ Jigmond aũ fostũ celũ de-pre-urmã seminție a Iagelonilorũ. Trãit-aũ anũ 42.

Erã alũ-doile anũ, s'aũ strinsũ toți domniĩ și boierii Leșesci la Varșavã; acolo aũ mersũ soli și de la Ion Vodã, poftindũ pre recipopolita s'ũ dea pre Bogdan Vodã; pentru care aũ fãcutũ pãrã Ion Vodã și la Impãrãție; și se fãgãduia Ion Vodã cã va fi in prietenie cu crãiea Leșescã, cum s'aũ fostũ adeverindũ și mai nainte, numai s'ũ dea pre Bogdan Vodã. Pomenit-aũ solii lui Ion Vodã și pentru Pocuția cã nu o va cere de la dẽnsii.

Fãcut-aũ Leșii respunsũ lui Ion Vodã intr'acestũ chiptũ: cã, «te-ai jãluitũ Impãratului Turcescũ, pre Bogdan Vodã s'ũ ți'ũ dãmũ noi; cum nu 'l-amũ chĩamatũ, așa nice vomũ s'ũ audimũ de dãnsul; și cã nu se aflã Bogdan Vodã in crãiea Leșescã, s'ũ scii; erã de are fi stringẽndũ Bogdan Vodã unde-va oști, s'ũ scii cã pren țera Leșescã nu'ũ vomũ lãsa s'ũ trecã cu oști; erã pentru Pocuția, cã nu o vei mai cere de la Leși, bine vei face».

Venit-aũ solũ la aceli Seimũ și de la Hanul Crimului, poftindũ pre Leși s'ũ nu'ũ alẽgã Craiũ pre Impãratul Moskului, nice pre vre-unũ feciorũ a lui; cã Moskulul de-demultũ este vrãjmașũ lorũ, și țerilorũ sële; și atuncea, nu stẽpãnũ, ce vrãjmașũ are avea. Arãta solul Hanului, cum, mai bine s'ũ albã Leșii prietenũ pre Turcũ de cãtũ pre Moskal, și'ũ sfãtuia solii Hanului s'ũ alẽgã Leșii Craiũ ori fie pre cine, fõrã pre Moskalũ.

Aũ fostũ trimisũ și Turcul la Craiul Leșescũ cãrți; și neapucãndũ viũ pre Craiul, aũ cetitu cãrțile la ivela tuturor Leșilorũ, scriindũ s'ũ dea lẽfã Hanului Crimului, ce-aũ fostũ mai 'nainte Leșii s'ũ dea Crimului. Ce, aũ rẽspunsũ Leșii cã gata suntũ; numai, antẽiũ s'ũ facã dreptate cu Tãtarii, cariĩ nainte, încă viũ fiindũ Craiul, aũ lovitũ in Podolia de aũ arsũ cetatea Barul și cãteva sate și tẽrgușore, care nu s'aũ cãdutũ Tãtarilorũ s'ũ facã, preste legãturã, acea stricãciune in Podolia.

Ion Vodã, dupẽ ce rẽmase isbãnda la dãnsul, de scõsẽ den țerã pre Bogdan Vodã și pre Leși, de se și arãta de-odatã pre voia țerei, inșã pre-urmã pre toți domniĩ aũ covẽrșitu cu vrãjmășie și cu morți cumplite.— O, dõmne sfin-te! se oțeresce condeĩul a scriere tirãniile și miđilõcele tirãnesci acestui cumplitũ tiranũ Domnũ! Bãgat-aũ in focũ, de viũ, pre Vlãdica Georgie, de aũ arsũ, pentru prepusũ de avuție. Totũ tiranul este lacomũ. Și bine aũ đisũ ore-cine, cã lacomul nice șie, nice altuia este de folosũ. Mitropolitul Teofan aũ fugitu pren munți de grõza lui Ion Vodã; temnițele erãu tõte pline de cãlugãri, și'ũ ingropã de viũ pre Veveriță, pre Cozma și pre Molodeț cãlugẽrul. Așijde-reã den boierii de cinste sabia lui sciaũ, omorindu'ĩ cu totũ felul de morți, asemãnãndu-se cumplitilorũ tiranĩ, lui Nero și lui Dioclitian. Inșẽ, acieã erãu pãgãni, erã acea creștinũ! Inșẽ, de aũ fostũ creștinũ, nime nu scrie; cã pre-cum nime nu adeveresce nẽmul lui, așa nice legea lui đe ce lege aũ fostũ;

nice creștă să fie fostă creștină pravoslavnică (Vede-veți plata de tirană și a lui Ion Vodă, la ce au venit pe-urmă); că, de are fi fostă creștină, nu s'are fi înșurată în postul mare.

Eră ală-trile ană a domniei lui Ion Vodă, făcându atâte munci și morți cumplite, urite lui Dumnezeu și oțărite lunei, étă îi veni veste că 'l-au mazilită Împăratul, și au dată domniea lui Pătru Vodă Șchiopul. — Acestă Pătru Vodă era den țera Muntenescă, feciori Mircii Vodă, și nepotă de soră Mihni Vodă.

Ion Vodă, dacă s'au simțit străinată și scosă den domnie (étă aice se începe urgia și răsplătirea de la Dumnezeu asupra lui Ion Vodă, pentru tirănia lui), i-au fostă scrisă Kapikihaele lui Ion Vodă să trimită bană să împingă pre Pătru Vodă Șchiopul. Sfătuindu-se Ion Vodă cu boierii ce'i avea sfetnici, tirani ca și dănsul, cum are fi mai bine, trimite-va bană la Părtă să'si tocmească domniea despre Împărăție, au să se apere de Pătru Vodă cu sabia; sfătuindu-l-au toți, mai bine să facă cu aciea bană ôste asupra împărăției Turcului, și să nu lase pre Pătru Vodă la scaunul țerei — Veți aicea cum strămută Dumnezeu sfaturile cele bune spre rele, cu rău sfârșit tiranilor. Dumnezeu, de la cela ce nu are dreptate în sine, nice silesce să o albă; Ia de la dănsul mintea cea bună și o întorce în socotela cea rea, ca să nu cunoscă nimică de cele ce greșesce.

Socotia Ion Vodă să agiungă și la Henrik, Craiul Leșesc, de agiutor; ce, știind că are crăiea Leșescă legături de pace cu împărăția Turcului, și nu'i va da agiutor, au alestă de au trimisă la Căzaci să'i cheme în lăfă, ca pre nisce ômeni slobozi. Strins'au și țera; către care se ruga cu multe cuvinte blânde (Acum blândă, de frică!) ca să le pôtă întorce și să tragă inimele spre dănsul; arăta și nesațiul Turcesc și lăcomia loră (Vedeă ștercul în ochiul Turcilor, érá bârna în ochi se'i nu vedeă!), dicendă că Turcii tôte schimburile facă pentru mărda și pentru să sărăcescă țera, să slăbescă. Arăta țerei Ion Vodă și acésta, că de voră vedeă ceva și voră vrea cu toți, prea lesne va depărta mâna Turcului deasupra țerei. Că și pre Leși îi are prieten; Căzaci s'au adeverit să vie într'agiutor, căroră nu le potă sta Turcii înainte la resbolă. Și ca aceste dicea țerei, cum de au făcută ori cui în al giosul, totă pentru Turci au făcută; și cum 'l-au fostă cunoscută țera de rău pre Ion Vodă, așa și acum să'lă cunoscă de bună, și mai multă spre folosul loră.

Așa, Ion Vodă, âmplendă pre toți de nădejde, au strigată cu toți că lăngă dănsul voră peră, precum s'au și tēplată. Căzaci, vedendă lefe, și cari den firea loră suntă gata la jacă și dobândă, s'au strinsă ca 1200, neîntrebândă voia Craiului, s'au a altoră căpiteni a crăiei Leșesc; au purcesă în țeră la Ion Vodă; între cari căzaci erau acésti căpeteni: Svirciovski și Barsam. Amēdoi aveă câte 200 de Căzaci; și de la Brașlav erau 200 de Căzaci; Cozlovski iarăși avea 200 de Căzaci; așijderea și Slujinski; érá Iance și Socolovski aveă câte 100. Érá dacă au sosită Căzaci în tabăra lui Ion Vodă, au poroncitu Ion Vodă de au dată, de bucurie, den tunuri și den sinețe. După ce s'au rădicată masa, au poroncitu de au adusă câte-va tipsi de argintă pline de galbină de aură, și le-au pusă denaintea Căzacilor, poftindă

să primescă acea-dată de la dânsul. De-odată Căzaciî nu primiau atâta lăfă, apoi luară'i; și se împărțiră cu galbeni; și i-au aședat denastânga oștii sële; și le-au trimis șapte buți de vin de bătut Căzaciî, pentru sănătatea lui Ión Vodă, și le-au dat și taleri câte-va sute. A doia-qi, mai 'nainte de rēversatul zorilor, au mers Ión Vodă la Căzaci, și 'i-au poftit la cortul se; și mergendū, așa le-au grăit Ión Vodă, Leșesce, că scia limba Leșescă, că era așași Lēșu de nascere:

«Pentru lucrurile vōstre și vitezilor înțelepți de nu aș ști, nice denēore n'aș fi trimis la voi să vă fiu ostenit de atâta cale; eră sciindu-vē că aveți mare laudă întru meștersugul oșteniei, pentru aceea v'amū chēmatū la acēstă trebă ce amū cu Sultan Selim Impēratul, vrājmașul meū de capū, rugându-vē sēmī sluiți pre bani; măcar că voă a vă arătare lăfă nu îndrāsnescū, avēndū grije să nu vă arătū puțin în prejma lucrurilor vōstre cele mari; eră ori ce vorū trebui, saū bani, saū haīne, așa voă cum și cailorū vostri, de tōte den-destul veți avea. Eră și eū nu mă indoescū întru acēsta, că veți sta și veți începe cum se cuvine celorū bunī. Pre-lungă acēste, pentru ostenēla vōstră, fōrte vă mulțamescū; că, fiindū ómeni creștini, ați venit la mine, pentru care pururea voiū fi datorți; și pre atâta voiū să vă plătescū, pre câtū veți vrea voi; că, măcar că vedū puțin înaintea vrājmașului așa de mare, eră așa vă socotescū ca când ați fi venit 20,000 de cālări; măcar că de acēstū vrājmaș pagubă nu este noă a socotire să nu fie de noi biruitū. Imī caută a mărturisire acēsta, că le slujesce norocul; că den micū, așa de puternic s'au înălțatū; totū dentru slobođenia lui Dumneđeū, pentru pēcatele nōstre s'au făcutū; și ori ce aū dobânditū, totū cu vicleșugū și cu amăgirea lorū, eră nu cu tăria. De celorū mai sus sburandū, mai lesne cu vreme socotescū că potū cădea. Mai multū a grăire, de bucurie lacrimile nu mă lasă. Cum vă suntū de volosū, și ce inimă amū către voi, Dumneđeū scie, și voi veți putea cunōsce de mine. Pentru ce, dēră, mai multū nu'mī trebue vōe a mă lăudare; acēsta numai să știți, că norocul meū, norocul vostru este.» Aceste dicēndū, aū lăcrimatū Ión Vodă.

La aceste cuvinte a lui Ión Vodă, răspuns-aū Svirclovski, de la toți, ca unū oștēnū deplinū, pre-scurte; dicēndū: «Nice banī, de cari puțin bāgāmū sēmă, ne-aū adusū pre noi la acēsta să venimū la tine, Iōne; ce, ca să batemū pre vrājmașul tēu; pentru aceea, nice de o plată nu bāgāmū sēmă; destul vomū avea, de vomū goni de aice pre vrājmașul tēu, și pre tine vomū împăca cu dânsul. Tu, precum ne vei mulțami, norocul tēu va arăta acēsta. Noi de puterea Turcēscă câtū de puținū nu ne tememū; fōră câtū, ce sfērșitū va fi, Dumneđeū scie! eră vomū nevoi fōrte multū cum amū putea să te apărāmū de vrājmașul tēu.»

Apoi 'i-au poftit Ión Vodă la ospēțū cu sine, și 'i pusē pregătū mesei, Ión Vodă, cu sine; la altă masă, Logofētul celū mare, și Irimia Hatmanul lui Ión Vodă, și cu alți boieri Moldoveni, aū ședutū. Tōte aceste aūdinu-se la Sultan Selim, Impēratul Turcēscū, de sirgū aū trimis Turci 30,000 și Unguri 2000 la Alecsandru Vodă, Domnul Muntenescū, să mērgă să prindē pre Ión Vodă, și să ducă pre frate-seū, Pētru Vodă, Domnū țerei.

Alecsandru Vodă, Domnul Muntenescă, den poronca Impărătescă, împreună cu frate-seu Pătru Vodă, cu óstea Turcescă, cu Unguri și Munteni, au purcesă; și viindă până preste apa Siretul, s'au tăbărită, slobođindu'și cail la pășune.

Ion Vodă, înțelegendă de Alecsandru Vodă și de Pătru Vodă că'i vină cu oști asupra, îndată au pornit o sémă de Căzaci cu Sfirciovski, și cu 5000 de Moldoveni, sciutori lucrurilor pre-unde voră merge. Êră pre urma loră s'au pornit Ion Vodă cu óstea. Mers-au Sfirciovski cu al sei mulcomiș, și dede pre strēja de oșteni munteni; 300 erau; și încungjurându'l fôră-de-ves-te, pre toți 'i-au prinsă. Și înțelegendă dentru aciea, Sfirciovski, că nimică nu scie Pătru Vodă de óstea lui Ion Vodă, au și răpedit la Ion Vodă să sirgu-escă, să vie mai-de-sirgă cu óstea. Grăbit'au Ion Vodă; și după ce s'au împreunată cu toți la ună locă, s'au împărțit în trei polcuri, și au lovită de trii părți pre óstea lui Pătru Vodă, când toți dormia fôră-de-grijă, în nă-dejdea strêiei. Multă mórte au făcută întrênșil! că de nimică nu se putea apuca, numai de fugă, pedestri, și numai cu cămeșile. Abia au scăpată Alecsandru Vodă cu Pătru Vodă frate-seu; Pătru Vodă fugi la Brăila, lăsândă tótă tabăra în mâna lui Ion Vodă. Și multă dobândă făcuse Căzaci, că așa poroncise Ion Vodă să lase mai multă dobândă Căzaciloră.

Purces-au Ion Vodă în gônă după Pătru Vodă și Alecsandru Vodă, cu tótă óstea sea, de au arsă și au prădată țera Muntenescă, mai multă de gîmăta-te, și au pusă Domnă pre Vintilă în țera Muntenescă. Oblicindă Ion Vodă că Pătru Vodă și Alecsandru Vodă s'au oprită în Brăila, întorsu-s'au cu oștile sê-le asupra Brăilei; și, tăbărindă sub Brăila, trimis'au doi Munteni la Beul de Brăila, cerendă pre amândoi Domni să îi dea pre mână; că apoi, de nu'i va da, elă va sta cu răsboiă pregiură cetate, până o va dobândi. Trimis'au și Beul de Brăila patru Agi la Ion Vodă, cu dece glonțuri mari de tunuri și cu dece mici, dicendă lui Ion Vodă că cu acelă felă de bucate ilă va ospăta den cetate, care nu le va mistui. Mâniatus'au tare Ion Vodă pre acei Agi, și au poroncit de le-au tăiată urechile și nasurile cu buze cu totă, și i-au spânzurată de piclóre înaintea cetăței; și îndată au poroncită pedestrimel de au făcută năvală asupra tîrgului. Avendă loitre gata, au oborită gardul tîrgului; și intrândă în tîrgă, au tăiată pre Turcii den Brăila, câtă nice căne n'au rămasă viu, și curgea sângele pără în Dunăre; și au dată focă de au arsă tîrgul; și multă avere au luată, și scule de aură și de argintă, și mărgăritară multă, că era bogată acelă tîrgă, nefindă prădată nice-odată, de când 'l-au fostă dobândită Turcii în séma loră.

Vrëndă Ion Vodă atunci să bată și cetatea, numai ce'i veni veste că'i vină într'agăutoră Brăilei 15,000 de Turci. Și îndată au trimisă pre Sfirciovski cu Căzaci împotriva aceloră 15,000 de Turci, dându-i și 8000 de Moldoveni. Și tîmpinându-se Sfirciovski cu Turcii, dată răsboiă vitezesce; și înfrângendă pre Turci, i-au topită așa, câtă abia au scăpată vr'o mie călări. Êră după acéstă isbândă cu norocă, venit-au veste lui Ion Vodă den urmă că au intrată în țeră Turci și Tătari. Lăsat-au Brăila, și s'au întorsă cu óstea împotriva Turciloră și a Tătariloră; și lovindu-i vitezesce, i-au risipită și i-au gonită.

După aceea au mersu cu oștile séle, Ión Vodă, subț Tighinea; și bătând'o câteva zile, o au dobândit și o au arsă. Trimis-au de acolo 600 de Căzaci la cetatea Albă, și o au aprinsu de au arsă glumătate de târgu. Érá Ión Vodă cu óstea sea, până a veni Căzaci de la cetatea Albă, s'au odihnit; și după aceea, înțelegându Ión Vodă de nisce Turci ce eșisă de pren cetățu și se oștise cu Tătarii Bugécului, și mergeau la cetatea Albă, au orânduit pre Căzaci și cu 3000 de Moldoveni, pre cari, lăsându-l Sfirclovski pre-urmă, au tocmit Căzaci in trei polcuri. In polcul celu denainte erau 300 de Căzaci cu sinețe, și toți cu calcanuri, se se sprijinescă de sulile Turcesci, orânduți. Aludole polcu, érá pre atăția, cu sinețe și cu arce; pre aciea i-au orânduit in cornul den dirépta; acolo, într'acelu polcu, era și Sfirclovski. In alu trile, pre atăția, cu sulile lungi; pre acestia i-au tocmit in cornul den-stanga.

Érá Turci, vedându ómeni de ómeni, au săritu cu îndrăsnire asupra Căzailor; érá Sfirclovski au poroncitu polculu celu den-midlocu de au săritu improtiva Turcilor, slobođindu focul in Turci; și se făcu o amestecătură mare într'ensu. Atunci și singuru Sfirclovski cu alu polcu i-au lovit den-dosu, segetându in Turci den arce, și ciea cu sulile lungi, de-altă-parte, năvălindu asupra Turcilor de'i giunghiau și'i împungiau. Stătu-au unu césu acestu răboiu de ámbé părțile, până au sosit și Moldoveni, și cu mare îndrăsnire au năvălit asupra Turcilor; și, înfrângându pre Turci, prins-au vi 200 de turci, și'i mănau denapoi ca pre nisce dobitoce, de i-au închinatu lui Ión Vodă; și îndată au poroncitu Ión Vodă de'i tălară cu cósele. Pre acea óste Turcescă era Capu unu Agă prea bogatu, și se prețelua cu mulți bani și odóre se se rescumpere de la Căzaci, se nu'lu mai ducă la Ión Vodă. Ce, Căzaci mai multu socotiau credința spre Ión Vodă decâtu averea, și fu omoritu și acela ca și cei-alti Turci.

Înțelegându aceste Sultan Selim, Impăratul Turcescu, forte se turbură tare, și socotia se se scóle elu cu puterea sea, se vie asupra lui Ión Vodă; că intrase in grije mare se nu piară Moldova și câtu stăpânia elu dencóce de Dunăre. Poroncitu-au și Hanulu Crimului se se pornescă cu óste se mérgă asupra lui Ión Vodă; trimis-au iarăși și pe Pétu Vodă cu multă óste Turcescă. Înțelegându Ión Vodă de atâte oști ce'i vinu asupra, au orânduit pre Ieremia, Păcălabul de Hotin, cu 1400 de Moldoveni la trecătórea Turcilor la Dunăre, se pótă opri se nu trecă Turci; că Pétu Vodă cu Turci acmu sosise la Dunăre. Érá Ión Vodă au lăsat oștile de se odihnia până fi va veni veste de la Ieremia Păcălabul se scie de vrăjmașu se, de Pétu Vodă.

Ieremia Păcălabul, mergendu la Dunăre și vedendu in ceea parte atăta mulțime de Turci oști cu Pétu Vodă, elu s'au agiunsu pre-taină cu Pétu Vodă, și au luat 30,000 galbinu de aur de la Pétu Vodă, daru; și s'au făcutu că nu pótă opri trecătórea Turcilor, pentru mulțimea de oști ce sunt; și întorcându-se Ieremia Păcălabul de la Dunăre, au aflatu pre Ion Vodă subț Tighinea, bătându cetatea Tighinei; și'i spusé cum n'au pututu opri atăta mulțime de oști. Érá ađindu aceste Ión Vodă de la Ieremia Păcălabul, că Turci ántéiu trecuse tunurile cu Eniceri de preste Dunăre in acéstă parte, s'au

gătită și elă degrabă; stringându șteea, au purcesă in tēmpinarea Turciloră la Dunăre, și s'au tăbărită aprōpe de Dunăre.

Eră Căzaci, neavēndū limbă, căci pre Ieremia Părcălabul nu'lu credeau Căzaci, fiindū in grijă cu toți s'au strinsū la cortul lui Iōn Vodă, și au ăisū Sfirclovski: «Noi, căpi amū giuratū sē'fi fimū cu credință, Iōne, sē'fi slujimū până la acestū cēsū improtiva vrăjmașilorū, de acmu gata suntemū sē'fi slujimū, și scimū că vrăjmașii tēi nu pentru țera ta, ce pentru trupurile nōstre vinū. Ce, nōă ântēiū ne trebuie sē scimū, mulți suntū? ce gândescū? pentru sē nu fimū ca nisce morți aduși la mormēntū, și sē nu ne punemū capetele ca nisce dobitoce mute. Pentru aceea, ce veste ai de dānșii, ce sfatū, ce meșterșugū spune, sē scimū și noi.»

La aceste cuvinte a lui Sfirclovski a' suspendatū Iōn Vodă, răspundēndū prostesce: «Cunoscut-amū de multe-orī priința vōstră spre mine, iubiți mei vitezi, și nu așū fi bucurosū sē vē amăgescū, nice sē facū ceva fōră sfatul vostru; ce așa vē însciințezū cum Ieremia nu' departe cu altă ște, și i-amū poroncitu sē ne dea scire de neprietenul nostru, când are avea așa de plină veste și sciință de dānsul. Eū pre Ieremia cređū ca pre sănătatea mea, că i-amū cunoscutū și' sciū bine credința și bunătatea lui; elū mi-au făcutū scire că mai multū de 12,000 de Turci nu suntū. Ce, de are fi și 30,000, ne vomū bate cu dānșii, de ne va agiuta Dumnezeu.» Nu s'au aședatū pre cuvēntul lui Iōn Vodă Sfirclovski, ce au poștitū pre Iōn Vodă sē ședă cu tabăra acolo; eră elū cu omenii sei au mersū pentru limba; și' dade Iōn Vodă și pre Veronie, Hatmanul seū, cu 5000 de Moldoveni călări. Și mergēndū, au datū peste strajea Turcescă, atăția de mulți, pre căpi erau și oștenii lui Iōn Vodă; și dāndu-le rēșboiū, au înfrāntū pre Turci. Eră altă limbă n'au pututū lua, fōră numai unū Turcū rānitū fōrte tare; ce nemică dentru acela n'au pututū sē înțelégă, ce numai pre singurā strajea au cunoscutū ei că este multă ște Turcescă. Pentru aceea, au ăisū Căzaci lui Iōn Vodă sē fie trēzū și cu pađă, cum va crede pre Ieremia Părcălabul mai multū. La aceste cuvinte Iōn Vodă nimică altă n'au rēspunsū, fōră numai ce au ăisū: «Nu avemū de ce avea grije; sciū și nădējduescū, că in scurtū se va arāta, că eū pentru aceea am venitū, pentru sē'mi apērtū moșica până la mōrte.» Și au eșitū Ion Vodă den tabără cu 300 de Moldoveni și s'au lipitū de balta Cahul, și s'au suitū intr'unū piscū de delū sē pōtă cunōsce câtă sēmă de ște va fi Turcescă. Ce nimică n'au pututū pricepe; că șteea era pre vāi tăbărită; ce numai străjile s'au vēđutū in patru locuri; cari, nelāsāndu-se sē se vađă de totū de Moldoveni, s'au clătitū pre-incetū pre vāi. Neputēndū, dēră, pricepe Ion Vodă pe neprietenul seū, s'au trasū cu tōtă șteea sea, care era 30,000, și au tocmit'o in treideci de polcuri, și la totū polcul'eraū tunuri. Eră atunci, o sēmă din boierii cei mari, anume: Murgu Vornicul celū mare, și Bilăe Vornicū mare, și Stăvilă Hatmanul, vēđēndū atāta putere de ște ce venise cu Pētru Vodă, temēndu-se sē nu cađă in mreja vrăjmașilorū sei, au părăsitū pre Ion Vodă și au fugitū la Turci, la Pētru Vodă. Avea Ion Vodă și pive 80 de aruncatū cumbarale, și călărime de osebi. Avea ăiitōre Săsōie, Ion Vodă; sta deosebi; care, pentru multă dragoste ce avea spre Ion Vodă, nu l-au lāsātū intre șteea cea călărēță, temēndu-se sē nu'lu

viclenescă boierii țerei, precum au și făcutu de-nevoe, și se nu'lă dea Turcilor; ce numai în Căzaci nădăjduia și credea.

După ce împărți Ion Vodă oștea sea în 30 de polcuri până a se începere războiul, atunci au vădutu Ion Vodă mulțimea oștii Turcesci, care se socotia mai bine de 50,000, și atunci se vedu amăgitu de Ieremia Părcălabul, pre carele îlă avea mai de-credință decâtu pre alții; și chemându'lă Ion Vodă la sine, s'au apăratu Ieremia Părcălabul, dicendă că elă n'au pututu pricepe să cunoscă mulțimea Turcilor; ăra priința și credința lui către domnul seă, Ion Vodă, se va vedea că întâi elă va da războiă Turcilor. Și îndată cu polcul seă au purcesu Ieremia Părcălabul asupra Turcilor; ăra apropiindu-se de Turci, au poroncitu stegarului seă de au slobođitu stăgul în ăios, și 'și-au luatū toți șlichele și 'și-au plecatū capetele la Turci. Vădendū Turcii ce erau în frunte se'și dea războiă, au stătu până s'au închinatu Ieremia Părcălabul cu ai seă. ăra alți Moldoveni, vădendū faptele Ieremie Părcălabului, înspăimântați au alergatu la Ion Vodă și i-au spusū. Ce, Ion Vodă, ca unū omū cu inimă mare ce era, se nu'și blăznescă inimile pentru Ieremia Părcălabul, care au viclenitu pre Domnu-seă, așa îndată au poroncitu să dea în dobe și în trâmăbe semnă de războiă. ăra Turcii au pusū în frunte pre Ieremia Părcălabul cu omenii seă, de'i mănău denapoi ca pre nisce vite asupra oștii lui Ion Vodă.

ăra Ion Vodă, vădendū pre Moldovenii seă cu Ieremia Părcălabul în frunte, au poroncitu de au slobođitu sinețele tôte într'ășii, de au peritu până la unul; și căți n'au peritu de focul lui Ion Vodă, îi ucideau Turcii den urmă, de nu puteau străbate de trupurile loră căđute.

ăra Căzaci, vădendū ce se lucră, au slobođitu focul în Turci așa de tare cătu au datū Turcii dosū de-odată, ori că nu le putură sta mai multū improtivă, ori că'i vrea mai aprăpe se'i la în focū, apropiindu'i de pedestrime. Ce, Sîrciovski, pricependū aceea, au strigatu asupra Moldovenilor să se întorcă; înturnăre-se Moldovenii, și Turcii îi luară în gónă. Vădendū Moldovenii că'i gonescū așa de tare Turcii, se întorseră la Turci, și se făcu unū războiă mare între dănsii, cătu de a mână se tălau și se împungiau în sulite. Slobozit-au Turcii focul în Moldoveni; acea mörte se făcu, căti picaū de pre cai, așa Moldovenii cum și Turcii, de ambe părțile; nice se mai audia de trăsnetul puscilor, nice se vedea locul de fumū, nice mai sciau pușcașii în cine dau cu pușcile, cătu le slăbise mânele a se tălare unii pre alții. Atunci Ion Vodă au îndreptatu pre ai seă denapoi pușcilor să se odihnescă cevași, și se'și pădescă stăgurile seă. Așiderea și Turcii s'au datū inapoi să se odihnescă și ei. Așa stăndū și privindū unii spre alții, au datū Dumneđu plöie mare și răpede, și s'au udatu pravul de puscă, de unde aveau nădejde de agiutorū Moldovenii. Ce numai de a mână le căuta a se batere; ce și mânele le erau slăbite și nu puteau sprijini mulțimea Turcilor; că și Tătari próspeți se adăogiau, viindū den dosū, 'i-au lovitū pre Moldovenii și 'i-au înfrântū, și'i goniră împreună cu Turcii; și 'i-au tălatū, cătu numai pedestrimea au rămasū și oștea de strănsură, Căzaci 250. Ce, fiindū și Turcii osteniți, nu cuteau a năvăli asupra Căzacilor.

Vădendū așa Ion Vodă, alergat-au de sirgū la Căzaci și le dise: „Văđū, bu-

niî mei vitezi, că den viclesugul Ieremieî Părcălabului amî sositî la acêsta, sê ne punemî capetele; ce, unde vorî pica capetele vîstre, acolo şî alî meî; sufletul sê mîrgî dreptî la cerî.» La aceste aî rîspunsî Sfîrcîovski: «De mîrte nice cîtî-de-putînî nîă nu ni'î grije, şî cu dragî vomî muri toîî; ce âncă sê mai dîmî resboiî acelorî spurcaîî pîgîni.» Ce îndatî s'aî pedestritî cu toîî; şî impreunîndu-se cu ôstea ce venisê mai mulîî in dobîndî de cîtî in lîfî, ce eraî ca 20,000, şî nîvîlîndî cu dînşîî, singurî Ion Vodî aî apucatî puscile de la Turcî, cele uşore; o puşcă de acele singurî Ion Vodî o aî apucatî, cîă aşa era de tare Ion Vodî, cîtî o aî trasî singurî. Şî âmplîndî puscile acele de pravî, le-aî spartî şî le-aî lepîdatî; şî legîndî tabîra, s'aî trasî cale de o đî, la unî satî, de s'aî ingropatî; insê, de apî le era lipsî mare şî nevoe. Êrî Turcî, dacî s'aî strînsî cu toîî cu cel den gînî, 'i-aî incungîuratî de-mai-nainte de apusul sîrelui; şî eraî mulîî Turcî cu Tîtarî, cîtî nu'î putea cuprinde cu ochîî, şî acolo tîtî nîptea 'i-aî strîjuitî sê nu scape dentr'acelî locî; şî aî aprînsî casele in satî. ce eraî pustîî, sê se facî luminî, sê se vadî Turcilorî. Êrî dacî s'aî fîcutî đî, inceput-aî Turcî cu tîte puscele a batere intrînşîî; ce nu le puteaî strica nimica, cîă se ingropase bine. De acolo, trîî đile s'aî apîratî, fîcîndî nîvalî Cîzacî in multe rîndurî asupra Turcilorî. Vîdîndî Turcî cîă cu greî îî vorî dobîndî, aî pusî socotîlî sê facî legîturî Ion Vodî sê li se inchine.

Ion Vodî, âncî vîdîndî cîă flîmîndescî şî leşînî de sete, şî pravul âncî in-putînase, sê fugî sê scape locî nu era, cîă totî locul cuprînsese Turcî, şî aî gîndîtî cîă dîr cu blîndeţe şî cu gîurîmîntî fîcîndî Turcilorî, se va scîte den peire. Era jele mare lui Ion Vodî de ôstea ce venise in dobîndî, mîcar cîă Cîzacîî toîî eraî gata sê mîrî lîngî Ion Vodî; incepu a trimite la Turcî cîă se va inchina, de'î vorî trimite omî ca acela sê'î gîure la poştelle lui Ion Vodî. Turcî, bucuroşî eraî la una ca acêsta: decîtî cu arme şî cu vîrsare de sînge, mai bine cu inşîlîcîune sê'lî dobîndîscî. Şî trimiserî unî Turcî la Ion Vodî de'î gîurî intr'acesta chipî: Ântîiî, pre Cîzacî sê'î slobîdî cu đile intregî sê se ducî; a-doîa, sê'lî ducî pre Ion Vodî viî la stîpînul seî, Impîratul; êrî pentru ôstea de ţîrî nimicî n'aî pomenîtî, cîcî nu se indîla cum nu o vorî erta, fiîndî rîa, şî pagubî Impîrîţîî se va face de'î va omori.

Dupê ce aî gîuratî Turcul pentru aceste lui Ion Vodî, aî eşîtî den şanţî, luîndî cu sine pre toîî Cîzacîî, şî aşa aî đîsî cîtrî turcî: «De vreme ce este voîa lui Dumneđeî sê cađî eî astîđî in mînele vîstre, mî rogî sê'mî arîtaî acele ce mi-aî gîuratî, sê slobîđî pre acestî ômenî bunî; êrî de aveî vre o mînie spre dînşîî, de pre mine vî rîsplîţîî, şî lorî le daî pace». Şî aşa impîrţîndu'şî Ion Vodî totî alî seî intre Cîzacî, 'şî-aî luatî ertîcîune de la dînşîî, đîcîndî cîă pînî la mîrtea sea nu'î va ultî. Ađîndî Cîzacîî aceste, aî inceputî cu toîî a plîngere şî a'lî sîrutare; şî dacî s'aî depîrtatî ca trîî pistrele de la Cîzacî, 'şî-aî luatî ertîcîune de la ţîrî cu multe lacrimî; şî iar s'aî intorsî la Cîzacî de le-aî impîrţîtî aurî, odîre ce aî avutî la sine, đîcîndî: «N'aî vrutî acêsta Dumneđeî, bunîî meî voînicî, ca sê potî a vî avere mai multî pre voî, saî pre acîea deplin 1200, cîă m'aşî fi nevoîtî, cu agîutorul lui Dumneđeî, sê nu âmble acestî cînî pre locul meî, care 'mî-aî

luatî Dumneđeü, pentru multe ale mele păcate. Ce, inzădar, aceste îmi caută a răbdare ce au slobođitü Dumneđeü asupra'mî, se mă despartü de voi. Dumneđeü se vë ducă sênătoși la casele vóstre! érá pre mine, de mă va păđi Dumneđeü dentru sângerósa mână a acestorü ómenî réi, și mă vorü duce cu viață la stăpânul meü, nu mă indoescü nimică intru stăpânul meü, că'mî va da iarăși domnia, și voiü sci mulțami crăiei Leșescî și némului Leșescü. Ce amü avutü pre-lungă mine, mai bine voë se rămăe decâtü acestorü căni, pentru priința și slujbele ce amü cunoscutü de-multe-orî de la voi». Clătit-au la multă curgere de lacrimi pre Căzaci acéstă voróvă a lui Ion Vodă; și 'și-au lăsatü și sabia la dânsî, și au purcesü însuși alü-dóile numai cu unü Léhü, anume Osmonski, ca unü robü, in tabăra Turcéscă.

Dacă au dusü pre Ion Vodă la Pașa ce era Saraskier pre oști, 'l-au mus-tratü Pașa ca la patru césuri. Ce are fi răspunsü Turcilorü, se cunósce că au răspunsü cuvëntü mare: 'l-au giunghlatü Pașa cu hamgerul in pântece și in gură, și scoțindu'lü afară 'i-au tălatü capul și'lü puseră intr'o sulită; érá trupul lui 'l-au legatü de códele a două cămile și 'l-au ruptü bucăți; așa scrie cronica lui Gvagnik istoricul. Érá Ureche Vornicul in Leatopisețul țerei, scrie că de viu 'l-au legatü pre Ion Vodă de códele a două cămile de 'l-au sfărămatü; și se fie ăisü atuncea Ion Vodă că: «Eu multe feluri de munci și morți groz-nice amü făcutü, érá mórte ca acésta n'amü sciutü se fiü făcutü» (Veđi, ce felü de pocăință are tiranul!). Apoi Turciî toți își ungeau sabiile cu sângele lui Ion Vodă. Plata 'și-au luatü Ion Vodă, pentru cumplite morți ce au făcutü și elü. Mai scrie Gvagnik ăicëndü, că pentru aceea 'l-au pedepsitü Dumneđeü pre Ion Vodă, căci se turcise, ca, cu legea Turcéscă, se póta scăpa de mórte.

Dupé aceea s'au slobođitü Turciî la ceea-altă spuđa de țără de 'i-au sno-pitü și 'i-au sfărămatü. Érá Căzaciî, vëđëndü spre ce este lucrul, nelăsându-se pre giurământul Turcilorü, au silitü se între in șanțü se se apere până la mórte. Ce, n'au pututü, că era șanțul cuprinsü de Turci. Ce, s'au slobođitü cu toți de au intratü in tabăra Turcéscă, in grămadă, tăindü și omorindü pre Turci, până au peritü și ei până la unul. Érá pe Sfirclovski Polcovnicul și pre alți sotniți 'i-au luatü Turciî in robie, și pre-urmă au eșitü den robie cu prețü de res-cumpărare.

Domnit-au Ion Vodă trei ani; ce omü au fostü nu trebue mai multü a'lü tălmăcire, că faptele lui 'l-au arătatü.

Dupé peirea lui Ion Vodă și risipa oștil séle, slobođitu-s'au Tătariî in pradă in tótă țera și au robitü, cătă mai mare pustiire decâtü atuncea n'au mai fostü de cându'i țera noastră, impresurându'i pre toți föră-de-veste pre la casele lorü; și dentru aceea pradă de atuncea pre multe locuri până astăđi multe sate au rămasü pustii, ales la câmpü, den Prut până in Nistru.

Turciî, dupé isbânda ce au făcutü asupra lui Ion Vodă, s'au intorsü inapoî; érá Pétu Vodă au trimisü pre Bilăe Vornicul inainte, Caľmacam, la scaunul domniei, la Sucévă, dândü veste de Domnü noü; și au scosü bejeniile pre a casă; pre-urmă au sositü și Pétu Vodă la Iași, Iunie 25.

G. Domnia lui Pătru Vodă Șchlopul, în anul 7081.

Leșii, după mórtea lui Jigmond Craiul, au fostü alesü Craiü Leșescü pre Henrik, frate Craiului Franțuzescü; érá Henrik, pre-urmă, oblicindü de mórtea frăține-seü lui Carol, Craiului Franțuzescü, au eșitü pre-taină, nescindü Leșii den Cracău, pre o portiță, și s'au dusü in țera Franțuzescă, de 'l-au făcutü acolo Craiü Franțuzescü in locul frăține-seü lui Carol.

Intr'acestü anü au muritü Sultan Selim, Impăratul Turcescü, după ce luă veste de bucurie pentru două cetăți in Africa, la Ispania, anume Tunis, și Goleta; dacă făcu Dunanma de bucurie, mai trăindü două săptămâni, au muritü, și au rădicatü Turcii Impăratü pre Sultan Murat, feciorul lui Sultan Selim celü mai mare. Acela Muratü au omoritü pre cinci frați ai sei mai mici. Impărătit-au Sultan Selim ani 7, și luni 5.

In anul de la Hristos Mântuitorul nostru 1575, in luna Octomvrie, mare pradă au făcutü Tătarii in țerile Rusesci, in Volinia și in Podolia; 55,000 de suflete au peritü, cu micü cu mare; 340,000 au robitü; cai, epe, vaci, boi, oi, fără-sémă au luatü, fõră alte prăzi ce au luatü; cu aceste oști Tătăresci in țera Leșescă au fostü șapte Sultani.

Pre aceste vremi, murit-au Alecsandru Vodă, Domnul Muntenescü; domnit-au ani 9 și luni 1, și au rămasü domnia fiu-seü Mihnea Vodă. — Arătat-us-au invõzduh stea cu códă, ce se chiamă cometa.

Scriu cronicarii Leșesci că acea pradă ce amü pomenitü că au făcutü Tătarii in țera Leșescă, se fie fostü cu scirea lui Pătru Vodă, și dicü se fie fostü și ómenii lui Pătru Vodă; și dicü că și pleaul ce au adusü Tătarii den țera Leșescă s'elü fie împărțitü cu Pătru Vodă. Ce, nu'i de cređutü, s'elü fie împărțitü. Póte s'eși fie avëndü bănatü Pătru Vodă pre Leși, pentru Căzacii ce au venitü agiutorü lui Ion Vodă, se fie fostü cu scirea lui; érá dobânda se o împartă cu Pătru Vodă, eü nu cređü. Érá și Căzacii n'au ședutü fõră lucru pre acea vreme, că au lovitü Crimul, avëndü povață pre unü căzacü, anume Bogdan, de au făcutü multă pagubă Tătarilorü.

Leșii, părăsiți de Henrik, Craiul lorü, că numai șapte luni crăisë, stătură cu toții după alesul Craiului noü. S'au strinsü toți la Varșavü; unii poftiaü pre Macsimilian, saü pre fiul seü Ernest, unde și solii lui Macsimilian fiindü in Varșav, tras-au cu daruri pre mulți Domni Leșesci in partea lui Macsimilian. Craiul Șvedescü încă trăgea la sine crăiea Leșescă, avëndü și elü soli in Varșavü; era și fata lui Craiü Jigmond, ce numai ea singură rămăsese de semințiea lui Iagelo, iar partea bărbătescă se stinsese. Stefan Bator, Domnul de Ardél, iară, trăsese o sémă de Domni Leșesci in partea sea; și Alfons, Domnul de Ferrara, asijderea. Érá o sémă de Domni numai pre Anna, fata Craiului celui mortü, socotiatü se o alégă se fie crălésă, și se o mărite după Stefan Bator, domnul de Ardélü. Macsimilian avea parte mai tare, și făcusë și giurământü inaintea solilorü Leșesci, la Beciü. Ce, zăbăvindü-se Macsimilian a venire in țera Leșescă, ciea ce trăgeau cu Stefan Bator au nemeritü mai curënd den Ardélü impreună cu Bator, lăsändü in locul seü pre frate-seü, Domnü in Ardélü. Érá Macsimilian rămase fõră crăiea Leșescă.

Cu aceste legături și tocmele s'au aședat Ștefan Bator la crăiea Leșescă:

1. Să se giure că va ținea toate legile Leșilor.
2. Datoriile crăiei să le plătescă.
3. Ori câtă locă de a Leșilor a dobândit Ștefan Bator, să'l răscumpere.
4. Cu Turcii vecinică pace să aibă.
5. Hotarele să le pădască și să albă de grijă.
6. Mai înainte de intrarea lui în țera Leșescă, să trimită 100,000 de zloți de răscumpărarea robilor den Tătari.
7. Robii de la Tătari să'l răscumpere.

Venit-ă Ștefan Bator în luna lui April pren Moldova, și ă mersă în țera Leșescă. Eșitu-i-ă în tîmpinare, la marginea țerei Leșesci, Ieronim, Voevoda țerei Rusesci, și Sinevcesci, cu mare glătă și slujitori. Și mergînd Ștefan Bator în Cracău, fu alesă Craiu; și atunci s'au cununat cu Anna, fata lui Jigmond Craiu; ă în 30 zile a lui Mai fu coronit Craiu. — Noi să venim la rîndul istoriei noastre, lăsînd la Leși, ei să scrie de Ștefan Bator Craiul lor.

După ce trecu ună în domnia lui Pătru Vodă, la anul 7082, s'au scoțorit ună căzacă, anume Ion Potcovă, dintre căzacii de la Praguri, făcîndu-se, cum dică unii, frate lui Ion Vodă, răspundîndu-se de la Mazovia, de unde ă fostă și Ion Vodă; ă Potcovă îi era poreclă, pentru că frîngea în mîni potcove de cală. Acesta ă trasă o sîmă de căzacă la sine. Scrie cronica Leșescă, că auzînd o sîmă de boier de țără de acestă căzacă că se scrie și se numesce frate lui Ion Vodă și strînge căzacă lîngă sine, ă trimisă pre-taină la dînsul, den țără, poftîndu'l să vie la moșie'să, că pre urma frăține-seu, lui Ion Vodă, lui se cuvine domniea țerei; și ca aceste se jăluiă și pre Pătru Vodă, pentru mari strîmbătăși și nevoi cu dările preste-putință ce le face lor, și ă mari asuprele de Turci, întru cari mare dragoste avea Pătru Vodă, și'l avea în curte pre o sîmă de Turci. Primit-ă Potcovă pofta boierilor, și le-ă mulțămîti; și'l întreba de sfat, în ce chipă și cu ce mișlăce ă putea Potcovă să vie la domnie, să'l facă răspunsă acei boieri ce'l poftia.

Trimis-ă acei Boieri două cărți, scriînd una la Cnez Costantin, Voevodul de Kiev, că pre-atuncea ă Kievul Leșescă, și altă carte la Starostea de Bar, cu pecețile a căi-va boieri de mai-de-frunte, în care cărți rugă ei tare să dea agiutoră lui Potcovă numai până la Nistru; ă acolo la Nistru ei îl voră tîmpina cu oște. Luîndă Potcovă cărțile acele, ă mersă necunoscută la Bar, și le-ă dată Starostelui de Bar, și ă avută cu dînsul multă voră de-taină.

Răspunsu-i-ă Starostele, bucurosă i-ă da agiutoră, și prea lesne ă putea face acesta; ce, sciînd de legăturile și tocmelele ce ă Craiul Leșescă cu împărăția Turcului, a facere acesta nu i se cade, fără voia crăiescă; însă, între alte trebă, scriîndă la Craiul Starostele, va pomeni și pentru acesta; și fiîndă cu voia Craiului, nu se va apăra de acestă lucru. Și ă disă lui Potcovă, până'l va veni răspunsă de la Craiul, să zăbăvescă într'altă locă; căci, ședîndă în Bar, să nu se sune, și s'ă facere spaîmă la Moldova. Deci, mulțămîndă Potcovă Starostelui, s'ă dusă de-acolo. ă ună căzacă, anume Co-

pețki, ce nemerise de-curându acolo în Bar, înțelegându acésta, au mersu la Potcova, bucurându-se de norocirea lui și gluruindu-l agiutoru, după putința lui. Mulțamitu-i-au Potcova, și l-au rugatu pentru ce-l adevereșce se-l arăte și întru faptă, și-l va mulțami, și-l va plăti ostenela lui.

Copețki, avându cunoscință între Căzaci, cu cari au fostu vr'o 20 de ani, mers-au la Căzaci; avându puținel bani Copețki den agonisita sea, i-au împărțitu Căzacilor; și se găsi și unu Moldovenu, anume Topa, ce era însurat în țera Leșesca și trăia în ținutul Braslavului, care și acela se amesteca cu Copețki. Și cu nevoința lor s-au strinsu 380 de Căzaci aleși, și au intratu în țera. Era înțelegându Căzaci cu Potcova că Petru Vodă vine cu oște mare și cu puscă în timpinarea lor, ei au apucatu ce au pututu de la margine și s-au întorsu înapoi, pădindu-și vreme pe-altă-dată.

Petru Vodă, avându grijă de Căzaci ca să nu mai intre și altă-dată în țera să prade, trimis-au cărți pre unu căușu la Castelanul de Halici, ce era mergătoru solu la împărăția Turcului, pentru legătura păcei, făcendu jalbă, că preste legăturile păcei ce au Leșii cu Porta Impărăției Turcului, pustiescu Căzaci țera Impăratului, și voru să așede Domnu țerei pre Potcova; pentru aceea dă scire, se scire la Craiul se oprăscă acea faptă a Căzacilor, și se-lu prindă pre Potcova se-lu pedepsăscă, se facă dreptate despre toți Căzaci ce sunt cu Potcova; că apoi, nevrându Craiul se facă acésta, se scie că Impăratul Turcescu va strica pacea cu Craiul. Aceste toate deplin le-au scrisu Castelanul la Craiul; și îndată înțelegându Craiul, au trimisū la Hatmanul, și la o sémă de boieri de margine, se pule nevoința se prindă pre acelu Potcova și pre Căzaci ce facu rocoșituri cu dânsul; și nu l-au pututu prinde. Ce încă mai bine s-au gătitu Potcova, cu mai mulți Căzaci, și au trecutū Nistrul pre la Soroca; și auzindū ómenii de Domnu ténérū, mulți i s-au închinatu de pre margine.

Auzindū Petru Vodă că au intratu Căzaci cu Ivan Potcova în țera, îndată s-au gătitu și au eșitu cu oște improtiva Căzacilor, avându Turci 500, și au luatū și puscile cu sine; și tocmindū puscile, și după puscă pe acei beșlei Turci în frunte, învățându-l se slobodă puscele în Căzaci. și dacă voru slobodi puscele, se se slobodă ei cu năvală asupra Căzacilor; ce, Căzaci, cumuși suntū învățați la răsboiū, dacă au vedutu că slobodū puscile, ei toți s-au plecatū la pământū de i-au covârșitu focul. Era Turci, părându-le că suntū uciși Căzaci de puscă, s-au lăsatū la dânsi. Atuncea Căzaci slobodiră focul în Turci, și îndată cădură 300 de cai, și cei-alți au și datū dosū, și multă pagubă făcură în óstea lui Petru Vodă.

Vedendu Petru Vodă nenorocirea sea, au datū dosū; și lăsându scaunul seū, Iași, au trecutū în țera Muntenescă; era Potcova Creșul au venitū cu Căzaci Domū în locul lui Petru Vodă, Noemvrie 23. Era Petru Vodă, fiindū în țera Muntenescă, au trimisū jalbă pre Căzaci la Impărăție, că l-au gonitu den țera și strică țera; ce, se-l dea agiutorū Impărăția. Venit-au ponoslu lui Petru Vodă de la Impărăție, pentru mol lucrurile lui; era și poroncă au trimisū la Dobrogeni, și la Tătarii Bugegeni, și Domnului Muntenescu, se se oștescă asupra lui Potcova Creșul.

Era potcova Creșul, dacă au venitū în Iași, întâiū au sloboditu temnițele, și

pre alții ce erau închiși; apoi au făcutu Boierii: pre Topa 'l-au făcutu Vel Postelnicu, pre Kopečki Părcălabu de Hotin, érá in séma lui Șah au datú pre toți Moldovenii, și au răpediți și la Impărăție s'și scóță stégú de domnie. Ce, pre cine au trimisú Potcová la Țarigrad pentru domnie 'l-au prinsú ómenii lui Pétu Vodă și n'au aglunsú la Pórtă. Pétu Vodă au intratú in țéră cu óstea ce s'au pomenitú mai sus, viindu'i și Moldoveni de țera de gios agiutorii.

Înțelegendú Căzaci de venirea lui Pétu Vodă, au sfătuitú pre Domnul lorú, pre Potcová, cu nume ce'i pusese ei Ion Vodă, de au eșitú den Iași și s'au dusú până la Docolina in timpinare lui Pétu Vodă. Mulți erau și ómeni de țéră între Căzaci, ce se inchinase la Domnul ténérú, Ion Vodă. Au vrutú Potcová să tocmescă in frunte pre Moldoveni la răsboiú, ce, nu primiau Căzaci, necredendú de-totú pre Moldoveni. Ce, au orónduitú Șah pre o sémă de Căzaci să ele aminte ce felú de rónduire face Pétu oștilorú séle, și vědură că au poroncitu Pétu Vodă de au pusú inainte herghelii de cal, ciređi de vaci, pentru să calce pedestreimea lui Potcová cu acele dobitoce; și inaintea ciređilorú au eșitú Turcii la harțú. Și așteptándú Căzaci până a se mai apropie óstea lui Pétu Vodă, slobođiră focul; și acele dobitoce mai multă zăhăelă făcură Turcilorú, că inturnându-se dobitocele inapoi, au datú peste ósterú lui Pétu Vodă; și loviră Căzaci in óstea lui Pétu Vodă, ei den dirépta și Șah den stânga; și înfrânséră pre Pétu Vodă, și rămase isbânda iarú la Căzaci.

Ivan Potcová, dupe ce birui pre Pétu Vodă, măcar că'i mergea cu norocú, érá nu se incređu de-totú ca să se așede la domnie; că Pétu Vodă iar strîngea óste Turcescă, și Ungurii 'i-au fostú venitú într'agiutorú. Ce, intorcéndu-se la Iași, nimică n'au zăbăvitú, ce s'au grijitú de hrană, și au luatú cu sine 14 puscii și alte jacuri, și au eșitú den Iași, și s'au dusú den cătr'o au venitú. Și pre-urmă, pre Potcová cu înșelăciune 'l-au dusú la Craiul, și puindu'lă la închisóre 'i-au tăiatú capul, pentru aceste rocoșituri ce făcuse asupra lui Pétu Vodă.

Pétu Vodă, înțelegendú că Potcová au lăsatú scaunul domniei, și au trecutú in țera Leșescă, au venitú in Iași și s'au aședatú cu pace alú-dolle rónđu, fiindú cursul anilorú 7087. Atuncea au pusú Mitropolitú pre Teofan, care fugise de frica lui Ion Vodă, precum s'au pomenitú la rónđu seú, și fugise preu munți. Căzaci, fiindú scărbiți pentru mórtea lui Potcová, iar s'au rēdicatú cu Alecsandru, fratele lui Potcová, totú într'acelașú anú, Fevruarie 9, au intratú in țéră asupra lui Pétu Vodă. Ce, Pétu Vodă, sciindú poticala denteliú ce au păpitú Căzaci, nu s'au apucatú de răsboiú, ce ántéiú au datú cale. Érá Alecsandru au intratú in Iași, Fevruarie in 9. Pétu Vodă de sirgú au strînsú óste Turcescă și Ungurescă, și fōră-veste au lovitú in Iași și au incungiuratú pre Alecsandru in curtea domnescă, și au bătutú den cășlegi până la miadă-părese. Érá într'o nópte, Mart. 12 zile, au eșitú Alecsandru cu Căzaci den curte, că numai putură suferi, că și érba de pușcă sfērșise, și bucatele li se impușinase, și nēdēduindú că vorú scăpa, au fugitú spre codru. Érá prindērdú veste óstea lui Pétu Vodă, au sáritú dupē dānșii, și agiungēndu'i la ézerul Ciurbescilorú, au prinsú viú pre Alecsandru, de'mpreună cu boierii lui. Atunci Pétu

Vodă, aședându-se în altă-trifle rândă, a zidit Mănăstirea Galata, în vale, care fără-zăbavă-vreme s'au risipit.

De norocă era Pătru Vodă cu Căzaci. Așa scie face tēplări norocul omului, de nu-l lasă loc de odihnă; că bine de unii nemăntuit, alții veniau asupra; că într'acelaș an, 7087 Iulie 26, venit-au nise Căzaci cu unii domnișor până la Nistru; ce, dentraciă nice-unul nu s'au întors, toți 'și-au pus capetele. Așijderea, curând după acești Căzaci, la anul 7088 Octomvrie 12, unii Constantin Iar cu Căzaci veni în țeră, și toți s'au innecat în Nistru.

Pre acea vreme, și într'acel an, și într'acea lună, Zborovski, cu oște Căzăcescă, au lovit Dașovul de 'l-au ars și 'l-au prădat, și multe Turcoie au robitu, și cu mult dufum s'au întors înapoi fără-de smintelă.

Domnit-au Pătru Vodă Șchiopul 5 ani, și 'i-au venit mazilia de la Impărăție; viind unii Agă împărătesc 'l-au luat den scaun și 'l-au trimis la Halep, la pață; ăra în locul lui au pus Domn pre Iancul Vodă.

H. Domnia Iancului Vodă, ce-l dăc Sasul.

În anul 7088 Fevruarie 17, venit-au Iancul Vodă în țeră, și s'au aședat la domnie; carele, de nascere au fost Sasu, Luteran de lege; pravoslavia nu iubia. Și dacă s'au aședat Domn țerei, totă ereticia și nedumneșirea 'și-au arătat: că lăcomie de avuție nespă avea, pentru care pre mulți au omoritu; și au trimis de au luat de-a-șecea den boi, de-pren totă țera.

Iancul Vodă, de multă lăcomie ce avea, scos-au în țeră dăcielă de boi, care obicei țera n'au suferit. Ce s'au rădicat Lăpușnenii să se desbată de sub mână Iancului Vodă; și oștindu-se, au rădicat dintre dășii Domn pre Lungul, și 'l-au numit Ion Vodă, și au purces pe Prutu în sus.

Iancul Vodă, prindend de-veste că Lăpușnenii s'au rădicat asupra lui, îndată au trimis pre Bucum Vornicul cu oște improtiva lor; și tēpinându-se la Bolota, s'au lovit de față; și dănd rēboi de ă nbe părți vitezesce, perdură Lăpușnenii rēbolul, și pre domnișor ăncă 'l-au prins viu. Unii scriu că s'au innecat în Prutu domnișorul.

Multe lucruri spurcate și de Dumneșu urite făcea Iancul Vodă în domnia lui, cătă, de rēușile lui, totă țera și boierii se oșeriau: că legea creștinescă nu iubia; la avuție lăcom și prădător; țera cu dările ingreua; și era curvară preste-sēmă, că nu numai afară, ce nice de curtea șea nu se fēia. Giupăneșele de la masa Dōmnei sēle le scotea de le făcea silă. Aceste tōte neputēdu-le suferi boierii, mai-vartos Movileșci, Vlădica Georgie, Irimia Vornicul, și frate-șii Simion Paharnicul, și Balica Hatmanul, s'au sfătuit pre-taină să pribegescă; cari, ăntēiu 'și-au făcut prilej, cu voia lui, că merg să sfințescă Mănăstirea Sucevița; și așa, au pribegit în țera Leșescă cu toți. ăra alți boieri au fugit în țera Muntenescă, alți la Turci și în alte părți. ăra pre-urmă, mergend jalbă la Impărăție de risipa țerei, au mazilit pre Iancul Vodă, și au dat domnia Iar lui Pătru Vodă Șchiopul.

În anul 7091, înțelegend Iancul Vodă de mazilie de la Impărăție, și cu-

noscându la ce'i va veni mai apoi lucrul, gândi că, de va merge la Turci, va avea pără multă, și gândia să nu pîae. Ce, s'a' sfătuită să trecă in țera Leșescă, și de acolo să trecă in țera Ungurască, că pren țără nu putea să trecă pren munți, că se temea de țeranî. Și așa, a' eșitū den țără, și a' trecutū in țera Leșescă; și trecendū pre la Pocuția, 'i-a' ținutū calea Iazlovețki, și 'l-a' dusū in Liovū cu tótă averea lui; și de sirgū a' trimisū la Craiul de 'i-a' datū scire. Țără Craiul a' scrisū la Sinévski Hatmanul, și la Herbort, Staroste de Liovū, de a' tăiatū capul Iancului Vodă, și 'i-a' luatū averea in sēma crăiescă; numai o parte de avere a' lăsatū Dómnei și cuconilorū lui să le fie de hrană. Scire Urechi Vornicul că perirea Iancului Vodă s'a' făcutū cu invēțătura împērăției Turcului de 'i-a' tăiatū capul.

Domnit-a' Iancul Vodă ani 3 și luni 7. Țicu, că acestū Iancul Vodă āmbia vara cu sanie de osū.

J. A doăa Domnie a lui Pētru Vodă Șchiopol.

In anul 7092 Octomvrie 17, venit-a' Domnū țerei Pētru Vodă Șchiopol, pre carele toți lū așteptaū; și a' dindū pribegii ce eraū fugiți pentr'alte țeri, de nevoea ce trăgeaū de Iacul Vodă, cu dragoste s'a' intorsū la Domnul lorū, la Pētru Vodă, și 'i-a' miluitū iar cu boieriile lorū.

De norocū era Pētru Vodă cu Căzaci; că in domnia dentēiū nu mai avea odihnă de Căzaci, și acmu, la a-doăa domnie, bine nu se aședase la scaunū, etă Căzaci veniaū să apuce scaunul, intr'acēstă lună Octomvrie 27. Ce, prindendū veste Pētru Vodă, le-a' eșitū inainte la Prutū, la satū la Bogdānesci. și acolo, incungturāndu'i, le-a' căutatū Căzacilorū a se inchinare lui Pētru Vodă. Și dintre acei Căzaci a' alesū Pētru Vodă o sēmă, cari i-a' socotitū omeni mai detrebă, și 'i-a' opritū s'ē'i slujescă; Țără pre alți cu giurāmētū 'i-a' slobođitū de s'a' dusū. Dupē acēsta, nu multă vreme trecendū, a' lovitū alți Căzaci la Nistru de ceea parte, mai sus de Tighinea, nisce sate, ce descālecatū pre hotarul Leșescū, Turci Ciutaci, și Moldoveni fōrte mulți, eșitū den țără de nevoi in Țilele Iancului Vodă; și mare perire a' făcutū intrānșii, și robie, și s'a' intorsū cu dobāndă la lorurile sēle, Căzaci.

Intr'acēstū anū, Pētru Vodă, dacā s'a' aședatū la domnie, nu lāsă in ultare pomana sea, mōnăstirea Galata, ce o zidise in vale și se risipise, ce cu osērdie a' silitū și a' ziditū Galata in dēlū, care stă și până astādī.

In anul 7092 Avgustū in 7, venit-a' Căzaci, și fōră-veste a' lovitū Tighinea de o a' arșū și o a' prădatū; și a' robitū pre cei tineri, copii și fete; Țără pre bētrāni până la unul 'i-a' tăiatū, și multă dobāndă a' luatū.

In Țilele acestui Pētru Vodă, in anul 7093, mare sēcetă a' fostū in țără, cātū a' sēcātū tōte isvōrele, pārafele și bălțile; și unde mai'nainte prindeaū pesce, acolo araū cu plūgul: și pētră pre multe locuri a' cādūtū, și copaci a' sēcātū de sēcetă; și dobitōcele, neavēndū ce pasce, le dārāmaū frunde. Și atāta pulbere era, cātū, dacā bătea vēntul, se stringeaū trofene in riți și pe la garduri, ca și ȣrna de omētū. Țără despre tōmnă, dacā s'a' pornitū ploī,

aŭ otăvitŭ câmpul, și s'aŭ făcutŭ mohor pen țerinŭ, și aŭ strinsŭ de acelu mo-
horŭ de 'și-aŭ scosŭ sërăcimea fόμεa, că se făcuse fômete in țără.

In anul 7094, Avgust 16, adunatu-s'aŭ Pëtru Vodă cu nepotu-seŭ Mihnea Vodă,
Domnul Muntenescŭ, la satŭ la Muntenŭ, pe Prutŭ, amêndoŭ cu curte multă
și cu glôte mari, și s'aŭ ospëtatŭ impreună.

In anul 7095, Genar 8, rădicatu-s'aŭ o sêmă de Căzaci, ca nesee lupŭ invē-
țaŭ la prădi, de aŭ intratŭ in țără, și aŭ prădatŭ in ținutul Soroceŭ, și multe
bucate aŭ luatŭ. Êră Părvul, Părcalabul de Soroca, aŭ săritŭ cu Hănsariŭ du-
pë dănsŭ, și cu alŭi, cine aŭ vrutŭ; și agŭngêndu'ŭ la Periéslav, vrêndŭ s'ê
scôță alŭ seŭ, Căzaciŭ nevrêndŭ s'ê lase dobânda, tare rêsboiŭ făcură; și in
douë zile abla aŭ spartŭ pre Căzaci, și pre toŭi i-aŭ omoritŭ; numaŭ pre u-
nul lăsându'ŭ viu 'l-aŭ trimisŭ la Pëtru Vodă. Intr'acesta'șu anŭ, in luna lui
Iunie, Pëtru Vodă aŭ făcutŭ nuntă nepotu-seŭ, lui Blad Vodă, feciorul lui Mi-
loș Vodă, și aŭ luatŭ fata Mirciŭ Vodă, Domnul Muntenescŭ; și aŭ chematŭ
la nuntă pre Mihnea Vodă, Domnul Muntenescŭ, in têrgŭ in Tecuci; nuntă dom-
nêscă, cu multă cheltuélă și cu frumôsă podóbă și gŭocuri; și mulŭi den vecini
aŭ venitŭ de le-aŭ infrumusețatŭ masa.

In anul 7097, Noemvrie 23, venit-aŭ Căzaciŭ in țără cu unŭ Ivan s'êlŭ ră-
dice Domnŭ. Ce, eșindu-le Pëtru Vodă înainte cu ôste, den-sus de Țuțora, și
dândŭ rêsboiŭ vitezesce de âmbe părŭile, mulŭi aŭ peritŭ; și in Noemvrie 27,
birui Pëtru Vodă pre Căzaci, și'ŭ sili de i-aŭ datŭ pre cine avură mai mare,
carele și-aŭ luatŭ plată dupë vina sea. Êră mulŭi se ascundeatŭ pren păduri, și
pre unde puteau, și Moldoveniŭ li goniatŭ mai apoi pren păduri, fugindŭ Căzaciŭ
care pre unde puteau s'ê scape; apêrându-se până la Cirimușŭ, puŭini întregi
aŭ scăpatŭ, toŭi răniti și pedestri.

Domnŭ Pëtru Vodă țera Moldoveŭ ca unŭ Domnŭ cum se cade, cu de tôte
podôbele câte trebuescŭ unŭ Domnŭ de cinste: că boŭerilorŭ era ca unŭ pă-
rinte, și'ŭ ținea la mare cinste, și den sfatul lorŭ nu eșla; țereŭ era apêrare;
sërăcilorŭ milostivŭ; mônăstirile miluŭa și întăria; cu megiesŭi de-pe'mpregiurŭ
bine petrecea, câtŭ la toŭi avea nume bunŭ și dragoste; la gŭudețŭ blândŭ și
fôră fățarie era, câtŭ nu era a ȕicere că nu'ŭ harnicŭ de domnie. Mai apoi,
vêdêndŭ nevoŭa țereŭ, că Turciŭ, precum este felul lorŭ celŭ păgânescŭ și ne-
stêmpăratŭ de lăcomie, trimis'aŭ de cerea o somă de bani, s'ê dea preste a-
diatul ce era s'ê dea țera, s'aŭ sfătuitŭ cu boŭeriŭ țereŭ, ce vorŭ face, și cum
vorŭ putea rădica și alte dări ce n'aŭ mai fostŭ; că de acea dată nu'ŭ era că
nu va putea rădica acea somă de bani den țără, ce'ŭ era s'ê nu se facă obi-
ceŭ, carele nu are mai eși den țără, că și acêsta are lua, și altele vorŭ is-
vodŭ, cum s'aŭ și tēplatŭ. Și aŭ alesŭ cu sfatul seŭ Pëtru Vodă s'ê se ducă
den țără, s'ê nu se facă de la dănsul începêtură, ce, de la altul; și s'aŭ gătîtŭ
de dusŭ. Êră boŭerŭi toŭi ilŭ apêraŭ de acea cale, s'ê nu se ducă den țără și
den domnie, ce mai bine s'ê dea acea somă de bani den țără, precum dă și
alte dări obicŭnuite, și s'ê și ție țera și domnia; că altul, ce va veni Domnŭ in
loculŭ lui, va da, și țera totŭ nu va hălădui. Ce, Pëtru Vodă nice într'unŭ
chipŭ nu vrea s'ê se apuce s'ê dea acea dare, s'ê la asupră'și domnia țereŭ cu
blăstemŭ de la țără; ce'și tocmi lucrul înainte, și lăsă boŭeriŭ s'ê ție scaunul

țerei, până le va veni Domnă de la Impărăție. Eră elă s'a rădicat cu o sémă de boier de frunte, cari se temură a rămânere, se nu petrecă ca mai înainte cu Iancul Vodă: anume era Stroici Vel Logofet, Irimia Vornicul cu frate-seu Simion Paharnicul, Andrei Hatmanul, și alții mulți; și trecendă pren țera Leșescă la țera Nemțescă, și acolo s'a aședat Pătru Vodă. Eră boierii toți s'a întorsă în țera Leșescă, și s'a aședat la tîrgu la Podhaet și pre alurea. Spun de Pătru Vodă că acolo, când da bani de chețuélă bucatelor, a fostă lacrimăndu, și dicea: *«Acele suntă lacrimile sêracilor!»* Deci, putem s'î dicem Pătru Vodă celă milostiv; că binele se l-a lepădat pentru țeră, că altul ca acesta n'a mai făcut. Era Domnă blândă, milostivă, la gludețe dreptă, nu bețivă, nu curvară, nu lacomă, nu risipitoră; putem dice că tôte pre isvodă le-a ținută, ca cê nu se smintescă.

Domnită în a-dotă domnie ani 7 și luni 6, și în domnia de'ntăi ani 5 și luni 6, cari facă toți doi-spre-dece ani și giământate(?).

I. Domniea lui Aron Vodă celă Cumplită.

În anul 7099, dacă a rădicat Pătru Vodă domniea și țera, înțelegendă Impărăția că țera a rămasă fără Domnă, a cercată, pre cine voră trimite Domnă în locul lui Pătru Vodă. Ce, norocul țerei se schimbă: că după norocă bună, étă vine și rău; ca cum are fi de Dumneșă însemnată, după vreme bună și senină se vie vreme turburată; după domnie lină și blândă se vie cumplită și amară. Află Turci pre Aron, căruia i-a dată domniea cu multe datorii, fiindă fără suflet; și âmblandă și alți pentru domnie, pre toți i-a umplută Aron cu bani, luândă bani cu camătă de la Turci și de la alți, și așit la domnie. Eră după ce a venită în țeră, nu' era grijă de altă, fără numai afară, de a prădare, eră den lăuntru nu se satura de curvie, de gîocuri, de cîmpoleși și de măscărici ce' ținea. Așiderea dabilele pren țeră, ce îngreueă țera, nu âmblaă numai dabilarii singuri, ce și Turci trimitea de âmblaă pren țeră cu dabilarii, de nu'și eră bletii țerană volnici cu nimică; muierile nu eră a loră: fetele le rușinaă; ce vrea se facă, făcea. Pe dabilarii, pentru ună potronică de' lă vrea piri la dânsul, nu' lă gludeca, celă trimitea acolo de' lă perdea. Pre boieră, pentru avuție îi omoria; giupănesele le silă; și domnindă, nu altă, ce ciudese și pozne făcea. Aceste făcendă, cunoscă că tuturoră este urită, și socoti ca se nu se încrêdă lefeciloră țerei; ce, aștrinsă în lăfă Unguri, călări și pedestri, și așcută celoră pedestri odă în curtea domnescă, în Iași, s'î aibă pururea lăngă dânsul.

Apoi vădu că de datornici nu se va putea mântui; ce, așorândută de tótă omul se ia câte ună boi și aștrimisă în tótă țera, cu Turci, de stringea; și pentru care omă nu avea boi, ei luă a cîl gâșlă în sat; de la ună luă-boi toți, pentru alți: că mulți rămăsă se, de rēută și de dabile ce eră în țeră, sêraci, fără boi de hrană.

Eră în anul 7100, într'aceste rēută și belitură ce făcea Aron Vodă, neputendă suferi țera, s'a rădicat Orhelanii și Soroceanii cu ună domnișoră, ce

diceau Ionașcu, ce 'lă alesese capă dentre dănșii, și 'i puseră nume Bogdan Vodă.

Dacă înțelesă Aron Vodă de acésta, au dată scire țerei să se stringă, și elă fôră zăbavă au eșită cu curtea și cu lefecii sei; și până a eșire den curte, au tălată pre Bucum Vel Vornic, și pre Bărlădénul Logofătul, și pe Paos Vornicul, dându-le vină de viclesugă, că 'i cu scirea loră. Deci, au purcesă impro-tiva vrăjmașilor sei. Atunce mergendă au pusă pe Ureche Vornicul Logofătă mare; și tēpinându-se oștile la Răută, 'și-au dată rēșboiă vitezesce de âmbe părțile. Și isbândi Aron Vodă, și prinsă și pre domnișorul acela, și 'i tălă nasul, și 'l-au călugărită. Érá dacă au spartă Aron Vodă pre viclenii sei, nice ună locă n'au rēmasă să nu fie plin de vrăjmășiea lui; că nu număi pre cel vinovați ce au fostă într'acelă rēșboiă perdea, ce și semințiile loră, și vino-vați și nevinovați.

Gătindu-se Aron Vodă să facă mai mari vrăjmașii, étă 'i veniră călărași cu veste de mazilie; că înțelegendă Impărăția de atâte rēutăți, și morți, și asu-prele fôră-mesură ce făcea, 'l-au mazīlită. Atunce Aron Vodă tălnui acea veste, să nu o înțelăgă țera și siujitorii, temēdu-se să nu 'lă ômore; că mulți erau bucuroși să audă veste ca aceea: că unora părinții, altora feciorii și fra-ții le perisă, și alții rēmăsese sēraci de multe rēutăți a lui. Ce, pre-tală în-vetă pre acel călărași să nu scôță cuvēntă afară; și îndată au răpedită in Iași la Dómna sei să se încarce și să purcēdă in gîos; érá pre boierii i-au în-vetă de au chlemată glótele, și le-au mulțămită de slujbă ce i-au făcută, și le-au dîsă să mērgă cineși pre acasă, gândindă că se voră duce, și elă să la drumul in gîos spre Galați.

A-doăa-și părēdu-i că se voră fi dusă curtenii și călărașii, au încălecată și au purcesă spre Iași, silindă să agiungă elă mai curēnd, să nu oblicescă cine-va; și étă glótele mergeau pre de tóte părțile. Atunce au chlemată pre boierii, dicēndă: «*Cređă, eu amă slobođită ôstea să-și mērgă pre-ascasă, dēră cine 'i opresce?*» I-au spusă boierii că o sēmă s'au dusă, érá celora ce le este calea spre Iași și mai la munte, acésta le este calea; și așa de pre urmă au mersă până au însērată. Apoi nóptea au silită Aron Vodă de au mersă; și nefăcēndă zăbavă in Iași, au purcesă in gîos spre Țarigrad; și pre cale 'l-au tēpinată Capegiă împērătescă ce venia să-lă la den scaună să-lă ducă la Impărăție. Érá dacă înțelesēră toți de mazilia lui Aaron Vodă, nu într'altă chipă, ce cum după furtună și vreme rea, dacă vedă ômenii sēnină și linisce se bu-cură toți, așa tótă țera s'au bucurată.

Intr'acesta chipă s'au tēmplată, însă, întórcerea lui Aron Vodă cu domnie noă, de pre cale, nesosită încă in Țarigrad: Dacă au înțelesă datornicii de mazilia lui Aron Vodă, mai vartos Eduard Barton, ce era pre-atunce solă de la Crălésa de Anglia la Pórtă, că au fostă luată bană împrumută câtē-va sumă de la alți neguțitorii Greci și Englezii de au dată lui Aron Vodă, când au eșită Domnă. întēiă, și n'au fostă apucată Aron Vodă să 'i plătescă banii. măcar că de-odă aștepta acelă solă să vadă pre Aron Vodă sosită mai curēnd mazilă in Țarigrad; érá apoi, pricepēndă că 'i va perde banii, adunat-au pre toți datornicii neguțitorii, de la curii luase bană pre chizeșiea sea, și i-au

învăţat de a merge la Bizirul şi a făcut jalobă asupra lui Aron Vodă, că, pentru scurtă domniea lui, n'a putut plăti banii ce a împrumutat pentru domnie. Alţii, de altă parte, diceau că n'a fost vreme aşa curândă să se mazilească Aron Vodă; că ajunsese de mai-nainte Aron Vodă la prietenii săi; dat-a scire şi Impăraţiei; şi încă neintrat în Țarigrad, l-a timpinat caftanul de domniea țerei.

Dumnezeu încă nu și plinise certarea de-asupra țerei; că Aron Vodă, după obiceiul lui cel rău și cumplit, dacă a înțeles că i-a dat domniea, îndată a răpediț pre creduta sluga sea, pre Oprea Armașul cel mare, cu cărți în țără, să fie scaunul, și să potă prinde pre cine i-a scris într'un isvod: că se apucase Aron Vodă nu de altă, ci totu de răutăți să facă; și ce n'a plinit cu rău în domnia de-ntăiu, să plină acmu: să fie pre toți Oprea Armașul, la închisore, până va veni elu să lă pără.

Oprea Armașul, după învățatura Domnu-seu lui Aron Vodă, viind de-olac, a intrat în Iași seara, și s'a dus în curte și a descălecat la odăile dărbănilor Unguresci; și noaptea a venit la gazda lui Urechi Logofetul, ce era Caîmacam la scaun până va veni Domnu în țără; și arătându l poronca Domnu-seu, era Ureche auzind de numele Domnu-seu lui Aron Vodă, numai ce s'a intristat; și vrind să hălăduască, să nu fie alu mai vedere, dis-a către Oprea Armașul: *«Cu bucurie primescu, și gata sunt bucurosu să slujesc Domnului nostru aceste ce mi poroncesce Măria sea; numai, să fie cu taină, nime să nu scie; și bine ai venit Dumneata, să șed la taină până ți vom oblici pre toți să scim cine unde sunt; că pre câți ți scrie în isvod, să l putem prinde, să nu cum-va prindă veste să fugă, și ne va fi cu smințelă.»* Mers-a Oprea Armașul de a ședut la taină, cum a dis Ureche Logofetul, la odăile dărbănilor, într'acea noapte. Era Ureche Logofetul numai ce se mira încotro se va duce, de uritul lui Aron Vodă, să nu fie alu mai vedere, sciind cătă grăză și răutăți făcuse mai nainte în domniea sea; și acmu mai de mari cazne se va apuca. Afând vreme și cale deschisă, Urechi Logofetul, de a se depărtare să ăsa den țără, s'a gătit, și purcedând a învățat pre gazdă l, cine l va întreba a-doă-ă, să spuie că s'a dus acasă în Cărligătura. Și așa, a purcesu, și mergend cu sirguire într'acea noapte și a doă-ă totă dioa, a trecut pre la Soroca în țera Leșescă.

A-doă-ă, seara, Oprea Armașul a merge la gazda lui Urechi Logofetul să se sfătuască; și neaflându l, atunci a vedut că l-a înșelat într'acesta chip; și îndată a trimis cărți pre la margini să pădască, să prindă marginile. Era dacă a înțeles că Urechi a trecut în țera Leșescă, și s'a depărtat, elu s'a aședat și a ținut scaunul până a venit Aron Vodă. Urechi Logofetul, dacă a trecut Nistrul, a merge unde era și cel-alți boier pribegi strinși, unde așteptă toți sfârșitul lucrului.

Scrie Urechi Vornicul, în anul 7101, încă până a sosire Aron Vodă în țără cu domniea, s'a rădicat un Pătru, căzac den țera Leșecă, cu puțintel pribegi, înțelegend că țera este fără Domnu; și intrand în țără, a venit în Iași la scaunul domniei, și a domnit două luni; era dacă a venit Aron Vodă, a prins pre Pătru cazacul și l-a trimis la Impărie.

Aron Vodă, dacă s'aşa aşedatŭ alŭ-dolle-rândŭ, cumuşŭ era vrăjmaşŭ, se apucă totŭ asuprele sŭ facă ŧereŭ; şi puneă dabile mari; şi ântŭiŭ cu voŭa lui âmblatŭ Turcŭi pren ŧeră de stringeăŭ dabilele cu ômenŭi Domnescŭ; éră apol, nu'ŭ piteapri, şi silă mare tuturorŭ făceaŭ; bucatele fôră preŭŭ le istovŭiăŭ, şi fôră de banŭi le luaŭ. Inse, apol, cunoscândŭ Aron Vodă că nu va fi bine până in sfêrşitŭ, că ŧeră scârşca, pribegŭi sta'ŭ inŭinaŭŭ, gândi, dupe tâtă rŭutatea ce făcuse, sŭ arăte şi vre-unŭ lucru bunŭ, ca sŭ se curăŭescă de strigare, şi sŭ dică ŧereŭ că nu'ŭ den voŭa lui ce s'aşa lucratŭ in ŧeră, ce'ŭ de nevole, şi de sila Turcilorŭ; şi socoti sŭ se agŭngă cu Mihaŭ Vodă, Domnul Muntenescŭ, ca sŭ se desbată de subt stăpânirea Turcilorŭ. Şi ântŭiŭ se apucă de zidi Mônăstirea in ŧarina Iaşilorŭ, care se chiamă până astăŭl Aron Vodă, pre numele lui unde este hramul Sfântului Neculae, in anul 7102. Éră in anul 7103, aŭ intratŭ in ŧeră Lobodă cu ôste cazăcescă, şi aŭ gonitŭ pre Aron Vodă den sca-unŭ, şi aŭ arsŭ tŭrgul Iaşil.

Scris-am de aice inainte mai pre-largŭ Domnia lui Aron Vodă, precum scrie in istorŭi streine.

Aron Vodă, viindŭ in ŧeră cu a-doŭa Domnie, cum am pomenitŭ mai sus, şi mântuindu-se de Pŭtru, pârându-i-se a fi mai slobodŭ, vrut-aŭ sŭ'ŭi aşede Domniea mai fôră grijŭ; şi in dată pre o sŭmă de boŭeri ce'ŭ avea in prepusŭ, i-aŭ omoritŭ; den cariŭ, unul era anume Brut; éră ce boŭerie aŭ avutŭ, nu putemŭ scire fôră câtŭ că era Arbănaşŭ de nŭmŭ, omŭ sciindŭ câteva limbi, şi sositŭ la mare avere, sciutŭ şi la Pôrta Impŕăŭiei; pre acesta, încă pentru avere 'l-aŭ omoritŭ; şi alte greutăŭi cu dabile ingreuea ŧeră. Vŭdŭndu-se Aron Vodă in ura tuturorŭ, şi den casă şi de afară, şi la Impŕăŭie sunase pentru môrtea lui Brut, fiindŭ cunoscutŭ la Pôrta acelŭ Brut, că era rudă cu Sinan Paşa, vestitŭ pre atunciŭ acelŭ Paşa la Impŕăŭie; faptele lui Aron Vodă oblicindu-se la impŕăŭie, ântŭjŭ poronci la Bator Jigmond, Craul Ardŕlului, pren Ahmed Paşa, ce era cu oşŭi in părŭile ŧereŭ Ungurescŭ, sŭ trimiŭă la Aron Vodă sŭ'ŭi rădise ômenŭi ceŭ in lŕfă, ce'ŭ trăsese Aron Vodă pre-lungă sine den Ardŕlŭ, şi sŭ la aminte sŭ nu'ŭi mai lese ômenŭi sŭ mŕrgă sŭ slujŕscă in Moldova.

Eduard, solul Crăeseŭ de Anglia, aşjderea părŭ pe Aron Vodă pentru banŭi ce'ŭ indatorise şi nu'ŭ puteŭ scôte, şi sila sŭ'ŭi pôŭă aduce la ŧarigrad pentru acea datorie; căci se făcuse veste de Aron Vodă, cum, se cŕcă sŭ fugă in părŭile Crŕştinescŭ. Pârŭt-aŭ pre Aaron Vodă şi pentru Oprea Logofŕtul (care aŭ fostŭ şi Armaşŭ) şi pentru Răsvan Haŭmanul, pentru că acestia are fi sfetnicŭi lui Aron Vodă la tôte rŭutăŭile acestea, săpându'ŭ den ŭi in ŭi; vŭdŭndŭ că nu va fi bine de dânsul, s'aŭ agŭnsŭ cu Mihaŭ Vodă, Domnul Muntenescŭ, sŭ se desbată de subt mâna Turcului. Se agŭnsŭ cu Mihaŭ Vodă, Batori Jigmond, Craul Ardŕlului, şi cu Aron Vodă, indemnându'ŭ sŭ se rădise pre Turcŭi, neprietenŭi creştinătăŭei, şi sŭ se unŕscă toŭi cu Impŕatul Nemŭescŭ. Éră aceste âmblândŭ pre-taină, étă veni veste lui Bator Jigmond de la Capikihaya lui de la Pôrta, dându'ŭ scire precum Sinan Paşa se gătŕză cu Tătariŭ sŭ intre in Ardŕlŭ sŭ pule subt sabie şi copii de optŭ anŭ.

Éră dacă s'aŭ desvŕratŭ, intrat-aŭ Tătariŭ in ŧeră Ungurŕscă de s'aŭ impreunatŭ Hanul cu Sinan Paşa. Intrândŭ Hanul pen ŧeră, pe poronca Impŕă-

ției, 'i-au grijit conace Aron Vodă și Mihaï Vodă; érá Hanul aú fostú datú scire la Leși, precum merge preu Moldova și preu țera Muntenescă la Belgrad se se împreune cu Sinan Pașa; acésta aú făcutú se nu albă grijă Leșii de Tătari.

Ce, Hanul, dacă aú trecutú Nistrul, aú lăsatuși calea pen țera Muntenescă, și aú mersú dreptú la Hotinú la marginea țerei Leșesci; și de acolo, măcar că erau și alte căi; ce, aú alesú trei căi de mersú: pre la Halici și pre la Caluși, fiindú și mai largú locul și sate mai dese pentru prada lorú; și pre acea cale aú mersú până la Sambor, o sémă; altă óste, pe Nistru, până la Stril, aú trecutú la Muncaci; érá a trilea óste, pre la Pocuția, și aú lovitú la Maramoroșú.

Aceste înțelegéndú Zamoiski, Cañtelarul crăiei Leșesci, aú strinsú óste, ce aú pututú, in grabă, se apuce pre Tătari la strimtori; ce, nemică n'aú isprăvitú, că trecuse Tătarii preste munți, cu mare pradă pen țera Leșescă.—Érá ce aú făcutú Tătarii la Unguri, dacă aú trecutú pen Maramoroșú, se scrie ei; érá noi ne întórcemú la róndul nostru.

Lucrándu-se aceste, érá Cázacii ce trăiau pe-lungă Nistru in Podolia, supărându-se de părțile Tătarilorú, înțelegéndú precum Bator Jigmond stăpânesce țera Moldovei și țera Muntenescă, aú trimisú solú la dânsul; și viindú la Belgrad, la Bator Jigmond, aú cerșutú s'í primescă la slujba sea; și, de le va da léfă de doué luni, și s'í lase se trălécsă pen țera Muntenescă, vorú sta nevoitori de vorú merge până la Odril cu armele séle. Acéstă solie de la acei cázaci o aú primitú Bator Jigmond, fiindú aglunsú și cu Aron Vodă și cu Mihaï Vodă, cu indemnarea lui Rodolf, Impératul Nemțescú, și 'i aú întorsú cu mari daruri. Érá aicea in Moldova, și in țera Muntenescă, mare sunetú de arme se afla; că Aron Vodă, înțelegéndú de venirea Hanului, den poronca Impărăției, se între intr'aceste țeri, intr'améndoúe, se le prade, îndată aú rápeșitú la Mihaï Vodă și la Bator Jigmond. Și îndată Bator Jigmond aú trimisú cu oști pre Albert Kiral și cu oști Muntenesci; și lovindú pre Tătari, 'i-aú infrântú; și dobânda ce luase Tătarii de la Unguri in anul trecutú, o aú luat'o inapoi Aron Vodă și cu Mihaï Vodă, cu Ungurii; și aú luatú câteva cetăți mici pe Dunăre (nu le scriú anume istoricii Unguri). Érá óre-care Iancul, feciorú a unui Domn Muntenescú, avéndú óste Turcescă și cu Tătari, aú intratú in țera Muntenescă asupra lui Mihaï Vodă. Ce, eșindu'i mai curândú Mihaï Vodă, înainte cu oștile séle, și cu Ungurii lui Batori Jigmond, și cu Moldovenii lui Aron Vodă, avéndú și óre-ce Cázaci, infrânt-aú pre acelú domnișorú, și multă vėrsare de sänge aú făcutú in Turci și in Tătari; și aú mersú in gónă de aú incungluratú Cetatea-Albă, și aú aprinsú Tėrgul de-afară de aú arsú. Dupé acea isbândă, aú datú scire lui Bator Jigmond, cerșindú Aron Vodă și Mihaï Vodă s'í trimiță mai multú aglutorú, se stăpânescă Dunărea tótă. Trimis'aú câte-va tunuri lui Bator Jigmond, dobândite de la Turci, den care puscú era pe doué scrise stégurile și numele lui Ferdinand, Impératului Nemțescú; și pre alte doué, numele și stégurile lui Huniad Ión, tatál lui Mateiaș, Craiul Ungurescú (aceste puscú, eú socotescú că suntú dobândite de Stefan Vodă celú bunú, când aú bătutú pre Mateiaș Craiul la Baie).

Bator Jigmond se ținea stėpânú așa țerei Moldovei cum și țerei Muntenesci; măcar că urik pe aceste doué țeri nu'și făcuse. Érá aceste lucrându-se

Domnilorū puși până la vrme, den veniturile țerei aceea, după datoriile slujbelorū lorū, Măria sea Craiul le va orânduî venitū, pe pofta țerei și a boierilorū.

Tôte pricinile, după vechi legi și obiceiuri a țerei, înaintea giudecătorilorū orânduîși se se începă se se giudece, și înaintea Domnului și a 12 boieri. După giudecată, se se obârșescă osebitū de tôte; și ori ce felū de pricinī de pedepsă, atingēndu-se de vieța și averile boierilorū cari se vai că den giudecata de capū s'are pune in oprélă, însă se se lase locū de milă și de ertare; și nice viața, nice averea boierilorū ce'sū de pedepsă, fōră scirea Craiului și a urmașilorū lui se nu se pōtă lua. Êră de s'ar pedepsi cineva cu mōrte, averea lui, după obiceiul țerei aciea, se mērgă la rude și la urmași lui. Și intr'acēstă orânduélă și ispravă se se inchidă tōtă țera Muntenescă subț hotarele și marginele ei vechi, despre partea Moldovei și a munților, despre Dunăre până la mișlocul matcei Dunărei, de la Rușava până la Brăila, și după vechile hotare și margini se se ia venitul țerei.

Tōtă orânduela bisericeî și a preoților s'aū a călugărilor se o lase Măria sea in vechia ținere și obiceiū: pravile, țeremonii și volnicile, se fie slobođi a'si luare obicinuite veniturile sēle; așjiderea și tōte bisericile Muntenesci, cari se află in țrile Măriei sēle saū a urmașilorū, vorū fi subț giudecata aședămintului Mitropolitului de Tērgoviște după aședarea legel bisericeî și orândueli țerei aciea, și veniturile sēle se'si pōtă lua pre obiceiū.

Titulușū va avea Măria sea și urmași lui de la Domnū, și de la tōtă orânduela țerei, așa: Prea sēninatul Domnū stăpānul Jigmond, den darul lui Dumneđeū, a Ardélului, a țerei Moldovei, a țerei Romānesci și a sēntei Impērăției Rōmului, Domnū, a părților crăiei Unguresci stăpānū, și a Sēcuilor oblăduitorū, iprocī, stăpānul nostru Milostivū.

Êră Domnul de țēră, Dumnealui māritul Domnū Mihaī Vodă, a țerei nōstre Romānesci, credinciosul noă iubitū.

Êră însuși Domnul, la titulușul seū, pe urmă se nu se pule cu mila lui Dumneđeū, nice Tērgul, saū locul, de unde va trimite cărțile sēle la Măriea sea, la urmași lui, se nu se pomenescă.

Domnul țerei se aibă pecetea nēmului seū, êră nu cea de obște a Domnilorū țerei Muntenesci, êră cu cēră roșie. Êră pecetea țerei sō fie la Măria sea, și la urmași lui.

Boierii toți se vorū chema a domnului de Ardélū, nu a Domnului țerei, și fieșcare va avea intr'acela chipū titulușū.

Domnul Muntenescū se va scrie intre sfetnicii de Ardélū.

Domnul țerei prin soli, saū cu altă socotélă, cu nime den norodul streinū saū den Domni, fōră slobođenīa și voea de la Domnul Ardélului și de la urmași lui (și lorū le va fi) nice de une lucruri se nu pōtă socoti și a isprăvire. Ce, când va fi trebuință caaceea, se întrebe de Măria sea Domnul Ardélului și de urmași lui, și lorū le va fi pricina Domnului și a tōtă țera, a le isprăvire și a le urnire.

Êră de ostași Unguresci, saū de altū nēmū, de va face strimbătate vre unuia den locuitorii țerei, den partea aceluia, căpitanul Domnului de Ardélū, care va fi pusū acolo pentru cercătura vinei și a faptei; așjiderea de va face vre o silă cinevași den locuitorii Domnului țerei vre unul ostași a Domnului Ardélului, den partea aceluia, singurū Domnul, pren Vornicul, se cerce giudețul fōră de nice o zăbavă. Êră care, ori chipurilorū boierilorū ori curții, va face silă improtiva lelei și dreptăței, se i se facă certare de capū.

Intre cei 12 boieri giurași se nu pōtă fi nēmū de Grecū, și nice o slujbă saū rândū care ȑemă de cărmuirea acei țeri, a avea se nu pōtă.

Ospețele și hărăđiturile ce suntū obicinuite la Pasci și la Botezul Domnului Nostru Iisus Hristos se se facă den venitul țerei.

Așjiderea Domnului țerei și toți boierii, făcēndū giurāmēntū cu incredințarea sea Măriei sēle Domnului de Ardélū și urmașilorū lui, se vorū lega cu tainele credinței.

După aceste ponturi și aședăminturi, atuncea când se va trimite stēgul oștenescū Domnului țerei, așjiderea Măria sea, Domnul Ardélului, se făgăduesce cu tōte puterile, cu băni, cu puscī, cu erbă de pușcă și cu altă gătire de ôste in țera Muntenescă, improtiva tuturorū vrăjmașilorū a o apērare și a o sprijinire, și a o cărmuire. După aceste legături și aședăminturi și urmași lui vorū face. Pentru acărui lucru, incredințasē și vecinica pomenire Măria

sea, Domnul Ardélului, Antétu, și noi, chipurile ce le-am pomenit mai sus, dentru amëndouă părțile, spre a ovêrsire aceste ponturi și aședăminturi, cu iscălitura de mânele nòstre și cu pecețile nòstre obicnute le vom întări și intemeia. — Lucratu-s'au aceste in Beligrad.

Și étă indată singur Jigmond, Craiul și Domnul de Ardél, tôte cele mai de-sus scrise ponturi și aședăminturi, dentru amëndouă părțile, prefăcute și incheiete, primindu-le, și neschimbate și tare avându-le, cu iscălitura mânei și cu pecetea inelului nostru adevărat, a le întărire amă vrut; și pre acelea a le ținere, și neclătire a le pădire, așa și cu a urmașilor nostri nume (când vor sta ei stăpânitori), credința și cuvântul nostru, Domnescu ne legăm. — Lucratu-s'au aceste in oraș in Beligrad, Mai în 20 de zile, anul de la Hristos 1595.

Aceste isprăvindu-le soli Muntenesci, s'au intorsu in țera sea. După dânșii au mersu Palatiție cu busdugan și cu stégă, de au intemeiatu pre Miha Vodă, Domnul țerei Muntenesci. Giurat-au acolo pre-locu așa, Miha Vodă, cum și toți boierii după ponturi inaintea lui Palatiție.

După acesta, in luna lui Iunie in di antetii, trimis-au boieri și Stefan Răsvan Vodă, Domnul Moldovei, la Beligrad, de s'au legat și ei, după aședămintul lui Miha Vodă, cu Jigmond Craiu. Éra la sfêrșitul lui Mai au intrat Tătarii in Moldova și in țera Muntenescă cu multă ște; și lovindu'i Muntenii cu Ungurii și cu Căzaci, la marginea țerei Muntenesci, i-au bătut și i-au aliat. Perit-au mulți Tătari.

Curând după acesta, lovit-au Miha Vodă la Nicopoli pre Ferhat Pașa; pre care biruindu-l, au aprinsu tîrgul de au ars, puind pre toți sub sabie; numai cetatea au rămasă intrégă. Éra curând după aceea au lovit in Bugécă, și mare pradă au făcut; luat-au și șapte buncucuri Tătăresci de le-au inchinat lui Jigmond Craiu, și mulți robi.

Aceste rocoșituri și turburări înțelegend Impărăția Turcului, au și orondit pre Sinan Pașa; și câtă s'a desvrat, au și purcesu cu oști den Targrad asupra lui Miha Vodă. Înțelegend Miha Vodă de clătirea lui Sinan Pașa, că vine asupra, tras-au agutor de la Batori Jigmond, Craiu Ardélului, 2000 de Unguri călărime și 500 de pedestrime, cu Kiralie; și până a venire Sinan Pașa, éra Miha Vodă și cu Kiralie au lovit pre turcii ce se află la oraș la Floci, și pre toți 'i-au pus in sabie. Lovit-au și la Rușova, și la Silistra, și la Dristor, le-au dobândit și le-au ars. Lovit-au pre un Mehmet Pașa, Miha Vodă, care venia cu un Bogdan Vodă, cu ște Turcescă, și cu Tătari, și cu 14.000 de Sêrbi, și 'l-au bătut Miha Vodă; trecut-au Miha Vodă preste Dunăre, pe ghiță, de au pradat in Dobrogea, și au dobândit Astova, Blucița; risipit-au Cerna Vodă, Azgradul, Rihova, și până la Chilia și la Cetatea Albă. Sosit-au și Sinan Pașa in Dobrogea cu 100.000 de ște Turcescă; și făcend pod peste Dunăre, au mersu drept la Bucuresci și la Têrgoviște; nefind nice o ște, prea lesne le-au luat, că Miha Vodă nu se nădăjdi in oștile ce avea. Ce 'al-au trimis Dômnă și cu fiu-seu, Pêtrașco Vodă, in Sibiu, in țera Ardélului; și el cu Kiralie au intrat cu oștile sêle in munți, la o cetățule ce'i dicu Cerna Vodă, cetate veche și stricată de Turci mai de-mult, éra in loc tare, petros. Éra Sinan Pașa, stringend den totă țera ômeni, au incungurat Bucurescii și Têrgoviștea cu șanț și cu pârșane. Éra ôstea o au împărțit in două părți: o parte, cu Ali-Pașa, au lăsat in Têrgoviște să isprăvescă lucrul cetătei; éra cu alta, au mersu Sinan Pașa după Miha Vodă. Și dacă s'au a-

proprietă de unde era Mihai Vodă, au orânduită 12,000 de Turci, într'ales, să meargă să lovească pre Mihai Vodă, peste acele locuri strimte, și să nu se întorcă până nu-l voru birui. Era Mihai Vodă cu Kiralie, nădăduindă intru Dumneșeu, și bizuindu-se și locului, au eșit în timpinarea Turcilor la acele strimtori, ce s'au pomenit mai sus, și stătu un război mare între dânșii, cu multă vârsare de sânge, până au dată dosu Turcilor; și-l goniată oștenii lui Mihai Vodă, până în tabăra Turcăscă; și de acolo iar luată înapoi a gonire pre oștenii lui Mihai Vodă. Și totu amblară într'acea și până indeseșă totu hărățindu-se, și se goniată unii pre alții neputându-și alege. Era într'apusul sôrelui, nimerise 300 de Unguri pedestrime, ce erau eșii den tabăra pentru pășune, și sosindă în război, îndată, den poronca lui Mihai Vodă, stătura și acia bărbătesce la război. Era Turcii, înțelegendă că au venită aglutoră pros-petă lui Mihai Vodă, nesciindă numărul lor, și-au făcută spaimă, și au dată dosu, și i-au luată oștenii lui Mihai Vodă în gonă, și pre mulți au aglunsă și i-au omorită. Apucat-au și patru tunuri și câte-va stéguri; și fugindă Sinan Pașa, dică că au cădută cu calul de pre un pod în apă, și abia au eșit, întinat. Și după acest război, nezăbăvindă Sinan Pașa, iar s'au gătita cu oște și au mersă asupra lui Mihai Vodă. Era Mihai Vodă s'au dusă în munți, și se gătia mai cu mare gătire împotriva lui Sinan Pașa. Pornit-au Bator Jigmond pre Benedect Mindțenite, ocărnuitorul Sécuilor, și pre Baltasar Bogasie, și pre Nicula Cornisie, cu oști, să se adune în câmpii Barciului, la ună țergă sășescă, ce se chiamă Valea-Negră; și singur Jigmond au purcesă den Beligrad la Sêbeș. Și acolo i s'au nimerit vestii bune: că au dobândită oșmenii lui cetatea Lipa; adică, de biruința lui Mihai Vodă asupra lui Sinan Pașa; atriea, Cazighiri Han, eșindă den Crim să vie în Moldova cu oște să prade, era viindă Muscalii de preste Nipru, au lovită în Crim de au prădată și au arsă; care veste înțelegendă Hanul s'au întorsă iar în Crim.

Venit-au lui Jigmond aglutoră den țera Leșescă, Ian Veier, cu 300 de Căzaci; asijdere și oștea Nemțescă, călărime 1,500, de la Împăratul Nemțesc, cu Albet Generarul, era osebită oștea Ardélului 2,400. Mers-au poronca lui Jigmond și la Râșvan Vodă den Moldova de au intrat, de grijea Tătarilor, pre la Sécui, cu 2,300 de pedestrime și 700 de călărime, și cu 22 de puscă, și s'au tăbărită la cetatea Terhvara între munți, ce era făcută de Ludovik, Craul Unguresc, și mai apoi lărgită de Ión Huniad Craul, care pre atunci o stăpânia Brașovenii. Și acolo veni veste lui Râșvan Vodă că au intrat în țară cu oște Leșescă Irimia Moghilă cu Zamoiski Hatmanul Leșesc. Vădendă Leșii că au pusă Bator Jigmond de la sine Domnă în Moldova, și pre atunci Leșii o scrieau pe Moldova că este soție Crăiei Leșesc, încă de pe legăturile ce făcuse Leșii cu Stefan Vodă cel bun, și mai apoi cu Bogdan Vodă, cum s'au pomenit la rîndul aceloră Domni, n'au suferită pre Râșvan Vodă.

De unde au luată Miron Logofetul de scrie în leatopisețul seă de Stefan Radul Vornicul, se-lă fie pusă Domnă țerei în locul lui Aron Vodă, ea nu pocăia, nice este altă Stefan, fôră Stefan Râșvan Vodă; că și cronicarii străini, Necula Istvanfi, și Volfgang de Betlem, cari în istoriile seale pomenescă de Domniile Moldovei, scriu că pre urma lui Aron Vodă au stătută Domni Ste-

fan Răsvan, pusă de Bator Jigmond, Craful Ardélului, precum s'aŭ pomenitŭ mai sus, cã aŭ mersŭ Răsvan Vodă, pe poronca lui Bator Jigmond, într'agiu-torŭ lui Mihaï Vodă. Eră Movilescii, precum scrie Urechi Vornicul, încã cu Pëtru Vodă Schiopul trecuse în țera Leșescă. Așa déră, aŭ pusŭ la Domnie Le-șii pre Irimia Moghila Vornicul, cu alesul Boțerilorŭ de țeră, puindŭ de-odată și pren cetățile țerei slujitorii sei Leși, în anul 7103.

Impărăția Turcului pre-atuncea lupta pentru Craiea Ungurască, cu Nemții, pentru Buda, pentru Ostrogon și pentru Elnicul. Eră vedëndŭ cã cuprindŭ Le-șii țera Moldovei, aŭ orânduitŭ pre Cazighirei Sultan, Hanul Crîmului, trimi-tindu'î și 2000 de Eniceri, către 70,000 de Tătari ce erau. Trimisu-i-aŭ Im-părăția și stégŭ și tului de Domniei Moldovei să așede pre cine are socoti elŭ la Domnie, să fie den partea Impărăției.

Prinđendŭ veste Leșii de clătirea Hanului la Moldova, cu Turcii, socotindŭ a lăsare la smintelă pre Domnul pusŭ de dânsii, aŭ orânduitŭ și ei pre Za-moiski Hatmanul cu 10,000 de ôste (de nu se laudă). În anul 7104, Octomvrie 9, aŭ sotitŭ Leșii la Țupora; eră a-doia-și se vedură și străjile Tătăresci; eră a-triea-și, Octomvrie 11, aŭ sositŭ și Hanul cu Tătărimea. Eră Leșii, vedëndŭ atâtă Tătărime, n'aŭ pututŭ răbda fôră șanțuri, ce'și-aŭ întăritŭ tabăra cu șanțuri pen pregătire; făcut-aŭ și băști de pământŭ den-afară de șanțul taberei, așa de-departe câtŭ agiungea glonțul puscel; și aŭ pusŭ ôste în băști, și de acolo datŭ den tunuri. Și într'acea și aŭ stătutŭ răsboiul tótă dioa, năvălindŭ Tătarii spre tabăra Leși-lorŭ den-față; eră dosul nu puteau să-lŭ în Tătarii, cã Leșii stau neclătiți. Eră a-doia-și, socotise Hanul cu meștersugŭ să depărteze pre Leși de la șanțuri; aŭ orânduitŭ pre o semă de Tătari de făceau năvală asupra Leșilorŭ; apoi se făceau a fugire. Ce, Leșii, pricepëndŭ meștersugul, stau între băști neclătiți, până in-de-seră. Atunci, deprinđendŭ Leșii pre Tătari, vedëndŭ cã se temŭ de focŭ Tătarii, luate-i-aŭ Leșii în gônă până la ôstea cea supusă; apoi s'aŭ in-torsŭ Leșii încetŭ, sprijinindu-se de năvala Tătarilorŭ până între băști.

Nu dormi Irimia Vodă; cã de și avea nădejde în Leși, eră îndră aŭ a-giunsŭ cu daruri la Hanul, și aŭ datŭ cele șapte sate de țeră Hanului, ce se dicŭ Hănesci până astăzi; aŭ legatŭ atunci și miera ce se dă în toți anii, balci bașlâk, și alte daruri; și cu nevoința Irimiei Vodă aŭ stătutŭ legături de pace între Hanul Tătărescŭ și între Zamoiski, dândŭ și Hanul zălogŭ la Leși și Leșii la Hanul, până se va închide tocméla.

Capetele de pace aŭ fostŭ aceste: Irimia Vodă să fie Domnŭ țerei, birnicŭ Impărăției den anŭ în anŭ, după obiceiŭ; eră Hanului să'î dea acele sate și alte daruri, cum s'aŭ pomenitŭ mai sus; și oștile Leșesci să nu mai între în țera Moldovei; și să mERGă solŭ de la Leși la Impărăția Turcului pentru întă-ritura păcei. Eră Hanul să dea stégŭ și tului de Domnie Irimiei Vodă; și să'î scótă Hatışerifŭ, sau Uricŭ, de Domnie vecnică, de la Impărăție. Și așa, sau împăcatŭ; și s'aŭ dusŭ Hanul la locurile se-le cu Tătarii, și Zamoiski cu Leșii la țera lorŭ; lăsândŭ lângă Irimia Vodă pre Albert Hanski și pre Iani Pototŭki cu 3000 de oșteni, cã se temea Irimia Vodă de Unguri. Și aŭ purcesŭ și Iri-mia Vodă, și s'aŭ aședatŭ la Sucéva la scaunul Domniei.

Acéstă veste dacă aŭ agiunsŭ la Bator Jigmond, Craful Ardélului, aŭ adu-

nată sfată, cum voră face să scotă pre Irimia Vodă den țără, ținădu Moldova a lui; au alesă cu sfatul să îngăduescă până li se va alege cu Turcii, cu Sinan Pașa, cum s'au pomenitū mai sus, ce venia cu mare putere de oști asupra lui Mihał Vodă, Domnul Muntenescă; făcendū căutare oștil seles, Jigmond craiū, care era împărțită in 9 polcuri: 20,000 călărime cu sulite, și 32,000 pedestrime, avea și puscă pe rôte 63, și câteva care cu erbă de puscă, și alte trebuitore de resbolū; și au trecutū preste munți in țera Muntenescă, la Rucal. Acolo viindū și Mihał Vodă cu Kiralie cu 8000 de oșteni intr'ales. Venit-au acolo și Stefan Răsvan Vodă cu Moldoveni; și de acolo pornindu-se Jigmond cu tabăra, au merșū unde era tăbăritū Mihał Vodă, o milă de locū de la Têrgoviște, și au ședutū pre locū 10 zile. Eră Sinan Pașa cu Turcii era in Têrgoviște, unde o întărise cu șanțuri și cu pârșane, și cu spină ingrădită; și mergea Sinan Pașa de privia oștea lui Jigmond dentr'unū delū; și pôte fi cunoscutū că nu'l va pute sta improtivă. S'au sfătuitū cu al sei să nu aștepte acolo pre Jigmond Craiū; ce, au lăsatū la Têrgoviște pre Ali Pașa, cu o semă de oște, și pre Mehmet Beū; eră Sinan Pașa s'au trasū cu altă oște de-sirgū la Bucuresci. Eră Jigmond cu tocmela oștilorū seles, cu Mihał Vodă și cu Răsvan Vodă, au încungituratū Têrgoviștea: înainte era Mihał Vodă cu 4000 de călărime intr'ales, cu sulite; și Kiralie cu câteva polcuri, den dirēpta și den stānga, câte 5000 de sulitași călări; eră in miđilocū era pedestrimea și Sēcuii, cu sulite, cu cōse; după aceea, carele cu pive de aramă; pe urmă, rôte Nemțesci; eră după Nemți, Bator Jigmond cu 12,000 de călărime, cu sulite; și pre urmă, cea-altă oște. Precum scriū istoriciī streini, au fostū de totă oștea ca 60,000; și au sositū in locul unde stătuse Sinan Pașa; și înțelegendū că au fugitū Sinan Pașa, se temea Jigmond de vicleșugū, și poronci de stātu oștea întocmela sea totă noptea și a-doăa-đi până amēđă-đi, până au venitū cercătorii ce'i trimisese Jigmond de au cercatū să scie de oștea lui Sinan Pașa ce s'au făcutū. Și dacă sciură că s'a trasū la Bucuresci Sinan Pașa, s'au sfătuitū Jigmond Craiul, merge-vorū in gōnă după Sinan Pașa; și au alesū cu sfatul să nu rămăe neprietenii in urmă; și s'au apucatū a batere Têrgoviștea de trei părți, cu metereze și cu coșuri.

Răsvan Vodă cu Sēcuii era orânduitū despre rēsăritū cu 10 tunuri; eră Mihał Vodă și Jigmond cu Kiralie, despre munte și despre apa Ialomiței, cu 20 de puscă. Se apăraū tare Turcii den lăuntru, și împingeau pe cīea ce puse acum lōntre pe zidurile cetăței; nepărăsitū dau den tunuri, și cumbarale aruncau. Eră Sēcuii strinsese lemne uscate, și catranū, și rēșină, și altele de aprinsū focū, și au aruncatū in cetate; ce, nu s'au pututū aprinde îndată. Eră a-doăa-đi Sēcuii, vrēndū să se arāte mulțamitori pentru volnicia ce le făcuse atunci de-curând Jigmond, au și mai strinsū grāmeđi de lemne uscate, și au aruncatū in șanțū unde erau Turcii; și aprindēndu-se, au datū năvală Sēcuii cu lōntre peste ziduri, și s'au suitū pe o parte de zidū, și iar au datū focū acelorū vrēscuri și pe altă parte de zidū. Atunci Turcii, vēdēndu-se aprinși și încungiturați de focū, nu se mai putură apăra, și eșiră pe o portiță ce era nesciută de oștile lui Jigmond. Ce, n'au scăpatū, că era călărime împregiurul cetăței, mai la câmpū. Incăput-au viū in mānele lui Jigmond Ali Pașa și Mehmet Beī.

Dat-au în pradă cetatea, den care mai multă dobândă au luat Săcuil, că ei au sărită întâiu în cetate. Aflat-au și două puscă mai mari (era glonțul câte de 67 oca).

Sinan Pașa, dacă au înțeles că au dobândit cetatea Târgoviște, mare frică 'l-au cuprinsă. Lăsat-au și Bucuresc, și au fugit la Dunăre. Deodată întârise Sinan Pașa o biserică în Bucuresc cu șanțuri și cu băști, ce era zidită de Mihail Vodă, și de Alecsandru Vodă, domnul țerei Muntenesc. Ce nime nice acolo n'au cutezat să aștepte pre Jigmond Craiu. Au fost pusă lagumuri împregiurul acei biserici, și lăsa o cetă de omeni ca, de are venire Jigmond pe-aprope, să aprindă lagumurile asupra oștilor lui Jigmond. Ce, s'au înșelat în sfatul Sinan Pașa; că Jigmond, după ce au dobândit Târgoviștea, nu au venit direct pe slăvul Turcilor, că pre unde mersese Turcii au fost rămași numai pământul; ce, pre altă locă au fost mers, rămânând Bucuresc de-astânga. Apropiindu-se Jigmond de Dunăre spre Giurgev, au înțeles că Sinan Pașa au trecut preste Dunăre cu o semă de oște; era altă semă de oște au rămasă dencăce de Dunăre. Pornit-au îndată Jigmond o semă de oșteni într'ales, de au cercat să afle este așa; și pre mulți Turci au aflat pre cale, mergându-se agiungă la Cetatea Giurgevului. Ce, puțin au scăpat, era mai mulți 'i-au tăiat și 'i-au prins vii; gonitu-i-au până la Giurgev. Apucase Sinan Pașa de trecuse preste Dunăre într'ună ghecetă. Era mulțime de Turci treceau preste pod, că nu numai încăpeau peste pod; ce, se sloboșiau unii și înnot, și mai mulți se înneacă. Sosit-au atunci și Jigmond cu oștile, și mare mărte se făcu în Turci de oștenii lui Jigmond, mai ales de Săcuil, ce arătară mare vitezie. Perit-au mulți Turci, câtă se amestecase apa cu sângele lor, de ce făcuse roșie de sânge; era den ceea parte, Sinan Pașa nu înceta a batere den puscă în oștea lui Jigmond; ce, nice o scădere făcea. Era pedestrimea, ce era în lăfă la Răsvan Vodă, au dată năvală la podul despre cetate de au apucat podul, și acolo mare, și cea de-pe-urmă frică în Turci era, cari trecuse Dunărea de au tăiat și au stricat podul, temându-se să nu trecă oștea lui Jigmond și în ceea parte de Dunăre.

Dobândit-au Jigmond și cetatea Giurgevului, și io au arș, și omori pre toți cetățenii; și au stricat podul, și au arș vasele pre cari era făcut podul. Intorsu-s'au Jigmond, petrecut de Mihail Vodă până la Gergiță, și îndată au gătit pre Răsvan Vodă cu oști, să meargă asupra Irimiei Vodă, și 'i-au dată 12,000 de oște Ungurască.

Și înțelegându Irimia Vodă de venirea lui Răsvan Vodă cu Ungurii, au strins și el oște de țară câtă au putut, și s'au gătit să stea cu război împotriva lui Răsvan Vodă. Era într-o Duminică când s'au apropiat Răsvan Vodă cu Ungurii de țergul Sucevei; era eșit și Irimia Vodă la sat la Areni. Era oștea Leșcă ce era la Irimia Vodă, lăsată de Zamolski, o au tocmit mai la câmp, despre Șkeia, pe sub un mal ce este alături pre-lungă drumul Bălei. Irimia Vodă era în biserică la Sfânta slujbă, când se agiungeau hărășii den oștea lui Răsvan Vodă cu oștile țerei; și când au eșit Irimia Vodă den biserică, se timpinară oștile de ambe părțile; și după câtă-va luptă între oști, au levit Leșii în oștea Ungurască, den aripa despre Șkeia, și îndată au înfrânt pe Unguri. Era

subt Răsvan Vodă, precum scrie Istvanfi, doi cai au căzut în război atunci, și încălecându pre alu-trile calu, au silitu de au îmbărbătatu oșteea sea, și au tocmitu războiul la-locu. Ce, curând purcăsera în risipă oștea lui Răsvan Vodă. Părăsitu de toți Răsvan Vodă, fugindū, 'l-au prinsu oștenii Irimiei Vodă; scrie Istvanfi că era rănitū Răsvan Vodă. Și înainteū au poroncitu Irimia Vodă de 'l-au sluitu de nasu și de buze, și după cătăva muștrare i-au tăiatu capul, și 'l-au pusu într'unu parū improtiva cetăței. Se pomenesce și astăzi Movila lui Răsvan Vodă, pe drumul Băiei ce merge de la Sucăvă. Era pre Unguri i-au gonitu până în munți, tăindu'i și ucigându'i oștenii Irimiei Vodă, cu mare văsare de sânge.

Fost-au acestu război în anul 7104, Decemvrie 5 zile. Așa s'au plătitu lui Răsvan Vodă răul ce făcuse si elū lui Aron Vodă, de la carele au avutū milă și cinste.

Era Săcuil, cum cei ce scăpase den războiul de la Sucăvă, așa și acei de pre locu, vedându-se în volnicia sea ce le dedese de-curând Batori Jigmond Craiū, au începutu a facere gonă asupra Nemeșilorū de le-au prădatu casele, și multe nebunii au făcutu. Aceste înțelegendu Jigmond, au strinsu sfatu, și le-au stricatu volnicia ce dedese Săcuilorū.

L. Domniea lui Irimia Vodă Movilă.

După acestu război și perire a lui Răsvan, s'au aședatu domniea Irimiei Vodă fără grije; nice Batori Jigmond, Domnul Ardélului, nu s'au mai ispititu să mai trimită oști în Moldova. Acestă perire a lui Stefan Răsvan, cum și risipa oștilorū lui Jigmond Craiū, de-odată și desbaterea țerei Moldovei de subt ascultarea crăiei Unguresci, nu numai Impăratului Nemțescū—cu unu Craiū Ungurescū, de care rezimase și de-mai-nainte-vreme Moldova, încă de-mai-nainte de ce au luatū Turcii Țarigradu era și întovăroșită — i-au părutu rău, ce și lui Kliminte, Papa Rōmului, i-au părutu rău, pentru căci crăiea Leșescă se unia cu Turcul; când Craiul Jigmond luptându elū să desbată țera de subt mâna Turcului, se cuprinde țera Moldovei, să împreune și pre Moldoveni cu sine improtiva Turcilorū; căci trimisese Jigmond Craiū solu la cumnatu-seu Rodolf, Impăratul Nemțescū, și la Klimintie, Papa de Rōmū, jeluindu de mare pagubă ce i-au făcutū Leșii în oștea lui, și Leșii au împedecatu lucrul, spre scăderea creștinătăței, de au aședatu țera Moldovei iar subt birul Turcilorū, de subt care birū era eșită țera cu nevoința lui. Era și Papa, mare ponoslu au trimisū Leșilorū, și osebite de biserica lorū Craiului Leșescū, ca unu împedecatorū binelui creștinilorū.

Trimis'au și Craiul Leșescū solu la Papa, făcendu'i scire că are elū de grijea țerei Moldovei, fiindū mai aprōpe. vecină țerei Leșesci, și mai inhotărită; mai cu cale au socotitu a fi să razime de crăiea Leșescă, și de republica Leșescă, de cătu de crăiea Ungurescă. Acea grijă pōrtă elū, să nu fie Moldova cu Turcii, și de-mai-nainte-vreme, fiindū subt grijea sea, cum și acmu de-curând cu puterea sea să scosū den Moldova pre Hanul Krimului. Era Cra-

Iul Unguresc, neavându putere să se apere pre sine, cum pôte să apere pre Moldova de Turci și de Tătari; mai avându prilej să fie când crăiea Leșescă de ôste. Aceste pricinî aveau ei între sine pentru Moldova.

Irimia Vodă domnea cu pace și cu lucruri aședate și întemelte, că ținea și oști străine, și pădia și datoria despre Impărăție.

Eră nu multă vreme după acesta, Bator Jigmond, vedându-se îmbetrănit și fără cucon, și vedându că Turcii den an în an se întăresc și cască să cuprindă Ardélul, și el obosit de vârtute, alegându și bătrânețelor viață cu odihnă, aș socotit că frații sei nice unul nu va putea să fie Ardélul, de răul Turcilor; și aș făcut tocmeală cu cumnatul său, cu Impăratul Nemțesc, să fie pre sēma Impăratului Nemțesc Ardélul; eră lui i-aș dat cumnatu-său, Impăratul Nemțesc, două olate, anume: Ratișbor și Opolia, la țera Silezia, care se chiamă Slonsca, ce se hotăresce cu Leșii. Și după aceea Jigmond, după legăturile ce făcuse cu cumnatu-său Rodolf, Impăratul Nemțesc, pentru Ardélul, lăsat-aș de-o-dată Ardélul pe sēma lui Caspar Corsine, pre care îl avea credincios Jigmond; și chiamându-l în-taină, i-aș dîș așa; *«Este voea mea, ca după ce voi eși den Ardélul, nimeru să nu lași domniea Ardélului; ce, să o tragi la tine; pentru aceea te-am făcut Hatman pre oștile Ardélului»*.

A-doia-di iară, aș chiamat pre Stefan Boțca, Unchiu-său, și i dîșe: *«Așa te sfătuesc: că, de fi va trebui domniea Ardélului, să nu răbd pe vre-unu Muntenu (arătându pre Iosika), să fie domniea»*. După aceea, nezăbăvind vreme, tōmna, aș dat domniea Ardélului lui Stefan Iosika, Logofetul său, a cărula sfat nu numai in cele de obște, ce și in cele deosebite le ținea Jigmond. Aceste semănături de netocmēlă și de neubire între acei trei aș aruncat Jigmond.

Eră Rodolf, Impăratul Nemțesc, nezăbăv vreme, aș trimis sol la Jigmond de l-aș întreat de ține tocmeala cu dānsul, făgăduindu pre solii sei multe venituri den an în an lui Jigmond; și se despărțise Jigmond și de femeia și, alegându și viață singuratică. Eră după ce aș înțeles Papa, cum, s'aș despărțit Jigmond de femeia și, și va să petrecă viață călugărescă, i-aș giuruit Episcopia de la Olom sau de la Vratislav, să i dea. Cu acestu fel de făgăduințe, s'aș părându-se lui Jigmond, aș răspuns solilor că se va lăsa in țaria acelor carii așa de cele de cinste cum și de cele de folos îl vor sfătu.

Eră cāindu-se Jigmond de legăturile sēle ce făcuse cu Impăratul Nemțesc, socoti pre-taină să trimită sol la Impărăția Turcului, să facă Craiu in locul său pre Stefan Iosika; să i trimită Impărăția steg și buzdugan. Aceste aședându-se in această chip, pentru să se obârșesc deplin lucrurile, aș răpedit Iosika, den poronca lui Jigmond, cărți la Namesnicul Cassovei, să nu se grăbescă nice el nice Comisarii Impăratului Nemțesc a intrare in Ardélul, căci încă de purcesul lui Jigmond den Ardélul nimic adevărat nu s'aș aședat, și sfatul Ardélului spre aceea se plēcă, ca să nu rămāe Ardélul in mânele Sēcuiilor.

Aceste cărți de-sirg le trimise Iosika cu sol la Cassovia; eră Namesnicul Cassoviei, îndată le trimite la Rodolf, Imperatul Nemțesc. După aceea Jigmond aș poroncit să se strîngă toți la Belligrad; și acolo, viind Jigmond, aș dîș către toți să fie in o tocmeală, și să se bată cu Rodolf, Impăratul

Nemțescă. — Și pentru să nu înmulțim povestea, lăsam de aici altele la Unguri să scrie mai pre-largă.

Eră Jigmond, după legăturile ce făcură cu Rodolf Impăratul, pentru Ardél, au lăsat Ardélul pe sēma ómenilor lui Rodolf.

Atunci, Mihai Vodă au fost trimis sol la Jigmond, poftind agiutor să mērgă asupra Irimiei Vodă, să'l scóță den domnie, să apuce el și domniea Moldovei. Ce Jigmond au răspuns lui Mihai Vodă, precum mai bine să stea în pace, de vreme ce și Papa de Rômă și Rodolf, Impăratul Nemțescă, poroncesc să nu scoclorască arme asupra Leșilor și a Moldovenilor; că așa Papa, cum și Rodolf, arătând că veți afla pre-urmă lécă, să fie toți megieși în pace. Apoi Jigmond, părăsind Ardélul și femeea'si, au purces spre Opolia.

Eră Mihai Vodă, înțelegend de Jigmond că au lăsat Ardélul în sēma lui Rodolf, Impăratul Nemțescă, de sirgă au trimis la solii lui Rodolf Impăratului, la Ardél, cerșind sfat ce va face, și de ce se va apuca, de vreme ce Jigmond au părăsit Ardélul, și de unde'l va veni agiutor împotriva Turcilor, că nice oști, nice bani nu are; și pentru zălóge ce au pus pentru plata oștii, pe poronca lui Jigmond, să'l arăte solii împărătesci de unde le va putea scóte, și pentru altă plată a oștilor cu le-ară trebui de unde se va da? Răspuns-au solii, să nu pórte grijă Mihai Vodă, ce, să fie cu inimă bună, că în-scurtă-vreme poftele'l se vor implini.

Mai trimis-au Mihai Vodă pre Radul Clucerul și pe Mierște Logofătul la Comisarii lui Rodolf cu solie, în care era mari lucruri a le descoperire; și pofti de veniră Comisarii lui Rodolf cu o sēma den boierii Ardélului în Tērgoviște, și au sfătuit cu Mihai Vodă pentru grijea oștilor. Și îndată au dat bani lui Mihai Vodă 10,000 galbini de aur, și au făcut aședăminturi între dânșii. Mihai Vodă. Domnul Muntenescă, se albă stēpană pre Rodolf, Impăratul Nemțescă și Craiul Unguresc; eră Rodolf, ca pre o țēră de moșie se o dele lui Mihai Vodă și fiului seă lui Pătrașcu Vodă, fōră de nice-o dare; numai, Mihai Vodă se trimiță daruri Impăratului, cum se cade unui Domn; și pre acea alegere se stea Rodolf, iproci.

Purces'au Mihai Vodă, după aceea, trecend Dunărea la Nicopol, în țerele Bulgariiei, de au prădat și au ars, și au adus robi în țēra Muntenescă 15,000 de bărbați cu femei, de i-au aședat în țēra Romănescă.

Peste voie era Ardelenilor tocmea ce făcuse Jigmond cu Rodolf, Impăratul Nemțescă, temend-se pre-urmă de supunere de Nēmț. Ce, nezăbăvind vreme, după ce au purces la Slonsca Batori Jigmond, s'au strins toți boierii Ardélului, și au ales Crai pe Batori Andrieș, carele era atunci în țēră Prusiei. Improtivă era acestu lucru tocmelei ce făcuse Impăratul Nemțescă cu Jigmond pentru Ardél, precum am pomenit mai sus. Ce, nelăsand în voea Căpiteniilor de Ardél, Impăratul Nemțescă, au socotit și cu sabia să'l supule, avend tocmea cu Batori; și au orânduit pre un General al seă, a-nume Bașta Georgea, și au trimis și la Mihai Vodă de l-au îndemnat să vie asupra lui Batori Andrieș, pentru mai pre-lesne supunerea Ardelenilor de douē părți; că Mihai Vodă pururea avea cu Impăratul Nēmțului răspun-

surî. Pre leane au primitu Mihai Vodă acestu lucru, şi fôră zăbavă au strinsu ôste den ţera sea, ca 30,000, şi au intratu în Ardélû până la Sibiiu; şi acolo tăbărându, au aşteptatu pre Başa Georgea cu oştile Nemţesci.

Trimis'au Batori Andrieş la Impêratul Nemţescû solie, cu rugăminte să nu facă asuprelă sê'lû scôtă den crăie, ce îi de moşie de atâţla veci a Batorescilorû; ce, acele oşti gătite asupra lui, mai bine, cu dânsul împreună, să se orônduască asupra Turcilorû, arătându că elû nu den sine, ce den voea tuturorû sfetnicilorû şi a boierilorû Ardélului au primitu crăiea Ardélului; rugându-se Impêratului Nemţescû sê'lû primască sub mila sea, iproci. Şi cu acestă solie au fostu trimisî Batori Andrieş pre Volfung; şi de-odată 'l-au fostu pusû la oprélă în Beciû, şi iar 'l-au slobođitû. Pre-urmă au trimisû solû şi aicea la Irimia Vodă, legêndû prieteşugû cu Irimia Vodă, poftindu'î şi fata sê'şî dea Irimia Vodă după frate-seû Ion; socotindû Batori Andrieş că, încuscrindu-se cu Irimia Vodă, să se pôtă lăţi şi la domniea Moldovei, puindû pre frate-seû Domnû. Sciindû Batori Andrieş de prieteşugul ce au avutu frate-seû Batori, Andrieş cu Mihai Vodă, Domnul Muntenescû, au trimisû solû la Mihai Vodă pentru prieteşugû; şi cine au fostu cu acea solie, în locû de prietenie între dânsî, au aţîtatû pre Mihai Vodă cu mare vrajbă spre Batori Andrieş.

Ce, Mihai Vodă, îndemnatû de Impêratul Nemţescû asupra lui Batori Andrieş, au făcutu veste că au gătitu ôstea aceea împotriva Turcilorû. Êră pre-urmă, simţindû Batori Andrieş că merge Mihai Vodă asupra lui cu ôste, au trimisû solû la Başa Georgea să afle de lucrurile lui Mihai Vodă. Ce, Başa Georgea au răspunsû că gândul lui Mihai Vodă nu'lû scie. Trimis-au Mihai Vodă de au iscoditû; ce vrêndû Mihai Vodă să înşele pre Batori Andrieş, au făcutu giurământû că elû nu uită binele şi mila lui Batori Jigmond, frăţine-seû, care 'l-au agiutoritû împotriva Turcilorû; şi, precum au fostu în bună megieşie, așa şi acmû cu Batori Andrieş. Pre-urmă s'au descoperitû vicleşugul lui Mihai Vodă, după multe solî între Mihai Vodă şi între Batori Andrieş. Poronci Mihai Vodă să se găteze de resboiû oştile sêle; aşijderea şi Batori Andrieş. Êră, să scurtămî vorôva, au rămasû isbânda la Mihai Vodă, înfrângêndû ôstea lui Mihai Vodă pre ôstea lui Batori Andrieş; şi purcêseră în risipă den resboiû, lăsândû tótă tabêra cu tótă gătirea oştescă în mâna lui Mihai Vodă; că singurû Mihai Vodă vedêndû că sta resboiul nealesû, au datû năvală în Ardelenî de 'i-au şpărcuitû. Perita-au multe capete în resboiû; fugit-au Batori Andrieş cu puţinî boieri de al sei. Êră după isbândă, Mihai Vodă au purcesû cu ôstea la Beligrad, trimiţêndû înainte la cetăţeni să le vadă socotêla; ânsê, după ce s'au făcutu dioă indată au răpeditû gonaşî după Batori Andrieş. Êră cetăţenî den Beligrad, înţelegêndû de risipa Ardelenilorû cu Batori Andrieş, şi de Mihai Vodă că le vine asupră, trimisêră solû cu daruri la Mihai Vodă, şi'lû timpinară nu departe de Sibiiu cu tabêra, şi i se rugară Beligrădenî, să le fie milă, iproci. Êră Batori Andrieş, părăsitû de toţi, simţindû că'lû gonescû Sêcuil sê'lû prinđă, au fugitû; şi rătăcindû pedestru, numai cu Necolae Mica, au nimeritû la nisce păstori; şi fiindû insetatû au cerşutû apă; êră păstoriî, ne-avêndû apă, 'i-au datû zert de lapte. Şi dândû la Necolae Mica să guste, dişe Batori Andrieş: „Sê bemû aceste mişelî, care ne-au diresû şi ne-au inchinatû vâşđătorî şi vicle-

nii nostri». Și bând puțin din acel țift, au trimis pe un păstor să-l aducă apă, și i-a dat un galben de aur. Și eșind Andrieș din coliba ciobanului, s-a lăsat sub un brad să odihnească puțin; și au disu lui Neculae să-l străjuască. Și nesciind Batori Andrieș că-i sunt neprietenii aproape, luându-l pe urmă, pe frânturi, pe locuri grele, și nemerind gonașii la ciobani, i-au întrebat. Și auzind Neculae Mica de uude era de pădă pre Batori Andrieș, l-a deșteptat; și nemerindu-l Săcuil, au eșit la dâșii Neculae, dăr i va amblânși. Ce, nimică isprăvind, ca nisce omeni turbați au năvălit cu arme și l-au omorât. Apoi, găsind și pre Batori Andrieș, au năvălit ca nisce fiare selbatece asupra-i și l-au omorât în loc.

Veseli și îndrăzneți Mihai Vodă după isbândă, prea lesne cuprinde orașele pre sâma sea, și i se inchinau și cetățile, numindu-l Domnul lor, primind pre cetăți oștenii de a lui (de pre atunci are nume de-i dăcu Mihai Craiu).

După ce-l duseră gonășii capul lui Batori Andrieș la Mihai Vodă, au trimis Mihai Vodă de au adus și trupul, gol de toate hainele lui, a-noia-și după ce perise; și cosându-l capul la trup, l-au îngropat în Beligrad, înbrăcat cu haine scumpe.

Stând Mihai Vodă după așezarea Ardealului, era de aicea den țară s-a rădicat Irimia Vodă, indemnăt de Turci, și au mers cu oște în țara Muntenescă; și ne-având cu nime nice-un război, au mers în Bucuresci și au pus Domn pe frate-seu, Simion Păharnic; și lăsându oște de a sea prelungă dâșul, s-au întors la scaunul său la Sucéva.

Înțelegându Mihai Vodă de cuprinsul scaunului țerei Muntenesci, de Irimia Vodă, îndată au purces cu oște den Beligrad, de au mers asupra lui Simion Vodă. N-au așteptat Simion Vodă să stea împotriva lui Mihai Vodă, ce, s-a dat spre marginea țerei, spre Focșeni, pentru agiutorul de la frate-seu Irimia Vodă. Și stringându câtăva somă de oște la margine, au așteptat pre Mihai Vodă la Milcovul cel mare (are și altă nume *grozavă* acea apă de atunci, spun Muntenii), și ținu război cât-va césu; apoi perdu Simion Vodă războiul, și s-au dus în risipă oștenii lui Simion Vodă, cine încotro au putut. Era Simion Vodă au năzuit la frate-seu Irimia Vodă, la Sucéva.

Era Mihai Vodă, după isbândă asupra lui Simion Vodă, n-au zăbăvit; ce, stringându oștea ce au avut și Săcuil, au mers asupra Irimiei Vodă, care se afla la Troșuș, nuntindu, neputându grije așa îngrabă să-l fie oște Mihai Vodă; era dacă înțeles că Mihai Vodă trece munții și-l vine asupra cu multe oști, nefind gata Irimia Vodă, să pôtă sta împotriva lui Mihai Vodă, au mers spre Sucéva. Mihai Vodă, nimică zăbăvind, s-au pornit după Irimia Vodă, cu mare sirguelă; și lăsându Irimia Vodă oștea Leșescă ce avea lungă dâșul, să pôtă lua limbă den oștea lui Mihai Vodă, supuinu-se acei oșteni Leși, au lovit pre nisce Munteni și Sârbi dentr'o aripă a oștii lui Mihai Vodă, în-latur de tabără, și-l înfrâneră, și-l goniră până în tabără, cât se îngrijisă și însuși Mihai Vodă de-odată. Era stându Ungurii, au înfrânt pre Leșii Irimiei Vodă, și acolo pre-loc au perit 100 dentr'ânșii. Înțelegându Irimia Vodă de perirea oștenilor săi, au năzuit la Hotin; așa îl prinse Mihai Vodă de aproape pre Irimia Vodă, cât și pre nisce halduci pedestri cu ore-câte care,

mergându pre urma oștil Irimiei Vodă, i-au aglunsu fruntea oștil lui Miha Vodă, și au stătutu haiducii la răsboiū, apărându-se cât-va césu. Ce, înglotindu-se óstea lui Miha Vodă, i-au înfrântu, la satū la Verbia, pre Jijia, unde stă movilă făcută de Irimia Vodă deasupra acelorū trupuri. Și atăta era de groznicū Miha Vodă, și vestitū de resbóie in tóte aceste părți, câtū, îndată ce au sositū la Sucévă i s'au închinatū cetatea, și a Sucevei și a Némțuluī, și au pusū oșteni de al sei de pađă la cetățī, pedestrași. Și nice cu atăta nu s'au lăsatū Miha Vodă, ce au purcesū de la Sucévă spre Hotin, de au gonitū pre Irimia Vodă și pre Simion Vodă până la Hotin.

Cetatea Hotinuluī era bine grijită de Irimia Vodă, cu slujitori Nemți de al sei; érá Irimia Vodă au trecutū preste Nistru, la Leși, pentru aglutorū. Pusesē Miha Vodă și unū Domnū de la sine aicea in țéră, anume Marcul, a cărua nume nu se povestesc, pentru scurta vreme ce au avutū acelū domnișorū nice la Lestopisețele străine nu se află numele acei domni. Și socotindū Miha Vodă că va domni și țera Moldovei, poroncise la óstea sea să nu facă; stricăclune pen țéră.

Erau Leși pre acea vreme strinși to'i la Seim, la Varșav, sfātuindū de ósto improtiva Șveduluī; că Craiul Leșescū, fiindū moșan acei crăi, ce încă viū tată-seū, Ion Craiū, au alesū Leși pre Jigmond la crăie; și după mórtea tată-ne-seū, ne-avēndū altū feciorū fōră Jigmond, cuprinsese crăiea Șvedescă unū frate a Craiuluī Șvedescū, anume Gustav. Decī, fiindū mai aprópe Jigmond, feciorul Craiuluī Șvedescū, de acea Crăie, decâtū unchiul seū Gustav, silia pre Leși la acela Seimū numa să pozvoléscă să facă oști improtiva lui Gustav. Érá socotindū Leși că nice într'unū chipū acele două crăi să se facă una nu vorū putea, fiindū una dencóce și alta dencolo de marei Balticum, și prilejindu-se acéstă tēmplare Irimiei Vodă cu Miha Vodă, au datū Leși nădejde Craiuluī lorū pre-altă-datā asupra Șveduluī, arătāndū mare trébă acésta, și cu grije crăiei Leșesci, se lase cuprinse țerele aceste de Miha Vodă, Ardélul Moldova și țera Muntenéscă. Ce, au stătutu Seimul după tréba acésta, să se facă oști improtiva lui Miha Vodă, avēndū Irimia Vodă gineri, ómeni mari domni la Leși. Istoriile Unguresci scriū că Irimia Vodă au intratū in cetatea Hotinuluī, și de acolo s'au apératū câte-va țile de Miha Vodă. Érá după spartul Seimuluī Leșescū, îndată au purcesū Batori Jigmond, fratele lui Batori Andrieș, care se afla atunci in țera Leșescă, den alesul Seimuluī sfatuluī, împreună cu Zamoiski, Cațelarul crăiei Leșesci, la tabēră in Podolia, și fōră-zăbavă s'au pornitū improtiva lui Miha Vodă. Vestitū era acelū Hatman la Leși, a căruī fapte nice Koniețpolski Hatmanul n'au aglunsū.

Înțelegēndū Unguriī de clătirea lui Batori Jigmond cu Zamoiski, îndată au trimistū solū la dānsul, den sfatul boțerilor de Ardélū, arătāndū nevoea ce au despre Miha Vodă, și rugāndu-se lui Batori Jigmond să se întórcă la Crăiea Ardéluluī, iprocī (scrie Wolfgang de Betlem).

Aceste înțelegēndū Jigmond, au răspunsū soluluī dicēndū: „Dumneđe'i esto unul stāpānū, carele au făcutū tóte, și carele, luāndū domniea unuīa, o mută și o dă la altul. Pentru ce, nice o nevoiņă nu'i trebue, nu numai in cele mari, ce nice in cele mici lucruri, de nu'lū va noroci Dumneđetū pre dānsul; măcar

că Cnezia Ardélului este în primejdie, ce, de va plăcea lui Dumnezeu și de-l va chema la acea sarcină, nu se va pune împotriva lui Dumnezeu.

Eră Zamoiski, vedându acea solie la Batori Jigmond, a primit. Eră Irimia Vodă, apărându-se de Mihai Vodă den cetatea Hotinului, prins-a veste că vinu oștile Leșesci asupra lui; și lăsat-a Mihai Vodă o semă de oște, călărime și pedestrime, cu Mărza, cu 7000, și cu Moisei, care era pus mai mare Căpitan pre Unguri. Eră Mihai Vodă cu cea-altă oște, lăsându Hotinul, s'a dus pre Oltuz în Ardél. Eră Zamoiski cu Irimia Vodă, încă dacă a înțelesu de purcesul lui Mihai Vodă, a trecut Nistrul pre la Colodrubca, la ținutul Cernăuților, și Prutul pre la Cernăuți, și a trecut Codrul Cosminului și a mersu la Sucéva. Mihai Vodă întărise cetatea cu omenii sei; eră elu singuru, cum s'a pomenitu mai sus, a trecut la Ardél, pentru seși înglotescă oștea, și se mai obosescă oștea Leșilor. Aflat-a Zamoiski și Irimia Vodă bine grijită cetatea Sucevei de omenii lui Mihai Vodă; și a alesu cu sfatul se nu facă zăbavă la cetate, ce, se mergă întinsu după Mihai Vodă.

Impărăția Turcului avându resbóie cu Nemți, pentru crăiea Ungurască, era bucurósă că se sfădesce Irimia Vodă cu Mihai Vodă; și s'a trasu cuvântul până astăzi cum se fie trimis cu-taină 40,000 de galbin de aur la Irimia Vodă, se facă oște asupra lui Mihai Vodă, și Hrisovă, sa Urică, de domnie vecnică lui și seminției lui.

Simțind Mihai Vodă că-i vinu asupra Leșii cu Irimia Vodă, a purcesu den Ardél, și a alesu locu seși dea resboi cu Leșii, pe Telejin; era la Mihai Vodă 60,000 slujitori la acel resboi, Munteni, Unguri, Sărbi, și Nemți puțin-tei, și a tocmitu oștea pe malul dencolo; călărimea a pus de ambe părțile la aripi, eră pedestrimea a tocmitu asupra Vadului. Și a așteptatu pre Leșii, puind apa ca o pedecă între oști, până aru deprinde oștenii lui acel felu de oște, și se vadă până în câtu sunt de simeți Leșii la resboi.

Oștea lui Zamoiski era 30,000 Leși, aleși, și Irimia Vodă avea 5000 oștenide tără. Dacă a sositu Leșii la vadu, precum era oștea lui Mihai Vodă tocmită, așa a tocmitu și Zamoiski oștea sea, dreptu împotriva oștii lui Mihai Vodă. Cu atâta era mai meșteru Zamoiski decât Mihai Vodă, că îndată câtu a sositu la vadu, a făcutu cu pedestrimea sea băști de pământ înalte, și acolo a suit puscele; și așa, totă ziua aceea a statutu, dându numai den tunuri și den sinețe preste apă, unii spre alții. A-doă-zi, Zamoiski a trecut mai sus, într-alt vadu, apa, mai despre munte; oștea călărime, și îndată bulucuri a purcesu la vadu unde era oștea lui Mihai Vodă; eră singuru Zamoiski cu pedestrimea a statutu mai tare cu focul asupra vadului.

Mihai Vodă, vedându că trecu Leșii pentr-alt vadu, a mai întăritu pedestrimea și elu cu șanțuri; eră elu singuru cu totă călărimea se ție vadul pe unde trecea Leșii. S'a miratu Mihai Vodă de simeția Leșilor, cu ce sirgu-elă a apucatu vadul; și se făcu un resboi mare pentru vadu; singuru Mihai Vodă, ca un leu, în fruntea oștii îmbărbătându pre al sei, și-a ținutu resboiul câteva césuri, până a venit Husarii.

Nedeprinsă oștea lui Mihai Vodă cu acel felu de oște, Husarii: că sunt totu în teră, numai ochii și buzele se vedu; mulți pun și aripi tocmite de vultur

saŭ de alte păseri mari; și cel mai de fire cu pardoși peste platoșe;   r   slugile cari n'au pardoși, pun   sc  r  e turcesci;   r   in fruntea cailor  , c  te o tablă de fer  ; mul  i pun   și la peptul cailor  , pentru fer  la de glonțuri. Nice fie-ce cal   incalec  , ce tot   cal gros  , mari, să p  t   purta tarul, și tot   cal friji Nem  tesci, saŭ cal Turcesci, la cel mai de fire. Nu al  rg   la resb  le nice-odată; rar da   in tr  p  tul cailor  , c  nd are sări asupra vre-unei pedestrime, saŭ a taberei;   r   asupra o  tili sprintene, cumu's   Tătarii, nice-odată nu al  rg  , că Tătarii se r  șchir   și nu facă nice-o isb  nd   cu suli  a. Suli  ele lor   sunt   de opt   co  i de lungi, și cu prapore p  n   in p  m  nt  ; sta   ca un   zid   la resboi  . Și cum au sosit   Leșii preste vadă, și au mers   asupra o  tili lui Miha   Vodă, indata de la cel-alt   vad   au in  rint   cu focul Zamoiski pre pedestrimea lui Miha   Vodă den șan  urile lor  ; și c  t   pedestrime era, t  t   au in  aput   in m  nele lui Zamoiski, cu armata lor   cuprin  ndu'   c  l  rimea ce mai era remas   la acela vadă cu Zamoiski. Dat-au scire lui Miha   Vodă de in  r  ngerea pedestrimei lui; și acolo, unde era el   cu c  l  rimea, nu avea putere să stea im  pro  iva Leșilor  ; numai ce i-au c  utat   a dare dos   lui Miha   Vodă; inș  , nu de-tot   in risipă; ce, cu tocm  l   intorc  ndu-se singur   Miha   Vodă unde era grije, și tot   ap  r  ndu-se, au mers   p  n   la T  rgușor  .

Sciind   Zamoiski cine este la resb  le Miha   Vodă, să nu se mai depărteze   stea lui cea c  l  r  t  , să nu aibă vre-o smint  l  , au trimis   tr  mbacii de au   is   de in  rsu o  tili. Cădut-au la acel   r  sboi   1000 de trupuri de   mbe p  r  ile;   r   prinși vii, mul  i de a lui Miha   Vodă, și pedestrimea cu to  ul. Fost-au acest   r  sboi   in anul de la zidirea lumii 7108.

Se uris   Muntenilor   cu Miha   Vodă, cu at  ta oștire. Ce, după fuga lui Miha   Vodă, trii   ile după r  sboi  , au st  tut   pre loc   Irimia Vodă si Simion Vodă cu Zamoiski, p  n   au venit   to  i boierii acel   eri, și slujitorii, primind   pre Simion Vodă Domn   cu giur  m  nt  . Mers-au cu to  ii p  n   in Bucuresci, și au aș  dat   la scaun   pre Simion Vodă; și i-au l  sat   Zamoiski 3000 de Leși cu Ion Poto  ki, Starostele de C  meni  ; apoi s'au in  rsu Irimia Vodă cu Zamoiski la Suc  v  .   r   Miha   Vodă, după ce au perdut   r  sboiul la Telejin, au strins     ste pren mun  i, de al sei și den   era Ungur  sc   cunoscu  i, și den S  cul, vr'o 7000 de o  teni, cum scrie Hronograful; și pornise pre Udrea Spatarul cu 4000 de o  teni să fie str  je;   r   el   tot   se mai gătia in mun  i, s     s   odată cu pusc  i și g  tit   mai bine. Ce, au grăbită Simion Vodă, de n'au avut   vreme să se mai intemeleze; că de-sirg   string  nd   o  ti de   er  , și cu Leșii, pre sfatul iar a boierilor  , au purces   den Bucuresci, și au mers   cu   i cu n  pte pren locuri ascunse p  n   la Argeș  , unde era Udrea cu   stea lui Miha   Vodă de str  je. Prins-au de-veste și Udrea, și au scos     ste de str  je la c  mp  , că loc   de fugă nu era, că se apropi  s     stea lui Simion Vodă; și p  n   in trii ori 'ș  -au dat   r  sboi   cu Leșii; intorc  ndu-se iar, a-patra-  r  , au purces   in risipă Udrea cu oștenii sei.

Miha   Vodă nu era departe, mai in mun  i de acolo, viind   să se im  preune cu ceea-alt     ste; ce, dacă au dat   scire Udrea de risipa o  tili ce au fost   cu d  nsul, 'l-au p  r  sit   cu to  ii și cel-al  i; ce, numai i-au c  utat   lui Miha   Vodă a l  sare   era Munten  sc  , și au trecut   la Ard  l  . Udrea Spatarul, după

aceea, curând au venit și el și s'au închinat la Simion Vodă; și așa, Mihai Vodă, vrîndu-se domnescă Ardélul, au perdat și țera Romănescă.

În Ardél, după ce au sosit Mihai Vodă și au aflat omeni se ce'l pusesse pen cetăți, scoși de Bașta Georgea, și puși oșteni de a Impăratului Nemțesc, vădîndu că nu are locu nice în Ardél, s'au rădicat cu totă casa lui, și cu câți-va Căpitan creduți ai se, Mărzea, Ghiețe, Rîcea, și au mers în Beciu, la Impăratul Nemțesc, în nădejdea slujbei ce făcuse împotriva Batorescilor; și l-au primit Impăratul bine; era pentru Ardél, că n'au fost pentru dănsul aședat, ce pentru sine, atuncea s'au arătat.

Eră Bașta Georgea, înțelegîndu că au aședat Zamoiski, cum în țera Moldovei așa și în țera Muntenescă, Domn, avînd grije să nu facă vr'o clătire și asupra Ardélului, trimis-au cărți la Zamoiski, aducîndu-i aminte și poftindu-l să nu stăpînescă cu armele țera Muntenescă și țera Ardélului, care țeri sunt den vremile vechi supuse Impărației Nemțului; să nu turbure legile a bune megieși și a vechilor tocmele, nice să fie pricină de învrăjbire între Chesarul și între Craul Leșesc, cari își sunt rudă și cunoscuți. Eră de are vrea să facă îndărătnicie, să stea împotriva, voru agiunge armele Impăratului se, cu care se va apăra și pre sine și țerele se.

La aceste, Zamoiski trimițîndu om al se, au răspuns, precum nice el, nice stăpînul se, Craul Leșesc, care este iubitor de creștinătate, poftitor de pace, n'au ațîtat nice un vuet de arme; ce, pentru se și rescumpe de pre Mihai Vodă Munténul, om îndrăzneț, mândru, lacom și cumplit, carele nu numai țera Moldovei, ce este supus Crăiei, cu sila au fost cuprins, ce și hotarele Rusesi și a Podoliei, și locurile preste Nistru le-au prădat cu foc și cu sabie; și precum el mai mult nu poftesce decăt linisce a totă creștinătatea, și între Domni încredințare și întemeiet prietegug; era Mihai Vodă au dat pricină tuturor răutăților; și, măcar că este isgonit den toate țerele, era socotela nu și-au mutat. Ce, trebuie să se rădice Mihai Vodă den mișloc, ca un amestecător și turburător de prietegug între Domni, și vicleș tuturor cu totul, ipoc. Eră rămîind Ardél pre se stăpîniei Chesarului, îi pare bine; și, de vreme ce Ardél este pērete țerei Leșeci, pentru aceea au socotit și el și senatul, ca, aprindîndu-se Ardélul, se nu ardă țera Leșescă.

La aceste, Bașta Georgea, cu boierii de Ardél făcîndu sfat, au alesu precum pren scrisori nu voru putea să se așede acele ce erau de îndolă în sine. Ce, au alesu cu sfatul de au trimis pre Stefan Ciaki gîtuindu-l mult, numai să mērgă la Zamoiski, că totu nu esise den țera Muntenescă, să vorovescă cu dănsul, să nu supere mai mult țera Muntenescă și Ardélul, fiind stricate de oști; ce, să mērgă înapoi de unde au venit; și Bașta Georgea va sta la mișloc, lipsind pre Mihai Vodă, și să aducă pre Batori Jigmond la mila Chesarului; numai, va fi nevoitor să întorcă pre Zamoiski cu oștile Leșeci. Deci, viind Stefan Ciaki cu solia la Zamoiski, după câtă-va vorovă au esit Zamoiski den țera Muntenescă la Moldova; era și slujitorii lui Mihai Vodă, cari i-au fost aduși Moisi Șekeli den țera Leșescă, au trecut den Ardél pre la Ciuk la Moldova, la Zamoiski. Eră Bașta Georgea, stringîndu totă

boierimea și nemeșii Ardélului, den poronca Impărătescă, i-au făcută de ați giurată toți, cum, voră fi credincioși Impăratului.

Nu preste multă vreme, Batori Jigmond, vedându perire frăține-seu lui Batori Andrieș, pogorită de la cumnatu-seu, Impăratul Nemțescă, s'au căit de tocmela ce au făcută, cum s'au scrisă mai sus; și, lăsându olatele cari'i dedese cumnatu-seu, au trecută in țera Leșescă, că'i era Zamoiski ginere, fiindă Dómna lui Zamoiski fată lui Batori Andrieș. Eră între atâtea amestecături între Ardeleni, intrat-au Ibraim Pașa cu oști Turcesci in țera Ungurăscă, de au dobândit cetatea Baboția; eră Tătarii au prădată pre la Canejul. Eră înțelegându Ardeleni că Mihał Vodă, cum, se află la Impăratul Nemțescă, la Beciu, intrară in grije se nu'și isprăvescă deregătoria Ardélului de la Impărăția Némțului; avea grije și de óstea Turcescă, ce era acmu la Bulgaria cu Mehmet Pașa; și atunci făcură ghîlulș acolo la Cluj și afară o sémă de boieri, se aducă iar pe Batori Jigmond, la care socotélă era și Stefan Zaki și Moisi Șekeli; și alții stară improtivă, dicendu se nu întărite pre Impăratul Nemțescă, căci tragă pe Batori Jigmond, și se lepădă de Rodolf Impăratul Nemțescă. Și după aceea, lăsară tóte giurăminturile ce făcuse către Baștea Georgea, și trimiseră solă la Batori Jigmond cu 300 slujitori, carele era in Botoșeni, in țeră la noi, in curtea domnescă, sub pađa Irimiei Vodă; căci, măcar că'lă avea prietenă Irimia Vodă pre Batori Jigmond, ce, avendu grije se nu se facă nescare amestecături pentru dânsul, îl ținea in Botoșeni cu pađa de slujitori sei, împrejură. Eră Ungurii au scosă pre o ferăstră, den curtea domnescă den Botoșeni, pre Batori Jigmond, și au năzuită de-olactă spre Ardélă, cum au putută mai de-sirgă. Eră dacă obliciră slugitori Irimiei Vodă, ce erau de pađa, purcéséră a'i gonire pre Unguri, și nu i-au mai agiunsă. Și trecendu Batori Jigmond preste munți, au mersă in cetatea Bistriței; și primindu'lă toți cu bucurie, i-au venită slugitori înainte, și au mersă la Clujă. Și îndată au trimisă solă la Impărăția Turcului, și Kapikihala au trimisă se se afle pururea pre-lungă Impărăție, supuindu-se la impărăția Turcului. Trimisă au solă și la Rodolf, Impăratul Nemțescă; ce, Impăratul Nemțescă, măriindu-se pre solă Ardélului, au poroncitu soliloră se éșă den Praga, că acolo găsiră solă aciea pre Impăratul. Și îndată au și pornită pre Mihał Vodă, dăruită bine de Rodolf Impăratul, se mérgă se se împreune cu Bașta Georgea, Mihał Vodă, și se se sfătulasă pentru răscumpărarea Ardélului de subt Jigmond Bator; cu nevoință se'lă aducă iar subt ascultarea sea; poroncindu și la Bașta Georgea se se împreune cu Mihał Vodă și cu alte căpetenii. Eră Jigmond Batori înteu au trimisă asupra Sécuiloră, vrendu se'și răsbune pentru mórtea frăține-seu, lui Andrei Batori. Eră solii Ardeleniloră, după ce spuseră lui Jigmond, cum, nu i-au primită Rodolf, Impăratul Nemțescă, și cum, au pornită pre Mihał Vodă asupra'i, îndată începu a facere oști, călărime și pedestrime, și puindu căpitani cređuți de ei sei. Inse, nelăsându-se Jigmond Batori in nădejdea oșteniloră sei, ca se jótă sta imj rotiva așa de puternic neprietenului sei, au trimisă solă la Pașa de Buda și la Pașa de Beligrad, și la Beul de Temeșvar, și icea la Irimia Vodă, postindu'i de agiutoră. Ce, Pașii i-au făgăduită că la vreme îi voră trimite agiutoră; eră Irimia Vodă i-au trimisă 3000 de oșteni. Strinsă au și de la Sârbi agiutoră;

toră. Era Bașta Georgea aș pusă de aș sunată: precum, elă nu asupra Ardélului ctinge óste, ce pentru sã ducã pre Mihail Vodã în țera Muntenescã, Domnă.

Erã de la împãrãția Turcului i-aș venită lui Batori Jigmond rãspunsă, precum, cu bucurie aș primită Împãrãția pofta lui, și nezãbavã vreme îi va trimite agiutoră. De aceste vesti de la Pórtã mare bucurie aș avută Ardeleni, împreună cu Jigmond Batori. Ce, gătindu-se Jigmond den Clujă sã esã în taberã, s'aș rãsbolitã, și aș trimisă la Bașta Georgea solă, precum, aș înțelesă Jigmord Batori de bãnatulă cumnatu-seă, lui Rodolf Împãratul, asupra sea; ce, elă nu pentru altã s'aș întorsă la moșia sea, cum sã fie împrotivnică Împãratulă, ce pentru sã șî pótã apãra moșia sea despre varvari; și elă, nu den voea sea, ce cu pofta a tuturoră Ardeleniloră aș venită la Ardélă, iprocă.

Rãspuns'aș Bașta Georgea solulă, precum elă nu poftesce vãrsare de sãnge creștinescă, mãcar cã are sci voea lui Jigmond; și Rodolf Împãratul nu este capă prostă ca acela, sã se pótã împãca cu ună ospetă; ce, i se cuvine mai mare cinste și ascultare de-cãtă tuturoră Domniloră. Și cu aceste cuvinte aș slobođită de la sine pre solul lui Jigmond. Și iar aș mai trimisă solă Jigmond la Bașta Georgea cu giurãmentă, de i-aș spusă cã elă nu pentru scãdere, ce mai multă pentru adãogire și crescere între creștină aș venită. Ce, de vreme cã Jigmond aș cunoscută cã Bașta Georgea vine asupra lui, elă încă este gata a stare împrotivă'i. La aceste aș rãspunsă Bașta Georgea, precum elă este slugă; și ce i-aș poroncită, are datorie a le facere; și sã scie Jigmond acestă poveste, sã înduplece nueaia, erã sã nu o fringă; și la înduplecatul nuelei multă sã socotescă în cugetă; adãogãndă și acetta: mujicul când se vede aprópe de stãpanire, și haínele sãle a cheltuire pentru dẽnsa este gata; erã Cralul Jigmond den stãpanirea care o are va sã se desbrace și altuia sã o dea. Cu aceste cuvinte Bașta Georgea aș vrută sã însciințeze pre Jigmond cã, cu acele pricină ce âmblă împrotiva lui Rodolf, își va perde stãpania, care are putea sã o ție, de are fi cu credință lui Rodolf.

Și așa, den iscóde înțelegẽndă Jigmond Bator, precum Bașta Georgea și cu Mihail Vodã s'aș pornită cu oști asupra'i, aș trasă și elă tóte oștile de pren tóte locurile la ună sată aprópe de Clujă, anume Șamos Falva; și elă încă aș purcesă den Clujă cu 43 de stéguri, făcute de-curẽnd. Erã Bașta Georgea, clãtindă de la Dobrițină, s'aș tãberită la Maetin, făcẽndă împregiură șanțu').

Necula Costin.

'). Până aici Leatopisețul Moldovei este scris pe Necula Costin.

După acesta toți copiii adaogă următoarele versuri, în alusia morții lui Mihail Vodă, ce curând apoi se întâmplă.

Mórtea într'ună chipă calcă tóte, casă
Domnescă și împãrãtescă; pre nime nu lasă.
Pre bogăți și pre sãraci, ea le tale vacul,
O, viclen-ol în tótã vremea veneți ca cu sacul.
Neprãvãlită, strẽmutatã ce nu stãrnesce?
De tine în totă cẽsul ce hãlãduesce?
Spre cãdere de tine, tu cu vreme tóte
Primescși și nimică sã stea în veci, nu póte.
Tu, pãrinte tuturor, Dómnice și Împãrate!
Numai singur covãrșesci vremi nemẽsurate!
Ai poroncită vremiloră sã nu stea,
Nimică în veci pre lume nu póte sã custe.
Mulți aș fostă, și mulți sũntemă, și mulți te aștẽptă,
Lumea den priminele nu se mai deștẽptă.

S C A R A

TOMULUI ȚĂNTĂIU

	Pag.
Prefață la a doua edițiune	I.
Idem la Țăntăia edițiune	XXIII.
Cuvântul introductiv la istoria națională	XXXI.

MIRON COSTIN

Carte pentru descălecatul d'Țăntău a Moldaviei.

Predoslovie	3
CAP. I. De nămul Moldovenilor, din ce țară au eșit	9
CAP. II. De împărăția Rămului	12
CAP. III. De Dacia	15
CAP. IV. De Trajan, împăratul Rămului	16
CAP. V. De cetățile țărilor acestora	23
CAP. VI. De numele neamurilor acestor țări, și de limba lor	25
CAP. VII. Cât au trăit aceste locuri cu omeni, dupe descălecareă lui Traian cu Romanii	29

NECULAȚ COSTIN

Carte pentru descălecatul d'Țăntău a Moldovei.

Predoslovie	33
CAP. I. Pentru zidirea lumii și pentru împărțirea limbilor, și pentru descălecareă țărilor	39

	Pag.
CAP. II. Pentru împărțirea limbilor și dezmulțirea a multe noróde din trei feciori ai lui Noe	46
CAP. III. Pentru seminția și némul lui Sim	47
CAP. IV. Pentru seminția lui Ham	48
CAP. V. Némul lui Iafet	50
CAP. VI. Pentru Daci	54
CAP. VII. Pentru împărăția Rómului	57
CAP. VIII. Pentru Italia, de unde a eșit némul Moldovenilor, după risipa Dacilor	59
CAP. IX. Pentru numele Moldovenilor și a Muntenilor după ce a descălecat Trajan	60
CAP. X. Pentru Trajan, împăratul Rómului, și pentru oștile lui asupra lui Decebal Craiul Dacilor	62
CAP. XI. Pentru cetățile ce se află aicea în țară	69
CAP. XII. Pentru numele neamului acestor țări, și pentru portul și graiul lor	70
CAP. XIII. Pentru risipa Daciei ce era de Trajan descălecată	78
CAP. XIV. Câți ani au trăit pe aceste locuri aședarea Romanilor, și câți ani au stătut locul pustiu până la descălecarea lui Draguș	81
CAP. XV. Pentru descălecarea țării Leșeșci	82
CAP. XVI. Descălecatul al doilea a țerei Moldovei	83
Fragmentă dintr'o cronică, atribuită lui Nicolai Miclesou	85

GRIGORI UREKI

Domnii Moldovii și viața lor.

Predoslovie	129
Pentru descălecatul țerei Moldovei	131
CAP. I. Inceputul Domnilor țerei Moldovii	133
CAP. II. Domniea feciorilor lui Ștefan Vodă cel dintăi	164
CAP. III. Domniea Iugăi Vodă	136
CAP. IV. Domniea lui Alecsandru Vodă cel bun	137
CAP. V. Soborul ce s'au adunat în Florența	139
CAP. VI. Domniea lui Iliăș Vodă și a lui Ștefan Vodă	141
CAP. VII. Domniea lui Roman Vodă	145
CAP. VIII. Domniea lui Petru Vodă	146
CAP. IX. De un Ștefan Vodă și de Ciubăr Vodă	146
CAP. X. Domniea lui Alecsandru Vodă și de resbóele ce au avut cu un fecior al setă Bogdan Vodă	147
CAP. XI. Domnia lui Petru Aron Vodă	149
CAP. XII. Domnia lui Ștefan Vodă cel mare și cel bun	151

	Pag
CAP. XIII. Domnia lui Bogdan Vodă	17
CAP. XIV. Domnia lui Stefan Vodă cel tînăr	1869
CAP. XV. Domnia lui Petre Vodă Rareș	190
CAP. XVI. Domnia lui Stefan Vodă Lăcustă	197
CAP. XVII. Domnia lui Alecsandru Vodă Cornea	201
CAP. XVIII. Domnia a doua a lui Petru Vodă Bareș	202
CAP. XIX. Domnia lui Iliș Vodă Apostatul	206
CAP. XX. Domnia lui Stefan Vodă feciorul lui Petru Rareș	207
CAP. XXI. Domnia Joldii Vodă	209
CAP. XXII. Domnia lui Alecsandru Vodă Lăpușnenu	210
CAP. XXIII. Domnia lui Despotu Vodă	212
CAP. XXIV. Domnia lui Tomșa Stefan Vodă	218
CAP. XXV. A doua domnie a lui Alexandru Vodă Lăpușnenu	220
CAP. XXVI. Domnia lui Bogdan Vodă, feciorul lui Lăpușnenu	222
CAP. XXVII. Domnia lui Ion Vodă Armanul	223
CAP. XXVIII. Domnia lui Petru Vodă Șchiopul	229
CAP. XXIX. Domnia lui Iancul Vodă Sasul	234
CAP. XXX. A doua domnie a lui Petru Vodă Șchiopu	235
CAP. XXXI. Domniea lui Aron Vodă cel cîmplit	239
CAP. XXXII. A doua domnie a lui Aron Vodă cel cîmplit	241

MIRON COSTIN.

Letopiseșul țerii Moldovii.

Vorova către cetitorii	248
CAP. I. Domniea lui Stefan Radu Vodă și a lui Stefan Răzvan Vodă	249
CAP. II. Domniea lui Irimiea Movila Vodă	250
CAP. III. Domniea lui Simion Movila Vodă	260
CAP. IV. Resboiul ce s'a făcut între verii, feciorii lui Semion Vodă cu feciorii lui Ieremiea Vodă pentru domnie	260
CAP. V. Domniea lui Stefan Vodă Tomșa	261
CAP. VI. Domniea Radului Vodă cel mare	266
CAP. VII. Domniea lui Gaspar Vodă	268
CAP. VIII. Domniea lui Alecsandru Vodă feciorul lui Iliș Vodă	275
CAP. IX. A doua domnie a lui Stefan Vodă Tomșa	283
CAP. X. A doua domnie a Radului Vodă cel mare	283
CAP. XI. Domniea lui Barnovski Vodă	285
CAP. XII. Domniea lui Alecsandru Vodă feciorul Radului Vodă, și a lui Moșii Vodă Movila, și a lui Alecsandru Vodă Iliș	291
CAP. XIII. A doua domnie a lui Barnovski Vodă	292
CAP. XIV. Domniea a doua a lui Moșii Vodă Movila	169
CAP. XV. Domniea lui Vasilie Vodă	970

	<u>Pag.</u>
CAP. XVI. Domniea lui Ștefan Georgi Vodă	327
CAP. XVII. A doua domnie a lui Vasilie Vodă	332
CAP. XVIII. A doua domnie a lui Ștefan Vodă Georgie	334
CAP. XIX. Domniea Gicăi Vodă	357
CAP. XX. Domniea lui Ștefăniță Vodă	367

APENDICE.

Apendicșu I de Evstratie logofătul, Simeon dascălul, Misail călugărul.

A. Pentru ijderenia Moldovenilor, și cum au bătut pre Tătari de pre aceste locuri	377
B. Pentru descălecarea Maramurușului	378
C. Pentru descălecarea țerii Moldovei de al doile rând	idem. 378

Apendics II. de Neculaî Costin.

A. Despre Ludovik Craiû Unguresc și Leșescû	380
B. Pentru Cneția Litvei cum s'au unitu cu Craiea Leșească	381
C. Despre Vasilie Cneazul Moscului	382

Apendios III. de Neculaî Costin.

A. Pentru Criați (Cruciați) ce neamû au fostu	584
B. Pe ce vreme s'au arătatu acesti Criați neprietini Leșiloru, și când le au trimisû ajutoru Alecsandru VV.	387

Apendios IV. de Neculaî Costin.

Resboiulû lui Vladislav Craiulû Leșescû și Ungurescû ce au avutû cu Sultan Murat la Varna	389
---	-----

Apendics V. de Neculaî Costin.

Resboiulû lui Ștefan Vodă cû Albrecht Craiulû Leșescû	391
---	-----

Apendics VI. de Neculaî Costin.

Despre obiceielle Leșiloru când facû Craiû nou	400
--	-----

Apendics VII. de Simeon Dascalul.

A. Camu'i țera Leșescă	404
B. De împărăția Tătărăscă	406
C. De împărăția Turciloru	408
D. Pentru țera Ungurască și Ardealulû de susu	411

Apendice VIII. de Neula Costin.

De lucrurile țerii Unguresci și cum au cuprinsu Turcii țera Ungurescă. 414

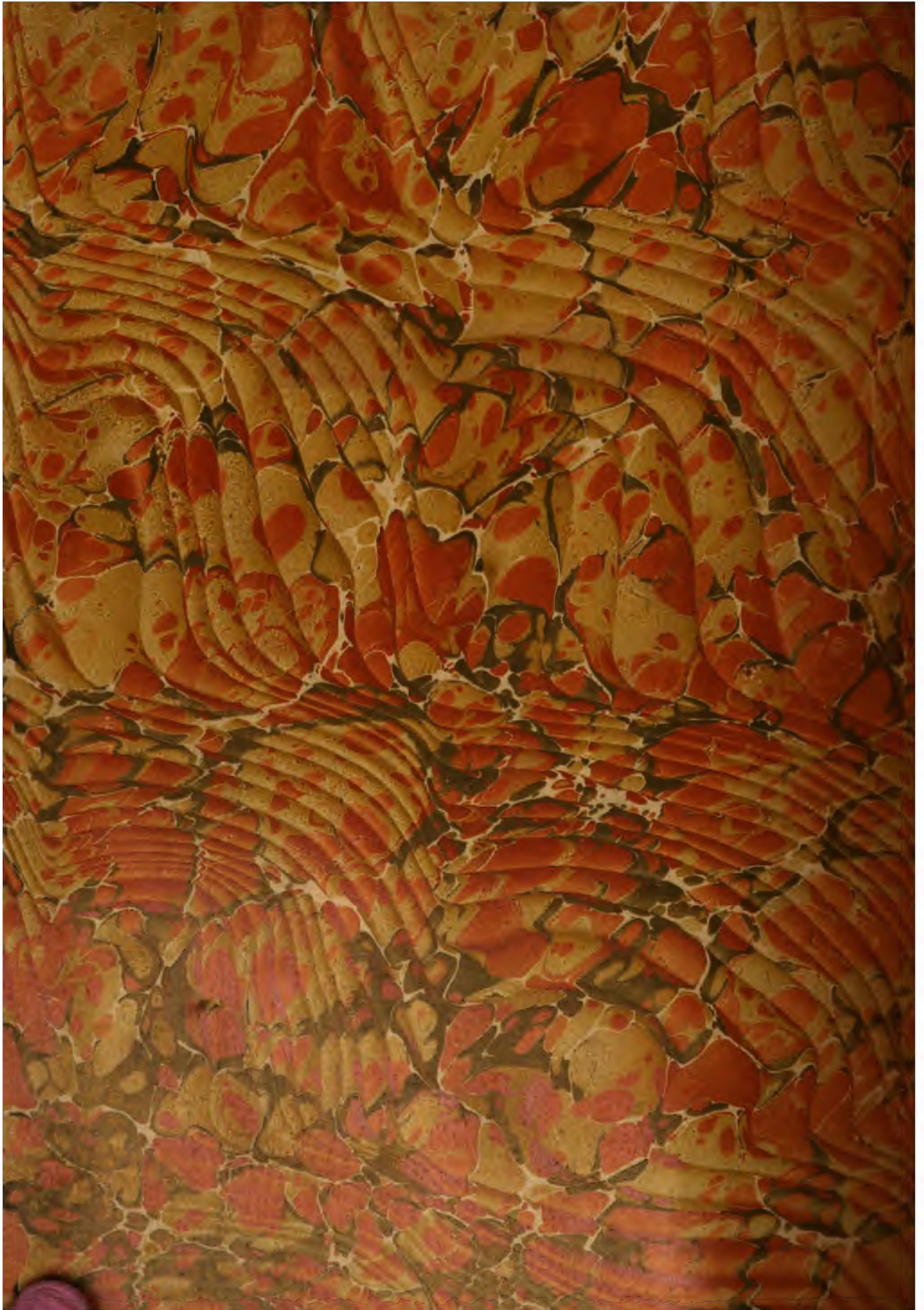
Apendice IX. de Simeon Dascalul.

Pentru Despotu Vodă de unde s'au ijdeditu și in ce chipu 'și-au scosă
nume de domnie. 428

Apendice X. de Neula Costin.

A. Domniea lui Despotu Vodă.	432
B. Domniea lui Stefan Tomșa.	442
C. A doua domnie a lui Alecsandru Lăpușnénu	447
D. Domnia lui Bogdan Vodă fecioru lui Lăpușnénu	450
E. Pentru țera Astrahanului.	451
F. Domniea lui Ioan Vodă	455
G. Domniea lui Petru Vodă Șchiopul	466
H. Domniea Iancului Vodă ce'i dicu Sasul	470
I. A doua domnie a lui Petru Vodă Șchiopul	471
J. Domniea lui Aron Vodă celu cumplitu	473
K. Domniea lui Răsvan Vodă	478
L. Domniea lui Irimiea Vodă Movilă	486

SFIRȘITUL TOMULUI ÎNTERU.

THE BORROWER WILL BE CHARGED
THE COST OF OVERDUE NOTIFICATION
IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO
THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST
DATE STAMPED BELOW.

BOOK DUE WID

FEB 22 1980

6550692

